

P. TERENTII

CARTHAGINENSIS AFRI

COMOEDIÆ

SEX.

INTERPRETATIONE & NOTIS

ILLUSTRAVIT

NICOLAUS CAMUS, J. U. D.

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

UXTA EDITIONEM NOVISSIMAM PARISIENSEM.

Imprimatur,

Ex *Æd. Lambeth*,
June 23, 1687.

GUIL. NEEDHAM.

L O N D I N I :

Typis T. WOOD;

penfis R. KNAPLOCK, J. & J. KNAPTON, D. MIDWINTER & A.
WARD, A. BETTESWORTH & C. HITCH, F. FAYRAM, J. PEMBERTON,
B. SPRINT, W. INNYS, C. RIVINGTON, J. OSBORN & T. LONGMAN,
R. ROBINSON, B. MOTTE, F. CLAY, J. BATLEY, & R. HETT.

M DCC XXXI.

P. J. E. K. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. O. M. O. D. I. B.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

C. L. E. A. V. Y.

SERENISSIMO
GALLIARUM
DELPHINO
LUDOVICI Magni FILIO.

TERENTIUM Tibi, DELPHINE
SERENISSIME, cum Notis ac Commentariis
recens editum, eâ, quâ par est, reverentiâ, of-
fero; munus, ut spero, non ingratum; tum quia tuos
in usus paratum est, tum quia genus hoc amœniorum
literarum lubens ac lætus excipis. Quanti Poëtam hunc
à teneris penè unguiculis æstimâris, tam omnibus no-
tum est, quàm Tibi gloriosum. Hujus Tu fabulas
nocturnâ diurnâque manu versabas, lepidos ubique
sales bellè supra ætatem mirabaris, & tam venustè re-
citabas, quàm ille scripserat eleganter. Hunc ergo
Regio nomini tuo inscribendum duxi, quem Tu præ
cæteris Latinæ Linguæ auctoribus didicisti; ut quantum
Tibi attulit fructûs & voluptatis, tantum ei gratiæ
referas ac præsidii. Is enim jam es, DELPHINE
SERENISSIME, qui ingenia quanta sint, tanti æsti-
mes; & doctorum hominum famam tuo non tantum
patrocinio, sed etiam judicio tuearis. Hinc fit ut mag-
na commendatio, magnum laudis publicæ præjudicium
sit, Tibi nondum adolescenti placuisse. Quod quidem

EPISTOLA.

in Te præstitit sapiens ac sedula pueritiæ tuæ institutio. Quanquam enim inest Tibi quidquid summis Principibus conferre fortuna aut natura potest, Natalium splendor, & longâ Regum serie ducta generis claritudo, dignitati forma conveniens, vivida erectâque indoles, mira ingenii morumque felicitas, Virtus propria quam exerceas, paterna quam imiteris; majus tamen aliquid institutio contulit, sapientiam; ita natus es, ut Maximi Reges solent, ita educatus ut Optimi. Ecqua enim fuit unquam sollicitior, aut sanctior in Aulis disciplina? Deum ac Parentes colere, fervare modum in rebus, blandas adulantium fraudes rejicere, tribuere suam cuique laudem, benignè singulos ac liberaliter excipere, dare operam studiis literarum, & quidquid est bonarum artium animo complecti, hæc sunt sapientiæ monita, quæ & lubenter audis, & spontè sequeris. Hinc ego in eam spem facilè adducor, Te hoc qualecumque sit munusculum, non esse despecturum; quippe nec tua id finet humanitas, quæ summa est, nec tuus in rem literariam amor, qui quotidiano studiorum usu alitur, & augetur. Accipe ergo, DELPHINE SERENISSIME, venustissimi Poetæ Comœdias, in quibus & Latini sermonis elegantiam, & vivam morum, civilisque sapientiæ imaginem, & urbanos, non unius modò Comici, sed virorum etiam in Romanâ Republicâ Principum, Lælii ac Scipionis, jocos invenias. Servent Te diu fata Regi & Regno incolumem, & Ludovico Magno Parenti tuo parem Te præstent, quia majorem non possunt. Hæc sunt vota,

DELPHINE SERENISSIME,

Devotissimi & humillimi Servi tui

FREDERICI LEONARD.

P R Æ F A T I O.

NEC intempestivis Terentii laudibus, nec ambitiosâ hujus Commentarii commendatione morabor te, LECTOR BENEVOLE: scilicet alterum jam satis nosti; alterius penes te judicium esto. Neque enim is ego sum, qui magnifico sermone famam prævertere postulem, nec tu is es, qui, etsi postulem, imprudens assentias. Id unum ergo te monitum velim, quâ causâ, quove consilio, tot simul prædeant in lucem cum Interpretationibus & Notis Latini auctores; quo præsidio quibûsve opibus tantus labor processerit; quis denique in republicâ literariâ futurus sit earum lucubrationum usus, ut tibi universi operis ratio constet, & rem non tam laudare me putes, quàm exponere.

DELPHINUM ex Augustissima REGINA cùm suscepisset LUDOVICUS MAGNUS, id sibi negotii dari credidit, ut & Patrem simul ageret & Regem: & quanquam publicis rebus erat occupatissimus, ita domesticis incubuit, ut dum regnum amplissimum parat filio, regno filium pararet sui similem, aut si quid eo posset, amplius. Exemplis id cœpit suis, quæ magna sunt ad laudem incitamenta: quæsitit deinde qui Augusti Pueri pectus optimis moribus, animum excoleret liberalibus disciplinis. Mox Nobilissimum Carolum Sam-Mauræum Montauserii Ducem in eas curas accivit, virum domi & militiæ egregium, veri rectique tenacem, omnibus ingenii ac doctrinæ opibus instructum, cujus spectatæ fidei ac virtuti spes publicas, suasque tutò committeret. Ille continuò huic uni rei totum se dedere; moderari Principis pueritiam; ætati teneræ quæ convenirent, ea curare omnia; quæ usui olim esse possent, providere; omni denique operâ & diligentia promoveri erectam ac vividam indolem, quæ spem uberioris fructûs induxerat, ubi maturesceret: interea quæ commodè & expeditior discendarum literarum ratio esset, excogitabat; tum quia sublevandus est tot ærumnis Principum animus, laboris plerumque minis patiens, tum quia ad graviores Reipublicæ curas properantibus compendia quedam studiorum querenda sunt. Exploraverat, ut est in evolvendis veterum monumentis exercitatissimus, multorum Interpretum incuriam, obscuram multorum diligentiam. Placuit demum Latinos omnes auctores excudi cum Commentariis, breviter quidem, sed tamen dilucidè ac diligenter compositis. Magnificum id quidem auxit, totum quodammodo Latium renovare: & dum unius Principis institutioni consulit, de universis literis benè mereri. Celebricribus ergo Grammaticis mandatam opus: statutus suus cuique labor, decreta pro labore cujusque merces; datum singulis interpretandi specimen.

P R Æ F A T I O.

Ea imprimis cura fuit, ut auctorum textus quàm emendatissimus ederetur; glossa deinde quæ simplici ac nitido verborum contextu abditos sensus explicaret, implicatas periodos retexeret, inversas in ordinem suum revocaret, & carminum legibus ac numeris adstrictas solveret. Ita tamen ut nec liberiùs excurreret in Paraphrasim, nec quid prætermitteret quod tyronum animos juvare posset; ipsorum auctorum verbis adhibitis, ubi essent satis nota; substitutis facilioribus, ubi minùs essent facilia. Additæ sunt etiam Notæ, quæ reconditas figuras, & si quid esset antiqui moris, aut historiæ veteris, aut fabulæ, sine ullo fastu verborum illustrarent. Neque enim hîc licuit vanas obtrudere conjecturas, aut minutas correctiunculas ad fastidium usque ingerere, aut operosis Criticorum nugis lectoris animum fatigare magis quàm erudire; quæ plerumque, aut mera sunt ludibria, aut vana ingenii ostentamenta. Id tantùm propositum est, SERENISSIMI DELPHINI, publicisque serviri commodis, è veterum Commentariorum copiâ excerpere quæ quisque adnotaverit apposirè, nec tam res novas præferre, quàm necessarias; quæ quidem curam magis quàm acumen ingenii, aut reconditam eruditionem postulat.

In hâc palæstrâ multi desudarunt, fortè non pari industriâ: qui metam attigerint, qui non, tute existima; & sin minùs successum operis, saltem consilium adproba. Interea hâc interpretandi arte utere, quam nos Augusto Principi velut subsidiariam, postquam ampliorem & doctiorem acceperit ab Illustrissimo & Reverendissimo Condomensi Episcopo Præceptore suo, viro Literarum omnium, tum sacrarum, tum secularium peritissimo. Emendatiores profectò ii Commentarii prodirent, si Nobilissimus HUETIUS consummatæ doctrinæ vir, Principis Propræceptor, ut universum Opus dirigere, ita singulas ejus partes recognoscere potuisset. Quod ad Terentium hunc attinet, LECTOR, primus omnium est editus, velut in experimentum rei; & immaturâ Commentatoris sui morte typographis traditus, nondum suis omnibus numeris absolutus. Atque ita si quid incastigati irrepperit, quod non abnuerim, velim tuâ humanitate indulgeas, aut dexterritate tuâ illud emendes. Donati Commentarios, & locupletissimos Indices addidimus, ut intelligas in hoc perficiendo opere curam saltem ac diligentiam non defuisse. Vale.

P R O-

PROLEGOMENA TERENTIANA.

P. TERENTII VITA, EX SÜETONIO.

P. TERENTIUS Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. Quidam captum esse existimant, quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet; cum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit, & mortuus: nec si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset; nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur, quod ipsum Fenestella arguit; contendens utroque majorem natu fuisse; quamvis Cornelius Nepos æqualeis omneis fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

*Dum lasciviam nobilium & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divina inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare & Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam reductus est.
Itaque è conspectu omnium abiit, in Graciam, terram ultimam.
Mortuus est Stymphalo Arcadia oppido: nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.*

Scriptis comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cum venisset, dictus est iniriū quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio, juxta lectulum residens legisse: post paucos verò versus, invitatus ut accumberet, cœnasse unà: deinde cætera

percurrisse; non sine magna Cæciliæ admiratione. Et hanc autem & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit:

Sumetur Hecyra sexta ex iis fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummum. Propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adjutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit. Nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum:

*Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque unà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam; cum illis placet,
Qui vobis universis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu est sine superbia.*

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interPELLARETUR: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in Heautontimorumeno:

Sati' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpicio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, consulari utroque ac poëta: ideo ipsum non juvenes designasse, qui se adjuvisse dicerentur: sed viros quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigessimum egressus annum, causâ evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta moresque, quos perinde exprimeret in scriptis; egressus urbe est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

*Sed ut Afer sex populo edidit comœdias,
Hæc hinc in Asiam fecit; navim cum semel
Conscendit; visus nunquam est: sic vitâ vacat.*

Q. Con-

Q. Consetius redeuntem à Græcia periisse in mare dicit, cum centum & octo fabulis conversis à Menandro. Cæteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, sive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore consulibus, morbo implicitum, acri dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in navi præmiserat, ac simul fabularum, quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos sex jugerum, via Appia, ad Martis villam, quo magis miror Porcium scribere :

— Nil Publius

*Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset quò referret obitum domini servulus.*

Hunc afranius quidem omnibus Comicis præfert; scribens in compitalibus :

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hætenus laudat :

*Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti,
Conversum expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.*

Item C. Cæsar.

*Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris; & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut equato virtus polleret honore
Cum Gracis, neque in hac despectus parte jaceres:
Unum hoc maceror & doleo tibi deesse, Terenti.*

Hæc Suetonius Tranquillus : nam duos Terentios poëtas fuisse scribit Marius : quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo : alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait :

*Hæc quæ vocantur fabula, cujus sunt ?
Non hæc : quia jura populis recensens dabat
Honore summo affectus, fecit fabulas ?*

Dux ab Apollodoro translata esse dicuntur Comico ; Phormio, & Hecyra : quatuor reliquæ à Menandro : ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus : Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

T A N A.

TANAQUILLI FABRI NOTULÆ AD VITAM TERENTII.

EX SÜETONIO.

ALII, [EX ÆLIO DONATO.] quod falsum. Itaque id mutatum volui.

Dum lasciviam.] Versus lepidissimi sunt; & sane digni qui & iterum legantur, & amentur diu. Sunt autem illi trochaici tetrametri catalectici, ut bene multi apud Terentium. Iste, profecto, Porcius, horum versuum auctor, homo fuit suavissimi ingenii, & quem Gratia nascentem placide & amanter viderant; sed, malum! ille nobis periit, & tot hodie venena, pestes, & carcinomata poetarum supersunt. Cæterum, ne quis existimet (*lasciviam*) hoc loco id esse quod in sermone nostro sonat, nam *lascivia* hîc quidem nihil aliud significat, quam lusus liberiores, jocos, convivia, & quæ id genus alias tenuiculis hominibus non licent; summis autem viris, qui eleganti ingenio sint præditi, ea & licent, & bene succedunt.

Dum ad Furium se cœnitare, & Lalium, pulchrum putat.] Crederes esse Iambicum tetrametrum: at non est. Nam poeta *Furium* fecit dissyllabum per synizesin; etsi nomen illud, tamen, sit trissyllabum, ut ex versibus infra positis, & Horatio constat:

Furius hibernas cana nive conspuat Alpes,

Rapi.] Absolutum est, neque ab alio verbo regitur; alioqui contra rationem faceret poeta. *Rapi* autem est, rhedâ aut equo vehi; Horatius, ubi de illo suo itinere agit. Serm. V. lib. I.

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis.

Saltem ut esset quod referret obitum domini servulus.] Hic versus elegantia sua exuperat cæteros. Quid enim venustius dixeris, quam, Emi domum, saltem ut sit locus quo servulus post obitum domini rediens, & fores pultans suspirans & gemens, atque exanimatus, dicat:

Heus, aperite, aperite aliquis, herus est mortuus;
Nunc cicer, heu!
Nunc periere & allia,
Pernaque putrida, cæpaque,
Omnia nostris
Ventricellis
Quæ solebant
Esse viatica,
Illa nobis
Cum domino periere simul, simul.
Heus, properate, aperite aliquis, herus est mortuus.

ENNUCHUS

Eunuchus quidem bis acta est] Error. Quî enim? An tantum bis acta est Terentii Eunuchus? Ego millies arbitror. Lege igitur, ut cuidam visum (bis die acta est) quæ præcipua Fabulæ laus, ut cum mane acta sit, ea in vespèram à spectatoribus efflagitetur.

Propterea summa quoque Titulo adscribitur] Mutila itaque est Didascalìa. Ibi enim nihil tale legitur.

Kalendis Martiis admonitum ab uxore.] Cur Kalendis Martiis? quia eo die regnum matronarum erat. Vide Ovid. in Fastis, & Horatii Oden, cujus initium est:

Martiis cœlebs quid agam Kalendis.

Ad eam dicunt Interpretes quod dici oportuit.

Consularibus ludis] Conjecit Muretus (*Consualibus ludis*) De iis ludis Plutarchus in Romulo, ut & Livius initio historiæ, Sed mihi longè aptius videtur corrigere, *Cerealibus*, qui ludi in Circo celebrabantur magna & accuratissima pompa; iisque Ædiles præerant. Adde quòd haudquaquam verisimile sit, fabulas datas non fuisse prius in ludis istis, quos Romanos vocat Muretus, imo, & contra facit Livius; at ego scio in Cerealibus ab initio non fuisse comœdias; quia scilicet ludi tristiores erant; sed post secundum bellum Punicum aliquid in iis mutatum fuisse non sine ratione suspicari possis ex veteri historia.

In Limone] Quid sit Græcè Leimon notissimum est, iis certe qui vel Homerum legerint. Ego autem, quantum conjectura possum assequi, sic existimo; hic M. Tullii Ciceronis liber nihil aliud continebat nisi Epigrammata in viros claros, quocunque in genere præstantiæ sibi nomen parassent. Itaque cum de multis aliis prius dixisset Cicero, ab his verbis incepit: *Tu quoque*. At Julius Cæsar, qui Ciceroni æmulabatur, idem argumentum aggressus est; sic itaque & ipse incepit: *Tu quoque*. Sunt qui existimant hos versus à Grammaticis confictos olim fuisse; non arbitror: sunt enim nimium Latini & nimium ingenui. Adde quod & Ausonius, qui sub Gratiano Imperatore floruit, eos imitatione dignatus est in proreptico ad Nepotem:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti, &c.

Quod observare decuerat, non autem Latinissimos versus dammare.

Solus lecto sermone.] Id est, qui solus, inter veteres, lecto, terso, venusto, atque eleganti sermone uteris. Quæ laus, ô Musæ! à tali potissimum scriptore.

Ille viam summo surgens affectat Olympo.

Sic alibi idem Cicero dixit: *Nulla femina lectior: alibi: lectissimus adolescens*. ô Gratiæ! vos hæc fecistis; at vos pauci noverunt.

He, qua vocantur, Fabula cujus sunt?] Debet esse trimeter lambæus, qui non est. Scribe:

He, qua vocantur, Fabula cujus sunt?

Ex prisca scribendi consuetudine.

—— *Jura populis recensentibus, &c.*

Ob sensum & metri rationem legendum, *recensens*, ut in quibusdam libris scriptum est. At τὸ RE apud veteres & longum erat & breve.

Libertinus.] Vides *libertum* & *libertinum* pro eodem sumi, quamvis alter ab altero distet uno gradu; Horat. *Namque est ille, pater quod erat meus.* Sed & sic locutus fuerat Plautus; quod, credo, Juris Interpretes annotaverunt.

Sed cum in iis, quæ superius à Suetonio scripta sunt, bene multa reperiantur, quæ exactiorem aliquam disquisitionem requirant: aliquod operæ pretium fore arbitror, si in locum suum ea retraham, quæ à me abhinc aliquot annis scripta sunt de ætate Terentii. Æqui & studiosi Lectores, spero, diligentia nostræ favebunt.

DE ÆTATE P. TERENTII.

DEcrevi hodie quærere diligentius paulo quam ab iis factum est, quos viderim certiusque & clarius tradere, quænam Terentii ætas fuerit: tum difficultates nonnullas enodare, quæ circa illam oriri solent, qua ex re aliquid utilitatis ad eos perventurum scio, qui illo scriptore delectantur. Id autem, ut recte institui, commodèque procedere possit, quatuor sunt, quæ mihi in primis ponenda & stabilienda videantur:

- I. Quo anno Urbis conditæ mortuus sit Plautus,
- II. Quo anno mortuus sit Scipio Africanus Major.
- III. Quo anno natus sit Scipio Æmilianus.
- IV. Quo anno natus sit & mortuus P. Terentius poëta.

His enim quasi terminis depactis, facile, uti spero, veritatem indagabimus, & ita undique circumcludemus, ut ne amplius effugiat, sed comprehensa teneatur, Nihil autem aptius & magis è re fuerit, quam diagramma, seu seriem aliquot Consulum ante oculos habere; en tibi.

SERIES CONSULUM.

Anni ab
Urbe cond.

569. Claudius Pulcer, Porcius Licinius.
570. Q. Fabius Labeo, M. Claud. Marcellus.
571. L. Æmil. Paulus, Cn. Bæbius.
572. P. Corn. Lentulus, M. Bæbius.
573. A. Postumius Albinus, C. Calpurnius Piso.
574. Q. Fulv. Flaccus, L. Manlius Acidinus.
575. M. Junius Brutus, A. Manlius Volso.
576. C. Claudius Pulcer, T. Sempronius Gracchus.
577. Q. Petilius Sp. Cn. Corn. Scipio Hispallus.
578. P. Mutius Scævola, M. Æmilius Lepidus II.

579. Sp. Postumius Albinus, M. Mutius Scævola.
 580. L. Postumius Albinus, M. Popilius Lænas.
 581. C. Popilius Lænas, P. Ælius Ligur.
 582. P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus.
 583. A. Hostili Mancinus, A. Atilius Serranus.
 584. Q. Martius Philippus II. Q. Servilius Cæpio.
 585. L. Æmilius Paulus II. C. Licinius Crassus.
 586. Q. Julius Pætus, M. Julius Pennus.
 587. C. Sulpicius Gallus, M. Claudius Marcellus.
 588. T. Manlius Torquatus, Cn. Octavius.
 589. A. Manlius Torquatus, Q. Cassius Longinus.
 590. T. Sempronius Gracchus, M. Juventius Thalna.
 591. P. Cornel. Scipio Nasica, C. Martius Figulus.
 592. M. Valerius Messala, Fannius Strabo.
 593. L. Anicius Gallus, M. Cornelius Cethegus.
 594. Cn. Corn. Dolabella, M. Fulvius Nobilior.
 595. M. Æmilius Lepidus, C. Popilius Lænas II.
 596. Sex. Jul. Cæsar, L. Aurelius Orestes.
 597. L. Corn. Lentulus, C. Martius Figulus II.
 598. L. Cornel. Scipio Nasica, M. Cl. Marcellus II.
 599. Q. Opimius Nepos, L. Postumius Albinus.
 600. Q. Fulvius Nobilior, T. Annius Luscus.
 601. M. Claud. Marcellus III. Valer. Flaccus.
 602. L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus.
 603. L. Quintius Flamininus, M. Acilius Balbus.

Sub his Consulibus III. bellum Punicum inchoatur; at anno

603. Scipio Æmil. Carthaginem capit, diruit.

Primum igitur, quod de Plauti morte positum est, id ex Cicerone in Bruto constat: Nam Plautus, inquit, P. Claudio, L. Porcio Coss. mortuus est, Catone Censore, id est anno U. conditæ. D. LXIX. seu CLXXVII. ante Christum natum. Fallitur itaque Hieronymus, cum in Chronico Eusebiano scribit, OLYMPIADE CXLV. *Plautus ex Umbria Sarsina Roma moritur.* Dicendum enim fuerat OLYMPIADE CXLIX. Quod an observatum à Scaligero fuerit, nescio.

Scipio autem Major, avus Scipionis Æmiliani, per adoptionem filii scilicet, anno sequenti, id est DLXX. ab Urbe condita, fato concessit, uti olim à Polybio scriptum fuerat, & ex eo docet Livius, lib. XXIX. Neque vero aliter sensit Cicero in admirabili libello de Senectute.

At Scipio Minor, seu Æmilianus, qui naturalis Æmilii Pauli filius fuit, adoptatus autem à filio Scipionis Africani prioris, eodem planè anno natus est, quo denatus est Plautus; Urbis conditæ scilicet, DLIX. id quod negaverit nemo, cum Livius scribat lib. XLIV. *Consulem* (id est, Æmiliū Paulum) *quum se in castra victor recepisset, ne sincero gaudio fruere, cura de minore filio stimulabat.* P. Scipio erat Africanus, & ipse postea deleta Carthagine appellatus, naturalis Consulis Pauli, adoptione, Africani nepos. Is septimum decimum tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, &c.

Terentius denique sub Consulatu Cornel. Dolabellæ & Fluvii Nobilioris mortuus est, uti scriptum à Suetonio fuerat, quem Donatus transcripsit. *Ceteri mortuum esse credunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore Coss.* quod in annum Urbis conditæ D. XCIV. incidat necesse est. Sed quo anno natus est? hoc enim quæri utile fuerit. Id ita constitui potest: pro certo affirmavit Fenestella, scriptor Antiquitatis Romanæ peritissimus: *Inter finem secundi belli Punici, & initium tertii, natum esse & mortuum Terentium.* Verba hominis sunt apud Suetonium, qui olim de poëtis Latinis scripserat; at secundum bellum Punicum desit anno Urb. conditæ D. LII. Tertium autem inchoatum DC. III. Vides itaque annos XLIX. intra quos & natus sit & mortuus. Sed tempus illud à Fenestella positum, nec ab initio, nec à fine circumscriptum est; atque adeo, si pauculi anni utrinque demantur, facile intelligis quam hæc recte cum eo congruant, quod Suetonius observaverat (*Ceteri mortuum esse tradunt Cn. Cornelio Dolabella, M. Fluvio Nobiliore Coss.*) Anni enim x. aut xi. qui à fine secundi & ante finem tertii belli Punici inter utrumque terminum partiendi & distrahendi, rem claram & ediffertatam dabunt. Quamobrem natus est Terentius anno urbis Romanæ D. LX. id est, novem annis ante mortem Plauti, totidem annis ante ortum Scipionis Æmiliani, undecim autem ante obitum Scipionis Majoris, qui, primus, Africanus dictus est. Neque vero ultra hoc tempus Consulis Fulvii scripsisse Terentium apparet, cum postrema omnium Fabularum, ADELPHI scilicet, edita fuerit anno Urbis D. XCIII. L. Anicio Gallo, M. Cornel. Cethego Coss. quo tempore natus erat Terentius annos xxxiv. Hinc itaque est, quod, ubi de Plauto & Nævio loquitur, eos inter veteres poëtas refert, in Prologo Eunuchi, scilicet:

*Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Qua VETERES fecerunt, si faciunt novi.*

Neque hoc minus verum est quod dicam: non potuisse juvenem Terentium in Fabulis scribendis à Scipione Majore, cum circa obitum illius, undecim, non amplius, annos natus esset. Sed en tibi fontem erroris, ex quo tot portenta profluxerunt; videlicet utrumque Scipionem confuderunt, & alterum pro altero sumfere. Quo enim tempore edidit Adelpbos Terentius, jam annos quinque & viginti natus erat Scipio Æmilianus, quo nihil majus habuit imperium Romanum. Verum enim Herois illius elogium est [*P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paternisque L. Pauli virtutibus simillimus, &c.* INGENIIQUE AC STUDIORUM EMINENTISSIMUS, &c. Paterculus lib. I.] At, qui talis erat, facile, ut arbitror, Terentium, si fuisset opus, adjuvare potuisset. Huic Paterculi testimonio addas licet quod de cura L. Pauli circa educationem institutionemque liberorum, de tot magistris à Græcia petitis, qui illos in omni artium genere erudirent, à Plutarcho scriptum est: at non transcribam, cum totum id apud ipsum legere possis. Aliud quoque fuit, unde in errorem inducti homines fuere; nomen Lælii scilicet. At hoc meminisse decuerat, Scipionem Æmilianum Lælii opera usum quoque fuisse, sed illum Lælium prioris filium intelligi

intelligi debere. Quid autem, ut ad Æmilianum revertatur oratio, an cuiquam minus credibile videatur, potuisse illum ea ætate [xxv. an.] Menandreas Fabulas Latine convertere, quâ multi longè minori indole præditi quàm qua ipse erat, jam clarissima ingenii sui monumenta sæpius ediderunt? An quod Menandri Fabulæ difficiles erant? Imò nil facilius, nil apertius, uti ex latissimis fragmentis constat, quæ passim apud Auctores seu sacros seu profanos reperias. Sed nunc, ut rem absolvam, libet mihi illa percurrere, quæ ex Suetonio excerptæ sūt. Æl. Donatus, aut, quod verum est, qui nobis Donatum mutilarunt. (*Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum P. Scipione Africano, & C. Lelio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur, quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque majorem natu fuisse.*) Hoc dextra lævaque falsum est, & fieri nequit. Qua enim ratione fieri possit, ut Scipione Africano ætate major esset Terentius, cum tanto tempore post Plauti obitum flourerit, ut eum veterem vocet, uti ostendi superius? at Plautus uno tantum anno ante mortem Scipionis Africani obiit. Quonam etiam pacto congruere hæc possunt cum illis ejusdem Fenestellæ verbis *inter finem secundi belli Punici & initium tertii natum esse & mortuum Terentium*? Itaque hæc à Fenestella scribi non potuerunt; sed videlicet eum Epitomistæ non est assecutus. Id enim scripserit Fenestella de Scipione Æmiliano; neque aliter sentiebat Nepos, cum *æquales omnes fuisse tradidit*; quanquam, ut dixi antea, decem aut undecim anni inter ætatem Æmiliani & Terentii intercedunt.

Propterea summa quoque titulo adscribitur] Titulus hoc loco *Didascaliam* significat. Ergo, ut hodie editur, mutila est.

Si modo in scribendo indiguerit] Recte illud, *si modo*: quamvis enim admirabilis quædam puritas germanitasque Latini sermonis in Terentii Fabulis sit, non tamen inde probetur adjutum eum fuisse à summatibus viris, cum Phædrus Thracii generis servus, qui sub Tiberio vixit, tam pure, tamque Latine, sine omni tamen adjutoris suspitione scripserit. Quanquam circa Heautontimorumenon Terentii aliquid est, quod me movet tamen: sed id aliàs fortasse agetur.

Non tam Scipione & Lelio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere.] Et tamen adolescentulus ille annum jam tunc vicesimum agebat. Sed & Sallustius ulterius multo adolescentiam produxit; qui pontificatum maximum Caio Cæsari mandatum ait, cum *adhuc adolescentulus* esset. Quot annos autem natus erat Cæsar? poteras dixisse xxxvi. & id ostendet Manutius, ni credis.

Consuetus redeuntem à Græcia periisse in mari dicit cum CVIII. Fabulis conversis à Menandro.] Gravissimum verò damnum, inquires. Verum ne lacryma, neque te afflictes, non quod illæ Fabulæ salvæ sint, sed quia nunquam à Terentio scriptæ fuerunt. Id enim nec vitæ tempus patitur, nec, si vel seculum expleisset Terentius, centum & octo Fabulas à Menandro convertere potuisset, nisi ab Orco Græcus poëta remissus fuisset, qui novas denuo faceret. Nam ex his comædiis, quæ hodie leguntur, quatuor sunt Menandri; Menander autem, uti ex Suida & veteribus magistris constat, CVIII. aut ad summum CIX. quanquam alii CV. tantum prodiderunt, scripserat; at ex illis jam quatuor conversæ fuerant à Terentio. Quamobrem

obrem bono Confetio ob istam tam insignem munificentiam vides quantum fidei debeat. Antequam desino, dicendum aliquid arbitror de illo etiam quod multis persuasum esse video; fieri potuisse ut *secutus sit Scipionem triumphantem Terentius, pileo capiti imposito, omnique deinde vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluerit.* Illa verba, quæ Livii sunt, editioni suæ, quæ omnium politissima est & venustissima, præfixit vir clarissimus, cujus nomini parcendum. Sunt autem illa ex Livio lib. xxx. petita, sed quæ in poëtam nostrum haud convenient; is enim Terentius, quo de agitur, tunc senator erat, ut ex ipsomet Livio constat; deinde prætor, dein legatus quoque P. R. Carthaginem missus est. Adde quod & nomina diversa utrique; nam poëta dictus est, P. Terentius, ille alter, Quintus Terentius Culleo. Sed Orosius tamen disertè scripsit: *Scipio jam cognomento Africanus, triumphans, Urbem ingressus est, quem Terentius, qui postea Comicus, ex nobilibus Carthaginensium captivis, pileatus, quod indulta sibi libertatis insigne fuit, triumphantem post currum secutus est.* Ita, inquam, scripsit Orosius, sed nil est quod à vero magis alienum sit; neque hoc in Orosio novum. Si Livium diligenter consulisset, tale quid haud unquam scripsisset. Dein ea fabula, quoquò illam vertas, stare non potest; nam prior Scipio anno Urbis D L II. triumphavit; at cum ab Æmiliano capta fuit Carthago, poëta noster jam fato functus fuerat, uti superius ostendi; sique adhuc in vivis erat, quod contra est, Romæ tunc florere debuit. Videtur tamen & ei rumori sese credulum præbuisse Quintilianus Declamatione ix, cui responderi haud necesse est, nam abunde dictum arbitror.

JUDICIA VETERUM DE TERENTIO.

VARRO, *Parmenone.* NONIUS in *Poscere.*

IN argumentis Cæcilius poscit palmam; in ethesin Terentius; in sermonibus Plautus.

CICERO *de optimo genere Oratorum.*

In re quod optimum sit quæritur: in hominibus dicitur, quod est. Itaque licet dicere, & Ennium summum Epicum poëtam, si cui ita videtur; & Pacuvium Tragicum; & Cæcilium fortasse Comicum. Unum vero est genus perfecti, à quo qui absunt, genere differunt, ut ab Attio Terentius: sed in eodem non sunt pares.

Et infra.

Idem & Andriam & Synephebos, nec minus Terentium & Cæcilium quam Menandrum legunt. Quod est igitur eorum in orationibus è Græco conversis fastidium, nullum cum sit in versibus?

Lib. VII. Epist. 3. ad Attic.

Secutus sum, non dico Cæcilium, Mane ut ex portu in Piræum (malus enim auctor Latinitatis est) sed Terentium: cujus fabellæ propter elegantiam

tiam sermonis putabantur à C. Lælio scribi, Heri aliquot adolescentuli cœmus in Piræum.

In Lælio ex persona Lælii.

In Andria familiaris meus Terentius dixit. Et mox: In obsequio, quoniam Terentiano verbo libenter utor, comitas adsit.

HORATIUS, lib. Epist. ad Augustum.

*Ambigitur quoties, uter utro sit prior; aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti.
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro;
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte;
Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro
Spectat Roma frequens.*

OVIDIUS, lib II. Tristium.

*Nec liber indicium est animi; sed honesta voluntas
Plurima mulcendis auribus apta refert.
Accius esset atrox: conviva Terentius esset,
Essent pugnaces qui fera bella canunt.*

VOLCATIUS SEDIGITUS apud A. GELLIUM, lib. XV.
cap. xxiv.

*Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poeta comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem dissolvam tibi:
Ut contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico.
Plautus secundus facile exsuperat ceteros,
Dein Nævius, qui servet pretium, tertius est.
Si eris, quod quarto, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto sequitur hos loco Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octavum obtinet
Nono loco esse facile facio Luscius.
Decimum addo causâ antiquitatis Ennium.*

VELLEIUS PATERCULUS, lib. I.

Dulcesque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque & Afranium, sub pari ætate nituerunt.

FAB. QUINTILIAN. lib. X. cap. i.

In Comœdia maxime claudicamus; licet Varro dicat Musas, Elii Stolonis sententia, Plautino Sermone locuturas fuisse, si Latine loqui vellent: licet Cæcilium laudibus ferant: licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur: quæ tamen sunt in hoc genere elegantissima & plus adhuc habitura gratiæ, si intra versus trimetros stetissent.

PROLEGOMENA

Idem Declamat. IX. sive Gladiator.

Terentium, quem inter cæteros captivos, secundo Punico bello, Scipio Africanus vinculis exolverat, memoriæ tradidere majores, insigne receptæ libertatis pileo testantem, in triumpho ducis esse conspectum.

PLINIUS, *lib. I. epist. xvi.*

Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat: Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi.

AGELLIUS, *lib. VII. cap. xiv.*

Vera autem & propria hujusmodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro esse dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.

Idem lib. XVII. cap. xxi.

Neque magno intervallo postea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac subinde Pacuvius: & Pacuvio jam sene Accius, clariorque in poematis eorum obtrestandis Lucilius fuit.

AUSONIUS *in Protreptico ad Nepotem.*

*Tu quoque qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis & adstricto percurris pulpita socco,
Ad nova vix memorem diverbia coge senectam.*

LACTANT. *de falsa sap. cap. iv.*

Nemo potest de se recte judicare. Quod nobilis poeta testatur, ita enim comparatam esse hominum naturam, &c.

EUSEBIUS *in Chronico.*

Ptolemæi VI. id est Pilometoris regno decessit P. Terentius, quo tempore Aristarchus, Homericorum ille versuum censor, floruit.

HIERON. *in Chronico. Olymp. 135. ann. 3.*

P. Terentius Carthaginensis Comœdiarum scriptor, ob ingenium & formam libertate donatus, in Arcadia moritur: qui primum Andriam, antequam Ædilibus, Cæcilio multum se miranti legit.

Idem, de optimo genere interpretandi.

Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius veteres Comicos interpretati sunt: numquid hærent in verbis? ac non decorem magis & elegantiam in translatione conservant, quàm veritatem interpretationis.

Idem ad Suniam & Fretellam.

Hanc esse regulam boni interpretis, ut idioma alterius linguæ, suæ linguæ exprimat proprietate: quod quidem & Tullium in Protagora Platonis, & in Oeconomico Xenophontis, & in Demosthenis contra Æschinem oratione fecisse convincimus, & Plautum Terentium, Cæciliumque eruditissimos viros in Græcis Comœdiis transferendis.

Idem

Idem ad Paulinum.

Habet unumquodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones: Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem: Poetæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.

PAULUS OROSIUS, *lib. IV. cap. xix.*

Scipio jam cognomento Africanus, triumphans urbem ingressus est, quem Terentius, qui postea Comicus, ex nobilibus Carthaginiensium captivis pileatus, quod indultæ sibi libertatis insigne fuit, triumphantem post currum secutus est.

Livius lib. XXX. non Comicum hunc intelligi, sed ad Terentium Culeonem senatorem Rom. refert, qui pileo capiti imposito, secutus est Scipionem triumphantem: certe de alterutro Quintiliani etiam locus ex Declam. IX. intelligendus est. Lindenbrogius.

SIDONIUS APOLLINAR. *Carm. XX.*

*Quid vos eloquii canam Latini,
Arpinas, Patavine, Mantuane,
Et te Comica qui doces, Terenti,
Et te tempore qui satus severo,
Graios, Plaute! sales lepore transis?*

RUFINUS GRAMMATICUS *Antiochenfis.*

*Agnovit metrum, servatque Terentius artem;
Nam prologos trimetro didicit componere versu,
Scenarumque actus primos pede claudit eodem.*

SERVIUS *in illud lib. I. Æneid. Talibus inculsat.*

Sciendum est, Terentium, propter solam proprietatem, omnibus Comicis esse præpositum; quibus est, quantum ad cætera spectat, inferior.

FL. SOSIPATER CHARISIUS, *lib. II.*

Hæc, ut ait Varro de Latino sermone, lib. v. nulli alii servare convenit quam Titinnio & Terentio. Πάῃν verò Trabea, inquit, & Attilius & Cæcilius facile moverant.

ISIDOR. *Origin. lib. I. cap. xxxix.*

Fabulas poetæ quasdam delectandi causâ finxerunt, quasdam ad naturas rerum, nonnullas ad mores hominum interpretati sunt. Delectandi causâ fictas, ut eas quas vulgo dicunt, vel quas Plautus & Terentius composuerunt.

antiquo Cod. Mss. in Bibliotheca Regis Gall. multisq; alijs Mss.

Natus in excelsis tectis Carthaginis alta

Romanis ducibus bellica prada fui.

Descripti mores hominum, juvenumque, senumque,

Qualiter & servi decipiant dominos:

*Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicumque legit, sic, puto, cantus erit.*

EVANTHIUS de Tragœdia & Comœdia.

Tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio custodivit. Quinetiam solus ausus est, cum in fictis argumentis fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta Comica, meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ sint, & voluntas per ipsum & causa non desit. Hæc cum artificiosissima Terentius fecerit: tum illud est admirandum, quod & morem retinuit, ut Comœdiam scriberet, & temperavit affectum, ne in Tragœdiam transiliret: quod cum aliis rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis Comicis invenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quod ejus Fabulæ eo sunt temperamento, ut neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abjiciantur ad mimicam vilisatem. Adde quod nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit: quod sæpius Plautus facit, & eò est obscurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac styli ita attente memor est, ut nusquam non caverit aut curaverit ea, quæ obesse potuerunt: tum quod media primis atque postremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, sed aptum ex se totum & uno corpore videatur esse compositum. Illud quoque mirabile in eo primo, quod non ita misceat personas quatuor, ut obscura sit earum distinctio. Et item, quod nihil ad populum facit actorem, velut ex Tragœdia, loqui: quod vitium Plauti frequentissimum est. Illud etiam inter cætera ejus laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad scribendum. Nam excepta Hecyra, in qua unius Pamphili amor est, cæteræ quinque binos adolescentulos habent.

ANNOTATIONES J. HEN. BOECLERI IN JUDICIA VETERUM DE TERENTIO.

IN his judiciis quædam ne absurditate quidem carent: quale *Volcatii Sedigiti* pridem doctis visum est. *Elegantia sermonis & mores*, consensu tribuuntur: etiam *ars & metri diligentia*. In *argumentis* quid valeat subinde videbimus. Diximus autem antea aliud vulgi, aliud eruditorum de Poetis judicium esse. Certe, quis attendat, *Horatii* versus allati, vulgi sententiam, non ipsius summi sana Critici, exprimunt. Quid enim ipse admiraretur in principe Comicorum, noluit cuiquam occultum esse. Ipsi eruditi tantum inter se non discrepare videbuntur, si singulos intueamur, quin unius & alterius sententia cæterorum auctoritate obrui queat. De *Horatio* dictum est: quem non legit, multo minus Terentianas in eo imitationes observavit, qui ad interpretes sibi hic eundem existimat. *Servii* auctoritas tanti non est, ut loco rationis esse debeat. Nonne enim multa sunt, quæ eruditionis potius quam judicii facultatem in eo Grammatico testantur? *Fabius Quintilianus*

tilianus pleno laudat ore Terentium, nisi quod incaute de trimetris addit: refutatus merito à *Georgio Fabricio*. Cæterum qui paucissimos accuratæ criticæ successu omni ævo præstitisse, ignorat: illum pleraque interioris doctrinæ mysteria fugiant necesse est. Non sufficit eruditio, quæ confidentiam persæpe generat; ut plus satis prompti sint, ad pronunciandum, qui auctoris genium nondum perdidicerunt: ne dicam de pervulgatis opinionibus, quæ haud raro eximias quoque mentes devertunt: cum præsertim quod probe notandum, de nova comœdia iudicaturis, respectus veteris subinde obstarer, animumque diversè traheret. Dicam iterum: Accedat vir ingenio & doctrina præstantissimus, ad ferendum paulo explicatius de magno aliquo & perfecto ex Veteribus Poeta sententiam: nisi iterum iterumque relegerit, nisi cogitaverit subtilissime, ac exegerit singula attentissime, facile linea excidet. Documenta nolumus jam nisi ex proximo petere. Sicut acerrimi vir ingenii *Franciscus Guetius* nuper admodum, rectissime & felicissime amplexus *Afranii* sententiam, *omnes omnium Comicatorum in uno Terentio eminere virtutes*, iudicavit: ita superiore sæculo, nollemus summo viro, & quod caput rei est, *κρίτικώτατος*, *Julio Scaligero* ea de nostro poeta excidisse, quæ nullomodo defendi, ac ne tolerari quidem possunt.

Illud quidem libenter sumimus, quod de iudicio populi fatetur; quo etiamsi superatum esse legam à *Philemone Menandrum*, nondum tamen ideò *Menandro* majore rest *Philemon*. Debet enim, ni fallor, eruditis idem licere, quod populo: ut hic quidem pro suo captu, illi pro ingenio & doctrina sententiam ferant. At enim populi iudicio hic standum est: populo dabantur fabulæ; & is non ad discendam sermonis puritatem eò confluebat, sed ad animum risu ac joci relaxandum: quæ *Scaligeri* verba sunt. Sed *πρὸς τὴν* populi non tollit artium instituta. Quando in foro reus accusatur ac defenditur, Populus non confluit ad discendam sermonis elegantiam; neque propterea non laudabitur Orator, qui studet. Confluxerit populus ad oblectandum animum visu & auditu rerum ridicularum: huic desiderio explendo, nemo opinor Poeta fabulam scripserit: histrione enim quam Poeta dignior hæc opera esset. Poetæ institutum ad philosophiam spectat: atque in Comœdia hoc ipsum agit, ut, dum putat populus ludicram rem geri, amore virtutum, odio vitiorum, quæque his affinia sunt, & ad emendandos mores pertinent, imbuatur. Rudioribus itaque temporibus, rudius hoc solebat fieri: animisque nec compositis nec excultis aliquid indulgendum erat. Accedente quodam cultu, ut in omnibus civitatibus ac inconditis moribus ad gradus quosdam disciplinæ proceditur, temperandum erat quicquid nimium videbatur, invitatis & placide traductis ad rectiora animis: ut voluptatem non jam ex solo risu, quod imperitissimorum est, sed ex consuetudine vitæ fortunæquæ humanæ, eleganti rerum textu ac consecutione per imitationem expressa, sibi petendam iudicarent. Quam ipsam rem cum Comœdia nova sibi proposuisset, aliorum industriâ sane profecerit; certe solius Terentii ingenio ad fastigium ascendit. Si igitur *Volcatius Sedigitus* de Comicis iudicium ferre

voluit, cur tam diversa miscuit? Cur Plautum & alios idè prætulit, quod plus de antiquæ Comœdiæ genio referrent? cur populo, etiam cultiori sæculo haud ægre ad solutiora respicienti, adulatus potius, quàm poeseos instituto, & doctrinæ legibus obsecutus est? Sed mittamus Sedigitum: qui tamen errandi Scaligero auctor fuit, nam ut ejus judicium defenderet, suo non bene usus est. Quis enim porro ferat ista? *At res putentur ipsæ, profecto languidiores erunt Terentiana: quam apud Plautum scilicet aliosque.* Quis demum ille languor? si omnia excutias, hoc dicendum fuerit: quæ res in Comœdia ita exhibentur, ut minus capteret risus, neque jocis & facetiis omnia impleantur, illæ languidiores sunt. Nunquam tulisset ille princeps Criticorum æquo animo, si quisquam alius pronunciaisset languidiorem esse Poësin, ubi retinetur quod est difficillimum, sed Poeta accurato dignum, ex hilaritate modus. Quid? quod urbanitatis eruditæ ac festivitatis artificio nemini cedit Terentius. Tantum obest rationi auctoritas, cui te semel permiseris. Et excogitandum tamen aliquid fuit, ne sine ratione videretur disputari. *Quando (inquit Scaliger) res eo perducta est, ut nos in lingua patria, hoc est, Latina, simus peregrini, quam ex nitidissimi cujusque authoris operibus emendicatam, ad ea quæ sentimus applicaremus; atque in ea Terentiana munditiæ potiores essent salibus Plautinis: quantum propter animi voluptatem tribuerunt Plauto præci, tantum atas nostra, ob linguæ Latine cultum, Terentio.* Ille igitur illorum secunda fortuna commendatus: hic nostra miseria magnus factus est. Nam equidem Plautum ut Comicum, Terentium ut loquutorem admirabör. Si miseria junioris ævi causam dedit ἀμαρτήματα καὶ τὴν αἰτίαν: quid ergo ante tot sæcula Horatium movit, ut stultitiæ postularet eos, qui sales Plautinos ad urbanitatem & leporem referrent? ut non phrasin magis Terentii, quàm sales & lepores tanto studio consecraretur? At unus & item alter ob solum linguæ Latine nitorem nuper tantum Terentio tribuit. Nescio quinam illi fuerint: omnium minime decebat Scaligerum in eo numero esse: qui, si tanta intentione animi tractasset Terentium, quanta Virgilium, non minus perfectum in suo opere illum per omnia judicasset. Sunt autem, ut omnibus pater, inter eruditos non pauci, & fuerunt, qui orationem Terentii merito quidem adamarunt, longe plura autem, id est, omnia ea, quibus opera hujusmodi commendantur, in eo admirati sunt: nec ut locutoris (absit verborum vilitas, ubi plus quam verba spectantur) sed ut Comici & Philosophi exacti hoc exemplar sibi proposuerunt. Enimvero, qui præter stilum nihil in Terentio amare didicit, eum à Musis & Gratiis cum maxime alienum esse nemo abnuat. Sed hæc hæcenus ad *Jul. Scalig. Poet. lib. III. cap. xcvi. & lib. VI. cap. ii.*

LOCA MENANDRI, ET APOLLODORI,

Quæ TERENCE Latine est interpretatus.

SCHREVELIUS LECTORI.

Subjecit editioni Terentianæ à se recensitæ Nobilissimus ac celeberrimus *Dan. Heinsius* loca aliquot Menandri, quæ Terentius Latine est imitatus, ex collectione *Andrea Schotti*: nos iis alia ex eodem

eodem Menandro adjunximus, atque insuper ex Apollodoro, quòd illos duos proprie imitatus fuerit atque expresse- rit Poeta, quod ex Comœdiarum ejus ἐπιγραφαῖς est manifestum. Ea autem nobis sup- peditarunt, partim excerpta Grotiana ex Tragœdiis & Comœdiis Græcis, partim quædam Terentii editio à Martino Hainneccio pro- curata, partim doctòrum in Terentium Commentaria.

ANDRIA. ACTUS I. SCENA I.

FEci è servo ut esses libertus mihi. *Versus Menandri legitur etiam in Elenchis.*

Ἐγὼ σε δ' ἔλρον ὄντ' ἔθην· ἐλευθέρων.

Ego te, quum servus esses, liberum feci.

Mala mens, malus animus. *Videtur Terentius allussisse ad illud*

Menandri :

Γνώμης ἥ ἐσθλῆς ἔργα χρηστὰ γίγνεται.

Bonæ mentis, bona sunt opera.

ACTUS I. SCENA II.

Nihil me fallis. *Menandri apud Donatum :*

Νῦν δὲ ἔδ' ἐν λήθητάς με ἄν.

Neque tu nunc me clam es.

ACTUS II. SCENA II.

Olera & pisciculos. *Menandri verba è Perinthia huc pertinentia, quæ ab Athenæo, lib. VII. Dipnosophist. referuntur.*

Τὸ παιδίον δ' εἰσῆλθεν ἐψήτας φέρον.

Intravit puer minutos pisciculos ferens.

ACTUS III. SCENA II.

Nunc primum fac istæc ut lavet. *Menander :*

Λύσατε αὐτῷ τάχιτα.

Lavate illam actutum.

ACTUS III. SCENA III.

Amantium iræ. *Expressit Terentius illud Menandri, & explicat Victo- rius Var. lect. lib. IV. c. xiv.*

Ὅργη φιλέων ὀλίγον ἰσχυρὸν χρόνον.

Amantium iræ exiguo durant tempore.

ACTUS IV. SCENA IV.

Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix, *Menander :*

Οὐδέ ποθ' ἱταίρα τῆ καλῆ πεφρόντις.

Meretrix pudorem pensi nunquam habet.

ACTUS V. SCENA IV.

Sycophantes. *Menander : Γεωργῶ*

καὶ συκοφάντης εὐδὺς, ὃ τὸ τριβάνιον

ἔχων καλεῖται, καὶ ἀδικέμενόν τύχη.

Cui vestis squalida, sycophanta dicitur

Statim, quamvis patiatu- r ipse injuriam.

Sic est hic. *Menander :*

Οὗτος αὐτός ἐστι.

EUNUCH. Prolog.

Responsum non dictum esse, quia læsit prius. *Hic versus congruit senario, ex Menandri Olynthia :*

Ὡς ἔχ' ὑπάρχων, ἀλλὰ τιμωρέμην.

Ut qui non prior incipiam, sed me vindicem.

ACTUS I. SCENA I.

Sed ipsa egreditur. *Menander in prologo fabula, Thais inscripta, elegantissimis verbis ejus ἡδὲ expressit, quos Plutarchus in commentario, De audiendis Poetis, refert hoc modo :*

Ἐμοὶ μὲν ἐν αἰσθεταῖσι τοιαύτην θεῖα,

Θρασίαν, ἀναιδῆν δὲ, καὶ πιδανὴν ἄμα,

Ἀδικῶσαν, δὴτοκλίσσαν, αἰτῶσαν πυκνὰ,

Μηδενὸς ἐρώσαν, προσποιουμένη δ' αἰεὶ.

Nunc illam talem cane, quod te veneror, dea,

Ferocem, sed pulchellam, & illecebri' loquam ;

Injustificam, clusiforem, poscinummiam ;

Et neminamantem, semper simulantem tamen.

ACTUS II. SCENA II.

Is quaestus. *Menander.*

Πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων.

Cum adulator agit nunc omnium optime.

Nec sursum. *Menandro est, σπριφισθῆαι ἀνω, κάτω. Sic enim :*

Ὡμῶν ἐγὼ τὴν πλυσίαν, ὦ Φανία,

Οἷς μὴ τὸ δανείζεσθαι πρόσσεν, ἢ εἶναι

Τὰς νύκτας, ἐδὲ σπριφομένους ἀνω κάτω.

Οἶμοι λέγειν.

Putabam ego, divites, ὦ Phania !

Quibus nulla scœnore accipiendi necessitas incumbit, neque gemere

Nactu, neque sursum deorsum versando sese

Eiulare. —————

Versus hi ita recte leguntur in Plutarchi libellis, non modo impressis, verum etiam MSS. duobus ὡς ἐνδυμίας. Nam apud Stobaeum cap. xcv. mendose est, σπριφομένους ἀν νύκτα.

ACTUS II. SCENA III.

Liquet mihi dejerare. *Menander :*

Ὅρκον δὲ φεύγε, καὶ δικαίως ὀμνυμε,

Jusjurandum devitato, etiam quum juste jurare poteris.

ACTUS III. SCENA I.

Nunquam tibi dixi. *Menander :*

Ἐγὼ δ' ἐπικληρὸν Λαμρίαν ἐκ εἰρηκά σοι ;

Est mihi Lamia ; quæ nullos cohæredes habet : nonne dixi tibi ?

ACTUS III. SCENA II.

Tacent ; fatis laudant. *Menander :*

Καὶν ὅλας μὴδὲν λαλεῖ

Διὰ τῆς σιωπῆς, πλείστα ὡς αὐτῆς λέγει.

Eo ipso dum plane nil loquitur, tacendo quamplurima de se ipsa dicit.

ACTUS IV. SCENA IV.

Hic est vietus, vetus, veterinosus senex, colore mustellino. *Voluit exprimere locum Menandri :*

Οὗτός ἐστι γαλιώτης γέρον.

Hic est mustela senex.

ACTUS V. SCENA VI.

Sed tu quod cavere possis. *Translata à Menandro sententia, cujus hi citantur à Siobao senarii :*

Εὐθδεῖά μοι φαίνεται δηλωμένη

Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα διῖ, μὴ φυλάττεισθαι δ' ἂ διῖ.

Manifesta mihi videtur hæc esse fatuitas,

Assequi, quid fieri oporteat, neque facere tamen.

ACTUS V. SCENA IX.

Quod vis donum, præmium. *Menander,*

Εὖ· αἰ τί βέλαι. πάντα σοι γνήσιον.

Elige quod optes, optata feres omnia.

HEAUTONTIMOR. ACTUS I. SCENA II.

Illum insimulat durum. *Menander,*

Σκληρὸν πρὸς υἱὸν ἐν τῷ νεδεύειν.

Quod in increpando erga filium sit sævus.

Perculum ex aliis. *Huc pertinet illud Menandri,*

Βλέπων πεπαίδευμ' εἰς τὰ τῶν ἄλλων κακά.

Mala intuens aliorum doctus ego fui.

ACTUS II. SCENA III.

Occasio, locus, &c. *Menander :*

Μικρὰ πρόφασις ἐστὶ τῇ πράξει κακῶς.

Ad prave agendum, parva satis occasio est.

ACTUS II. SCENA III.

Textentem telam studiose, &c. *Menand. apud P. Victor. lib. IX. cap. xv. Var. Left.*

Ἐξ ἱστίου ᾧ ἐκρέματο φιλοπόνως πάνυ.

Animum à tela suspensum omnino studiose occupabat.

Una ancillula erat, &c. *Menander apud Politianum :*

Καὶ θεραπαινὶς ἦν μία αὐτῇ

Συνύφαινε ῥυπαρῶς διακειμένη.

Et una ancillula erat ;

Hæc fordidi animi plena, texturam una faciebat.

Facinus magnum & memorabile. *Menander :*

Μέγα κ' περιβόητον ἔργον.

In aurem utramvis ut dormias. *Menander Plautio :*

Ἐπ' ἀμφοτέραν, ὡς ἐπὶ κληρος ἤ, μέλειν καθευδήσειν.

In aurem utramque, quandoquidem dotata est, cubet.

In eum jam res rediit locum, ut sit necesse. *Menander :*

Τρία γὰρ ἐστὶ, δίσποτα δ' ὧν ἅπαντα γίγνεται.

Ἡ κατὰ νόμους, ἡ κατὰ ἀνάγκαις, ἡ γὰρ τρίτον, ἔδει τινί.

Ad res gerendas his tribus compellimur,

Necessitate, lege, consuetudine.

ACTUS

PROLEGOMENA

ACTUS II. SCENA IV.

Formæ mores consimiles fient. *Menander apud Stobæum :*

Ὅταν φύσει τὸ κάλλος ἐπικοσμῇ τρόπος

Χρησὸς, διπλασίως προσίων ἀλίσκεται.

Quando mores faciles naturali formæ ornatum adferunt, ventitans dupliciter capitur.

Nos quoque senes est æquum senibus obsequi. *Menander :*

Γέρον γέροντι γλῶσσαν ἡδίστῳ ἔχει.

Παῖς παιδί, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή.

Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσῶντι, καὶ δυσπραξία

Ληφθεὶς ἐπαδὸς ἐστὶ τῷ περαιτέρῳ.

Seni senilis lingua jucundissima :

Puerque puero, & apta mulieri mulier :

Et æger ægro : pressus infortunio

Lenimen est homini malis exercito.

Aliena melius ut videant. *In hanc sententiam Menander :*

Οὐδὲς ἐπ' αὐτῆς τὰ κακὰ σιωπᾷ, Πάμφιλε,

Σαφῶς, ἐτέρῳ δ' ἀχρημονεῖται ὅλβεται.

Aperte sua mala nemo videt, ô Pamphile,

Sed alterius peccatum conspicabitur.

ACTUS IV. SCENA II.

Nihil tam difficile quin quærendo. *Menander apud Stobæum λόγος κ' :*

Ἄλωτὰ γίνεται ἐπιμελεία, καὶ πόνον ἅπαντα.

Omnia queunt laboribus & industria comprehend.

ACTUS IV. SCENA V.

Jus summum, summa injuria. *Menander apud Stobæum sermone μ ε'.*

— ὁ δ' ὁρῶν τὰς νόμους

Λίαν ἀκριβῶς, συκοφάντης φαίνεται.

— qui leges intuetur optimas

Nimis accuratè, ille sycophanta prorsus est.

ACTUS V. SCENA I.

Argentum ut dares. *Expressit hunc Menandri versiculum :*

Λετρὸν, θεραπεύνας, καὶ ἀργυρώματα.

Balneas, ancillas, & pecunias.

ACTUS V. SCENA II.

Modo liceat vivere, est spes. *Apollodorus :*

Οὐδέ ποτ' ἀθυμῶν, τὸν κακῶς πράσσοντα

Ἄνδρα, τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾷ αἰεὶ.

In miseriis nullis labascere convenit,

Meliora sed sperare semper adfore.

ACTUS V. SCENA V.

Quid istud ? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere. *Menander :*

Ὁ σκληρότατος πρὸς υἱὸν ἐν τῷ νεθιτῶν,

Τοῖς μὲν λόγοις πικρὸς ἐστὶ, τοῖς δ' ἔργοις πατήρ.

Valde in monendo si quis asper filio,

Verbis

Verbis acerbus est quidem : sed re, pater.

Sic idem *Menander* :

Πρὸς υἱὸν ὀργὴν ἔκ ἔχει χρηστὸς πατήρ.

Boni parentis ira nulla in filium.

Rufamne illam virginem, cæsiā, sparso ore, adunco naso ?

non possum, Pater. *Menander* :

Δὺ' ἔσθ' αἰ κρίναι τὸν γαμῶν μέλλοντα δῶ,

Ἦτοι προσώπῳ ὄψιν, ἢ χρηστὸν τρόπον.

Τὴν ὁμόνοιαν ᾗ τὴν πρὸς ἀλλήλους ποιῶ.

In nuptiis spectare res decet duas,

Amabilem aut speciem oris, aut mores probos.

Concordiam nam continent hæc mutuam.

Formam cum probis moribus conjungit hoc versiculo idem *Menander* :

Ὡς ἡδὺ τὸ κάλλος ὅταν ἔχη νῦν σάφρονά.

Quam grata forma est cui comes modesta mens !

ADELPHIS. ACTUS I. SCENA I.

Et quod fortunatum isti putant, Uxorem nunquam habui. *Menander* :

ὦ μακάριόν με ! γυναῖκα ἔλαμβάνω.

O me beatum, qui uxorem habere nolo !

ACTUS I. SCENA II.

Quem neque pudet quidquam, nec metuit quemquam. *Menander apud Priscian. lib. VIII.*

Ὅς δ' ἔτ' ἐρυθριᾷ οἶδεν, ἐδ' ἐδιδέναι,

Τὰ πρῶτα πάσης ἀναιδείας ἔχει.

Ille vero, qui nec erubescere novit, neque metuere,

Universæ impudentiæ primas tenet.

Homine imperito nunquam quicquam injustius. *Menander* :

Οὐκ ἐπ' ἀνοίαν ἐδ' ἐν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ,

Τολμηρότερον.

Nihil imperito videtur esse audacius.

ACTUS II. SCENA I.

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria. *Menander* :

Οἶμοι ! τὸ γὰρ ἄφρων δυσυχὴν μανίαν ποιῶ.

Hei mihi, ut repentinum infortunium insaniam parit !

ACTUS II. SCENA III.

Fratrem homini nemini esse. *Menander* :

Ὡς ἡδὺ γ' ἐν ἀδελφοῖς ἐστὶν ὁμονοίας ἔρως.

Quam jucundus est inter fratres concordiae amor !

ACTUS III. SCENA II.

Quid credas jam ? aut cui credas ? *Menander* :

Μὴ πάντα πείρω πᾶσι πιστεύειν αἶ.

Credenda cunctis esse cuncta ne puta.

ACTUS III. SCENA IV.

Quid vos vis cogit, &c. Vide locum Menandri, quem hic & supra expressit in *Heautontim. Act. II. Scen. III.*

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

Tacet. *Menander* :

Πολλοὺς ἀποκρίσις ἢ σιωπὴ τυγχάνει.

Apud multos silentium loco responsionis est.

Erubuit, salva res est. *Menander* :

Ἐρυθριῶν πᾶς χρηστὸς εἶναι μοι δοκεῖ.

Qui erubuit, esse mihi videtur vir bonus.

An federe oportuit domi virginem tam grandem ? *Menander* :

Θυγάτηρ ἐπίγαμ'· καὶ ὅλως μηδὲν λαλῇ,

Διὰ τὴ σιωπῶν πλείστα περὶ αὐτῆς λέγει.

Filia nubilis, etsi plane nihil loquatur,

Ipso tamen silentio plurimum de se prædicat.

Menses abierunt decem. *Menander Plotio* :

Γυνὴ κυεῖ δέκα μην'.

Mulier, postquam concepit, mensem agit decimum.

Dormienti confecturos Deos. *Menander* :

Ἀυτόματα γὰρ τὰ πρᾶγματα ἐστὶ τό συμφέρον,

ῥεῖ καὶ καθευδῶν, πάλιν τὰναντία.

Sponte sua nam res ad usum manant ; sed &, dum quis dormit, rursum contrariæ.

ACTVS V. SCENA III.

Communia esse amicorum inter se omnia. *Menander in Adelphis*,

Erasmo citante :

Τὰ τ' φίλων κοιν' ἔ' μόνον τὰ χρήματα,

Καὶ νῦν δὲ καὶ φρονήσεως κοινωνία.

Communia amicos inter, non pecuniæ

Tantum, sed & mens pariter & prudentia.

ACTUS V. SCENA IV.

Duxi uxorem. *Huc spectat illud Menandri apud Stobæum* :

Τὸ γυναικὶ ἔχειν, εἶναι τὴ παιδων, Παρμένων,

Πατέρα, μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει.

Uxorem habere ; liberorum, Parmeno,

Patrem esse, curas multas in vitam invehit,

Et :

Τὸ γινέσθαι πατέρα παιδων, ἢ λύπη, φόβος, φροντίς.

Liberorum patrem esse factum : mæror fuit, formido, & anxietas.

HECYRA. ACTUS II. SCENA I.

Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias.

Menander :

Γυνὴ γυναικὸς πόπολ' ἔδ' ἐν διαφέρει.

A fœmina nil fœmina unquam discrepat.

Postmodum rescisces. *Menander* :

Ταῦθ' ὕστερον λαβοῖς ἂν ἡμαρτημένα.

Quænam sint commissa, hæc tu postmodum rescisces.

ACTUS III. SCENA III.

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

Apollodorus :

Ἄντα

Ὅτως ἕκαστος διὰ τὰ πράγματα σιμὸς ἢ καὶ ταπεινός.
Ita quisque, ut res dant sese, & gravis, & humilis esse solet.

ACTUS III. SCENA V.

Salvum atque validum. *Menander* :

Εὐτυχῆντα καὶ σισωμένον.

Fortunatum, salvumque.

ACTUS IV. SCENA II.

Ut ne cui meæ longinquitas ætatis obftet, mortemque expectet meam.

Menander :

Πικρὸν ἐστὶ θρέμμα γέρον ἐν οἰκίᾳ μένων.

Amarulentus est alumnus fenex domi manens.

ACTUS IV. SCENA IV.

Amaræ mulieres sunt. *Menander apud Stobæum* :

Φύσει γυνὴ δησνίον ἐστὶ καὶ πικρὸν.

Natura mala mulier atque effrænis est.

ACTUS V. SCENA III.

Abhinc menses decem fere. *Vide dictum Menandri, Adelph. Act. IV.*

Sc. V.

PHORMIONE. ACTUS I. SCENA II.

Quod fors fert, feremus æquo animo. *Menander* :

Ἐνίσκ' ἀτυχίαν καὶ βλάβην ἐυχημόνας.

Fortunam adversam, dispendiumque, decenter ferto.

Istuc viri est officium. *Menander* :

Τῷτ' ἐστὶν ἀνδρός.

Hoc viri est.

ACTUS I. SCENA IV.

Fortes fortuna adjuvat. *Menander apud Stobæum* :

Τόλμη δίκαια καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

Audaciam justam vel adjuvat Deus.

ACTUS II. SCENA II.

Injuriam audisti. *Menander in Misogyno* :

— ὀμνυμί' σοι τ' ἥλιον

Ἡ μὲν ποιήσῃ σοι γραφὴν κακώσεως.

— juro Solem tibi,

Injuriarum me tibi scripturum dicam.

Cum Ratione.] Rationem, quod est in Palatino codice, magis placet. Nam ita quoque citat Victor. lib. V. c. xx. ubi inter alios versus Menandri hunc adducit :

Τὸ γὰρ τρέφον με, τῷτ' ἐγὼ κρίνω θεόν.

Nam quod me alit, id ego plane judico Deum.

ACTUS III. SCENA III.

Solus amico amicus. *Apollodorus* :

Μόνος γε ἐπίσταται φιλεῖν τὰς φίλας.

Ut qui solus amicos amare didicit.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA I.

Senectus ipsa morbus. *Apollodorus* :

Τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα.

Ego meorum solus sum meus. *Apollodorus* :

Ἐγὼ γὰρ εἰμι μόνος ὃ ἐμῶν ἐμός.

ACTUS IV. SCENA IV.

Dicis quod male est, &c. *Menander* :

— Λέγεις αἰὶ τὸ λυπῶν,

Μηδ' ἐν ἀντιπαράθεσις ὃ προσλεγόμενον.

Semper, quod mœrorem affert, narras, nihil eorum addens quod ex adversum alloquiis sit idoneum.

EVANTHIUS DE TRAGOEDIA ET COMOEDIA.

Qua hic de Tragœdia & Comœdia referuntur, ea non, ut alii, ex Cornuto, vel Aspero desumpta, sed ex Evanthii commentario in Terentium selecta esse arbitror. Ejusceque rei evidentissimum argumentum est, quod sub hujus eruditissimi Grammatici nomine (quem iisdem cum Donato temporibus, hoc est, Olymp. 285. regnante Constantio fil. Constantini, C. P. floruisse notat Hieronymus) hæc verba adferat Rufinus Antiochenfis Grammaticus lib. de metris Terentianis: Concinna argumento, consuetudine congrua, utilis sententiis, grata salibus, apta metro. Et postea sic: Veteres etsi usi ipsi quoque metris, &c. Qua ipsissima in hisce prolegomenis nunc leguntur. Lindenbrogius.

Initium Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus divinis est inchoatum: quibus pro fructibus vota solventes operabantur antiqui. Nam incensis jam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod sacer choris reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, ἀπὸ τῆς πράγης καὶ τῆς ὁδῆς, hoc est, ab hirco, hoste vinearum, & à cantilena. Ejus ipsius rei apud *Virgilium* plena fit mentio; vel quod hirco donabatur ejus carminis Poeta; vel quod uter ejus musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat; vel quod ora sua sæcibus perlinebant scenici, ante usum personarum ab *Æschylo* repertum. Fæces enim dicuntur Græcè σπύγες. Et his quidem causis Tragœdiæ nomen est inventum. At verò nondum coactis in urbem Atheniensibus, cum Apollini Nomio, vel ΑΦΥΑΘΩ, id est, pastorum vicinorumque præsidi Deo, constructis aris in honorem divinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita, festum carmen solenniter cantarent: orta est Comœdia ἀπὸ τῆς καμῶν καὶ τῆς ὁδῆς composito nomine, vel ἀπὸ τῆς καμᾶζειν καὶ ἄδειν, q. e. commessatum ire cantantes: quod à Poetis solenni die, vel amatorie lascivientibus choris comicis, non absurdum est. Itaque ut rerum, ita etiam temporum ipso cœpto ordine, Tragœdia primo prolata esse cognoscitur. Nam ut ab incultis & feris moribus

pau.

paulatim perventum est ad mansuetudinem, urbesque sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit: ita res Tragica longè antè Comicas inventæ. Quamvis autem retro prisca volventibus reperitur *Thespis* Tragœdiæ primus inventor: & Comœdiæ veteris pater *Eupolis* cum *Cratino*, *Aristophaneque* esse dicatur: *Homerus* tamen, qui ferè omnis Poeticæ largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorum operum lege præscripsit: Qui *Iliadem* instar Tragœdiæ, *Odyssæam* ad imaginem Comœdiæ, fecisse monstratur. Nam post illius tale tantumque documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus, & digesta sunt in ordinem, & divisa ea, quæ etiam tum temerè scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam, ut postea facta sunt, decora atque lævia. At nos ea, quæ proprie de Tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus: & de his fabulis jam loquamur, quas *Terentius* imitatus est. Postquam demonstrandæ originis causa de utriusque generis initio diximus: quod necesse est, jam dicemus.

Comœdia fere vetus, ut ipsa quoque olim Tragœdia, simplex carmen (quemadmodum jam diximus) fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc spatiat, nunc consistens, nunc revolvens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo una persona substituta est cantoribus, quæ respondens alternis choro, locupletavit variavitque rem musicam; tum altera; tum tertia; & ad postremum, crescente numero, per authores diversos, personæ, pallæ, cothurni, socci, & cæteri ornatus atque insignia scenicorum repperita: & ad hoc unicuique suus habitus, & ad ultimum, qui primarum partium, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum, actores essent, distributa, & divisa quinquepartito tota est fabula; quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabulis, & vix dum incipiens *κωμωδία ἑστάνη* & ἀρχαία dicta est: ἀρχαία idcirco, quia est de nobis parum cognitis vitiis: ἑστάνη autem, quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omnium de quibus libere describebatur. Etenim per prisca Poetas, non ut nunc, penitus ficta argumenta, sed res gestæ à civibus palam cum eorum sæpe, qui gesserant, nomine decantabantur. Ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit civitatis: cum unusquisque caveret, culpa ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro. Sed cum Poetæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret lege lata siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est SATYRA, sumpsit exordium: quæ à satyris, quos illotos semper ac petulantes Deos scimus esse, vocitata est: etsi aliunde nomen traxisse prave putant alii. Hæc, quæ Satyra dicitur, ejusmodi fuit, ut in ea, quamvis duro & veluti agresti joco, de vitiis civium tamen sine ulla proprii nominis titulo carmen esset. Quod item genus Comœdiæ multis obfuit Poetis, cum in suspensionem potentibus civibus venissent, illorum facta descripsisse in pejus, ac deformasse genus stylo earminis: quod primo *Lucilius* novo conscripsit modo, ut Poesin inde faceret, id est, unius carminis plures libros.

Hoc

Hoc igitur, quo supra diximus, modo, coacti omittere satyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, novam comœdiam, reperire Poetæ, quæ argumento commun' magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis spectatoribus & eadem opera multum delectationis afferret; concinna argumento, consuetudine congruâ, utilis sententiis, grata salibus, apta metro. Ut igitur superiores illæ suis quæque celebrantur authoribus: ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipue *Menandri*, *Terentii*que est: de qua cum multa dicenda sint, sat erit tamen, velut admonendi lectoris causa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. *Comœdia vetus*, ut ab initio chorus fuit, paulatimque personarum numero in quinque actus processit: ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad *novam Comœdiam* sic pervenit, ut in ea non modo non inducatur chorus, sed ne locus quidem ullus jam relinquatur choro. Nam postquam orioſo tempore, fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere & abire cœpisset: adinovit Poetas, primo quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes, ut *Menander* fecit hac de causa, non, ut alii existimant, alia. Postremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt Comici: unde apud illos dirimere actus quinque paritō difficile est. Tum etiam Græci prologos non habent more nostrorum, quos Latini habent. Deinde θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, id est, Deos argumentis narrandis machinatos, cæteri Latini instar Græcorum habent; *Terentius* non habet. Ad hoc προτάλινα πρόσωπα id est, personas extra argumentum accersitas, non facile cæteri habent: quibus *Terentius* sæpe utitur, ut per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etsi ipsi quoque metris negligentius egerunt iambici versus duntaxat in secundo & quarto loco tamen à *Terentio* vincuntur resolutione huius metri, quantum potest comminuti ad imaginem prosæ orationis. Tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius *Terentio* custodit. Quinetiam solus ausus est, cum in fictis argumentis fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica, meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ sint, & voluntas per ipsum & causa non desit. Hæc cum artificiose *Terentius* fecerit, tum illud admirandum, quod & morem retinuit, ut Comœdiam scriberet, & temperavit affectum, ne in Tragœdiam transiliret: quod cum alii rebus minime obtentum & à *Plauto*, & ab *Afranio* & *Accio*, & multis fere magnis Comicis invenimus. Illud quoque inter *Terentianas* virtutes mirabile, quod ejus fabulæ eo sunt temperamento, ut neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abjiciantur ad mimicam vilitatem. Adde quod nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit; quod sapius *Plautus* facit, & eo est obscurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac styli ita attente memor est, ut nusquam non caverit, aut curaverit ea, quæ obesse potuerunt: tum quod mediis primis atque postremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, sed

apertum

aptum ex se totum, & uno corpore videatur esse compositum. Illud quoque mirabile in eo primo, quod non ita miscet personas quatuor, ut obscura sit earum distinctio. Et item quod nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui: quod virium *Plauti* frequentissimum est. Illud etiam inter cætera ejus laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad scribendum. Nam excepta Hecyra, in qua unius Pamphili amor est, cæteræ quinque binos adolescentulos habent. Illud vero tenendum est, post *ῥίαν κωμῳδίαν* Latinos multa fabularum genera protulisse: ut Togatas, à scenicis atque argumentis Latinis: Prætextatas, ab dignitate personarum, & Latina historia: Attellanas, à civitate Campaniæ, ubi actitatæ sunt plurimæ: Rhyntonicas, ab actoris nomine: Tabernarias, ab humilitate argumenti & styli: Mimos, ab diuturna imitatione villum rerum & levium personarum. Inter Tragœdiam autem & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc distat: quod in Comœdia mediocres fortunæ hominum, parvi impetus periculaque, lætique sunt exitus actionum: at in Tragœdia, omnia contraria, ingentes personæ, magni timores, exitus funesti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla ultima: In Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum quod in Tragœdia, fugienda vita; in Comœdia, capeienda exprimitur. Postremo, quod omnis Comœdia de fictis est argumentis: Tragœdia, sæpe ab historica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à *Livio Andronico* scriptæ sunt; cum etiam tum ad cuncta recentibus, idem & Poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comœdiæ autem motorix sunt, aut statariæ, aut mistæ. Motorix, turbulentæ: statariæ, quietiores: mistæ, ex utroque actu consistentes. Comœdia per quatuor partes dividitur, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est velut præfatio quædam fabulæ, in quo solo licet, præter argumentum, aliquid ad populum, vel ex Poætæ, vel ex ipsius fabulæ, vel ex actoris commodo loqui. Protasis primus est actus, initiumque dramatis. Epitasis incrementum processusque turbarum: ac totius, ut ita dixerim, motus erroris. Catastrophe, conversio rerum est ad jucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum.

DONATI FRAGMENTUM DE COMOEDIA ET TRAGOEDIA.

COMOEDIA, est fabula, diversa instituta continens, affectu-
umque civilium ac privatorum, quibus discitur, quid sit in
vita utile, quid contra evitandum. Hanc Græci sic definiere,
κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιόχῃ.
Comœdiam esse Cicero ait, *imitationem vite, speculum consuetudi-
nis, imaginem veritatis.* Comœdiæ autem à more antiquo dictæ:
quæ in vicis hujusmodi carmina initio agebantur, apud Græcos:
ut in Italia Compitalitiis ludicris, admisso pronunciationis mo-
dulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut
ῥίαν κωμῳν, hoc est, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habi-
tabant,

tabant, ob mediocritatem fortunarum: non in aulis regiis, ut sunt personæ Tragicæ. Comœdia vero, quia Poema sub imitatione vitæ atque morum similitudine compositum est, in gestu, & in pronuntiatione consistit. Comœdiam apud Græcos dubium est quis invenerit primus, apud Latinos certum est. Comœdiam & Tragœdiam Togatam primo *Livius Andronicus* reperit: aitque, *Comœdiam esse quotidiana vitæ speculum*: nec injuria; nam ut intenti speculo veritatis lineamenta facile per imagines colligimus: ita lectione Comœdiæ imitationem vitæ consuetudinisque non ægerrimè animadvertimus. Hujus autem originis ratio ab exteris civitatibus, moribusque provenit. Athenienses namque Atticam custodientes elegantiam, cum vellent male viventes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti alacresque veniebant, ibique cum nominibus, singulorum vitam publicabant: unde nomen compositum, ut Comœdia vocaretur. Hæc autem carmina in pratis primum mollibus agebantur. Nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorum provocarentur ingenia: sed & actoribus munera offerebantur, quò libentius jucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis uterentur. Caper namque pro donis his dabatur, quia viribus noxium animal habebatur; à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum est. Nonnulli autem ex amurca olei facce, quæ est humor aquatilis, Tragœdiam dici vocarique maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem *Liberi* patris agerentur, etiam ipsi Comœdiarum Tragœdiarumque scriptores hujus Dei velut Patris numen colere venerarique cœperunt. Cujus rei probabilis ratio exitit: ita enim carmina inchoata proferebantur, ut per ea laudes ejus & facta gloriosa celebrari proferrique constaret: tum paulatim fama hujus artis increbuit. *Theſpis* autem primus hæc scripta in omnium notitiam protulit. Postea *Æschylus*, secutus exemplum, publicavit. De quibus ita *Horatius* in *Arte Poetica* loquitur:

*Ignotum tragica genus invenisse Camæna
Dicitur, & plaustris vexisse Poemata Theſpis,
Qua canerent, agerentque peruncti facibus ora.
Post hunc persona, palleque repertor honesta
Æschylus, & modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his Comœdia, non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque
Turpiter obtulit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere Poeta:
Nec minimum meruere decus, vestigia Græci
Ausu deferere, & celebrare domestica facta:
Vel qui Prætextas, vel qui docuere Togatas.*

FABULA generale nomen est, ejus duæ primæ partes sunt Tragicæ & Comœdiæ. Si Latina argumentatio sit, Prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet: aut enim *Palladia* est, aut *Togata*, aut *Tabernaria*, aut *Attellana*, aut *Mimus*.

aut Rhintonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta, ob humilitatem argumenti ejus, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut focco utuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede: vel ideo quod non ea negotia continet, quæ personarum in turribus aut in cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur Comœdiam Cincius & Faliscus: Tragediam Minutius & Prothonius. Omnium autem Comœdiarum scripta ex quatuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, eventu. Nomine, ut Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, ut Andria, Leucadia, Brundisina. Facto, ut Eunuchus, Asinaria, Captivi. Eventu, Commorientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ sunt tres: Palliata, Græcum habitum ferentes: quas nonnulli Tabernarias vocant. Togatæ juxta formam personarum, habitum togarum desiderantes. Attellanæ, salibus & jocis compositæ, quæ in se non habent nisi vetustam elegantiam. Comœdia autem dividitur in quatuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id est, antecedens veram fabulæ compositionem elocutio. Ejus species quatuor sunt: Συστατικός, commendatitius: quo fabula vel Poeta commendatur. Αναφορικός, relativus: quod aut adversario maledicta, aut gratiæ populo referuntur. Ὑποθετικός, argumentativus: fabulæ argumentum exponens. Μικτός, mistus: omnia hæc in se continens. Inter Prologum & Prologium quidam hoc interesse voluerunt: quia prologus est velut præfatio quædam fabulæ, in quo solo scilicet, præter argumentum, aliquid ad populum vel ex Poeta, vel ex ipsius fabulæ, vel actoris commodo loquitur. Prologium autem est, cum tantum de argumento dicitur. Protasis est primus actus initiumque dramatis, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem retinendam. Epitasis est incrementum processusque turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Catastrophe est conversio rerum ad jucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. In plerisque fabulis ipsorum nomina priora ponebantur, quam Poetarum: in nonnullis Poetarum, quam fabularum. Cujus moris diversitatem antiquitas probat. Nam cum primi aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronunciabantur ante, quam Poetæ pronunciarentur, ne aliqua invidia à scribendo deterreri possent. Cum autem per editionem multarum, Poetæ jam esset autoritas acquisita, rursus priora Poetarum nomina proferebantur: ut per ipsorum vocabula fabulis attentio acquireretur.

ACTAS diversis ludis manifestum est inscribi. Nam ludorum quatuor sunt species, quos Curules Ædiles munere publico curant. Megalenses, magnis Diis consecrati, quos Græci Μεγαλησίους appellant. Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in nomina patricii viri plene instruitur. Plebei, qui pro salute plebis eduntur. Apollinares, Apollini consecrati, in scena duæ aræ poni solebant, dextra Liberi, sinistra ejus Dei Iulii fiebant; unde Terentius in Andria ait, *Ex ara hac sume*

Hinc Ulysses palliatum semper inducunt: sive quod aliquando insaniam simulavit: quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire, seu ob singularem sapientiam, qua tectus munitusque plurimum sociis profuit. Hujus enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolæ, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achilles & Neoptolemi personæ diademata habent; quamvis regalia sceptrâ nunquam tenuerint; cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Græciæ juventute ad gerenda cum Trojanis bella, sacramenta conjurationis inierunt, nec unquam sub Agamemnonis imperio fuerunt.

COMICI senibus candidus vestitus inducitur, quod is antiquissimus fuisse memoratur. Adolescentibus discolor attribuitur. Servi comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditores agant. Parasiti cum intortis palliis veniunt, Læto vestitu candidus: ærumnoso obsoletus: purpureus diviti, pauperi phœniceus datur: militi chlamys purpurea: puellæ habitus peregrinus inducitur: leno pallio varii coloris utitur: meretrici ob avaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quod trahuntur: quæ res ab scenica luxuria instituta est. Eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significat. Aulæ quoque in scena intexta sternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usque perlatus: pro quibus siparia ætas posterior accepit. Est autem mimicum velum, quod populo obstitit, dum fabularum actus commutantur. Diverbia histriones pronunciabant. Cantica vero temperabantur modis, non à Poeta, sed à perito artis musicæ factis. Neque enim omnia iisdem modis in uno cantico agebantur, sed sæpe mutatis, ut significant qui tres numeros in Comædiis ponunt, qui tres continentes mutatos modos cantici illius. Qui hujusmodi modos faciebant nomen in principio fabulæ & scriptoris & actoris superponebant. Hujusmodi adeo carmina ad tibias fiebant; ut his auditis, multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent, quam omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibiis paribus aut imparibus, & dextris aut sinistris. Dextræ autem & Lydiæ sua gravitate seriam Comædiæ dictionem pronunciabant. Sinistræ & Serranæ acuminis levitate jocus in Comædia ostendebant. Ubi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur, mistim joci & gravitates denuntiabantur.

DESID. ERASMUS ROTERODAMUS DE METRIS TERENTIANIS.

COMICI Latini multam libertatem sibi usurparunt in versibus, sed nemo largius Terentio: adeo ut apud priscos quoque fuerint qui judicarent, in hujus fabulis nullam esse carminum legem. Sed hos falli manifestum est. Rursus fuerunt qui negarunt, ab hoc servari metrorum leges, sed ob immodicam libertatem non esse operæ pretium torqueri doctos carminum

mentionem, quod & res sit immensi laboris, nec ita multum adferat frugis. At ego ab utroque genere dissentio: nam ut manifestius est, quàm ut egeat probatione, Terentii comœdias versibus constare; ita qui negligendam putarunt metrorum rationem, frequenter Poëtæ sermonem corruerunt, dum aliam vocem pro alia subiiciunt, quod nimium sæpe usu venit scribis in auctoribus solutæ dictionis, dum addunt atque adimunt, dum verborum invertunt ordinem. Nonnihil etiam hic peccarunt eruditi, qui dum carminum genera distinguunt ac dimetiuntur, parum attenti, interjece- runt verba quædam, ut explerent versus hiatum, aut rescuerunt quod videbatur superesse. Videtur autem studio factum à Te- rentio, ut dissimulato carmine quam proximè accederet ad orati- onem solutam: quod idem effectasse videtur Horatius in Sermo- nibus & Epistolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, ut existi- mem ipsum Donatum, aut Cornutum, aut Asperum, si viverent, in locis aliquot vel hæsurus, vel inter se dissensuros. Proinde nos quatrduanam opellam sumpsimus, ut adolescentulis aliquam hujus difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, sed in unam perpetuò, & in cæteris carptim: quo ceu filo adjuti, sese facilius è cæteris explicent labyrinthis. Constant autem hujus fabulæ his fermè metrorum generibus.

Iambico trimetro, qui & senarii dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab aliis quadrati, ab aliis octonarii di- cuntur. Monometrum ac dimetrum rarò interjicitur. In hoc genere quovis loco pro iambo ponit tribrachyn, spondæum, dacty- lum, anapæstum, modò totius carminis penultima syllaba sit bre- vis. Siquidem in hoc versu:

Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.

omnes spondæi sunt, excepto ultimo, cujus generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem sumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, satis habens si totius carminis penultima sit brevis. Illud tamen ubique cavetur, ne vel trochæus ingrediatur iambicum carmen, vel iambicus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur una syllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalecticis accinitur dimeter catalecticus. Veluti si, *Jam lucis orto sidere, accinas, Cultor Dei memento.*

Quamquam in hoc quoque genere usurpatur, cum communis, de qua dictum est, Comico- rum libertas, tum illa peculiaris, quod pro penultima longa ponit interdum duas breves. Exemplum est in Actus quarti scena secunda:

Jam ubi ubi eris, inventum tibi curabo, & mecum adductum.

Hic penultima producta est.

Ibidem

Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias. Item

Hanc expetivi, contigit, conveniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breves. Hos versus etiam scazontes appellant.

Est scazontis genus diminutum, quod dimetro iambico accinitur duos trochæos: velut in actus tertii scena secunda:

Adhuc, Archillis, quæ adsolent : Hic dimeter est : quæque oportet, Duo sunt trochæi. Contrà in aliis additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars est trochaica, posterior iambica, & contrà.

Admiscentur interdum & cretici, sive amphimacri, qui pes mediam habet brevem inter extremas longas : sic ut singuli versus habeant quaternos aut ternos creticos, nisi quod hîc quoque usurpatur libertas comica sicut in cæteris. Exemplum est in quarti actus scena prima :

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici sunt, nisi quod tertius est spondæus. Ibidem :

Tum impudentissima eorum oratio est.

Tres habent creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitium mutato dictionum ordine. Etenim si sic legas : *Et tamen res cogit denegare, ibi tum eorum impudentissima oratio est* : ut posterior versus excipiat synalœpham prioris, carmen probè constat. Quidam tamen malunt hîc esse trimetros trochaicos catalecticos.

Iambici trimetri facilior est dimensio, cum penthemimeris finit dictionem. Velut *Effertur, imus. Et, Sic cogitabam.*

Difficilior cum contrà : Ut, *Honestæ & liberali : accedo ad pedisse- quas. In be cæfura est. Idem efficiunt crebræ synalœphæ : ut ibi, Quæ ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam.*

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior est dimensio, si prior dimeter non finiat dictionem, præsertim si non sit iambus, aut si accedat synalœphe, ut,

Meum gnatum rumor est amare, id populus curat scilicet.

Prior dimeter finitur in *ma*, syllabam productam, & excipitur à synalœphe *re id.*

Rursus ibidem :

Qui postquam audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter desinit in *i*, admixta synalœphe.

Turbat & illud Lectorem minus exercitatum, quod interdum repente miscet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cum iambicis ac trochaicis : quod locis aliquot annotavimus in margine. Ea mixtura maximè fit ubi res sunt turbulentiores. Fit interdum, ut scena prior desinat in hemistichium, & ab huius clausula incipiat scena proxima : velut in *Andriæ* actus tertii, scena tertia, *Sed eccum video ipsum foras exire.* Dimeter est plenus cum sesquipede. Perficitur initio scenæ sequentis, *Ad te ibam, quidnam est ?* ut sit scazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad sensum versus sequentis per elisionem annectitur fini præcedentis : ut in prologo *Eunuchi*, *Qui bene vertent & eas describendo male, ex Græcis bonis, &c.* Durius est, cum, dissecata dictione, prior syllaba finit versum, reliquæ incipiunt sequentem ut *Eunuchi* actus tertii, scena prima :

Continuò si quando illa dicet, Phadriam

Intromittamus comessatum, tu Pamphilam.

Elisiones item & synæreses, præsertim minus usitatæ apud recentiores, faciunt ut Lector impeditus frequenter hæreat in carminibus

mine. Eliditur autem in comicis versibus *u* consonans, ut in scena 1. *Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.* Rursus ibidem, *Liberius vivendi fuit potestas, nam antea, &c.* Item in scena tertia, *Enimvero, Dave, nihil loci est, &c.*

Carmen enim incipit ab anapæsto. Et ante in scena prima, *Enimvero spectatum satis.*

Eliditur & *s*, tum in fine, tum in media dictione. In fine, ut in prima scena,

Sed quid opus est verbis? Sed quid opu'st. Elisa simul & vocali *e*.

Idem fit in *satis*, *Nec satis digna cui committas, &c.*

Rursus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis, *Id isti vituperant*: aliique locis compluribus, quorum aliquot in margine annotavimus. Interdum elidunt *l*, ut in prima scena Andriæ, *Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud sedulo*: ut *grinam* ego *il*, faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter usurpat Homerus, dum *s* elidit in ὀδυσεύς, & *l*, in ἀχιλλεύς.

Sæpenumero contrahuntur vocales, velut in his, *fuit, Deos, dies, meus, suus, scias, nihil, mihi*, ut sint monosyllaba. Similiter *ei, ejus, hujus, cujus*, monosyllaba ponuntur subinde: *eorum, meorum* dissyllaba. *Liberius vivendi fuit potestas, Di fuit, facit* Spondæum. *Scias posse habere jam ipsum sua, &c. Scias posse* Spondæus est: & *sua* unica syllaba est. *Meum gnatum rumor est amare; meum gna* Spondæus est. Item antehac dissyllabum est. *Nam quod antehac fecit.* Frequenter eliditur *d* in *quid, & sed* pro vocali: & sicut in *periculum*, elidimus *u*; idem hic facit in *paululum & annulum*. Quin & syllabæ quædam aliter pronuciantur, quàm apud recentiores usurpatæ sunt: velut in *suspicio*, secunda producitur: unde factum est, ut quidam legant *suspicionem*. Rursum in *cave, vade, mane, &* ubi finalis corripitur.

Minimo momento mutatur genus carminis, velut in actus quarti scena 1.

Si legas,

In denegando modo quis pudor est paululum. Trimeter est iambicus. Rursus si *In* annectas fini versus præcedentis, versus constabit quatuor creticis. *Denegando modo-quis-pudorst-paululum.* Si in *modo*, facias pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene-gando modo-quis pu-dor est-paululum.

Porro inter iambos tetrametros catalecticos, & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta est affinitas, ut interdum nihil referat eundem versum utrum per iambos, an per trochæos metiaris. Velut in actus tertii scena quarta.

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me precipitem darem.

Si mihi facias unicam syllabam, trochaicus est; si duas, iambicus est: quale est & actus v. scena 1.

Satis jam satis, Simo! Spectata erga te amicitia est mea.

Item sequens:

Satis pericli cœpi adire, orandi jam finem face.

Licet per iambos vel per trochæos metiri. Hujus generis sunt & alii complures. Illud mihi monendus est Lector, ut meminerit à notato metro idem carminis genus durare, donec repererit annotatum diversum.

IN CARMINUM GENERA
EX EODEM ERASMO.

In Prologō. **I**N titulo, Cneo Sulpitio Coss. Glareanus legit Caio. Nam in prologis.] Aut non eliditur *m*, aut prologi dixit, ut Græci polypus, & nos opilio. Nam ita dissimili sunt argumento. Nisi elidas in argumento syllabam, non constat trimeter : aut nisi legas, dissimili argumento sunt.

Act. 1. Sc. 1. Id isti.] Eliditur *s*, in isti. Vos isthac.] Iambici trimetri. Cognosces, & quid facere in hac re te.] Vel te hac in re.

Liberius vivendi fuit.] Nisi elidas *u*, in vivendi, carmen non constat : & fuit monosyllabum est. Sine invidia.] Eliditur *v*, consonans : & nisi sit proceleusmaticus, in dia fit Synæresis. Ex Andro commigravit huc.] Aliter huic. Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi.] Ejusmodi trisyllabum est Quid obstat, cur non vera.] Aliter, Quid igitur obstat, sed tum vera expungendum. Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud.] Eliditur *l*, aut versus non constat.

Act. 1. Sc. 2. Sed quid opus est.] Opu'st. Non dubium est.] Iambici Trimeter. Futuras esse audivit.] Esse, redundat in metro, ni facias synæresin in audii, aut nisi elidas *e* in sed, quod aliquoties facere videtur Terentius sd. ips. ut sit interjectio veluti conticescentis repente. Mirabar.] Iambicus tetrameter. Verebar.] Dimeter. Nunquam cuiquam.] Trochaici tetrametri. Id voluit.] Iambici tetrametri. Ne esset.] Trochaicus tetrameter. Astute.] Iambici. Si sensero hodie quidquam in his te nuptiis.] Aliter hisce. Redit ad trimetros. Verberibus casum.] Rursus ad tetrametros.

Act. 1. Sc. 3. Enimvero Dave.] Iambici tetrametri. In enimvero eliditur *m* & *u* consonans. Si illum relinquo, ejus vita timeo : sin opitulator, hujus minas.] Ejus & hujus sunt monosyllaba. Quo jure, quaquam injuria precipitem me] Me redundat. Ad hac mala.] Trimeter. Sive ista.] Ista redundat, Mihi, quidem.] Videtur Trochaicus Hypercatalecticis. Sed Mysis.] Trimeter Iambicus. Conveniam Pamphi-

Act. 1. Sc. 4. lium.] Iambicus tetrameter. Audivi Archillis.] Trochaici tetrametri catalectici. Sed quidnam.] Tetrameter Iambicus, nisi,

Act. 1. Sc. 5. sed, sit extra versum additum. Hoccine est humanum factum ?] Iambici tetrametri. Quid illud est ?] Tetrametro accinitur monometer. Uxorem decrerat.] Tetrametri Iambici. Miseram me.] Dimeter. Quid Chremes] Trochaici tetrametri. Itane obstinate.] Tetrameter Iambicus. Quod si fit.] Dimeter. Adeon' hominem esse invenustum.] Prior dimeter est Trochaicus, alter est dimeter catalecticis, in penultima duas breves habens pro longa : potest tamen totus esse Iambicus si legas, adeon', aut in invenustum, elidas *s*, consonantem Pro Deum.] Dimeter, redundante pede. Chremetis pacto.] Tetram. Iamb. Contemptus.] Iamb. trimet. Repudiatus.] Trochaici tetram. Nam quid ego.] Dimeter Iamb. Tantamne rem.] Tetram. Iamb. Quod si ego rescissem id prius.] Prius unica syllaba est. Aliquid facerem.] Trochaici tetram. Amor, misericordia.] Iambicus tetrameter catalecticis, penultima longa

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc.] Aliter ad hoc.] Iambici tetrametri. *Laborat è dolore, atque ex hoc misera sollicita est, diem.]* Aliàs die. *Ne deseras se.]* Trimetri Iambici. *Per tuam.]* Tuam unica syllaba est. *Bona nostra hac tibi committo, & tua mando fidei.]* Tua & -dei monosyllaba sunt. *Sed cur tu.]* Sunt duo dimetri catalectici: posterior habet duas breves in penultima pro longa. *Ne ad morbum.]* Hic Senarius perficitur initio proximæ scenæ. *Quid ais, Byrrhia? Daturne illa.]* Act. 2. Sc. 1. Dimeter. *Nuptum.]* Senarii. *Ita postquam.]* Tetrametri Iambici. *Quod possit.]* Senarius. *Ah, quanto.]* Monometer. *Te id dare.]* Duo trochaici tetrametri. *Facile omnes.]* Iambici tetrametri. *Abi hinc in malam.]* Suspicio abin' aut abeas legendum, ut constet versus. Iambici trimetri. *Ad te venio.]* Trochaici tetrametri. *Sed istud.]* Eliditur s. in istud. *Audi nunc jam.]* Si dividis jam, versus constat. *Cum is nihil promereat, postulare.]* Iambicus tetrameter, nisi elidas u, in postulare. *Nuptias effugere.]* Trochaici. *Nisi ea, qua nihil opus.]* In opus eliditur s. *Dii boni.]* Trochaici tetrametri. *Tuus pater.]* Tuus unica syllaba est. *Redeunt interea ex ipsa re mihi inci-* Act. 2. Sc. 2. *dit suspicio.]* In Suspicio antepenultima producitur.

Maneo, interea itroire.] Introire trisyllabum est. *Quid igitur.]* Trochaici tetrametri catalectici. *Ipsus sibi.]* In Ipsus eliditur s. *Egone dicam.]* Duæ syllabæ desunt. Fortè scriptum erat, *faciam Dave,* & quoniam sequitur nomen personæ, lector putavit idem bis positum. *Suadere noli.]* Iambici trimetri. *Sine omni periculo.]* Act. 2. Sc. 3. *Omni superest. Patri dic.]* Iambici tetrametri. *Dabit nemo: inveniet inopem potius.]* In inveniet u eliditur. *Potius dissyllabum est. Aliam otiosus.]* Aliàs alia. *Vide quo me inducas.]* Vide Pyrrhichius est.

Dicam, puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa.] Aliàs, ex. Act. 2. Sc. 4. *Reviso quid agant.]* Iambici trimetri. *Herus me relictis rebus.]* Act. 2. Sc. 5. Iambici trimetri. *Neque istic.]* s, eliditur in istic.

Hic nunc me credis.] Iambici trimetri. *Propter hospita hujusce* Act. 2. Sc. 6. *consuetudinem.* Hic versus videtur depravatus, inverso dictionum ordine. *Constabit si legas, Hujusce propter consuetudinem hospita. Subristis visus est.]* Visu'st. *Nihil propter hanc rem, sed.]* In sed eliditur d. *Quidnam est.]* Si legas quid id est, aut quidnam est, versus constabit.

Ait nimium.] Ait unica syllaba est. *Quem, inquit, vocabo ad* Act. 3. Sc. 1. *carnam meorum.]* Meorum dissyllabum est. *Hem illic est huic rei caput.]* Rei monosyllabum est. *Ita pol quidem.]* Iambici trimetri. *Sed hic Pamphilus.]* In sed videtur elidi d litera, aut certè vocalis e. *Vix tandem sensi stolidus.]* In stolidus eliditur s, in fine. *Nunc hujus.]* Hujus monosyllabum est. *Adhuc Archillis.]* Iambici dimetri tres, quibus accinuntur duo trochæi. *Date.* Dimeter catalecticus.

Peracastor.] Iambicus trimeter. *Deos quaeso.]* Iambici tetrametri. Act. 3. Sc. 2. *Non imperabat coram quid opus facto esset puerpera.]* Puerpera trisyllabum est. *Tibi videor.]* Si legas videbor, constat versus. *Credone tibi.]* Iambicus trimeter. *Teneo quid erret.]* Item hic. *Quid credas.]* Iambici tetrametri. *Certè enim.]* Trochaicus tetrameter. *Egone.]* Iambici

- Iambici tetrametri. *Hoc ego scio.*] Huic versui deest syllaba, nam est scazon. *Sed nihilo.*] Trochaici tetrametri. *Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nihil moventur.*] Aliàs morentur. *Quid ais.*] Trochaicus dimeter catalecticis. *Id consilii.*] Rursus trochaici tetrametri. *Non impulit.*] Iambici trimetri. *Atque adeo.*] Iambicus tetrameter scazon catalecticis. *Jubeo Chremetem.*] Iambici tetrametri. *Ausulto.*] Iambicus dimeter. *Per te ego.*] Iambici tetrametri. *Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.*] *Emergere activè. Neque illum.*] In illum eliditur l. *At istuc.*] In istuc eliditur s. *Sed quid ais.*] Iambici tetrametri catalectici scazontes. *Sed eccum.*] Aliàs atque. Hæc pars
- Act. 3. Sc. 3. est scazontis sequentis. *Ad te ibam.*] Scazontes, ut antè. *Cur uxor.*] *Uxor redundat in versu, & videtur additum ab Interprete. Ego dudum.*] Iambici tetrametri. *Nunquam quivi ego istuc.*] Aut eliditur u, in quivi, aut s, in istuc. *Hem.*] pendet a priore versu. *Narro qua tu dudum.*] Aliàs narro huic. *Quidnam audio.*] Trochaicus tetrameter catalecticis. *Hem quid dixti.*] Rursus octonarii Iambici. *Nullus sum.*] In nullus eliditur s. *Sed eccum.*] Dimeter Iambicus. *Utinam mihi.*] Trochaicus tetrameter catalecticis.
- Act. 3. Sc. 5. *Ubi illic.*] Iambici tetrametri. *Qua fiducia.*] *Qua* refertur ad dimetrum priorem. *Nec quid de me.*] *Nec* pertinet ad dimetrum priorem.
- Act. 4. Sc. 1. *Hem quo fretus.*] *Hem* additur extra metrum. *Hoccine.*] Hic est Iamb. Pentameter. *Tanta vecordia.*] Cretici dimetri, id est, quatuor pedum. *Et tamen res cogit.*] Aliàs *premit.* Deest aliquid metro.
- Act. 4. Sc. 2. nam pro quarto cretico posuit Iambum.] *Tum impudentissima.*] Cretici tres. *Quis tu es.*] Et hîc pro quarto cretico ponitur Iambus. *Proximus sum.*] Cretici quatuor. *Si roges.*] Cretici tres. *Non verentur.*] Trochaicus scazon. *Sed quid agam.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Multum molestus certò.*] Iamb. tetrameter. *Etiam nunc me subducere.*] Aliàs *seducere.*
- Act. 4. Sc. 3. *Quid istuc.*] Trochaici tetrametri. *Quantasque.*] Iambici trimetri. *Quid istuc.*] In istuc, eliditur s. *Imò etiam.*] Iambici trimetri.
- Act. 4. Sc. 4. *Quis ambo.*] Iambicus tetrameter. *Nisi mihi Deos.*] Et hic tetrameter.
- Act. 4. Sc. 5. *Factum est.*] Trimetri rursus. *Imò etiam, nam satis.*] In satis eliditur s. *Faciam.*] Iambici tetrametri. *Jam ubi ubi erit.*] Iambici tetrametri scazontes catalectici. *Optumè te mihi offers.*] Versus constat, si legas *Opportunè te mihi offers. Nihil ne esse.*] Iambici trimetri. *Quò portas puerum.*] Hemistichium absolvitur proxima scena, *Mytis nunc opus.*] Iambici trimetri. *Nova nunc relige te.*] Aliàs in te. *Revertor.*] Iambici trimetri. *Illic est.*] Iambicus tetrameter. *Quid turba.*] Trochaicus catalecticis. *Quid illic hominum litigant.*] Aliàs litigat. *Tum annona.*] Rursus trimetri Iambici. *Qui hîc neminem alium video.*] Aliàs videam. *Mirum verò impudenter mulier si facit meretrix.*] Iambicus scazon catalecticis. Senarius erit, si legas, *Mirum impudenter mulier si meretrix facit. Ab Andria est.*] Iambici trimetri. *Eho, an non est.*] *Eho* est extra versum, aut annectitur priori. *Cum in pariundo aliquot adfuerunt. Adfuerunt trisyllabum est. Tanto hercle magis.*] In magis eliditur *Quis hîc loquitur?*] In quis eliditur s. *Novi rem omnem, sed est. Sermo intus?* Pentameter est, nisi legas, *intus est, in fine. Ne me attingas.*] Iambicus tetrameter. *Eho inepta.*] Trimetri.

Quid sciam.] Aliàs qui. *In hac habitasse.*] Iambici trimetri. *Qua* Act. 4. Sc. 6. *se inhonestè optavit parare hinc divitias.*] Eliditur *v*, consonans in *divitias*. *Itane Chrysis?*] Duo trochæi, tres cretici. *Nosne?* sic.] *Sic* addunt Interpretes, & sine illo non constat Versus trimeter. *Un quimus.*] Iambici trimetri. *Tum ipsam despoliare non licet.*] Aliàs *libet*.

Optume hospes.] Si addas *morem* in principio, constat versus: aut Act. 5. Sc. 1. *Si pro optumè legas opportunè*, & probabile est hoc commissum scriptoris vitio. Nam Donatus non addit *morem*.

Satis jam.] Trochaici tetrametri catalectici. *Vide, quàm iniquus.* Act. 5. Sc. 2. *Vide* corripit, sicut *cave*. *Animo jam nunc.*] Trochaici tetrametri. *Quid illud mali est.*] In illud eliditur *l*.

Imo vero indignum.] Nisi in *vero* elidas *v* consonans, versus erit Iambicus tetrameter catalecticus. *Tristis severitas.*] In *tristis* eliditur *s*. *Quidnam apportas?*] Iambicus tetrameter. *Quid ait?*] Trochaici rursus. *Hem Dromo.*] Si *hem* est in versu, Iambicus est tetrameter. Si annectas versui præcedenti, trochaicus est tetrameter catalecticus.

Audi, obsecro.] Iambici tetrametri. *Ego jam te.*] Duo tro- Act. 5. Sc. 3. chaici tetrametri. *Age nunc.*] Iambici trimetri. *Quis me volt?*] Iambici trimetri. *Num facti piget.*] Aliàs *puget*.

Vide num ejus color.] *Co* corripitur. *Ego me amare.*] Trochaici tetrametri. *Vis me uxorem ducere? hanc vis.*] *Hanc* superest, nisi Act. 5. Sc. 4. *legas uxorem hanc*. *Mitte orare.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Sed hiccine.*] *Sed* redundat, nisi elidas *e*. *Ego istac.*] *s*, eliditur in *istac*. *Eadem hæc Chreme.*] Tetrameter scazon catalecticus. *Quod spero.*] Octonarius Iambicus. *Cujam igitur.*] Iambicus dimeter. *Certe mea est.*] Trochaici tetrametri. *Tum illam hic.*] Iambici Te- Act. 5. Sc. 5. tramettri. *Fube solvi.*] *Fube* pyrrhichius est. *Provisio.*] Iambicus tetrameter. *Non putare.*] Trochaicus tetrameter.

Ego vitam Deorum.] *Deorum* dissyllabum est. *Quod voluptates.*] In *voluptates* eliditur *u*. *Sed quem ego.*] Iambicus tetrameter. *Quid illud?*] Trochaicus tetrameter uterque. *Pamphilus ubinam?*] Iam- Act. 5. Sc. 6. bici tetrametri. *Et quidem ego.*] Trochaici tetrametri. *Prius rescisceret tu.*] Si *legas*, *tu prius rescisceres*, versus probè constat. *Callio- prius recensui.*] Dimeter Iambicus.

EX EUNUCHO.

ARGUMENTUM secundum, quod incipit Meretrix, non In Prologo sunt versus. *Si quisquam est.*] Senarii. *Atque à thesauro.*] Aliàs à thesauris, puto fuisse scriptum, à thesauro is. *Quam illic.*] *Illic* pro ille, ut aliàs sæpe. *Unde esset.*] Aliàs is sit. *Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.*] Omnes spondæi, excepto ultimo. *Quid igitur faciam.*] Iambici trimetri. *Verum si incipies, neque* Act. 1. Sc. 2. *perficies.*] Aliàs *pertendas*.

Et illas quas habet.] In illas eliditur *l*. *Miseram me.*] Iambici trimetri. *Quid hic stabas.*] In quid videtur elidi *d*. *Aut ego istuc.*] In *istuc* eliditur *s*. *Cupio aliquos.*] *Cupio* superest in trimetro. *Ego excludor.*] *Ego* prior syllaba pertinet ad finem metri præcedentis. *Egon' id.*] Idem hic,

Act. 2. Sc. 1. *Si quidem biduum.*] *Siquidem* corripit, cum videantur duæ disti-
ones. Ita Ovidius, *Siquidem est ventura senectus. Fac ita ut iussi,*
deducantur isti.] Trochaicus tetrameter acatalecticis, nisi tollas è
versu *isti. Fiet.*] Trochaicus catalecticis. *Ab rogare.*] Iambicus
dimeter. *Utinam tam.*] Trochaicus tetrameter. *Ne istuc.*] Tri-
meter Iambicus. *Memini.*] Iambicus scazon catalecticis. *Perpeti.*]

Act. 2. Sc. 2. Trochaici. *Opus faciam.*] Elide duo s. *Tandem ego.*] Iambicus te-
trameter. *Universum triduum.*] Trochaici. *Vide quid.*] *Vide pyrrhi-*
chius. Ni ego me turpiter hodie hic.] Aliàs *hinc. Dii immortales.*] *Trochaici tetrametri catalectici. Quid interest.*] In quid eliditur d.
Simul consilium cum re amisti? viden'.] Nisi elidas l, in *simul*, Iam-
bicus est, & in trochaico eliditur u, in *viden'* nisi legas *vide. Sed*
his.] In *sed* eliditur d.

Negat quis.] Iambicus tetrameter. *Omnia assentari.*] Trochai-
ci. *Dum hac loquimur.*] Iambicus scazon trimeter catalect.

Aucupes.] *Aucupes* videtur adjectum, nam & repugnat versui,
nec ponitur à Donato. *Ille ubi miser famelicus videt me esse in tan-*
tum honorem.] Aliàs, tanto honore. *Et rogare.*] Aliàs, rogare. *Occi-*
di] Creticus. *Neque virgo.*] Octonarii Iambici. *Tadet harum.*] Tro-
chaici tetrametri.

Hic vero est.] Iambicus tetrameter catalecticis. *Dices fuisse.*] Iam-
bicus acatalecticis. *Ut illum Dii.*] Iambicus tetrameter catalecti-
cus. *Meque adeo.*] Tetrameter acatalecticis.

Ita prorsum.] Dimeter Iambicus. *Flos ipse.*] Senarius catalecti-
cus uterque. *Quid virgo.*] Iambici tetrametri catalectici. *Adveni-*
ens.] Iambici trimetri. *Imo enim vero.*] Eliditur n. *Sex vel.*] Vel
superest in versu. *Dum hac dicit.*] Aliàs loquitur. *In hanc nostram.*
Hanc redundat in metro.

O Parmeno!] Aliàs *Eho. Huc deducta.*] Trochaici tetrametri ca-
talectici. *Videbit.*] Iambici tetrametri. *Dixi pulchre.*] Trochaicus
tetrameter. *Habent despiciatam.*] Si legas *despectam*, constat versus

Act. 3. Sc. 1. *Magnas vero.*] Senarii Iambici. *Quod in te est.*] Donatus legit *Quod*,
sed eliditur d. *Tuum obsecro ne.*] Alias te. *Quod eam me amare suspi-*
catur.] Aliàs *suspiciata est. Par pari referto.*] Deest syllaba; si

Act. 3. Sc. 2. legas, *par sic pari*, aut *par mox pari*, constat metrum. *Metuet*

Act. 3. Sc. 3. *semper.*] Aliàs *metuat. Ridiculum, non.*] Aliàs *nec. Audire vocem.*]

Act. 3. Sc. 4. Senarii. *Quid, hunc non.*] In quid eliditur d. *Postea continuo.*] Aliàs

Act. 3. Sc. 5. *post hoc. Profecto quanto magis.*] Senarii Iambici. *Heri aliquot.*] Iam-

bici tetrametri catalectici. *Num quis hic.*] Trochaici tetrametri ca-
talectici. *Nunc est.*] Iambici tetrametri catalectici. *Sed neminem.*] *Senarii acatalectici. Quoquo eam.*] Aliàs quique Iambici.

Adibo.] Catalecticis. *Narra istuc.*] Acatalecticis. *Nostin'*] Tro-
chaicus tetrameter catalecticis. *Istam ipsam.*] Iambicus cata-
lecticis. *Virgo.*] Trochaicus catalecticis. *Cum ipsum.*] Iambicus
acatalecticis. *Erat quidem.*] E pertinet ad versum præcedentem.
Novitia.] Trochaicus catalectic. *Adhortor.*] Iambicus tetrameter.
Act. 4. Sc. 1. *Ubi inerat.*] Aliàs *ibi. Venisse clanculum.*] Nisi legas *clam*, metrum
non constat. *Dum hac.*] Catalecticis. *It, lavit.*] Trochaicus ca-
talecticis. *Sto expectans.*] Iambicus catalecticis. *Ita me Dii.*] Iam-
bicus tetrameter catalecticis. *Ne quam ille.*] Trochaicus catalecti-
cus.

eus. Nam postquam.] Iambicus catalecticis. *Militem.*] Trochaici
 tetrametri acatalectici. *Id faciebat.*] Octonarius catalecticis. *De Act. 4. Sc. 2.*
forore.] Trochaicus catalecticis. *Heus, inquit, puer.*] Nisi legas pu- *Act. 4. Sc. 3.*
era, non constat versus. Accerse.] Iambicus tetrameter, sed prima
 syllaba, *Accerse,* pertinet ad versum præcedentem. *Dum rus.*] *Senarii.*
Sed quid hoc.] Trochaicus catalecticis. *Ubi ego.*] Iam-
 bici tetrametri catalectici. *Hoccine.*] *Hoccine* prima pertinet ad
 versum præcedentem. *Quinetiam.*] Trochaicus acatalecticis.
Vestem omnem.] Octonarius acatalecticis. *Hem.*] Dimeter. *Nescio.*] *Trochaicus*
catalecticis. Adibo.] Iambicus tetrameter. *Hem, Pha-*
dria.] Iambici trimetri. *Cum donis tuis tam lepidis.*] Aliàs inle-
pidis. Rogas.] Iambici tetrametri. *Perii*] Trochaicus. *Heu, obsecro.*] *Iambici*
quadrati. Qui fuerit.] Trimeter. *Virgo ipsa.*] Tetrametri.
Quò ille.] Trochaicus tetrameter. *Fortè ad nos.*] Trochaicus tetra- *Act. 4. Sc. 4.*
meter, redundante syllaba. Perii.] Trochaici catalectici. *Sed ni-*
hil posse.] Si legas potesse, iambicus est, & sic legendum arbitror:
 nam & sequens iambicus est. *Exi foras.*] Senarii. *Nunc eo.*] *Trochaicus*
tetramet. catalect. *Tace obsecro.*] Senarii. *Respondeat*] *Iambicus*
septem pedum. At ille.] Trimeter. *Meam ipsam induit.*] *Induit*
disyllabum est. Jam satis.] Trochaici catalectici. *Mirum.*] *Act. 4. Sc. 5.*
Iambici tetrametri. Heus tu.] Trochaici. *Alio pacto honeste quo* *Act. 4. Sc. 6.*
modo hinc abeam nescio.] Deest syllaba fortè nunc. *Inveniam ho-* *Act. 4. Sc. 7.*
die.] *Hodie, prima producta, hoc die. Tu pol.*] *Tu superest. At at.*] *Iamb.*
tetram. Sed Thais.] *Iamb. tetram. Quod intellexi.*] *d, vi-*
detur elidi. Credo equidem. Troch. tetram. catal. Te ipsam ex-
pectabam.] Aliàs, expecto. *Militem secum*] Aliàs, *Militem. Hancce-*
no ego.] Octonarii. *Mori me satius.*] In satius eliditur s. *Quid*
ignave.] In quid eliditur d. *Qui istuc.*] Aliàs, *istum. Omnia prius.*] *Trochaici*
catalect.] *Siccine agis.*] Videntur cretici. *Scibis.*] Tro-
 chaici catalectici. *Satis hoc est tibi.*] Donatus legit *Satin' hoc est*
tibi, & post ais addendum Thais? ubi rursus notata loquentis per-
 sona locum fecit errori. *Pergin'.*] Senarii. *Hera mea tace.*] Ni- *Act. 5. Sc. 1.*
 si legas bis tace, versus non conitat. *Apud Antiphonem.*] Iam- *Act. 5. Sc. 3.*
 bici trimetri. *Aufugistin'.*] Prima *aufugistin'* pertinet ad versum
 præcedentem. *Paululum quiddam. Py. Ehò paululum, impudens.*
An paululum hoc esse tibi videtur virginem.] Nisi legas paulum,
 versus non constat. *Te mihi patronam cupio. Aliàs, capio. Adest op-*
tima.] In adest prior syllaba pertinet ad versum præcedentem.
Quid, quid?] Senarii. *Reverto quidnam.*] Senarii. *Proh fidem.*] *Act. 5. Sc. 3.*
Trochaici catalectici. Hem colligavit] *Hem extra metrum est. Ex* *Act. 5. Sc. 4.*
meo propinquo.] Senarii. *Sed estne.*] In sed, aut e eliditur aut d. *Act. 5. Sc. 5.*
Reliquom.] Fortè relictum. *Nunquam adepol.*] Iambici tetrametri
 catalectici. *Qua quid timeret sciebam.*] Sciebam disyllabum est. *Non* *Act. 5. Sc. 6.*
possum satis narrare.] Aliàs, *Non pote satis narrare. Quid nunc.*] *Act. 5. Sc. 7.*
Trochaici catalectici. O populares.] Iambici tetrametri acatalectici.
Alio fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo.] Non eliditur
m. Miles pellitur.] Aliàs, *pellitur. Parmeno modo.*] Trochaicus cata-
 lecticus. *Gaudeo.*] Octonarii.

Illam laudas.] Trochaici. *O Thraso.*] Suspicio carmen inversione
 ordinis depravatum. *Constabit si sic legas, O Thraso, salvete:*

tu fortassis hic quæ facta sunt nescis. Scio, cur ergo in his te conspicio regionibus? Ut ego pronomen elidatur. Et quod des, paululum.] Paululum dissyllabum.

EX HEAUTONTIMORUMENO.

- A**RGUMENTUM C. Sulpitii constat senariis. In titulo, C. Cornelio, aliàs legitur, T. Sempronio. Vide anno ab Urbe condita 591. *Ne cui sit.] Senarii. Quanquam hac.] Senarii. Ubi rem rescivi.] Aliàs, id. Nam usque dum ille vitam illam incolit.] Aliàs, incolet. Et illum obsequentem.] In illum eliditur l. Nihil adhuc est.] Iambici quadrati hypercatalectici & acatalectici, dimeter unus acatalecticus. Quadratus unus catalecticus, brachycatalectici duo. Nihil adhuc est.] Catalecticus. Et illam simul.] Brachycatalectici.*
- Act. 1. Sc. 1. *Qui cum.] Trochaicus dimeter catalecticus. Pater adest.] Trochaici tetrametri catalectici. Probè.] Iambici octonarii hypercatalectici. Atque etiam nunc.] Iambici quadrati acatal. Quàm iniqui.] Octonarii iamb. Si mihi secunda.] Octon. iamb. Etiam caves nunc videat forè hinc.] Aliàs, hic. Ain' tu.] Senarii & Octonarii iamb. permixtis Troch. catalecticis. Ain' tu.] Trochaici catalectici. Dum ego propter te.] Iambicus octonarius acatalecticus. Nam & vita. Senarii iambici. Quantum ex ipsa re conjecturam fecimus.] Aliàs, cepimus. Ita timui.] Proceleusmaticus & tres anapæsti. Adducimus tuam.] Octonarii iambici acatalectici, permixtis trochaicis catalecticis. Enimvero reticere.] Octonarius. Clitipho est.] Trochaici.*
- Act. 2. Sc. 5. *Nam apud patrem.] Nam redundat in versu. Ibo obviam.] Senarii. Ædepol te.] Trochaici octo catalectici permixtis iambicis quadratis acatalecticis. Porro senarii quinque. Ergo mea.] Iambici octonarii acatalectici. Antiphila.] Senarii. O mi Clinia.] Aliàs, mi expectate: tunc erit trochaicus catalecticus. Salvum venisse.] Aliàs, advenisse. Luceſcit.] Senarii. Putabit pravum, an rectum fiet, quod petet.] Aliàs, petit. Abiturum se abs te esse ilico minabitur.] Aliàs, minitabitur. Hac illac.] Senarii. At nunc. Aliàs, & Causa.] Proceleusmaticus in 2. At heus tu facito dum.] d, eliditur. Nec cum malefacerem.] Proceleusmaticus in 2. Quid istuc queso.] Iambici quadrati & acatalectici & catalectici. Denarius item unus, & fragmentum Iambici quadrati. Senarius unus. Fragmentum unum. Vel heri in convivio.] Aliàs, vino. Facio conjecturam.] Quadratus iambicus acatalecticus. Posthac.] Trochaicus catalecticus dimeter. Censet' verò.] Trochaici tetrametri. Est meretrix.] Senarius. Iah, vide.] Octonarius iambicus. Hic huic.] Trochaici quadrati catalectici. Nisi me animus.] Iambici quadrati acatalectici, trochaici acatalectici, unus acatalecticus, unus hypercatalecticus. [Nisi me animus.] Iambici quadrati acatalectici. Credo.] Trochaici quadrati catalectici. Si puellam.] Trochaici catalectici. Annulum.] Annulum dissyllabum est. Nisi me animus fallit.] Iambici octonarii acatalectici. Nulla mihi res.] Iambici quadrati catalectici, & unus senarius. Trochaici quadrati catalectici, & unus hypercatalecticus. Nam qui ille.] Senarius. Huic equidem.] Trochaici catalectici. Tu fortasse.] Hypercatalecticus. Satis pol.] Iambici quadrati catalectici,*

unus hypercatalecticus. *Ita me Dii.*] Senarii, unus quadratus. *Optabit rursus.*] Quadratus. *Eccum.*] Senarii. *Et quidem.*] Aliàs, *equidem.* *Jus summum saepe summa malitia est.*] Aliàs, *injuria.* *Nulla est.*] Senarii. *Apud Cliniam.*] *Apud* redundat in metro. *Ubi Clinio.*] Senarii. *Multo omnium.*] Senarii. *Erravi.*] *Erravi*, prima syllaba pertinet ad versum præcedentem. *Ego me non tam astutum.*] Troch. quad. catalectici, & senarii iambici. *Ego me non tam.*] Trochaici quadrati catalectici. *Neque ita perspicacem esse, id scio.*] Aliàs, *certo scio*, tunc esset iambicus. *Quamobrem? nescio.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Filii est amica.*] Senarii iambici. *Duo talenta.*] Trochaici catalectici quadrati. *Qua in me fecit.*] Versus perficitur sequenti scena. *Itane tandem.*] Trochaici quadrati catalectici, & iambici quadrati acatalectici, & fragmentum. *Nec tibi, nec huic.*] Aliàs, *tibi.* *Ita nos abalienavit.*] Iambici quadrati. *Ego dicam quod mihi in mentem.*] Aliàs, *in mente est.* *Mentem venit.*] Trochaici. *Quid autem hoc?*] Iambici tetrametri catalectici. *Profecto nisi caveres.*] Iambici quadrati acatalectici. Trochaici varii numero septem. *Imò scis potius, quam quidem redeat ad integrum hæc eadem oratio.*] Denarius catalecticus. Divide imò: si tollas eadem, versus constat. *Non postulo.*] Trochaici. *Subditum se.*] Octonarius hypercatalecticus. *Consistere.*] Donarius catalecticus. *Egone.*] Tetrametri Iambici catalectici. *Quod est.*] Dimeter. *Convinces facile.*] Trochaici. *Si unquam.*] Trochaici quadrati catalectici, permixti iambis aliquot. *Enimvero, Chremes.*] Trochaici quadrati catalectici mixtis iambicis quadratis. *Sine te.*] Iambicus tetrameter. *Non faciam.*] Iambicus. *Ignosce.*] Trochaici. *Nate mi.*] *Nate mi*, est extra versum.

EX ADELPHIS.

Sorax.] Senarii. *Hem opportunè*] Senarii. *Rogitas me.*] Aliàs *rogas.* *Amat? dabitur.*] *Amat*, prior syllaba pertinet ad versum præcedentem. *Obsecro, populares.*] Iambici tetrametri catalectici. *Subvenite*] v eliditur. *Ego istam.*] Dimeter. *Æschine, audi.*] Trochaici tetrametri acatalectici. *Factam esse.*] Trochaici catalectici. *Noti ego.*] Acatalecticus. *Indignum injuria.*] Catalectici. *I intrò.*] Iambicus acatalecticus. *Nimum istoc.*] Trochaici catalectici. *Ne more.*] Iambici quadrati acatalectici. *O facinus.*] Trochaici. *I nunc.*] Iambici acatalect. *Ob malefacta.*] Trochaici catalectici permixtis iambis catalecticis. *Verùm enim.*] In enim eliditur m. *Tace, ogones.*] Iambici quadrati acatalect. & senarii. *Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum, atque.*] Elisio excipitur à versu sequenti. *Injeci scrupulum.*] Senarii iambici. *Quod ad te rediturum.*] In quod elide d. *Per oppressionem.*] In per eliditur r. *Abs quivis*] Iambici quadrati acatalectici. *Meum amorem*] Aliàs, *laborem.* *Sed quisnam?*] Aliàs, *quidnam.* *Ubi ille.*] Iambici quadrati acatalectici. *Obsecro mea.*] Iambici quadrati acatalectici. *Nunc illud.*] Iambici quadrati acatalectici, & unus dimeter, permixtis trochaicis aliquot acatalecticis. *O hominem impium!*] Aliàs *impurum.* *Sed cesso heram?*] Iambicus acatalecticus. *Hem, quisquis.*] Trochaici. *Nostram vitam.*] Iambici tetrametri catalectici. *Disperii.*] Senarii iambici. *Dementia.*] Quadratus.

- Act. 3. Sc. 3. Quadratus. *Prò Dii.*] Senarii iambici. *Atque equalem.*] *Atque prior*
 Act. 3. Sc. 4. syllaba pertinet ad versum præcedentem. *Quàm illas deseram.*
Aliàs, illam. Bono animo.] Senarii. *Ain' patrem?*] Iambici quadrati
 Act. 3. Sc. 5. acatalectici, uno aut altero trochaico catalectico mixto. Dimeter
 Act. 4. Sc. 1. unus iambicus. *Na ego homo.*] Trochaici quadrati catalectici, unus
 Act. 4. Sc. 2. denarius, paucis iambicis immixtis. *Quoniam.*] Videntur cretici,
 Act. 4. Sc. 2. *Ego in hac re.*] Quadrati iambici & trochaici. *Omnes quibus res.*
 Trochaici catalectici. *Quapropter te.*] Iambici tetrametri. *Discrucior.*] *Dis-*
 Act. 4. Sc. 3. Iambici quadrati acatalect. Senarius unus. Scazon trochaici cata-
 lectici quadrati. *Membra metu.*] Trochaici. *Emisse id.*] Trochaicus
 Act. 4. Sc. 4. dimeter hypercatalecticus. *Nam ut hinc.*] Iambici tetrametri. *Nunc*
quid faciam.] Trochaici catalectici quadrati. *Prodit nescio.*] Versus
 perficitur proxima scena. *Ita uti.* Iambici quadrati acatalectici &
 catalectici. Dimeter unus. Cæteri trochaici quadrati catalectici
 Act. 4. Sc. 5. iambici Senarii. *Facite.*] Trochaici tetrametri. *Cur non ludo*
 Senarii. *Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est*] Si addas nunc,
 versus constat. *Itane.*] Ita prima pertinet ad versum præcedentem.
Quid ipsa.] Aliàs, *Quid ipsa aiunt? Quid lachrymas?*] Trochaici
 catalectici quadrati. *Ego eo intro.*] Iambici quadrati acatalectici
Quid hoc.] Iambicus catalecticus scazon. *Sed cesso.*] Trochaici ca-
 Act. 4. Sc. 6. talectici. *Defessus sum.*] Senarii. *Ibo illis.*] Senarii. *Ædepol.*] Senarii
 Act. 4. Sc. 7. *Heus Syre.*] Senarii. *Parata à nobis.*] Senarii. *Nunquid minus.*
 Act. 5. Sc. 1. Aliàs, *num qui. Quàm mecum.*] Aliàs, *quod. Cum prima luce.*] Aliàs,
 Act. 5. Sc. 2. *primo lucu. Nunquam ita.*] Trochaici quadrati acatalectici. *Quam*
 Act. 5. Sc. 3. *mibi nunc.*] Iambicus tetrameter acatalecticus. *Prope jam.*] Tro-
 Act. 5. Sc. 4. chaici. *Hæus Demea.*] Senarii. *Hera ego.*] Senarii. *Occidunt me qui*
 Act. 5. Sc. 5. *dem.*] Senarii. In quidem aliquid eliditur. *Iubet frater.*] Senarii
 Act. 5. Sc. 6. *Me ducere.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Age quod si.*] Tro-
 Act. 5. Sc. 7. chaici. *Et si hoc.*] Iambici tetrametri. *Factum est.*] Fragmentum
 Act. 5. Sc. 8. Trochaici catalectici quadrati, ultimus scazon. *Optimum quidem.*
 Act. 5. Sc. 9. In quidem fit elisio.

EX HECYRA.

- PER pol.] Senarii. *Senex si quaret.*] Senarii. *Cum milite.*] Pro-
 Act. 1. Sc. 1. celeusmaticus. *Pro Deum.*] Iambici quadrati catalect. Trochaici
 Act. 1. Sc. 2. quadratus catalect. *Me miseram.*] Senarii. *Itaque una.*] Iam-
 Act. 2. Sc. 1. bici tetrametri. *Quo quisque.*] Senarius. *Multo melius.*] Trochaici
 Act. 2. Sc. 2. quadratus catalecticus. *Enim lassam.*] Iambici tetrametri. *Et si scis.*
 Iambici quadrati acatalect. *Ædepol.*] Trochaici catalect. quadrati
 Act. 2. Sc. 3. *Ædepol autem est extra carmen. Nemini ego.*] Trochaici quadrati
 catalect. Iambici quadrati & catalectici & acatalectici senarii. *Ne-*
 Act. 3. Sc. 1. *mini ego.*] Trochaici. *Cui quanto.*] Iambicus catalecticus. *Quàm huius*
 Acatalectici. *At sic citius.*] Trochaici. *Si non redisses*] Iambici
 catalectici. *Rursum in gratiam.*] Rursum abundat. *Profecto, Pa-*
 Act. 3. Sc. 2. *meno, me celas.*] Aliàs, *celant. Quoniam modo.*] Iambici quadrati
 catalectici. *Nescio quid.*] Iambici quadrati catalectici. *Quid ais*
 Trochaicus catalecticus. *Hem istoc.*] Iambici catalectici. *Neque*
 Act. 3. Sc. 3. *mearum.*] Trochaici octonarii catalectici, & senarii 6. *Adest Pa-*
 Act. 3. Sc. 3. *meno.*] Senarii. *Ain' tu.*] Senarii & unus quadratus. *Nam alias*
 omitam.

omittam.] Aliàs, mittam. Dixtime.] Trochaici octonarii catalectici. Aët. 3. Sc. 4.
 ci, & senarii iambici. Quibus iris.] Senarii. Perii.] Trochaici Aët. 3. Sc. 5.
 & iambici octonarii catalectici, & acatalectici mixti. Dicam.] Aët. 4. Sc. 1.
 Iambicus dimeter. Sed osium.] Trochaici catalectici. Atque
 eam. Iambici catalectici. Nam si utrumvis.] Trochaicus ca-
 talecticus. Non sit.] Iambici catalectici. Perii.] Acatalecticus.
 Credo.] Acatalecticus trochaicus. Quid sit.] Iambici catalectici.
 Adeon' pervicaci.] Trochaici acatalectici. Ut eo essem.] Trochai-
 cus octonarius catalecticus. Nullum pol.] Iambici acatalectici.
 Non clam.] Iambici quadrati acatalectici. Itaque ut esse ego illam.] Aët. 4. Sc. 3.
 Aliàs, illa Ferantur.] Senarius. Quidvis.] Iambicus catalecticus.
 Qua de uxore.] Trochaici catalectici. Sed non minuam.] Mixtum
 trochaicum cum iambico catalectico. Nescias.] Trochaicus cata-
 lecticus. Quando hæc.] Iambici acatalectici. Sumus.] Dimeter Iam-
 bicus. Sed video.] Iambicus catalecticus. Tibi quoque.] Sena- Aët. 4. Sc. 4.
 rii. Non hoc de nihilo.] Iambici quadrati catalectici & acata- Aët. 5. Sc. 1.
 lectici. Trochaici catalectici mixti. Ego pol quoque.] Quadrati
 Iambici catalectici. Ne nomen mihi questus.] Aliàs, meo qua-
 stui. Sed quid istuc.] Trochaici catalectici. Quis id air?] Iam-
 bicus acatalecticus. Puerumque.] Trochaici catalectici. Lepida es.]
 Iambicus acatalecticus. Eas ad.] Trochaici catalectici. Aliter
 si facias.] Iambici tetrametri acatalectici. Nihil apud me.] Iam Aët. 5. Sc. 2.
 bici quadrati catalectici. Benigne.] Dimeter catalecticus. Sed Aët. 5. Sc. 3.
 cum tu.] Octonarii catalectici. Aëdopol.] Trochaici octonarii
 catalectici. Iambici quadrati catalectici. Quantum obtuli.] Iam- Aët. 5. Sc. 4.
 bici quadrati catalectici. Homo se fatetur vi in via virginem.] Vir-
 ginem superest. Dicitque sese illi annulum.] Annulum dissyllabum
 est. Vide, mi Parmeno.] Iambici quadrati acatalectici mixtis sena-
 riiis & trochaicis quadratis catalecticis. Egone.] Iambici tetra-
 metri acatalectici. sed Bacchidem.] Senarii. Ut Voluptati.] Qua-
 drati acatalectici Iambici. Myrrha.] Trochaici tetram. Quan-
 tum hodie.] Iambici acatalectici. Sequere me.] Trochaicus cata-
 lecticus. Feci imprudens.] Senarius trochaicus acatalecticus.

EX PHORMIONE.

Pro
 rocha
 ] Iam
 rochaic
 e si sci
 quadrat
 arii. No
 am hui
 Iambic
 Et, Pa
 quadra
 Quid ais
 Neque
 dest. Pa
 m aliis
 omittam

Postquam poeta.] Senarii. Per quem res agitur.] Aliàs, geretur. In Prologō:
 Amicus summus.] Senarii. Si quis me quæret.] Senarii.
 Quanto in periculo sim.] Aliàs, simus. Hanc amare cepit perditē.] Aët. 1. Sc. 1.
 Aliàs, perditus. Interea dum sedemus illinc.] Aliàs, illic. Nunc omit- Aët. 1. Sc. 2.
 te.] Aliàs, amitte. Imò nihil, nisi.] Aliàs, præter. Adeon' rem.] Aët. 1. Sc. 3.
 Mixta carmina: pars est trochaici, altera Iambos habet catalecti-
 cos. Neu me cupi um.] Trochaici catalectici. Dum expecto.] Iambici Aët. 1. Sc. 4.
 catalectici. Amore abundas, Antipho.] Dimeter Iambicus. Quod
 si.] Aliàs, Et si. Nullus es, Geta.] Iambici quadrati acatalectici tro-
 chaicis octonariis catalecticis permixtis. Senarii item Iambici aca-
 talectici. Ad hanc rem.] Senarius. Quod cum audierit.] Tetrametri
 acatalectici. Ejus me miseret.] Trochaicus catalect. Recte ego.]
 Catalecticus. Aliquid convassassem.] Iambicus catalecticus. Quam
 hic fugam.] Dimeter trochaicus catalecticus. Sed ubi Antipho?] Iambici

- Iambici tetrametri acataleſtici. *Ah, ſanſne es?*] Iambicus cataleſticus. *Hominem.*] Monometer hypercataleſticus. *Satis pro imperio.*] Trochaici cataleſtici. *Ne te iratus ſuis ſevis dictis protelet.*] Aliàs, *ſevidicis verbis protelet:* & *ſevidicis* poſtulat carmen. *Non poſſum adeſſe.*] Senarius Iambicus hypercataleſticus. *Mane,*
- Act. 2. Sc. 1. *inquam.*] Senarius acataleſticus. *Si quid poteſt.*] Aliàs, *potes.* *Itane*
- Act. 2. Sc. 2. *tandem?*] Iambici quadrati acataleſtici, & ſenarii. *Itane.*] Si
- Act. 2. Sc. 3. *corporis ua,* trochaicus eſt. *Nec meum imperium.*] Trochaicus. *Revereri.*] Iambicus. *Monitor.*] Iambici acataleſtici *Mi patrie.*] Senarii. *Quin quod meritus eſt.*] Aliàs, *ſit.* *Itane patri.*] Trochaici octonarii cataleſtici præter duos extremos. *Senex adeſt.*] Iambici quadrati acataleſtici. *En, unquam.*] Senarii. *Si herum inſimulabis avar.*] Aliàs, *malitie.* *Abi in malam crucem.*] Si legas,
- Act. 2. Sc. 4. *pro abi,* conſtat verſus. *Quanta me cura.*] Senarii iambici. *Enim.*
- Act. 3. Sc. 1. *vero, Antipho.*] Iambici quadrati cataleſtici. *Teipſum quarebam.*] Act. 3. Sc. 2. *Acataleſtici.* *Dorio, audi.*] Trochaici tetrametri acataleſtici permixtis iambis quadratis acataleſticiſ. *Nec cum huiusmodi.*] In huiusmodi eliditur s. *Quid faciam.*] Trochaici tetrametri cataleſtici.
- Act. 4. Sc. 1. *permixti paucis iambis quadratis acataleſticiſ.* *Quid, qua proſectu*
- Act. 4. Sc. 3. *cauſa.*] Senarii. *Ego hominem.*] Senarii. *Expecto.*] Senarii. *Venit ſalvum volupe.*] Aliàs, *volup.* *Ut ad pauca redeam.*] Si legas, *ad pauca ut redeat,* conſtat verſus: fortè in ad eliditur d. *Geta.* Senarii. *Quietus eſto.*] Iambici quadrati acataleſtici. *Nos noſtri officio.*] Aliàs, *digreſſos.* *Quid agam?*] Senarii. *Aut qui conſilia.*
- Act. 4. Sc. 4. *A poſtremum pertinet ad verſum ſequentem. Nam vereor.*] Iam
- Act. 4. Sc. 5. *bici tetrametri cataleſtici.* *Nam que hoc eſt.*] Trochaicus cataleſticus. *Quod ut facerem.*] Iambicus acataleſticus. *Haſce eſſe Trochaici.* *Qui eſt ejus pater.*] Mixtus trochaico & iambico. *me iſtoc.*] Iambici quadrati cataleſtici. *Eho, dic mihi.*] Iambici quadrati cataleſtici. *Nemo ex me ſcibis.*] Trochaicus. *Noſtra culpa.*] Iambici quadrati cataleſtici. *Vorſuram ſol.*] Aliàs, *vorſum.* *Agedum, ut ſoles.*] Iambici quadrati cataleſtici & acataleſtici.
- Act. 5. Sc. 2. *Faciam ut jubes:*] Iambici quadrati acataleſtici. *Quin tu.*] Aliàs
- Act. 5. Sc. 3. *quid.* *Quid non.*] Aliàs, *qui.* *Obſecro vi.*] Aliàs, *cave.* *Nemo eſt*
- Act. 5. Sc. 4. *Aliàs, homo nemo.* *Itane parvam.*] Aliàs, *parum.* *Letus ſum*
- Act. 5. Sc. 5. *Iambici quadrati cataleſtici.* *Argentum accepi.*] Iambici quadrati cataleſtici. *O fortuna!*] Trochaici octonarii cataleſtici. *Tanta*
- Act. 5. Sc. 7. *fortunam.*] Senarii. *Diis magnas.*] Senarii. *Vel oculum exculpit*
- Act. 5. Sc. 8. *Aliàs, exclude.* *Quis nominat me?* Senarii trochaici, octonarii cataleſtici. *Abi.*] *Abi corripit.* *Demipho, te appello.*] Trochaici octonarii cataleſtici.

GUILLELMO BELLAIO LANGEO
TAURINI PROREGI
ANTONIUS GOVEANUS, S. T. P.

CUM mihi esset id cum multis commune, ut divinas virtutes tuas in administrando utroque tempore, & belli, & pacis, mecum ipse tacitus admirarer: optavi semper mihi tempus dari, quo iudicii huius mei de singulari tua virtute & tibi darem significationem aliquam, & posteritati relinquerem testimonium. Quod cum meum esse vellein, neque conari ego tamen magna possem, danda mihi opera fuit, tale id saltem ut esset, quo neque dignius ego quidquam præstare omnino possem, neque à me tu majus expectare. Nam cum à puero studiis me literarum dedissem, & literis tradita à veteribus essent multa divinitus, quæ neque intelligendo, nedum imitando, assequeremur, essetque intelligere prius necesse quæ velles imitari, intelligere autem sane nemo corrupta posset, atque depravata: operam digniorem nullam, quam quidem ego navare potuissem, nullam ad vetustatis cognitionem, & imitationem, tam esse necessariam putavi, quàm eam quæ in veterum scriptis recensendis, recognoscendisque poneretur. Quod ut est, quoquò te vertas, arduum atque difficile, ita in Terentii Comædiis, velle id quidem, plenum est bonæ voluntatis, præstare non nisi majoris cujusdam ingenii, atque ejus eruditionis, quam non recipit hæc ætas: post eos præsertim viros, qui in ea re non mediocriter, neque infelicitè laborarunt. Tantæ difficultatis has reperio causas, quòd sermo penè est oratio omnis Comicorum, qui se corrumpi facillè patitur; quod versù conclusa, in quo intelligi vix numerus potest, atque mensura adeò varia est, atque multiplex; quæ si non notatur diligenter, detrahi multa possunt, addi quoque impunè multa, loco plurima moveri: quòd tanta in exemplaribus varietas, tam nulla fides: quòd jam multis retrò seculis author hic à librariis fuerit depravatus, ipsius etiam Ciceronis, ut opinio mea est, eruditissimis temporibus, quibus erant ii versus, ut ipse scribit, usitatissimi. Id ut credam facit, quòd ab ipso interim Cicerone Terentiani versus multi malè citantur, qualis is est in illa ad Lentulum epistola longe optima.

Intromittamus comessatum, tu Pamphilam.

Ubi *comessatum intromittamus*, scripsisse Terentium ratio indicat senarii. Ac eodem loco post,

Par pari referto, quod eam mordeat.

Ubi, ut id taceam, quòd pro *mordeat, remordeat* reposuit felicissimè Æmylius Ferretus, parens alter meus (gratiorem tibi multo esse scio, Æmyli, pietatis erga te meæ, quàm doctrinæ tuæ meam testificationem) id inquam, ut taceam, legendum erat præterea, *Referto par pari*. Neque enim Trochæum, quem Choreum Cicero vocat, ii versus recipiunt, ut neque Trochaici Iambum. Afferrem ejus generis permulta, si te docerem, non monerem. Jam à Nonio Marcello, Festo Pompeio, Prisciano, aliter citantur

multa, quàm scripta esse à Terentio sit verisimile. Ne longius abeas, est in Andriæ scena prima versus hic,

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

In eo suas nescio quas collisiones comminiscitur Priscianus: ubi si legas,

Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.

Versus consulas, sine ullo aut sententiæ, aut venustatis detrimento. Equidem nunquam existimavi sua poetæ libertate tam uti libenter, quàm necessariò. Quæ cum & ipsa die, & magnorum virorum testimoniis confirmata sint: non dubito quin nos, qui iis de rebus aliter sentimus, antiquitatem serò, neque tamen non temerè, reprehendere videamur. Hæc nos, profectò, Guillelme Bellai, quæ in omnes partes periculi sunt plenissima, detertere debuerunt, si præter bonam voluptatem nihil ad tantam rem afferre potuissimus. At cum & infinita propè primi nos quæ egerent castigatione deprehenderimus, & ab aliis animadversa, neque diu minus, neque minus fortasse diligenter consideravimus, nostrumque esse aliquod potuerit iis de rebus iudicium, rei interesse literariæ putavi, id omnibus per me fieri quam notissimum. Iudicii autem nostri causas erit fortasse cum explicabimus, quas in præsentia omnes persequi, ut quàm infiniti esset laboris taceam, hominis certè esset minus occupati: testificari tantum hoc tempore, liquidòque jurare possumus, nihil nos, nisi necessario, nihil nisi versus, elegantiae, sententiæque convitio immutasse: restituisse quædam, ut ab iis authoribus, de quibus antea loquebamur, citata reperiebamus: codicibus ita usos fuisse plurimis, ut plerumque semper apud nos valuerit iudicii ratio, quàm librarii manus in docta, atque temeraria. Atque ut animo præsumere possis, quid de toto hoc labore nostro debeas judicare, referam paucis, qui in Andriæ Prologo, quæ in scena prima corruptè legi animadverterim.

Ubi in Prologo legebatur,

Id isti vituperant factum, atque in eo disputant.

Non constare versum notarat Erasmus, nisi in pronomine *id* litera secunda elideretur, atque ita fieret *anapestus*. Hujusmodi nos elisiones tam duras, ut dicam levissimè, non agnoscimus: re minimè necessaria. Scripsisse Terentium *Isti id vituperant*, versus calmat, & codices nonnulli testantur. Tale istud est, quod idem in Eunuchi Actus III. Scena II. versu illo,

Qui habet salem,

Quod in te est. Extremam scilicet in quod elidi literam,

Qui legi debere & versus & ipsa Latinitas ostendunt.

Ubi, *Ut pernoscatis & quid spei sit reliquum.*

Nos scriptum fuisse dicimus, *Ut & is pernoscat, quid spei sit reliquum*: atque aliter scripsisse Terentium persuaderi non potest. Porro locus habet sententiæ, fabulam vos cognoscite, ut & Poetæ perspicere possit, quid sibi à vobis spei relinquatur de Comœdia, quas in posterum scribet: an scilicet explodendæ vobis prius sit quàm spectandæ, atque cognoscendæ. Præter quem unum locum si alium nullum in opere toto emendassimus, satisfactum & officio nostro, & hominum expectationi erat abunde.

Ubi in prima Scena,

Propterea quòd serviebas liberaliter.

Nos *serviebas* : generis ejus sunt *scibam, nescibam, savibam* : *serviebas* non patitur versus.

Ubi, *Sed mihi hoc molestum est : nam isthac commemoratio,*

Quasi exprobratio est immemoris beneficii. Nos, *Sed mihi hoc molestum est : nam isthac commemoratio est, Quasi exprobratio immemoris beneficii.* Mi, postulat versus : eo & multis aliis locis utitur Terentius, usus antea fuerat Plautus, usi sunt postea Virgilius & Horatius. Est quod in prioris versus fine posuerimus, fecit series verborum naturalis : ita *beneficii* syllabarum nihil detrahetur.

Ubi, *Id gratum fuisse adversum te habeo gratiam.*

Nos, *Gratum id fuisse* : & nescio quomodo magis placet auribus eruditis : omitto, id quoque versum postulare. Neque verò dubito quin *fuisse* fieri dissyllabum magis iis placeat, qui cum aures non habeant, esse religiose inepti volunt.

Ubi, *Ita faciam. Hoc primum in hac re pradico tibi.*

Nos, *In re hac* : quòd aliter stare non possit versus.

Ubi, *Liberius vivendi fuit potestas : nam antea.*

Ut versus ratio habeatur, elidi Erasmus in *vivendi u* voluit unum, fierique *fuit* monosyllabum. Nos ut *esse fuit*, syllabam unam apud hunc authorem mille locis scimus, ita illas in *vivendi*, elisiones (pòtè scripseram illusiones) illas, inquam, elisiones non agnoscimus : cum præfertim tam *esse* ingeniosum nihil sit necesse. Scripsisse Terentium putamus, *Fuit vivendi liberius potestas : nam antea.* Nihil hîc novum, nihil non concessum committitur : neque tamen orationis venustate quidquam deperditur.

Ubi, *Nunquam praponens se illis, ita ut facillimè.*

Praponens se aliis nunquam : ita & versus vult, & orationis efflagitat venustas.

Aliis esse legendum & codex me monuit pervetustus, & aliis quoque video placuisse : ut non modo ad eos, quibus cum Pamphilus unà erat, sed ad omnes homines referri possit, ut & id quod præcedit, *adversus nemini.*

Ubi, *Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.*

Quod & Prisciani & nostrum esset judicium antea dicebamus : à quo si dissentimus, cogitare nemo debet, qui aut ille fuerit, aut nos sumus : sed quid quisque dicat, quid in judicando fuerit secutus.

Ubi, *Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi.*

Nos, *Nam qui cum ingeniis conflictat ejusmodi.* Ita in Phormione, *Nunquam usus venit, ut cum hujusmodi conflictares malo.* Probari enim mihi non potest fecisse hîc Terentium *ejusmodi* trissyllabum, quod quinque esse syllabarum concessa vocalium divisione solet. Non dissimile valde est, nisi quòd pudendum magis, quod idem prævit in illo Act. III. Scen. II. *Non imperabat coràm, quid opus fuit esset puerpera. Esse puerpera* trissyllabum : cum si fiat trissyllabum, versus stare octonarius iambicus non possit.

Ubi, *Neque commovetur animus in ea re tamen,*

Scias posse habere jam ipsum sua vita modum. Posterior hic versus, nisi scias unam facias syllabam, & *sua* item unam, numerum excedet. Ego in exemplari vetusto scriptum reperi,

Neque commovetur animus in ea re, scias

Tum jam ipsum habere posse sua vita modum. Quæ sine controversia, vera est, atque germana lectio: non mutatur sententia, sua orationi gratia relinquitur, dura illa in verbo, *scias*, vitatur collisio: facilis porro *tum* in *tamen*, fuit mutatio,

Ubi, Effertur, imus. Interea inter mulieres,

Qua ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam.

Nos & quod ita venustior sit oratio, & quod versus impediri se tot pedibus penè clamet, legendum putavimus, *qua ibi aderant, aspicio forte adolescentulam.* Aliter citatur ab Interprete, non nego: at aliter quoque citatur illud, *Isti id vituperant factum*: aliter alia, nec ea quidem pauca. Illud sanè argumento esse potest, quàm ille parum versuum horum rationem tenuerit, quod cum invenire non posset, cur esset illud *unam* additum à poëta, non confiderarit, num à versu quoque respiceretur, quod non admitti à sententia videret,

Ubi, Percussit illico animum, at at hoc illud est.

Nos *atat*. Idem erat flagitium in illo Eunuchi, *Sed quis hic est, huc qui pergit, &c.*

Idem in illo Hecyræ Trimetro. *Oportet, atat eccum Phidippum & patrem*: in quo tertio fuerat interjectio repetenda.

Ubi, Pro uxore habere hanc peregrinam: ego illud sedulo

Negare factum. Ut Senarius constet, corripitur in illud, literæ de tractione priorem vult Erasmus. Nos legendum putamus, *Pro uxore habere hanc peregrinam, illi ego sedulo Negare factum est.* Atque ita scripsisse Terentium, etsi versus ratio non diceret, ex eo certum quod sequitur, *ille instat factum, judicare tu quidem posses.*

Ubi, Satis vehemens causa ad objurgandum. SO. *qui cedo?* Satis *vehemens* legendum putabamus, ne *vehemens* fieret dissyllabum: quod cum tamen fieri posse videremus, egere locum notatione, non castigatione visus est.

Ubi, Ea primum ab illo est animadvertenda injuria.

Nos ita versu postulante, neque minore tamen venustate, *Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.* In iis vides omnibus admonitos nos à versu, secutos venustatem, non turbasse sententiam: quorum per se quodque tantum apud eruditos valere debet ut contra omnium exemplarium testimonia possit ad emendandum locum sufficere. Venustas fecit, ut de illo Scenæ secundæ dubitarem. D. *Hoc quid sit?* S. *Omnes qui amant, graviter sibi de uxorem ferunt*: sciebam enim *Quid hoc?* magis esse Terentianum quàm, *Quid hoc sit?* Taceo quod ita concurrentes non hiant, antea vocales. Cum ergo propter venustatem mihi jam esset locus suspectus, & scriptum postea in aliis exemplaribus adverterem *Miror quod hoc sit*, judicavi Interpretis verba pro Terentianis in contextum irrepsisse. Fecit sententia ut illud Scenæ 4. *Audis Archillis, jamdudum Lesbiam adduci jubes, ita legeremus: Audis Archillis, jamdudum quod Lesbiam adduci jubes.* Quo in loco, quod scilicet corruptè legebatur, incertam esse distinctionem notavit Donatus: taceo id versum quoque postulare, qui Octonarius & Iambicus, ut, qui sequitur, *Sanè pol illa temulenta est mulier, & tem* varia.

Fecit sententia ut illud Chæreæ in Eunucho, *Occidi.*

*Neque virgo est usquam, nec ego, qui è conspectu illam amisi meo. Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam? Incertus sum: una hæc spes est, ubi ubi est, diu celari non potest: Ita legeremus, Occidi, Neque virgo est usquam, neque ego, qui è conspectu illam amisi meo. Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam? Certus sum: una hæc spes est, ubi ubi est diu celari non potest. Angitur nimirum animo Chærea, & se virginem è conspectu perdisse, neque scire tamen qua ad eam ratione rursus perveniret. Ei certè, quod penè præterieram, stare iambicus octonarius si legas, incertus sum, non potest. Operæ pretium est Donati audire in eum locum argutias. In Phormione verba sunt Gæxi servi flagra timentis, & ea se vitare posse desperantis. Ad præcatorem abeam credo, qui mihi sic oret, Nunc amitte quæso hunc, cæterum posthac, si quicquam, nil precor, tantummodo non addas, ubi ego hinc abiero, vel occidito. Ubi nos legendum putamus, non cadas, nisi addere pro cadere veteres usurpabant: id postulat omnino sententia, indicat quod intulit, vel occidito. In Andriæ A& I. Scen. II. ita legebatur, Ne temere facias, neque tu haud dicas, tibi non prædictum cave. In eum versum ita interpretum unus. Duæ negationes unam faciunt affirmationem, tres negationes pro affirmatione una sumuntur, ut *hic*, neque, haud, non. Alter tertiam negationem vult redundare. Uterque testis est, alios pro haud, legisse hoc: quam ego lectionem verioremi puto, & Terentio digniorem. Paulo antè ita Simo. Quid hoc? Itellextin? An nondum etiam ne hoc quidem? Quod cum & postulet sententia, neque desit etiam codicis testimonium, qui haud malunt tamen, facere mihi videntur, ut Terentii verbis utar, næ intelligendo ut nihil intelligant: qui, Neve tu id dicas: pro, Neque tu haud dicas reposuit, qui ferre octonarius posset iambicus vidit parum. At neque hoc tantum loco pro hoc, Haud scriptum flagitiose animadverti. In Hecyræ, A& III. Sc. I. Ita Parmeno, Haud hercle quidem parum est: ubi legendum, Hoc hercle quidem parum est. Nam cum singulari aliqua injuria inter uxorem & matrem, iram crederet Pamphilus excitatam, quæ tam durara animoque miserè ob eam causam torqueretur, velletque hero Parmeno consolationem aliquam adhibere, monet nihil id esse, quod tam grave ille existimaret; subijcitque pueri inter sese quàm pro levibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt: itidem mulieres sunt fermè, ut pueri levi sententia. Fortasse unum aliquod verbum inter eas hanc iram conciverit. Incredibile est, quàm multa generis hujus, quoquò me verto, occurrant. Non discedam ab eo loco: totumque adeò referam, quo facilius res teneri possit:*

Sed magnum nescio quid necesse est venisse, Parmeno, Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu. [exequi, Par. Hoc hercle quidem parum est: si vis vero veram rationem Non maximas, quæ maxima sunt interdum ira, injurias Faciunt. Nam sæpe est, quibus in rebus aliis ne iratus quidem est, Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus,

PROLEGOMENA

Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt ?

Quapropter ? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt. Itidem mulieres sunt fermè ut pueri, levi sententia.

Fortasse unum aliquid verbum inter eas hanc iram conciveris :

Quo in loco legendum puto,

Nam maxima, qua maxima sunt interdum ira, injuria Faciunt.

Nam cum ex iræ diuturnitate injuriæ magnitudinem Pamphilus colligeret, *levi*, inquit Parmeno, duceris *here* argumento : rationemque si quæris, maximæ interdum iræ à non maximis injuriis enascuntur. Vides iracundis hominibus id accidere, ut inimicissimi fiant iis de causis, quæ alios homines ne leviter quidem possent commovere. Quia in Hecyram me conjeci, nolo videri temerè venisse : ita post paulo eum locum, in quo eram, scriptum reperiēbam.

Non usus factus est mihi nunc hunc intrò sequi :

Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intrò admittere.

Si fortè morbus amplior factus sit,

Quod sanè nollem, maximè heri causa mei,

Servum illico introiisse dicent Sostrata,

Aliquid tulisse comminiscuntur mali

Capiti atque etati illorum morbus qui auctu' sit.

Verba sunt Parmenonis. Ego capiti atque salutem illorum scriptis Terentium puto, cum inter eas voces non levis affinitas sit, & à teram sententia requirat, & à Cicerone locis sint infinitis hæc conjunctiona. Unum præterea locum si tibi indicaro, ab Hecyra cedam. In Act. II. Sc. I. ita legebatur :

An quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini

Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigit ?

Multo melius hic qua fiunt, quam illic ubi sum assidue, scio.

Ideo, quia uti vos mihi domi eritis, perinde ego ero fama foris.

Verba sunt Lachetis senis : quo in loco fama redundare mihi videtur. Causam enim adfert Laches, quare tam bene sciam quæ domi in urbe gererentur, cum esset ipse ruri : in eo, inquit, facio, quia ut vos res meas domi administrabitis, ut mihi laborabitis, ut mihi obsequemini, ita ego vobis ero ruri : hoc est vobis deferri nihil patiar, benignèque omnia præbebo, si mecum vos benevolentia officiisque certetis : quod si contrà à vobis fieri sensero, sinam & egere, & algere, & esurire, nihilque rure me vos deterri patiar. Unde huc tamen ea dictio irrepperit, non dissimulabo. Sequitur,

Fam pridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam.

Ubi cum notatum esset, à fama argumentari Lachetem, Fama in proximum superiorem versum irrepsit. Hæc hætenus fuit excusa, explicata, omnium qui literas tractant, judicio approbata.

Quid ego nunc dicam, easdem dictiones corruptas in hoc authore ferè fuisse, atque depravatas ? quot locis pro suspectio, suspicio pro in gratiis, ingratus : pro gratiis, gratis : pro eccere, & ceteris scriptum erat ? Quid ego querar, verba flagitiose adeò transposita inter-

interim fuisse, ut totam orationem miserè perturbarent? Quid omisso librarium iacuria totos versus, sine quibus neque stare sententia poterat, neque versuum superiorum mensura? Nihil mentior, scriptum erat sic in Prologo Heautont.

*Ne cui sit vestrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.*

Ubi erat legendum, Id deinde dicam, primum quod veni eloquar.

Notatus à nobis hic locus est, & explicatus suo tempore.

Scriptum sic erat in Phormionis, Act. IV. Sc. IV.

*Ut te quidem omnes Dii, Deaque, superi, inferi,
Malis exemplis perdant: hem si quid velis,
Huic mandes quod quidem rectè curatum velis.*

Quid versus postremus cum mensuram excederet, neque tamen posse detrahi quidquam viderem, neque absoluta etiam planè esse videretur, perfectaque sententia, incido in codicem, non illum quidem, qui sua auctoritate fidem facere debuerit, sed qui monere tamen dubitantem potuerit. In eo sic scriptum erat,

*Ut te quidem omnes Dii, Deaque, superi, inferi
Malis exemplis perdant: hem si quid velis,
Huic mandes, quod rectè curatum quidem
Velis, ad scopulum qui te à tranquillo inferat.*

Quem versum Terentianum esse negare nemo possit. Idem ejusdem fabulæ, Act. V. Scen. VI. flagitium deprehendimus, ubi hæc deerant Trochaico.

Curialis vernula est qui me vocat.

Quæ verba suo loco & Terentii esse ostendimus, & quid haberent sententiæ declaravimus.

Si quæ generis sunt hujus vellem omnia recensere, volumen à me haberes, non epistolam. Jam de versuum genere & distinctione puderet dicere quàm aliter sentimus nos, quàm ii, qui ante nos fuerunt, nisi ad te scriberem, qui iis de rebus judicare omnium optimè potes. Initium est Sc. V. Act. I.

P. Hocne est humanum factum aut inceptum? hocine officium patris?

M. Quid illud est? P. Prò Deum atque hominum fidem, quid est, si non hac contumelia est?

Uxorem decesserat dare sese mihi hodie: nonne oportuit

Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?

M. Miseram me, quod verbum audio?

P. Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi

Gnatam suam uxorem? id mutavit, quia immutatum videt.

Itane obstinate operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat?

Quod si fit, pereō funditus.

Adeon' hominem in venustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego sum?

Prò Deum atque hominum fidem, nullone ego

Chremetis pacto ad finitatem effugere potero? quot modis

Contemptus, spretus? facta, transacta omnia: hem

Repudiatus repeto, quamobrem? nisi si id est quod suspicor,

Aliquid monstri alunt: eam quoniam nemini obstrudi potest,

Itur

Itur ad me. M. oratio hac me miseram exanimavit metu.

Pa. Nam quid ego dicam de patre? ah,

Tantumne rem tam negligenter agere? prateriens modò.

Verum primum esse voluit Erasmus iambicum octonarium iustæ mensuræ, id enim dicere solemus acatalecticum. Secundum octonarium quoque, cui tamen accinatur & adnectatur monometer, hoc est, una, ut Græci vocant, *dimodia*. ea autem erit, tū mē līa ēst. At non accinitur iambico octonario, sed scazonti: octavus enim pes spondæus est: valde mihi præterea argutum videtur in eadem dictione & octonarii finem, & monometri quærere initium. Tertium iambicum octonarium esse voluit, quod fieri minimè potest, cum *hodie* extremum producat: quarto generis ejusdem, dimetrum quintum, sextum trochaicum octonarium catalecticum, cum & priores omnes iambici sunt, neque nisi iambici sequantur. Octavum octonarium fecit iambicum, nonum dimetrum iambicum. Decimum octonarium iambicum, si quidem in *investum*, u primum elidas, quod quidem si verba modicè transponas, minimè est opus: undecimum, dimetrum redundante pede, novum sanè, ut dicam levissimè, genus carminis: hunc qui sequitur octonarium rursum iambicum, post quem trimetrum, sequi voluit trochaicos tres tetrametros, catalecticos eos quidem, quibus subjunxit dimetrum iambicum acatalecticum, cum dimetri ejusdem esse generis soleant cum iis quibus fuerint adjecti. Hæc si, quemadmodum Erasmus voluit scripsit Terentius, mihi certè non est poëta: at neque ita scripsit neque id nos putare est æquum. Quem locum antequàm in eum versus redigo, quibus esse à Terentio scriptum sit verisimile, notabo quanta sit in exemplaribus varietas, atque incertitudo. In versu primo utrobique *hoccine* in aliis exemplaribus reperio, reperio *factu* & *inceptu*, quod à Donato quoque videmus annotatum. In secundo vetustum exemplar non habet *fidem*, quomodo interius locutus est poëta: in alio, atque *hominum* non reperio, atque quoque scripsisse aliquando Terentium animadverto: in tertio *dam* in aliquibus codicibus non legitur: neque carmen postulat, & in totus suppressere multa solet; quæ cum adscribere soleant interpretes in versum fit sæpe ut admittantur. Se, præterea video geminatum & pro *denegar*at, *denegaverat* scriptum reperio. Jam in octavo *quia*, quoniam. Ubi postea Chremetis: ubi *itur*, *itum*. Accipio nunc ut versus hos putarim & scriptos fuisse & esse distinguendos.

P. Hoccine factum est humanum aut inceptum? hoccine officium patris.
My. Quid illud est?

P. Pro Deum atque hominum fidem, quid est, si hoc non est contumelia.
Uxorem deçérat dare sese mi hodie: nonne oportuit

Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?

My. Miseram me, quod verbum audio? P. Quid Chremes, denegaverat.

Se commissurum mihi gnatam suam uxorem, mutavit id, Quoniam me immutatum videt: itane obstinate dat operam, ut Me à Glycerio miserum abstrahat: quod si fit, pereò funditus. Adeo? hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego sum.
Pro Deum atque hominum fidem, nullo ego pacto Chremis

Adju

*Adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus, facta, transacta omnia, hem,
Repudiatus repeto: quamobrem? nisi si id est,
Quod suspicor, monstri aliquid alunt: ea quoniam
Obtrudi nemini potest, ad me itur. M. Hæc
Oratio me miseram exanimavit metu.*

Omnes iambici sunt, octonarii partim, partim senarii, monomet-
ter unus, non is quidem quem esse Erasmus putabat, eum efficit
Myfis: quæ dum à Pamphilo exaudiri non vult, pauca loquitur.
Monometrum in re simili in Phormione observavimus, ubi taciti
Antipho & Phædria Getam audiunt: ac cum à Geta Antipho no-
minaretur, ibi tum Phædria,

P. Te nominat. A. Nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.

P. Ah! San' ne es?

G. Domum ire pergam, ubi plurimum est. P. Revocemus hominem.

A. Sta ilico. G. hem.

Quo etiam loco nos valde ab Erasmo dissentimus: qui cum ubi
monometrum faceret non inveniret, & octonarium fecit catalecti-
cum, qui, ut superiores omnes, esse debebat acatalecticis, & mo-
nometrum hypercatalecticis, qui si erat monometer faciendus,
acatalecticus certè faciendus erat. Ad locum superiorem ut redea-
mus, in quo pro hocne, nos hocine: quod ideo Erasmus immutavit,
ut trochæum posset evitare: verum cum legi hocine secundo loco
sit necesse, priore scripsisse aliter Terentium persuaderi non potest,
quare nemo non videt fuisse verborum seriem perturbatam. *Deum*,
est utrobique monosyllabum: nisi posteriore dici interim pro-
ductè, & à Grammaticis video notatum, & nos in hoc Poëta non
semel observavimus. Atque ut ab ea Scena non discedam, sequi-
tur paulo post,

Quod si ego rescissem id prius, quid facerem si quis nunc me roget.

In eo versu, quem iambicum esse vult, ut revera esse debet, prius
syllabam esse unam vult Erasmus, cum si id fiat, iambicus esse octo-
narius non possit. Nos legendum putamus, *Quod si ego prius id
rescissem, &c.* Sequitur,

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?

Tot me impediunt cura, quæ meum animum diversè trahunt.

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitudo. Hos cum faciat
Erasmus trochaicos, rogarem eum libenter, an amor, non esset
iambicus, quem trochaici non recipiunt. Mihi certè iambici octo-
narii videntur, quales & qui præcedunt, & qui sequuntur, atque
ita legendi,

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem: sed quid primum nunc exequar?

Impediunt me tot cura, quæ meum animum diversè trahunt.

Amor, hujus misericordia, nuptiarum sollicitudo.

Versus porro ille,

*Sed nunc propu' est aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa ad-
versum hunc loqui.*

Cum sit octonarius, legendus sic est,

*Sed nunc propu' est, aut nunc cum ipsa, aut me aliquid de illa ad-
versum hunc loqui. Ubi paulo post,*

Bene

Bene & pudice ejus doctum atque eductum, sinam
Coactum egestate ingenium immutari? Ejus redundat, versu
 enim officit, & venustati. Ubi, *Et ad pudicitiam, & ad tutan-*
dam rem sient? Ad secundum eisdem de causis tolli volumus:
 quas secuti etiam sumus in emendando versu illo, quem penè præ-
 terieram ex octonariis, *abi domum. Id mihi visus dicere, abi cito*
& suspende te. Quanto elegantius, *Abi cito, suspende te,* ubi res
 postulet celeritatem? Taceo quòd stare versus aliter non potest.
 Ubi, *Hanc mihi in manum dat, mors continuo ipsam occupat.* MY. le-
 gendum erat. Ubi P. *Sed cur tu abis ab illa?* MY. *Obstetricem ac-*
cerse. P. *Propera.* Abis, senarius non patitur, comica non mag-
 nopere desiderat elegantia. Locum hunc ut claudam, equidem
 ubi diligenter rem perpendo, nusquam inter iambicos video tro-
 chaicos à Terentio temere interjectos, quæ vetus doctorum fu-
 opinio, neque inter hos, illos: quibus tantum generibus usum est
 Terentium animadverto. Atque ut apertè videas, quanta hac
 parte libros corruptio pervaserat, est Act. III. Sc. II.

Adhuc Archillis qua assolent, quaque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac isthac ut lavet, post deinde
Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertar.

Per acastor scitus puer natus est Pamphilo.

Primos tres versus iambicus dimeter esse voluit Erasmus, quibus tamen essent annexi duo trochæi: duo sunt trochæi, *Qua-*
oportet: duo, esse video: quoniam pro trochæo poni Tribach-
 potest, in quem scilicet dissolvitur, utpote temporibus pare
Post deinde, duo trochæi. At hic versus, *Nunc primum fac isti*
ut lavet: estne dimeter iambicus? Erasmo an fuerit nescio, mi-
 certè nunquam erit. Jam quartum versum, cujus Erasmus ge-
 non notavit, quem esse dicemus? Quintum etiam quòd dimeter
 faciat catalecticum, vidit meo judicio parum. Mihi scenæ huius
 versus generis sunt ejusdem: iambici enim sunt omnes, mensura
 tamen disparis. Quatuor primi, quibus cum iis, qui domi su-
 loquitur Lesbia, ea ratione sunt, ut primi & tertii extremæ syllabæ
 initia sint secundi & quarti: ita omnes acatalectici erunt. Octo-
 narii omnes, præter quartum; is enim dimeter est, qui octonari-
 quoque fuisset, nisi ad Spectatores & se & orationem Lesbia conve-
 tisset. Sic illius in Eunuchis: *Ita fac ut jussi, deducantur isti,*
 Et illius quoque in eadem Scena, *Memini, tamen si nullus moneas,*
 Extremæ syllabæ initiis sequentium versuum sunt accommodanda
 quod & aliis locis non paucis & animadvertimus, & indicavimus
 Scripti mihi sic videntur à Terentio,

Adhuc Archillis qua assolent, quaque esse oportet ad salutem
Signa, omnia huic esse video. Nunc primum istac ut lavet
Facite: post deinde, quod jussi, ei date bibere, & quantum imperavi
Date: mox ego revertar huc.

Facite, ut profac, reponerem non fecit versus ratio; sed quòd
date dixit postea, non da. Date, porrò esse legendum, non da-
 & codices nonnulli testantur, & ratio indicat loquendi: dictum

tamen id Interpres putat consuetudine magis, quàm ratione: quòd si consuetudinis id est, non scripturæ vitium, ostendere debuit, aut alibi Terentium sic scripsisse, aut Comicoꝝ omnino quenkum ita locutum; quorum de medio sumpta est omnis oratio. Quintum versiculum iambicum esse puto octonarium: à quo quæ detracta sunt, sequenti adjecta sunt versui. Ita ergo legimus,

*Per acastor scitu' puer natu' est Pamphilo: queso Deos
Superstes ut fiet, quandoquidem ipse est ingenio bono.*

Magis res erat desperata Actus quarti initio,

Hocine credibile est, aut memorabile,

Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis

Alterius sua uti comparent commoda? ha

Idne verum est? imo id genus hominum est pessimum, in

Denegando modo quis pudor est paululum:

Post ubi est tempus promissa jam perfici,

Tum necessario sese aperiunt, & timent,

Et tamen res cogit denegare. Ibi

Tum impudentissima eorum oratio est.

Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus

Proximus sum egomet mihi. Attamen, ubi fides

Si roges, nihil pudet: hic, ubi opus est,

Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.

Primum pentametrum iambicum fecit Erasmus, quos nullos scripsit Terentius: sequentes duos dimetros creticos: quod (taceo eorum virtutum esse authorem Erasmus) fieri minimè potest: com atque exin, molossum non creticum efficiant: quatuor sequentes qui essent non notavit: creticos cerè dimetros dicere non potest. In nono versu deesse aliquid putavit, quòd pro cretico quarto iambus poneretur. At res cogit, eratne creticus secundus, ut pro quarto positum diceret iambum? In decimo creticos tres notavit, qui ubi essent, vellem protectò indicasset, ne nos in quærendo frustra laborassemus. In undecimo ut in nono, pro cretico quarto iambum poni notavit. Primum, si in nono pro cretico esse iambum putabat, quòd versui deesse aliquid videretur, quid hîc commissum est flagitii, ut qui creticus esse debuerat, factus sit iambus? Tum vero, *quis tu es*, creticum quis esse dixerit, ac non potius spondæum? Jam in versu sequenti ubi quatuor cretici? ubi in illo, *Si roges, &c.* tres? estne, *nihil pudet*, creticus? equidem non arbitror. Extremum esse voluit trochaicum scazontem, addere debuit catalecticum, quos nullos scripsit Terentius. Ego omnes esse arbitror iambicos tetrametros, hoc est, octonarios sive quadratos, quales sunt qui sequuntur omnes usque ad trimetros, quibus pene clauditur scena. Legendos autem ita censeo,

Hocine credibile, aut memorabile, tanta ut cuiquam vecordia

Innata fiet, ut gaudeat malis, atque ex incommodis

Alterius, sua uti commoda comparet? ha, verumne id est? genus

Immo hominum id pessimum est, in denegando quis pudor modo

Paululum adest, post ubi jam tempus est promissa perfici,

Tum se necessario aperiunt, timent, & cogit res eos

Tum

Tum denegare. Ibi tum impudentissima eorum est oratio; Quis tu es? quis es mihi? cur meam tibi? heus proximu' sum ego, met mihi.

Attamen ubi fides, si roges, nihil pudet: hic, ubi est opus, Nihil verentur: illic, ubi verentur, ibi non est opus.

Siqua vides immutata, quæ pauca vides, cogitare primum debet, quanta in exemplaribus sit varietas, tum quàm facile fuerit est addere, e geminare, & in contextum venire, pro tum scribi cum, nihil & non suis se mutuo sedibus expulisse. Eos, quod additum nobis eo loco quo Erasmus deesse nonnihil imprudens divinavit addidimus certè codicis testimonio. Ejusdem sunt qui sequuntur & generis & mensuræ,

Sed quid agam? adeamne ad eum, & injuriam hanc expostulem cum,

Male ingeram multa? atque aliquis dicat, nihil promoveris.

Multum molestus certè ei fuero, atque animo morem gesserò.

Ita enim sunt legendi. Plura Guil. Bellai, capere epistolæ brevis vitas non potest, & omnia persequi negotii esset & otii majori unum si addidero, quia in eo sum loco, scribendi finem faciam. Legitur paulo post,

P. Cur me enecas? hoc audi. Nunquam desistit

Instare, ut dicerem esse ducturum patri,

Suadere, orare usque adeo donec perpulit.

C. Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. interturbat,

C. quamobrem? P. nescio.

Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos qui auscultaverim.

Qui duo posteriores versus octonarii sunt iambici, ut nunc quidem sunt: iudicio tamen nostro trimetri esse debent tres, ac sic

C. Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos omnia

C. Quamobrem? P. nescio: nisi mihi Deos satis

Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

Quanta orationi accesserit venustas intelligis, quæ certè cum suspectus non esset vehementer, ad immutandum momentum nunquam satis habuisset, nisi in veteri satis exemplari ita scriptum reperissem. *Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos interturbat omnia: ego interturbat esse* Interpretis affirmare auctoritas. Ejus generis quàm sint multa neque credi, neque dici facile potest. In Phormione ita legebatur, *Itane tandem quæso civem item ut meretricem, ubi abusus sis: cujus versiculi duo illa verba, Ut meretrix esse quoque* Interpretis indicat apertè senarius. In Andr. Act. I. Scen. III. scriptum sic erat,

M. Ne me attingas, scelestè, si pol Glycerio non omnia hac.

D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?

Ego utrumque trimetrum esse puto. Illudque, *quid sit actum,* interpretis esse, non Authoris, proinde ita legendum,

Ne me attingas, scelestè, si pol Glycerio

Non omnia hac. D. eho inepta, nescis. M. quid sciam?

Neque recusè quin quantum de iudicio hoc meo, tantum existimatione detrahatur.

Habes Guil. Bellai! conicere unde possis, aut quid ego effecerim, aut quid efficere voluerim: neque verò dubito, quin ut

allos multa nos satisprehendimus, post nos alii quoque multa sint animadversuri. Optamus autem gratus tibi sit conatus iste noster, & utilis. Studiosis, ut favore tuo cum publica utilitate conjuncto, in qua vigiliarum omnium mearum præmium semper putavi reponendum, in utriusque linguæ authoribus castigandis nostris indies accendatur industria. Vale.

Lugduni ad Cal.

Apriles.

ANTONIUS GOVEANUS DE VERSIBUS TERENTIANIS.

TERENTIANI versus, aut Iambici sunt, aut Trochaici. Iambici pedes duos recipiunt, Iambicum & Spondæum, & in quos ii dissolvuntur, nullos præterea. Trochaici item duos, Trochæum & Spondæum, & in quos ii dissolvuntur, nullos præterea. Iambici aut monometri sunt, aut dimetri, aut trimetri, aut tetrametri. Monometri unam habent mensuram, hoc est, pedes duos; duas dimetri, tres trimetri, hoc est, pedes sex, unde à Latinis Senarii dicti sunt. Tetrametri quatuor, hoc est, pedes octo: qui & octonarii à Latinis, & quadrati, & longissimi dicuntur. Monometri & trimetri justæ semper sunt mensuræ, & veri semper iambici, hoc est pedem ultimum semper habent iambum. Dimetrorum & tetrametrorum justæ quidem sunt mensuræ, qui acatalectici vocantur, iique veri semper apud hunc authorem sunt iambici. Injustæ quidam mensuræ sunt, & ii non semper veri sunt iambici, sed ut plurimum spondæum, aut dactylum ultima sede recipiunt, dicunturque scæzontes. Injustæ autem esse versus mensuræ modis duobus accidit: aut enim iusto syllabæ minores sunt, aut majores: illi catalectici, hi hypercatalectici sunt nominati. Dimetri, ut multi sint catalectici, ita nulli hypercatalectici reperiuntur. Nunc trochaici, aut dimetri sunt, aut tetrametri, catalectici omnes, vel hypercatalectici, & ii octonarii: nulli siquidem dimetri hypercatalectici sunt. Nimis tuere ingeniosi qui denarios versus in Terentio sunt commenti, qui pentametros iambicos, qui dimetros redundante pede, qui dimetros creticos, qui creticos monometros, redundante pede, qui è cretico uno versum brevissimum, qui creticos in quibus pro cretico poneretur molossus, poneretur & iambus, qui & senarios iambicos hypercatalecticos, qui monstra illa versuum è trochaicis & iambis conflata. Porro nec ab iambicis ad trochaicos, nec ab iis ad illos transit Poëta, nisi (quæ vetus doctorum fuit opinio, longo à me intervallo renovata) res id aut postulet, aut certè ferat. Quomodo autem id res aut postulet, aut ferat, suis locis in iis Commentariis docebimus, quos in Terentium paramus. Quæ poëtarum more licere sibi voluit Terentius, quæ quidem pauca sunt, hæc animadverti: in unam contrahit syllabam, *meus, tuus, suus, deum, deos, dea, prior, puer, rei, eho, fuit, ea*: in duas eadem, eodem, duarum: dissolvit *jam* in syllabas duas, in tres vero, in quatuor *virginem*, in quinque *ejusmodi*. *Redducere, reducltus, rellequus* geminata effert consonante. Literam, quæ in *optimus* extrema

trema est, tollit frequentissimè : extremâ prioris versus vocali est cum ad inchoandum sequentem utatur : est cum, si fortè vocalis sit, à vocali quæ sequentem inchoat versum, elidi velit, quemadmodum quæ sequentem inchoat, ab ea interim absumitur vocali quæ præcedentem claudit. Hæc iudicio nostro sunt, quæ de versibus Terentianis & præcipi debuerunt necessariò, & verè patuerunt.

DE LUDIS MEGALENSIBUS.

DE Ludis Megalensibus quia certi nihil apud Autores reperiebam, non abs re putavi, quæ colligere ipse potui, in medium afferre. Μεγαλειῶν Magnos dici à Græcis Deos author est Dionysius : οἷς enim Æoles Deos vocant : unde Sibyllas dici videtur Aristoteli : quod Deorum mentes consiliâque perspiciant. Magnos verò Deos, intelligo, quos Majorum gentium Cicero vocat, qui terris in cælum non pervenere : tales habebantur Jupiter, Neptunus, Minerva, Juno. At neque magnis omnibus Diis, sed tantum cœlestibus erant hi ludi consecrati. Hos esse quos Romani interim videmus appellatos, ex eo colligo, quod Asconius scribit Romanos ludos Magnos quoque appellari, quòd magnis Diis erant instituti : quos eisdem Circenses dictos putat. Unde illud Virgilii, *Magnis Circensibus actis*. Non esse eosdem ludos Megalenses & eos equos Megalesia dicimus, ex Ciceronis Oratione de Arulpho cum responsis apertè colligimus, ubi Megalesia Megalensibus celebrari dicit : Verba sic habent, Nam quid ego de illis ludis loquor quos in Palatio nostri majores ante templum in ipso Matris magnæ conspectu Megalensibus fieri celebrarique voluerunt ? qui sunt institutisque maximè casti, solennes, religiosi, quibus ludis primo ante populi confessum Senatui P. Africanus iterum Consul ille major dedit, ut eos ludos hæc lues impura pollueret : quòd si quis ber aut spectandi, aut etiam religionis causâ accesserat, manus ferebantur : quòd matrona nulla adiit propter vim confessorum fervorum. Ita ludos eos quorum religio tanta est, ut ex ultimis recessibus accersita in hac urbe confederit, qui & uni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo ipso & appetita religio exteri & Matris magnæ nomine suscepta declaretur : hos ludos servi fecerunt, servi spectaverunt, tota denique hoc Ædili fervorum Megalesia fuerunt. Extrema hæc verba declarant illos ludos, quos Megalensibus in Palatio in ipso Matris magnæ conspectu fieri solebat initio esse Megalesia : nam & Livius scribit M. Jun. Bruttum ædem magnæ Matri Deum in Palatio dedicasse, & ludos ob dedicationem factos, Megalesia appellasse. Megalenses proinde ludi, sive Romani, sive Magni, sive Circenses, sub regibus instituti : fiebantque sub initium mensis Septembris : durabant tantum non amplius dies novem. Cicero in actione prima in Verre dixit, Nonæ sunt hodie Sextiles, hora nona convenire cœpistis : hunc diem jam ne numerant quidem : decem dies sunt ante ludos vestros, quos Cn. Pompeius facturus est : ii ludi dies quindecim ferent, deinde Romani continuo consequuntur : ita propè xl.

bus interpositis, tum denique se ad ea quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur. Quorum dierum si quis rationem subducatur, & sub initium Septembris cadere Ludos Romanos, & non amplius novem dies durasse deprehendet. De iis Ludis Romanis ita Cicero libro quinto in Verrem: Nunc sum designatus Ædilis, habeo rationem quid à populo Romano acceperim, mihi ludos sanctissimos maxima cum ceremonia Cereri, Liberæ, Liberæque faciendos, mihi Floram matrem Populo plebique Romanæ, ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt appellati, maxima cum dignitate ac religione Jovi, Junoni, Minervæque esse faciendos, mihi sacrarum ædium procurationem, &c. Quo loco Megalenses ludos non omisisset, quos Ædiles summa religione & dignitate faciebant, nisi iidem & Megalenses ludi fuissent & Romani. Hac tamen tota de re asseveranter dictum nihil velim.

DE TIBIIS PARIBUS ET IMPARIBUS.

CHOROS ad distinguendos actus adhibebant Græci Poætæ, Latini tibias adhibuere, in gravi Comœdia dextras, in levi sinistras; quare gravem sonum dextræ, acutum sinistræ emittebant, ut sono comœdiæ vel levitati vel gravitati responderent. Quod ut fieret commodius, impares fiebant dextræ, hoc est, unico foramine, sinistræ pares & geminæ, ut cum duobus foraminibus exiret sonus, distractus, & dissectus acutior ad aures perveniret. Adhiberi utræque solebant, cum mixta è genere utroque erat comœdia:

ANTONIUS GOVEANUS
EX INSCRIPTIONE ANDRIÆ.

Mihi sic inscriptio hæc videtur legenda:

ANDRIA Terentii. Acta ludis Megalensibus M. Fulvio, M. Glabrone Ædilibus Curulibus. Egere L. Ambivius Turpio, L. Aulius Prænestinus. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus & imparibus, hoc est, sinistris & dextris. Tota Græca est.

Menandrou: edita M. Marcello, Cn. Sulpitio Coss.

Ex Act. I. Scen. I. *Imo*, apud hunc authorem priorē & producta & brevi reperio. Unde venio in opinionem scribi debere *geminio m*, alteriusque detractioe corripui posse priorem. Et Scen. II. *Circumtione* pentasyllabum. Et Scen. V. *Ne ad morbum etiam*. M. *tenno*.] Versus hic finitur scenæ sequentis initio. Ex Act. II. Scen. I. *Quid ait Byrrhia?*] Finis præcedentis versus. Et Scen. II. Notatu dignum id putavi, quod in illo, *Etiā puerum inde abiens conveni* *Choris*, *Olera*, & *pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni*. *Conveni* pro *inveni*, & occurri sumitur. Eodem modo sumitur in illo Eunuchi Act. II. Scen. II. *Conveni hodie adveniēns quendam mei loci* *hinc atque ordinis*: quod non visus est Donatus intelligere. Cicero in Catone

Catone majore, *Equidem efferor studio patres vestros, quos colui & dilexi, videndi*: neque eos verò solum convenire aveo quos ipse cognovi, sed illos etiam, de quibus audiui, & legi, & ipse conscripsi. Quod in loco convenire Theodorus interpretatur *εὐρίω*, quod certè est invenire: ubi nos errasse Theodorum putavimus aliquando. Terentii illud in Hecyra apertè id demonstrat:

Pam. *In arcem transcurso est opus.* Par. *cui homini?* Pam. *tibi.*

Par. *In arcem! quid eo?* Pam. *Callidemidem hospitem*

Myconium, qui mecum una adveclus est, conveni.

Quid cessas? Par. *quid vis dicam? an conveniam modo?*

Ex Aët. IV. Scen. I. *Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos.*] Nisi posteriore producta, sumitur autem hoc loco, ut multis aliis in hoc eodem Authore, pro *sed*. Vide Eunuch. Aët. III. Scen. IV. versum ultimum. Et Scen. V. *Ab, ab, ab.*] Histrionis tertia injectio esse videtur, proindeque extra versum est. Vide Eunuch. Aët. III. Scen. I. & Heautont. Aët. V. Scen. I. Et Scen. V. *Quæ se inhoneste optavit parare hic divitias.*] Egere locus hic notationis vitiosus est propter novitatem, malam favoris conciliatricem. Sunt qui parere non parare scripsisse Poëtam velint: at id facere est, non curare vulnus: neque enim *parare* in causa erat cur suis numeris constaret senarius, neque *parere* ut constaret. Ego *divitias* non *divitias* scripsisse Terentium puto. Idem in Heautont. Aët. Scen. II. *Parentes, patriam incolumem, amicos, genu', divitias,* quoque *divitias* postulat octon. iambicus. Rursus Aët. III. Scen. *Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non divitiis,* ubi & *divitiis* verbum efflagitat senarius. *Dis* certe pro *Dives* idem dixit in Adelphi. *quidem esse Demea.* Cum igitur *divitia* nusquam reperiam apud hunc authorem, nisi his locis quos citavi, & his ipsis omnibus *divitia* carmen postulet, & quemadmodum *Dis* pro *dives*, ita *Divitia* dici potuerint, rem dignam putavi quam & indicarem, & in quam alii diligentius inquirerent. *Optumè hospes, pol, antiquum obtines.*] *Opportune* pro *optimè*, qui legendum putaverui consulant, potiùs quàm *morem* addant, vident meo judicio parum: nam & *opportune* sententia non postulat, & in Hecyra Terent.

At tu æcastor morem antiquum atque ingenium obtines. Non quòd nos moveat interpretis autoritas in illud Gnathonis in nucho: *Non cognosco vestrum tam superbum,* ubi ille *superbum* vult absolutè, ut hoc Andriæ *Antiquum obtines*: non est in quo quod nos moveat: scriptum siquidem invenio eo loco, *Non genu' vestrum tam superbum.* Est quod Galli dicunt, *vous me pas si mauvais, vostre pere estoit si bon.* Ex Aët. V. Scen. IV. *Ego Critonem video? & certe is est, salvos sis Crito.*

Versus hic, cum trochaicus esse debeat catalecticis, contra legitur: quem ut emendaret Erasmus, *Is* detraxit: versui quod certe consuluit, elegantiae non habuit rationem, quæ *is* sibi de non patitur. Ego post eam interrogationem, *Andrium ego nem video?* Et certe subjici non puto commodè; *Ecere* non certe, puto scripsisse Terentium. *Ecere* autem adverbium errandi, ac si diceret, *per adem Cereris, ut Æcastor, per adem*

Ædipol, per adem Pollucis. Eo usus est Plautus, eo Terentius non semel. Ita & elegantia & versus Terentium scripsisse clamant. Idem erat flagitium in Eunuchi Act. V. Scen. II. Idem in Adelph. Act. I. Scen. I. Idem multis aliis locis. *Itane verò obturbat?*] Locus si, ut Interpretes volunt, accipiat, ut *vero* adverbium sit, sintque hæc inter se distincta, *Itane verò? obturbat*, corruptum esse locum asseveratione omni confirmo. Quod si *vero* nomen sit casu dandi, referaturque ad verbum *obturbat*, obturbare vero erit veritati obstrepere. Miratur ergo Crito tam esse veritati adversum Simonem, ut ei obstrepat, & vera dicentes amet interpellare.

EX INSCRIPTIONE EUNUCHI.

Mihi inscriptio hac sic legenda videtur :

PUBL. Terent. Afric. Eunuchus. Acta ludis Magalens. L. Posthumio Albino, L. Cornelio Merula Ædilibus Curulibus. Egere L. Ambivius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Claudius Flaccus Claudii filius, tibiis duabus dextra & sinistra. Acta secundò est. Græca est Menandru. Edita M. Valerio Messala, C. Fannio Strabone Coss.

Ex prologo. *Postquam adiles emerunt.*] Antequàm fabulæ ante populum agerentur, agebantur privatim apud ædiles.

Quàm plurimis, & minimè multos lādere.] *Quàm plurimis* duæ sunt dictiones. Loci sententia, cujus nos Æmilius Ferretus admonuit, hæc est, *Si quisquam est qui bonis placere velit potius quàm malis* (nam per plurimos, eosdem hîc intelligimus, quos Græci per *πολλοὺς*) neque tamen malos lādere, in iis esse se Poëta proficitur. Adverbium *potius* subintelligi non est novum : sic Ulpianus, sic Cicero lib. III. in Verrem est locutus. Sic Homerus *ὁδῶσ, ε.*

Αὐτὸν ἔχοιτ' αἱ βέλονται ἐκαστὸν, ἢ τινὰ τῶ δῆ.

Ex Act. I. Scen. I. *Perficies.*] *Alibi pertendes :* in quam significationem dicitur à Terentio Heautontimor. Act. V. Scen. V. *Video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.* Ex Act. II. Scen. II. *Ad cenam ut veniat.*] Cœna hic pro prandio : nam quam nunc cœnam dicimus, veteres vespernam dixisse testis est Non. Marcellus. Vide Act. III. Scen. II. Vers. 26. *Ego illum.* Et Scen. III. *Calidum.*] Male interpres putat *Callidum* scribendum : nam & Græci *σιγῶν* dicunt, & versus aliter non constat. Ex Act. III. Scen. I. *Ha, ha, he.*] Posteriores duæ interjectiones histrionis sunt, & extra versum. Vide Andr. Act. IV. Scen. IV. & Heautont. Act. V. Scen. I. Et Scen. II. *Vel sobrius.*] Hinc colliges invitam fuisse Thaidem à Milite non ad vespernam, ut veteres loquebantur, cum adhuc esset sobrius ; vide quod supra notavimus Act. II. Scen. II. Vide Act. IV. Scen. VII. versu penultimo.

Parata omnia. Gn. fiat. Tha, diligenter, Pythias.] Aut *præsto* scribendum est, aut *fiat* syllaba una faciunda : quod magis placet, *parata* omnia maluissimè, si proprietas sermonis passa fuisset, non enim *parere* cœnam dicimus, sed *parare*. Et Scen. IV. *Nisi* quicquid

quicquid est.] Nisi pro sed, vid. Adelph. Act. I. Scen. II. versum ultimum. Ex Act. IV. Scen. IV.

Verum hercle hoc verbum est, sine Cerere & Libero friget Venus. Versum hunc scriptum etiam hoc modo reperio :

Verum hercle verbum hoc est, sine Cerere & Baccho friget Venus.] Atque ita si legatur, iambicus erit octon. acatalect. quales & superiores & inferiores omnes. Nisi velis Libero esse dactylum. Vide quæ in versiculum illum Adelphorum Act. II. Scen. I. est à nobis adnotatum. Et Scen. VI. Abi tu.] Abi posteriore correpta.

Et Scen. VII. Domique, socique, fac vicissim ut memineris.] Hinc colligas non fuisse ad vespernam, ut ante dicebamus Act. III. Scen. II. invitatum Thaidem, cum eodem die Sanga coquus à Gnathone sui officii commonefiat. Præterea, quod multo maximum est argumentum, tot res post coenam geri eodem die non potuerunt, si coenam pro vespurna sumimus.

Ex Act. V. Scen. V. Quod mæchis solet.] Athenienses mæchis pudenda & sedes expilabant : quod supplicii genus *μαχίμω* dicebatur.

EX INSCRIPTIONE HEAUTONTIM

Inscriptio mihi hac sic videtur legenda :

PUBL. Terentii Afri Heautontimorumenos. Græca est M. nandrou. Acta ludis Megalensibus L. Cornelio Lentulo, I. Valerio Flacco Aedilibus Curulibus : Egit L. Ambivius Turpio. M. dos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus. Acta deinde duabus dextris. Acta etiam tertio. Edita T. Sempronio Gracchi M. Juventio Helua Coss.

Ex Prologo.

Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Locum hunc, quo in hoc autore obscurior nullus, notare mihi, quam emendare : ut in re tam difficili, atque perplexa, suis cuique iudicium relinqueretur. Primum non eo ordine, quo nunc proposita est, narratur : neque enim hæc quæ sequuntur,

Ex integra Græca integram Comœdiam

Hodie sum acturus Heautontimorumenon :

Duplex quæ ex argumento facta est simplici. Hæc, inquam, non demonstrant, cur partes seni poëta dederit, quæ erant adolescentium quod tamen dicturum se primum pollicetur. Jam ubi post paulo cit, Oratorem esse se, non Prologum, non docet cur venerit : venerit enim Histrio non ut prologum recitaret, sed ut ageret Fabulam : tamen fuerat quod secundo loco erat dicturus. Deinde quis ille nex, cui adolescentium erant datæ partes ? quæ illæ ipsæ adolescentium partes ? Ego, ut quod sentio paucis dicam, verborum ordinem perturbatum tantas loco tenebras puto attulisse : quod si ita legamus. *Id deinde dicam, primum quod veni eloquar,* erunt omnia clariora. Nam cum prologi ab adolescentibus solerent recitari, essetque L. Ambivius senex, qui prologum recitaret ; cur adolescentium partes essent demandatæ, mirari populus jure potuisset ; cujus facti

sam dicturum se pollicetur, ubi quare venerat explicasset. Veni, inquit, ut ex integra Græca, integram comœdiam agam, quæ ex simplici argumento duplex facta est. Dicerem & cuja esset Græca, & Latinam quis fecit, nisi partem vestrûm maximam scire arbitrarer. Habetis cur venerim, dicam jam nunc cur partes has prologi, quæ erant adolescentium, senex didicerim. Non Prologum voluit me esse poëta, hoc est, fabulæ argumentum narrare, sed Oratorem fecit, qui pro se apud vos causam dicerem, adversus eos rumores, quos de se malevoli distulerunt. Contaminasse scilicet Græcas multas, dum facit paucas Latinas. Orator ergo ad vos venio ornatu Prologi. Ex Act. IV. Scen. III. *Vostrum Senem.* Sy. *Imo ut.*] *Imo priore brevi.*

EX INSCRIPTIONE ADELPHORUM.

Mihi sic inscriptio hac videtur legenda :

ADELPHI Terentii. Acta ludis Funebribus L. Æmil. Paul. Q. Fab. Maxim. P. Cornelio Africano Ædilibus Curulibus. Egere L. Artilius Prænestinus, L. Numidius Posthumus. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis dextris. Facta Latina est è Græca Menandrou, L. Anitio Gallo, M. Cornelio Cethego Coss. Ex Act. I. Scen. II. *Nisi quidquid est.*] *Nisi pro sed.* Ex Act. II. Scen. I.

Dômô mē eripuit, verberavit, me invito abduxit meam.

Demo me e, anapæstus esse videtur : alioquin non constabit Trochaicus. Ablativos esse, *primo, vero, cito, sedulo, mutuo, crebro, sero*, ultimisque correptis dici interim, nemo nescit. Act. V. Scen. VIII. *animo* extremam corripere adnotavimus. Et Act. IV. Scen. I. *Quasi puero.*] *Puero* dissyllabum. Et Scen. II. *Nisi me credo.*] *Nisi pro sed. Quonam?* Sy. *illic ubi, &c.*

Versum hunc denarium catalecticum trochaicum faciunt, quos nullos scripsit Terentius. Alibi *quidnam?* Sy. *Illuc, &c.* Ego legendum putarim, *Ubinam?* Sy. *ubi etiam, &c.* ut sit Trochaic. octon. hypercat. *Quonam*, non videtur sententia postulare : illic Donatus non legit. Et Scen. V. *Domi virginem.*] *Domi* posteriore correpta, nisi virginem quadrissyllabum facis. *Abi domum.*] *Abi* poster. correpta. Ex Act. V. Scen. VIII. *Corpore & animo.* M. *Gaudeo.*] *nîmô gau*, anapæstus : hoc idem etiam Act. II. Scen. I. adnotavimus, in *domo me eripuit, &c.*

EX INSCRIPTIONE HECYRÆ.

Hac inscriptio judicio nostro ita legenda est :

TERENTII Hecyra. Tota Græca est Apollodorou. Editâ Cn. Octavio, T. Manlio Torquato Coss. Acta primò ludis Romanis, Sex. Jul. Cæsare, Cn. Corn. Dolabella, Ædilibus Curulibus, sine Prologo : non est placita. Relata est iterum ludis Funebribus L. Æmilii Pauli, non est placita tota. Relata est tertio, Q. Ful. L. Martio Ædilibus Curulibus. Egit L. Ambivius Turpio.

pio : modos fecit Claudius Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus. Placuit.

Ex Aët. III. Scen. IV. *Imo quid.*] Anapæstus, vide versum ultimum. Scen. IV. Aët. IV. Vide Hecyr. Scen. ult. Ex Aët. IV. Scen. IV. *Imo ve.*] Anapæstus. Vide Aët. III. Scen. IV.

EX INSCRIPTIONE PHORMIONIS.

Hæc inscriptio judicio nostro ita legenda est :

PU B. Terentii Afri Phormio. Acta ludis Romanis L. Posthumio Albino, L. Cornelio Merula Ædilib. Curul. Egere L. Ambivius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus. Tota Græca est Apollodorou, *Ἀπολλοδοροῦ*. Acta quartò est. Edita C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Coss.

Ex Aët. I. Sc. IV. *Nam absque eo esset, Recte mihi vidissem.* Scriptum in alio exemplari reperio, *Nam absque eo recte ego mihi vidissem.* Quòd si esset legamus, aut notandum novum erit locutionis genus : aut ita oratio distinguenda, *Nam absque eo, esset recte, ego mihi vidissem.* Ex Aët. II. Sc. I. *Nil suave meritum est.*] In hæc verba ita Interpres, *Ordo & sensus hic est : Nihil mihi mercedis suæ est, ut ego illam cum illo nuptam feram. Suave enim meritum, suæ nem mercedem significat. Ego scriptum fuisse puto, Nil suæ meriti est : ut ad Antiphonem ea verba sic referantur, Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem ? non faciam, non enim meritis à me est, ei ut esse dulce aut suave aliquid patiar. Potest & id intelligi : Nihil mihi fecit Antipho suave, ut ei aliquid esse suæ permittam. Mereri, pro facere non hoc tantum loco usurpavit. I* in Hecyra, Aët. III. Scen. V.

Quæ nunquam quidquam erga me commerita est, pater, Quod nollem, & sape quod vellem meritam scio.

Nempe Phormionem.] Alia exemplaria habent, *Num Phormionem* atque ita constat Senarius. Vide an malis literarum transpositionibus in Phormionem primam breviter dici : cum & Apollodorus, cui hæc fabula est, ejus dictionis syllabam primam corripuerit. Quæ ratione fecerit non video, nisi pro Phormio Phromio scriptum. De his literarum transpositionibus, vide Theodorum Grammaticum libro quarto. Et Scen. III. *Eho tu sobrinum tuum.*] Apud Ciceronem in Oratore ad Brutum legimus, *Eho tu cognatum.* Id quod lex jubet.] Vide num legendum, *Ei quod, &c.* ut paulò post, Senis verba repetit Phormio, *Mercedem dare lex jubet ei, aut amittere ? Non agam, i]* Dactylus. Ex Aët. III. Scen. II.

Dorio audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omne me.] In hunc versum ita Interpres, *Sunt qui sic legant, ut D. Phædria dicat : Leno, audi : iterum Phædria : Obsecro.* Certè qui orationem distinguebant, id viderunt, non petere Phædriam Lenone ut audiret : sed ut parumper Leno pecuniam expectaret. Neque enim respondisset Leno, Non audio, si audientiam tantum adolescens postularet : id siquidem respondere solemus, cum quod petitur non concessuros nos significamus. Ego distinguendam orationem non puto : cum illud *Audi*, lenoni tam obstinato de

denegandum minus convenire videatur. Versum esse trochaicum constat, si *Audi* non detrahimus, hypercatalecticum, cum *Dorio* primam habeat longam : à muneribus enim, non ab hasta nomen habet, & in hac ipsa Scena bis prima producta reperitur : sin detrahimus, & sententiæ consulitur, & versus Trochaicus fiet catalecticus, quales qui sequuntur omnes, qui quidem Trochaici sunt. *Parumper* illud Phædriæ ad expectationem pecuniæ, non ad audientiam referri debere omnino confirmo : sequitur enim, *Nequeo exorare ut maneat triduum hoc ?* Locus hoc habere sententiæ videtur, *Dorio*, inquit Phædria, expecta obsecro dum pecuniam conficio. *Surdo*, inquit *Dorio*, fabulam narras. *Missum* me fac, molestus es. Hic Phædria, *Audi quod dicam, Dorio, non me capis* : quod parumper peto ut expectes, est ut triduum tantum expectes, ne quod parumper ut expectes peto, putes, petere me, hominum aliorum more, ut in multos dies aut menses expectes.

A. *Miseritum est.* P. *hei veris vincor.* G. *quam est uterque similis fui ?* In hac scena versus non est alius difficilior intellectu. *Miseritum est*, dicere per ironiam Antiphonem vult Interpres : quod ego illi assentior. At quid sit *veris vincor* : quid, *Quam est uterque similis fui*, neque ille dicit, neque ego assequor. Scriptum fuisse credo, *Hei verbis vincor.* Vincebat enim Lenonis in negando pertinacia & loquacitas, adolescentis ingenui atque liberalis pudorem. Quamobrem secum Geta, Quam Leno is, inquit, mores Lenonis habet, & Phædria pudentis atque liberalis adolescentis, qui verbis à Lenone vinci se fateatur. Et Scen. III. *Dum igitur diem licet.* Diem una syllaba; hunc versum citat Priscianus sine diem. Ego malo propter elegantiam syllabam facere unam quàm tollere, cum ea dictione sublata, versus etiam aliud desideret. Ex Act. IV. Scen. IV. *Aruspex.* *Aruspex* quia ab Haruga derivatur, primam vocalem habere debet aspiratam.

Ex Act. V. Scen. II. *Vorsuram solvis.* *Vorsura* potius legendum septimo casu, quàm *versuram*, etsi Budæo aliter videtur. Et Scen. III. *Capiebat statim.* *Statim* priore longo pro perpetuo & æqualiter. Et. Scen. VI.

G. *Vapulabis.* A. *Id tibi jam quidem fiet, nisi resistis, verbero.*

G. *Familiariorem oportet esse hunc qui minitatur malum.*

Scenam hanc trochaicis constare catalecticis versus metientibus clarum est. Quare cum prior ille versus neque trochaicus esset ejus mensuræ, quam Terentiani versus nunquam excedunt, hoc est, cum neque octon. esset catalecticus, neque hypercatalecticus, incidit animo suspicio, loco aliquid esse additum, vel certè detractum : quid id esse posset, cum reperire non possem cogitando, in codicem incidi, vix dignum, qui mihi fidem facere deberet, nisi iudicii ratio accessisset. In eo ita scriptum reperi :

G. *Vapulabis.* Curialis vernula est qui me vocat.

A. *Id tibi jam quidem fiet, nisi resistis, verbero.*

G. *Familiariorem oportet esse hunc qui minitat malum.*

Que lectio propter multas res mihi probatur : versui enim consultus, & id quod subjecit, *Familiariorem esse oportet, qui minitat malum*, explicatur magis : vocare enim potuit quivis, vernula etiam,

etiam, minitare malum (ut loci hujus verbo utar, quo usos antiquos notatum video à Prisciano) non nisi qui in eum jus habeat & imperium : unde in suspicionem venit Geta, herum esse, à quo vocaretur, non vernulam, quemadmodum initio putabat, cui verbera etiam minitaverat. Id unum relinquebatur dubium, quid Curialem vernulam dixisset Poëta, cum Curiales hi dicantur, qui curiæ sint ejusdem, curiamque servi non haberent, neque apud Romanos, neque apud Græcos. Ea de re duæ animo subibant opiniones, aut legendum, *Familiaris vernula est*, nam & subjecit, *familiariorem*, & versus utrumque patitur trochaicus : aut servos curiales dici posse, qui dominis serviunt ejusdem curiæ. Populare enim dicuntur etiam servi, qui dominis populi ejusdem serviunt : ita enim sumendum illud puto, Act. I. Scen. I. *Amicus summus meus & popularis Geta*. Palliatam enim esse fabulam meminisse debemus, civitatemque Atheniensem in *δημοίς*, hoc est, populo divisam fuisse, quemadmodum hodie est Florentina. Nam putamus ideo à Davo popularem Getam appellatum, quod essent nationis ejusdem, quod Interpreti video placuisse, ignorare est populo fuisse diversos Getas & Davos, & servis nomina dari solita ab eo populo unde esset quisque. Diversos autem fuisse populos Strabo libro septimo his verbis testatur : Fuit & alia regionis divisio antiquis permanens temporibus, alios enim Dacos, alios Getas appellant. Getas quidem qui ad Pontum in orientem vergunt Dacos autem qui in oppositum versus Germaniam & ad Istri fontes quos olim Davos vocatos esse reor. Ex quo apud Athenienses Davorum & Getarum nomina servilia plurimum abundabant. Hoc sanè credibilius est, quàm à Scytharum gente derivari, quos Davos vocant : longè enim illi ad Hyrcaniam positi sunt, nec ex eo loci Athenas mancipia deportata putandum est. Hæc Strabo. Reges ergo eadem erat & Davorum, & Getarum, & lingua eadem, quemadmodum post paulo scribit idem Strabo : proinde gens eadem sed in populos varios divisa : neque protinus ejusdem populi debent, qui ejusdem gentis sunt, & nationis. Et Scena septima. *In angiportum hoc.*] Priscianus legit *hunc*, ut probet etiam genus masculino *angiportum* reperiri. Et Scena nona. *D. Ut voles facis.* N. *imo ut jam scias.*] & imò ut, anapæstus.

JULII CÆSARIS SCALIGERI LIBER DE COMICIS DIMENSIONIBUS

Ad Silvium Cæsarem filium.

Quibus artibus poetarum ingenia excolerentur, cum esset nobis duobus libris explicatum ; non prius absolutum fuit opus illud videbatur, quàm addita de versibus comicis commentatione institutum teneremus. Nam cum de origine, generibus, partibus fabularum, quæ in scenam afferrentur, & ab antiquis, & à nobis ipsis suo loco sit disputatum : in animo habebamus, totum hoc negotium legare iis, qui de pedum quantitate deque versuum ratione conscripserant. Verùm cum & maximè

vir Erasmus, & post eum plerique alii ita hanc conficere Provinciam aggressi sint, ut & ille his non pauca reliquisset, & hi eadem illa aut nescisset, aut præterisset visi sint, coactus sum, Silviole fili, hac quoque opera ostendere animum erga te nostrum: ut quem in locum Naturæ ope teipsum evehere mirabamur, nostris auspiciis promoveri, ac provenire eò possis. Nam cum perneccessaria per se cognitio est ipsa, tum etiam si non esset, videntur tamen viri illi talem effecisse: sive ad eorum magnitudinem intueare, quam ad hujusmodi lucubrationem demississent: sive negligentiam spectes, qua mutilam depravatamque relinquerent.

Ac primum quidem quam Erasmus affert, vereor ut accipienda sit dubitatio: sit, necne certis pedibus astricta comœdia. Nam quanquam Quintilianus hoc dixisse videtur, non tamen pedum leges potius, quam trimetrorum præscriptionem desideravit: neque in omnibus, sed in Terentianis tantum: quarum gratiam, quam elegantia orationis atque puritate consequutæ essent, diminutam putabat licentia versuum longiorum: cum tamen Plautus nihilo sit in trimetris frequentior. Hoc autem amplius eadem in quæstione peccat Priscianus: quosdam esse, qui in Terentii fabulis extare metra negent, atque eosdem tamen ait, illa quasi arcana quædam, sibi que solis cognita profiteri. Quid enim est hoc? negare numeros in versu quopiam, eosdemque numeros in eodem versu se solos dimetiri posse? Hanc sententiam more suo de illo mutuatus Erasmus, commodiorem fecit: dividit enim eam, ejusque partes ad diversa refert judicia. Alios inquit negare, alios quasi inutilem eam investigationem existimare. Quorum utrumque cum ipse rejecisset, quod erat priore loco, meritò quasi judicatum omisit. Alterius autem rationem hanc reddere instituit. Non operam perdere nos indagandis versuum generibus, hac enim diligentia effici, ut quæ librariorum incuria transpositæ voces sint, suis ex sedibus restituantur. Ego verò neque hoc esse necessarium video, & plus conferre ad solutæ orationis libertatem. Nam neque ubivis transpositæ voces, versus tollent connexionem: & frequentissimè deprehendimus, ob numeri necessitatem ita transpositas, ut si eandem sententiam in epistolam sis allaturus, cogaris aliis sedibus digerere: veluti cum Terentianus Simo ait,

Si sensero hodie quicquam in his te nuptiis

Fallacia conari, quo fiant minus.

Nam priore versu multa invertas sine dispendio numerorum: in altero autem, & quotidiano sermone, & forensibus contentionibus aliter loquere. Itaque si librarii ita scripissent:

Fallacia conari, quominus fiant: ex eorum temeritate hoc fructus capiamus, ut minore negotio imitemur. Hoc igitur non negamus nos, versuum legibus duci nos ad verborum sedes investigandas: sed in eo ullam esse utilitatem, hoc negamus: imò verò conacere interdum magis, si transposita sint, quo ordine orationem nostram instituamus. Sed profectò hac opera plus fuit laboris sumptum, quàm captum utilitatis: ut non sine causa miraremur, summos viros tantum studii in dimetiendis illis versibus posuisse, Priscianum, Donatum, Asperum, Jubam, Scaurum, Probum, Sulpitium,

tium, Varronem ipsum. Quorum frequentia cum mihi in mentem venit, apparet illico aut obscura diligentia, qui infecto negotio eguerint successore: aut res ipsa perdit, quæ vel ab uno alterorum tantorum virorum nequiverit confici. Quare ea quoque causa, se potissimum ea, inquam, esse potuit, ut ad hanc contemplationem studium nostrum adhiberemus. Neque enim sola res petenda jam est nobis, sed ipsa contentione de clarissimis autoribus victoria reportanda. Atque ut eorum judicia hac quoque in parte emendamus, simul ad hanc operam incitemus ingenia literatorum: ut non minimam pronunciandi rationem ex hac commentatione consequi se posse putent: quemadmodum cum intellexerint neque aspirationem, neque sibilum, neque mutam inter se conspirare potuisse, ut prima syllaba in voce hac, *isthic*, produceretur. Qua in voce eadem qui putant sibilum extrudi in pronuntiando, neque more servarunt, neque etymologiam observarunt. Nam *Æoles*, quod Latini maxime sunt imitati, quod alii *ἰσθλόν* dicerent, ipsi *isthic* pronunciabant: ita in verbo *isthic* satius fuit mutam abjicere. Fuit ratio: nam *is*, pronomen integrum manet: cauda autem illam quam vocant syllabicam adjectionem, nullo dispendio expunctam etiam leniori relinquit locum conjunctioni. Præterea multis in locis animadvertas, posituram consonantium non producere vocalem sed suapte natura niti brevitate: ut, *in*, *sed*, *ad*, *quod*, *aliud*, *similiter*, in quibus qui putarunt oportere postremum elidi elementum, vehementer errarunt. Sed longe facilius in disjunctis vocibus correptam vocalem tenere, quam in conjunctis. At in conjunctis pronunciabant, ut positura nihil afferret moræ brevitati. Sic *indias*, & *inferos*, primam producere dixerunt: indicationem autem & incantum, corripere. Quare si hoc in uno tractu ac tenore faciebant, multò commodius interposito eo intervallo, quod separatis vocibus debetur, efficere debuere. Nam si dicas, *in sedibus*, atque ibi præpositio brevis sit, quæ in ea compositione longa fuisset, quanto aptius brevis erit, si dicas, *in diem*: quæ si composita brevis quoque erit? Præterea animadvertemus, quàm celeriter multas vocales pronuntiando expediverint, ut etiam cum sequentibus obscurarint. Sic enim in illis, *scias*, *sua*, *tua*, *fuit*, *dies*, *de prius*: quæ efficiebant monosyllaba: ita ex duobus comparativis *potius*, *melius*, duos constituebant pyrrhichios. Nam quemadmodum mensuremus versum illum ex Andria?

Dabit nemo: inveniet inopem potius, quàm te corrumpi sinat.

Neceesse enim est ex duabus vocibus his, *potius quàm*, unum prout debet fieri: quod ut efficias, multà prius, ac mirabili eget interpolatione. Ergo vulgò ita quoque locutos puto, non laturus finarum barbariem, quæ de medio sumeret sermonem. In hac tamen re & disceptarunt multi, & non pauci errarunt: sicut & qui reddere voluerunt rationem versuum: cum alii essent curatissimi, alii adeò longi, ut mihi libeat cum Plautino trapezita jocari dum unum scribo explevit mihi totas ceras quatuor: quantus est ex Eunuchis:

*Et magnifica verba: verba dum sint; verùm si ad rem con-
rentur, vapulabis.*

Quæ

Quanquam, hîc quoque ab illis dissentio, aióque duos versus esse : priorem trochaicum dimetrum brachycatalecticum, alterum octonarium. Nam sic pronunciavit, ut cùm dixisset,

Et magnifica verba : substitit, affixitque ibi propositum in verbis : postea simul cum re mutavit sententiam, ut pro factis facta redderet, & verbera minitaretur. Priscianus distinctionis causa breviores intercos versus dicit. Verùm neque ille distinctio hæc quid esset, declaravit : neque nos, quid sibi velit, sanè scimus. Nam quæ distinctio esse debet, non solum eadem in Scena, sed etiam persona : quæve in prima Scena gravissimæ Comœdiæ Amphitruonis ? Ipso enim ingressu statim nusquam sibi constar. Aut qualem in ea Scena, in qua Pamphilus de patris duritia queritur ? qui in eodem argumento propositioque perstaret conquestionis, & tetrametris illud inseruit dimetrum :

Quod si fit, pereo funditus.

Alii, ut sibi videbantur, acutiores, è rebus ipsis duci, non solum pedum statum, aut cursum, sed etiam versuum tractus prodidere : in re perturbata mutari versus, pedesque ipsos confundi : in celeritate trochaicos trudi : gravibus personis statarios sermones confieri ex spondæis. Afferunt huc non tam pro teste, quàm pro iudice Virgilianam prudentiam, divinam illam sanè mihi : qui rem, verborum nitore ac numerorum concinnitate oculis subjiciat. Ego verò ut horum diligentiam veneratus sum, quam equidem tanto studio in meis poematis exprimere conatus fuerim : ita in comœdiis falsam simul atque supervacaneam animadverti. Nam si in personarum statibus diversis, si in contrariis negotiis, si in fabularum partibus maximè inter se dissimilibus, idem pes, idem pedum ordo, idem carminum genus ostendatur : jam nulla causa est, quin horum sententia, tanquam vana explodatur. Ergo in divina fabula, ac verè thesauro, quam levi nimis de causa Trinummi inscripsit Plautus, Protasis trimetro iambico tota constat : item Epitasis, tum Catastrophe. Stichus è contrario, tota trochaicis longis. In Mostellaria adolescenti Philolacheti, homini perduto luxu, atque otio corrupto, quique unam modò rem ageret, ut inserviret ventri, dati versus sunt omni pedum penè genere pleni. Tranioni autem servo tepido, in re desperata, versus compositi, atque sibiipsis constantes. Seni Teuropidæ, viro gravi, parco, læto, aucta re, amoto maritum metu periculorum, senarii iambici. Quid gravius Amphitruone ? quid magis statarium, quàm finis fabulæ conversæ ? concluditur tamen fabula trochaicis. In Stichus autem tam iambis potant, quàm trochæis. Gurgulio currens in re nova, novo nuntio vehitur trochæi rotis. At Acanthio in Mercatore haud ab simili in re quadratis utitur iambicis, at iisdem in Terentiana Phormione Geta pari in negotio. Ergasilus verò parasitus in Captivis, trochaicis, quàm aliis : cùm tamen similem ageret cursuram. Quod admodum & Dinacium puer in Stichus nuntii autor novi, utriusque iustim usus est. Præterea trochaicis Harpax Cacula militaris in Pseudolo dum Lenonem quærit. Trochaicis Erotium meretrix in Menæchmis, ut obsonium comparandum curet. At è contrario trochaicis Lysiteles adolescens, & gravis, & frugi in Trinummi :

& Chremes senex, vir bonus, ac prudens in Andria, seria imprimis de re, paterno animo, constanti conqueſtione. Quod ſi ad Davum reſpiciant, qui ſequenti ſcena jam otium atque tranquillitatem inperando ſibi, belliffimos fundit trochaicos, jam ipſi illa de celeritate aliquid conſultius remittant. Poëtas profeſſo iſtos comicoſque noſtrates, ut in mentem venerant res arripuiſſe, eiſque numerum accommodaſſe reor. Iſti verò legumlatoreſ novi, plerique huius ſuiſ obtinent ingeniis peculiare : ſemel alicubi ſi quid deprehendere, illico pro lege habent. Atqui longo multoque opus eſt ſcribere, eſt opus conſilio prudenti, acri iudicio opus eſt : quanquam equidem non negarim, fabularum initiis, ubi animos auręſque ſpectatorum trimetris verſibus imbuiffent, ipſi ſibi ſuo quaſi iure haberent, deinceps interſperſis alicubi ejuſdem generis ſenariis, idcirco neque ſemper, neque coactos, neque conſultò factitaſſe exiſtimamus. Fuit tamen hoc illis in more poſitum, ut narrationibus metros maiore ex parte adaptarent : neque ſolùm in Argumento aut Prologo, aut Protaſi ; ſed etiam apud perſonas eas, quę etiam aliud agerent. Quemadmodum cùm Davus in Andria, de alioſque rebus loquens, alia utitur verſuum diſpoſitione : ubi ad narrationis deveniunt, de navi fracta apud Andrum, ad trimetros diverſum

Ad hæc mala, hoc mihi accedit etiam : hæc Andria.

Eadem diligentia in Epiftolis. In Pſeudolo ab longis in ſenariis deſſectitur. In Aſinaria quoque quod pactum conſcriptum eſt in adolescentem, & lenam, ſenariis expletur : quoniam ſit narratio quædam : quanquam ne hic quidem ſemper. Nam longis verſibus narrat in Rudente Grippus, eventis fortunę ſeſe bene acceptum. At in eadem ſenex ſomnium trimetris. Ex utriſque verò, ac etiam aliis miſtis Soſia Amphitruonis : quanquam ubi ad morum deveniunt, iamborum vim atque alacritatem minutiore gyro ſtat, ac vibrat. Cùm igitur tam inconstantem legem videamus illis Poëtis neque curę fuerit, uti facerent, neque ſalvo puri ſenariis nitore efficere potuere, uti numeris eſſent aſtrictioribus : ſic inventa, aut quemadmodum exiſtunt, permittamus, aut ſi ſiſtendi ſeſe offerat, ne odioſe extorqueamus : præſertim cùm licet vitium cum Græcis, unde ſumpliſſent, ſibi commune, licet uti ſolet, auxere.

Illud verò, quod aliqui dubitando, quidam etiam aſſeverare negabant, fabulas Terentianas trimetris circumſcriptas, falſe eſſe deprehendimus. Nam & apud eum Poëtam plus eſſe iſtius carminis invenies : & contrà, apud Plautum quadratos, alioſque longiorum genera. Andria penè ex æquo diviſa in utrumque numerum eſt. Haud enim ita multò ab longis ſenariorum numerum operatur. In Eunuchis, & Heautontimorumenos, item, Adelphis penè ex quadrante longi ab ſenariis exceduntur. Micionem potior ſenariorum numerus conficit. Hecyra laxior bula, ac pedestrior eſt : itaque omnium Terentianarum, ad Micionem quotidianum quàm proximè accedit : eſt tamen in ſenariis plus tertia parte. At contrà, Plautina Amphitruo, Rudens, vix totus quadrans expletur ſenariis. Aſinaria, Epſus, quàm tantopere ipſe autor laudat, Moſtellaria, Menæchmus

Miles, Mercator, Pseudolus, Aulularia, Casina, Gurgulio, Bacchides, aut ex utrisque æquè constant, aut etiam minus habent senario-
rum. Captivi verò, & Persa, & Pœnulus, plus dimidio textæ sunt
longi. Trinummus legebatur hætenus tota quadratis, aut non
multo brevioribus. Eam nos ita restituimus pristinæ sinceritati,
ut ad quingentos senarios excusserimus. Quorum tamen numero
præstant longi versus duplo. Quam operam etiam cùm Trucu-
lento impendissemus: paulò minus ducentis reformatis, tantam
longiorum invenimus multitudinem, vix ut illorum hi essent pars
quinta. Atque is labor non temerè susceptus est: cùm tam facilè
mendacium Quintiliani autoritate tegetetur. Nam isti magni
viri, dum nihil inexcussum volunt, & fastidiunt leviora, plus pro-
fectò nominis usurpant, quàm ponant operæ. Quemadmodum
Priscianus quoque, cui de anapæsto sententia excidit satis absurda,
cùm dixit: Erit autem probabilis iambicus versus, & tragœdiis
aptus, si secundum, & quartum pedem, non alios feceris, quàm
iambos, aut eum, qui tribrachus est, aut anapæstus: quoniam
sunt pares. Qua enim audacia fretus anapæstum tribracho parem
dixit? Nam quod ait paribus sedibus anapæstum recipi: verum est.
Sic enim extat in Pluto Aristophanis:

Ὡς ἀργαλέον πρῶγμ' εἶναι, ὃ ξείν' κ' θεοί,

Et bis in eodem versu.

Οἶδ' ἐξετρέποντο, κ' σὺν ἐδοκούμ' ὅς ἂν ἔτι,

Verùm hoc est illi adeò frequens, ut nullus pudor Latinis sit
jam futurus, quibus linguæ ratio persuasit, ne hoc attentius cu-
rarent: præsertim cùm tragœdia quoque hoc admiserit, gravius
sanè ac longè castius poëma. Observantior Sophocles: Euripi-
des minus obnoxius: nam minus pepercit illis sedibus:

Γλῶττιαν δ' ἐπιτοκὴ σαγὰν ἰδία τ' φρενός.

Et in Hecuba:

Κ' εἰ σμικρὸν ἔχοιμι πάντ' ἂν ἀρεκέντως ἔχῃ.

Neque solùm anapæstum paribus sedibus posuit illis, sed etiam
in ultima, ut in Oreste:

Ἀντὶργός οἱ περ κ' μόνοι σάξουσιν πόλιν.

Quem si tribrachyn voces, syllabam nunc respicias, non legem
illam, qua ultima habetur indifferens.

Erasmus autem rectè sedibus imparibus dicebat, pro iambo re-
ceptum spondæum, dactylum, tribrachyn, anapæstum: proce-
usmaticum autem omisit, quoniam excidisset memoria: &
creticum, quem sanè putaret non admitti. Nam si in eam sedem
posse recipi sperasset, non multa carmina subvertisset. Proce-
usmaticus autem proximè ad naturam dactyli accedit, differens
syllabarum numero, temporum tractibus par. Tribus autem mo-
dis excipitur pes ille. Aut enim mollis est, atque adminiculis qui-
busdam similior factus dactylo: ur, *Genua labant: ariete: parie-*
ibus. Duabus enim vocalibus constitutis, prior consonantis vim
quantum videtur obtinere. Aut est apertior, ut in versu Enniano:

Capitibus nutantis pinus, rectosque cupressos.

Aut est coactus, ademptis consonantibus quibus syllabarum bre-
vitas impeditur: cujusmodi est in Andria:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares,

Itaque

Itaque ad eum versum cum devenisset Erasmus, neque agnosceret vellet proceleusmaticum, quem in suis legibus non constituisse & putaret duriusculè fieri, si Æolicum digamma auferretur, ut eriret proceleusmaticus: sustulit tamen, ut exciperetur tribrachus in duabus primoribus syllabis huius nominis, *invidia*, & ex duabus postremis vocalibus una syllaba concreta esset. Verùm ut natura ita in arte illius imitatrice faciendum nobis est, nihil aut otiosè, ac superfluo agere. Ergo ut constet ratio dimensionis, si recipias proceleusmaticum, unum tantum moliris, cum tollis digamma, malis tribrachum, & hoc tibi idem curandum est, ut tollas: præterea duabus confertis syllabis obscuranda oratio. Nam nihil refert pronunciène *invidia*, an *invida*, quid intelligamus quod si (ac verius quidem est) ita pronunciemus, ut quasi sonus consonantis prior vocalis obtineat, jam non sit tribrachus amplius, sed anapæstus. Nam ita pronunciari in quibusdam proceleusmaticis jam diximus, & apparet ex illo versu Poëtæ:

Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis.

Et apud Horatium:

Ut Nasidieni juxit te cæna beati.

Nam idem nomen aliter:

Nasidienus ad hæc.

Quare in priore versu, omnes erunt spondæi præter quintum: Sic enim Catullus, *pituita*, primam cum produxit:

Mucosque & mala pituita nasi.

Non corripuit Horatius:

Nisi cum pituita molesta est.

Sed trisyllabum posuit: ita ut media litera Æolicum sit digamma: quod & elicitur ex judicio Ælii Stolonis, qui à *petendo* adduci ratus est. Verùm quod in *invidia* fecit, ut unam ex duabus efficeret syllabam, commodius confecisset in *injuria*, versu:

Quo jure, quaque injuria precipitem me in pistrinum dabit.

Sicut in *perfidia*, prologo Amphitruonis:

Non ambitione, neque perfidia, qui minus.

Id quod si animadvertisset, non sustulisset pronomen *me*, & magna cum emphasi, ac gestu ad timorem personæ positum, & omnibus in exemplaribus legitur. Tolle autem Æolicum mentum in ea voce, palam est etiam versu illo Phormionis:

Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti.

Neque enim mirum est adventitiam literam de medio tolli peregrinam. Est enim *video*, *idē* sicut in verbo *vivo*: fuit & *βιδω* eo versu:

Liberius vivendi fuit potestas: nam antea.

Puto enim non admodum vegetam, contentamque fuisse illius pronuntiationem: sicuti neque in *ovo*, neque in *ovē*, libitum esset: quæ ut asperissima est apud Germanos, ita penalis apud Vascones, non consonans: nedum ut duplex ut sit. Sed nequaquam par ratio fuit aut necessitas, ut elideretur idem digamma, in verbo hoc, *inveniet*: eo versu ex Andria:

Dabit nemo: inveniet inopem potius, quam te corrumpi sinat.

Nihilo enim mutatur versus dimensio, sive tollatur, sive relinquatur: quare contrà quam sensere, nullo pacto debeat tolli. In conjunctione quoque hac, *enimvero*, durius fit, si eximatur. Quid enim esset, *enimvero*? Sed unam syllabam fuisse, *enim*, cum vellet arbitror: siquidem Græcum fuit *ἐν*, & *ὄν*. At quasi pro consonante accepere, ut ostendimus, in *Stellio*, *invidia*, *injuria*. Quod si cui paulò asperior videatur pronuntiatio: is non meminit, ea ratione, *cui* esse monosyllabum, & *hui*: & quod omnium durissimum est, *huic*. Proceleusmaticos autem aliis duobus versibus animadvertère quidam, utroque ex *Andria*:

Mala mens, malus animus: quem quidem ego si sensero.

Tibi generum firmum, & filie invenies virum.

Ac de priorè quidem non est disceptandum. In posteriore autem mollior est: propterea quòd antiqui pronomina, *mi*, & *ti*, monosyllaba pronunciabant ab Æolensibus accepta, *μοί*, *τοί*, *tu*, *τί*, *te*. Sic enim in Gurgulione accipiendum est:

Curato, ego tibi quod amas, jam huc adducam.

Tibi, proceleusmaticum hîc quoque facient, neque errabunt. Hoc tantum agebamus, ut intelligeres secundiorem fluxum earum syllabarum ad proceleusmaticum, quarum duæ in unam redigi atque coalescere possint. De cretico autem, quem isti omni conatu subterfugère, pluribus rationibus, atque exemplis est disputandum. Nam si in heroicum admittitur, si in tragœdia, quod est poemâ clarum, nobile, elatum, castum, locum invenit: quare in medium ac vulgatum sermonem non recipiatur? Est igitur apud Poëtâ:

Et naufragum Scyllacæum.

Dicent non fuisse emendatum librum. At Vari & Tuccæ iudicio emendatum fuit hoc. At est in emendatissimo libro Georgicôn, quod suprà adduximus:

Stellio, & lucifugis.

At est Euripidæ cum alibi, tum in *Hecuba*:

Δυοῖν δ' ἐ παιδῶν δύο νεκρὸν κατόψεται.

Cum tamen dicere potuisset: *Παιδῶν δυοῖν*,

Itaque nos quoque in *Nemesi*, studuimus gravitati, & auribus:

Heu genus nefandum.

Nam abjecta interjectione, exanguis oratio est: item si dicas,

Heu gens nefanda.

Et alio loco posuimus, *sinistra*: potuisset dici, *scæva*. Sed paucis aures poëticæ datæ sunt. Præterea si dactylus & anapæstus in iambi loca suffecti sunt, quorum utervis una illum & syllaba & tempore superaret, quare eam licentiam sermonis eadem puritas non cœgerit recipere quasdam voces, in quibus esset creticus? præsertim cum è puris creticis aliquot versus constent. Præterea, ea nomina, verbaque, *deus*, *dies*, *fuit*, *mea*, *sua*, *tua*, eò pertinent, ut cum collectionem in unam syllabam patiantur, doceant nos in cretico idem quoque fieri posse, ut emolliantur pronuntiatione. Ad hæc, si omnium morosissimus pes, ac penè ferus, *ἀντισαυχῆος*, in heroicum receptus est apud Homerum: cum *ἀντιπῆλιος*, & *ἀντιόρτητος*, facit ut dactylum primoribus syllabis amplectantur:

plectantur: nulla causa est, quin rationes etiam autoritatibus ful-
ciantur: quas Erasmus si diligentius recensuisset, non transtulisset:
præpositionem ex in Andriæ prologo: sic,

*Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex
Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.*

Quod equidem ut non improbo, ita consilium non laudo, quo
adductus est, ut id faceret, ob amphimacrum vitandum. At si
his rationibus non acquiescat, exemplis saltem credere cogatur:
quæ quanquam habebam penè infinita, tamen & multa omisi, in
quibus possent tergiversari: & alia firma penè innumera, ne te-
dium parerent: paucis igitur contenti simus. Ex Hecyra igitur
cum illud possemus adducere:

Eam calamitatem vestra intelligentia:

superfedimus duabus de causis: quoniam & ipsi liquidam non
geminant in postrema dictione: & nos pronomen, quod prime
loco positum est, monosyllabum agnoscimus: quare audiamus et
Asinaria:

Fortè si tussire occæpsit, ne sic tussita.

Puto autem sic legendum præcipient: *Fors si tussire.* Nam
magis erunt ferendi, quàm qui putabunt conjunctionem si co-
ripi: ut in *nisi*, & in *siquidem*. Quare alia quæramus; ex Gu-
gulione:

Sicut hac anus quantillum sitit; modica est, capit.

Item in his duobus, binos:

Pervelim sepultam; sed quom adhuc naso odos meo.

Sedatum te; quam longe à me abest; lumen hoc vide.

Videamus alios multos, in eadem:

Sed grandiore gradum ergo fac ad me obsecro.

Ubi fac longum est, contra recentiores.

Salve anus; egon' salva sim, quæ sicca sum siti?

Jamne ego huic dico? quid dices? me periisse, age.

Item ex Andria:

Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilio est.

Quo è versu ut creticum tolleret, non veritus est universæ or-
tionis detrudere ornamentum: pronomen illud scilicet, quod
secundo loco statim legitur. Videamus ergo etiam ex Eunuchis:

Qua cum amatore suo cum cœnant liguriunt.

Nam hîc non possumus effugere, quin aut prima in sede creticus
sit, aut in quinta. Nam si secundam vocem non collidas, sed in-
tegram relinquas in dimensione, sicut frequenter fit, & Plautus
voluit sibi licere in Pseudolo:

Si de damnosis natis, aut de amatoribus,

Creticus sit inevitabilis in quinta. Nam prima syllaba naturæ
non positione longa est. Cœnare enim mediam naturâ produc-
Sin collidas, jam in prima sede hoc eveniat, eadem validissimæ
ratione: qualis etiam ex Heautontimorumeno:

Itane comparatam esse hominum naturam omnium.

Quem versum qui trochaicum putent, nugæ agant; hæc enim
fuga neque necessaria est, & est frustra. Nam in prologo Ade-
phorum, quæ pars esse debet politissima:

Indicio de se ipse erit : vos eritis iudices.

In eadem fabula.

Quam aut hic nunc manere tamdiu ; aut nunc persequi.

Ineptè divertunt ad trochaicos. Quid enim in illo dicent ?

Ille futilis, somnium ; sineres verò illum tuum ?

Etenim trochæos extorquere nequeant ex eo. Et in Eunuchis :

Sed neminem curiosum intervenire nunc mihi.

Quem Erasmus versum pro senario imprudenter sese metitum esse putat. Et in Hecyra :

A Myrrhina hac sunt mea uxore exorta omnia.

Et in Pœnulo :

Perque meos amores, perque Adelphasium meam.

Et in Amphitruone :

Inimicos oſa sum semper obtuerier.

Et in Alinaria :

Deam sibi invocet, quam lubebit, propitiam.

Et in Aulularia :

Nempe sicut dicis ; quid hic ? non poterat de suo ?

Ex Casina :

Aut quasi lumbricus terram quidem te postules.

Sicut ex Captivis :

Inde me continuo recipiam rursus domum.

Ex Casina alterum :

Quid facies ? concludere in fenestram firmiter.

Quòd si dicant elidi sibilum, quemadmodum in Rudente :

Illustriores fecit : fenestrasque indidit :

Objicies illud ex Aulularia :

Ædepol mortalem parçè parcum pradicas.

Quo loco si jurandi adverbium pronuntiatum autement ab antiquis per mediæ syllabæ exemptionem ; alium opponas è Pseudulo :

Nunc tuo cum filio liber accubat ; omnia.

Ubi si dicant ad præpositionem in compositione etiam correptam enuntiari consuevisse ; quæramus nos, quare in aliis carminum generibus nullis licuerit hoc ? Quòd si respondeant in causa esse pedestrem ac vulgarem orationem ; hinc instemus nos, non valde meritam esse illius vilitatem, ut tam accuratis astricta numeris creticum aspernaretur. Itaque verbum substantivum aliquando miris torfere modis ; ut in Milite Plautus :

Censen' verò aded esse parcum, & miserè vivere ?

Dicas uxorem tibi esse necessum ducere.

Apertiùs verò in Gurgulione, simplici sibilo pronuntiatur :

Huic anui non satis est soli ; canem esse hanc quidem.

Cæterum quis eximet à cretico versum illum ex Trinummo,

Sit taciturnati clàm fidei ac fiducia,

qui ad trochaicam aram illam miserè confugerit ? Quare illo quantur ex Gurgulione, quem iambicus, ut sese in omnia vertant, quin sit, efficere nequeant :

Liberi lepos, ut veteris vetusti cupida sum.

Atque initio quidem arbitror vocalium tenuiorum mollitiæ factum, ut subirent pedes alieni : sic dicimus,

Χείω, πληιάδω, πόλεως, πλίαν

Ut bacchium etiam receperimus illo versu :

Et laveis ocreas lento ducunt argento :

At hunc versum spondaicum putat Diomedes vir doctus : non malè : ut mollior vocalis subeat fortiozem. Sic creticum interpoluit, ut spondaicum faceret, in verbo *aureo*. Quod si in tragœdia cretici sunt, in heroicis bacchius & antibacchius, ut taceam anapaestum, tum Homeri, *βορέης Ζεφύρος τε* tum Virgilii, *Fluviorum rex Eridanus* : non videntur fuisse tot monstra necessaria, quot isti eximendis elementis creantur, in *quidem*, in *sicut*, in *simul*, atque aliis : neque excludendas integras fuisse voces, aut alias spurias ingenuis supponendas, quod fecisse Erasmus & suprâ ostendimus, & ex his patet. Nam in Eunucho *despectam* posuit ; *despicatam* sustulit :

Habeat despicatam, & qua nos semper omnibus cruciant modis.

Auxit etiam errorem alia culpa, cùm ex eadem fabula versum fingit ex puris creticis :

Siccine agis ? quis tu homo es ? quid tibi vis ? quid cum illa vis tibi est ?

Quem tamen iambicum quadratum agnoscas. Pari infelicitate & illum ex Andria creticis conclusit, qui esset senarius integer :

In denegando modò quis pudor est paululum.

Restituta namque per initium præpositione, quam ille nimis confidenter sustulerat, in prioris finem, tolles illius & errorem, & audaciam : simul deprehendes crassam culpam ; qui creticum ex tribus vocibus confectum iri speravit illis, *quis pudor est*. Verùm ille vir curiosior paulò fuit emandandis auctoribus. Nam & apud Senecam :

Arcum intensio frangit, animum remissio :

Eum ibi dixit esse inversum senarium, atque ipse sic invertit :

Remissio animum frangit, arcum intensio.

Dixisset commodius, quod ad pedes attinet, sic legi posset : nunc cùm necessitatem affert, causam suam facit deteriozem. Nam & sic senarius est : & in aliis apud eundem auctorem senarii non observatas magis leges intelligas, quàm in comœdiis aut aliis fabulis, unde ille sumeret. Quod si acrius contemplere, longè concinnior sententia est : quam deformat ille inversione sua. Nam sententia tametsi æqualiter de arcu, & de animo, pronuntiat per contraria, tamen vult arcum referre ad animum, quoniam de animo quærit statuere. Itaque non ab eo incipere ; sed in eo sententiam terminare oportuit : præsertim cum præter expectationem de animo sentiat. Nihil enim mirum, intensioe arcum, at animi remissione animum frangi. Quare & crescit oratio, & talis est, ut quavis pedum dispositio potior sit. Ita curiosa hæc ingenii sæpenumero iudicio carent.

De comicorum versuum materia, partiumque quantitate, satis disputatum est ; de ipsarum partium numero deinceps videamus. Principio, quod antea in libris *De arte Poëtica* statuimus, hîc repetendum est, Versus per initia curtos fuisse, duobus ad summum contentos pedibus. Id quod & ratione comprehenditur : siquidem partes toto corpore priores sunt ; & exemplis : sic enim ortum esse primum senarium in Apollinis pugna, quam cum Pythone confervit, ex illa simplici acclamatione :

ἰη παῖδν.

Quam cū & iterarent, & frequentarent, natum aiunt senarium: quo tantopere in suis oraculis postea ille celebravit.

ἰη παῖδν, ἰη παῖδν, ἰη παῖδν.

Qua de causa apud auctores fabularum, invenias unica voce contentum versum; ut in Eunuchis:

Occidi.

Sed & monosyllabum interdum; ut in Hecuba:

Φιδ.

Et eadem geminata voce, distinctæ voces, ut in Pluto, ut in Oreste:

ᾶ, ᾶ.

Et conjuncta; ut in Philoctete Sophoclis:

Ἀτλατᾶτά.

Repetitis deinde tractibus productiores facti; ut in Nubibus:

ἰς, ἰς.

Hoc quoque ita in Trinummoduplicatum fuit, ut dimeter fieret:

Ο Callicles, ὦ Callicles.

Ergo cū duo pedum essent genera, alterum motorium, alterum statarium; quī versus ex motoriiis constarent, in iis binos pedes singulis collectos tractibus feriebant: qui autem ē statariis constabantur, satis habebant suum cuique sedi pedem referre. In priori classe fuit pyrrhichius; cuius versus Enopolios dictus est: quo usi sumus nos toto poematio, quod dicaveramus Sileni natalibus:

Modò citus ego pede celere magis ago numeros:

Abeoque Venere duce loca super alia volans.

Et Euripides in Oreste:

Χρῆς ἑμολστὲ ποτε

Ἀνὰ κέλευθον δὲν λέχῃ.

Eiusdem generis est, iambus, trochæus, tribrachus. In secundo censu spondæus habetur, dactylus, anapæstus, proceleusmaticus, creticus, amphimacrus, bacchius, palimbacchius. Neque verò sine ratione fuit hoc. In his namque vocibus, accentionum natura quatuor, aut quinque temporibus frequens est. Ergo statarii versus ex pedum numero nomen obtinuerunt; ita ut heroici, quoniam sex spondæis constarent, senarii dicerentur: motorii autem non item; qui ob celeritatem satis habuerunt, ex dimidio tantum nomen sibi retinere: propterea quòd bini prodirent simul: atque ita factum est, ut quibus essent pedes bini, ii monometri vocarentur; quibus quatuor, dimetri: quibus sex, trimetri: quibus octo, tetrametri. Hæc apud Græcos. Latini autem his nominibus etiam alia addidere: non ab dimensionibus, quæ binos caperent pedes, sed à pedum numero, quaternarios, senarios, octonarios: tanto commodius, cum unica voce etiam imparibus constitutos pedibus nominabant. Quinarios, septenarios. Nam hos Græci brachycatalectici adjectione agnoscunt, quanti sint. Octonarios autem etiam quadratos appellavimus; quemadmodum in cubica figura anguli octoni sunt: ita cum eandem quadrantalem dicerent, eodem nomine hosce versus insignitos voluere. Nam constituta quadrata superficies, si fluat atque postea sistatur, quadrantal

creat: quare corpus hoc Latini Græca voce tesseram vocitarunt: non à laterum numero, ut quidam putavere, sunt enim sex; sed ab radice constitutionis: sic enim appellant Mathematici. Præterea cum senarii plus in usu fuissent primusque Boistus produxerit octonarios, ab illo tractu longos nominavere. Ergo neque Gellius Ennianos versus quadratos rectè appellavit trochaicos illos:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm:

Ne quid expectes amicos, tute quod possis agere.

Neque Varro in septimo De lingua Latina, illos ex Eunuchis:

Hæc aliquot adolescentuli coimus in Pyrao:

Siquidem Ruffinus auctor est, eundem Varronem ita sensisse verum septenarium fieri, cum ad senarium pes trisyllabus adderetur: additque exemplum iisdem numeris, ex Hecyra:

Nam si remittant quippiam Philumena dolores,

Non solum igitur à se dissentit ipse, verum etiam errat definendo. Nam & major est septenario, & trisyllabus pes, bacchi præsertim, iambo non solum est adventitius, sed etiam alteri tractus diversi, neque dignus qui in iambici definitionem admittatur. Et ridiculum est, non potius septenarium ex septenis fieri, si cur ex senis senarium, quàm è senario & uno pede, tanto minus trisyllabo. Sed profectò magnos viros auctoritas sæpe texit, etiam malè sentientes: sicut Ciceronem quoque fugit ratio, cum in primæ questione Tusculana septenarios vocat illos:

Heu reliquias semiaffi Regis denudatis ossibus,

Per terram sanie delibutas sædè diu vexarier.

Erasmus Varronem secutus, tetrametrum nihilo felicius explicavit illis verbis, iambicum tetrametrum interdum in fine fraudari una syllaba producta penultima, quoties iambico dimetro accinitur dimeter catalecticus. Nam quid attingebat dicere penultimam productam? neque enim necessarium hoc est: quo loco & tribrachius esse potest & dactylus: quorum syllabæ postremæ breves sunt. At quæ est illa explicatio? quasi cum dicas, Homini interdum pes deest, quoties integro semihomine, alteri semihomini pes deest? At verò quis nescit tetrametros, non è duobus dimetris; sed è quatuor dimensionibus constare: si quis vel partium considerationem, quarum singulis æquale jus sit in versu; vel originem ipsam intueatur. Neque enim Boistus ille, aliùsve quispiam, dimetro dimetrum aptavit: sed trimetrum, quem tum longissimum invenerat, monometrum addidit. Præterea quis hoc audiens, non putet esse nefas cæsuram facere in quinto pede? siquidem ex duobus dimetris tetrametrum est consarcinandum. Quid quod idem abusus est dimetri trimetrique appellatione? Nam imprudenter versus illum ex Andria iambicum pentametrum dixit esse:

Hocine credibile est, aut memorabile?

Qui esset trimeter brachycatalecticus. Neque enim idem est μέτρον, & pedem, suprà diximus: sed μέτρον capere motorios pedes duos: quare si pentametrum iambicum exigas & à Græco poetâ & à Latino, tanto altero maiorem ostendat; quem errorem etiam in illo continuavit:

Novi rem omnem; sed est Simo intus? est?

Ergo nihil mirum sit, qui motoriiis pedibus auferat sua jura, at statarios immeritò transferre. Illum enim versum ex Andria :

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis :

Aulus est creticum dimetrum nominare, qui tamen pes cum non solum syllabarum numero, sed etiam temporum quantitate prolixior, quàm spondæus sit : quare solus unam dimensionem non expleat, si spondæus implet ? Eum tamen secutus Rivius, parem erroris admisit proportionem. Siquidem trochaicis anapæstum interferi nonnunquam scripsit causa celeritatis : quod dictum cum illo superiore maximè convenit, idem namque sentiunt : cum ille creticum ad iambum, hic anapæstum referat ad trochæum. At qui pes ita esset quatuor præditus temporibus, ut duo simul unam syllabam efficerent plenam ponderis & gravitatis, non potuit inter cursores illos annumerari : præsertim cum iambo similior esset anapæstus quàm trochæo ; uterque enim à brevibus incipit, in longam desinit. Quantò enim gravior est iambus trochæo, tantò est anapæstus dactylo. Quare non levi de causa factum est, ut gravissimi poematis gravissima pars chorus ad gravissimi pedis majestatem sese conferret, scilicet anapæstum. Quid quòd ille nullam posuit rationem, propter quam trochæus esset iambo volubilior ? At verò & nomen Græcum excitabat nos, & suberat ratio. Nam qui & syllabarum numero, & temporum ratione par esset iambo, non potuit eo esse celerior, nisi sanè temporum, temporæque deferentium syllabarum situ, qua una re illi fieret dissimilis. Trahit enim trochæus syllaba priore vocem ita, ut in posteriore emollescat, ac quasi evanescat. Iambus è contrario celeritatem professus, gravitatem præstat. Itaque sanguinarius pes, & promptus ad vulnerandum, indicat & impetum primò, & statariam pugnam mox. Id quod Hipponax cum acerrimo ingenio vir animadverteret, quam rationem impetus in pede agnovisset, eam in peculiarem pedi versum transtulit : ut sicut iambus in syllaba longa pertinax pugnaret, sic iambicus versus in longum pedem incumberet. Leviozem enim ratus iambum, quàm ut ad impressionem faciendam satis esset, in quintam prælato sedem, succedere ei spondæum fecit. Quare id quoque judicio consecuti sumus nos, propius ad naturam partium accessurum fuisse totum versum, si iambus imparibus, trochæus paribus sedibus constituti fuissent. Cujus rei exemplum, quoniam res est minus usitata, è nostris poematibus subjiciemus unum ex iambicis :

Malis fortuna Cornucopia fundit.

Alterum ex trochaicis :

Si plaudit malis fortuna, quid justis sit ?

Qui flexus numerorum si cui absurdus videtur, is meminerit autem consuetudinem violentam esse : novæque atque inusitata non tam semper admirari, quàm sæpe respuere. Verùm magis nos interest, qui quoad licet Aristotelis exemplo rerum causas vestigamus, venari rationem, propter quam cum iambo sedem assignarent prisca, maluerint pares retinere. Nam si in dactylico senario una tantum satis fuit, quinta scilicet : sive ille fuit spondaicus, una item fuit satis, quippe sexta : quare trochæo impares, alias iambo constituere ? nam hoc sanè præter naturam

naturam factum videtur. Etenim per initia si solis aut iambis aut trochæis versus constabant, videtur sanè primam quàmque sedem illos arripere debuisse. Quibus verbis ut respondeam, sanè primum sic agam. Non esse rerum naturam secutos veteres poëtas: multa illis pro libidine facta fuisse, multa fortuitò excidisse, quæ postea pro legibus probarentur. Unum illud satis constat, cum trochæo sedem primam retinerent, non inconsultò diversam ab ea, & aliis imparibus adverso pedi iambo assignasse. Quare autem hanc huic, illam illi reddiderint, sanè haud facile est intellectu. Atque hic quidem ita sentit Priscianus: Quoniam, inquit, in secundo pede cum dimetiendo feriretur versus, minor ei loco mora debita est. Nam mihi contrà videtur, maiorem moram deberi in pronuntiando, ubi tempore ipso immoramur. Et falsum esset ibi positum pedem, quoniam feriretur: sed contrà, verum esset, ibi feriri, quoniam pes poneretur. At hoc quærimus nunc nos, quam ob causam ibi positus sit? Præterea si ea ratio est, quomodo constabit in trochaicis, qui ibidem feriuntur? Ut igitur quæstionis rationem apud nos putemus, intelligamus secundum verborum inventionem esse, ut à longis incipiamus, & in breves deducamur. Nam quanquam brevis syllaba natura sua prior est, quàm longa, quippe simplicior est: tamen per initia inventionum cunctabantur primum; quæ ratio est, ut vocum fines in pronuntiatione obscurentur. Ita enim meditantis, & consulti animi suspendere vocem, non præcipitare. Quamobrem tam in versibus, quàm in prosa oratione, postremarum syllabarum habita ratio est nulla. Trochæum igitur antiquiorem fuisse iambo, & dactylum anapæsto par est. Ergo trochaicum versum iambico priorem. Quare cum primæ quæque sedes trochæo fuerint peculiare, alteræ illi relictæ sunt. Præterea cum trochæus esset pes volubilis, statim sese ingressit in versum. Iambus autem grassator ille idem fecit, quod civilibus in rebus plurimis consuevimus. In oratione ipsa, ut principiis gravis ac sedata sit, pugnam quoque cautius aggredimur: tum illa incitatu effervescit: sic ad saltum ubi comparamus nos, fortius pedem figimus, ut statariæ moræ maiorem impetum subjiciamus. Sic Aristoteles omnium bonarum artium dominus, motum omnem sub finem esse probavit concitatioem. Ita proposito spondæo & iambo, satius fuit ab hoc illum excipi. Præterea recentissima quæque memoria ferè metimur ipsas res: quare assignata prima sede trochaico, ultima quoque necessariò trochæo finitur. Quæ sedes, primam dico, si iambi fuisset, in ultima iambum nullum haberemus: nunc ut in ea ille sit, pares sedes illi attribuendæ fuere: ut recentissimo sono, quippe novissimo, aures spectatorum caperentur.

Quæ de universa re dicenda erant, ferè habes, Sylvi: quare deinceps ad ea, quæ particulatim animadversa sunt, descendamus. Atque equidem, ut sese offerent, ita ea describam. Sit ergo quod affert ab Adelphis eo versu:

Quid is fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.

Cum enim agnosceret senarium, neque rationem inire posset dimensionum, abstulit alteram ex liquidis in pronomine ille: id quod ut ego quoque fateor, & posse, & solere fieri: ita hic duo dico,

dico. Primum, ab eo creticum quarta in sede esse constitutum : quem tamen pedem adeò evitarit, ut everterit multa. Deinde versus aut ipsum disjecisse, aut aliorum incuria solutos præterisse. Sic enim legendi sunt :

*Quid tristis es ? rogitas me, ubi nobis Æschinus
Siet, quid tristis ego sim ? dixine hoc fore ? quid is
Fecit ? quid ille fecerit ? quem neque pudet.*

Ubi verbum *siet* unica syllaba concretum fit. Sic etiam ex Andriæ illo sibilum abstulit, non unde debuit :

Quis igitur est relictus objurgandi locus ?

Sibilum, inquit, in pronomine *quis* eliditur. At verò cum necessariò iambicus sit, nullo pacto ad cum modum secare possis, sed ex participio tollendus est. Sed & illum malè dimetitus est :

Perii, obsecro : tam infandum facinus mea tu, ne audiri quidem.

Quem dicit esse trochaicum catalecticum : cum sit integer quadratus iambicus, neque ad trochaicum torqueri possit. Sicut & præcedentem illum :

Forè ad nos redierit : vise, amabò, num sit jam : faxo scias.

Nam ut evaderet amphimacrum, non est veritus trahere sui trochaici caudam etiam ultrà octo pedes : nisi argutet, *scias* esse monosyllabum. Sed cum omnes illi sint quadrati, etiam hunc iambicum malim, nulla tacta in prima voce collisione.

Quò ille abire ignavos possit longius, nisi si domum.

In prologo autem Andriæ, eo versu :

Nam in prologis scribundis operam abutitur :

Cum diceret vocis hujus, *prologis*, primam syllabam esse à Terentio productam, addidit sanè rationem frivolam : Latina, inquit, consuetudine : quibus mos est eam præpositionem productam habere. Nam in Latinis verbis producant, in Græcis autem abstinant, nisi alia vis subsit : sicut in hac voce, ubi liquida illa geminatur, sicut in Heautontimorumenò :

Oratorem voluit esse me, non prologum.

Ex prologo Truculenti :

Sed reliquam dat operam, ne sit reliquom.

Et illo :

Ut pernoscat is ecquid spei sit reliquum.

Nam nisi hoc soliti essent facere, mille aliæ viæ erant ad eadem penè verba versu concludenda, ut rem novam evitaret. Verum nova nequaquam erat : sed ab Homero usque. Nam in hymnis *μῆλος*, in Iliade *ἐλώρα*, atque alia produxit. Etiamque nunc multæ nationes adeò crasse eam literam pronuntiant, ut intus esse aspiratio videatur, Gabali, Arverni, Græci, Germani, Ligures, Taurini. Cæterum etiam alia ratio est, ut & versus ille prologi constet, neque liquida geminetur. Sanè si eam vocem quæ in eo versu prima est, non collidas : quod sæpe alibi & in ea, & in aliis factitatum est ; sicut in Eunuchò :

Unà ire cum amica imperatorem in via.

In secunda enim sede dactylus est, neque præpositio colliditur. Ita in illo si conjunctionem *nam* non collidas, nihil innovabis : præsertim cum in promptu habuit, ut pro *nam*, subjiceret *namque*. Verum, ut diximus, etiam in alio prologo idem factum est, ut

geminaretur, & rectè : minus verò rectè à Donatò in Hecyra prologo :

Propè jam remmotum injuriâ adversariûm.

Nam tametsi geminari consuevisse fatemur, tamen non eum fuisse locum, eam affectandi novationem, qui sibi iambum, quancumque posset, ascisceret. Sicuti non minus infelicitè Priscianus : qui cùm *redducit* geminare mutam diceret, idque exemplo probare veller, attulit dimetrum Horatianum ex Epodo :

Redducat in sedem vice.

Nam quid aiat, si negem ? neque enim necessitate pedis persuadebitur nobis. Quid si contendam non esse factum ab Horatio qui quoad potest, iambos etiam aucupatur ? Quare igitur abiecerit genuinum pedem, quare admiserit spuriam literam, ut illum excluderet ? Melius fecisset, si ex Hecyra illud :

Remissam opus sit vobis, an reductam domum.

Neque mirum, quæ in *reddo* geminetur. In Scena quoque prima Actus quinta, cùm Pamphili orationi intervenisset Mysis, atque suis uterque seorsum affectibus uteretur, versus interseruit diversos quoque poëta, quos Erasmus confudit : sic igitur legendi sunt :

Hocne est humanum factum, aut inceptum ? hocine officium patrum ?
Quid illud est ?

Proh Deûm atque hominum fidem, quid est, si non hac comædia melia est ?

Sic enim etiam alio genere Mysis utitur iterum :

Miseram me, quod verbum audio ?

Cui respondet illud Pamphili :

Quod si sit, pereō funditus.

In eadem autem scena versum illum :

Proh Deûm atque hominum fidem, nullône ego :

Appellat dimetrum pede redundante, laxè sanè nimis. Nam quomobrem non quinarium ? quare non trimetrum brachycacilecticum ? quis unquam audivit versum ullum pede esse redundante ? nōne ipse ille versus talis est hoc ipso pede, quem dicunt redundare ? Illud quoque malè dignoscere visi sunt : cùm Act. I. putarunt initium, caudam esse postremi versus, quo clauditur Act. I. sic,

Ne ad morbum hoc etiam, teneo : quid ais Byrrhia ?

Nam ut hoc primùm dicam, multo satius est, ut initia actuum integra sint, quàm fines. Deinde apparet properatio in Myside abeunte, ut Glycerium consolaretur. Itaque abruptit sermonem atque abiit. Præterea inter actus vetus comœdia interseverat *περὶ ὁμήρου*, choros, diverbia, apostrophas, atque alia ejusmodi. Nova comœdia rarò gregem, nisi in fine. Aliquando etiam Choragum legimus apud Plautum. Omnino autem tibicen cantabat : quod è Pseudulo licet perspicere :

Dum concenturio in corde sycophantias,

Tibicen vos interea hic delectaverit.

Tanto igitur intervallo, quomodo Charinus Mysidis explevit versum, quem non audiret ? In eadem verò scena, ita perversè legit, ut alterum novenarium faciat, alterum senarium reliquat : sic,

*Quaeso adepol, Charine, quoniam id fieri quod vis, non potest, velis
Quod possit : nihil aliud nisi Philumenam volo.*

Cum tamen duo priores optimi sint octonarii : sic,

*Quaeso adepol, Charine, quoniam id fieri quod vis, non potest,
Velis quod possit : nihil aliud nisi Philumenam volo.*

Etiam priore consilio monometrum vocat illum :

Ah quanto satius est.

Dimeter enim est brachycatalecticis. Sed & nulla necessitate mutat, *abi*, in *abin'*, sive, *abeas*, cum frustra putat alioqui constare non posse versum. Nam & trochaicus est, si collidas : & iambicus, si non collidas. Nam & maxima est vis ejus vocalis quae est ultima in verbo *abi*. Sic Virgilius, eo pulcherrimo versu, quo Theocritum æmulatus est :

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Et aspiratio prohibet collisionem, sicut illi :

Hecyra est huic nomen fabula : hac cum data est.

Sic imprudenter nimis elidit sibilum ex pronomine illius versus :

Sed istud quidnam est ? hodie uxorem ducis ? aiunt. Pamphile.

Qui tamen rotundissimus sit octonarius, neque usquam coactus ; nam quod monet in nomine suspitio, tertiam à fine produci, verum est : sed neque nova res, neque sine ratione. Nam & Plautus ita scripsit :

Et ne in suspitione ponatur stupri,

Et clandestina ut celetur suspitio.

Et satis liquet coaluisse duas vocales in unam. Namque ab eo quod esset suspicitum, suspicitio fuit ; itaque cum erit brevis, tunc intelligetur syncope, cum longa, synæresis : ex eo quoque versu in Andria :

An non dixi hoc esse futurum ? dixti ; quid meritis es ? crucem.

Prisciani auctoritate dicit tolli verbum substantivum. Quo in loco mihi oblatam sentiam occasionem duos simul emandandi magnos viros ; illum qui errarit, hunc qui non correxerit. Est enim integer octonarius. Illud verò ejus proprium est, cujus culpam in alium transferre nequeas. Nam verbum substantivum *adfuerunt*, trisyllabum professus est eo versu,

Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberae.

Qui tamen versus senarius iambum habet in quarta : ferendus tamen erat quasi lapsus, nisi altero errore culpam cumulasset, cum primam auferri jubet syllabam ex eo versu,

Aufugistin' ? hera, factum : satin' id tibi placet ?

Integer enim senarius est, etiam citra ablationem, spondæis duobus, anapæsto, duobus dactylis, & postremo iambo. Ibi temere transfert syllabam inferioris in superiorem : contrà debuit transferre in Hecyra, neque transtulit :

Qua dico parvipendent : porrò hoc jurgium ad

Uxorem, hac cujus sunt consilio omnia.

Sicut interjectionem quoque debuit ascribere priori versui in Adelphis, ut sic legeretur :

Syre, praeceptorum plenus istorum ille : phy,

Domi habuit unde disceret : sit sedula.

Restituisset

Restituisset etiam in Hecyræ versu verbum, ut sit septenarius, ac par priori: sic

Tecum ferantur: dixi, ita ut jubes faciam, pater.

Non debet errati censerī loco, illud in Andria eo versu:

Tu rem impeditam & perditam restituas? hem quo fretus sim.

In quo dicit *hem*, extra versum ab alio additum potius, quam positum à Poëta: cū tamen mutila sit sine eo sententia: & sibi lum elidi videmus etiam in multis locis. Sic audacter nimis affert verbum *cupio*, ex illo Eunuchi:

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Cū tamen commodius eximeret vocem sequentem, sine ullo carminis detrimento, etiam sententiā rotundiore. Sed aut sit proceleusmaticus primus pes, & alter amphimacrus; aut pronomen possessivum: quod postremo in loco est, demittatur in versum alterum subsequenter, qui nihilominus sit senarius: sic,

Meo: id amabo adjuta me, quò id fiat facilius.

Nam facilius eodem modo trisyllabum est, quo potius bisyllabum. Eligat autem Lector, quod magis erit ex animi sententia: quoad quidem etiam apud Lucretium, aliud ita bisyllabum accipitur, cauda dactyli sit. Iniquior fuit illi versui ex Hecyra, ex quo dum particulam expletivam exemit: qui tamen cum sequentibus, cūque præcedentibus octonarius sit:

Mane dum sodes, timeo, ne aliud credam, atque aliud nunties.

Hoc ibi cū adimit, ita alibi æquè importunè addit de suo: ad eum versum ex Eunuchis:

Par pari referto, quod eam mordeat.

Modò addit *nunc*, modò *mox*, modò *sic*, modò nescio quid. Ego verò nihil immutandum censeo de consilio Poëtæ: qui in eorum proverbium, sicut circumferebatur, ita interseruit trochaicū tractu: quare audacius etiam *remordeat* suppositum est. Nam quid addas, versus non constet: si nihil addas, ad concinnandum trochaicum nihil est opus. Et non solum hoc exemplo in omnibus legitur exemplaribus: sed etiam eadem fide recitatum à Cicerone in epistola ad Lentulum. Verum apposuit pari audacia ad verbum *nunc* ei versui:

Alio pacto honestè quo modo hinc abeam, nescio.

Neque enim vocalis eliditur, sed perstat longa ante aspirationem adverbii *hinc*: & trochaicus decurrit octonarius catalecticis. Sicut in verbo monosyllabo nulla item collisio fit, neque in adverbio, eo versu:

Ora me: obsecro te verò Phadria, i intrò: hoi, hei.

Corrupt etiam syllabarum quantitates: ut in illo ejusdem fabulæ:

Sic est, inveniam hodie parem ubi pol referam gratiam.

Ausus est dicere adverbium *hodie* primam producere: quoniam inquit, idem sit, ac si dicas hoc die. At quod nusquam est, narrat. Nam cū est, hoc die, propter positionem produciuntur. Nam suapte natura breve pronomen est: sicut ejus compar, *hic*. Græcum enim est, ὅ. Quare illud Virgilianum:

Hoc erat alma parens.

Non solum propter interrogationem, sed etiam ob syllabæ servitutem, legunt, *hocce*, ii qui existimati sunt doctiores. Breve enim fuisse vel inde deprehenditur, ubi consonante amissa in adverbio *hodie* correptum est: quod etiam exemplo invenias ex versu Hecyræ:

Visum est: certone? certe Deus sum, si hoc ita est, verum reperies.

Est enim pronomen *hoc* secunda syllaba dactyli, qui in quinta sede est: quamobrem versus de quo nunc controversia est, septenarius est iambicus. In convivio autem poetico, illum ex Eunuchi prologo:

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Ait mendosum esse: neque enim scazontes in ea genera carminum admitti: itaque ut metrum corrigeret, linguam Latinam depravavit, cum supposuit *condonabitur*. Nam quis dicat, *Tu condonaberis à me commentarios?* An verò etiam ἀπεσώπῳ ausus est, & rectum apponere tamen casum? At ego puto veteres excitandi spectatores gratia, nævos hosce aspersisse: neque, in ea re falsus sum. Nam qui decuit minus, spondæo claudere iambicum, quàm dactylicum sistere? At quantum decoris addit affectui, cum diximus in inferiis filioli nostræ, sororis tuæ lectissimæ Sylvi:

Heu heu quonam animam, quo carmine compellabo?

Sed de his numeris in tertio libro Poëtices tibi satis est disputatum. Ita gravitatem, & lenitatem, & constantiam animi ostendens Terentius, remisit de iambi acerbitate: néve sine exemplo fecisse eum arbitrere, habebis ex Prologo Amphitruonis unum:

Quod ego huc processi sic cum servili schema.

Est enim ἡμίμα: quanquàm non sum nescius viros doctos sublata aliunde syllaba, *schema* legere solitos: quare aliud habeas ex *Asinaria*:

Agè nunc reside, jam cavè modo ne graxis.

Neque enim sequentur analogiam, qui *graxeris*, legerint: nihilo sanè melius, quàm si *faxeris* & *occeperis*, pro *faxis* & *occeperis*, malint: sicut in *Captivis*:

Nunquam isthuc dixis, neque animum induxis tuum.

Accipies etiam unum ex eadem fabula:

Avis me serè consimilem faciam, ut praxisti.

Adducerem & ex *Casinæ* prologo, nisi suspicarer verba esse transposita:

Clerumena hac vocatur comædia Gracè.

Sicut ex eodem alterum:

Ratione utuntur, ludis neminem poscunt.

Sed profectò & alibi multis locis, & in *Pœnulo*:

Gerra germana, atque adepol λῆροι λῆρων.

Ac ne in illis quidem servavit Latinitatem:

Ne te iratus suis savis dictis protelet, scio.

Substituit enim pro *savis dictis*, *sævidicis*: at *sævidicum*, mobile nomen est, cui igitur hærebit? an ille invenit usquam in naturæ legibus, accidens sine substantia? In eadem autem scena etiam pedum numerus eum fugit: namque iambicum senarium hypercatalecticum dixit illum:

Non possum adesse, ah quid agis? quò abis Antipho? mane.

Habet

Habet enim duos dactylos alterum alteri subeuntem ante postremum iambum. Æquè autem incommodè ex Heautontimorumenò brachycatalecticum nominavit illum, in quo periculum potius imminet, ne quid redundet:

Et illam simul cum nuncio tibi hîc ego affuturam hodie scio.

Est enim quadratus iambicus. Sicut illum quoque minus bene octonarium hypercatalecticum:

Probè: huic filium scis esse? audiui, in Asia, non est pater.

Nam si iambum in prima sede statuas, & creticum in secunda ob positionem, aut dactylum ex natura syllabæ, septenarius est. Sed *audii* pronunciandum est, ut *Asia* sit anapæstus. Sin male trochaicum, non collidas adverbium *probè*, & erit anapæstus primus in sede, eritque octonarius, trochaicus, catalecticus, & *Asia* bisyllabum. In Phormione frustra laborat transponendo verbum ut numeris consulat, eo versu:

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias.

Mavult ita legi:

Ad pauca ut redeam.

At verò verbum *redeam* bisyllabum esse, vel sexcentis locis, ut opus est, constat. Eximit etiam vocalem huius præpositionis per hoc versu Adelphorum,

Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet.

At verò, quid fuerit dicere, *propreffionem*? nempe frigidum a modum est, ne dicam absurdum, novum fugæ genus, quod evincit creticum fatalem illum: cum tamen adeò molliter pronunci possit, ut vix divertat à natura spondæi. Sed jam vereor ne quæ eorum, quos ille multis locis premit fabulis atque irridet, reponat ei gratiam: cum in verbo *postulo*, sciant ab ipso exemptam modicam vocalem. Magno enim in periculo est, ne ab illis barbaris appelletur: propterea, quòd Germani, præsertim nostrates Vindelici, Carni, Norici, item Suevi, Saxones ita illud verbum pronunciant vix ut eam vocalem exaudias. Verùm equidem, neque irrideat maternos avos meos, neque hominis consilium, quippe qui me mor sum ejus versus ex Casina: *Nunc ne tu respondere postules mihi*. Non igitur iudicium reprehendo, sed iudicii locum. Quod enim versui optimo atque pulcherrimo quadrato, ex Andria, hanc injuriam faciebat:

Cum is nihil promereat: postulare, id gratia apponi sibi.

Verùm & hîc nihil necesse habeas concidere, & primam naturam cum corripiat, non potuit sibi sibi impedito esse in illo Casina versus, quin unico tantum tempore proferretur: factum enim est ex *posse* & *tolle*. Neque enim literas gemina bant, quod etiam durat in præterito, *tetuli*: & *teram* simplici elemento scriptam libris augurum, ait Varro: & hoc monet nos plurimis locis Verrius, ejusque interpretes atque imitator Festus. Cæterum Erasmus utinam eam curam alium in versum transulisset, ad nomen hoc periculo, potius quàm tolleret omnem sermonis elegantiam atque adeò Atticismum: quippe pronomen, *hoc*, est autem ex Andria is:

Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes

Præsertim cum anapæstus esse potuerit in primo pede. Nam *annis* primam corripit naturâ; ductum enim est *ἀνὰ τὸ ὀνόμας*. Universitas enim fit ex rerum conjunctione. Est enim universum, extra quod nihil est. Neque illas mutam ac liquidam potuisse cogere syllabam ad producendum, & pueri sciunt, & Priscianus docet ex Callimachi versu. Major verò difficultas obijcitur in nomine hoc, *voluptas*: ex quo ille, vocalem mediam auferendam censet, eo versu Andriæ:

Quod voluptates eorum propria sunt, nam mihi immortalitas.

Nonnihil verò est, si sit ita pronunciandum, *Folptas*: nihil enim ad Theutonicum sonum accedere potest propius: atque hoc ut esugeremus, aut constitueremus creticum in prima, aut etiam anapæstum. Correpta enim conjunctio est alibi, vel judicio illius: quare hîc quoque esset. At frustra viderer laborare: quoniam duo versus in Casina sunt, nihilo nobis secundiores:

Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea.

Quid deosculer te? quæ res? quæ voluptas mea?

Nam nisi *volup* legas, aut facias anapæstum, sanè aspera est pronunciatio. Sed *voluptas* fuit *volupetas*, à volo & peto: quæ omnia cum sint brevía, non immutarunt naturam. Nam sic quoque corripas in versu ex Heautontimorumeno, si ita legas ex Bembi codice:

Nec mihi fas esse ulla me voluptate his frui.

Quamquam codex ille, de quo vir doctissimus atque sanctissimus meitur nostros, plus habuit tum apud nos venerationis, ob vetustatem, tum apud illum opinionis ob novitatem, quàm quantum re ipsa præstare valuerit. Omitto enim quæ ad privatarum vocum pertinent rationem: nam eas in Originum libris tibi satis explicatas puto. At quod ad versuum ipsorum tractus spectat, operæ pretium est animadvertere multos, qui non consent: veluti è Phormione hunc:

Quæ si astu non providentur, me aut herum pessundabunt.

Ita dico apud hosce qui creticum recipiunt nullum: in nostratibus autem mollius legitur sic:

Quæ si non astu providentur.

Ubi octonarius est. Item ex Heautontimorumeno sic legit:

Pergin' mulier odiosa esse? nullámne ego rem in vita mea.

At in nostris sic legitur:

Venire in mentem, mi vir: oh pergin' mulier esse? ullámne ego.

Ubi vides, si addas omnia illa verba, quæ præcedunt exprobrationem senis, versus fiat stadio longior: at illi octonarii sunt. Verùm lepor quoque in verbis est illis, *Oh pergin' mulier esse*: plus enim est *mulierem*, quàm odiosam. In altero autem sequente:

Rem unquam volui, quin tu in ea mihi adversatrix fueris, Sostrata?

Videtur syllaba redundare: sed *mi* pronunties, non *mihi*: Bembi autem ita legit, ut una defiat: sic,

Volui: quin tu in ea mihi fueris adversatrix, Sostrata?

Locutionem quoque non leviter pertranseas. Ille enim dicit, nullámne rem volui? sanè tolerabilis sermo, cum verbo hoc, *volo*. Nam negatio quæ est in nomine, in verbum transit, & fit, *ullam*

rem

rem nolui. Non possis verò dicere cum verbo substantivo, nullāne res est? quonam modo namque esset, si non est? neque melius procedit ille ex eadem, quem nos sic:

Sustulisti, sic est factum: domina, ergo herus damno auctus est.
Ille sic:

Sustulisti, sic est factum: domin', ergo herus damno auctus est.

At duo sunt, quæ dissuadent esse recipiendum. Primum versus, qui trochaicus sit: quare in quinto pede iambum statuit: nos anapaestum. Et minus simile veri fuit, domi educatam, atque herum latuisse: erat enim modica domus, quæ vel cœna Bacchidis premeretur: quare inepta fuisset interrogatio. Neque fuisset auctus damno, quoniam domi educasset: sed quoniam filiam, cui domi paranda esset. Itaque non foris educandam dedit, sed exponendam. Præterea plus impendii est, si foris educantur liberi, quàm si domi. Sed & ille in Eunuchō, toto verbo longior est, temere repetito:

Idque adeò visam: visam si domi'st, quis nam hinc à Thaidē exis?

Sed ubique videtur non minimi iudicii quispiam neglectis numeris leporem quæsisse orationis: sicut in eadem fabula:

Nihil præter promissum.

At nos legebamus:

Nihil prætermisum.

Verum hîc argutia etiam dimensionibus suum reliquit locum, nihil sit monosyllabum, quod frequentissimum est. Vult dicere Phædriam nihil præstaturum eorum, quæ multi pollicebantur, neque quicquam illum præter promissum laturum: Sed in eadem lepor quoque nitidissimus est, iis versibus:

Illum liquet mihi dejerare mensibus

Sex septem prorsus non vidisse proximis.

Nostri vulgatè nimis legebant, sex vel septem. Cæterum & numero excluditur conjunctio, & à sermonis puritate: sicuti cum dicimus, quinquaginta plus minus annos natus sum. Illud quoque lepidius videtur in Heautontimorūmeno:

Confitere tu? au obsecro, istuc inimicis fiet:

Quàm quod legitur ab Erasmo & aliis:

Confitere tuum non esse? ah obsecro te, isthuc inimicis fiet.

Splendidior est oratio repetita negatione sensu, non verbis: & necesse est ita legi, quoniam præcedentes versus hic concinnat: quæ versus tam Bembo, quàm Erasmus malè disponit. Bembo sic:

Subditum se suspicatur, subditum? ain' tu certè, sic erit mihi

Erasmus sic:

Subditum se suspicatur, subditum? ain' tu certè inquam mihi

Verum uterque longior est, Erasmiānus una syllaba: alter autem etiam pluribus, quare ita legendi sunt, ut sint trochaici octonarii catalectici:

Subditum se suspicatur, subditum? ain' tu? certè inquam

Mi vir, confitere tu? au obsecro, isthuc inimicis fiet.

Sic etiam ex Adelphis, illis duobus versibus, neuter est audietus. Bembi codex sic:

Obsecro, mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas?

Rectè adepol spero, modò dolores meos tu occipiunt primulum.

Erasmus sic:

Obsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? qui fiet rogas? recte.

Ergo Erasmus malè collocat adverbium *recte*: Bembus malè omittit pronomen *tu*: ut sint iambici quadrati. Hæc quidem manifesta lectio, at illa ambigua, utra probior sit? In Heautontimorumeni vetus exemplar sic habet:

Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?

Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum injuria Uniusmodi sunt ferme; paulò qui est homo tolerabilis.

Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò convivari.

Bembus & aliquot eximit verba, & alia serie digerit numeros:

Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?

Et quod illum insimulant durum, id non est.

Nam parentum injuria uniusmodi sunt ferme.

Scortari crebrò volunt, volunt convivari.

Sed numeros obterit Bembus, quarto versu: in quo & trochæum invenias tertia sede, & iambum sexta: quare errorem subesse necesse est; & confundit versuum tum genera, tum quantitates. Nostra autem lectio horum nihil: sed asperior visa est in sententia, cum tamen non sit; nam ita dicit, patres duos nihil remittere de imperio, quod exerceant in liberos: omnia animi lachrymenta prohibere: at qui paulò est tolerabilior, aliqua sanè patiatur: sed non crebrò ea fieri. Mutavit autem numerum verborum Terentius, cum in singulari dixit, *paulò qui est tolerabilis*, debuerat subdere *non vult crebro scortari liberos suos, non vult crebrò convivari*. Sed retulit numerum ad universitatem patrum. At in singulari tolerabilem posuerat, quoniam rariores sunt. Ita mutat numerum in Eunuchò:

Eunucham porrò dixi velle te,

Quia sola utuntur his regina.

Quam mutationem aliquis minus commodam cum putaret; sublatis illis verbis, *paulò qui est homo tolerabilis*: quæ vitia prohiberent patres in nostra lectione, ea fecit patrare flagitia filiis in sua.

Hæc sunt, Sylviole fili, quæ laboriosissima opera excussi tibi: majorène tædio tot ineptiarum, an meru, ne pari inscitia capere, nescio. Omisi verò multa carmina controversa, aut ambigua, alia vasta: quæ etiamsi ad sanitatem redigantur; at cura ista nostra vel sic longè minora sint.

Verum enimverò neque tibi puerilia videri debent, qui ista ætate literariæ laudis aditum omnem explorare juberis ab indole tua, quæ magna ac multa promittit nobis: neque mihi plebeia adeò, in quibus, omisiss studiis gravioribus, tantos illos viros elaborare aliquid non pœnituit. Qui si quibus in locis lapsi sunt, vel hoc ipsum eis debeatur, quod nos excitavit ad veritatem. Cujus splendorem, fili mi, quovis nomine chariorem habere debes. Magnum fuit Erasmi nomen, præsertim in Germania literis renascentibus: majus futurum, si ille minor esse voluisset. Nunc fretus ingenii sui magnitudine, multa tractare aggressus est, paulò minus accuratè: ita à nominis claritate profecta confidentia præcipientem illum egit, non sine dispendio multorum studiosorum: qui omnes cum docti esse vehementer exoptarent, pauci autem labo-

laborarent, omiſſis ærumnis, quæ iſſis in antiquorum lectione multæ exequendæ erant, compendium naſti eorum quæ Eraſmus in unum coëgiſſet, ei de omnibus fidem ita habuere, ut etiam extantibus priſcorum monumentis, unde ille vel aliquando non bona fide accepiſſet, Eraſmi nomen non pro teſte, ſed pro iudice, citent, atque alieni laboris non quaſi beneficiarium faciant autorem. Quare vobis omnibus ejus nominis ſtudioſis, inter quos me quoque ſanè eſſe non nolim, commodè oſtendimus, atque opportunè quid cuiuſque judicii ſequeremini. Quòd ſi quis, eſt ingenium quibuſdam barbarum ac ferum, pertinacius negligenter foveatque ignaviam ſuam : te ſaltem habeamus ab erroribuſque modi ſegregatum.

PETRUS BEMBUS
DE TERENCE FABULIS.

Colloquuntur POMONIUS & HERMOLAUS.

POMP. **E**ST jam tempus, ut tu mihi item afferas aliquid Terentii noſtri fabulis, quemadmodum recepiſti faſtum, quòd hic etiam Phædrus, qui ea lectione plurimum leſtatur, habetque eum librum ſerè ſemper in manibus, teſe- geat probis & incorruptis locis. Nam te librum habuiſſe Terentianum perveſtuſtum majoribus ſcriptum literis, iis quas ve antiquas dicimus, ſæpe audivi. HERM. Eſt iſtud quidem verum quod dicis : nam & habui eum librum, & legi, & notavi multa quæ delectare Phædrum poterunt : ſi quidem eſt, ut dicis, in- gendo illo plurimus. Quanquam quid prohibet nos etiam, Pom- poni, ejus Poëtæ vel candore elegantiaque ſermonis, vel pudè gravitateque delectari ? quibus Cicero ipſe tam eſt delectatus, non pauca inde ſumpſerit, tranſtuleritque in ſua ſcripta non- nus libenter, quàm etiam ambitioſè, ut mihi quidem videretur. Sed geram tibi morem, referamque non planè omnia quæ in quo in libro probè ſcripta anamadverti eſſe, ſunt enim propè numerabilia : ſed ea, quæ meminero. Itaque attende, num aliquid ſit, quod primum mihi in mentem venit. Nam quæ- guntur argumenta fabularum in Terentianis libris, ea Teren- non ſunt :

Sororem falſo creditam meretricula

Genere Andria, Glycerium vitiat Pamphilus. Itemque :

Sororem falſo dictitatam Thaidis,

Id ipſum ignorans miles abduxit Thraſo. Et reliqua quæ habentur fabularum reliquarum argumenta, ea dico Terentii non eſſe.

POMP. Tunc hoc dicis, Hermolae, Terentium Poëtam argumenta illa non ſcripſiſſe ? HERM. Verò POMP. Neque illa ea compoſuiſſe ? HERM. Id ipſum. POMP. Cujus autem ſunt nam te puto id ſcire, qui ſcias Terentii non eſſe. HERM. Scio illa quidam C. Sulpitii Apollinaris, ejus quem ſæpe citat Gellius docti & eruditi viri, quique Pertinacem Imperatorem Latinam teras docuit. Nam in eo vetuſto libro, quem dixi, iſ eſt eorum argumentorum titulus : C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA, unus idemque omnium. POMP. O præclarum librum : siquidem ejus edicto Sulpitius tanto post tempore in possessionem suorum carminum restituitur. Sed ista Sulpitii sive argumenta, sive periochæ, ut est in libro illo, Hermolæ, ab iis quæ vulgò habentur, ecquid discrepant ? ut si ea nobis recensueris, aliquid lecti uterque nostrum faciat. HERM. Discrepant sanè illa : sed quantum, jam de Politiano intelliges. Is enim sibi ea descripsit modò, cum ei librum ostendissem : fidemque mihi dedit, se impressoribus mandaturum, ut ea in vulgus darent. Itaque te ad Politiani libros rejicio. Sed mirum est, quàm aliter multa scripta eo in libro sint, ac sunt in aliis : ut appareat singulas omnino paginas etiamnum probam illam antiquitatem redolere. Nam & in Heautontimorumenos est :

Quod seni erit nostro miserius ? non sene.

Et paulò post :

Ejus anvis causa opinor, qua erat mortua.

Non anvis : quod etiam notat Gellius : & quomodo, si rectè memini, Varro in libro de Agricultura primo dixit, ut Minervæ caprini generis nihil immolarent propter oleam, quòd eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem : ejus enim salivam esse fructuvis venenum ; pro eo quod est, fructus, quem quidem casum aliter in Adelphis protulit, antiquè tamen.

Nunc exacta etate hoc fructui pro labore ab iis fere

Et in Hecyra :

Ne nomen quasi mihi obset : nam mores facile tueor. Itemque :

Quid fuit tumultui ? dic mihi : an dolor repente vasis ?

Et in Phormione :

Ubi in mentem ejus adventi venit.

Est & in Eunuchis *Qui*, dandi casu positum, pro *Cui*.

Nam in me planè Di potestatem suam

Omnem ostendere, qui tam subito tot congruerint commoda.

Et in Phormione :

O fortunatissime Antipho. Ant. Ego ne ? Phæ. Qui quod amas, domi'st.

Quod tamen rectè dictum videtur : ut à *Quis* nominandi casu, dandi casus in hanc potius formam exeat *Qui*, quàm in illam, *Cui*. Quod quidem miror latuisse Quintilianum. Is enim in eo Virgilii versu,

Qui non risere parentes,

Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

Qui nominandi casum dixit esse pluralis numeri. Itaque rectum sensum etiam pervertit Poëtæ : nam quod ait Virgilius,

Incipe parve puer risu cognoscere matrem :

non id vult, ut puer arrideat matri, sed ut cognoscat matrem ab ejus risu : magis enim mulieres omnes suis arrident filiis, quàm aliis ; quippe quæ magis etiam illis intuendis gaudeant, necesse est : vel quoniam extra laborem ferendi ventrem, pariendique dolores & pericula jam sunt, vel quod pueros ex sese natos vident, quod est omnium rerum jucundissimum. Itaque repetit, *Incipe parve puer*. Nam cui puero parentes non riserint, quoniam id accidere non potest propter eximiam aliquam deformitatem non potest, hic jam

ex iis esse qui Diis chari sunt non videtur, neque dignus qui vitæ cum muneribus maximis, tum hilaritatibus egregiè perfruatur. An non tibi ita, Pomponi, videtur? POMP. Mihi quidem videtur: eoque magis, quòd in meo illo Virgiliano pervetusto libro, quem dixi, ita scriptum est, *Cui non risere parentes*: ut jam ne liceat quidem aliter credere. Error autem omnis in eo est, quòd risum ad puerum referunt: nam si ad matrem retulissent, nihil ambigeretur. Puto autem te memoria tenere ea, quæ Politianus quoque hoc ipso de Virgilii loco scripserit. HERM. Quid ni teneam, Pomponi: quem quidem locum ex facili atque aperto, etiam durum & à Virgiliana loquendi simplicitate alieniorem facit. Sed de eo ipse viderit. Antiquitatis autem amatorem fuisse Terentium, etiam illa indicio sunt in Hecyra:

Fors fuat pol, ab eo deductum verbo perantiquo, quod est sum, valètque idem, quod sum: quo etiam est Virgilius usus. Tros Rutulufve fuat, pro sit. Et illa in Phormione, prabit, pro eo quod est, prabet.

Ea qui prabit, non tu hunc habeas planè præsentem Deum? Eductis, pro ductes.

Ut me phaleratis ducas dictis, & meam ductis gratis?

Et tavis, pro taces: & enicas, pro enecas:

Eho tu consobrinum tuum non noras? Dem. Enicas:

Dic nomen. Phor. Nomen? maxumè. Dem. Quid nunc tavis?

Et postea:

Satine etiam, si te delibutum gaudio reddo? Ant. Enicas.

Quin tu has pollicitationes auferis? Et item postea:

Abi, tange: si non totus friget, me enica.

Et restitis, pro restitas.

Id quidem tibi jam fiet, nisi restitis verbero. Et in Adelphis:

Vestitu nimio indulgis, pro indulges. Et:

Membra metu debilia sunt: animus timore obstipuit, pro obstupuit quemadmodum dicunt quidam scripsisse Virgilium, Obstipui, fueruntque come. Et:

Obstipuit simul ipse. Tum in Heautontimorumenos:

Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? pro intuetur,

Et, luciscit: hoc jam cur cesso pultare ostium? pro lucefcit. Et in Adelphis:

Peri hercle: hac illi spe hoc inciperunt, pro inceperunt. Et alia ita ejusmodi multis in locis: quibus quidem verbis illud contraria oratione dictum ab eo est in eisdem Adelphis:

Dedit præterea in sumptum dimedium minæ: pro dimidium.

Et in Eunuchis:

Interea aurum sibi clam mulier demet: pro demit. Et in Phormione, negligitur, pro negligitur.

Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,

Negligitur ipsa. Vide avaritia quid facit. Et paulò infra, Sape interea mihi senex

Narrabat se hunc neglegere cognatum suum.

Et alibi etiam. Nam quod dixi *relicta est*, ita sæpissime scriptum eo in libro invenies, pro *relicta est*: & *futurum est* pro *futurum est*. Quòd verò in Phormione, ubi Sophrona & Chremes colloquuntur hæ duæ visuntur literæ sic positæ, S. T.

Deobsecro vos, estne hic Stilpho? Chr. non. Soph, negas?
Chr. Concede hinc à foribus paululum istorum sodes, Sophrona,
Ne me istoc posthàc nomine appellassis. Soph. Quid? non obsecro is,
Quem semper te esse dictitasti? Chr. St. Soph.

Quid has metuis fores?

Silentii est illa quidem nota, *St.*, ut eo quasi nutu & signo potius quàm voce, ostendamus velle nos fileri ab iis quibuscum sumus: quemadmodum volebat Chremes filere Sophronam, ne ab uxore ipsius exaudiretur; quam notam cum non perciperent ii qui legébant, e literam addiderunt, *est* que fecerunt: quo sanè verbo mirificum Poëtæ sensum pertubaverunt. Quod autem in eadem legi tabula,

Interea dum sedemus illi, intervenit

Adulescens quidam lachrymans.

Illi est pro illic, vetusto sanè more: ut etiam in Hecyra,

Itaque ineptus hodie dum illi sedeo, ut quisque venerat

Accedebam. Quo verbo etiam Virgilius est usus:

Patet isti janua letho.

Tum illud etiam, quod in eadem Hecyra est:

Horunc ea ad nos de lege redibat hereditas.

Pro eo quod est, horum. Est antiquè dictum, addita e litera, ne collisio fieret.

Quid illud in Phormione autem, Pomponi, quàm venustè dictum?

Heus quanta quanta hac mea paupertas est, tamen

Adhuc curavi unum hoc quidem mihi esset fides.

Non ut est in reliquis, Quantumcunque, quod quidem etiam in Adelphis legitur:

Tu quantus quantus, nil nisi sapientia es.

Aut quid etiam illud in eodem Phormione?

Nam quæ hac anus est, examinata à fratre quæ egressa est meo?

Non autem, quanam, ut habent omnes. A quo mihi quidem loco sumpsisse Virgilius videtur eam loquendi figuram, qua est in Georgicis usus tam aptè, tamque venustè, ut nihil suprà,

Nam quis te juvenum confidentissime, nostras

Fussit adire domos? Quanquam venustè etiam illa per literæ de- tractionem sunt dicta in Andria:

Ne istam tuam multimodis inveniri gaudeo.

Et in Eunuchis:

Quid is obsecro ad nos quamborem adductu'st?

Amabant enim veteres multum, ut scis, s literæ abjectionem, quanquam quidem alias etiam literas abiciebant, ut in ipsa Eunuchis:

Anni? Chr. Anni? Sedecim. Et item:

At ille alter venit annos natus sedecim. Et in Hecyra:

Nam abducta à nobis prægnas fuerat filia.

Nec fuisse prægnatam ante hunc unquam sciri diem.

Et in Adelphis:

Sed vereor ne indiliges nimium fies.

In quo illud mihi mirum admodum videri solet, quòd quam li- teram abiciebant multis in verbis, ut vides ex his, Pomponi, veteres homines ad gratiam, eandem in multis addebant: ut in Andria:

Ex ipsa miliens audiui. Et in Phormione:

Atenim tadet etiam audire eadem miliens. Et in Heautontimorumenno :

Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum sit centiens.

Quo etiam more in antiquissimo Virgillii libro legisse me, memoria teneo illum versum :

Et noviens Styx interfusa coerces.

Quanquam in eodem libro etiam illud legi :

Nec face tantum

Cissais pragnas ignis enixa jugales.

Sed est etiam in Eunucho :

More hominum evenit, ut quid sim nactus mali

Prius rescisceres, quam ego illud, quod mihi evenit boni.

Sed & *finctum* pro *fielo*, & *thesaurum*, pro *thesauro*, & *formosorem*, pro *formosiore*, aliis idem in locis Poëta dixit : tum illud etiam in Eunucho, *ossum*, pro eo quod est *os*. In quo cognosci potest, quam rectius in vetusto illo, quem totiens jam dico, libro scriptum id sit :

Viden' Ossum & cibus quid faciat alienus ?

Quam in cæteris, qui habent *Ocium*, non *Ossum*. Sed jam vereor ne vobis planè videar minuta nimium & pusilla consectari P O M P. Nobis verò, Hermolae, nihil pusillum potest esse, quod ejusmodi sit, in quo videas Poëtam tanti nominis etiam diligentiam adhibuisse, ut illo modo potius, quam alio conscriberet. Quia etiam, credas mihi velim, majorem in modum nos minutà ista delectant, quæ attulisti : valde enim faciunt ad Terentianam industriam probitatemque cognoscendam. Itaque sequere. H E R M. Est igitur, quoniam ita vis, in Eunucho, ubi Thaïs ancillas suas properè alloquitur, mandans ea quæ curari vult, sic :

Quid, quid aliud volui dicere ? ehem,

Curate istam diligenter virginem.

Quasi poëta suspensam Thaïdem ostenderet secum ipsam quærere, quidnam illud esset, quod mandare ancillis in animo habuerat suo, neque reminiscebatur. Itaque ait, *Quid, quid aliud ?* Quo item sensu Cicero est usus in suis illis ad Atticum verè familiaribus epistolis : *Quid praterea ? quid ? etiam : Gabinius ad IV Calendas Octobris noctu in urbem introiit.* Et alibi : *Novi quidnam scribam ? quid ? etiam : Messala consul Anthronianam domum emit.* Et item : *Aliud quid ? etiam : Quando te proficisci istinc putes fac ut sciam.* Quibus in locis etiam non addentis est, sed annuentis affirmantisque, se scilicet illud habere, quod scribat : ut loco ejus verbi, quod Terentius dixit *ehem*, quod quidem erat Poëticum sanè verbum, ipse etiam diceret, castius mediusfidius & moderatius. Apud Cicero-nem autem non uno in loco, sed pluribus, etiam affirmantis esse notam, cui contrarium infertur *non*, non te arbitror fugere. Sed vísne tibi, Pomponi, recenseri à me eos Poëtæ versus qui mihi in mentem venient, in quibus insit aliquid, quod te delectare possit : sinámque te illud aliquid quærere ex tuo Terentii libro, cum voles, domi tuæ ? P O M P. Ego verò maximè. Vult autem etiam Phædrus hic ita te facere : qui quoniam est, ut vides, admodum adolescens, retinebit illa melius, quæ dicentur abs te, quam ego, qui senex. Vacillare autem sæpe memoriola senes homines,

homines, non te fugit. Itaque utar ipso, si erit opus; quare sequere. HERMOLAUS. Ego verò sequor. Sunt igitur in eodem Eunucho prima hæc :

*Si quisquam est, qui placere studeat bonis
Quam plurimis, & minimè multos ledere,
In his Poëta hoc nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet :
Responsum non dictum esse, quia læsit prior.
Qui bene vertendo & easdem scribendo male
Ex Gracis bonis Latinas fecit non bonas.*

Sunt & hæc :

*Opus faciam ut defatiger usque ingratis ut dormiam.
Par. Vigilabis lassus : hoc plus facies ? Phæ. Abisis, nihil dicis,
Parmeno. Et hæc :*

Illum liquet mihi dejerare his mensibus. al. nihil.

Sex septem prorsus non vidisse proximis. Et hæc :

Ipsa'st, ilicet : desine : jam conclamatum est.

Quemadmodum & alibi. Nam in Adelphis etiam,

Hem tibi :

Rescivit omnem rem : id nunc clamat : ilicet :

Parata lites. Et in Phormione :

*Hoc nihil est, ô Phadria : ilicet, quid hîc conterimus operam
frustra ? Sed sunt in Eunucho & hæc :*

Agè, eamus intrò nunc jam, orna me, abduc, duc, quantum potest.

Et subintrà :

Quæ nos nostramque adulescentiam habent despectam.

Tum & hæc :

Labore alieno magno partam gloriam

Verbis sæpe in se transfert, qui habet salem,

Quod in te est. Thr. Habes. Gn. Rex te ergo in oculis.

Thr. scilicet. Gn. gestare. Thr. Verò : credere omnem exercitum,

Consilia. Et hæc :

Aut dicat quod vult, ut molesta ne fiet. al. aut.

Non hercle veniam tertid. Heus, heus, ecquis hic est ?

Ego sum Chremes. Et hæc :

Idque adedò visam si domist. Quisnam hinc à Thaide exit ?

Is est, an non est ? ipse est. Quid hoc hominis ? Qui hic ornatus est ? Et hæc :

Nunc quis hic est ? nemo est. Nunc quis hinc me sequitur ? nemo homost.

Jamne erumpere hoc mihi licet gaudium ? proh Juppiter

Nunc est profectò interfici, cum perpeti me possum.

Ne hoc gaudium contamineat vita aegritudine aliqua.

Sed neminem curiosum intervenire nunc mihi,

Qui me sequatur quoquo eam, rogitando obtundat, enicet. Et hæc :

Certè extrema linea

Amare, haud nihil est. Et hæc :

Quid nunc agimus ? Gn. Quid ? redeamus. Jam hac tibi aderit supplicans ultro. Et hæc :

*Nam jamdiu aliquam causam querebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret iis : nunc repperit. Et hæc :
Si quid conlubitum, novi te : hoc si feceris,
Quod vis donum, premium à me optato : id optatum feres. Et hæc :
Accipit homo nemo melius, neque prolixius.*

Demum & in extremo hæc :

Nihil præter promissum est : ite hâc.

Sed quid est, Pomponi, quod te cogitare attentè admodum video ? an hæc quæ dixi, memoriæ commendas tuæ ? P O M P. Minimè verò, Hermolæ : nam mihi satis est Phædrum ista de te audivisse. Sed id dispicio potius, mecúmque ipse computo, quàm diversa sim multa eorum, quæ à te recitata sunt, ab his, quæ vulgò habentur : redeunt enim mihi in mentem ferè singula : tum quàm parvæ illusiones momenta sæpe non parva afferant Poëtæ sensibus, tum illud est, quod dixisti : *Nam jamdiu aliquam causam querebat senex, Quamobrem insigne aliquid faceret iis : nunc reperit.* Illud enim, tum quod in tuo est, ut sit dandi casus pluralis numeri, memini me legere sic, ut esset nominandi, senique tribueretur : itaque una ad dita literula, Terentianam sermonis elegantiam candorémque quæ deperierat, planè restituit. Sed nolo te interpellare : & quoniam Eunuchum, ut video, jam explicasti, ex Andria si quid habes, affer. Habere te autem æquè multa puto. H E R M. Habeo, & afferam sed non multa : nam ex illo libro maxima ejus fabulæ pars desideratur, fugientibus vetustate literis, ut cognosci nequeant. Sepercepta mihi tamen sunt, atque agnita, quod meminero, hæc perpauca :

Dave, perii. D A. Quin tu hoc audi. P A M. Interii. D A. Quæ timeas scio.

C A R. Mea quidem hercle certe in dubio vita est. D A. Quæ timeas scio.

P A M. Nuptiæ mihi. D A. Etsi, scio. P A M. Hodie. D A. Obtulis, tametsi intelligo.

Tum hæc :

Ego istuc moveo aut curo ? num tu tuum malum aequo animo feras.

Ex Heautontimorumenos autem illa primùm mihi sese offerunt Menedemi senis cum fratre verba :

Putavit me atate & sapientia

Plus scire & providere, quàm seipsum sibi.

Tum & illa :

Ancillas, servos, nisi eos qui opere rustico

Faciundo facile victum exercerent suum,

Omnes produxi, ac vendidi. Inscripsi illico

Ædis : mercedem quasi talenta ad quindecim cœgi.

Et infrà :

Nec mihi fas esse ulla me voluptate his frui,

Ejus autem in pagellæ margine, ubi hi erant versus, legi etiam illius verbi *excerent*, interpretationem minutulis adscriptam licentia ita : *Excerent, resarcirent : hoc est, in sumptu exercerentur suo. Vergil. Ferrum exercebant : pro, In ferri fabrica exercebantur. An notum hæc eruditi hominis declaratio illius verbi tibi, Pomponi, videtur ? P O M P. Mihi sanè videtur. Nam quid potuit afferri aptius ?*

verò, Hermolae, valde amo, quem ne ista quidem præterierint. Sed perge ad reliqua. HERM. Pergam igitur ad illa, quæ sunt in eadem fabula :

Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere ?

Et quòd illum insimulant durum, id non est :

Nam parentum injuriæ uniusmodi sunt ferre,

Scortari crebrò nolunt : nolunt crebrò convivari.

Quod extra versus eadem in margine, pusillisque literulis est & hoc. Virgilius :

Huncine te, Euryale, aspicio ?

Quo lecto animadverti non tam bellè dici, *Hunc ego te, Euryale, ascio*, quod est in libris omnibus, quam *huncine*, quod in illo. POMP. Rectè id quidem animadversum abs te est, Hermolae. Illa enim interrogantis vox, NE, doloris & querelis apertissima, quam repetit eodem versu Virgilius :

——— *Tunc illa senecta*

Sera mea requies.———

Si desit prioribus iis in verbis, quæ quidem verba eadem vi, eodem oris spiritu mœrorèque proferuntur, desit etiam egregia sensus & figuræ concinnitas necesse est. Sed velim scire ex te, posteaquàm hunc in locum sermo me perduxit tuus, ut de Euryali matris lamentatione loqueremur, existimes ne rectè illa dici, quæ de eo, qui paulò inferius est, versu attulit Servius,

——— *Nec te tua funera mater*

Produxi :———

Ut *funera* sit pro *funerea* positum, ad mulieremque referatur ? HERM. An tu me tam ignarum, Pomponi, Virgiliani moris, candoris, atque iudicii existimas, ut quod alibi nusquam legitur, credam à Poëta gravissimo novandisque verbis omnium castissimo, hoc in loco fuisse dictum ? mihi quidem non fit verisimile. Illi si erat, afferre eum oportebat exemplum aliquod quo niteretur, asperitatemque leniret verbi. Sed de illo hætenus. Mihi sic legendum videtur, si tibi uni probabitur :

——— *Nec te tua funere mater*

Produxi.———

Quo in sensu atque verbo nihil durum aut violentum, aut insolens, sed summa etiam cùm sermonis, tum consuetudinis observatio, summa lenitas atque facilitas inest. Indoctos autem librarios, ut sunt plerique vicinitate deceptos puto possessivi nominis, *tua funera* primùm scripsisse, cùm *funere* scriptum legissent in eo quem describebant ipsi libro, mendumque esse existimavissent. POMP. Mihi quidem ista, Hermolae, non probantur solum, sed magnas tibi etiam gratias ago, quòd Virgilio restitueris hoc quoque in loco & candorem & dignitatem suam, addo etiam & diligentiam : meque nihil omnino frustra abs te petere, valde gaudeo. Sed refer te ad Terentium tuum. HERM. Sunt verò in eodem Heautontimorumeno, quæ tibi explicem, & illa :

Scio quid feceris :

Sustulisti. Sol. sic est factum. Chr. domin' ? Syr. ergo herus damno auctus est.

Et illa :

*Quid malum? me atatem censes velle id adsimulari? Et illa:
Hujus mihi res semper comminiscere,
Ubi me excarnifices. Syr. Is hinc, quo dignus es.*

Quo in loco videre est veteres homines Indicandi verborum pro Imperandi usos modo. *Is hinc, pro I hinc; ut etiam alibi non semel, Animo bono es, pro esto: qua dicendi figura utitur sæpe Cicero. Sed sunt & hæc eadem in fabula:*

Quò mittis istam queso? jube maneat. Bac. li. Syr. qui est paratum argentum. Et paulò post:

Cape hoc argentum, ac defer. Syr. li. Quid stas, lapis, quin accipis.

Ut videre liceat Antiquorum in scribendo morem, qui ii, pro i dixerint, eo quo nos utimur. Sunt & hæc:

Pergin' mulier odiosa esse? nullamne ego rem unquam in vita mea Volui, quin tu in ea mihi fueris advorsatrix Sofstrata?

Et paulò infrà:

Subditum se suspicatur. Chr. Subditum? ain' tu? Sof. Certi sic erit, mi vir.

Chr. Confitere tu? Sof. An obsecro, istuc inimicis fiet.

Hæc autem quæ tibi recensui, Pomponi, quantum ab iis differant quæ leguntur, tute faciliè perspicies, cum tuum sumptibus librum: quanquam, ut video, jam perspicies. Sed volo te scire, plura esse quæ me fugerint (neque enim reminisci possum omnia) quam quæ recordor, quæque afferro. Veruntamen hæc ipsa facula multa esse poterunt, ut videas, huic omnino Poëtæ, qui quidem in hominum manibus valde frequens est, quantum caliginis offuderit dies; sed ad eluendas aliarum fabularum maculas, ut possumus depravationesque transeamus. Itaque memini me in Adelphiis legere hæc:

Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.

Dem. Tun' consiliis quicquam? Et hæc:

Tu quòd te posterius purges hanc injuriam mihi nolle

Factam esse, hujus non faciam: crede hoc, ego meum jus persequar.

Et illa:

Egon' debacchatus sum autem? an tu in me?

Æsch. Mitte isthac, atque ad rem redi. Et illa:

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.

Syr. O Ctesipho. Cte. O Syre. Æschinus ubi est? Syr. Ellum expectat domi. Cte. Hem.

Syr. Quid est? Cte. Quid sit? illius opera Syre nunc vivo, festum caput.

Qui omnia sibi post putarit esse præ meo commodo. Et illa:

Obsecro, mea nutrix, quid nunc fiet? Cant. Quid fiat, rogas?

Rectè adepol spero, modò dolores mea tu occipiunt primulum.

Jam num times, quasi nunquam adfueris: nunquam tute pepereris? Et illa:

Fortiter. Syr. Perquàm: quia miseram mulierem, & me se

Qui referre non audebam, vicit: hui perfortiter. Et illa:

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant

Sibi fieri injuriam, ultrò si quam fecere ipsi, exposcules,

Et ultrò accusant: id quia non est à me factum, agis gratias.

Sed legi etiam in Phormione, si rectè memini, hæc inversa in aliis, ut mihi videntur libris :

*Quæ si astu non providentur, me aut herum pessundabunt.
Nam non potest celari nostra diutius audacia. Tum & hæc :
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio.*

Et hæc :

*Familiarem oportet esse hunc, qui minitatur malum ; isne est
Quem quero, an non ? ipse est, congregere actutum.*

Ant. *Quid. Ge. O omnium quantum est, qui vivunt, homo
hominum honoratissime.*

Demum hoc :

Vel oculum exculpe : est ubi vos ulciscar probè.

Restat Hecyra, cujus item, ut Phormionis, non omnino multa mihi in mentem veniunt è re nata nunc quidem, quæ aliter se habeant illo in libro : sed veniunt tamen, atque ut opinor, hæc :

*Quid ais ? cum virgine unà adolescens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere ut potuerit ? Et hæc :
Ædepolne nos sumus iniquè æquè omnino omnes invisa viris !*

Item hæc :

*Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum sit, lucro sit.*

Atque hæc :

*Sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit : & qui sic sunt, haud multum heredem adjuvant :
Sibi verò hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene.*

Postremò hæc :

*Vosmet videte jam, Laches & tu Pamphile,
Remissan' opus sit vobis, an reducta domum.
Neutra in re vobis difficultas à me erit.*

Sed quid faciemus puero ?

Quo in loco animadverti, hunc dicendi sive morem, sive figuram. *Quid faciemus puero ?* qua etiam aliis in fabulis sæpè est usus, *Quid hic faciet sua ? Quid te futurum censes ?* usurpasse Ciceronem sanè percupidè. *Quid me fiet ? Quid pecunia fiet ? Quid hoc nomine facias ? Quid factum est Siratone & Nicestrato ?* Quemadmodum alia permulta : ut facile eum appareat ad Terentii sermonem suum libenter sermonem accomodavisse. Quod sic hic etiam faciet Phædrus, ut quemadmodum ab Apelle ii, qui post illum pingendi artem assequi cupierunt, multas umbrarum ejus & luminum positiones, multos membrorum motus, in suas ex ejus imaginibus tabulas simulachræque transferebant ; sic ipse hujus Poëtæ plurimos dicendi modos, sermonisque figuras & lumina, suis in scriptis expresserit : non vereor quin multò sit facilius in magnum illum virum evasurus, quem adhuc quidem nostra ætas desiderat, multæque supra eam frustra videre concupiverunt. Quanquam quidem non puto ipsum meis monitis & præceptis egere, qui te magistrum habeat, cujus de pleno fonte cum hæc, tum longè meliora haurire quotidie possit. Sed quoniam jam advesperascit, vel hora ipsa, vel tua ætas me admonet, ne te hic diutius detineam. Quæ cum essent dicta, sine loquendi facto, illi domum abierunt, Hermolaus in cubiculum se recepit.

JOANNIS RIVII CASTIGATIO.

CUM prodiiſſet anno abhinc fere ſeptimo Terentius, doctiſſimi viri Philippi Melanchthonis operâ diligentiaque reſtitutus, unâ cum argumentis ejusdem & annotatiunculis; non mehercle dici poteſt, quantum hoc nomine ſtatim gratulandum ſtudioſis omnibus exiſtimarim: idque jure adeo ac merito. Videbam enim fore brevi, ut optimus Latinitatis Author, qui innumeris antè mendis ſcatebat, nunc paulò caſtigatior majori cum voluptate, atque adeo majore cum fructu quàm antea, à ludimagiſtris pueritiæ prælegeretur. Quæ adeo non ſefellit conjectura, ut diſtractis magno Bibliopolarum commodo exemplaribus, rursus excudi cœptus ſit Wirtembergæ, mox à Joanne Secerio Haganoæ; poſt etiam Norimbergæ; præterea apud Coloniâ Agrippinam, ab Euchario primum Cervicorno; iterum à Joanne Sotere; tertio denique à Joanne Gymnico, viro optimo, & mihi vetere neceſſitudine conjunctiſſimo; ad hæc Moguntia aliquoties & Argentorati; ut de cæteris taceam. Interim cum ipſe quoque eum Authorem ſtudioſis quibuſdam enarrandum ſuſcepſiſſem, ſenſi tandem id quod erat, Melanchthonem gravioribus rebus occupatum, utque ipſe pro ſua modestia, ingenuè fatetur, veteribus exemplis haud ſatis inſtructum, non ab omnibus omnino mendis (abſit invidia dicto) comici noſtri fabulas vindicare potuiſſe. Et jam per totam prope Germaniam nulla facilè præter Philippi exemplaria probabantur, aut manibus ſtudioſæ juventutis terebantur. Id eximii viri auctoritas effecerit, an ipſa res atque utilitas extorſerit, nihil habeo dicere. Quæ nos quidem res primum movit, ut perquiſitis antiquis exemplaribus, & manuſcriptis, & impreſſis, locos plurimos depravatos, quos ille inemendatos reliquerat, corrigere conaremur. Quid noſtra diligentia conſecuti ſimus, aliorum eſto judicium. Hoc certè jure affirmare poſſe videor, ex impreſſis nullum uſpiam extare hodie exemplar, quo in exemplari plures loci correſti ſint, quàm in eo quod nos aliquando in publicum daturi ſumus. Id ita eſſe cum res, ut puto, teſtabitur, tum editio olim noſtra, ſi cum aliis conferatur. Etenim vi ſumma jampridem, atque omni ope, & plus demum quàm pro virili parte, uti omnium ante nos recognitionem vince-remus, admittendum mihi exiſtimavi. Interim locos plurimos à nobis quanta licuit cum fide & religione, tum diligentia, ſtudio, labore caſtigatos, priſtinoque, ut opinor, nitore, integritatique reddidos publicavimus; & quidem nullo majore verborum apparatu; quandoquidem, ut ille canit: *Ornari res ipſa negat, contenta doceri.* Quod ſi laude merita qui unum alterumve in auctore quopiam illuſtrant, aut reſtituunt locum, non fraudantur, cur non ipſe quoque ſperem nonnullam me à ſtudioſis gratiam initurum, qui tot in Terentio locos fortasſe non ineptè proſus, diligenter quidem, & magna cura certe ab omnibus mendis vitiisque repurgarim? Tametiſi haud ſanè diſſimulavero, hæere ipſum me pleriſque in locis, & quædam, de quibus parum adhuc liqueat, ampliare: & quid in his potiſſimum ſequar, haud dum exploratum ſatis habere in tanta præſertim exemplarium antiquorum, cum diſſentione &

discrepantia, tum monstrosa alicubi etiam depravatione; ut suis locis ostendemus. Quod cur tandem me fateri ingenuè pudeat? Par est autem quod publicæ à nobis studiosorum utilitati datur, id quale etiam cunque boni consulere. Præstet alius quivis quantum nos; nec dubitem omni asseveratione confirmare parum adeò fore quod in Terentio quis desiderare habeat. Variam interdum ex veterum auctorum citationibus, & antiquorum inter se codicum repugnantia lectionem indicavi; ita demum quid mihi videatur conjecturis subditis ostendens, liberum ut tamen lectori iudicium semper relinquam. Qua in re mihi nihil fuit potius, quàm ut Donati, ubicumque liceret, fidem sequeretur, interpretis undecumque doctissimi, ab eoque, ne transversum quidem, ut aiunt, digitum discederem; sed citra superstitionem tamen, & cum iudicio semper. Ceterum, cum plerosque fore suspicemur, qui quòd carminis rationem ignorent, vix aptè satis his de rebus iudicare queant; visum est subicere nonnulla hîc, quæ velut januam patefaciant, & viam, ut dicitur, præmuniant imperitiis, quo certius de recognitione nostra iudicium facere, & sententiam ferre possint. Igitur comici Plautus & Terentius metro fere utuntur vel iambico, vel trochaico, vel utroque simul confuso. Iambicum, vel Monometrum est, quod duobus pedibus simplicibus constat; vel dimetrum, quod quatuor; vel trimetrum, quod sex, qui & senarii dicuntur M. Tullio & Fab. Quintiliano; vel tetrametrum quod octo, qui & quadrati appellantur & octonarii. Ex hisce trimetro comici, & tetrametro maximè utuntur; alis rarò, & in medio ferè (sicut Priscianus annotavit) distinctionis causâ. Quod ad pedes attinet, iambici, magnâ libertate comici indifferenter ubivis ponunt iambum, tribrachyn, anapæstum, dactylum, spondæum. In fine plerumque aut iambum, aut pyrrhichium, nunquam nisi in scazonte spondæum. Utitur Terentius sæpe in iambico, pede quatuor syllabarum brevium proceleusmatico, idque per resolutionem spondæi, ut in Andria: *Mala mens, malus animus; quem quidem ego si sensero.* Hîc secundo loco est proceleusmaticus; in eadem: *Tibi generum firmum, & filia invenies virum*: hîc prima regione idem pes. Est autem duplex iambici genus, alterum rectum perfectumve vocatur; alterum *σνέζον & χοριάμετρον*; cuius penultimam in fine longam esse oportet. Utriusque meminit Ovidius, cum canit:

Liber in adversos hostes stringatur iambus

Seu celer extremum, seu trahat ille pedem.

Utitur identidem Poëta iambico tetrametro catalectico, id est, cui syllaba in fine desit; quo in catalectico sibi inter alia hoc quoque permittit, ut pro penultima longa, haud rarò duas breves ponat, quod facilè qui versus in suos pedes digerere volet, sic habere comperiet. In trochaicis comici indiscretè interdum dactylos vel trochæos ponunt, nimirum quo penè dissoluta & pedestri simillima esse videatur personarum sermocinatio; cuius ipse Priscianus meminit; apud quem Victorinus non minus liberè, quàm verè ait, comicos, dum quotidianum sermonem imitari nituntur, metra vitare studio, non imperitiâ; quod & Terentianus testatur hisce versibus:

Fidemque fîctis dum procurant fabulis,

In metro peccant arte, non inscitâ.

Tanta

Tanta autem affinitas est inter trochaicos & iambicos tetrametros, vix ut discernere interdum possis; unde nimirum fit aliquoties, ut quos forte aliquis iambicos esse crediderit, iidem trochaici veriùs censerì queant. Cujus rei cùm alia multa exempla sunt, tum commodissimum fuerit ex Andria, Scen. I. Act. V. ubi duos primos versus, vel per iambos aliquis, vel per trochæos metiri possit, nisi quod insequentes versus per trochæos esse metiendos indicant. Inde error eorum qui iambicos quadratos esse adnotarant, cùm quis non rudissimus planè harum rerum, trochaicos esse videat. Hic illud obiter, quamvis leve admonendum puto; mirè interdum Poëta, de industria sententiam genere ipso metri juvare videtur: velut ibi:

Dii boni, boni quid porto? sed ubi inveniam Pamphilum?

Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio? &c.

Ubi trochaici carminis cursu & volubilitate festinationem representat servuli insolenter exultantis, & alacritate nimia gestientis. Quocirca passim trochæos, tribrachos, anapæstos admisit, pedes scilicet, quibus celeritas plerumque à cæteris item poëtis exprimi solet. Similiter in Eunuchò subitum egressum puellæ perturbatæ, celeritate ipsa pedum expressit. Ubi Phædria:

Sed quid hoc est, inquit, quòd timida subitò egreditur Pythias?

Hoc dedita opera poëtam ita fecisse, vel illud indicio fuerit, quòd cum cæteri hujus scenæ versus iambici sint, unus hic trimeter trochaicus esse videatur. Et alioqui solet interdum poëta mutare metri genus, cum ventum est ad παρασκήνιον scenæ sequentis: velut in Andr. Act. I. Scen. III. & rursus Act. III. Scen. IV. iterum Act. IV. Scen. I. In Hecyra, Act. III. Scen. III. Præterea in Phorm. Act. II. Scen. II. Sic aliàs sæpe. Tale illud quoque ex Adelphis:

Cateros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prostrernerem.

Cui est aliquod aurium judicium, is facilè sentiet, cur sit poëta trochaico usus hoc loco; nimirum ut sensum quodam veluti cursu pedum citiorum juvaret. Quod & poëtarum principem Virgilium sæpè fecitasse constat: nam ut tarditatem rei, difficultatemque; exprimere cum vult, crebris spondæis; ita cum celeritatem & velut impetum, & festinationem, dactylis frequentibus utitur. Prioris exemplum illud est ex tertio Æneidos:

Annixi torquent spumas, & carula verrunt.

Posterioris illud ex quarto:

Idem omnes simul ardor habet, rapiuntque, ruuntque, Littora deseruere, &c.

Sed nimis multa de re præsertim levi. Observabit hæc, aliæque id genus per se ipse lector studiosus. Illud non ignorandum comicos, & litteram consonantem haud secus elidere solitos, ac si vocalis esset, idque frequentissimè. Quod & Ennium in Heroïcis, & vetustissimos quosque facere consuevisse, ut & Virgilium interdum docti annotarunt: velut in Andria:

Herv' me, relictis rebus, jussit Pamphilum.

Hic prima regione anapæstus est, & eliso. In Eunuchò:

Fugulara' hominem. Quid ille? T H. mutus ilico.

Hic in verbo *jugularas*, s eliditur, ut sit secundo loco anapæstus, tertio iambus. Nisi quis dicere ausit pronomen *ille*, velut ablato altero *l*, corripì, more, imitationeque Græcorum, quod (ut ego sentio) paulò fuerit coactius. Quamvis apud hosce fateor alteram nonnunquam de geminatis consonantibus in versu tolli κατὰ παρρησίαν, quo syllaba positu longa corripì queat. Et solent Latini in multis (ut diligenter adnotavit Priscianus) initium aliquod accipientes à Græcis, ab angusto in effusum licentiæ spatium hoc dilatare. Sed hoc suæ cuiusque conjecturæ relinquo. Illud quidem non est, ut inficiari queam, videri interdum *l* elidì apud comicum nostrum, quoties adest pronomen *ille*, ut in Eunuchò :

Manendum est soli sine illa ? quid tum postea ?

In Heautontim.

Nec tibi ille est credere ausus, qua est aquom patri.

In Adelphis.

Quid is fecit ? D E. quid ille fecerit ? quem neque pudet.

In Hecyra.

Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Lache !

In Phormione.

Ille qui illam amabat fidicinam, tantummodo, &c.

Sunt id genus sexcenta apud Terentium. Fuisse autem cum non geminaretur *l*, in hoc pronomine, videor ex Sex. Pompeioprehendisse lib. I. παρρησίαν contraria figura est διπλασίαισμος, qua ipsa frequenter poëta utitur ad producendam syllabam alioqui brevem, ut in Adelphis, *reliquum*, pro *reliquum* ; & alibi, *rettuli*, *repperi*, atque id genus alia. Sed pergamus. V quoque consonantem comici perinde ac vocalem in media dictione elidunt : quod apud Terentium, in dictionibus, *invidia* & *enimvero* fieri videmus, apud quem ipsum, *cujus*, *hujus*, *ejus* similesque particulae monosyllabæ ferè sunt, quod ita demum frequens est, ut non putem de eo subijcienda exempla. Illud præterea sæpenumero usu venit, ut prima versus sequentis, qui à vocali incipiat, ab ultima superioris absorbeatur, velut in illo :

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Ubi ex absorbetur ab adverso *malè*, quo versus præcedens clauditur. Et in Prologo Hecyræ :

Ego interea meum non potui tutari locum.

Prior syllaba in pronomine *ego* pertinet ad versum superiorem : contra apud Virgilium ultima præcedentis initio quandoque insequentis absorbetur ; quale est :

*Ecce fuerens animis aderat Tyrinthius omnemque
Accessum lustrans.*

Cujusmodi versus ποιεῖν dicuntur ; sicuti, præter alios, Diomedes ostendit. Qualis ille etiam apud Terentium in Andr.

*Tuus pater modò me prehendit, ait tibi uxorem dare se se
Hodie : item alia multa, &c.*

Sic enim ex observatione antiquorum codicum legimus ; nec secus Donatus, ut quidem & Romana habet & Veneta editio, consentientibus & aliis quibusdam : hinc igitur illud *se* in fine prioris absorberi necesse est initio sequentis ; quod & aliàs fit apud eundem. Sunt autem versus trochaici, & qui valet metiri, sic planè habere comperiet. Talis est ille ex Hecyra :

Dis-

*Disiunxit illum ab illa, postquam ipse se se
Et illam & hanc quæ domi erat, cognovit satis.*

Tales autem apud Plautum sæpè occurrunt, velut in Aulularia:
Censen' talentum magnum exorari potesse

Ab istoc sene, &c.

Quid autem mirum, si in trochaicis, iambicisque reperias
καρμώτερος, cum in Sapphicis etiam invenias apud Horatium?
Utuntur comici & diæresi identidem; quomodo in Adelphis iam
semel atque iterum dissyllabum legitur, ut & apud Plautum
nonnunquam. Ita apud Catullum *solvit*, apud Horatium *filma*,
apud Statium *suasit*. Et contraria huic figura synæresi, quæ &
ἐπισυναλοιφή dicitur, quâ duas in unam syllabam contrahunt, ut
servibas, pro *serviebas*; *scibas* pro *sciebas*. Sicuti apud Virgilium:

Ferreique Eumenidum thalami.

Et sæpè aliàs. Frequens est etiam apud Terentium in versuum
mensione *συναλοιφή*, quæ fit cum in diversis dictionibus, vocalium
inter se coeuntitium altera velut obliteratur, & *ἐκθλιψις*, quoties
m cum vocali præcedente excluditur. Quanquam non semper
idem elidi solitum apud veteres testatur Priscian. lib. I. velut
apud Terentium in Eunuchis, Act. III. Scen. III.

Unà ire cum amica imperatorem in via.

Est enim secundo loco tribrachys. Quod si m elidatur, erit
ibidem pyrrhichius, qui nullus in iambico locus. Sic alibi:

Primum istam, quam habes, unde habes vestem? taces.

Eodem modo apud Juvenalem:

Cum propter plurima, tum his

Præcipue causis. Satyr. 9. De figuris cæteris nihil hîc dicendum
puto.

JOANNIS THEODORICI BELLOVACI SPICILEGIUM.

COMOEDIAM plurimi dictam tradunt ἀπὸ τῆς κόμης, id est, à
comessatione, & ἀπὸ τῆς ὥδης, id est, à carmine; ut sit com-
vivale carmen. Nam in conviviiis primùm jocosum quoddam carmine
civium vitia juvenus liberius taxabat. Postea ars accessit, & theo-
trorum consuetudo. Nec desunt qui dictam putent à Co insula, in
qua comædiæ inventor exulavit Epicharmus. Sunt tamen qui de
nominis etymo sic censuerunt. Quum apud Athenienses jam bella
sedata essent, & ad otium cives se contulissent, cœperunt agresti-
bus injurias inferre: qua de causa, agrestes ipsi in urbem quiden-
se recipere solebant, interdumque de acceptis injuriis apud cives
conqueri. At quum nullus eis opem auxiliùmque ferret, tum
illi noctu, mortalibus omnibus somno & quieti indulgentibus, in
bis vicos obeuntes, nominatim cives compellabant, à quibus es-
sent injuriis affecti, eorùmque in se malefacta atque facinora
publicum proferebant. Et hæc quidem noctu, quum sæpè vicini
audirent, postridie audita inter se referre solebant: eique civi de-
batur vitio, cujus noctu fuissent audita convicia. Quum verò ea
res plerisque prodesse videretur, nec in rusticos adeo sævirent
vites

vites; cognitum fuit id civitati utile esse, quòd ea exprobratio esset veluti quoddam malorum remedium. Hac igitur de causa principes urbis ea iusserunt in theatrum deferri, quæ in malos cives noctu jactabantur, quòd videlicet ea res civitati simul & placeret & prodesset; sanxeruntque, ut qui ingenio præstarent, de hujusmodi rebus carmina facerent, eaque publicè in theatro recitarent, idque liberè & impunè: quin & præmia addita. Propterea autem quòd id noctu agi cœptum esset, ἀπὸ ὕπνου, hoc est, à somno, comœdiam dictam voluere. Primi verò qui hujusmodi carmina fecerunt, fuisse dicuntur Susarion, Rhullus, & Magnes. Apud Latinos primus comœdiam scripsit Livius Andronicus; dixitque comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum. Quem imitatus Cicero, sic ait in oratione pro Roscio Amerino: Et certè ad rem nihil interfit, utrum hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex agro Veiente nominem. Etenim hæc conficta arbitror à poetis esse, ut effectos nostros mores in alienis personis, expressamque imaginem nostram vitæ quotidianæ videremus. Hastenus Cicero. Quoniam autem de comœdia & fusissimè scripsit, & doctissimè Diomedes Grammaticus, visum est ejus verba hic attexere. Comœdia, inquit Diomedes libro tertio, est privatæ civilisque fortunæ, sine periculo vitæ, comprehensio: apud Græcos ita definita, Κομῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdia dicta ἀπὸ ὕπνου. Κῶμοι enim appellantur pagi, id est, conventicula rusticorum. Nam juvenus (ut ait Varro) Attica, circum vicos ire solita fuit, & quæstus sui causa hoc genus carminis pronuntiabat. Aut certè à vicis; nam posteaquam ex agris Athenas commigratum est, & hi ludì constituti sunt, sicut Romæ Compitalitii, ad canendum prodibant, & ab urbana come & oda comœdia dicta est ἀπὸ ὕπνου, id est, viculis, quòd ea humilium domuum fortunæ comprehendantur, non (ut in tragœdia) publicarum regiarumque. Vel ἀπὸ ὕπνου, id est, comestatione, quòd olim in hujusmodi fabulis amantium juvenum κῶμοι agebantur. Comœdia à tragœdia differt, quòd in tragœdia introducuntur duces, heroës, reges; in comœdia humiles atque privatæ personæ. In illa luctus, exilia, cædes; in hac amores, virginum raptus. Deinde quòd in illa frequenter & penè semper lætis rebus exitus tristes, & liberorum fortunarumque priorum in pejus agnitio; in hac tristibus lætiora succedunt. Quare varia definitione discretæ sunt. Altera enim θανάτων περιοχή, altera τύχης περίσσις dictæ sunt. Tristitia namque tragœdiæ proprium. Ideoque Euripides, petente Archelao rege, ut de se tragœdiam scriberet, abnuit, ac precatus est, ne accideret Archelao aliquid tragœdiæ proprium: ostendens nihil aliud esse tragœdiam, quam miseriarum comprehensionem. Poætæ primi comici fuerunt, Susarion, Rullus, & Magnes. Hi veteris disciplinæ jocularia quædam minus scitè & venustè pronuntiabant: in quibus hi versus fuerunt:

Ἀχρεὶτε λέξιν, Σασαρίων λέξῃ τάδε·
Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως, ὦ δημότ',
Οὐκ ἐστὶν οἰκίαν οἰκίαν ἀνδρὶ κακῷ.

Secunda ætate fuerunt Aristophanes, Eupolis, & Cratinus; qui principum vitia infectati, acerbissimas comœdias composuerunt.

Tertia

Tertia ætas fuit Menandri & Philemonis, qui omnem acerbitatem comœdiæ mitigaverunt, atque multiplicia argumenta Græcis auctoribus secuti sunt. Ab his Romani fabulas transtulerunt; & constat apud illos primum Latino sermone comœdiam Livium Andronicum scripsisse. Sunt qui velint Epicharmum in insula Co exulantem, primum hoc carmen frequentasse, & sic à Co, comœdiam dici. Antea itaque galeris, non personis utebantur; ut qualitas coloris indicium faceret ætatis, quum essent aut albi, aut nigri, aut rufi. Personis verò uti primus cœpit Roscius Gallus, præcipuus histrio, qui oculis obversis erat, nec satis decorus in personis, nisi parasitos pronuntiabat. Initio togatæ comœdiæ dicebantur, quòd omnia in publico honore confusa cernebantur: quæ togatæ postea in prætextatas & tabernarias dividebantur. Togatæ fabulæ dicuntur, quæ scriptæ sunt secundum ritus & habitus hominum togatorum, id est, Romanorum (toga namque Romana est) sicut Græcas fabulas ab habitu æquè palliatis Varro ait nominari. Togatas autem, quum sit generale nomen, specialiter tamen pro tabernariis, non modò communis error usurpat, quia Fannius togatas appellat, sed & poëtæ, ut Horatius, qui ait, *Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas*. Togatarum fabularum species tot ferè sunt, quot & palliatarum. Nam prima species est togatarum, quæ prætextatæ dicuntur, in quibus imperatorum negotia agebantur & publica, & reges Romani vel duces inducuntur, personarum dignitate & argumentorum sublimitate tragœdiis similes. Prætextatæ autem dicuntur, quia ferè regum vel magistratuum, qui prætexta utuntur, in hujusmodi fabulis acta comprehenduntur. Secunda species togatarum, quæ tabernariæ dicuntur, humilitate personarum & argumentorum similitudine, comœdiis pares, in quibus non magistratus regesque, sed humiles homines & privata domus inducuntur: quæ quòd olim tabulis tegerentur, communiter tabernariæ vocabantur. Tertia species est fabularum Latinarum, quæ a civitate Oschorum Attella, in qua primum cœptæ, Attellana dictæ sunt, argumentis distis; jocularibus similes satyris fabulis Græcis. Quarta species est planipedis, Græcè dicitur *πλάνος*. Ideo autem Latine planipes, quòd actores planis pedibus, id est, nudis, proscenium inirent; non ut tragici actores cum cothurnis, neque ut comici cum soccis olim, non in suggestu scenæ, sed in plano orchestræ positis instrumentis mimicis agitabant. Cujus planipedis Accius togatarum scriptor ita in *Ædilitia* fabula meminit: Datum est aurum, exultat planipes. Si quas tamen ex soccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant. Togata prætextata, à tragœdia differt. In tragœdia heroës introducuntur. Pacuvius tragœdias nominibus heroicis scripsit Oresten, Chrysen, & his similia. Item Accius. In prætextata autem scribitur Brutus, vel Decius, vel Marcellus. Togata tabernaria à comœdia differt, quòd in comœdia Græci ritus inducuntur, personæque Græcæ, Laches, Sostrata: in illa verò Latinæ. Togatas tabernarias in scenam ductaverunt præcipuè duo, Afranius & Quintus Ennius. Nam Terentius & Cæcilius comœdias scripserunt. Latina Attellana, à Græca Satyrice differt, quòd in Satyrice ferè Satyrorum personæ inducuntur, aut si quæ sunt ridiculæ similes Satyris, Autolycus, Burris: in Attellana,

lana, obscenæ personæ, ut Marcus. Dramata autem dicuntur tragica aut comica *παρὰ τὸ δράν*, id est, agere. Latinæ fabulæ appellantur, sive factubulæ. In Latinis enim fabulis plura sunt cantica quæ canuntur. Vel à faciendo; nam & agi fabula, non referri ab actoribus dicitur. Itaque Horatius utraque significatione interpretatur, quum ita de fabula dicit: *Aut agitur res in scenis, aut acta refertur*. Dramatica verò tres personæ solæ agunt. Ideoque Horatius ait: *Ne quarta loqui persona laboret*; quia quarta semper muta. At Latini scriptores complures personas in fabulas introducere, ut speciosiores frequentiam facerent. Satyrica est apud Græcos fabula, in qua item tragici poetæ, non reges aut heroës, sed Satyros induxerunt, ludendi causa jocandique: simul ut spectator inter res tragicas seriasque, Satyrorum quoque jocis & lusibus delectaretur, ut & Horatius sentit his versibus:

Carminē qui tragico vilem certavit ob hircum,

Mox etiam agrestes Satyros nudavit, & asper

Incolūmi gravitate jocum tentavit, eo quod

Illecebris erat: & grata novitate morandus

Spectator. —

Mimus est sermonis cujuslibet motus sine reverentia, vel factorum cum lascivia imitatio. Mimus dictus, quasi solus imitetur; & quum alia poemata idem faciant, solus tamen quasi privilegio quodam, quod fuit commune, possedit. Similiter atque is qui versum facit, dictus *ποιητής*, quum tamen artifices, qui æquè quid faciunt, non dicantur poetæ. Membra comædiarum tria sunt, diverbium, canticum, chorus. Membra comædiæ diversa sunt: definito tamen numero continetur, à quinque usque ad decem. Diverbia sunt partes comædiarum, in quibus diversorum personæ versantur. Personæ autem diverbiorum, aut duæ aut tres, rarò autem quatuor esse debent, ultra augere numerum non licet. In canticis autem una tantum debet esse persona; aut si duæ fuerint, ita debent esse, ut ex occulto una audiat nec loquatur, sed secum (si opus fuerit) verba faciat. In choris verò numerus personarum definitus non est; quippe junctim omnes loqui debent, quasi voce confusa, & concentum in unam personam reformantes. Latinæ verò comædiæ chorum non habent, sed duobus tantum membris constant, diverbio & cantico. Primis autem temporibus (ut asserit Tranquillus) omnia quæ in scena versantur, in comædia agebantur. Nam & Pantomimus & Choraules in comædia caneant. Verum actores comædiarum, pro facultate & arte potiores, principatum sibi artificio vendicabant. Sic factum est, ut nolentibus cedere mimis cum artificio suo ceteris, separatio fieret reliquorum. Nam dum potiores inferioribus, qui in omni magisterio erant, servire dedignabantur, seipsos in comædiis separaverunt; ac sic factum est, ut exemplo semel sumpto, unusquisque artis suæ rem exequi cœperit, neque in comædiis venire. Cujus rei indicia produnt nobis antiquæ comædiæ, in quibus invenimus, *Acta tibiis paribus, aut imparibus, aut Serenis*. Quando enim chorus canebat, choricis tibiis, id est, choralicis, artifex conceinebat. In canticis autem pyraulicis respondit. Sed quod paribus tibiis vel imparibus invenimus scriptum, hoc significat, quod si quando monodio agebat, unam tibiam incebat: si quando synodio, utramque. Hæc ad verbum Diomedes:

Monodium est, quum unus aliquis è scena cantum profert, nec chorus simul.

Servius in illud Virgilii libro nono Æneidos :

*O vera Phrygia (neque enim Phryges) ite per alta
Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum.*

Biforem, inquit, bifonum, imparem. Et servavit eis tibiarum suarum naturam. Tibiæ autem Serranæ dicuntur, quæ sunt pares, & æquales habent cavernas : aut Phrygiæ, quæ & impares sunt, & inæquales habent cavernas. Ergo biforem, dissimilem, dissorum. Non enim sunt pari modulatione compositæ. Ut enim ait Varro, tibia Phrygia dextra unum foramen habet, sinistra duo : quorum unum acutum sonum habet, alterum gravem. Hactenus Servius.

Varro libro primo, *De re Rustica*, cap. secundo :

Certè, inquit Fundanius, aliud pastio, & aliud agricultura, sed affinis. Et ut dextera tibia alia, quàm sinistra, ita ut tamen sit quodammodo conjuncta : quod est altera ejusdem carminis modorum incentiva, altera succentiva. Et quidem licet adjicias, inquam, pastorum vitam esse incentivam, agricolarum succentivam, auctore doctissimo homine Dicæarcho, qui Græciæ vita qualis fuerit ab initio, nobis ita ostendit, ut superioribus temporibus fuisse doceat, quum homines pastoritiam vitam agerent, neque scirent etiam arare terram, aut serere arbores, aut putare, ab his inferiore gradu ætatis susceptam agriculturam. Quocirca & succinit pastorali quod est inferior, ut tibia sinistra à dextræ foraminibus.

Scena, sive *σκηνή*, verti Latine potest *umbraculum*, vel *tentorium*. Erat autem antiquis scena umbraculum ex arborum frondibus, umbra causâ à rusticis excitatum : ubi festis diebus convenientes diversa ludorum & jocorum genera exercebant. Id quod hodieque in pagis videmus plurimis in locis observari. Nam (ut olim ante usum theatrorum) scenæ super plaustra ductilia extruuntur, ac per compita ductæ, populo præbent fabularum oblectationem.

Theatra erant ædificia in populi gratiam extructa, ad hemicycli sive semicirculi speciem, dicata ludis spectandis. Latine spectacula possis dicere; sic enim à commodè prospiciendo ac videntibus sunt apellata : *θεατὴς*, spectator : *θεάτρια*, spectatrix : *θεατῆριον*, *θεάτρον*, spectaculum, theatrum. Porro, ut scribit Cassiodorus, theatri frons, sive ea theatri portio, quæ inter duo cornua prætenditur, scena vocatur. Ita autem componebatur theatrum, ut eò conveniens, & ibi commodè sedens turba, è longinquo facile spectare posset, concavo æqualique parietum circumjectu, ut vel leni sono dicta verba, ad alterum theatri caput facilius perferretur. Ita enim erat conformatum, ut æquè gestus prospicerent ac voces audirent ii, qui ad latera & in summis sederent gradibus, atque ii qui in imis juxta scenam. Postea verò excogitatum est theatrum in rotundam formam extructum, alio longè excellentius atque capacius : quod quia velut ex duobus constaret theatris, nec amplius hemicyclum, sed rotundam formam referret, ob id amplius theatrum dictum est. Amphitheatrum tamen scribit Dion ex hoc dici, quod per ambitum sedilia disponderentur absque scena.

Proscenium locus erat, seu velum, aut etiam pulpitum, ante scenam. Ex proscenio in scenam evocabantur mimi sive histri.

nes ab fabulas agendas; vicissimque è scena illuc revertebantur. Unde actuum in Latinis comœdiis internoscitur distinctio: sicut in Græcis choro in orchestram demigrante.

Scenam etiam vocant comici, quicquid duæ pluresve personæ sermonis integri & absoluti colloquuntur, illicque finitur scenâ, ubi aut aliqua persona introgreditur, aut alia ad forum, aut aliò quolibet ad viciniam currit.

Actus unus plures scenas comprehendit. Estque in comœdia, actus, pars quodammodo absoluta & integra, nondum tamen rem omnem finiens, sed ita dimidiatam relinquens, ut respirent spectatores, & facilius commutetur quicquid in reliquis comœdiæ partibus superest. Id autem actus commutare dicebant. Interea mimi disteria & diverbia referebant; recitabanturque nescio quæ jocularia, quæ populum nova oblectatione afficerent. Comœdiatum recitatio in scena, actio dicebatur, unde etiam qui agebant, & fabulas pronuntiabant, actores dicti: qui & comœdi, histriones, ludiones, ludii, & hypocritæ, id est, alienæ personæ simulators.

NOMINUM COMICORUM RATIO, PER EUNDEM THEODORICUM.

NON est de nihilo, quòd poëtæ comici aut hæc aut illa nomina indiderunt suarum personis fabularum. Hujus rei amplissima tibi damus testimonia. Donatus in *Adelphos*: Nomina, inquit, personarum in comœdiis habere debent rationem & etymologiam. Etenim absurdum est comicum apertè argumenta confingere, vel nomen personæ incongruum dare, vel officium quod sit à nomine diversum. Hinc servus fidelis *Parmeno*: infidelis, vel *Syrus*, vel *Geta*: miles *Thraso*, vel *Polemon*: juvenis *Pamphilus*: matrona *Myrrhina*: & puer, & ab odore *Storax*: & à iudo, & à gesticatione *Circus*: & item similia, in quibus summam poëtæ vitium est, si quid è contrario repugans contrarium diversumque protulerit: nisi per antiphrasin nomen imposuerit joculariter: ut *Misargyrides* in *Plauto* dicitur trapezita. Et ferè hoc modo apud alios à poëtis nomina componuntur describenda per antiphrasin, quod designat *Storax*.

Idem in *Andriam*: Semper, inquit, nomina comicorum servorum, aut à nationibus sunt indita; ut *Myfis*, *Syrus*: aut ex accidentibus, ut *Lesbia*, velut ebriosa, à *Lesbo* insula, quæ est ferax suavissimi candidissimique vini: aut à vernilitate, ut *Pseudolus*: aut ex negotio, ut *Chrysalus*: aut ex qualitate corporis, ut *Chylas*: aut ex specie formæ, ut *Pinacium*.

Strabo libro septimo. Fuit & alia regionis divisio, ex antiquis permanens temporibus. Alios enim *Dacos*, alios *Getas* appellant. *Getas* quidem, qui ad Pontum in Orientem vergunt: *Dacos* autem, qui in oppositum versus Germaniam, & ad *Istri* fontes, quos olim *Davos* vocatos esse reor. Ex quo apud Athenienses *Davorum* & *Gatarum* nomina servilia plurimum abundabant. Hoc sanè crebrius est, quàm à *Scytharum* gente derivari, quos *Daas* vocant. Ingè enim illi ad *Hircaniam* positi sunt, nec ex eo loco *Athenas*

mancipia deportata putandum est. Servos enim aut è populorum nominibus vocabant, à quibus vestabantur, ut Lydum & Syrum : aut iis maximè quæ illis in locis magis ac magis usurpata erant, ut Manem & Midam, ex Phrygia : Tibiúmque, è Paphlagonia.

Servius in primam Eclogam Virg. Etiam hoc sciendum, & personas hujus operis ex majori parte nomina de rebus rusticis habere conficta : ut Melibœus, *ὅτι μέλει αὐτῷ τῷ βοῶν*, quod curam gerit boum. Et Tityrus : nam Laconum lingua Tityrus dicitur aries major, qui gregem anteire consueverit ; sicut etiam in comœdiis invenimus. Nam Pamphilus, est totus amans : Glycerium, quasi dulcis mulier : Philumena, amabilis.

Qui de nominum propriorum etymo & interpretatione pluriscire volet, huic adeundus est Cratylus Platonis.

Erasmus in Commentario, *De rerum copia* : Comici præcipue varietatem in ejusdem quoque generis personis affectasse videntur. Quid enim dissimilius, quàm Demea ac Mitio apud Terentium : Quorum hic quum etiam gravissimè filium objurgat, blandus est : ille quum maximè blanditur, amarulentus : & tamen uterque soror, atque adeò fratres. Quid diversius, quàm Chremes semper placidus ac civilis, & Simo vehemens ac suspiciosus ? Item quare Pamphilus cordatus, & Charinus inops animi consilii que ? Quare tam dissimile, quàm Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens pensi ? Multum item interest inter Davum pertinacissimum sperandi auctorem, & Byrrhiam nihil præter desperationem afferentem. Plurimum inter parasitum Gnathonem & Phormionem & ab utroque longè dissident parasiti Plautini, quemadmodum & hujus meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentii meretrices propemodum bonas fingit, veluti Philotin & Bacchidem in Hecyra : Plautus senes amantes, ac festivos, & uxores veteratoriè imponentes : quanquam aliàs Euclionem prodigiosè tenacem ac suspiciosum facit. Hactenus Erasmus.

Andros insula est, una ex Cycladibus, in mari Ægæo, ab Andronio filio qui in ea regnavit, nomen sortita. Porro Ægæum mare hodie nautis, vulgò dicitur *Archipel*, nonnullis *Archipelago*. Andros nunc iisdem vocatur *Andro*, plerisque *Andria*. Hinc adjectivum *Andrius*, unde & huic fabulæ nomen. Æneas, ait Lactantius cum patre Anchise & filio Ascanio profugus Delum venit. Hic à Delo Anio sacerdote Apollinis recipitur hospitio, qui illis indicat, quidque se filiarum parentem orbem relictum. Andrum enim, à qua Andros insula, reliquisse patriam, &c. Ovidius libro decimotercio *Metamor.* de Ænea loquens :

Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phæbus

Rite colebatur, temploque domoque recepit.

Virgil. quoque libro tertio *Æneid.* de insula Delo verba facientem

egressi veneramur Apollinis urbem.

Rex Anius, rex idem hominum, Phæbique sacerdos,

Vittis & sacra redimitus tempora lauro

Occurrit : veterem Anchisen agnoscit amicum.

Jungimus hospitio dextras, & tecta subimus.

Passibula, verti potest, omnibus consulens : *πᾶς, omnis, universus*, *βουλῆ, consilium*. Ejus quippe agnitio nemini non consuluit, co-

nium animos alioqui turbatissimos feliciter tranquillans. Id quod luculentissimè docet hujus comœdiæ catastrophe.

Philumena, in amore perseverans ac persistens, manens in amicitia, φίλος, amicus : μένω, maneo. Scribendum autem esset Philomena, secunda & tertia brevibus : at causa productionis assumit *v* post *o*, ut sit diphthongus *u*, quam nos in *u* longum vertimus, dicentes Philumena. Sic dicunt Græci νόσος, ἔνομα, pro νόσος, ὄνομα. Sic dixit Virg. *Upilio*, pro *Opilio*. Nisi fortè quis malit ducere à verbo φιλέμαι, id est, concilior : ut sit participium scæmininum, quasi conciliata, vel amata.

Chrysis, aurea : χρυσός, aurum : Chrysidēs, aureæ crepidæ, vel phialæ. Aureos mores apud Horatium libro quarto Carm. ode secunda, enarratores intelligunt bonos & sanctos, pulcherrimos, elegantes, & amabiles, ut apud Virgil. lib. VIII. *Æneid. Aurea secula*. Et rursus apud eundem lib. X. *Aurea Venus*. Erit igitur Chrysis, aurea, elegans, amabilis.

Simo, Pamphili pater, senex naso simo & pressō, à specie nomen habet, quòd simi sunt iracundi & biliosi.

Pamphilus, adolescens, à fideli amore, *Totus amans*, vel *Omibus amicus*. πᾶν, totus, omnis : φίλος, amicus.

Davus, servus, à patria : ut paulo antè ex Strabone.

Dromo, servus, à cursu : δρόμος, cursus : δρομαῖος, velox : Servorum est, velociter currere, quòd jusserint domini.

Sofia, libertus, *Quod sit in bello servatus*. Unde & servis nomen inditum : σώζω, servo.

Charinus, adolescens, *Ab animi benevolentia* ; χαρίζομαι, facio grata, obsequor, & beneficium gratiamque conféro.

Byrrhia, servus, *A patria*, inquit Donatus. Sunt qui Phrygiam his Donati verbis putent innui. Didymus certè existimavit Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἄεθρον τῆς διαίτης, hoc est, à mollitie vitæ. E enim cognata videtur literæ *φ* : nam Philippum, aliqui βίλιππον appellant : sicut Phrygas, Brygas. Auctor Cælius lib. XXIX. cap. xviii. Idem quoque tradit Lilius, lib. XIII. A Phrygia dicitur seu Brygia nomen esset Byrrhiæ : idque per literarum metathesin. Porro Phryges ingenio fuisse servili, vulgatum testatur adagium, Phryx plagis emendatur. Plinius lib. V. cap. xxix. Pyrrham urbem facit Cariæ. Quintilianus lib. I. docet *B* literam fuisse interdum pro *P* usurpatam : ut Byrrhus, pro Pyrrhus. Itaque fieri potest, ut à Pyrrha urbe nomen ductum sit Byrrhia, idem prorsus valens quod Car. Herodotus in Euterpe ostendit, Cares barbaro servilique fuisse ingenio, & ad quidvis malorum ferendum paratos, mercede proposita : Unde & natum proverbium, *In Care periculum*, subaudi, *facio* : hoc est, in homine aut re viliori fac periculosam experientiam, in qua si parum feliciter cesserit, non multum dispendii capiendum.

Crito, quod controversiam dirimat : κριτής, judex, arbitrator : κρίνω, judico, interrogo, examino, quæstionem de aliquo habeo : Sanè Critò Andrius Athenas veniens, totam hujus comœdiæ litem & controversiam diremit, indicans quæ esset Pasibula.

Chremes, Pasibulæ & Philumenæ pater, Senex, à screando, quod senes tussi expurgent pectus : χρέμπλομαι, screo.

Glycerium, meretrix, à voluptate, vel dulcedine ; γλυκερός, *dulcis*. Hinc Glycyrrhiza, *dulcis radix* : vulgus Liquiritiam vocat. Glycer, hujus Glyceres, nomen mulieris proprium, verti etiam potest *dulcis* : ejus diminutivum Glycerium, *dulcicula*.

Myfis, ancilla, à Mysia patria. Strabo refert Myforum populum usque adeo contemptum fuisse, ut proverbio locum fecerit. Id usurpat M. Tullius in oratione pro Flacco : *Quid, inquit, porro, in Græco sermone tam tritum atque celebratum est, quàm si quis despiciatui ducitur, ut Myforum ultimus esse dicatur ?*

Lesbia, obstetrix, à Lesbo insula. Rationem habes paulo antè,

T. FABRI OBSERVATIUNCULÆ

MISCELLANÆ AD METRA TERENTII.

ILLI se mihi magna quadam voluptate, & fructu haud mediocri, privare videntur, qui Terentium studentes legere, nec metra tamen illa, quæ uti Terentius consuevit, novere, Memoriarum enim tam venustum, tamque amabilem, scriptorem quis mandare possit, & mandatum custodire, nisi si & ipse metra illius senserit ? Dein, multo sibi majorem admirabilitatem poeta comparet, ubi intellexerint lectores quo genere carminis hinc aut hinc utatur. Nam, apud Terentium quidem, plane ita videmus fieri ac apud Virgilium solet, ut carminis ratio, & modus rei, qua de agitur, naturam fere plerumque expriment, quod in primis observandum est, & acri quodam aurium judicio confectandum. Est aliud etiam, in quo maxima utilitas posita est : Si qui enim forte errores in carmine fuerint, quod perquam facile potest evenire, & nimium sæpe evenit, eos errores deprehendere possit nemo, nisi qui verum rationem calleat. Sed hæc satis ; neque enim hoc loco artem metiendi carminis docere decrevi.

Paucas igitur observatiunculas proposuisse suffecerit, quæ & certæ sunt & perspicuæ. Eas autem priusquam ingrediari, hoc audi, quod apud Ciceronem in Oratore Perfecto scriptum est. (At Comitorum Senarii) propter similitudinem sermonis (*quod nos Galli vulgo vocamus conversationem & entretien*) sic sæpe sunt abjecti (*id est, neglecti & populares, & ut Græci vocant, ΛΟΓΟΕΙΔΕΙΣ*) ut nonnunquam vix in his numerus (*id est, rhythmus, ut Græce dicitur*) & versus (*id est, dimensio*) sentiri possit. Vides Ciceronem ipsum fateri quæ fatetur de dimensione, de rhythmico ; utrumque, scilicet, vix sentiri posse. Quid nos barbaros homines, & à felicitate, ac doctrina illius sæculi tam magna intercapedine diffisos judicare debeat ? Sed, quod mirere, de senariis tantum loquitur Cicero ; quid, si de trochaicis, de anapæsticis ? de universo genere iambicorum ? quid si de universis anapæsticorum formis agendum ipsi fuisset ? quid de aliis generibus, quæ in Græcorum comædiis celebrata olim fuerunt ? Tum vero magis dixisset, *vix sentiri possunt*.

Sed ad rem venio. Sic igitur docti existimant, duo tantum verum genera esse apud Terentium, iambicos & trochaicos. Id ego in universum esse verissimum scio. Sed quid ad hos versus Act. IV. Andriæ Scen. I. dicas ?

*Hocine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparet commoda! ah!*

Ibi nihil Faernus, vir in isto genere diligentissimus. Muretus aurem ultro fatetur, horum quatuor versuum rationem explicare difficile esse. Scio quid Goveanus, quid Scaliger, quid Erasmus dixerint ad hunc verum. At non est senarius, &c. Arbitror esse Dactylicum quaternarium perfectum; & talis necessariò fuerit, si modò tollatur illud, *est*, quod ex glossemate huc irrepsit. Possit referri & ad genus choriambicum. Secundus potest esse trochaicus senarius catalecticus; sed fortasse iambicus trimeter fuerat, sic ad formam suam redigendus:

Innata cuiquam tanta ut fiet vecordia.

Tunc *fiet* fuerit monosyllabum. Exempla infinita sunt. Tertius est trochaicus septenarius catalecticus, cuiusmodi non memini me multos legere.

Ut malis gau-deat alien' at-qu' ex-in-com-modis.

Tamen, quod minus credibile videatur, ex regula & observatione, quæ inferius ponetur de elidendo *s*, poterit esse senarius sic:

Ut mali' gau-deat a-lienis-atqu' ex-incom-modis.

Erit synizesis in secundo pede, ut & in tertio, nil frequentius.

Quartus est:

Alterius sua ut comparet commoda, ah.

Puto scribendum esse, *Alterius ut sua commoda comparet-ah.*

Erit dactylicus quaternarius. Illud autem *ah* extra versum erit, ut solent esse exclamations, interjectiones, in fine & initio, apud Sophoclem, Euripidem, Aristophanem. Quin & apud Terentium ipsum exempla reperies.

De Cretico, seu Amphimacro.

Joachimus Camerarius, vir inter Germanos superiori sæculo insignis, honoratissimus, & longe optimus, putat, Creticum in iambico & trochaico genere locum habere non posse: multi contra nituntur. Sed videamus.

In Andria pag. 6. legitur: *Liberius vivendi fuit potestas: nam antea.*

Debet autem esse versus senarius iambicus. Itaque liberius erit Creticus extrito *E*, quod breve est, quasi pronuntiares *librius*, exempla ejus rei sunt innumerabilia in comicis & tragicis antiquis. Quin & apud Virgilium diligentissimum scriptorem legas, *aspris*, pro *asperis*; *semustum*, pro *seminustum*; *vinclis*, pro *vinculis*; *oraculum*, pro *oraculo*; *gubernaclo*, pro *gubernaculo*; *circlos*, pro *circulos*, & *maniplis*, pro *manipulis*. Ac si elidatur *s* in *librius*, quod olim fiebat, erit tantum dactylus *libriu'*. At illud *fuit*; erit monosyllabum; quod & verum esse interdum scio. Tunc Creticus exclusus fuerit. Ergo quærat aliud, & aliud etiam.

Pag. 9. *Pro uxore habere hanc pere-grinam, ego il-lud sedulo.* Manifestissimus esse videtur Creticus in *grin' eg' il*; sed in *ille, illa*, &c. olim prior syllaba erat communis; quod nihil certius.

Pag. 10. *Nunc tuum est officium has bene ut assimules nuptias.* Est autem hic versus plane trimeter; ergo Creticus in prima sede. Ad id negatur, per collisionem, scilicet, & synizesin, ita ut sit spon-dæus in prima parte senarii.

Pag. 11. Paulo inferius. *Dave. Hem. quid est? ebodum ad me: quid hic volt? quid ais? qua de re? rogas?*

Nemo, videtur certe, negare possit, quin hic sit Creticus in quarta regione, nam versus est octonarius acatalecticus iambicus. Sed vide: aiunt *D elidi*: itaque spondæus ex Cretico fiet.

Pag. 26. *Nil propter hanc rem, sed est, quod succenset tibi. Et mox: Quidnam est? pueril' est: quid est, &c.*

In utroque exemplo affirmant miserum illud *D. exteri* debere, ob quod meritum, nescio:

Pag. 41. *Vestri cuju' ve-stri? Pamphili. Hem. quid, Pamphili?*

Est indubitratus iambicus senarius: itaque Creticus secundam sedem occupabit, quo te cunque verteris, nisi priorem in *cuju'* brevem olim fuisse contendas, quod an fieri possit dubito. Tamen & ad hoc respondent, syllabam illam *ju'* plane perire: unde pro Cretico habebis spondæum.

Pag. 58. *Sed ecce ip-sa egreditur nostri fundi calamitas.*

Pag. 71. *Dedu-cam sed ec-cum militem: est istuc datum.*

Nemo non deberet esse Creticum in locis notatis, at multi negant. Nam olim dicebatur *ecum, ecam*, quia non geminabant eandem consonantem.

Pag. 103. *Tu par pari referto quod e-am remordeat.*

Est planissime senarius, seu trimeter. Quamobrem in quinta sede erit Creticus. Sed & qui Creticum hinc ablegant, scin' tu quid dicant? dicunt illi versum esse aliter metiendum, sic: *Tu par-pari refer-to quod eam-remor-deat.*

Et tunc erit anapæstus in quarta dimensione versus. Id autem verum esse potest; nam olim, *eum, eam, eas, suum, suas, suis, &c.* monosyllaba erant, ut ex Lucretio constat; ne ad Ennium usque, & ad Livium Andronicum ascendamus. Sed & falsam ibi lectionem esse, dixi, opinor, in Notulis.

Pag. 51. *Quod voluptates eorum propria sunt: nam mi immortalitas.*

Est octonarius iambicus acatalecticus; debet igitur esse Creticus initio dimensionis. At contra, aiunt secundam syllabam in *voluptates*, esse brevem, quod mihi quidem videtur incredibile. Melius dicas primam syllabam, quæ brevis est, ita raptim pronuntiatam fuisse, ut non audiretur; & pro *volu*, diceretur, *ulu*, per *v* consonum. Verum hæc satis de Cretico. Dices, quid ais, tandem? An admit-tendi sunt cretici in iambeos, in trochaicos? Non arbitror: cum in cretico plus temporis absumat pronuntiatio, quam in spondæo, cui tamen in iambicis comicis & tragicis locus est. At sunt tamen cretici in illis versibus superius positis? Fateor id quidem: sed ii non pronuntiandi ut cretici. Quid ita? Hæc regula certa esse videtur, cum à natura profisciscatur: Syllaba brevis inter duas longas posita vix pervenit ad sensum. Id autem nî esset, qui tandem Virgilius potuisset dicere *aspris* pro *asperis*, *circlos* pro *circulos*, &c.

De tribrachy nihil necesse est dicere; cum pes ille tempus iambi impleat, & eundem motum habeat.

Proceleusmaticus, id est duo Pyrrhichii, seu quatuor breves cum spatium spondæi consumat, cui spondæo jus est sedendi in iambicis & trochaicis, mirum esse non debet, si apud comicos frequens reperitur; nam & in tragicis recentioribus illum interdum reperias.

In Andr. Ita fa-ciam hoc primum, &c.

Pag. 9. Sati' vehe-mens causa ad objurgandum, &c.

Nisi dicas esse anapæstum, cum apud Horatium legas:

Vemens, & liquidus, pueroque simillimus amni.

Pag. 27. Num immemor es discipuli? ego quid narres nescio.

Ad quem versum notant quidam pro discipuli, pronuntiandum discipuli trisyllabice, id quod tamen minus necesse est ad dimensionem versus deprehendendam. Verum plura addere nihil opus est.

Nunc quod dicam, id esse verum videbitur, & non est tamen; molossum scilicet, is ex tribus longis constat, pro iambo, spondæo, aut anapæsto sumi, Pag. 13. Sive ista uxor, sive amica est, gravis & Pamphilo est.

Sed ibi errorem esse puto, de quo in Notulis; neque enim mihi credibile fiat, molossum, qui tanto longior & ponderosior sit aliis pedibus, hîc à Terentio usurpatum fuisse. Dein posset etiam esse creticus, ex ea observatione quæ superius posita est, circa pronomina iste, & ille; quod tamen hîc verum esse non puto.

Bacchius, seu bacchæus, id est, brevis longa, longa videtur aliquibi reperiri, quod tamen minus verum est.

Pag. 26. Sed hic Pamphilus, quid dicit? firmavit fidem.

Non est, inquam: nam versum ita scribere, ita metiri debemus:

Sed hic Pamphilus, quid dicit? firmavit fidem.

Extrito & finali, qua de re mox.

Pag. 31. Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

Non est bacchæus; est anapæstus, nam prior in illum communis est apud veteres.

Ibid. At istuc periculum in filia fieri, grave est.

Neque hîc bacchæus est, cum priorem in istuc, isthic, & aliis bene multis id genus nominibus modò longam facerent antiqui, modò brevem: nam *th*, ut *θ* apud Græcos, est levis sibilus tantum, id est, pæne nihil. Adde quod periculum necessario longum est in secunda, nam illud *l* ante ipsam decurtationem longum erat.

Perit ante consonantem. Lucretius, Ennius, Plautus, Tragicæ veteres: ita, *heru'*, *magi'*, *tristi'*, *omni'*, &c.

Perit ante vocalem: exemplum insigne est, pag. 27.

Bonum ingenium narras adolescentis: optimum.

Ubi necessario pronuntiandum est, *sceni'* optimum: perit enim *s*, & fit synalœpha: est autem trimeter iambicus.

Pag. 43. Itan' Chrysis? hem! nos quidem pol' miseras perdidit.

Ubi cum & pereat in Chrysis, pronuntiabis, Chrys', hem.

Ibidem, Semper enim dicta est ejus hac, atque habita est soror.

Pronuntiandum est *ju'* hac una syllaba per synizesin, seu confidentiam. Sed exemplis parco, sunt enim innumerabilia. Hinc, obiter dicam, facile discas quæ apud veteres Latinos pronuntiandi fuerit ratio, & quantopere illa sub Julio & Octaviano Cæsariibus variare cœperit.

Confidentia, seu, ut Græcis dicitur, synizesis, aliis synæresis, in his poetis frequentissima est; ea autem fit, cum duæ syllabæ ex vocalibus compositæ in unam coalescunt, ubi id res fieri postulat. Exempla in duabus primis fabulis en tibi, sed de multis pauca. *Quiesci* monosyllabum, ut & *suo*. *Quiesci* dissyllabum, *grandiuscula*, *tetra-*

tetrasyllabum, p. 43. *ait* monosyllabum, p. 26. & alibi. Ita *fuit* monosyllabum, ut apud Græcos *yi* in *harpie*, & in omnibus præteritis participiorum activæ aut medialis formæ, quæ sint secundæ sexus. Ita & *fiet* monosyllabum, *posset* duarum interdum est syllabarum. Sed & hujus figuræ exempla sunt apud Virgilium satis multa.

M. in medio dictionis eliditur, p. 7.

Quidquam attine-re, enim ve-ro spectatum satis,

Pag. 13. *Enim ve-ro, Dave, &c.*

Est anapæstus: versus autem est octonarius.

Pag. 28. Ante consonantem in voce sequenti, eliditur:

Certe enim scio: non satis me pernostī etiam qualis sim, Sīmo.

Est dactylus in prima sede. Versus est tetrameter perfectus.

Pag. 43. *Itan' Chrys' hem? nos quidem pol miserā perdidit.*

Eliditur *l* in *ille, illos, illis, &c.* Et aliis quibusdam. Exempl.

p. 9, 13, 31, 50, 52, &c. Eliditur & *D*, ut in Eunuch. Act. II.

Scen. II. Eliditur quoque *R*, ut bene à Faerno observatum fuit.

Graviter itaque lapsus est Muretus, qui non viderit in versu Æ-

chylī, quem ipse profert, primam in *morphen* Gr. esse brevem,

propter *R* liquidam: atqui sic est. Unde apud poetam Græcum

ut ostendi olim ad Phædrum: *pherbe boas, pherbe mēla, &c.* et

autem hexametrum. Secundum illud *pherbe* junctum cum syllaba

as effecerit palimbacchiū, qui pes plane ab hoc genere alienus est.

Elisio interdum nulla est, ut p. 10. & alibi sæpius.

Breviant interdum comici quæ alii producunt, ut *i*, in *abi*. p. 11.

bis, & p. 52. ita Terentius ultimam corripit in *mane*, p. 41. in *jū-*

p. 51. in *tace*, p. 78, &c. quia, ut opinor, ea verba erant & t

cundæ & tertiæ inflexionis.

ME. TE. SE.

Pro *ME* dicebant *MED*, ut Act. IV. Scen. IV.

Reliquit med homo, atque abiit, &c.

Sic enim omnino legendum est. Ita Plautus *med erga*.

Ita fit & *sed* pro *se*; Terentius Act. IV. Scen. VI.

Quæ sed inhoneste optavit parere hic divitias.

I A M dissyllabum est, p. 19.

Profer, dum proficiscar aliquo, ne videam, audi nunc iam.

Est trochaicus. Sed hoc plus decies apud Plautum invenit.

Pronuntiandum quasi sic scriptum esset *Yam*.

Hoc in primis necesse est meminisse, ne quis fallatur in metiens

carmine, Terentium ab uno genere ad alterum interdum trans-

ire; quin & trochaicos iambis, & contra, sic intermiscere,

absque diligenti observatione id haud facile sentias.

EHO, ut aliæ quædam exclamationes, indignationes, inte-

jectiones, interdum extra metrum censentur, ut p. 41.

Eho, an non est? recte ego semper fugi has nuptias.

Cum autem sit iambicus senarius, *Eho* debet esse extra versum

& id Græci factitabant, ut supra notavimus.

Postrema omnium observatio est, omnes omnino fabulas Ter-

rentii in trochaicos desinere; quod idem de omnibus Plauti como-

diis verum esse scio. Excipienda tamen videtur *Pseudolus*, cuius

postremus versus est: *Atque approbare hunc gregem, & fabulam*

in crastinum vos vocabo. Sed audacter affirmare possum duobus in locis versum unum corruptum esse, eum sic leges: *Atque hunc approbare gregem, & fabulam; in crastinum vos voco.* Quod miror à nemine animadversum fuisse. At isthuc *fabulam* dissyllabice pronuntiari debet, ex regulis & exemplis superius positis. Cætera bene procedent. In extremo versu Asinariæ est etiam error: Nam ille versus ex Trochaico legitimo factus est octonarius vitiosus duobus locis. Sic habet:

Remur impetrari posse, si plausum sic clarum datis.

Sic autem ille scribendus:

Remur impetrari posse, si plausum clarum datis.

Cæteri, qui à Grege pronuntiantur, & hunc præcedunt, sunt certissimi trochaici.

Hæc paucis quidem, sed, ut spero, ea satis fuerint ad illa intelligenda, quæ in cæteris Terentii fabulis paulo impeditiora videbuntur. Neque vero mihi ad credendum difficile est, quæ dixi modò, non ex æquo omnibus probatum iri; sed ad eos provoco, qui scriptores antiquos bene ac diligenter legerint.

DANIELIS HEINSII, AD HORATII DE PLAUTO ET TERENTIO JUDICIUM, DISSERTATIO.

*At nostri proavi Plautinos, & numeros, &
Laudavere sales; nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte, mirati: si modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis caltemus & aure.*

DURUM equidem judicium, & quod non nemo hac ætate de leporum omnium parente, summo critico, ac maximo poetâ excidisse nollit: cujus tamen vernæ melius de Plauto judicabant, quam qui familiam in literis tueri hac ætate creduntur. Qui nec sæculi, quo vixit, & quo, cum poetis, tum Latina lingua, ad supremum culmen ac fastigium evecta fuit, ignorare potuit judicium; vir tantus, & quod rei caput arbitror, principibus, qui inter se quotidie de iis judicabant, intime familiaris ac amicus. Augusto autem, optimo ingeniorum judici, tam gratus atque acceptus, ut non rarò lepidissimus homuncio ab eo diceretur, & quem, si antiquitati habenda hic fides, etiam habere ab epistolis optavit. Qui cum contra tanti Terentii fecerit fabellas, ut & integras ex iis ~~partes~~ descripserit, & ubique accommodet, soli denique artem triquat; hominis ~~utrobique~~ potius quam eruditi esset, ita dissentire à tanto viro, ut ne causam quidem prius cognoscendam crederet. Quare videamus saltem, quid adferri pro utroque possit. Ne vel Placci judicium in posterum, ut solent, aut Terentium securè nimium damnare quidam pergant in comœdia. Omnia autem pro Horatii judicio, qui Plautum sic amamus, ut è manibus rarissimè autemus deponendum, dicentur potius quam nostro. Ac de numeris quidem nonnulla Donatus: qua etiam in parte haud parum veteribus nonnullis placuit Terentius. Rufino quidem Grammatico, cum inquit:

Agno-

*Agnovit metrum, servatque Terentius artem :
Nam prologus trimetro didicit componere versu,
Scenarumque actus primos pede claudit eodem.*

Quamquam certè Fabius, non stetit intra trimetros deplorat: de quo forte aliàs dicturi sumus. Ad alterum priusquam veniamus, quædam præmittenda erunt. Cum eadem comœdiæ propemodum sint partes ac tragœdiæ, finis quoque ex parte idem, ex parte diversus, multa esse utrique communia necesse est. Delectare enim ac docere est comœdiæ: neque minus comici διδάσκαλοι & κωμικοδιδάσκαλοι, quam tragici à Græcis dicuntur. Nec movere risum sane constituit comœdiam, sed plebis aucupium est, & abusus. Nam ridiculum, ut recte Aristoteles, *vitium est & fœditas, doloris expers; quæ partem in homine aliquam corrumpit absque morbo*. Sicut fœda & detorta facies, si nullo cum dolore id fiat, risum movet. Unde ipsum quoque risum, omnes fere antiquissimi philosophi indignum sapienter judicarunt. Adeo ut Plato, tanquam sacrilegum, traducere non dubitet Homer. qui ridentes introduxit Deos; quod in homine non τὸ κατὰ λόγον, verum τὸ κατὰ αἴσθησιν, quemadmodum philosophi loquuntur, διαδόσεως sit signum; à quo longe abest Deus: αὐτὴ ἡ εὐστία λόγου, καὶ αὐτόνομος. Unde Thespis:

Ὁρᾷς ὅτι Ζεὺς τῶδε πρατεύει θεῶν,
οὐ ψεύδεται, ἐδὲ κόμπων, ἐ μωρὸν γέλων
Ἄσκη', τὸ δ' ἡδὺ μὲν ἐκ ἐπίσταρ).

Quare divinitus ab Aristotele dictum est, partem turpitudinis esse, id quod est ridiculum. Diserte enim ait, ὅτι τὸ γελοῖον, μῶριον τῇ αἰχρῇ ἐστίν. Ita quæ vel in verbis auctorum vel sensibus, vel in sermone hominum & factis, aut detorta sunt, aut depravata, animos plebeios vehementer movent, & hoc ipso risum ut plurimum excutunt. Ideoque inusitata dicta & obscœna, optimorum cavillationes, singulorum contumelias, sententias perversas, ideoque inexpectatas, aliaque id genus (qualis imitatio dictorum vel factorum, & imprimis improborum) risum maximè in comœdia, quam veterem dicebant, expressisse constar. Quod intelligunt, qui genium ridiculi intelligunt atque indolem. Cujus segetem largissimam vel unus Aristophanes suppeditat; qui non modò Plautum, sed quosunque hac in parte superavit, omnesque τῶ γελοῖου modos ac figuras lepidissimè expressit. Denique ut acetum, nisi vinum sit corruptum, bonum nunquam erit; ita quæ sincera sunt & vera, risum nunquam excitabunt. Appositè Quintilianus, ubi de ridiculo: *Et hercule omnis falsa dicendi ratio in eo est, ut aliter quam est, rectum verumque dicatur*. Quare & compositus ad risum sermo, ab oratione recta, quam πολιτικὴν magistri vocant, quam longissime abeat necesse est; cujus propriæ virtutes, ἡ σαφής, ἡ ἐπιεικής, ἡ ἀφίλος, ἡ ἀλύτεια, perspicuitas, equitas, simplicitas, veritas, ponuntur. Qua in parte supra admirationem omnium Menander apud Græcos, Terentius Romanis fuerit necesse est: qui ut viris sapientibus ac eruditis voluptatem potius afferrent, quam quacunque ratione risum extorquerent, duplici jucunditate utilitatem (imitatione vitæ scilicet humanæ, & inimitabili lepore) condierunt. Metu enim Macedonicæ potentiae, licentia antiquæ, ut observant critici, defecit. Cujus locum occupavit nova. Cujus & formam

nondum penitus vidisse absolutam, sed jam concepisse animo, putatur Aristoteles. Ejus vero unicum propositum, humanos nosse atque imitari mores. Quò & D. Hieron. Epistola ad Fur am, De viduitate servanda, respicit, cum inquit, *Nec mirum, hoc figulum sensisse de vasculo, quod ipse fabricatus est, cum etiam comicus, cujus finis est humanos mores nosse atque describere, dixerit: Sine Cerere & Libero friget Venus.* Omnis autem imitatio, ut postea dicemus pluribus, natura placet & delectat. Hoc enim proprium est hominis, ut recte Aristoteles: qui & μιμητικώτατος ὁ ζῶν merito ab eo dicitur. Joci vero, si petantur undique molesti ac frigidi, aut theatrales fiunt, si à vira sint alieni. Qui ut plebi forte, ita doctis placere ac sapientibus non possunt. Constantis enim viri ac sapientis animus laxari vult, non solvi. Illam autem constitutionem, ὅτι, ut cum Stoicis hic loquar, ἐν τ' αὐτῷ ἔστιν ἰσότης, risus solvit. Quem præclarè, τὴν περιχαρείας ὑπερέκχυσιν τὴν ψυχικῆς, antiqui vocant. Ideoque & Socratici, quorum libri penurarium leporum omnium fuerunt, ac facietiarum, quod è Xenophonte & Platone etiam hoc tempore apparet, χαριεντιζέσθαι, non γελοιοποιεῖν, solent. Ac ne ipsi quidem Siculi, ad festivitatem nati, & qui primi omnium comœdiæ putantur inventores, alium illius finem, quam τὸ χρησίμουν, id est, utilitatem, posuerunt. De Epicharmo Theocritus:

Πολλὰ γὰρ πρὸς τὸν ζῶαν τοῖς παισὶν εἶπε χρησίμια.

Μεγάλα χάρις αὐτῷ.

Id quia secus in comœdia antiqua, statim defecit. In qua omnia, à veritate & consuetudine aliena, hoc est, vere γελοῖα, & ad risum erant comparata. Quis non ridet, cum exemplum vitæ, pater omnium virtutum, ipsa innocentia, probitas, ac virtus, Socrates ridetur, cum in corbe festivissime philosophatur? cum, quot pedes pulex saliat, subtiliter ac geometrice metitur? Pleraque enim falsa de sententiis opinionibusque veterum philosophorum, & ad risum facta aut excogitata sunt. Quæ præcipue hunc excitare solent. Ideo nec omnes Plauti, tantam materiem ridendi, quantum una quævis ex Aristophanicis suppeditat. Alteri enim omnia, alteri pauca per leges licebant. Cæterum, ut modo dicebamus, quicquid maxime ab agendi consuetudine aut dicendi alienum est, risum maxime movere solet. In sententiis, qualis illa comici Nebulis.

Καὶ τοὶ πρότερον τὸ Δι' ἀληθῶς ὁμῶς διὰ κοσκίνης ἔρπιν.

In verbis, ut cum furacissimus servus, κλεπίστατος, à domino vocatur, qui laudare taciturnitatem in eodem videtur:

Ἀλλ' ἔσσι κρύψω. ἥ ἐμῶν γὰρ οἰκιστῶν

Πιστότατον ἡγῶμαι σὲ καὶ κλεπίστατον.

Quod ipsum aliquanto castigatius Nero extulit, qui de tali servo, Nulli apud se plus fidei haberi dicebat: nihil enim ei neque inclusum neque signatum esse. Vox enim κλεπίστατος, tantum abest, ut sermoni convenire possit, ὥς ἐδὲ αὐτῷ τὴν διάλυσιν (dicerent subtiles harum rerum judices) πολιτικὴν εἶναι hoc est, ut ne quidem voce alia quæ eam exprimat, consuetudini aut usui accommodari possit. Itaque corrumpit vocem, plane ut faciem, qui sic movere risum cogitat. Qualia prope infinita Aristophanis. Exemplo sint diminutiva, quæ tam diligenter tertio Rhetoricorum in illius Babylonis rex critico-

rum

Alter enim vitium Cratini ridet : alter Nævii miseriam, Ridiculum autem à miseria prudenter Aristoteles sejungit. Rîsus enim cum atroci alicujus malo aut calamitate si conjunctus sit, immanis fit ac barbarus. Illa autem plane extra novæ legem comœdiæ :

Qui perjurum convenire vult hominem, mitto in comitium ;

Qui mendacem & gloriosum, apud Cloacina sacrum.

Et quæ deinde sequuntur. Quod profecto est à pulpito ad plaustrum redire. Legat cætera qui volet. Sed hæc ὡς ἐν ποσειδωνίᾳ μῆτι, obiter sint dicta. Nunc, ingenii exercendi causa ac judicii, ad singula eamus, & utrumque paulo quam plerique accuratius inspiciamus. Primum in comœdia tragœdiaque, est dispositio. Neque dubitandum, quin cum Aristoteles de dispositione disputat tragœdiæ, etiam comœdiæ ex iis convenire pleraque existimaverit. Nisi quod ut tragicus disponit, ita comicus quoque invenit. Ater enim accipit ab aliis, alter ipse sibi dat quod disponendum est ; nisi si ab alio desumat argumentum. Certe apud Græcos. Nam Latini fabulas Græcorum, dispositione aliquantulum plerunque immutata & personis, expresserunt. Ut cum è Menandri Eunuchō, suam paucis immutatis Terentius expressit. Ea ratione, ut Davus, Parmeno, Chrysis, Thais, Chærestrius hic esset Phædria. Plautus in tragico-comico Amphitryone, more tragicorum fabulam accepit & disposuit : sed & nomina retinuit ex parte, quod non solet in comœdia : ex parte fecit. Unde raro, invenisse argumentum tragicus poëta dicitur (quod aut è ratione aliorum aut è scriptis, ut plerique ex Homero aut Cyclo Epico, petebant) contra autem comici. Aristoteles, τὸ δὲ μῦθος ποιεῖν, Ἐπίχαρμῳ καὶ Φόρμῳ ἡγεῖται. Ita eam vocem, non ut quidam, hic accipio. Μῦθος enim, ut ubique fere Aristoteli, non drama est ; sed ea actio, è qua drama constituitur, ἡ πρῶτος, ἡ δὲ πρᾶγματις σύστασις. Quomodo & accipit, cum dixit, μῦθος δὲ ἐστὶν εἰς, ἔχῃ ὡς περ τινὲς οἰοῦνται, εἰαι περὶ εἰναί. Et ipse πολλοὺς μῦθους eos vocat, qui vel varias, vel quæ tempore eodem, ab alio, non uno & eodem, gestæ sunt, conjungunt. Ideoque fabulam eligere, & electam recte ac ordine disponere, ut prima virtus, ita primum maximumque opus est. In Amphitryonæ maneamus. Nam ut argumentum hoc accepit, ita ipse ex animi sententia disposuit. Quare potuit, ut voluit, ligare fabulam ac solve- vere. In ea igitur divina δῖσις ; mira enim ratione impeditur fabula & intricatur actio. Ac transitio, quæ non est tragica, sed comica (μετάβασις vocavit Aristoteles) pars quæ opponitur τῇ δυνάμει (quam & λύσει, seu solutionem vocant) ex sententia succedere non potuit. Quare impeditus, & oblitus sui, ire cogitur ad Deum : hoc est ἀπὸ μηχανῆς finire : quod est ultimum refugium poëtæ, cum τὴν δῖσιν, hoc est, nodum, quem ligavit ipse, solve- re non potest, & rem parum provide tractavit. Nam cæteræ quæ ibi adhibentur machinæ, ad scenæ & choragii ornatum, καὶ τὴν ὄψιν, ut philosophi de iis loqui solet, referuntur : quale est brontium, & ceraunoscopium ; quorum altero ad tonitru, hoc ad fulmen exprimendum, in Amphitryone opus fuit. Finem vero quæ à machina, lubentius ni tragico quàm comico excusat Aristoteles : quia argumento tragicus astringitur, quod accipit. Quanquam ne huic quidem eam fecit gratiam, cum inquit : Φανερόν ἐν, ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μῦθων ἐξ αὐτῶν

δει τῆ μούθῃ συμβαίνειν, καὶ μὴ ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ τὸ δόπλον· id est, Manifestum ergo est, etiam exitum fabula ē fabula ipsa peti debere, non à machina, ut in Medea : aut quemadmodum in Illiade, in iis qua circa reditum Græcorum fiunt. Medeam, autem, non Euripideam, sed alterius intelligit poetæ. Idem & Horatius, ē Pariano credo Neoptolemo, ē quo pleraque præcepta sua in hoc scripto hausit, fugiendum monet.

Nec Deus interfit, nisi dignus vindice nodus

Inciderit.

Ubi nodus est ὁ δέσµος, quæ interdum ope humana solvi non potest. Qui quidem, nisi præter poetæ voluntatem aut ex argumenti eveniat necessitate, non à Deo, quod cuiusvis etiam imperitissimi est hominis, verum à poetâ solvi debet. Rursus, sicut pictor primo ambitum delineat, deinde singula absolvit, ita sapiens poetâ actionem suam circumscribit. Primum, ut sit tota : hoc est, ut principium, ut finem habeat, & medium : quæ in minimis quoque esse possunt. Minima autem sensum vix admittunt : magna nimium dispergunt. Sic formicam vix videmus : in conspectu elephantis visus vix colligitur. Quare, comœdiæ tragœdiæque magnitudo & periodus, ut cum philosopho hoc dicam, ē natura utriusque & ratione peti debent. Et mutatione prima, hoc est, cum infelicitate ad felicitatem in comœdia, contra autem in tragœdia, mutari potest actio : ita ut ex argumento nihil, quod ad rem spectet, prætermitti sit necesse. Summus Aristoteli ambitus unius Solis est : potest esse aliquot horarum. Qua in parte admirandus Sophocles Terentiusque. Plautus vero novem menses uno dramate complexus est : ut vix major ampliorque Homericæ Iliados quam Amphitryonis sit periodus. Alcumena autem concipit & parit : quod si fieret ubique, nullo episodio jam opus esset : Ideoque nec ars esset, scribere comœdiam. Præterquam quod sit monstri instar, & cum ratione ac natura pugnet, ut quæ simul & concipiat & pariat. Qualia nonnulla in scriptore hoc summus criticorum Cæsar Scaliger notavit. Atque hæc utaverant poetæ Græci, quorum scripta hic tantopere commendat Maccus : Technici Græcorum quomodo vitandi essent ac cavenda, sæpe inculcarunt suis. Plautus susque deque habuit : ut in Captivis. Quam incuriam poetâ cum videret, continere se non potuit, quin exclamaret :

— vos exemplaria Græcæ

Nocturna versate manu, versate diurna :

Contra negligentiam suorum, & incuriam gravissime taxaret. Quidni enim ? qui hoc tum agebat, quod ante eum Aristoteles : qui ubique Euripidem & alios in istis reprehendit ; nam de comiis quæ scripsit, hodie non extant. Porro simul ac poetâ actionem habet, locum quoque ut actioni det, necesse est. Quia sine loco, fieri nil potest. Hic autem locus, σκηνὴ δράματ^{ος} à criticis vocatur : cuius finem transilire nefas. Nemo enim tempore eodem, quod à Plauto recte dicitur, alibi atque alibi versari potest : nisi aliquid monstrosum fiat in comœdia. Item tamen, cum Curculionis scenam Epidauri posuisset, Romam transiit in eadem, & in Romanorum mores, scenæ suæ jam oblitus, libere invehitur : & quidem, ut antiqui comici tributim. Ita ut & singula describat Maccus. Act. IV. Scen. *Ædopol.* Jam τὰ ἀλόγα in Fabulis quam mul-

ta ? Ita voco, quæ nil verisimile habent. Tale est, Soscitem Menæchmum, qui veniret à Sicilia, surreptum item qui in Illyria jam habitaret, habitu, eodem tempore, ita simili fuisse, ut dignosci à spectatoribus non possent ; cum nil simile haberent istæ gentes. Quod vitium, ne à chorago quidem emendari potest. Nam Mercurius, Amphitryone, & Jupiter, Dii sunt : quibus omnia concedi, etiam hîc, solent : quare incurrere τὸ ἄλογον non possunt. Ubi enim Dii agunt, cessat ratio. Quidvis enim posse eos, nemo est qui non intelligit. In Terentio, cui soli artem Flaccus noster assignavit, nihil tale. Omnia cum judicio, cum ratione, circumspecte, ex arte, & cum cura. Nam & fabulæ insignem fere cum agnitione mutationem habent : quas inter τὰς μὴ ἀπλᾶς sive πεπλεγμένας, esse perfectissimas necesse est, qualis & in reliqua ubique dispositione est. Quod ad dictionem autem, quis negabit quædam esse in Plauto, quæ nec locum extra scenam, neque usum nisi inter histriones habent : unde solo & exiguo theatri ambitu circumscribuntur ? Nam & ἀγωνιστικὸν in foro, neque minus γεφυρικόν, sive usitatum in scribendo characterem, longe excedunt : quo ubique nova, & jam emendata, respicit comœdia. Quare Varro cum sermonis laudem illi tribuit, idem quod ubique in scriptis, quanti faceret antiquitatem, profitetur : ut qui τὰ ἀπερχαίωμένα, quæ in Plauto partim ævum quo hæc scripsit, partim quæ plerisque placet, ipsa desita antiquitas commendat. Unde & ipse qui sic iudicavit ut nimium antiquitatis in scribendo studiosus, neque satis ævi sui memor, Varro ab antiquis Criticis notatur. Qui cum sentiant sic iudicentque ; nobis qui ab illis merito pendemus, equidem tacendum reor. Auctor de causis eloquentiæ corruptæ : *Neminem neminabo, genus hominum signasse contentus : sed vobis utique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt, quibus eloquentia tui Aufidii Bassi, aut Servili Noviani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis, sordet* : quod ex vocibus antiquis patet, quas ex libris ejus critici legerunt, cum non pauca alia ex scriptis ejus peti possint. Ideoque Cicero, qui de ætatis suæ & sermone & venustate maxima cum cura iudicabat, laudem hanc Terentio cessisse merito pronunciat. Sic enim ad Atticum : *Secutus sum, non dico Cacilium ; Mane ut ex portu in Pireæum : malus enim Latinitatis auctor est : sed Terentium, cujus fabella propter elegantiam sermonis, putabantur à Lælio scribi* :

Hæri aliquot adolescentuli coimus in Pireæum.

Et Servius proprietate cæteris præpositum hunc notat. Idem de sententiis, quas διαβολὰς vocant, iudicari potest : omnes enim fere Plauti & θυωελικάι sunt, & ab usu alienæ : quales passim habet ; imprimis cum philosophatur καὶ γνωμοτυποῖ. Ut ecce :

Insanum est malum, in hospitium divorti ad Cupidinem.

Vere scenicum & illud :

Et postremo, nisi me auscultas, atque hoc, ut dico, facis,

Tute pone te ; latebis facile, ne inveniat te honor.

Et quis illud extra scenam usurpare ausit ?

Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.

Quare nunquam effugient quin sint inepti, qui hæc & alia id genus, ad serium dicendi genus transferunt. Consequuntur enim, quod non vident, ut inviti risum moveant : quod non pauci hodie

in scriptis maximo molimine à lectore impetrant. Sequitur τὸ ἥδου. Quod, ut docet Aristoteles, in oratione, uniuscujusque institutum indicat & voluntatem. Quod in singulis repræsentare, nisi viri aut prudentis aut philosophi, nullius est. Nam quemadmodum è singulis experientia, ita nemo singulorum mores sine hac exprimit. Quare omnium accuratissime & optime, quid sit facere ut sit ἡδονή oratio, philosophus ostendit: quod vel solum tanti est, ut nihil minus nonnulli, qui ad Rhetoricarum suarum leges, magnorum quoque & sublimium ingeniorum orationes exigere audent, hac in parte videant: in qua, ad ipsius quoque antiquitatis stuporem, Afer iste regnat. Recte ergo Varro: *In argumentis Cæcilius poscit palmam, in ethesi Terentius.* Significat enim, Cæcilium εὐρετικόν, aut potius εὐνοικονόμητον fuisse: quemadmodum ἀνοικονόμητον nonnunquam præ reliquis videtur Plautus: cui sermonis idem assignavit laudem. Quod, si quicquam sapimus, Terentium est Plauto præferre. Ut cum eum, qui excellit in majori, magis quam qui in minori, dicimus excellere. Neque causa fuit alia, quare, quod observant veteres, idem Varro, etiam Menandro, in quibusdam prætulit Terentium. Exempli causa, Adelphorum initio. Neque immerito. Mirifice enim, cum alibi, tum ibi regnat τὸ ἥδου. Idem Varro, cum tragædiæ, comædiæ, ac satyræ effingat formas, quid de nostro judicet, diserte expressit. Ubertatem enim tribuit tragædiæ, quam dat Paccuvio: gracilitatem satyræ, quam tribuit Lucilio: mediocritatem vero comædiæ, quam dat Terentio. Ut si quis uberrimo sermonis genere heroicum definiat poetam: & hoc tribuat Virgilio. Aulus Gellius, lib. VII. cap. xiii. *Vera autem & propria ejusmodi formarum exempla, in lingua Latina, M. Varro esse dicit, ubertatis Paccuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.* Quæ est de comædiæ, quemadmodum in scholis loquimur, essentia. Cum Plautus sæpe tragico, nonnunquam quoque serio, utatur. Quanquam ibi sane sermo, ut priore loco à Varrone accipitur. Sermo enim & τὸ ἥδου differunt, ut homo prudentissimus, & fœmina quæ pure loquitur. Qualis dicitur Gracchorum mater. Unumquemque enim recte exprimere, & humanam optime delineare vitam, summus atque extremus viri atque auctoris maximi conatus est. Rectè grammatici ad Sophoclem: *Ἐστὶ δὲ τὸ μέγιστον ἐν ποιητικῇ, δὴλόν ἡδου.* Est autem illud maximum in poetice, exprimere ethos. Debebat addidisse in Dramatica præsertim. Et Horatius tam multis, vitam tragædiæ τὸ ἥδου esse docuit Aristoteles vero, etiam in tragædia, post Actionem (quam Fabulam plerumque vocat) quæ essentiae pars prima, partem essentiae secundam constituit τὸ ἥδου. Mirum est autem, locum Varronis à nemine intellectum. Qui cum palmam in argumentis Cæcilio concedit, principem comædiæ haud dubio Cæcilium constituit. Quare? Pars tragædiæ præcipua est argumentum. Aristoteles modo μῦθον, modo τὴν πρᾶξιν σύνδεσιν, vocare solet: qui & multis probat, eum qui hac parte excellit, etiam si cæteris destituatur, Dramaticum poetam dici posse. Pars secunda est τὸ ἥδου: quod cum Terentio assignat Varro, locum illi proximum concedit. Quod non potest ignorare, qui antiquos criticos, imprimis autem Aristotelem, cum cura legit, ac intelligit. Sermo enim laus, quam Plauto tribui ab eo volunt, tantum

abest ut cum reliquis conferri possit, ut postremo loco, & post τὸ διάνοιαν, ponatur. Quare ex sententia Varronis, qui hic Aristotelem expressit, primus est Cæcilius, secundus est Terentius: quos deinde Plautus sequitur. Quod debebat cogitasse Siren ævi nostri Justus Lipsius: qui profecto locum summi Romanorum critici non penetravit. Τοῦτο autem Plauto Horatius abjudicat, cum inquit,

— aspice Plautus

Quo pacto partes tutetur amantis ephēbi.

Et videtur Charinum habuisse in animo: qui Mercatore, τὸ μακρον καὶ τὸ ἱρωτικὸν confundit ἡδονή. Hoc est, ita amat, ut Menæchmus furit. Furere autem præ amore, comædiæ non ἡδονή, sed tragædiæ est πάθος. ut ex Phædra aliisque patet. Quare? quia πάθος aliquod immane expectatur, quod tragædiam constituit, ut μεταβάσις conveniat furenti. Sed hæc triviales non intelligunt: qui summum virum Aristotelem tam facile contemnunt, quam nos & iudicia illorum & magistros meritò contemnimus, quibus persuasum est, omnem veram eruditionem ex hoc uno fonte limpidissimo petendam. Charinus autem Plauti, ad frigiditatem usque calet, quam non potuit vitare. Qualia sunt ista, *Scena Divinum atque hominum*:

— jam Cyprum veni, &c.

Item,

Perro proficiscor questum: nunc perveni Chalcidem.

Video ibi hospitem Zacyntho: dico quid eo advenerim:

Rogito quis eam vexerit, quis habeat, si inaudiverit.

Hospes respondit, Zacyntho ficus fieri non malas.

Vides hominem tam tristem, ut festivus esse quærat. At divinus hac in parte, duos amatores in Eunuchō, suo more, Phædriam & Chæream, divinitus utrumque, ἡδονή. Quare cum poëtæ omnes, quorum imitatione constat institutum ac consilium, pictorum instar, teste Criticorum rege ac principe, aut similes, aut (quod non raro evenit, vel imperite καὶ ἐξ ἀσυνέπειας, vel captandi risus causa) nunc peiores quam sunt, exprimant, nunc meliores, servos peiores Plautus, ut plurimum, Terentius hos semper similes, non meliores; meretrices vero partim similes, partim meliores aliquando introducit. Similes, ut Thaidem: meliores, ut Bacchidem. Parasitos semper deteriores & voraciores Plautus, nunquam meliores: ut & Dossennus, qui hos solos propemodum curabat, in personis reliquis ἐκπύων. Phormio Terentianus plane est admirandus: ut & Gnatho. Plautini quia risum quærent, veritatem & sermone & sententiis amittunt. Tres virtutes enim sermo, quem non sine causa ἡδονή dixerunt Græci, nos Moratum dicimus, æquitatem nempe, veritatem & simplicitatem, postulat: quæ τὸ ἐν δυνάμει, hoc est, id quod unicuique est insitum, ob oculos proponit: cum ridiculum, ut violentum, qui à natura alienum, quod recte de eo Aristoteles pronuntiat, corruptum sit, & à corruptis causis, quod jam dixi, moveatur. Moratum quia simile est naturæ, leniter delectat: quod ætatum singularum, hominum, ac nationum, totiusque vitæ, simulacrum quoddam ac imaginem, in scena repræsentat. Plane ut pictura quæ à vero abit, & vel cubitalem nasum, vel distortum os facete repræsentat, risum movet: similis delectat. Atque hoc est quod omnes tribuunt Menandro, quem

quem Terentius expressit. Ut Hermogenes : παρά τε αὐτῷ Μινάν-
δρῳ ἀν' ἑνὶ εὐροῖς τοιαῦτα, καὶ γυναῖκας λεγούσας, καὶ νεανίσκους ἱρῶντας,
καὶ μαγείας, καὶ παρθένας θυρωρομένας, καὶ τινὰς ἄλλας· ὅλως τε διὰ τὸ
ὑποπίπτειν τῷ ἡδονικῷ λόγῳ καὶ τῶν ὁμοίων, ταῦτά γε πάντα ἢ τάγε πλεῖστα
αὐτῶν, ὑποκείσθαι τῇ ἀφελείᾳ δεῖ. Quemadmodum Hieronymus Me-
nandrum & Terentium, cum maximo iudicio, conjungit. Ad Pauli-
num enim : Poëta amulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Teren-
tium. Audi orationem patris irati. Heaut. Act. V. Scena Si unquam.

— non si ex capite sis meo

Natus, iidem ut aiunt Minervam esse ex Jove, ea causa magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

Et quæ sequuntur. Audi mitis viri potius quam boni.

Ausculia : ne me obtundas de hac re sæpius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi.

Is meus est factus : si quid peccat, Demea,

Mihi peccat : ego illi maxumam partem feram.

Opsonat, potat, olet unguenta de meo.

Amat ? dabitur à me argentum, dum erit commodum :

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.

Fores effregit ? restituentur : discidit

Vestem ? resarcietur ? est, Diis gratia,

Et unde hac fiant, & adhuc non molesta sunt.

Et Divina illa :

— credo hercle : nam ingenium novi tuum

Liberale ; sed vereor ne indiligens nimium sis.

In qua civitate tandem arbitrare te vivere ?

Et quæ sine motu animi & suavissima voluptate legi non possunt.

Hecyra :

— odiosa hac est ætas adolescentulis :

E medio aquum excedere est : postremo jam nos fabula

Sumus, Pamphile, senex atque anus.

Et cætera : pluscula sunt enim. Quis cum illa Phormione legit,
non uxorem honestam adulteri agnoscit ?

— an quidquam hodie est factum indignius,

Qui mihi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.

Hæcine erant itiones crebra, & mansiones diutina,

Lemni ? hæcine erat quæ nostros fructus minuebat calamitas ?

Quid ? ego aquo animo cupio misera in hac re defungier.

Sed quid sperem ? ætate porro minus peccaturum putem ?

Jam tum erat senex, senectus si verescundos facit,

An mea forma atque ætas jam magis expetenda est, Demipho ?

Quid mihi nunc adfers, quamobrem expectem, aut sperem porro
non fore ?

Et quandoquidem simplicitas, maxima moratæ orationis virtus,
intendatur, suavitatem parit, nemo sine incredibili ac summa
voluptate illud Bachidis leget :

— recte amasti, Pamphile,

Uxorem tuam : nam nunquam ante hanc diem meis oculis eam,
quod nossem, videram.

Perliberalis visa est.

Ideoque fabulæ Terentianæ, doctiorem histrionem, quam re-
quorum, desiderabant. Semper enim quæ morata est oratio,

τῇ ὑποκρισὶς fulcienda. Nam quæ moribus affectibusque destituitur, teste philosopho, est ἀνυπόκριτος. Neque ulla fere apud eum syl-
laba extat, quæ non animi aut affectus alicujus sit index. Jam ut
ad lepores, sales, gratias, & venustates veniamus; certum est, fere
omnes eos tolli à ridiculo, non secus quam in vita ab excessu mo-
rum virtus, ab excessu apparatus, in scena tollitur voluptas. Quare
Menandro ac Terentio lepores tribuunt antiqui, sales Plauto Ho-
ratijs concedit: quos nonnunquam inurbanos esse notat. Audi
Paterculum: *dulcesque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentium-
que & Afranium, sub pari ætate floruerunt.* Græci χάριτας & χα-
ριτωδέστες vocant. Remissiores sunt enim, quam ut risum violent-
ter moveant: circumspectiores, quam ut frigeant. Absurdum
enim sæpe causa est risus, aut inusitatum. Contra autem sermo,
qui & ulitatus & moratus, quique leniter decorum servat, sicut eo
ipso fit venustus & delectat, ita quidam eminere joci possunt. Qui
quidem in hoc Afro (nisi Lælio eos potius ac Scipioni tribuendos
putes) & Menandro, si judicium Horatii & antiquorum sequimur,
ex eodem sale, è quo nata Venus est, deprompti videntur. Ecce
statim Andria. Act. V. Scena Mitte.

— Davo istuc dedam jam negoti. S. non potest.

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese & majus. P. quidnam?
S. Vincitrus est.

P. Pater, non recte vincitrus est. S. haut ita jussi.

Jam Gnathonem vide, qui cum putidos Thrasonis mores Phæ-
driæ ac Chærææ exposuisset, contra autem illi persuasisset, & jam
gratias ineptus homo ac ridiculus haberet:

— bene fecisti: gratiam habeo maximam,
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum;
Respondet ad utrumque conversus;

Dixin' ego in hoc inesse vobis Atticam elegantiam?

Certe tota scena tertii actus in Adelphis, in qua luditur à
Syro Demea, divina est. Qualia enim illa?

— mihi quidem non placent,
Et clamo sæpe: *salsamenta hac Stephanio,
Fac macerentur pulchre.*

Plane enim præter expectationem omnia. Jam cum vetus co-
mœdia nihil æque ac παρὰ διὰν amet, quæ plerumque & acerbæ est,
& extra scenam quæritur, urbanissimus virorum rationem, qua ex
actione ipsa parodiam, lepidam sane & venustam, peteret, invenit.
Nam cum Demea dixisset,

— fit sedulo,
Nihil prætermitto, consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito,

Et quæ sequuntur; Respondet Syrus:

Conservis ad eundem præcipio modum.
Hoc falsum 'st, hoc adustum 'st, hoc lautum 'st parum.
Illud recte: iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum, pro mea sapientia.
Postremo tanquam in speculum in patinas Demea
Inspicere jubeo: & moneo, quid factò usus sit,

Ita sane & Plato, & Xenophon, omnesque Socratici jocantur : nunquam frigide, nunquam obscœne, nunquam inepte, nunquam putide. Videamus jam Plautina quædam. Ac Plutarchus quidem illud tanquam frigidum ex Aristophanis Thesmophoriazulis de Euripidis matre adducit,

Ἀγρία ᾧ ἡμεῖς, ὦ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ,

Ἄτ' ἐν ἀγρίοισι λαχάρσις αὐτὸς τραφεῖς.

Cui illud, quamvis non in simili omnino genere, adjungas licet, Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala :

Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Rhetores Συμελικόν, sive theatrale, vocarent. Ridiculum enim potius quam festivum est : & ut sit festivum, nemo, vere in his subactus dixerit venustum esse. Ah usu enim quam longissime remotum est. Jam vero cum in verbis frigidum aut in rebus, de verbis Aristoteles, de rebus alii egerunt. Frigidum autem jam vocamus, non magniloquentiæ vicinum illud vitium (quanquam illud quoque habere hic locum potest) quod discedere ab urbanitate dicitur. Quod, ut nonnihil à dicendi his magistris abeamus, modis fit pluribus. Vel in frigida translatione. Ut cum dentes *calceati* dicuntur. Capt.

Cum calceatis dentibus, veniam tamen.

Et cum victus, *senteis* *esitare*, & *scruposam viam commeare*, dicitur : quæ sane frigent. Vel in minimis allusiunculis & longe petitis. Ut Pœnulo :

M I. *Assum apud te eccum.* A G. *At ego elixus sis volo.*

Et quod illi placuit non semel :

—— *magis calleo quam aprugnum callum callet.*

Item,

—— *callum aprugnum aque callere non sinam.*

Et,

Quanta sumini absumedo, quanta callo calamitas !

Et Curcul.

—— *facite ventum, ut gaudeam.*

P H. Maxime. C U. *Quid facitis ? quaso.* P H. *ventum.* C U. *nolo equidem mihi*

Fieri ventulum. P H. *quid igitur vis ?* C U. *esse, ut ventum gaudeam.*

Quas cum grammatici Latini, qui citius cœlum digito, ut ita loquar, expugnassent, quam ut minimam Horatii Oden expressissent, Morologias in Plauto dixerint, nondum video, quare Horatio, ut summo maximoque poëtæ, ita critico incomparabili, quem acutum doctumque virum ipse D. Hieronymus ad Pammachium vocavit, idem non licuerit. Ejus sane generis sunt, quæ in Aristophane accusat, quæque trivialia potius, quam ut viris eruditiss, etiam in scena, placere aut debeant aut possint, accuratus censor Plutarchus judicavit : Καὶ ᾧ ὁ μὲν ἀπαιδευτὸς καὶ ἰδιώτης, οἷς ἐκείνῳ λέγει, ἀλίσκεῖ· ὁ δὲ πεπαιδευμένῳ δυσχερανεῖ· λέγω δὲ τὰ ἀντίθετα, καὶ ὁμοιόπρωτα, καὶ παρωνομασίας· τέτοις ᾧ ὁ μὲν κατὰ τῆς προσήκοντος λόγου καὶ ὀλιγάκις χρησθῆναι, ἐπιμελείας αὐτὰ ἀξίων· ὁ δὲ πολλὰκις, καὶ ἐκ εὐκαίρων, καὶ ψυχρῶς. Et adducit exemplum : ut cum τῆς ταιμίας, λαμίας vocat. Nam quæ ille de Menandro, ad Terentium fere omnia referri possunt. In quo nihil putidum est, aut ineptum, Nunquam multa quæ notavit, potius antiqui comici virtutes, quam illius de quo ibi judicavit, vitia censenda sunt. Princeps enim inter illos

illos fuit, & ad leges eas plane se composuit. Quod de Plauto nemo dicet. Est & frigidum, quod longe ab eo abest, quod aut esse, aut posse fieri putatur. Quale est, *pugno frangere elephantum brachium, horiola in cælum pervenire*. Est & frigidum, cum ita à familiari sermone oratio recedit, ut ad usum amplius transferri nequeat. Tale est illud ibidem :

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine,

Concubium sit noctis, priusquam ad postremum perveneris.

Crescit tamen frigidum, cum addit alter,

Opus face est & viatico ad tuum nomen, ut tu prädicas.

Quæ si pedem unum extra scenam teras, protinus putiscent : neque ad usum applicari poterunt. Qualia nec Scipio, nec Lælius, flos nobilitatis, vel in scena approbassent. Plutarchus certe, extra liberarium theatra ac doctorum, libere relegat. Ridiculi enim ac inepti sunt, qui plebeis tantum scribi comædiam existimant ; cum non minus eruditis scribatur. Quod & Flaccus scivit ; qui non sine causa :

Creditur, ex medio quia res arcessit, habere

Sudoris minimum ; sed habet comædia tanta

Plus oneris, quanto venia minus.

Deinde autem Plauti & Dosseni utitur exemplo, quos securos de iudiciis doctorum ait. Et hæc ad divinum, ut jam dixi, ac subactum in his principem, cuius nec iudicium nec cæterorum ignorare ea tempestate potuit, & cuius iudicium vereri debuisset, nisi idem aliorum fuisset. Jam illa Epicharmi imitatio, ut festivissima, ita, si sit frequens, frigore non caret : quæ fit, cum vel falsa opponuntur, aut subiectum idem est cum prædicato. Ut cum Epicharmus dixit :

Τόχα μὲν ἐν τοῖς ἐνὶ ἡμῶν, τόχα δὲ παρὰ τοῖς,

Tunc inter illos ego eram, tunc apud illos.

Bis enim idem dicit : quæ est fraus in verbis præter expectationem. Idem autem est cum prædicato subiectum : ut in illis Curcul. Act. IV. Scen. IV.

Quoi homini Dii sunt propitii, ei non esse iratos puto.

Sticho :

Emalis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum.

Captivis :

Hos quos videtis stare captivos duos,

Hi stant, non sedent.

Quæ jam docti collegerunt. Unde & istam summi critici censuram meruit :

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi

Dicitur.

Quanquam sane alibi non inveniuste iis usus est. Quæ Menander tamen, & imago ejus, de quo nunc agitur, Terentius, tanquam cum periculo conjuncta, serio fugerunt. Hæc pro viro maximo Horatio ; neque adversus Plautum dicta sunt, quem amamus, suspicimus, diligimus, ac veneramur. Verum. ut iudicium sic acuamus : simul ut acuti isti, quod videntur sibi, ita facetissimum scriptorem ament, legant, tractent, atque ediscant (quod & recte & ordine ab iis fieri fatemur ; neque enim satis commendari potest) ut nec plane & ubique veteribus probasse se meminerint ; &, quod hic præcipue spectamus, de Horatio ejusque crisi, minus libere loquantur : Terentii autem miram, ac prope ineffabilem amœnitatem, elegan-

tiam,

tiam, iudicium, ac venustatem, intelligere paulatim discant. Cujus incredibiles lepores, ut Josephus Scaliger dicebat olim, vix centesimus eruditorum quisque videt. Ne cum illo simul & Afranium, antiquum comicum, condemnent, cujus verissimum atque absolutum extat iudicium :

Terentio non similem dices quempiam.

Nobis eruditi ignoscent, quod hæc fusius : si cogitent præsertim, minus veri critici esse ac censoris, non literulam ejicere alibi, aut innocentem syllabam damnare, vocem tollere alibi, aut emendare, sed sincere de auctoribus ac rebus judicare : quod & solidæ & absolutæ eruditionis est. Quò, ni fallor, omnes aspiramus : neque ulla in re magis antiquitas prævit nobis. De auctoribus autem comicis, uter melius judicare potuerit, is ne qui ætate illa vixit, quo ad summum culmen poësis pervenit, qui poëta summus, summus criticus, familiariter cum Cæsare Augusto ac Mæcenate vixit, eorumque atque aliorum quotidie de his judicia audivit ; an qui hodie harum rerum plane imperiti judicant ; ipsi viderint.

Idem lib. De Constitutione tragædiæ ; ubi de morato agitur sermone,

¶ Onge autem omnibus palmam in hac parte Terentius praripuit. Cujus, sine summa voluptate, moratum nec legere nec recordari possumus sermonem. Sane præ reliquis scriptoribus decorum intellexit : ac pene solus quæ ab Aristotele rhetoricorum secundo de moribus præclare observata sunt, divinitus expressit ; vera Musarum delicia, & scena voluptas. A cujus elegantia, venustate, lepore, venere, quo quis longius abest, eo minus cum urbanitate commercii habet. Quod ubique vir emuncta naris Horatius inculcat : & quod optime hac ætate Scaliger noster, ante hunc Erasmus ; ante utrumque Varro intellexit : qui, In argumentis Cæcilius palmam poscit, in ethesin Terentius, in sermonibus Plautus. Argumentum est fabula. Hæc laus prima est. Secundum sunt mores. Hæc secunda est. Postremum est sermo. Hæc postrema est. Quamquam cur sermonem præferret Plautinum Varro, alibi nobis dictum est : cum ut nimius sermonis præsci suo tempore amator, ab antiquis notetur. Qui pro argumentis, pathesi legerunt, quia laus hæc à Charisio peculiariter Cæcilio tribuitur ; neque intellexerunt, quid esset argumentum, neque eundem in utroque simul posse laudari. Ecce mores misis viri :

—— credo, hercule : nam ingenium tuum novi

Liberales ; Sed vereor, ne indiligens nimium fies,

Iracundi.

Hei mihi, quid faciam ? quid agam, quid clamem, aut querar ?

O cælum ! O terra ! O maria Neptuni !

Adolescentis, qui in prospera fortuna :

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium ? pro Jupiter !

Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,

Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine.

Senis qui in adversa versatur :

Quid hoc (malum) infelicitatis, nequeo satis discernere,

Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.

Primus sentio mala nostra : primus rescisco omnia :

Primus porro obnuntio : ægre solus, si quid fiet, fero.

Femina honesta, quæ adulterii maritum convincit :

—— an

— an quidquam hodie est factum indignius ?

Qui mihi ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.

Et quæ sequuntur. Vides sermones, qui, quod eleganter sint morati, intimos sensus pertentant. Hoc interest, quod pro personarum rationibus, quibus gravioribus tragædia utitur, isti quoque variant.

P E T I T U S DE ORDINE COMOEDIARUM PUBL. TERENTII.

OMnia non sunt plana atque liquida. Primam omnium ANDRIAM esse, liquet ex Donato Præfatione in Andriam. *Hæc prima acta est Ludis Megalensibus, &c. Suetonius Tranquillus in vita Terentii : Scripsit comædias sex, ex quibus primam Andriam, cum Ædilibus daret. Quod & testantur hi versus in Andriæ Prologo :*

Favete, adeste, equo animo, & rem cognoscite :

Ut pernoscat, & quid spei sit reliquum :

Posthac quas faciet de integro comædias,

Spectanda, an exigenda sint vobis prius.

Editam testantur cum Didascalix, tum Suetonius, M. Marcellus Cn. Sulpitio Coss. hoc est, anno ab urbe condita DLXXXVIII.

Hecyra semel atque iterum exacta, tertio stetit ; unde factum ut quo loco edita primum sit à Terentio, non ex vero proditum à Donato, Præfatione in hanc comædiam : *Factaque & edita quinto loco, Cn. Octavio & T. Manlio Coss.* Atqui si facta editaque est Cn. Octavio, T. Manlio Coss. non igitur quinto loco : nam Cn. Octavio & T. Manlius Consules fuerunt Anno ab urbe cond. DLXXXII. Ergo facta est post Andriam, quam edidit Terentius anno proximo præcedenti ; proinde Hecyra secunda est ordine fabularum, quæ fecit Terentius.

Tertia fuit Heautontimorumenos, ut constat ex Didascalii quæ in fronte illius leguntur, in hæc verba : *Acta tertia, M. Junio M. Sempronio Coss.* Qui consules fuerunt anno ab urbe cond. DXC.

Sequitur quarta Phormio, de qua Didascalix : *Facta est M. C. Fannio, M. Valerio Coss.* Quod etiam testatur Donatus, Præfatione in hanc fabulam : *Edita est quarto loco M. Valerio, & C. Fannio Coss.* Post Phormionem quinta est edita Eunuchus, iisdem Coss. iisdem Ædilibus ; habes id ex Didascaliiis, & Donati Præfatione in hanc fabulam : Anno nimirum ab U. C. DXCIII.

Bis eodem die producta in scenam, tertium denique acta : primum, octo millibus sestertiûm, numeratum est poëta.

Adelphæ sexta est comædia à Terentio facta, eaque edita Lucio Anicio, M. Cornelio Coss. hoc est, anno ab U. C. DXCIV. Ludis funebribus L. Æmilii Pauli, ut habes in Didascaliiis. Iisdem Ludis funebribus relata est Hecyra, sed non placuit, ut est in Didascaliiis. Prius tamen in scenam producta est Hecyra, quam Adelphæ, ut colligo ex Donato, qui dicit : *& factam & editam quinto loco.* Male, ut audivimus : nisi perinde habueris primam illius editionem, Cn. Octavio, T. Manlio Coss. quasi omnino edita non esset, cum neque spectata, neque acta tunc sit : neque tamen male dices quinto loco, cum producta est his ludis funebribus Æmilii Pauli.

Pauli ante Adelphœ. Quare audiendus non est Donatus, qui eam *secundo loco attam dicit etiam tum rudi nomine poëta, itaque sic pronuntiatum, Adelphœ Terentii, non Terentii Adelphœ: quod adhuc de fabula magis nomine poëta; quam de poëta nomine fabula commendatur.* Quæ futilis argumentatio est: nam nulla fabularum Terentii pronunciata est Terentii, exempli gratia, Phormio, Heautontimorumenos, antequàm tertium edoceretur Eunuchus. Idque observat Donatus Præfatione in Eunuchum, tertium editam fuisse post Adelphorum editionem.

ARGUMENTA PHILIPPI MELANCHTHONIS IN PUBLII TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM.

Nullus est omnino scriptor in Latina lingua, quem tantopere cognosci, ediscique retulerit, atque Terentium. Nam cùm prima virtus in oratione sit propriè loqui, nec proprii sermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè est, in quo perdiscendo plurimum operæ ac studii ponamus. Et ab iis qui docent pueros, supersticiosam etiam diligentiam in hoc auctore enarrando requiro. Primùm prodest monere, quæ comœdiæ natura sit, quidve spectarint comœdiarum auctores: nomen unde factum sit. Atque hæc quidem Donatus copiosè exposuit. Convenit autem inter omnes, auctores comœdiarum voluisse & communium morum & casuum exempla proponere: quibus velut admoniti, prudentius judicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabant professores eò diligentius, ut sciant pueri, quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi sint legendis comœdiis. Nam quo propius cognorint & vim literarum, & utilitatem, eò impensius juvat dicere. Porro nomen comœdia factum est, ut plurimi dicunt, ἀπὸ τῆ κάμης, id est, à comeffatione, & ἀπὸ τῆ ὠδῆς, id est, à carmine: ut sit convivale carmen. Nam in conviviis primùm jocosum quoddam carmine, civium vitia juvenus liberiùs taxabat. Postea, ars accessit, & theatrorum consuetudo. Aristoteles περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter sentit, nec piget adscribere ejus verba: ὡς καμωδὴς ἐκ ἀπὸ τῆ καμᾶζης λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κάμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐν τῇ ᾄσει. Cætera Donatus. In recensendis argumentis fabularum, consilium poëtæ summâ curâ exponendum est. Quarum personarum descriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimum comoretur poëta, ubi plurimum nervorum, plurimum eloquentiæ contentet: quos locos ita commendent pueris, ut & familiariter sentiant, & tanquam digitos suos nôrint. Et ob hanc causam fabularum omnium argumenta, veteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν, παραστροφῇ, partiantur, ut distributa faciliùs adsequatur juvenus. Verè autem fabulæ continent periculum quoddam: nusquam enim consilio locus est, nisi in dubiis rebus. Neque verò aliud est comœdia, nisi humanorum consiliorum & eventuum imago quædam. In Andria periclitatur Pamphilus, ut Glycerio fidem promissam præstet, postquam patri per errorem pollicitus est, futurum se in ejus pote-

state,

state, ac ducturum quam vellet. Estque hæc veluti *ῥᾶσις* fabulæ. Consilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referenda sunt. Et tota fabula similis est orationi generis suasorii. Nam variè de tota causa consultant senes, adolescentes, ac servi. Sed ut argumentum propius cernere queant pueri, ordine singulas partes referemus.

Periculum protasis.

Cùm amaret Pamphylus Glycerium, eique fidem dedisset ducturum se esse uxorem, pater, qui amare filium compererat, consilium capit abstrahendi ejus à Glycerio, simulat se uxorem daturum, posciturque ut ne filius id recuset. Is cùm & patrem yereretur, & Glycerium deferere parum pium judicaret, pendet animi, nec habet quò se vortat. Ibi Davus intelligens simulari rem à patre, consiliat herili filio, ut polliceatur patri, se in ejus potestate futurum, periculi nihil esse, quandoquidem simulentur nuptiæ: filius obsequitur, quanquam ægrè pollicetur patri ducturum se quam vellet.

Epitasis.

Interea spargitur de Pamphili nuptiis rumor, resciscunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio consuetudo erat. Et pater cum à filio quod voluerat extorsisset, non jam simulat rem; sed seriam fabulam orditur. Chremetem orat, ut gnatam det uxorem filio suo: faciliè impetrat. Hic de Pamphilo actum fuit: maturare nuptias pater studet, & filius pollicitus erat se in patris potestate futurum esse. Quæso, quomodo ex his turbis se explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Davus, cujus imprudentiâ periculum contractum erat, cum dolus non successisset, Chremetem deterret à nuptiis, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Catastrophe.

At pater rem urget: & processisset, nisi casus, qui sæpe plus valeat quam ratio, dubiis rebus opem attulisset. Venit quispiam Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam esse, gratum omnibus nuntium. Nuptiæ ex sententia Pamphili conficiuntur. Vide ex quanto periculo, casu evaserit Pamphilus!

Est autem in more Terentio, in prima ferè scena longa narratione commemorare occasionem fabulæ: atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. Sic in Andria exponit Pamphili amores, & patris consilium, quo is filium à Glycerio divulsurus erat. In reliquis scenis pergit consilium exequi. Sunt aspersa narrationi illi primæ multa rherorica ornamenta. Est enim mirabiliter aucta commemoratione morum, studiorum, sodalitiis Pamphili, qua occasione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit, ubi pater id primùm deprehenderit. Hæc accuratè expendet professor, & velim hic immodicè etiam anxium esse *τὸ πολυπράγμων* interpretem. Est enim modis omnibus efficiendum, ut mirentur, ut ament hunc auctorem pueri. Id ita fiet, si rectissimè intellexerint. Exigendum ab ipsis pueris, ut suo Marte argumenta fabularum condant, ut locos aliquos retexant, & pluribus exponant, & tanquam ceram refingant: quæ exercitatio, præterquam quòd familiariorem hunc poetam facit, facundiam etiam alit. Finguntur hic cordati senes, Davus veterator, honesta ac pia mente præditus adolescens Pamphilus. Verùm ut Pamphili ingenium rectius perspicere posset, & ut aliquanto plus in fabula turbæ esset, confertur cum eo Charinus

Pam-

Pamphili dissimillimus : nihil moderatum in hoc, nihil consilii : contrà in illo moderatiora omnia penè, quàm vel ætas poscit, vel finit amor.

In primis mirentur eloquentiam poëtæ in Pamphili querelis, in senis narrationibus, consultationibus, & objurgationibus. Ab his exemplis & verba, & figuras Latini sermonis, & dicendi rationem assuescant petere adolescentes : felicius haud dubiè collocaturi operam, quàm si interea, velut formicæ Indicæ, aurum conveherent.

IN EUNUCHUM.

Comœdiæ ut hominum vitam, casus, consilia imitentur, pericula continent, quòd & consiliis, & fortunæ, in periculis maxime locus est. Itaque cum discutere periculum ratione contendant personæ, finguntur varia consilia, in quibus alia fallunt, alia felicia sunt. Sæpe plus casus potest, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabula proposuit modesti adolescentis exemplum : is de officio suo honestè consultat. Hic nulla sunt honesta exempla, nullum honestum consilium. Nam meretricii amores describuntur : in hoc exemplo cernant juvenes, tanquam in speculo, amentiam hujusmodi amatorum. Est autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenseo.

Primas Thraso in hac fabula tenet. Ei cum pollicita esset Thais, facturam se sui copiam die aliquot, fallitur is tamen ; eaque promissa fabulæ est. Cum Thrasone confertur Phædria : nisi enim rivalem haberet Thraso, nihil periclitaretur in amore.

Epitasis fabulæ est, cum minatur ille se oppugnaturum vi ædeis Thaidis.

Catastrophe ridicula est. Nam Thraso jam fractus, precibus impetrat, ut aliqua saltem in parte apud Thaidem hæreat. Porro quia hæc fabula varia est, multumque habet turbarum, casu exortitur alius tumultus : vitatur virgo, quam Thaidi miles donarat. Sed est læta ejus quoque periculi catastrophe. Nam uxor datur hæc adolescenti, qui eam compresserat.

Ut Thrasonem ridiculum amatorem fingeret, addit Gnathonem, qui ejus mores mirificè depingit, ut ardelionem agnoscas.

In superiori fabula plurimæ sunt consultationes, & tota ferè consistit in genere deliberativo. Hic plus est exostulationum, & accusatorio seu judiciali generi similior est. Nullum autem vitæ genus est, ubi non plurimum Thrasonum reperiatur : neque ulli ferè rebus humanis perniciosiores sunt, quàm id genus, si contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia incutunt, ut emereantur vulgi plausum. Quare diligenter est intendenda, contemplandaque Thrasonis imago in hac fabula, ut discas, quàm sint inepti, quàm nihili ardeliones isti. Somnia verius hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hac similes atque descriptiones : qualis est apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni : nec piget adscribere, ut ediscant pueri,

AD VARUM.

*Suffenus iste, Vare, quem probè nosti,
Homo est venustus, & dicax, & urbanus,*

Idemque

*Idemque longè plurimos facit versus :
 Puto esse ego illi millia, aut decem, aut plura
 Per scripta ; nec sic, ut fit, in palinxyſto
 Relata : charta regia, novi libri,
 Novi umbilici, lora rubra, membrana
 Directa plumbo, & pumice omnia aquata.
 Hac cum legas, tum bellus ille, & urbanus
 Suffenus, unus caprimulgus, aut fossor
 Rursus videtur : tantum abhorret ac nutat ;
 Hoc quid putemus esse ? qui modò scurra,
 Aut si quid hac re tristius videbatur,
 Idem infaceto est infacetior rure.
 Simul poemata attigit, neque idem unquam
 Equè est beatus, ac poema cum scribit :
 Tam gaudet in se, tamque se ipse miratur.
 Nimirum idem omnes fallimur : neque est quisquam,
 Quem non in aliqua re videre Suffenum
 Possis : suus cuique attributus est error,
 Sed non videmus mantica quod in tergo est.*

IN ATTALUM.

*Declamas bellè, causas agis, Attale, bellè,
 Historias bellas, carmina bella facis
 Componis bellè mimos, epigrammata bellè :
 Bellus grammaticus, bellus es astrologus ;
 Et bellè cantas, & saltas, Attale, bellè :
 Bellus es arte lyra, bellus es arte pile.
 Nil bene cum facias, facis attamen omnia bellè.
 Vis dicam quid sis ? magnus es ardelio.*

IN HEAUTONTIMORUMENON.

Tanta hujus fabulæ elegantia est, ut plerique à Lælio, quo illi temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, scriptam existimarent : & poëta ipse testatur in hac puram esse orationem, quam laude nulla potest amplior excogitari. Quid est enim admirabilius quàm sermo elegans & venustus ? Neque prædicaturus hoc palam fuerat comicus, nisi novam, insignem, & pene divinam sermonis elegantiam esse judicasset. Depingit autem parentum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam justo inclementius tractat adolescentem modestum & frugi. Quem postquam domo ejecit victum jurgiis & contumeliis, multo impotentius desiderat : acceperit multifariam hic peccat. Huic seni opponit Chremetem monitorem : sed quem postea videas multo plura quàm Menedemum peccare. Primum is nunquam olfecit perditè amare filium, & compilari se à scorto sumptuoso. Post ubi resciscit multo fert impotentius id mali, quàm illa solebat Menedemus : ut agnoscas fecisse ita accidere, ut foris, non domi sapiamus.

Epitafis.

Porro quia fingeat poëta velut oculis captum Chremetem, quod insignia filii vitia non cernat, adducit patri ob oculos filii amicum idque hinc periculi est, ne resciscat Chremes, Bacchidem filii amicum esse. Huc omnia consilia, omnes dolos servuli referemus. Et Chremete prius argentum emungitur Bacchidi numerandum, quàm

comperit filii rem agi. Fallitur autem, cum fingitur Bacchis esse Gliniæ. In prima fabulæ parte, ubi Menedemum confirmat Chremes, oratio est deliberativi, seu suavioris generis, qua hic consolatur, erigit, monet animi ægrum vicinum. In reliqua fabulæ parte, quæ periculum continet, res omnis translatione rhetorica agitur: quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis est hic servulus, cujus callidissimis consiliis neutriquam respondent eventus. Nec vulgariter de suo consilio sibi ipse placet, cum ait: *Hic me magnificè effero*, &c. Est ea mirifica omnino imago humanorum & consiliorum & eventuum. Fallunt enim ferè astutissima consilia mortales: Sicut Ciceronem fefellit eventus belli, adversus Antonium suscepti. Extant exempla in historiis innumerabilia.

IN ADELPHOS.

Protasis.

ERipuerat Æschinus lenoni mulierculam, fratri gratificatus, qui illam amabat. Id postquam rescivit Demea, aspero & incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Æschinum dederat adoptandum, expostulat, queriturque ejus indulgentiâ corrumpi. Periclitantur itaque Æschinus & servuli, quomodo lenoni satisfiat, quomodo celetur, Demea ne Ctesiphonis peccatum resciscat. Neque enim tam ipse sibi, quàm frater curæ est.

Præterea amabat ingenuam quandam Æschinus, cui fidem dederat, uxorem se ducturum esse, quæ postquam raptam audit psaltriam, graviter perturbata est, metuens ne defereretur. Habet hæc pars mira consilia, miras technas servi, quibus fallitur Demea.

Epitasis.

Resciscit Demea vitium oblatum esse ingenuæ ab Æschino, ea vero de re miram tragœdiam excitat. Magis commovetur, postquam deprehendit Ctesiphoni cum Psaltria rem esse. Miserè etiam agitur Æschinus, cum in discrimen venit, ne uxore excidat.

Catastrophe.

Hæ turbæ omnes prudentia & mansuetudine Mitionis sedantur. Primas itaque in hac fabula senes habent. Confertur enim cum aspero & inclementi patre urbanus & comis pater. Et huc omnia spectant, ut appareat in re domestica, publica, commerciis hominum, ubique nullam esse neque utiliore, neque gratiore virtutem comitate. Constat autem hæc comœdia, magna ex parte accusationibus & excusationibus: crebras habet querelas, & penè tragœdici *πάθος*. Quare imprimis conducit ejus lectio ad locupletandam sciendam.

IN HECYRAM.

Protasis.

UXorem duxit Pamphilus, cum Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, ut duobus mensibus uxorem ne attingeret quidem. Postea per consuetudinem animus victus est: cœpit placere uxor. Porro cum ipse peregrè abesset, illa domum redit ad matrem, quæ ibi parit mense septimo postquam nupsisset Pamphilo. Eam celat & affines & patrem anus. Ubi Pamphilus redit, comperit peperisse. Hic graviter adeo commovetur, cum aliunde concepisse

existimaret. Et cum per sese dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum molestum est ab ea divelli: neque enim honestum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus, quomodo honestè demittat uxorem, néve illius peccatum proderet. Hæc fabulæ Protasis est.

Epitasis.

Instant pater & socer, inscii quid accidisset, ut domum reducat: præsertim cum nec socrus, nec mater, id quod senes falso suspicati fuerant, obstant. Quamquam autem permoveri non posset Pamphilus ut reduceret, tamen causam constantissimè dissimulat. Itur eò, ut putent Bacchidis amore devinctum, alieno ab uxore animo esse.

Catastrophe.

Bacchis accersita, fidem facit nihil sibi cum Pamphilo rei esse. Hic autem prodendum peccatum uxoris fuit, aut reducenda: verum casu periculum discutiitur. Fortè enim Philumenæ annulum focrus in digito Bacchidis conspexit, quem olim Pamphilus stupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus testatur ex Pamphilo puerum susceptum esse. Ita redit in gratiam cum uxore Pamphilus. Jucunda est cum uxoribus senum concertatio, quæ monesæpe errore & falsis suspicionibus fieri ut dissentiant conjuges. In primis autem insignis est humanitas & fides Pamphili in hac fabula.

IN PHORMIONE M.

Protasis.

CUM Antipho, absente patre, in puellam quandam unicè deperiret, nec posset ea potiri, nisi uxorem duceret (erat enim civis Attica) fortè nuptiæ confectæ sunt technis sycophantæ cupidam Phormionis. Is enim ex composito diem dicit Antiphoni, fingit puellam ei cognatam esse, neque quenquam aliam propiorum cui nubar. Facile est vincere non repugnantem. Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitasis.

Non probatur avaro patri, ubi rediit, factum: ut qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quare cum Phormione expostulat, cur in has nuptias se absente filium conjecerit. Tandem paciscitur etiam mercedem, minas triginta, si receperit ad sese puellam. Ibi verò & Antipho in discrimen venit, ne per eam conditionem, ipse unicè charam & jucundam conjugem amitteret.

Catastrophe.

Interea domum redit & patruus Antiphonis, his fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex se in Lemno susceptam esse, ubi cum muliercula quadam consueverit: gaudetque ita casu cecidisse, absente, ut is duceret, quem maximè ipse generum cuperet, paulo antè ambibat. Ita fit ut & Antipho retineat uxorem, & nuptiæ patri probentur.

Secunda Catastrophes pars.

Porro triginta minæ quos ludos reddidere! Has extorserat Phormio, quamquam dissimularer dandas alteri adolescenti Phædriæ, citharistriam mercaretur: & jam perierat pecunia: quam cum postulant senes, sycophanta prodit Chremetem apud uxorem, & docet consuevisse cum alia quadam peregrè, simulque impetrat, ut Phædriæ id argentum condonetur. Estque ridicula admodum *καταστροφὴ* pars, ubi mulier maritum objurgat, parùm memorem fidei suæ.

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI ANDRIA,

CUM

Interpretatione & Annotationibus.

Acta Ludis Megalensibus, M. Fulvio & M. Glabrione Aedilibus Curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio, & L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus, Claudii filius, tibiis paribus, & imparibus: dextris, & sinistris. Et est tota Græca. Edita M. Marcello, & C. Sulpitio Consulibus. Anno ab urbe condita DCLXXXVII. Ante Christum natum DLXII.

ANNOTATIONES.

ANDRIA.] Hæc Comœdia prima Terentii nominatur Andria, ab Andro Infula Maris Ægæi (l' Archipelague) hodie Andros.

Ludis Megalensibus.] Exhibita in ludis Scenici, Cybele magnæ Deorum matri sacris.

M. Fulvio, & M. Glabrione Aedilibus.] Aediles erant Magistratus Romæ, ex eo dicti, quod sedes sacras & privatas curabant; ut annonam quoque, & ludos, & spectacula publica, quæ populo exhibebant; propterea Fabulas, Tragœdias, & Comœdias à Poëtis emebant, æque mandabant. Primò Aediles ex plebe creati sunt: deinde duo ex Patriciis adjuncti, qui Curules nominati sunt, quod honoris causâ in Curiam curru veherentur: in quo sella eboracea erat imposita, in quâ considerent.

Modos fecit Flaccus.] Id est, numeros composuit Canticorum, qui post singulos Actus cantantur, eosque distinguebant.

Tibiis paribus, & imparibus: dextris, & sinistris.] Tibiæ dextræ, & sinistræ dictæ sunt à lateribus unde inflantur. Pares sunt dextræ, vel sinistræ; si solis dextris, vel sinistris cantantur: impares, si unâ dextrâ, alterâ sinistrâ, quæ impares dictæ sunt, quia ut numero sonant, sic etiam sono differebant. Nam

dextra pauciora habebat foramina, ac proinde sonum graviores: sinistra plura, idcirco sonus erat acutior. Quod si dextra, & sinistra jungerentur, sonus erat mixtus ex gravi, & acuto. Dextræ quoque Lydiæ dicebantur; sinistræ Sarranæ à Sarra, quæ aliter Tyrus dicta est, unde Sarranum ostrum, pro purpurâ Tyriâ. Dextra, & sinistra dictæ sunt Phrygiæ. Lydiæ conveniebant rebus gravibus, Sarranæ, sive sinistræ jocis. Phrygiæ adhibebantur, si jocis gravitas misceretur. Hæc fabula Andria acta fuit tibiis paribus, partim solis dextris; partim solis sinistris: nec enim semper in tota fabula iisdem modis utebantur; sed sæpe eos mutabant: quod cum fiebat, adscribi solebat. M. M. C. hoc est, mutantur modi Cantici.

Et est tota Græca.] Id est argumenti Græci, nam in ea inducuntur Græci, cunctaque scribuntur secundum ritus Græcorum. Græcæ Comœdiæ dicuntur Palliatæ, ut Latine Togatæ: nam Græci super Tunicam Pallium inducebant; Latini verò Togam.

Edita M. Marcello.] Priscum quidem, & primum fuit institutum Romanorum, per annos Regum & Consulum, tempora notare: mos verò, numerare res gestas ab annis Urbis conditæ, serò cepit.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

SIMO, senex, a simo naso nominatus. Simi iracundi.
SOSIA, Libertus. A σῶζεν, fervare, in bello servatus.
DAVUS, Servus. A Patria, Davi enim iidem ac Daci.
MYSIS, Ancilla. A Patria Myfia.
PAMPHILUS, adolescens. A τὸ πᾶν, & οἷα; omnium amicus.
CHARINUS, adolescens. A χάρις, gratus.
BYRRHIA, Servus. A πυρρός, rufus.
LESBIA, obstetrix. A Lesbo patria ferace vini suavissimi.
GLYCERIUM, amica Pamphili. A γλυκερός, dulcis.
CHREMES, senex. A χρεμίσσειν, scire, quod senes scire soleant.
CRITO, hospes Andrius. A κριτής, iudex.
DROMO, Lorarius. A δρόμος, cursus.

ARGUMENTUM ANDRIÆ.

CHREMES Atheniensis profecturus in Asiam, commisit custodiae fratris sui Phaniae Pasibulam filiolum suam. Postea Phania fugiens bellorum motus, quibus tunc Græcia ardebat, sequitur fratrem suum in Asiam; sed, naufragio facto ad Andrum Insulam, excipitur hospitio a quodam cive; & non ita multo post moritur. Cuius hospes Pasibulam, orbam Phania patre, educat cum Chryside filia eamque nominat Glycerium; tandemque ipse quoque decedit e vita. Chrysis vero inops, & a cognatis neglecta, Athenas navigat; abducit secum Glycerio: ubi cum aliquandiu vitam tolerasset nendo lanam & texendo telam, ad postremum, victa blanditiis, & promissis admodum, incepit facere quæstum corpore. Pamphilus autem Simonis filius inter ceteros ad eam ventitabat; isque amore Glycerii accensus primus, solusque cum illa rem habuit, deditque fidem ex se graviter eam ducturum uxorem. Erat autem & Chremeti altera filia Phamena; hanc ille bonâ Pamphili impulsus famâ, spondet Simoni uxorem pro filio Pamphilo, ejus rei inscio: & de communi senum sententia dies constituitur faciendis nuptiis. Interea Chrysis moritur, & Chremes cognoscit Pamphilum habere Glycerium (nam ignorabat esse filiam suam) loco uxoris. Quapropter negat se ei daturum filiam uxorem Pamphilus, ea re intellecta, gaudet summopere. Contra Simo propter ejus ingenti dolore afficitur: attamen eum dissimulat, fingitque sperare nuptias, quasi mox futuras, ut animum filii exploraret, vellet uxorem, an recusaret; hoc cogitans, se, si negaret, justam habituram causam eum objurgandi, cogendique: quod si ei obsequeretur, se facere Chremetem placaturum, atque ita nuptias factum iri. Itaque perteriens apud forum, securo, & nihil tale metuenti filio; Pamphilus inquit, uxor hodie tibi ducenda est: abi domum, & para te. Verbis attonitus adolescens, quid faceret, aut consilii caperet nesciens.

verum Davus servus, cognita Simonis mente & astutiâ, persuadet Pamphilo ut patri dicat se paratum esse uxorem ducere: hac enim ratione, eum omnem præcisurum patri occasionem se objurgandi; nec tamen esse verendum, ne nuptiæ fiant; nunquam enim Chremetem ei semel repudiato filiam suam uxorem daturum. Verum longe res aliter evenêre. Simo enim exorat Chremetem, & Phamphilus in verarum nuptiarum discrimen injicitur: at forte fortuna, eo ipso die Glycerium exactis mensibus peperit filium; quem Davus, ut impediret nuptias, apponit foribus Simonis. Chremes in eum incidit, & cognoscit natum esse ex Pamphilo; hanc ob rem eum generum rejicit. Inde turbæ maximæ concitantur; donec Crito Andrius, Chrysidis genere proximus, Athenas advenit, ad petendam ejus hæreditatem. Ejus interventu Chremes agnoscit Glycerium, antea dictam Pasibulam, esse suam filiam; quam vehementer amatam a Pamphilo, dat ei uxorem; & Philumenam alteram filiam collocat Charino sodali Phamphili. Itaque nuptiæ ingenti omnium lætitia celebrantur.

C. S U L P I T I I A P O L L I N A R I S P E R I O C H A .

S Ororem falsò creditam meretriculæ,
 Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
 Gravidaque facta, dat fidem, uxorem sibi
 Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
 Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
 Simulat futuras nuptias; cupiens suus
 Quid haberet animi filius, cognoscere.
 Davi suafu non repugnat Pamphilus,
 Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
 Chremes; recusat nuptias, generum abdicat:
 Mox filiam Glycerium insperato agnitam
 Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

I N T E R P R E T A T I O :

Pamphilus Simonis filius, pudicitia Glycerii, filia Chremetis, vitium offert: Hac falsò credebatur soror Chrysidis meretricula ex Andro insulâ; quam Glycerium cum gravidam fecisset Pamphilus, dat ei fidem se hanc uxorem ducturum: nam pater Simo illi desponderat aliam Chremetis filiam, nomine Philumenam: utque rescivit Simo filium captum esse amore Glycerii, fingit nuptias se illi parare mox

faciendas, volens deprehendere animum Pamphili de uxore ducenda; ille suafu Davi servi, ait patri Simoni, se quam is dederit uxorem lubenter accepturum: sed ut Chremes vidit puerulum natum esse ex Glycerio, Pamphilum generum rejicit, nuptias recusat: mox filiam Glycerium cum agnovisset præter spem, dat eam Pamphilo, aliam nomine Philumenam dat etiam in uxorem Charino.

A N N O T A T I O N E S .

Periocha est brevis explicatio rem comprehendens, à *ὑποτίττω*, comprehendere, comp-

C. Sulpitii.] Sulpitius Apollinaris, ille est, qui à Gellio sæpe laudatus, Pertinacem Imperatorem literas docuit.

PROLOGUS.

CUM primum Terentius Poëta animum applicuit ad faciendas Comœdias, credidit hunc sibi tantum laborem imponi, ut Comœdia, quas fecisset, populum delectarent. Verum animadvertit, multo aliter quam putaverat, evenire: nam in prologis scribendis, cogitur uti opera aliter atque convenit: cum argumentum fabula non exponat, sed respondeat criminationibus Lucii Lavinii veteris Poëtæ malevoli. Nunc autem animum attendite, de qua re adversarii hunc vituperent. Menander Poëta Comicus Græcus fecit Perinthiam & Andriam Comœdias: Qui unam earum noverit, ambas noverit; adeo simili sunt factæ argumento, sed dissimili tamen sermone, & modo loquendi. Terentius fatetur quidem se transulisse ex Perinthia Comœdia Græca Menandri, in suam Comœdiam Andriam Latinam qua sibi commoda visa, hisque usum tanquam sibi propriis. Hanc rem isti culant: ideoque disputantes aiunt, inde esse fabulas Comicas corrumpi, alteram alteri immiscendo.

POËTA, cum primum animum ad scribendum appulit, Id sibi negoti credidit solum dari, Populo ut placerent, quas fecisset fabulas. Verum aliter evenire multo intelligit: Nam in prologis scribundis operam abutitur, Non qui argumentum narret, sed qui malevoli Veteris Poëtæ maledictis respondeat. Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animus advortite.

Menander fecit Andriam & Perinthiam: Qui utramvis recte nôrit, ambas noverit. Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen Dissimili oratione sunt factæ ac stylo. Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia Fatetur transulisse, atque usum pro suis. Isti id vituperant factum, atque in eo disputant, Contaminari non decere fabulas.

ANNOTATIONES.

Prologus est oratio, quæ ad spectantes ante fabulam habetur: estque vel commendatitius, vel relativus, vel argumentativus, vel mixtus. Commendatitius, est, quo fabula, vel Poëta commendatur: relativus sive anaphoricus est, quo maledicta adversario, aut gratiæ populo referuntur: argumentativus, sive hypotheticus, est quo argumentum fabulæ narratur: mixtus est, qui plura horum aut omnia in se continet. Hic Prologus est anaphoricus, sive relativus, defensionem Poëtæ adversus malevolorum accusationes suscipiens.

1 *Appulit.*] Appellere proprie est, ex alto mari in portum invehiri: cui contrarium est solvere, cum funibus solutis, navis e portu discedit.

5 *Operam abutitur.*] Abutitur prologo Terentius, quoniam non explicat argumentum, quod vere prologi est officium; sed responderet malevolis, quibus facit invidiam.

9 *Menander.*] Fuit Poëta Græcus, princeps novæ Comœdiæ, de quo Ovidius, lib. I. Am.

Dum fallax servus, durus pater, improbus Vixit, & meretrix blanda; Menander.

Ad ejus exemplum Terentius se committit, ideo dimidiatus Menander à C. Cæsare natus fuit.

Perinthiam.] Perinthia Comœdia Menandri dicta à Perintho urbe Thraciæ, quæ nunc est Volaterrano, Rodolfo Bellonio, Castaldo.

In Andriam ex Perinthia transulisse.] Menander ait Terentium primam Scenam Perinthiam Menandri, in suam Andriam transulisse. Contaminari non decere fabulas.] Contaminari res dicitur, cum alteri rei ita miscetur, ut neutra incorrupta maneat. Lib. IV. Contaminari sanguinem suum, confundique jura gentium rebantur. Scenæ vitiis dabatur, quod Terentius natus ex Menandro ea quæ in rem faciebant, & ex multis Comœdiis faceret.

Paciunt nã intelligendo ut nihil intelligant :

Qui cum hunc accusant, Nævium, Plautum, En-
Accusant, quos hic noster Autores habet : (nium

Quorum æmulari exoptat negligentiam

20

Potius, quam istorum obscuram diligentiam.

Dehinc ut quiescant porro, moneo, & definant

Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,

Ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum,

25

Posthac quas faciet de integro Comœdias,

Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

Obscuram. Verum his denuncio, ut in posterum taceant quieti, & definant maledicere, ne malefacta sua videant manifesta omnibus fieri. Vos quidem, spectatores, favete; adeste benevoli, & spectate attenti hanc Comœdiam; ut persciter noscatis, quæ spes habenda sit de reliquis, quas de novo Poeta faciet: utrum debeatis eas spectare, an è scena excludere.

ANNOTATIONES.

20 *Quorum æmulari exoptat negligentiam.*] Imitandi modus alius est servilis, alius verò ingenuus. Servilis ille est, cum quasi superstitione quadam, ab eo, quem imitandum nobis proposuimus, ne transversum quidem digitum discedere audemus: idcirco Horatius ait;

*O imitatores servum pecus! ut mihi sapes
Bilem, sapes jocum, vestri movere tumultus!*

Ingenua imitatio est, quando non verbum verbo reddimus, sed sic aliena tractamus, ut non pro alienis habeantur, sed agnoscantur pro nostris: unde Horatius in Arte:

*Ne verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres.*

Subaudiendum (ut). Quo loco non negat fidi esse Interpretis verbum verbo reddere, sed negat boni imitatoris esse id facere, ut vult quoque Seneca Epist. LXXXV. Similis debet esse imitator, quomodo filius, non quomodo imago. Certe operæ pretium erit hanc epistolam perlegere. Eadem sentit Terentius.

27 *Exigenda.*] Id est, expellendæ. Sic idem Terentius in Prologo Hecyræ, Partim eorum sum exactus: partim vix steti.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

S. VOS istæc intro auferte: abite. Sofia,
Adestum: paucis te volo. *So.* dictum
puta:

Nempe ut curentur recte hæc. *Si.* imo aliud.

So. quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?

So. Ete apparentur. *Si.* Imo aliud est. *So.* Quid est aliud præter hoc, quod tibi mea ars effici possit?

Si. Vos servi tollite ista, qua emi apud forum, & inferte ea in ades: festinate. *Sofia,* accede: paucis verbis volo tecum loqui. *So.* Puta te jam mihi dixisse, quod volebas, & me id intelligere: nempe ut hæc obsonia, qua emi-

ANNOTATIONES.

[ACTUS.] Actus majores sunt fabulæ partem, Scenæ minores. Actus vocantur, quia in quoque Actu sunt actiones. Scenæ significat tentorium; nam præcis remansit ante usum Theatrorum, sub frondibus,

& umbraculis agebant. Scenæ in fabula sunt, cum novarum personarum egressus & ingressus sunt è Scena in Theatrum.

2 *Paucis te volo.*] Duplex hic defectus orationis, nam, *Verbis,* & *Alloqui* desiderantur.

K 3

Si. Nihil

Si. Nihil istâ tua arte opus mihi est ad hanc rem, quam parvo facere : sed his virtutibus (quas semper cognovi in te esse positas) fide & taciturnitate in secretis celandis. So. Expecto, quid velis me facere. Si. Ego, postquam te emi tunc, cum puer esses, scis, ut in conditione servili te semper habuerim clementer, & moderate : feci ut esses libertus mihi Patrono, non amplius servus domino. Præmium quam potui maximum, libertatem, dedi tibi ; quoniam libenter, ut liberi homines solent, non invidere, ut servi, serviebas mihi. So. Id in memoria habeo. Si. Nollem non factum esse. So. Lator, si quid bene de te merni, aut adhuc mereo, quod probes, Simo ; & id tibi placuisse in beneficii loco habeo. Verum hac quæ dicis mihi molesta sunt : nam hac ista longa recensio tuorum in me beneficiorum est quasi exprobratio, & accusatio facta in eum, qui accepti beneficii oblitus est. Sed age dic semel, & breviter, quid est, quod velis me facere. Si. Ita faciam, dicam. Hoc ab initio te monitum volo : hæ nuptiæ, quas credis esse veras, veræ esse à me simulantur. So. Cur simulatas igitur ? Si. Rem omnem à principio audies, simulque cognosces quæ sit ratio vitæ filii, & quod meum consilium, quid facere in hac re te velim. Nam, Sofia, is filius meus postquam egressus est annos primæ adolescentiæ ; major ei vivendi arbitrio suo libertas concessa est. Nam antea quomodo quis potest scire, aut noscere ingenium ejus, dum ætas puerilis, metus, magister ei moderabantur, & tui causam præcidebant ? So. Ita est ut dicis. Si. Et quod plerique omnium adolescentulorum solent facere, ut animum ad aliquod exercitationis genus adjungant, aut equos alere, aut venaticos, aut Philosophis operam dare : ex his omnibus studiis nullum vehementius quæ alia affectabat, & tamen his omnibus mediocriter studebat :

Si. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam Sed iis, quas semper in te intellexi fitas, (paro: Fide, & taciturnitate. So. expecto, quid velis. Si. Ego postquam te emi a parvulo, ut semper Apud me iusta & clemens fuerit servitus, (tibi Scis: feci e servo ut esses libertus mihi, 10 Propterea quod serviebas liberaliter.

Quod habui, summum pretium, persolvi tibi. So. In memoria habeo. Si. haud muto factum So. gaudeo,

Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo ; & Id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam. 11 Sed mi hoc molestum est : nam istac commemoratio Quasi exprobratio est immemoris beneficii. (ratio Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis Si. Ita faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ. 12 So. Cur simulatas igitur ? Si. rem omnem a principio audies:

Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum Cognosces, & quid facere in hac re te velim. Nam is postquam excessit ex ephebis, Sofia, Liberior vivendi fuit potestas. Nam antea Qui scire posses, aut ingenium noscere, Dum ætas, metus, magister prohibebant ? So. ita est Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos

Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philosophos Horum ille nihil egregie præter cætera Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter :

ANNOTATIONES.

10 *Libertus.*] Libertus est servus manumissus à domino, id est, servitute liberatus ; nam *manus* significat potestatem.

12 *Summum pretium.*] Libertas dicitur inestimabilis à Jurisconsultis.

15 *Id gratum fuisse advorsum te.*] Advorsum hic significat erga.

16 *Sed hoc mihi molestum est.*] Aperte ad hanc sententiam Cicero inquit ; Odiosum sane genus hominum, officia exprobrantium ; quæ meminisse decet potius is, in quem collata sunt, non commemorare, qui contulit.

24 *Excessit ex ephebis.*] Hæc est extrema pars pueritiæ, prima adolescentiæ. Ephebus est, qui ad ætatem adolescentiæ pervenit, decimum quintum ætatis annum.

26 *Qui scire posses, aut ingenium noscere.*] Ingenium ejus, qui in potestate est, nosci non potest, cum is sui animi non sit rector, nec liceat, quod liber facere.

30 *Aut ad Philosophos.*] Ellipsis est Terentiana : potest enim subintelligi ; *ire*, animum applicare.

Gaudebam. *So.* non injuriâ : nam id arbitror
Adprime in vita esse utile, *Ne quid nimis.*

Si. Sic vita erat : facile omneis perferre ac pati,
Cum quibus erat cumque una, iis sese dedere, 36
Eorum obsequi studiis, advorsus nemini,
Nunquam præponens se aliis : ita facillime
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.
So. Sapienter vitam instituit : namque hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit. 41

Si. Interea mulier quædam abhinc triennium.

Ex Andro commigravit huic viciniæ,

Inopia & cognatorum negligentia

Coacta, egregia forma, atque ætate integra. 45

So. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.

Si. Primum hæc pudice vitam, parce ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans :

Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus, & item alter ; ita ut *Ingenium* est omnium
Hominum a labore proclive ad libidinem ; 51

Accepit conditionem, dein quæstum occipit.

Qui tum illam amabant, forte, ita ut sit, filium
Perduxere illuc secum, ut una esset, meum.

Egomet continuo mecum : Certe captus est, 55

Habet. Observabam mane illorum servulos

Venientes, abeuntes : rogitabam, Heus puer,

Dic fodes, quis heri Chrysidem habuit ? nam An-
driae (Cliniam

illi id erat nomen. *So.* teneo. *Si.* Phædrum, aut
Dicebant, aut Niceratum ; nam hi tres tum simul
Amabant. Eho ! quid Pamphilus ? quid ? sym-
bolum

lietationibus, deinde cepit quæstum corpore facere. Qui tunc illam amabant, forte (ita ut sit) illuc filium meum perduxerunt ad Chrysidem, ut una cum illis convivaretur. Egomet statim cepi mecum cogitare : Captus est certe amore, habet vulnus. Observabam mane illorum servulos venientes ad Pamphilum, abeuntes. Sæpe ab his quærebam, Heus, puer, dic, quæso, quis heri Chrysidem habuit ? Nam hæc Andria sic nominabatur. So. Scio. Si. Respondabant, Phædrum, qui Cliniam, aut Niceratum ; nam hi tres simul amabant Chrysidem. Eho ! dicebam, quid Pamphilus fecit ? quid fecit ?

Gaudebam hoc ingenio eum esse. So. Non sine causa gaudebas : nam id arbitror in primis utile in vita esse. Ut nequid agas supra modum. Si. Sic ejus vita institutum erat : facilitate & suavitate morum, omnes perferre ac pati, quibuscumque una conversabatur ; horum voluntati sese accommodare, eorum obsequi studiis, nemini repugnans, nunquam se illis præferens : quæ ratio facilis est ad laudem comparandam, & amicos sibi conciliandos. So. Sapienter vitam instituit : namque, ut tempus est, Obsequium amicos, veritas odium parit. Si. Interea dum Pamphilus sic honeste vivebat, tres abhinc annos, femina quædam ex Andro insula, in hanc viciniam se contulit egestate, & negligentia propinquorum coacta, eximia forma specie, & florenti ætate. So. Hei timeo, ne quid ista Andria apportet mali. Si. Primum hæc pudice, frugaliter, & laboriose vivebat, nendo lanam, & texendo telam victum quæritans. Aliquot Amantes accesserunt pretium libidinum pollicentes, ita ut ingenium est omnium hominum a labore proclive ad libidinem ; consensit pol-

ANNOTATIONES.

36 Cum quibus erat cunque.] Tmesis est, interjectio pro cum quibuscunque erat.

45 Huic viciniæ.] Id est, in hanc viciniam. Dicitur pro Accusativo, ut Nonius & Priscianus annotarunt. Donatus legit, huc viciniæ.

55 Hei vereor.] Hei, interjectio timentis solentis.

56 Habet.] Vulneratus est. Translatio ab Amphitheatro ; ubi cum Gladiatores vulnus percipiunt, habere dicuntur. Virg. 12. Æn.

Hoc habet : hac melior magnis data victima divit.

57 Heus.] Adverbium vocantis.

58 Dic fodes.] Priscianus ait verbum esse defectivum, pro, si audes : sis, pro, vis. Precationem, vel exhortationem denotat.

61 Symbolum dedit.] Dicitur symbolum, & symbola, ἀσμβόλιον, confesso. Inter alia significata, est pecunia, quæ erogatur à quolibet convivarum. Latine, Collecta. Gallice, l' Escot. Anglicè, Shot or Club.

K 4

Dedit,

(respondebant) partem suam contulit ad convivium, cœnavit; gaudebam hæc audiens. Similiter alio die interrogabam: comperiebam nihil agi quicquam, quod ad Pamphilum attineret. Certe putabam eum satis à me exploratum esse, & magnum exemplum continentia exhibere: Nam qui cum hominibus talis ingenii conversatur; neque tamen eorum consuetudine ad libidinem impellitur; crede jam posse ipsum vitæ suæ moderamen & regimen habere. Cum hoc mihi pergratum erat, tum omnes una voce omnia bona mihi de illo dicebant, & me fortunatum omnino esse prædicabant, qui filium haberem tam bonæ indolis. Quid pluribus verbis opus est? Hoc secundo rumore adductus Chremes, cupide me convenit, ut unicam suam filiam cum grandi dote uxorem daret filio meo. Placuit conditio mihi; itaque promissi sponsione filium meum ducturum Chremetis filiam. Hic nuptiis faciendis constitutus est dies. So. Quid ergo impedit, quominus reipsa, hæc nuptia fiant? Si. Audies. Circiter dies paucos, quibus hæc acciderunt, Chrysis hac vicina moritur. So. O factum bene! Beatum me reddidisti: metui Pamphilum ab istius Chrysidis consuetudine. Si. Tunc temporis filius meus frequenter aderat in domo mortuæ, cum illius amatoribus; apparabat una funus: aliquando collachrymabatur. Placuit tunc id mihi. Sic cogitabam? Hic ob conversationem brevis temporis mortem huius mulieris egre fert adeo, ut si familiaris ei longo tempore fuisset: quid si eam amasset? quid mihi, pater sum, causâ non faciet? Hæc ego officia putabam esse ingenii humani, & benigni. Quid te pluribus verbis detineo? Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo, nondum habens eum speculum de amore. So. Hem, quid est? Si. Tu audies. Exportatur cadaver, imus. Interea inter mulieres, quæ ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam, formâ. So. Bona fortasse. So. Et vultu, Sofia, adeo modesto, adeo eleganti, ut nihil supra dici possit.

Dedit, cœnavit; gaudebam. Item alio die Querebam: comperiebam nihil ad Pamphilum Quidquam attinere. Enimvero spectatum satis Putabam, & magnum exemplum continentia: 65 Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi, Neque commovetur animus in ea re; scias Tum jam ipsum habere posse suæ vitæ modum. Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia Bona dicere, & laudare fortunas meas. Qui gnatum haberem tali ingenio præditum. Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes Ultro ad me venit, unicam gnatham suam Cum dote summa filio uxorem ut daret. Placuit; despondi. Hic nuptiis dictus est dies. 70 So. Quid obstat, cur non veræ fiant? Si. audies. Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt, Chrysis vicina hæc moritur. So. ô factum bene! Beasti: metui a Chryside. Si. ibi tum filius Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens;

Curabat una funus: tristis interim, (mibi) Nonnunquam conlachrymabat. Placuit tum id Sic cogitabam: hic parvæ consuetudinis Causa mortem hujus tam fert familiariter: Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? 80 Hæc ego putabam esse omnia humani ingenii Mansuetique animi officia. Quid multis moror? Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo. (scias) Nihil suspicans etiam mali. So. hem, quid est? Si. Effertur, imus. Interea inter mulieres, Quæ ibi aderant, forte unam adspicio adolescentulam,

Formâ. So. bonâ fortasse. Si. & vultu, Sofia, Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.

ANNOTATIONES.

66 *Conflictatur.*] Confligi, & conflictari res aliqua dicitur, cum ad aliam atteritur & affricatur. Ut cum lapis ad ferrum igniarum aliditur, ad eliciendam scintillam.

75 *Despondi.*] Per mutuas stipulationes & sponsiones matrimonia contrahebantur. Hinc sponsalia, sponsus, & sponsa.

90 *Effertur.*] Verbum funebre: solebant enim corpora mortuorum alte ferri humeris propinquieribus, ut Metellus elatus fuit à filiiis tribus Consularibus, duobus Triumphalibus, uno Censorio, & altero Pratore.

93 *Adeo venusto.*] Id est, pulchro: à venere. Venustus proprie de fœminis dicitur dignitas de viris.

Quia tum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est, & quia erat forma præter cæteras 95
 Honeſta, & liberali, accedo ad pediffequas;
 Quæ ſit, rogo: Sororem eſſe aiunt Chryſidis.
 Percuſſit illico animum. At at, hoc illud eſt,
 Hinc illæ lachrymæ, hæc illa eſt miſericordia. 99
 So. Quam timeo, quorſum evadas. Si. funus interim
 Procedit: ſequimur: ad ſepulchrum venimus:
 In ignem poſita eſt: fletur. Interea hæc ſoror,
 Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
 Satis cum periculo: ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene diſſimulatum amorem & celatum indicat:
 Accurrit: mediam mulierem complectitur: 106
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum illa, ut conſuetum facile amorem cerneret,
 Rejecit ſe in eum flens quam familiariter!
 So. Quid ais? Si. redeo inde iratus, atq; ægre ferens.
 Nec ſatis ad objurgandum cauſæ: diceret, 111
 Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
 Quæ ſeſe voluit in ignem injicere, prohibui,
 Servavi: honeſta oratio eſt. So. recte putas:
 Nam ſi illum objurges, vitæ qui auxilium tulit; 115
 Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
 Si. Venit Chremes poſtridie ad me clamitans,
 Indignum facinus: comperiſſe Pamphilum
 Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud ſedulo
 Negare factum: ille inſtat factum: denique 120
 Ita tum diſcedo ab illo, ut qui ſe filiam
 Neget daturum. So. non tu ibi gnatum? Si. ne
 hæc quidem (cedo?
 Satis vehemens cauſa ad objurgandum. So. qui
 Si. Tute ipſe his rebus præſcripſti, pater.

Quia tunc mihi viſa eſt la-
 mentari pluſquam cætera,
 & quia illa erat formæ
 omnium venuſtiſſimâ, &
 maxime ingenuâ; accedo
 ad ancillas, quæ illam ſe-
 quebantur; quæ ſit, ab his
 quæro: Sororem reſpondent
 eſſe Chryſidis deſunctâ. Hoc
 reſponſum illico mihi com-
 movit animum. At at
 (mecum dicebam) hinc illa
 lacryma fluebant, hæc res
 illa cauſa eſt, cur Pamphi-
 lus tam officioſus erat in
 curando funere; hæc exci-
 tavit illum ad tantam mi-
 ſericordiam erga Chryſidem.
 So. Quam timeo ad quem
 finem procedat tuus hic ſer-
 mo. Si. Interim exequia-
 rum pompa progreditur:
 ſequimur: ad ſepulchrum
 venimus: in rogam poſita
 eſt: deploratur. Interea hæc
 ſoror, de quâ locutus ſum,
 ad flammam appropinqua-
 vit inconfideratus, ſatis
 cum periculo: ibi tunc ex-
 animatus Pamphilus amo-
 rem, quem tantopere diſſi-
 mulaverat & celaverat, de-
 monſtrat: Accurrit: me-
 diam mulierem complecti-
 tur: Mea Glycerium, in-
 quit, quid agis? cur te is
 perditum? Tunc illa re-
 flexit ſe in eum admodum
 familiariter: ita ut quisvis
 poſſet facile cernere amo-
 rem inter illos eſſe conſue-
 tum. So. Quid ais? Si.
 Redeo inde iratus, ægre
 ferens ea quæ Pamphilus

oſtenderat: nec tamen ſatis cauſa habebam ad illum objurgandum: hoc enim mihi dicere potuiſſet,
 Quid feci? quam panam commerui? quod peccatum commiſi, pater? Oppoſui me ei, quæ in ignem
 ſe præcipitare voluit, illam à morte liberavi: Honeſta excuſatio hæc eſt. So. Recte putas: nam ſi
 eum objurges, qui vitæ alicujus auxilium tulit, quid facias illi, qui dederit damnum, aut ma-
 lum? Si. Venit Chremes ad me poſtera die, clamitans indignum facinus: ſe deprehendiſſe Pamphi-
 lum pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud factum eſſe pernegare cæpi: ille inſtat factum:
 poſtremo ita tunc diſcedo ab illo, ut ab eo, qui negaret ſe daturum uxorem filiam meo filio. So.
 Tu filium tuum ibi objurgaſti? Si. Ne hæc quidem cauſa ſatis valida fuit ad objurgandum.
 So. Dic mihi, quaſo, cur non? Si. Nam is diceret mihi; Tu ipſe, pater, terminos conſtituiſti meis
 præſcriptis.

ANNOTATIONES.

95 Forma honeſta.] Id eſt elegantia. Horat.
 2. lib. 1. — nec, ſi quid honeſti eſt,
 ſedat. habetque palam; quarit quo turpia celet.
 106 liberali.] Sic liberale ingenium dicitur,
 libero homine dignum.
 109 Fletur.] Cadavere in rogam collocato,
 ſtatim à propinquis, unde deplorata corpo-
 ra mortuorum dicuntur, quibus ultimus luctus

perſolutus eſt. Et per metaphoram: Morbus de-
 ploratus, Aegroti deplorati, quibus nullo reme-
 dio ſuccurri poteſt: & deplorata Reſp. id eſt,
 everſa, de qua nihil melioris ſpei ſupereſt.

109 Quam familiariter.] Valla interpreta-
 tur per interjectionem: Quantum familiariter!
 & refert ad flens.

119 Ego illud ſedulo.] Goveanus legit, Illi ego.
 Prope

Prope adest tempus, quum
vita mihi agenda erit ex
voluntate alterius : sine
nunc meo me vivere arbi-
trio. So. Quenam igitur
alia occasio opportunitior se
dari potest ad eum objur-
gandum ? Si. Si propter
amorem uxorem nolit du-
cere, hac primum punien-
da est mihi ab illo facta in-
juria. Et nunc id laboro,
ut prætenu simulatarum
nuptiarum, veram objur-
gandi causam habeam : si
nempe uxorem recuset.
Tum etiam ut sceleratus
Davus, si quas fraudes
excogitavit, eas totas ef-
fundat, quoniam mihi
nunc nocere ejus non pos-
sunt doli ; quem ego credo
totis viribus conaturum
magis certe propter id, ut
mihi incommodet, quam
ut obsequatur filio. So.
Quapropter ? Si. Quaris ?
mala mens, malus animus
ejus ad id credendum me
impellunt : quem quidem
ego si sensero meis consiliis
obstare, acerbissime eum puniam. Sed quid pluribus verbis opus est ? Sin eveniat id quod volo,
ut in Pamphilo nulla sit mora nuptiis ; restat Chremes placandus, quem spero facile me exoraturum. Nunc tuum est officium, ut has bene similes fore nuptias, perterrefacias Davum, observes
quid faciat filius, quid consilii cum Davo capiat. So. Satis est : curabo ea, qua mihi imperat.
Nunc jam introeamus domum. Si. Præcede, sequar.

Prope adest, cum alieno more vivendum est mihi :
Sine nunc meo me vivere interea modo.

So. Quis igitur relictus est objurgandi locus ?

Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.

Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi causa sit, si deneget.

Simul sceleratus Davus si quid consilii

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obfint doli.

Quem ego credo manibus pedibusq; obnixè omnia

Facturum : magis id adeo, mihi ut incommodet, 135

Quam ut obsequatur gnato. So. quapropter ? Si.
rogas ? (sensero.)

Mala mens, malus animus : quem quidem ego si

Sed quid opus est verbis ? sin eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit moræ ; restat Chremes,

Qui mihi exorandus est, & spero confore. 140

Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules

Perterrefacias Davum, observes filium, (nuptias,

Quid agat, quid cum illo consilii capet. So. Satis
est :

Curabo, eamus jam nunc intro. Si. i præ, sequar.

ANNOTATIONES.

129 Ea primum ab illo animadvertenda.] Pro ejus injuria, ab eo illata : sic Plaut. Foris concrepuit à Sene, id est, Senis. Lucret. Fulgor ab auro, pro auri. Cicero, in Epist. Reus à Milone. Id est, accusatore Milone. Animadvertere injuriam pro punire. Cicero in Verrem : Ea sunt animadvertenda peccata, quæ difficillime præcaventur.

135 Magis id adeo.] Adeo, pro certe, sine dubio. Virg. 1. Georg.

Multum adeo rastris glebas qui frangit inertes. Sæpe sumitur pro quoque, maxime apud Plautum. Subjectum post atque, augeat significationem. Cicero pro Cluentio : De foro atque

adeo de civitate sublatus est. Apud Comicos sæpe est particula ornativa, seu expletiva, nihil ad sensum conferens, sed vel ad sermonis ornatum, vel ad metrum explendum adhibita. Terentius infra : Propera adeo puerum tollat hinc à janua.

137 Quem quidem ego si sensero.] Est comminatio per reticentiam, sive *notatio puniendi* venit irato hæc figura. Idem Terentius in Eun. Act. V. Sc. V. Ego te furcifer ! si vis, sed istud, quicquid est, primum expedi. Subintelligendum, puniam, ulciscar, vel quid simile.

ACTUS I. SCENA II.

SIMO. DAVUS.

Si. NON dubium est, quin uxorem nolit filius :
Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias

Futuras esse audivit; sed ipse exit foras. (nitas

Da. Mirabar hoc si sic abiret: & heri semper le-
Verebar quorsum evaderet: 5

Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem
suo,

Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque
id ægre tulit. (malo.

Si. At nunc faciet: neq; ut opinor, sine tuo magno

Da. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso
gaudio, (opprimi,

Speranteis jam amoto metu, interea oscitanteis

Ut ne esset spatium cogitandi ad disturbandas
nuptias: 11

Astute! *Si.* carnifex, quæ loquitur? **Da.** herus
est, neque prævideram.

Si. Dave! **Da.** hem, quid est? *Si.* ehodum, ad
me. **Da.** quid hic volt? *Si.* quid ais? **Da.**

qua de re? *Si.* rogas?

Meum gnatum rumor est amare. **Da.** id populus
curat scilicet.

Si. Hoccine agis, an non? **Da.** ego vero istuc.

Si. sed, nunc ea me exquirere, 15

Iniqui patris est. Nam, quod antehac fecit, nihil
ad me attinet.

Si. Ehodum ad me. **Da.** Quid hic vult? *Si.* Quid ais? **Da.** Qua de re quaris? *Si.* Rogas? qua-
si nescias. Rumor est filium meum amare. **Da.** Quasi vero ea cura vulgus sollicitet. *Si.* Adver-
tisne animum ad ea, quæ à me dicuntur, an non? **Da.** Adverto. *Si.* Sed nunc me curiose in-
quirere, an filius amet, severioris & durioris patris fuerit. Nam quod antehac fecit, nil mea refert.

Si. Non dubium est mihi,
quin filius neget se uxorem
ducturum: adeo Davum
modo timere sensi, ubi nup-
tias futuras esse audivit;
sed ipse exit foras. **Da.**
Mirabar si hæc heri simu-
latio de nuptiis sine causa
excogitata, & pro nihilo
foret: verebarque, quem
haberet exitum continua e-
jus, & inusitata lenitas:
qui postquam audierat non
datum iri filio suo uxorem
filiam Chremetis; nun-
quam ulli servorum vel
verbum dixit de hac re,
neque id ægre ferre visus
est: hanc filii scilicet re-
jectionem. *Si.* At nunc
dicet tibi, faciet; neque id,
opinor, sine tuo magno ma-
lo. **Da.** Sententia ejus fu-
it, nos nihil suspicantes fal-
so ducere gaudio per hanc
lenitatem insolitam, & a-
moto metu nuptiarum, be-
ne sperantes, & desidentes
incuriose nos prævenire, ne
nobis ullum temporis spati-
um esset cogitandi aliquid,
ad disturbandas nuptias:
Astute. *Si.* Carnifex, quæ
loquitur? **Da.** Herus est,
neque animadverteram. *Si.*
Dave! **Da.** Hem, quid est?

ANNOTATIONES.

Mirabar.] Davus postquam de Sofia futu-
ras nuptias audivit, ædibus exiens hæc secum
mentens loquitur.

Oscitanteis.] Oscitare, sive oscitari, est hi-
are, os operire. Oscitatio negligentiam arguit.

Opprimi.] Præveniri, occupari. Videtur
translatum esse ab ædificiis ruina incautos op-
primentibus.

Astute.] Hoc gestu & agitatione capitis
Davus dixit.

Ehodum.] Est interjectio ad se vocantis,
interdum admirantis, ut infra, Eho, an tute
invenisti hoc assimularier?

14 Id populus curat scilicet.] Expulsio iro-
nica, quæ eludit Davus dictum Simonis, ira
colligens (id populus non curat.) Ironia est
Tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod
dicitur, ab *ego*, quod est dico; unde *ego*, v,
dissimulatur, qui aliter dicit ac sentit.

15 Hoccine agis an non?] Aliud agere pro-
verbiali figura est, aliud cogitare. Gal. *Penfer*
aileurs. Ang. to think of another matter.

Sed, nunc ea me exquirere, iniqui patris est.]
Ironia est; significat enim non esse iniqui pa-
tris, cum tam multa permiserit, tandem sub
ipsas nuptias in filii mores inquirere.

Dum

Dum tempus adolescentia amorem permisit, sivi ut animum voluptatibus sariaret. Nunc hoc tempus aliam vita rationem affert, alios mores postulas. Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut in viam bona frugis redeat. Da. Quid hac verba significant? non intelligo. Si. Omnes, qui amicas habent, inviti uxores accipiunt à Parentibus. Da. Ita aiunt. Si. Tum, si quis sibi sumpsit magistrum, ad amorem improbum, ipsum animum libidine jam agrum, ad deteriore partem plerumque applicat. Da. Per Herculem, hæc quæ dicis non intelligo. Si. Non intelligis? Hem. Da. Non: Davus sum, tardi ingenii servulus: non Oedipus, anigmatum interpret. Si. Nempe ergo vis aperte me loqui, quæ restant mihi dicenda? Da. Id certe velim. Si. Si sensero te quidquam fallacia hodie conari, ad has nuptias impediendas; aut velle in isto conatu ostendere, quantum sis astutus: virgis verberatum te in pistrinum. Dave, conjiciam, quoad neci datus male pereas; ea conditione, eoque auspicio, ut si te inde exemerim, ego pro te molam. Intellexistine quid hoc est? An nondum ne hoc quidem intelligis? Da. Imò perfecte intellexi: ita clare expressisti, sine circuitione verborum. Si. In quavis alia, quam in hac re, me decipi potius pascim. Da. Meliora loquere, quaeso. Si. Irrides? nihil me lates. Sed prænuncio, ne temere in hac re quidquam doli coneris, neque tu dicas postea tibi non fuisse prædictum: cave tibi dico.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suum. (postulat.)

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores
Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut
redeat jam in viam.

Da. Hoc quid fit? Si. omnes, qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.

Da. Ita aiunt. Si. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,

Ipsum animum ægrotum ad deteriore partem plerumque applicat.

Da. Non hercle intelligo. Si. non? hem. Da. non: Davus sum, non Oedipus.

Si. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui. Da. fane quidem.

Si. Si sensero hodie quidquam in his te nuptiis; Fallaciæ conari, quo fiant minus;

Aut velle in ea re ostendi, quam sis callidus: Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem; (pro te molam.)

Ea lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego Quid, hoc intellextin? an nondum etiam ne hoc quidem? Da. imo callide:

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nil circuitione usus es. (deludens.)

Si. Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me Da. Bona verba, quaeso. Si. irrides? nihil me fallis. Sed dico tibi,

Ne temere facias, neque tu haud dicas tibi non prædictum: cave.

ANNOTATIONES.

19 *Sive æquum est.*] Ironica correctio, ἐπαυρότως. Quæ tollit id quod dictum est, & pro eo quod magis idoneum videtur, reponit.

23 *Hem.*] Interjectio est irascentis, aut indignantis.

Davus sum, non Oedipus.] Allegoria sumpta ab Oedipi, & Sphingis fabula. Oedipus solus Sphingis ænigma solvit, scilicet, quid esset animal mane quadrupes, meridiæ bipes, vespertripes: quod quidem homo est.

28 *Te in pistrinum, Dave, dedam.*] Pistrinum locus est pinsendo frumento destinatus, ubi molæ trusatiles dictæ à trudendo quæ impellebantur à servis, qui per convicium Asini audiebant, & molæ quoq; contemptim præsepia. Aliæ erant versatiles dictæ, quæ versabantur à jumentis,

29 *Atque omine.*] Est signum futuri eventus. Plaut. in Casina, Act. II. Sc. VIII. *Nihil omine it dies.* Id est, auspiciat, feliciterque id est, Omen est nostrum, non adversariorum.

33 *Nihil me fallis.*] Id est, lates. Ovid. Eleg. 2. lib. IV. Trist.

Nos procul expulsos communia gaudia fallat. Id est, latent. Hor. *Segetis certa fides mea frugum imperio ferilis Africa Fallit sorte beatæ.*

34 *Neque tu haud dicas tibi non prædictum.* Goveanus legit, *Neq; tu hoc, non haud.* Martius ita ait: *Quicquid dicat Donatus legendum.* Hoc, non, Haud. Est enim ordo, & sententia, neque, id est, & ne tu dicere possis hoc tibi non prædictum, en prædico: cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

Da. **E** Nimvero, Dave, nihil loci est segnitiae,
neque socordia, (ptiis:
Quantum intellexi modo senis sententiam de nu-
Quæ si non astu providentur, me aut herum
pessundabunt.

Nec, quid agam, certum est. Pamphilumne
adjutem, an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor,
hujus minas;

Cui verba dare difficile est. Primum jam de
amore hoc comperit:

Me insensus servat, ne quam faciam in nuptiis
fallaciam.

Si senserit, perii; aut si libitum fuerit, causam
ceperit,

Quo jure, quaque injuria, præcipitem me in
pistrinum dabit.

Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria, 10
Sive ista uxor, sive amica est, gravis e Pamphilo
est.

Audireque eorum est operæ pretium audaciam:

Nam inceptio est amentium haud amantium.

Quidquid peperisset, decreverunt tollere:

Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam, 15
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex

*peperisset, sive masculum, sive feminam, decreverunt educare: Et fingunt nunc inter se quandam
fallaciam, diis illam Glycerium civem esse Atticam. Fuit olim quidam senex*

*Certe, Dave, nullum
tempus relictum est segni-
tia, neque socordia, quan-
tum modo intelligere potui
senis Simonis sententiam de
nuptiis Pamphilis: qua nisi
caveantur ostute, me aut
herum Pamphilum oppri-
ment. Nec quid agam cer-
tum est mihi. Pamphilum-
ne adjutem opera mea, an
seni, ejus patri obsequar.
Si illum relinquo, timeo ne
in vita periculum incidat:
sin opem fero, timeo ea, qua
minatus est mihi herus Si-
mo, quem fallere difficile
est. Primum jam compe-
rit amare Pamphilum:
iratus me observat, ne
quam faciam fallaciam ad
impediendum nuptias. Si
senserit me id fecisse, perii;
aut si ei libuerit, causam ca-
piet, cur me, sive jure, sive
injuriâ in pistrinum dedat.
Ad hæc mala hoc mihi ac-
cedit etiam: quod hæc An-
dria, sive ista uxor est, sive
amica, e Pamphilo gravis
est. Et est pretium opera,
jucundumque audire eo-
rum audaciam: nam ea
res inceptio est amentium,
non amantium. Quicquid*

ANNOTATIONES.

3 *Me aut herum pessundabunt.*] Pessum ire,
ex perire: Ut pessum dare, perdere, & in ead-
em significatione, pessum premere, ducta
analogia à re maritima: Argumentum est locus
Plauti in Cist. Act. II. Scen. II. *Maritimis mori-*
tis mecum experitur: ita meum frangit amentem
amentum: nisi quia miser non eo pessum, mihi
nulla abest perditio perniciēs. Idem Plautus in
Aulul. Act. IV. Scen. I. *Servum ratem esse aman-*
ti hero aquum censo; ut toleret, ne pessum abeat.
Rudente sine figurâ, Act. II. Scen. III.
v. 64. *Nunc iam cum navi scilicet, abivisse*
pessum in alium. J. Gul. Veris, lib. IV. cap. IV.

Glossarium: *Pessundat* *πεσύνδω.* *καταπονίζω.*
demergo, pessundo.

9 *Quo jure, quaque injuria.*] Id est, quo-
cunque modo; sive aliquo jure, sive aliqua
injuria.

12 *Est operæ pretium.*] Rem significat factum,
vel auditu, vel memoratu dignam.

14 *Decreverunt tollere.*] Id est, agnoscere,
suscipere, educare. Infantes olim, simul ac
nati erant, humi deponerentur. Ab humo
vero tollebantur, & in sinum recipiebantur.
Qui non tollebantur, pro abdicatis, & proje-
ctis habebantur.

Mercator:

mercator: is nave fracta, tempestate ad Andrum insulam ejectus est: is vita decessit: ibi tunc patrem Chrysidis aiunt Glycerium ejectam ad litus, parente orbam in suam tutelam recepisse. Fabula hac sunt. Mihi quidem, per Herculem, non fit verisimile; veruntamen hoc ipsis commentum placet. Sed Mysis è domo Chrysidis egreditur; at ego hinc ad forum me confero: Pamphilum adibo atque alloquar, ne pater ei hujus rei ignaro superveniat.

Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:

Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chrysidis Patrem recepisse orbam, parvam. Fabulæ.

Mihi quidem hercle non fit verisimile;

Atqui ipsis commentum placet.

Sed Mysis ab ea egreditur; at ego hinc me ad forum, ut

Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

A C T U S I. S C E N A I V.

M Y S I S. A R C H I L L I S.

Audivi, ô Archillis, qua præcipis: jamdudum Lesbiam obstetricem adduci jubes. Sane, per Pollucem, mulier illa valde vinosa est, & temeraria; nec satis idonea est, cui committere debeas mulierem primo partu; qui periculosus est; tamen eam adducam. Spectate importunitatem hujus anicula. Archillis adeò instat, ut Lesbia quam citò adducatur: quia cum eâ compotare solet. Dii! date, precor, vires Glycervio ad feliciter pariendum, atque obstetrici Lesbia industriam opportunam in educendo partu: ut in aliis mulieribus sublevandis potius erret. Sed quidnam video Pamphilum exanimatum? Vereor quid hoc sit. Expectabo, ut sciam, quidnam tristitia hac perturbatio illi afferat.

My. A Udivi, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.

Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria; Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem;

Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculæ:

Quia compotrix ejus est. Dii! date facultatem, obsecro,

Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.

Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid fiet.

Opperiari, ut sciam, num quidnam hæc turbatio tristitiæ adferat.

A N N O T A T I O N E S.

2 Pol.] Per Pollucem; Ædepol, per ædem Pollucis; Æcastor, per ædem Castoris: Me-castor; me Castor juver: Hercle, per Herculem, Mehercule, me Hercules juver.

Temulenta.] Id est, vino dedita, à Temere vino, prisca lingua, Gellius, lib. X. cap. xxiii.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

Pa. **H**occine est humanum factum aut inceptum? hoccine est officium patris?

My. Quid illud est?

Pa. Pro deum atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est? (oportuit

Uxorem decrêrat dare sese mi hodie. Nonne Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?

My. Miseram me! quod verbum audio?

Pa. Quid Chremes? qui denegarat se commissurum mihi

Gnatam suam uxorem: id mutavit, quia me immutatum videt?

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?

Quod si fit, pereo funditus.

Adeon' hominem esse invenustum, aut infelicem quenquam, ut ego sum?

Pro deum atque hominum fidem! nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere potero?

Quot modis

(Hem! Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. Repudiatus repeto: quamobrem? nisi si id est,

quod suspicor:

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,

Itur ad me. **My.** oratio hæc me miseram exanimavit metu.

Pa. Nam quid ego dicam de patre? ah! (modo, Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens

Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit: para:

Pa. An hoc factum, aut inceptum contra filium, humanum est? an hoc officium est patris? My. Quid illud est? Pa. Deos, hominesque testor, si hoc contumelia non est, quid deinde nomine contumelia appellandum erit? Si pater constituerat mihi dare hodie uxorem, nonne ante de hac re certior fieri debui? Nonne consilium & deliberationem participare? My. Miseram me! quod verbum audio? Pa. Quid de Chremete dicam, qui denegaverat se daturum filiam suam in uxorem? Mutavit sententiam, quia me animum immutavisse intelligit? itane obstinate laborat, ut me miserum à Glycerio abstrahat? Quod si fit, pereo prorsus. Adeone quisquam hominum invisus est Veneri, & fortuna, ut ego sum? Proh Deum, atque hominum fidem! Nullone ego pacto efficere potero, ut Chremes mihi affinis, & socer non sit? Quot modis despectus, & spretus ab illo fui? Facta & transacta omnia in contrahendis nuptiis, postea repudiatus sum. Hem, repudiatus repeto: Quamobrem? causam ignoreo, nisi forte illud est, quod suspicor: nimirum Chremetis filia deformis est, & monstro similis: ea, quoniam ab omnibus respui-

tar, quantumvis sapius oblata, ad me recurritur. My. Oratio hac me miseram exanimavit metu. Pa. Nam quid ego nunc dicam de patre? Ah! tantine momenti rem, ut sunt nuptia, tam negligenter transigere potuit? Ipse præteriens modo in foro: Pamphile, inquit, uxor tibi ducenda est hodie: ad id para te:

ANNOTATIONES.

[*Miseram me! quod verbum audio?*] Audito uxoris nomine, exterreretur Mysis.

[*Invenustum.*] Venus in talorum jactu invenabatur, & qui Venerem frequenter jaciebat, venustus, id est, fortunatus, habebatur; contra

invenustus; id est, infortunatus. Alii venustum eum dicunt, cujus genituræ domina sit Venus, maxime si fuerit in Geminis, aut in prosperos Jovis radios inciderit: at in Leone, Ariete, & Virgine infelix esse perhibebatur.

Abi

abi domum. Sic loquens id mihi visus mandare, Abi cito, & suspende te. Ad hac verba obstupefactus sum: putasne me ullum verbum proferre potuisse, aut ullam excusationem, licet ineptam, fictitiam, & injustam? Mutus repente factus sum. Quod si quis nunc à me quarat, quid facerem, si ego id praesenssem? Respondebo, aliquid facerem, ne id facerem, ducerem uxorem; videretque consentire jussui patris. Sed nunc quid primum exequi debeo? Tot me impediunt curæ, quæ meum animum meum distrabunt in partes varias: amor, misericordia Glycerii, sollicitatio, quâ urgeo, ut uxorem accipiam. Patris reverentia, qui mihi tam leniter permisit usque ad hunc diem arbitrio meo vivere: an ego committam, ut ei adversem? Hei mihi! incertum est, quid agam. My. Misera timeo, quò tendat istud, incertum est, quid agam. Sed nunc maxime opus est, aut Pamphilum cum ipsa Glycerio, aut me aliquid de illa apud hunc loqui. Dum enim animus pendet dubius, levi impulsu in hanc vel illam partem ducitur. Pa. Quis hic loquitur? Myfis, salve. My. O salve, Pamphile. Pa. Ut se habet Glycerium? My. Quaris? partus doloribus torquetur: & quia olim hic dies nuptiis constitutus est, de hac re anxia timet: tum autem ne deferas se. Pa. Hem, egone istud possim conari? ego illam miseram propter me decipi patiar? quæ mihi affectus animi sui, atque omnem vitam commisit: quam ego præter ceteras animo meo dilectam loco uxoris habuerim: egone sinam ejus ingenium bene, & pudice institutum, atque educatum, egestate coactum, alia vita ratione minus honeste immutari? Non faciam. My. Non id timeo, si istud in tua unius potestate sit positum: sed timeo ut violentiam paterni imperii possis sustinere. Pa. Adeone me pusillanimum putas esse? adeone ejus meritorum erga me immemorem, inhumanum, aut ferum, ut neque me familiaritatis conjunctio, neque amor, neque pudor impellat, & admoneat, ut perseverem in fide erga illam?

Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi cito, & suspende te. (proloqui)

Obstupui: censen' ullum me verbum potuisse Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, inquam? obmutui. (quis nunc me roget?)

Quod si ego rescissem id prius, quid facerem, Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorce trahunt:

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio. Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,

Quæ meo cunque animo libitum est, facere: cine ego ut advorser? hei mihi!

Incertum est, quid agam. My. misera timeo, hoc incertum quorsum accadat.

Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa adversum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.

Pa. Quis hîc loquitur? Myfis, salve. My. ô salve, Pamphile. Pa. quid agit? My. rogas?

Laborat e dolore: atque ex hoc misera sollicita est, diem (autem hoc timet,

Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum Ne deferas se. Pa. hem! egone istuc conari queam?

Egon' propter me illam decipi miseram sinam? Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit, (buerim,

Quam ego animo egregie caram pro uxore habeo. Bene & pudice ejus doctum atque e ductum, sinam.

Coactum egestate, ingenium immutarier? Non faciam. My. haud vereor, si in te solo situm: (putas

Sed vim ut queas ferre. Pa. adeon' me ignavum Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,

Ut neq; consuetudo, neq; amor, neq; pudor, Commoveat, neq; commoneat, ut servem fidem?

A N N O T A T I O.

32. Paulo momento.] Metaphora à trutina: cum id quod ponderatur, in neutram partem vergit, & incertum pender.

My. Unum hoc scio, meritam esse, ut memor esses fui.

Pa. Memor essem? ô Myfis, Myfis, etiam nunc mihi

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis

De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat: 50

Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:

Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:

Nec clam te est, quam illi utræque res inutiles

Et ad pudicitiam & ad tutandam rem fient.

Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum, 55

Per tuam fidem, perque hujus solitudinem,

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deferas:

Sic te in germani fratris dilexi loco,

Sive hæc te solum semper fecit maximi,

Sed tibi morigera fuit in rebus omnibus: 60

Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:

Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.

Hanc mi in manum dat: mors continuo ipsam occupat:

Accepi: acceptam servabo. *My.* Ita spero quidem.

Pa. Sed cur tu abis ab illa? *My.* obstetricem accerso. *Pa.* Propera. 65

Atque audin? verbum unum cave de nuptiis,

Ne ad morbum hoc etiam. *My.* teneo.

Id Glycerium tradit in manum: mors statim ipsam invadit. Datam accepi: acceptam servabo. My. Ita futurum id spero. Pa. Sed cur abis ab illa? My. Obstetricem accerso. Pa. Propera. Ne audisne? Cave, ne illi unum verbum dicas de nuptiis, ne ad morbum, propter hoc, mors ipsa & dolor accedat.

My. Quid sis facturus nescio; sed ego hoc unum scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui. *Pa.* Ut memor essem? O Myfis, Myfis! etiam nunc mihi dicta illa Chrysidis impressa sunt in animo meo de Glycerio. Illa jam morti proxima vocavit me ad se: ego accessi ad eam: vos secessistis: nos soli remansimus: ea sic incipit loqui: Mi Pamphile, hujus formam eximiam & ætatem vides, nec te latet quam illi utræque res ista incommode sint, & ad conversandam pudicitiam & rem familiarem. Propter quod, oro te per hanc tuam dextram, & genium tuum; per tuam fidem, perque hujus solitudinem, te obtestor, ne abs te hanc separes, neve deferas. Si te ut fratrem germanum dilexi, sive hæc te solum semper maximi fecit, cæteris hominibus posthabitis; sive in omnibus rebus tibi morem gessit: te isti virum do, amicum, tutorem, patrem; bona hæc nostra tibi committo, & tuæ commendo fidei. Chrysis hæc oratione finit, mi-

ANNOTATIONES.

55 *Et ingenium tuum.*] Alii, ut & Donatus, legunt *genium*. Genius Deus est in cujus tutela vivimus, à gignendo dictus; quod statim nos genitos suscipiat, & tueatur. Fuit autem hic ornati modus, per Genium & dextram, antiquo usitatus, & familiaris. Hor. Ep. vii. lib. I. Quod te per Genium, dextramque deosque Penates, sacro, & obtestor.

57 *Ne abs te hanc segreges.*] Segregare est à grege separare. Sententia est, ne segreges, id est, repudies tibi junctam, neu deferas solam, & orbam.

63 *Hanc mihi in manum dat:*] Id est, sic mihi uxor, & materfamilias, quæ in manu & viri potestate est.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

Ch. Quid ais, Byrrhia? daturne hodie Philumena uxor Pamphilo? By. Datur. Ch. Quomodo id scis? By. Modò in foro id de Davo audiui. Ch. Va misero mihi! ut animus in spe atque timore antea usque huc attentus fuit ad huius rei exitum; ita postquam spes sublata est, lassus, cura exesus oblanguet & stupefactus est. By. Quæso ædèpol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest, velis id quod possis. Ch. Nihil aliud, quam Philumenam volo. By. Ah, quanto potius est, te id laborare, ut istum amorem Philumena ex animo tuo ejicias, quam hos sermones habere, quibus cupiditas tua inutiliter inflammetur? Ch. Facile omnes cum sani & valentes sumus, utilia præcepta agrotis damus. Tu, si meo loco sis, aliter sentias, quam sentis de amore meo. By. Age age ut tibi videatur. Ch. Sed Pamphilum video. Decevi omnia exquirere ad salutem priusquam peream. By. Quid hic agit omnia exquisiturus imprudens? Ch. Ipsum Pamphilum orabo: huic supplicabo: amorem meum vehementem huic exponam. Obtinebo, credo, ab illo, ut ad aliquot saltem dies nuptias suas differat. Interea aliquid, ut spero, accidet boni. By. Id aliquid nihil est. Ch. Byrrhia, quid tibi videtur? Adibone Pamphilum? By. Quidni? saltem ut si nihil ab eo impetres, existimet te sibi paratum uxoris Philumena adulterum. Ch. Ah hinc in malum cruciatum, scelestè, cum suspitione ista?

Ch. QUID ais, Byrrhia?

Daturne illa Pamphilo hodie nuptum?

By. Sic est. Ch. quì scis, Byrrhia?

By. Apud forum modo de Davo audiui. Ch. va misero mihi!

Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit;

Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

By. Quæso ædèpol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,

Velis id, quod possit. Ch. nihil aliud, nisi Philumenam volo.

By. Ah, quanto fatius est, te id dare operam, Quì istum amorem ex animo amoveas, quam id loqui,

Quo magis libido frustra incendatur tua?

Ch. Facile omnes, cum valemus, recta consilia agrotis damus.

Tu, si hìc sis, aliter sentias. By. age, age lubet. Ch. sed Pamphilum

Video. Omnia experiri certum est prius, quam pereò. By. quid hic agit?

Ch. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis protrahat dies.

Interea fiet aliquid, spero. By. id aliquid nihil est. Ch. Byrrhia!

Quid tibi videtur? adeon' ad eum? By. quidam si nihil impetres,

Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.

Ch. Abin' hinc in malam rem cum suspitione istac, scelus?

ANNOTATIO.

a Daturne illa nuptum? Dicitur nuptum, & nuptui dare, collocare viro virginem.

Pa. Ch.

Pa. Charinum video : salve. *Ch.* O salve Pamphile. Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.

Pa. Neque pol consiliū locum habeo, neque auxilii copiam.

Sed istuc quidnam est? *Ch.* hodie uxorem ducis?

Pa. aiunt. *Ch.* Pamphile,

Si id facis, hodie postremum me vides. *Pa.* quid ita? *Ch.* hei mihi!

Vereor dicere : huic dic quæso, Byrrhia! *By.* ego dicam. *Pa.* quid est?

By. Sponsam hic tuam amat. *Pa.* næ iste haud mecum sentit, ehodum dic mihi,

Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine?

Ch. ah, Pamphile,

Nihil. *Pa.* quam vellem! *Ch.* nunc te per amicitiam & per amorem obsecro,

Principio, ut de ducas. *Pa.* dabo equidem operam.

Ch. sed si id non potes,

Aut tibi si nuptiæ hæ sunt cordi. *Pa.* cordi?

Ch. saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquo, ne videam. *Pa.* audi nunc jam :

Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto,

Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.

Ch. Reddidisti animum. *Pa.* nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,

Facite, fingite, invenite, efficite, quī detur tibi :

Ego id agam, mihi quī ne detur. *Ch.* sat habeo.

Pa. Davum optume

Video : hujus consilio fretus sum. *Ch.* at tu hercule haud quidquam mihi,

Nisi ea, quæ nihil opus sunt sciri : fugin' hinc?

By. ego vero ac lubens.

Pa. modo tibi uxor Philumena detur : Ego studebo, ut ne mihi detur. *Ch.* Sufficit mihi quod ais. *Pa.* Davum opportune video, cujus consilio confido. *Ch.* At tu hercule, Byrrhia, quicquam mihi dic, nisi ea, qua scire me, non sunt utilia : an non fugis hinc? *By.* Ego fugio, ac libenter quidem.

ANNOTATIONES.

28 Quam vellem! Ut esset causa recusandæ Philumena in uxorem.

30 Cordi? Repetitio ironica. Imo hæ nuptiæ mihi Pamphilo displicent.

36 Efficite, qui detur tibi : Qui pro ut, valeo, & venio ad minus valentem, & quis qui valeat fero, Idem multis locis aliis.

38 Haud quicquam mihi, Ellipsis. Subintellige dicis.

39 Nisi ea.] Scilicet, propter ea, quæ in principio retulit Byrrhia, Ch. Darurne illa hodie Pamphilo nuptum? *By.* Sic est. *Ch.* Quis scis? *By.* Apud forum modo de Davo audivi. Quæ verba meminit hoc loco Charinus se non libenter audivisse.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

Da. Dii boni, quàm felicem, & gratum nuncium affero? Sed ubi inveniam Pamphilum, ut metum, in quo nunc est, ei auferam; ejusque animum latitiâ perfundam? *Ch.* Lætus est Davus, propter nescio quid. *Pa.* Nihil est, quod lateatur: nondum hæc mala audivit de nuptiis, quæ mihi parantur. *Da.* Quem ego nunc credo, si acceperit sibi ducendam esse Philumenam, *Ch.* Audisne tu illum? *Da.* Toto me oppido exanimatum quærere. Sed ubi eum quæram? Quò nunc primum me vertam? *Ch.* Quid cessas hunc alloqui? *Da.* Abeo, cum hic eum non invenio. *Pa.* Dave, accede, gradum siste. *Da.* Quis homo est, qui me appellat? O Pamphile, te ipsum quæro: euge, ô Charine, ambo opportune adestis: vos alloqui volo. *Ch.* Dave, perii. *Da.* Imo, tu hoc audi. *Ch.* Profectus de me actum est. *Da.* Quid tu timeas scio. *Pa.* Mea quidem hercle vita in gravi periculo versatur. *Da.* Et tu quid timeas quoque scio. *Pa.* Nuptiæ mihi paratæ sunt. *Da.* Et id scio. *Pa.* In hunc ipsum diem. *Da.* Me verbis enecas, quamvis quid sentias intelligam. Tu, ô Pamphile, id metuis, ne ducas uxorem Philumenam; tu, Charine, ne non ducas. *Ch.* Intelligis id quod est. *Pa.* Istud ipsum est. *Da.* Atqui istud ipsum, quod times, nullum in se habet periculum me vide. *Pa.* Oro te, quam citò hunc mihi misero timorem adime. *Da.* Hem, adimo: Citò jam tibi filiam non dat uxorem. *Pa.* Quomodo id scis? *Da.* Ego scio.

Da. **D**I boni! boni quid porto? sed ubi veniam Pamphilum, Ut metum, in quo nunc est, adimam; atque expleam animum gaudio?

Ch. Lætus est, nescio quid. *Pa.* nihil est: nondum hæc rescivit mala.

Da. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias,

Ch. Audin' tu illum? *Da.* toto me oppido exanimatum quærere.

Sed ubi quæram? quo nunc primum intendam?

Ch. cessas alloqui?

Da. Abeo. *Pa.* Dave ades, resiste. *Da.* quis homo est, qui me? ô Pamphile!

Te ipsum quæro: euge ô Charine! ambo opportune: vos volo.

Ch. Dave, perii. *Da.* quin tu hoc audi. *Ch.* interii. *Da.* quid timeas, scio.

Pa. Mea quidem hercle certe in dubio vita est. *Da.* & quid tu, scio.

Pa. Nuptiæ mihi. *Da.* & id scio. *Pa.* hodie. *Da.* obtundis, tamen si intelligo?

Id paves, ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas. *Ch.* rem tenes.

Pa. Istuc ipsum. *Da.* atqui istuc ipsum, nil periculi est: me vide.

Pa. Obsecro te, quam primum hoc me libera me ferum metu. *Da.* Hem,

Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. *Pa.* quî scis? *Da.* scio.

ANNOTATIONES.

1 *Di boni!*] Erant enim & Dii mali, ut Pestis, Febris, Pallor, & Timor: quin & Impudentiæ, & Infamiæ templa posita fuere.

12 *Ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas.*] Post verba timendi, Ne pertinet ad fugienda: Ut, ad cupiendâ, pro quo dicimus, ne non. Ergo vir amicus timeret, ne ægrotus moriatur, qui vero illius hæreditati inhæret, timet ut

moriatur, vel, ne non moriatur.

13 *Me vide.*] Asseveratio promittentis Terentius etiam ea utitur in Phormione; *Me vide.* Hoc etiam genere sermonis Gellius utuntur, cum quippiam, aut non credentibus non intelligentibus, persuadere aut demonstrare cupiunt.

Tuus pater modo meprehendit: ait tibi uxorem dare sese

Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.

Continuo ad te properans, percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.

Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum.

Circumspicio, nusquam: forte ibi hujus video Byrrhiam:

Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito.

Redeunti interea, ex ipsa re mihi incidit suspicio: Paululum opsoni: ipse tristis, de improvviso nuptiæ.

Non coherent. *Pa.* quorsumnam istuc? *Da.* ego me continuo ad Chremem.

Cum illoc advenio, solitudo ante ostium: jam id gaudeo.

Pa. Recte dicis, perge. *Da.* maneo: interea introire neminem

Video, exire neminem, matronam nullam, in ædihil ornati, nihil tumulti: accessi, introspexi.

Pa. scio. *(hæc nuptiis?)* Magnum signum. *Da.* Num videntur convenire

Pa. Non opinor, Dave. *Da.* opinor, narras? non recte accipis.

Certa res est: etiam puerum inde abiens conveni Chremis,

Olera & pisciculos minutos ferre obolo in cœna. Liberatus sum, Dave, hodie, tua opera.

Da. at nullus quidem. *Ch.* Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.

Da. ridiculum caput: Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.

Tuus pater modò me manu apprehendit: ait se hodie tibi uxorem dare, item alia multa, qua commemorandi nunc tempus non est. Illico ad te properans celeriter cucurri ad forum, ut hac tibi dicam. Ubi te non invenio, ascendo ibidem in altum quendam locum. Circumspicio, nusquam ego te aspicio: forte ibi hujus Charini servum Byrrhiam video: quaro ab eo, num te viderit: respondet non vidisse: agre id fero: quid mihi sit agendum cogito. Interea mihi redeunti è foro forte orta est suspicio ex ipso nuptiarum apparatu: Hem, inquam, apud me, paululum opsonii est apparatus, ipsemet pater Simo tristis est, quem hilarem esse decet: tum subito nuptia sunt. Hæc inter se non conveniunt. *Pa.* Quamobrem hac dicis? *Da.* Ego me continuo confero ad Chremetis domum. Cum ego illuc advenio, solitudo videtur ante ostium: jam ex eo gaudeo. *Ch.* Recte dicis, perge. *Da.* Illic expecto: interea neminem introire video, exire neminem: matronam nullam in domo, nullum ornatum, nullum tumultum discurrentis multitudinis. Accessi intro, circumspexi. *Pa.* Scio, curiosus es. Magnum indicium est nuptias non parari. *Da.* Num videntur convenire hac futuris nuptiis? *Pa.* Non opinor, Dave. *Da.* Opinor, in-

quis? non recte intelligis: certa res est, non opinio: præterea discedens illinc, conveni servulum Chremetis, qui dicebat se ferre olera, & minutos pisciculos, obolo emptos, in cenam seni. *Ch.* Liberatus sum hodie omni cura & metu tuâ operâ. *Da.* Minime quidem liberatus es. *Ch.* Quid ita? Nempè Chremes non dat filiam suam Pamphilo. *Da.* Ridiculum hominem: quasi necesse sit, si me non dat filiam Pamphilo, te illam uxorem accipere.

ANNOTATIONES.

33 *Matronam nullam.*] Matronæ pronubæ nuptiarum celebrationi præerant ex parte uxoris, sicut Aruspex ex parte mariti. Illæ nuptiarum in mariti domum deducebant, & eam in generali toro collocabant. Ad hujusmodi officii spectatæ pudicitia mulieres adhibebantur, quæ uni solum viro nupsissent.

34 *Nihil ornati.*] Antiquus genitivus, pro, ornatis. Fores floribus & frondibus ornari solent.

33 *Obolo.*] Obolus, minutus fuit nummus Græcus, sexta pars drachmæ: drachmia Attica & denarius Romanus valebant sex assibus nostris Turonensibus. Obolus igitur assis Turonensis, vel duodecim nummulis Turonensibus valebat, douze deniers Tournois. *Ang.* One penny farthing.

34 *At nullum quidem.*] Nullus pro non.

Nisi tu provides, nisi senis Chremetis amicos oras, ambis : nihil efficies. Ch. Bene mones. Ibo ut ea, quæ præcipis, exequar : quamvis hercle hæc spes me jam sæpe fecellit. Vale.

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. Ch. bene mones. (est. Vale.

Ibo : etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata

vis hercle hæc spes me jam sæpe fecellit. Vale.

A N N O T A T I O.

36 *Nisi vides, &c.*] Ellipsis, deest enim, *efficies*. Ellipsis est figura, qua in oratione aliquid reticemus, quod ad ejus absolutionem sit necessarium.

A C T U S II. S C E N A III.

P A M P H I L U S. D A V U S.

Pa. Quid igitur pater cogitat facere? cur simulat nuptias? Da. Ego dicam tibi: si propter id pater tuus nunc irascatur, quia Chremes nolit ut suam filiam ducas: ipsemet sibi videri possit injuriam tibi facere: & jure quidam: priusquam perspexerit quæ tua sit voluntas de nuptiis. Sed si tu dixeris te nolle uxorem, tunc ille culpam in te conjiciet: tum etiam lites, & jurgia maxima commovebuntur. Pa. Quid vis? patiar uxorem mihi dari? Da. Pater tuus est, Pamphile. Difficile est te ei resistere: præterea hac mulier quam amas, sola est sine auxilio: dicto citius inveniet aliquam causam, propter quam expellat illam ex civitate. Pa. Expellat? Da. Illicò. Pa. Dic mihi igitur, quid faciam, Dave. Da. Dic te ducturum Philumenam. Pa. Hem! Da. Quid est? Pa. Egone id dicam? Da. Cur non? Pa. Nunquam faciam, Dave. Da. Noli negare te ducturum esse. Pa. Noli suadere, ut dicam me ducturum. Da. Vide, quid ex ea re eveniat. Pa. Ut à Glycerio excludar, cum Philumena concludar. Da. Non ita est. Nempe opinor id dicturum tibi patrem Simonem: Volo ut hodie ducas uxorem: tu vero, Ducam, inquit.

Pa. Quid igitur sibi volt pater? cur simulat nuptias? Da. ego dicam tibi:

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes:

Ipfus sibi esse injurius videatur: neque id injurius Prius, quam tuum animum ut sese habeat ad nuptias, perspexerit.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:

Tum illæ turbæ fient. Pa. quid? vis patiari? Da. pater est, Pamphile.

Difficile est: tum hæc sola est mulier: dictum factum invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat opprobriis. Pa. ejiciat? Da. cito.

Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? Da. dictum ducturum. Pa. hem! Da. quid est?

Pa. Egone dicam? Da. cur non? Pa. nunquam faciam. Da. ne nega.

Pa. Suadere noli. Da. ex ea re quid fiat, vide.

Pa. Ut ab illa excludar, huc concludar. Da. non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem: Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquit.

A N N O T A T I O N E S.

3 *Ipfus sibi*] Barlandus inquit, refer, *sibi*, ad *videatur*, & subaudi ad vocem *injurius* dativum, *tibi*.

7 *Dictum ac factum.*] Donatus prover-

bium celeritatis esse ait. Græci dicunt *ἔπος, ἀπὸ τοῦ ἔργου*. Gallicè, *aussi-tot dit, tot fait*. Simul factum ac dictum, *Anglè, said, so done*.

Cedo

Cedo, quid iurgabit tecum? hinc reddes omnia, 15
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est,
quin Chremes

Tibi non det gnatam: nec tu ea causâ minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam.

Patri dic velle; ut, cum velit tibi iure irasci, non
queat; 20

Nam quod tu speras, propulsabo facile: uxorem
his moribus

Dabit nemo: inopem inveniet potius, quam te
corrumpi finat:

Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem
feceris. (boni.

Aliam otiosus quæret. Interea aliquid acciderit
Pa. Itan' credis? Da. haud dubium id quidem est,

Pa. vide, quo me inducas. Da. quin taces? 25
Pa. Dicam: puerum autem ne resciscat mihi esse
ex illa, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum. Da. ô facinus
audax! Pa. hanc fidem

Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturum,
ut darem.

Da. Curabitur: sed pater adest: cave, te esse
tristem sentiat.

Dic mihi, qua de re pater iurgabit tecum, si ita ei responderis? Tunc id efficies, ut quod certum & deliberatum est ei exequi, incertum fiat, sine ullo periculo ducenda Philumena: nam hocce dubium non est, quin Chremes non det tibi filiam uxorem: nec tu, eâ causâ, quod dixeris patri tibi te illam ducturum, minus frequenter cum Glycerio versaberis, ne scilicet Chremes credens te illam dimisisse, mutet sententiam de non danda tibi filia, teque rursus generum petat. Tu autem dic patri te velle facere, qua volueris; ut quamvis cupiat, tibi iusta de causâ irasci non possit; nam quod tu speres, refutabo facile: nemo, inquis dabit uxorem homini his moribus prädito: pater tuus potius tibi inveniet uxorem egenam & indotatam; quam te perditum ire amico amore: atiat. Sed si cognoveris te libenter velle uxorem, facies eum obsequio negligentem, & tibi aliam quam Chremetis filiam otiosus cunctator ouaret. Interea aliquid accidet, quod desiderio tuo respondeat. Pa. Itane credis fore? Da. Certum id quidem est. Pa. Vide in quod periculum me conjicis. Da. Quin taces securus? Pa. Dicam patri me ducturum esse Philumenam. Cavendum autem est diligenter, ne pater resciscat puerum esse mihi à Glycerio: nam ei promisi me illum educaturum. Da. O facinus temerarium! Pa. Illa oravit me ut tibi pollicerer, ut sciret me non eam solam relicturum. Da. Illud à me curabitur: sed pater adest. Cave ne te esse tristem ex vultu deprehendat.

ANNOTATIO.

18 Minueris.] Minus frequentem consuetudinem habere debes cum Glycerio. Cæterum hæc scena continuatur ad superiorem, sum-

mota Charini persona, quod videre est ex his verbis; Quid igitur sibi vult pater?

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

Reviso quid agant, aut quid captent consili.
Da. Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges.

Si. Redeo, ut videam, quid Pamphilus & Davus agant, aut quid consilii capere cupiant. Da. Patri nunc dubium non est, quin te ducturum uxorem neges.

ANNOTATIO.

Captent.] Captare est desiderare capere, vendito, non est frequenter vendo, sed ere cupio: talia multa sunt, quæ frequen-

tativæ formæ censentur, cum sunt desiderativæ, qualia sunt predo, dormio, ostento, munio, id est, munire cupio. Hæc ex Turnebo.

Venit ille ex secreto aliquo loco, meditatus orationem, quam sperat se invenisse idoneam: quâ animum suum disturbet, & in diversum distrahatur: proinde fac ut sis tui compos, & paratus ad respondendum. Pa. Dummodo id possim. Da. Crede mihi hoc, inquam, Pamphile, patrem tuum, ne uno quidem verbo tecum altercaturum, si te dices uxorem velle, quam dederit.

Venit meditatus alicunde ex solo loco: Orationem sperat invenisse se, Qua differat te: proin' tu face, apud te ut fies. Pa. Modo ut possim, Dave. Da. crede hoc mihi, inquam, Pamphile, Nunquam hodie tecum commutaturum patrem Unum esse verbum, si te dices ducere.

tuum, ne uno quidem verbo tecum altercaturum, si te dices uxorem

A N N O T A T I O N E S.

8 Commutaturum unum esse verbum.] Sermones commutare, est colloqui: sed hoc loco verbum, hoc possis interpretari, ne uno quidem verbo tibi reclamaturum,

A C T U S I I . S C E N A V .

BYRRHIA. SIMO. DAVUS, PAMPHILUS.

By. Herus Charinus iussit me rebus omnibus posthabitis hodie observare Pamphilum, ut scirem quid ageret de nuptiis cum Philumena: propterea nunc venientem hunc subsequor. Sed ecce hic propius adest cum Davo. Hoc agam, ipsum observabo. Si. Utrumque Pamphilum, ac Davum prope esse video. Da. Hem, serva qua pramonui. Si. Pamphile. Da. Respice ad patrem, tanquam non praevideris illum. Pa. Hem pater. Da. Probe respondisti. Si. Volo ut ducas uxorem hodie, ut tibi dixi.

By. Ego nunc metuo nobis, sollicitus quid Pamphilus respondeat patri. Pa. Neque in ista re, neque in ulla alia ero unquam in mora, quo minus ea fiant, quae volueris. By. Hem!

By. H Erus me relictis rebus iussit Pamphilum Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,

Scirem: id propterea nunc hunc venientem ipsum adeo praesto video cum Davo: hoc agam.

Si. Utrumque adeste video. Da. hem, serva Si. Pamphile.

Da. Quasi de improvviso respice ad eum. Pa. ehem, pater.

Da. Probe. Si. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.

By. Nunc nostrae parti timeo, hic quid respondeat.

Pa. Neque istic, neque alibi tibi usquam erit in me mora. By. hem!

A N N O T A T I O N E S.

3 Id propterea.] Id, saepe apud Plautum & Terentium amat poni pro ideo, & propter id: estque antiqua locutio, quamobrem quidam censent legendum hic esse: Ut quid ageret de nuptiis scirem id. Nam si legatur, id propterea, alterum foret supervacuum. Veruntamen vera est lectio id propterea. Etenim tralatitium, ut synonymae voces apud hunc autorem, alioque saepe jungantur, ut saepe quidem, etiam quoque; nunc jam; ergo igitur; quamvis licet, propterea cyus; aut ornandi, aut explendi

metri, aut significationis intendendae causa est superflua, copulantur.

4 Praesto video.] Praesto esse, id est, praesentem esse, vel adeste. Cicero; Praesto sunt bu- rundines aetivo tempore. Et pluribus locis alibi.

6 Quasi de improvviso.] Id est, reflectente conjice ita oculos ad eum, ac si antea illum non vidisses; ne suspiceretur meditata nos habuisse consilia.

9 By. Hem!] Interjectio est indignatio Byrrhae, qui secum hoc totum loquitur.

Da. Ob-

Da. Obmutuit. *By.* quid dixit? *Si.* facis, ut te decet; cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia. 11

Da. Sum verus? *By.* herus, quantum audio, uxore excidit.

Si. I jam nunc intro, ne in mora, cum opus sit, fies.

Pa. *Eo.* *By.* nullane in re esse homini cuiquam fidem?

Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet, 15

Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.

Ego illam vidi virginem: forma bona

Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,

Si se illam in fomis, quam illum, amplecti maluit.

Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

Da. Ego vidi virginem illam Philumenam, memini me vidisse illam forma honesta esse. Quapropter æquior sum & moderatior in accusando Pamphilo, quod verba dederit Charino, si se illam ut uxorem in fomis, quam illum (Charinum) amplecti maluit. Illud hero meo renunciabo, ut pro hoc malo nuncio, me male tractet.

Da. Ad hoc responsum Pamphili pater Simo obmutuit.

By. Quid dixit Pamphili? *Si.* Facis ut te decet,

quum istud, quod postulo, impetro à te tam grate, &

obsequio? *Da.* Nonne sum veridicus? *By.* Herus,

quantum ex verbis Pamphili intelligo, uxoris spe dejectus est. *Si.* I jam

nunc intro, ut nulla mora per te fiat, quando opus erit.

Pa. *Eo.* *By.* Itane est, ut nulla in re homini cuiquam

sit fides? Verum est illud proverbium; Omnes sibi

melius esse malle, quam

ANNOTATIONES.

[*By.* Quid dixit?] Interrogatio est indignantis, & Byrrhia secum hoc totum loquitur,

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS. SIMO.

Da. **H**IC nunc me credit aliquam sibi fallaciam Portare, & ea me hic restitisse gratia.

Si. Quid Davus narrat? *Da.* æque quidquam nunc quidem.

Si. Nihilne? hem. *Da.* nihil prorsus. *Si.* atqui expectabam quidem. (virum.)

Da. Præter spem evenit: sentio: hoc male habet

Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* nihil facilius. 6

Si. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,

Propter hospitæ hujusce consuetudinem?

Da. Nihil hercle: aut si adeo; bidui est, aut tridui

Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet: 10

Etenim eam secum rem recta reputavit via.

Da. Ne filius agre fert has nuptias, propter istius peregrinæ Glyceriæ consuetam familiaritatem? *Da.* Nihilquam hercle; aut si adeo agre fert, duorum dierum, aut trium hæc agritudo est. Scisne? Deinde finem accipiet: namque recta ratione sapius consideravit in animo hunc insanum amorem Glyceriæ.

Da. Simo me credit aliquam fallaciam huc asferre,

atque eâ de causâ hic remansisse. *Si.* Quid Davus

narrat? *Da.* Nihil quidem quicquam nunc, æque at-

que antea narro. *Si.* Nihilne? hem. *Da.* Nihil

prorsus. *Si.* At ego expectabam ut aliquid narra-

res. *Da.* Evenit illi contra expectationem, sentio,

quod nihil inaudivit quicquam à me, quod speraret

scire: hoc male habet virum. *Si.* Potestne mihi ve-

rum dicere? *Da.* Hoc mihi nihil facilius est. *Si.*

ANNOTATIONES.

Da. Hic nunc me credit.] Davus secum ita loqui, ut spectator tantum audiat,

amen loquitur, ut velit audiri à Simone.

Hem.] Indignantis hic vox est.

Præter spem evenit:] Hoc secum loquitur

Hoc male habet virum.] Quod de me nihil rescire potest certi, de animo filii, qui præter

spem ejus promissit se ducturum uxorem: quodque suspicari videamur, ipsum nuptias simula-

re. Idcirco Davus postea dixit, commovi.

[*Reputavit.]* Sic Donatus legit. Alii reputabit.

Si. Laudo

Si. Hæc de causa eum laudo.

Da. Dum illi per te licitum fuit, atque atas permisit, amoris indulget: tum id fecereto: cavit ne unquam ex hac re infamiam contraheret, ut virum fortem decet. Nunc uxore illi opus est: ideo, ille animum contulit ad uxorem ducendam. Si. Visus est mihi subtristis esse aliquantulum. Da. Minime sane propter nuptias, sed causam habet, cur tibi subtrahatur. Si. Quidnam est? Da. Puerilis res est. Si. Quid est? Da. Nihil. Si. Tamen dic mihi quid sit. Da. Ait te nimis parcum esse, in faciendo sumptu. Si. Mene? Da. Te. Vix, inquit, decem drachmarum pretio obsonia emit. Num filio nuptias videtur apparere? Quem, inquit, invitabo ad cenam meorum aequalium, maxime nunc in hac nuptiarum celebritate? Et quod tuâ veniâ hic absente filio dicere debeo, tu quoque parce nimium sumptum facis: non laudo istud. Si. Tunc. Da. Ego sollicitavi animum Simoni meis verbis, & in suspicionem adduxi, nos credere nuptias esse simulare. Si. Ego providebo ut hæc decenter parentur & fiant. Quidnam hoc rei est? quidnam vult hic vetus fraudum architectus? Nam si hic, in his nuptiis quicquam impedimenti est: in hoc rerum cardine precipue versatur huius impedimenti caput.

Si. Laudo. Da. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit. Amavit: tum id clam: cavit, ne unquam infamiae Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit. Si. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.

Da. Nihil propter hanc rem: sed est, quod susce-
nseat tibi.

Si. Quidnam est? Da. puerile est. Si. quid est?

Da. nihil. Si. quin dic, quid est.

Da. Ait nimium parce facere sumptum. Si. mene?

Da. te.

Vix, inquit, drachmis opsonatus est decem. Num filio videtur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad cenam meorum aequalium? Potissimum nunc? &, quod dicendum hic fiet.

Tu quoq; perparce nimium: non laudo. Si. tace.

Da. Commovi. Si. ego, istæ recte ut fiant, videtur. Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?

Nam si hic mali est quidquam, hem, illic est huius rei caput.

ANNOTATIONES.

23 Quod dicendum hic fiet,] Id est, hic inter nos, non alibi.

26 Veterator.] Imposturis assuetus.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

My. Ita pol quidem res se habet, ut dixisti, Lesbia: non facile invenietur vir constantis fidei erga mulierem. Si. Ex Andriæ familia est hæc ancilla: quid narras? Da. Ita est. My. Sed hic Pamphilus. Si. Quid illa dicit? My. Fidem, quam dederat, confirmavit. Si. Hem.

My. I TA pol quidem res est, ut dixi Lesbia: Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.

Si. Ab Andria est ancilla hæc: quid narras? Da. Ita est.

My. Sed hic Pamphilus. Si. quid dicit? My. Fidem, quam dederat, confirmavit. Si. hem.

ANNOTATIONES.

Lauda hic in principio huius Scenæ, Mysis Pamphilum à fidei constantia erga Glycerium.

4 Sed hic Pamphilus.] Mysis pergit laudare Pamphilum, non attendens ad Simonis verba, sed alloquens Lesbiam: Itaq; sensus est, Vix in-

venias virum fidelem mulieri, sed hic Pamphilus ita fidelis est Glycerio, ut fidem, quam ei dederat se eam ducturum, confirmaverit, pollicetur ei, se quod peperisset educaturum cum posset exponere. Exinde inter se seorsum colloquuntur.

Da. Ubi

Da. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
My. Nam quod peperisset, jussit tolli. *Si.* ô Jupiter! 6
 Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera
 prædicat. (timum.)

Le. Bonum ingenium narras adolescentis. *My.* op-
 Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. *Le.* sequor.
Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam?
Si. quid hoc? 10

Adeon' est demens ex peregrina? jam scio: ah!
 Vix tandem sensi stolidus. *Da.* quid hic sensisse ait?
Si. hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
 Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
Gl. Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro. 15
 Hui, tam cito? ridiculum: postquam ante ostium
 Me audivit stare, appropinquat: non sat commode
 Divisa sunt temporibustibi, Dave, hæc. *Da.* mihin?
 Num immemor es discipuli? *Da.* ego, quid
 narras, nescio.

Hiccinæ si me imparatum in veris nuptiis 20
 Mortuus esset, quos mihi ludos redderet?
 Nunc hujus periculo fit: ego in portu navigo.

res: ut primum illa me audivit ante ostium stare, festinat parturire: hæc, Dave, non satis apte tibi
 per tempora disposita sunt. *Da.* Mihine hoc dicis? *Si.* Num ita oblivisceris, & negligis Pamphilum dis-
 cipulum tuum, ut eum tam male doceas? *Da.* Ego minime intelligo quid dicas. *Si.* Si me hic impro-
 bum fallaciarum suarum, parantem veras nuptias filio, aggressus esset, quot modis me fuisset ludi-
 ficatus? nunc ejus periculo hæc à me simulantur: res vero mea in tuto sunt posita.

ANNOTATIONES.

10 *Quod remedium.*] Simo, ex sermone My-
 ad Lesbiam, audiverat ea quæ Pamphilus
 pollicitus fuerat Glycerio, in confirmationem
 sibi datæ: propterea sollicitus Davus quærit;
 quæ arte avertat mala, quæ ex providâ My-
 narratione accidere poterant; idcirco jam
 dixerat, *Utinam aut hic surdus, aut hæc muta*
facta sit.

16 *Hui, tam cito?*] *Hui* interjectio est admi-

rantis, irascentis; interdum etiam iridentis,
 qualis hic est.

19 *Num immemor es, Dave, discipuli?*] Alii
 legunt in nominativo plurali; Num immemo-
 res discipuli tui sunt præceptorum, quæ tra-
 didisti? Hi discipuli tui sunt, Pamphilus, Mytis,
 & Lesbia, quos Simo ait magistrum habere
 Davum in nectendis dolis, & magistri præ-
 cepta imprudenter observare, atque exequi.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA. ARCHILLIS. SIMO. DAVUS.

A Dhuc, Archillis, quæ adsolent, quæq; oport-
 tent
 Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
 Nunc primum fac, istæc ut lavet: post deinde,

Le. Adhuc, Archillis;
 omnia signa quæ solent, quæ-
 que oportet indicare salu-
 tem decumbentium ex par-
 tu, huic puerpera adesse
 video. Nunc primum fac,
 ut ista lavet: deinde date ei bibere.

ANNOTATIO.

Fac, ut istæc lavet:] Lavet de balneo intelligendum est, Lavabant lassæ, peregre venientes,
 in Truculento; in Epidico, Act. V. Sc. I. Et *lavatrina* balneum domesticum.

Quod

Quod præscripsi, & quantum imperavi : statim post redibo huc. Ecce puer valde pulcher & elegans natus est Pamphilo. Deos precor, ut vitalis sit, & incolumis : quoniam certe pater ejus bono est ingenio, & veritus est facere injuriam huic bonæ adolescenti mulieri. Si. O Dave ! quis non credat, qui te noverit, hoc etiam à te esse inventum ? Da. Quidnam id est ? Si. Lesbica obstetrix non præcipiebat ipsi puerperæ, coram in cubiculo, quæ faciendæ erant : sed postquam exiit foras, mulieribus, quæ sunt intus, maluit imperare clamando à via. O Dave, itane contemnor à te ? aut itane tandem videor tibi apertus & opportunus, quem tam manifeste fallere incipias dolis ? Saltem astute, non tam aperte me decipias, ut ego videar metui à te, non stolidus, & excors astimari, idque certe, si resciverim. Da. Certe hercle hic se ipse nunc fallit, non ego illum. Si. Nonne edixi tibi, & minando vetui, ne tu faceres aliquam nuptiis fallaciam ? Num veritus es ? Quid profuit edicere, & minari ? Putasne me tibi credere hoc, peregrinam hanc à Pamphilo gravidam factam filium ei peperisse ? Da. Scio in quo Simo fallatur : ego paratum habeo, quid agam. Si. Quid taces ? Da. Cur credas hanc peregrinam peperisse ? Quasi vero non tibi renunciatum sit hæc eventura esse. Si. Mihi ne quisquam renunciavit ? Da. Eho ! an per te solus intellexi fingi hoc, Glycerium peperisse ? Si. Irrideor. Da. Renunciatum est tibi sic fore : nam unde hanc suspicionem aliter habuisti ? Si. Unde ? Quia noram ingenium tuum. Da. Ita loqueris, quasi credas id factum fuisse meo consilio. Si. Certe enim scio sic esse. Da. Non satis perfecte novisti, qualis sim, Simo. Si. An ego non satis novi te ? Da. Sed si quid narrare incepi, statim te falli opinaris. Si. Falso id opinor scilicet. Da. Itaque mehercle nihil jam, ne mihi quidem dicere audeo.

Quod jussi, ei date bibere, & quantum imperavi, Date : mox ego huc revertor. Per ecce puer scitus puer natus est Pamphilo. Deos quæso, ut sit superstes : quandoquidem ipse est ingenio bono, Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam. Si. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum ? Da. quidnam id est ? Si. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ : Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via. O Dave, itan' contemnor abs te ? aut itane tandem idoneus (dolis ?) Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias Saltem accurate, ut metui videar certe, si resciverim. Si. edixin' tibi ? Da. Certe hercle nunc hic se ipse fallit, haud ego Interminatus sum, ne faceres ? num veritus ? quid rettulit ? Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc e Pamphilo ? Da. Teneo, quid erret : quid ego agam, habeo. Si. quid taces ? Da. Quid credas ? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore. Si. Mihi ne quisquam ? Da. eho, an tute intellexisti hoc adsimulari ? Si. irrideor. Da. Renunciatum est : nam qui istæc tibi incideret suspicio ? Si. Qui ? quia te noram. Da. quasi tu dicas factum id consilio meo. Si. Certe enim scio. Da. non satis me pernotasti etiam, qualis sim, Simo. Si. Egone te ? Da. sed, si quid narrare occurrat continuo dari. Tibi verba censes. Si. falso. Da. itaque hercle nihil jam mutire audeo.

A N N O T A T I O N E S.

7 Ut sit superstes :] Olim parentes precabantur, ut sibi sui liberi superstites essent, id est, super viverent : Unde superstitionem dictam esse ait Cicero 2. de Nat. Deor. Marr. lib. VII. epig. xcv.

25 Jam mutire audeo.] Mu canum est, inquit Charisius, sicut gru porcorum, unde grunnire. Et mutiunt canes, cum incipiunt irritari.

Si. Hoc

Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic.
Da. intellexit' ? (ostium.

Sed nihilo feci' mox deferent puerum huc ante
 Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut
 sis sciens,

Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factum con-
 filio, aut dolis. (tam volo.

Prorsus à me opinionem hanc tuam esse ego amo-

Unde id scis? *Da.* audiui, & credo : multa
 concurrunt simul, 31

Qui conjecturam hanc nunc facio : jam primum
 hæc se a Pamphilo (postquam videt

Gravidam dixit esse : inventum est falsum : nunc,
 nuptias domi apparari, missa est ancilla illico

Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut ad-
 ferret simul. 35

Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nil moventur.

Quid ais? cum intellexeras (nuptiæ.

Consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

Da. Quis igitur eum ab illa abstraxit nisi ego?
 nam omnes nos quidem

Scimus, quam misere hanc amarit : nunc sibi uxo-
 rem expetit. 40

Postremo id mihi da negoti : tu tamen idem has
 nuptias (deos.

Perge facere ita, ut facis : & id spero adjuturos

Imo abi intro : ibi me opperire, &, quod pa-
 rato opus est, para.

Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.

Atq; haud scio an, quæ dixit, sint vera omnia : 45

Sed parvi pendo : illud mihi multo maxumum est,

Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. Nunc

Chremem

Conveniam : orabo gnato uxorem : id si impetro,

Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?

Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est
 mihi, 50

Si nolit, quin eum merito possim cogere. (mem.

Atq; adeo in tempore eccum ipsum obviam Chre-

vi hoc facio : illud autem omnium plurimi facio, quod mihi ipse filius pollicitus est, uxorem se ac-

quirum, quam darem. Nunc Chremetem conveniam : eum orabo ut uxorem filiam det filio meo. Id

si impetro : quid malim alio tempore, quam hodie has fieri nuptias? Nam non dubium est mihi,

quod filium possim pro parva potestate cogere, si nolit prestare quod mihi pollicitus est. Atque oppor-

tune ecce Chremes mihi obviam venit.

A N N O T A T I O N E S.

2 Qui conjecturam hanc nunc facio:] Qui,

quomodo, unde & pro omnibus casibus

itur, apud Plautum atque alios Comicos.

Id mihi da negoti:] Scilicet (ut vult

Donatus) ut caveatur à positione pueri ante
 ostium. Alii volunt, id mihi da negoti, ut

efficiam, quod Pamphilus uxorem velit.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES.

Si. Salvete Chremetem volo. Ch. O! teipsum quarebam. Si. Et ego te. Ch. Optatus advenis. Aliquot me convenerunt, qui dicebant, ex te se audivisse, hodie filiam meam nubere filio tuo: ob id venio huc, ut videam tute, an illi infaniant. Si. Pauca, quæ dicam, attente audi: & cur ego te alloqui volo, & tu, quod à me quæris, discas. Ch. Audio: loquere, quæ velis. Si. Chreme, ego te per Deos oro, & nostram amicitiam, quæ incepta inter nos, cum parvi adhuc essemus, accrevit simul cum annis nostris crescentibus; perque unicam filiam tuam, & filium meum, cujus servandi potestas summa tibi datur, ut me adjuves in ejus salute conservanda; atque ita nuptia inter illum, & filiam tuam fiant, quemadmodum ea fuerant futura. Ch. Ah noli me obsecrare: quasi hoc, si justum sit id, orando te à me impetrare oporteat. An alium me opinaris esse, atque olim eram, cum ultro filiam meam offerebam in uxorem filio tuo? Si hoc utrique nostrum utile est, ut hæ nuptia fiant, jube filiam meam ad eas faciendas advocari: sed si ex ea re plus mali, quam commodi utrique plus eventurum est; id oro te, ut mei, tuique rationem aque habeas, tanquam filia mea tua & filius tuus meus. Si. Quin ego ita volo, ut dicis; itaque ut fiat postulo, Chreme; neque te postulare velim, nisi re ipsa præsens occasio id suadeat. Ch. Quid est? Si. Ira sunt inter Glycerium & Pamphilum. Ch. Audio vero. Si. Ita graves, ut sperem filium hunc ab illa posse abigi. Ch. Fabula mera. Si. Profecto sic est, ut dico. Ch. Sic etiam est, ut dicam tibi: Amantium ira amoris instauratio est. Si. Hem, id te oro, ut malo occurramus, dum se dat occasio opportuna.

Si. Jubeo Chremetem. Ch. oh! te ipsum quarebam. Si. & ego te. Ch. optato advenis. Aliquot me adiere, ex te auditum qui dicebant, hodie filiam

Meam nubere tuo gnato: id viso, tune, an illi infaniant.

Si. Ausculta pauca: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.

Ch. Ausculto: loquere, quid velis. (Chreme)

Si. Per ego te Deos oro, & nostram amicitiam, Quæ incepta a parvis cum ætate accrevit simul; Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum Cujus tibi potestas summa servandi datur; Ut me adjuves in hac re; atq; ita, uti nuptiæ fuerant futuræ, fiant. Ch. ah, ne me obsecra: Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.

Alium esse censes nunc me, atq; olim, cum dabam Si in rem est utrique, ut fiant; accersi jube:

Sed si ex ea re plus mali est, quam commodi Utrique; id oro te, in commune ut consulas, Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

Si. Imo ita volo, itaque postulo ut fiat, Chreme Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. Ch. Quid est?

Si. Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Ch. audio.

Si. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. Ch. fabulæ.

Si. Profecto sic est. Ch. sic hercle, ut dicam tibi. Amantium iræ amoris integratio est. (Chreme)

Si. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur.

ANNOTATIO.

6 Per ego te Deos oro,] Per in obtestationibus, & adjurationibus solet separari à suo accusativo, interjecto nominativo, qui sæpissime est, ego, ut scribit Valla. Virgil. 4. Æn. Mene fugis? per ego has lachrymas, dextramque tuam te.

Seneca in Agamemnone,

Per te parentis memoriam obtestor mei. Plaut. in Menæch. Aët. V.

Per ego vobis Deos atque homines dico. Idem in Bacchid. Aët. V. Sc. V.

Festus: Ob vos sacro, in quibusdam precationibus est, pro, vos obsecro; ut & sub vos placet pro supplico.

Dumque

dumque ejus libido occlusa est contumeliis; 25
 rursus quam harum scelera & lacrumæ confictæ
 dolis

educunt animum ægrotum ad misericordiam,

uxorem demus: spero consuetudine, &

conjugio liberali devinctum, Chreme,

hinc facile ex illis sese emerfurum malis. 30

Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
 neque illum hanc perpetuo habere, neque me per-
 peti.

Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

At istuc periculum in filia fieri, grave est.

Nempe incommoditas denique huc omnis
 redit;

35

eveniat, quod, Dî prohibeant, discessio:

si corrigitur, quot commoditates, vide.

Incipio amico filium restitueris:

tibi generum firmum, & filia invenies virum.

Quid istuc? si ita istuc animum induxti esse
 utile;

40

nolo tibi ullum commodum in me claudier.

Merito te semper maximum feci, Chreme.

Sed quid ais? Si. quid? Ch. qui scis eos nunc
 discordare inter se?

45

Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum con-
 filiis, dixit:

His mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut
 maturem.

45

nam censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc
 velle?

Tate adeo jam ejus audies verba; heus, evocate
 huc Davum:

Sed eccum, video ipsum foras exire.

*nam consilia novit, id mihi dixit: & is mihi suadet ut nuptias accelerem, quam maxime possim.
 Putasne id mihi suaderet, nisi sciret filium meum hac eadem velle? Tu ipse jam ejus verba audies:
 hinc, accersite ad me Davum: sed ecce video ipsum prodire domo.*

ANNOTATIONES

Ch. Quid istuc? Verbum hoc post mul-
 tiplures assensionem significat. Sic Heau-

Quid istuc? quandoquidem ducenda est, ego
 abeo propemodum, quam volo.

Et Adelphi,

Quid istuc? dabitur quidem, quando hic
 volt.

47 Adeo.] Sæpe sumitur pro quoque, ut
 hic.

48 Sed eccum.] Pro ecce eum, veteres dix-
 runt, & illum, pro ecce illum.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

- Da. Ad te ibam, here !
 Si. Quidnam est ? Da. Cur Philumena, desponsa uxor Phamphilo, non accersitur ? Jam vespera prope est. Si. Audisne tu illum, Chreme ? Ego jam pridem, Dave, à te id veritus sum ; ne faceres idem, quod plebique servi facere solent ; ut me dolis deludere ; propterea quod amat filius, cui ad amorem magister fueras. Da. Egone id facerem in te ? Si. Id credidi, atque etiam id metuens, quod nunc dicam te & Pamphilum celavi. Da. Quid est ? Si. Scies : Nam prope tibi jam credo. Da. Tandem, qui sim cognovisti. Si. Nuptiæ, quas dicebam me parare, non fuerant futurae. Da. Quid ? non ? Si. Sed ea de causa simulavi eas mox faciendas, ut vos, quid animi haberetis ad eas, explorarem. Da. Quid ais ? Si. Sic res se habet. Da. Vide. Nunquam ego intelligere potui te id simulare. Vah consilium prudens, & cautum ! Si. Audi : postquam hinc te iussi introire domum, opportune Chremes mihi sit obviam. Da. Hem ! nonne periimus ? Si. Tunc narravi illi, quæ tu pridem dixisti mihi. Da. Quidnam ego audio ? Si. Filiam ut det filio meo oro, idque agere precibus ab eo impetro. Da. Interii. Si. Hem ! quid dixisti ? Da. Optime, inquam, cisti. Si. Nunc per Chremetem nulla dilatio est, quin nuptiæ fiant. Ch. Domum modo ibo : ut appareatur dicam, atque ad vos, quod actum fuerit, celeriter renunciabo. Si. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi cisti has nuptias,
- Da. Ad te ibam. Si. quidnam est ?
 Da. Cur non accersitur ? jam advesperascit. Si. audin' tu illum ?
 Ego dudum non nil veritus sum, Dave, abs te ne faceres idem,
 Quod volgus servorum solet ; dolis ut me deluderet. Propterea quod amat filius. Da. egon' istuc facerem ? Si. credidi,
 Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam. Da. quid ? Si. scies :
 Nam propemodum habeo tibi jam fidem. Da. tandem agnoscit qui siem ?
 Si. Non fuerant nuptiæ futuræ. Da. quid ? non ? Si. sed ea gratia
 Simulavi, vos ut pertentarem. Da. quid ais ? Si. sic res est. Da. vide.
 Nunquam quivi ego istuc intelligere : vah consilium callidum.
 Si. Hoc audi : ut hinc te iussi introire, opportune hic fit mihi obviam.
 Da. Hem ! numnam periimus ? Si. narro hanc quæ tu dudum narraisti mihi.
 Da. Quidnam audio ? Si. gnatum ut det oro, ut que id exoro. Da. occidi.
 Si. Hem ! quid dixisti ? Da. optime, inquam, cistum. Si. Nunc per hunc nulla est mora.
 Ch. Domum modo ibo : ut appareatur, dicam, atque huc renuncio.
 Si. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi cisti has nuptias,

ANNOTATIONES.

2 Jam advesperascit.] Ex ritu nuptiarum hoc dictum est. Noctu enim uxor ducebatur in domum mariti, prælatis facibus.

10 Vah.] Interfectio est lætantis, irriden-

tis, insultantis, mirantis, & blandientis, quæ hic est.

12 Hem ! numnam periimus ?] Interfectio metuensis : & hoc summisse Davus dicitur.

Da. Ego

Da. Ego vero solus. *Si.* corrigere mihi gnatum porro enitere.

Da. Faciam hercle sedulo. *Si.* potes nunc, dum animus iratus est.

Da. Quiescas. *Si.* age igitur: ubi nunc est ipse?

Da. mirum, ni domi est.

Si. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. **Da.** nullus sum. 20

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

(omnia :

Nihil est preci loci relictum: jam perturbavi Herum fefelli: in nuptias conjeci herilem filium:

(vito Pamphilo!

Faci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque inhamastutia! quod si quiesssem, nihil evenisset mali: Sed ecce, ipsum video: occidi: 26

Unam mihi esset aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

insperante, ac nolente Pamphilo. O subtiles astutias! quod si nihil movissem, & quietus sedissem, nihil accidisset mali: sed ecce, Pamphilum ipsum video: funditus perii: utinam hic esset aliquid præcipitium, in quod me dejicerem.

ANNOTATIO.

17 *Da. Ego vero solus.]* Est repetitio secum irascentis.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

PA. UBI illic scelus est, qui me perdidit? **Da.** perii. *Pa.* atque hoc confiteor,

Jure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consilii

(tili?

Sum: fervon' fortunas meas me commisisse fu-
Ego pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam a me auferet.

Da. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si evito hoc malum. 5

Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modo

Pa. Ubi est sceleratus ille, qui me perdidit? Da. Perii. Pa. Atque hoc confiteor, merito meo mihi accidisse: quandoquidem tam stolidus, & imprudens sum: an oportuit fortunas meas me committere servo, levâ & garrulo? Ergo pramium fero stultitia mea: sed impune id nunquam feret. Da. Si hoc periculum, quod imminet, nunc evito, sat scio, me posthac ab alio quovis liberum fore. Pa.

Sed quid ego nunc dicam patri? negabone me velle uxorem, qui modo.

ANNOTATIONES.

Ubi scelus illic est? Illic pronomen est compositum, & tritum usu vulgi. Scelus pro scelesto. Græci substantivo utuntur pro adjectivo. Illic, ille scelus, relatione non ad vocem sed ad rem significatam, scilicet Davum.

2 *Tam nulli consilii.]* Priscianus tradit in Institutionibus Grammaticis octo illa nomina, unus, nullus, uter, nullus, totus, solus, alius, & aliter, Veteres inflectere consuevisse ut alia nomina primæ, & secundæ declinationis.

M

Qui

pollicitus sum me ipsi obsequunturum? quâ confidentiâ id facere audeam? Nec quid nunc de me faciam, scio. *Da.* Nec ego quoque quid de me faciam: etsi ego id ago diligenter, ut sciam quid de me facere possim. Dicam Pamphilo me aliquid jam inventurum, ut huic malo nuptiarum aliquam dilationem temporis asseram. *Pa.* Ob. *Da.* Visus sum à Pamphilo. *Pa.* Ehodum, bone vir, quid ais? *Videsne* me miserum esse impeditum tuis consiliis, quibus me in has nuptias coniecisti? *Da.* At jam expeditam. *Pa.* Expedies? *Da.* Certe id efficiam, Pamphile. *Pa.* Nempe ut modo expeditivisti. *Da.* Imo melius, ut spero. *Pa.* Oh furcifer! Egone tibi credam? Tu rem tot difficultatibus implicatam & desperatam restituere poteris? Hem, quo homine innixus sum, qui me hodie ex tranquillissimo statu, in has nuptias molestas coniecisti.

An non dixi hoc malum eventurum esse? *Da.* Dixisti. *Pa.* Quâ penâ dignus es? *Da.* Sed paululum permitte ut recipiam animum: jam aliquid consilium disquiram. *Pa.* Huiusmodi non habeo spatium temporis ad te puniendum, ut volo: nam hoc breve tempus permittitur consulere rebus meis, non de te pœnas sumere.

ANNOTATIONES.

10 Ehodum.] Interfectio ad se vocantis.

ut mox infra, Oh! tibi ego ut credam, furcifer?

12 Oh!] Admirantis est, cum contemptu,

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

Ch. Hoc ne credi, aut verbis exprimi potest, ut tanta vesania cuiquam à natura insita sit, ut malis gaudeat aliorum, atque ex

Ch. **H**occine credibile est, aut memorabile, Tanta vecordia innata cuiquam ut Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis.

ANNOTATIO.

3 Ut malis gaudeat.] Gaudeant, alii, legunt. Si gaudeant legas, cum Terentius dixisset cuiquam, numerus erit pluralis pro singulari: ut alibi idem Poëta; Si quisquam est, qui studere se placeat bonis quamplurimis, & minime multis ludere; in his Poëta nomen proficitur

suum. Sic Plaut. in Curcul. Act I. Sc. 1. quisque habeant, quod suum est. Virg. que suos patimur manes. Iterum Plaut. Captivis; Ubi quisque vident, eunt. Sunt enim signa universalis; quisque, quam, quicunque.

Alterius sua ut comparet commoda? ah,
idne est verum? Imo id genus est hominum pef-
fumum,

In denegando modo queis pudor est paululum:

Post ubi jam tempus est promissa perfici,

Tum coacti necessario se aperiunt, & timent;

Tamen res cogit eos denegare: ibi

Tum impudentissima eorum oratio est:

Quis tu es? quid mihi es? cur meam tibi? heus,

Proximus sum egomet mihi: attamen ubi fides,

Proges, nihil pudet: hic, ubi opus est,

Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.

Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo in-
juriam hanc expostulem?

Mala ingeram multa: atque aliquis dicat, Nihil
promoveris. (morem gesserō.

Multum; molestus certe ei fuero, atque animo

Pa. Charine, & me & te imprudens, nisi quid Di
respiciunt, perdidit. (solvisi fidem.

Itane imprudens? tandem inventa est causa;

Pa. Qui tandem? Ch. etiam nunc me ducere istis
dictis postulas?

Pa. Quid istuc est? Ch. postquam me amare dixi,
complacita est tibi.

Hau me miserum, quum tuum animum ex animo
spectavi meo!

Pa. Falsu' es. Ch. non tibi satis esse hoc visum so-
lidum est gaudium, (res?

Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produce-
Habeas. Pa. habeam? ah nescis quantis in malis

verfer miser,

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit solici-
tudines (te exemplum capit?

Meus carnifex. Ch. quid istuc tam mirum, si de

sua capiat commoda? Ah;

idne est verum? certe ge-
nus id hominum est deter-

rimum: si quid rogentur;

tunc his tantummodo pau-

lulum in denegando pudo-

ris est: postea ubi tempus

est, id, quod promiserunt

præstari, tunc necessario ani-

imum detegunt, audendo

cum timore quodam; &

tamen pudore abjecto, res

petita, quam dare nolunt,

cogit eos denegare: tunc

eorum oratio impudentissi-

ma talis est: Quis tu es?

quâ necessitavine mihi con-

junctus? cur meam remi-

tili dem? Heus, licet mi-

hi sis proximus: tamen

ipse mihi sum proximior.

Quod si eos roges, Ubi est

fides, quam mihi dederas?

tunc nullo pudore afficiun-

tur: hic, ubi opus est,

postquam jam promiserunt,

vereri fidem datam fran-

gere, non verentur: illic,

ubi nihil opus est vereri

petita denegare, cum non-

dum promiserunt, ibi ve-

rentur. Sed quid agam?

adeamne Pamphilum? &

cum eo conquerar de inju-

ria, quam mihi facit, ac-

ciens Philumenam in uxo-

rem, contra quam mihi

promiserat? injiciam in

eum multa maledicta:

Quod si quis dicet, nihil

profeceris: multum re-

spondebo: Saltem, si nihil

proficiam; molestiam ei ex-

hibuero; atque animo ob-

sequutus fuero. Pa. Charine,

& me, & te impru-

dens, & insciens, nisi nōs

Di in hac re juvent, perdidit. Ch. Itane imprudens fecisti? Tandem invenisti pretextum fallacia.

Præstare fidem datam liberaſti ſcilicet. Pa. Quid tandem vis dicere? Ch. Etiamne quaris me

iste ſidis tuis fallere? Pa. Quidnam iſtud eſt, quod mihi objicis? Ch. Poſtquam me amare dixi

Philumenam, ſtatim etiam placuit illa tibi. Heu me miſerum, qui tuum animum ex meo aſti-

muſi! Pa. Erras valde, Charine, qui ſic de meo ingenio judices. Ch. Nonne tibi viſum eſt ſatis

huc eſſe integrum gaudium; niſi me amantem promiſſis foviſſes, & ſpe falſa deſineres? Habeas

tibi illam. Pa. Habeam? Ah nescis quantis in malis poſitus ſim miſer, quantasque moleſtias at-

que aggritudines mihi creaverit Davus hic meus carnifex. Ch. Quid iſtud mirum eſt, ſi te imitatur?

ANNOTATIONES.

[Denegando modò queis pudor eſt paululum.]

Quis pudor paululum adeſt. Et hic eſt

ſ; quibus pudor ſolummodò adeſt in de-

ndo ea, quæ ab his petuntur, poſtquam

ſiti ſunt, & tempus eſt promiſſa perfici;

necceſſariò ſe aperiunt, timidè tamen:

ſed res, quam promiſſam dare nolunt, cogit
eos hanc denegare.

20 Ducere.] Pro fallere. Græci προῖεν
eadem ſignificatione dicunt. Alii ſeducere le-
gunt.

26 Mihi confecit ſollicitudines.] Alii conſtravit:

M 2

Pa. Haud

Pa. Si cognoveris vel me, vel amorem meum erga aliam, quam Philumenam; non istud dicas. Ch. Sat scio, tu patri tuo jam pridem repugnasti, & is propterea tibi nunc irascitur, nec te potuit cogere, ut Philumenam uxorem duceret. Pa. Imò etiam rem ignoras, quò minus cognoscis miseras meas, hæ nuptiæ non apparabantur mihi, nec quisquam vel Simo, vel Chremes de Philumena mihi danda cogitabant. Ch. Scio: nemine iubente tuâ voluntate coactus es. Pa. Mane, audi, nondum scis, ut res se omninò habeat. Ch. Scio equidem te illam ducturum. Pa. Cur me dictis enecas? Hoc audi: hic nunquam cessavit me urgere ut patri dicerem me ducturum, suadere, orare, eò usque, donec me tandem impulit invitum ad id faciendum. Ch. Quis homo te ad hoc impulit? Pa. Davus. Ch. Davus? Pa. Davus omnia omninò turbavit. Ch. Quamobrem? Pa. Nescio ob quam causam adeo turbavit omnia; nisi quia Dii, sat scio, mihi irati fuerunt, qui ei aures præbuerim. Ch. Hocne factum est à te, Dave? Da. Factum. Ch. At te Dii perdant, ut meritis es. Eho, dic mihi, si omnes hunc inimici in has nuptias, quas aversatur, conficere vellent, quid nisi hoc, quod dedisti consilium, ei darent? Da. Deceptus sum eventus, at non defatigatus, ut rem in melius referre desperem. Ch. Scio, scilicet. Da. Hac ratione res non successit, alia aggrediemur: nisi putas, quia primò parum feliciter evenit, non posse hoc malum jam ad salutem referri. Pa. Imò vero, puto id posse fieri: nam etiam credo facile, si diligentem operam dederis, ex unis duas mihi conficies nuptias. Da. Ego, Pamphile, cum tuus sim servus, hoc tibi debeo, conari totis viribus, noctesque diesque mortis periculo me exponere, dummodo tibi utilitatem afferam. Te verò convenit, si quid contra expectationem tuam evenit, mihi ignorere. Si parum successit, quod ago; at facio ex animo, & bona fide. Vel si opera mea tibi non placet;

Pa. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum. (propterea tibi)

Ch. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc Succenset, nec te quivit hodie cogere illam ut duceret.

Pa. Imò etiam, quo tu minus scis ærumnas meas, Hæ nuptiæ non apparabantur mihi, Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

Ch. Scio: tu coactus tua voluntate es. Pa. mane, Nondum etiam scis. Ch. scio equidem illam ducturum esse te.

Pa. Cur me enecas? hoc audi: nunquam destitit Instare, ut dicerem esse ducturum patri, Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.

Ch. Quis homo istuc? Pa. Davos. Ch. Davos? Pa. Davos omnia.

Ch. Quamobrem? Pa. nescio: nisi mihi deos facti Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

Ch. Factum hoc est, Dave? Da. factum est. Ch. hem, quid ais, scelus?

At tibi Dî dignum factis exitium duint. Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?

Da. Deceptus sum, at non defatigatus. Ch. scio. Da. Hac non successit, alia aggrediemur via:

Nisi id putas, quia primo processit parum, Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

Pa. Imò etiam: nam satis credo, si advigilaveris Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo, Conari manibus, pedibus, noctesque & dies Capitis periculum adire, dum prosum tibi.

Tuum est, si quid præter spem evenit, mi ignorere. Parum succedit quod ago; at facio sedulo.

ANNOTATIONES.

29 Scio, cum patre altercasti dudum.] Ironia.

43 At tibi Di.] At principium est incrementi aptum. Virg. 2. Æn.

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausu, &c. Horat.

At o deorum, quisquis in cælo regis Terras, & humanum genus.

44 Dic mihi.] Semper hoc dic mihi injunctum est, aut curiosius interrogantis, ait Domus in hac fabula, & in Hecyra. Virg. Dic mihi Damata. Inducitur Menalcas amare interrogans Damocram,

Vel melius tu aliud reperi : me missum face.

Pa. Cupio : restitue in quem me accepisti locum.

Da. Faciam. **Pa.** at jam hoc opus est. **Da.** hem, st, mane ; crepuit a Glycerio ostium. 59

Pa. Nihil ad te. **Da.** quæro. **Pa.** hem, nunc cine demum ? **Da.** at jam hoc tibi inventum dabo.

ostium concrepuit. Pa. Hoc nihil ad te pertinet, qui attentus esse debes consilio cogitando. Da. Id quæro. Pa. hem, an hoc tandem agis ? Da. At jam hoc inventum tibi dabo.

tu aliud melius reperi : me vero abire jube. Pa. Cupio : tu vero in eum statum me restitue, in quo eram antequam patri promissem me uxorem ducturum. Da. Faciam. Pa. At jam opus est, statim te hoc facere. Da. Hem, st, mane ; Gly-

ANNOTATIONES.

59 Hem, sed mane.] *St*, si legatur, indicit silentium. Nam st, sibi sunt silentium impones. Plaut. in Epid. Act. II. Sc. II.

59 Crepuit a Glycerio ostium.] Ablativus, cum præpositione à, est loco genitivi, quod frequens est Terentio.

St, St, habete animum bonum.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

My. JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum (macerare.

Tuum Pamphilum : tu modo, anime mi, noli te **Pa.** Mysis. **My.** quid est ? hem Pamphile, optime mihi te offers. **Pa.** quid est ? (nias :

My. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese videre ait te cupere. **Pa.** vah, perii : hoc malum integrascit. 5

Sicine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier ? (sensit.

Nam idcirco accersor, nuptias quod mi apparari **Ch.** Quibus quidem quam facile poterat quiesci, si hic quiescet.

Da. Age, si hic non insanit fatis sua sponte, instiga. **My.** atque ædepol 9

Eres est, propterea que nunc misera in mœrore est. **Pa.** Mysis, (deserturum,

Per omneis tibi adjuro deos : nunquam eam me **N**o, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines. (valeant

Hanc mi expetivi ; contigit : conveniunt mores : **Q**ui inter nos diffidium volunt : hanc, nisi mors, mi adimet nemo.

My. Jam tuum Pamphilum, ubicunque is erit, curabo, ut brevi inveniám, & mecum tibi adducam : tu tantummodo, anime mi, ô Glycerium ! noli te solitudine macerare. Pa. Mysis. My. Quid est ? Hem, Pamphile, opportune mihi obvius sis. Pa. Quid est ? My. Hera te me orare jussit, ut si se ames, jam ad se venias : ait, se cupere te videre. Pa. Vah, perii : hoc malum, nampe hac animi anxietas, propter metum nuptiarum, ex integro me cruciat. Itane oportet me, atque illam, tuâ operâ, nunc miseros sollicitari ? Nam idcirco à Glycerio accersor, quia nuptias mihi apparari audivit. Ch. A quibus quidem nuptiis liberi, & quieti esse potuimus, si Davus quiescisset, nec suis dolis omnia perturbasset. Da. Age, si Pamphilus hic non satis insanit sponte suâ, tu illum incita. My. Atque ædepol ea causa est, propter quam nunc mi-

sum in dolore, & luctu est. Pa. Mysis, per omnes Deos tibi affirmo, nunquam eam me solam deservam, non si omnium hominum inimicitias sciam me suscepturum. Hanc meam esse cupidè exoptavi ; illa mihi obvenit : nostri mores conveniunt : procul faceissent, qui inter nos discessionem volunt : hanc, nisi mors, mihi auferet nemo.

My. *Animum recipio. Pa. Non Apollinis responsum magis verum atque hoc est. Si poterit fieri, ne pater creuat, me fuisse in causa, quo minus hæ nuptiæ fierent, li enter id volo: sed si id eri non poterit, id faciam ad quod animus propensus est, ut pater credat me in causa fuisse, ut hæ nuptiæ infecta permanerent. Quis tibi videor esse, Charine?* Ch. *Aque mihi videris miser esse atque ego.* Da. *Consilium quero, ut his nuptiis me expediam.* Ch. *Fortis es, qui id quaras. Scio quid coneris, & quam difficile sit id perficere.* La. *Hoc ego tibi profecto, quod inveni, effectum reddam, Pamphile.* Pa. *Jam hoc opus est, quod ais te effecturum.* Da. *Quin jam habeo paratum, ut statim id exequar.* Ch. *Quid ais?* Da. *Non id excogitavi tui gratiâ, sed Pamphili; ne perres.* Ch. *Ego satis habeo, si huic consulas.* Pa. *Dic mihi, Dave, quid facies mei causa?* Da. *Veretur, ut hic dies mihi sufficiat ad agendum quod deliberavi, ne me otium habere credas ad narrandum tibi quod sum facturus. Proinde vos hinc amovete, nam mihi impedimento estis.* Pa. *Ego Glycerium invisam.* Da. *Quid tu, Charine? quod tendis?* Ch. *Vis dicam verum?* Da. *Hic Charinus non abiturus est, puto; imò etiam velut narrationis alicujus mihi incipit initium.* Ch. *Quid de me fiet? me miserum!* Da. *Eho, impudens, nonne satis habes, quod tuum diem addam; quo temporis spatio profero nuptias Pamphili? tu vero possis ambire, orare Curatorem, atque ejus amicos.* Ch. *Dave, attamen.* Da. *Quid ergo est?* Ch. *Fac ut ducam Helenam.* Da. *O ridiculum hominem! Quasi illa sit in mea potestate.* Ch. *Fac, ut ad me venias, si quid poteris efficere mei gratia.* Da. *Quid ego veniam?* Nihil habeo, quod tui causa possem. Ch. *Attamen si quid possis.* Da. *Age, veniam.* Ch. *Si quid feceris quod mihi renunciandum domi ero.* Da. *Tu, Myfis, expecta hic paulisper, dum egrediar domo Glycerii.* My. *Quamvis.* Da. *Ita fieri opus est.* My. *Festina.* Da. *Jam, inquam, hic adero.*

My. Resipisco. Pa. non Apollinis magis verum, atque hoc responsum est.

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat. Quo minus hæ fierent nuptiæ; volo: sed si id non poterit;

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse. Quis videor? Ch. miser æque atque ego. Da. consero filium quero. Ch. fortis es

Scio, quid conere. Da. hoc ego tibi profecto effectum reddam.

Pa. Jam hoc opus est. Da. quin jam habeo. Ch. quid est? Da. huic, non tibi, habeo; ne erro

Ch. Sat habeo. Pa. quid facies? cedo. Da. dicam hic mihi ut sit satis vereor

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas. (mento estis)

Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.

Pa. Ego hanc visam. Da. quid tu? quo hinc te agas? Ch. verum vis dicam? Da. imo etiam

Narrationis incipit mihi initium. Ch. quid me faciat? Da. Eho impudens, non satis habes, quod tibi

culam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? Ch. Dave, attamen. Da. quid ergo?

Ch. Ut ducam. Da. ridiculum. Ch. huc fac ut me venias, si quid poteris.

Da. Quid veniam? nihil habeo. Ch. attamen, quid. Da. age, veniam. Ch. si quid,

Domi ero. Da. Tu, Myfis, dum exeo, parum opperire hic.

My. Quapropter? Da. ita factum est opus. My. narratura. Da. jam, inquam, hic adero.

ANNOTATIONES.

15 *Ut ne pater per me stetisse credat.*] Ut ne idem significat quod ne Plaut. in Mercat. At ego expurgationem habeo, ut ne succurrat. Terentius ipse in Eunucho: *Ulciscar, ut ne impune in nos illuseris.* Sic & Cicero: *Fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat.*

19 *Consilium quero.*] Melius est hoc à Davo dici, quam à Pamphilo.

20 *Scio, quid conere.*] Si Pamphili est persona,

Ironia est in Davum, & sensus est, ut supra. Quod quid conere, nempe ut iterum me miserum reddas, & ex unis nuptiis, geminas mihi conficias. Sed non esse personam Pamphili ex subsecuta ostenditur. Si Charini est persona, sensus est, scio quid conere; sed an efficere possis nescio. 26 *Narrationis mihi incipit initium.*] Quod hoc; Verum vis dicam, est velut proam narraturi.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

My. Nilne esse proprium cuiquam? Dî vo-
stram fidem. (philum;
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pam-
amicum, amatorem, virum, in quovis loco 3
paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
dolorem? facile hîc plus mali est, quam illic boni.
Sed Davus exit: mi homo, quid istuc, obsecro, est?
Quo portas puerum?

*nunc patitur dolorem? certe plus mali est in dolore quem illa percipit, quam boni in illius Pam-
phili amore. Sed Davus exit: è domo Glycerii: Mi homo, quid istuc, obsecro, est? quò portas
hunc puerum?*

My. Itane est, ut nihil
sit proprium cuiquam ho-
minum? Dii! vestram
fidem imploro. Putabam
hunc Pamphilum summum
bonum esse hera mea Glyce-
rii: amicum certum, a-
matorem perpetuum, virum
semper ubique paratum ad
eam tuendam: verum,
quem ejus causâ misera

ANNOTATIONES.

[*Proprium.*] Dicitur, quod non est cum
aliis commune, quod est perpetuum, & stabile,
& cujus non solum possessio nostra, sed etiam
proprietas, & dominium est. Virg.

— *Nimum vobis Romana propago*

Visa potens, superi: propria hæc si dona fuissent.
Plaut. in Mercatore, Act. II. Sc. III.

Proprium nequit mihi evenire, quod cupio.

7 *Quò portas puerum?*] Davus ex ædibus
Glycerii exportat infantem pannis involutum,
traditque ancillæ; quâ mater eî ante fores
Simonis exponi mandasset. Cæterum in pluri-
mis codicibus continuantur hæc duæ Scenæ, ut
unam conficiant.

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS. MYSIS.

Da. *M*YSIS, nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria
atque astutia. (ocys,

My. Quidnam incepturus? *Da.* accipe a me hunc
atque ante nostram januam appone. *My.* obsecro,
numine? *Da.* ex ara hinc fume verbenas tibi, 5
atque eas substerne. *My.* quamobrem id tute
non facis?

Da. Quia, si forte opus ad herum jusjurandum mihi,
Non apposuisse, ut liquidò possim. *My.* intelligo.

*hic hoc non facis? Da. Quia si forte opus mihi sit jusjurare, hero id exigente, id certò & sincere
facere possim. My. Intelligo.*

Da. *MYSIS*, nunc opus est
mihi, ad hanc rem quam
pavo, tuâ memoria præsen-
ti, & promptâ ex tem-
pere, atque astutia tua.
My. Quidnam incepturus
es? *Da.* Accipe citò hunc
puerum à me, atque ante
januam nostram appone.
My. Obsecro, an hunc in
terra ponam? *Da.* Ex arâ
hâc fume verbenas, atque
eas vice stramenti ei sub-
jice. *My.* Quamobrem tu

ANNOTATIONES.

5 *Ex ara hinc fume verbenas.*] Aræ in scena
ant veræ, & propriæ: dextra Baccho in Tra-
gediâ; Apollini in Comædiâ, sinistra ei Deo,
et Heroi, cui ludi fiebant. In his verbenæ im-
ponebantur Apollini. Videatur Evanthius in
Prolegomenis in hunc Autorem. Item Scaliger

in Poëtica, lib. I. cap. xxi. Taubmannus in
Mostellariam Plauti, Act. V. Sc. I. & Vossius
in Inst. Poëticis, cap. x. lib. II.

8 *Liquidò.*] Liquidò jurare, liquidò dicere,
est purè, manifestè, apertè, certò, omninò.

Unde nova ista religio venit tibi in mentem? *Da.* Matura, ut quid postea acturus sum intelligas. *Proh Jupiter!* *My.* Quid est? *Da.* Sponsa Pamphili pater Chremes intervenit, dum loquimur. Abjicio consilium, quod primum ante adventum ejus, ceperam. *My.* Nescio quid narres. *Da.* Ego quoque hinc à dextra parte, quâ venit Chremes, me venire simulabo: tu vide, ut quibuscunque verbis, quibus opus erit subservias, & commodas orationi meae. *My.* Ego nihil intelligo, quid tu agas: sed si opus est vobis in aliquâ re operâ mihi aut tu plus praevides, quam ego, hic expectabo, ne, quod vobis commodum est, tardem.

Nova nunc religio in te istaec incescit, cedo?

Da. Move oculus te, ut, quid agam, porro intelligas. *Pro Jupiter!* *My.* quid? *Da.* sponsa pater intervenit.

Repudio consilium, quod primum intenderam.

My. Nescio quid narres. *Da.* ego quoque hinc ab dextra

Venire me adsimulabo: tu, ut subservias Orationi, utcunque opus sit, verbis, vide.

My. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,

Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides, Manebo, ne quid vestrum remorer commodum.

ANNOTATIONES.

15 Utcunque opus sit, verbis.] Hæc dicens Davus abiit, priusquam fraudulentum ejus consilium Mysidis intelligat: quæ causa est, ut ea in Scenâ proximâ præter rem Davo respondeat, ac fere prodat ipsius commentum.

18 Ne quid vestrum remorer commodum.] Commodum Pamphili. Cæterum hæc Scenâ est actiosa: magis enim in gestu, quam oratione est constituta.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

Ch. Redeo, postquam apparavi ea, quæ opus fuit apparare ad celebrandas nuptias filiae, ut jubeam vocari eos, quos his interesse convenit: sed quid hoc est? Puer hercle est: mulier, tunc hic posuisti eum? *My.* Ubinam est Davus? *Ch.* Non mihi respondes? *My.* Hem, nusquam in his locis reperitur ille! Homo me reliquit. *Da.* Dii vestram fidem! quantus tumultus in foro, quanta multitudo hominum est, qui illic litigant? Tum annona cara est: nescio, quid aliud dicam. *My.* Cur tu, quæso, hic me solam reliquisti? *Da.* Hem, quamam fabula hic agitur?

Ch. **R**evertor, postquam, quæ opus fuere ad nuptias

Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi: sed quid hoc? Puer hercle est: mulier, tunc apposuisti hunc?

My. ubi

Ille est? *Ch.* non mihi respondes? *My.* hem, nusquam est, væ miseræ mihi!

Reliquit me homo, atque abiit. *Da.* dii vestram fidem!

Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum? Tum annona cara est: quid dicam aliud, nescio.

My. Cur tu, obsecro, hic me solam? *Da.* hem, quæ hæc est fabula?

ANNOTATIONES.

2 Sed quid hoc?] Interrogatio est ignorantis Chremetis quid esset, quod primum viderat. Erat autem puer pannis involutus.

4 Ubi ille est?] Mysidis Davum requirit, qui se summoverat, conspecto Chremete; ut ipse de foro venire videretur.

Væ miseræ mihi.] Quasi dicat, Davi mandato huc veni, at ille me reliquit, atque abiit,

5 Dii vestram fidem!] A dextra veniens Davus simulat se è foro venire.

7 Tum annona cara est:] Hoc Davus ad spectatores conversus, vel summissè dicit. Est autem annona res omnis quæ ad annum victum reponitur.

8 Cur tu, obsecro, hic me solam?] Simpliciter Mysidis fere detegit fallaciam.

Eho,

Eho, Myfis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

My. Satin' sanus es, qui me id rogites? *Da.* quem ego igitur rogem,

Qui hic neminem alium video? *Ch.* miror, unde sit.

Da. Dicturan' quod rogo? *My.* au. *Da.* concede ad dexteram.

My. Deliras: non tute ipse? *Da.* verbum si mihi unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

My. Male dicis. *Da.* unde est? dic clare. *My.* à vobis. *Da.* ha, ha, hæ.

Mirum vero, impudenter mulier si facit.

Ch. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.

Da. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? *Ch.* veni in tempore.

Da. Propera adeo puerum tollere hinc ab janua:

Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

My. Dì te eradicent: ita me miseram territas.

Da. Tibi ego dico, an non? *My.* quid vis? *Da.* at etiam rogas?

Cedo, cum puerum hinc apposui? dic mihi.

My. Tu nescis? *Da.* mitte id, quod scio: dic, quod rogo.

My. Vestri. *Da.* cuius vestri? *My.* Pamphili. *Da.* hem, quid Pamphili?

My. Eho, an non est? *Ch.* recte ego semper fugi has nuptias.

Da. O facinus animadvertendum! *My.* quid cla-

Da. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?

My. O hominem audacem! *Da.* verum: vidi Cantharam

Sarcinatam. *My.* Dìs pol habeo gratias,

Quam in pariundo aliquot adfuerunt libera.

Da. Cuius vestri? *My.* Pamphili. *Da.* Hem, quid ais, Pamphili?

Da. Semper ego has vitare volui nuptias. *Da.* O facinus puniendum!

My. Cur adeo exclamas? *Da.* Tunc hunc puerum dicis esse Pamphili, quem ego heri vidi ad vos afferri sub vesperam?

My. O hominem impudentem! *Da.* Verum est: vidi Cantharam sarcinā oneratam. *My.* Dìs pol habeo gratias; quandoquidem parienti Glycerio aliquot affuerunt libera matrone, quibus credi oportet.

Eho, Myfis, unde puer hic allatus est? quisve hunc portavit huc?

My. Satisne animi sanus es, qui hoc à me quaras?

Da. Quem igitur interrogem, qui neminem hic alium, quam te video?

Ch. Miror unde sis. *Da.* Respondebisne, Myfis, ad id, quod quero?

My. Au. *Da.* Veni ad dexteram. *My.* Desipis: an non tu ipsemet mihi eum in manus dedisti?

Da. Si mihi verbum unum, præter id quod te rogo, dixeris, vapulabis; cave ne id facias.

My. male mihi dicis. *Da.* Unde hic puer est? dic clare. *My.* A vobis.

Da. Ha, ha, ha, o rem ridiculam. Quid mirum est, si mulier meretrix impudenter mentiat. *Ch.* Hæc ancilla Glycerii est, quantum intelligo.

Da. Vobisne videmur adeo opportuni vestris ludificationibus & imposturis?

Ch. Veni in tempore. *Da.* Festina celeriter hunc puerum auferre a janua: hic mane: cave ne quoquam aliò pedem moveris ex hoc loco.

My. Dì te funditus perdant, qui me miseram adeo terrefaciunt. *Da.* Tibine ego dico, an non?

My. Quid vis? *Da.* At etiam quaris, quid velim? dic. cuius puerum ante hoc ostium posuisti?

Da. mihi. *My.* Nescisne cuius sit? *Da.* Tace id quod scio: dic quod quero. *My.* Vestri.

My. Eho, an non est? *Ch.* Jam semper ego has vitare volui nuptias. *Da.* O facinus puniendum!

My. Cur adeo exclamas? *Da.* Tunc hunc puerum dicis esse Pamphili, quem ego heri vidi ad vos afferri sub vesperam?

My. O hominem impudentem! *Da.* Verum est: vidi Cantharam sarcinā oneratam. *My.* Dìs pol habeo gratias; quandoquidem parienti Glycerio aliquot affuerunt libera matrone, quibus credi oportet.

ANNOTATIONES.

[*Au.*] Intersectio turbatæ & consternatæ mulieris.

[*Concede ad dexteram.*] Hæc summissæ: monet eam Myfidem, ut clam, quid sit opus eam credere, possit.

[*Verbum si mihi unum.*] Comminatur summissæ Davus.

[*Mane, cave.*] Rursum hæc Davus summissæ locutus, non audiente Chremete, & est interdictio prohibentis, ne tollat Myfis puerum.

25 *Mitte id, quod scio:*] Hæc summissæ etiam dicit.

26 *Cuius vestri?*] Vult datā operā Pamphilum nominari.

31 *Dìs pol habeo gratias.*] Habemus illis gratiam à quibus facemur beneficium accepisse, nec posse illud referre: Diis verò dixit habeo gratias, quas his reddere nequit.

32 *Aliquot adfuerunt libera.*] Servis non licebat testimonium perhibere.

Da. Profecto illa Chremetem non novit, propter quem hanc fallaciam aggreditur. Si Chremes (ita illa cogitat) positum puerum ante ostium Simonis viderit, non dabit filiam suam Pamphilo: imo, ego aio, tanto magis, per Herculem ei dabit. *Ch.* Non per Herculem id faciet. *Da.* Nunc etiam ut scias, si hunc puerum hinc non exportas, jam nunc ego eum in mediam viam volvendo protrudam, teque ibidem versabo plurimum in luto. *My.* Tu pol homo vino captus es. *Da.* Fallacia alia aliam producit: jam obmurmurari audio in hac domo Glycerii, illum esse civem Atticam. *Ch.* Hem. *Da.* Pamphilus (inquunt) qui eam vitiauit, cogetur legibus Atticis eam uxorem ducere. *My.* Eho, dic mihi, obsecro, an Glycerium non est civis Attica? *Ch.* Insciens ego pene incidi in periculum joco dignum. *Da.* Quis hic loquitur? o Chreme, commodè advenis! *Audi.* *Ch.* Audiui jam omnia, *Da.* Ah! tunc omnia audivisti? *Ch.* Audiui inquam, à principio. *Da.* Audivistine, obsecro te? Hem scelera: hanc ancillam Glycerii jam oportet in crucem tollere. O Myfi! hic ille est Chremes, vir meritis clarus; ne tu credas vos rem habere cum Davo servo, quem deludatis dolis. *My.* Me miseram! Nihil, pol, dixi mi senex. *Ch.* Novi rem omnem; sed an Simo domi est? *Da.* Ita, est domi. *My.* Ne me attingas, leste Dave! Dispercam, si pol Glycerio non omnia hac renunciem. *Da.* Eho inepta, nescis ut ita sit à me factum. *My.* Quomodo id sciam? *Da.* Hic Chremes est focer futurus Pamphili: licet poterat alio modo scire, quæ volumus ut sciret; puerum nempe & Pamphilo Glycerium peperisse eamque esse civem Atticam. *My.* Hac me pramonere debueras. *Da.* Parumne interesse existimas inter ea, quæ sunt vere, & natura ducente; atque ea, quæ arte, & industria simulantur?

Da. Næ illa illum haud novit, cujus causa hæc incipit.

Chremes, si positum puerum ante ædes viderit, Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.

Ch. Non hercle faciet. *Da.* nunc adeo, ut tu fisciens,

Ni puerum tollis, jam jam ego nunc mediam in viam Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.

My. Tu pol homo non es sobrius. *Da.* fallacia

Alia aliam trudit: jam susurrari audio,

Civem Atticam esse hanc. *Ch.* hem. *Da.* coactus legibus

Eam uxorem ducet. *My.* au, obsecro, an non

Ch. Jocularium in malum insciens pene incidi.

Da. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus advenis:

Ausculta. *Ch.* audiui jam omnia. *Da.* anne tu omnia

Ch. Audiui, inquam, a principio. *Da.* audivistine obsecro? hem

Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc ab-

Hic ille est: non te credas Davom ludere.

My. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.

Ch. Novi rem omnem: sed est Simo intus? *Da.* intus est. (omnia haec)

My. Ne me attingas, scelestè! si pol Glycerio non

Da. Eho inepta, nescis quid sit actum. *My.* quæ sciam?

Da. Hic focer est: alio pacto haud poterat fieri,

Ut sciret hæc, quæ volumus. *My.* hem; prædicem

Da. Paulum interesse censes, ex animo omnia,

Ut fert natura, facias, an de industria?

A N N O T A T I O N E S.

34 Chremes, si positum puerum,] Chremetem nominat, quem præsentem esse se ignorare simulat.

39 Fallacia alia aliam trudit:] Prior fallacia est; puerum esse natum ex Pamphilo, quæ prior aliam producit; nempe Glycerium esse civem Atticam. Alius sensus hic esse potest; fallacia alia aliam pellit, & prodit: Nimirum commentum illud (Glycerium esse civem Atticam) falsum esse ostendit, dictam Glycerium peperisse puerum ex Pamphilo.

41 Civem esse Atticam.] Regio Atheniensis-

um primum dicta est Attica ab Attæ, quæ Græce litus significat: deinde Attica: Macedonia enim ex parte litoralis erat.

Coactus legibus.] Legibus Solonis cautum fuit, ut qui virginem liberam civemque Atticam stuprasset; ut aut illam uxorem duceret aut dotaret.

43 Jocularium in malum.] Per Antiphrastum dictum; significat enim magnum ac luctuosum malum, ut notat Muretus.

45 Anne tu omnia?] Simulata admiratione alii legunt; An ne tu omnia?

A C T U

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quæ se inhoneste optavit parare divitias
potius, quam in patria honeste pauper vivere;
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.

Sed quos perconter, video: salвете. *My.* obsecro, 5
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?

est. *Cr.* O Mysis, salve! *My.* salvos sis, Crito.

Cr. Itan' Chrysis? hem. *My.* nos quidem pol mi-
feras perdidit. (nosne? sic

Cr. Quid vos? quo facto hic? fatin' recte? *My.*
ut quimus aiunt; quando ut volumus, non licet. 10

Cr. Quid Glycerium? jam hic suos parentes rep-
perit?

My. Utinam. *Cr.* an nondum etiam? haud auspi-
cato huc me appuli: (dem;

Nam pol, si id scissem, nunquam huc retulissem pe-
semper enim dicta est ejus hæc atq; habita est soror:

Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
lites sequi, quam hic mihi sit facile atq; utile, 16

Miorum exempla commonent: simul arbitror,
Nam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam

fere
Grandiuscula jam profecta est illinc: clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi, 20

Mendicum: tum ipsam despoliare non libet.
My. O optume hospes; pol, Crito, antiquum obtines.

Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.
My. maxime. (at senex.

Da. Sequar hos: nolo me in tempore hoc vide-

alienâ patriâ, plurima exempla docent: atque etiam opinor Glycerium jam aliquem amicum ha-
re, & defensorem paratum: nam fere grandiuscula atate ex Andro huc Athenas migravit: ve-
ne me ipsi clament sapius calumniatorem; qui hæreditatem alienam captem, mendicum deni-
que: tum etiam, etsi hæreditas Chrysidis jure mea sit, tamen illam bonis denudare non licet, quum
nulla alia quam Chrysidis bona habeat. *My.* Optime, hospes Crito, antiquum tuum morem ob-
servas; cum ita te geris erga Glycerium. *Cr.* Duc me ad illam, ut quando huc veni, saltem eam vi-
deam. *My.* Libenter id volo. *Da.* Sequar hos ad ades Glycerii: nolo me senex herus Simo hoc tem-
pore nunc videat.

Cr. Mihi dictum est in hæc
plateâ habitasse Chrysidem,
quæ maluit hic Athenis
turpiter divitias acquirere;
quam pudice, in patria An-
dro pauper vivere, ejus bo-
na jure cognationis, post
mortem illius mihi obvene-
runt. Sed video, quos de
loco domus Glycerii inter-
rogem: salvēte. *My.* Ob-
secro, quem video? Estne
hic Crito sobrinus Chrysidis?
Ille ipse est. *Cr.* O Mysis,
salve. *My.* Tu quoque sal-
vus sis, Crito. *Cr.* Verum-
ne est Chrysidem decessisse?
My. Nos quidem pol mise-
ras perdidit. *Cr.* Quid vos
hic agitis? Quomodo vi-
vitis? Satisne commode?
My. Nosne, quomodo habe-
amus, rogas? Ut possu-
mus, quando, ut volumus,
non licet, sicut communi
fertur proverbio. *Cr.* Quid
agit Glycerium? jamne
suos parentes reperit? *My.*
Utinam reperisset. *Cr.* An
adhuc non reperit? Non fa-
ventibus auspiciis huc ap-
puli: Nam pol, si scivissem
Glycerium parentes non re-
perisse, nunquam huc me
contulissem: semper enim
ea Chrysidis dicta est, atque
habita soror, ejusque bona
possidet: tum me peregrini-
um quam sit mihi facile,
atque utile lites habere hic,

ANNOTATIONES.

16 Sobrinus Chrysidis.] Consobrini propriè di-
cuntur nati ex duabus sororibus; sobrini filii
consobrinorum; patruales, filii duorum fratrum.

22 Haud auspicato.] Auspicari est ex avium
vultu, aut gestu, futura divinare. Auspicato est

verbum significans, auspiciis factis: Inauspi-
cato verò significat, auspiciis neglectis. Et quoni-

am Romani nihil incipiebant, nisi sumptis auspi-
ciis, idcirco inauspicato pro infelicitèr usurpatur.

26 Quam mihi sit facile atque utile.] Dona-

tus interpretatur; difficile atque inutile.

20 Sycophantam.] Cum in Atticâ magna esset
fiscum copia; ad eas asservandas publicè custo-
des statuebantur, qui sycophantæ dicti sunt & τῶ
τῶ σὺκα πρὶν εἶδεναι, id est, fiscus deferre: quod
accusare solerent eos, qui fiscus carperent.

22 Antiquum obtines.] Id est, antiquum &
consuetum tuum morem. Sic Plautus absolute
sine substantivo dixit in Mostellaria. A& II. Sc. III.

Antiquum hoc obtines tuum, tardus ut sis.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

Ch. Satis, jam satis, Simo, perspecta est mea erga te amicitia: satis periculi suscepisti: desiste me orare. Dum studeo voluntati tuae obsequi, pene ludibrio habere visus sum, & negligere filia mea salutem. Si. Imò verò summopere à te peto, atque obsecro, Chreme, ut beneficium verbis jam pridem inceptum, nunc re confirmes, & præsles. *Ch.* Vide quam iniquus sis, præ studio efficiendi id quod cupis consequi: neque consideras, qui modus benignitatis in amicis servandus sit: neque quid à me tuis precibus postules: nam si id cogites, tu desinas mihi contra jus importunus, & molestus vexator esse. *Si.* Quomodo vexator tibi fui? *Ch.* Quaresne? Invisum coegisti me, ut adolescentulo alio amore implicato, alieno à ducenda uxore, filiam meam darem cum periculo divortii, & discessionis à conjugio instabili, ut ejus labore, atque dolore remedium asserrem filio tuo, amore turpi insipienti. Tu id à me impetrafti: etiam incepti nuptias contrahere, dum res permisit: nunc non permittit. Tu me quoque consilium mutare permittas. Dicitur etiam Glycerium civem esse Atticam; ex eà puer filio tuo natus est: proinde omittit nuptias compellare. *Si.* Per Deos ego te oro, ne velis his credere, quibus utile est, ut filius meus infirmus sit, atque astimetur. Nuptiarum impediendarum causa hæc fallacia omnes inventa sunt, atque incepta. Ubi nuptia perfecta fuerint, & causa, quamobrem fraudulenti illi hæc faciunt, his adempta fuerit; dolos & rethnas suas desinent.

ANNOTATIONES.

3 Illusi vitam filia. Illudere præter significationem vulgatam significat interdum per ludum noceo. Virg. II. Georg. de vine novella præcipiens:

Silvestres uri assidue, capraque sequaces illudant.

Idem in primo Georg. De arca granis ferendis facienda:

Tum varia illudant pestes —

Id est, ne varia, & periculosa animalcula infe-

Ch. Satis jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia est mea:

Satis periculi cœpi adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filia.

Si. Imo enim quam maxime abs te postulo atque oro, Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobres.

Ch. Vide, quam iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis: (cogitas:

Neque modum benignitatis, neque quid me oro,

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuria.

Si. Quibus? *Ch.* ah rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;

Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.

Impetrafti: incepti, dum res tetulit: nunc non fert: feras. (missos face.

Illam hanc civem esse aiunt: puer est natus: nos

Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,

Quibus id maxime utile est, illum esse quam deterrimum.

Nuptiarum gratia hæc sunt ficta atque incepta omnia. (empta his, desinent.

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ad-

stent. Idem II. *Æn.* certantque illudere capto Id est, per ludum, & jocum lævire in injuriam illius. Servius Fuldenfis. Sic Suetonius in Tiberio, dixit illudere capitibus, & illudere corpori.

11 Filiam darem in seditionem. Id est, ut filiam darem futuram in continuis dissensionibus & rixis cum marito: ita ut matrimonium dissolveretur.

13 Dum res tetulit: Antiquum præteritum.

Ch. Erras:

Ch. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Si.* scio. *Ch.* at, Vero vultu; cum ibi me adesse neuter dum persenserat.

Si. Credo; & id facturas Davus dudum prædixit mihi:

Ch. nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui,

rat: & nescio propter quid id tibi dicere oblitus sum, contra quam proposueram.

Ch. Falleris, egomet vidit ancillam Mysidem rixantem cum Davo. *Si.* Scio. *Ch.* At vero vultu, non simulate; tunc cum neuter eorum me ibi adesse ante senserat. *Si.* Credo; & hanc fraudem facturas Mysim, & Glycerium, Davus dudum mihi prædixerat.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

A Nimo jam nunc otioso esse impero. *Ch.* hem Davom tibi.

Si. Unde egreditur? *Da.* meo præsidio, atque hospitibus. *Si.* quid illud mali est?

Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. *Si.* scelus!

Quemnam hic laudat? *Da.* omnis res est jam in vado. *Si.* cesso alloqui?

Da. Herus est: quid agam? *Si.* ô salve bone vir!

Da. hem Simo, ô noster Chremes, Omnia apparata jam sunt intus. *Si.* curasti probe.

Da. Ubi voles, accerse. *Si.* bene sane: id enim vero hinc nunc abest.

Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negotii est? *Da.* mihi? *Si.* ita.

Da. Mihine? *Si.* tibi ergo. *Da.* modo introii. *Si.* quasi ego, quam dudum id rogem.

Da. Omnes jam nunc securo animo esse impero. *Ch.* Hem, Simo, ecce tibi Davus adest. *Si.* Unde egreditur? *Da.* Meo auxilio, atque hospitibus Critonis. *Si.* Quid etiam illud malum est, quod Davus offert? *Da.* Rebus nostris commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. *Si.* Quemnam sceleratus hic laudat? *Da.* Omnis res nostra jam in tuto posita est. *Si.* Quid cesso hunc alloqui? *Da.* Herus hic est: quid agam? *Si.* O salve bone vir! *Da.* Hem Simo, ô noster Chremes, salvere: omnia jam ad nuptias apparata sunt intus in domo nostra. *Si.* Curasti recte tu quidem. *Da.* Ubi voles, filium accersi jube. *Si.* Bene

fane dicis: id enim certe nunc unum desideratur ad solennitatem nuptiarum. An non etiam tu ad id, quod quero, respondes? Quid tibi negotii est in domo Glycerii? *Da.* Mihi? *Si.* Tibi, inquam. *Da.* Modò in has ades introivi. *Si.* Quasi à te quaram, quamdudum introiveris.

ANNOTATIONES.

Impero.] Serviliter exultat Davus. Cum Davum tibi. *Si.* Unde egreditur? Hæc secum loquuntur Chremes, & Simo, Davo non audiente, & solo secum loquente.

Scelus! quemnam hic laudat? Scelus pro scelus.

Omnis res jam est in vado.] Vada sunt fluctuum loca minus profunda, in quibus periculi nullus est metus. Proverbium est significationem rem extra periculum esse, quale est istud, in mari navigo.

O salve bone vir!] Ironica saluatio.

Curasti probe.] Approbatio ironica irati

7 Bene sane:] Persistit in ironia.

Id enimverò hinc nunc abest.] Alii legunt, hic. Si hæc lectio locum habet, talis erit sensus; nam certe propterea hic, nempe Pamphilus abest, quia abhorret à nuptiis, nec vult eas perfici.

8 Etiam tu hoc respondes?] Etiam tu hæc verba respondere audes? Scilicet (Omnia jam apparata sunt intus. Ubi voles, accerse) tu qui nuptias dolis tuis impedis, & disturbas.

9 Quasi verò, quam dudum id rogem.] De negotio interrogatur, de tempore responderet Davus.

Da. Cum

Da. Modo introivi cum tuo filio. Si. Anne est intus hic Pamphilus? Crucior miſer animi. Eho annon tu dixiſti, carnifex, eſſe inter eos inimicitias? Da. Sunt. Si. Cur igitur Pamphilus eſt in domo Glycerii? Ch. Propter quid illum eſſe cenſes? cum illa nempe litigat. Da. Imo verò, o Chreme, indignum facinus ex me audies. Neſcio quis ſenex modò advenit (ecce illum in hac domo) confiſens, cautus: cum vultum ejus quis conſpicit, videtur quancumque pretio dignus eſſe: triſtiſ & ſevera gravitas ineſt in facie, & in verbis fidei ſinceritas apparet. Si. Quid de illo apportas novi? Da. Nihil equidem, niſi quod audivi illum dicere. Si. quid ait tandem? Da. Ait ſe ſcire Glycerium eſſe civem Atticam. Si. Hem, Dromo, Dromo. Dr. Quid eſt? Da. Audi. Si. Si verbum quidem unum præterea addideris, periſſi. Dromo! Da. Audi, obſecro. Dr. Quid viſi? Si. Sublimem in ades rape quam celerrimè. Dr. Quem viſi rapiam? Si. Davum. Da. Quamobrem? Si. Quia ita mihi placet: Rape, inquam, lorarie Dromo. Da. Quid feci? Si. Rape. Da. Si quicquam mendacii me dixiſſe invenies, occidito. Si. Ego nihil audio. Ego te plagis quatiam, ut mereris. Da. Tametſi vera dixerim, me rapi ad ſupplicium jubes? Si. Jubeo. Dromo, cuſtodi enim in vinculis, ne deſit terrà ſe movere non poſſit. ſit herum ſervum fallere, & pietatem filii mei in patrem; Pamphile, exi Pamphile: an

Da. Cum tuo gnato una. *Si.* anne est intus Pamphilus? crucior miser.

Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, car-
nufex?

Da. Sunt. *Si*, cur igitur hic est? *Ch.* quid illum
censes? cum illa litigat.

Da. Imo vero indignum, Chreme, jam facinus
faxo ex me audies.

Nescio qui senex modo venit: ellum, confidens, ca-
Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti:
Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fidei

*Si. Quidnam adportas? Da. nil equidem, nisi
quod illum audiui dicere.*

Si. Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire
vem esse hanc Atticam.

Si. Hem Dromo, Dromo. *Da.* quid est? *Si.* Dromo. *Da.* audi. *Si.* verbum si addideris. Dromo

Da. Audi, obsecro. *Dr.* quid vis? *Si.* sublimem
hunc intro rape, quantum potes.

Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* quamobrem? *Si.* quia
lubet: rape inquam. *Da.* quid feci? *Si.* rape.

Da. Si quidquam mentitum invenies, occidam.
Si. Nihil audio.

Ego jam te commotum reddam. *Da.* tamen est
hoc verum est? *Si.* tamen.

Cura adservandum vincitum : atque audin' ? quid
drupedem constringito.

Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &

Illi patrem. *Ch.* ah! ne fævi tantopere. *Sic*
Chreme,

Pietatem gnati; nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?

ANNOTATIONES.

11 *Eho non dixisti.*] Simo convincit Davum mendacii.

14 *Ellum.*] Pro ecce illum, antiquum est.

28 *Chreme, pietatem nati;*] Subaudi, [pe
Ironia est.

30 *Ecquid te pudet?*] *Sub* Decipere patitur

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

Pa. Quis me volt? perii, pater est. *Si.* quid ais, omnium? *Ch.* ah.

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

Si. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.

Am. tandem, civis Glycerium est? *Pa.* ita prædi-

Am. Ita prædicant? ingentem confidentiam! (cant.

Am. Num cogitat, quid dicat? num facti piget? 6

Am. Num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Am. Adeo? impotenti esse animo, ut præter civium

morem, atque legem, & sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere cupiat cum summo probro?

Pa. Me miserum! *Si.* modone id demum sensisti,

Pamphile?

II

Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,

Eodem die istuc verbum vere in te accidit.

Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?

Cur meam senectam hujus sollicito amentia? an 16

Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?

Imo habeat, valeat, vivat cum illa. *Pa.* mi pater.

Si. Quid mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi invito patre: 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris.

Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* quid dices mihi?

Ch. Tamen, Simo, audi. *Si.* ego audiam? quid

audiam,

(cat, sino.

Ch. Creme? *Ch.* attamen dicat sine. *Si.* age, di-

Pa. Ego me amare hanc fateor; si id peccare est,

fateor id quoque. 25

Pa. dat, vivat cum illa. *Pa.* Mi pater. *Si.* Quid mi Pater? quasi tu indigeas hoc patre, quem compellas. Domus, uxor, liberi tibi inventi sunt contra patris voluntatem; suppositi sunt, qui Glycerium illam hujus urbis civem esse affirmant: viciisti, cedo adversanti. *Pa.* Pater, licetne pauca loqui? *Si.* Quid mihi dices? *Ch.* Attamen, Simo, audi. *Si.* Quid ego audiam, Chreme? *Ch.* Attamen permitte ut dicat pro se. *Si.* Age, ut dicat permitto. *Pa.* Ego fateor me amare Glycerium; si id peccare est, fateor quoque me peccare.

ANNOTATIONES.

[Vide num ejus color.] Pudoris color est rubor in facie, sicut timoris pallor: unde Latini erubescere est pudeferi, pudore suffundi, Græcis ἐρυθρὰν rubescere idem est ac pudere.

[Impotentii animo.] Impotens dicitur, qui cupiditatibus imperare non potest. Græcis ἀσθενὴς dicitur.

[Præter civium morem, atque legem.] Lex erat Athenis à Pericle lata, de qua meminit Plutarchus in ejus vita, quæ vetabat connubia cum peregrinis jungere, ut si quis non ex duobus Atheniensibus nasceretur, nothus esset, planeque expers omnium honorum, magistratumque.

Tibi

Pater, tua potestate me committo; quidvis oneris impone: impera. Vis me uxorem ducere? Vis me Glycerium dimittere? Id quod vis, ut potero, feram. Hoc tantummodo te vehementer oro, ut ne credas hunc à me summissum senem Critonem, qui hanc civem Atticam esse ait. Permite ut ab hac culpa me purgem, atque illum coram vobis huc adducam. Si. Tu adducas? Pa. Permite id mihi, pater. Ch. Equa est ejus postulatio: da illi facultatem hoc faciendi. Pa. Sine, ut hoc à te impetrem. Si. Sino. Quidvis concedere cupio; dummodo ab hoc me falli non comperiam, Chreme. Ch. Pro gravi culpa levissima pœna filii satisfaci patri.

Tibi, pater, me dedo; quidvis oneris impone: impera. (tero, feram.)

Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut pe-
Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. Si. adducas? Pa. sine, pater.

Ch. Equum postulat: da veniam. Pa. sine te hoc exorem. Si. sino.

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiam. Chreme. (pater.)

Ch. Pro peccato magno paulum supplicii satis est.

ANNOTATIONES.

27 Ut potero, feram.] An possit ferre, dubium patri relinquit.

31 Comperiar.] Ab hoc me falli, utrum à Pamphilo an à Critone intelligendum sit, quis dubitet: sed de Pamphilo dictum esse opinor. Comperiar pro comperiam positum esse censet Muretus: ut apud Ciceronem in Milonianâ punior pro punio. Sed non passivum pro activo sumi; verum deponens esse verbum (comperior) dicendum est, cum etiam Sallust. in Jugurt. in activa significatione, hoc verbo utatur: Sed ego comperior Bocchum magis Punica fide, quam ab ea, qua predicabat, simul & Romanos, & Num-

midam spe pacis detinuisse. Hæc sunt verba Sallustii.

32 Paulum Supplicii.] Supplicium illud est accusatio Simonis, adversus filium Pamphilum. Supplicium etiam est supplicatio. Sall. in Catil. In suppliciis Deorum magnifici, domi parci, amici fideles erant. Ibidem: Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur. Sic Livius lib. VII. de bello Punico. Tacitus lib. III. Ann. in hac significatione. Seneca hujus loci hanc interpretationem recipit: pro peccato magno parva supplicatio filii patris iratum facile placat.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

Cr. Define me orare, una quavis harum trium causarum satis me adducit, ut meo testimonio confirmem, Glycerium esse civem Atticam, vel tui ratio, vel ipsa veritas, vel quod bene opto ipsi Glycerio. Ch. Nonne Critonem Andrium video? Et certe is est: salve Crito, quid tu Athenas præter solitum venisti? Ch. Casu id contigit: nonne hic, quem intueor, Simo est?

Cr. Mitte orare, una harum quævis causa me ut faciam, monet. (Glycerio.)

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio.

Ch. Andrium ego Critonem video? & certe est: salvos sis Crito. (cine est Simo.)

Quid tu Athenas insolens? Cr. evenit: sed his

ANNOTATIO.

4 Quid tu Athenas insolens?] Insolens, est præter solitum, & consuetudinem tuam. Hic insolens activè sumitur, ut sæpissimè solet sumi. Plaut. in Amph. Si dixero mendacium, solens meo more fecero. Sic idem in Truc. Sall. Insolens vera accipiendi. Sed & passivè sumitur. Horat. III. Carm. Od. XXIX.

Fortuna sævo lata negotio
Ludum insolentem ludere pertinax.

Gell. lib. I. Noct. &c. Atque id quod à Celsis excellentis ingenii viro, in primo de Analogia scriptum est, habe semper in memoriâ, atque peccatum ut tanquam scopulum fugias inaudium atque insolens verbum. Verùm non jungitur cum infinito passivo, ut insolitus, & solitus. Neque enim dicas solens est hoc fieri, ut solitus hoc fieri. At tò solitus in utraque significatione usitatum est.

Ch. Hic est. *Si.* mene quæris? *cho,* tu Glycerium hinc civem esse ais? 5

Cr. Tu negas? *Si.* itane huc paratus advenis? *Cr.* quare? *Si.* rogas? (*lescentulos*

tunc impune hæc facias? tunc hic homines adoperitos rerum, eductos libere, in fraudem illucis? (*Cr.* fanun' es?

licitando, & pollicitando eorum animos lætas?

Ac meretricios amores nuptiis conglutinas? 10

Perii: metuo, ut substat hospes. *Ch.* fi, Simo, hunc noris satis, (*sit bonus?*

non ita arbitrare: bonus hic est vir. *Si.* hic vir ne adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,

veniret antehac nunquam? est vero huic credendum, *Chreme?* (*quod moneam probe.*

Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum Sycophanta. *Cr.* hem. *Ch.* sic, Crito, est hic:

mitte. *Cr.* videat, qui fiet. 16

mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet. (*æquo animo feres?*

Quo istæc moveo, aut curo? non tu tuum malum

meum, ego quæ dico, vera, an falsa audieris, jam

sciri potest. (*ejectus est,*

Quidam quidam olim navi fracta ad Andrum

istæc una parva virgo: tum ille egens forte ap-

plicat (*ceptat. Ch.* fine.

Primum ad Chrysidis patrem se. *Si.* fabulam in-

Itane vero obrurbat? *Ch.* perge. *Cr.* tum is

mihi cognatus fuit, 23

Quem recepit: ibi ego audiui ex illo sese esse

Atticum. (*tam cito tibi?*

Idem mortuus est. *Ch.* ejus nomen? *Cr.* nomen

Phania. *Ch.* hem, perii. *Cr.* verum hercle opinor

fuisse Phaniam. 26

Idem certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. *Ch.* ô

Jupiter! (*audivere. Ch.* utinam id fiet,

Eadem hæc, *Chreme,* multi alii in Andro tum

est, utrum vera, an falsa sint ea, quæ à me audivisti. *Quidam* Atheniensis naufragio facto

Andrum ejectus est, atque una ista, parva tunc, virgo: tum ille egens omnium rerum, forte

pergit, & applicat ad Chrysidis patrem. *Si.* Fabulam incipit narrare. *Ch.* Sine eum loqui. *Cr.*

mihi interruptit sermonem? *Ch.* Perge. *Cr.* Is, qui tunc eum hospitio excepit, mihi cognatus

ibi ego audiui ex ille sese esse Atticum. *Is* in Andro mortuus est. *Ch.* Quod fuit ejus no-

Cr. An tam cito tibi nomen ejus edi cupis? *Phania* nomen fuit, ut puto. *Ch.* Hem, perii.

Idem hercle, opinor, Phaniam illi nomen fuisse. *Hoc* certo scio, Rhamnusium se aiebat esse.

Jupiter! *Cr.* Eadem hæc, *Chreme,* multi alii in Andro tunc audiverunt. *Ch.* Utinam id sit.

Ch. Hic est. *Si.* Mene qua-

ris? *Ehò,* tunc Glycerium

civem hujus urbis esse ais?

Cr. An tu negas? *Si.* Itane

tu subornatus huc adve-

nis? *Cr.* Quare hac dicis?

Si. Quarisne? *An* impune

hoc facere tibi licebit?

Tunc hic homines adole-

scuntulos nullâ experientiâ

rerum instructos, ingenue,

atque honeste educatos, in

fraudem inducis? *Incit-*

tando, & promittendo alli-

cis eorum animos? *Cr.*

Num apud te es? *Si.* *Ac*

meretricios amores nuptiis

confirmas, & consolidas?

Pa. Perii: metuo ut ho-

spes Crito firmus contra

patrem subsistat. *Ch.* Simo,

si satis hunc virum noveris,

non ita de illo censas, ut

facis: bonus hic vir est.

Si. Hic vir sit bonus? *I-*

tane præsto est, in ipso tem-

pore nuptiarum compositio

veniens, cum nunquam

antehac venerit? *An* vero

huic credendum est, *Chre-*

me? *Pa.* Nisi patrem me-

tuam, scio, quid commodè

Critoni in memoriam redu-

cam, pro illa re quam obji-

cit pater. *Si.* Calumniator.

Cr. Hem, mene vocari ca-

lumniatorem patiar? *Ch.*

Sic à natura factus est *Si-*

mo, vehemens, & iracun-

du: hunc omite & sper-

ne. *Cr.* Viderit qualis ipsa

sit. *Si* perseveres, quæ vult,

probra & convitia dicere,

ea quæ non vult, invitus

audiet. *Egone* has de nup-

tiis turbas excito, aut fieri

curo? nonne malum, quod

propter filium tibi accidit,

te patienter ferre oportet,

non aliis imputare? *Nam*

de his, quæ dixi, jam sci-

ANNOTATIO.

[*Rhamnusium.*] Rhamnusius à Rhamnun-
dulo Atticæ, in quo celeberrimum fuit
Nemesis Dæ ultricis superborum

(quæ ob id Rhamnusia dicta est) ejusque si-
mulachrum marmoreum factum à Phidia no-
bili statuario, altum decem ulnas.

Quod

quod spero. Eho dic mihi, Crito, quid Glycerium parvulam tunc sibi esse dicebat? Suamne filiam dicebat esse? Cr. Non. Ch. Cujusnam igitur? Cr. Fratris eam esse filiam dicebat. Ch. Certe mea est. Cr. Quid ais? Si. Quid tu ais? Pa. Arrige aures, Pamphile. Si. Quomodo his verbis tam facile credis? Ch. Phania ille frater meus fuit. Si. Noveram eum, & scio ipsum fratrem tuum fuisse. Ch. Is bellorum motus fugiens, hinc in Asiam proficiscitur: me quasiturus. Tunc illam parvulam hic Athenis relinquere est veritus: post illa tempora nunc primum audio, quid de illo factum fuit. Pa. Vix mentis compos sum: ita metu agitatsum amittenda Glycerii, spe ipsius habenda, gaudio, quod sit civis Attica: dum miror hoc tantum, tamque insperatum bonum. Si. Certe istam Glycerium inventam esse tuam ex multis & certis argumentis, vehementer gaudeo. Pa. Credo, pater. Ch. At mihi unum dubium etiam restat, quod me angit. Pa. Dignus es odio, cum tua superstitiosa anxietate: tu in re minime dubia occasionem dubitandi quaeris. Cr. Quid istud est? Ch. Nomen, quo illam vocant, non convenit cum nomine filiae meae. Cr. Fuit hercle aliud ei nomen dum parva erat. Ch. Quod, Crito? Nunquid meministi? Cr. Id quaero. Pa. Egone huius fluxam memoriam patiar mea voluptati moram injicere; cum ego ipse mihi remedium invenire? Non patiar: heus, Chreme, quod nomen quaeris, Pasibula. Ipsum nomen est. Ch. Id ipsum est. Pa. Ex ipsa audivi millies. Si. Ego credo te credere omnes gaudere, ô Chreme, propter hoc, quod reperita est tua filia. Ch. Ita me Dii adiuvant, nita est, gratiam meam tibi reconciliavit. Pa. O lepidum patrem! Quod ad uxorem pertinet, quominus ita eam posthac possideam, ut antea possedi; nihil de hoc mutat Chremes. Ch. Causa legitima est, propter quam tibi uxoris confirmetur possessio: nisi pater reclamet, & dissentiet. Certe non reclamabit, neque dissentiet. Si. Sic est. Non dissensio. Ch. Dotem, Pamphile,

ANNOTATIONES.

30 Cujam igitur? Vetus adjectivum per tria genera declinabile: id est *cujus*.

31 Arrige aures, Pamphile. Metaphora ducta ab animalibus, quorum plerique solent, si quando quid eminus audiant, aures surrigere. Aures erigimus, vel arrigimus, cum aliquid libenter audimus.

38 At mihi unus scrupulus. Scrupus est la-

pillus pedes ambulantium laedens. Scrupus ejus diminutivum per translationem figurat difficultatem, molestiam, dubium.

39 Nodum in scirpo quaeris. Scirpi juncea palustres sine nodo: unde Proverbium est, his qui in rebus claris scrupulum quaerunt.

45 Quid restat, pater? Obliga postea nuptiarum Glycerii.

Decem talenta. *Pa.* accipio. *Ch.* propero ad filiam :
 eho mecum, Crito : (huc transferri jubes?)

Nam illam me haud nosse credo. Si, cur non illam

Pa. Recte admones. Dabo ego istuc dedam jam
negotii. Si. non potest. 51

Pa. Qui? *Si.* quia habet aliud magis ex sese, & maius. *Pa.* quidnam? *Si.* victus est.

Pa. Pater, non recte vinctus est. *Si.* haud ita iussi. *Pa.* jube solvi, obsecro.

i. Age fiat. *Pa.* at matura. *Si.* eo intrò. *Pa.* ô faustum, & felicem hunc diem !

At festina. Si. Eo intrò. Pa. O faustum ac felicem hunc diem!

dico decem talenta. Pa.
Accipio. Ch. Propere ad
filiam eo: eho, Criso, me
cum veni: nam creda il-
lam non me noscere. Si.
Cur non illam ad me ex
adibus adduci iubes? Pa.
Recte admones. Dabo istud
jam negotium dabo. Si.
Nun potest id exequi. Pa.
Quomodo? Si. Quia aliud,
et maius habet negotium
quod ad ipsum pertinet. Pa.
Quidnam est? Si. Vincere
est. Pa. O puer: non recte

ANNOTATIONES.

49 *Decem talenta.*] Talentum Atticum, provinciarum summa, valet sexcentis Coronatis Galliarum. Decem Talenta sunt sex millia Coronatorum.
50 *Quia habet aliud magis ex sese.*] Id est, magis ad se pertinens.

53 *Non recte vincens est.*] Pamphilus per *non recte* intelligit, non iuste: Simo vero per *jocum* intelligit, non satis stricte, ut qui iusserat Davum tanquam quadrupedem arctissime vinciri.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum.

Pa. aliquis forsan me putet

non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc
verum lubet. (bitror.

(bitror.

o vitam Deorum propterea sempiternam esse ar-
 od voluptates eorum propriae sunt: nam mihi
 immortalitas (cesserit.

(cefferit.

ta est, si huic nulla ægritudo gaudio inter-
dum quem ego potissimum exoptem nunc mihi,
cui hæc narrem, dari?

Quid illud gaudii est? *Pa.* Davom video : nemo est, quem mallet, omnium :

in hunc scio mea solide solum gavifurum gaudia.

atem commemorem? Ch. Quid illud gaudium est? Pa. Datum video: nemo est omnium
mallem mihi occurrere: nam scio hunc perfecte atque ex toto animo ob mea gaudia gavisurum.

Ch. Venio visum, quid
 agat Pamphilus : atque ecce
 illum. Pa. Aliquis fortasse
 putet me non putare hoc esse
 verum, quod mox dico : at
 placet mihi nunc hoc verum
 esse. Ego vitam Deorum
 propterea sempiternam esse
 iudico, quod voluptates
 propria eorum sunt, &
 perpetua : serie immorta-
 litas mihi acquisita est. si
 nulla tristitia huic presenti
 gaudio, quo repleor, interpo-
 sita fuerit. Sed quem
 precipue exoptem mihi nunc
 obtinam fieri, cui fortunam
 secundam, & hanc meam

ANNOTATIONS.

Ego vitam Deorum.] Hoc dictum est ex
sententia Epicuri. Ille enim vitam judicabat
summam, quæ plurimum haberet volupta-
tisticæ quam minimum.

Si nulla agritudo.] Quamobrem à Romanis

duæ Deæ colebantur in eodem templo; Anger-
onia ab angoribus dicta, & Volupia à Volup-
tate, indicantibus in vita hominum volupta-
tes & dolores inter se commixtas esse.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

Pamphilus ubinam hic est? *Pa.* Dave. *Da.*
quis homo est? *Pa.* ego sum. *Da.* ô
Pamphile!

Da. Ubinam hic est Pamphilus? Pa. Dave. Da. Quisnam homo est, qui me appellat? Pa. Ego sum. Da. O Pamphile!

Pa. Nefcis

Pa. Nescis quid mihi acciderit. Da. Certe : sed, quid mihi acciderit, scio. Pa. Et quidem ego. Da. Ut accidere solet hominibus, ita evenit nobis, ut prius cognosceres, quod mali inveni, quam ego audirem, quod boni tibi obtigit. Pa. Mea Glycerium suos parentes reperit. Da. O quam recte contigit ! Ch. Hem. Pa. Pater ejus summus amicus noster est. Da. Quis ? Pa. Chremes. Da. Bene narras. Pa. Nec quicquam nos retardat, quin eam uxorem ducam. Ch. Num Pamphilus somniat ea, quæ vigilans expetivit ? Pa. Caterum de puero, Dave, ut se habet ? Da. Ah, desine de illo plura querere. Ille solus est ex omnibus pueris, quem Dii in deliciis habent, & in sinu gerunt. Ch. Si hac vera sunt, salvus sum. Compellabo Pamphilum. Pa. Quis homo est, qui ad nos accedit ? Charine, opportune mihi advenis. Ch. Tecum bene actum esse gaudeo. Pa. Hem ! audistine ? Ch. Omnia audiui : agedum, in tuis prosperis successibus fac ut me adjuves. Chremetem totum possides : scio illum facturum esse omnia quæ voles. Pa. Semper tui memini : longum verò tempus est ne te pectare donec ille exeat domo. Tu sequere hac me intus. Chremes nunc est in adibus Glycerii : Dave, abi domum. Festina. Accerse viros, qui eam auferant ex domo, ubi nunc est, & ad nos transferant. Quid stas immotus ? Quid tardas ? Da. Eo. Ne expectetis, spectatores, dum exeat in proscenium Actores nostri ; intus sponsalia fient. Intus de dote Philumena, de Chremis hereditate, deque cæteris rebus, conveniet, & transigetur. Plaudite. Calliopiæ recensui.

Pa. Nescis quid mihi obtigerit. Da. certe : sed, quid mihi obtigerit, scio.

Pa. Et quidem ego. Da. more hominum evenit, ego ut quod sim nactus mali, Prius rescisceres tu, quam ego, tibi quod evenit boni. (factum bene.)

Pa. Mea Glycerium suos parentes reperit. Da. O

Ch. Hem. Pa. pater amicus summus nobis. Da. quis ? Pa. Chremes. Da. narras probe.

Pa. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. Ch. num ille somniat

Ea, quæ vigilans voluit ? Pa. tum de puero, Dave ! Da. ah desine ! (hæc vera sunt)

Solus est, quem diligunt Dii. Ch. salvus sum, si

Colloquar. Pa. quis homo est ? Charine, in tempore ipso mi advenis.

Ch. Bene factum. Pa. hem, audisti ? Ch. omnia : age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes ; facturum, quæ voles, scio esse omnia. (expectare, dum exeat.)

Pa. Memini : atque adeo longum est, nos illum Sequere hac me intus ad Glycerium nunc : tu, Dave, abi domum.

Propere accerse, hinc qui auferant eam : quid stas ? quid cessas ? Da. eo. (debitum)

Ne expectetis, dum exeant huc ; intus desponsa Intus transigetur, si quid est, quod restet. Plaudite

ANNO T A T I O N E S.

1 Sed quid mihi obtigerit.] Hoc Davus dicit de vinculis ridiculè.

2 More hominum evenit.] Quia fama mali celerior est, quam boni, id est, evenit, ut facilius mala quam bona nuncientur.

9 Solus est, quem diligunt Dii.] Hyperbole de magnâ alicujus felicitate. Illustres quosque Heroas, Deorum filios, cognatos, & amicos fuisse fabulatur Antiquitas, ut Herculem Jovis filium, Æneam Veneris, multosque alios.

15 Qui auferant eam:] Virgo nuptui data, antiquo ritu simulabatur ex gremio matris, aut si ea deesset, ex proxima necessitudine muliere rapi, inde ad virum transferebatur : quod ea res Romulo suisque Sabinas rapientibus feliciter cessasset. Quo respiciens Catullus dicit ;

Qui rapis teneram ad virum Virginem. In Epithalamio Manlij & Julæ.

17 Plaudite.] Plaudere verbum est teretum, Græcis παῖδες vel παῖδες : cum illa cium densius inculcant, & cum plausu edunt. Hoc verbum etiam in Theatrum gravit postea ; eoque peractis fabulis spectatores dimittebantur : Valere enim, & plaudere jubebantur, quæ verba vel à grege histrio vel ab ea persona, quæ postrema in Scenâ introducebatur, pronunciabantur ; ut videtur est apud Plautum. Horat. in Arte.

Donec cantor, id est, actor, vos plaudite. Cantor est actor. Apuleius eleganter Florid. Renuntiavere Poëtam dixisse rebus humanis Valere, & Plaudere ; suis vero familiaribus delere, & plangere.

P. T E R E N T I I

CARTHAGINIENSIS AFRI

E U N U C H U S.

Acta ludis Megalensibus, L. Posthumio Albino, L. Cornelio Merula, Aedilibus Curulibus. Egere L. Ambivius Turpio, L. Atilius Prænestinus. Modulavit Flaccus Claudii, tibiis duabus dextra & sinistra. Græca Menandru. Acta II. M. Valerio C. Fannio Coss. Anno ab urbe Condita DXCIII. Ante Christum natum CLIX.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

HÆDRIA, adolescens. A Græco *φαιδρὲς*, hilaris.

PARMENO, servus, *πᾶσι τῷ δεσπότην ὑφ' ὧν*, manens & adstant domino.

HAIS, meretrix. A *σαυτὸς*, spectabilis, quasi speciosa.

NATHO, parasitus. A *γνάθος* maxilla, quod sit edax.

MÆREA, adolescens. A *χαίρων*, gaudens.

THRASO, miles. A *θράσος*, audacia.

PHTHIAS, ancilla; quasi *πυθουμένη*, percontatrix.

REMES, adolescens. A *χρεμίζω*, hinnio: quod hinnitu equorum delectaretur.

TIPHO, adolescens, ab *ἀντὶ φαίνομαι*, contra appareo, vel ab *ἀντὶ φημι*, contra loquor.

RIAS, ancilla; quod Doride regione orta sit.

RUS, eunuchus, quasi Doricus.

NGA, servus, à Sangia vico Phrygiæ.

PHRONA, nutrix. A *σώφρων*, castus, continens.

CHES, senex. A *λαγχάνω*, fortior, forte obtineo.

A R G U M E N T U M.

PAMPHILA Virgo Attica, a prædonibus rapta, & Rhodum advecta, a meretrice quadam, cum ipsius filia Thaidē, educata est: adeo ut ambæ sorores crederentur. Thais autem grandiuscula facta Athenas migravit, ibique matris artem meretriciam exercuit. Aliquo post tempore, mater ejus mortem obiit Rhodi, relicta Pamphila, quam Thraso miles Athenas adducit, & Thaidi in domum promittit, si sue voluntati morigerari vellet. Illa Phædriam adolescentem Athenensem, Lachetis filium, sibi amatorem adjunxerat; a quo multis precibus impetrat, exposita facti ratione (nimirum, ut Pamphilam recuperaret) militi ut biduum gratificari posset. Interea Phædria rus ire statuit, abiensque mandat Parmenoni servo, ut eunuchum, & Æthiopissum ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Cæterum Cherea Phædriæ frater Pamphilam in via conspicatus, ejus amore flagrabat; itaque servi Parmenonis arte, pro eunūcho, ejus habitu indutus, Thaidi traditur, quæ ei soli Pamphilam credit, dum ad cœnam cum milite proficiscitur. Itaque Cherea, hac occasione arrepta, Pamphilam vitiat, seque illi dat in fugam quamceleriter. Hinc mirabiles turbæ concitantur. At Pamphila paulo post a suis tandem agnoscitur, daturque in uxorem Chereæ. Phædria & Thraso rivalet per parasitum concordēs facti, communi amica Thaidē sine certamine potiuntur.

C. S U L P I T I I A P O L L I N A R I S P E R I O C H A.

I N T E R P R E T A T I O.

Thraso miles adduxit secum Rhodo Athenas Pamphilam, vulgi sermone nominatam sororem Thaidis, quod ille ignorabat, ipsique Thaidi dono dat: erat hæc Pamphila civis Atheniensis filia; eidem Phædriæ ipsius amator eunuchum a se emptum ut tradat, Parmenoni imperat, atque in villam abit, exoratus precibus Thaidis, ut in duos dies eâ miles potiretur. Frater Phædria adolescens Cherea cum Pamphilam perditæ amaret donatam Thaidi a milite;

SOrorem falso dictitatam Thaidis, Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso, Ipsique donat: erat hæc civis Attica. Eidem eunuchum, quem emerat, tradi jubet Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit, Thrasoni oratus biduum concederet. Ephebus frater Phædriæ puellulam Cum deperiret dono missam Thaidi,

A N N O T A T I O.

Periocha.] Α περίχω comprehendo, continere, περιχωρησθαι comprehensio Græcis dicitur, id quod Latinis argumentum, estque brevis totius alicujus rei explicatio.

Ornatu eunuchi induitur: suadet Parmeno.
Introit: vitiat virginem: sed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraso.

supponitur pro eunuchis,
ejusque habitu indutus ad
ades Thaidis adducitur,
suadente Parmenone: in
quibus suprat Pamphilam,
qua cum reperisset fratrem

Chremetem, Civem Atheniensem; agnita ab ipso datur uxor Charea à quo vitiata fuerat:
Thraso impetrat à Phadria, ut sint socii in amore Thaidis.

A N N O T A T I O.

Ornatu eunuchi.] Eunuchus, castratus dici-
tur, ab εὖν, quod est cubile, & ἔχω, habeo, cu-
bis, quod id genus hominum adhibebatur
regum cubilibus. Eustathius dedu-

cit nomen istud ab εὖν, id est, privatus, &
ὄχρεα, coitus, conjunctio; quasi εὖν ὄχρεα
privatus, carens conjunctione famineâ.

P R O L O G U S.

I quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minime multos lædere;
his Poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
existimavit esse, sic existimet, sciat
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
qui bene vertendo, & easdem describendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Paus unde petitur, aurum quare sit suum,
Quam illic, qui petit, unde is sit Thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dhinc ne frustreretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi: 15
ne erret, moneo, & desinat laceffere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, ut facere instituit: nunc quam acturi sumus
Menandri eunuchum, postquam Ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia. 21

Si ullus est, cui admo-
dum cura sit, plerisque se
gratum esse, nulloque of-
fendere; hos inter Poëta no-
ster dat nomen suum. Tum
si quisquam est, qui acerbi-
us aliquid in se dictum su-
spicetur, sic arbitretur, &
sciat, hoc responsum esse in
defensionem Terentii lacef-
siti, non dictum in contum-
eliam Lavinii laceffentis,
qui prior maledictis illum
provocavit, qui bene ver-
tendo fabulas, dum verba
verbis reddit, & easdem
scribendo male, dum sen-
tentiam obscurius exprimit:
ex Græcis bonis, Latinas
fecit non bonas. Idem La-
vinius. Menandri comæ-
diam Phasma, hoc est, Spe-
ctrum nominatam, recens
admodum spectandam edi-
dit; atque in Thesauro,
aliâ Menandri fabulâ, in-
ducit, possessorem, qui rei
partes sustinet, prius cau-
sam dicentem, quare The-

thesaurus auri inventus ad se pertineat, quam petitor, qui actor est, unde sibi is obvenit, aut unde
in patris sepulchrum reconditus sit. Deinde ne fallat sese, aut sic animo putet; defunctus jam sum
periculo & expers omnis reprehensionis: nihil est, quod mihi objicere possit Terentius; hunc Lavi-
nium ne erret pramoneo, & cesset me irritare. Possum alia plura exposulare, qua in presenti ei re-
mittio; qua postea expromuntur, si perget maledictis me offendere, ita ut jam incepit: is postquam
Ædiles emerunt eunuchum comædiam, quam nunc daturi sumus in theatrum, consecutus est ut
hunc sibi spectandi potestas fieret.

A N N O T A T I O N E S.

1. Prius unde petitur, aurum.] Is unde peti-
tor, id est possessor, à quo possessio rei peri-
tur, qui rei partes sustinet, qui est defendeur.
2. the Defendant. Petitor vero est actor,
the Plaintiff. Terentius arguit
Lavinium induxisse possessorem prius agentem,

quam petitorem, quod est contra consuetudi-
nem judiciorum.

17 Qua nunc condonabitur,] Veteres, condo-
no, jungebant accusativo: sic in Phormione
Terentius: Argentum quod habes, condonamus
te, pro tibi.

N 4

Magi-

*Vix prasente Magistratu, agi cepta est, cum vecifera-
tur, furem esse, non Poëtam,
qui hanc comœdiam dedit,
nec eum dedisse dicendum
esse cum ne verbum qui-
dem apposuerit de suo :
hanc esse comœdiam Co-
lacem dictam, id est, Af-
sentatorem, jam olim à
Nævio & Plauto editam.
Personam parasiti ex ea
furto ablatam, & militis
esse à Terentio. Si id fe-
cisse peccatum est, impru-
dens & inscius ille pecca-
vit : nec enim ullum fur-
tum meditatus est. Id
verum esse, vos spectatores,
arbitrari modo poteritis.
Colax comœdia à Menan-
dro facta est ; in ea para-
situs Colax inducitur, &
miles gloriosus : eas per-
sonas fatetur quidem se
transposuisse in Eunuchum
comœdiam suam ex Græca :
sed prius interpretatione
Nævii, aut Plauti Latine
versas esse, id vero se igno-
ravisse pertendit. Quod si
personis iisdem, quibus ve-
teres Comici usi sunt, novis
Poëtis uti non licet, cur magis licet festinantes servos facere, bonas matres-familias in scenam pro-
ducere ; meretrices malas, parasitum voracem, gloriosum militem, partum falsum supponi, delat-
per servum senem dominum, amores, odia, suspiciones ? Postremo nihil dici nunc à nobis potest
quod non ab aliis ante nos dictum fuerit. Quamobrem æquum est vos, spectatores, cognoscere quod
tum liceat Poëtis in imitando sibi sumere, atque ignoscere, si novè, ab antiquis, qua sibi contem-
unt, quandoque mutuentur : cum antiquis idem crebro facere licuerit. Vos, actores, accu-
spectate, & cum silentio advertite, ut sciatis quas res contineat, atque exprimat Eunuchus
Comœdia.*

Magistratus cum ibi adesset, occcepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen :
Colacem esse Nævî, & Plauti veterem fabulam ;
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poëtæ, non quo furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est : in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus : eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca : sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id vero pernegat.
Quod si personis iisdem uti aliis non licet :
Quî magis licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari ? Denique
Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere.
Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animadvortite,
Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

A N N O T A T I O N E S.

34 *Id vero pernegat.]* Non negat Teren-
tius ex Colace Menandri, se personam militis
& parasiti transtulisse, sed accepisse ex Nævio
& Plauto pernegat.

35 *Quod si personis.]* Defendit argumen-
tū à pari, licere sibi iisdem, quibus illis Nævio
& Plauto, uti personis.

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,

nam accerfor ultro? an potius ita me comparem, non perpeti meretricum contumelias?

Excluit, revocat: redeam? non, si me obsecret.

Siquidem, hercle, possis, nihil prius, neq; fortius:

verum si incipies, neque perficies naviter,

neque ubi pari non poteris, cum nemo expetet,

infecta pace, ultro ad eam venies, indicans

te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,

paristi: eludet, ubi te victum fenserit.

Ph. Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita. (modum

Pa. Here, quæ res in se neque consilium neque

habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ,

inspiciones, inimicitia, induciæ,

bellum, pax rursus: incerta hæc si tu postules

ratione certa facere, nihilo plus agas,

quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Quod nunc tute tecum iratus cogitas;

Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? fine

tori me malim: sentiet qui vir siem. (modo:

Hæc verba mehercle una falsa lacrumula,

Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,

extinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis

ultro supplicium. **Ph.** ô indignum facinus! nunc

ego &

illam scelestam esse, & me miserum sentio:

Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,

Vivus, vidensque pereo: nec, quid agam, scio.

plus proficias, quam si desideres, ut quis cum ratione insaniat: Quæ autem nunc ira commotus

amo agitas, Egone illam Thaidem adeam, qua illum Thrasonem mihi prætulit? quæ me sprevis?

quæ me heri non admisis? potius mortem præoptaverim: sine modò, me virum fortem experietur.

Per Herculem hæc per iram prolata verba, unâ fallace lachrymula, quam leviter oculos fricando,

ut vi extraxerit, delebit: & te ipse sponte tuâ culpæ reum argues apud illam, & puniendum

habebis. **Ph.** O crudele factum! Nunc ego & illam deterrimam esse, & me infelicem video, &

consilio ejus officior, & amore flagro, & intelligens, sentiens, spirans, inspiciensque in exitum ruo,

quid agam, scio.

Pa. Quid igitur agam? egone illam non adeam? an ne quidem nunc, cum ipsa Thais sponte me vocet? an potius ita me parem, ut perpetuo non feram meretricum injurias? Expulsi foras, rursus accersit: revertarne ad illam? Non, si per sacra omnia me obtestatur. **Pa.** Per Herculem, si quidem valeas id facere, nihil melius, neque praestantius: verum si, ubi inceperis, non perseverabis fortiter, atque ubi amplius vim amoris ferre non poteris, si ad Thaidem minime te desiderantem, non reconciliatâ pace, volens redibis, ostendens te ejus amore ardere, neque affectui posse resistere: desperata res est, statim perditus eris: illa ludibrio te habebit, ubi te domitum à se cognoverit. Itaque dum per tempus licet, cum nondum quidquam inceperis, diligenter considera quid facere debeas. Domine, rem qua consilio & moderatione caret omni, eam prudentia gubernare non vales. Amor hæc omnia in se habet mala, contumelias, zelotypiam, dissensiones, pacem ad tempus, bellum, post bellum pacem iterum: hac cum sint instabilia, si velis ratione stabilia reddere, ni-

ANNOTATIO.

[Quid igitur.] Hoc igitur significat, Phædriam multa cum servo fuisse collocutum, prout-
quam in scenam prodiret.

Pa. Quid

58 P. T E R E N T I I E U N U C H U S.

Pa. Quid facias, nisi ut te captivum liberes pretio quam vilissimo possis? si nequeas parvo, at quanti possis: neque te agritudinibus animi consumas. Ph. Itane suades? Pa. Si mente sanus es: neque, præter eas sollicitudines quæ amorem solent sequi, alias his adjungas; atque eas, quas præbet, a quo animo sustineas. Sed ecce ex adibus prodit agri nostri calamitosa, tempestas: nam quod nos colligere oportet, illa totum aufert & capit.

Pa. Quid agas, nisi ut te redimas captum quam queas

Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas: 30 Et ne te afflictes. Ph. itane suades? Pa. si sapias Neque, præterquam quas ipse amor molestias Habet, addas; & illas quas habet, recte feras. Sed ecce ipsa egreditur nostri fundi calamitas: Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

A N N O T A T I O N E S.

34 Nostri fundi calamitas:] Calamitas est grando & tempestas, quæ calamos segetum prosternit & conterit: unde Cicero Verrem vocat calamitosam tempestatem.

35 Nam quod nos capere oportet.] Id est, Thais, nostra perniciēs, quæ Phædræ hæmæ meum sumptibus absumit; capitque omnia quæ alioquin ab illo in nos conferrentur.

A C T U S I. S C E N A II.

T H A I S. P H A E D R I A. P A R M E N O.

Th. Heu me infelicem! dubito ne illud molestius quam debeat Phædria tulerit, neve in aliam partem, atque ego feci, acceperit, quod hesternæ die in ades meas admissus non est. Ph. Totum corpus, Parmeno, mihi tremore concutitur, horretque frigore, ubi hanc videre cæpi. Pa. Fac alto fortique sis animo, ne perturbetur: si horres frigore, accede ad hunc ignem (nimirum Thaidem) jam calesces plusquam satis sit. Th. Quis hic loquitur? hem, tune eras, mi Phædria? quid hic stans manebas? cur non recta domum ingrediebaris? Pa. De cætero, quod excluserit adibus Phædræ, introducto milite, ne unum quidem verbum protulit. Th. Quid taces, Phædria? Ph. Quasi vero hæ mihi semper aperta sint fores, aut quia ex tuis amatoribus tibi sim præcipuus gratiâ. Th. Omitto hæc odiosa verba. Ph. Omittam? O Tha-

Th. **M**iseram me! vereor ne illud gravius Phædria

Tulerit, neve aliorum, atque ego feci, acceperit, Quod heri intromissus non est. Pa. totus, Parmeno, Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. Pa. bono animo es:

Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis. Th. Quis hic loquitur? hem, tun' eras, mi Phædria? Quid hic stabas? cur non recta introibas? Pa. cæterum

De exclusionem verbum nullum. Th. quid taces?

Ph. Sane quia vero hæ mihi patent semper fores. Aut quia sum apud te primus. Th. missa istæ facie

Ph. Quid missa? o Thais, Thais! utinam esset mihi

Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

Th. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria. Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam

Eo feci: sed ita erat res: faciendum fuit.

Pa. Credo, ut sit, misera præ amore exclusisti hunc foras.

is, Thais! utinam mutuo amore mihi responderes; fieretque ut injuria, quam mihi fecisti, memoriam te aque ac me cruciaret; aut nihili eam aestimarem. Th. Ne te dolore affligas, obsecro, mi Phædria, non per Pollucem, non id propterea feci, quod alium ullum majore amore, quam te complectar, aut chariorem habeam: sed in eo statueres erat, ut ita facere me oportueris. Pa. Sane vult ut fieri solet, propter amorem, quo illum prosequitur, eidem occlusit fores.

Th. Sic

Siccine ais, Parmeno? age: sed huc quâ gratiâ accerfi jussi ausculta. *Ph.* fiat. *Th.* dic mihi 20
hoc primum, potin' est hic tacere? *Pa.* egone?
optume.

(dem:
rum, heus tu, lege hac tibi meam astringo si-
quæ vera audivi, taceo, & contineo optume:
falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo
palam est.

Venus rimarum sum, hæc atque illac profluo. 25
utin tu, taceri si vis, vera dicito.

Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

Pa. Potest taceri hoc. *Th.* ibi tum matri parvolam
puellam dono quidam mercator dedit, (tror:

Th. Attica hinc abreptam. *Ph.* Civemne? *Th.* arbi-

trum non scimus: matris nomen & patris 31

dicebat ipsa: patriam, & signa cætera

neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, à prædonibus,

unde emerat, se audisse, abreptam è Sunio. 35

Mater ubi accepit, cœpit studiose omnia

dicere, educare, ita uti si esset filia.

Proterea plerique esse credebant meam. (pite,

Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam, hos-

pii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.

Th. Utrumque hoc falsum est: effluet. *Th.* qui 41

istuc? *Pa.* quia

neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:

Nam hic quoque bonam magnamque partem ad

te attulit.

Th. Ita est: sed sine me pervenire, quo volo.

Interea miles, qui me amare occeperat, 45

in Cariam est profectus; te interea loci

agnovi: tute scis post illa quam intumum

bebam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.

Th. Neque hoc tacebit Parmeno. *Pa.* oh, dubi-

umne id est?

illo, quocum solo consuetudinem habebam, tum advenâ Attico, huc Athenas Rhodo veni: ille

omnia hac bona quæ possideo, moriens reliquit. *Pa.* Utrumque hoc falsum est, ideoque ef-

fectetur: hoc tacere non potero. *Th.* Quomodo istud? *Pa.* Quia neque unus tibi amator fuit

neque hospes Atticus ea quæ habes, solus dedit: hic enim quoque (*Phadria*) magnam & po-

nam partem tibi largitus est. *Th.* Haud nego, sed sine orationem quæ tendit pervenire. Interea

quis, qui ad me animum adjecerat, in Cariam se contulit; tecum interea consuevi: tu ipsemet non

erat, post illa tempora, quam intimus maxime omnium in meo amore & familiaritate sis, & ut

omnia tibi communicem consilia. *Ph.* Ne hoc quidem Parmeno tacebit, cum etiam falsum sit.

Oh, quisnam dubitet hoc esse falsum?

Th. Siccine loqueris, Par-
meno? pergo modò: sed
tu, mi *Phadria*, quam ob
rem te huc acciri manda-
vi, attente audi. *Ph.* Sic
fiat. *Th.* Dic mihi, Parme-
no iste potestne tacere? *Pa.*
Egone? Optime possum. Ve-
rum, heus tu, hac conditione
fidem tibi do: quæ audivi,
si vera sunt, ea recte fileo
& fideliter servo: sin fal-
sa, aut vana, aut ficta sunt,
confestim omnibus ea mani-
festa facio: pertusus & ri-
mosus sum, commissa mihi
undique transmissio & ef-
fundo. Itaque dicito vera,
si ea me tacere voles. *Th.*
Mater mihi è Samo insula
fuit: ea Rhodi manebat.
Pa. Hoc verum esse puto &
peregrinam fuisse ei ma-
trem: tacebitur. *Th.* Ibî
tum matri quidam merca-
tor puellam parvulam do-
navit, ex Attica inde us-
que abreptam. *Ph.* Civem-
ne Atticam? *Th.* Opinor:
id compertum nobis non-
dum est: ipsa puella pa-
tris & matris nomen dice-
bat: patriam, & signa
cætera, quibus agnoscî pos-
set, ignorabat, neque prop-
ter ætatem primam scire
potuerat. Mercator ad pa-
tris & matris nomen, quod
puella dicebat, hoc adjun-
gebat, se accepisse à Piratis
à quibus emerat, eam rap-
tam fuisse è Sunio Attica
promontorio. Mater ubi
hoc inaudivit, summa dili-
gentia & cura omnia do-
cuit, quæ ingenuam decent,
& educavit quasi suam fi-
liam, adeo ut vulgo soror
mea esse crederetur. Ego

ANNOTATIONES.

[Habitabat Rhodi.] Rhodus Carpathii
Insula nobilissima: ambitu 120 mille
passuum. Carpathus, Scarpanto nunc dicta, in-
est, media inter Cretam & Rhodum, con-

tra Ægyptum, huic parti Maris Ægæi nomeⁿ
dedit.

46 In Cariam est profectus;] Caria minoris
Asiæ regio, cui Rhodus adjacet.

Th. Attendite mihi, quæso : mater mea illic mortem obivit nuper : ejus frater aliquanto lucri cupidior est. Is ubi hanc vidit virginem specie venusta esse, & scire fidibus canere, pretium sperans magnum, statim matre mortua, eam venum exponit, vendit : forte fortuna hic præsens interfuit Thraso meus amicus, qui harum rerum inscius Pamphilam emit, quam mihi dono daret ; is Athenas rediit ; postquam cognovit me tecum quoque consuescere, excusationes studiosè excogitat, ne eam tradat : dicit, si fidem ipsi faciam, se priores partes apud me, te postposito, habiturum, neque meruat, ne ubi puella data mihi fuerit, sese dimittam, velle se illam mihi donare ; verum id dubitare : sed, ego quantum animo conjicio, ad virginem amorem adjunxit. **Ph.** Nunquidnam etiam amplius est ? **Th.** Nihil ; nam percontata sum, mi Phædria : nunc vero quamplurima sunt causæ, propter quas cupio eam ad me à possessione militis transducere ; primum quod soror mea dicta est : tum etiam, ut eam suis raptam restituam, & amissam reddam : sola sum, habeo hic neminem, neque amicum, neque cognatum, qui mihi, cum opus fuerit, auxilientur ; quamobrem, Phædria, cupio aliquos mihi amicos conciliare meis meritis. Id ut facilius consequar, peto à te ut mihi præsto esse velis. Permite illum Thrasonem apud me admitti in potiori parte, hisce aliquot diebus : nihil respondes ? **Ph.** Deterrima, tibi ne ego quicquam respondere debeam, talia cum tibi facias ? **Pa.** Hæc noster, euge, magni te facio, tandem agre fert se deludi, injurias ad animam revocasti : jam vir es. **Ph.** At ego nesciebam, quo spectaret tua nempe oratio : parvula è Summi abrepta : educavit mater eam pro sua filia : soror mea nominata est : cupio abducere, ut reddam suis. Scilicet omnia hæc verba in hanc summam nunc conveniunt, ut excludat, miles ille abducatur : cujus rei causa ? nisi quod illum quam me chariorem habes, metuisque ne Pamphila, eam à Thrasone recepisti, eum tibi intercipiat ? **Th.** Egone id timeo ? **Ph.** Quid ergo te incitat ad hoc faciendum ? Expone, num solus ille tibi donat ? Nunquid alicubi meam liberalitatem vidisti præcludi ? nonne statim atque mihi significasti cupere te servam Æthiopem,

Th. Hoc agite, amabo : mater mea illic mortua est. Nuper : ejus frater aliquantum ad rem est avidior. Is ubi hancce forma videt honesta virginem, Et fidibus scire, pretium sperans, illico Producit, vendit : forte fortuna adfuit Hic meus amicus : emit eam dono mihi, Imprudens harum rerum, ignarusque omnium. Is venit : postquam sensit me tecum quoque Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo : Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi Apud me, ac non id meruat, ne, ubi eam acciperim, Sese relinquam, velle se illam mihi dare ; Verum id vereri : sed, ego quantum suspicor, Ad virginem animum adjecit. **Ph.** etiamne amplius ? **Th.** Nil, nam quæfivi : nunc ego eam, mi Phædria, Multæ sunt causas, quamobrem cupio abducere. Primum, quod soror est dicta : præterea, ut sua Restituam ac reddam : sola sum : habeo hic neminem,

Neque amicum, neque cognatum, quamobrem Phædria, Cupio aliquos parare amicos beneficio meo. Id amabo, adjuta me, quo id fiat facilius. Sine illum priores parteis hosce aliquot dies Apud me habere : nihil respondes ? **Ph.** pessima. Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam ? **Pa.** En noster, laudo : tandem perdoluit : vir est. **Ph.** Haud ego nesciebam, quorsum tu ires : parvula. Hinc est abrepta : eduxit mater pro sua : Soror est dicta : cupio abducere, ut reddam suis. Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt deinde. Excludor ego, ille recipitur : qua gratia ? (quæ) Nisi illum plus amas, quam me, & istam nunc timeo. Quæ abducta est, ne illum talem præripiat tibi ? **Th.** Egon id timeo ? **Ph.** quid te ergo sollicitat ? cedas. Num solus ille dona dat ? nuncubi meam Benignitatem sensisti in te claudier ? Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia

ANNOTATIO.

85 Ex Æthiopia.] Quidquid ultra Nigrum flumen est, & Ægyptum, versus utrumque mare Atlanticum, Rubrumque, Æthiopes olim in

Africa tenuere ; gens omnium Africæ terrarum amplissima ; dicta ab αἰθρῷ, & αἶψα, id est aspectus, vultus.

Ant.

ancillulam, relictis rebus omnibus,
quæsi? porro eunuchum dixi velle te,
quia solæ utuntur his reginæ; repperi.
Eri minas viginti pro ambobus dedi.

89

Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria :
hoc hæc facta abs te spernor. *Th.* quid istuc, Phæ-
dria?

(arbitror

quantquam illam cupio abducere, atque hac re
fieri posse maxime : verumtamen, (feris.

potius, quam te inimicum habeam, faciam ut ius-

Th. Utinam istuc verbum ex animo ac vere di-
ceres, (derem

potius quam te inimicum habeam : si istuc cre-
dere dici, quidvis possem perpeti.

97

Th. Labascit, victus uno verbo : quam cito?

Th. Ego non ex animo misera dico? quam joco
rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum 101

saltem ut concedas solum. *Ph.* siquidem biduum.

verum ne fiant isti viginti dies, (hilmoror.

Th. Profecto non plus biduum, aut *Ph.* aut? ni-

Th. Non fiet : hoc modo sine te exorem. *Ph.* scilicet

reciendum est, quod vis. *Th.* merito amo te : be-
ne facis. 106

Th. Rus ibo : ibi hoc me macerabo biduum :

id facere certum est : mos gerendu' est Thaïdi.

huc, Parmeno, fac illi adducantur. *Pa.* maxime.

Th. In hoc biduum Thaïs vale. *Th.* mi Phædria, 110

tu : nunquid vis aliud? *Ph.* egone quid velim?

cum milite isto præsens, absens ut fies :

dies, noctesque me ames : me desideres :

me somnies : me exspectes : de me cogites :

me speres : me te oblectes : mecum tota sis : 115

deus fac sis postremo animus, quando ego sum
tuus. (beat fidem,

Th. Me miseram ! forsitam hic mihi parum ha-

ut plures dies recipiatur à me *Thraso*. Id solum biduum quod peto, permitte me à te impe-
re. *Ph.* Nimis quod cupis, me facere oportet. *Th.* Merito amo te : aquum facis. *Ph.*
illam concedam : ibi per hos duos dies, more me ad maciem usque conficiam : sic mihi,
radio facere deliberatum est ; si quidem movigerum me esse Thaïdi necesse est. Tu, Parmeno,
ut illi, eunuchus, & ancillula *Ethiops* tradantur Thaïdi. *Pa.* Sic fiet. *Ph.* In hos duos
vale Thaïs. *Th.* Mi Phædria, & tu quoque vale : nunquid vis aliud? *Ph.* Egone quid
velim? Nisi ut cum milite isto præsens sis corpore, absens animo : dies, noctesque ames me,
desideres, me somnies, me exspectes, de me cogites, me speres, me te oblectes ; mecum tota sis
(mo) mea fac sis postremo anima, quando ego sum tua. *Th.* Me miseram ! forte Phædria pa-
mihi fidit.

poshabitis rebus etiam ne-
cessariis emendam quasivi?
Eunuchum præterea quem
dixisti te velle, quia horum
opera Regina sola utuntur ;
comparavi. Heri viginti
minas pro amborum pre-
tio persolvi. Tamen licet
spereus à te, hac tibi grata
ut emerem in memoria ha-
bui. Pro his in te meri-
tis, despectus sum tibi.
Th. Quanam sunt ista,
quæ dicis. Phædria? Quam-
vis hanc Pamphilam cupio
ab illo milite recipere, at-
que hac ratione, si tu con-
cedas biduum militi, cen-
seo id potissimum fieri posse ;
attamen, potius quam ini-
mitiam tuam suscipiam,
obsequar quibuscumque ius-
sis tuis. *Ph.* Utinam ex
animi sententia, & sincere
pronunciare ista verba
(potius quam tuam ini-
mitiam suscipiam) si istud
crederem vere à te dici,
nihil tam molestum est,
quod non possem perferre.
Pa. Nutat corruiturus, uno
verbo impulsus, illic. *Th.*
Me miseram ! an non ego
hoc ex animi sententia, &
serio dico? Quam rem, eti-
am per jocum indicasti te
à me velle, quin tandem
obtinueris? Ego vero non
possum abs te impetrare,
ut saltem duos solum dies,
quos peto, concedas mihi.
Ph. Si quidem duo dies
sint tantum (concedo) dum-
modo viginti ex duobus
non fiant. *Th.* Sane non
amplius quam duo dies,
aut *Ph.* Aut? Perge loqui,
tibi moram non facio. *Th.*
Non fiet illud, quod vere-

ANNOTATIO.

8 Quia sola his utuntur regina.] Eunuchis Pharaonis Ægypti Regis, & ille Candaces Re-
ginæ, de quo D. Lucas in Actis Apostolorum :
9 & libri 4. Regum, cap. viii.

Atque

atque ex aliarum meretricum ingenii me aſſimat. Ego per Pollucem, quæ mecum in animo totius rei veritatem ſcio, hoc certo ſcio nihil mendacii me excogitaſſe, neque me quæquam vehementius amare, quam hunc Phædriam: & quicquid huius rei feci (quod eum excluſi foras) propter puellam Pamphilam id feci: nam ſpero me huius fratrem, adoleſcentem

Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet. Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certo ſcio, Neque me finxiſſe falſi quidquam, neque meo Cordi eſſe quenquam cariorem hoc Phædria: Et quidquid huius feci, cauſſa virginis Feci: nam me ejus ſpero fratrem propemodum Jam repperiſſe, adoleſcentem adeo nobilem: Is hodie venturum ad me conſtituit domum. Concedam hinc intrò, atque expectabo, dum veniat

valde nobilem, penè jam inveniſſe, & is conſtituit ſe venturum ad in domum meam hodierna die. Hic igitur dum veniat expectabo.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. Facito ita, ut imperavi: ducito iſtos (eunuchum, & ſæminam Ethiope) & trade Thaidi, meo nomine. Pa. Faciam. Ph. At diligenter. Pa. Fiet. Ph. At cito. Pa. Fiet. Ph. Satiſne hoc tibi mandatum enemineris? Ph. Ah quam toties interrogare moleſtum eſt: quaſi ſit difficile, id exequi, quod iubes. Utinam tam facile quid reparias, quam hoc perdes. Ph. Ut etiam patientius feras: hac dona mihi perire, ſcito me una quoque cum his mei jacturom facere, quod his donis mihi pretioſius eſt. Pa. Minimè impatienter fero hac tua mandata facere. Sed nunquid aliud vis? Ph. Munus noſtrum ornamento verborum pretioſius facito, & iſtam rivalem Thraſonem quam procul poteris, ab ea removeto. Pa. Memorem mones: in animo id habeo. Ph. Ego in villam me conſeram, atque ibi tantisper morabor, dum biduum tranſierit. Pa. Sic faciendum arbitror. Ph. Sed heus tu. Pa. Vis? Ph. Putaſne me poſſe obdurare, & mihi temperare, ne ante duos dies ad urbem rediam? Pa. Tene poſſe id perpeti? Non mehercule opinor; nam aut ſtatim ultro redibis, aut mox per noctem te inſomnia ſola ad urbem impellet, & revocabit. Ph. Opere ruſtico me exercebo, quoad deſiſſim, ut etiam invitum dormire cogar. Pa. Te laſſabis, at nihilo magis eâ cauſâ poteris capere munus. Ph. Apage, fruſtra hac dicis, Parmeno:

Ph. **F**AC ita, ut juſſi: deducantur iſti. Pa. Faciam. Ph. at diligenter.

Pa. Fiet. Ph. at mature. Pa. fiet. Ph. fatin' hoc mandatum eſt tibi?

Pa. Ah rogitare? quaſi difficile fiet: utinam Tam aliquid facile invenire poſſis, Phædria, Hoc quam peribit. Ph. ego quoque una perire quod mi eſt carius.

Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. Pa. minime Effectum dabo. Sed nunquid aliud imperas?

Ph. Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris. Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.

Pa. Memini, tametſi nullus moneas. Ph. ego manibo, atque ibi manebo.

Pa. Cenſeo. Ph. ſed heus tu. Pa. quid viſ? Ph. cenſen' poſſe me obfirmare &

Perpeti, ne redeam interea? Pa. tene? non herc. Nam aut jam revertere, aut mox noctu te ad horſum inſomnia.

Ph. Opus faciam, ut deſagiter uſque, ingratius

Pa. Vigilabis laſſus: hoc plus facies. Ph. ah, dicis, Parmeno.

judiciunda hercle est hæc mollities animi: nimis me indulgeo. (triduum? Pa. hui!

tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum univorsum triduum? vide, quid agas. Ph. stat sententia.

(nes immutarier a. Di boni, quid hoc morbi est? adeon' homi- x amore, ut non cognoscas eundum esse? hoc nemo fuit

(gis continens. inus ineptus, magis severus quisquam, nec ma- ed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic qui- dem est parasitus Gnatho

22 militis: ducit secum una virginem huic dono: papæ! (hic dabo

facie honesta. Mirum, ni ego me turpiter hodie cum meo decrepito hoc eunucho: hæc superat ipsam Thaidem.

Thaidi: Pape, quam eleganti vultu! Nimirum me hic hodie ludibrio & hoc decrepito eunucho: hæc virgo forma specie vincit Thaidem.

expellenda est animo hac imbecillitas: nimis me delicata trañto. Nonne tandem, si oporteat illa care- re, istud possim, etiam tres dies totos? Pa. Hui! ires dies totos? Vide, ne majora viribus tuis coneris. Ph. Certum est facere, quod constitui. Pa. Dii boni, amorne tam potens morbus est? Adeone homines im- mutat, ut idem qui prius notus fuerat, amplius cog- nosci non possit? Hoc nemo fuit minus ineptus, magis gravis, nec magis tempe- rans. Sed quis hic est, qui huc iter facit? At at, hic quidem est Parasit- us militis Gnatho. Ducit secum virginem, in donum

ANNOTATIONES.

6 Nimis me indulgeo.] Atticorum more ac- tativus loco dativi hic positus est pro nimis mihi indulgeo, id est, nimis mihi concedo, per- mitto.

8 Hui! triduum.] Exclamatio servi, heri- tum iridentis.

9 Quid hoc morbi est?] Ut morbo ex bona viridine corpora decidunt, sic animus ab ore, ex sua constantia & tranquillitate de- batatur. Sic Propertius,

solus amor morbi non amat artificem. homines immutari ex amore.] Hanc immu- tionem Poëtæ eleganter pinxerunt in fa-

bula Circes, homines in pecudes commutantis.

22 Gnatho.] Gnatho à maxillis & edendi aviditate dici videtur. Γνάθος, maxilla. Ut παρὰσιτος is est, qui ut victum apud ditiores habeat, iis assentatur: σίτῃ Græcè cibum fig- nificat.

25 Decrepito.] Sive morti vicino. Decrepiti sunt, quorum funera, crepitu, & plangore fami- liaræ, conclamata sunt. Vel à decrefendo sic dicti, ed quod ineprvati, & contracti minores fieri videantur, sic capularis senex dicitur à capulo, id est loculo, capsula mortui, un Circu- cil. Ang. a Bter, a Cofian.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

D i immortales, homini homo quid præ- stat! stulto intelligens (tem mihi: quid interest! Hoc adeo ex hac re venit in men- inveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis, (gurierat bona. hominem haud impurum, itidem patria qui abli-

Gn. Dii immortales; quantum alius homo alii ho- mini pracellit! Ab inepto quantum distat providus & prudens! Hoc mihi adeo in memoriam redit, nimirum: hodie huc veniens incidi in hominem mea conditionis: non quidem sordidum, nec

avarum, qui similiter, atque ego, patrimonium per luxum consumpseras.

ANNOTATIO.

Hominem haud impurum.] Non sordidum, avarum. Liberaliter educati sæpe balnea lectum calida adibant nitoris & elegantiae

causa, avari autem minimè, Aristoph. in Plut. Comæd.

video horridum, immundum, pallidum instar aegrotantis, vestibus laceris indutum, & senectute deformem. Quid iste ornatus sibi vult, dixi? Respondit ille, Quoniam infortunatus ego quæ habui bona amisi. Hem, quò miseria redactus sum! Omnes familiares atque amici me deserunt. Hic ego illum despexi, mihi hique poshabui. Quid homo, inquam, inertissime, itane tibi consuluisi, ut nulla tibi supersit tui fiducia? An sensum unà cum fortunis tuis perdidisti? Aspice me, qui non melioris sum generis, & status. Quis color corporis, elegantia, nitor cutis, qua constitutio sanitatis? Omnia mihi suppetunt abunde, & licet nihil quidquam possideam, nihil tamen deficit. At ego infelix (mibi respondit) neque aliis movere risum, & risui esse, neque verberibus patiendis assuescere possum. Quid? tu (ego subjeci) hisne rebus; nempe dum quis ridetur, aut vapulat, aliquid profici putas? Vehementer falleris, si ita putas. Olim prioribus temporibus, isti generi parasitorum vapulantium, & ridiculorum, lucro fuit ars ista; hoc vero tempore, hic novus alius est aucupandi modus. Quin ego ipse hanc captandi artem inveni. Est genus hominum qui primos in omnibus rebus se esse volent, nec sunt; quamvis videri velint. Hos confector, hic ego non studeo ridiculus esse, sed his sponte risu assentior, & eorum mores cum admiratione prædico; quidquid dicunt laudo; si rursus id negant, similiter nego; si negat quis, nego; si affirmat quid esse, affirmo: denique in animum induxi, ut illis assentari: id lucrum nunc est valde copiosum. Pa. Argutum mehercule hominem: hic hominem ex stultis prorsus insanos mente facit.

Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque oblitum.

Quid istuc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod habui, perdidi. (amici deserunt)

Hem, quò redactus sum! omnes noti me atque Hic ego illum contempsi præ me. Quid, homo, inquam, ignavissime? (tibi)

Itane parasti te, ut spes nulla reliqua in te fieret? Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem ortum loco?

Qui color, nitor, visitus, quæ habitudo est corporis? (est, nil deficit tamen)

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum At ego infelix neq; ridiculus esse, neq; plagas pati Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? tota erras via. (clum prius)

Olim isti fuit generi quondam quæstus apud se. Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primam inveni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt, (ut rideant)

Nec sunt: hos confector: hisce ego non paro me Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admittor simul. (laudo id quoque)

Quidquid dicunt, laudo: id rursus si negant, Negat quis? nego: ait? aio: postremo imperavi egomet mihi,

Omnia assentari: is quæstus nunc est multo uberimus.

Pa. Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

ANNOTATIONES.

4 Bona abligurierat.] Per luxum & popinationem devoraverat. Ligurire est lautiores cibos capere. Λιγυρεύω Græcè à λείω, Lambo, Lingo. Plinius. Postquam degulato patrimonio, pauper est factus. Degulare est gula absumere.

5 Video sentum, squalidum.] Sentum horridum, ut sentes, id est spinæ, squalidum, immundum. Squalidi propriè rei qui diu delituerunt in carcere. Squalor immundities corpus occupans à squamarum asperitate. Oblitum, fœdatum, putidum. Situs est mucor, & lanugo quædam ex humore creata in locis sole carenti-

bus. Pannis annisque oblitum, id est, mucoribus & carie obductum, propter sordidos pannos, ratione ætatis; nam situs, & mucor quilibet solet esse major in homine misero, & fœdum in habitu inopum. Oblitus, ab oblitendo, dixit Virgilius. Loca obsita pomis, id est plantata.

14 Tota erras via.] Proverbialis metaphora viatoribus sumpta.

22 Assentari:] Propriè assentamur vocem, dulamur gestu, blandimur tactu.

Gn. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum
ubi advenimus,

Concurrunt læti mî obviam cupidinarîi omnes, 25
etarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes,
quibus & re salva & perdita profueram & pro-
sum sæpe :

Plurimum autem ad cœnam vocant: adventum gratu-
lantur.

Ille ubi miser famelicus videt me esse in tanto
honore,

et tam facile victum quærere: ibi homo cœpit
me obsecrare, 30

ut sibi liceret discere id de me: sectari jussi:

et potis est, tanquam philosophorum habent di-
sciplinæ ex ipsis

vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.

Pa. Viden' otium, & cibum quid facit alienus?
Gn. sed ego cesso

ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cœ-
nam ut veniat. 35

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem
video,

et rivalis servum: salva est res: nimirum hîc ho-
mines frigent.

Rebulonem hunc certum est ludere. Pa. hîc hoc
munere arbitrantur (nonem

quam Thaidem esse. Gn. Plurima salute Parme-
nionem suum impertit Gnatho: quid agitur?

Pa. statur. Gn. video: 40

Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? Pa. te. Gn.
credo: at nunquid aliud?

Pa. Qui dum? Gn. quia tristis es. Pa. nihil equi-
dem. Gn. ne sis: sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? Pa. non malum hercle. Gn.
utro hominem. Pa. ut falsus animo est.

Gn. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare
esse? Pa. hoc nunc dicis,

ne hic vides id, quod nolis? Pa. Te video, quem nolim. Gn. Credo, sed nunquid aliud? Pa.
igitur? Gn. Quia tristis es. Pa. Nihil equidem. Gn. Ne sis tristis, queso. Sed qualis
videtur hac servus? Pa. Non mala quidem. Gn. Hominem crucio. Pa. Ut fallit eum
no, cum putat hujusmodi munere capi Thaidem. Gn. Quam gratum hoc munus Thaidi censet
Pa. Propter hoc munus nimirum,

Gn. Interea dum hi sermo-
nes inter nos habentur, at-
que ubi ad forum venimus;
ecce occurrunt mihi celeri-
ter hilares cupidinarîi om-
nes, epularum delicatio-
rum venditores, popinarii,
etarii, qui prægrandes
piscos vendunt, laniones,
farctumum artifices, pis-
catores, quibus lucrum at-
tuleram, dum res mea bene
se habebant, atque etiam
post earum jacturam, tum
quoque in præsentia: hî
me salutant: ad cœnam in-
vitant: de meo adventu
mihi gratulantur. Ille mi-
ser esurit, ubi me videt in
tanto honore haberi, cœpit
me orare, ut sibi liceret
hanc artem de me discere:
jussi eum mei sectatorem
esse, & discipulum, si fieri
potest: ut sicut philoso-
phorum secta ab ijs philoso-
phis nominantur, sic para-
siti similiter Gnathonici ap-
pellentur. Pa. Videsne quid
desidia, & cibi alieni cu-
piditas valeant? Gn. Ve-
rum ego nimis cesso hanc
virginem ad Thaidem de-
ducere, eandemque invitare
ut ad cœnam veniat. Sed
video Parmenonem servum
Phadria, rivalis heri mei,
tristi vultu ante fores Thai-
dis stantem: res nostra in
tuto sunt: nimirum hîc ho-
mines frigent (gratia scilicet
apud Thaidem) consti-
tui hunc tenebrionem ludi-
ficare. Pa. Isti putant hoc
virginis dono Thaidem sibi
acquisitam habere. Gn.
Plurimam salutem dicit
Gnatho Parmenoni, summo
& intimo suo amico: quid
sit o noster? Pa. Statur.
Gn. Id quidem video:

ANNOTATIONES.

[Salva res est:] Conjectura à signis; ser-
vialis non est intrò, sed ante ostium. Igi-
tur exclusus, res nostra extrà periculum est.
[sic homines frigent.] Sic Gallicè dicitur, Ces
sont bien froids, ils ne font pas bien leur
Angl. They will meet with but a

cold Reception. Metaphora est proverbialis
sumpta ab his, qui manibus ex frigore stu-
pidis, nihil operari possunt.

41 Nunquidnam quod nolis vides? Hoc di-
cit Gnatho virginem ostentans.

putas nos esse ejectos ex his adibus : heus varias vices obtinent res mortalium. Gn. Efficiam, Parmeno, ut hos sex menses integros sis quietus, ne sursum deorsum in urbe perpetuo curras ; ne à prima nocte ad diem usque insonnis sis. Nunquid beatum te facio ? Pa. Me ne ? Papa ! valde me scilicet beatum facis. Gn. Sic consuevi amicos beare. Pa. Laudo. Gn. Fortasse te demoror : tu alio iturus eras. Pa. Nusquam alio. Gn. Nunc tu igitur paululum adjuva me : fac ut immittar ad Thaidem. Pa. Age, modo propter puellam, quam ducis, nunc tibi hae fores aperta sunt. Gn. An aliquem ex hac domo evocari mandas ? Pa. Expecta dum hi duo dies transeant. Qui mihi nunc pulsu minimi digiti audito, fores resecras fortunatus, faciam certe, ut saepe istas pedibus frustra pulses. Gn. Etiam nunc hic manes, Parmeno ? Anne hic positus es custos, ut caveas, ne quis nuncius secreto à milite celeriter ad Thaidem mandata ferat ? Pa. Eleganter & facete dictum : miranda vero, & exquisita sunt, quae dicis, & digna eua militi placeant, tam subtilis & acuti ingenii viro. Sed video heri filium minorem natu Chæream huc venire. Mirum est cur ex Piræo discesserit : nam ibi custos nunc publice positus est. Non sine causa deseruit stationem & praesidium : festinans etiam venit : nescio, quid diligenter & attentè circumspicit.

Ejectos hinc nos : *omnium rerum* heus ! vicissitudo est.

Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam,

Ne sursum deorsum cursites ; neve usque ad hanc vigiles.

Ecquid beo te ? Pa. men' ? papæ ! Gn. sic folio amicos. Pa. laudo.

Gn. Detineo te fortasse : tu profecturus alio tu-

Pa. Nusquam. Gn. tum tu igitur paululum da mihi operæ : fac ut admittar

Ad illam. Pa. age modo, nunc tibi patent fores haec quia istam ducis.

Gn. Num quem evocari hinc vis foras ? Pa. fac biduum hoc prætereat.

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus Næ tu istam faxo calcibus saepe insultabis frustra

Gn. Etiam nunc hic stas, Parmeno ? eho num nunc tu hic relictus custos,

Ne quis forte internuncius clam à milite ad istam cursitet ?

Pa. Facete dictum : mira vero, militi quæ placeant.

Sed video herilem filium minorem huc advenire. Miror, qui ex Piræo abierit : nam ibi custos publice licet est nunc.

Non temere est : & properans venit : nescio quid circumspicit.

ANNOTATIONES.

45 *Omnium rerum vicissitudo est.* Vicissitudo est per vices mutatio, alternatio. Fertur in eam sententiam versiculus ; τὰ πάντα μεταβολὰς περὶ ἑξῆς. Mortalia omnia multas habent mutationes. Celebratur & hoc dictum ; κύκλῳ τὰ ἀνθρώπων circulus res hu-

47 *Ne sursum deorsum.* Videtur alludere ad situm Athenarum, quæ in declivi colle constructæ erant.

52 *Num quem evocari hinc vis foras ?* Gnatho irridet Parmenonem, qui in ædes intrare non poterat.

56 *Ne quis forte internuncius.* Hæc ironice dicta : quasi nemo à milite ad Thaidem, nisi clam ire audeat.

57 *Facete dictum :* Ironice : quia infans hæc dicta esse vult Parmeno.

59 *Ex Piræo.* Piræus vel Piræeus erat portus Athenarum, quadringentarum capax navium, muro duorum millium passuum circumfusus. Piræus vulgo Porto-Lion.

Nam ibi custos.] Athenienses postquam Ephebis excefferant, militiæ daturi nomen publicè custodes erant in urbe per annum ; deinde in suburbana mittebantur. Castella (quæ unum erat portus Piræus) excubitori ad prædonum incursum ; præterea conveniebant ibi adolescentes convivia acturi, ut postulat Antipho : quare Proverbium factum est. Πειραῖα μὴ νορᾶζαν ἀγρυπνᾶν, Piræum non custodiant inania.

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA. PARMENO.

Ch. Occidi.**O** Neque virgo est usquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.

Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?

Incertus sum: una hæc spes est: ubi ubi est, diu celari non potest.

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.Tædet quotidianarum harum formarum. *Pa.* ecce autem alterum. (senem!

De amore nescio quid loquitur: ô infortunatum hic vero est, qui si amare occeperit, ludum jocumque dices

Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

Ch. Ut illum Dî Deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est,

Neque adeo, qui resistere: tum autem qui illum flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem: salve. *Pa.* quid tu es tristis? quidve alacris?Unde is? *Ch.* egone? nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam:

Ia prorsum oblitus sum mei.

Pa. Qui quæso? *Ch.* amo. *Pa.* ehem. *Ch.* nunc, Parmeno, te ostendes, qui vir fies.

Iste mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni

Modo quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam:

Pa. Unde venis? *Ch.* Ego nescio mehercle, neque unde veniam, neque ad quam partem eam; ita immemor sum mei. *Pa.* Cur quæso? *Ch.* Amo. *Pa.* Hem. *Ch.* Nunc, Parmeno, demon-
re debes, qualis vir sis. Memineris te sæpe mihi promississe, cum diceret; Chærea, tantummodo
venias mulierem quam ames; in ea re faciam, ut experiaris, quanto perè possim tibi esse utilis:*Ch.* Perii. Neque virgo usquam est, neque ego, qui illum visam in via perdidit. Ubi quæram? ubi vestigia ejus sequar? Quem interro- gabo? Quâ viâ procedam? Incertus sum quid sim fa- elurus: hac sola spes re- stat, quod ubivis sis, diu occultari non potest, ob ni- miam formæ gratiam. **O** faciem venustam! exinde omnes animo deleo mulie- res. Satietas me capit harum vulgarium pulchri- tudinum, quas quotidie vi- dere licet. *Pa.* Ecce autem alterum fratrem Phadria minorem. Nescio quid de amore loquitur: ô infortu- natum senem Lachetem, cui tales contingere filii amore perdidit! hic vero adeo acri, & rapido inge- nio est, ut si amoris se de- diderit, nugas fuisse dices ea quæ ille alter (Phadria) fecit, ad comparationem il- lorum quæ huius (Chærea) rabies committet. *Ch.* Ut illum Dî Deæque senem miseris modis interficiant, qui me hodie garrulitate sua detinuit: meque etiam qui ire cessaverim; tum quoque, qui illum vel tan- illi fecerim, ut cum illo manerem. Verum Parme- nonem hic video: salvus sis. *Pa.* Quid tu tristis es? quidve tam alacriter festi-

ANNOTATIONES.

Occidi. Neque virgo est usquam.] Quia
è conspectu amiserat.Ubi ubi est; diu celari non potest.] Ob ni-
am formæ gratiam.

Qui illum flocci fecerim.] Indicat Chæ-

rea se Archidemidem, ne flocci quidem facere
debuisset, ut remanens desisteret à persequenda
virgine. Est autem floccus, lanæ particula
quæ inutilis à vellere divellitur, atque evolat.

zum cum in cellulam tuam omnem penum patris afferebam, & cumulate tibi apponerebam, insitiis omnibus. Pa. Age imprudens, exprobra quæ mihi benefecisse pradicās. Ch. Nunc hercle hoc evenit: inveni quod amem: fac, si vis, ut promissa extent, siue propterea quod hæc virgo adeo digna res est, in qua omnem vim, studium, & industriam ponas. Non similis est puellarum nostrarum, quæ ut demissos habeant humeros, & longius collum, omnem matres dant operam, eisquæ pectus ligant stricte, ut tenui sint corpore. Si qua sit paulo corpulentior, pugili, & athleta similem eam esse dicunt: etiamsi boni sint temperamenti, plena, pinguis, detrahunt eis alimentum ne pinguescant, studio, & cultura reddunt eas graciles instar junci: itaque, propter hanc arte & cultu quasitam venustatem, fit ut amentur. Pa. Tu dic, qualis ista tua est? Ch. Nova ejus forma est & figura corporis, cuique similis ante hæc visa est nulla, color nativus, non fictus, corpus plenum & succulentum. Pa. Quot ei sunt anni? Ch. Anni sexdecim. Pa. Flos ipse ætatis est? Ch. Hanc tu mihi fac tradas, vel aperta vi, vel arte secreta, fraude, furtive, vel precibus: mea nihil interest, dummodo eam possideam; jurene an injuria, nihil pensi habeo, dummodo mihi comparetur. Pa. Quæ virgo, quæ conditio, servane an libera? Ch. Per Herculem nescio. Pa. Ubi est? Ch. Tantundem scio. Pa. Ubi habitat? Ch. Ne id quidem scio. Pa. Ubi eam vidisti? Ch. In platea. Pa. Quomodo eam è visu perdidisti? Ch. Id propter equidem adveniens mecum stomachabar modo: neque ullum hominem esse puto, cui magis secunda fortuna omnes adversa sint. Pa. Quodnam scelus in te commissum est? Ch. Occidi. Pa. Quid factum est tibi? Ch. Quarij? Num patris cognatum, & aquavum Archidemidem cognoscis? Pa. Cur non noverim? Ch. Dum hanc sequor virginem, ille in via mihi occurrit.

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

Pa. Age inepte. Ch. hoc hercle factum est: fac sis nunc promissa appareant, Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos.

Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student

Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles Si quæ est habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:

Tamet si bona est natura, reddunt curatura jun- Itaque ergo amantur. Pa. quid tua istæ? Ch. nova figura oris. Pa. papæ!

Ch. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. Pa. anni? Ch. sedecim.

Pa. Flos ipse. Ch. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precariò

Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.

Pa. Quid, virgo cuja est? Ch. nescio hercle. Pa. unde est? Ch. tantundem. Pa. ubi habitat? Ch. Ne id quidem. Pa. ubi vidisti? Ch. in via. Pa. qua ratione amisisti?

Ch. Id equidem adveniens mecum stomachabar modò:

Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ

Felicitates omnes adversæ fient.

Pa. Quid hoc est sceleris? Ch. perii. Pa. quid factum est? Ch. rogas?

Patris cognatum atque æqualem Archidemidem Nostin'? Pa. quid ni? Ch. is, dum sequor hanc, fit mihi obviam.

A N N O T A T I O N E S.

18 In cellulam.] Cellæ erant tuguriola servorum & pauperum. Penus est omne quo vescuntur homines, ut definit Cicero: atque etiam ea, quibus animalia nostro usui apta nutriuntur, ut vult Ulpianus Jurisconsultus. Dicta penus, quod hujusmodi res ad victum necessariæ intus, & penitus recondantur. Dicitur hic, vel hæc, quartæ declinationis, & hic penus

peni secundæ, & hoc penus penoris, & hoc penum, & hoc penu indeclinabile.

27 Vel vi, vel clam, vel precariò.] In præterito cum victo possidet, qui vi, invito domino perfidit: clam, qui inscio domino: precariò autem, qui precibus à domino quid obtinendum ea conditione, ut liberum sit illi, qui concessit, id repetere.

Pa. Incommode hercle. *Ch.* imo enim vero infelicititer:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.

Illud liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex, septem prorsus non vidisse proxumis, 40
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus
fuit.

Eho, nonne hoc monstri simile est? quid ais?
Pa. maxume.

Ch. Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens:

Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit: restiti: 45

Quin' quid ego te volebam? dic: cras est mihi

Judicium: quid tum? ut diligenter nuncies

Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.

Dum hæc dicit, abiit hora: rogo numquid velit.

Recte, inquit: abeo: cum huc respicio ad virginem,

Ida sese interea commodum huc advorterat 51

In hanc nostram plateam. *Pa.* mirum, ni hanc di-
cit, modo

Hinc quæ data est dono. *Ch.* huc cum advenio,
nulla erat.

Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem?

Ch. Verum; parasitus cum ancilla. *Pa.* ipsa est:
ilicet, 55

Define: jam conclamatum est. *Ch.* alias res agis.

Pa. Istuc ego quidem. *Ch.* nostin' quæ sit? dic
mihi: aut

Vidistin? *Pa.* vidi, novi: scio, quo abducta sit.

Ch. Eho Parmeno mi, nostin'? *Pa.* novi. *Ch.* &
scis, ubi fiet?

Pa. Huc deducta est ad meretricem Thaidem:
ei dono data est. 60

Ch. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?

Pa. miles Thrafo,

Phædræ rivalis. *Ch.* duras fratris partes prædicas.

Pa. Imo enim, si scias quod donum huic dono
contra comparet,

magis dicas. *Ch.* quodnam quæso hercle?

Pa. eunuchum. *Ch.* illumne obsecro,

honestum hominem, quem mercatus est heri,
senem, mulierem? 65

Ch. Thaidem meretricem, & in donum tradita. *Ch.* Quis ille est adeo potens, qui tam pretiosum

donum det meretrici? *Pa.* Miles Thrafo, Phædræ rivalis. *Ch.* Difficiles partes frater agit contra

munus ita divitem, & munificum. *Pa.* Imo Phædræ partes habere dicas difficiliore, si scias

munus huic muneri contra apparet. *Ch.* Quodnam illud est? cedo. *Pa.* Eunuchus. *Ch.*

Quæso, dicis deformem hominem, effæminatum, quem emit heri, senem, mulierem?

A N N O T A T I O.

[Rogo numquid velit.] Abituri ne id durè facerent, Numquid vis, dicebant his quibuscum
essent, sic Galli solent dicere, Vous plaist il rien me commander? Angl. Have you any
Commands?

Pa. Incommode per Hercu-
lem. *Ch.* Imò omnino infe-
licitèr; nam incommoda
alia minora sic appellanda
sunt, non hoc malum. Li-
quido dejerare possum, me
prorsus illum non vidisse
hos sex, vel septem menses
superiores præteritos, nisi
nunc, cum invitatus vidi,
mihiq; id damnosum fuit.
Eho autem nonne hoc insoli-
tum & instar prodigii est?
Quid de hac re dicis? *Pa.*
Ita est, ut ais. *Ch.* Statim
ad me currit, quam longe
erat, atate incurvatus, ire-
mens imbecillitate, labiis
propendentibus deorsum, ge-
mens præ tussis; Heus, heus,
te volo Chærea, inquit: ad
hæc verba gradum repressi:
scisne, dixit, quæ tibi vo-
lebam dicere? Dic, in-
quam: Cras mea causa agi-
tur: at, quid inde? in-
quam ego: ut sedulo pa-
trem moneas rogo, ut me-
minerit manè mecum stare
in judicio. Dum hæc dicit,
hora præterit: quaro nun-
quid velit. Rectè, inquit,
tibi sit, vale: abeo; cum
huc respicio ad virginem,
illa interea eodem tempore
deflexerat in hanc nostram
plateam, ubi Thais habitat.
Pa. Nimirum de illa loqui-
tur virgine, quæ Thaidi do-
nata est à milite. *Ch.* Cum
huc advenio, eam non re-
peri: disparuerat. *Pa.*
Nempe comites virgini ade-
rant? *Ch.* Ita est; sequuti
sunt nimirum parasitus &
ancilla. *Pa.* Ipsa est: jam,
jam res acta est, Chærea
habet, captus est. *Ch.* Non
attendis ad ea quæ dico.
Pa. Attendo. *Ch.* Novi-
sine quæ sit? Aut vidisti-
ne eam? *Pa.* Vidi, novi, scio
quò abducta sit. *Ch.* Eho,
Parmeno mi, novi, sine?
Pa. Novi. *Ch.* Scis ubi sit?
Pa. Ad has ades deducta

Pa. Hunc ipsum. Ch. Isti-
bus homo certè extrudetur
cum dono foras. Sed adhuc
ignoravi istam Thaidem
in vicinia habitare. Pa.
Non diu est, ex quo habi-
tat. Ch. Occidi: nun-
quamne etiam me illam
Thaidem vidisse oportuit?
Estne, ut tradunt, formā
tam honestā & elegantī?
Pa. Certè est. Ch. At ni-
hil est, si cum nostra com-
paretur. Pa. Diversa res
est, utraque pulchra est,
sed diverse sunt formarum
species. Ch. Etiam atque
etiam te oro per Deos, Parme-
no, fac ut ea fruatur. Pa.
Conabor omni studio, omni-
bus viribus tibi adero:
nunquid aliud me vis fa-
cere? Ch. Quò nunc is?
Pa. Domum eo, ut manci-
pia hac eunuchum, &
Ethiopissam deducam ad
Thaidem, ita ut tuus frater
jussit. Ch. O felicem
istum eunuchum, qui qui-
dem datur, ut sit & familia
ejus domus! Pa. Quid
ita? Ch. Quavisne hoc?
Excellenti specie conservam
semper spectabit domi, col-
loquia cum illā habebit,
versabitur unā in unis
adibus, comedet aliquan-
do cum ea, interdum pro-
pe eam somnum capiet. Pa.
Quid si tu ipse eodem mo-
do beatus fias? Ch. Quā
ratione, Parmeno? Re-
sponde. Pa. Si tu vesti-
mentum istius eunuchi ca-
pias. Ch. Vestimentum?
Quid inde postea contin-
get? Pa. Pro illo te intro-
ducam in ades Thaidis.
Ch. Audio. Pa. Te esse
illum dicam. Ch. Intelli-
go. Pa. Tu illis potiaris
felicitatibus, quibus tu il-
lum aiebas modò potitū-
rum, ei convictor sis, ad-
stes, tangas, colludas, in
eodem lecto cubes: quandoquidem ex illis qui in hac domo sunt, nullus te cognoscit, neque scit qui
Præterea ea forma vultus in te est, ea ætas, ut eunuchum te esse facile persuadeas. Ch. Bellè dixisti
nunquam animadverti utilius consilium dari. Age intro domum nostram eamus, nunc jam
adorna, abduc, duc quò voles, quam citò potes. Pa. Quid agis? per jocum hac quidem dicebam. Ch.
Vana loqueris. Pa. Perii, quid ego miser feci? quo me propulsas tam violenter? prope est, ut me
prosterneas, tibi equidem dico, abstine ab incepto. Ch. Propterea, eamus. Pa. Pergine me trahere.
Ch. Stat sententia tuo uti consilio. Pa. Vide ne hoc inceptum sit nunc præproperum. Ch. Nonne
sane: sine, nec me retrahere. Pa. At ista faba super caput meum conteresur, hujus facti culpa
imputabitur: ah

Pa. Istunc ipsum. Ch. homo quatietur certe cum
dono foras. (haud diu est.
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. Pa.
Ch. Perii: nunquamne etiam me illam vidisse?
ehodum dic mihi,
Estne, ut fertur, forma? Pa. sane. Ch. at nihil ad
nostram hanc. Pa. alia res est.
Ch. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. Pa.
faciam sedulo, ac
Dabo operam, adjuvabo: nunquid me aliud vis?
Ch. quò nunc is? Pa. domum, (Thaidem.
Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad
Ch. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem
in hanc detur domum! (conservam domi
Pa. Quid ita? Ch. rogitas? summa forma semper
Videbit, conloquetur, aderit una in unis ædibus, 75
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum
propter dormiet. (Parmeno?
Pa. Quid, si nunc tute fortunatus fias? Ch. qua re,
Responde. Pa. capias tu illi' vestem. Ch. ve-
stem? quid tum postea?
Pa. Pro illo te deducam. Ch. audio. Pa. te esse
illum dicam. Ch. intelligo.
Pa. Tu illis fruire commodis, quibus tu illum di-
cebas modò: (mias:
Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dor-
Quandoquidem illarum neque te quisquam novit,
neque scit qui fies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro eunu-
cho probes. (um dari.
Ch. Dixisti pulcre: nunquam vidi melius consili-
Age, eamus intro: nunc jam orna me, abduc, duc,
quantum potes. 85
Pa. Quid agis? jocabar equidem. Ch. garris. Pa.
perii, quid ego egi miser? (mane.
Quò trudis? perculeris jam tu me; tibi equidem dico,
Ch. Eamus. Pa. pergin'? Ch. certum est. Pa. vide,
ne nimium callidum hoc sit modò.
Ch. Non est profecto: sine. Pa. at enim istæ in
me cudetur faba: ah

A N N O T A T I O.

89 Ista in me cudetur faba: Id est, tundetur.
Nam cudere est ferire. Cudi pecunia dicitur, cum
signum Principis, vel Reipublicæ ei imprimitur.

Cudere fabam est proverbium à rusticis fabris
in area fuste tundentibus.

Flagitium

Flagitium, facinus! *Ch.* an id flagitium est, si in domum meretriciam

Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam

Habent despiciatam, & quæ nos semper omnibus Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam,

ut ab illis fallimur? (dolis?

An potius hæc pati æquom est fieri, ut à me ludatur Quod qui rescierint, culpent: illud meritò fa-

ctum omnes putent.

Pa. Quid istuc? si certum est facere, facias: verum ne post conferas

Culpam in me. *Ch.* non faciam. *Pa.* jubesne? *Ch.* jubeo, cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem. *Pa.* sequere. *Ch.* Di vortant bene.

rum si quid tibi mali ex ea re contigerit, ne mihi causam tribuas. *Ch.* Non inficiabor hoc factum esse me auctore. *Pa.* Idem? *Ch.* Dii hunc conatum prosperum reddant.

flagitium, facinus. Ch. An id flagitium vocas, si in ades meretricias ingrediar, & inducar, cum nulla lex id prohibebat? Si illis crucibus (meretricibus) qua nos adolescentes simplices & incantos despiciunt, & omnibus cruciant modis, nunc vicem reddam? atque eas similiter deludam, sicut ab illis deludimur? An potius flagitium est, hac ab illis meretricibus pati. Equum est fieri ut Thais à me ludatur: at qui illud audierint, culpabunt; imo, illud meritò factum esse omnes existimabunt. Pa. Quid istud est, quod aggrederis? Si tibi constitutum est id facere, facias: Ch. Non faciam. Pa. Idem?

ANNOTATIO.

95. Quod qui rescierint, culpent:] Hypophoræ obiectio.

Illud meritò factum omnes putent:] Anthypophora, sive replicatio ad objectionem.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Th. Magnas vero agere gratias Thais mihi? *Gn.* Ingentes. *Th.* ain' tu, lata est?

Gn. non tam ipso quidem

Dono, quam abs te datum esse: id vero serio triumphat. *Pa.* huc proviso, ut, ubi tempus fiet, deducam: sed eccum militem. *Th.* est istuc datum

profecto mihi, ut sint grata quæ facio omnia. *Gn.* Advorti hercle animum. *Th.* vel Rex semper

maximas

tibi agebat, quidquid feceram: aliis non item.

Gn. Labore alieno magno partam gloriam verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem, 10

qui in te est. *Th.* habes. *Gn.* Rex te ergo in oculis. *Th.* scilicet.

Gn. Gestare. *Th.* vero: credere omnem exercitum,

Gn. Sæpe gloriam aliorum labore quasitam verbis in se transfert is qui habet leporem atque urbanitatem, qualis in te est. *Th.* Intelligis. *Gn.* Rex ergo te in oculis. *Th.* Scilicet. *Gn.* Gestabat,

quo vehementer te amabat. *Th.* Ita est: totum exercitum meæ fidei committebat,

Th. Magnas vero gratias Thais agit mihi? Gn. Ingentes. Th. Itane ut ais? Latane illa est? Gn. Non tam ipso quidem dono latatur, quam quod abs te accepit: ob id vero exultans verè triumphat. Pa. Huc provisum venio temporis opportunitatem, ut deducam mancipia ad Thaidem: sed ecce militem Thrasonem. Th. Est istud profecto mihi à Diis concessum, ut omnia quæ facio, apud alios me in gratia ponant. Gn. Per Herculem istud perspexi. Th. Etiam Rex semper ingentes mihi agebat gratias, pro eo, quodcumque gesseram, aliis non similiter.

ANNOTATIONES.

10 Rex ergo te in oculis.] Id est, ingenti amore prosequatur.

12 Gestare.] Pro, gestabat. Muretus ait, Male in nonnullis legitur gestare.

consilia mea prudentia. Gn. Id admirandum Th. Tum sicubi fastidio hominum, aut radio negotiorum tenebatur, si quietis desiderio capiebat, quasi : scisne ? Gn. Quasi quando evomeret illam molestiam ex animo. Th. Nosti. Tunc me solum abductum mense comitem adhibebat. Gn. Hui ! Regem lepidum memoras. Th. Imo, sic homo comparatus est, p. paucorum familiaritate utitur. Gn. Imo, nullorum, si tecum vivit, & versatur. Th. Omnes mihi inuidebant, occultè obtestabant : ego nihili aestimabam : verumtamen unus maximè omnium, mihi inuidebat, quem Rex Elephantis Indici præfektum constituerat. Is cum importunus magis esset, Quæso, inquam, Strato, an idcirco feroculus & elatus es, quia belluis imperas ? Gn. Bellè mehercle, & sapienter dictum : papa ! vocem homini præcluseras, quasi jugulum pracidisses : quid ille respondit ? Th. Obmutuit illic. Gn. Quid obmutuisset ? Pa. Dii vestram fidem ! hominem perditum, miserumque, & illum sacrilegum. Th. Quid illud, Gnatho ? Nonne memorati es, quibus modis Rhodium false taxaverim in convivio ? nunquid tibi narraui ? Gn. Nunquam : sed refer, quæso. Plus millies jam audiui. Th. Hic quem dico, Rhodius unà capiebat cibum in convivio. Fortè adjunxeram mihi meretricem : cæpit ille Rhodius adolescentulus ei alludens blandiri, & me risui habere ; Quid ais, inquam, homo impudens ? Tu, cum ipse prada sis, & cibus exquisitus, enum tamen cibum sectaris ; & in altero quaris, quod alius in te quarat. Gn. Ha, ha, he. Th. Quid tibi videtur ? Gn. Urbane, venuste, magnifice, nihil supra est. Tunc huius adagii auctor fuisse ? Vetus esse credidi. Th. An prius id audieras ? Gn. Sæpè ; nam vulgo in primis iactant. Th. A me inventum est. Gn. Dolet mihi, quod hoc dixeris adolescenti imprudenti quidem, sed p. vero. Pa. At te Dii male perdant. Gn. Quid ille quæso tunc fecit ? Th. Astonitus fuit. Nam omnes fere emori cæperunt : denique

Consilia. Gn. mirum. Th. tum sicubi eum satietas hominum, aut negoti si quando odium ceperat, Requiescere ubi volebat, quasi : nostin' ? Gn. scio. 15 Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. Th. tenes.

Tum me convivam solum abducebat tibi. Gn. hui. Regem elegantem narras. Th. imo, sic homo Est perpaucorum hominum. Gn. imo nullorum, arbitror,

Si tecum vivit. Th. invidere omnes mihi, 20 Mordere clanculum : ego flocci pendere : Illi invidere misere : verum unus tamen Impense, elephantis quem Indici præfekerat. Is ubi molestus magis est, Quæso, inquam, Strato, Eone es ferox, quia habes imperium in belluas ? 25 Gn. Pulcre mehercle dictum & sapienter : papa, Jugularas hominem : quid ille ? Th. mutus illic. Gn. Quid ni esset ? Pa. Dii vestram fidem, hominem perditum,

(Gnatho, Miserumque, & illum sacrilegum. Th. quid illud, Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30 Nunquid tibi dixi ? Gn. nunquam : sed narra, obsecro.

Plus millies jam audiui. Th. unà in convivio Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus. Forte habui scortum : cæpit ad id alludere, Et me irridere : quid agis, inquam, homo impudens ?

Lepus tute es, & pulpamentum quæris. Gn. ha, ha, he. Th. Quid est ? Gn. facete, lepide, laute, nihil supra. Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat ? vetu' credidi. Th. Audieras ? Gn. sæpè, & fertur in primis. Th. meum est.

Gn. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libere. Pa. At te Dii perdant. Gn. quid ille quæso ? Th. perditus.

Rifu omnes, qui aderant, emoriri : denique

ANNOTATIONES.

16 Quasi ubi illam expueret miseriam.] Miseriam, id est, fastidium.

21 Mordere clanculum :] Non aperte, quia à me sibi timebant.

36 Lepus tute es.] Pulpamentum significat

carnes deliciores, & lautiora obsonia. Pule est pars carnosa in corpore animalis, ut lambi leporis. Huius vero Proverbii hæc est sententia ; Tu es id quod quaris in scorto ; quid in carne habes, hoc quaris in altero.

Metue

Metuebant omnes jam me. *Gn.* non injuria.

Th. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,

Quod eam me amare suspicata est? *Gn.* nihil minus,

nò magis auge suspicionem. *Th.* cur? *Gn.* rogas? 46

Th. in? si quando illa mentionem Phædriæ

facit, aut si laudat, te ut male urat. *Th.* sentio.

Gn. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio:

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam 50

Continuo: si quando illa dicet, Phædriam

omissatam intromittamus: tu, Pamphilam

tantum provocemus: si laudabit hæc

illius formam; tu hujus contra: denique

tu par pari referro, quod eam remordeat. 55

Th. Siquidem me amaret, tum istud prodesset,

Gnatho. (amat:

Gn. Quando illud, quod tu das, expectat, atque

jam dudum amat te: jam dudum illi facile fit,

quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit

fructum, ne quando iratus tu aliò conferas. 60

Th. Bene dixi: at mihi istuc non in mentem ve-

nerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitaras: cæterum,

idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso?

Th. Siquidem me amaret, tum istud prodesset,

Gnatho. (amat:

Gn. Quando illud, quod tu das, expectat, atque

jam dudum amat te: jam dudum illi facile fit,

quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit

fructum, ne quando iratus tu aliò conferas. 60

Th. Bene dixi: at mihi istuc non in mentem ve-

nerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitaras: cæterum,

idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso?

Th. Siquidem me amaret, tum istud prodesset,

Gnatho. (amat:

Gn. Quando illud, quod tu das, expectat, atque

jam dudum amat te: jam dudum illi facile fit,

quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit

fructum, ne quando iratus tu aliò conferas. 60

Th. Bene dixi: at mihi istuc non in mentem ve-

nerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitaras: cæterum,

idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso?

Th. Siquidem me amaret, tum istud prodesset,

Gnatho. (amat:

ex hoc omnes sibi à me ti-

mebant. *Gn.* Non sine

causa. *Th.* Sed eodum,

Gnatho. an expurgare me

debeo apud Thaidem de

amore istius virginis, quo-

niam amare eam me sus-

piciatur? *Gn.* Imo eam in

majorem suspicionem injice.

Th. Quamobrem? *Gn.* Id-

ne quaris? Scisne? Si

aliquando illa mentionem

facit de Phædria, aut si

laudes ejus pradicat, ut te

valde pungat. *Th.* Intelli-

go. *Gn.* Id ne fiat, hæc res

sola remedii loco est: ubi

nominabit Phædriam, tu

illico nomina Pamphilam;

si quando illa dicet, Co-

missationi Phædriam adhi-

beamus; tu dic vicissim,

Pamphilam incitemus ad

cantandum: si hac lauda-

bit illius formam, tu hu-

jus (Pamphila) formam

lauda: par pari referro,

quod eam repunat. *Th.*

Si quidem me Thais ama-

ret, tum istud utile esset

consilium, *Gnatho.* *Gn.*

Quando illa tua dona de-

ferat, atque amat: jamdudum quoque amat te, jamdudum facile est facere aliquid ei, ex quo

dolorem capiet: timebit semper, ne lucrum quod ei affert, aliquando iratus ad aliam transferas.

Th. Sapienter loquutus es, at istud non occurrerat animo. *Gn.* Ridiculum: nec enim mentem ad

hoc adverteras: quanto vero illud ipsum melius invenisses, si cogitasses, Thraso?

Th. Visa sum mihi mo-

dò audire vocem militis:

sed ecce eum: salve, mi

Thraso. *Thr.* O Thais

mea, mea suavitas, volup-

tas, quid agis? ecquantu-

lum nos amas, propter

istam fidicinam Pamphi-

lam? *Pa.* Quam vero ele-

ACTUS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

Th. Audire vocem visa sum modò militis:

Atque eccum: salve, mi Thraso. *Thr.*

ô Thais mea,

meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas.

De fidicina istac? *Pa.* quam venuste! quod dedit

incipium adveniens! *Th.* plurimum merito tuo.

Py. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? *Pa.* hem

alterum,

ex homine hunc natum dicas. *Th.* ubi vis, non

moror.

Py. ergo ad cœnam: quid cessas? *Pa.* Hem; ecce tibi alterum

hominem Gnathonem, militis

is & cogitatis ita congruentem, ut ex eo natum illum dicas. *Th.* Ubi vis cœnemus: nulla

me mora est.

Th. Visa sum mihi mo-

dò audire vocem militis:

sed ecce eum: salve, mi

Thraso. *Thr.* O Thais

mea, mea suavitas, volup-

tas, quid agis? ecquantu-

lum nos amas, propter

istam fidicinam Pamphi-

lam? *Pa.* Quam vero ele-

ganter (ironicè) quale pri-

mo adventu fecit exor-

dium, recensionem faciens

beneficii! *Th.* Plurimum

ut meritis es. *Gn.* Ea-

mus ergo ad cœnam: quid cessas? *Pa.* Hem; ecce tibi alterum

hominem Gnathonem, militis

is & cogitatis ita congruentem, ut ex eo natum illum dicas. *Th.* Ubi vis cœnemus: nulla

me mora est.

ANNOTATIO.

[Meum suavium.] Suavium & savium est osculum voluptatis, vel gaudii causâ datum. Blandimentum est amantis. Ut apud Plautum; *Spes mea, mel meum, suavitudo mea.*

Pa.

Pa. Ad Thaidem accedam, & singam me in praesentia ex adibus nostris egredi. O Thais, an profectura es aliquo? Th. Hem, Parmeno, bene fecisti quod nunc me convenis, nam itura sum quopiam. Pa. Quò? Th. Quid queris? An hunc non vides? (Thrasonem) Pa. Video id, nec sine tadio: quandocumque velis, accipies dona quæ mittit Phædria. Thr. Quid hic manemus? Cur non abimus? Pa. Oro mehercle, ut liceat (quod cum venia tua fiat) Thaidem dare quæ volumus, eam adire & cum ea loqui. Thr. Egregia, credo, dona, haud nostris comparanda. Pa. Reipsa cognoscetur: heus, jubete ista mancipia, quæ iussi, foras prodire statim. Tu, mulier, procede huc. Hæc ex Æthiopia usque advecta est. Thr. Tres minæ pro hac femina expense sunt. Gn. Vix. Pa. Ubi tu es, Dore? accede huc. Hem eunuchum tibi; quam vultu ingenuo, non servili, quam florenti ætate. Th. Ita me Dii ament, elegans est, & formosus. Pa. Quid tibi videtur, Gnatho? Ecquid invenisti quod in eo possis reprehendere? Tacent; silentio satis laudant, & se probare, consentitur: fac experimentum in literis, fac in palastra, in musicis præceptis, peritum industrium adolescentem esse præstabo. Thr. Ego illum eunuchum, vel non potui & alio si sit opus. Pa. Aque, o Thais, is qui hæc munera tibi mittit, non pro his petit, te sibi vacare, & alios amatores suos expellere: neque sua prælia jactitat, neque cicatrices: quoddam facit (Thraso nempe) neque impedit quominus lucrum ex cæteris facias; verum satisfactum sibi esse arbitratur, si eum admittas, quando tibi non incommodum erit, quando voluntas tua & opportunitas. Thr. Hic servus videtur habere pauperem dominum, miserumque. Gn. Ita mehercle; nemo enim posset hunc diu tolerare,

Pa. Adibo, atque adsimulabo: quasi nunc exeat Ituran, Thais, quopiam es? Th. ehem, Parmeno. Bene pol fecisti: hodie itura. Pa. quò? Th. eequi hunc vides?

Pa. Video, & me tædet: ubi vis, dona adsunt tibi A Phædria. Thr. quid stamus? cur non imus hinc? Pa. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tua, Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui. Thr. Perpulcra, credo, dona, haud nostris similia. Pa. Res indicabit: heus, jubete istos foras Exire, quos iussi, ocyus procede tu huc. Ex Æthiopia est usq; hæc. Thr. hic sunt tres minæ.

Gn. Vix. Pa. ubi tu es, Dore? accede huc: hunc eunuchum tibi.

Quàm liberali facie, quàm ætate integra!

Th. Ita me Dii ament, honestus est. Pa. quid ais, Gnatho? (Thrasonem)

Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem?

Tacent: satis laudant: fac periculum in literis,

Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum

Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

Thr. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius

Pa. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat

Te vivere, & sua causa excludi cæteros:

Neque pugnæ narrat, neque cicatrices suas

Ostentat, neque tibi obstat: quod quidam facit.

Verum, ubi molestum non erit, ubi tu voles,

Ubi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur.

Thr. Apparet servom hunc esse domini pauperem

Miserique. Gn. nam hercle nemo posset, sat facit

ANNOTATIONES.

18 Hic sunt tres minæ.] Talentum Atticum habebat 60 minas. Valet sexcentos Coronatos nostros, id est, 1800 libras Turonenses: itaque mina valet 30 libras Turonenses.

24 In Palastra.] Palastra Græcè lucta est: accipitur etiam pro decenti motu, gestuque totius corporis, quem Galli vocant, *Contenance*, Ang. *Behaviour*, cujus præceptores palæstrici quoque dicti, & qui hujus ignari erant, apalæstri, itaque hanc ingenui pueri docebantur, & Oratori imprimis necessariam esse scribit Quintilianus.

In Musicis:] In Græcia qui musicam nescie-

bant, habebantur indoctiores: ut Themistocles habitus fuit, cum in convivio Lyræ recantaret. Sed Epaminondas referente Cicerone, ludibus præclarè canebat. Musica illa plurimis abhinc annis non corrupta erat, sed ignorata, & extincta est: nihil enim propemodum habere videretur, præter levi aurium delectationem. Cæterum Musica, Dialectica, Rhetorica cum neutro genere dantur in plurali, præcepta illa Artium significantur.

26 Si opus sit, vel sobrius.] Oratio honestus obscenitatem dissimulans.

haberet qui pararet alium, hunc perpeti. 35
Tace tu, quem ego esse infra infimos omneis
puto
(duxeris,
mines: nam, qui huic animum assentari in-
flamma petere te cibum posse arbitror.
Jamne imus? *Th.* hos prius introducā, &
quæ volo,
ul imperabo: post, continuo exeo.
Ego hinc abeo: tu istam operire. *Pa.* haud
convenit,
cum amica ire imperatorem in via. 42
Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
Ha, ha, he. *Thr.* quid rides? *Gn.* istuc, quod
dixi modo,
illud de Rhodio dictum cum in mentem venit:
Thais exit. *Thr.* abi, præcurre, ut sint domi 46
ata. *Gn.* fiat. *Th.* diligenter, Pythias,
cures, si Chremes huc forte advenerit, (est,
ores, primum ut maneat: si id non commodum
redeat: si id non poterit, ad me adducito. 50
Ita faciam. *Th.* quid? quid aliud volui dicere?
m, curate istam diligenter virginem. (mini.
mi aditis, facite. *Thr.* eamus. *Th.* vos me sequi-

qui haberet pecuniam, quā
alium emeret. *Pa.* Sile tu,
quem ego pono infra vilis-
simos omnes & abjectissimos
homines, nam quod tibi
persuadere poteris, ut huic
semper assentando, ad gra-
tiam & voluntatem loque-
reris, ex igne te victum
tibi comparare posse puto.
Thr. Tandemne eximus?
Th. Hac mancipia prius
domum introducā, &
postquam jussu fieri ea,
quæ volo, mox exitura sum.
Thr. Ego hinc profisciscor.
Tu, Gnatho, Thaidem ex-
pecta. Pa. Non decet Im-
peratorem unā cum amica
incedere in via. *Thr.* Quid
pluribus verbis opus est?
Unum hoc sufficit: dignus
domino servus est. *Gn.* Ha,
ha, he. *Thr.* Quid rides?
Gn. Propter illud quod mo-
dò huic servo Phadræ di-
xisti: etiam cogito de dis-
so in adolescentem illum Rho-
dium. Sed Thais progredi-
tur. *Thr.* Abi, præcurre,
fac ut domi omnia recte
apparentur. *Th.* Pythias,
me expectare velit: quod si

sedulo, ut si Chremes ad meas ades venerit, hunc ores primum ut
commodum id ei est, ut revertatur; si non poteris reverti, illuc, ubi ero, hunc adducito. *Py-*
th. *Th.* Quid? quid præterea volui dicere? Cuvam habete magnam hujus virginis. Ma-
domi. *Thr.* Eamus. *Th.* Vos ancilla, me sequimini.

ANNOTATIONES.

[E flamma te petere cibum.] Epulas pro-
pitiis (inferiæ, sunt sacrificia quæ Diis infe-
& manibus solvuntur) in rogam conjugi-
moris erat; extremæ autem mendicita-
rat, & imprudentiæ inde cibum petere.
Iulus explicat Proverbium:
Uxor Meneni, sape quam in sepulchretis
Vidisti ipso capere & rogo canam.

Cum devolutum ex igne prosequens panem
A semiraso tonderetur ustore.

42 Cum amica.] Amica est, quam quis amat
inhonestè. Terent. in Andria, Sive ista uxor,
sive amica est, gravis e Pamphilo est.

53 Vos me sequimini.] Thais alloquitur an-
cillas.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

PROfecto quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi mag-
num malum;
me video ab ea astute labefactarier.

Ch. Equidem quò sapius
de hac Thaide cogito, eò
magis mihi timeo ab ea, &
mirum ni mihi damnum
ingens faciat: adeo mihi
video animum ab ea versutè
tentari, & concuti.

ANNOTATIO.

Chremes.] Chremes adolescens rusticus,
Pamphilæ, sibi à Thaide metuit, ne se
amandam allicere conetur, deinde ne
quam Sunii haber, subducere teneat;

aut ne velit intendere se ejus esse sororem
quam olim parvulam amiserat; & cuncta, ut
suspiciat est, malignè interpretatur.

Jam tum cum primum jussit me ad se vocari (Quærat aliquis quid negotii habes cum illa? Nihil quidem: nec enim ejus notitiam ullam habebam) dixit mihi se Diis sacra fecisse, velle se mihi rem magni momenti communicare & mecum tractare: eam occasionem, ut ibi manerem invenit: jam tum suspicabar hanc dolo malo hæc omnia agere: cæpit mecum sedere, familiariter agere quasi ex veteri usu & consuetudine, loquendi materiam captare. Ubi sermo defecit, huc illa devenit, ut interrogaret quamdudum pater & mater è vita decessissent: respondeo jam diu eos decessisse; ecquod Sunii prædium mihi sit, & quam longe distans à mari. Suspico rus illud delectabile & amœnum ei videri: spem habet, id à me in se translatum. Postremo rogat, ecquam postea parvulam sororem perdidissem, num aliquis simul cum ea periiisset, quam habebat secum, quando amissa est, ecquis eam posset internoscere. Hac cur sciscitetur tanto studio, ignovo: nisi fortasse intendere in jure velit sese esse sororem illam meam, qua olim parvula periit, ut est audacia meretricum. Atqui si adhuc in vivis est soror, sexdecim annorum est, non amplius: Thais atate paulo major me est. Misit autem illa me rogatum serio, ut ad se venirem.

Aut dicat illa, quid velit, aut mihi importuna non sit; non profecto eam adibo tertio. heus. Py. Hic quis est? Ch. Ego sum Chremes. Py. O lepidum hominem! Ch. Aio mihi blandis verbis insidias fieri. Py. Thais te valde rogabat, ut cras huc redires. Ch. Ad velle eodem die iturus sum. Py. Cras redeas, queso. Ch. Non possum, inquam. Py. At in hac domo tantisper expecta, dum illa redeat. Ch. Minime id faciam. Pa. Cur, mi Chremes? Quid me attreſas? Abi hinc in malam rem. Py. Si ita stat sententia, rogo ut illuc transibis ubi illa est. Ch. Fiat. Eo. Py. Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ANNOTATIONES.

7 Ait rem divinam se fecisse.] Sacrificasse. Vereres nihil aggrediebantur serium, nisi prius Diis sacra fecissent.

9 Dolo malo.] Dolus malus est cum aliud agitur, aliud simulatur: bonus, adversus hostem & latronem.

Accumbere mecum.] Solebant veteres in cœnaculis lectulos ad recumbendum, & merendiandum accommodatos habere, in quibus

Jam tum, cum primum jussit me ad se accerſer, (Roget quis, quid tibi cum illa? ne nôram quidem)

Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit: Ait rem divinam fecisse, & rem seriam Velle agere mecum: jam tum erat suspicio, Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere. Ubi friget, huc evasit, quam pridem pater Mihi & mater mortui essent: dico, jamdiu. Rus Sunii ecquod habeam, & quam longè à mari. Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere. Postremo, ecqua inde parva perisset foror; Ecquis cum ea unà: quid habuisset, cum perit; Ecquis eam posset noscere: hæc cur quæreret? Nisi illa si forte, quæ olim periit parvula Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia. Verum ea si vivit, annos nata est sedecim, Non major: Thais, ego quam sum, majuscula est. Misit porro orare, ut venirem, serio. Aut dicat quid volt, aut molesta ne fiet. Non hercle veniam tertio: heus, heus. Py. hic quis est?

Ch. Ego sum Chremes. Py. ô capitulum lepidissimum!

Ch. Dico ego mi insidias fieri? Py. Thais maximo

Te orabat opere, ut cras redires. Ch. rus eo.

Py. Fac amabo. Ch. non possum, inquam. Py. at apud nos hic mane,

Dum redeat ipsa. Ch. nihil minus. Py. cum mi Chremes?

Ch. Malam rem: abis hinc? Py. si istuc ita certum est tibi,

Amabo, ut illuc tranſeas, ubi illa est. Ch. eo.

Py. Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

confabularentur.

13 Sunii.] Sunium Promontorium est Adriaticæ. Hodie nominatur, Capo delle Colonne.

16 Quid habuisset, cum periit;] Quæ ignominia gestabat puella Pamphila, quibus tantum agnita est.

21 Majuscula est.] Ratiocinatur Chremes non posse Thaidem esse suam sororem Pamphilam ex ætate; Thais enim ipso major erat.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

Eri aliquot adolescentuli coimus in Piræo,
In hunc diem ut de symbolis effemus:

Chæream ei rei

fecimus: dati annuli: locus, tempus consti-
tutum est.

Præterit tempus: quo in loco dictum est, parati
nihil est.

4 Nemo ipse nusquam est: neque scio quid di-
cam, aut quid conjectem. (ram:

Ecce mihi hoc negotiæ ceteri dedere, ut illum quæ-
re adeo visam, si domi est. Quisnam hinc
à Thaïde exit?

Est, an non est? ipse est: quid hoc hominis?
qui hic ornatus est? (conjectere.

Id illud mali est? nequeo satis mirari, neque
quidquid est, procul hinc libet prius, quid
sit, sciscitari.

10

Nequeo satis mirari, neque conjectere, quid hoc rei sit: sed quidquid est, longe hinc à pub-
lia, illud clam volo cognoscere.

ANNOTATIONES.

Dati annuli:] Nobiliores annulos aureos
ultra manus digito penultimo gestabant;
et ignora comissionis dabant: ut adesse
et constitutum convivii, quod commu-
ni celebrabant, cogerentur.

8 Quid hoc hominis est?] Hæc sunt verba ha-
bitum & formam eunuchi mirantis in Chærea.
10 Procul hinc.] A publica via, semotis ar-
bitris.

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA. ANTIPHO.

NUM quis hic est? nemo est: num quis
hinc me sequitur? nemo homo est.

ne erumpere hoc licet mihi gaudium? prò
Jupiter!

Tempus profecto est, cum perpeti me pos-
sum interfici,

(qua. hoc gaudium contamineat vita ægritudine ali-
nemine me curiosum intervenire nunc mihi,

me sequatur, quoquo eam, rogitando obtun-
dat, enecet,

6 gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam,
unde emergam, ubi siem

tum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus
sim, anne insaniam?

michi quæram, sanus ne mente sim, an insaniam?

Ch. Quis hic est? Ne-
mo est. Num ex domo Thai-
dis aliquis exiit, ad me se-
quendum? Nemo quisquam
est. Jamne retentum in
animo gaudium, quod sen-
tio mihi proferre licet? O
Jupiter! nunc tempus est,
cum mihi mortem inferri
permittere possim, ne tan-
tum gaudium vita longior
corrumpat dolore aliquo:
sed vereor ne obuius mihi
fiat curiosus aliquis, qui
quisque obtundat mihi au-
res, cur gestiam, quid læ-
tus sim, quo vadam, unde
egrediar, unde mihi vestem
hanc comparaverim, quid.

ANNOTATIO.

8 Quid mihi quæram?] Superabundat illud mihi, phrasi Atticâ.

Ant.

An. Ad eum accedam, & hanc gratiam ejus (ut desiderat) demerebor : Chærea, quamobrem sic exultas ? Quidve hic habitus denotat ? Quid est quod tantam lætitiā exprimis ? Quid tibi vis ? Satisne sapias ? Quid me intueris ? Quid files ? Ch. O latus & faustus mihi dies ! amice saluus sis. Nemo est omnium, quem ego nunc magis cuperem videre quam te. An. Recense amabo, quid istud sit, quod tam forliciter accidit. Ch. Imo ego te oro per Herculem, ut audire libent tibi. Notane tibi est illa, cujus frater amator est ? An. Nota est, nempe mihi videtur, illam dicis Thaidem. Ch. Istam ipsam. An. Sic in memoria habebam. Ch. Quadam puella hodie ei dono missa est : quid opus est, ut ejus tibi pulchritudinem verbis, aut laudibus exprimam, Antipho ? cum scias probe, quam scitator & estimator : ejus amore captus fui. An. Itane ? Ch. Si eam videris, venustarum Principem esse fateberis, certò scio. Quid plura dicam ? ejus formā inspectā, statim amore inflammatus sum ; forte in adibus nostris erat quidam eunuchus, quem frater emerat Thaidi, nec dum ad eam tunc deductus erat : Parmeno ibi servus mihi consiliū dedit, quod ego avidè cepi. An. Quid id est ? Ch. Si silentium prabueris, citius percipies, suavit ut habitum cum eo mutem, ut pro illo me tradidi jubeam Thaidi. An. Pro eunuchone ? Ch. Pro eunuchō. An. Ecquanam tandem fuit utilitas, quam ex hoc facto perciperes ? Ch. Quarisne ? Ea fuit, Antipho, ut virginem spectarem, audirem, conversarer cum ea, cum qua cupiebam. An. levis causa, aut ratio hac tibi videtur ? Data Thaidi. Illa, ut primum me accepit, libens verò & hilaris illa me introduxit domum, commendat custodiam virginis. An. Cui ? tibine ? Ch. Mihi. An. Satis vero tutori fido scilicet. Imperat ne vir quisquam accedat, & mihi ne ab ea discedam imperat, ne in interiore aditu te remaneam solus cum sola.

An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam deo velle, inibo :

Chærea, quid est quod sic gestis ? quid sibi vestitus quærit ?

Quid est, quod lætus sis ? quid tibi vis ? fanus ? quid me

Adspectas ? quid taces ? Ch. ô festus dies hominū

Salve : nemo est omnium, quem ego magis cuperem quam te.

An. narra istuc, quæso, quid fiet. Ch. imo ego obsecro hercle, ut audias.

Nostin' hanc, quam frater amat ? An. novi : nepe, opinor, Thaidem.

Ch. Istam ipsam. An. sic commemineram. Ch. quædam hodie est ei dono data

Virgo : quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem aut laudem, Antipho ?

Cum ipsum me nōris, quam elegans formam spectator siem :

In hac commotus sum. An. ain' tu ? Ch. primo dices scio, si videris.

Quid multa verba ? amare cœpi : forte forte domi

Erat quidam eunuchus, quem mercatus frater Thaidi :

Neque is deductus etiam tum ad eam : summavit me Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. An. quid id est ? tace sis, citius audies.

Ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illuc ducier.

An. Pro eunuchon' ? Ch. sic est. An. quid tandem ex ea re ut caperes commodi ?

Ch. Rogas ? viderem, audirem, essem una, cum cupiebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio est ? tradidum mulieri.

Illā illicò ubi me accepit, læta vero ad se abducit Commendat virginem. An. cui ? tibine ? Ch. mihi.

An. satis tuto tamen.

Ch. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne abscedam, imperat.

In interiore parte tu maneam solus cum sola : ante

An. levis causa, aut ratio hac tibi videtur ? Data Thaidi. Illa, ut primum me accepit, libens verò & hilaris illa me introduxit domum, commendat custodiam virginis.

An. Cui ? tibine ? Ch. Mihi. An. Satis vero tutori fido scilicet. Imperat ne vir quisquam accedat, & mihi ne ab ea discedam imperat, ne in interiore aditu te remaneam solus cum sola.

ram intuens modeste. *An.* miser. *Ch.* ego, inquit, ad cœnam hinc eo :

ducit secum ancillas : pauca, quæ circum illam essent, manent

vitæ puellæ : continuo hæc adornant, ut lavet.

hortor properent : dum apparetur, virgo in conclavi sedet, 35

spectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem

quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

omet quoque id spectare cœpi : & quia consimilem luserat

olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,

am sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas 40

uisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.

quem Deum ? qui templa cœli summa sonitu concurrit :

homuncio hoc non facerem ? ego vero illud feci, ac lubens.

dum mecum reputo, accersitur lavatum interea virgo. (runt.

avit, redit : deinde illam in lecto illæ conlocans expectans, si quid mihi imperent : venit una,

Heus tu, inquit, Dore, 46

hoc flabellum, ventulum huic sic facito, dum lavamus.

nos laverimus, si voles, lavato : accipio tristis. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem,

Heus tu, inquit, Dore, sume hoc flabellum, & sic ventulum huic excitato, dum lavamus.

balneo redierimus, si voles, lavato. Accipio in manus flabellum, simulans me tristem esse.

Tunc profecto istam faciem tuam impudentem cuperem me vidisse, quis esset habitus tui corporis,

Nutu promitto, modeste defixis in terram oculis. *An.* Miser, qui pro libidine explenda tam indigna tuleris.

Ch. Ego, inquit *Thais*, ad cœnam militis hinc eo : adducit secum ancillas, quæ se comitentur : pauca quæ virgini adsint, domi restant, omnes recens empta,

& ad servitium parum apta : confestim apparant balnea, ut virgo lavet : dum adornantur necessaria ad lotionem, virgo in conclavi sedet suspiciens attentè tabulam pictam, parietem appensam : cujus pictura representabatur *Jupiter*,

quo modo dicitur infudisse auream pluviam in sinum Danaës. Egomet quoque id contemplatus sum : & quia consimili ludo se oblectaverat, multo magis animo gaudebam, videns

Deum se in hominem transformasse, atque in recta aliena furtim per impluvium descendisse, ut mulierem falleret : at quem Deum ? eum nempe, qui cœlum tonitru commovet & tremefacit. Si ille hac fecit, quomodo ego homunculus, non eadem facerem ?

Ego vero illum in hoc, & libenter imitatus sum. Dum hac ego apud me cogito, vocatur virgo ad balneum interim ; it, lavit, redit : deinde illam ancilla in lecto posuerunt. Sto expectans, si quod mihi dent negotium : venit una

Thais. Hæc pro, hæc, antiquis moris erat, ut singulis lavarent : hinc tot balnea publica & conclavi. Conclave est locus separatibus, sic dictus, quod intra eum multa clausa sint.

Quo pacto Danaë. Hæc fabula de imbreo Danaës in hoc composita est, ut moneretur nihil esse, quod auro & pecunia exiri non possit. Meminit ejusdem *Ovidius* in *Metamorphoseon*, & *Horatius* Ode libri primi.

41 Venisse clanculum per impluvium. Impluvium fuit area sine tecto, quod impluere imber in domum posset.

Fucum factum mulieri. Fucus est genus herbarum tingendis lanis utile : unde pro artificioso & adulterino colore sumitur. Fucum facere, est artificiosa dissimulatione deludere & fallere.

42 Qui templa cœli. Versus sunt *Ennii*.

45 In lecto collocant. A balneis in lectum se recipere moris erat, ut se reficerent à lassitudine & sudore.

ANNOTATIONES.

Hæc adornant, ut lavet.] Hæc, pro, hæc, antiquis moris erat, ut singulis lavarent : hinc tot balnea publica & conclavi.

In conclavi.] Conclave est locus separatibus, sic dictus, quod intra eum multa clausa sint.

Quo pacto Danaë.] Hæc fabula de imbreo Danaës in hoc composita est, ut moneretur nihil esse, quod auro & pecunia exiri non possit. Meminit ejusdem *Ovidius* in *Metamorphoseon*, & *Horatius* Ode libri primi.

41 Venisse clanculum per impluvium.] Impluvium fuit area sine tecto, quod impluere imber in domum posset.

Fucum factum mulieri.] Fucus est genus herbarum tingendis lanis utile : unde pro artificioso & adulterino colore sumitur. Fucum facere, est artificiosa dissimulatione deludere & fallere.

42 Qui templa cœli.] Versus sunt *Ennii*.

45 In lecto collocant.] A balneis in lectum se recipere moris erat, ut se reficerent à lassitudine & sudore.

quando flatum virgini tu
tam magnus asinus flabello
faciebas. Ch. Vix ancilla
hac mihi dixerat, cum om-
nes foras prorumpunt: a-
beunt lavatum, ingentem
strepitum edunt, ut solent
servi facere, absentibus do-
minis. Interea somno virgo
sopitur, ego transversis, &
obliquis oculis per flabel-
lum studiose intueor, & si-
mul omnia circumspicio,
satine tuta sint: video tu-
ta esse, pessulum ostia op-
pono. An. Quid tum fac-
tum est? Ch. Quid tum
factum quaris, stulte? An.
Fateor me stultum esse qui
hac quaesierim. Ch. An
ego amator occasionem mi-
hi oblatam & propositam,
tam celeriter fugientem,
tam desideratam, tam in-
expectatam elabi sinerem?
Tum per Pollucem talis ego
verè fuisset, qualis est eu-
nuchus, quem simulabam.
An. Certè per Herculem ita
est, ut dicis: sed interea
de symbolis, quibus colli-
gendis praefectus es, quid
egisti? Ch. Parata est
caena. An. Officiosus &
bona frugi es: Ubi? do-
mi-ne? Ch. Imò apud li-
bertum Discum. An. Pro-
cul hinc distat. Ch. Sed
tanto magis idcirco acce-
leremus. An. Muta vestem. Ch. Ubi mutem? perii: nam domo exclusus sum nunc, similis enim
metuo ne frater sit in adibus, tum etiam ne pater è villa jam reversus sit. An. Eamus in domum
am, ibi est, ubi commodè aliam vestem sumere possis. Ch. Rectè dicis, eamus: quin etiam
liberare tecum volo de ista puella, quomodo ea postea frui possim. An. Fiat ut tibi videtur.

Qui esset status, flabellum tenere te asinum tan-
tum.

Ch. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes pro-
ruunt se:

Abeunt lavatum, perstrepunt, ita ut fit, domus
ubi absunt.

Interea somnus virginem opprimit: ego limis specta-
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circum-
specto (oblatam)

Satin' explorata sint: video esse: pessulum ostia

An. Quid tum? Ch. quid? quid tum? fatue? An.
fateor. Ch. egon' occasionem

Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam
insperatam, (laborem)

Amitterem? tam pol ego is essem vere, qui similes

An. Sane, hercle, ut dicis: sed interim de symbolis
quid actum est?

Ch. Paratum est. An. frugi es: ubi? domini? Ch.
imo apud libertum Discum.

An. Perlonge est. Ch. sed tanto ocyus properemus
An. muta vestem.

Ch. Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc
metuo fratrem,

Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam

An. Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutem
Ch. rectè dicis.

Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum. An. fiat

ANNOTATIONES.

55 Pessulum ostio obdo.] Pessulus est obex,
aut sera ferrea, quā clauditur ostium.

60 Apud libertum Discum.] Athenis in cau-
pona perpotare nemini, nisi peregrinis & iter

facientibus, ne servis quidem licebat, ut re-
Isocrates.

64 Ibi proximum est.] Id est proximus
domus nostra est, ubi vestem mutare possis

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS Ancilla.

Do. Ita mihi Dii sint pro-
pitii, quantum ex vultu
militis perspicere potui, me-
tuo nonnihil misera ego, ne
furiosus ille rixam aliquam
aut vim faciat Thaidi.

I Ta me Di bene ament, quantum ego illum
nonnihil timeo (vim Thaidi)
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat
aut vim Thaidi.

am postquam iste advenit Chremes adolescens, frater virginis,

litem rogat, illum admitti ut jubeat : ille continuo irasci, neque

gare audere : Thais porro instare, ut hominem invitet : id

5 fiebat retinendi illius causa : quia illa, quæ cupiebat

(erat. sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non

erat tristis : mansit ibi : illa cum illo sermonem occipit.

(lum : les verò sibi putans adductum ante oculos æmulo

uit facere contra huic ægre : Heus, heus, inquit, puer, huc Pamphilam

IO perferse, ut delectet hic nos : illa exclamat, Minime gentium.

(jurgium. in convivium illam ? miles tendere : inde ad

area aurum sibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam.

est signi, ubi primum poterit, sese illinc subducet, scio.

Nam postquam iste adolescens Chremes, frater virginis Pamphile advenit, Thais militem rogat, ut illum in domum recipi jubeat : ille statim ira commotus est, neque tamen recusare ausus fuit : Thais praterea instat, ut hominem invitet ad cænam : id faciebat Thais, ut Chremetem apud se retineret, quominus abiret : quia res illas, quas vehementer ei de sorore ipsius detegere volebat, indicandi tunc locus non erat. Miles illum invitat invitatus, & tristi vultu : mansit adolescens retentus : Thais colloquium cum illo incipit. Miles verò cum opinaretur à Thaide rivalem sibi ante oculos propositum esse, voluit vicissim facere aliquid, quod molestum esset Thaidi : Heus, inquit, puer, Pamphilam voca, ut lyra canens nos oblectet : Thais exclamabat, Minime omnium hoc licet. In convivium

am adduci jubeas ? Miles verò id ut fieret contendere, inde ad jurgium ventum est. Interea annulos, torques, armillas, cæteraque ornamenta aurea sibi Thais occulte demit, dat mihi portem. Hoc est indicium, unde scio, illam, ubi primum poterit, clanculum inde discessuram.

ANNOTATIONES.

In convivium illam ?] In Græcia non stri virginis acerbis aures veneris vocabulis im-
tebantur ingenuæ mulieres ad convivia, bni noluerunt.
popinquoꝝ & cognatorum, ut Cornelius 13 Interea aurum sibi clam mulier demit.] Id
s refert. Varro apud Nonium sic refert : agebat Thais, ne pro puella data ipsam spolia-
de convivio abdicatur, ideo quod majores no- ret miles, si ei repetenti virginem negasset.

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

UM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,

Ita ut sit, ubi quid in animo est molestiæ,

am rem ex alia cogitare, & ea omnia in

rem partem : quid opu' est verbis ? dum hæc

puto, terii imprudens villam : longe jam abieram, 5

na sensi : redeo fursum, male vero me habens.

ad ipsum veni diverticulum, constitui :

Dum in villam eo, cœpi egomet (ut solent qui aliqua agitudine animi agitantur) inter eundem de alia re super alia cogitare, & ea omnia in deterioꝝ rem partem interpretari : quid plura dicam ? dum hac cogito, aliud agens locum pradii transivi : longe jam ab eo processeram, cum errorem animadverti : isthuc

sum male quidem me habens. Ubi veni ad semita diverticulum, quæ à via publica de-
ad villam, ibi restiti :

ANNOTATIO.

ad ipsam diverticulum.] Diverticulum est semita deflexa à via publica ad villam alicujus.
Diverticula sunt transversæ viæ.

tunc cœpi tecum cogitare;
Hem, num per duos dies
commorandum est mihi hic
ruri, soli, sine Thaide?
Quid tum inde mihi erit?
nihil: quid nihil? Si non
tangendi est potestas, eho,
anne saltem videndi erit?
Si tangere non licet, videre
eam quidem licebit: certe
postremum amoris benefici-
um quippiam est: villam prætereo sciens
ad urbem rediturus, ut imprudens eam antea præterieram.
Verum quid causa est, cur subito huc exit Pythias turbata metu?

Occepi tecum cogitare; Hem, biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est: quid nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certe extrema linea
Amare, haud nihil est: villam prætereo sciens.
Sed quid hoc quod timida subito egreditur Py-
thias?

A N N O T A T I O.

12. *Extrema linea amare.*] Metaphora ducta
à Circo, vel à Stadio: nam initium, & locus, un-
de ii, qui cursu certant, emittuntur, signaban-
tur linea, ex creta in solo ducta. Hinc illæ lo-

quendi formulæ, ad lineam stare, lineæ infibi-
re, & ultra lineam vagari. *Extrema linea*
amare est tantum videre amicam, & longè ab
esse à meta, id est, ab ejus possessione.

A C T U S I V. S C E N A I I I.

P Y T H I A S. P H Æ D R I A. D O R I A S.

Py. Ubinam ego infelix
illum flagitiosum & sacri-
legum eunuchum deprehen-
dam? Aut ubi investigabo?
Hocine tam temerarium
facinus committere ausus
est? Ph. Perii: quid hoc sit,
quod Pythias queritur, me-
tuo. Py. Quin etiam am-
plius scelestus, postquam per-
ludum & jocum virginem
fefellit, omnem vestitum
misera discerpit, atque ipsi
comas diruulsi. Ph. Hem.
Py. Quem, ego, si nunc tene-
rem, quam cito unguibus
illi venefico in oculos irru-
rem! Ph. Equidem nescio
quid turbarum, me absente,
excitatum est domi. Acce-
dam ad Pythiam: Quid
istud est? Quid celeras?
Aut post quem curris, Py-
thias? Py. Eheu Phædria,
rogasne post quem cur-
ram? Apage hinc te, quo
meritis es, cum donis tuis
tam venustis. Ph. Quid
istud est rei? Py. Quid à
me quaris? O quos tumultus eunuchus, quem nobis donasti, quos motus edidit? Virginis
miles Thaidi heræ munus dederat, stuprum intulit. Ph. Quid dicis?

Py. Ubi illum ego scelerosum misera, atque
impium inveniam? aut ubi
Quæram? hocine tam audax facinus facere
ausum? Ph. perii: hoc quid sit vereor.
Py. Quin insuper etiam scelus, postquam luti-
catus est virginem,
Vestem omnem miseræ discidit: tum ipsam capi-
lo conscidit.
Ph. Hem. Py. qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem ven-
fico!
Ph. Profectò nescio quid absente nobis turbatum
est domi. (ris, Pythias)
Adibo: quid istuc? quid festinas? aut quem qua-
Py. Hem Phædria, egon' quem quæram?
hinc quo dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. Ph. quid istuc est rei?
Py. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis
quas turbas dedit?
Virginem, quam heræ dederat dono miles, ven-
vit. Ph. quid ais?

A N N O T A T I O N E S.

4. *Vestem omnem misera discidit:*] Ex his ap-
paret virginem multum reluctatam esse.

11. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas*
didisti?] Antecedens etiam à Poëtis præmittitur

relativo, ut in hoc loco. Sic Virg. in 1. l. 1.
Urbem quam statuo, vestra est. Quod in præ-
efferas: *Quam statuo urbem.* Sic orator dicit
Quas ad me dedisti literas, placuerunt.

Py. Perii

Py. Perii. *Ph.* temulenta es. *Py.* utinam sic fient, mihi qui male volunt.

Do. Au, obsecro, mea Pythias, quid istucnam monstri fuit?

Ph. Infans: quâ istuc facere eunuchus potuit?

Py. ego illum nescio

15

qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere:

Ne autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,

aliquid domo abeuntem abstulisse. *Ph.* nequeo mirari fatis,

quò abire ignavos ille possit longius, nisi domum forte ad nos rediit. *Py.* vise, amabo, num sit.

Ph. jam faxo scies.

21

Do. Perii, obsecro, tam infandum facinus, mea tu, ne audiui quidem.

Py. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maxumos,

et nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat:

nam illum aliquo conclusissem, neque illi commississem virginem.

25

ambelles esse & impotentes: verum de hoc non cogitaveram: nam illum in aliquo loco conclusissem, si amatorem eum tantummodò esse meminissem; neque illi virginem custodiendam dedissem.

Ph. Ebria es?

Py. Utinam sic ebrii sint, qui mihi male cupiunt. *Do.* Hau, amabo, mea Pythias, ecquid istud monstri fuit?

Ph. Desipis: quomodò istud facere eunuchus potuit? *Py.* Ego nescio, quis ille fuerit, an vir, aut eunuchus: hoc quod commisit, res ista manifestum facit.

Virgo lacrymis conficitur, neque, cum interrogatur, audet dicere quid ei factum sit: ille autem bonus vir disparuit, neque usquam invenitur: insuper hoc ego misera suspicor, ali-

quid eum domo furto sustulisse. *Ph.* Mirum admodum mihi videtur, quò ille enervis & debilis viribus tam longè fugere potuerit, nisi forte domum sese receperit. *Py.* Vise, precor, num sit in vestris adibus.

Ph. Mox faciam te certior. *Do.* Perii, oro, tu mea Pythias, tam horrendum facinus ne audiui quidem. *Py.* At pol ego audieram eunuchos vehementer ardere amore mulierum,

et nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat: nam illum in aliquo loco conclusissem, si amatorem eum tantummodò esse meminissem; neque illi virginem custodiendam dedissem.

Ph. Egrede foras, scelerate! At etiam cessas, fugitive? huc! prode, in damnum heri empte. *Do.* Obsecro. *Ph.* Oh, vide ut turpiter os torset sceleratus. Quid huc redisti? Quid vestem mutasti? Quid dicis? Pythias, si paulum tardassem, domi illum non reperissem, ita jam paraverat fugam. *Py.* Quasò, habesne hominem? *Ph.* Cur non habeam? *Py.* O factum bene! *Do.* Istud vero per Pollucem factum bene. *Py.* Ubi est? *Ph.* Quid sapius quæris? Numquid vides eunuchum quem

ambelles esse & impotentes: verum de hoc non cogitaveram: nam illum in aliquo loco conclusissem, si amatorem eum tantummodò esse meminissem; neque illi virginem custodiendam dedissem.

Ph. Egrede foras, scelerate! At etiam cessas, fugitive? huc! prode, in damnum heri empte. *Do.* Obsecro. *Ph.* Oh, vide ut turpiter os torset sceleratus. Quid huc redisti? Quid vestem mutasti? Quid dicis? Pythias, si paulum tardassem, domi illum non reperissem, ita jam paraverat fugam. *Py.* Quasò, habesne hominem? *Ph.* Cur non habeam? *Py.* O factum bene! *Do.* Istud vero per Pollucem factum bene. *Py.* Ubi est? *Ph.* Quid sapius quæris? Numquid vides eunuchum quem

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

EXI foras scelestes! at etiam restitas,

Fugitive? prodi, male conciliate. *Do.* obsecro. *Ph.* oh!

vide, os ut sibi distorset carnufex.

Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?

Quid narras? paululum si cessassem, Pythias,

5

mi non offendissem: ita jam ornatat fugam.

Habesne hominem, amabo? *Ph.* quid ni?

Py. ô factum bene!

Istuc pol verò bene. *Py.* ubi est? *Ph.* rogatas? non vides?

Videam? obsecro, quem? *Ph.* hunc scilicet.

Py. quis hic est homo?

quem vides? *Py.* An videam? Obsecro, quis est ille, quem video?

Ph. Quis hic est homo?

ANNOTATIO.

[Male conciliate.] Id est, in perniciem meam empte, magno empte, charè comparate. Vetus Interpres nundinas pro concilio exponit; unde conciliare pro emere sumitur.

Ph. *Quem hodie Parmeno ad vestras ades deduxit.*

Py. *Hunc oculis suis nulla ex nostris ancillis unquam vidit, Phædria.* Ph. *Nulla eum vidit?* Py. *An tu, obsecro, hunc esse credidisti eunuchum, qui ad nos deductus est?* Ph. *Credidi: nam nullum habui alium.*

Py. *Au! hic quidem nullo modo illi, quem ad nos misisti, est comparandus: ille erat eleganti forma, & facie ingenue homine digna.*

Ph. *Talis vobis diu apparuit, quia veste versicolori exornatus fuit: nunc tibi videtur turpis & deformis, quia illa non indutus est.*

Py. *Tace, precor: quasi paulo inter se differant. Ad nos hodie deductus est adolescentulus, visu pulcherrimus, & gratissimus, quem semper spectare velles, Phædria.*

Hic est rugosus senex, incurvus & flaccidus, vetero laborans, colore sublivido & subrufo, sicut mustela.

Ph. *Hem, quæ hæc est fabula? Eò me rediges, ut egomet nesciam, emerimne istum, necne.* Eho tu, num ego emi te? Do. *Emisti.*

Py. *Impera, ut rursus mihi respondeat.* Ph. *Interroga.* Py. *Venistine hodie in domum nostram?* Negat.

At ille, alter venit, quem deduxit secum Parmeno, natus annos sedecim.

Ph. *Agedum, Dore, hoc mihi explica, primum: unde sumpisti hanc vestem, quæ indutus es? taces? monströse homo, an non dicturus es?*

Do. *Venit Chærea.* Ph. *Fraterne meus?* Do. *Ita.* Ph.

Quando? Do. *Hodie.* Ph. *Quampridem?* Do. *Modò.* Ph. *Cum quo?* Do. *Cum Parmenone.*

An fratrem meum antea cognoveras? Do. *Minime, nec unquam ab ullo, quis esset, dici in-*

eram. Ph. *Undenam igitur fratrem meum Chæream esse sciebas?* Do. *Parmeno eum fratrem*

um esse dicebat: Chærea hanc mihi dedit vestem. Ph. *Perii.* Do. *Meam ipse sumpsit: postea*

Chærea & Parmeno adibus egressi sunt.

Ph. *Qui ad vos deductus hodie est.* Py. *hunc oculis suis*

Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

Ph. *Non vidit?* Py. *an tu hunc credidisti esse obsecro,*

Ad nos deductum? Ph. *namque alium habui neminem.* Py. *au!*

Nec comparandus hic quidem ad illum est: ille

Honestæ facie, & liberali. Ph. *ita visus est*

Dudum, quia varia veste exornatus fuit:

Tunc tibi videtur scædus, quia illam non habet.

Py. *Tace obsecro: quasi vero paulum interficiet.*

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu videre vero velles, Phædria.

Hic est vetus, vietus, veterinosus, senex,

Colore mustellino. Ph. *Hem, quæ hæc est fabula?*

Eò rediges me, ut, quid egerim egomet, nesciam.

Eho tu, emin' ego te? Do. *emisti.* Py. *juba-*

mihi denuo

Respondeat. Ph. *roga.* Py. *venistin' hodie ad nos?*

At ille alter venit annos natus sedecim,

Quem secum adduxit Parmeno. Ph. *agedum*

hoc mihi expedi

Primum: unde habes istam, quam habes, vestem

taces?

Monstrum hominis! non dicturus? Do. *venit Chærea.*

Ph. *Fraterne?* Do. *ita est.* Ph. *quando?* Do. *hodie.*

Ph. *quam dudum?* Do. *modo.*

Ph. *Quicum?* Do. *cum Parmenone.* Ph. *notasti*

eum prius?

Do. *Non: nec, quis esset, unquam audieram.*

Ph. *Unde igitur, meum fratrem esse sciebas?*

Parmeno

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. Ph. *occidit.*

Do. *Meam ipse induit: post unâ ambo abiit*

foras.

Quampridem? Do. *Modò.* Ph. *Cum quo?* Do. *Cum Parmenone.*

An fratrem meum antea cognoveras? Do. *Minime, nec unquam ab ullo, quis esset, dici in-*

eram. Ph. *Undenam igitur fratrem meum Chæream esse sciebas?* Do. *Parmeno eum fratrem*

um esse dicebat: Chærea hanc mihi dedit vestem. Ph. *Perii.* Do. *Meam ipse sumpsit: postea*

Chærea & Parmeno adibus egressi sunt.

ANNOTATIONES.

21 Vietus.] Id est, languidus, sine vi. Vel inflexus, incurvus; nam viere, inquit Varro, est vinpire, unde vimina.

Veterinosus.] Veterinus quem λῆθαρρον, Græci dicunt, est apostema ex phlegmate, vel atrabile, natum in posteriore parte cerebri, inextinguibilem pene dormiendi necessitatem inducens, magnamque oblivionem.

22 Colore mustellino.] Hic erravit Terentius cum legisset apud Menandrum: γέρον, quod lentiginosum senem significat, modi fere sunt eunuchi, ad similitudinem lionis qui pelle est maculosa, ut eunuchus erat, ore sparso: Stellio autem est γαλῆ, hæc perperam Terentius confudit.

Py. Jam fati' credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?

Py. Jam fati' certum est virginem vitiatam esse? Ph.

age nunc, bellua,

credis huic quod dicat? Py. quid isti credam?

res ipsa indicat.

Ph. Concede istuc paululum: audin' etiam paululum; sat est.

Py. dum hoc rursus, Chærean' tuam vestem detraxit tibi? 40

Ph. Factum. Ph. & ea est indutus? Dor. factum.

Ph. & pro te huc deductus est? Do. ita.

Ph. Jupiter magne, ô scelestum, atque audacem hominem! Py. vae mihi! (dis?)

Py. iam nunc non credis indignis nos esse irrisas mo-

Ph. Mirum ni tu credis quod iste dicat: quid agam, nescio.

Py. tu negato rursus: possumne ego hodie ex te exculpere 45

Py. erum? vidistin' fratrem Chæream? Do. non.

Ph. non potest sine

Py. malo fateri: video: sequere me hac: modò ait, modò negat.

Py. tra me. Do. obsecro te vero, Phædria. Ph. i intro nunc jam. Do. hoi, hei.

Ph. Alio pacto honeste quomodo hinc nunc abeam nescio:

Py. factum est siquidem: tu me hic etiam nebulo ludificabere? 50

Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me vivere.

Py. Sic est. Py. inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.

Py. et nunc, quid faciendum censes, Dorias? Do. de istac me rogas

Py. virgine? Py. ita: utrum taceamne, an prædicem?

Dor. tu pol, si sapis,

Py. quod scis, nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis: 55

Py. ac re & te omni turba evolves, & illi gratum feceris.

Py. Jam satis, Phædria, credis me non esse temulentam, nec quidquam mendacii finxisse? Jam satis exploratum est, & conperit, virginem stupro pollutam esse? Ph. Age nunc, solida, credisne huic id, quod dicat? Nimirum servo, eunucho, & fugitivo?

Py. Cur isti non credam? Nam etsi non crediderim, res satis ipsa declarat. Ph.

Dore, secede huc paululum: audisne? Nunc etiam paululum; satis est. Responde mihi iterum, Chæreane tuam vestem detraxit tibi?

Do. Factum est ita. Ph. Et eam induit? Do. Factum, inquam. Ph. Et pro te ad Thaidem deductus est?

Do. Etiam. Ph. Proh maxime Deorum Jupiter! O nefarium & impudentem hominem! Py. Vae mihi misera. Quid? etiamne nunc credere non vis indignis nos esse delusas do-

lis? Ph. Mirandum esset, si non tu serva servo fidem haberes: quid agam incertus sum. Heus tu negato rursus: iubeo: An non possum hodie ex te verum exprimere? Vidistine fratrem Chæream? Do.

Non vidi. Ph. Non potest sine tormentis veritatem fateri: sequere hac: modò asseverat; modò negat. Ora me, & pœnam deprecare.

Do. Per Deos vero tibi supplico, Phædria. Ph. Introito. Do. Hoi, hei. Ph.

Alio modo, nisi per hanc fallaciam, non possum ex hac difficultate honeste evadere: etenim actum est; vitiatam est virgo à fratre: tu me hic etiam tenebrio ludos facies? Py. Hanc fraudem factam esse à Parmenone tam certo scio, quam me nunc vivere.

Dor. Sic est. Py. Per Pol-

em inveniam hodie rationem, qua Parmenoni vicem reddam. Sed nunc, Dorias, quid facere censes? Do. De ista virgine nempe, consilium quavis? Py. Ita, utrum sileam quod factum est, prædicam? Dor. Tu pol, si prudens es, dissimula te id scire, quasi nescieris; neque de eunucho, neque de stupro virginis illato quidquam efferas; hoc modo te omni tumultu liberabis, & virginis facies.

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Py. Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

ANNOTATIO.

6 Et illi gratum feceris.] Virgo enim sic dolet ob injuriam sibi illatam, ut ipsamet eam celet;

Dic solum discessisse, & evasisse Dorum eunuchum. Dor. Sed hicne est Chremes, quem video? Thais max ad nos veniet. Py. Quid ita? Dor. Quia cum inde ex domo militis exibam, jam tum cœperat jurgium inter illos. Py. Aufer istud aurum tibi à Thaide traditum: ego sciam ex Chremete quid factum sit;

Id modo dic, abisse Dorum. Py. ita faciam. Dor. sed videon' Chremem? Thais jam aderit. Py. quid ita? Dor. quia cum inde abeo, jam tunc cœperat Turba inter eos. Py. tu aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc quid fiet.

A N N O T A T I O.

§8 Jam tum cœperat turba inter eos.] Thraſonem & Thaidem.

A C T U S I V. S C E N A V.

C H R E M E S. P Y T H I A S.

Ch. At at, verbis Thaidis circumventus sum: vinum quod bibi, me superavit. Dum mensa accumbabam, quam videbar mihi esse belle sobrius, & sapere! postquam de mensa surrexi, neque pes, neque mens in suo officio fuit. Py. Chreme. Ch. Quis est? Ehem Pythias, vah quanto pulchrior mihi videris, quam pridem? Py. Sane, tu quidem per Pollucem, multo letior appares. Ch. Vulgare mehercule verum est dictum: Sine Cerere & Baccho languet Venus, torpetque. Sed an multo antè tempore quam venissem, Thais hic fuit? Py. Anne abiit illa jam ex domo militis? Ch. Jam atas est, ex quo egressa ab illo: rixa inter illos gravissima orta sunt. Py. Nonne tunc illa dixit tibi ut se sequereris? Ch. Nihil, nisi quod abiens mihi nutu capitis signum fecit. Py. Eho, nonne id sufficiebat? Ch. At nesciebam illam mihi nutu significare, ut ipsam sequerer; sed id quod minus intellexi, id apertius significavit miles, cum violentè exurbavit foras adibus. Sed ecce ipsam: miror in qua parte via eam antecesserim.

Ch. A T at, data hercle verba mihi sunt: vinum quod bibi. Ac dum accubabam, quam videbar mihi esse pulcre sobrius! Postquam surrexi, neque pes, neque mens suum officium facit. Py. Chreme. Ch. quis est? ehem Pythias, vah quanto nunc formosior Videre, quam dudum? Py. certe quidem tu pulchro multo alacrior. Ch. Verbum hercle verum hoc est: Sine Cerere Libero friget Venus. (militis) Sed Thais multo antè venit? Py. an abiit jam? Ch. Jam dudum, ætatem: lites factæ sunt inter eos maxumæ. Py. Nil dixit tum, ut sequerere sese? Ch. nihil nisi abiens mihi innuit. Py. Eho, nonne id fat erat? Ch. at nesciebam illam dicere illam, nisi quia Correxist miles, quod intellexi minus: nam extrusit foras. Sed eccam ipsam video: miror, ubi huic egrediente antevorterim.

A N N O T A T I O.

6 Sine Cerere & Libero friget Venus.] Ceres est Dea frugum, & Bacchus vini: eleganter Terentius Cererem pro cibo, Bacchum pro vino dixit per metonymiam; inventorem pro

invento. Voluptas in calore sanguinis, conferta est, qui his rebus alitur. Horatius, *enim posthac, aliâ calebo Fæmina. Frigens uxorès mariti, qui non admodum amant.*

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

CRedo equidem illum jam affuturum esse,
illam ut eripiat: sine veniat:
Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illicò ef-
fodientur.

Usque adeo ego illiū ferre possum ineptias, &
magnifica verba,
Verba dum sint: verum enim si ad rem confe-
rentur, vapulabit.

Ch. Thais, ego jam dudum hīc adsum. **Th.** ô mi
Chreme, te ipsum exspectabam: 5

Sin' tu turbam hanc propter te esse factam? &
adeo ad te attinere hanc

Omnem rem? **Ch.** ad me? quī? quasi istuc! **Th.**
quia dum tibi sororem studeo
reddere, & restituere, hæc atque hujusmodi sum
multa passa.

Ch. Ubi ea est? **Th.** domi apud me. **Ch.** chem!
Th. quid est?

Ducta ita, uti teque illaque dignum est. **Ch.**
quid ais? **Th.** id quod res est. 10

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te
quidquam pretii.

Ch. Et habetur, & referetur à me, Thais, tibi,
ita uti merita es,

gratia. **Th.** atenim cave, ne priusquàm hanc à
me accipias, amittas,

Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi
nunc venit ereptum.

Ubi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum mo-
numentis. 15

Ch. Viden' tu illum, Thais? **Py.** ubi sita est?

Th. in risco: odiosa cessas?

Ch. Militem secum ad te quantas copias adducere?

adi possit: nam hæc ea est, quam miles à me erepturus venit.

Abi tu, Pythia, & arcam è
nostra profer huc cum insignibus & ornamentis, ex quibus agnosci possit, quæque in ea as-
sunt. **Ch.** Videsne militem, Thais? **Py.** Ubi posita est, hæc arca? **Th.** In risco: molesta
id moraris? **Ch.** Quantum exercitum huc agit?

Th. Puto cerè illum
Thrasonem mox adventu-
rum, ut illam Pamphilam
à me rapiat: sine veniat:
atqui si illam summo at-
tigerit digito, statim ei
oculi eruentur. Adhuc
usque tolerare possum illius
ineptias, & gloriosa verba,
dummodo tantum sint ver-
ba: nam si in rem dedu-
cantur, & qua ille dicit;
opere exequi conatur, pla-
gis cadetur. **Ch.** Thais,
jam pridem huc adveni.
Th. O mi Chreme, te ip-
sum exspecto: scisne tui
causâ hoc jurgium & con-
tentionem excitatam esse,
adeo ut hæc omnis res ad
te pertineat? **Ch.** Ad me?
quomodo? quasi istud com-
moverim. **Th.** Quia dum
sororem tuam (Pamphilam)
conor tibi reddere, & re-
stituere, hæc à milite, atque
alia multa perpeti coacta
sum. **Ch.** Ubi ea est? **Th.**
Domi mea est. **Ch.** Hem
(quàm timeo!) **Th.** Quid
est? timesne ejus pudici-
tia? Educata est, & in-
stituta liberaliter, ut & te,
& illâ dignum est. **Ch.**
Quid ais? verumne dicis?
Th. Dico id, quod res est.
Hanc tibi dono do, nec pro
ea ulla impensas mihi à te
reddi posco. **Ch.** Hæc gra-
tia tibi habetur, & in ani-
mo accepta fertur, si ver-
bis tibi referri nequit, ut
merita es. **Th.** Verum
enim cave, ne prius hanc
amittas, quam tibi à me

ANNOTATIONES.

15 Cistellam.] Scrinium, arcam, in qua
sunt ornamenta virginis, quibus agnosceretur
suis, nempe forte armillæ, crepundia. Ea
Thais jubet efferri domo, ut ostendantur Chre-

meti, atque ita sororem possit agnoscere.

16 In risco:] Riscus, cista est pelle contexta,
nomen Phrygium est.

At at! Th. Formidolosusne es? Ch. Egone formidolosus sim? Nemo est omnium hominum, qui vivat, minus formidolosus. Th. Atque ita nunc opus est ne sis talis. Ch. Hau! vereor ut me talem esse, qualis sum, putes. Th. Imo hoc animo reputa; ille cum quo tibi decertandum est, advena est, minus potens, quam tu; minus notus & minus amicorum habens in his locis. Ch. Hoc sat scio: sed imprudentis est damnum pati, & recipere, quod evitare & arcere possis. Malo ego nos cavere ab illo milite, quam post acceptam injuriam vindictam adversus eum persequi. Tu abi domum intro & sera fores claude, dum ego hinc ad forum transcurro, volo huc adducere advocatos, defensores nobis in hoc tumultu. Th. Mane. Ch. Melius est ut advocatos adducam. Th. Mane. Ch. Desine me detinere, mox rediero. Th. Nihil opus est istis auxiliis, Chreme: dic modò illam tuam sororem esse, & te illam parvulam amisisse, nunc cognovisse: signa hac quibus probes ita esse, ostende. Py. Adsunt hac mumentia. Th. Cape ea Chreme. Si vim faciet miles, in jus voca, aut trahere: intellexistine? Ch. Omnino. Th. Adhuc & animose hac pronuncia. Ch. Faciam. Th. Attolle pallium humeris delapsum. Per huc Chremeti opus est patrono, quem mihi defensorem paro.

At At! Th. num formidolosus obsecro, es, mihi? Ch. apage sis.

Egon' formidolosus? nemo est hominum, qui vivat, minus.

Th. Atque ita opu' est. Ch. hau! metuo, qualem tu me esse hominem existumes.

Th. Imo hoc cogitato: quicum res tibi est, pergrinus est,

Minu' potens quam tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

Ch. Scio istuc: sed tu quod cavere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere, quàm hunc ulcisci accepta injuria.

Abi tu, atque ostium obspera intus, ego dum hinc transcurro ad forum:

Volo ego adesse hîc advocatos nobis in turba hanc Th. mane.

Ch. Melius est. Th. mane. Ch. omitte: jam adde ro. Th. nil opus est istis, Chreme:

Hoc dic modò, sororem illam tuam esse, & te parvam virginem

Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. Py. adsunt. Th. cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellexistine? Ch. probe.

Th. Fac animo hæc præsentî dicas. Ch. faciam. Th. attolle pallium.

Perii; huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. CHREMES. THAIS. SANGA, Servus Thrasonis.

Thr. Nunquid indecorum est, Gnatho, tam atrocem injuriam mihi factam impune pati? Mori me fortiter potius est: Simalio, Donax, Syrisce, sequimini. Primum ades vi capiam. Gn. Egregie. Thr. Virginem eripiam. Gn. Recte.

Thr. Hancine ego ut contumeliam tam infamem in me accipiam, Gnatho? Mori me fatius est: Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primum ædeis expugnabo. Gn. recte. Thr. virginem eripiam. Gn. probe.

Male multabo ipsam. *Gn. pulcre. Thr. in medium huc agmen cum vecti, Donax, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrifce, in dexterum.*

lo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? *Sa. eccum adest.*

Quid ignave? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?

Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:

sanguine hoc fieri non posse: quâ abstergerem vulnera.

Ubi alii? *Sa. qui, malum, alii? solus Sannio servat domi.*

Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.

sunt isti alii? Solus Sannio adest, qui custodit res quæ sunt domi. Thr. Tu hosce ordina: ego stabo in media acie post principes milites: ex isto loco omnibus signum dabo ineundi certa-

Thr. Ipsam Thaidem acerbè puniam. Gn. Belle. Thr. In medium huc agmen accede cum vecti, Donax, tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrifce, in dexterum. Alii procedant: ubi est centurio Sanga, & manipulus servorum culinariorum? Sa. Ecce cum, adest. Thr. Quid iners? An tu peniculo, quem portas, pugnare cogitas? Sa. Egone peniculum in bello non ferrem, quo vulnera abstergerem? Cum Imperatoris fortitudinem notam haberem, & robur militum, nec sine sanguinis effusione hanc obsidionem fieri posse. Thr. Ubi alii sunt? Sa. Quinam, ma-

ANNOTATIONES.

In medium huc agmen cum vecti.] Primum in, seu, ut nunc appellant, prima custodia, *ant-garde, Ang. the Van:* mediam agmen, *la bataille, Ang. the Flank:* postregmen, *l'arriere-garde, Ang. the Rear.* is est lignum teres & oblongum, præest instrumentum ferreum & militare, perfodiuntur parietes.

Simalio.] Jucundum est intelligere nominum militum Thrasionis, Simalio simus esset. Donax, *δυναξ*, arundo, qui line pro hasta utebatur. Syrifcus à *συρις*, quod Syrus esset origine, vel à Syrisco vimineo, in quo ficus solent asservari.

sinistrum cornu.] Cornua erant latera aciei, ita quod prominerent; In quibus stabant milites, qui utrinque claudabant latera aciei armis, quapropter turmæ equitum, alæ dixerunt, *Des Compagnies de Cavalerie. Ang. Body of Horse.*

Ubi centurio est Sanga.] Centurio est centum militum præfectus. Unde & centuria quod dicitur, cujus ramen numerus postea variatus: nam legio apud Romanos antiquitus sexcentorum millium erat, unde quadratum agmen dicitur. Postea duo millia & ducentos addidit Marius, ut constaret sex millibus, & ducentis militibus. In legione erant sexaginta manipuli, manipuli triginta, cohortes decem. *manipulus furum?] Manipulus est fasciculus furum qui manu comprehenditur, quod signum in militia fuit prisca Romanorum. Ovidius.*

arica suspensos portabat longa maniplos:] Unde manipularia nomina milites habet.

le ponitur pro exigua militum manu, quæ sequitur signum. Fures hic dicuntur seruari, fures nonnunquam pro servis accipiuntur. Servius ad illud carmen Virgilii,

domini facient, audent cum talia fures?

Sæpissime tamen fures apud comicos intelliguntur servi culinarum. Forte fossiores intelligit, & cuniculos agentes ad evertenda mœnia, & arces, *Pionniers, Ang. Pioneers.* Sangam, quia coquus erat, Thraio vocat Centurionem tanquam aliis honoratorem. Sangam dictum quidam volunt à Sangia vico, vel Sangario flumine Phrygiæ, nam Phryges serviles sunt. Fortè à Græco *σάγαις*. Quod securis quoddam genus est.

10 Qui, malum, alii?] Malum vicem interjectionis irascentis sustinet.

11 Hic ero post principia:] Id est, post Principes in acie. Milites in militia Romana Principes dicebantur secundæ aciei milites, armis maximè insignes: ita enim acies apud Romanos instruebatur, ut primi hostes aggredierentur manipuli hastatorum, ex flore juvenum pubescentium collecti: qui si hostem propulsare non possent, à Principibus, qui omnes securati erant, in intervalla ordinum recipiebantur. Moxque hi, nempe Principes, in eorum, nempe hastatorum locum succedebant. Hastati autem post eos subsequiebantur. Si à Principibus quoque non satis feliciter esset pugnatum, à primâ acie ad Triarios paulatim se referebant, unoque agmine facto, nullaque spe post se relicta, unâ omnes in hostem procedebant: Principia est locus in acie Principum militum. Inde, post principia esse, significat, in tuto esse, ubi noster Thraio se collocaverat. Principia etiam est locus in castris, ubi habitat Dux & Imperator. Hæc ex Livio sub finem Octavi libri primæ Decadis. Cæterum Homerus, *Iliad. V.* laudat Diomedem, quod inter principes primâ acie pugnaret, sicut Homerus imitatus Virgilius similiter Æneam de fortitudine laudans ait;

Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis.

Gn. II.

Gn. Istud est peritum & prudentem esse: quam recte milites disposuit! quam prospexit sibi tuto in loco!

Thr. Hos idem Pyrrhus observavit, hunc ordinem tenuit. Ch. Vide ne tu, Thais, quid agat Thraso, ut nos oppugnet? Certe prudens consilium est, nos intra domum recipere, & fores occludere. Th. Sane hic vanus nugator est: nec est causa cur tibi fortis Imperator nunc esse videatur.

Thr. Quid censeres faciendum, Gnatho? Gn. Fundam nunc vellem tibi in manus dari, ut tu illos obsessos ferives clandestinè & latenter; in fugam se darent.

Thr. Sed ecce Thaidem ipsam video. Gn. Quin mox impetum facimus? Thr. Mane, omnia prius consilii prudentia,

quàm vi armorum tentare sapientem convenit. Fortasse quæ jubebo, nulla vi adhibita factura est. Gn. Dii vestram fidem! quanti aestimandus est ille, qui sapit! nunquam ad te accedo, quin doctior recedam.

Thr. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi darem istam virginem, nonne mihi promissisti hos dies soli mihi te concessuram?

Th. Quid tum postea? Thr. Istudne rogas, quæ mihi coram ante oculos amatorem apposuisti tuum?

Th. An tibi dignus videtur ille, quicum loquaris? Thr. Et cum eo furtim à me discessisti? Th. Ita libuit.

Thr. Pamphilam huc igitur adduc, & redde, nisi vis eam tibi per vim eripi. Ch. Tibi illam reddat?

aut tu eam attingas, omnium scelestissime? Gn. Ah quid ais? tace. Ch. Quid tu tibi cum tua nihil intersit, Gnatho? Thr. Ergone meam tangere quis prohibeat? Ch. Tuam autem esse, furcifer? Gn. Vide sis, ignoras cui viro nunc convitium dicis. Ch. Non tu hinc abis pure? scisne, o miles! ut tecum agatur? Si vel minimam turbam hodie hic commoveris,

Gn. Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipse cavet loco.

Thr. Idem hocce Pyrrhus fecitavit. Ch. videntur Thais, quam hic rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occidendis ædibus.

Th. Sane, quod tibi nunc vir videatur esse, nebulo magnus est:

Ne metuas. Thr. quid videtur? Gn. fundam nunc nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.

Thr. Sed eccam Thaidem ipsam video. Gn. quæ mox irruimus? Thr. mane.

Omnia prius experiri verbis, quam armis, sapientem decet.

Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? Gn. vestram fidem!

Quanti est sapere! nunquam accedo ad te, quæ abs te abeam doctior.

Thr. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem,

Dixisti hos mihi dies soli dare te? Th. quid tum postea? Thr. rogitas,

Quæ mi ante oculos coram amatorem adduxisti tuum?

Th. Quid cum illo agas? Thr. & cum eo claudere subduxisti te mihi?

Th. Libuit. Thr. Pamphilam ergo huc redde, si mavis eripi.

Ch. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. Gn. ah, quid agis? tace.

Ch. Quid tu tibi vis? Thr. ego non tangam meam. Ch. tuam autem, furcifer?

Gn. Cave sis: nescis cui maledicas nunc videtur. Ch. non tu hinc abis?

Scin' tu ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,

ANNO TATIO.

13 Pyrrhus fecitavit.] Se post principia posuit Pyrrhus Epirotarum Rex. Pyrrho Annibal inter Imperatores, cum primas Alexandro Magno dedisset, secundas tribuit, quod cæstra metari primus docuerit, id est, describere, & lo-

care, Camper. Ang. To encamp. Ad nemo elegantius loca cepit præfidia duxerit, Choisir bien les lieux, se fortifier. To choose his Ground, to fortify himself.

am, hujus loci, dieique, meique semper memin-
neris.

Miseret tui me, qui hunc tantum hominem
facias inimicum tibi.

Diminuat ego caput tuum hodie, nisi abis.

Gn. ain' vero, canis?

ine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi
vis? quid cum illa rei tibi est?

Scibis: principio eam esse dico liberam. *Thr.*

hem! *Ch.* civem Atticam. *Thr.* hui! 35

Meam sororem. *Thr.* os durum! *Ch.* miles,
nunc adeo edico tibi,

vim facias ullam in illam. *Thais*, ego ad So-
phronam eo

ricem, ut eam adducam, & signa ostendam
hæc. *Thr.* tun' me prohibeas,

ne tangam? *Ch.* prohibeo, inquam. Gn.

audin' tu? hic furti se alligat.

h' hoc est tibi? *Thr.* hoc idem tu ais? *Th.* quæ-
re, qui respondeat. 40

Quid nunc agimus? Gn. quin redeamus;
jam hæc tibi aderit supplicans

o. *Thr.* credin'? Gn. imo certe: novi ingeni-
um mulierum;

unt, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.*
bene putas.

Jam dimitto exercitum? *Thr.* ubi vis. Gn.

Sanga, ita uti fortes decet

tes, domi focique fac vicissim ut memineris. 45

Jam dudum animus est in patinis. Gn. frugi

es. *Thr.* vos me hac sequimini.

*Sic certe est: ita comparata sunt à natura mulieres; quando vis, nolunt, quando nolis, vo-
& cupiunt ultro, nemine suadente. Thr. Rectè judicas. Gn. Jamne mox missionem mi-
faciam? Thr. Quando voles. Gn. Sanga, fac ut culina, cibique memineris, sicut fortes
milites, qui alacres pro focis & penatibus pugnant. Sa. Jampridem à bello aversus animus
illis & cupidinis totus est. Gn. Bona frugi es, & utilis. Thr. Vos hæc me sequimini.*

faciam, ut hujus loci, diei,
meique semper memoriam
habeas. Gn. Misereor tui,
qui hujus tanti hominis
inimicitias suscipias. Ch.
Infringam caput tuum ho-
die, nisi abis. Gn. Siccine
minaris, impudens? Thr.
Quis tu homo es? Quid
tibi vis? Quid tibi rei est
cum illa? Ch. Primum
ego assero eam esse liberam.
Thr. Hem! Ch. Civem
Atticam. Thr. Hui! Ch.
Meam sororem. Thr. Frons
ferrea! Ch. Miles, nunc
etiam tibi denuncio, ne
vim ullam facias contra
illam. *Thais*, ego eo ad
Sophronam nutricem, ut
eam huc adducam, &
hæc monumenta agnitionis
ostendam. Thr. Tunc pro-
hibere possis, ne in servam
meam manum injiciam?
Ch. Prohibeo, iterum tibi
denuncio. Gn. Audisne,
Thraso? Hic furti se reum
fatetur scilicet, se dolo ma-
lo rem à proprio domino
auferre & detinere. Suffi-
citne hoc tibi ad repeten-
dam in jure virginem ser-
vam tuam? Thr. An
idem hoc ais, quod Chre-
mes, *Thais*? Th. Indignus
es cui respondeam, quare
alio responsum. Thr. Quid
nunc agere debemus, Gna-
tho? Gn. Age, redeamus;
jam hæc ad te veniet sponte
supplicans, ut ei veniam
condones. Thr. Credisne?

ACTUS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

Pergin', scelestâ, mecum perplexè loqui?

Scio, nescio: abiit: audiui: ego non affui.

tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?

Th. Pergisne, scelevata;
intricatè atque obscurè
mecum loqui? Scio, nescior:
audiui stuprum illi esse il-
latum: abfui cum vitata

qst. Nonne tu istud mihi declarabis, quod ex te quaro, quidquid sit?

Virgo

Virgo lacerata veste praepu-
dore obtricit, eunuchus au-
fugit : quamobrem anfu-
git ? quid factum est ?
cum hac à te quaro, nihil
quidquam respondes. Py.
Quid ego infelix tibi am-
plius respondere possum ?
Dicunt illum minime eu-
nuchum fuisse. Th. Quis
fuit igitur ? Py. Iste Cha-
rea. Th. Qui Chærea ? Py.
Iste adolescens frater Pha-
dria. Th. Quid ais, vene-
fica ? Py. At eum ipsum
esse certò cognovi. Th.
Cur ad nos, quaso, venis ?
Cur ad nos adductus est ?
Py. Nescio, nisi amore cap-
tum fuisse credò Pamphila.
Th. Hem ! Misera interii.
Si tu infelix quidem ista
verè commemoras. An
ideo virgo lachrymas fun-
dit ? Py. Id arbitror. Th.
Quid ais, sacrilega ? Nonne
istud tibi abiens minata
imperavi, ne vir quisquam
ad eam adiret ? Py. Quid
facierem ? ita ut imperasti,
illi soli custodienda data
est. Th. Pessima, lupo ovem
tuendam dedisti : valde me
pudet, ita me delusam esse :
qua hac est species hominis ?
Py. Hera mea sile, sile, ob-
secro, salva sumus ; habe-
mus hominem ipsum (Cha-
ream) in nostra potestate.
Th. Ubi is est ? Py. Hem,
videsne illum ad sinistram ? Th. Video. Py. Manda in eum manum injici, tanquam in pe-
vum. Th. Quid illi faciemus comprehenso, inepta ? Py. Quarisne quid facias ? Vide quod
non est insigniter impudens ; ex adpectu sane videtur esse. Th. Nonne talis est, qualem
Py. Atque etiam qualis est ejus audacia ?

Virgo conscissa veste lacrumans obtricit,
Eunuchus abiit : quamobrem ? quid factum est ?
taces ?

Py. Quid tibi ego dicam misera ? illum eun-
chum negant

Fuisse. Th. quis fuit igitur ? Py. iste Chærea.
Th. Qui Chærea ? Py. iste ephebus, frater Pha-
dria.

Th. Quid ais, venefica ? Py. atqui certò comper-

Th. Quid is obsecro ad nos ? quamobrem ad-
ductus est ? Py. nescio,

Nisi amasse credo Pamphilam. Th. hem, misera
occidi,

Infelix, siquidem tu istæc vera prædicas.

Num id lacrumat virgo ? Py. id opinor. Th. qui
ais, sacrilega ?

Istuccine interminata sum hinc abiens tibi ?

Py. Quid facerem ? ita ut justis, soli credita est.

Th. Scelestæ, ovem lupo commisti : dispudet

Sic mihi data esse verba : quid illuc hominis est ?

Py. Hera mea ! tace ; tace, obsecro, salvæ sumus
hominem

Habemus ipsum. Th. ubi is est ? Py. hem
sinistram, non vides ?

En. Th. video. Py. comprehendi jube quantum
potest.

Th. Quid illo facias, stulta ? Py. quid faciam, rogo

Vide, amabo, si non, cum aspicias, os impudens

Videtur. Th. non. Py. tum, quæ ejus confidentia

ANNO TATIO.

4 Virgo conscissa veste.] Thais breviter refert quæ sibi Pythias latius recensuerat.

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA. THAIS. PYTHIAS.

Ch. In adibus Antiphon-
nis, & pater & mater ejus,
quasi consultò presentes
erant, cum ingressuri era-
mus, ita ut nullo modo
introire possem, quin me vi-
derent : interea dum ante
fores sto, novus quidam mi-
hi occurrit in viâ : simul
ac vidi, mox me in pedes conjeci quam citissime in angiportum quoddam solitarium ; inde citi-

Ch. A Pud Antiphonem uterque, mater & pater
Quasi dedita opera, domi erant, ut me
Introire possem, quin viderent me : interim (matrem)
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obvius
Venit : ubi vidi, ego me in pedes, quantum quærebam
In angiportum quoddam desertum ; inde item

ind, inde in aliud: ita miserrimus
fugitando ne quis me cognosceret. (reo
estne hæc Thais, quam video? ipsa est: hæ-
faciam? quid mea autem? quid faciet
mihi?

Adeamus: bone vir, Dore, salve: dic mihi,
igitin'? Ch. hera, factum. Th. fatin' id tibi
placet?

Non. Th. credin' te impune habiturum? Ch.
unam hanc noxiam

te: si aliam unquam admisero ullam, occidito.

Num meam sævitiam veritus es? Ch. non.

Th. quid igitur?

Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

Quid feceras? Ch. paululum quiddam. Py.

Eho, paululum, impudens?

paululum esse hoc tibi videtur, virginem

are civem? Ch. conservam esse credidi.

Conservam? vix me contineo, quin inoleam
in

illum: monstrum, etiam ultro derisum advenit.

Abin'hinc, insana? Py. quid ita vero? debeam,

lo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;

serim cum se servom fateatur tuum.

Missa hæc faciamus: non te dignum, Chærea,

sti: nam si ego digna hac contumelia

maxime, at tu indignus qui faceres tamen.

ue ædopol, quid nunc consili capiam, scio,

virgine istac: ita conturbasti mihi

ones omnes, ut eam non possim suis,

æquom fuerat, atque ut studui, tradere: ut

lum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.

At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam

, Thais: sæpe ex huiusmodi re quapiam, &

o ex principio magna familiaritas

flata est: quid si hoc quispiam voluit Deus?

Equidem pol in eam partem accipioque & volo,

Imo ita quæso: unum hoc scito, contumeliæ

in aliud, inde in aliud: ita
fugitando miserrimus fui,
metuens ne quis me agnosce-
ret. Sed estne hæc Thais;
quam video? Ipsa est. In-
certus sum animi quid a-
gam. Verum quid mea re-
fert? Quid faciet mihi?
Th. Eamus ad eum. Bone
vir, Dore, salve. Dic mihi
fugistine domo? Ch. Hera,
id feci. Th. Hoccine fe-
cisse tibi iucundum est?
Ch. Minime. Th. Credistne
hoc impune & inultum tibi
fore? Ch. Unum hoc deli-
ctum mihi remitte: si
aliud unquam commisero
ullum, interfici me jube.
Th. Num meam duritiam,
& crudelitatem timuisti,
adco ut fugeres? Ch. Non.
Th. Quid igitur? Ch.
Timui ne ista (Pythias) me
accusaret apud te. Th.
Quam culpam feceras? Ch.
Levem quandam culpam.
Py. Eho levem, impudens?
An levem esse culpam æsti-
mas, virgini civi vitium
asserre. Ch. Conservam me-
am esse putavi. Py. Con-
servam putasti? Vix mihi
tempero quin irruam in
comam. Monstrum, etiam
nos ut ludibrio habeat, ex
industria huc advenit. Th.
Abi hinc, stulta. Py.
Quasi vero ullam penam
debeam isti furcifero, si in-
volaverim in capillum ejus:
presertim cum non liberum,
sed servum tuum se esse
prosteatur. Th. Hac inu-
tilia omittamus: non te fa-
cinus dignum admisisti,
Chærea: nam quamvis prop-
ter conditionem meam hac
injuria maxime digna vi-
dear; tamen tu indignus
es, qui eam mihi faceres;
neque per Pollucem nunc

male consilium capiam de ista virgine: ita res meas confudisti omnes, ut eam nequeam suis
intactam, & virginem reddere, ita ut æquum fuerat, atque ut omni studio conata fui: ut
eam gratiam inirem a Chremete & reliquis virginis cognatis, ut integrum & perfectum hoc
mum conferrem in Chremetem & virginis cognatos. Ch. At nunc exinde spero æternam fore
nos omnes, me, illam, & te, benevolentiam, Thais; nam sæpe ex simili re aliqua turbulenta,
ex malo principio magna necessitudo, & conjunctio contracta est: quid si hoc, auctore ali-
quo, factum est? Th. Equidem pol, in eam partem & accipio, & ita volo evenire. Ch. Quini-
am ut accipias, & velis te rogo: hoc unum scias velim.

ANNOTATIO.

[At tu indignus qui faceres tamen.] Id est, non te decuit eam injuriam mihi facere, cum
ter Phædræ mei Amatoris, & diligenter ac liberaliter fueris institutus.

Non

me non eo animo cum virgine rem habuisse, ut tibi injuriam facerem; sed ab amore ad id faciendum impulsus fuisse. Th. Scio, & per Pollucem propterea tibi libentius veniam do. Non adeo humanitatis expers sum, neque tam ignara, ut quanta sit amoris potentia non noverim. Ch. Te quoque jam, Thais, ita me Dii ament, nunc amo. Py. Etiam per Deos tibi metuendum, hera, ab isto sentio, ne quam technam & fraudem faciat. Ch. Non ausim, etiam si velim (propter fratrem Phadriam.) Py. Nullam fidem tuis diis habeo. Th. Fac ut definas, Pythias. Ch. Nunc in tuam, Thais, me do fidem, & in clientelam tradendo, teque obsecro ut in ducenda uxore Pamphila me juves. Te mihi patronam eligo, Thais; te per Deos obtestor: moriar omnino, si non hanc in uxorem accipio. Th. Tamen si pater voluerit. Ch. Ab euid dubitas? Voleat, probe scio, dummodo hæc sit civis. Th. Si paulisper vis expectare, mox ipse frater illius huc adventurus est, Chærea; nutricem iuvit accersitum, qua Pamphilam parvulam aluit: tu ipse dum de Pamphila origine inquiretur, presens intereris. Ch. Ego verò expectabo dum Chremes hic adsit. Th. Visne interea, dum is huc redit, domi maneamus, potius quam hic ante fores? Ch. Imo vehementer cupio. Py. Quidnam, queso, nunc factura es? Th. Quidnam ita? Py. Tunc quavis? An hunc tu, quæ ab eo delusa es, intro ades posthac admittere cogitas? Th. Cur non? Py. Faciet aliquam turbam de integro, verbis meis fidem adhibe. Th. Au, tace, oro. Py. Non compertam habere videris ejus confidentiam. Ch. Non faciam quod vereris, Pythias. Py. per Pollucem credo, Chærea, nisi postquam nihil à te mali factum fuisse compertum fuerit. Imo, Pythias, tu me servato. Py. Neque per Deos tibi quidquam servandum dare ausim, neque servare: apage te à me. Th. Advenit opportune ipse frater Pamphila Chremes. Ch. Perii hercule: obsecro, Thais, intrò ades eamus: nolo me in via ut Chremes ita vestitum videat. Quamobrem tandem? an quia te pudet? Ch. Id ipsum nempe est. Py. Id ipsum? Virgo vestita an pudori fuit? Th. Præito; sequar: tu isthic mane, Pythias, ut Chremetem domum ducas.

Non me fecisse causâ, sed amoris. Th. scio, Et pol propterea magis nunc ignosco tibi. Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea, Neque tam imperita, ut, quid amor valeat, nesciam. Ch. Te quoque jam, Thais, ita me Dii ament, amo.

Py. Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intellego. Ch. Non ausim. Py. nihil tibi quidquam crederem. Th. definas.

Ch. Nunc ego te in hac rem mihi oro ut adjutrix fac. Ego me tuæ commendo & committo fidei. Te mihi patronam cupio, Thais: te obsecro: Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

Th. Tamen si pater. Ch. quid? ah volet, certo scio. Civis modo hæc sit. Th. paululum opperieris. Si vis, jam frater ipse hic aderit virginis:

Nutricem accersitum iit, quæ illam aluit parvulam. In cognoscendo tute ipse hic aderis, Chærea.

Ch. Ego vero maneo. Th. visne interea, dum venit,

Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium.

Ch. Imo percupio. Py. quam tu rem actura, obsecro, es?

Th. Nam quid ita? Py. rogitas? hunc tu in animo cogitas (meæ fidei)

Recipere posthac? Th. cur non? Py. crede mihi.

Dabit hic aliquam pugnam denuo. Th. au, tam obsecro.

Py. Parum perspexisse ejus videre audaciam.

Ch. Non faciam, Pythias. Py. non pol credo, Chærea.

Nisi si commissum non erit. Ch. quin, Pythias,

Tu me servato. Py. neque pol servandum tibi.

Quidquam dare ausim, neque te servare: apage te.

Th. Optime adest ipse frater. Ch. perii hercule obsecro,

Abeamus intrò, Thais: nolo me in via

Cum hac veste videat. Th. quamobrem tandem? an quia pudet? (sequitur)

Ch. Id ipsum. Py. id ipsum? virgo vero? Th. id ipsum.

Tu isthic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

QUID? quid venire in mentem nunc pos-
sit mihi?

Quidnam? quid referam sacrilego illi gratiam,
si hunc suppositum nobis? *Ch.* move verò ocyus
nutrix. *So.* moveo. *Ch.* video, sed nil promotes.
Jamne ostendisti signa nutrici? *Ch.* omnia. 5
Amabo, quid ait, cognoscitne? *Ch.* ac memo-
riter.

Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.

Intro: jamdudum hera vos expectat domi.

Quid bonum eccum Parmenonem incedere

meo: viden' ut otiosus it! si Diis placet, 10
pro me habere, qui hunc meo excruciem modo.

Intro, de cognitione ut certum sciam:

exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

*Hat domi. Ecce virum bonum Parmenonem video spatiari. Vide ut otiosus & securus am-
! Spero me habituram facultatem, si Diis placet, quo enim arbitratus meo agitem, & anxium*

*Py. Quid? quid in ani-
mo excogitare nunc possum
ego? Quidnam? quomodo
nunc scilicet par pari refe-
ram, illi scelesto Parmenoni,
qui hunc Chæream, pro eu-
nucho nobis suppositum? Ch.
Move te verò citius, nu-
trix. So. Moveo. Ch. Vi-
deo, te moves, sed nihil
promoves. Py. Jamne,
Chremes, ostendisti omnia
signa cistella Sophrona nu-
trici? Ch. Omnia ostendi.
Py. Obsecro, quid dicit?
Agnoscitne illa? Ch. Ag-
noscit, & memoriter recen-
set. Py. Grata per Pollu-
cem narras: nam bene illi
puellæ cupio. Introite: nam
jam pridem Thais hera vos*

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

REvisto, quidnam Chærea hic rerum gerat,
Quod si astu rem tractavit, di vestram
fidem!

quantam & quam veram laudem capiet Parmeno!

nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, &

difficillimum ab meretrice avara: virginem 5

eam amabat, eam confeci sine molestia,

sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,

vero est, quod ego mihi puto palmarium, 10

repperisse, quo modo adolescentulus

perit & impensis pecuniarum; id verò est gloriosum & palmâ dignum, quod mihi tribuo, quo-
rationem inveni, qua adolescentulus possit.

*Pa. Redeo visum quas
res hic agat Chærea, quod
si astute captum exequutus
est, Dii, vestram fidem!
testor, quantam, & quam
veram laudem consequetur
Parmeno! nam ut taceam
quod ei amorem difficilli-
mum & magno pretio pa-
randum à meretrice avara,
virginem nimirum, quam
perditè amabat, procuravi,
& acquisitionem ejus per-
fecit sine difficultate, sine*

ANNOTATIO.

Palmarium.] Palmarius, a, um; quod est
palmâ dignum, aliquando substantivum est &
ponitur pro victoria. L. I. § 5. D. De ex-
ordinariis cognitionibus his verbis; *Honora-
tum peti poterit usque ad probabilem quan-*

*titatem; etsi nomine palmarii cautum est. Id
vocabulum sumptum à gladiatoribus; nam vi-
ctori gladiatori is honos habebatur, ut corona-
tus palma laudes ferret.*

Mere-

meretricum ingenia & mores pernoscere, ut cum tempestivè illas penitus cognoverit, perpetuo odio eas prosequatur. Dum foris cœnant, nihil videtur terfius, & honestius, nihil magis ornatum nec magis lepidum: quæ cum epulantur, non vorant, sed lentè, & delicatè suaviora quæque cum amatore suo mandunt: harum vero licet videre insatiabilem voracitatem, immunditias, egestatem, cum domi sunt: quàm obscena, quàm gula dedita, quo pacto juris hesterni panem atrum deglutiunt. *Hæc omnia didicisse non modò mite, salutiferum adolescentibus.* Py. Ego per Pollucem pro istis dictis & factis te, scelerosè, misceam, ut non impune feras quod nos ludificatus fueris.

Meretricum ingenia & mores posset noscere: Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit. Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius, Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:

Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt: Harum videre ingluviem, sordes, inopiam: Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibis. Quo pacto ex jure hesterni panem atrum vorant. Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis. Py. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus, Ulciscar; ut ne impune in nos illuseris.

A C T U S V. S C E N A V.

P Y T H I A S. P A R M E N O.

Py. Proh Deum fidem! facinus iurpe & crudele! O infortunatum adolescentulum! O scelerosum Parmenonem, qui istum in hanc domum adduxit! Pa. Quid est? Py. Adeo misericordia commota sum, ut ne tam atrox tormentum cernerem, misera huc foras me subduxerim. Quæ infanda & sæva suppliciorum exempla dicuntur in eum facienda esse! Pa. O Jupiter! quæ illa turbatio est? Egone occidi? accedam. Quid istud est, Pythias? quid quereris? in quo exempla gravia pœnarum edenda esse dicis? Py. An quavis, impudentissime? Exitium attulisti huic adolescentulo, quem pro eunuchō ad ades nostras deduxisti, dum nos dolis circumvenire conaris. Pa. Quid ita dicis? aut quid factum est? Dicit. Py. Dicam. Novissimè virginem istam, quæ hodie dono data est Thaidi, civem esse hujus urbis? ejusque fratrem inter primos nobiles numerari? Pa. Nescio. Py. Atqui esse eam civem

Py. PRO Deum fidem! facinus scædum! ô infelicem adolescentulum!

O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit! Pa. quid est?

Py. Miseret me: itaque, ut ne viderem, miser huc effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! ô Jupiter!

Quæ illæc turba est? numnam ego perii? adhibe quid istuc Pythias?

Quid ais? in quem exempla fient? Py. rogita audacissime!

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunuchō adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis. Pa. quid ita? quid factum est? cedo.

Py. Dicam: virginem istam, Thaidi hodie quod dono data est,

Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem adhibere me nobilem?

Pa. Nescio. Py. atqui sic inventa est: eam adhibere vitiavit miser.

Ille ubi rescivit factum frater violentissimus, Pa. Quidnam fecit? Py. colligavit primum eum miseris modis.

Atticam compertum est: hanc iste adolescentulus stupravit miser. Ille frater ejus, impetuosè in modum, & ad vim inferendam promptissimus, ubi hoc inaudivit, Pa. Quidnam fecit? Constrinxit primum eum, in modum crudelem, artibus vinculis.

Pa. C.

Pa. Colligavit? hem! *Py.* atque equidem orante,
ut ne id faceret, Thaïde.

Pa. Quid ais? *Py.* nunc minitatur porro sese id,
quod mœchis solet.

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.*
qua audacia

tantum facinus audet? *Py.* quid ita tantum?

Pa. an non hoc maximum est?

quis homo pro mœcho unquam vidit in domo
meretricia

prehendi quemquam? *Py.* nescio. *Pa.* at ne hoc
nesciatis, Pythias,

co, edico vobis, nostrum esse illum herilem fi-
lium. *Py.* hem!

obsecro, quis est? *Pa.* ne quam in illum Thais
vim fieri sinat.

neque adeo autem cur non egomet introeo? *Py.*
vide, Parmeno,

quid agas, ne neque illi profis, & tu pereas:
nam hoc putant,

quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* quid
igitur faciam miser?

quidve incipiam? ecce autem video rure rede-
untem senem.

nam huic, an non? dicam hercle; etsi mihi
magnum malum

paratum: sed necesse est, huic ut subveniat.
Py. sapis:

pro abeo intro: tu isti narrato omnem rem or-
dine, ut factum fiet.

Py. sed necesse est huic dicere, ut illi auxilietur. *Py.* Sapis, qui hac facturus sis: ego in-
omum eo: tu hero tuo recense ex ordine, ut omnia facta sunt.

Pa. Hem, colligavit? *Py.*
atque id, deprecante illum

Thaïde, ne id faceret. *Pa.*
Quid ais? *Py.* Nunc mi-

nitatur sese id facturum,
quod adulteris fieri solet.

Quod sumi supplicium non
adhuc vidi, neque videre

velim. *Pa.* Quis ita au-
dax, & temerarius, ut

tantum facinus audeat?
Py. Quid ita tantum ais?

Pa. An non hoc maximum
est? Quisquamne homi-

num unquam vidit ullum
in adibus meretricis cor-

ripi pro mœcho? *Py.* Hoc
nescio. *Pa.* At ne hoc igno-

retis, Pythias, nuncio, de-
nuncio vobis, illum esse no-

stri heri filium. *Py.* Hem!
quaso, an is est? *Pa.* Ne

quam in illum violentiam
exerceri Thais permittat.

Imò etiam, cur non ego in-
trò domum irrumpo? *Py.*

Ne hoc facias; cave: nec
enim illum juveris, tò

perditum iteris: hoc enim
credunt te hujus, quod fa-

ctum est, quantumcunque
sit, esse auctorem. *Pa.*

Quid igitur faciam infe-
lix? Quidve aggrediar?

Ecce autem aspicio senem
herum è villa in urbem re-

verentem. Num illi di-
cam filii periculum, an non?

Nunciabo per Herculem,
quamvis noverim mihi

magnum malum inde dà-
re.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES. PARMENO.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me
unquam percipit.

fatias cœpit fieri, commuto locum.

estne ille noster Parmeno? & certe ipse est.

em præstolare, Parmeno, hîc ante ostium?

Quis homo est? hem, salvum te advenire,
here, gaudeo.

Pa. Quis homo me appellat? Ehem! salvum te redire, here, gaudeo.

La. Ex meo suburbanis
pradio hanc commoditatem
habeo: quod neque rûris,
neque urbis fastidium me
unquam valde capit. Ubî
alterutrius capis satietas
fieri, locum alterum altero
mutuo. Sed estne ille noster
servus Parmeno? & certe
ipse est. Quem expectas?
Parmeno, ante has fores?

La. Quem

La. Quem expectas? Pa. Occidi: lingua haret palato pra metu. La. Hem! cur contremiscis? Satisne domi salva sunt res nostrae? Dic mihi. Pa. Here, primum te arbitrari velim: quidquid hujus rei, de qua quaritur, factum est, culpa mea factum non est. La. Quidnam est? Pa. Recte quidem interrogasti, nam ante me narrasse oportuit rem qua te absente evenit: Phœdria emit quendam eunuchum, quem donaret illi. La. Cuinam? Pa. Thaidi. La. Occidi per Herculem: quanto pretio? Pa. Pretio viginti minarum. La. Actum est de me. Pa. Tum quondam Chærea fidicinam amat hic apud Thaidem. La. Hem! quid? amat? an jam didicit quid sit meretrix? An in astu (in urbem) ex Piræo venit? Aliud ex alio malum oritur. Pa. Here, ne me minacibus oculis intuearis: non ego eum ad hoc faciendum impulsi. La. Desine de te verba facere, ego, te furcifer, si vitam Dii prorogent, male mulstabo: sed istud, quodcumque est, paucis verbis enarra. Pa. Is (Chærea) pro eunuchō Thaidi traditus est. La. An pro eunuchō? Pa. Sic est: hunc postea intus comprehenderunt, & colligaverunt. La. Interii. Pa. Temeritatem meretricum considera. La. An aliud mali, damnive, quod non dixeris, adhuc tibi dicendum restat? Pa. Nihil prater ea est. Pa. Quid moror, quin intus ades impetum facio? Pa. Certum est mihi magnum ex hac re impendere malum: sed necesse hoc factum referre seni, ut filio suo Chærea succurreret: ex hoc gaudeo hisce meretricibus, eas, aliquod malum factum iri: nam jam pridem aliquam causam optabat habere senex, quod insigne facinus in meretrices istas ederet: is nunc invenit.

La. Quem præstolare? Pa. perii: lingua hæret metu. La. hem!

Quid est? quid trepidas? sati'ne salvæ? dic mihi. Pa. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim. Quidquid hujus factum est, culpa non factum est mea.

La. Quid? Pa. recte sane interrogasti; oportuit Rem prænarrasse me: emit quendam Phœdria Eunuchum, quem dono huic daret. La. cui? Pa. Thaidi.

La. Emit? perii hercle: quanti? Pa. viginti minarum. La. Actum est. Pa. tum quondam fidicinam amat hic Chærea.

La. Hem! quid? amat? an scit jam ille quid meretrix fiet?

An in astu venit? aliud ex alio malum. (facit)

Pa. Here, ne me spectes: me impulsore hæc me

La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer, Si vivo: sed istuc, quidquid est, primum expedi.

Pa. Is pro illo eunuchō ad Thaidem deductus est.

La. Pro eunuchō? Pa. sic est, hunc pro meo postea

Comprehendere intus & constrinxere. La. occidit

Pa. Audaciam meretricum specta. La. nunquid

Aliud mali damnive, quod non dixeris,

Reliquom? Pa. tantum est. La. cesson' huc trorumperere? (malum)

Pa. Non dubium est, quin mi magnum ex hac re

Nisi quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo

Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:

Nam jam diu aliquam causam quærebat senex:

Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ANNOTATIONES.

9 Te arbitrari, quod res est, velim:] Se Parmeno excusat, & purgat antequam accusetur; quæ Orationis perturbatio animum male conficiunt arguit.

17 An in astu venit?] Athenienses urbem suam Astu vocabant. Cicero primo de legibus: Theſeus, inquit, eosdem migrare ex agris, & in astu quod appellatur, omnes se conferre iussit. Asto Græcè significat Urbem. Cæterum Athenæ in duas divisæ erant partes, Urbem quæ dicta Astu, & portum qui ΠΕΡΑΙΟΣ vocatur est: eas autem partes unus complectebatur ambitus,

sed ita ut Plebei & Democratiæ fautores regione Piræei agerent; elegantiores milioresque Astu incolerent. A portu parte & ad portus discrimen Astu & Astu nominabant, Urbem & Urbanos.

19 Furcifer.] Dicebatur servus, qui ob delictum cogebatur à domino ignominiegis, quam supplicii causâ, in vicinia furcæ collo ferre, subligatis ad eam manibus prædicare peccatum suum, simulque cæteros ne simile quid admitterent.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

NUnquam ædèpol quidquam jam diu,
quod magis vellem evenire, (errans.
It evenit, quam quod modò senex intro ad nos venit
mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam.

a. Quid hoc autem est? **Py.** nunc id prodeo, ut
conveniam Parmenonem.

ed ubi obsecro est? **Pa.** me quærit hæc? **Py.** at-
que eccum video: adibo.

a. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides?
pergin'? **Py.** perii: (Py. rogitas?

effessa jam sum misera te ridendo. **Pa.** quid ita?
unquam pol hominem stultiore vidi, nec vide-
bo: ah!

(intus.
non pote satis narrari, quos ludos præbueris
etiam primo callidum & disertum credidi ho-
minem.

a. Quid? **Py.** illicone credere ea, quæ dixi,
penitebat flagitii, te auctore quod fecisset
adolescens, ni miserum insuper etiam patri indica-
res?

(vidit
am quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem
am esse eum indutum pater? quid? jam scis te
periisse?

a. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es?
etiam rides?

(nimium.
n' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? **Py.**

a. Siquidem istuc impune habueris. **Py.** verum.
Pa. reddam hercle. **Py.** credo: (nitare:

a. in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod mi-
jam pendebis, qui stultum adolescentulum
nobilitas

a. gitis, & eundem indicas: uterque in te exem-
pla edet.

a. Nullus sum. **Py.** hic pro illo munere tibi ho-
nos est habitus: abeo. (perii.

a. Egomet meo indicio miser, quasi forex, hodie

et, cum mihi dixisti Chæream à Chremete colligatum fuisse? etiam pergis videre? Itane urba-
lepidi existimari voluisti, scelestæ, si nos ludibrio haberes? **Py.** Valde hoc visum est mihi lepi-
Pa. Si quidem id multum tuleris, tum demum id lepidum tibi videri dicas. **Py.** Quasi vero
valde metuam. **Pa.** Par tibi hercle referam. **Py.** Credo, sed in longam diem forte accidet illud,
nobis minitaris: tu jam pendens è trabe vapulabis, qui imprudentem adolescentem spectatum,
signum flagitii reddis, & eundem etiam prodixisti & denunciasti. Uterque, pater & filius, in te
exercerunt, quæ sint documento ceteris, ne delinquant. **Pa.** Perii. **Py.** Ejusmodi honos tibi
palmarum deferretur pro eunucho quem dono Thaidi adduxisti. Discedo. **Pa.** Egomet me indi-
sermonibus meis, quasi forex, accensu & strepitu se prodens, mihi perniciem attulit.

ANNOTATIONES.

Mihi sola.] Vetuste pro soli.

Quid est, inepta? quid tibi vis?] Conspice-

cto servo cœpit ancilla erumpere in risum,
adeo ut sibi temperare non posset.

Py. Nunquam *Ædèpol* quicquam jucundius, quod magis mihi optarem accidere, unquam accidit, quam quod modò senex *Laches* intrò domum ad nos venit, falsò existimans filium suum esse constrictum. Soli mihi risum præbuit, quæ causam, cur metueret, non veram. **Pa.** Quid autem hoc est, quod loquitur *Pythias*? **Py.** Nunc propter id prodeo foras, ut *Parmenonem* adeam & alloquar; sed ubi quæso est? **Pa.** An me quærit hæc? **Py.** Atque ecce eum video; ad eum ibo. **Pa.** Quid est, insana? quid tibi vis? quid tam effuse rides? per se verasne ridere? **Py.** Risu morior: de lassata sum misera jam te deridendo. **Pa.** Quid ita? **Py.** Quærisne? num ignoras? nunquam pol quonquam ineptiorem cognovi, nec cognoscam: ah, nequeo satis verbis exponere quos risus excitaveris in ius in adibus: atqui primò te cautum, intelligentem, & facundum esse existimavi. **Pa.** Quid? **Py.** An statim fidem adhibere didicis meis debuisti? An te penitebat flagitium, quod te impulsore commisisset adolescens *Chærea*; nimis lave fuisse, nisi amplius miserum illum patri prodideres & deferres? Nam quomodo eum affectum fuisse putas, ubi se vidit à patre deprehensum esse, in illà veste eunuchi? quid est? scisne de te jam actum esse? **Pa.** Hem! quid dixisti, deterrima? An ment-

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

Gn. Cur venimus huc, nunc cum Thais tibi irata est? qua ibi spes est, quod consilium ut venias? Quod captum tuum est Thraso? Th. Ut Thaidi me dedam vidus, & faciam quacumque imperabit. Gn. Quid est? Th. Quare minus serviam Thaidi, quam Hercules servivit Omphalæ. Gn. Exemplum mihi gratum est. Utinam tibi videam demulceri calceamento caput. Sed quid? fores ejus strepuere. Quid autem hoc est mali? Hunc ego nunquam conspexeram; & nunc hic, quidnam celerans hinc latius exiit?

Gn. QUID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso? Th. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. Gn. quid est? Th. Qui minus huic, quam Hercules servivit Omphalæ? Gn. exemplum placet. Utinam tibi committigari videam sandalio caput. Sed quid? fores crepuere ab ea: quid autem hoc est mali? Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam properans hinc profilit?

ANNOTATIONES.

3 Quam Hercules servivit Omphalæ? Omphales Lydiæ Reginae amore captus Hercules eod se demisit, ut leonis exuvium, clavamque & arma ipsi gestanda concederet: ipse vero muliebri habitu inter virgines nerer.

4 Committigari videam sandalio caput. Sandalium est calceamentum muliebri, quo Om-

phale Herculem, si pensum in lanificio non absolvisset, cedere solebat.

5 Quid autem est hoc mali? Eunuchi habitu Chærea, sed virili confidentia profilit domo Thaidis, & militem velut novi rati- terret aspectu.

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHÆDRIA. GNATHO.
THRASO.

Ch. O populares viri, ô cives, ecquis hodie extat me beatior? Nemo unus per Herculem: nam in me omnino Dii specimen dederunt suæ potestatis; cui tam subito tot simul & cumulate bona contigerunt. Pa. Quamobrem hic lætitia exultat? Ch. O Parmeno mi, ô omnium mearum voluptatum inventor, inceptor, perfector, scisne quibus abundo gaudiis? Scisne Pamphilam meam agnitam fuisse civem Atticam? Pa. Inaudivi. Ch. Scisne promissam mihi in uxorem? Pa. Bene, ita me Dii ament, factum. Gn. Andisne, Thraso, quid ille dicit? Ch. Tum autem gaudeo, Phædria

Ch. O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior? Nemo hercle quisquam: nam in me plane Dii potestatem suam omnem ostendêre, cui tam subito tot congruerint commoda. Pa. Quid hic lætus est? Ch. ô Parmeno mi, mearum voluptatum omnium inventor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudiis? Scis Pamphilam meam inventam civem? Pa. audivi. Ch. scis sponsam mihi? Pa. Bene, ita me Dii ament, factum. Gn. audistu illum quid ait? Ch. tum autem Phædria

fratri, gaudeo, amorem esse omnem in tranquillo : una est domus :

Thais patri se commendavit : in clientelam & fidem

obis dedit se, *Pa.* fratris igitur Thais tota est ? *Ch.* scilicet.

Pa. Jam hoc aliud est quod gaudeamus, miles pellitur foras.

Th. Tum, tu frater ubi ubi est, fac quam primum hæc audiat. *Pa.* visam domi.

Th. Nunquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim ? *Gn.* sine

obio opinor. *Ch.* quid commemorem primum, aut quem laudem maxume ?

illumne qui mihi dedit consilium ut facerem ; an me, qui id ausu' fim

accipere ? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,

quæ tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem ? an

dei patris festivitatem & facilitatem ? ô Juppiter, quæ obsecro hæc nobis bona. *Ph.* Dî vestram

fidem ! incredibilia Parmeno modò quæ narravit : sed ubi est frater ?

Ch. præsto est. *Ph.* gaudeo.

Th. Satis credo ; nihil est Thaide hac, frater, tua dignius

quod ametur : ita nostræ est omni faulrix familia. *Ph.* hui mihi

am laudas ? *Th.* perii ; quanto spei est minu', tanto magis amo.

obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* quid vis faciam ? *Th.* perforce hoc,

precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.

Th. Difficile est. *Th.* si quid collibuit, novi te : hoc si effeceris,

quodvis donum & præmium à me optato, id optatum feres.

Th. Itane ? *Th.* sic erit. *Gn.* hoc si efficio, postulo ut tua mihi domus

præsentem, absente, pateat ; invocato ut sit locus amper. *Th.* do fidem ita futurum. *Gn.* accingar. *Ph.* quem hic ego audio ?

Gn. Irane ais ? *Th.* Aio.

Si hoc efficio, postulo ut tua domus mihi semper fores aperta sint ; si hoc efficio, postulo ut tua domus mihi semper locus aliquis relinquantur vacuus, nisi non invitatus fuerim. *Th.* Polli-

tibi, meamque fidem oblige, hoc ita fore, ut petis. *Gn.* Aggrediar. *Ph.* Quem hic ego audio ?

fratri meo omnem amorem ex toto acquisitum esse sine metu cujusquam rivalis :

una est familia : Thais se patri commendavit : se in clientelam & fidem nobis

dedit, *Pa.* Fratris tuî igitur, Thais tota est in potestate ? *Ch.* Omnino.

Pa. Jam alia insuper nobis causa gaudii Thraso excluditur à Thaide. *Ch.*

Tu, Parmeno, da operam ut Phædria frater ubicumque sit, hæc resciat. *Pa.*

Visam domum, num is forte ibi sit. *Th.* Nunquid, Gnatho, dubitas me per-

isse ? *Gn.* Non dubito ; imo, certò credo. *Ch.* Quid primum memorem, aut

quem laudibus extollam ? illumne qui mihi suavit, ut facinus exequere ? an

me, qui ausus fuerim illud aggredi ? an partem laudis tribuam fortuna

quæ direxit ? quæ tot, tantæque res opportune uno absolvit die ? an mei pa-

tris humanitatem & comitatem ? O Jupiter, fac precor ut perpetua sint nobis hæc bona. *Ph.* Dî

vestram fidem ! quæ modo Parmeno incredibilia commemoravit ? Sed ubi est

frater ? *Ch.* Præsto est ; hic præsens est. *Ph.* Lator. *Ch.* Vere credo ; nulla est

mulier, tua illa Thaide dignior, quæ ametur, frater ; ita favet nostræ omni familia. *Ph.* Mihi verò

illam laudas, qui hanc amo & quanti sit scio ? *Th.* Occidi ; quanto minus

spei restat, tantò magis amore ardeo. Obtestor te, Gnatho, omnem spem in te

posui. *Gn.* Quid vis faciam ? *Th.* Perforce precibus, pretio ; ut mihi aliquis locus tandem restet

certus in amore Thaidis. *Gn.* Difficillime id fieri potest. *Th.* Novi ingenium

tuum ; si tibi quid placet, id facile efficias : si hoc mihi adeptus fueris, cujusvis

Gn. Irane ais ? *Th.* Aio.

Si hoc efficio, postulo ut tua domus mihi semper fores aperta sint ; si hoc efficio, postulo ut tua domus mihi semper locus aliquis relinquantur vacuus, nisi non invitatus fuerim. *Th.* Polli-

tibi, meamque fidem oblige, hoc ita fore, ut petis. *Gn.* Aggrediar. *Ph.* Quem hic ego audio ?

Gn. Irane ais ? *Th.* Aio.

Si hoc efficio, postulo ut tua domus mihi semper fores aperta sint ; si hoc efficio, postulo ut tua domus mihi semper locus aliquis relinquantur vacuus, nisi non invitatus fuerim. *Th.* Polli-

tibi, meamque fidem oblige, hoc ita fore, ut petis. *Gn.* Aggrediar. *Ph.* Quem hic ego audio ?

O Thraso, tunc hic es? Th. Salvi esote. Ph. Tu fortasse ignoras, qua hic facta fuerint. Thr. Minime ignoro. Ph. Cur ergo in his urbis partibus te conspectui meo offers? cur non hinc abis? Th. Vobis confisus hic adsum. Ph. Scis quam confidere debeas? Miles, denuncio tibi, si posthac te unquam in hac platea forte obvium habuero; nihil causa erit quod dicas mihi, Quendam alium querebam, aut iter mihi hac fuit; illic peribis. Gn. Eja, non sic convenit facere. Ph. Satis hoc sufficit dictum tibi fuisse. Gn. Non vos cognosco tam superbos esse. Ph. Sic fiet. Gn. Prius audite qua breviter dicam: hac ubi dixerò, si grata fuerint, facite. Ph. Audiamus. Gn. Tu abscede paululum isthuc, Thraso. Primum hoc vos rogo, ut mihi credatis, me quicquid in hac re facio, me in primis mei gratia id facere: verum si idem quoque vobis utile est; stultius est, si id non faciatis. Ph. Quidnam hoc est? Gn. Ego, ut competitorem militem in amore tibi esse patiaris, Phadria, tibi expedire arbitror. Ph. Hem! ut competitorem patiar? Gn. Cogita modo, Phadria: tu, mehercule cum Thaide laute & sumptuose convivas; nam etiam delicatis & amplis conviviis delectari soles. Quod vero ei des, parum tibi est; & necesse est multum aliunde lucrari Thaidem, ut tuo amoris satisfaciatur, nulloque pretio hoc tibi constet. Ad hac autem omnia, nemo est magis idoneus, nec magis utilis tibi, quam hic Thraso: principio multum largiri potest, & nemo est qui det largius. Stolidus est, illepidus, ignavus, somno dies noctesque interitus est, neque timendum est, ne à muliere magis quam tu, ametur; facile illum expellere quandoque libebis. Ph. Quid nobis agendum est? Gn. Insuper hoc quoque, quod ego primum existimo;

O Thraso! Th. salvete. Ph. tu fortasse quæ facta hic fient
Nescis. Th. scio. Ph. cur te ergo in his ego conspiciam regionibus?
Th. Vobis fretus. Ph. scin' quam fretus? miles edico tibi,
Si in platea hac te offendero post unquam, mihi quod dicas mihi,
Alium querebam, iter hac habui; periisti. Gn. Eja, haud sic decet.
Ph. Dictum est. Gn. non cognosco vestrum tam superbum. Ph. sic erit.
Gn. Prius audite paucis: quod cum dixerò, placuerit,
Facitote. Ph. audiamus. Gn. tu concede paululum istuc, Thraso.
Principio ego vos ambos credere hoc mihi vehementer velim,
Me hujus quidquid faciam, id facere maximum causa mea:
Verum idem si vobis prodest, vos non facere scititia est.
Ph. Quid id est? Gn. militem ego rivalem recipiendum censeo. Ph. hem!
Recipiendum! Gn. cogita modo: tu hercle cum illa, Phædria,
Et libenter vivis (etenim bene libenter victitasti)
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem
Ut tuo amoris suppeditare possit sine sumptibus tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis exiguus
Nemo est: principio & habet quod det, & nemo largius.
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctes & dies.
Neque tu istum metuas, ne amet mulier: potest facile ubi velis.
Ph. Quid agimus? Gn. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto;

ANNOTATIONES.

32 In his regionibus? Gallicè, En ces quartiers. Ang. In these Parts. Nam urbs in regiones, regio in vicos, vici in ædes divisi sunt,

38 Tu concede paululum isthuc, Thraso. facit Gnatho, ne miles se vituperari audiat.

accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.

Ch. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. *Ch.* idem arbitror.

Ch. Recte facitis: unum etiam hoc vos oro, ut me in vestrum gregem

recipiat: satis diu hoc jam saxum volvo. *Ph.* recipimus.

Ch. Ac libenter. *Gn.* at ego pro istoc, Phædria, & tu, Chærea,

nunc comedendum & deridendum vobis præbeo. *Ch.* placet.

Ch. Dignus est. *Gn.* Thraso, ubi vis, accede. *Th.* obsecro te, quid agimus?

Ch. Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,

collaudavi secundum facta & virtutes tuas, 60 impetravi. *Th.* bene fecisti: gratiam habeo maximam.

Numquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.

Ch. Dixi' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?

Ch. Nil præter promissum est: ite hac: vos valete, & plaudite.

Th. Be-

nequitus es de me: gratiam habeo maximam. Numquam etiam ubicumque fui, nullus ex-

ist, qui me summo amore non complecteretur. *Gn.* Nonne ita est, ut vobis dixi, Thrasonis

quentiam esse plane Atticam? *Ph.* Nihil, Gnatho, omissum est à te, de Thrasonis virtu-

tutis scilicet: ite hac omnes: vos valete, & plaudite. Calliopius recensui.

nemo hominem convivia ex-

cipit liberalius, neque lau-

tius & magnificentius. *Ph.*

Nimirum hoc homine om-

ni modo nobis usus est. *Ch.*

Idem iudico. *Gn.*

Recte vobis prospicitis:

unum etiam est quod a vo-

bis pestulo, ut me in ve-

stram sodalitatem admitta-

tis: satis diu hunc lapi-

dem melior: jamdiu id vo-

nor. *Ph.* Admittimus.

Ch. Idque libenti animo

facimus. *Gn.* At ego pro

ista gratia, Phædria, tu-

que, Chærea, hunc mili-

tem vobis comedendum &

deridendum propino: hunc

vobis trado, ut ejus sump-

tibus lauta, & copiosa con-

vivia faciatis, eique ex

solito illudatis. *Ch.* Gra-

tum hoc nobis est. *Ph.*

Dignus est Thraso, qui sic

tractetur. *Gn.* Thraso,

quando libebit, accede. *Th.*

ANNOTATIO.

[7 Propino.] Græcus in conviviis mos fuit, prægustandi vinum, priusquam poculum alteri deretur: unde *πρωμίνω* & propinare dicuntur; propinantes autem sublatum poculum erant, nominantes cui erant illud tradituri.

P. TERENTI

CARTHAGINIENSIS AFRI

HEAUTONTIMORUMENOS

*Acta ludis Megalensibus, L. Cornelio Lentulo, & L. Valerio Flacco
Ædilibus Curulibus. Egit L. Ambivius Turpio. Modos fecit Flac-
cus Claudii. Græca est Menandru. Acta I. tibiis Imparibus
Deinde duabus dextris. Acta etiam III. M. Juventio et Ti. Sem-
pronio Coss. Anno ab urbe Condita DXXI. Ante Christum natum
CLXI.*

INTERPRETATIO EPIGRAPHES.

HÆC fabula Græca Menandri Latina
facta à Terentio, nomen Græcum
retinuit *ἡυτὸν πωρόμενον*, id
est, *Seipsum puniens*. Acta est Lu-
dis sacris Cybele magnæ Deorum matri. L.
Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco, Ædili-
bus Curulibus. Egit Ambivius Turpio. Mo-
dos fecit Flaccus Claudii (Filius supple)

Acta primum tibiis imparibus; hoc est, de-
tra, & sinistra: deinde duabus dextris. Per
or est modus Phrygius, alter Lydius, ut dicitur
mus. Quod cum fiebat, adscribi Scenæ sole-
bat. M. M. C. *Mutantur modi cantici*. Acta
etiam tertio M. Juventio, & M. Sempronio
Consulibus.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

CHREMES, senex. A *χρέμπεται*, scire, quod senes scire
soleant.

CLITIPHO, adolescens. A *κλειτός*, inclytus, & *φῶς*, lux. q. d. in-
clytum lumen.

SYRUS, servus. A patria Syria dictus.

MENEDERMUS, senex, Cliniae pater. A *μῆδος*; robur, & *δῆμος*,
populus. q. d. Robur populi.

CLINIA, adolescens. A *κλίνω*, inclino. Vel à *κλίνη*, lectus nupti-
alis; nam Antiphilam uxorem duxit.

DROMO, servus. A *δρόμος*, cursus.

SOSTRATA, Chremetis uxor. A *σώζω*, servo, ut quæ filiam ex-
poni iussam conservavit.

BACCHIS, meretrix. Α βάνχ^ς, propter ebrietatem vel infamiam.
 TRYGIA, ancilla. Α patria nominata.
 UTRIX.
 ANTIPHILA, ab ἀντὶ contra, & φίλη amica. Quasi contra, & vicissim amans.

ARGUMENTUM.

CLINIA juvenis, Menedemi filius, Antiphilam, Philteræ anus Corinthiæ creditam filiam, perditè amare cœpit; quod ubi rescipater Menedemus, iniquo animo tulit; ita ut assiduis jurgiis militum in Asiam abire coëgerit; sed postea facti vehementer pœnitens, eum emit, quem assidue exercens, senectutem miseris modis excrucians, & supplicium absenti filio suæ dabat sævitæ. Clinia vero tres menses revertitur; & clam patre, cujus duritiam verebatur, Clitiphonem Chremetis filium, sodalem suum divertit, mittitque acutum Antiphilam. Syrus servus Clitiphonis non tantum illam, sed etiam Bacchidem meretricem à Clitiphone amatam secum adducit. Cum adolescentes Antiphilam esse, Clinia amicam, simulant; Antiphilam vero Bacchidis servam esse Chremeti persuadent. Dum hæc aguntur, Sostrata Chremetis uxor, Antiphilam suam esse filiam, ex exilio, cum quo exposita fuerat, cognovit, & gaudio exiliens omnem desert ad virum Chremetem, qui repertam esse filiam ipse quoque cognovit. Jam omnia in tranquillo erant, absque Bacchide fuisset, Clitipho decem minas promiserat, quæ quoquo modo ei conficiendæ erant; ne aliqua ratione eam Chremes filii amicam esse rescisceret. Syrus igitur suis technis hanc summam à Chremete elicit. Deinde Antiphila Clinia in uxorem datur, Chremes Bacchidem à Clitiphone filio amari animadvertit: irascitur, minitatur, sed Menedemi & uxoris precibus delinitus ignoscit Clitiphoni, & aliam dat ei uxorem.

SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam, Amantem Antiphilam, compulit durus pater: inimique sese angebat, facti pœnitens. Cum ut revorsus esset, clam patrem divortitur Clitiphonem: is amabat scortum Bacchidem. Cum accerferet cupitam Antiphilam Clinia, ejus Bacchis venit amica, ac servolæ

INTERPRETATIO.

Pater Menedemus justo severior Cliniam filium coëgit victum jurgiis, cum Antiphilam amaret, ad bellum ire, & ipse Menedemus pœnitentia ductus talis duritiei, seipsum cruciabat in animo. Statim ut ipse Clinia rediit militiam, se recipit apud Clitiphonem, Chremetis filium: is Clitipho captus amore Bacchidis meretricis. Quum Clinia accersitum misisset Antiphilam, cujus videnda in desiderio flagrabat, Bacchis etiam venit cum Antiphila, quæ servili

habitu induta est, quasi foret Bacchidis serva; id factum fuit, ut hanc rem patri suo occultaret Clitipho, ne ille animadverteret Bacchidem à se amari: hic Clitipho à Chremete extorquet pro Bacchide amica decem minas, arte, & astutia Syri servi: Antiphila reperitur soror Clitiphonis, & filia Chremetis. Clinia hanc duxit uxorem; Clitipho aliam accipit, dimissa Bacchide.

Habitu gerens Antiphila; factum id, quo patre suum celaret Clitipho: hic technis Syri Decem minas meretriculæ aufert à sene: Antiphila Clitiphonis reperitur soror. Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

Antiphila reperitur soror Clitiphonis, & filia Chremetis. Clinia hanc duxit uxorem; Clitipho aliam accipit, dimissa Bacchide.

ANNOTATIO.

Decem minas.] Scriptores Latini pariter & Græci drachma & denario promiscue utuntur: denarius autem Romanus valet sex assibus nostris Turonenfis, ut drachma Attica. Mina

Attica habet centum drachmas: igitur decem minæ Atticæ valent 100 Coronatis nostris five trecentis libris Turonenfis: nam decem coronatis æquivalet.

PROLOGUS.

Ne quis vestrum, qui auditis, miretur, cur Terentius noster poëta, mihi seni dederit officium recitandi prologi, quod solet fieri ab adolescentibus: causam primum vobis aperiam; deinde enarrabo, quare in scenam prodierim. Ego sum hodie recitaturus hanc comædiam integram, nominatam Heautontimorumenon, translatam ex integra Græca Menandri comædia, quæ facta est duplex (nimirum quia in hac comædia duo sunt filii-familias amatores, dua amica, duo senes, duo servi, quæ omnia in Menandro erant simplicia) ex simplici argumento, quod præbuit Menedemus se labore & dolore macerans. Indicavi rem esse ex Græca traductam, & quo nomine vocaretur. Nunc nisi arbitrarer plerique vestrum, hic adestis, scire, qui composuerit, & cujus auctoris ea sit, id significarem. Nunc breviter mone dicam, quamobrem has partes agendi apud vos susceperim; & hanc orationem recitandi didicerim. Poëta Terentius voluit me Oratoris officio fungi, ut hunc defenderem ab adversariis, & ab eorum insectationibus vestra protectione tutus essem, non prologi præfationem agens. Poëta voluit, ut oratâ ejus causâ, judicaretis inter ipsum, & adversarios, neque recitatio pro se, vobis exhibuit. Sed hic actor (ego nempe qui ago, recito hanc comædiam) tantum ornatu loquendi, & suavitate pronuntiandi consequetur;

NE cui sit vestrum mirum, cur parteis sententiâ Poëta dederit, quæ sunt adolescentium: Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar. Ex integra Græca integram comædiam Hodie sum acturus Heautontimorumenon: Duplex quæ ex argumento facta est simplici Novam esse ostendi, & quæ esset: nunc, si scripserit, Et cuja Græca sit, ni partem maximam Existimarem scire vestrum, id dicerem. Nunc, quam ob rem has parteis didicerim, partem vobis dabo:

Oratorem voluit esse me, non prologum: Vestrum judicium fecit: me actorem dedit. Sed hic actor tantum poterit à facundia,

ANNOTATIONES.

11 Oratorem voluit esse me.] Id est, oratione à vobis petere, ut ne plus possit oratio iniquorum quam bonorum, ut æqui sitis, ut crescendo copiam faciatis iis qui novas exhibent comædias; æquo animo adfiris, ut liceat per silentium statariam agere comædiam.

Non Prologum:] Orator est, cui causa defendenda datur: talem se esse, actor hujus comædiæ declarat; non prologi recitator, qui argumentum narret, sed qui pro Terentio, causam apud spectatores dicat, adversus rumores

à Lucio Lavinio malevolo, ceterisque adversariis contra poëtam sparsos.

13 Sed hic actor tantum poterit à facundia Commendatio est sumpta à personis actorum poëtarum: & hic esse sensus videtur: Quæ poëtarum inventio in hac comædia sit admodum artificiosa, & oratio commodè excogitata, nihil aptius & facundius esse possit; actorum men ita eleganter eam pronuntiatione, & gestu corporis exprimeret, ut eam gratam insignem magis efficiat.

quantum ille potuit cogitare commodè,
orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
in quod rumores distulerunt malevoli, 16
Græcas contaminasse Græcas, dum facit
Latinas: factum hic esse id non negat,
que se id pigere, & deinde facturum autumat.
per bonorum exemplum: quo exemplo sibi 20
ere id facere, quod illi fecerunt, putat.
in quod malevolus vetus poëta dictitat,
pente ad studium hunc se applicasse musicum,
licum ingenio fretum, haud natura sua:
bitrium voftrum, voftra existimatio 25
lebit: quam ob rem omnes vos oratos volo,
plus iniquum possit quàm æquum oratio.
ite, æqui sitis: date crescendi copiam
varum qui spectandi faciunt copiam
e vitis: ne ille pro se dictum existimet, 30
i nuper fecit servo currenti in via
cèffe populum: cur infano serviat?
illius peccatis plura dicet, cum dabit
as novas, nisi finem maledictis facit.
este æquo animo: date protestatem mihi, 35
stariam agere ut liceat per silentium:
semper servos currens, iratus senex,
ax parasitus, fycophanta autem impudens,
arus leno, assidue agendi sint mihi
amore summo, cum labore maxumo. 40

quantum poëta valuit aptè
invenire (id est, actor su-
debit pronuntiatione sua
vobis placere, sicut poëta
sua commoda inventione, &
artificio argumenti) qui
composuit hanc orationem
quam sum pronuntiaturus.
Nam quod invidi divulga-
verunt sermones, ipsum poë-
tam Terentium maculasse,
& corrupisse multas comæ-
dias Græcas, quando fecit
paucas Latinas: hic non
insiciatur à se factum esse,
ut ex multis Græcis, pau-
ca componerentur Latina,
seque non pœnitere affirmat,
& se deinde iidem factu-
rum opinatur: habet enim
auctores bonos, Nævium,
Plautum, & ceteros poë-
tas comicos. Quâ imita-
tione putat sibi licere idem
facere, quod illi fecerunt.
Tum deinde quantum ad id
pertinet quod vetus poëta
ille L. Livinius malignus
suis detractionibus jacti-
tat, Terentium animum ap-
pulisse subito ad studium
Musarum, & ad scribendas
comædias: consilium potius
ingenio, & industria suo-
rum familiarium Scipionis,
& Lælii, quam suâ naturâ
& arte; in hoc vestrum ju-

um & vestra sententia pondus, & auctoritatem habebit: quapropter oro vos omnes ne sermo ini-
rum plus valeat, quàm sermo bonorum, & justorum. Curate, ut ex æquitate vestra hanc rem
tremini. Facite potestatem ut augeatur, & incrementum capiat eorum fama & favor, qui dant
tam & facultatem spectandi novas fabulas comicas, nullis erroribus & vitis inquinatas. Ne Læ-
ius putet hac dici sui causâ, cum non ita multo antehac fecit in suo poemate, ut populus decede-
& locum daret servo fatuo discurrenti per plateam contra decorum: quasi vero populus obsequi
edere debeat mancipio dementi? De Lavini erroribus poëta pluribus aget, quando edet alias
as fabulas, nisi finem imponit detractionibus, & dictis contumeliosis. Attenti estote & favete
ne placidâ & quietâ: concedite ut usque ad exitum, cum silentio vestro possim recitare hanc comæ-
stariam, quæ motus non habet, neque turbas: ne semper servus festinans, senex ira motus,
stus vorax, calumniator impudens, leno pecunia avidus mihi, qui senex sum, & quietem quero,
lue sint representandi cum vociferatione magnâ, & defatigatione. O vos spectatores! mei causâ,
lite justam esse causam, cur petam, ut vos cum silentio attentis sitis, & ut in agendo aliqua parte
ris sublevis; ne mihi semper exhibendi sint, vel servus currens, vel senex iratus, vel parasitus
x, vel calumniator impudens, vel leno avarus.

ANNOTATIONES.

1 Qui nuper fecit servo currenti.] Lavini-
perstringit, qui in quadam comædia ser-
furentem, & discurrentem per vicos ex-
stet, & populum illius impetui cedentem:
od contra decorum est, disconveniens comæ-
, & nimis tragicum, furentes in scenam co-
tam inducere.

36 Stariam agere.] Romana comædia eti-
am dividitur in stariam, motoriam, & mix-
tam: in primâ res sunt quieriores; in alterâ
magis turbulentæ; in terciâ urrumque concu-
rit. Motoria est Amphitryo Plauti; Stalaria e-
iusdem Cistellaria; mixta Eunuchus Terentii.
Hanc comædiam Poëta ait esse Stariam.

Nam poeta qui novas comedias nunc faciunt, nullam mei servi, veteris actoris rationem habent, & difficiliore ut agam comedias mihi mandant. Si qua comedia huiusmodi est, ut in ea recitanda multum laboris exigatur, ad me venit, ut eam agam: si facilis est actus, si non motoria est, sed stataria, aliis actoribus mandatur agenda. In hac stataria comedia sermo est nitidus, & purus; periculum facite, tam in comediis lenibus, quam laboriosis; tam in statariis, quam motoriiis, qua sint ingenii mei vires in utrisque recitandis. Si quidem nunquam caro pretio artem meam aestimavi, & mihi putavi hoc lucrum ingens esse, vestris commodis inservire & prospicere; exemplum in me proponite, & ita mihi favete, ut juvenes actores prodituri vobis potius, quam oblectationem afferre conentur, & potius gratia vestra demerenda, quam quaestus sui causa artem meam exercant.

Mea causa, causam hanc justam esse, animi inducite,

Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.

Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt scilicet

Si qua laboriosa est, ad me curritur:

Sin levis est, ad alium mox defertur gregem.

In hac est pura oratio; experimini,

In utramque partem ingenium quid possit meum

Si nunquam avare pretium statui arti meae,

Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,

Quam maxime servire vestris commodis;

Exemplum statuite in me, ut adolescentuli

Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ANNOTATIO.

41 Mea causa.] Actor postulat, ut ejus opera inserviat potius agendis comediis statariis quam motoriiis, cum actor ipse sit senex, cui parci debeat,

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. Quanquam hac notitia admodum nova inter nos est, inde nata, quod praedium in hac vicinia emissi, nec ulla certe prior causa alia est ejus notitia; ceterum vel virtus tua, vel vicinitas, quod non in extremam partem amicitiae pono, me inducit, ut te familiariter & libere moneam, te mihi videri contra senilem tuam aetatem gerere, & praeter quam utilitas tua suadet. Nam pro Deorum atque hominum fidem! quid vis, aut quid petis? explevisi annum sexagesimum, aut eum excedis, ut conjecto; nemo possidet agrum fertiliorum, neque pluris aestimatum in conspectibus, neque plura mancipia, quam tu habes; tamen tu ipse illorum officia facis: animo tam attento, quasi nullos habeas. Nunquam tam mane exeo, neque redeo domum sero, ut non videam te palam, aut alio ferramento terram exuere in agro tuo,

Ch. Q. Quanquam haec inter nos nupera notitia admodum est,

Inde adeo quod agrum in proximo hic mercatus

Nec rei fere sane amplius quidquam fuit;

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,

Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,

Facit, ut te audacter moneam, familiariter,

Quod mihi videre praeter aetatem tuam

Facere, & praeterquam res te adhortatur tua.

Nam pro Deum atque hominum fidem! quid tibi?

Quid quaeris? annos sexaginta natus es,

Aut plus eo, ut conjicio: agrum in his regionibus

Meliorum, neque pretii majoris nemo habet.

Servos complures: proinde quasi nemo fiet,

Ita tute attente illorum officia fungere.

Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere

Domum revertor, quin te in fundo conspicer

ere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
tum remittis tempus, neque te respicis.

non voluptati tibi esse, satis certò scio.

anim me, quantum hic operis fiat, pœnitet. 20

id in opere faciundo operæ consumis tuæ,
umas in illis exercendis, plus agas.

Chreme, tantumne ab re tua est otii tibi,

ma ut cures, eaque nihil quæ ad te attinent?

Homo sum: humani nihil à me alienum puto.

me monere hoc, vel percontari puta; 26

tum est, ego ut faciam; non, ut deterream.

Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.

An cuiquam est usus homini, se ut cruciet?

se. mihi.

Si quid laboris est, nollem: sed istud quid
mali est? 30

Quæso, quid de te tantum meruisti? *Me.* heu, hoi!

Ne lacryma, atque istuc, quicquid est, fac me
ut sciam.

retice, ne verere, crede, inquam, mihi:

consolando, aut consilio, aut re juvero.

Scire hoc vis? *Ch.* hac causâ equidem, qua
dixi tibi. 35

Dicetur. *Ch.* at istos rastros interea tamen

pone, ne labora. *Me.* minime. *Ch.* quam rem
agis?

Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi

poris. *Ch.* non finam, inquam. *Me.* ah, non
æquom facis.

Hui, tam graveis hos, quæso? *Me.* Sic meri-
tum est meum. 40

Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adolescen-
tulum

deo: ah! quid dixi habere me? imo habui,

Chreme:

nc habeam, nec ne, incertum est. *Ch.* quid ita

istuc? *Me.* scies:

è Corintho hîc advena anus paupercula.

aut arando laborare, aut
aliquid onus gerere; deni-
que nullum relaxas tem-
pus, quin semper te fatiges,
nec tua parcas valetudini.
Pro certo compertum ha-
beo hac ad delectationem
tuam non fieri. At enim di-
ces; tædet me operis, quod
fit hîc à servis meis, qui ni-
mis cessare solent; ideo ope-
ri manum libet admove-
re: at si sumas id laboris, quod
perdis operando in agro,
in illis incitandis ad opus
faciendum; magis utilitatè
tua proficias. *Me.* O
Chreme! tantumne tibi va-
cat à tuis negotiis, ut de
alienis sollicitus sis, & præ-
sertim de his quæ nihil ad
te spectant? *Ch.* Ego me
hominem esse cognosco; ni-
hil quod ad hominem per-
tinet, ad me non perti-
nere arbitror. Vel monendi cau-
sâ, vel inquirendi, me hac
tibi dicere puta: inquiren-
di causâ, ut si hoc, quod
facis, rectum est, ego quo-
que sic faciam: monendâ
causâ, ut si rectum non
est, id facere tibi dissuade-
am. *Me.* Utile est mihi sic
facere: tu facis ut tibi
opus esse putas. *Ch.* An
utile est cuiquam homini,
ut se torqueat, & affligat?
Me. Mihi id utile est. *Ch.*
Si quis labor esset necessa-
rius, nollem te reprehende-
re; sed quod inferum
est isthuc quod pateris? obse-
cro, quid tam male de te
meruisti, ut te tam perditè
affligeres? *Me.* Eheu me
miserum! *Ch.* Noli flere,
fac ut sciam: istud quid-
quid est noli celare, ne time,
mihi fidem habe: levabo
te hac molestia, aut conso-
lationem dando, aut consu-
lendo, aut reipsa tibi ope-

navando. *Me.* Vis scire quid hoc est? *Ch.* Ita certe volo, propter hanc causam, quam tibi dixi,
licet ut te juvem. *Me.* Dicetur tibi. *Ch.* At interim, dum dices, deponere istos rastros. *Me.*
me sum depositurus. *Ch.* Ne laborare pergas, quid agis te ita macevando? *Me.* Patere me
are, ut nullo non tempore, labore me exerceam. *Ch.* Non patiar, inquam. *Me.* Ah! inique agis,
mihi laboranti impedimento sis. *Ch.* Hui! obsecro, tam ponderosos portas hos rastros? *Me.*
ha, quâ dignus sum, sic postulat. *Ch.* Nunc explica causam, cur te crucias. *Me.* Est mihi filius
us adolescentulus: Ah! quid dixi, mihi esse, ô Chreme? sed fuit mihi antehac: nunc utrum
ecne, dubium est. *Ch.* Cur istud ita est, ut nunc non habeas filium? *Me.* Audies: vetula,
p, peregrina ex Corintho urbe Achaia, habitat in hoc oppido.

A N N O T A T I O.

20 At enim dices.] Anthypophora; responsio ad ea quæ obijci possent.

Ejus

Ille filius meus captus est amore nimis vehementi filia huius vetula, addo ut fere jam haberet eam pro uxore: fecit hac omnia, me nesciente. Ubi id cognovi, repente, cœpi tractare animum filii mei agrum amore, inhumane & inclementer, neque ut debui; sed objurgabam eum quotidie violenter & more communi patrum. Hem! dicebam; an credis tibi permitti huiusmodi, qua facis, longiori tempore facere, me vivente, videlicet ut habeas amicam vice uxoris? Falleris opinione tua, si putas tibi hac per me licere, nec meam nostri voluntatem, Clinia. Ego volo te nominari filium meum, interea dum facies officium, quod te decet: at si talem non te prastas, ego excogitabo id, quod honestum, & æquum est me agere contra te. Certe istud, quod facis, ex nulla causa nascitur, praterquam ex desidia, & nimia cessatione. Ego cum essem eâ atate, qua tu es, non indulgebam amor, sed discessi ex patria in Asiam, quia pauper eram, atque ibi mihi acquisivi armis pariter divitias & laudem. Tandem res eò planè deducta est; adolescentulus defatigatus fuit assiduas objurgationes audiendo, & eadem verba gravia & probra. Existimavit me ea qua decent intelligere melius, & certius consuleve, qua è re sua essent, quam is ipse, propter atatem meam. Profectus est in Asiam ad Regem Persarum, ut ei militaret. Ch. Quid ais?

Me. Abiit, me inscio; absens est jam per tres menses. Ch. Ambo estis culpandi; quamvis huiusmodi propositum animi veracundum est indicium, imo fortis & strenui. Me. Postquam cognovi ex libris eum discessisse, qui id sciebant; domum redeo tristis, atque animo penitus commoto, & propter præ animi dolore: sedeo; servi celeriter ad me accedunt: educunt pedibus calceamenta. alios properare lectulos discubitorios, cœnam curare: quisque pro virili sua parte efficiebat diligenter, ut mihi mitigarent hanc tristitiam. Postquam vidi, qua servi faciebant, considerare cœnam hem! tot servi sunt anxii mei solius gratiâ, ut mihi soli satisficiant, & morem gerant. An aequum est, ut tot ancilla vestibus me induant? ut ego tantas impensas solus domi.

ANNOTATIONES.

66 Quid ais? Admirantis potius quam interrogantis.

72 Soccos.] Socci sunt calceamenta humi-

Ejus filiam ille amare cœpit perditæ, Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam omnia.

Ubi rem rescivi, cœpi non humanitus, Neque ut ægrotum animum decuit adolescentuli Tractare; sed vi & via pervolgata patrum. Quotidie accusabam: hem! tibine hæc diutius Licere speras facere, me vivo patre, Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco? Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia. Ego te meum esse dici trantisper volo, Dum, quod te dignum est, facies: sed, si id facis,

Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero. Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio. Ego istuc ætatis non amor operam dabam, Sed in Asiam abii hinc propter pauperiem, atque Simul rem & gloriam armis belli repperi. Postremò adeo res rediit: adolescentulus Sæpe eadem, & graviter audiendo victus est: Ætate me putavit & sapientia Plus scire, & providere, quam se ipsum sibi. In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme. Ch. Quid ais? Me. clam me profectus, mentis treis abest.

Ch. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen Animi est prudentis signum, & non instrenui. Me. Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii, Domum revortor mœstus, atque animo fere Perturbato, atque incerto præ ægritudine; Adfido: accurrunt servi: foccos detrahunt: Video alios festinare, lectos sternere, Cœnam apparare: pro se quisque sedulò Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam. Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem! tot mei Solius solliciti sunt causâ, ut me unum expleam Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi

lia, quibus maxime utebantur Comædii: Corthurni proprii Tragædorum, aliores

Tan-

tos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 em pariter uti his decuit, aut etiam amplius, 80
 illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
 eum hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.
 quidem me dignum quovis deputem,
 faciam; nam usq; dum ille vitam illam colet
 em, carens patria ob meas injurias,
 rea usque illi de me supplicium dabo,
 orans, quærens, parcens, illi serviens.
 acio prorsus, nihil relinquo in ædibus,
 vas, nec vestimentum: conrasi omnia.
 illas, servos, nisi eos, qui opere rustico
 undo facile victum exercerent suum,
 nes produxi ac vendidi: inscripsi illico
 eis: mercedem quasi talenta ad quindecim
 gi: agrum hunc mercatus sum: hîc me ex-
 erceo.

brevis, tantisper me minus injuriæ,
 95
 me, meo gnato facere, dum fiam miser;
 mihi fas esse ulla me voluptate hîc frui,
 ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
 Ingenio te esse in liberos leni puto, &
 m obsequentem, si quis recte aut commode 100
 staret. Verum neque tu illum fatis noveras,
 te ille; hoc ubi sit, ibi non vere vivitur.
 illum nunquam ostendisti quanti penderes,
 tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
 od si esset factum, hæc nunquam evenissent
 tibi.

105
 Ita res est, fateor: peccatum à me maxumum
 est.

Menedeme, at porro recte spero, & illum tibi
 vum affuturum esse hîc confido propediem.

Utinam ita Dî faxint. Ch. facient: nunc, si
 commodum est,

cum eo ageret leniter & convenienter; sed tu nec satis exploraveras ejus ingenium, nec
 tum perspexerat. Non vivitur ibi recte & quiete, ubi mores invicem ignoti sunt. Tu
 quam indicasti, quanti eum astimares, & ille veritus est tibi committere consilia, quæ
 m est patri communicare filium: quod si factum esset, hæc molestia nunquam tibi contigissent.
 Eo modo quò dicis, res se habet, confiteor: gravissimè erravi. Ch. At, ô Menedeme!
 spero & credo illum brevi salvum, & bene valentem ad te venturum. Mc Utinam ita
 faciant. Ch. Efficient, ut filium recuperes. Nunc, si tibi est opportunum,

ANNOTATIONES.

Quindecim Talenta cœgi:] Talentum apud
 nientes erat pecuniæ summa, valens sex-
 Coronatis Gallicis; eratque duplex, mi-
 & majus. De minore Talento Attico, quod
 pinta minas continebat, hic agitur. Majus
 nebat 80 minas. Cœgi, id est, in unum re-
 inde coactiones argentariæ sunt collecti-
 pecuniarum, & Coactores, des Receveurs
 culiers. Quindecim Talenta conficiunt sum-
 naquem millium Coronatorum Gallicorum,

faciam? ego, inquam, quæ
 expuli meis adibus unicum
 filium Cliniam, misere af-
 flictum injuriâ, quem con-
 veniebat uti aqualiter his
 sumptibus & servis, aut
 etiam magis; quod atas
 juvenilis ad utendum his
 est aptior. Certe existi-
 mem me quavis pœna dig-
 num esse, si his bonis solus
 utar; nam quandiu filius
 deget vitam illam ærumno-
 sam, exul à patria propter
 meas contumelias; interea
 tamdiu dabo illi assidue
 pœnas, conscians me ærum-
 nis, acquirent laboriose,
 parcens vita & genio, ser-
 viens illi in colendo agro.
 Facio omnino ut delibera-
 vi. Nihil domi meæ veli-
 qui, vas nec vestimentum:
 omnem collegi supellecti-
 lem; venales proposui, ac
 vendidi omnes ancillas, ser-
 vos, præter eos qui bene
 collocarent operam, & de-
 mererentur impensas suas
 in rure exercendo: præ-
 scripsi protinus domum ve-
 nalem pretio, apponens in-
 scriptionem ad fores; com-
 paravi præpe quindecim
 talenta: hunc emi fundum:
 fatigo me in hoc agro. O
 Chreme! judicavi me mi-
 nus iniquum esse, & inju-
 rium in filium, interea
 dum in miseria versabor;
 nec mihi licere hic aliquam
 voluptatem capere, nisi
 postquam filius meus, ha-
 res, & bonorum particeps
 huc reversus fuerit incolu-
 mis. Ch. Puto te esse na-
 tura miti in liberos, &
 filium esse obsequentem, si

98 Meus particeps.] Id est hæres meus. Ju-
 stinianus Imperator in Institutionibus juris
 Lib. II. tit. 19. sic ait; Sed sui quidem hæredes
 appellantur; quia domestici hæredes sunt, & vivo
 quoque patre, quodammodo domini existimantur.
 Unde passim servi in comœdiis filios domino-
 rum heros minores vocant, & servus Abraham
 Isaacum dominum suum appellat. cap. xxiv.
 Genes. vers. 65;

Dionysia

& gratum, volo venias hodie apud me: Bacchanalia hic celebrantur. Me. Non possum. Ch. Cur non? Aliquantulum, quæso, tuos remitte labores. Clinia filius tuus etiam absens idem precatur. Me. Non decet nunc me cessare à labore, qui illum laborare cœgerim. Ch. Itane decrevisti? Me. Ita. Ch. Sis valens & sanus. Me. Tu quoque, Chreme. Ch. Me lacrimari cœgit, & ejus valde misereor, verum dum adhuc aliquid diei superest, oportet me admonere hunc vicinum Phanium, ut veniat ad cœnam: ibo visum, si est domi. Nihil opus fuit ad cœnam vocatore, dicunt eum adesse jam dudum domi apud me: egomet in mora sum convivis iis, qui ad cœnam sunt. Ibo hinc intrò domum: sed quid janua, & à quo aperiente stridit? quis exit à domo? Huc intrò me conferam.

Dionysia hîc sunt: hodie apud me sis volo. Me. Non possum. Ch. cur non? quæso tantulum aliquantulum

Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius. Me. Non convenit, qui illum ad laborem impulset. Nunc me ipsum fugere. Ch. ficcine est sententia? Me. Sic. Ch. bene vale. Me. & tu. Ch. lacrum excussit mihi,

Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est, Monere oportet me hunc vicinum Phanium, Ad cœnam ut veniat: ibo, visam si domi est. Nil opus fuit monitore, jamdudum domi, Præsto apud me esse aiunt: egomet convivam moror.

Ibo adeò hinc intro: sed quid crepuerunt fores? Hinc à me quisnam egreditur? huc concesserunt.

ANNOTATIO.

110 Dionysia hic sunt:] Ludi sunt, festi dies in honorem Dionysii, id est, Bacchi, Iacchi & Liber dicitur, unde Bacchanalia, Liberalia: Græcis sunt Dionysia.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES.

Cl. O Clinia, nihil est propter quod timeas Antiophilam non venturam: nondum etiam illa & Dromos servus, qui ad eam accersendam missus est, nimium diu morantur; & scio illam hodie affuturam hic una cum nuntio Dromone: ideo depelle hanc curam falso conceptam, quæ angit animum tuum. Ch. Quem alloquitur filius? Cl. Pater advenit, quem desideravi: ad eum ibo. O Pater, accedis tempestive. Ch. Quid illud est, propter quod tempestive accedo? Cl. Nosline hunc Menedemum vinum nostrum? Ch. Recte novi eum. Cl. Scis eum habere filium? Ch. Audiui eum esse in Asia. Cl. O pater, est in Asia, in adibus nostris est. Ch. Quid dicis? Cl. Continuo eum

Cl. Nihil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:

Et illam simul cum nuntio tibi hîc affuturam. Hodie scio: proin' tu sollicitudinem istam fam, quæ te

Excruciat, mittas. Ch. quicum loquitur filium? Cl. Pater adest,

Quem volui: adibo. Pater, opportunè advenis.

Ch. Quid id est? Cl. hunc Menedemum nostrum vicinum? Ch. probe.

Cl. Huic filium scis esse? Ch. audiui esse in Asia. Cl. non est, pater: apud

Nos est. Ch. quid ais? Cl. advenientem, & egredientem adduxi illicò

ANNOTATIO.

1 Nihil adhuc est, quod vereare, Clinia:] Hoc principium indicat, de qua re sint inter Clitiphonem & Chremem

cœnam : nam mihi magna cum eo jam inde
usque à pueritia
per fuit familiaritas. *Ch.* voluptatem mag-
nam nuntias.

10
am vellem Menedemum invitatum, ut nobis-
cum hodie esset amplius, (domi.
hanc lætitiā nec opinanti primus objicerem
que etiam nunc tempus est. *Cl.* Cave faxis :
non opus est, pater.

Quapropter? *Cl.* quia enim incertum est eti-
am, quid se faciat : modo venit :

15
et omnia : patris iram, & animum amicæ se
erga ut sit suæ.

15
n misere amat : propter eam hæc turba atque
abitio evenit. *Ch.* scio.

Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego
nostrum unā Syrum.

Quid narrat? *Cl.* quid ille? se miserum esse.

Ch. miserum? quem minū' credere est?

ad reliqui est, quin habeat, quæ quidem in ho-
mine dicuntur bona?

enteis, patriam incolumem, amicos, genus,
cognatos, divitias :

20
que hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea
possidet :

ut scit, ei bona; illi, qui non utitur recte,
mala.

Imo ille senex fuit importunus semper : &
nunc nihil magis

eor, quā ne quid in illum iratus plus satis
faxit, pater.

Illene? sed reprimam me: nam in metu esse
hunc, illi est utile.

25
Quid tute tecum? *Ch.* dicam: ut ut erat, man-
sum tamen oportuit.

asse aliquanto iniquior erat præter ejus lubi-
dinem ;

ad cœnam duxi exeuntem &
navi : nam mihi magna
semper fuit cum eo amici-
tia à tenera usque atate.

Ch. Affers mihi nuntium
latum. Quā vellem Me-
nedemum, quem invitave-
ram hodie, nobiscum epu-
lari, præter alios convivas,
ut insperatum hoc gaudi-
um primus ei offerrem.

Adhuc satis tempestivum
est eum invitare. *Cl.* O
pater! vide ne id facias :

non convenit eum hic esse.
Ch. Quare? *Cl.* Quia du-
bium est adhuc quid Clinia
intendat facere de se : mo-
dò advenit : timet omnia :

indignationem patris, &
dubitāt quo animo amica
sua sit nunc erga se. Eam
amat vehementer : hac dis-
cordia inter eum & patrem,
& profectio in Asiam con-
tingit ejus causā. *Ch.* Hac
omnia mihi nota sunt. *Cl.*

Jussit servum Dromonem
eam quæsītum ire, & ego
servum nostrum Syrum si-
mul misi. *Ch.* Quid novū
refert? *Cl.* Quavis quid
dicit? ait se esse infortu-
natum. *Ch.* Quem minus
credendum est esse, quā
ille est? Quid deest, quod
non habeat ea, quæ certe à
vulgò censentur esse bona in
homine? Habet patrem &
matrem, patriam salvam,
amicos, natalium claritu-
dinem, propinquos, opes &
divitias : atque hæc omnia
talia sunt, qualis animus
ejus, qui ea tenet : atque
utilia ei, qui scit illis frui,
ut decet : illi verò qui his
abutiatur, nocua sunt, &
mala verè tunc dicuntur.

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ut nunc nihil magis timeo, quā ne ille plus aquo succensens,
aliquid faciat adversus fili-
Ch. Illene Menedemus? sed linguam cohibebo, neque dicam quod sentio, patrem nempe posthac
tum, quodcumque libuerit filio : certe utile est Clitiphoni, hunc Cliniam vereri patrem, & per-
e in timore. *Cl.* Quid dicis apud te? *Ch.* Dicam : utcumque res erat, oportebat filium domi-
te, nec patrem deserere. Fortasse pater erat aliquantò severior contra effranem filii voluptatem ;

Cl. Sed ille senex Menede-
mus fuit semper acerbus, &

ANNOTATIONES.

[Qui uti scit, ei bona.] De bonis externis
tur, five bonis fortunæ, quæ sunt nobili-
ona fama, honor, divitiæ, πολυπλοκία &
αἰσχύνη, amicitia cum multis, bonisque, πολυ-
αἰσχύνη, liberorum multitudo & bo-

nitas. Quæ dicuntur ἀδιάφορα, Indifferentia,
neque bona, neque mala ; sed sunt bona bene
his utenti ; mala male utenti.

25 Sed reprimam me :] Hæc submissa voce
Chremes protulit, ne audiret filius.

at ille pati debebat : quem enim alium toleraret, si patrem suum non pateretur ? Vtrum rationi consentaneum erat, hunc patrem vivere ex arbitrio filii, an hunc filium ex voluntate patris ? & quod Clinia accusat patrem Menedemum, ut asperum & morosum, id non est verum : nam parentum facta aspera & injuria in filios, sunt unius ferè generis, nec dissimilia ; verum inter illos qui aequiores sunt, & qui facilius tolerari possunt. Filios quidem permittunt scorta visere, & convivia inire ; sed non sapius & frequenter fieri ea permittunt : parce impensas suppeditant, & tamen omnia qua faciunt, virtutis causâ faciunt : nam postquam animus humanus irretitus est voluptatibus obscenis, necesse est, & Clitipho, ut similia consilia incantur, & locum habeant : hoc est enimverò prudenter factum, ex aliorum eventu summatim filium ; aliorum exemplis erudiri sapientissimum est, & utilissimum. Cl. Existimo esse ita ut & Ch. Ego ibo intro domum, ut sciam quid ad cœnam paratum sit. Tu, Clitipho, dum adhuc duri noli discedere hinc longius.

Pateretur : nam quem ferret, si parentem non ferret suum ?

Huncine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus vivere ? &

Quod illum infimulat durum, id non est : nam parentum injuriæ

Uniusmodi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis.

Scortari crebro nolunt ; nolunt crebro convivere. Præbent exigue sumptum ; & ea sunt tamen a virtutem omnia :

Verum ubi animus semel se cupiditate devinxit. Neceffe est, Clitipho, consilia consequi confirmantur : hoc

Scitum est, *periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet.*

Cl. Ita credo. Ch. ego ibo hinc intro, ut videam nobis quid cœnæ fiet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quò hinc ab eas longius.

ANNO TATIO.

30 Parentum injuria uniusmodi sunt.] Id tibi vult ; patres duros inter se omnes similes esse, asperè exercere imperium in liberos, atque omnia animi laxamenta prohibere. At pater qui paulò æquior, & tolerabilior est, aliqua sane patitur, sed non crebro fieri. Commentator Horatii Satyra II. Lib. I. refert Catonem Censorium, cum vidisset hominem honestum ex fornice exeuntem, laudasse, cum existimaret libidinem,

sine crimine compescendam esse : at postea frequentius cum ex eodem lupanari exiret, advertisset ; Adolescens, inquit, ego te laudabo quòd interdum huc venires, non quòd hinc ibas. Inter Ethnicos sapientissimi non peccabant, qui sceminis ad hoc venalibus uterentur, ut apparet ex 15 cap. Actuum Apostolorum : sed eodem capite omnis fornicatio prohibetur.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Cl. Quàm patres sunt acerbi & importuni censores in omnes juvenes ! & arbitrantur esse justum nos nasci sapientes, mores seniles habentes statim à pueritiâ, neque nos esse participes harum rerum, quas juvenilis ætas affert.

Cl. Quam iniqui sunt patres in omneis adolescentibus !

Qui æquom esse censent, nos jam à pueris nasci senes,

Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.

sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.

Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre.

am & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

on ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

rii: is mihi, ubi adhibet plus paulo, sua quæ narrat facinora!

unc ait, Periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet.

tutus! næ ille haud scit, quam mihi nunc *surdo* narret *fabulam*.

agis nunc me amicæ dicta stimulant: Da mihi, atque affer mihi.

quid respondeam nil habeo, neque me quisquam est miserior.

am Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum factagit, attamen

bet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.

a est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis:

am, quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.

c ego mali non pridem inveni, neque etiam dum scit pater.

Hi ex sua cupiditate quæ nunc est, non quæ olim fuit, cum adolescentes erant, modum nolis imponunt atque imperant. Si unquam filius mihi natus fuerit, certe is me patrem experietur mitem & benignum; nam facultas dabitur mihi cognoscendi peccata ejus, & ignoscendi ei: non faciam sicut pater meus, qui mihi declarat, quod sentit, per alterius exemplum. Perditus sum præ nimia ejus importunitate: is, postquam bibit paulò largius, quæ facta sua commemorat mihi! Nunc dicit, Delige tibi exempla ex aliorum eventis, quæ tibi sint utilia. Cautus scilicet. Certe ille non intelligit quàm ad ejus sermonem surdus sim, quasi fabulam narret. Verba Bacchidis amica me magis instigant: Da mihi munus hoc, atque affer aliquid novi. Atque ad hac nescio quid respondere debeat, neque quisquam est infelicior me. Nam hic Clinia, etsi etiam anxius est, & sollicitus de rebus suis, attamen possidet amicam honestè & castè educatam, nesciam astutiarum meretricum. Mea est opulenta, petens assidue, petulans, magnificè

veni in omnibus, sumptus avida, spectata, & insignis: preterea unde ei munera faciam mihi non est: nam religioso metu impeditur dicere, me nihil habere, quod ei dem. Non dudum nactus sum Bacchidem nequitia insignem, neque adhuc pater rescivit me isto malo laborare.

ANNOTATIO.

Tim, quod dem ei, recte est:] Recte, pro veteres boni omnis causâ dicebant.

in Terentius in Eunuchis;

— Rogo nunquid velis.

Resit, inquit, abeo.

aurus in Mercatore, Act. II. Scen. III.

Unde incedis? quid festinas, gnate mi? Ch.

recte, pater.

am nihil esse, religio est dicere.] Religio pro

accipitur, ut testatur Servius in illud

VIII. Æneidos:

Jam tum religio pavidos terreat agrestes
Dira loci.

Metus vicissim sumitur pro religione à veteribus; certe idem Virgilius VII. Æneidos de lauro dixit:

— Multosque metu servata per annos.

In quem locum ita Servius: metu, id est, religione quæ nascitur per timorem, nempe juxta illud Arbitri:

Primus in orbe Deos fecit timor.

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

Cl. Si res, quæ ad amorem meum spectant, prosperè se haberent, non dubito quin jampridem Antiphila, & servi, qui eam accersiverunt, venissent: sed metuo ne Antiphila pecuniarum largitione expugnata alium amatorem acceperit, dum absens fui. Multa suspiciones simul in mentem veniunt, quæ me inducunt ad credendum sic esse: locus in quo est, ubi prava habet exempla petulantia; opportunitas ut corrumpatur, quia formosa est, & nota; ætas florida, quæ plerumque lubrica; mater improba, sub cujus potestate est, cui nihil suavius est pecuniâ, & mercede. Cl. O Clinia. Cl. Me miserum!

Cl. Vide ne quis ex adibus patris egrediens forte aspiciat te. Cl. Cavebo: sed certe cor mihi prædivinat nescio quid infortunii. Cl. Perseverasne discernere hoc curiosius, antequam noscas quid erit? Cl. Si nihil adversi esset, huc Antiphila cum servis jam venisset. Cl. Statim advenient. Cl. Quando? Cl. Non consideras eam procul hinc habitare? cognoscis consuetudinem famulorum, dum pectuntur, dum ornant comas, dum formam parant vario cultu, in his faciendis annum sumunt. Cl. O Clitipho! timeo. Cl. Ad te redi: ecce Dromonem cum Syro: mox tibi præstabo.

Cl. SI mihi secundæ res de amore meo essent jam dudum, scio, Venissent: sed vereor, ne mulier me absente, corrupta sit.

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animæ exangeant;

Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio mala:

Cui nihil præter pretium jam dulce est. Cl. Clinia. Cl. hei misero mihi!

Cl. Etiam caves, ne videat forte hinc te à patre aliquis exiens.

Cl. Faciam: sed nescio quid profecto mihi animæ præfagit mali.

Cl. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid veri fiet?

Cl. Si nihil mali esset, jam hic adessent. Cl. Cl. quando istuc erit?

Cl. Non cogitas hinc longule esse? & nostri res mulierum:

Dum moliantur, dum comuntur, annus est. Cl. Clitipho!

Timeo. Cl. respira: eccum Dromonem cum Syro: unà adsunt tibi.

ANNOTATIO.

3 Exangeant,] Pro, exangant. Sic veteres loquebantur. Claude, pro claudio; Vivo, pro vivo; Dico, pro dico. Nævius:

Tibi, dum vivebo, fidelis ero:

Idem:

Primum quod dicebo, recte: secundum dicebo, eo melius.

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

A In' tu? *Dr.* ficeft. *Sy.* verum interea dum sermones cadimus,

funt relictæ. *Cli.* mulier tibi adest, audin', Clinia?

Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.

Minime mirum: adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem

cunt secum. *Cl.* perii, unde illi sunt ancillæ?

Cli. men' rogas?

Non oportuit relictas: portant quid rerum?

Cl. hei mihi.

Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverrunt viam.

Stultum à nobis stulte est: abi dum tu, Dromo, illis obviam.

Opera: quid stas? *Cl.* væ misero mihi, quanta de spe decidi!

Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? *Cl.*

rogitas quid fiet?

Unde tu ancillas, aurum, vestem: quam ego cum una ancillula

reliqui: unde esse censes? *Cli.* vah! nunc demum intelligo. (scio.)

Di boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, id comedent? quid ebibent? quid sene erit

nostro miserius?

video eccos, quos volebam. *Cl.* ô Jupiter, ubinam est fides?

Ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci

allocuplasti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis:

Sy. Dii boni, quæ turba mulierum! vix poterunt recipi in nostras quantum intelligo. Quid edent? quid ebibent? quid eris miserius nostro sene Chremete, quem turba terrefaciet? Ecce hic video adolescentes, quos quærebam. *Cli.* O Jupiter! ubinam inueni fides & constantia? Dum ego desipiens propter te peregrè profectus sum vagus, patria prius. O Antiphila, tu interea loci, me absente, opulentam te fecisti, & me dereliquisti in hac

Sy. Dicisne, illas in propinquo esse? *Dr.* Sic est ut dico. *Sy.* Interea dum colloquimur, illa mulieres, Bacchis, & Antiphila relictæ sunt. *Cli.* Ad te appropinquat mulier, quam tantopere desideras, audisne servos loquentes, Clinia? *Cl.* O Clitipho, certe, nunc tandem eos audio, & aspicio, & sanus sum, pulso timore. *Dr.* Non est mirum eas tamdiu moras esse: tam sunt occupata: ducunt in comitatu suo ceterarum famularum. *Cl.* Nullus sum, unde tot ancillas Antiphila acquisivit? *Cli.* Quærisne à me unde tot illi sint ancilla? *Sy.* Non oportuit illas, Bacchidem, & Antiphilam, in comitatus relinquere: tum magnam rerum copiam secum ferunt. *Cl.* Væ mihi misero! *Sy.* Aurum, vestem: & vespera imminet, iter ignorant. Et imprudenter fecimus, qui eas comitati non simus: tu, Dromo, abi ergo celeriter obviam illis. Festina, quid cunctaris? *Cl.* Quam miser ego sum! quanta spe frustratus sum! *Cli.* Quid hoc rei est? quid te sollicitum reddit? *Cl.* Quæris quid sit? Videsne illam (Antiphilam) ancillis, auro, veste instructam: quam ego discedens reliqui hic cum una servula? Unde opinaris has res illam acquisivisse? *Cli.* Vah! tan-

ANNOTATIO.

Act. In' tu? Exordiuntur servi, quasi plura inter se collocuti sint.

Sy. sermones cadimus.] A Græcis hæc phras

sumpta est; eos enim ita dicere solitos monet Priscianus Lib. XVIII. scilicet, κατὰ τὸν λόγον, Cadere sermones.

zu, propter quam amisi famam, & minus obtemperans sui voluntati patris: ejus causâ, nunc pudore & miseratione vehementer commoveor: qui frequenter culpabat mihi mores harum meretricum: itane est, ut me frustra monuerit, nec potuerit unquam me abducere ab hujus Antiphila amore? Attamen nunc ab ea me abstraham, qui tunc cum mihi patris gratiam conciliare potui, eam relinquere nolui. Nemo vivit me infelicio. Sy. Hic Clinia errat propter verba, qua hic locuti sumus. O Clinia! de tuo aliter judicâs amore, quàm æquum est. Nam modus vivendi hujus puella idem est, & animus ejus idem est erga te, ac prius fuit, quantum ex ipsa re conjiciendo scire potuimus. Cli. Quaso quid est quod dicis? Nihil enim est ex omnibus rebus, quod mihi gratius sit, quàm me in falsam suspicionem venisse. Sy. Imprimis hoc te scire velim, ne quicquam rerum Antiphila ignores: vetula illa mulier, quæ ante hoc tempus credita est ejus mater non fuit, ea vetula mortua est: hoc inaudivi forte, dum ipsa Antiphila id retulit in via alteri femina. Cli. Quanam est hac altera, cui dicis eam hoc narrasse? Sy. Desine interrogare, & sine prius recitem hoc quod cœpi dicere: ad id quod quaeris respondebo. Cli. Festina. Sy. Jam primum omnium, postquam perventum est ad domum puellæ, Dromo pulsât ostium, quadam anus egreditur; postquam hac anus reclusit fores, continuò hic Dromo intrò se immisit: ego cum ipso intro tanquam comes: Anus opponit obicem ostio, & claudit illud: revertitur ad lanificium exercendum. Ere re agnoscî potuit, aut nunquam ex aliâ, quo exercitio vitam suam traduxerit; dum absente cum ad mulierem in medio opere ejus ex insperato venimus. Nam talis inopinatus interventus facultatem æstimandi nobis, quàm consuetudinem vitæ quotidianæ habuerit. Consuetudo perspicue qualiter naturæ ejusque sit. Ipsam forte reperimus telam textentem assentem, indutâ diocriter veste lugubri.

Propterquam in summa infamia sum, & meo patri minùs obsequens:

Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,

Monuisse frustra; neque potuisse eum unquam me ab hac expellere,

Quod nunc faciam tamen: tum cum gratum mihi esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. Sy. hic de nostris veritas errat videlicet,

Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis.

Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,

Quantum ex ipsa re conjecturam cepimus.

Cli. Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est,

Quod malim, quàm me hoc falso suspicari.

Sy. Hoc primum, ut ne quid hujus ignores: anus

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit.

Ea obiit mortem: hæc ipsa in itinere, altera

Dum narrat, forte audivi. Cli. quanam est altera

Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem

Clitipho:

Post istuc veniam. Cli. propera. Sy. jam primum

omnium,

Ubi ventum ad ædis est, Dromo pultat fores:

Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,

Continuò hic se conjecit intro: ego consequor:

Anus foribus obdit pectus, ad lanam redit.

Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam te absente exegerit;

Ubi de improvviso est interventum mulieri.

Nam ea res dedit tum existimandi copiam

Quotidianæ vitæ consuetudinem;

Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxum

Textentem telam studiose ipsam offendimus,

Mediocriter vestitam veste lugubri,

ANNOTATIO.

30. Altera dum narrat.] Ullæ, nullæ, solæ, totæ, aliæ, alteræ, pro, Ulli, nulli, soli, alii, alteri, in feminino genere apud Antiquos in usu fuisse invenimus.

jus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
ne auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi,
nulla mala re esse expolitam muliebri:
capillus passus, prolixus, circum caput
rejectus negligenter: pax! *Cl.* Syre mi, obsecro
me in lætitiâ frustra conjicias. *Sy.* anus 51
subtemen nebat: præterea una ancillula
erat: ea texebat una, pannis obsita,
neglecta, immunda illuvie. *Cli.* si hæc sunt,
Clinia,

vera, ita ut credo, quis te est fortunatior? 55
in tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
magnum hoc quoque signum est dominam esse
extra noxiam,

et ejus tam negliguntur internuntii:
tam disciplina est eisdem, munerarier
ocillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Perge, obsecro te, & cave ne falsam gratiam 61
videas inire: quid ait, ubi me nominas?
Ubi dicimus rediisse te, & rogare uti
veniret ad te, mulier telam definit
continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, ut 65
facile scires desiderio id fieri tuo.

Præ gaudio (ita me Dî ament) ubi sim nescio.
timui. *Cl.* at ego nihil esse sciebam, Clinia.
agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.

Adducimus tuam Bacchidem. *Cl.* hem! quid,
Bacchidem? 70

Eho, scelestæ, quò illam adducis? *Sy.* quò illam
ego? ad nos scilicet.

Ad patremne? *Sy.* ad eum ipsum. *Cli.* ô ho-
minis impudentem audaciam! *Sy.* heus.
non fit sine periculo facinus magnum & memo-
rabile.

Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæ-
situm, scelus?

ubi si paululum modo quid te fugerit, ego pe-
rierim. 75

quid illo facias? *Sy.* at enim. *Cli.* quid, enim?
Sy. si finas, dicam. *Cl.* fine.

sciebam nullam esse causam, cur metueres. O Syre, agedum refer quæ est illa altera? *Sy.*
ducimus tuam amicam Bacchidem. *Cli.* Hem! quid? Bacchidem adducitis? Eho, ô fla-
gite! quò ducitis illam? *Sy.* Quò illam duco, rogas? certe ad ades nostras. *Cli.* Utrum ducis
apud patrem? *Sy.* Ad eum ipsum duco. *Cli.* O impudentem audaciam scelerati hominis!
Heus tu, res insignis & memoranda non sine discrimine geritur. *Cli.* Illud vide: tu, scelestæ,
laudem quærere in vita mea periculo. In quâ re faciendâ si quid etiam tantillum errave-
re de me actum erit. Quid facias illo? *Sy.* At vero nullum erit periculum. *Cli.* Quid, verò,
eris? *Sy.* Dicam, si patiaris. *Cl.* Permite ut dicat.

ANNOTATIO.

46 Ejus causâ annis.] Anuis, genitivus casus, priscis usurpatus.

propter anuum, puto, quæ
mortua erat, nudam auro,
eo modo quo solent illa
mulieres quæ ornantur, ut
sibi solis placeant, non ama-
toribus, nulla cerussa, nul-
lo artificio genas fucatam:
crinis ejus erat sparsus,
longus, nullâ curâ circa
caput immixtus. *Cl.* Mi
Syre, precor ne me inducas
in lætitiâ falsò. *Sy.* Anus
nebat subtemen, solum tor-
quebat quod in tela texen-
da flamen intercurrit: præ-
ter eam anuum una servula
texebat simul, pannosa,
squalida, fædis immundi-
tiis horrida. *Cli.* O Clinia,
si Syrus vera narrat, ita
ut credo, quis est te bea-
tior? Scisne hanc ancillu-
lam, de qua iste loquitur
servus, ut incultâ & sor-
dibus turpi, ingens indici-
cium esse dominam ipsius
esse sine culpâ, cum qui ei
inserviunt in nuntiis feren-
dis ad amatores, tam ne-
gligenter se curant & pa-
rant: nam præceptum in
arte amandi hoc amatores
observant, qui captant ac-
cessum ad dominas, ut an-
cillas primum muneribus
sibi consilient. *Cl.* Precor,
persequere inceptam nar-
rationem, & vide ne de
industria captes menda-
cio meam benevolentiam:
quando me nominasti, quid
dixit ipsa Antiphila? *Sy.*
Quando nuntiavimus te
reversum esse peregre, teque
eam precari, ut ad te vi-
feret, illico puella abjecit
telam quam texebat, & la-
chrymis totam faciem per-
fudit, adeò ut clare intel-
ligeres, id fieri amore, &
cupiditate tui videndi. *Cl.*
Ita mihi Dîi sint propitii,
non sum apud me, præ ni-
mia lætitiâ, adeo metui
prius. *Cli.* At, ô Clinia,

Cl. Permitto. *Sy.* Ita se res nunc habet, quasi cum. *Cl.* Quas, ô malum! verborum circuitiones incipit mihi recitare? *Cl.* O *Syre*, *Clitipho* verum dicit; omittite ista tam longa sermonis diverticula; revertere ad propositum. *Sy.* Certe non possum continere, quin dicam quod sentio; *Clitipho* est iniquus & molestus multis de causis, atque intolerabilis. *Cl.* Mehercule oportet illum audire, *Clitipho*, file. *Sy.* Vis amator esse: vis compos esse amica: vis quari, & inveniri qua illi dones: nulum vis subire periculum, ut fruaris amica: non inoperte sapis, si sapere est, velite evenire quod non potest. Aut pericula suscipienda sunt cum his commodis; amare, potiri scilicet amica, invenire quod illi datur: aut illa commoda sunt relinquenda cum periculis. Nunc cogita & delibera utram harum conditionum præoptas; aut cum amica periculum suscipere; aut eam recusare unâ cum periculo; quamvis pro certo sciam, hoc consilium, quod inivi, esse idoneum, & expers periculi; nam factu est facile mihi, ut *Bacchis* amica tua sit unâ tecum in domo patris, sine timore; deinde, hac eadem ratione, pecuniam reperiam quam promisisti amica: quod ut efficerem, etiam, atque etiam rogitando aures mihi jam obtunderas, & obstupesceras. Quid aliud, & melius consilium tibi dari cupis? *Cl.* Si quidem hoc quod dicis, efficies, res se bene habet. *Sy.* Dicis, si quidem hoc efficies; & videris dubitare: videbis id fieri reipsâ. *Cl.* Eja, age, dic, quale est istud tuum consilium. *Sy.* Fingemus *Bacchidem* esse amicum *Clinia*. *Cl.* Bellum est. Quid vero rei agat hic *Antiphila*? An ea quoque dicetur esse amica *Clinia*, si hac nunc satis offert ei dedecoris, & magis decet eum habere duas? *Sy.* Sed ducetur *Antiphila* ad *Sofratam* matrem tuam; non hic manebit. *Cl.* Quid tum, si ad *Sofratam* matrem ducetur? *Sy.* *Clitipho*, prolixior sermo est, si mihi dicendum sit tibi, cur id faciam: non sine justa causa deo ut *Antiphila* deducatur ad matrem tuam. *Cl.* Sunt nuga: nihil stabile satis in tuo consilio video, propter quod sit mihi utile hunc timorem subire, ut amica mea sit apud patrem. *Sy.* Audi quod dicturus sum, scio aliud consilium, si istud times, quod quidem ambo confiteamini per esse periculi. *Cl.* Rogo, excogita tale consilium, quale dicis. *Sy.* Libentissime:

Cl. Sino. *Sy.* ita res est hæc nunc, quasi cum

Cl. quas, malum! ambages mihi Narrare occipit? *Cl.* *Syre*, verum hic dicere mitte: ad rem redi.

Sy. Enimverò reticere nequeo, multimodis injuriæ *Clitipho* es, neque ferri potis es. *Cl.* audiendum hercle est: tace.

Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, efficitur Tuum esse in potiundo periculum non vis: hæc stulte sapis:

Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.

Harum duarum conditionum nunc utram malis vide:

Et si consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:

Tum, illi argentum quod pollicitus es, eadem habent inveniâ via:

Quod ut efficerem, orando furdas jam aureis redidderas mihi.

Quid aliud tibi vis? *Cl.* siquidem hoc fit. siquidem experiundo scies.

Cl. Age, age, cedo istuc tuum consilium, quid est? *Sy.* assimilabimus

Tuam amicam hujus esse. *Cl.* pulcre: cedo quid hic faciet sua? (est parum)

An ea quoque hujus dicetur, si hæc una dedecoris

Sy. Imo ad tuam matrem abducetur. *Cl.* quid eò? *Sy.* longum est, *Clitipho*,

Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa est. *Cl.* fabulæ:

Nihil sat firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.

Sy. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod amicum confiteamini

Sine periculo esse. *Cl.* hujusmodi, obsecro, quid reperi. *Sy.* maxume:

obviam hinc : dicam, ut revortantur domum.

Cl. hem !

id dixi ? *Sy.* ademptum tibi jam faxo omnem metum,

100

urem utramvis otiose ut dormias.

Quid ago nunc ? *Cl.* tune ? quid boni. *Cl.*

Syre, dic modo

um. *Sy.* age modo hodie : fero ac nequidquam voles.

Datur modo ; fruare, dum licet : nam nescias, si potestas posthac, an nunquam tibi.

105

Syre, inquam. *Sy.* perge porro, tamen istuc ago.

Verum hercle istuc est, *Syre,* *Syre,* inquam ; heus, heus, *Syre.*

Concaluit : quid vis ? *Cl.* redi ; redi. *Sy.* adsum, dic quid est.

(*Syre,*

hoc quoque negabis tibi placere. *Cl.* imo,

me, & meum amorem, & famam permitto tibi,

es iudex : ne quid accusandus sis, vide.

111

Ridiculum est, te istuc me admonere, *Clitipho* :

asi istuc minor mea res agatur, quam tua.

si quid nobis forte advorsi evenerit ;

erunt parata verba, huic homini verbera.

115

propter hæc res neutiquam neglecta est mihi.

istum exora, ut suam esse adsimulet. *Cl.* scilicet

urum me esse : in eum jam res rediit locum,

sit necesse. *Cl.* merito amo te, *Clinia.*

Verum illa ne quid titubet. *Sy.* perdocta est probe.

120

At hoc demiror, qui tam facile potueris

suadere illi, quæ solet quos spernere !

In tempore ad eam veni ; quod rerum omnium est

erit : à patre verbis objurgaberis ; ego verberibus cadar : idcirco hæc res, quam cogito, nullo modo à me negligitur, sed persuade *Clinia*, ut fingat tuam amicam esse suam. *Cl.* Et res pervenit in eum statum, ut necesse sit facere me, quod suadet *Syrus* ; ut similem tuam esse meam. *Cl.* O *Clinia* ! amo te, ita de me meritis es ; verum metuo ne in aliquo *Bac-* chet, & verbis se prodar. *Sy.* Peritissima illa est talium dissimulationum. *Cl.* Sed illud mirum est mihi, quomodo potueris persuadere illi, tam facile ut veniret, quæ *Bacchis* solet esse quales amatores ! *Sy.* Conveni eam opportune, quod est precipuum in omnibus rebus ;

ANNOTATIONES.

[In aurem utramvis otiose ut dormias.]

utramvis aurem dormire, est animo otioso,

que esse. Eodem sensu dixit *Plinius* :

est, quod in dextram aurem, fiducia mei,

Admonent medici, ut in primo

o in aurem dextram incumbamus ; cum

recti redormire cupimus, ut in sinistram ;

Qui autem levi somno uti vult, in neutram incumbit aurem, quod facilius expergiat.

106 *Syre,* inquam.] *Clitipho* revocat *Sy-* rum discedentem.

108 *Concaluit.*] Hæc *Syrus* clam loquitur, vel ad spectatores.

Primum :

nam apud eam inveni
quendam miserum militem
obsecrantem, ut ejus noctu
copia sibi esset: hæc age-
bat cum hoc milite astu-
tiâ meretriciâ ita subtili-
ter, ut animum illius amo-
re captum & cupidine, sui
desiderio, cum sui copiam
non permetteret, inflamma-
ret, utque eadem operâ
maxime placeret tibi, prop-
ter talem militis repulsam.
Sed, heus tu, cave si vis,
ne in aliquem errorem in-
sautus incidas. Tibi ex-
ploratum est, quàm pater
tuus sit acutus in his rebus
perspiciendis; ego quoque
probe novi quàm sis impo-
tens affectuum tuorum mo-
derator. Nota mihi sunt
verba tua præpostere pro-
lata, & ambigua, cervicis
inflexio in sinistram partem
(quod signum est amantis &
impudici stulti) Mitte sus-
piria & singultus, screa-
tus, tussim, risum. Cli.
Laudabis meos gestus. Sy.
Cave si vis. Cli. Tutemet

me miraberis, & meam
agendi rationem. Sy. Sed quàm velociter nos affecuta sunt mulieres! (ironicè). Cli. Tui
cur retines eas, neque sinis nos earum præsentia delectari. Sy. Jam nunc hac Bacchis
amica tua; meminervis ejus rei, de quâ inter nos nunc convenit. Cli. Scio quod coram patre
laudandum est eam esse amicam Clinia; sed interea priusquam ad patrem eat, sine mea ut sit.
Non plus nunc est tua, quàm apud patrem. Cli. Permite. Sy. Non permittam, inquam.
Quaso, paulisper id concede. Sy. Te hac re prohibeo. Cli. Saltem sine ut eam saltem.
Discede, si prudens es. Cli. Discedo. Quid iste faciet Clinia? Sy. Remanebit. Cli. O
nem fortunatum Cliniam! qui maneat cum amica. Sy. Perge, quamvis ipivus.

A N N O T A T I O.

124 Miserum militem.] Delusum arte meretriciâ.

A C T U S II. S C E N A IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

Ba. Per adem Pollucis,
ô chara Antiphila, laudem
tibi tribuo, & te felicem
esse censeo; quod omni stu-
dio curavisti, ut mores tui
essent convenientes, & con-
formes pulchritudini, &
venustati corporis. Nec
mirum est mihi (ita me
Dii adjuvant) si te quis-
que exoptat suam esse;
nam sermo tuus fuit mihi
index ingenii tui. Et cum
apud me animo meditor
rationem vitæ tuæ,

Primum: nam quendam miserum offendi ibi
litem

Eju' noctem orantem: hæc arte tractabat virum
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum
Sed, heus te, vide sis ne quid imprudens ruas.
Patrem novisti ad has res quam sit perspicax;
Ego te autem novi, quam esse soleas impotens
Inversa verba, eversas cervices tuas:
Gemitus, screatus, tussis, risus abstine.

Cli. Laudabis. Sy. videsis. Cli. tutemet mi-
bere.

Sy. Sed quam cito sunt consecutæ mulieres?

Cli. Ubi sunt? cur retines? Sy. jam nunc ha-
non est tua.

Cli. Scio, apud patrem, at nunc interim. Sy. n-
hilo magis.

Cli. Sine. Sy. non finam, inquam. Cli. quæ-
paulisper. Sy. veto.

Cli. Saltem salutare. Sy. abeas, si sapias. C-
eo: quid

Istic? Sy. manebit. Cli. ô felicem hominem
Sy. ambula.

Ba. **Æ** Depol, Antiphila mea, laudo te,
fortunatam judico,

Id cum studuisti, isti formæ mores ut confu-
forent:

Minimeque (ita me Dî ament) miror, si te
quisque experit.

Nam mihi quale ingenium haberes, fuit in
oratio tua.

Et cum egomet nunc mecum in animo vi-
tuam considero,

Ades

eoque voſtrarum omnium, volguſ quæ ab ſeſe ſegregant;

vos eſſe iſtiusmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.

in vobis expedit eſſe bonas: nos, quibuſcum reſ eſt, non ſiunt.

ſippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt: ubi immutata eſt, illi ſuum animum alio conferunt.

ſi ſi proſpectum eſt interea aliquid, deſertæ vivimus.

ſi cum uno ſemel ubi ætatem agere decretum uſ mos maxime eſt conſimilis voſtrum; hi ſe ad vos applicant;

beneficio utrique ab utriſque vero devincinunquam ulla amori voſtro incidere poſſit calamitas.

Nefcio alias: me quidem ſemper ſcio feciſſe ſedulò,

ex illius comodo meum compararem commodum. Cl. ah!

go, mea Antiphila, tu nunc ſola reducem me in patriam facis.

m, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,

eterquam tui carendum quod erat. Sy. credo.

Cl. Syre, vix ſuffero.

ccine me miſerum non licere meo modo ingenium frui?

Imo, ut patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.

Quisnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos?

An. ah, retine me obſecro.

Amabo, quid tibi eſt? An. diſperii. Ba. perii miſera; quid ſtupes,

iphila? An. videon' Cliniam, an non? Ba. quem vides? Cl. ſalve, anime mi.

O mi expeſtate Clinia, ſalve. Cl. ut vales?

Salvom veniſſe gaudeo. Cl. teneone te,

iphila, maxume animo exoptata meo?

Ite intro: nam vos jamdudum expeſtat ſenex.

& ex voluntate me gerere? Sy. Quin etiam, ut patrem tuum animadverti animatum eſſe te, tibi moleſtus erit, ac negotium faceſſet, ſi te cognoverit adhuc amare. Ba. Quisnam eſt juvenis, qui nos aſpicit? An. Ah Bacchis! oro te, retine me, ne cadam. Ba. Per amorem te, quid habes? An. Occidi, præ amore ſum impoſ mei. Ba. Infelix ego perſcita ſum. O iphila, cur ita attonita eſ, & conſernata? An. Utrum video amicum meum Cliniam, an Ba. Quem intueris? Cl. O Antiphila! meum corculum! mea vita! ſalvam te eſſe, gaudeo! An. O mi optate Clinia, ſalve! Cl. Quo modo te habes? An. Latitia ſingulari, quod te reducem, & incolymem cerno. Cl. O Antiphila, tantopere deſiderata amori meo! adhuc meam poſſides? Sy. Intro concedito; nam jam pridem ſenex Chremes vos expeſtat.

atque etiam omnium voſtrarum juvenularum, qua ſummovent à ſuo conſortia amatorum multitudinem; mirum non eſt vos eſſe tales, quales eſtis, & nos non eſſe veſtri ſimiles. Nam vobis conducit, & commodum eſt proba eſſe vita: illi amatores, quibuſcum habemus conſuetudinem, non permittunt nos eſſe vobis ſimiles, quia incitatæ noſtra pulchritudine nos diligunt; poſtquam iſte decor amiſſus eſt, illi ad alias amicas à nobis deſciunt. Interea, niſi dum flores forma noſtra, & ab illis obſervamur; aliquid proviſum eſt nobis, exigendo ab illis pecunias; vitam agimus dereliſta & abjeſta. Poſtquam vobis ſemel conſtitutum eſt tempus vita traducere una pariter cum unico viro, cujus vivendi modus admodum convenit moribus veſtris; tales viri vobis animos adjuſciunt. Hac vero gratia fidei mutua, ultrò citròque obligamini; ita ut nulla clades miſeria, unquam poſſit evenire veſtro amori. An. Nefcio quid alia faciant; me certe ſcio ſemper omni ſtudio curaſſe, ut nullum perciperem commodum, niſi ex comodo illius. Cl. Vah! ergo, mea Antiphila, tu ſola cauſa es mei reditus in patriam: nam dum longe abſui à te, omnes arumna, quas toleravi, fuere mihi leves aſſidua tui cogitatione; niſi quod deſiderio tui videndi aſſiciebar. Sy. Credo ita eſſe, quod dicis. Cl. Difficulter fero, o Syre, quod in ea ſum anguſtia, ut liberè colloqui cum Antiphila non concedatur mihi. Hoc ne tolerare poſſum, ut mihi non licitum ſit modo

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. Dies advenit : quare tarde nunc pulsare hos fores vicini Menedemi ? ut primum à me fiat certior, filium peregre reversum esse sibi ; quamvis noverim Cliniam nolle ut pater sciat eum venisse : sed cum videam hunc miseris afflictum patrem adeo vexari discessu filii, an reticere debeam gaudium tam inexpectatum, cum nihil ex hac indicatione impendeat periculosum juveni ? Non celabo senem : nam juvabo eum quoad poterò ; sicut cerno filium meum Clitiphonem prae se esse amico ac aetate parili Clinia, ejus filio, in omnibus : eo etiam modo justum est, nos senes inservire senibus. Me. Certe, aut ego valde à natura comparatus sum ad infelicitatem perferendam, aut illud non est verum quod audio dici, scilicet tempus auferre maiorem hominibus. Nam certe augetur quotidie animi molestia quam habeo ex absentia filii ; & quanto longius absens est, tanto majori cupiditate afficior, ejusque desiderio teneor. Ch. Sed aspicio Menedemum egressum extra domum : accedam ad eum, & compellabo. O Menedeme, salvis sis : rem gratam nunciatum tibi venio, & quo impertiri magnopere desideras. Me. O Chreme, nonne aliquid revivisti de filio Clinia ? Ch. Sanus est. Me. Obsecro, ubi est ? Ch. Domi mea. Me. Domi tua meus gnatus est ? Ch. Ita est. Me. venit ? Ch. Certe. Me. Rediit meus filius ? Ch. Jam satis dixi eum venisse. Me. Eamus, oro ut ducas eò, ubi est. Ch. Non vult te suum reditum scire, etiam tuam praesentiam propter culpam amoris à te prohibiti : deinde hoc formidat, ne tua pristina illa severitas facta sit. Me. An non dixisti ei qualiter me haberem ? Ch. Non dixi. Me. O Chreme, non dixisti ? Ch. Quia pessimum consilium capis adversus te, & filium, si te gesseris erga tam indulgenti, & fracto animo. Me. Non possum aliter me gerere : fui plusquam acerbus. Ch. Ah !

Ch. **L** Uciscit hoc jam : cesso pultare ostium Vicini ? primum ex me ut sciat, filium

Rediisse ; etsi adolescentem hoc nolle intelligo. Verum, cum videam miserum hunc tam exciari

Ejus habitu, celem tam insperatum gaudium, Cum illi nihil periculi ex indicio fiet ?

Haud faciam : nam, quod poterò, adjutabo senem. Item ut filium meum amico atque aequali suo Video inservire, & socium esse in negotiis.

Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.

Me. Aut ego profecto ingenio egregio ad miserum Natus sum, aut illud falsum est, quod volgo audivi. Dicit, diem adimere ægritudinem hominibus.

Nam mihi quidem quotidie augefcit magis

De filio ægritudo ; & quanto diutius

Abeft, magis cupio tanto, & magis desidero.

Ch. Sed ipsum egressum foras video : ibo, alloquar

Menedeme, salve : nuntium apporto tibi,

Cujus maxime te fieri participem cupis.

Me. Num quidnam de gnato meo audisti, Chreme ?

Ch. Valet atque vivit. Me. ubinam est, quid facit ?

Ch. apud me domi.

Me. Meus gnatus ? Ch. sic est. Me. venit ?

Ch. certe. Me. Clinia

Meus venit ? Ch. dixi. Me. eamus, duc mecum

eum obsecro.

Ch. Non vult te scire se rediisse etiam, & tam

Conspectum fugitat ob peccatum : tum hoc

met,

Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.

Me. Non tu ei dixisti, ut essem ? Ch. non.

Me. quamobrem, Chreme ?

Ch. Quia pessime istuc in te atque in illum

fulis,

Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.

Me. Non possum : satis jam, satis pater durus

Ch. ah !

Ch. Non vult te suum reditum scire, etiam tuam praesentiam

propter culpam amoris à te prohibiti : deinde hoc formidat, ne tua pristina illa severitas

facta sit. Me. An non dixisti ei qualiter me haberem ? Ch. Non dixi. Me. O Chreme,

non dixisti ? Ch. Quia pessimum consilium capis adversus te, & filium, si te gesseris erga

tam indulgenti, & fracto animo. Me. Non possum aliter me gerere : fui plusquam acerbus.

Ch. Ah !

emens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
largitate nimia, aut parsimonia.

andem fraudem ex hac re, atque ex illa, incidēs.
num olim potius, quam paterere filium,
um commeare ad mulierculam: quæ paululo
erat contenta, cuique erant grata omnia, 36
erruisti hinc: ea coacta ingratiis
illa cœpit victum vulgo quærere.

nc, cum sine magno intertrimento non potest
peri, quidvis dare cupis: nam, ut tu scias, 40
um ea nunc instructa pulcre ad perniciem fiet;
num, jam ancillas secum adduxit plus decem,
gratas veste, atque auro: satrapes si fiet,
erre amator nunquam ejus sumptus queat:
um tu possis. *Me.* estne ea intus? *Ch.* fit,
rogas?

45
i: nam ei unam cœnam, atque ejus comitibus
i: quod si iterum mihi sit danda, actum fiet.
n, ut alia omittam, pitissando modo mihi
d vini absumpsit? sic, *hoc*, dicens, *asperum*
er, *hoc est: aliud lenius sodes vide.* 50

evi dolia omnia, omnes serias:
nes habui sollicitos, atque hæc una nox.
d te futurum censes, quem assidue exedent?
me Di amabunt, ut tuarum miseritum est,
edeme, fortunarum. *Me.* faciat, quod lubet:
at, consumat, perdat: decretum est pati; 56
illum modo habeam mecum. *Ch.* si certum
est tibi

facere, illud permagni referre arbitror,
ne scientem sentiat te id sibi dare.

quid faciam? *Ch.* quidvis potius, quam quod
cogitas: 60

exhaustum est mihi, cum dicerent, Hoc vinum est acerbum, aliud mitius prabe, quæso. Consi-
dero Menedeme, aperui omnes cados, omnes amphoras & vasa fictilia, in quibus vinum asser-
uit: omnes servos meos variis ministeriis occupavi: atque hæc una tantum nocte facta sunt:
te putas fore, cujus corrodet substantiam & facultates tam frequenter? sic me Di ament, ut
bonorum jactura commiseratione moveor. *Me.* Faciat filius meus ex animi sui sententia,
scipiat, & quantum volet, exhauriat, ad nihilum redigat, decrevi hæc omnia ferre, dum-
taxat præsentia fruar. *Ch.* Si ita constitutum est tibi facere, censeo id multum ad vestram rem
esse, ut ille existimet, te ne sciente vel decepto, tantum sibi sumptuum concedi facere. *Me.* Quid
Ch. Quodlibet aliud, potius quam id quod constituisi, scilicet pati, ut sumat, consumat,

Menedeme, nimis propen-
des in utramque partem,
in duritiam, & indulgen-
tiam, peccas vel nimia be-
nignitate vel tenacitate:
utraque tibi pariter fraudi
erit. Oñm perterrefecisti
filium, potiusquam per-
mitteres eum itare ad hanc
puellam, qua tunc victu
tenui acquiescebat, & cui
omnia placebant, qua illi
dabantur. Ex eo tempore
compulsa fuit invito animo,
ut vitam inopem toleraret,
corpus vulgare. Nunc quan-
do filius tuus non potest e-
e potiri sine tuo gravi damno,
paratus es dare libenter
quidlibet quod petatur. In
dando ultra modum largi-
or es: nam ne ignores
quam egregie ornata at-
que apparatus sit ad rui-
nam fortunarum tuarum,
& filii, primum nunc
duxit secum plusquam de-
cem ancillas onustas vesti-
bus, aureisque ornamentis.
Si satrapa, vel præfectus
provincia sit amator ejus
puellæ, nunquam queat su-
stinere impensas faciendas
ejus causæ, tantum abest,
ut tu his sufficere possis.
Me. Eane est in domo tua?
Ch. Quavisne, an sit apud
me? Satis percepi eam ibi
esse: nam ei, atque ancillis
qua sunt in ejus comitatu
unam cœnam prabui, qua
si iterum præbenda sit, ni-
hil mihi relinquetur ex bo-
nis. Nam ut præteream
alia, qua impensa sunt, le-
viter degustando vinum
tentandi gratiâ, quantum

ANNOTATIONES.

[Ingratiis.] Adverbialiter ponitur, id est,
animò.

[Pitissando.] Id est, expressis labris expu-
dum quis saporem vini probat.

[Relevi dolia omnia, omnes serias:] Dolia
ut Romanis vasa majora vino servando
quæ idonea, quæ maxime fictilia erant;

nam Plinius refert, dolis, quibus hodie utimur
tantum in Alpibus suo tempore homines uti
cœpisse. Seria est vas vinarium fictile oblon-
gum. Relinere erat, aperire quod oblitum, ob-
turatumque erat, soluta argilla aut gypso, quo
erant obliata.

Per

ut quod illi dari vis, des per quemlibet alium, patiaris te deludi fallaciis per servulum: quamvis etiam aliquo modo percepi, illos, nempe servos, in eo totos esse, & moliri clam fraudes inter se, ut te fallant. Syrus cum Dromone submissa voce colloquitur: filii nostri communicant invicem consilia: melius est tibi perdere talentum eorum technis, quàm minam, te filio indulgentiorem ostendendo. Nunc non agitur utrùm pecuniam largiaris filio, necne; sed illud, quo pacto illi largienda sit, minimo incommodo. Nam si filius tuus perceperit voluntatem tuam; videlicet te prius perditurum vitam tuam, atque omnem pecuniam quàm filium abire finas, hui, quàm magnum aditum aperueris ad luxum ac libidinem! adeo ut certe non sit tibi jucundum vivere; nam deteriores evadimus nimiam libertate. Filius tuus volet omne quod ei in mentem venerit, neque considerabit, an id quod postulabit, sit iniquum, an iustum: tu non poteris ferre bona tua deperdi, & ipsum unum filium. Si recuses dare ei quæ petet, continuo ea re utetur, quæ se vigere, & validum esse adversum te intelliget; statim minabitur se discessurum à te. Me. Existimo te vera loqui, atque ita ut res se habet. Ch. Per Herculem præterita nocte somnum minime cepi, dum cogito, quemadmodum redderem tibi patri cupido filium tuum. Me. Da dexteram: etiam te precor ut deinceps idem facere pergas. Ch. Sum paratus ad id faciendum. Me. Scisne quid cupio te modò facere? Ch. Quid est? cedò. Me. Quia illos inceptare me decipere, fac ut festinent id perficere: cupio illi dare quacunque pecunia statim eum videre. Ch. Faciam ut properent, & filium videas. Syrus est mihi cavendus atque adhortandus, ut deducat filium tuum ad te. Nescio quis egreditur à domo mea: fer te hinc domum, ne filii nostri percipiant nos consentire in eadem mente. Aliquid contra impedit me, quominus domum eam: videlicet Simus & Crito vicini nostri litigant hic de terrarum agrorum suorum: elegerunt me arbitrum: ibo ad eos, & eis dicam me non posse hodie eorum negotiis, sicut promiseram me vacaturum.

A N N O T A T I O.

29 Syrus estprehendendus.] In Andriâ, Tuus pater modò me apprehendit.

Per alium quemvis ut des, falli te finas Technis per servulum: etsi subfensi id quoque. Illos ibi esse, id inter se agere clanculum. Syrus cum illo vestro confusurrat: conferunt Consilia adolescentes: & tibi perdere Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam. Non nunc de pecunia agitur, sed illud, quo minimo periculo id demus adolescentulo. Nam si semel tuum animum is intellexerit, Prius proditurum te tuam vitam, & prius Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium hui,

Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris! Tibi autem porro ut non sit suave vivere. Nam deteriores omnes sumus licentia.

Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque Putabit, pravumne an rectum sit quod petet. Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati. Dare denegaris; ibit ad illud illico, Quo maxime apud te se valere sentiet, Abiturum se abs te esse illico minabitur.

Me. Videre verum, atque ita uti res est, dicam. Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non di meis,

Dum id quæro, tibi quid filium restituerem.

Me. Cedo dextram: porro te oro idem ut facias Chreme.

Ch. Paratus sum. Me. scin', quid nunc facere volo?

Ch. Dic. Me. quod sensisti illos me incipere fallere. Id ut maturent facere: cupio illi dare, Quod volt: cupio ipsum jam videre. Ch. operam dabo.

Syrus estprehendendus atque adhortandus mihi. A me nescio quis exit: concede hinc domum, Ne nos inter nos congruere sentiant. Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus & Crito Vicini nostri hic ambigunt de finibus: Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram. Operam daturum me, hodie non posse his dare.

A N N O T A T I O.

29 Syrus estprehendendus.] In Andriâ, Tuus pater modò me apprehendit.

tinuo hic adero. *Me.* ita quæso. Dî voftram fidem!

comparatam esse hominum naturam omnium, na ut melius videant & dijudicent

am sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio nus præpediti nimio, aut ægritudine? 100

mihi nunc quanto plus sapit, quam egomet mihi?

Diffolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

Continuo præsto hic ero. Me. Sic facias, rogo. Dii voftram fidem atque opem invoco! Itane est verum ingenium hominum sic esse constitutum, ut acutius perspiciant negotia aliorum, & melius discernant, quam sua? Ideone istud fit, quod sumus impediti, quominus recte judicemus in causa nostra; aut nimia latitiae, aut nimio animi

Hic Chremes quanto magis nunc sapienter sentit & loquitur pro utilitate meâ, quam ego- Ch. O Menedeme, expediti me citò à vicinis, ut tuis rebus vacarem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

HAC illac circumcurfa: inveniendum est tamen

entum, intendenda in senem est fallacia.

Num me fefellit, hosce id struere? videlicet

Cliniæ ille servus tardiusculus:

pro huic nostro tradita est provincia. 5

Quis hîc loquitur? perii; numnam hæc audit?

Ch. Syre. Sy. hem.

Quid tu istic? *Sy. recte: equidem te demiror, Chreme,*

mane, qui here tantum biberis. *Ch. nihil nimis.*

Nihil, narras? visa verò est, quod dici solet,

ile senectus. Ch. eja. Sy. mulier est com- moda, & 10

ta hæc meretrix. *Ch. fanè idem visa est mihi.*

Et quidem hercle forma luculenta. *Ch. sic satis.*

ta non ut olim, sed uti nunc, fane bona:

meque miror, Clinia hanc si deperit:

habet patrem quendam avidum, miserum, atque aridum: 15

num hunc nostin'? at quasi is non divitiis

ndet, gnatu' ejus profugit inopia.

Sy. Age, Syre, discurre undique; tamen pecunia conscienda est: techna excogitanda est in Chremetem.

Ch. Num me latuit hosce servos, & adolescentes necere fallaciam in Menedemum? Nimirum ille servus Clinia Dromo, aliquanto lenior est, ideo negotium qua-

renda pecunia datam est huic servo nostro Syro. Sy. Quis loquitur hic? nullus sum; num Chremes audi-

vit hæc, qua dixi? Ch. Syre. Sy. Hem. Ch. Quid tu istic facis? Sy. Nihil quidem: sed, Chreme, va-

de miror te surrexisse tam mane, qui hesternæ die tantum biberis. Ch. Non

plus aquo ais? Senectus aquila visa est in te, us plus biberis, quam comed-

ris: quod proverbium in ore populi habetur. Ch. Eja de hoc satis dictum.

Sy. Hac meretrix qua est cum Clinia, est mulier ele-

gans & festiva. Ch. Sa- ne visa est mihi talis, qualem refert. Sy. Et certe

realem est forma speciosa, & splendida. Ch. Mediocriter. Sy. Bona quoque, non ut quon-

rant bona; sed sicut his temporibus sunt mulieres: nec mirum est mihi, si Clinia eam ar-

amat: sed ille habet quendam patrem avarum, miserum, & siccum parsimonia: novissime

cinium? Sed quasi hic non valde sit dives, filius ejus profugus abiit egestate coactus.

ANNOTATIO.

Aquila senectus.] Proverbium in senes

non queat; eoque aquilam tantum in se-

necta bibere, aut de præda sanguinem fugere, unde plus bibit quam comedit.

Scin'

Scisne factum esse, ut dico? Ch. Cur ego ignorem? O hominem dignum, qui detrudatur in pistrinum, ad circumagendas molas! Sy. Quem dicis? Ch. Intellico Dromonem servum Clinia. Sy. O Syre, metui ne quid mali tibi accideret ex hac re. Ch. Qui servus passus est, ut filius discederet. Sy. Quid faceret? Ch. Quaris quid faceret ille? Excogitaret technam aliquam, ex qua adolescens haberet, quod donaret amica, ac vitam conservaret huic seni, qui continuo labore senectutem, moroso, ac vitam fassidienti. Sy. Jocar. Ch. O Syre, debebat hic servus hac qua dixi facere. Sy. Eho, obsecro, laudibus prosequeris eos servos, qui verba dant dominis? Ch. Laudo eos scilicet, quando id faciunt in tempore, & opportune. Sy. Certe recte facis. Ch. Nam fallacia ejusmodi plurimis mentis & corporis doloribus saepe medetur. Si fessellisset Dromo dominum suum Menedemum, jam ab eo filius Clinia non aufugisset. Sy. Nescio an Chremes dicat ista per jocum, an ex animo; sed mihi augeat voluntatem, ut magis cupiam technas, quas cogito, perficere. Ch. O Syre, quid ipse servus expectat nunc? an expectat donec Clinia iterum hinc ex domo patris discedat, cum is non possit ferre sumptus hujus meretricis? An machinatur aliquam fallaciam in Menedemum? Sy. Ipse servus est stupidus, nullam habet solertiam aptam ad ejusmodi fraudem fabricandam. Ch. Sed oportet ei opem ferre, adolescentis Clinia gratia. Sy. Possum eum in hac re juvare, si imperas: longo usu scio, qua arte id faciendum sit. Ch. Mehercule eò aptior es servus, qui dominis scias. Sy. Meus non est mos mendacium proferre. Ch. Ergo id effice, tu qui calles. Sy. At hinc Chreme, fac ut memineris hac eadem, qua praecepis me facere; si quid aliquando acciderit, admodum se habent humana res, ut filius tuus Clitipho aliquid simile hujus facti Clinia agat. Non hoc eveniet, ut spero. Sy. Spero quoque ego per Herculem non eventurum: neque idcirco dico, quod aliquid tale pereceperim de illo; sed dico si quid evenierit, ne quid mihi succenseat sit hujus aetas vides, quam amori obnoxia:

Scin' esse factum, ut dico? Ch. quid ego nesciam? Hominem pistrino dignum! Sy. quem? Ch. illum fervulum

Dico adolescentis. Sy. Syre, tibi timui male. Ch. Qui passus est id fieri. Sy. quid faceret? Ch. rogas?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias Unde esset adolescenti amicæ quod daret, Atque hunc difficilem, invitum servaret senem. Sy. Garris. Ch. hæc facta ab illo oportebant, Sy. Eho, quaeso, laudas qui heros fallunt? Ch. in loco,

Ego vero laudo. Sy. recte sane. Ch. quippe cum Magnarum saepe id remedium ægritudinum est. Jam huic mansisset unicus gnatus domi.

Sy. Jocone an serio illæc dicat, nescio; Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat m

gis. Ch. Et nunc quid expectat, Syre? an, dum h

denuo Abeat, cum tolerare hujus sumptus non queat. Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? Ch. stolidus est.

Ch. At te adjutare oportet adolescentuli Causa. Sy. Equidem facile facere possum, si ju

Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.

Ch. Tanto hercle melior. Sy. non est mentiri me

Ch. Fac ergo. Sy. at heus tu, facito dum ead

hæc memineris, Si quid hujus simile forte aliquando evenerit,

Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

Ch. Non usus veniet, spero. Sy. spero hercle

quoque:

Neque eò nunc dico, quò quidquam illum

ferim:

Sed si quid, ne quid: quæ sit ejus ætas, vid

ANNOTATIONES.

- 20 Syre, tibi timui male.] Secum hoc susur- cum clam Syrus loquitur.
rar Syrus.
31 Nisi mihi quidem.] Nisi hoc loco
30 Jocone an serio illa dicat, nescio;] Hæc se- tur, pro sed, ut saepe apud Terentium.

næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme, 45
actare possim. *Ch.* de istoc, cum usus venerit,
debimus quid opus sit: nunc istuc age.

Nunquam commodius unquam herum audi-
vi loqui,

nec cum maléfacerè crederem mî impunius
facere: quisnam à nobis egreditur foras?

Sy. Nunquam audiui herum loqui opportunius, quam nunc, nec cum aliquid mali
er, crederem me unquam majori cum impunitate id posse facere: quisnam exit domo nostra?

*Profecto etiam, si id usus
veniat, arte mea possum ef-
ficere ne talem in te mæro-
rem suscipias, quo Menede-
mum confici vides; ita pul-
chre te tractabo, & splen-
dide. Ch. Considerabimus
de ista re, quid opus sit,
cum acciderit: nunc in-
tende fallaciam in senem*

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Quid istuc, quæso? qui istic mos est, Cliti-
pho? itane fieri

oportet? *Cl.* Quid ego feci? *Ch.* vidin' ego te
modò manum in sinum huic

meretrici inferere? *Sy.* acta est res, perii. *Cl.* me-
ne? *Ch.* hisce oculis; ne nega.

is adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas
manum:

in istac quidem contumelia est, hominem ami-
cum ad te recipere,

que ejus amicam subagitare: vel heri in vino
quam immodestus

isti? *Sy.* Factum est. *Ch.* quam molestus? ut
equidem,

me Di ament, metui quid futurum denique
esset: novi ego

tantum animum: graviter advortunt, quæ non
censeas.

At mihi fides apud hunc est, nihil me istius
facturum, pater.

10
Esto: at certe concedas ab ore eorum aliquan-
tisper aliquo.

Libido multa fert: ea facere prohibet tua præ-
sentia.

de me facio conjecturam: nemo est meorum
hodie,

ad quem expromere omnia mea occulta, Cli-
tipho, audeam.

Ch. O Clitipho, quid istud
sibi vult? Qualis hac con-
suetudo, ludere cum mere-
trice? Oportetne id te fa-
cere? *Cl.* Quid ego feci?
Ch. Nonne ego te vidi im-
mittere manum in sinum
hujus muliercula? *Sy.*
Actum est de hac re: sen-
tiet Chremes Bacchidem esse
amicam Clitiphonis. Perii
ego. *Cl.* Dicisne me manum
in sinum huic meretrici in-
servisse? *Ch.* Vidi hisce
oculis; noli negare. Certè
facis injuriam indecenter
illi Clinia, qui non reprimas
manum tuam à tracta-
tione ejus amica: nam hoc
quidem est injuria, admitti-
tere in domum suam homi-
nem amicum, & cum ami-
ca ejus rem habere: quàm
etiam immoderate te ges-
sisti heri in convivio? *Sy.*
Actum est. *Ch.* Quam
importunus, & acerbus fu-
isti? adeo, ita me Diis ser-
vent, ut equidem timui
quid contingeret, ne orire-
tur contentio inter te &
Cliniam: ego novi ingeni-
um amatorum: accipiunt
moleste ea, quæ non putes
eos animadvertere & su-
spicari. *Cl.* Sed, ô pater,
hic confidis mihi, & sat
credit me nihil facturum
istius rei quam times. *Ch.*

12
saltem secede in aliquem locum aliquamdiu à conspectu illorum. Multa libido concupiscit
amantes inter se agere: & tua præsentia impedit eos. Ego de meipso id conjicio: hodie
non habeo amicum, cui audeam detegere omnia mea arcana.

ANNOTATIO.

12 Ea prohibet facere tua præsentia.] Impersonaliter, id est, cujuscunque præsentia.

S

Apud

Apud alium ejus auctoritas interdicat: apud alium me pudet ipsius facti, ne videar insulsus & petulans: quod crede illi Clinia accidere, nempe eum timere ne ante te videatur protervus & lascivius. Sed debemus scire obsecundare & inservire commodis aliorum qualitercumque & quocumque in loco necessum sit. Sy. Audisne quid narrat Chremes, pater? Cl. Occidi. Sy. Clitipho, sicut jam feci ex officio servi, probi, & utilis, te a'moneo, ut discedas alicui, ut jussit pater. Cl. Sile, obsecro. Sy. Recte profecto me tacere vis. Ch. O Syre, pudet me. Sy. Non dubito te pudere, nec immerito: quin etiam ego, qui pater non sum, id agere fero. Cl. Per Herculem perseverasne adversus me loqui? Sy. Dico quod videtur mihi verum esse. Cl. An non licet accedere ad Cliniam & Bacchidem? Ch. Una ratio honesta est ad eos appropinquandi, proterve & lascive te immiscens eorum amoribus. Sy. Actum est de incepto meo. Hic Clitipho se indicabit, antequam elicio pecuniam quam det meretrici. O Chreme, visne tu mihi homini hebetioris & crassioris ingenii credere? Ch. Quid agam? Sy. Jube Clitiphonem abscedere hinc alio. Cl. In quem locum abscedam? Sy. Quocumque voles. Cede paulum Clinia & Bacchidi. Abi spatiatum. Cl. Spatiatum? Quod? Sy. Vah! quasi nullus sit locus ubi spatieris. Certe abi per istam partem, versus istam, in quamlibet. Ch. Syrus recte dicit: sic arbitror esse faciendum. Cl. O Syre, Dii te exstirpent, qui me istinc ejicis. Sy. Sed per Pollucem, tu cohibeto post-

hac istas manus tuas, nec eas inferas in sinum mulieribus. Censesne vero, Chreme, quid faciam? Quid putas illum filium facturum esse, nisi castigas, observas, admones eum, quantum testatis Dii tibi dant? Ch. ego omni studio istud faciam. Sy. Certe nunc filius est tibi custoditus. Ch. Ita fiet. Sy. Si sapienter agas, hoc facies: nam jam minus minusque sequitur mea consilia. Quid tu fecisti? Num aliquid existi de illa re de qua paulo ante te conveni? aut invenisti tibi gratum sit? an nondum etiam? Sy. Loqueris de fabrica seni intendenda?

Apud alium prohibet dignitas: apud alium facti pudet,

Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum credere credito.

Sed nostrum est intelligere, utcunque, atque utcunque opus sit, obsequi.

Sy. Quid istic narrat? Cl. perii. Sy. Clitipho, ego præcipio tibi:

Hominis frugi & temperantis functus officio. Cl. tace,

Soles. Sy. recte fane. Ch. Syre, pudet me. credo: neque id injuria:

Quin mihi molestum est. Cl. pergin'? Sy. bene verum dico, quod videtur.

Cl. Nonne accedam ad illos? Ch. eho quaeso, accedundi via est?

Sy. Actum est: hic prius se indicarit, quam argentum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare.

Ch. Quid faciam? Sy. jube hunc

Abire hinc aliquò. Cl. quò ego hinc abeam? quò? quò libet: da illis locum:

Abi deambulatum. Cl. deambulatum, quò? vah, quasi desit locus.

Abi fane istac, istorsum, quovis. Ch. recte censeo.

Cl. Dì te eradicent, Syre, qui me hinc extrahis. Sy. at tu pol tibi

Posthac comprimito istas manus.

Consen' vero? quid illum porro credis facturum? Chreme,

Nisi eum, quantum Dì dant opis tibi, servas, stigas, mones?

Ch. Ego istuc curabo. Sy. atqui nunc, hercule, tibi asservandus est.

Ch. Fiet. Sy. si sapias: nam mihi jam minus minusque obtemperat.

Ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecegi, egisti, Syre? aut

Reperisti quod placeat, an nondum etiam? de fallacia

est? *Ch.* frugi es: cedo, quid id est?

Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit. *Ch.* quidnam, Syre?

Pessima hæc est meretrix. *Ch.* ita videtur. *Sy.* imo, si scias.

vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

Quid tum? *Sy.* ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:

relicta huic arrhaboni est pro illo argento. *Ch.* intelligo.

Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxorem tuam.

Quid tum? *Sy.* Clinia orat, sibi uti id nunc det illam, illi tamen

daturam mille nummum, poscit. *Ch.* & poscit quidem? *Sy.* hui!

id est? *Ch.* ego sic putavi: quid nunc facere cogitas?

Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,

& nobilem: si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

Erras. *Sy.* quid ita? *Ch.* pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

emo. *Sy.* quid ais? optata loquere. *Ch.* atqui non est opus.

Non opus est? *Ch.* non hercle vero. *Sy.* qui istuc? miror. *Ch.* jam scies.

ne, mane, quid est, quod tam à nobis graviter crepuere fores?

Sy. Quid ita? *Ch.* Nego Menedemum tanti puellam redempturum, & loco Menedemi, tibi respondeo: Nolo emere: quid dicis? *Sy.* Loquere nobis grata verba, & nostris votis commodare non est usus eam emere. *Sy.* Non est usus? *Ch.* Non est usus per Herculem. *Sy.* Miror hoc dicas. *Ch.* Statim cognosces: desine loqui, & audi. Quidnam est, propter quod fores nostrum strepitum ediderunt?

Non ita multò antehac excogitavi aliquam. *Ch.* Frugi es: dic, quod invenisti. *Sy.* Dicam: sed ut aliud ex alio sequitur. *Ch.* O Syre, quidnam est? *Sy.* Hæc meretrix est admodum prava. *Ch.* Talis apparet. *Sy.* Imo si scias quam sit pessima, miraberis. Vah! cognosce quid incipiat facere: quædam vetula ex Corintho hic habitavit, hæc meretrix dedit illi mutuum mille drachmas argenti. *Ch.* Quid inde factum est? *Sy.* Hæc vetula è vita decessit: reliquit filiam adolescentulam: ea filia data est pignori huic meretrici, pro ea pecunia, quam illi crediderat. *Ch.* Intelligo. *Sy.* Hæc meretrix adduxit secum hanc adolescentulam, quæ nunc est apud Sostratam uxorem tuam. *Ch.* Quid inde colligis? *Sy.* Clinia orat ut illa meretrix det nunc sibi illam puellam, tamen ipse Clinia spondet se daturum illi Bacchidi mille nummos, quos ipsa poscit. *Ch.* Et poscit quidem Bacchis tantum argenti? *Sy.* Hui! an dubium est quin illa poscat hanc summam? *Ch.* Ego non dubito: quid nunc, Syre, facere cogitas? *Sy.* Quid faciam quavis? conveniam Menedemum, dicam hanc adolescentulam esse captam & advectam è Caria, locupletem, & clari generis & multum lucri illum quasitum ex ea, si det mille drachmarum pro ejus redemptione. *Ch.* Fal-

ANNOTATIONES.

Drachmarum argenti mille.] Drachma, & denarius Romanus sunt ejusdem rationis sex assibus Turonensibus. Mille namque valebunt centum Coronatis Gallicis, & centis libris Turonensibus. Construitur mille substantivum cum genitivo utroque; Mille nummum: Mille talentum pro nummorum & talentorum. Ovi-3. Metamorph.

Est aliquid de tot Graiorum millibus unum A Diomede legi.

Aliquando mille adjectivum est pluralis numeri tantum, & indeclinabile, ut, Mille drachmæ, mille nummi.

43 Relicta huic arrhaboni est.] Arrhabo, & arrha, est id quod dari solet ad confirmationem contractus; aliquando idem quod pignus, ut hic sumitur.

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

So. Nisi animus errat, hic certe est annulus, quem ego opinor esse, is est, cum quo filia mea exposita fuit. Ch. O Syre, quid hic sermo uxoris meae significat? So. Quid est? o nutrix, isne tibi videtur? Nu. Dixi eum esse, ubi primum mihi eundem ostendisti. So. At diligenter vide, ut eum satis modò intuita fueris. Nu. Satis eum intuita sum. So. Jam abi intro domum, & mihi refer, si illa Antiphila iam laverit. Interea hic expectabo maritum. Sy. Chreme, uxor tua te quarit: videas quid velit. Ignoro qua de causa mæsta sit: non sine causa id contingit: metuo quid sit. Ch. Quid sit? Ista fœmina summopere se fatigabit, in nugis profectendis. So. Ehem, mi vir. Ch. Ehem, mea uxor. So. Quæro te ipsum. Ch. Dic quid est, quod velis. So. Imprimis hoc à te postulo, ne me credas ausam esse aliquid facere contra iussum tuum. Ch. Visne me credere istud tibi? credo, quamvis non credendum sit. Sy. Nescio quid culpa ferat hac excusatio. So. Recordarisne cum essem gravidida, te mihi maxime minatum esse, si parerem puellam, nolle ut nutriveretur? Ch. Scio quid feceris: educaſti eam. So. Ita factum est: educaſti. Sy. O heras, si educaſti puellam, herus ex hoc damnum percepit. So. Minime, sed vetula ex Corintho non inhonestas, nec impudica hic habitabat, tradidi ei filiam meam exponendam. Ch. Proh Jupiter! oportetne esse tantam ignorantiam in ullius? So. Perdita sum, quid commisi? Ch. Quavis? So. Mi Chremes, si erravi, per impetum, non dedita opera id feci.

So. Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor; Is, quicum exposita est gnata. Ch. quid vultis Syre, hæc oratio? So. Quid est? isne tibi videtur? Nu. dixi equidem ubi mihi ostendisti, illico, Eum esse. So. at ut fati' contemplata modo sis, me nutrix. Nu. fatis. So. Abi nunc jam intro: atque, illa si jam laverit mihi nuntia. Hic ego virum interea opperibor. Sy. te vult deas, quid velit. Nescio quid tristis est: non temere est: me quid sit. Ch. quid fiet? Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit. So. Ehem mi vir. Ch. Ehem mea uxor. So. sum quæro. Ch. loquere, quid velis. So. Primum te hoc oro, ne quid credas me adsum edictum tuum Facere ausam. Ch. vin' tibi me istuc, etsi incredibile est, credere? Credo. Sy. nescio quid peccati portat hæc peroratio. So. meministi' me esse gravidam, & mihi te xumo opere dicere, Si puellam parerem, nolle tolli? Ch. scio quid feceris: Sustulisti. So. sic est factum. Ch. dominus? Sy. herus damno auctus est. So. Minimè: sed erat hic Corinthia anus haud pura, ei dedi Exponendam. Ch. ô Jupiter, tantam esse in animi incitiam! So. Perii, quid ego feci? Ch. at rogitas? Sy. peccavi, mi Chreme.

ANNOTATIO.

15 Ergo herus damno auctus est.] Propter dorem, quæ danda est filiae.

faciens feci. *Ch.* id quidem ego, etsi tu neges,
 certe scio,
 inscientem atque imprudentem dicere ac fa-
 cere omnia : 20
 peccata in hac re ostendis : nam jam primum,
 si meum
 erium exequi voluisses, interemptam oportuit,
 simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ
 dare,
 id omitto : misericordia, animus maternus :
 fino.
 am bene vero abs te prospectum est ! quid
 voluisti ? cogita : 25
 mpe anui illi prodita abs te filia est planissime
 te : vel uti quæstum faceret, vel uti veniret
 palam.
 do, id cogitasti, Quidvis fatis est, dum vivat
 modo.
 d cum illis agas, qui neque jus, neque bonum,
 atque æquom sciunt,
 ius, pejus, profit, obsit, nil vident, nisi quod lubet ?
 Mi Chreme, peccavi, fateor : vincor : nunc
 hoc te obsecro, 31
 into tuus est animus natu gravior, ignoscentior ;
 meæ stultitiæ injustitia tua sit aliquid præfidi.
 Scilicet equidem istuc factum ignoscam : ve-
 rum, Soffrata,
 e docet te mea facilitas multa ; sed istuc quid-
 quid est, 35
 a hoc occeptum est causa, loquere. *So.* ut stul-
 te & miserè omnes sumus
 igiosæ ; cum exponendam do illi, de digito
 annulum
 raho ; & eum dico ut unà cum puella exponeret ;
 oreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
 Istuc recte : conservasti te, atque illam. *So.* is
 hic est annulus. 40
 Unde habes ? *So.* quam Bacchis secum ad-
 duxit adolescentulam. *Sy.* hem !
 Quid ea narrat ? *So.* ea, lavatum dum it, ser-
 vandum mihi dedit.
 num non advorti primum : at postquam aspe-
 xi, illicò
 am partem bonorum nostrorum haberet. *Ch.* Fecisti istud recte : sic servasti te, ne faceres contra
 nem ; atque illam, ne moveretur. *So.* Ecce hic est annulus. *Ch.* A quo eum recuperasti ? *So.*
 ex adolescentula, quam Bacchis adduxit secum. *Sy.* Hem ! *Ch.* Quid ea refert ? *So.* Dum
 antiphila it lavatum, tradidit mihi illum, ut servarem. Quamprimum animo non attendi :
 quam asperi,

Ch. Certum id sane est mi-
 hi, quamvis negares, te di-
 cere ac facere omnia per ig-
 norantiam ; tot peccata tua
 in hoc facto ostendis : in
 primis, si voluisses complere
 jussum meum, oportebat pu-
 ellam interire, non verbis
 fingere eam esse mortuam,
 & re ipsa eam spe vitæ do-
 nare, cum posset fieri, ut a-
 nus illam educaret, non ex-
 poneret : ad id prætereo, te
 debuisse exequi meum im-
 perium : misericordia, af-
 fectus maternus te impule-
 runt : concedo. Quam pes-
 simè vero providisti filia !
 quid voluisti facere ? con-
 sidera. Certe filia prostituta
 est omnino à te ; vel ut quæ-
 stum turpiter corpore suo fa-
 ceret, vel ut venderetur
 publicè. Credo ita putasti ;
 quidlibet eveniat, lucrum
 corpore faciat, sive serviat ;
 satius est, quam eam non
 vivere. Quomodo te geras
 erga eos qui nesciunt, ne-
 que rationem juste vivendi,
 neque quid honestum sit
 factu, neque acuitatem
 naturalem, quid juvet mag-
 is, quid magis noceat, ni-
 hil sibi proponunt, nisi quod
 eis placet. *So.* O mi Chre-
 mes, erravi, confiteor de-
 lictum : jure arguor : nunc
 tibi supplico, ut quando tu-
 us animus est atate peritior,
 sit tanto promptior ad
 parcendum, ut tua aqutitas
 aliquid auxilii præbeat sim-
 plicitati meæ. *Ch.* Scilicet
 equidem, hanc culpam tibi
 condono ; sed, o Soffrata, te
 male multa facere suadet
 mea lenitas. Sed quidenid
 istud est quod narrasti de
 exposita filia, dic qua occa-
 sione inceptam est. *So.* Ut
 omnes nos mulieres sumus
 inconsulta, & superstitiosa,
 cum do illi anni filiam ex-
 ponendam, eximo annulum
 de digito, & præcipio illi
 ut exponeret puellam cum
 annulo ; si illa interiret, ut

ANNOTATIO.

42 Lavatum.] Secundum antiquos : nos dicimus lotum.

statim agnovi, & exultans ad te veni. Ch. Quid conficis esse, aut quid reperis indicii de illa adolescentula? So. Nescio, nisi ut exquiras ab eâ, unde acceperit hunc annulum, si id potest sciri. Sy. Occidi: video plus esse spei, de agnitione filia, quam volo: si ita est, ut refert Sostrata, hac adolescentula est de nostra familia. Ch. Vivitne illa anus, cui tu iradideras filiam tuam? So. Nescio. Ch. Quid illa retulit tibi quondam se fecisse, postquam ei dederas filiam exponendam? So. Retulit se fecisse id quod iusseram, scilicet se puellam exposuisse. Ch. Dic quod sit nomen anus, ut quæraturs illa. So. Philtere est nomen ejus. Sy. Ipsa est, à qua Antiphila educata est: mirum est, nâ illa anus est incolumis, & ego perii. Ch. Sostrata, sequere me domum hac viâ. So. Ut contrâ quam speravi evenit! quam misere timui, ne nunc ita immitis esses, ut olim fuisti, cum filiam tolli & nutrirî noluisti. Ch. Non licet hominem sepe, ut ei liber, nisi res patiaturs. Ita nunc fert conditio temporis, ut cupiam habere: sed olim nihil minus, re familiari non permittente.

Cognovi: ad te exfilii. Ch. quid nunc suspicaris aut invenis
De illa? So. nescio, nisi ex ipsa quæras, ubi hunc habuerit,
Si potis est reperiri. Sy. interii: plus spei video quam volo:
Nostra est, ita si est. Ch. vivitne illa, cui tu dederas? So. nescio.
Ch. Quid renunciavit olim fecisse? So. id, quod iusseram.
Ch. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæras? So. Philtere.
Sy. Ipsa est: mirum, ni illa salva est, & ego perii. Ch. Sostrata,
Sequere me intrò hac. So. ut præter spem eveniam, quàm timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollerando, Chreme.
Ch. Non licet hominem esse sepe ita ut volui, sed non finit.
Nunc ita tempus est, mî ut cupiam filiam: id nil minus.

ANNOTATIO.

46 Interei:] Nolebat Syrus Antiphilam agnoscere tam citò filiam à Chremete, ne occasio præriperetur auferendi ab illo argentum, & ne

vapularer, si cognosceret Bæchidem esse filium Clitiphonis filii.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

Sy. Nisi mens in præfatiendo me decipit, mala fortuna non longè erit à me; adeo per Herculem mei conatus vehementer in arctum redacti sunt, nisi provideo, ut Chremes non cognoscat hanc Bæchidem esse amicam filii sui. Nam nihil est unde ullam spem habeam auferendi argenti, aut fallendi senis: victoriam obtineo, si mihi conceditur tunc, & sine plagis elabi. Angor animi, quod tam bonum frustum mihi ex gutture tam repente extractum sit, id est tanta opportunitate serquendi argenti à sene.

Sy. Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium;
Ita hercle in angustum oppidò nunc meæ cogitur copiar:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnatis scisciat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulare me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abire.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam sub faucibus.

Id est tanta opportunitate serquendi argenti à sene.

agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.

tam difficile est, quin quærendo investigari possiet.

Id, si hoc sic nunc incipiam? nihil est: si sic? tantundem egero.

Id opinor: non potest: immo optume: euge habeo optimumam.

Id, quæram hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

Id rationem. Per Herculem, ad me, ut puto, reducam pecuniam eandem illam, qua tam mancipium fugitivum à me se proripuit.

Quid faciam, aut quid ex-cogitem? Inveniendum de-nuo mihi est aliud commen-tum. Nihil est tam impe-ditum, quod non possit co-nando expediri. Quid erit si nunc sic ordiar? tale fig-mentum nullius momenti est. Quid erit si hoc pacto faciam? non amplius pro-fecero: at censeo sic posse fieri: minime potest: imo vero perbelle fieri potest. Eja scio bonam pecuniæ

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

Nulla mihi res posthac potest jam interve-nire tanta,

Id mihi ægritudinem afferat: tanta hæc læti-tia oborta est.

Id patri me nunc jam, ut frugalior sim quam volt.

Nil me fefellit: cognita est, quantum audio hujus verba.

Id tibi ex sententia tua obtigisse lætor.

Omi Syre, audistin? obsecro? Sy. quidni, qui usque una affuerim?

Cui æque audisti commodè quidquam eve-nisse? Sy. nulli.

Atque, ita me Di ament, ut ego nunc non tam meapte causa

Id, quam illius, quam ego scio esse honore quovis dignam.

Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim:

Id amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur,

Id quid de amica nunc senex. Cl. ô Jupiter! Sy. quiesce.

Antiphila mea nubet mihi. Sy. ficcine mihi interloquere?

Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me. Sy. fero hercle vero.

Sy. Mane. Cl. Antiphila mihi dabitur in uxorem. Sy. Sicne me interpellas loquentem? Omi Syre, quid faciam? præ nimio gaudio non sum apud me: patere me. Sy. Certe patior quidem.

Cl. Nulla res tanta potest mihi accidere posthac, quæ animi molestiam mihi pariat: tanta lætitia mihi advenit. Trado me nunc totum in patris potestatem, ut fiam etiam frugalior quam cupit. Sy. Non erravi, cum ita esse judicavi: quantum enim intelligo verba hujus Clinia, Antiphila à parentibus agnita est: istud, ut optabas, evenisse valde gaudeo. Cl. O mi Syre, quæso, audistine rem totam de agnitione Antiphila? Sy. Cur non audiverim, qui fuerim assidue cum parentibus, quando eam recognoscebant? Cl. Cui homini audisti tantum evenisse boni, ut mihi evenit? Sy. Nulli. Cl. Atque ita me Dii ament, ut non tam propter me ipsum lætor, quam propter illam Antiphilam, quam scio omni honore esse, dignam: Sy. Credo sic esse ut ais: sed, ô Clinia, eja, age nunc, obsequere mihi, ut tibi sum obsecutus: nam ut amici res extra omne periculum sit, etiam providendum est, ne senex Chremes sciat nunc aliquid de amica Clitiphonis Bacchide. Cl. O Jupi-

Cl. Acquisivimus vitam Deorum. Sy. Operam perdo, ut puto. Cl. Loquere, audio. Sy. Sed statim me non audies. Cl. Audiam. Sy. Prospiciendum est quoque, ut jam antea dixi, ut res amici tui Clitiphonis in tutum locum deducatur: nam si nunc discedis hinc à nobis relicta hic Bacchide, statim Chremes repente cognosceret eam amari à filio: si eam tecum hinc à nobis duxeris, ipsa celabitur ejus esse amica, ita ut huc usque celata est. Cl. Verrum, ô Syre, nihil magis contrarium meis nuptiis ista re, quam mones: nam quâ fronte videbo patrem, ubi duxero mecum Bacchidem? Scis quid velim dicere? Sy. Cur non sciam? Cl. Quid dicam, aut quam rationem reddam? Sy. Etiam nolo eam reddendo, ut mentiaris: Clare, & verè exposito id quod res est. Cl. Quid dicis? Sy. Volo significes te amare Antiphilam, & te eam velle habere uxorem, & Bacchidem esse amicam Clitiphonis. Cl. Suades vero rem valde bonam & equam, nec factu difficilem. Tu scilicet voles hoc me impetrare à patre, ut celet senem vestrum Chremetem. Sy. Quin potius ego volo, ut vere & sine diverticulis verborum, rem ut acta est, recenscat. Cl. Hem, satisne sana mentis es? an non temulentus? Certe tu prodis Clitiphonem: nam quomodo poterit ille esse tutus, si pater ejus negotia resciverit? dic mihi. Sy. Certe huic meo commento primas deferro, de hac re mihi placeo, & triumpho, qui habeam potestatem tanta veritate & fraudis, ut dicendo vera hos ambos senes decipiam. Ut quando vester Menedemus, dicit nostro Chremeti istam Bacchidem esse amicam Clitiphonis, tamen Chremes nullam fidem dicit illius adhibere. Cl. Sed certe rursus adimis mihi hoc modo omnem spem nuptiarum Antiphila: nam dum ipse Chremes credit hanc Bacchidem à me amari, non tradet mihi filiam suam uxorem. Fortasse tu, Syre, parum curas, quid fiet de me, dum modo providetur Clitiphoni. Sy. Quid, malum, putasne per longum tempus id velle fingi de Bacchide? Unum dico tantum posulo simulationi, dum argentum aufero: nullum amplius volo tempus.

Cl. Deorum vitam adepti fumus. Sy. frustra operam, opinor, fumo.

Cl. Loquere; audio. Sy. at jam hoc non agam. Cl. agam. Sy. videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur. Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,

Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis. Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.

Cl. Atenim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis adversum:

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? Sy. quidni?

Cl. Quid dicam? quam causam afferam? Sy. quid? nolo mentiare:

Aperte, ita ut res sese habet, narrato. Cl. quid ais? Sy. jubeo

Illam te amare, & velle uxorem; hanc esse Clitiphonis.

Cl. Bonam atque justam rem oppidò imperas, & factu facilem.

Et scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet Senem vestrum. Sy. imo ut recta via rem narret ordine omnem. Cl. hem!

Satin' sanus es & sobrius? tu quidem illum plane perdis:

Nam quî ille poterit esse in tuto, dic mihi? Sy. Huic equidem consilio palmam do: hic magnifice effero,

Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ, (rat senem)

Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut, cum natus

Voster nostro, esse istam amicam gnati, non credit dat tamen.

Cl. At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum omnem eripis:

Nam dum amicam hanc meam esse credit, non committet filiam. (confutatur)

Tu fortasse, quid me fiat, parvi curas, dum illud

Sy. Quid, malum, me ætatem censes velle id ad simularier? (amplius)

Unus est dies, dum argentum eripio, pax! nihil

Tantum sat habes? quid tum quaeso, si hoc pater resciverit? 40

Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, *quid si nunc cælum ruat?*

Metuo, quid agam. Sy. metuis? quasi non ea potestas sit tua,

ut velis in tempore ut te exsolvas, rem facias palam.

Age, age, traducatur Bacchis. Sy. optume, ipsa exit foras.

Bacchidem esse amicam Clitiphonis, non vero tuam. Cl. Eja, age, Optime: ipsa Bacchis domo Chremetis egreditur opportune.

Cl. Tantum sat habes temporis ad pecuniam reperendam? Quaeso quid deinde sequetur, si Chremes hoc figmentum perceperit? Sy. Quid, si me remisit ad illos, qui dicunt, Quid si cælum labatur deorsum? Cl. Dubito, quid debeam agere. Sy. Dubitas? quasi non habeas potestatem hanc, ut te liberes quando tibi libebit, & palam dicas te velle Antiphilam uxorem, Bacchis ad nos deducatur.

ACTUS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

S. Ati' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt,

Decem minas quas mihi dare pollicitus est: quod si is nunc me

repperit; sæpe obsecrans me, ut veniam, frustra veniet:

ut, cum venturam dixero, & constitucero; cum is certe

renunciarit; Clitipho cum in spe pendebit animi; 5

Decipiam, ac non veniam. Syrus mihi tergo pænas pendet.

S. Sati' scite promittit tibi. Sy. atqui tu hanc jocari credis?

Faciet, nisi caveo. Ba. dormiunt: pol ego istos commovebo.

Ph. Phrygia, audistin', modo iste homo quam villam demonstravit

Charini? Ph. audi. Ba. proxumam huic fundo ad dexteram? Ph. memini. 10

Si providero ut illi pecunia subducatur à sene nostro. Ba. Desides sunt atque otiosi: ego excitabo (Cliniam & Syrum.) O Phrygia mea, audistine, quam villam Charini iste homo paulo ante indicabat? Ph. Audi. Ba. Audivistine eam esse vicinam huic pradio dextrorsum? Ph. Recordor istum hominem ita demonstrasse.

Ba. Per Pollucem satis inepte, & inconsideratè, promissa Syri me huc ad Clitiphonem induxerunt, propter decem minas, quas Clitipho promisit se mihi daturum: quod si Syrus nunc fefellerit me, ipse sæpe mihi supplicans, ut ad Clitiphonem veniam, frustra veniet: aut postquam promiserò me venturam, & tempus praefixero, isque Clitiphoni retulerit certum id fore, Clitipho vero ut veniam sperans, cum anceps animi pendebit, fallam eum, nec veniam, ut constitueram ei. Tum vero Syrus persolvat mihi pænas dorso suo. Cl. Bacchis promittit tibi, Syre, satis lepide, se esse eturam, ut pænas luas, si eam decipis. Sy. Sed certe, an tu credis Bacchidem hac joca dicere? Faciet id quod minatur,

ANNOTATIONES.

[Promissa huc induxerunt.] Sic explico; Sati' pol proterve me Syri promissa ad Clitiphonem huc duxerunt, in decem minas; id est, decem minas accipiendas, quas Clitipho pollicitus est dare mihi.

[Decem minas.] Mina continet septem drachmas. Drachma valet sex assibus Tironensibus: valet igitur mina triginta libras Tironenses, & decem minæ valent trecentas ejusmodi libras, vel centum Coronatos.

Ba. Cur-

Ba. Illic celeriter curre uno cursu, sine intermissione: miles celebrat Bacchanalia apud eum. Sy. Quid hac Bacchis de novo parat? Ba. Nuncia illi me auferri arde apud Chremetem, contra voluntatem: verum me verbis decepturam illos, qui hic me detinent, quovis modo, & ad eam venturam. Sy. Mehercule nullus sum: O Bacchis, siste, siste, obsecro: quò mihi Phrygiam? Jube non eat quò missa est. Ba. Phrygia, abì quò te jussi ire. Sy. Imo, decem mina sunt parata. Ba. Imo, ego maneo. Sy. Sed certe statim accipies pecuniam. Ba. Quemadmodum tu vis. Detur nec ne, non curo amplius. Num urgeo, ut des? Sy. Sed fiesne, amabo, quid facias? Ba. Quid? Sy. Oportet transeas nunc ad ades Menodem, & tuus ancillarum comitatus eò traducatur. Ba. O sceliste, quid moliris? Sy. Quarissime, quid ego moliar? Pecuniam fabrico, quam tibi tradam. Ba. Putasne me esse idoneam, quam derideas & fallas? Sy. Non sine causa id ago. Ba. Habeone quicquam negotii hic tecum? Sy. Minime, sed solvo mox, tibi quod est promissum. Ba. Eat, si ita est, ut dicis. Sy. Sequere me hac parte, Bacchis. Heus Dromo. Dr. Quis me appellat? Sy. Syrus te vult. Dr. Quare res de novo obsequi? Sy. Traduc festinanter hinc ad vos, omnes ancillas Bacchidis. Dr. Quamobrem? Sy. Noli credere; & ipsa ancilla secum exportent, quacumque huc asportaverunt. Chremes sperabit impio sibi esse diminutas harum discessu muliercularum; certe senex Chremes ignorat, quantum damni hoc paulum lucri afferat ei. Tu, Dromo, quod scis, dissimulabis, quasi nescias, si sapienter agere. Dr. Adeo taciturnus ea sum, ut mutum me esse dicas.

Ba. Curriculo percurrere: apud eum miles Dionysia agit.

Sy. Quid inceptat? Ba. dic me hic oppidò invitam, atque afferrari;

Verum aliquo pacto verba me his daturam esse & venturam.

Sy. Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quo mitis istanc, quæso?

Jube maneat. Ba. abi. Sy. quin paratum est argentum. Ba. quin ego maneo.

Sy. Atqui jam dabitur. Ba. ut lubet, num ego in isto? Sy. at scin' quid, fodes?

Ba. Quid? Sy. transeundum nunc tibi ad Menodemum est, & tua pompa

Eò traducenda est. Ba. quam rem agis, scelus? Sy. egon'? argentum cudo,

Quod tibi dem. Ba. dignam me putas, quam illudas? Sy. non est temere.

Ba. Etiamne tecum hic res mihi est? Sy. mihi me: tuum tibi reddo.

Ba. Eat. Sy. sequere hac: heus, Dromo. Quis me volt? Sy. Syrus. Dr. quid est?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad nos propere.

Dr. Quam ob rem? Sy. ne quæras: effertur, quæ secum huc attulerunt.

Sperabit sumptum sibi senex esse harum levatum.

Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum damni apportet.

Tu nescis id, quod scis, Dromo, si sapias. Tu mutum dices.

ANNOTATIONES.

25 Næ illi.] Significat Syrus senem Chremetem facilius potuisse Bacchidem aliquamdiu alere, quam decem minis defraudari.

26 Tu nescis id, quod scis.] Sic Terentius in Eunuchis: Tu pol, si sapias, quod scis, nescis, est figura dicta Græcè ὁ γινώσκων. Composita hæc vox ex γινώσκω, acutus, & μωρός, fatuus. Nemi-

pe acute dicitur, quod fatue prolatum videtur, sic Cicero in Bruto: Eloquentia loquutus didicit, & Horatius, Ode 35. lib. I.

Insanientis dum sapientia
Consultus erro.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRUS.

ITA me Dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem

feret me; tantum devenisse ad eum mali.

ancne mulierem alere cum illa familia?

scio, hosce aliquot dies non sentiet;

magno desiderio fuit ei filius.

rum ubi videbit tantos sibi sumptus domi

otidianos fieri, nec fieri modum,

orabit rursus ut abeat ab se filius.

rum optume eccum. Sy. cesso hunc adoriri?

Ch. Syre. Sy. hem.

(dari.

uid est? te mihi ipsum jam dudum optabam

Videre egisse jam nescio quid cum sene.

De illo quod dudum? dictum factum reddidi.

Bonan' fide? Sy. bona hercle. Ch. non pos-

sum pati,

uin tibi caput demulceam: accede huc, Syre:

ciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.

At si scias, quam scite in mentem venerit!

Vah! gloriare evenisse ex sententia? (est?

Non hercle vero: verum dico. Ch. dic, quid

Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem

enedemo dixit Clinia, & ea gratia

rum adduxisse, ne id tu persentisceres.

Probe. Sy. dic fodes. Ch. nimium, inquam.

Sy. imo si scias.

ad porro auscultat quod superest fallaciæ.

se ipse dicet tuam vidisse filiam:

bi complacitam ejus formam, postquam aspexerit.

anc cupere uxorem. Ch. modone quæ inventa

est? Sy. eam:

(Syre?

quidem jubebit posci. Ch. quam ob rem istuc

am prorsum nihil intelligo. Sy. hui, tardus es.

Fortasse. Sy. argentum dabitur ei ad nuptias.

urum, atque vestem, qui, tenesne? Ch. com-

paret?

30

scite inventum. Sy. Dic vere amabo. Ch. Valde scite, inquam. Sy. Imò magis scite in-

ventum, si scias. Sed deinde audi quod reliquum est astutia. Ipse Clinia dicet se vidisse tuam

am Antiphilam, ejusque pulchritudinem sibi complacuisse, ubi primum illam vidit; uxorem

esse velle. Ch. Dicisne eam quam paulo ante nostram esse reperimus? Sy. Eandem; & cer-

mandabit eam à te in uxorem peti. Ch. Cur dicis istud, Syre? nam omnino sermonem tuum

cavio. Sy. Vah, quam tardi es ingenii, qui verba mea non capias! Ch. Fortasse id in causa

Sy. Pecunia dabitur Clinia ad nuptias, quæ emat ornamenta aurea, indumenta, mundum

supellestem; intelligisne? Ch. Pecuniam qua emat sibi talia?

Ch. Ita me Dii juvent,

ut nunc misereor incommo-

di Menedemi; scilicet tan-

ta in eum mala cecidisse.

Itane est, ut alenda sit ei

mulier illa (Bacchis) cum

tanto ancillarum comita-

tu? Quamvis non sum

nescius eum agrè non la-

turum per aliquot dies

tantum impensarum onus,

adeo desideravit filium vi-

dere: sed quando cognos-

cet tantos sumptus quoti-

die faciendos esse in domo

sua, idque omnino ultra

modum, denuo cupiet ut

filius à se discedat. Ecce

hic Syrus opportunè. Sy.

Quid moror verbis agere-

di Chremetem? Ch. Syre.

Sy. Hem, quid est? jam-

dudum desiderabam te

mihi obviam offerri. Ch.

Videris egisse jam nescio

quid cum Menedemo. Sy.

De illa re, quam longe an-

te communicaveramus?

Ut dixi, sic effeci. Ch.

Verene dicis? Sy. Per Her-

culum vere dico. Ch. Non

possum abstinere ut non ti-

bi caput demulceam, ita

mihi places. O Syre, ap-

propinqua ad me; faciam

tibi aliquid boni pro ista

astutia, idque lubenti ani-

mo. Sy. Sed si scires quan-

tum ingeniose adinveni. Ch.

Vah! in hoc tibi falso for-

tasse apud me gloriaris,

quod res evenieris ut vole-

bas? Sy. Non mehercule

vero: verum dico. Ch.

Dic quid hoc est? Sy. Cli-

nia dixit patri suo Mene-

demo hanc Bacchidem esse

amicam filii tui Clitiphon-

is, & se eam adduxisse

secum ea de causa, ne tu

id perciperes. Ch. Opti-

Sy.

Sy. Idipsum est. Ch. Sed ego Chremes neque do, neque spondeo filiam meam in uxorem. Sy. Quare non das? Ch. Quare? num id quæris à me? filiam meam dem uxorem juveni huic, qui more fugitivi servi, patrem reliquit, & qui meretricem amat? Sy. Fac ut lubet. Ego non dicebam ut eam illi propriam in manum dares, verum ut fingeres te datum. Ch. Non est meum quid simulare: tu misceto fallacias & technas tuas eo modo, ut non me his intermiscas. Visne ut despondeam meam filiam in uxorem ei, cui dare nolo? Sy. Credebam te velle id facere. Ch. Minime. Sy. Id subtiliter poterat fieri, & ego idò orsus sum hanc technam, quoniam ita instanter id jubebas. Ch. Credo. Sy. Sed certe, here, istud æqui bonique causa facio. Ch. At verò deinde volo te summopere conari, ut fallacia intendatur in Menedemum; verum volò id fieri alio modo. Sy. Fiat: alius modus excogitetur: sed illud quod tibi dixi de argento, quod ista filia tua debet Bacchidi, propterea quòd ei oppignerata fuit, istud argentum Bacchidi persolvendum est: neque tu nimium recurras ad id prætectus, dicendo, Quid mea interest? num mihi creditum est? num mandavi ut daretur? num anus illa jus habuit dandi filiam meam pignori, me nolente? ô Chremes, verum est istud, quod vulgò dicitur: Nimius juris rigor sæpe vincit cum aequitate. Ch. Non confugiam ad eas summi juris rationes. Sy. Sed si juris illi rigor aliis permittitur, tamen non decet te eo uti quod omnes te numerant inter lautos, & locupletes. Ch. Quinimo, ego nunc argentum feram ad Bacchidem. Sy. Sed potius jube filium id facere. Ch. Quare? Sy. Certe quia suspicio amoris translata est in hunc filium tuum, qui putatur à Menedemo esse Bacchidis amator. Ch. Quid inde sequitur, si talis putatur? Sy. Quia id videlicet esse verisimilius, cum filius tuus dabit illi Bacchidi argentum hoc: & simul efficiam meum negotium id quod incepi, facilius decipiam Menedemum. Certe Clitipho ipse advenit, ô Chremes, domum, & argentum profer. Ch. Profero.

Sy. Idipsum. Ch. at ego illi nec do, nec despondeo.

Sy. Non? quam ob rem? Ch. quam ob rem me rogas? homini. Sy. ut lubet.

Non ego in perpetuum dicebam illam illi daries,

Verum ut simulares. Ch. non mea est simulatio. Ita tu istac tua misceto, ne me admisceas.

Egon' cui daturus non sum, ut ei despondeam? Sy. Credebam. Ch. minime. Sy. scite poterat fieri:

Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jufferas, Eo cœpi. Ch. credo. Sy. cæterum equidem istud Chreme,

Æqui bonique facio. Ch. atqui cum maxime Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.

Sy. Fiat: quæratum aliud: sed illud quod tibi Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi, Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?

Num jussi? num illa oppignerare filiam Meam me invito potuit? verum illud, Chreme, Dicunt: *jus summum sæpe summa est malitia*. Ch. Haud faciam. Sy. imo aliis si licet, tibi non licet.

Omnes te in lauta & bene parte aucta putant. Ch. Quin egomet jam ad eam deferam. Sy. imo filium

Jube potius. Ch. quam ob rem? Sy. quia enim in cum suspicio est

Translata amoris. Ch. quid tum? Sy. quia tibi debetur

Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit: Et simul conficiam facilius ego, quod volo.

Ipsè adeo adest, abi, effer argentum. Ch. effertur

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

Nulla est tam facilis res, quin difficilis fiet,

nam invitus facias: vel me hæc deambulatio, nam non laboriosa, ad languorem dedit:

ne quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo

fer aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.

te quidem omnes Dî, Deæ, quantum est, Syre,

nam tuo istoc invento, cumque incepto perdunt.

hujusmodi mî res semper comminiscere,

mi me excarnufices. *Sy.* i tu hinc quo dignus es,

nam pene tua me perdidit protervitas.

Vellem hercle factum: ita meritum. *Sy.* meritum, quomodo?

me istuc ex te prius audisse gaudeo,

nam argentum haberes, quod daturus jam fui.

Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi

amicam adduxti, quam non licitum est tangere.

Jam non sum iratus: sed scin' ubi nunc sit tibi

amicis? *Cl.* apud nos. *Sy.* non. *Cl.* ubi ergo?

Sy. apud Cliniam.

Perii. *Sy.* bono animo es: jam argentum ad eam deferes,

quod ei es pollicitus. *Cl.* garris: unde? *Sy.* à patre.

Ludis fortasse me. *Sy.* ipsa re experibere.

Næ ego fortunatus homo sum: deamo te,

Syre.

Sed pater egreditur: cave, quidquam admiratu' sis,

qua causa id fiat, obsecundato in loco.

quod imperabit, facito: loquitor paucula.

sumetur? *Sy.* A patre tuo. *Cl.* Fortasse derides me. *Sy.* Experire ipso facto. *Cl.* Certe

sum homo fortunatus: valde te amo, Syre. *Sy.* Quâ causâ tibi hac pecunia tradatur, nolî

arere: tantum obsequere in tempore. Sed pater tuus domo exit, vide ne tu mirari quicquam

dearis, nempe quod argentum accipias deferendum ad Bacchidem. Facito id quod ille imperabit,

quare admodum pauca verba, ne ex sermone tuo ulla suspicio ei oboriat.

Cl. Nulla res est tam facilis, ut difficilis non videatur, si eam contra voluntatem facias: Etiam hæc deambulatio minimi laboris, quam me defatigavit & languescit! Neque nunc timeo ullam rem magis, quam ut iterum ejiciar hinc in aliquem locum, ne possim ire ad amicum. O Syre, utinam omnes Dii, Deaque, quotquot sunt, te perdant cum isto commento tuo & consilio. Tu mihi semper excogitas ejusmodi res, in quibus me excrucies. *Sy.* Tu ipsa hinc abi in malam rem, ut meruisti, quam pene tua petulantia ad perniciem adigit me. *Cl.* Per Herculem, vellem id evenisse, ita dignus es exitio. *Sy.* Dignus? quâ de causa? Certe gaudeo istud me convitium à te audisse, antequam pecuniam accipias, quam statim tibi numeraturus eram. *Cl.* Quid igitur vis dicam aliud, cum causam aliter dicendi mihi non dederis? hinc discessisti, adduxisti mihi amicam, quam non permittatur attrahere. *Sy.* Jam non sum iratus propter felicem exitum mei incepti: sed scisne, ubi nunc sit amica tua Bacchis? *Cl.* Est in domo nostra. *Sy.* Non est. *Cl.* Ubi igitur? *Sy.* Apud Cliniam. *Cl.* Occidi. *Sy.* Animo bono esto: jam deferes ad eam argentum, quod ei promisti. *Cl.* Nugaris: unde istud argen-

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. Ubi nunc est Clitipho? Sy. Clitipho, dic, Adsum. Cl. Hic adsum, tibi morem gerere paratus. Ch. Syre, dixistine filio meo qua res esset, quare mitam hoc argentum? Sy. Dixi pleraque omnia. Ch. Cape has decem minas, Clitipho, ac defer ad Bacchidem. Sy. Hei, stupide, cur flas? cur non accipis argentum? Cl. Certe dato. Sy. Sequere me per hanc viam cito: Tu, Chremes, interea dum ibimus, expectabis nos in hoc loco, donec egredimur: nam nulla est causa, propter quam longam moram faciamus istic, ubi est Bacchis. Ch. Certe filia mea à me jam habet decem minas, quas aestimo me dedisse pro nutrimentis ejus. Altera decem mina consequentur hasce pro ornamentis corporis. Hac deinde menta requirent sibi adjungi duo talenta pro dote. Quam multa iniqua, & perversa sunt, & corruptis temporis moribus, ut nimii & supervacanei sumptus in libris & educandis, & candis fiant! Aliquis est nunc reperiendus mihi sponsus filia, omnibus aliis negotiis praeferendus, cui dem bona mea parta corporis opera, & mentis industria.

Ch. **U**BI Clitipho nunc est? Sy. eccum inque. Cl. eccum hic tibi.

Ch. Quid rei esset dixi huic? Sy. dixi pleraque omnia.

Ch. Cape hoc argentum, ac defer. Sy. hei, quas, lapis?

Quin accipis? Cl. cædo sane. Sy. sequere hanc me ocyus:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere: Nam nihil est illic, quod moremur diutius.

Ch. Minas quidem jam decem habet à me filia. Quas pro alimentis esse nunc duco datas.

Hasce ornamentis consequentur alteræ.

Porro hæc talenta dotis apposcunt duo.

Quam multa injusta ac prava sunt moribus!

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. Mi fili, existimo me factum esse multo felicissimum omnium, qui nunc vivunt, cum cognosco te ad meliorem mentem rediisse. Ch. Quantum fallitur arbitrans filium respuisse! Me. O Chreme, te ipsum quarebam: Serva me, & filium Cliniam, & familiam, quod potes. Ch. Dic, quid me vis facere? Me. Filiam tuam hodierno die reperisti. Ch. Quid inde sequitur? Me. Clinia cupit hanc filiam tuam sibi tradi in uxorem. Ch. Obsecro, qualis homo es tu?

Me. **M**ulto omnium nunc me fortunatissimum. Factum puto esse, gnate, cum te intelligo

Resipisse, Ch. ut errat! Me. te ipsum quarebam, Chreme:

Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.

Ch. Cedo, quid vis faciam? Me. invenisti hodie filiam.

Ch. Quid tum? Me. hanc uxorem sibi dari vult Clinia.

Ch. Quæso, quid tu hominis es? Me. quid

Ch. jamne oblitus es,

Me. Qualis homo sum? Ch. An oblivioni mandasti ea,

Inter nos quid sit dictum de fallacia,

Uxoria via abs te argentum auferretur? *Me.* scio.

Ch. Ea res nunc agitur ipsa. *Me.* quid dixti, Chreme?

Me. ravi: res acta est: quanta de spe decidi?

Ch. Imo, hæc quidem quæ apud te est, Clitiphonis est

Amica. *Me.* ita aiunt. *Ch.* Et tu credis? *Me.* omnia.

Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum desponderis,

qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet. *15*

Id est profecto: id amicæ dabitur. *Ch.* scilicet futurum! *Me.* ah! frustra igitur gavissus sum miser.

Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.

Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme?

Sentiat me sensitse, atque ægre ferat? *20*

Ægre? nimium illi, Menedeme, indulges.

Me. sine:

Acceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.

Dic convenisse, egisse te de nuptiis.

Dicam: quid deinde? *Ch.* me facturum esse omnia.

Generum placere: postremo etiam, si voles. *25*

Desponsam quoque esse dicito. *Me.* hem, istuc volueram.

Tanto ocyus te ut poscat, & tu id, quod cupis, nam ocyssime ut des. *Me.* cupio. *Ch.* næ tu propediem,

istam rem video, istius obsaturabere.

Id hæc ut ut sunt, cautim, & paulatim dabis, *30*

sapies. *Me.* faciam. *Ch.* abi intro: vide, quid postulet.

Ad domi ero, si quid me voles. *Me.* fane volo:

nam te scientem faciam, quidquid egero.

Me. mibi, eum mibi generum fieri: postremo si voles dicito filiam meam à me ipsi desponsam esse.

Ch. Filiam tuam ipsi esse desponsam? hem, cupiebam te hac dicere, ut ei renunciarem. *Ch.*

illi ista, ut tanto citius à te pecuniam petat, & tu illi quam citissime quod cupis illi dare,

pararis. *Me.* Cupio dari, quodcumque poscet. *Ch.* Certe ut considero lumpium, quem es factu-

brevi, te satias capiet istius filii. Sed, ita ut hæc res se habent, si sapienter vis te gerere, da-

argentum cum omni cautela & minutim. *Me.* Ita faciam. *Ch.* Abi domum tuam: vide quid

est: ego manebo domi, si quid voles me facere. *Me.* Sine volo: nam nihil faciam quicquam

ex tuo consilio.

qua collocuti sumus de fallacia in te per servum facienda; scilicet ut fisco matrimonio, argentum tibi eriperetur? *Me.* Teneo memoria ea, de quibus inter nos convenit. *Ch.* Fallacia ista nunc sit, quam tu putas esse rem seriam. *Me.* O Chreme, quid dixisti? falsus sum: sic res acta est, ut decipiar: quanta spe privatus sum? *Ch.* Imo hæc Bacchis, quæ est in adibus tuis, est amica Clitiphonis. *Me.* Sic dicunt filius, & servi. *Ch.* Et tu credis? *Me.* Credo. *Ch.* Et illi servi dicunt illum filium tuum Cliniam petere sibi uxorem; ut ubi filiam meam in matrimonium illi promiserim, ei tradas pecuniam, quæ cõmat ornamenta aurea, ac vestimenta, atque alium ornatum qui ad nuptias requiritur. *Me.* Certe ita res se habet: id argentum dabitur amica Bacchidi. *Ch.* Scilicet credas eum daturum? *Me.* Vah! igitur ego miser frustra latatus sum, existimans filium respicisse: tamen malo quidvis mibi perire, quam filium. Quid referam filio nunc, te mibi respondisse, Chreme, ne filius intelligat me intellexisse fallaciam, idque moleste ferat? *Ch.* Moleste ferat? O Menedeme, nimium illi permittis. *Me.* Sine, jam incepti ei indulgere: perfice, o Chreme, ut perpetuum id mihi liceat. *Ch.* Dic illi te me adiisse, & mecum de nuptiis contrahendis egisse. *Me.* Dicam: quid postea? *Ch.* Dic me esse facturum omnia, quæ petit; dic quoque gratum

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. Certe scio me non esse tam callidum, neque ita circumspexitum: sed hic Chremes auxiliator meus, & consiliarius, & præceptor in hoc me anteit. Omnia quæ dicuntur in stultum, in me concurrunt, caudex, stipes, asinus, plumbeus: in illum nequaquam; nam ejus vecordia excedit hæc omnia. Ch. Ohe, uxor, cessa tædio & molestia Deos afficere toties gratias agendo, nisi illos ex tua natura æstimes, ut tibi persuadeas nihil illos percipere, nisi eadem centies eis dixeris. Sed interea cur Clitipho moratur tamdiu cum Syro apud Menedemum? Me. O Chremes, quos homines dicis morari tamdiu? Ch. O Menedeme, ergo hic ades? dic mihi, retulistine Clinia quæ tibi respondi? Me. Omnia. Ch. Quid dixit? Me. Incepit lætari, tanquam illi qui volunt cupide uxorem habere. Ch. Ha, ha, he. Me. Quid risisti? Ch. Astutia Syri venerunt mihi in memoriam. Me. Itane est? Ch. Etiam sceleratus ille format & docet homines vulnus componere ad simulandum quemlibet habitum. Me. An hoc ais, propterea quod filius Clinia fingit se esse lætum? Ch. Scilicet. Me. Ejusdem rei memini. Ch. Syrus est veteranus in astutia & fallaciis. Me. Magis id verum esse, si eum magis cognoscas, existimes. Ch. Itane est, aut dicis? Me. Quin tu ausculta. Ch. Siste paululum: prius audire cupio quid perdideris per ejus technam & fallaciam: nam postquam nunciasti filio tuo filiam meam monem dixisse tibi illico necesse esse, ut dares sponsæ filii vestimenta, ornamenta auro, quas, servas, argentum?

Me. **E**GO me non tam astutum, neque perspicacem esse, id scio: Sed hic adjutor meus, & monitor, & præstrator Chremes.

Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum convenit,

Quæ sunt dictæ in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:

In illum nil potest: exsuperat ejus stultitia omnia hæc.

Ch. Ohe, jam desine Deos, uxor, gratulando tondere,

Tuam esse inventam gnatam; nisi illos tuo exitu genio judicas,

Ut nil credas intelligere, nisi idem dictum centies.

Sed interim quid illic gnatus cessat cum Syro?

Me. Quos ais homines, Chreme, cessare? Ch. hem, Menedeme, advenis?

Dic mihi, Clinia, quæ dixi, nunciastin? Me. omnia.

Ch. Quid ait? Me. Gaudere adeo occepit, quæ qui cupiunt nuptias.

Ch. Ha, ha, he. Me. Quid risisti? Ch. servitute in mentem Syri.

Calliditates. Me. itane? Ch. voltus quoque minimum fingit scelus.

Me. Gnatus quod se affimulat lætum, id dicis? Ch. id. Me. idem istuc mihi

Venit in mentem. Ch. veterator. Me. magi magi noris, putes.

Ita rem esse. Ch. ain' tu? Me. quin tu ausculta. Ch. mane: prius hoc scire expeto,

Quid perdideris: nam ubi desponsam nuntiasti filio,

Continuò injecisse verba tibi Dromonem scilicet Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus est argentum ut dares.

Antiphilam illi in uxorem à me promissam, nonne verum est? Me. Nonne verum est, ut dares sponsæ filii vestimenta, ornamenta auro, argentum?

Non. *Ch.* quid non? *Me.* non, inquam. *Ch.* neque ipse gnatus? *Me.* Nil prorsus, Chreme, quis unum etiam instare, ut hodie conficerent nuptiæ.

Mira narras: quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *Me.* nihil.

Quamobrem? *Me.* Nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.

tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,

ne paululum quidem suboleat amicam esse hanc Clinia.

Quid ais? *Me.* mitto jam osculari, atque amplexari: id nil puto.

Quid est, quod amplius simuletur? *Me.* vah. *Ch.* quid est? *Me.* audi modo.

mihî ultimis conclave in ædibus quoddam retro:

est intro latus lectus, vestimentis stratus est. Quid postquam hoc est factum? *Me.* dictum

factum huc abiit Clitipho. *Solus?* *Me.* solus. *Ch.* timeo. *Me.* Bacchis consecuta est illico.

Sola? *Me.* sola. *Ch.* perii. *Me.* ubi abiire intro, operuere ostium. *Ch.* hem!

Clinia hæc fieri videbat? *Me.* quid ni? unâ mecum simul.

Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.

Quamobrem? *Ch.* decem dierum vix mihi est familia.

Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?

Imo quod amicæ. *Me.* si dat. *Ch.* an dubium id tibi est?

(putas, inquamne animo tam communi esse, aut leni se vidente, amicam patiatur suam? *Me.* ha,

ha, he:

domini? quo verba facilius dentur mihi. Derides? merito mihi nunc succenseo.

ut res dedere, ubi possem percipere, effem lapis? quæ vidi? vae misero mihi!

Quid? an times istud, quod inservit Clinia amico? *Ch.* Quin potius timeo, quod amica in-

ter. *Me.* Si verum est, quod amica inservit. *Ch.* An de hoc dubitas? aliquemne putas esse ita benevolo & commodo, ut ferat amicam seorsum abduci in conspectu suo? *Me.* Ha, ha, quare non id fiat ab his? ut facilius decipiar. *Ch.* Me ludis? Jure mihi nunc irascor. Quot hujus mali mihi data sunt, ex quibus possem percipere ea, quæ adversus me facta sunt ab-

nisi effem stupidior lapide? o quæ aspexi! vae misero mihi!

Me. Nihil mihi quidquam horum dixit. *Ch.* Quid non dixit? *Me.* Nihil, in-

quam, quidquam simile dixit. *Ch.* Neque ipse filius? *Me.* Nihil prorsus,

sed potius urgebat solummodo, ut hodierno die nuptiæ celebrarentur. *Ch.* Mira

refers: quid Syrus servus meus? nihilne etiam quid-

quam petiit? *Me.* Nihil. *Ch.* Cur nihil petiit? *Me.*

Hoc ego quidem ignoro: sed te illud nescire valde miror, qui tam clare &

perpicue res altas scias. Ille idem Syrus informavit etiam mirum in modum

filium, adeo ut ne tantillum quidem sentiat quif-

quam amorem Clinia erga Bacchidem. *Ch.* Quid ais?

Me. Nunc omitto osculationes, atque amplexus Clitiphonis & Bacchidis. *Ch.*

Quid est, quod amplius simulari possit, ubi ventum est ad oscula, & amplexus?

Me. Vah. *Ch.* Quid est? *Me.* Ausculta nunc mihi.

Est quoddam cubiculum secretum in interiori parte domus meæ: lectus porta-

tus est intro in istud cubiculum, paratus est, & ornatus est stragulis. *Ch.*

Postquam hoc factum est, quid consecutum? *Me.* Disto citius, Clitipho in

conclave se coniecit. *Ch.* Solus? *Me.* Solus. *Ch.* timeo. *Me.* Bacchis illi-

cò eodem abiit post illum. *Ch.* Sola? *Me.* Sola. *Ch.* Perditus sum. *Me.* Post-

quam introierunt, clauserunt januam. *Ch.* Hem! Clinia hac intuebatur?

Me. Cur non intuitus esset? mecum simul unâ intuebatur. *Ch.* O Menedeme, Bac-

chis est amica filii Clitiphonis: perii. *Me.* Quamobrem? *Ch.* Vix habeo rem

familiarem ad decem dies.

ANNOTATIO.

Me. Vah! Hac interjectione Vah Menedemus significat multo plura esse ignota Chremeti

T

At

sed certe non fient hoc facinus impunitum, si vita suppetit: nam jam. *Me.* Tu non te moderaris? tu non habes rationem prudentia tua? non ego sum sufficiens exemplum tibi? *Ch.* O Menedeme, non sum mei compos, adeo sum ira commotus. *Me.* Decetne te istud loqui? nonne id reprehensione dignum, te aliis consulere, in alienis rebus sapientem esse, & te non posse tibi opem ferre, & moderari? *Ch.* Quid agam? *Me.* Id quod me dicebas non sufficienter egisse in filium: fac ut tuus filius experiatur te esse patrem ipsius: ita, ut committere audeat tibi omnia consilia, modeste petere, & postulare quod honestum est, ne aliunde habendi, quæ cupit, facultatem inveniat, ac te relinquat. *Ch.* Quin potius discedat quocumque volet, quam hic manens deducat me ad egestatem per nequitiam ac libidinem: nam, o Menedeme, si persequerem illi subministrare impensas ad fovendam meretricem, mihi res familiaris eo redigetur, ut rem rusticam facere, fodere & arare terram cogar, sicut tu fecisti. *Me.* Quos molestias capies in hac re, nisi tibi consilis? tu te præbebis morosum & durum filio, & tamen illi veniam condonabis postea, & ingratus erit filius, nullam gratiam venia habebit tibi.

Ch. Ah, non novisti quanto dolore sim affectus. *Me.* Doleas ergo quantum libuerit tibi. Verum num fieri tandem vis quod posco; ut filius meus ducat uxorem tuam filiam? nisi quid aliud est, quod tu præptes. Imo & Clinia futurus gener & affinitas ejus mihi sunt grata & accepta. *Me.* Quam dotem meo filio tuo te dixisse? cur taces? *Ch.* Quam dotem dicere velim filia? *Me.* Id euan. Ah! *Me.* Nihil timeas, etiamsi modicam dixeris: non dos nos ducit. *Ch.* Ego decrevi dum lenta sufficere pro ratione nostrorum bonorum: sed si vis me esse salvum, & rem meam, & filium meum, opus est ut dicatur me doti constituisse omnem meam substantiam. *Me.* Quid agis?

At næ illud haud inultum, si vivo, ferent: Nam jam. *Me.* non tu te cohibes? non te respicias? Non tibi ego exempli fatis sum? *Ch.* præter cundia,

Menedeme, non sum apud me. *Me.* tene Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare, Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier? *Ch.* Quid faciam? *Me.* id, quod me fecisse bas parum:

Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere, Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat. *Ch.* Imo abeat multo malo quovis gentium, Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:

Nam si illi pergo suppetitare sumptibus, Menedeme, mihi illæc vere ad rastrores res redit. *Me.* Quot incommoda tibi in hac re capies, caves?

Difficilem ostendes te esse, & ignoscas tamen Post, & id ingratum. *Ch.* ah nescis quàm doleam *Me.* ut lubet.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? quid est,

Quod malis. *Ch.* imò & gener & affines placeant. *Me.* Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid obticuiisti? *Ch.* dotis? *Me.* ita dico. *Ch.* Ah! *Me.* Chreme,

Ne quid vereare, si est minu': nil dos nos movet. *Ch.* Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis. Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, rem, & filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. *Me.* quam rem agis?

ANNOTATIONES.

64. Quid dotis dicam te dixisse? Dicere dotem, & promittere dotem, differunt in antiquorum Jurisconsultorum libris. Dicere dotem, est certis verbis promittere, nulla interrogatione vel stipulatione præcedente: promittere dotem, est cum stipulatione promittere. Dotis

dictione tres solum personæ obligari poterant scilicet, mulier ipsa, debitor ejus, & pater.

65. Quid obticuiisti? Ita dixit, quasi prohiberet Chremetem dicere, quod parva dos videretur; nam tacemus consilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet.

Ch. lo

Id mirari te simulato, & illum hoc rogato simul,

70

quamobrem id faciam. *Me.* quin ego vero, quamobrem id facias, nescio.

Egone? ut illius animum, qui nunc luxuria & lascivia

affluit, retundam, redigam, ut, quo se vortat, nesciat.

Quid agis? *Ch.* mitte, sine me in hac re gerere mihi morem. *Me.* fino:

ne vis? *Ch.* ita. *Me.* fiat. *Ch.* age jam, uxorem ut accersat, paret

75

hic ita, ut liberos est æquom, dictis confutabitur.

Syrum. *Me.* quid eum? *Ch.* egone? si vivo, adeo exornatum dabo,

deopexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:

mihi fidei me pro ridiculo ac delectamento putat. Non, ita me Di ament, auderet facere hæc viduæ mulieri,

80

in me fecit.

ut mei semper recordaturus sit: qui Syrus putat me esse dignum, quem ludibrio habeat, & t. Di ita mihi sint propitii; ille Syrus non auderet facere viduæ mulierculam ludos & tech- quas mihi fecit.

Ch. Fingito te mirari quamobrem id faciam, & simul quarito ab illo (filio Clitiphone) quam putet esse hujus rei causam. *Me.* Quinimo, certe egomet ignoro, cur illud agas. *Ch.* Cur ego id agam? ut reprimam illius mentem, qui dissolutus est libidine & petulantia, & deducam in eum statum, ut nesciat in quam partem se vertat. *Me.* Quid facis? *Ch.* Omitte, ac permitte satisfacere animo meo in hac re. *Me.* Non impedio: visne ut ita fiat? *Ch.* Ita volo. *Me.* Fiat. *Ch.* Age, ut jam Clinia accersat. Antipham, præparet se ad nuptias: hic (Clitipho) ita verbis convictus objurabitur, ut justum est reprehendi liberos a parentibus. Sed Syrus puniam supplicio quo dignus est. *Me.* Cur illum punies? *Ch.* Quarisne? Si vita superest, ita illum exultum, pollicum, & compitum damnum, quem ludibrio habeat, &

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

Tane tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater

in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?

Ego id faciunt. *Me.* scio tibi esse hoc gravius multo ac durius,

fit: verum ego haud minus ægre patior id, qui nescio,

5

rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo. *Cl.* hic

rem adstare aiebas? *Me.* eccum. *Ch.* quid me incufas, Clitipho?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi & stultitiæ tuæ.

(sentia

te vidi animo esse omisso, &, suavia in præ-

Cl. O Menedeme, rogo, itane tandem pater expulit animo omnem paternam benevolentiam in tam parvo tempore? propter quod delictum? quod idem grave scelus ego infelix commisi? aequales mei facere solent, quod ego feci. *Me.* Scio hoc tibi, cui fit, esse molestius & acerbius multo, quam ulli alii: sed ego id fero non minus moleste tui causa; id quomodo nescio nec causam, cur id doleam, intelligo, nisi quod tibi cupio quavis omnia. *Cl.* Dicebas hic patrem meum prope esse? *Me.* Ecce eum. *Ch.* O Clitipho, quid me culpas? quidquid in hac re feci, ut providerem tibi, & tua insania, id factum est. Postquam te cognovi

esse desidem & ignavum, & reputare ea esse præcipua,

qua tibi dulcia & jucunda sunt in tempore presenti, neque providere longe in futurum; inveni modum, ut neque tu indigeres necessariis, neque posses absumere hac mea bona. Postquam tibi, cui debui primo habere, non potui propter tuos mores mea bona donare, converti me ad consanguinitate proximos, nempe ad sororem, eorum fidei commendavi, o Clitipho, illa bona; apud eos quoddam periculum, atque auxilium habebis semper tua stultitia; victum, vestitum, & reatum, quod te recipias. Cl. Hei mihi! Ch. Melius est ita me disposuisse de bonis meis, quam Bacchidem hac habere: quod fieret, si tu esses mihi hares. Sy. Disperii: quantos motus ego scelestus excitavi imprudens? Cl. Mortem omnino desidero. Ch. Obsecro, disce primo quid sit cum virtute & ratione vivere. Postquam didiceris, si vita pertasus fueris, tunc utitor hoc sermone. Sy. An permittis mihi te alloqui? Ch. Loquere. Sy. At licetne loqui sine periculo? Ch. Loquere. Sy. Quae est ista perversitas, vel qua est ista mentis insania, id nocere huic filio tuo, quod peccatum commisi? Ch. Desine plura loqui: illicet; actum est, quod constitui perficietur: noli te in hoc negotio interponere, o Syre; nemo accusat te: noli tibi quaerere asylum, nec deprecatores. Sy. Quid agis? Ch. Non indignor, neque ulla tibi minitor, neque Clitipheni; nec justum est vos vicissim mihi irasci de eo, quod facio. Sy. Discessit: at vellem eum interrogasse. Cl. Quid? Sy. Unde mihi cibus dabitur, ita abdicavit nos: nunc video te victum habere apud sororem, quam heredem sibi constituit. Cl. Adeone id verum est, fortunam meam redactam esse in eum statum, ut periculum subeam fame pereundi? Sy. Dummodo permittas nobis frui vita, spes est. Cl. Quanam spes relicta est? Sy. Spes est fore, ut non mediocriter esurie premamur. Cl. Rides in re tam seria & misera, neque aliquantulum consilio mihi parcas? Sy. Imo, & nunc praesto sum tibi adjutor, & semper adhuc fui, etiam dum pater loqueretur tecum: & quantum conicere possum, Cl. Quid est? Sy. Non diu pater absens futurus est. Cl. Ergo quid est? Sy. Ita res se habet, opinor, ut non esse filium horum Chremetis & Syre sciam.

Quae essent, prima habere, neque consulere longitudinem;

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut habere posses perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te habere dare,

Abii ad proximos tibi qui erant; eis commisi.

Ibi tuae stultitiae semper erit praesidium, Clitipho.

Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. Cl. Hei mihi!

Ch. Satiis est, quam te ipso haerede hac possideri Bacchidem.

Sy. Disperii: scelestus quantas turbas concivi.

Cl. Emori cupio. Ch. prius, quaeso, disce, quam sit vivere.

Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

Sy. Here, licetne? Ch. loquere. Sy. at tu.

Ch. loquere. Sy. quae ista est pravitas,

Quaevae amentia est, quod peccavi ego, id obest huic? Ch. illicet,

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec aram tibi,

Neque precatorem pararis. Sy. quid agis? Ch. nil succenseo,

Nec tibi, nec huic; nec vos est aequum, quam facio, mihi.

Sy. Abiit: vah! rogasse vellem. Cl. quid, Syre?

Sy. unde mihi peterem cibum,

Ita nos alienavit: tibi jam esse ad sororem telligo.

Cl. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam facere mihi sit, Syre?

Sy. Modo liceat vivere, spes est. Cl. quae? Sy. nos esurituros satis.

Cl. Irrides in re tanta, neque me quidquam comilio adjuvas?

Sy. Imo & ibi nunc sum, & usque dudum id eundem loquitur pater:

Et, quantum ego intelligere possum, Cl. quid? Sy. non abierit longius.

Cl. Quid est ergo? Sy. sic est, non esse horum arbitror. Cl. quid istuc, Syre?

tin' sanus es? Sy. ego dicam, quod mî in mentem : tu dijudica.
 m istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio, æ propior esset, te indulgebant, tibi dabant : nunc filia 35
 quam est inventa vera, inventa est caussa, qua te expellerent.
 Est verisimile. Sy. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas ?
 Non arbitror. Sy. nunc aliud specta : matres omnes filiis
 peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria ent esse : id non fit. Cl. verum dicis : quid ergo nunc faciam, Syre ? 40
 Suspicionem istam ex illis quære : rem profer palam.
 non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut
 bis cujus sis. Cl. recte suades : faciam. Sy. fat hoc recte mihi in
 mentem venit : namque adolescens quam minima in spe situs erit,
 m facillime patris pacem in leges conficiet suas. am haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ. 46
 id hoc autem ? senex exit foras : ego fugio : adhuc quod factum est
 ror, non jussisse illicò me arripi : ad Menedemum hinc pergam : eum
 catorem mihi paro : seni nostro fidei nihil habeo.

satisne mentis compos es ?
 Sy. Ego dicam quod menti occurrit : tu arbitrate. Quamdiu parentibus unicuique esse existimatus es, quamdiu nulla fuit illis major & propinquior voluptas quam in te, tibi fauebant & faciles erant, tibi largè dabant : nunc postquam Antiphila filia reperta est, occasio est reperia propter quam te ejicerent. Cl. Quod ais, probabile est. Sy. An opinaris Chremetem illum patrem tuum indignatum esse ob hoc flagitium ; quod scivit te Bacchidem amare ? Cl. Non opinor. Sy. Nunc considera aliam rem : omnes matres ut plurimum sunt auxiliatrices filiis suis, cum peccaverunt, & opem iis ferunt, quando pater in eos inique agit : nunc vides matrem tuam minime te adjuvare. Cl. Dicis verum : quid ergo, Syre, mihi nunc agendum est ? Sy. Quare ab illis id quod suspicaris, an sis eorum filius, necne : dic illis plane, quare adductus sis in eam suspicionem. Si id falso suspicaris, statim adduces eos ad miserendum tui : aut si verum est te non esse eorum filium, scies ex eorum relatu cuius sis. Cl. Bene mihi consulis : quod suades faciam. Sy. Satis commode hac cogita-

mentem subiit, mihiqve valde istud consilium placet : namque juvenis quântò minus spei se te simulabit, fore ut pro filio admittatur, tantò facilius pacem inibit, cum bono patre his conditionibus quas dare voluerit filius. Et fortasse continget ut Clitipho uxorem ducat ; nihil tamen ea habeatur Syro. Quid autem est hoc ? Chremes egreditur : ego fugâ mihi consulo : miror non imperasse adhuc me comprehendi : perfugiam ad Menedemum : comparabo eum mihi inforem : non fido seni nostro Chremeti.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

PROfecto, nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali :
 ue adeo miror, quî tam ineptum quidquam potuerit tibi
 ire in mentem, mi vir. Ch. oh, pergin' mulier esse ? nullamne ego

So. Certe, nisi provides tu homo, aliquod malum procurabis filio : & valde miror, mi conjux, quò pacto quicquam tam absurdum potueris in animum inducere. Ch. Oh, perse-
 verasne mulier molesta esse ?
 Nullamne

unquam rem volui, ut non mihi contraria fueris? Sed si nunc ego te interrogem quid est, in quo errorem, aut quare id faciam, nescias respondere; in qua re nunc tam audacter resistis mihi, o fatua! So. Ego ignoro scilicet? Ch. Quin verò malo fateri te scire, & intelligere quid velim dicere, quam me de eadem re sermonem redintegrare. So. Quin verò nullam aquitatis rationem habes, qui velis me filere de re tanti momenti, in qua agitur de perniciè filii. Ch. Non peto ut sileas: iam loquere quantum voles: nihil minus exequar quod institui. So. Exequeris? Ch. Verum dico. So. Non consideras, quantum mali moveas ex hac re, ex hereditatione filii? ipse filius in suspicionem venit se esse suppositum, non verum filium. Ch. Se esse suppositum opinatur? So. Certe, mi conjux. Ch. Fateri non esse filium tuum. So. Au, rogo te, istud eveniat inimicis nostris. Egone dicam hunc non esse filium meum, qui sit meus? Ch. Quid? an vereris, ne non possis cum volueris probare in iudicio illum esse filium tuum? So. Ideone quod filia est reperta, hunc similiter meum esse filium probare possim? Ch. Non propter hoc dico, sed propter aliud quod magis fide dignum est, quia nunc tibi moribus est persimilis; idcirco facili probatione convinces eum te peperisse: nam ipse est tibi similis: nullum vitium illi relictum est, quod non & in te appareat: præterea nulla famina tu ederes filium ejusmodi, nisi tu. Sed ipse Clitipho exit: quam gravis & serius! Si rei veritas cognoscas; tunc iudices de ejus moribus quales sint, an revera sit severus & gravis.

Rem unquam volui, quin tu in ea re mihi adjuvatrix fueris, Sostрата? at

Si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quam obrem id faciam, nescias;

In qua re nunc tam confidenter restas, stultitia? So. ego nescio?

Ch. Imo, scis potius, quam quidem redeat ad iterum eadem oratio.

So. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tam postules.

Ch. Non postulo: jam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen.

So. Facies? Ch. verum. So. non vides, quantum mali ex ea re excites?

Subditum se suspicatur. Ch. subditum! ain' tu? So. certe inquam, mi vir.

Ch. Confitere tuum non esse. So. au, obsecro istuc inimicis fiet.

Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?

Ch. Quid? metuis ne non, cum velis, convincas esse illum tuum?

So. Quod filia est inventa? Ch. non: sed, quod magis credendum fiet,

Id quod est confimilis moribus,

Facile convinces ex te natum: nam tui similis est probe:

Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium

Sed ipse egreditur: quam severus! rem, cum videas, censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

Cl. O Mater, si unquam fuit tempus ullum, in quo tibi fui delectationi, appellatus filius tuus, te volente me talem credi, quæso ut recorderis illius temporis, atque ut te misericordia mei egeni te moveat; quoniam posco, & cupio, ut indices mihi veros meos parentes.

Cl. SI unquam ullum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro Ejus ut memineris, atque inopis nunc te mihi rescat mei;

Quod peto, & volo, parenteis meos ut commoestres mihi.

So. Ob

Obscuro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,

enim esse te. *Cl.* sum. *So.* miseram me! hoc-cine quæsisisti, obscuro?

mihi atque huic sis superstes, ut ex me, atque ex hoc natus es:

cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam. *Ch.* at

o, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

Quos? *Ch.* si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,

neo, damnosus: crede, & nostrum te esse credito.

Non sunt hæc parentis dicta. *Ch.* non, si ex capite sis meo

us, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, ea causa magis

iar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

Di istæc. *Ch.* Deos nescio: ego, quod potero, enitar sedulo.

aris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri

omodo obsequare, & serves quod labore invenit.

(det mihi per fallacias adducere ante oculos? putere, hac presente, verbum turpe: at te id nullo modo

ere puduit. *Cl.* cheu quàm ego nunc totus displiceo mihi!

am pudet! neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

So. Fili mi, rogo ne istud tibi persuadeas, te esse suppositum & falsum filium.

Cl. Sum. *So.* O me infelicem! an hoc, ambo, quavere potuisti? ita mihi ac

Chremeti supervivas, ut ex me matre, atque hoc patre genitus es: & vide, si

me amas, ut nunquam ista proferas. *Ch.* Sed si me timet, cave ne intelligam

istos mores malos inesse tibi. *Cl.* Quos mores? *Ch.* Si vis scire, ego exponam:

cave ne sis nugator, ineptus, ignavus, sine arte & industria, fraudulentus, vorax,

bonorum consumptor, scortator, perniciosus tuis parentibus (ut qui à me

decem minas Baechidi per servum extorsisti) crede meis præceptis, & ita credito te

esse nostrum filium. *Cl.* Talia verba contumeliosa nunquam procedunt ab eo

qui verus est pater. *Ch.* Non patiar me notari infamia propter tuam nequitiam, ea causa quia sis filius

meus; etiam si ex meo capite ortus fueris, similiter ut poeta fingunt Palladem

esse natam ex Jove. *So.* Dii istud prohibeant, te fieri infamem propter filium. *Ch.*

Nescio an Dii prohibaturi sint: cavebo ego diligenter ne siam, quantum potero. Tu

quæris id, quod habes, nempe parentes: non id quod abest tibi, videlicet

quomodo complaceas patri, & conserves id boni, quod

acquirit multo labore. Non erubuisisti adducere mihi ante conspectum meum, per fraudem mendacia, eam, quam ut infamem pudet me nominare coram matre tua, fingendo eam esse amicam

at te non puduit facere rem flagitiosam & turpem. *Cl.* Eheu quantum me nunc mei tadet!

um me pudet id fecisse! neq, scio unde incipiam, ut patrem iratum leniam, & placium reddam.

ACTUS V. SCENA V.

ENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

ENimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,

misque inhumane: exeo ergo, ut pacem conciliem: optume

os video. *Ch.* ehem, Menedeme, cur non accersi jubes.

Me. Profecto Chremes nimis acerbè, nimisque inhumane oburgando vexat adolescentem Clitiphonem: ergo egredior ad eos, ut pacem inter eos componam: video ipsos opportune. *Ch.* Ehem, Menedeme, cur non mandas advocari

filiam meam Antiphilam, ut sit tibi nurus, & cur non approbas & admittis eam dotem quam dixi? So. O, mi conjux, ne facias id, exharedans filium, te precor. Cl. O pater, tibi supplico ut mihi parcas. Me. O Chreme, parce illi, permitte ut precibus id a te impetrem. Ch. Ut ego donum mea bona meretrici Bacchidi sciens, videns? non faciam. Me. At nos non permittemus quoque. Cl. O pater, da mihi veniam, si vis mihi vitam amplius superesse. So. Age, Chremes mi, fac quod petitur. Me. O Chreme, ignosce, noli te tam obstinatum ostendere. Ch. Quid hoc sibi vult? video non mihi permitti perficere hoc, quod inceperam. Me. Facis, ut tibi convenit. Ch. Eâ conditione ignoscam Clitiphoni, si exequatur quod ego arbitror justum esse eum exequi. Cl. O pater, faciam omnia: impera. Ch. Impero, ut ducas uxorem. Cl. O pater, da mihi tempus ad deliberandum de re tanti momenti. Ch. Nullam excusationem audio. Me. Rem in me recipio, Clitiphonem ducturum uxorem. Ch. Nihil respondentem audio ipsum. Cl. Nullus sum. So. O Clitipho, an vereris uxorem accipere? Ch. Quin ab eo querendum, utrum uxorem velit ducere, necne. Me. Faciet omnia, qua imperabis. So. Consilium capere de ducenda uxore, in principio difficile est ei, qui matrimonii ignarus est: sed postea quam cognoris quid sit, facile & gratum tibi fiet. Cl. Faciam, pater, ut vis. So. Fili mi, per Pollucem, dabo tibi puellam illam venustam quam tu cupide ames, filiam Phanocrata nostri vicini. Cl. Dabisne illam puellam fam, glaucis oculis, lentiginosa facie, naso incurvus & inflexo? O Pater, non possum eam ducere. Ch. Eja, quam prudens est in hoc delectu! Facile agnoscas ipsum ad hanc artem animum adhibere. So. Dabo aliam tibi. Cl. Quid tantum laborandum est? certe quoniam necesse est me uxorem accipere, ego inveni fere quod queritur. So. O fili, nunc laudo te. Cl. Gratam habeo filiam Antiphrastidis hujus. So. Valde grata est mihi. Cl. O pater, nunc unum reliquum est. Ch. Quid istud? Cl. Volo, ut Syro condones offensas, quas in te mei causa feci. Ch. Fiat, ignoscat. & Vos spectatores valete, plaudite. Calliopius recensui.

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? So. mihi te obsecro
 Ne facias. Cl. pater, obsecro ut mi ignoscas. Me. da veniam, Chreme:
 Sine te exorem. Ch. egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
 Non faciam. Me. at id nos non finemus. Cl. me vivum vis, pater,
 Ignosce. So. age, Chremes mi. Me. age, quidne tam obfirma te, Chreme.
 Ch. Quid istuc? video non licere, ut coeperam hoc pertendere.
 Me. Facis, ut te decet. Ch. ea lege hoc adeo faciam, si facit id,
 Quod ego hunc æquom cenfeo. Cl. pater, omnia faciam: impera.
 Ch. Uxorem ut ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. Me. ad me recipio;
 Faciet. Ch. nil etiam audio ipsum. Cl. pater. So. an dubitas, Clitipho?
 Ch. Imo utrum vult. Me. faciet omnia. So. hinc dum incipias, gravia sunt,
 Dumque ignores: ubi cognoris, facilia. Cl. faciam pater.
 So. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam quam tu facile ames,
 Filiam Phanocratae nostri. Cl. rufamne illam virginem,
 Cæciam, sparso ore, adunco naso? non possunt pater.
 Ch. Eja, ut elegans est! credas animum ibi esse. So. aliam dabo.
 Cl. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, ego met habeo propemodum,
 Quam volo. So. nunc laudo te, gnate. Cl. Antichonidis filiam.
 So. Perplacet. Cl. pater, hoc nunc restat. Cl. quid? Cl. Syro ignoscas volo,
 Quæ mea causa fecit. Ch. fiat. & Vos valete & plaudite.

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

ADELPHI.

Ha ludis Funebribus L. Æmilii Pauli. Quos fecere Q. Fabius maximus, & L. Cornelius Africanus. Egerunt L. Attilius Prænestinus, & Minutius Protimus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis Sarranis. Græca est Menandri. Edita L. Anicio Gallo, & M. Cornelio Cethego Coss. Anno ab urbe Condita DCCV, Ante Christum natum CLXVIII,

INTERPRETATIO EPIGRAPHES.

DELPHI comædia Terentii acta ludis funebribus Lucii Æmilii Pauli, quos dederunt Q. Fabius Maximus; P. Cornelius Africanus filius. Egerunt L. Attilius Prænestinus, & Minucius Protimus. Modos fecit &

cantica Flaccus Claudii filius, tibiis Sarranis paribus, sinistris. Hæc comædia facta est Latina à Græca Menandri, L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Consulibus,

ANNOTATIONES.

DELPHI.] Id est, fratres Græcè. Sic ideo hæc comædia nominata est, quod fratres Demea & Mitio senes; & Æschines, Ctesiphonæ Demeæ filii, fabulæ suppedi-

acta ludis funebribus.] Ludi funebres erant, in honorem defunctorum exhibebantur, ut Homerus memorat celebratos ab Achille, ut Patrocli, & Virgilius refert ab Æneâ celebratos in honorem Anchisæ parentis: ejusdem hic dicuntur facti à Q. Fabio Maximo, & Cornelio Africano patri ipsius naturali L. Lucio Paulo, à quo dati sunt in adoptionem, quidem Q. Fabio Maximo: hic vero Africano superioris filio,

Egerunt L. Attilius Prænestinus.] Hi erant Magistri histrionum, qui fabulam egerunt.

Tibiis Sarranis.] Sic dictæ à Sarra urbe, quæ Tyrus est: sinistræ fuerunt hæc tibiæ, auctore Evanthio in Prolegomenis in Terentium, & acuminis levitate jocum in comædia ostendebant; nam plura foramina habebant, & sonus idcirco erat acutior: cum dextræ, sive Lydiæ, pauciora foramina haberent, & sonum proinde graviorem. Lydiæ conveniebant rebus gravibus: Sarranæ joci, Phrygiæ, si gravitas joci misceretur: sed de his uberius diximus ad inscriptionem Andriæ,

A D E L P H O R U M P E R S O N Æ.

MITIO, senex. Nomen Latinum à mitis.

DEMEA, senex. ἀπὸ τῆς δῆμης, à plebe, quasi plebeius.

SANNIO, leno. Α Σάννιος fatuus, quod in hac comœdia populo risu esset.

ÆSCHINUS, adolescens. Ab αἴσχος, dedecus, quod flagitiis esset infamis.

SYRUS, servus. A patria, gentile nomen.

CTESIPHO, adolescens, ἀπὸ τῆς κτήσεως à prædio, & φωτός, viro, est, agricola.

SOSTRATA, matrona. Α σωζέω quod est fervare.

CANTHARA, nutrix. Α Κάνθαρος, poculum, à præbendo potum puero.

GETA, servus. Gentile nomen, à natione.

HEGIO, senex, ἀπὸ τῆς ἡγεῖσθαι, ducere, quia curam Sostratæ, ejusque familiæ habet.

DROMO, servus. Α δρόμος, cursus.

PAMPHILA, nurus. Quasi πᾶσι φίλη, omnibus chara.

A R G U M E N T U M.

MITIO, & Demea Athenienses fratres fuerunt. Erant Demea filii duo, ex quibus natu majorem Æschinum adoptavit Mitio, eumque indulgentius & licentius educavit, adeo ut Pamphilam virginem quam mater Sophrona vidua pudice conservabat, noctu temulentus per vim compresserit, gravidamque fecerit; sed pollicitus Sophronæ matrem eam uxorem ducturum, veniam obtinuit. Ctesipho autem Æschini frater, quem pater Demea secum ruri habuit severe admodum ac stricte, Ctesiphoniaristria cujusdam amore captus, cum eam à lenone puellæ domino, pro argenti penuria habere non posset; Æschinus ejus frater, domum lenonis per vim ingressus, puellam abreptam tradit Ctesiphoni. Spargitur tota urbe rumor, qui pervenit ad Sophronam, & Pamphilam brevi perituram. Ille mutatum Æschini animum, se proditas & perfide desertas putant: itaque Getam ad Hegionem cognatum Pamphilæ, rem, erat, expositurum mittunt. Hegio postea incidit in Demeam, eique constuprata ab Æschino Pamphila facinus narrat. Mitio quoque de tota certior factus, profectus ad mulieres, jacentes jam, & afflictas erexit, rat, pollicitus se Æschino Pamphilam uxorem daturum. Interea Demea filium Ctesiphonem, quem putabat ruri fodere, aut arare, deprehendit in urbe cum meretrice suaviter potitantem, accubantem; quod propter tanta iracundia incitatus est, ut arderet. Verum postquam

vociferatus est, tandem ita placatur suavi oratione Mitionis, ut de-
ta veteri severitia, benignus atque affabilis fiat. Itaque permittitur
siphoni frui amicâ, fiunt nuptiæ Æschini, & Pamphile, Mitio ipse
bronam ducit uxorem, Hegioni datur unde vivat, Syrus unâ cum
rygia uxore manumittitur.

SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Uos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æschini-
num,

Ctesiphonem retinet: hunc citharistriæ
pore captum, sub duro ac tristi patre,
ter celabat Æschinus; famam rei
orisque in se transferebat: denique
icinam lenoni eripuit: vitiaverat
m Æschinus civem Atticam pauperculam;
emque dederat, hanc sibi uxorem fore.
mea jurgare, & graviter ferre: mox tamen,
e veritas patefacta est, ducit Æschinus
niatam, potitur Ctesiphonem citharistriam,
orato suo patre duro Demea.

ne fuerat se eam ducturum uxorem. Demea morosum & jurgiosum se præbebat, & iniquo ani-
rebat: Sed citò postquam id quod res erat manifestum fuit de psaltria, Æschinum non sibi, sed
phoni fratri eam rapuisse, ducit Æschinus uxorem Pamphilam à se compressam, Ctesiphonem sit
psulicina, placato, & victo precibus Demea patre severo, & molesto.

INTERPRETATIO.

Demea duos habens filios,
dat ex illis Æschinum fra-
tri Mitioni in adoptionem,
& Ctesiphonem alterum in
sua potestate retinet: hunc
fidicina festiva forma &
ingenio irretitum, cum aspe-
ro, & saro patri subditus
esset, frater Æschinus oc-
cultabat; rumorem, & a-
morem in se transferebat,
simulans se esse amatorem
citharistria: denique eam
lenoni per vim abripuit:
II stupraverat quoque Æschini-
nus Pamphilam virginem
Atticam, pauperculam
quidem, sed bonam, bonis
civibus progeneratam, pollici-

PROLOGUS.

Postquam poëta sensit scripturam suam

Ab iniquis observari, & adversarios
pere in peiorem partem, quam acturi sumus;
icio de se ipse erit: vos eritis iudices,
udine an vitio duci factum id oporteat.
5 apothnescontes Diphili comœdia est,
m Commorientes Plautus fecit fabulam.
Græca adolescens est, qui lenoni eripuit
retricem in prima fabula: eum Plautus locum
liquit integrum: eum hic locum sumpsit
sibi
10 Adelpheos; verbum de verbo expressum extu-
lit.

In Græca Diphili quidam inducitur adolescens rapiens lenoni meretricem, in prima parte fabu-
rum locum reliquit Plautus intactum: hic vero poëta Terentius hunc locum transiit in Adel-
& ex Græco in Latinum vertens ornatiorem reddidit.

Postquam poëta Terenti-
us intellexit comœdias, quas
scripsit, curiose explorari,
& notari ab improbis ho-
minibus atque adversariis,
obtrestandi gratiâ, & co-
5 mœdiam quam exhibituri
sumus, ab his reprehendi &
culpari, ipsemet quid fece-
rit vobis indicabit: vos
iudicabitis utrum factum
laude dignum sit, an vi-
ruperio. Diphilus poëta co-
micus Græcus comœdiam
fecit, quam Græce Syna-
10 potnescontes inscripsit: eam
Plautus Latine composuit,
& Commorientes nomina-

Eam

Eam comœdiam novam, nempe Adelfhos, vobis, spectatores, nunc acturi, & recitaturi sumus: nunc perspicite an censere debeatis, hunc locum, quem mutatus est Terentius, furti vitio accusandum sit, an potius dicendum ab eo resumptum & retentum esse, postquam Plautus eum pro derelicto negligenter habuerat. Nam quod adversarii isti in vulgus jactant, domines nobili & patritia stirpe clarissimos & operam suam dare, & perpetuò unâ comœdias facere: quod illi vituperium grave arbitrantur, id sibi ingenti gloria tribuit, cum illis gratus & acceptus est, qui vobis, quotquot hic estis, & universo populo grati, & accepti sunt; quæ beneficia in militia & in pace, commodè in omnes collata fuerunt sine fastu, & ostentatione. Etenim nolite expectare ut argumentum fabula vobis enarretur: senes, qui primi in proscenium prodierunt, partem explicabunt ipso initio, partem in reliquo dramate: concedite, ut æquo & propitiis adfuitis, quò labor & industria poëtæ ad faciendas comœdias magis ac magis excusetur.

Eam nos acturi sumus novam: pernoscite, Furtumne factum existumetis, an locum Reprehensum, qui præteritus negligentia est. Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobili Eum adjuvare, assidueque una scribere: Quod illi maledictum vehemens esse existumetis Eam laudem hic ducit maximum, cum placet,

Qui vobis universis, & populo placent; Quorum opera in bello, in otio, in negotio, Suo quisque tempore usu' est sine superbia. Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ: Senes qui primi venient, hi partem aperient; In agendo partem ostendent: facite, æquanimiter Vestra poëtæ ad scribendum augeat industriam.

ANNOTATIO.

[15 Homines nobiles.] Nempe Scipionem Africanum, Lælium, & Furium Publium.

ACTUS I. SCENA I.

MITIO.

Mi. Hæc, Storax; non reversus est domum Æschinus filius hac nocte à convivio, cui assuit cum sodalibus suis, neque ullus ex servis, qui obviam ei missi fuerant, eum comitatum. Equidem hac communis sententia vera est: minus damnosum est ea accidere, quæ uxor irata de te suspicatur, & animo conjicit, quam illa, quæ parentes pii, & filiorum studiosi eis timent. Uxor, si tardes domum redire, aut alius mulieris amore leni te suspicatur, aut aliam amore tuâ captam esse, aut comotationibus te deditum esse, aut luptatî inservire,

STorax; non rediit hac nocte à cœna Æschinus. Neque servulorum quisquam, qui adversos ierant.

Profecto hoc vere dicunt: si absis uspiam, Aut ubi si cesses, evenire ea satius est, Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat. Irata, quàm illa, quæ parentes propitii. Uxor, si cesses, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,

ANNOTATIO.

[1 Storax;] Sublata voce Storacem è servis unum vocat, quo non respondente, intelligit nondum rediisse filium: Storacem enim huic ad cœnam eunti comitem dederat, & alios postea servos emiserat, qui obviam irent, & eum reducerent. Proprie locutus est, cum dixit ad-

versum, nam hi servi adversitores dicebantur, qui adversum ibant foris cœnanti, officii tuitionis gratia. Storax Græcè στωρᾶς, est odorata lachryma odorata. Et ab odore ita servus nominatur,

sibi bene esse soli, cum sibi sit male.

quia non rediit filius, quæ cogito!

bu' nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,

uspiam ceciderit, aut perfregerit

quid: vah, quenquamne hominem in animum instituere, aut

are, quod sit carius, quam ipse est sibi?

ui ex me hic natus non est, sed ex fratre:

is adeo

simili studio est: jam inde ab adolescentia.

hanc clementem vitam urbanam, atque otium

urus sum: &, quod fortunatum isti putant,

orem nunquam habui: ille contra, hæc omnia:

ri agere vitam, semper parce, ac duriter

habere: uxorem duxit: nati filii

o, inde ego hunc majorem adoptavi mihi:

axi à parvulo, habui, amavi pro meo:

o me oblecto: solum id est carum mihi

ut item contra me habeat, facio sedulo:

prætermitto, non necesse habeo omnia

meo jure agere: postremò, alii clanculum

res quæ faciunt, quæ fert adolescentia,

ne me celet, consuefeci filium:

qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut

debit, tanto magis audebit cæteros.

dore, & liberalitate liberos

tinere, satius esse credo, quam metu.

fratri mecum non conveniunt, neque placent.

uit ad me sæpe clamitans, Quid agis, Mitio?

perdis adolescentem nobis? cur amat?

potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?

titu nimium indulges: nimium ineptus es.

anium ipse est durus, præter æquumque & bonum:

errat longe, mea quidem sententia,

imperium credat gravius esse aut stabilius,

quod sit, quam illud quod amicitia adjungitur.

ita sic est ratio, & sic animum induco meum:

lo coactus qui suum officium facit,

id rescitum iri credit, tantisper cavet:

perat fore clam, rursus ad ingenium redit.

timore. Hac non ita fratri, ut mihi, videntur observanda, neque probantur. Ille sæpe me vociferans, Quid facis, Mitio? cur nobis corrumpis filium? cur sumptus das ei, ut amicitia habeat? ut in potationibus se mergat? cur vestimenta splendidiora, & nimio pretiosiora largiris? imprudenter eum moderaris. Ille verò (Demea) asperior est, & savior plus æquo & bono, & fallitur ita sentiendo, ut ego quidem opinor, quicunque sibi persuadet imperium quod cum amicitia quaritur, & exercetur, esse fortius & diuturnius, quam illud quod amore conciliatur. Ego vero, credoque: qui vi, aut necessitate adigitur ad suum faciendum officium, tantisper cavet, & abstinere à malo, dum id cognitum iri putat: si credit occultum fore, rursus ad suos mores revertitur.

denique te solum in deliciis

versari, dum ipsa molestiis,

& tristitia cruciatur. Ah,

quæ suspiciones mentem me-

am agitant, quia non re-

diit filius! quibus timori-

bus animus angitur! ne aut

ille Eschinus algore obstu-

puerit, aut uspiam lapsus

membrum aliquod sibi omni-

nino ruperit. Vah! potestne

illud esse, ut quispiam ita

animo sit affectus, ut quid-

quam charius habeat quam

seipsum? Attamen ex me

non est genitus, sed ex fra-

tre meo Demea. Is frater

dissimiliter vitam instituit,

atque ego: jam inde usque

ab ephebis ego hanc comem

elegi vitam urbanam &

tranquillam, & quod pleri-

que beatum æstimant, ux-

orem nunquam ducere vo-

lui: ille omnia alia potiora

duxit, agro colendo vitam

exercere, semper austere, &

laboriose se tractare: ux-

orem matrimonio sibi junxit:

filios duos genuit: deinde

hunc ego majorem natu in

adoptionem accepi: à puero

educavi, habui, & dilexi

tanquam filium naturalem:

in eo delicias omnes capio,

hoc solum pretiosum habeo:

ego omni cura laboro, ut

pariter me charum vicissim

habeat ille: do sumptus,

prætermitto, & dissimulo de-

licta ejus, nec oportere me pu-

to in omnibus rebus patriâ

potestate uti erga illum:

postremò ita eum institui,

ne mihi occultet ea, quæ

alii filii clam patribus suis

faciunt, nempe culpas, qui-

bus obnoxia est ætas ado-

lescentia: nam qui menda-

cium proloqui coram patre,

aut eum solitus fuerit ver-

bis decipere, multo audacius

hac faciet in cæteros. Uti-

lius, & melius esse censeo,

verecundia & liberali cle-

mentia eum avocare à vitiis,

Ille quem beneficio acqui-
ras, omni studio libens offi-
cium facit, curat diligen-
ter vicissim benefacere; sive
adsit coram, vel clam absit,
similem sui semper se geret,
& in officio suo manebit.
Hoc patrem decet potius as-
suefacere filium, libenter &
ultrò recte faciendo, quam
terrendo exemplis propositis
pœnarum alienarum. Hac
differentia est inter patrem
ac dominum. Qui non po-
test talem prestare; concedat hic oportet se ignarum esse regendi liberorum ingenia. Sed est
ipse Demea, de quo loquebar? Equidem is ipse est. Nescio propter quid tristis mihi videatur:
jam pro more suo jurgiis necum aget. Salvum te adesse later, Demea.

Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit:
Studet par referre, præsens absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit
Fateatur se nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipse, de quo agebam? & certe is est
Nescio quid tristem video: credo jam, ut solet,
Jurgabit. Salvom te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

D E M E A. M I T I O.

De. Hem! commodè, in
tempore advenis; te ipsum
quæro sedulo. Mi. Quid
mœstus es? De. Interro-
gas me quid tristis sim,
cum filium Æschinum ha-
beamus? Nempe ejus causa
sum tristis & sollicitus. Mi.
Nonne vere dixi illum mo-
rose iurgaturum esse? Quid
is fecit? De. Quid fecerit,
quaris? Qui neque pudore
ullo afficitur, neque vereatur
quemquam, aut timet, ne-
que aestimat se ulla lege ob-
ligari: nam quæ antehac
fecit, prætereo: ô quanam
modo nefanda palam gessit?
Mi. Quidnam id est? De.
Portam rupit aditum, in ades
irrupit alienas, ipsum do-
minum cum omni familia
verberavit, ictibus lacera-
vit, ac pene occidit, per
vim abduxit mulierem cu-
jus amore impulsus erat:
omnis populus vociferatur
nefarium scelus commissum
esse: quot mihi huc veni-
enti, Mitio, hoc nuncia-
verunt? Factus est totius
populi fabula, & querela.
Quod si exemplum proponere
utile est, nonne advertis fra-
trem suum Ctesiphonem in
re familiari augenda studium omne ponere, vitam ducere frugaliter, & temperanter in agro
do? nullum unquam ejusmodi facinus ille ausus est: hac cum in illum dico, in te etiam dico:
illum depravari pateris. Mitio.

De. **E** Hem! opportune: te ipsum quaerito.
Mi. Quid tristis es? De. Rogas me
ubi nobis Æschinus.

Siet, quid tristis ego sim? Mi. dixi' hoc fore!
Quid fecit? De. quid ille fecerit? quem neque
pudet

Quidquam: nec metuit quenquam: neque
gem putat

Tenere se ullam: nam illa, quæ antehac facta
sunt,

Omitto: modò quid designavit? Mi. quidnam
id est?

De. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum atque omnem fami-
liam

Multavit usque ad mortem: eripuit mulierem,

Quam amabat: clamant omnes indignissime

Factum esse: hoc advenienti quot mihi, Mitio

Dixere? in ore est omni populo: denique

Si conferendum exemplum est, non fratrem
videt

Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?

Nullum hujus simile factum: hæc cum
Mitio,

Dico, tibi dico: tu illum corrumpi finis.

Mi. Homine

Homine imperito nunquam quidquam injustius; nisi quod ipse facit, nil rectum putat.

Quorsum istuc? *Mi.* quia tu, Demea, hæc male judicas.

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum trahi, neque potare; non est: neque fores infringere: hæc si neque ego, neque tu fecimus, non fuit egestas facere nos: tu tunc tibi audi ducis, quod tum fecisti inopia.

Curium est: nam si esset unde id fieret, non eremus: & tu illum tuum, si esses homo, non eres nunc facere, dum per ætatem licet, minus quam, ubi te expectatum eiecisset foras, seniore ætate post faceret tamen.

Prò Jupiter, tu me, homo, adigis ad insaniam. Non est flagitium facere hæc adolescentulum? *Mi.* ah!

Insulta, ne me obtundas de hac re sapius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

neus est factus: si quid peccat, Demea, non mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.

Non sonat, potat, olet unguenta? de meo.

Quid dabitur à me argentum, dum erit commodum:

non erit, fortasse excludetur foras.

Res effregit? restituentur: discidit

rem? refarcietur. Est, Diis gratia,

unde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.

Atremò aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:

solura in hac re peccare offendam. *De.* hei mihi!

Per esse discite ab aliis qui vere sciunt.

Natura tu illi pater es, consiliis ego.

Tun' consulis quidquam? *Mi.* ah! si pergis, abiero.

Mi. Homine ignaro rerum nunquam quicquam iniquius fuit, qui nihil recte factum aestimat, nisi quod à seipso factum est. *De.* Quare hac dicis? *Mi.* Quia tu, Demea, pravo iudicio res aestimas. Non est flagitii nomine dignum delictum, adolescentem cum meretricibus consuetudinem habere, & potationibus vacare, neque portas adium percurrere, mihi crede: si neque ego, neque tu hæc commisimus, indigentia nobis non permisit: tu nunc te laude dignum existimas, quod tunc ab his abstinuisse præ inopia; hoc est injuste iudicare: nam olim si nobis facultas fuisset hæc facienda, fecissemus: & tu, illum tuum Cresiphonem, si humanitate præditus esses, patereris hæc facere nunc, dum atas permittit; potius quam ubi post mortem tuam tam exoptatam, te ante januam collocasset, & mortuum extulisset, hæc post faceret tamen, quamvis aliena ætate, & intempestiva. *De.* Proh Jupiter! tu homo me insanire coeres. An non flagitiosum hæc agere adolescentem? *Mi.* Audi, ne me radio eneces, hæc sapius inculcando. Filium tuum mihi dedisti in adoptionem: is meus est factus legitimus; si quid delinquit, Demea, in meum delinquit damnum: ego in illa re potius partem sustinebo. Lautis epulis & cænis insumit plurimum,

bibit vina, unguentorum odoribus fragrat? impensis meis hæc facit. Amicos habet? argenti largiar, quamdiu mihi facultas erit; quando non erit, fortasse ex adibus & familia dimittam. Januam dirupit? reficietur. Vestem dilaceravit? reparabitur; est (Diis gratia) facultas ampla hæc præstandi, & adhuc non sunt mihi graviora; tandem, aut desine me molestia te, aut dic quemvis arbitrum; hujus sententia acquiescam, & te plus errare, quam me clare. *De.* Hei mihi! discite te patrem gerere ab aliis, qui peritiores sunt vera patria potestatis. *Mi.* Naturâ tu illi pater es, ego consiliis, & recta institutione. *De.* Tunc consulis bene, qui nimia indulgentia illum perdis? *Mi.* Ah! si perseveras aures obtundere, illicò discas.

ANNO TATIO.

[Expectatum eiecisset foras.] Mortui, apud nos, ubi animam egerant, lecto extracti deponabantur, deinde lavabantur, unguento, lecto funebri aptabantur, tum ad domum cadaver admovebatur, versis pedibus; quod *Micio* suis verbis

significat. Hæc *Perfius* indicat *Satyra* III. his versibus.

Hic tuba candela; tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassoque lutatus Amomo
In portam rigidos calces extendit: at illum
Hesterni capite induto subire Quirites.

De. Sic-

De. Itane me audire recus-
sas, & abis? Mi. An ego
toties de hac re iterata, odi-
osa verba audire cogar?

De. Non possum non habere
curam filii. Mi. Æque mi-
hi cura est, ac tibi: atqui,
Demea, aqualiter parti-
mur curas filiorum tuo-
rum: tu alterum curabis,
hunc nempe, quem retinu-
isti apud te, in tua potesta-
te; ego alterum iidem,
quem adoptavi: nam quod
ambos regere tuo velis ar-
bitrio, hoc pene est repetere
illum quem per adoptionem
in filium dedisti. De. Ah,

Mitio, quid me accusas!

Mi. Sane sic censeo. De.

Ah! quid plura verba per-
dam? cur hac mihi expro-
bras? si ita sentis, propo-
nat, absumat, in perniciem
ruat; nihil mea refert:
jam si unum verbum post-
hac de hac re tibi fecero.

Mi. Rursum, Demea, irā
commoveris? De. Annon

credis me irasci? num re-
posco quem adoptivum tibi
tradidi? minime quidem

reposco, sed ægre fero ejus
luxum, & libidinem, quam-
vis per adoptionem eum tibi
cesserim, tamen cognationis
jure naturali extraneus non

sum, quo minus mirari de-
bes, si obsum tua volun-
tati: sed tamen ego desisto.

Vis unius Ctesiphonis, quem
in potestate retinui, solum-
modo curam habeam, volo
ut vis: & Diis gratias

habeo, quod ille meus Cte-
siphon talis est, qualem cu-
pio: iste tuus ipse Æschin-
us postremo experietur ma-
la quæ nimia tua facilitas, &
indulgentia ipsi attulerit.

Nolo contra illum pejora prædicere
ominari. Mi. Nonnulla quæ dicit Demea de Æschino, vera quidem sunt, non autem omnia.

nonnulla illa aliquam molestiam mihi exhibeant, nolui tamen manifestum facere Demea, me non
animo illa pati: sic enim homo à natura factus est; cum eum placidum ex irato reddere volo,
accerrime repugno, & per vim & metum ab ira revoco; & tamen vix leniter id patitur: verum
obsequendo magis irriterem, adjuvemque impetum ejus iracundia, hoc erit profecto cum ipso infans
etsi Æschinus aliquam nobis hæc agendo facit injuriam, & dedecori est. Quam is meretricem
cam non habuit, aut cui (meretrici) dona non largitus est? Ultimo nuper (puto omnium amicorum
satietas eum ceperat) dixit se cupere uxorem habere. Spem conceperam fervorem juveniliū volū-
tatum sedatum esse: gaudebam, ecce autem de novo amare cepit. Sed quicquid est, volo certum
scire, hominemque adire atque alloqui, si in foro versatur.

De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem
re audiam?

De. Curæ est mihi. Mi. & mihi curæ est: re-
rum, Demea,

Curemus æquam uterque partem: tu alterum, so-
Ego item alterum: nam ambos curare, pro-
pemodum

Reposcere illum est, quem dedisti. De. ah, Mitio.

Mi. Mihi sic videtur. De. quid istuc? tibi si istuc
placet,

Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.

Jam si verbum unum posthac. Mi. rursum, De-
mea,

Irascere? De. an non credis? repeton' quem dedi-
stis. Mi. Egredere est: alienus non sum, si obsto: hem desino.

Unum vis curem: curo: & est Diis gratia,
Quom ita, ut volo est: iste tuus ipse sentiet

Posterius: nolo in illum gravius dicere.

Mi. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ
cit: tamen

Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere
Me ægre pati illi nolui: nam ita est homo:

Cum placo, advorsor sedulo, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam, 65

Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Infaniam profecto cum illo: etsi Æschinus

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.

Quam hic non amavit meretricem, aut cui non dedi-
stis. Aliquid? postremo nuper (credo jam omnium

Tædebat) dixit velle uxorem ducere.

Sperabam jam defuisse adolescentiam:

Gaudebam: ecce autem de integro: nisi quid
quid est,

Volo scire, atque hominem convenire, si apud
forum est.

De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem
re audiam?

De. Curæ est mihi. Mi. & mihi curæ est: re-
rum, Demea,

Curemus æquam uterque partem: tu alterum, so-
Ego item alterum: nam ambos curare, pro-
pemodum

Reposcere illum est, quem dedisti. De. ah, Mitio.

Mi. Mihi sic videtur. De. quid istuc? tibi si istuc
placet,

Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.

Jam si verbum unum posthac. Mi. rursum, De-
mea,

Irascere? De. an non credis? repeton' quem dedi-
stis. Mi. Egredere est: alienus non sum, si obsto: hem desino.

Unum vis curem: curo: & est Diis gratia,
Quom ita, ut volo est: iste tuus ipse sentiet

Posterius: nolo in illum gravius dicere.

Mi. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ
cit: tamen

Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere
Me ægre pati illi nolui: nam ita est homo:

Cum placo, advorsor sedulo, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam, 65

Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Infaniam profecto cum illo: etsi Æschinus

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.

Quam hic non amavit meretricem, aut cui non dedi-
stis. Aliquid? postremo nuper (credo jam omnium

Tædebat) dixit velle uxorem ducere.

Sperabam jam defuisse adolescentiam:

Gaudebam: ecce autem de integro: nisi quid
quid est,

Volo scire, atque hominem convenire, si apud
forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. ÆSCHINUS.

O Bsecro, populares, ferte misero atque innocenti auxilium :

abvenite inopi. Æf. otiose, nunc jam illicò hîc confiste :

quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te

anget. Sa. ego istam inviti' omnibus.

Æf. Quanquam est scelestus, non committet hodie unquam, iterum ut vapulet. 5

Audi, Æschine, ne ignarum fuisse te dicas meorum morum.

Ego leno sum. Æf. scio. Sa. at ita, ut usquam fuit fide quisquam optuma.

quod re posterius purges, nolle hanc injuriam mihi

factam esse: hujus non faciam: crede hoc, ego meum jus persequar:

neque tu verbis solves unquam; quod re mihi malefeceris. 10

Provi ego vestra hæc: Nollem factum: dabitur jusjurandum, esse te

indignum injuria hac: indignis cum egomet sim acceptus modis.

Æf. Abi præ strenuè, ac fores aperi. Sa. cæterum hoc nihil facies.

Æf. I intro nunc jam. Sa. at enim non sinam.

Æf. accede illuc, Parmeno,

nimum abiisti istoc; hic propter hunc assiste: hem, sic volo, 15

ave nunc jam oculos à meis oculis quoquam dimoveas tuos,

et, cum aliter tractatus fuerim ac meritis sum. Æf. Abi ante, Parmeno, confidenter; & januam. Sa. Atqui nihil efficies. Æf. Tu, puella, intra nunc jam domum. Sa. At enim non permittam intrare. Æf. Accede hæc, Parmeno, nimum hinc secessisti; hic prope hunc mane: hem, sic volo; vide ne oculos tuos avertas à meis oculis, Parmeno,

Sa. Per Deos erò, cives, auxiliamini infelici, atque innocenti: subsidium afferte homini omnium ope privato. Æf. Parmeno, jam nunc hic constanter & otiosè mane: quid toties aspicias, mulier? (fidicina) nullum hic tibi periculum est: nunquam Sannio leno, dum hic præsens ero, te attinget. Sa. Ego istam contra voluntatem omnium obsequentium retinebo. Æf. Quamvis flagitiosus est, & nequam, nunquam quidquam hodie faciet, cur iterum à me cadatur. Sa. Ausculta, Æschine, ne te excuses, quod ingenium, & institutum vita mea haud noveris; ego leno sum. Æf. Probe id scio. Sa. At sum talis, ut nullus usquam fidei magis observator fuerit. Hoc scire te velim, nihil ducam, si ut te excuses, dixeris te invitum hanc mihi injuriam intulisse, te pœnitere facti: hoc mihi satisfactum non erit: nihilominus actionem, qua mihi competit, intendam; neque tu mihi unquam verbis satisfacies, quòd facto mihi damnum, & injuriam feceris. Mihi nota sunt vestra subterfugia, & remedia juris, nimirum ista; Pœnitet me fecisse, jurejurando dices me non meritum esse, cui hac injuria fieret: hac mihi non satis

ANNOTATIONES.

Nolle hanc injuriam mihi factam:] Hæc est sententia; Non contentus ero solenni verbositate, scilicet; Agnosco indigno intulisse injuriam: nollem factum.

9 Hujus non faciam:] Pilum, aut floccum manu ostendens ait se tanti non facturum satisfactionem Æschini quanti pilum aut floccum.

ne in mora sis, si nutu oculorum significavero, quin pugnis mala lenonis contendantur. Sa. Istud igitur volo ipsum, quod minaris, experiri. Æf. Hem, Parmeno, custodi puellam; tu, leno, omitte illam rapere. Sa. O factum iniquum! Æf. Duplicabit plagas Parmeno, nisi prospicis tibi. Sa. O me miserum! Æf. Non innueram, Parmeno, ut Sannioni alterum colaphum infringeres: verum quod tu cecideris eum, satius factum esse duco, & potius mihi gratumque est, quam si non fecisses: alii nunc jam cum virgine, Parmeno. Sa. Quidnam hoc facti sibi vult? Regemne hic te gerere audes Athenis, libera civitate? Æf. Si rex hic essem, haberes tuis virtutibus digna premia. Sa. Quid negotii est, quamvberem me cadis? Æf. Nihil. Sa. Quid? num tibi notus sum? Æf. Non valde cupio te mihi notum esse. Sa. Quidquamne ex tuis rebus attrectavi? Æf. Si attigisses tantum, male & infelicitate id tibi cederet. Sa. Si mihi non permissum est quæ tua sunt, attingere, cur tibi liceat puellam quam emi, retinere? responde. Æf. Utilius tibi erit, hic ante ades publice injuriam mihi vociferando non fecisse: nam si persistis molestiam mihi exhibere, intro domum sublati innumeris lororum plagis caderis, ad necem usque. Sa. Me hominem liberum loris cades? Æf. Sic fiet. Sa. O hominem flagitiis oliscœnum! Itane libertate aequali Athenis omnes fruuntur? Æf. Si satis bacchantis more insanivisti, leno, ausculta, si videtur, nunc jam tandem. Sa. Egone bacchatus sum in te, an tu in me? Æf. Desine ista, atque ad rem de qua inter nos agitur, redi. Sa. Quam rem? Quò redeam? Æf. Jamne tibi placet uti cam quod ad te spectat? Sa. Volo, dummodò aequitatis aliquid habeat. Æf. Vah! leno religio licet, me cupit aqua proponere. Sa. Leno sum, haud nego, exitium juventutis, perjurus, pestis publica, & calamitas: tamen nulla cœpta est a me tibi fieri injuria. Æf. Nempe id unum tibi facit dum superest. Sa. Rôgo, Æschine, ut pergas loqui de re ipsa, quæ ad nos attinet, ut jam incipit. Æf. Minis viginti tu illam fidicinam emisisti, quæ res male tibi succedat:

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo mala hæreat.

Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. Æf. hem, ferva: omitte mulierem.

Sa. O facinu' indignum. Æf. geminabit, nisi cavet. Sa. hei misero mihi!

Æf. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen:

I nunc jam. Sa. quid hoc rei est? regnumne Æschine, hic tu possides?

Æf. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum est? Æf. nihil. Sa. quid nostin' qui sim? Æf. non desidero.

Sa. Tetigin' tui quidnam? Æf. si attrigisses, feres infortunium.

Sa. Qui tibi magis licet meam habere, pro quo ego argentum dedi?

Responde. Æf. ante ædeis non fecisse erit melius hic convivium:

Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiet atque ibi

Usque ad necem operiere loris. Sa. loris liber. Æf. sic erit.

Sa. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?

Æf. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si nunc jam.

Sa. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me. Æf. mitte ista, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem? quo redeam? Æf. jamne me dicere, quod ad te attinet?

Sa. Cupio, æqui modo aliquid. Æf. vah! leno iniqua me non volt loqui.

Sa. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium,

Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est facta injuria.

Æf. Nam hercle etiam hoc restat. Sa. illuc quò redi, quo cœpisti, Æschine.

Æf. Minis viginti tu illam emisisti, quæ res tibi vortat male:

genti tantum dabitur. *Sa.* quid, si ego illam
nolo vendere,
es me? *Æf.* minime. *Sa.* namque id metui.
Æf. neque vendundam censeo,
libera est: nam ego illam liberali affero
caussa manu: 40
oc vide utrum vis, argentum accipere, aut
causam meditari tuam.
libera hoc, dum ego redeo, leno. *Sa.* prô su-
preme Jupiter!
ime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.
no me eripuit, verberavit: me invito abduxit
meam:
hini misero plus quingentos colaphos infregit
mibi. 45
malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi
tradier.
um enim, quando bene promeruit, fiat: suum
jus postulat.
jam cupio, si modò argentum reddat: sed
ego hæc hariolor:
me dixero dare tanti, testeis faciet illico,
didisse me: de argento somnium: Mox, cras
redi: 50
uoque possum ferre, si modo reddat: quan-
quam injurium est.
am cogito id, quod res est: quando eum quæ-
stum occeperis,
piunda & muffedanda injuria adolescentium
est.
nemo dabit: frustra egomet mecum has ra-
tiones deputo.

*tantundem pecunia tibi
reddetur. Sa. Quid si ego
illam nolo tibi vendere, an
me vi compelles ad id fa-
ciendum? Æf. Minime. Sa.
Quasi vero id metuum. Æf.
Neque eam venundari posse
aio, quæ libera est: nam ego
illam vindico, & affero ejus
libertatem actione, quæ est
de libertate: Nunc delibera,
utrum vis facere, vel re-
cipere viginti minas, quas
pro pretio ejus dedisti, aut
te preparare ad judicium
de libertate ad quod te pro-
voco. Hoc apud te consti-
tue, donec ego huc rever-
tar, leno. Sa. Proh supreme
Deorum Jupiter! minime
miror insanos fieri per inju-
riam quamplurimos, cum
ego insaniam ex injuriâ,
quam accepi. Domo me ex-
traxit; cecidit: per vim,
contra voluntatem meam
servam mihi abripuit: pro
his malefactis poscit, ut
tanti ei hanc stâcinam ven-
dam, quanti eam emi. Mi-
hi homini misero plusquam
quingentos colaphos inflixit;
enimverò quia tam bene me-
ritus est de me, fiat quod
vult; postulat jus suum sibi
tribui scilicet. Age, con-
sentio, si modò pecuniam re-
pendat: sed ego hoc divino,
ubi me dixero puellam ei
tradere tanti, quanti eam
emi, statim testes vocabit,
dicet viginti minis me illi
vendidisse: nec postea com-
petet mihi actio de vi prop-
ter ereptam virginem:*

am ad argentum spectat, spes nulla, aut certe vana erit instar somnii: non numerabitur; som-
niet procrastinatione, dicens subinde; Cras ad me huc revertere, pretium solvam conventum.
ilationes, & moras possum etiam ferre, si modò tandem quod promissit præset, & viginti mina
reponantur: quamvis injuriam mihi faciat, cogens me invitum vendere: atqui mihi propono
quod verum est, & mecum sic loquor; Quando tu leno, turpe lucrum facere cepisti. suscipienda
granda est cum silentio, ne verbum quidem mutiendo, contumelia adolescentium. Sed nullum
reddetur ab Æschino argentum: frustra sum, & mecum ratiocinationes male subduco.

ANNOTATIONES.

Ego illam liberali affero causa manu:] Or-
Ego affero hanc manu, causa liberali;
apprehendo hanc manu, hanc mecum
in libertatem eam afferens actione de
ere. Assertores dicuntur & vindices, qui
in ingenuum, in servitute injustè deten-
te, actione liberali, id est, de libertate,
debant, & affirmabant esse liberam, pe-
que vindicias secundum libertatem, id

est, ut in possessione libertatis maneret, inte-
rea dum de causa cognosceretur.

49 Testeis faciet illico.] Testato denuncia-
bit me illi puellam vendidisse; sic actio de
ereptione peribit, vel accusatio de vi. Deinde
solutio erit expectanda.

50 Mox, cras redi:] Verba pro crastinantis
debitoris, & frustrantis creditorem.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

Sy. Tace, Ctesipho, bono
 sis animo, egomet adibo Sannio-
 nem : efficiamque ut cupiat
 sibi reddi viginti minas pro puella
 Citharistria, fateaturque id sibi lucro-
 sum esse. Quid rei est, Sannio,
 quod audio te nescio quam concertationem
 habuisse cum hero meo *Aschino* ?
 Sa. Nunquam vidi magis inaequalem concertationem,
 quam hac hodie inter nos fuit : qua ego
 vapulans, ille me usque cadens utrique
 defatigati sumus. Sy. Tu in causa fuisti.
 Sa. Quid facerem ? Sy. Adolescenti te obsequi oportuit.
 Sa. Quomodo id potui melius, qui hodie assidue
 os ei percutiendum dedi ? Sy. Age,
 scisne quid velim dicere ? Argentum vili
 facere in tempore, & loco convenienti,
 aliquando est lucrifacere. Sa. Hui ! Sy.
 Timuisti, si nunc de tuo jure aliquid
 adolescenti (*Aschino*) remisisses, atque ejus
 voluntati obsecundasses, o ineptissime
 omnium mortalium, ne non tibi istud cum
 favore reponeret. Sa. Ego spem lucri
 pecunia praesenti minime commuto. Sy.
 Nunquam rem familiarem augeris,
 nec amplas facultates accumulabis :
 valeas, apare, nescis juvenes quasi
 escâ oblatâ, tanquam aves allicere.
 Sa. Puto id melius esse, quod sentis :
 verum ego nunquam adeo solers &
 subtilis fui, ut non malletm, quaecumque
 compendium representari mihi, quam
 promitti. Sy. Novi animum tuum
 liberalem ; quasi vero pluris facias
 summam viginti minarum, praestudio
 obsequenti *Aschino* : praeterea autem
 jam profecturus es Cyprum, ut rumor est.
 Sa. Hem ! Sy. Atque tu simul
 emisse, qua tunc illuc exportares, navem
 te conduxisse : hoc certò scio : animi
 dubius es, qui proficiscaris Cyprum,
 an hic maneat : ubi ex insula Cypro
 reversus fueris, ut exopto, debitas
Aschino tunc accipies. Sa. Nusquam
 pedem effero : per *Herculem* res mihi
 periit : hac illi occasione moti, quod
 peregre mihi abeundum esset, viginti
 minas se reddituros promiserunt. Sy.
 Sannio, propter pecuniam :

Sy. **T**Ace, egomet conveniam jam ipsum :
 piden accipiat faxo, atque etiam
 Bene dicat secum esse actum. Quid istuc,
 Sannio, est, quod te audio Cum hero
 nescio quid concertasse ? Sa. Nunquam
 vidi iniquius Concertationem comparatam,
 quam quæ hodie inter nos fuit :
 Ego vapulando, ille verberando, usque
 ambo feffi sumus. Sy. Tua culpa. Sa.
 quid agerem ? Sy. adolescentem
 morem gestum oportuit. Sa. Qui potui
 melius, qui hodie usque os praebui ?
 Sy. age, scis quid loquar ? *Pecuniam in loco negligere, maximum interitum
 est lucrum.* Sa. hui. Sy. Metuisti,
 si nunc de tuo juro concessisses pecuniam
 lulum, Atque adolescenti esses morigeratus,
 homo stultissime, Ne non tibi istuc
 fœneraret ? Sa. ego spem praesentem
 non emo. Sy. Nunquam rem facies :
 abi, nescis inescare mines, Sannio.
 Sa. Credo istuc melius esse : verum
 ego nunquam adeo astutus fui, Quin,
 quidquid possem, malletm auferre
 praesentia. Sy. Age, novi tuum
 animum ; quasi quidquam tibi sint
 viginti minæ, Dum huic obsequare :
 praeterea autem te adeo proficisci
 Cyprum. Sa. hem ! Sy. Coëmisse
 hinc, quæ illuc veheres, multa :
 vem conductam : hoc scio, Animus
 tibi pendet : ubi illinc, spero, redieris,
 tamen hoc ages. Sa. Nusquam
 pedem : perii hercle : hac illi spe
 inceperunt : Sy. timet :

injeci scrupulum homini. *Sa.* ô scelera! illud vide,
 Ut in ipso articulo oppressit: emptæ mulieres
 Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
 Nunc ad mercatum venio, damnum maximum est.
 Nunc si hoc omitto, ubi illinc rediero, actum agam,
 Nihil est, refrixerit res: nunc demum venis? 26
 passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
 an aut hic manere tam diu, aut rum persequi.
 Jamne enumerasti id quod ad te rediturum
 putes?
 Hoccine illo dignum est? hoccine incipere
 Æschinum? 30
 oppressionem ut hanc mi eripere postulet?
 Labascit: unum hoc habeo: vide si satis placet:
 us, quam venias in periculum, Sannio,
 refine, an perdas totum, dividuum face:
 as decem corradet alicunde. *Sa.* hei mihi! 35
 am de forte nunc venio in dubium miser.
 et nihil? omnes dentes labefecit mihi,
 præterea colaphis tuber est totum caput;
 am insuper defrudet? nusquam abeo. *Sy.* ut
 lubet.
 inquit vis, quin abeam? *Sa.* imo hercle hoc
 quæso, *Syre.* 40
 ut hæc sunt facta, potius, quam lites sequar,
 um mihi reddatur, saltem quanti empra est,
Syre.
 te non usum antehac amicitia mea;
 morem me dices esse, & gratum. *Sy.* sedulò
 am: sed Ctesiphonem video: lætus est 45
 amica. *Sa.* quid, quod te oro? *Sy.* paulisper
 mane.

injeci in animum hominis
 scrupulum. *Sa.* O scelestum!
 Vide ut occasione opportuna
 me aggressus est, ut pecunia
 solutionem differret: emp-
 tas mulieres habeo multas,
 alias etiam merces, quas
 Cyprum vexo. Nisi illuc
 mercatum proficiscor, devi-
 mentum ingens accipiam.
 Nunc si hoc negotium cum
 Æschino non perfciam, si
 viginti minas non recipiam,
 antequam abeam Cyprum,
 nihil ago: ubi illinc rediero,
 nihil est sperandum, volun-
 tas debitoris imminuta erit,
 & tarda at solvendum;
 dicet, Quid tardius redi?
 nunc occasio mihi non est,
 cur passus es te tanto tem-
 pore absentem esse? ubi
 eras, quando paratus eram
 tibi pecuniam numerare?
 nunc mihi facultas non est.
 Talia objiciet, adeo ut me-
 lius sit perdere debitum,
 quam aut hic morari tam
 diu, dum iter non facio
 Cyprum: aut postquam re-
 diero, pecuniam petere. *Sy.*
 Jamne tecum computasti,
 quod recipere debes argen-
 ti? *Sa.* Hocne decet Æsch-
 inum facere? hocne ag-
 gredi? ut per vim me co-
 gendo, hanc mihi tollere co-
 netur? *Sy.* Nutat animo:
 unum hoc habeo, tibi quod
 dicam, Sannio: considera,
 si id satis tibi gratum est,
 potius quam in periculum
 totum amittendi incidas,
 dimidium pretii pro puella,

decem minas in presentia accipe: hanc summam corrozabit ab amicis, vel conficiet alicunde.
 Hei mihi! etiam miser in periculo verior amittendi sortem pecunia. Nullo pudore Æschinus
 tur? Omnes dentes concussit mihi, colaphis quoque caput totum tumefactum est: præterea etiam
 rem mihi per fraudem eripere audebit? Nusquam proficiscar, Cyprum non ibo: persequar
 nem adversus illum. *Sy.* Fac ut tibi videtur. Nisi quid mandas mihi, nihil me impedit quin
 m. *Sa.* Imo sane, hoc rogo, *Syre,* utcumque hæc sunt in me facta, saltem viginti mina mihi
 antur pro puella pretio, potius, quam litigare cogar: scio te antehac amicitiam meam expertum
 esse, postea cognosces me non esse immemorem beneficii, nec ingratum. *Sy.* Sincere id agam:
 Ctesiphonem cerno: exultat lætitia propter amicam quam possidet. *Sa.* Quid? an agis quod te pre-
 sy. Aliquantisper expecta.

ANNOTATIONES.

O scelera!] Id est, O scelestos!
 Ut in ipso articulo oppressit:] Preseverat
 a metaphora sumpta a scrupulo, id est, la-
 qui in calceos incidens, nos in articulis pe-
 premittit & lædit. Itaque hic allegoricè hæc
 Ut in ipso articulo oppressit, significant, in
 oris puncto, & angustis, quibus premor,
 amjam profecturum Cyprum, aggressus est.

40 Nunquid vis, quin abeam?] Sermo disce-
 dentis, sexcenties à Plauto, & Terentio usurpa-
 tus. Donatus ad illud Terentii Eunuchi Act. II.
 Scen. III. Rogo nunquid velis, notat; Hoc est fig-
 nifico me abire: nam abituri ne id dure facerent,
 dicebant his, quibuscum essent, nunquid vis?
 Vous plait il me commander quelque chose? Will
 you please to command me any thing?

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. Nemo est, qui latus non sit, cum usus venit, à quovis beneficium accipere: verum profecto, id omnino gratum est, si is quem decet officium prestare, is praeat. O frater, frater Æschine, quid ego nunc laudes tuas verbis celebrem? Satis equidem scio, me nunquam illas tam honorifice prædicaturum, ut orationem virtus tua non excedat: Itaque præcipuum unum hoc proprium arbitror me habere, cuius alii expertes sunt; scilicet fratrem primis artibus, humanitate, beneficentia, omnibus anteferendum. Sy. O Ctesipho. Ct. O Syre, utinam Æschinus est? Sy. Ecce illum, in adibus te expectat. Ct. Hem! Sy. Quid est? Ct. Quid sit quæris? Illius labore, & industria factum est, ut vita mihi salva sit: O lepidum virum! imo etiam omnes res postponendas sibi esse putavit meis commodis: Maledicta, infamiam, amoris mei periculum, & peccatum propter raptum puella suscepit in se: nihil supra tot beneficia dici potest: sed quisnam venit? Sy. Siste, ipse domo huc prodit.

Ct. **A**BS quisvis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas: Verum enimvero id demum juvat, si, quem æquom est facere, is benefacit. O frater, frater, quid ego nunc te laudem? fac certo scio, Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua: Itaque unam hanc rem me habere præter aliam præcipuam arbitror, Fratrem homini nemini esse primarum artium magi principem. Sy. O Ctesipho. Ct. ô Syre, Æschinus ubi est? Sy. ellum, te expectat domi. Ct. hem! Sy. Quid est? Ct. quid sit? illius opera, Syre, nunc vivo: festivum caput! Omnia sibi qui postputavit esse præ meo commodum Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit: Nihil pote supra: sed quisnam? fores crepit. Sy. mane, mane, ipse exit foras.

ANNOTATIO.

6 Homini nemini.] Vel *Hominem neminem*, vel *Homini neminem*, variae sunt lectiones. *Nemo* homo est antiqua locutio, pro, nullus homo. Si legas, *Homini nemini*, sensus erit planior. Si legas, *Neminem hominem*, ita explica; unam hanc

rem me habere præter alios præcipuam arbitror scilicet hominem neminem, id est, nullum hominem, qui frater sit alicui, primarum artium magis principem.

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

Æsch. Ubinam est ille sceleratus leno Sannio? Sa. Me-ne appellat? num pecuniam domo exportat? Perii: nihil video pecuniæ illum domo asserre. Æsch. Ehem; commode occurris, te ipsum studiose quare, Quid agitur?

Æsch. **U**BI ille est sacrilegus? Sa. men' quæritur num quidnam effert? occidi: Nil video. Æsch. ehem. opportune, te ipsum quæritur; quid sit Ctesipho?

auto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.

Ego illam vero omitto, qui quidem te habeam fratrem: ô mi Æschine!

mi germane! ah vereor coram in os te laudare amplius,

id assentandi magis, quam quod habeam gratum, facere existumes.

Age, inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.

mihî dolet, nos pene sero scisse, & pene in eum locum

diisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.

Pudebat. Æsch. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob parvolam

pene è patria; turpe dictu. Deos quæso ut istæc prohibeant.

Peccavi. Æsch. quid ait tandem nobis Sannio? Sy. jam mitis est.

Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intro ad illam, Ctesipho.

Syre, insta. Sy. eamus: namque hic properat in Cyprum. Sa. ne tam quidem:

amis etiam maneo otiosus hîc. Sy. reddetur, ne time.

At ut omne reddat. Sy. omne reddet, tace modò, ac sequere hac. Sa. sequor.

Heus, heus, Syre. Sy. hem, quid est? Ct. obsecro hercle te, hominem istum impurissimum

primum absolvitote, ne, si magis irritatus fiet,

qua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.

Non fiet: bono animo es: tu cum illa te intus oblecta interim,

lectulos jube sterni nobis, & parari cætera.

jam transacta re, convortam me domum cum obsonio.

Ita quæso: quando hoc bene succcessit, hilarem hunc fumamus diem.

perveniat, atque ego tunc omnino interierim. Sy. Id non fiet: securus esto: tu interea

amica voluptati indulge, & lectos sterni, cateraque ad cœnam necessaria adornari jube. Ego confecto negotio, illinc domum me referam cum eduliis, qua emptæ sunt. Ct. Sic fiat quæso: hæc res feliciter nobis evenit, hunc latum agamus diem.

In securo loco posita est res omnis tua: expelle vero omnem animo dolorem. Ct. Per Herculem verò illam expello, qui quidem fratrem te possideo: O mi Æschine! ô mi germane! ah vereor te præsentem amplioribus laudibus prosequi, ne adulandi magis gratiâ id me facere putes, quàm quod memor sum beneficii. Æsch. Age, stulte, hac omittes; quasi nunc inter nos notitia incipiat. Verum doleo, nos fere tarde certiores factos esse tuarum rerum, & fere eò redactos esse periculi, ut si omnes homines cuperent te juvare, nullo modo id possent. Ct. Pudore impediebat. Æsch. Ah! stultitia est ista, non verecundia; eberem tam parvi momenti pene ex patria profugisse, pudet me id dicere. Diis supplico, ut ista avertant, nempe fugam patria præ desperatione in amore. Ct. Erravi. Æsch. Quid postremo nobis Sannio dicit? Sy. Jam mansuetus est. Æsch. Ego ad forum me conferam, ut solutâ pecuniâ, illum dimittam: tu intro domum ito ad amicam. Sa. Syre, urge Æschinum. Sy. Eamus quæso, Æschine, nam hic Sannio in Cyprum proficisci festinat. Sa. Non tantum festino: quantumvis moram hîc otiosus faciam. Sy. Reddetur tibi pecunia, ne dubita. Sa. At effice, ut totam restituat. Sy. Totam restituet, sile modò, & me sequere hac via. Sa. Sequor. Ct. Heus, heus, Syre. Sy. Hem, quid me vis? Ct. Per Herculem te oro, homini isti fordidissimo pecuniam pro pretio puella citò solvite, ne si magis irriteretur aliquo modo, rumor hujus rei ad

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

So. Precor te, mea nutrix, dic mihi, quid eveniet? Ca. Quaris? per Pollucem faustum rerum eventum spero. So. Jam modo dolores parituram invadere cœperunt. Ca. Nunc metuis, quasi nunquam parturientibus præsens interfueris, neque tu ipsa enixa liberos fueris. So. O me infortunatam, nemo mihi est, qui opem ferat; sola relicta sumus: Geta autem hinc abest; nec ullus ex domesticis mihi nunc restat, quem ad obstetricem accersendam mittam, aut qui Æschinum huc vocet. Ca. Per Pollucem is certe mox præsto hic erit: etenim nullo cessat die nos invisere. So. Solus is meis aggritudinibus medetur. Ca. Ex repentino rei casu, nihil fortunatius contingere potuit, quando filia tua vitata est: quantum præcipue spectat ad juvenem, qui id fecit: cum tam præstanti sit forma, tam clara stirpe, tam bona indole, tam divite domo. Per Pollucem vera loqueris: Deos precor ut hunc nobis servent.

So. **O** Bsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? Ca. quid fiet, rogas? Recte ædèpol spero. So. modo dolores, mea tu occipiunt primulum. Ca. Jam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris. So. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus. Geta autem hîc non adest; Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æschinum. Ca. Pol is quidem jam hîc aderit: nam nunquam unum intermittit diem, Quin semper veniat. So. solus mearum miserrum est remedium. Ca. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera: Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum, Talem, tali genere, tali animo, natum ex tantæ familia. So. Ita pol est, ut dicis: salvus nobis, Deos quæso, ut fiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

Ge. Nunc talis est miseria nostra, ut si omnes omnia sua simul consilia adhibeant, atque huic malo, quod mihiq̃ue, dominaq̃ue mea Sotrata, filiaq̃ue ejus Pamphila factum est, mederi conentur, nihil quidquam juvent. Va misero mihi! tot difficultates inopinatè circumstant, ex quibus evadi non potest: vis stupri, inopia ipsius puella, injustitia erga miseros, solitudo à defensoribus, infamia ab iis, qui credunt vitiatam prohi-

Ge. **N**UNC illud est, quod si omnes omnia sua consilia conferant, Atque huic malo salutem quærant, auxilii mihi afferant, Quod mihiq̃ue, heræq̃ue, filiaq̃ue herili est: misero mihi! Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest: Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.

vis, egestas, injustitia, solitudo à defensoribus, infamia ab iis, qui credunt vitiatam prohi-

cine seculum? ô scelera! ô genera sacrilega!
ô hominem impium!

Me miseram! quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam?

Quem neque fides, neque iusjurandum, neque ulla misericordia

prestitit, neque reflexit, neque quod partus instabat prope,

miseræ indigne per vim vitium obtulerat, So. non intelligo

is, quæ loquatur. Ca. propius obsecro accedamus, Softrata. Ge. ah!

miserum, vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.

Nihil est, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviam,

iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:

is mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò.

ni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:

am autem Syrum impulsorem, vah! quibus illum lacerarem modis!

olimem medium primum arriperem, & capite in terram statuerem;

cerebro dispergat viam:

olefcenti ipsi oculos eriperem, post hæc præcipitem darem:

teros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.

ad cesso hoc malo heram impertiri propere? So. revocemus. Geta. Ge. hem,

quisquis es, sine me. So. ego sum Softrata. Ge. ubi ea est? te ipsam quærto:

exspecto: oppidò opportune te obtulisti mihi obviam,

era. So. quid est? quid trepidas? Ge. hei mihi! So. quid festinas, mi Geta?

animam recipe. Ge. prorsus. So. quid istuc prorsus ergo est? Ge. periiimus,

stum est. So. eloquere, obsecro, te quid sit. Ge. jam. So. quid jam, Geta?

Æschinus. So. quid ergo is? Ge. alienus est ab nostra familia. So. hem!

idus es? Ge. Hei mihi! So. Quid properas, mi Geta? Animum collige. Ge. Omnino. So. id istud omnino? Ge. Periiimus, actum est de nobis. So. Enarra, quaso, quam res sit. Ge.

So. Quid jam, Geta? Ge. Æschinus. So. Quid igitur is fecit? Ge. Alienavit animum a nobis; amare incepit aliam virginem, quam Pamphilam. So. Hem!

Hæcne tempora adeò corrupta sunt? O crimina infanda! ô gentem sacrilegam! ô hominem impium Æschinum! So. Me infortunatam! quidnam est, quod sic video pavidum, & festinantem Getam? Ge. Quem neque fides data, & obligatio iuramenti, neque ulla commiseratio retinuit, neque revocavit à perfidia, neque quod tempus pariendi imminabat proximum virgini, quam violarat. So. Non satis capio quæ Geta dicit. Ca. Appropinquemus magis, oro te, Softrata. Ge. Ah me infelicem! vix sum potens animi, ita iracundiâ inflammatus sum. Nihil est, quod magis optem, quàm omnes ex ista Mitionis familia mihi obvios offerri, ut iram hanc omnem in eos egeram, dum hic dolor meus novus est: pæna sufficiens mihi fuerit, dummodo nunc ultionem de illis sumam. Seni patri primum vitam eriperem, qui tam scelestum juvenem in lucem edidit: tum autem Syrum instigatorem, vah! quibus illum tormentis dilaniarem! in sublime elatum medium ejus corpus ad me traherem, & præcipitem in solum durum & saxosum alliderem, sic, ut ejus cerebrum per diversas partes via spargatur: adolescenti ipsi eruerem oculos, postea præcipitarem ex alto: reliquos ex illa domo projicerem, impellerem, distraherem, concuterem, & in terram affligerem. Sed differone heræ hoc malum cito communicare? So. Revocemus eum currentem. Geta. Ge. Hem, quicumque sis, sine me festinare, ne me retine. So. Ego sum heræ tua Softrata. Ge. Ubinam stas? te ipsam ubique peto, te exspecto: valde tempestive te mihi obviam dedisti, heræ. So. Quidnam tibi est? quid

perii: quare alienus factus est à nobis? *Ge.* Aliam amicam, relicta Pamphila filia tua, sibi junxit. *So.* Vae misera mihi! *Ge.* Neque id celat, ipsemet à lenone puellam vi abstulit. *So.* Satisne hoc certum habes? *Ge.* Certe his oculis egomet deprehendi hoc, *Sostrata.* *So.* O me infortunatam! Quanam res jam credi potest, aut cui homini credatur? nosterne *Æschinus* hac fecit? ille salus nostrum omnium? in quo spes nostra, omnia bona nostra posita erant? qui jurabat se ne unum quidem diem sine Pamphila spirare posse? qui promittebat se puerum, qui nasciturus esset, pro suo legitimo in suo sinu positum educaturum? se patri supplicaturum, ut permitteret eam sibi matrimonio jungere? *Ge.* Hera, desine lachrymari, ac potius quod ad hanc rem attinet, in posterum consilium quare, an feramus cum silentio hoc malum, an alicui communicemus. *Ca.* Hau, mi homo, compesce mentis es? An hoc verbis detegendum esse ullo in loco censes? *Ge.* Mihi quidem non videtur esse proferendum. Jam primum amorem suum a nobis avertisse, re ipsa nobis manifestum apparet. Nunc si hoc divulgemus, ille pernegabit, probe scio, se stuprasset Pamphilam: tua existimatio, & salus tua filia in periculum adducetur: tum etiam si fateatur eam vitiasse, non conducit hanc illi nubere, quando aliam sibi amicam sumpserit. Quamobrem, quovis modo, silere istud oportet. *So.* Ah! ne utique id faciam, non tacebo. *Ge.* Quid vis agere? *So.* Id manifestabo. *Ge.* Ah, mea *Sostrata*, considera quid agendum sit tibi. *So.* In deteriori conditione res esse non potest, quam in qua nunc posita est: primum nulla dos ei est: primum pudicitia qua loco dotis erat, amissa est: pro virgine dari in uxorem non potest: si negat *Æschinus* Pamphila vitium obtulisse, testimonium mecum perhibebit hic annulus, quem amplexum

Perii: quare? *Ge.* amare cocepit aliam. *So.* miseræ mihi.
Ge. Neque id occulte fert: à lenone ipse eripuit palam.
So. Satin' hoc certum? *Ge.* certum: hisce oculis egomet vidi, *Sostrata.* *So.* ah!
 Me miseram! quid credas jam? aut cui credam nostrumne *Æschinum*?
 Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes optinebat, que omnes sitæ erant?
 Qui sine hac jurabat se unum nunquam vivere diem?
 Qui in sui gremio positurum puerum dicebat patris? ita
 Obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere?
Ge. Hera, lacrimas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opus est, porro consule;
 Patiamurne, an narremus cuiquam? *Ca.* au, mi homo, sanusne es?
 An hoc proferendum tibi usquam esse videtur?
Ge. mihi quidem non placet.
 Jam primum, illum alieno animo à nobis esse res ipsa indicat.
 Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias faciat scio:
 Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si maxime
 Fateatur, cum amet aliam, non est utile hanc illi dari.
 Quapropter quoquo pacto tacito est opus. *So.* ah! minime gentium:
 Non faciam. *Ge.* quid ages? *So.* proferam. *Ge.* hem! mea *Sostrata*, vide quam rem agas.
So. Pejore res loco non potis est esse, quam in hac quo nunc sita est,
 Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
 Perit: pro virgine dari nuptum non potest: hanc reliquom est,
 Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
 Postremò, quando ego conscia mihi sum, à me curam hanc procul esse, nec

Postremò, quoniam mecum scio certo, me omnis culpa esse expertem,

am, neque rem ullam intercessisse illa, aut me, indignam; experiar, Geta.

Quid istic? accedo, ut melius dicas. So. tu, quantum potes, abi,

Hegeioni cognato hujus rem omnem narrato ordine.

is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxime.

nam hercle alius nemo respicit nos. So. propera tu, mea Canthara,

obstetricem accerse, ut, cum opus sit, ne in mora nobis fiet.

is nostri curam habet. So. Festina tu, mea Canthara, abi propere, obstetricem adducito, ut artus infabiat, nullam moram faciat.

neque ullam rem intervenisse, quæ illam, aut me non deceat, Geta, judicio agam. Ge. Quid istud est? quid tibi resistam? accedo tua sententia, ut quæ melius, quam ego dicas, & prudentius sentias. So. Tu quantum potes celeriter proficiscere, atque Hegioni cognato Pamphila rem omnem, ut acta est, expone: is enim Simulo marito meo, patri virginis summus amicus fuit, & nos maxime observavit. Ge. Recte facis, nam per Herculem ne-

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

Disperii; Ctesiphonem audiavi filium Unà fuisse in raptione cum Æschino.

si vero restat mihi mali, si illum potest, alicui rei est, etiam ad nequitiam abducere.

Ego illum quæram? credo abductum in ganeum

non, persuasit ille impurus, fat scio.

hecum ire Syrum video: hinc scibo jam, ubi fiet.

nam hercle hic de grege illo est: si me senferit quæritare, nunquam dicet carnufex.

ostendam id me velle.

Omnem rem modo seni,

in pacto se haberet, enarramus ordine.

quidquam vidi lætius. *De. prò Jupiter!*

minis stultitiam! *Sy. collaudavit filium:*

qui id dedissem consilium, egit gratias. *I 5*

Disrumpor. *Sy. argentum adnumeravit illico:*

præterea in sumptum dimidium minæ:

tributum sane est ex sententia. *De. hem!*

mandes, si quid recte curatum velis.

Hem! Demea, haud aspexeram te: quid agitur?

Quid agatur? vestram nequeo mirari fatis

onem. *Sy. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque*

De. Occidi; audiavi Ctesiphonem comitem fuisse Æschini, cum puellam rapuit. Id mihi infelici summum malum adhuc reliquum est, si Æschinus Ctesiphonem, qui alicui rei utilis esse potest, ad luxum & libidinem impellat. Ubinam igitur Ctesiphonem quæram? in lupanar, ut suspicor, quoddam ab Æschino abductus est, persuasit flagitiosus ille Ctesiphoni, probe scio, ut secum illuc iret. Sed ecce Syrum venire video: jam ex illo sciam, ubi sit Ctesipho. Atque mehercule de illo hominum cætu est: si animadvertit me illum cupide quærere, nunquam dicet, ubi sit ganeo ille. Dissimulabo me id cupere. Sy. Res gestas ab Æschino Missioni ex ordine recitavi: neminem quemquam hilariorem illo vidi. De. Proh Jupiter, hominis ineptiam! Sy. Filium Æschinum laudibus prosequutus est: mihi, qui illi suavissem, gratias egit pro consilio. De. Animi discrucior. Sy. Pecuniam statim numeravit; insuper in sumptum dimi-

mina largitus est: postea id dispartitum est ex voluntate Æschini. De. Si quid recte parere cupias, hoc officium manda huic Syro. Sy. Ehem, Demea, non te videram: quid fit? quid fiat regas? non possum satis mirari vestrum agendi morem. Sy. Est mehercule incon-

Abfurda:

pisces ceteros sordibus expurgâ, Dromo : congrum istum maximum in aqua sine paulisper spatiari, & subsilire : postquam ego venero, ossa ei detrahentur ; prius nolo eum purgari. De. Hæcne flagitia fieri debent ? Sy. Mihi quidem displicent ; & clamitare soleo : Hæc sale condita educta eluc, & emolli diligenter, Stephanio. De. Dii vestram fidem invoco ! utrumne id cum delectatione studet facere, aut in hoc se laudandum esse existimat, si corruerit filium ? Va misero mihi ! Videre videor diem illum, cum hinc omnium indigus abibit ad militiam. Sy. O Demea ! hoc est sapientem esse, non quod obvium est, & ab oculis solum versatur videre ; sed etiam quæ ventura sunt prævidere. De. Quid ? istane fidicina in vestris est adibus ? Sy. Ecce illam intus. De. Eho, an domi eam Æschinus tenebit ? Sy. Credo, quæ eorum insania est. De. Adeone flagitiosi sunt, ut hæc committant ? Sy. Stultitia Mitionis mansuendo, & indulgentia nimia id efficit. De. Pudore, afficior propter fratris turpitudinem, & dolore, propter licentiam, quæ perdit filium. Sy. Nimum, Demea, tu & Mitio dissimiles estis, nec hoc dico ut te præsentem in os laudem : pernimum dissimiles, inquam. Tu quantuscumque es, non sapiens tantum es, sed ipsa sapientia : ille vanus, infestus somniis, & iners. An ferres illum tuum filium Ctesiphonem, si ea committeret, quæ Æschinus committit ? De. Ferre illum ? an non sex mensibus integris ante odoratus fuisset, & deprehensum quàm ille ullam rem capturus esset facere ? Sy. Quid vigilantiam, & prudentiam tuam commemoras, quæ mihi maxime nota est ? De. Talis esse pergat cupio, qualis nunc est. Sy. Quis optat esse suum filium, sic est. De. Quid eum ? (intelligit Ctesiphonem) vidistis ? Sy. Tuumne filium ? (abigam hunc molestum senem ad suum prædium.) Jampridem hunc alicui rei dare operam opinor. De. An certior es, ibi eum agere ? Sy. Oh, qui egomet illum usque deduxi. De. Recte factum. Timui ne hic hærens cum Æschino moraretur. Sy. Atque valde commotum. De. Quamobrem ? Sy. Incepit in foro fratrem objugare propter hanc fiduciam

Abfurda : pisces ceteros purga, Dromo : Congrum istum maximum in aqua finito ludere Paulisper : ubi ego venero, exossabitur ; Prius nolo. De. hæccine flagitia ? Sy. mihi quidem non placent :

Et clamo sæpe : falsamenta hæc, Stephanio, Fac macerentur pulcre. De. Di, vestram fidem Utrum studione id sibi habet, an laudi putat Fore, si perdiderit gnatum ? væ misero mihi ! Videre videor jam diem illum, cum hinc egeat Profugiet aliquò militatum. Sy. ô Demea ! Istuc est sapere, non quod ante pedes modò est, Videre ; sed etiam illa, quæ futura sunt, Prospicere. De. quid ? istæc jam penes vos peritria est ?

Sy. Ellam intus. De. eho, an domi est habiturus ? Sy. credo, ut est

Dementia. De. hæccine fieri ? Sy. inepta lenitas Patris, & facilitas prava. De. fratris me quidem Pudet, pigetque. Sy. nimium inter vos, Demea, Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimum interest.

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es : Ille, somnium : sineres vero illum tu tuum Facere hæc ? De. sinerem illum ? annon sex mensibus

Prius olfecissem, quàm ille quidquam coeperit Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras ? De. sic modo, ut nunc est. Sy. ut quisque suum pult ita est.

De. Quid eum ? vidistis hodie ? Sy. tuum filium ?

(Abigam hunc rus) jam dudum aliquid agere arbitror.

De. Sati' scis ibi esse ? Sy. oh, qui egomet perduxit. De. optume est.

Metui ne hæreret hic. Sy. atque iratum ad me

De. Quid autem ? Sy. adortus jurgio fratre apud forum

ANNOTATIO.

48 Abigam hunc rus.] Hæc secum Syrus tacite loquitur.

psalteria istac. *De.* ain' vero? *Sy.* vah, nil reticuit:

ut numerabatur forte argentum, intervenit mo de improvisò: cœpit clamare; ô Æschine, ecce flagitia facere te? hæc te admittere 55 signa genere nostro? *De.* oh, lacrumo gaudio.

Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam. Salvos sit: spero, est similis majorum suum. *Sy.* hui!

Sy. praeceptorum plenus istorum ille. *Sy.* phy! mi habuit, unde disceret. *De.* fit sedulo: 60 prætermitto: consuefacio: deinque

De. *picere, tanquam in speculum, in vitas omnium beo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.*

Sy. recte facito. *Sy.* recte fane. *De.* hoc fugito. *Sy.* callide.

De. Hoc laudi est. *Sy.* istæc res est. *De.* hoc vitio datur. 65

Probitissime. *De.* porro autem. *Sy.* non hercle orium est.

hinc mihi auscultandi: pisces ex sententia actus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est.

id nobis tam flagitium est, quam illa, Demea, non facere vobis, quæ modo dixi: & quod queo, conservis ad eundem istunc præcipio modum. 71

salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:

ad recte, iterum sic memento: sedulo

oneo, quæ possum, pro mea sapientia:

extremo, tanquam in speculum, in patinas, De- 75 mea,

picere jubeo, & moneo quid facto usus sit.

apta hæc esse, nos quæ facimus, sentio.

rum, quid facias? *ut homo est, ita morem geras.*

anquid vis? *De.* mentem vobis meliorem dari.

Tu rus hinc ibis? *De.* recta. *Sy.* nam quid tu hic agas, 80

oi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?

illud recte: fac ut iterum recorderis sic apparare cibum: diligenter sic præcipio, pro eo, quod re possum: ultimo tanquam in speculum, in patinas, lances, discos, paropsides spectare jubeo, & eo, suadeo, doceo, quæcumque facere utile est. Fateor stulte fieri, quæ committuntur in hac familia: verum, quid facias? ut Mitio à natura factus est, ita obsequendum ei, qui herus est. Num quis mandare? *De.* Ut ad sanioverem mentem redeatis. *Sy.* Tu ad pradium profiscisceris? *De.* *Sy.* Nam quid tu hic facias, ubi si quadam bona præcepta tradas, nullus est qui ea observet?

De. Itane est, ut ais? *Sy.*

Vah! nihil prætermisit eo-

rum, quæ exprobranda fu-

erunt: nam ut lenoni po-

cunia forte numerabatur

pro pretio puella, repente

Ctesipho supervenit in ipso

facto: cœpit ita vociferari,

Æschine, hæcne flagitia

committere te non pudet?

in decora sanguini nostra,

& familia? *De.* Oh, præ-

gaudio lachrymas continere

nequeo. *Sy.* Non tu hoc

argentum perdis solum, sed

etiam teipsum. *De.* Hunc

Dii servant; ut spero ma-

jores suos imitabitur. *Sy.*

Hui! *De.* *Sy.* ejusmodi

præceptis, quibus fratrem

monuit, abundat Ctesipho.

Sy. Phy! domestica hæc ha-

buit à te monita, & exem-

pla, quibus imbutus est.

De. Sic informatur à me

diligenter: nihil negligo:

his eum exerceo studiis:

denique spectare, tanquam

in speculo, mores, & affi-

ones omnium volo, atque ex

aliis, quod ei usui sit, ex-

emplum petere. *Hoc facito,*

dico. *Sy.* Sapienter certe.

De. Ab hoc caveto tibi.

Sy. Perite. *De.* Hoc lau-

dem assert. *Sy.* Hoc utile

est. *De.* Hoc dedecus parit.

Sy. Præclare. *De.* Ut lon-

gius, & amplius memorem.

Sy. Per Herculem nunc ni-

hil mihi restat otii, ut ser-

moni tuo attentus aures

præbeam: pisces ut opta-

bam inveni: qui ne compu-

trescant mihi sedulo caven-

dum est: nam id nobis tam

flagitiosum est, & indecor-

um, quam vobis hæc non

agere qua modo loquutus

es: & quoad possum hæc

conservos meos sic moneo.

Hoc sale nimis conspersum;

hoc ustum præ nimia cocti-

one; hoc parum mundatum

ANNO TATIO.

58 Hui!] Fingit se admirari quæ dicit senex

De. Ego

De. Ego verò hinc discedo, cum Ctesipho, cujus causa huc veneram, rus reversus est: illius solius curam gero: ille mihi proprius est filius: quoniam ita se velle frater significavit: pro arbitrio suo ei consulat. Sed quis ille est quem procul venientem video? estne hic Hegio tribulis noster? Si recte aspicio, is certe ipse est. Vah! homo est amicitia nobis conjunctus jam inde à primis annis. Dii boni! profecto eorum, qui ei similes sint, magna est egestas civium: vir antiqua virtute, ac fide præditus: non facile damnum aliquod ab illo publice eveniet. *Quam vehementer gaudeo, cum etiam adhuc homines his moribus præditi superstitibus aspicio! Vah! Vitam agere etiam nunc jucundum est. Præstolabor hic illum, & cum sermonem conferam.*

De. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,

Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attineat. Quando ita volt frater: de istoc ipse viderit.

Sed quis illic est, quem video procul? estne hic Hegio

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est: vah!

Homo amicus nobis jam inde à puero. Dii boni!

Næ illiusmodi jam magna nobis civium

Penuria est; antiqua homo virtute ac fide.

Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.

Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliqua

Restare video! vah! vivere etiam nunc lubet.

Operiar hominem hic, ut salutem, & conloquar

A N N O T A T I O.

26 Tribulis noster? Qui ex eadem est Tribu. Populus Atheniensis distributus fuit in Tribus duodecim, ad mensium numerum; & rursus unaquæque Tribus in triginta gentes, quemadmodum vocant, ad dierum numerum.

A C T U S III. S C E N A IV.

HEGIO. GETA. DEMEIA. PAMPHILA.

He. Proh, Dii immortales! facinus infandum, Geta, quid refers? Ge. Sic istud commissum est. He. Ex illone genere tam claro, tam indignum ingenuâ personâ scelus exire potuit? O Æschine, per Pollucem haud parentum moribus conveniens istud fecisti. De. Scilicet de citharistrâ hujus raptione inaudivit; propterea ille, quamvis non sit propinquus genere, tamen id agre fert: pater vero ipse Mitio hoc facinus minimi facit. Hei mihi! utinam hic præsens esset, atque Hegionem auferentem sequeretur. He. Nisi hanc injuriam ex equitate reparabunt, non sic impune habebunt. Ge. In te, Hegio, omnem spem nostram posuimus, nullum alium defensorem habemus: tu es patroni loco, & parentis: ille senex pater Pamphilus Simulus, è vita discedens, nos fidei tuæ custodiendos tradidit. Si à te deserimus, perditum sumus. He. Ne hujusmodi verba loquaris, neque hoc faciam, neque fas esse, neque nisi cum impietate posse facere judico. De. Accedam. Hegionem salvum esse & bene valentem ex animo opto.

He. **P**RÔ Dii immortales! facinus indignum, Geta, quid narras? Ge. sic est factum. He. illan' familia

Tam illiberale facinus esse ortum! ô Æschine,

Pol haud paternum istuc dedisti. De. videlicet

De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet

Alieno; pater is nihil pendit: hei mihi!

Utinam hic prope adesset alicubi, atque auferret hæc.

Ne. Ni facient quæ illos æquom est, haud auferent.

Ge. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:

Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:

Ille tibi moriens nos commendavit senex.

Si deseris tu, periimus. He. Cave dixeris:

Neque faciam, neque me satis pie posse arbitror.

De. Adibo: salvere Hegionem plurimum

10. *He.* oh! te quærebam ipsum: salve, Demea.

Quid autem? *He.* major filius tuus *Æschinus*,

16 in fratri adoptandum dedisti, neque boni, neque liberalis functus officium est viri.

Quid istuc? *He.* nostrum amicum noras *Simululum*, atque

20 *malem?* *De.* quid ni? *He.* filiam ejus virginem

25 *avit.* *De.* hem! *He.* mane, nondum audisti, Demea,

30 id est gravissimum. *De.* an quid est etiam amplius?

Vero, amplius? nam hoc quidem ferendum aliquo modo est;

35 *mafit* nox, amor, vinum, adolescentia: *manum* est: ubi scit factum, ad matrem virginis

40 *t* ipse ultro, lacrumans, orans, obsecrans, *m* dans, jurans se illam ducturum domum.

45 *um* est, tacitum est, creditum est: virgo ex eo *preffu* gravida facta est: mensis hic decimus est:

50 *bonus* vir nobis *psaltriam*, si dis placet, *avit*, quicum vivat, illam deserit.

55 *Pro* certon' tu istæc dicis? *He.* mater virginis medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic *Geta*

60 *erea*, ut captus est fervorum, non malus, *ue* iners, alit illas, solus omnem familiam

65 *ntat*: hunc abduce, vinci: quære rem. *mo* hercle extorque, nisi ita factum est, Demea:

70 *nemo* non negabit, coram ipsum cedo. *Pudet*: nec, quid agam, neque quid huic re-

75 *spondeam*,

80 *Pa.* Miseram me! differor doloribus: *Lucina* fer opem, serva me, obsecro. *He.* hem!

85 *nam* illa, quæso, parturit? *Ge.* certe, Hegio. *He.* hem!

90 *fidem* nunc vestram implorat, Demea, *et* vos jus cogit, id voluntate impetret.

95 *primum* ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet:

100 *aliter* animus voster est, ego, Demea,

105 *statue.* *De.* Pudore suffundor, neque quid faciam, neque quod responsum ei dem invenio.

110 *me* infelicem! discindor doloribus: *Juno* *Lucina* fer mihi auxilium parturienti, salvam me te precor. *He.* Hem! anne *Pamphila*, quæso, in pariendo laborat? *Ge.* Sic sane est, Hegio.

115 *am!* illa auxilium vestrum plorans invocat, Demea. Quod jure exigere potest, à volentibus, *et.* Hac primum Deos precor ut faciatis, quemadmodum vos decet: sin aliter animati estis,

He. Te ipsum invenire cupiebam: saluus sis, Demea.

De. Quid autem est, quod me velis? *He.* Filius tu-

16 *us* *Æschinus* major natus, neque probo, neque ipgenno viro rem dignam egit. *De.*

Quid istud est? *He.* Amicus noster *Simulus* notus

20 *fuit* tibi, qui eadem ætate erat nobiscum? *De.* Quare mihi notus non fueris?

He. Filiam ejus violavit *Æschinus.* *De.* Hem! *He.*

Audi, nondum tibi renuntiavi, Demea, illud, quod est deterrimum. *De.* An

25 *quidquam* est etiam deterius? *He.* An deterius etiam aliquid sit? nam hoc qui-

30 *dem* aliqua ratione excusari potest: impulit eum ad hoc facinus nox, amor, vi-

35 *num*, adolescentia: hoc peccatum in hominem cadere potest: ubi vidit se id fecisse, matrem virginis *So-*

40 *stratam* adit sponte, flens, supplicans, deprecans, promittens, juramento se ob-

45 *ligans* illam in uxorem ducturum. *Parciturum* est, silentio facinus testum est,

50 *fides* illi habita est: virgo sic per vim stuprata ex hoc concubitu gravidata est:

55 *jam* mensē decimum uterum gestat: ille bonus vir nobis fidicinam, si ita Diis

60 *visum* est, quasivit, cum qua consuetudinem habeat, delecta *Pamphila.* *De.*

65 *Hæcne* certa sunt, qua dicis? *He.* *Sostrata*, mater virginis, in medium proditura est, ut id probet, ipsa

70 *virgo* *Pamphila*, ipsa virginis graviditas: hic *præ-*

75 *rea* *Geta*, servus frugis, pro conditione & statu servili, & solers, alimenta illis sub-

80 *ministrat*, solus toti domui victum præbet: hunc ab-

85 *ducito*, vinculis adstringito: facinus quærito. *Ge.* Quin etiam tormentis exquire, &

90 *suppliciiis* crucia, nisi ita factum est, Demea: postremo non inficiabitur ipse

95 *Æschinus*; hunc nobis hic

Summo conatu eam propugnabo, atque illum patrem ejus defunctum. Is mihi cognatione conjunctus erat, unâ à pueris educati sumus : unâ semper in bello, & pace socii fuimus : inopiam unâ perpeffi sumus, onerosam valde, & acerbam : quapropter contendam, laborabo, tentabo omnia, denique vitam potius ammittam, quam illas indefensas solas relinquam. Quid respondi mihi das ? De. Fratrem meum Mitionem adibo, Hegio : quod is mihi de hac re suaserit, id faciam. He. Sed tu, Demea, hac apud te considera, quanto majores vobis sunt facultates, quanto potentiores, locupletiores, faciliores, nobiliores estis, tanto libentiori animo vos aequitati obsequi par est, si vos honestos estimari vultis. De. Redi, omnia ex aequitate observantur. He. Hoc te facere convenit, Geta : duc me intro ad Sostratam. De. Non hac sunt, quin ante denunciaverim : utinam, hoc facinore Aschinus finem flagitii sui fuerit : at nimia illa non modo libertas, sed licentia, certe progreditur eò usque, ut magnam aequitatem afferat. Ab eo, ut fratrem conveniam, & hac in eum tadia exonerem.

Summa vi defendam hanc atque illum mortuum. Cognatus mihi erat : unâ à pueris parvoli Sumus educti : unâ semper militiae, & domi Fuimus : pauperatem unâ pertulimus gravem. Quapropter nitar, faciam, experiar, denique Animam relinquam potius quam illas deferam. Quid mihi respondes ? De. fratrem conveniam.

Hegio :

Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequor. He. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogita. Quam vos facillime agitis, quam estis maxime Potentes, dites, fortunati, nobiles, Tam maxime vos æquo animo æqua noscere Oportet, si vos vultis perhiberi probos.

De. Redito, fient, quæ fieri æquom est, omnia.

He. Decet te facere : Geta, duc me intro ad Sostratam.

De. Non me indicente, hæc fiunt : utinam sit modo.

Defunctum : verum nimia illæc licentia Profecto evadet in aliquod magnum malum. Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACTUS III. SCENA V.

H E G I O.

Sostrata, fac ut bonum animum habeas, & istam filiam tuam Pamphilam fac consolatione recrees ; ego Mitionem, si apud forum est, adibo, & eum certiorrem faciam, quemadmodum res acta sit, ut is officium suum faciat, si ita ejus fert voluntas : sin aliter animo affectus est, sententiam suam mihi aperiat, ut quid agere debeam, quamprimum constitem.

*B*ONO animo fac sis, Sostrata, & istam, quam tu optas, potes, Fac consolere : ego Mitionem, si apud forum Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ei. Si est, ut facturus officium fiet suum, Faciat : sin aliter de hac re ejus sententia est, Respondeat mihi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

AIN' patrem hinc abiisse rus? Sy. jam dudum. Ct. dic fodes. Sy. apud am est: nunc eum maxime operis aliquid facere credo. Ct. utinam quidem, od cum salute ejus fiat, ita se defatigarit velim, triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.

Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. Ct. ita, nam hunc diem

ere nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitia degere:

Illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope est.

od si abesset longius,

is nox oppressisset illic, quam huc revorti posset iterum.

oc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio:

igitabat me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.

ed dicam? Sy. nihilne in mentem? Ct. nunquam quidquam. Sy. tanto nequior.

ns, amicus, hospes nemo est vobis? Ct. sunt; quid postea?

Hiscæ opera ut data sit. Ct. quæ non data sit? non potest fieri. Sy. potest.

Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam, Syre?

Vah! quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.

tu otiosus es: ego illius sensum pulcre calleo.

um te prastitisse in eorum rebus. Ct. Quod prastatum minime fuerit? Non potest fieri, salum esse pater credat. Sy. Potest fieri. Ct. Potest quidem per diem: sed si hic totam noctem, quid respondere potero, Syre? Sy. Vah! utinam etiam per noctem consuetudo esset officiis suis prastare. Age securo sis animo: ego ejus mentis conceptus callide scio.

Ct. Certone dictis patrem meum Demeam ad villam hinc profectum esse? Sy. Jampridem profectus est. Ct. Age, quaso, dic mihi. Sy. Apud villam est: nunc eum maxime in colendo agro occupari puto. Ct. Utinam sane ita labore delassetur (quod sine detrimento valetudinis ejus fiat) ut tribus diebus perpetuo somno in cubili desineatur, neque expergesci possit. Sy. Ita fiat, atque etiam longiori tempore, si hoc tibi commodius est. Ct. Ita, nam hunc diem continuum in voluptate & gaudio insumere vehementer desidero: & rus illud non ob aliam causam mihi valde odiosum est, quam quod urbi propius est. Quod si esset remotius, prius nox patrem in itinere invaderet, quam huc iterum remeare posset. Nunc ubi ille me in villa non reperiet, jam properabit huc reverti, probe scio: quare à me ubi moratus fuerim, cum à me toto hoc die visus non fuerit. Quid excusationis asseram? Sy. Nihilne in mentem tibi venit, quo te excuses? Ct. Nihil quidquam. Sy. Tanto pejori loco es. Clientem, amicum, hospitem neminem vos habetis? Ct. Habemus quidem; sed quid hoc juvabit? Sy. Dices il-

ANNOTATIO.

[Istoc si quid potis est rectius.] Servus non lassitudinem, sed mortem Deceatur, duram quietem & somnum, ut Virgilius ait:

Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Sonnus, in Maternam clauduntur lumina
noctem.

Cum vehementer ira exardet, tam mansuetum, quam ovem facio. *Ct. Quo pacto?* *Sy. Te laudando; nam hoc illi valde placet: apud illum te ut Deum laudibus celebret: virtutes tuas prae-dico. Ct. Measne?* *Sy. Tuas: illi lachryma ex oculis fluunt pra gaudio, sicut puero: hem tibi autem adest ille. Ct. Quidnam est?* *Sy. Lupus in fabula. Ct. An pater est?* *Sy. Ipse est. Ct. Syre, quid mox nobis agendum?* *Sy. Festina intro ad sive: ego cogitabo quid facere opus sit. Ct. Si quid à te quærat, nusquam tu me vidisse respondeas: divissime?* *Sy. Potesne desinere loqui?*

Cum fervit maxume, tam placidum, quam ovem reddo. *Ct. quomodo?*

Sy. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:

Virtutes narro. *Ct. meas?* *Sy. tuas: homini illico lacrumæ cadunt,*

Quasi puero, gaudio: hem tibi autem. *Ct. quidnam est?* *Sy. lupus in fabula.*

Ct. Pater est? *Sy. ipse est. Ct. Syre, quidamus?* *Sy. fuge modo intro: ego videmus.*

Ct. Si quid rogabit, nusquam tu me; audisti? *Sy. potin' ut desinas?*

ANNOTATIO.

21 *Lupus in fabula.*] Adagium, quo utimur, quoties supervenit ille, de quo loquimur, & nobis sua præsentia detrahât facultatem loquendi. Sic Plautus in *Sticho*, Act. IV. Scen. I. *Atque ecce mihi tibi lupum in sermone. Sermo pro familiari colloquio illic sumitur. Eadem est vis verbi fabula: Unde fabulari, quod & elegans, & veteribus olim pervulgatum, hodie vix notum in eo significatu. Cre-*

debatur luporum visus esse noxius, vocem homini, quem priores contemplantur, mere ad præsens, ut tradit Plinius, Lib. cap. xxii. Virgilius etiam id confirmat, *Ecl.*

*Nunc oblita mihi tot carmina, vox quæ
Marin*

Jam fugit ipsa: lupi Marin videre præ-

ACTUS IV. SCENA II.

DE MEA. CTESIPHO. SYRUS.

De. Profecto sum infortunatus: primum fratrem Mitionem nullo loco reperio: etiam dum illum quaerito, mercenarium, qui mercede conductus in villa operatur, vidi: is Ctesiphonem rure abesse ait: nec quid agere debeam, novi. *Ct. Syre. Sy. Quid dicis?* *Ct. Mene petit?* *Sy. Petit. Ct. Perditus sum. Sy. Age, forti animo esto. De. Quenam hæc est, o rem malam, infelicitas? quum nihil certi constituere possim, nisi quod à natura comparatus sum ad tolerandum adversitates: primus infortunia, & damna nostra patior: primus omnium subito ceteri so: primus si quid adversi imminet, nuncio: solus dolorem, si quid contingit, sentio. Sy. Hunc hominem vidisse beo: affirmat se scire primum, cum solus omnia ignoret.*

De. **N**Æ ego homo sum infelix: primum fratrem nusquam invenio gentium. Præterea autem, dum illum quaero, à villa mercenarium

Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agere scio.

Ct. Syre. Sy. quid ais? *Ct. men' quaerit?* *Sy. Quæritur. Ct. perii. Sy. quin tu animo bono?*

De. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo discernere,

Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis moribus:

Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia. Primus porro obnuntio: ægre solus, si quid sit.

Sy. Rideo hunc: primum ait se scire; is scire nescit omnia.

ANNOTATIO.

5 *Quid hoc, malum, infelicitatis?*] Hic malum pro interjectione positum, o malum

Nunc redeo: si forte frater redierit, viso.

Ct. Syre,

Secro, vide ne ille huc prorsus se irruat. *Sy.*

etiam taces?

cavebo. *Ct. nunquam hercle hodie ego istuc*

committam tibi:

me jam in cellam aliquam cum illa con-

cludam: id tutissimum est.

Age, tamen ego hunc amovebo. *De. sed ec-*

cum sceleratum Syrum.

Non hercle hic quidem durare quisquam, si

sic fit, potest.

equidem volo, quot mihi sint domini: quæ

hæc est miseria? *De. quid*

gannit? quid volt? quid ais, bone vir? hem,

est frater domi?

Quid, malum, bone vir mihi narras? equi-

dem perii. *De. quid tibi est?*

Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, &

istam psaltriam

me occidit. *De. hem! quid narras? Sy. hem,*

vide ut discidit labrum.

Quamobrem? *Sy. me impulsore hanc em-*

ptam esse ait. *De. non tu eum rus hinc modo*

duxe aiebas? *Sy. factum: verum post venit*

insaniens:

pepercit: non puduisse verberare hominem

senem?

me ego modò puerum tantillum in manibus

gestavi meis?

Laudo, Ctesipho: patrifas; abi, virum te

judico.

Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet,

manus.

Fortiter. *Sy. perquam, quia miseram mulie-*

rem & me servolum,

referire non audebam, vicit: hui, per fortiter!

Non potuit melius: idem quod ego sensit, te

esse huic rei caput.

De. Nunc revertor visurus

si frater forte reversus

fuert. *Ct. Syre, cave,*

precor, ne pater huc recta

prorsus cum impetu se in-

ferat. *Sy. Taces? ego ca-*

vebo. *Ct. Per Herculem*

minime hodie hanc rem ad-

ministrandam tibi manda-

bo: nam jam me in cella

aliqua, cum illa puella

conclusum occultabo: id

tutissimum est. *Sy. Fac*

ut videtur, tamen hunc

amoliar. *De. Sed ecce fla-*

gitiosum Syrum. *Sy. Per*

Herculem nullus quisquam

hic permanere, si ita con-

suescit agi, diutius potest.

Certe volo certior fieri, quot

dominos habeo: quæ est

hæc infelicitas? *De. Quid*

ille ganniens dicit? quid

garrit? quid tibi est, bone

vir? estne frater domi?

Sy. Quid tu, pro malum!

me appellas cum his ver-

bis, Bone vir? Equidem

occidi. *De. Quid queris?*

Sy. Rogas quid querar?

Ctesipho me pugnis miserum,

& istam fidicinam usque

contudit & pene confecidit.

De. Hem! quid ais? Sy.

Hem, aspice, ut diffidit mi-

hi labrum. *De. Qua de*

causa? *Sy. Me suatore*

queritur hanc fratrem

comparasse. *De. Nonne tu*

modo eum hinc ad villam

comitatum deduxisse aie-

bas? *Sy. Ita est: at ve-*

nit post furens: nullam ra-

tionem mei habuit: nonne

eum pudere debuit, homi-

nem senili ætate confectum

ictibus diffregisse? quem

ego modò puerulum in ul-

nis gerebam meis? *De.*

Laudo te, Ctesipho: simi-

lis es majorum, eja age,

te in hac adolescentuli æ-

tate jam virum esse dico.

Sy. Laudas? per Pollu-

crum posthac, si quid mentis habeat, manuum impetum. *De. Maeste fortitudine, Cte-*

srenue fecisti. *Sy. Valde vero strenue, qui infirmam feminam, & miseratione dignam, &*

id ipsum credit, quod ego, te esse auctorem harum turbarum.

ANNOTATIONES.

Quid ille gannit?] Conqueritur gan-

Gannire proprium est vulpium,

25 Patrifas,] Patris mores refert.

X 2

Sed

Sed estne frater intus in adibus? Sy. Non est. De. Dubito quoniam in loco eum inveniam. Sy. Scio ubi eum invenias, sed nunquam hodie tibi locum ostendam. De. Quid ais? Sy. Ita, non ostendam. De. Conteretur certe tibi mox caput. Sy. Verum latet me nomen illius hominis, apud quem est, sed locus mihi notus est. De. Indica ergo locum. Sy. Novistine ubi sita est porticus ad macellum, ad imum vicum, deorsum? De. Novi. Sy. Procede hac parte, recta per plateam sursum ascendens: ubi eo perveneris, clivus est declinans ad inferiorem vici partem: per hunc descende subito: exinde structum est ad hanc manum sacellum: prope angiportus est. De. In qua parte? Sy. Illic ubi ficus sylvestris procera est; novistine? De. Novi. Sy. Hac progredere. De. Is quidem angiportus est impervius. Sy. Verum merhercule: vah! tanta est stoliditas mea, ut vix me hominem esse dicas. Errare lapsus sum: in porticum iterum regredere. Sane hac compendiosior est via, & difficilior à via aberratur. Scisne ubi domus posita Cratini hujus locupletis? De. Scio. Sy. Ubi eam transferis, ad sinistram ito per rectam hanc plateam: quando ad Diana adem veneris, confer te ad dextram: priusquam ad portam urbis pervenias, apud ipsum lacum est pistrinum parvum, atque ex opposito fabri lignari officina: ibi est. De. Quid ibi facit Mitio? Sy. Lectulos discubitorios cum aëvnis fulcris, in bus sub sole cœnetur, construendos locavit. De. Ubi scilicet potationes celebratis: egregium sed nimis moror, quominus ad eum iter peragam.

Sed estne frater intus? Sy. non est. De. ubi illam quæram, cogito. Sy. Scio ubi sit, verum hodie nunquam monstrabo. De. hem, quid ais? Sy. ita. De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum, at nomen nescio Illius hominis, sed locum novi ubi sit. De. ergo locum. Sy. Nostin' porticum apud macellum hanc de sum? De. quidni noverim? Sy. Præterito hac recta platea sursum: ubi coneris, Clivos deorsum vorsum est, hac præcipit postea Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportus propter est. De. Quonam? Sy. illic, ubi etiam caput magna est; nostin? De. novi. Sy. pergit. De. Id quidem angiportum non est pervium, verum hercle: vah! Censen' hominem me esse? erravi: in porticum rursum redi. Sane hac multo propius ibis, & minor est ratio. Scisn' Cratini hujus ditis ædes? De. scio. Sy. ubi eas præterieris, Ad sinistram hac recta platea: ubi ad Diana veneris, Ito ad dextram: prius, quam ad portam venias apud ipsum lacum Est pistrilla, & exadvorsum est fabrica: ibi De. quid ibi facit? Sy. Lectulos in sole ilignis pedibus faciendos dedit. De. Ubi potetis vos: bene sane: sed cessate eum pergere?

A N N O T A T I O N E S.

43 Ad Diana veneris.] Sic absolute dicebant, non addito templum.

44 Apud ipsum lacum.] Lacus etiam sunt receptacula aquæ, ad aquandum, aut lavandum deductæ, quales multi Romæ fuerunt,

ut Curtius insigni aquæductu memorabilis qui à quadragesimo milliari in urbem perductus, opere arcuato tantæ altitudinis in omnes urbis montes facile distribuitur Plinius, Lib. XXXVI. cap. xv.

sane: ega te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.
hinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
pho autem in amore est totus: ego jam pro-
spiciam mihi: 50
jam adibo, atque unumquodque, quod qui-
dem erit bellissimum,
bam, & cyathos forbillans paulatim hunc pro-
ducam diem.

Sy. Perge: quidem ego te
trahabo, fatigabo hodie,
ut meritis es capularis
senex decrepitate. *Aschinus*
moleste tardat: prandium
corrumpitur: *Ctesipho* au-
tem amica operam omnem
dat suam: tempus jam est,
ut mihi consulam: nam jam
aggrediar, & quidquid erit
suavissimum decerpam, &
cyathos sapius exhauriens
sensim hunc traducam diem.

ANNOTATIO.

Silicernium.] Terentius vocat extremæ
senem, à silicernio, quod est prandium
re, quod conficiebatur circa silicem, id
pulchrum mortui sic *capularis senex* di-

citur à Plauto, & capuli decus, morti conti-
guus, capulo mox efferendus. *Capulus* au-
tem est feretrum, quod corpora capiat.

ACTUS IV. SCENA III.

MITIO. HEGIO.

EGO in hac re nihil reperio, quam ob
rem lauder tantopere, Hegio:
um officium facio: quod peccatum à nobis
ortum est, corripio.
si in illo me credidisti esse hominum numero,
qui ita putant;
fieri injuriam ultro, si quam fecere ipsi, ex-
postulant;
ultro accusant: id quia non est à me factum,
agi gratias? 5
Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in
animum induxi meum.
quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas,
Mitio,
que istæ eadem, quæ mihi dixti, tute dicas
mulieri:
picionem hanc propter fratrem ejus esse, &
illam psaltriam.
Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto,
eamus. *He.* bene facis: 10
m & illi animum jam relevabis, quæ dolore,
ac miseria
descit; & tu officio fueris functus: sed si ali-
ter putas,

Mi. Ego in hac re nih
meritum me video, cur tan-
tis laudibus me prosequaris,
Hegio: meo officio satisfac-
cio: pravum factum à
nobis emendo. Nisi me his
hominibus annumeres, qui
ita existimant se accepisse
injuriam, si aliquam fecere
ipsi; priores queruntur, &
accusant, non expectatâ
querelâ eorum, qui injuria
affecti sunt: id quis simi-
liter non feci, gratias lau-
dans agis? *He.* Ah, neu-
tquam: nunquam te alio
ingenio, ac tu es, mihi
finxi. Sed rogo, ut mecum
simul ad *Sofratam*, ma-
trem virginis *Pamphila*,
venias, Mitio, atque ista
eadem, qua mihi retulisti,
referas: suspicionem nempe
hanc de *Aschino* accidisse
propter fratrem ejus *Cresi-
phonem*, & hanc sciâcinam,
quam is amat. Mi. Si ita
justum esse arbitraris, aut
si ita fieri oportet, eamus.
He. Recte agis: nam ani-
mum recreabis illi, quæ
tristitia & solitudine con-
sumitur; etiam tu officium
feceris: sed si aliter tibi videtur faciendum,

egomet illi eadem dicam, quæ mihi dixisti. Mi. Imo ego unâ tecum ad eam ibo. He. Quod boni viri est, facis: omnes, quibus res sunt tenues, & paupercula, ad suspiciones, nescio quomodo, sunt procliviores: omnia in contemptum sui fieri putant: propter suam infirmitatem semper se contemni credunt. Quapropter si præsens eam alloquendo, te excusaveris, magis idoneum id erit ad eam placandam. Mi. Et rectum & verum est, quod suades. He. Sequere me ergo hac via ad domum Sostrata. Mi. Eamus.

Egomet narrabo quæ mihi dixti. Mi. imo ibo. He. bene facis:

Omnes, quibus res sunt minù secundæ, magis nescio quo modo

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis. Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Quapropter te ipsum purgare ipsi coram, placabilius est.

Mi. Et recte, & verum dicis. He. sequere me ergo hac intro. Mi. maxume.

He. Sequere me ergo hac via ad domum Sostrata.

A C T U S I V. S C E N A I V.

Æ S C H I N U S.

Curis distrahor atque animi angor: tantumne infortunium me inopinato invasit, ut neque quid de me faciam, nec quid agam, scire possim? omnes corporis mei partes timore languida & infirma factæ sunt: animus formidine attonitus est, & torpet: nihil mens consilii capere potest. Vah! qua ratione ex tantis difficultatibus me explicabo? suspectus factus sum Sostrata: illa credit me hanc fidicinam meæ voluptatis causâ pro me comparasse: anus canthara id mihi indicavit. Nam cum forte ea ad obstetricem hinc abbat, ego eam subito adivi, quæro quid rerum agat Pamphila, an tempus parienti inisset, an ea de causa ad obstetricem deducendam festinet: ad hæc verba illa vociferatur, Apage, apage, Æschine, satis diu nos verbis circumvenisti: satis promissis nobis spem falsam dedisti. Hem, quid istud rogo, inquam, est? quapropter hæc dicis, Canthara? Facesse, frueri illa fidicina, quâ delektaris. Animadverti statim illas suspicari me hanc fidicinam amare: sed tamen me retinui, cohibui ne quid inconsideratè de fratre illi anni loquaci referrem, ac manifesta res foret.

Discrucior animi: hocine de improvisom mihi obijci

Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum fiet?

Membra metu debilia sunt: animus timore stupuit: pectore

Consistere nihil consilii quicquam potest. Vah! quo modo

Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspitudo de me incidit,

Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi emisse hanc psaltriam:

Anus indicium id fecit mihi.

Nam ut hinc forte ea ad obstetricem missa esset, ubi eam vidi, illico

Accedo, rogo, Pamphila quid agat, jam parit adfiet,

Eône obstetricem accersat: illa exclamat, Abi, jam Æschine,

Satis diu dedisti verba: fat adhuc tua nos circumstrata est fides.

Hem, quid istuc, obsecro, inquam est? valeas habere illam quæ placet.

Sensi illico id illas suspicari: sed me repressum, non

Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fuisse palam.

Ne quid de fratre illi anni loquaci referrem, ac manifesta res foret.

quid faciam? dicamne fratris esse hanc?
quod minime est opus

15
quam efferri: age, mitto: fieri potis est, uti
ne qua exeat.

id id metuo uti credant: tot concurrunt veri-
similia.

met rapui, ipse egomet solvi argentum, ad
me abducta est domum:

adeo mea culpa fateor fieri: non me hanc
rem patri, ut ut

gesta, indicasse? exorasssem ut eam ducerem
domum:

20
statum est usque adhuc: nunc porro, Æschine,
expergiscere.

nunc hoc primum est; ad illas ibo, ut purgem
me: accedam ad fores:

perii: horresco semper, ubi fores pultare hæc
occipio miser.

heus, heus, Æschinus ego sum; aperite aliquis
actutum ostium.

edit nescio quis: concedam huc.

25
trepidus & frigore corpus rigescit semper, quoties hoc ostium pulsaturus sum. Heus, heus, ego
Æschinus, ocinus mihi fores referate. Exis nescio quis: interea huc secedam.

Nunc quid debeo facere?
dicamne hanc psaltriam
fratris amicam esse? quod
nullo modo oportet palam
fieri: age, omitto illud:
fieri enim potest ut hoc non
diuulgetur. Vereor autem,
ut credant hanc fidicinam
me mihi non rapuisse: tot
conveniunt indicia, quibus
id conjici potest. Ego ipse
rapui illam lenoni, ipse ego-
met numeravi pretium pro
ea, inde illam raptam in
ades adduxi. Fateor me in
causa & culpa fuisse, cur
in hanc suspicionem incide-
rem; quia debui patri rem
dixisse, uti gesta est; ab eo
impetrassem, ut eam pro
uxore domum ducerem:
segnis, & tardus fui huc us-
que; nunc vero, Æschine,
a socordia te excita. Nunc
hoc primum faciam, illas
conveniam, ut eis omnem
suspicionis causam adimam;
& crimen a me remove-
am: fores pulsabo: interii

ACTUS IV. SCENA V.

MITIO. ÆSCHINUS.

ITA uti dixti, Sostrata,

Facite: ego Æschinum conveniam, ut,
quomodo acta hæc sunt, sciat.

quis ostium hoc pultavit? Æsch. pater hercle
est; perii. Mi. Æschine.

Quid huic hinc negoti est? Mi. Tunc has pe-
pulistis fores? tacet.

hunc aliquantisper non ludo? melius est: 5
quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit
credere.

mihi respondes? Æsch. non equidem istas,
quod sciam.

Ita? nam mirabar quid hinc negoti esset tibi.

rebuuit: salva res est. Æsch. dic fodes, pater,

ubi vero quid istic est rei? Mi. nihil mihi qui-
dem.

10
debatur, quid rei agendum hic haberes. Pra pudore rubore suffusus est: res bene se habebit. Æsch.
quæso, pater, tute vero quod negotium hic gerendum habes? Mi. Nullum quidem mei causa.

Mi. Sostrata, ita ut vos
monui, facite: ego Æschini-
num adibo, ut intelligam ab
eo, quomodo hæc res acta
sint. Sed quis has fores
pulsavit? Æsch. Per Hercu-
lem pater ipse est; occidi.
Mi. Æschine. Æsch. Quod
negotium habet pater hic?
Mi. Tunc hoc ostium pul-
sasti? file. Quid me im-
pedit nunc, quominus hunc
per aliquod tempus ludibrio
habeam? istud opportunum
est, & conveniens, quoniam
hoc secretum nunquam fidei
meæ committere voluit. Ni-
hil mihi interroganti respon-
des? Æsch. Non equidem
istud ostium, quantum scio,
pulsavi. Mi. Non pulsasti?
nam mirum quidem mihi

Sed quidam ex amicis modo me huc è foro advocavit, ut ei adessem, & consilio meo auxiliarer. *Æf.* Quapropter? *Mi.* Ego dicam tibi. Quadam femina inopes in istis adibus habitant; has puto tibi esse ignotas, & proculdubio ita est: neque enim multo antehac huc advenerunt. *Æf.* Quid tum postea? *Mi.* Puella ibi est cum matre. *Æf.* Continua sermonem, quæso. *Mi.* Hæc puella patre vita functo privata est: hic meus amicus est illi cognitione proximus: huic lex Solonis vult uxorem esse, aut si ille eam non duxerit, dotem ei orba dare. *Æf.* Alium est de me. *Mi.* Quid tibi est? *Æf.* Nihil male est: progredere. *Mi.* Is vero huc profectus est, ut eam hinc secum abducat: nam habitat Miletii. *Æf.* Hem! virginem hanc ut abducat? *Mi.* Sic facturus est. *Æf.* Itane quæso tam procul hinc, Miletum eam avehat? *Mi.* Sic est. *Æf.* Animo linguor pra dolore. Quid illa mulieres animi habent, quid dicunt? *Mi.* Quid illas putas dicere? nihil. Mater hoc excoGITAVIT, dicit filiam peperisse puerum ex alio nescio quo homine, cuius nomen celat: illum esse præferendum huic Milesio, ut eam ducat uxorem: *Æf.* Eho! nonne hæc aequitati consentanea esse arbitraris? *Mi.* Minime. *Æf.* Quamobrem, quæso? illamne hinc avehat? *Mi.* Ita est. Quid est causa cur non abducat? *Æf.* Dura mente, & misericordia experte egistis, tu pater, & Milesius ille amicus cum his mulieribus, & ut ingenue dicendum est, non ut viros liberales & honestos decet. *Mi.* Quid ita? *Æf.* Quid ita rogas? quomodo animatum & affectum fore hunc misellum censes, qui cum hac gine nunc usque conversatus est tanquam uxore sua? qui infelix etiam forte nunc ejus amore flammatus est, quando intuebitur hanc crudeliter præsentem sibi præsentem auferri, & abstrahi in speculum suum? factum immitte, & vituperandum, pater. *Mi.* Qua de causa hac ais? an pater uxorem promisit? an in manum tradidit? quando nuptia facta sunt? cuiusnam auctoritate præbrata? cur duxit uxorem ad alium pertinentem? *Æf.* An otiose desiderare

Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum sibi. *Æf.* quid? *Mi.* ego dicam
tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ;
Opinor eas non nosse te, & certe scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. *Æf.* quid
tum postea?
Mi. Virgo est cum matre. *Æf.* perge. *Mi.* hanc
virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *Æf.* perii. *Mi.*
quid est?
Æf. Nil, recte: perge. *Mi.* is venit, ut secum
avehat:
Nam habitat Miletii. *Æf.* hem! virginem ut
cum avehat?
Mi. Sic est. *Æf.* Miletum usque obsecro? *Mi.*
ita. *Æf.* animo male est.
Quid ipsæ? quid aiunt? *Mi.* quid illas censes
nihil enim.
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat
Priorem esse illum, non oportere dari.
Æf. Eho, nonne hæc iusta tibi videntur postea
Mi. Non. *Æf.* obsecro, non? an illam hinc
ducat, pater?
Mi. Quidni illam abducat? *Æf.* factum à viro
duriter,
Immisericorditerque, atque etiam, si est, pater,
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
Mi. Quam ob rem? *Æf.* rogas me? quid
tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consuevit prius?
Qui infelix haud scio an illam misere nunc amare
Cum hanc sibi videbit præsens præsentem eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
Mi. Qua ratione istuc? quis despondit? quid
dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? *Æf.* an federe oportuit

A N N O T A T I O.

20 Miletii.] Urbs Cariae, nunc dicta Milaxæ.

virginem tam grandem, dum cognatus hinc
veniret expectantem? hæc, mi pater, 40
dicere æquom fuit, & id defendere.

Ridicule, advorsumne illum causam dicerem.
veneram advocatus? sed quid, Æschine,
ra? aut quid nobis cum illis? abeamus:
quid est?

lacrumas? Æf. pater, obsecro, ausculta.

Mi. Æschine, audiavi omnia, 45
scio; nam amo te: quo magis, quæ agi, curæ
sunt mihi.

Ita velim me promerentem ames, dum vi-
vas, mi pater,

ne hoc delictum admisisse in me, id mihi ve-
hementer dolet,

ne tui pudet. Mi. credo hercle: nam inge-
nium novi tuum

male: sed vereor ne indiligens nimium sis.

qua civitate tandem te arbitrare vivere? 51

invenisti vitia, quam te jus non fuerat tan-
gere.

id Peccatum primum magnum, magnum, at
humanum tamen:

ne alii sæpe, item boni: at postquam evenit,
cedo,

quid circumspexisti? aut nunquid tute pro-
spexisti tibi? 55

fieret? qua fieret? si te ipsum mihi puduit
dicere;

resciscerem? hæc dum dubitas, menses abi-
erunt decem.

didisti te, & illam miseram, & gnatum, quod
quidem in te fuit.

? credebas dormienti hæc tibi confecturos
Deos?

ne tua opera illam in cubiculum iri deductum
domum? 60

in cæterarum rerum te socordem eodem
modo.

o animo es, duces uxorem hanc. Æf. hem!

Mi. bono animo es, inquam. Æf. pater,

obsecro, num ludis tu nunc me? Mi. ego te?

quamobrem? Æf. nescio:

nam amicam, & infantem ex ea susceptum, teque ipsum magnis periculis & miseriis, quan-
tum pestum fuit. Quid tibi persuadebas eventurum ita cessando? tibi desidenti, & sterenti?
Deos peracturos? & amica, te otioso, & nullo modo allaborante, deductionem ad ades tuas
iri? Egredere tulerim si in cæteris tuis rebus ita negligens fueris. Sed hilari esto animo, illam
nam accipies. Æf. Hem! Mi. Latus esto, inquam. Æf. Pater, dic mihi, quæso, an non me
Mi. Ego te ludificer? quamobrem? Æf. Nescio:

domi virginem nubilem
oportuit sine conditione, &
illam expectare, quoad pro-
pinquus ille eam uxorem
peteret? Hæc, mi pater,
te dicere justum fuit, &
in defensionem virginis pro-
ferre. Mi. Quam ridiculus
es? an arbitraris me de-
buisse contra illum verba
facere, qui me sibi advoca-
tum adjunxerat? Sed quid
hæc nostra interest, Æf-
chine? aut quid nobis cum
illis negotiis? abeamus hinc.
Quidnam est? cur lacry-
maris? Æf. Pater, oro ut
me audias. Mi. Æschine,
accepi omnia qua dicturus
es, & probe scio; nam te
amo, eoque majorem cu-
ram eorum qua agis, gero.
Æf. Ita velim hunc erga
me amorem contineres, dum
vitam agas, & eo me dig-
num præstem, mi pater, ut
me hanc culpam commi-
sisse vehementer doleo, &
tui gratiâ pudore suffun-
dor. Mi. Facile id credo:
nam quam proba sis indolis
& ingenua scio: sed metuo
ne in rebus tuis negligentior
sis atque incautior. In
quanam civitate demum
opinaris te agere? nonne
Athenis vivis, ubi leges vi-
gent? Virgini vitium obtu-
listi, quam ne quidem attingere
tibi licitum fuit. Jam
crimen istud primum grave
est, grave certe, at in homi-
nem potest cadere: admisere
illud quoque sapissime viri
alii, etiam probi: at post-
quam id fecisti, dic, qua-
so, quodnam remedium cir-
cumspiciendo, huic facto at-
tulisti? Nunquid tu ipse
previdisti rebus tuis? quid
faciendum foret? & qua
modo fieret? Aut si pu-
dore impeditus fuisti, quo-
minus id mihi tute ipse de-
clarares, an fecisti ut per
alios id inaudirem? dum
dubius animi, quid agere
debueris, hæres, menses
elapsi sunt decem. Obsecristi

Nisi,

nisi quia tantopere hoc ita esse cupio, eò vehementius metuo ut succedat. Mi. Ad ades nostras proficiscere, ac Deos precibus exora, ut postea uxorem accersendam cures : proficiscere. Æs. Quid, tam cito uxorem ? jamne ? Mi. Jam. Æs. Jam ? Mi. Quantum cito fieri potest. Æs. Ita velim, pater, ut Dii omnes odio me habeant, nisi te plus oculis meis amo. Mi. Quid, plus illâ Pamphila ? Æs. Tantum, quantum illam. Mi. Abunde est, & plus quam mihi satis est. Æs. Sed ubinam est homo ille Milesius ? Mi. Discessit, naufragio periit, postquam mari se dedit : sed cur tam diu moraris ? Æs. Abi, pater ; te potius Deos precari convincit : nam certus sum, quod multo magis probus & pius in eos es, quam ego sum, illos potius te exaudituos. Mi. Ego intrò domum eo, ut curem omnia paranda, quibus nunc usus est : tu ea, quæ te monui, exequere, si sapiens es. Æs. Quanam hac res est ? hocne est patris officium facere ? aut hocne est filium se prestare ? Si frater, aut sodalis meus esset, quod pacto magis obsecundaret voluntati meæ ? Nonne tam bonus pater singulari amore prosequendus est ? hicne an non in oculis gerendus est ? hem ! itaque, cum se mihi tam benigne accomodat, in magnam me jecit curam, ut caveam ne quidquam faciam inconsiderate quod illi displiceat : nam sciens & diligens ne id faciam, diligenter curabo. Sed differo demum introire ? mihi videndum est ne nuptias meas retardem.

Nisi, quia tam misere hoc esse cupio verum, vereor magis.

Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem accersas : abi.

Æs. Quid ? jamne uxorem ? Mi. jam. Æs. jam.

Mi. jam quantum potest. Æs. Di me, pater.

Omnes oderint, ni magi' te, quam oculos meos.

Mi. Quid ? quam illam ? Æs. æque. Mi. per nignè. Æs. quid ? ille ubi est Milesius ?

Mi. Abiit, periit, navem ascendit : sed cur cessas ?

Æs. abi, pater :

Tu potius Deos comprecare : nam tibi eos, carum scio,

Quo vir melior multo es quam ego sum, obtemperaturos magis.

Mi. Ego eo intro, ut, quæ opu' sunt, parare fac tu, ut dixi, si sapias.

Æs. Quid hoc negoti ? hoc est patrem esse, hoc est filium esse ?

Si frater aut sodalis esset, quî magi' morem rareret ?

Hic non amandus ? hiccine non gestandus inest ? hem !

Itaque adeo magnam mi iniecit sua committente curam,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit : fac cavebo.

Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptiis egrediamur ?

ACTUS IV. SCENA VI.

DE MEA.

Ultro citroque commean-
do totus defatigatus sum :
Dii te, Syre, male perdant,
qui tam male iter mihi
monstrasti. Totam urbem
molestè circumivi ad finem usque ; ad portam, ad lacum, & quò non perveni ? neque illie ulla fabri taberna : neque fratrem Mitionem ullus hominum se vidisse dicebat : nunc vero constitui domi assidue permanere, donec reversus fuerit.

DEfessus sum ambulando : ut, Syre, te cum Monstratione magnus perdat Jupiter. Perreptavi usque omne oppidum, ad portam, cum,

Quò non ? neque fabrica ulla erat, neque fratri homo

Vidisse se aiebat quisquam : nunc vero domi Certum obsidere est, usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MITIO. DEMA.

IBO, illis dicam nullam esse in nobis moram.

Sed eccum ipsum: te jam dudum quæro, Mitio. (gentia

Quidnam? *De.* fero alia flagitia ad te illius adolescentis. *Mi.* ecce autem. *De.* nova, Italia. *Mi.* ohe, jam. *De.* ah, nescis qui vir fiet. *Mi.* scio.

O stulte, tu de psaltria me somnias: hoc peccatum in virginem est civem. *Mi.* scio.

Ohe, scis, & patere? *Mi.* quidni patiar? *De.* dic mihi. (quidem.

clamas? non insanis? *Mi.* non; malim Puer natus est. *Mi.* Dî bene vortant. *De.* virgo nihil habet.

Audivi. *De.* & ducenda indotata est? *Mi.* scilicet.

Quid nunc futurum est? *Mi.* id enim, quod res ipsa fert:

huc transferetur virgo. *De.* ô Jupiter! siccine pacto oportet? *Mi.* quid faciam amplius?

Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet, malare certe est hominis. *Mi.* quin jam virginem

pondi: res composita est: fiunt nuptiæ: ampli metum omnem: hæc magis sunt hominis. *De.* cæterum

facet tibi factum, Mitio? *Mi.* non, si queam malare: nunc cum non queo, æquo animo fero.

Vita est hominum, quasi cum ludas tesseris; 21
quod, quod maxume opus est jactu, non cadit,
quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

Corrector! nempe tua arte viginti minæ

si homo ratione aliqua es praditus, dolore te simules. *Mi.* Quinimo virgo jam desponsa est: res transacta est, & omnis contentio placata: pacta sunt nuptia: omnem timoris ademi matri & virgini: hæc magis sunt hominis ratione pradii, quam ea qua suades. Stramen, placet tibi factum istud *Aschini?* *Mi.* Minime, si infectum reddere possim: nunc non possim, id patienter tolero: Vita hominum non absimilis est ludo tesserarum; si quod optas, non cecideris feliciter, opus est, ut quod infasta & aversa fortuna cecidit, illud arte & in-
corrigas. *De.* Egregium scilicet correctorem! tua arte effectum est, ut viginti minæ

Mi. Ibo, & Sostrata, filiaque ejus Pamphila nunciabo nos in mora non esse nuptiis celebrandis. *De.* Sed ecce ipsum fratrem: te jam pridem perquiro, Mitio. *Mi.* Quidnam affers novi? *De.* Fero alia flagitiosa facinora ad te boni illius adolescentis. 5
Mi. Ecce autem ea, qua solet, objicit. *De.* Recentia, capitis pœna digna. *Mi.* Ohe, jam satis est. *De.* Ignoras qualis vir sit. *Mi.* Probe scio qua fecit. *De.* Ah inepte, tu tibi persuades falsò, me de fidicinâ renunciare: hoc recens flagitium factum est in virginem civem Atticam. *Mi.* Sat scio. *De.* Eho, scis, & tamen id permittis fieri? *Mi.* Quamobrem non permittam? *De.* Dic mihi, quare non clamitas, increpas, tanquam ad insaniam redactus? *Mi.* Non; malim quidem, si fieri posset, aliter esse. *De.* Ex illa virgine genuit filium. *Mi.* Dii bene feliciterque id succedere velint. *De.* Virgo illa nullam omnino rem possidet. *Mi.* Rescivi. *De.* Et illam uxorem accipiet sine ulla dote? *Mi.* Nimirum talem ducet. *De.* Quid nunc inde eventurum est? *Mi.* Id scilicet, quod res ipsa, ut est, suadet: virgo ex adibus matris ad nostras huc deducetur. *De.* O Jupiter! siccine agendum est? *Mi.* Quid me vis amplius agere? *De.* Quid agas? si verè de his rebus non doles,

pro fidicina absumpta & perdita sint : quæ fidicina abigenda hinc est, aut pretio vendita, aut gratis data. *Mi.* Neque est nobis emptor, neque vendere libet. *De.* Quid ea igitur facies ? *Mi.* Domi sedebit. *De.* Proh Daorum fidem ! meretrice & materfamilias unâ in ædibus tuis morabuntur, atque habitabunt ? *Mi.* Quidni ? *De.* Num sana mentis es ? *Mi.* Profecto me talem esse censeo. *De.* Ita mihi Dii sint propitii, ut jam tuam amentiam perpescam habeo : te quippe conaturum credo, ut habeas psaltriam cum quâ vocem cantando exerceas. *Mi.* Cur non ? *De.* Et nova etiam nupta eadem cantica docebitur ? *Mi.* Scilicet ita fiet. *De.* Tu vero inter eas funem ducēs, & chori præfultor eris, & princeps. *Mi.* Egregie. *De.* Egregie ? *Mi.* Etiam tu nobiscum unâ saltabis, si te usus fuerit. *De.* Hei mihi ! non te horum pudeat ? *Mi.* Nunc vero istam tuam iracundiam abjice, atque ita, ut convenit, hilaritati & lubentia indulge in tui filii nuptiis. Ego hos adibo, postea huc revertor. *De.* O Jupiter ! hanc ne vitam ducere oportet ? hosne esse mores ? hanc insaniam ? uxor indotata domum deducitur : meretricis fidicina ædibus excepta est : domus sumptibus dissolvitur : adolescens libidine & luxu fervens : pater mentis inops & insanus : adeo ut ipsum Salutis numen potestatem non habeat, quantumvis eam hanc familiam servandi.

Pro psaltria perire : quæ, quantum potest, Aliquò abjicienda est ; si non pretio, gratis.

Mi. Neque est, neque illam sane studeo vendere.

De. Quid igitur facies ? *Mi.* domi erit. *De.*

Divûm fidem !

Meretrix, & materfamilias una in domo ?

Mi. Cur non ? *De.* sanumne te credis esse ? *Mi.* equidem arbitror.

De. Ita me Dî ament, ut video ego tuam inepiam :

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

Mi. Cur non ? *De.* & nova nupta eadem discet ? *Mi.* scilicet.

De. Tu inter eas restim ductans saltabis. *Mi.* probe. *De.* probe ?

Mi. Et tu nobiscum unâ, si opus sit. *De.* mihi !

Non te hæc pudet ? *Mi.* jam vero omitte, mea,

Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti deceat, Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.

Ego hos conveniam, post huc redeo. *De.* o piter !

Hancine vitam ? hosne mores ? hanc demeretriciam ?

Uxor sine dote veniet : intus psaltria est :

Domu' sumptuosa : adolescens luxu perditus :

Senex delirans : ipsa, si cupiat, Salus

Servare prorsus hanc familiam non potest.

ANNOTATIONES.

34 *Restim ductans.*] Lusus est natus, ut refert Donatus, ab eo fune, quo equus ligneus Græcorum in Trojam introductus est. In hoc ludu manibus funem tenentibus saltare solent. Choreæ Princeps & præfultor funem ducit, quem alii, eodem fune apprehenso, præeuntem sequuntur.

43 *Ipsa, si cupiat, Salus.*] Colebatur Salus Romæ pro Dea ; cujus ædes à Caio Julio Cæsare in bello Samnitico vocata & ab eodem Dictatore dedicata.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS. DEMA.

Æ Depol, Syrisce, te curasti molliter,
Lauteque munus administrafti tuum.
: sed postquam intus sum omnium rerum
satur,

deambulare huc libitum est. *De.* illud sis vide
mplum disciplinæ. *Sy.* ecce autem hic adest
ex noster: quid fit? quid tu es tristis? *De.*
oh scelus!

Ohe, jam tu verba fundis hic sapientia?

Tun? si meus esses. *Sy.* dis quidem esses,
Demea,

tuam rem constabiliffes. *De.* exemplum om-
nibus

arem ut esses. *Sy.* quamobrem? quid feci?

De. rogas?

ipsa turba, atque in peccato maxumo,

od vix sedatum satis est, potast, scelus,

efi re bene gesta. *Sy.* fane nollem huc exitum.

fecisti, quaris? in ipsa rerum perturbatione, atque in gravissimo crimine, recenti adhuc,
e sopito, potationibus te totum dedisti, quasi triumphans victoriâ reportatâ. *Sy.* Certe nollem
ex adibus prodiiſſe.

Sy. Per adem Pollucis,
Syrisce, corpus delicate fo-
visti, & magnifice officio
tuo functus es. Jam abi:
sed postquam in adibus
lautitiis omnibus atque
epulis ad satietatem me
implevi, huc prodire &
expatiari visum est. *De.*
Vides specimen illud egre-
gium disciplina. *Sy.* Ecce
autem conspicio senem:
quid rei agitur? quid
maſtus es, & irato simi-
lis? *De.* Oh! scelerate.
Sy. Ohe! jam tu incipis
diffuere verbis sapientibus?
De. Tunc hæc facias? si
meus esses. *Sy.* Dives esses
re tua familiari bene ad-
ministratâ & constitutâ,
Demea. *De.* Efficerem ut
exempli loco omnibus esses
propositus. *Sy.* Qua de
causa? quid feci? *De.*

10

ANNOTATIONES.

Syrisce.] Syrus Syriscum se vocat, dimi-
ta formâ, blandiendi causâ. Syrisceus est
simineum ad reponendas ficus.

Quasi re bene gesta.] Rem gerere pro-
dicebant, cum victis hostibus, insignem

aliquam victoriam retulerant. Horatius:

Rem gerere, & captos ostendere civibus hostes
Attingit solium Jovis, & caelestia tentat.

Principibus placuisse viris non ultima laus est.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO. SYRUS. DEMA.

Heus, Syre; rogat te Ctesiphon ut redeas.
Sy. abi.

Quid Ctesiphonem hic narrat? *Sy.* nihil.

De. eho, carnufex

Ctesiphon intus? *Sy.* non est. *De.* cur hic
nominat?

Dr. Heus, Syre; rogat te
Ctesiphon ut ad se redeas.
Sy. abi. *De.* Quid de Cre-
siphone hic loquitur? *Sy.*
Nihil. *De.* Eho! carni-
fex, an Ctesiphon hic intus
est? *Sy.* Non est. *De.* Cur
hic igitur illum nominat?

Sy. Est

Sy. Alium vocat ejusdem nominis parasitum parvulum; nonne tibi notus est? De. Mox discam quis sit. Sy. Quid agis, Demea? quò abis? De. Ne me detine. Sy. Ne abeas, dico. De. Non manum à me tollis, & desinis me tenere, verbero? An vis jam tibi caput disrumpi, & cerebro viam spargi? Sy. En discessit. Conviva certe hic erit parum jucundus, præcipue Ctesiphoni: quid ego nunc agam? nisi dum hæ turbæ sedata fuerint, interea in angulum aliquem

Sy. Est alius quidam parasitaster parvulus, Nostin'? De. jam scibo. Sy. quid agis? quò abis? De. mitte me.

Sy. Noli, inquam. De. non manum abstinere mastigia?

An tibi jam mavis cerebrum dispergam? Sy. abit.

Ædepol commissatorem haud sane commodum, Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam? Nisi, dum hæ filesunt turbæ, interea in angulum Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi-

agam.

ne abdum, & per somnum hoc villi, quod caput tentat, decipiam.

ANNOTATIO.

11 Hæc villi:] Ut Syrus se Syricum, ita vinum villum, appellat, ὑποκρημνισ.

ACTUS V. SCENA III.

MITIO. DEMA.

Mi. Parata à nobis sunt omnia, Sostrata, ubi vis, nuptiæ fiens: sed quisnam è domo mea exiens, tam impetuosè fores impulit? De. Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid exclamem, aut quos quaestus effundam? ô cælum! ô terra! ô maria Neptuni! Mi. Me miserum! Demea audivit omnia de amore Ctesiphonis. Hoc scilicet est causa tot vociferationum: jurgia contra me excogitata sunt, sed tamen auxiliandum est Ctesiphoni. De. Ecce, adest corruptor liberorum nostrorum. Mi. Tandem cohibe iracundia tua impetum, quique à sana mente excurristi, tandem ad eam redi. De. Cohibui, redii, prætermitto convicia omnia: rem ipsam & causam litis veram consideremus: inter nos convenit, & tute hoc distavisti, ne tu mei filii curam susciperes, neque ego tui: nonne hoc verum est, quod dico? Mi. Non diffiteor: sic est, ut ais. De. Cur nunc meus Ctesipho apud te potationibus indulget? cur in adibus tuis id ei permittis? cur cum pecunia amicam comparas, Mitio? nonne æquum est, ut idem jus mecum obsequer?

Mi. **P**arata à nobis sunt, ut dixi, Sostrata, Ubi vis: quisnam à me pepulit graviter fores?

De. Hei mihi, quid faciam? quid agam? clamem? aut querar?

O cælum! ô terra! ô maria Neptuni! Mi. tibi,

Rescivit omnem rem: id nunc clamat: illic Paratæ lites: succurrendum est. De. ecce adest

Communis corruptela nostrum liberum.

Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad redi.

De. Repressi, redii, mitto maledicta omnia: Rem ipsam putemus: dictum hoc inter nos Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum, Neve ego tuum? responde. Mi. factum est: nego.

De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum? Cur emis amicam, Mitio? nam qui minus Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum tibi?

De. Cur nunc meum Ctesipho apud te potationibus indulget? cur in adibus tuis id ei permittis? cur cum pecunia amicam comparas, Mitio? nonne æquum est, ut idem jus mecum obsequer?

ando ego tuum non curo, ne cura meum.

Non æquom dicis, non : nam vetus verbum hoc quidem est ;

omnia esse amicorum inter se omnia.

Facete: nunc demum istæc nata oratio est.

Ausculata paucis, nisi molestum est, Demea. 20

incipio, si id te mordet, sumptum filii

faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:

illos duos olim pro re tolerabas tua,

sed satis putabas tua bona ambobus fore,

ne tum uxorem credidisti scilicet

utrum: eandem illam rationem antiquam

obtime:

serva, quære, parce: fac quamplurimum

relinquas: gloriam tu istam obtine:

quæ præter spem evenere, utantur sine.

Summa nihil decedet: quod hinc accesserit, 30

de lucro putato esse: omnia si hæc voles

nimo vere cogitare, Demea,

mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.

Mitto rem: consuetudinem ipsorum. *Mi.*

mane:

istuc ibam: multa in homine, Demea, 35

insunt, ex quib' conjectura facile fit,

cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,

licet impune facere huic, illi non licet:

quod dissimilis res sit, sed quod qui facit:

ego esse in illis video: ut confidam fore ita,

volumus: video sapere, intelligere, in loco 40

iri, inter se amare: scire est liberum

quando igitur tuus filius mihi cura non est, ne meus sit tibi cura. *Mi.* Minime iustum est, quod ais: nam vetus adagium aduersatur; communia esse amicorum inter se omnia. *De.* Festive quidem id dictum est: sed cur nunc tandem hoc adagium usurpas? *Mi.* Frater, rogo ut hæc pauca audias, si non tibi incommodum est. Primum si id te pungit, & dolore afficit, quod sumptus filii tui faciunt: fac ut hæc animo reputes; tu quondam illos educabas, prout facultates tua ferebant, cum credebas rem tuam familiarem satis amplam fore eis ambobus, meque etiam uxorem accepturum: eandem rationem putare perge, eadem antiqua ratio tibi constet: rem familiarem attente serva, auge, parce ea utere: stude ut eis quam ingentes poteris divitias relinquant; gloriam tu istam propriam posside: sed bonis meis, quæ contra quam sperabas tibi & ipsis obvenere, permitte ut utantur illi & fruantur. De rationibus rei tua nihil detrahatur: quod de meis bonis tibi accreverit, id omne tanquam inopinatum lucrum te invenisse existima: hæc si lubet serio ad

revocare, Demea, & te, & me, & illos ingentibus animi molestiis, & agnitudinibus liberare. Mitte sermonem de opibus, & divitiis: de prava vita eorum ratione dicamus. *Mi.* Expecta, si quod dicturus eras; ad istud respondere parabam: Certum est, Demea, multa in hominibus inesse, ex quibus conicere possumus, cum duo eandem rem faciunt, uni nocituram eam non alteri; adeo ut quis dicere possit, huic licet sine periculo damni id agere: illi non licet: sed res ipsa sit quandoque dissimilis, sed quod ii qui eam faciunt, dissimiliter affecti sunt: atqui hæc signa quæ dico, illis insita esse video; adeo ut certam spem habeam eos tales quales optamus esse: perspicio eos sapientes & prudentes esse, verecundos, & modestos esse tempore, amore mutuo conjunctissimos: unde facile intelligere licet liberale illis esse

ANNOTATIONES.

[Multa in homine, Demea, signa insunt.] loci obscuri sententia est; homini intelligere facile est, de vita, & moribus hominum sententiam, æstimare animum, & ingenium ipsorum; adeo etiam, ut cum rem eandem facere videntur, dicat tamen peritus re-estimator, hoc licet facere huic, qui sci-

licet liberali ingenio præditus est, nec facile corrumpi potest: illi non licet, nimirum qui per naturæ improbitatem indulgentia abutitur.

40 Quæ ego in illis esse video:] Ordo, & sensus hic est; multa in homine signa sunt, ex quibus conjectura facile fit: quæ ego in illis esse video, ut confidam fore ita, ut volumus.

Ingenium,

ingenium, & nobilem animum: quamobrem, quamdocumque libuerit, eos in rectam vitam reducere poteris: verum metuis fortasse ne rei familiari augenda minus studeant; ô noster Demea, ad omnia alia, ætate peritiores simus, veram senectus hoc vitium inducit in homines; plus multo quam satis est de divitiis accumulandis laboramus; ad quod illos hac ætas senilis satis instigabit. De. Cavendum est ne speciosa ista dua rationes, & tuus iste mitis & facilis animus nos perdant, & filios nostros. Mi. Ne metue, hoc non adveniet, omittite ista verba mali ominis, permittite ut sis hodie in mea potestate: explica frontem. De. Nimirum tempus id requirit, faciendum est, quod vis: verum cum primum dies lucebit, cras hinc discedam. Mi. Imo de nocte quoque, si libet, dummodo hunc diem hilariter transigas. De. Et istam quoque fiduciam mecum hinc abducam. Mi. Præclaram rem feceris, ita illic filium addixeris atque affixeris: sed vide ut illam studiosè conserves. De. Dabo operam ut istud fiat: efficiam ut illic, in villa, favillis, fumo, ac pulvere farina subtilissimo impleatur coquendo, ac molendo: præterea ardenti meridiei hora ipsa eam mittam in agrum, ut stipulas colligat, tam tostam eam reddam, & nigram, quam bo est. Mi. Id mihi jucundum est. Nunc te judico esse sapientem; & profecto tuum etiam lium adigas etsi invitum ut concumbat eum ea. De. Hac dicens me deludis? felix, qui ita animo latus es, & miseriarum sensum abjecisti. Ego vero miseria sentio. Mi. Ah! perseveras tristitia? De. Jam, jam tristitiam mitto. Mi. Igitur ingredi domum, & nuptiis faciendum hunc insumamus diem.

Ingenium, atque animum: quovis illos tu dices. Reducas: at enim metuas, ne ab re sint tamen. Omissiores paulo: ô noster Demea, Ad omnia alia ætate sapimus rectius: Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus. Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est. Quod illos sat ætas acuet. De. ne nimium moror. Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio. Et tuus iste animus æquus subvortat. Mi. Non fiet: mitte jam istæ: da te hodie mihi. Exporge frontem. De. scilicet, ita tempus facit. Faciendum est: cæterum rus cras cum filio Cum primo lucu ibo hinc. Mi. imo de nocte cenfeo: Hodie modo hilarum te face. De. & istam præteritiam Unà illuc mecum hinc abstraham. Mi. pugna veris. Eo pacto prorsus illi alligaris filium. Modò facito ut illam serves. De. ego istuc ro: atque Ibi favillæ plena, fumi, ac pollinis Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc, Meridie ipso, faciam, ut stipulam colligat. Tam excoctam reddam atque atram, quam bo est. Mi. placet. Nunc mihi videre sapere; atque equidem filium Tum etiam si nolit, cogas, cum illa unà cubet. De. Derides? fortunatus, qui isto animo fiet. Ego sentio. Mi. ah, pergisne? De. jam desino. Mi. I ergo intro, & cui rei opus est, ei hilarum hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA IV

D E M E A.

Unquam ita quisquam bene subducta ratione
ad vitam fuit,

in res, etas, usus, semper aliquid apportet novi,
quid moneat: ut illa, quæ te scire credas, ne-
scias;

quæ tibi putaris prima, in experiundo ut re-
pudies.

Id mihi evenit nunc: nam ego vitam duram,
quam vixi usque adhuc,

ne jam decurso spatio mitto: id quamobrem?
re ipsa repperi,

vitæ nihil esse homini malius, neque clemen-
tia: id

verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile
est noscere.

Idem ille suam semper egit in otio, in conviviis:
placidus, nulli lædere os, arridere om-
nibus:

10 vixit: sibi sumptum fecit: omnes benedi-
cunt, amant.

Idem ille agrestis, sævus, tristis, parcus, trucu-
lentus, tenax,

id uxorem; quam ibi miseriam vidi? nati
filii,

id cura: porro autem, illis dum studeo ut
quamplurimum

idem, contrivi in quærendo vitam, atque æta-
tem meam:

15 id exacta ætate hoc fructi pro labore ab iis
id refero,

idem: ille alter sine labore patria potitur com-
moda:

idem amant, me fugitant: illi credunt consilia
omnia:

idem diligunt: apud illud sunt ambo: ego de-
sertus sum.

Idem ætate, hunc fructum ab iis refero, nempe odium: frater vero Misio sine ullo labore,
idem potitur commodis, quæ patres ex liberis percipere possunt: illum amore prosequuntur: me
idem: Illi omnia sua secreta committunt, illum solum charum habent, domi cum eo degunt
idem ego vero solus vivo derelictus.

Nullus unquam sic vitæ
rationem recte computavit,
quid rerum occasiones, æta-
tis dies, experientia ei ali-
quid novi offerat, & ali-
quid doceat: adeo ut in-
telligat se nescivisse ante,
quæ se melius scire credi-
derat; & quin ea quæ
potiora sibi esse æstimave-
rat, & ante alia eligenda,
inter utendum rejiciat.
Quod mihi nunc accidit:
nam ego vitam austeram,
quam ad hunc diem usque
duxi, pene jam confecto vi-
tæ cursu, nunc relinquere
constitui. Si quis me ro-
get, unde ista mutatio nas-
citur tam subita? inde
est, quod nihil novi melius
esse homini, quam lenita-
tem & benignitatem. Id
esse verum facile quilibet
comperiet, qui instituta di-
versa vitæ meæ, & vitæ
fratris considerabit. Is
semper vitam traduxit in
otio, & conviviis, mitis,
sedatus, nulli præsentī ad-
versus, omnibus placens, &
jucundum se præbens: sibi
commodus vixit, & suis
delectationibus inserviens
impensis pecuniarum non
pepercit: omnes ei bene præ-
cantur, atque eum diligunt.
Ego vero ille rusticus, cru-
delis, tetricus, ad rem at-
tentior, atrox, avarus, ux-
orem etiam duxi, quæ non
inde miseria sequuta sunt?
Liberos ex ea suscepi, hæc
est materia alia sollicitudi-
num animi: dum autem
illis laboro ingenti studio
divitias parando, misere
vitam atque ætatem con-
sumpsi quærens opes augere:

A N N O T A T I O.

15 Fructi.] Antiquum: olim quippe in secunda declinatione usurpabatur.

V

illum,

Illi longam vitam exoptant, mihi mortem cito advenire cupiunt: ita postquam eos magno labore alui, & educeavi, hic eos sibi proprios fecit facili negotio. Omne incommodum patior: hic omne gaudium percipit: eja age, tentemus verò nos vicissim, annon etiam possumus blandis verbis, & comitate alios nobis conciliare, aut benignis factis, & liberalitate. Ego quoque velim amorem meorum atque caritatem posse adipisci. Si id comparatur largiendo, atque aliis commodando, non in postremis ero, qui istud consequuntur. Desiciet res familiaris: id mea minime interest, qui atate provectior sum.

Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem expectant scilicet.

Ita eos meo labore eductos maximo, hic suos

Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, potitur gaudia.

Age, age, jam experiamur porro contra, & ego possem

Blande dicere, aut benigne facere, quando provocat.

Ego quoque à meis me amari & magnopere postulo.

Si id fit dando atque obsequendo, non possim reis feram.

Deerit: id mea minime refert, qui sum maximus.

ACTUS V. SCENA V.

SYRVS. DEMA.

Sy. Heus, Demea, frater precatur ne abscedas longius. De. Quis homo me appellat? ô noster Syre, salve, quid agitur? quid rerum geritur? Sy. Bene. De. Optime est. Hæc jam tria verba præter ingenium sermoni adjunxi nimirum, ô noster, quid sit, quid agitur? servum liberalem te præstas, & tibi libenter commodabo. Sy. Gratiam habeo. De. Enimvero, Syre, ingenue & vere loquor, & re ipsa id cognoscas brevi.

Sy. **H** Eus, Demea, rogat frater, ne abeas longius. De. Quis homo? ô Syre noster, quid sit? quid agitur?

Sy. Recte. De. optime est: jam nunc hæc primum addidi

Præter naturam, ô noster, quid sit? quid agitur?

Servum haud inliberalem præbes te, & tibi Lubens bene faxim. Sy. gratiam habeo. De. qui, Syre,

Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem

ANNOTATIO.

3 Jam nunc hæc tria.] Hæc submisit.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

HEra, ego huc ad hos proviso, quam mox virginem
 cerfant: sed eccum Demeam; salvos fies.
 Oh, qui vocare? *Ge. Geta. De. Geta, hominem maxumi*
etii esse te hodie judicavi animo meo:
nam is mihi est profecto servus spectatus satis, 5
dominus curæ est, ita uti tibi sensi, Geta:
tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
obens bene faxim: meditor esse affabilis,
bene procedit. Ge. bonus es, cum hæc ex-
istumas.
De. Paulatim plebem primulum facio meam. 10
De. & comam me præbere, nec illud male mihi cedit. Ge. Benignus es, qui ista mei causâ cogi-
De. Primum incipio amorem infimorum mihi conciliare, sensim progrediendo.

Ge. Hera Sostrata, con-
veniam Missionem atque
Æschinum, ut sciam
quando virginem Pamphi-
lam adduci velint: sed ec-
ce Demeam; salvus sis.
De. Quod nomen tibi est?
Ge. Geta. De. Geta, hodie
te hominem plurimi facien-
dum apud me decrevi:
nam is certe mihi servus ex-
perta & comprobata satis
fidei videtur, qui domini
curam ita gerit, ut te ge-
rere comperi; ideoque, si
occasio se dederit, libenti
animo te juvabo: studeo in
sermone, & verbis jucun-
dum, qui ista mei causâ cogi-

ANNOTATIO.

8 *Meditor esse affabilis.*] Hæc quoque submisit.

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

Occidunt me equidem, dum nimi' sanctas
 nuptias.
 Idem facere; in apparando consumunt diem.
 De. Quid agitur, Æschine? *Æf. hem, pater mi,*
tu hic eras?
 De. Tuus hercle vero & animo & natura pater,
 qui te plus quam oculos hosce: sed cur non
 domum
 Uxorem accerfis? *Æf. cupio: verum hoc mihi*
moræ est;
Tibicina, & hymenæum qui cantent. De. eho,
tu huic feni auscultare? Æf. quid? De.
missa hæc face.

Æf. Enecant me certe
tadio, dum nimis solennes
& religiosas curant nup-
tias facere. In apparatu
ceremoniarum totum transi-
gunt diem. De. Quid sit,
Æschine? Æf. Ehem, pater
mi, tu hic eras? De. Tuus
mehercule pater sum non
minus animo, quam naturâ
qui te plus oculis hisce a-
mo: verum cur non uxo-
rem domum deducendam
curas? Æf. Cupio, sed ex-
pacto tibicinam, quique
hymenæum cantent. De.
Visne mihi credere? Æf.
Quid? De. Insuper hæc
habe.

neglige hymenæum, turbam
quæ deducat, sponsam, faces
nuptiales, tibicinas : atque
hanc in horto maceriam
jube quam celerrimè ever-
ti, atque per illam fac tra-
ducatur tua uxor : ex ejus
domo, & nostra fiat una
domus : transfer etiam
ejus matrem cum familia
in ades nostras. *Æs.* Gra-
tum est, pater lepidissime.
De. Euge, jam lepidus di-
cor. Fratris ades omnibus
patebunt, cæcum nuptia-
lem domum introducet,
sumptus multos faciet, mul-
taque alia sustinebit : quid
mea porro interest ? si qui-
dem ego, quem lepidum
vocant, eorum amorem de-
mereor : jube, *Æschine*,
Babylo illi numeret vigin-
ti minas pro prætio psal-
tria. *Syre*, cur tardas ire
ac facere quæ dixi ? *Sy.*
Quid ergo ? *De.* Dirue
maceriam in horto, post
abi & traduce per illam
Sostratam & *Pamphilam*.
familia video. *De.* Dignos
his officiis es, quam
Multo commodius est, quam
Pamphilam à partu recentem nunc traduci per viam, ægrotan-
tebo languentem. *Æs.* Nihil rectius fieri posse puto, mi pater. *De.* Sic mea consuetudo est : sed
Mitio procedit ex adibus.

Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas :
Atque hanc in horto maceriam jube dirui
Quantum potest, hac transfer, unam fac domum
Transduce & matrem & familiam omnem ad nos

Æs. placet,

Pater lepidissime. *De.* euge, jam lepidus vocor.
Fratri ades fient perviæ : turbam domum
Adducet, sumptum admittet : multa : quid mea
Ego lepidus in eo gratiam : jube nunc jam
Dinumeret illi *Babylo* viginti minas.

Syre, cessas ire, ac facere ? *Sy.* quid ergo ?
dirue :

Tu, illas, abi, & traduce. *Ge.* Dî tibi, *Demea*
Bene faxint, cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. *De.* dignos ar-
tror.

Tu quid ais ? *Æs.* sic opinor. *De.* multo rectius
est,

Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. *Æs.* nihil enim vidi melius, mi pater
De. Sic soleo : sed eccum *Mitio* egreditur foras

Ge. Dii res tuas prosperent, *Demea*, quem ex animo sic cupere nos
familia video. *De.* Dignos his officiis vos censeo. Tu quid ais, fili ? *Æs.* Sic existimo.
Multo commodius est, quam *Pamphilam* à partu recentem nunc traduci per viam, ægrotan-
tebo languentem. *Æs.* Nihil rectius fieri posse puto, mi pater. *De.* Sic mea consuetudo est : sed
Mitio procedit ex adibus.

ANNOTATIONES.

9 *Hymenæum*, turbas, lampadas.] *Hymen*
& *Hymenæus*, *Veneris* & *Bacchi* filius, nup-
tiarum Præses, ideo apud Græcos invocaba-
tur, ut apud Romanos *Thaïassio*.

Lampadas.] Faces quinque à pueris patrimis
& matrimis (id est, qui patrem & matrem vi-
ventem habebant) ferebantur in ducenda spon-

sa in domum mariti ; & tibicina quoque, canens
17 *Dinumeret illi Babylo*.] *Argentarii* sunt
Erant argentarii, trapezitæ, seu mensarii, apud
quos pecuniæ fanori collocabantur, & à quibus
etiam sumebantur. Horum erat officium
publicum, & tabernas in foro positas illi ha-
bebant.

ACTUS V. SCENA VIII.

MITIO. DEME A. ÆSCHINUS.

Mi. Jube ne frater dirui
hanc maceriam ? ubi is
est ? an jubes hoc, *Demea* ?
De. Ego vero jubeo non mo-
do in hac re, sed & in aliis
omnibus his gratificari
quammaximè, nos hanc fa-
miliam cum nostra unam
facere, colere, adjuvare,
adjungere. *Æs.* Ita rogo, pa-
ter. *Mi.* Sic opinor esse fa-
ciendum. *De.* Quin potius
oliser facere nos dedeceret.

Mi. Jube ne frater ? ubi is est ? tun' jubes hoc
Demea ?

De. Ego vero jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quam maxime unam facere nos hanc fami-
liam ;

Colere, adjuvare, adjungere. *Æs.* ita quæ-
rit pater.

Mi. Haud aliter censeo. *De.* imo hercle ita
bis decet.

Primum hujus uxoris est mater. *Mi.* quid postea?
Proba & modesta. Mi. ita aiunt. *De.* natu
 grandior.

Scio. De. parere jam diu hæc per annos non
 potest,

Ter. qui eam respiciat, quisquam est: sola est.
Mi. quam hîc rem agit?

*Hanc te æquom est ducere, & te operam, ut
 fiat, dare.* 10

Me ducere autem? De. te. Mi. me? De. te,
inquam. Mi. ineptis. De. si tu sis homo,
faciat. Æs. mi pater. Mi. quid? tu autem
huic, asine, auscultas? De. nihil agis.

Tri aliter non potest. Mi. deliras. Æs. sine te
exorem, mi pater.

Infans? aufer. De. age, da veniam filio.
Mi. sati' sanus es?

*Novus maritus anno demum quinto & sexa-
 gesimo* 15

Am, atque anum decrepitam ducam? idne estis
autores mihi?

Fac: promisi ego illis. Mi. promisti autem?
de te largitor, puer.

Age, quid, si quid te majus oret? Mi. quasi
hoc non sit maximum.

*Da veniam. Æs. ne gravere. De. fac, pro-
 mitte. Mi. non omittis?*

Non, nisi te exorem. Mi. vis hæc quidem
est. De. age, age, prolixè, Mitio. 20

Etsi hoc pravom, ineptum, absurdum, atque
alienum à vita mea

videtur; si vos tantopere istuc vultis, fiat. Æs.
bene facis:

*Merito te amo. De. verum quid? quid ego di-
 cam? hoc confit quod volo.*

Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est
proximus,

Amis nobis, pauper: bene nos aliquid facere
illi decet. 25

Quid facere? De. agelli est hic sub urbe
paulum, quod locitas foras:

*De. mihi perversum, stultum, ridiculum, & abhorrens à vita mea instituto videtur; attam-
 en vos tam enixe id vultis, fiat, concedo. Æs. Hoc omnium optime se habet. Ex animo
 tantum ob meritum in me tuum. De. Verum quid ego amplius dicam? perscitur sanè
 cupio. Quid adhuc superest? Hegio Socratam & Pamphilam cognatione proxime attin-
 ent affinitate nobis junctus est, in egestate & inopia positus; nos benigne adesse ei, & ali-
 quid sublevare ejus paupertatem convenit. Mi. Quid illi benefacere oportet? De. Hales pau-
 per agelli suburbanus, quod nescio cui alieno locas:*

huic demus fruendum. *Mi.* Paululumne agelli id vocas? *De.* Etsi majusculum sit, tamen tradi debet: Pamphila patris loco est, vir honestus & probus, amicus noster, dignus est cui detur. Postremo non ego sum auctor praeclara istius sententia, quam pridem recte, sapienterque pridem pronunciaſti; vitium commune omnium est, quod ad rem in senectute attentiores sumus: hanc culpam evitare nos oportet: hoc vere prolatum est, & re ipsa hoc nobis praestandum est. *Mi.* Quid hoc est? dabitur, quando Demea sic poscit. *Aes.* O mi pater! *De.* Nunc mihi germanus es pariter corpore, & animo. *Mi.* Id gaudeo. *De.* Suis propriis telis hunc confodio.

Huic demus, qui fruatur. *Mi.* paulum id autem *De.* si multum fiet,

Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur.

Postremo non meum illud verbum, facio, quod tu, Mitio,

Bene & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,

Quod nimium ad rem in senectute attenti sumus hanc maculam nos decet

Effugere: dictum est vere, & re ipsa fieri oportet, Mitio.

Mi. Quid istic? dabitur quandoquidem hic videtur. *Aes.* mi pater!

De. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore animo. *Mi.* gaudeo.

De. Sui sibi gladio hunc jugulo.

ANNO TATIO.

[35 Sui sibi gladio.] Id est, suo proprio gladio. Sic Plautus in Prologo Captivorum; quod serviat suo sibi patri. Iterum; Inſcientes ſua ſibi fallacia, & rursus; Ita nunc ignorans ſervit patri.

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS. D E M E A. M I T I O. A E S C H I N U S.

Sy. Feci quod imperaviſti mihi, Demea. Maceria diruta est. *De.* Bonae frugis homo es: ego per adem Pollucis sentio, atque arbitror Syrum libertate donari debere. *Mi.* Istum libertate donari? quamnam ob causam? *De.* Ob multas. *Sy.* O noster Demea, Aedepol vir probus es: Ego vobis istos filios inde usque a teneris annis ambos educavi diligenter, docui, monitis & praeceptis omnibus quantum potui, instruxi. *De.* Res manifesta est, nimium enim tibi cura, fuit cibos & obsonia lauta, & delicata emere, & condire: meretricem ad illos fideliter deducere, convivium de medio die apparare:

Sy. Factum est, quod iusti, Demea.

De. Frugi hemo es: ego aedepol mea quidem sententia

Judico, Syrum fieri aequom liberum. *Mi.* istum liberum?

Quodnam ob factum? *De.* multa. *Sy.* O noster Demea, aedepol vir bonus es:

Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos dulcor:

Docui, monui, bene praecepi semper quae parva omnia.

De. Res apparet, & quidem porro, obsonare, & fide

Scortum adducere, apparare de die convivium

ANNO TATIO.

[8 Apparare de die convivium.] De die epulari, aut potare semper apud antiquos Graecos & Romanos datum vitio fuit, ut intemperantiae & luxus argumentum; ita Curtius Alex-

andrum Macedonem notat: quod de die epulari iniret; & Livius Perros, quod de die epularentur. Et ab Hippocratis usque temporibus rarus olim fuit prandiorum usus.

mediocris hominis hæc sunt officia. *Sy.* ô lepidum caput!

Postremo hodie in psaltria ista emenda huic adjutor fuit,

curavit: prodesse æquom est: alii meliores erunt:

Et quique hic volt fieri. *Mi.* vin' tu hoc fieri? *Æf.* cupio. *Mi.* si quidem

vis, *Syre*, eho, accede huc ad me, liber esto. *Sy.* bene facis:

inibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.

Gaudeo. *Æf.* & ego. *Sy.* credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut

Phrygiam uxorem meam unâ mecum videam liberam. *De.* optumam

Mulierem quidem. *Sy.* & quidem nepoti tuo, hujus filio,

Hodie primam mammam dedit hæc. *De.* hercle verò serio,

quidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom fiet.

Ob eam rem? *De.* ob eam: postremò à me argentum, quanti est, sumito.

Si. Di tibi, Demea, omnes semper omnia optata adferant.

Mi. *Syre*, processisti hodie pulcre. *De.* siquidem porro, Mirio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu

Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. *Mi.* istoc vilius.

Æf. Frugi homo est. *Sy.* reddam hercle: da modo. *Æf.* age pater. *Mi.* post consulam.

De. Faciet. *Sy.* ô vir optime! *Æf.* ô pater mi festivissime!

Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit tuos?

Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? *De.* dicam tibi.

promissa servat. *Sy.* Reddam per Herculem, da modò mutuo. *Mi.* Post deliberabo. *De.* *Syre*,

subita, Mirio faciet quod petis. *Sy.* O vir optime, Demea! *Æf.* O mi pater lepidissime! *Mi.* Quid istud est? undenam hac tam subita morum tuorum immutatio? unde tibi tam promptus

ad largiendum? quæ ista tam profusa in largiendo voluntas? *De.* Dicam tibi.

Non cujusvis hominis, aut vilis servi hæc sunt opera.

Sy. O festivum virum, atque urbanum! *De.* Denique

Æschinum in emenda hac fidicina adjuvit, atque

hortatus est: huic benefacere justum est: alii servi

ab hoc exemplo probiores fient. Denique *Æschinus* cupit hoc fieri. *Mi.* *Æschine*,

visne tu hoc fieri? *Æf.* Cupio. *Mi.* Siquidem tu

consentis, eho, *Syre*, accede propius ad me: Liber esto.

Sy. Bene facis, ut bonum herum decet. Omnibus

gratiam habeo: ac præterea singularem tibi, Demea.

De. Id gaudeo. *Æf.* Et ego. *Sy.* Credo, quæ est

vestra benignitas. Utinam istud gaudium dii perpetuent absque ulla agritudine, ut possim videre *Phrygiam* meam uxorem simul

meum liberam. *De.* Optimam certe faminam. *Sy.* Et quidem tuo nepoti, *Æschini* filio, scilicet hodie primum

mammam admovit, & lac præbuit. *De.* Per *Herculem*, verumne & serio id ais? Siquidem primum

nepotulum nostrum lactavit, certum est illam esse manumittendam, uti æquom est. *Mi.* Ob eam

rem solum? *De.* Ob eam: denique argentum pro ejus pretio, quanti æstimaveris eam, à me accipito. *Sy.* Di tibi cures, Demea,

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

omnia, quæ optas, concedant. *Mi.* *Syre*, præclare hodie profecisti. *De.* Sic est, Mirio, dummodo officium

tuum, facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevè eam tibi repperdet. *Mi.* Isto flocco

vilius erit quod reddet. *Æf.* Probus homo est, &

ANNOTATIO.

[Quod prolubium?] Turnebus legit prolubium, quod per translationem dicitur profusio prodigalitas, cum quis more aquæ opes fundit. Virgilius III. Æneidos de Harpyis:

_____ Fadissima ventris

Proluvies, _____ id est, sordis effusio, sive alvi immunditia.

Hoc feci, ut manifestum facerem quod isti filii nostri te clementem & mitem asstant, id non effici ex vera, & laudabili facilitate natura tua, imo, nec etiam ex vera aequitate; sed ex eo, quod eis nimis subblandiris, indulges, & large sumptus præbes. Mitio: si igitur. *Æschine*, ratio vita mea vobis invisa & molesta est, quia in omnibus, siue ea iusta sint, vel iniusta, vobis non obsecundo, pro derelictis omnia habeo, & vestro arbitrato vivere sino: absumite, emite, facite, ut vobis videtur: sed si id potius vultis ut qua per adolescentiam minus vobis intelligere licet, & per inconsiderantiam quidem magis enixe affectatis, minus vero perpenditis, ea incusem, & emendem, utque etiam obtemperem pro temporis occasione vestris voluntatibus: ecce me reperistis, qui id vobis præstam. *Æl.* Pater mi, tua potestate nos committimus; tu scis melius quid nobis facto opus sit: sed de fratre Ctesiphone quid fiet? *De.* Permitto ut ista potius fidicina, ea sit contentus, & in ea voluptates & libidinem suam consumat, nec posthac aliam *Æl.* Recte iudicasti, & constituisti. *Ω* Plaudite.

Ut id ostenderem, quod te isti facilem & festinantem putent,

Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquitate bono,

Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.

Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita inest, *Æschine*,

Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino sequor,

Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.

Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam

Minu' videtis, magis impense cupitis, confusum parum,

Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundo in loco:

Ecce me, qui id faciam vobis. *Æl.* tibi permissum;

Plus scis, quid facto opus est: sed de fratre quid fiet? *De.* sino;

Habeat; finem in istac faciat. *Æl.* istuc recte *Ω* plaudite.

De. Permitto ut ista potius fidicina, ea sit contentus, & in ea voluptates & libidinem suam consumat, nec posthac aliam

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

PHORMIO.

in ludis Romanis. L. Posthumio Albino, L. Cornelio Merula, Aedilibus Curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio, L. Attilius Cranesinus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis imparibus. Tota Graeca Apollodori. Epidicazomenos. Facta quarto, Cn. Fannio Strabone M. Valerio Messala Coss. Anno ab urbe Condita DXCIII. Ante Christum natum CLIX.

ANNOTATIONES in EPIGRAPHEN.

PHORMIO.] Hæc comædia vocatur Phormio à Phormione parasito, qui primas in ea partes tener.

Alia ludis Romanis.] Ludi Romani sub Rebus instituti sunt, magnique appellati, auctor Alconio Pediano in Actionem 1. in Verrem, quod magnis impensis (ut erant templa) dati sunt: tunc enim primum ludis impositi sunt, ducenta millia nummum (hæc summa valet quindecies millia Francarum librarum) ingentes pecuniæ tunc temporis actione 2. in Verrem ait, sibi desig-

nato Aedili ludos antiquissimos esse faciendos, qui primi Romani appellati sunt, Jovi, Junoni, & Minervæ. Diversi sunt hi ludi à Megalensibus, qui Cybele magnæ matri Deorum dicati fuerunt. Porro quidam hic legendum censent, *Ludis Megalensibus.*

Egerunt L. Ambivius.] Hi erant magistri histrionum.

Tibiis imparibus.] Unâ scilicet dextrâ, alterâ sinistrâ: quæ tibiæ impares vocatæ fuerant Phrygiæ, quibus tunc canebatur, cum gravitas jocis miscebatur.

PHORMIONIS PERSONÆ.

PHORMIO, parasitus. Α κορμὸς, quod est, corbis, storea, textum quid ex sparto & junco, aut nexus vitilium. Vitile est omne lentum, ut flecti possit.

PHIPIPHO, senex, quasi Πῆμος φῶς, id est, populi claritas.

PHIEMES, senex. Α χέμπελες, quod est enixè expuere.

PHITIPHO, adolescens. ἀπὸ τῆ ἀντιπαύνομαι: contra appareo.

PHADRIA, adolescens. Α φαιδρὸς, hilaris.

GETA,

GETA, servus. Gentile nomen à Getis.

DAVUS, Gentile nomen servi.

DORIO, leno, à Doribus. Gentile nomen.

SOPHRONA, nutrix. Α σόφρων, casta, proba.

NAUSISTRATA, matrona, magnificum nomen à copiis navium
quarum gloriâ aliquando Atheniensis populus floruit.

CRATINUS, advocatus. Α κρατῖς, robur.

HEGIO, advocatus. Ab ἡγεῖν, quod est ducere.

CRITO, advocatus. Α κριτῖς, iudex.

DORCIUM, ancilla. Α δόρυς, Dama.

PHANIUM, Α φαίνωμαι, appareo.

A R G U M E N T U M.

CHREMES Atheniensis cum uxorem duxisset divitem Na-
stratam, ex qua susceperat filium Phædriam, in Lemno pa-
cule cuiusdam mulieris amore correptus eam quoque ducit uxorem
ex ea suscipit filiam Phanium; quæ cum jam esset quindecim
annorum, Chremes convenit cum fratre suo Demiphone, ut ejus filio
Antipho nuberet. Postea Demipho in Ciliciam proficiscitur; Chremes
Lemnum, ut Athenas Phanium cum matre adduceret. Sed hæc
conscensa navi cum filia, & ipsius nutrice eò venerat, frustra quæ-
rentem Chremete sub nomine Stilphonis (sic enim Chremes Lemni se-
cesserat, ne rumor alterius sui conjugii emanaret) non ita multo
mater Phanii ex animi ægitudine moritur. Antipho autem
forte Phanium aspexisset funus matris cum nutrice procurator
subitò ejus amore exarsit, eamque arte & consilio astuto Phor-
mionem parafiti uxorem ducit. Confectis nuptiis, redeunt senes
admodum uterque, quærentesque omni ratione has dirimere
conantur. Accidit eodem tempore, ut Phædria citharistram amaret, ac
redimenda triginta minas lenoni illius domino promitteret: ad
pecuniam conficiendam Geta servus senes convenit, hisque
Phormionem, si sibi dotis nomine triginta minæ darentur, se-
cundum esse Phanium, quam Antipho duxerat, uxorem accipere: Phor-
mionem ut filium suum à Phanio disjungeret, hanc pecuniam
Phormioni, is eam Phædriæ dat, Phædria lenoni. His
Chremes agnoscit filiam suam Phanium, conjunctam esse cum
suo filio; quare mutato consilio, triginta minas à Phormione
redimendam conatur exigere; sed proditur per eundem uxori sue
Nausistratæ: nec antè veniam libidinis suæ obtinet à matre
quam & triginta minarum, & amoris citharistriæ veniam
a filio.

SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Chremetis frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem & filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unice
fidicinam : mater è Lemno advenit
Chremas : moritur : virgo sola (aberat Chremes)
procurat : ibi eam visam Antipho
amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
& Chremes reversi fremere : dein minas
dant parasito, ut illam conjugem
et ipse : argento hoc emitur fidicina.
em retinet Antipho à patruo agnitam.

INTERPRETATIO.

Aberat Demipho, frater
Chremetis, profectus in Ci-
liciam, cui filius erat
Athenis Antipho. Chre-
mes secretò duxerat Lemni
alteram uxorem, ex qua
susceperat filiam nomine
Phanium, cum prius Athe-
nis uxorem duxisset Nau-
sistratam, haberetque ex ea
filium Phadriam, cithari-
stria cujusdam amore ar-
dentem. Mater Phanii,
secunda uxor Chremetis, è
Lemno Athenas transmi-
gravit, ibique non ita mul-

tità decessit : virgo sola cum nutrice funus apparet, absente Chremete : ibi cum Antipho
cisset, statim ejus amore captus est, & astuto Phormionis Parasiti consilio usus eam uxorem
Antiphonis pater Demipho, & Chremes reversi, questus edere cœperunt : deinde triginta
lant parasito, ut Phanium uxorem acciperet disjunctam ab Antiphone : Hac pecunia redi-
dicina Phadria. Antipho remanet in conjugio cum Phanio, qua à patruo Demiphone

PROLOGUS.

Postquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transfere hominem
in otium ;
dictis detertere, ne scribat, parat :
ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
esse oratione, & scriptura levi,
nusquam infanum scripsit adolescentulum
m videre fugere, & sectari canes,
m plorare, orare ut subveniat sibi.
si intelligeret, olim cum stetit nova,

Postquam Lucius Lavi-
nius senex poëta poëtam
nostrum Terentium non
valet abjungere à studio
poëtices comica, & trans-
ducere illum in otiosam
cessationem, convitiis eum
terrefacere aggreditur, ut
eum avertat à scribendis
comædiis, inanibus verbis
in vulgus jactans quas an-
tehac Terentius fecit comæ-
dias infimo sermone scriptas
esse, & dicendi genere ni-

gili : quia nusquam induxit & exhibuit adolescentulum, qui insaniens visus sibi fuerit, vi-
vam fugientem, & canes ipsam prosequentes, eamque illachrymari, precari ipsum, ut sibi
at. Quod si animadverteret suam comædiam dum nova esset, non fuisse explosam,

ANNOTATIONES.

[muni esse oratione.] Imperitiæ accusat Te-
Lavinium, cum simplex sermo & pu-
lusque humilis conveniat comædiæ.
eam plorare.] Lacrymæ hominis sunt
; tamen ex quadam similitudine tri-
crocodilo, & cervo.
cum stetit nova.] Sic Horatius in Epi-
Augustum ;

Gessit enim nummum in loculos dimittere,
post hoc
Securus cadat, an recto stet fabula talo.

Stare igitur comædia dicitur, quæ ad finem
usque placet populo, nec ejicitur, & ex-
ploditur.

Astoris

magis propter actorum, quam propter suam ipsius industriam, minus multò confidenter alios offenderet, quam nunc offendit, & magis probarentur comœdia, quas scripisset. Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut censeat, si vetus poeta prior novum minime provocasset, novus nullam materiam scribendo prologo reperisset, ac nisi adversarium haberet, quem conviciis insectaretur: ille hoc responsum referat, communem omnibus palmam propositam esse tuis, qui poeticon profitentur. Ille Lavinius Terentium ab artis suæ exercitio abstrahere ingenti studio curavit, ut eum ad extremam inopiam & famem adigeret: Hic Terentius satis habuit, si illi responderet, non eum aggrediretur. Si ille humanis verbis certasset, cum honore fuisset appellatus. Nunc quod attulit, sibi relatum esse agere ferat. Jam de illo queri desinam, licet, quantum ad ipsum pertinet, maledicere non desistat. Nunc quæ habeo vobis dicenda, animadvertite; novam comœdiam vobis exhibeo, nominatam à Græcis Epidicazomenon; à Latinis Phormionem. Quoniam primæ partes erunt Phormionis parafiti, cujus opera præcipue res agetur. Si studio & benevolentia vestra poetam quemini, date recitationi fabula operam, cum silentio æqui & faventes audire, ne similes mala nobis contingat, qualis contigit prius cum per turbas & rixas cætus noster histrionum deturbatus est, quem actorum virtus constans & perseverantia nobis reddidit, vestraque humanitas, acuitasque animi, subsidio quæ nobis fuit.

Actoris opera magis stetit, quam sua: Minu' multo audacter, quam lædit, læderet; Et magi' placerent, quas fecisset fabulas. Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet, Vetu' si poeta non laceffisset prior, Nullum invenire prologum potuisset novus, Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret: Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnium Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.

Ille ad famem hunc ab studio studuit rejicere: Hic respondere voluit, non laceffere. Benedictis si certasset, audisset bene: Quod ab illo allatum est, sibi id esse rellatum putet.

De illo jam finem faciam dicendi mihi, Peccandi cum ipse de se finem non facit. Nunc quid velim, animum attendite: apponam novam

Epidicazomenon quam vocant comœdiam Græci, Latini Phormionem nominant; Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio Parafitus, per quem res geretur maxime. Voluntas vestra si ad poetam accesserit, Date operam, adeste æquo animo per silentium. Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus, Cum per tumultum noster grex motus loco esset. Quem actoris virtus nobis restituit locum, Bonitasque vestra adjutans, atque æquanimitas.

ANNOTATIONES.

18 *Artem tractant musicam.*] Id est, poetri-
cam, quia hæc ars propter metricam rationem
musicæ affinis est: vel potius quod Musæ
Poetricæ præfint.

26 *Epidicazomenon.*] Hic ἐμδικάζων
est Antipho, quicum in judicio contendit
Phormio, ut Phanium ei addicatur uxor.

33 *Cum per tumultum.*] Id est, prop-
ter rixas populi de sedibus in spectaculis con-
dere soliti.

34 *Quem actoris virtus.*] Nimis, qui
clivus toties à tumultuante populo animum
abjecerit, sed perseveraverit agere & recitare

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

Micus summus meus, & popularis Geta,

Heri ad me venit : erat ei de ratiuncula
 pridem apud me reliquum pauxillulum
 immorum : id ut conficerem : confeci : affero.

herilem filium ejus duxisse audio

orem : ei credo munus hoc conraditur.

nam inique comparatum est, ii qui minus ha-
bent,

semper aliquid addant divitioribus?

od ille unciatim vix de demenso suo,

defraudans genium, comparfit miser,

illa universum abripiet, haud existumans

tanto labore partum : porro autem Geta

etur alio munere, ubi hera pepererit.

ro alio autem, ubi erit puero natalis dies,

initiantur ; omne hoc mater auferet :

caussa erit mittendi : sed videon' Getam?

*Amicus mihi intimus,
 & ex eadem gente, Geta,
 heri me adiit : erat ei
 apud me reliquum ali-
 quantulum pecunia, cujus
 ei debitor eram, de aliqua
 rationum supputatiuncula :
 id ut ei compararem, peti-
 vit : comparavi : affero.
 Nam ejus heri filium An-
 tiphonem hodie uxorem
 duxisse audio : ei, ut cre-
 do, hac pecunia in munus,
 colligitur. Quam injuste
 fieri solitum est, quibus te-
 nuior res est familiaris,
 eos semper oportere adau-
 gere aliquibus donis divi-
 tias locupletiorum. Quod
 ille (Geta) de sua fru-
 menti mensura per singu-
 las uncias parcendo, & na-
 tura necessaria alimenta
 detrahendo, vix seposuit,*

*et nova nupta universum intercipient, parvi pendens quantis arumnis sit acquisitum : deinde
 aliud vulnus Geta pecunia accipiet, cum aliud munus hera comparandum erit, ubi
 nixa partum fuerit : insuper aliud, ubi puero natalis per singulos annos reverteretur, ubi eum
 abant, & initium facient cibo, & potus eum alendi : omnia hac munera mater lucrabitur,
 causa erit cur mittantur hac dona ad matrem.*

ANNOTATIONES.

Ampridem apud me reliquum.] Aliquod

um pecuniae ei debeo.

*ix de demenso suo.] Demensum erat men-
 tumenti, quam servis admetiebantur do-
 ad totius mensis victum.*

*13 Ferietur alio munere.] Velut malo, ac
 damno mactabitur, aliud damnum accipiet.*

*14 Natalis dies.] Munera amici solebant
 mittere ad eum, cujus erat natalis dies qui
 uxorem ducebat, cui etiam erant nati liberi.*

ACTUS I. SCENA II.

GETA. DAVUS.

Siquis me quæret rufus. *Da.* præsto est,
 define. *Ge.* oh!

ego obviam conabar tibi, Dave. *Da.* accipe,
 hem :

um est, conveniet numerus, quantum debui.

Deo, hem : exquisiti & probati sunt nummi : summa parvis numeri invenietur ei, quam re-
ad hoc debui.

Ge. Si quis homo rufus
 capillo hunc me quæsitum
 veniat. *Da.* Ecce eum de
 quoloqueris. *Ge.* Oh! At
 ego iam paratus eram tibi
 obviam ire, Dave. *Da.*
 Accipe pecunia m quam

Ge. Amo

Ge. Pergratum mihi facis, & laudo quod in reddendo cessator non fueris. **Da.** Præcipue si morum perversitas nunc spectatur; nam eò devenimus, ut si quis creditum solvit, ei gratia loco acceptum ferendum sit: sed quid est quod tristis videris? **Ge.** Egone? ignoras in quo timore & discrimine versor. **Da.** Quid istud est? **Ge.** Nosces, dummodo id celare valeas. **Da.** Apage, imperite: dubitasne ei verba credere, cuius fidem in credenda ei pecunia probaveris? **Quin etiam** hac in re qua utilitas te fallendo mihi obveniret? **Ge.** Ergo attentè audi. **Da.** Hoc officium tibi præstabo. **Ge.** Notusne est tibi frater Chremetis senis nostri Demipho? **Da.** Cur non? **Ge.** Filiusque ejus Phædria? **Da.** Aquæ ac tute notus es mihi. **Ge.** Forte illis ambobus eodem tempore causa fuit itineris faciendi: illi Chremeti in Lemnum: nostro Demiphoni in Ciliciam, ad quendam hospitem antiquum, qui eum invitaverat, prope aureos montes promittens. **Da.** Einc cui tanta divitiarum abundabant, & superabundabant? **Ge.** Tace: sic homo à natura factus est. **Da.** Oh! male factum: quam Regem me esse decuit! **Ge.** Hic tum senes proficiscentes me filiis suis redorem & magistrum præfecerunt. **Da.** O Geta, officium grave gerendum suscepisti. **Ge.** Hoc ita mihi evenisse expertus sum: & à Genio irato me derelictum fuisse in memoria habeo. Cæpi horum voluntati primò obsequere: quid cadendas lorariis relinquo. **Da.** Hæc animo facile occurrerunt: nam quæ stoliditas est ad stimulum calces iactare? **Ge.** Cæpi omnia facere eorum arbitrio, morem quem vellent gerere. Scissi tempori inservire. **Ge.** Noster Cresipho ab initio nihil nisi rectè agebat: hic Phædria quandam puellam fidicinam nactus est: hunc præter modum amore prosequi cepit. Ea juretestate erat turpissimi lenonis:

Ge. Amo te, & non neglexisse, habeo gratiam. **Da.** Præsertim ut nunc sunt mores; adeo reedit:

Si quis quid reddit, magna habenda est gratia. Sed quid tu es tristis? **Ge.** egone? nescis quomodo metu, &

Quanto in periculo sim. **Da.** quid istuc est? scies,

Modò ut tacere possis. **Da.** abi sis, insciens: Cujus tu fidem in pecunia perspexeris, Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est Te fallere? **Ge.** ergo ausculta. **Da.** hanc operam tibi dico.

Ge. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremetis Nostin'? **Da.** quidni? **Ge.** quid? ejus gnatum Phædriam?

Da. Tanquam te. **Ge.** evenit, senibus ambobus simul,

Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam. Ad hospitem antiquum: is senem per epistolam Pellexit, modò non monteis auri pollicens.

Da. Cui tanta erat res, & supererat? **Ge.** desinit. Sic est ingenium. **Da.** oh! regem me esse oportet. **Ge.** Abeuntes ambo hic tum senes me filiis Relinquunt quasi magistrum. **Da.** ô Geta! vinciam

Cepisti duram. **Ge.** mihi usus venit, hoc scilicet Memini relinqui me Deo irato meo.

Cæpi advorsari primò: quid verbis opus est? Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

Da. Venere in mentem istæc mihi: namque scitia est,

Advorsum stimulum calces. **Ge.** cæpi his obsequi. Facere, obsequi quæ vellent. **Da.** scisti uti? **Ge.** Noster mali nîl quidquam primo: hic Phædria Continuo quandam nactus est puellulam Citharistriam: hanc amare cœpit perditæ. Ea serviebat lenoni impurissimo:

plura dicam? dum seni nostro Demiphoni fideliorem me præstare, scilicet. **Da.** Hæc animo facile occurrerunt: nam quæ stoliditas est ad stimulum calces iactare? **Ge.** Cæpi omnia facere eorum arbitrio, morem quem vellent gerere. Scissi tempori inservire. **Ge.** Noster Cresipho ab initio nihil nisi rectè agebat: hic Phædria quandam puellam fidicinam nactus est: hunc præter modum amore prosequi cepit. Ea juretestate erat turpissimi lenonis:

ANNOTATIONES.

16 In Lemnum.] Lemnos insula est maris Ægei, Vulcano sacra, & Lemnia terra nobilis. Hodie Stalimene vocatur.
In Ciliciam.] Cilicia Asiæ minoris regio, hodie

vocat Turcomania, Caramania, & ad ortu jungitur. In ea urbs Tarsus, Divi natalibus clara.

neque, quod daretur quidquam, id curarant
patres.

estabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
35 Et tunc, in ludum ducere, & reducere:
nos otiosi operam dabamus Phædriæ.

quo hæc discebat ludo, ex adverso ei loco
constrina erat quædam: hic solebamus fere
erumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illic, intervenit

41 adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
rogamus, quid sit: nunquam æque, inquit, ac
modo

paupertas mihi onus visum est & miserum, &
grave.

Modò quandam vidi virginem hîc vicinæ. 45
Miseram, suam matrem lamentari mortuam:

sita erat ex adversum: neque illi benevolens,
neque notus, neque cognatus, extra unam ani-
culam,

quisquam aderat, qui adjutaret funus: miseri-
tum est.

Virgo ipsa facie egregia; quid verbis opus est?

commorat omnes nos: ibi continuò Antipho, 51

ultisne eamus visere? alius, censeo;

amus: duc nos sodes: imus, venimus,

demus: virgo pulchra: & quo magis diceres,

nil aderat adjumenti ad pulchritudinem. 55

capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:

crumæ, vestitus turpis: ut, ni vis boni

ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.

qui illam amabat fidicinam, tantummodo,

scita, inquit: noster vero. Da. jam scio: 60

mare cœpit. Ge. scin' quam? quò evadat, vide:

stridie ad anum rectà pergit: obsecrat,

sibi ejus faciat copiam: illa enim se negat:

neque eum æquom ait facere: illam civem esse

Atticam,

nam, bonis prognatam: si uxorem velit, 65

ge id licere facere: sin aliter, negat.

oster, quid ageret, nescire: & illam ducere

piebat, & metuebat absentem patrem.

deherent. Phædria quæ captus erat amore illius citharistria, solummodò dixit, non quidem

musta, & inconcinna est. Noster vero Antipho. Da. Intelligo: continuò ejus amore exar-

Ge. Scisne quantum? quousque cupiditas ejus pervenit, inspicere. Ipsa die postridianâ vetu-

virginis nutricem convenit, orat ut ejus potiunda facultatem daret. Illa recusat hoc facere,

ne inique agere ait qui hoc petat, illam esse civem Atticam, honestis parentibus

nam; si uxorem eam velit ducere, legitime id ei permitti facere, sin minus, illa recusat ei

qui. Noster Antipho quid sibi faciendum esset nesciebat. Cupide volebat eam in uxorem acci-

sed patris metu tenebatur absentis.

neque patres adolescentum

providérant ut sumptus his

subministrarentur. Nihil

aliud Cresiphoni supererat,

quam visu puella oculos

suos oblectare, semper eam

sequi, in scholam ducere,

& domum inde reducere.

Nos per otium Phædria ob-

sequabamur. E regione lo-

ci in quo discebat puella,

sita erat officina tonsoris:

hic solebamus eam ex-

pectare quousque inde ve-

diret domum. Interea dum

illic otiosi moramur, repen-

te supervenit adolescens

quidam flens. Nos mirati,

quarimus qua causa ei fle-

rus esset. Nunquam ait,

mihi ita perspectum fuit,

ac modò, quam arummo-

sum & molestum esset pon-

deris paupertas. Modò quan-

dam vidi infelicem puel-

lam prope in hac vicinia,

descentem matrem suam vi-

ta functam. Ea posita

erat contra mortuam, ne-

que quisquam amicus, ne-

que vicinus, neque propin-

quus eam adjuvabat in cu-

rando funere, præter uxorem

vetulam. Misereri subiit.

Virgo ipsa formâ erat exi-

miâ. Quid plura dicam?

omnium animi commoti

sunt hoc spectaculo: tunc

statim Antipho; libetne

vobis, inquit, ut hanc vir-

ginem invisamus? alius

quidam inquit, ita mihi

videtur: eamus, dux esto

nobis, amabo. Imus, adi-

vimus, spectavimus ipsam.

Puella erat formosa, &

quò magis crederes, nihil

ei additum erat, quod for-

mam insigniorem redderet.

Crines negligenter & te-

mere dispersi. Pedes cal-

ceamentis nudati, ipsa in-

culta, flens, vestis fæda &

deformis. Aded ut nisi

pulchritudo ejus excellens

esset, hæc pulchritudinem

Da. Non

Da. An non pater reversus ei parceret hanc culpam?

Ge. Quid? illene pater puellam dotis expertem, & obscuris natalibus pateretur eum ducere? Nunquam ille hoc faceret. *Da.* Quid tandem factum est? *Ge.* Quid factum fuerit, quæris? est parasitus quidam, nomine Phormio, homo audax & temerarius, qui (Dii illum occidant) hoc consilium, quod exponam dedit: nimirum lege cautum est Athenis, ut virgines parentibus orbata nubant proximis agnatis, atque illi eas uxores ducant: ego te virgini proximum esse asseverabo, & in jus vocabo, patris me amicum esse fingens; nos iudicio sistemus, qui fuerit illius pater, quæ mater, quo modo ei cognatione junctus sis recitabo: omnia hac excogitabo in meum commodum adeo: ut te nihil horum refutante iudicio vincam scilicet. Deinceps pater tuus ex itinere revertetur, mihi lites intendet; sed quid mea interest? illa virgo nostra manebit. *Da.* Confidentiam risu dignam! *Ge.* Antipho hoc consilium probavit, exequutus est, ad iudices venimus, causa cecidimus: ille hanc in uxorem accepit. *Da.* Qua mihi commemoras? *Ge.* Hac, qua auribus tuis percipis. *Da.* O mi Geta! quid te fiet? *Ge.* Nescio per Herculem quis me casus manet; sed unum hoc probe scio, quod fortuna offeret, accipiemus æquo & patiente animo. *Da.* Gratum mihi est. Hem, fortis hoc viri est officium facere. *Ge.* Spes mihi in nullo alio, quam in me ipso sita est. *Da.* Laudo animum. *Ge.* Ad deprecatorem perfugiam scilicet, qui pro me talibus verbis herum propitium mihi faciat; dimitte, rogo, hunc impunem nunc: si vero posthac quam deliquerit, nihil deprecor: modo id denique non adjiciat, postquam hinc profectus fuerit, libet, etiam hunc interficere. *Da.* Quid vero agit ille padagogus virginis, Phadria? *Ge.* Sic eue. *Da.* Modicum fortasse illi est quod des? *Ge.* Imo nihil, nisi nuda spes ei restat. *Da.* Pater ejus pergere reversus est, an non? *Ge.* Nondum. *Da.* Quid? senem vestrum Demipbonem quod tempus expectatis? *Ge.* Incertus sum de hujus reditu:

Da. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?

Ge. Ille indotatam virginem atque ignobilem daret illi? nunquam faceret. *Da.* quid sit denique?

Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio, Homo confidens: qui, illum Di omnes perduint!

Da. quid is fecit? *Ge.* hoc consilium, quod dicam, dedit:

Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi, iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet. Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam: Paternum amicum me affimulabo virginis: Ad iudices veniemus: qui fuerit pater, Quæ mater, quæ cognata tibi sit, omnia hæc Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum.

Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?

Illa quidem nostra crit. *Da.* joculari audaciam.

Ge. Persuasum est homini: factum est: ventum est: vincimur:

Duxit. *Da.* quid narras? *Ge.* hoc, quod audis. *Da.* ô Geta!

Quid te futurum est? *Ge.* nescio hercle: unum hoc scio:

Quod fors feret, feremus æquo animo. *Da.* placet:

Hem, istuc viri est officium. *Ge.* in me omnis spes mihi est.

Da. Laudo. *Ge.* ad precatorem adeam credo qui mihi

Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterum

Posthac si quidquam, nihil precor: tantummodo

Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidit.

Da. Quid pædagogus ille, qui citharistram?

Quid rei gerit? *Ge.* sic, tenuitur. *Da.* non multum habet

Quod det fortasse. *Ge.* imo nihil, nisi sperem.

Da. Pater ejus rediit, an non? *Ge.* nondum. *Da.* quid? senem

Quoad expectatis vestrum? *Ge.* non certum scio

ed epistolam ab eo allatam esse audiui modo, &
d portitores esse delatam : hanc petam. 100
Da. Nunquid, Geta, aliud me vis ? Ge. ut bene
fit tibi.
uer, heus : nemon' huc prodit ? cape, da hoc
Dorcio.

demo procedis ? cape hoc argentum, & trade Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHÆDRIA.

A Deon' rem rediisse, ut, qui mihi consul-
tum esse optume velit,
phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem
ejus adventi venit ?
quod ni fuisset incogitans, ita eum expectarem,
ut par fuit.

Quid istuc est ? An. rogitas ? qui tam auda-
cis facinoris mihi conscius

? quod utinam ne Phormioni id suadere in
mentem incidisset,

tu me cupidum eo impulisset, quod mihi prin-
cipium est mali

non potitus essem : fuisset tum mihi illos ægre
aliquot dies :

non quotidiana cura hæc angeret animum.
Ph. audio.

Dum expecto, quàm mox veniat, qui adi-
mat hanc mihi consuetudinem.

Aliis, quia desit quod amant, ægre est : tibi,
quia superest, dolet. 10

more abundas, Antipho.

tu tua quidem hercle certe vita hæc expetenda,
optandaque est.

me Di bene ament ; ut mihi liceat tam diu,
quàm amo, frui,

in depacisci mortem cupio : tu conjicito cætera,
id ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu
ex istac copia : 15

ne addam, quod sine sumptu, ingenuam, libe-
ralem nactus es :

od habes, ita ut voluisti, uxorem, sine mala
fama ; palam

*sed modò accepi ab eo alla-
tam esse epistolam, & inde
latam fuisse ad publicanos
qui vectigalia in portu exi-
gant. Hanc petiturum eo.
Da. Nunquid in alia re
tibi opus est mea opera ?
Ge. Ut bene sit tibi precor.
Heus, puer : nemone huc*

demo procedis ? cape hoc argentum, & trade Dorcio.

An. Eone miseria deve-
ni, ut vehementer formi-
dem patrem, qui omnia
bona mihi cupit, ubi de
ejus adventu cogito ? Quod
nisi fuisset imprudens, &
inconsiderans, ita eum cu-
pidè expectarem, ut æquum
& conveniens fuit. Ph.
Quid istud est ? An. Qua-
risne ? qui scis ipse una
mecum temerarium faci-
nus quod admisi, quod
utinam Phormio mihi sua-
dere nunquam cogitasset.
Non meam cupiditatem ad
has nuptias incitavisset,
qua res mihi caput & fons
infelicitatis. Amata vir-
ginis campos factus non
fuissem : ægre & impatient-
ter ea me privari illos ali-
quot dies tulissem, esto : at
solita hac sollicitudo ani-
mum non premeret. Ph.

Audio. An. Dum anxius
metuo, ne quàm citò quis
irruat, qui me abstrahat
ab hujus virginis posse-
sione. Ph. Alii tristantur,
quia id quod amant eos
deficit : tu vero, eo quod
superat, doles. Amoris
felicitate affluis, Antipho.
Nam per Herculem tua vi-
ta conditio proculdubio de-
sideranda est. Ita mihi Di
sint propitii, ut mihi tam-
diu ejus quod amo, copia
fiat, quandiu sit tibi, mor-
te paratus sum pacisci :
cætera conjice, scilicet, quid
ego molestia capiam ex amo-
ris inopia, cum tu jucun-

*nica fruaris : ut ne his adjungam, quod sine ullis pecuniarum impensis ingenuam & libera-
virginem sortitus es : quod possides uxorem qualem optavisti, integra existimationis*

denique beatum te prädico, si unum hoc adsit, animus, qui hac moderate capiat. Quod si cum lenone avarissimo rem transigendam habeas, ut ego, tum tu revera te beatum esse intelligas. Ita plerique omnes à natura facti sumus, nostra fere contemnimus. An. At te contra felicem esse duco, Phædria, cui adhuc integris rebus licet considerare, & deliberare quid eligas, tibi asserves, diligas, relinquo: ego in eum statum conjectus sum, ut neque mihi potestas sit relinquenda nec retinenda virginis, quam possideo. Sed quid hoc est? num conspicio Getam currentem huc properare? is ipse est: me miserum! metuo ne mihi nunc tristem nuncium afferat.

Beatus, nî unum hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.

Quod si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio fumus omnes, nostri nosmetipsi pœnitent.

An. At tu mihi contra nunc videre fortunatum Phædria,

Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis,

Retinere, amare, amittere: ego in eum incidam infelix locum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendæ copia.

Sed hoc quid est? videon' ego advenire huc currentem Getam?

Is ipse est: hei, timeo miser, quam nunc mihi hic rem nuntiet.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHÆDRIA.

Ge. Periiisti, Geta, nisi subitum aliquod consilium inveneris: ita nunc tibi non providenti, nec expectanti tanta instant pericula: qua qua ratione declinem ignoro, neque quomodo inde me expediam: neque enim diutius nostra temeritas jam potest occultari: quæ si non astute caveantur, me aut herum opprimunt. An. Quidnam est, quod tam perturbatus currit? Ge. Tum, solum mihi momentum temporis restat ad deliberandum de hac re. Ecce herum. An. Quodnam hoc malum est? Ge. Quam rem cum resciverit, filium Antiphonem duxisse uxorem, quodnam remedium sedandæ ejus iracundia reperiam? alloquarne eum? inflammabo: fileam? stimulem: excussem? operam perdam, & verba. Eheu me miserum! præterquam quod mihi metuo, tum etiam angor solitudine propter Antiphonem: ejus misereor: pro eo metuo: is remorat, & retardat: nam nisi res ad eum pertineret,

Ge. Nullus es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere reppereris:

Ita subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:

Quæ neque uti devitem scio, neque quomodo inde extraham:

Nam non potest celari nostra diutius jam audacia

Quæ si non astu providentur, me aut herum periculum dabunt.

An. Quidnam ille commotus venit? Ge. tum temporis punctum mihi

Ad hanc rem est: herus adest. An. quid istud est mali?

Ge. Quod cum audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?

Loquarne? incendam: taceam? instigem: persequar? gem me? laterem lavem.

Eheu me miserum! tum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo.

Effet, recte ego mihi vidissem, & senis essem ultus iracundiam: (protinus in pedes.

Aliquid convassassem, atque hinc me conjicerem

An. Quam hic fugam aut furtum parat?

Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere insistant viâ?

Ph. Te nominat. An. nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum.

Ph. Ah, sanus ne es?

Ge. Domum ire pergam: ibi plurimum est. Ph. revocemus hominem. An. ita illicò. Ge. hem!

Satis pro imperio, quisquis es. An. Geta. Ge. ipse est, quem volui obviam.

An. Cedo, quid portas, obsecro; atque id, si potes, verbo expedi.

Ge. Faciam. An. eloquere. Ge. modò apud portum. An. meumne? Ge. intellexti. An. occidi. Ph. hem!

An. Quid agam? Ph. quid ais? Ge. huju' patrem vidisse me, patruum tuum.

An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?

Quòd si eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar;

Nulla est mihi vita expetenda. Ge. ergo istæc cum ita sint, Antipho,

Tanto magis te advigilare æquom est. Fortes fortuna adjuvat.

An. Non sum apud me. Ge. atqui opus est nunc, cum maxime, ut sis, Antipho:

Nam si senferit te timidum pater esse, arbitrabitur commoverisse culpam. Ph. hoc verum est. An.

non possum immutari. (foret?

Ge. Quid si aliquid gravius tibi nunc faciendum

An. Cum hoc non possum, illud minu' possem. Ge. hoc nihil est, Phædria: ilicet:

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. Ph. & quidem ego. An. obsecro:

Quid si affimulo? fatin' est? Ge. garris. An. voltum contemplamini, hem,

fatin' sic est? Ge. non. An. quid si sic? Ge. pro-

pemodum. An. quid si sic? Ge. fat est.

si major alia calamitas tibi incideret, & patienda foret? An. Quid quid difficilius multò minus facere possum. Ge. Hic Antipho, & ad omnia inutilis: extemplo discedamus: quid hic frustra operam consumimus? ego Ph. Et ego quoque. An. Manete, vos oro. An sic apte simulo me confidentem esse? Nugas. An. Spectate faciem meam, hem, satisne sic est? Ge. Minime. An. Quid si sic gero? Ge. Prope recte. An. Quid si sic? Ge. Satis nunc est.

Quid si affimulo? Hic Antipho actione conatur simulare se non esse timidum, sed præ-

ati animo,

mihi utiliter consulissem, & de senis iracundia ultionem sumpsissem: aliquid clam subripissem, & cum sarcinulis collegissem, atque hinc confestim fugam arripissem. An. Quam hic fugam, aut furtum meditatur? Ge. Sed ubi Antiphonem inveniam? aut quam viam ad eum quærendum inibo? Ph. Te nominat. An. Nescio quod magnum ex hoc nuncio mihi imminet malum. Ph. Sanusne es animo? Ge. Ad ades nostras ire pergam: ibi morari solet. Ph. Revocemus eum. An. Hic siste gradum. Ge. Satis imperiose loqueris, quisquis es. An. Geta. Ge. Ipse, quem quarebam occurrit. An. Dicito, quid offers, quæso; atque, si potes, uno id verbo expone. Ge. Faciam. An. Enarra. Ge. Modò apud portum. An. Meumne patrem vidisti? Ge. Intellexisti recte. An. Interii. Ge. Hem! An. Quid faciam? Ph. Quid dicis, Geta? Ge. Hujus patrem, tuum patruum Demiphonem conspexisse apud portum. An. Nam quam medelam huic inopinata perniciæ nanciscar infelix ego? Quod si eò miseriarum mea fortuna rediguntur, Phanium, abs te, ut avellar, vitam amplius decendam esse non puto. Ge. Ergo ista cum ita contigerint, tanto magis adlaborare te decet. Fortibus fortuna auxiliatur. An. Non sum apud me. Ge. Atqui oportet nunc præcipue, ut apud te sis, Antipho: nam si pater tuus te metuentem animadverterit, opinabitur te facinus & delictum commisisse. Ph. Hoc verum est. An. Nequeo naturam transmutare. Ge. Quid faciam? Cum hoc non possum facere, ô Phædria, pusilli est animi. Ge. Operam consumimus? ego Ph. Et ego quoque. An. Manete, vos oro. An sic apte simulo me confidentem esse? Nugas. An. Spectate faciem meam, hem, satisne sic est? Ge. Minime. An. Quid si sic gero? Ge. Prope recte. An. Quid si sic? Ge. Satis nunc est.

ANNOTATIO.

Hunc gestum observa, & vehementiam patris in sermone pari vehementia imitare, & similia verba similibus subijce, ne te ira incitatus atrocibus & asperis suis dictis perturbet. An. Intelligo. Ge. Responde te vi compulsus à lege, iudicibus, & prater voluntatem uxorem duxisse: an intelligis? Verum, quis hic senex est, quem conspicio in extrema platea parte? An. Pater ipse est. Non possum hic praesens manere. Ge. Ah! quid agis? quò abis, Antipho? mane, mane, inquam. An. Egomet me novi, & culpam meam: qua duo me timidum faciunt: vobis commendo Phanium, & vitam meam. Ph. Geta, quid nunc nobis fiet? Ge. Tu jam verbis acerbis oburgaberis: ego pendens virgis verberabor, nisi me valde fallit opinio. Sed quæ modo hic nos Antiphoni praecepimus, ea nosmet ipsos exequi oportet. Ph. Mitte hoc verbum, oportet; potius mone quod mihi faciendum esse censes: nam sponte & libenter ea faciam. Ge. An tenes memoria sermonem quem olim habuisti, cum hanc rem aggressi sumus? nempe defensionem illam, quam invenimus culpam excusandam, esse facilem, justam, ad vincendum idoneam, & speciosam. Ph. Memoria teneo. Ge. Hem, nunc ea utendum nobis est, aut si fieri potest alia solertiore, & astutiore. Ph. Diligenter id studendum. Ge. Nunc tu prior patruum Demiphonem aggredere: ego in insidiis hic subsideo suppetias laturus, si vires deficient. Ph. Eja, age.

Hem istuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,

Ne suis te iratus sævidictis protelet. An. scio.

Ge. Ut coactum te esse invitum, lege, iudicio: tenes?

Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? An. ipse est.

Non possum adeste. Ge. ah, quid agis? quò abis, Antipho? mane,

Mane, inquam. An. egomet me novi, & peccatum meum:

Vobis commendo Phanium, & vitam meam.

Ph. Geta, quid nunc fiet? Ge. tu jam lites audies:

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus, Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.

Ph. Aufer mihi, oportet: quin tu, quid faciam, impera.

Ge. Meministi? olim ut fuerit vestra oratio

In re incipienda ad defendendam noxiam?

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, oportumam.

Ph. Memini. Ge. hem, nunc ipsa ea est opus, aut, si quid potest,

Meliore, & callidior. Ph. fiet sedulò.

Ge. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero Succenturiatus, si quid deficiet. Ph. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. PHÆDRIA.

De. Itane Antipho tandem nuptias contraxit, me non iubente? nec potestatem patriam, sed taceo hanc potestatem, nec saltem indignationem meam subire dubitavit? pudore non affici? o inceptum & factum temerarium! o Geta praeceptor, & auctor! Ge. Pene mei oblitus est, sed tandem meminit. De. Quid mihi dicent? aut quam excusationem prætendere poterunt, si se purgare conati fuerint? dubitè valde, quid acturi sint.

De. **I**Tane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?

Nec meum imperium, ac, mitto imperium, non simultatem meam

Revereri saltem? non pudere? facinus audax! o Geta

Monitor! Ge. vix tandem. De. quid mihi dicent? aut quam causam reperient?

Demiror. *Ge.* atqui repperi jam : aliud cura. *De.*
an hoc dicent mihi ?

Invitus feci : lex coëgit : audio, fateor. Ge. placet.

De. Verum scientem, tacitum causam tradere
adversariis,

Etiame id facere lex coëgit ? *Ph.* illud durum.

Ge. ego expediam : sine.

De. Incertum est, quid agam, quia præter spem,
atque incredibile hoc mihi obigit.

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogi-
tandum instituere.

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxu-
me, tum maxime

Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærum-
nam ferant.

Pericla, damna, exilia peregre rediens semper
cogitet,

Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut mor-
bum filiæ :

Communia esse hæc, fieri posse : ut ne quid ani-
mo sit novum :

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare
esse in lucro.

Ge. O Phædria, incredibile est, quanto herum an-
teeo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda : he-
rus si redierit,

Molendum usque in pistrino : vapulandum : ha-
bendæ compedes :

Opus ruri faciendum : horum nil quidquam ac-
cidet animo novom.

Quidquid præter spem eveniet, omne id deputa-
bo esse in lucro.

Sed quid hominem cessas adire, & blandè in
principio alloqui ?

De. Mei fratris video filium ire mihi obviam.

Ph. Mi patrue, salve. *De.* salve : sed ubi est
Antipho ?

Ph. Salvom advenire. *De.* credo : hoc responde
mihi.

Ph. Valet : hîc est. Sed satîn' omnia ex sententia ?

De. Vellem quidem ! *Ph.* quid istuc ? *De.* rogi-
tas, Phædria ?

Bonas me absente hîc confecistis nuptias.

Ge. Atqui jam inveni : ne

sis de his sollicitus. *De.*

Anne hoc mihi responsuri

sunt ? non ultro, sed nolens

feci : lex ad id me adegit :

intelligo, & assentior. *Ge.*

Gratum est mihi, quod di-

cis. *De.* Verum volentem,

nec contradicentem, causa

victoriam concedere adver-

sariis ; idne quoque lex fa-

cere coëgit ? *Ph.* Illud dif-

ficile, & molestum. *Ge.*

Ego explicabo, & planum

reddam : quiesce. *De.* Du-

bium est mihi, quid facere

debeam, quia contra ex-

pectationem, & opinionem

meam hoc mihi accidit.

Ita ira turbatus sum, ut

nequeam mentem ad deli-

berandum appellere. Qua-

propter cum prospera fortu-

na nobiscum versatur ma-

xime, tum maxime unum-

quemque nostrum conside-

rare oportet, quomodo ad-

versitates, & miseras in-

gruentes toleret. Cum ex

peregrinatione redit, peri-

cula, damna, exilia sem-

per in mente habeat, aut

filii facinus aliquod indig-

num, aut uxorem mortu-

am esse, aut filiam in mor-

bum incidisse : hæc commu-

nia esse omnibus, posse ac-

cidere : ut ne quid horum

tanquam novum ac insoli-

tum eum occupet : quid-

quid præter expectationem

eveniet, id apponat lucro.

Ge. O Phædria, credi non

potest, quanto herum ante-

cedo prudentia. Omnia

mea mala animo prævisa

sunt : cum herus reversus

domum fuerit, versanda as-

sidue mola in pistrino : vir-

ga aut fustes ad vapulan-

dum subeundi : compedi-

bus crura stringenda :

ruris operi enixe incum-

bendum. Nihil quidquam

horum animo improvisum

continget mihi. Quidquid

præter expectationem eve-

niet, id apponam lucro.

Verum, Phædria, quid

cunctaris ad Demiphonem

De. Video Phadriam fratris

mei Chremetis filium mihi occurrentem. *Ph.* Mi patrue, salve. *De.* Salvus sis, Phædria :

sed ubi est Antipho ? *Ph.* Salvum te advenire gaudeo. *De.* Credo : hoc responde mihi quod

quæro. *Ph.* Bene valet : hic est. Sed satisne omnia, ut vis, tibi evenerunt ? *De.* Vellem certe !

Ph. Quid mali contigit ? *De.* Quarisne, Phædria ? egregias verò hic nuptias me absente cele-

Ph. Eho, an ea de causa nunc iratus es illi? Ge. O solertem artificem! De. Egone illi non sum iratus? ipsum vehementer cupio fisci coram me, ut cognoscat me ipsi ex illo antea clemente & mihi patre, mutatum esse nunc suo merito in asperum. Ph. Verumtamen nihil fecit, quod ad iram te provocare debeat. De. Ecce quam similes omnes unanimiter consentiunt: si unum cognoveris, omnes noveris. Ph. Non ita res se habet. De. Hic noxius est, ille ad defendendam noxam paratus adest: operas invicem sibi commodato dant. Ge. Expresse horum facta insciens descripsit senex. De. Nam si hac non ita se haberent, non stares à paribus Antiphonis, Phædria. Ph. Si verum est, patre, Antiphonem in se peccasse, ex quo rei familiari damnum aut famæ nominis detrimentum attulerit, non deprecor, quin penam, qua dignus sit, ferat: sed si forte aliquis calumniator versutiâ & fraude innixus suâ, insidiatus est atati infirma nostra adolescentiâ, & secundum se iudicium obtinuit; utrum culpa nobis tribuenda est, an iudicibus, qui sæpe odio & invidia impulsî, jus suum detrahunt locupletî, aut misericordia moti plus a quo attribuunt inopi? Ge. Nisi statim causa scirem, vera esse qua narravit mihi persuaderet. De. Quotusquisque iudex est, qui scire iustum possit, ubi tu ipse ne uno quidem verbo te defendas, ita ut Antipho fecit? Ph. Officium adolescentis ingenui fecit: postquam in iudicio stetit, quæ præmeditatus fuerat ad defensionem, recitare non potuit: ita eum tum meticulosum verecundia sensu & motu privavit.

Ge. Laude dignus orator Phædria: sed nimis tardo quamprimum senem Demiphonem salutare. Here salvus sis; incolumem te ad nos rediisse lator. De. Ho! egregie custos, & rector adolescentum; familia verò sustentaculum, cujus fidei proficiens commendavi filium meum. Ge. Jamdiu accusationes tuas in nos omnes audio injustas immerito, atque in me maxime omnium immeritissimas:

Ph. Eho, an id succenses nunc illi? Ge. artificem probum!

De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio Dari mi in conspectum: nunc sua culpa ut sciat

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

Ph. Atqui nil fecit, patre, quod succenseas.

De. Ecce autem familia omnia: omnes congruunt:

Unum cognoris, omnes noris. Ph. haud ita est.

De. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.

Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.

Ge. Probe eorum facta imprudens depinxit senex.

De. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria.

Ph. Si est, patre, culpam ut Antipho in se admiserit,

Ex qua re minus rei foret aut famæ temperans,

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat:

Sed si quis forte malitia fretus sua,

Insidias nostræ fecit adolescentiæ,

Ac vicit; nostran' culpa ea est, an iudicum,

Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi?

Ge. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.

De. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas,

Ita ut ille fecit? Ph. functus adolescentuli est

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum ibi obstupescit pudor.

Ge. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?

Here, salve; salvom te advenisse gaudeo. De. oh!

Bone custos, salve; columen verò familiæ,

Cui commendavi filium hinc abiens meum.

Ge. Jamdudum te omnes nos accusare audio, Immerito, & me omnium horum immeritissimo:

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?

Servum hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. *De.* mitto omnia:
addo

Istuc: imprudens timuit adolescens; sino:

Tu servus: verum si cognata est maxume, 65

Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,

Dotem daretis; quæreret alium virum.

Qua ratione inopem potius ducebat domum?

Ge. Non ratio, verum argentum deerat. *De.*
sumeret

Alicunde. *Ge.* alicunde? nihil est dicto facilius.

De. Postremo, si nullo alio pacto, scenore. 71

Ge. Hui! dixti pulcre, si quidem quisquam crederet,

Te vivo. *De.* non, non sic futurum est, non
potest. (diem?)

Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum

Nil suave meritum est: hominem commonstrarier 75

Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.

Ge. Nempe Phormionem? *De.* istum patronum
mulieris.

Ge. Jam faxo hic aderit. *De.* Antipho ubi nunc
est? *Ph.* foris.

De. Abi, Phædria, eum require, atque adduce
huc. *Ph.* eo

Recta via quidem illuc. *Ge.* nempe ad Pamphi-
lam. *De.* at ego 80

Deos penateis hinc salutatum domum

Divortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi

Amicos advocabo, ad hanc rem qui adfient,

Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

Foris. *De.* Abi, Phædria, eum quare, atque huc adduce. *Ph.* Equidem illuc recta proficiscor.
Ge. Nempe ad Pamphilam. *De.* At ego de via domum divertam, ut Deos penates ob faustum re-
ditum salutem: inde ad forum me conferam, atque aliquot amicos advocatos mihi adjungam,
qui mihi præsto sint in hac causa, ne imparatus sim ad disputandum, si Phormio adveniat.

nam quid me in hac causa
præstare voluisti tibi? ser-
vo homini causas agere le-
ges non permittunt, neque
testimonium perhibere. *De.*
Præterea cetera: insuper
imprudencia atatis in ser-
mone hæsit timens adoles-
centulus Antipho, esto:
tu servus testis produci in
judicium non potuisti: ve-
rum si proxima est cognata,
non tamen necesse fuit eam
in uxorem accipere; sed
id quod lege constitutum
est, poteratis dotem ei
dare, ut sibi alium virum
adjungeret. Propter quam
rationem potius egenam
omnium rerum ducebat do-
mum? *Ge.* Non ratio de-
ficiēbat, sed argentum. *De.*
Poterat ab aliquo mutuo
sumere. *Ge.* Ab aliquo?
nihil est dictu facilius. *De.*
Tandem, si nullo alio mo-
do sumi potuit, saltem sub
scenore acciperet. *Ge.* Hui!
scite locutus es, si quidem
nullus, te vivo, filio pecu-
niam mutuum dare vellet.
De. Non, non sic res se ha-
bebit, istud esse non potest.
Egone illam cum illo unum
diem nuptam manere si-
nam? nulla merces adeo
suavis mihi esse potest, ut
id patiar: hominem præ-
sentem istum volo mihi
ostendi, quicum nobis res
est, aut indicari ejus do-
mum. *Ge.* Nempe Phor-
mionem? *De.* Istum pa-
tronum mulieris. *Ge.* Jam
illum accersam. *De.* Ubi
nunc est Antipho? *Ph.*

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO. GETA.

Ph. Verumne est quod ais, Antiphonem praemetu non ausum venire in conspectum patris hinc evasisse? Ge. Verum est. Ph. Phanium desertam solam remansisse? Ge. Sic est. Ph. Et Demiphonem iracommotum? Ge. Admodum. Ph. Ad te unum, Phormio, tota hac res spectat: tute hanc intritam apparasti, tibi ergo ea merito jam comedenda est. Ge. Oro te, Phormio, hanc rem expedi. Ph. Si quaret, unde Phanium sit cognata Antiphoni? Ge. Omnis rei gerenda spes in te sita est. Ph. Ecce responsum paratum habeo. Quid si se dicat redditurum puellam? Ge. Tu nos ad has nuptias impulisti. Ph. Sic arbitror persuadendum seni, ut cognatam esse credat. Ge. Subsidium afferas. Ph. Siste modò senem ad disceptandum: iam praecepi animo, & commentus sum omnia argumenta. Ge. Quid efficies? Ph. Quid vis efficiam, nisi ut Phanium maneat cum Antiphone, nec expellatur, ut Antiphonem culpā absolvam, atque in me omnem iram senis conferam? Ge. O Phormio, quam vir fortis, atque amicus es! verum saepe metuo ne tanta audacia nobis exitium afferat, ita ut in vincula conjiciamur. Ph. Ah, non fiet, experimentum jam feci: vestigiis quibus insistam nota sunt. Quot jam me putas homines cecidisse usque ad mortem, hospites? cives? quò magis experientiā edoctus sum, eò sapius id feci. Dic mihi, quaso, an unquam audivisti injuriarum nomine me in-jus vocatum esse?

Ph. **I** Tane patris ais conspectum veritum hinc abiisse? Ge. admodum.

Ph. Phanium relictam solam? Ge. sic. Ph. & iratum senem?

Ge. Oppidò. Ph. ad te summa solum, Phormio, rerum redit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.

Ge. Obsecro te. Ph. si rogabit. Ge. in te spes est. Ph. eccere,

Quid si reddet? Ge. tu impulisti. Ph. sic opinor. Ge. subveni.

Ph. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.

Ge. Quid ages? Ph. quid vis? nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

Ge. O vir fortis, atque amicus! verum hoc saepe, Phormio,

Vereor, ne istac fortitudo in nervum erumpat denique. Ph. ah,

Non ita est, factum est periculum: jam pedum visa est via.

Quot me censes homines jam deverberasse usque ad necem

Hospites? tum cives? quod magi' novi, tanto sapius.

Cedo dum, en unquam injuriarum audivisti mihi scriptam dicam?

ANNOTATIO.

4 *Tute hoc intristi.*] Proverbium est aptum Phormioni parasito. Intrita Donato est mortuum genus libi ex farina, lacte, vino, caseo, atque herbis confectum, ab interendo, quod

hac in mortario terantur. Dictum proverbialiter, hoc sensu: per te hoc factum est, quid ergo hinc evenerit, in te redundabit.

Ge. Qui

Ge. Qui istuc? *Ph.* quia non rete accipitri tenditur, neque milvio,
Qui male faciunt nobis: illis qui nil faciunt tenditur:

Quia enim in illis fructus est: in illis opera luditur.

Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:

Tibi sciunt nihil esse: dices, ducent damnatum domum: 20

Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt, mea quidem sententia,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

Ge. Non pote sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.

Ph. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam regi refert.

Sene a symbolum venire, unctum atque lautum a balneis, 25

otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumptu absumitur,

Quum tibi sit, quod placeat, ille ringitur, tu rideas;

Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur.

Ge. Quid istuc verbi est? *Ph.* ubi tu dubites, quid fumas potissimum.

Hæc, quum rationem in eas quam sint suavia, & quam cara sint; 30

Qua qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem Deum?

Ge. Senex adest, vide quid agas: prima coitio est acerrima:

eam sustinueris, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

incertum tibi sit, quas eligas maxime. Hac cum serio tecum reputes, non tunc arbitreris primo Deum faventem & propitium, qui hac tribuit? Ge. Ecce tibi senex, vide quid acturus. Primus conflictus est vehemens valde: si hunc patiaris, post illa, reliquum, ludicra tantum exercitio.

Ge. Quamobrem? *Ph.*

Quia retia non tenduntur accipitri & milvio, qui nobis nocere solent: tenduntur verò illis avibus, quæ nobis non nocent. Illa si capiantur, in cibum prosunt: in illis nulla posita est utilitas. Sic aliud aliis, à quibus aliquid extorqueri potest, instat periculum: at mihi sciunt nihil esse rei propter quam infidentur: at enim dices mihi, damnatum te, & addictum sibi à iudicibus in domum suam irabent, ut ipsis in vinculis servias: at sciunt me edacem, idcirco alere nolunt, ut jubentur lege: & quidem sapienter faciunt, ut mihi videtur, si benefacere mihi nolunt, qui ipsis malefecerunt.

Ge. Antipho nulla ex parte referendo gratiam, tuis in eum meritis satisfacere potest. *Ph.* Contra ego sentio, nemo regis beneficia ullis officiis paribus aquare valet. Quid commodius & gratius esse potest, quam sine sumptu, sine symbolo ad cœnam venire, nihil solvere, unguentis adoratis delibutum, atque à balneis lotum, & nitidum, animo à curis libero, atque hilari; cum ille solitudine, impensis pecuniarum consumitur, dum tibi apparat deliciosa & jucunda; ille tacitus stomachatur, ut tu delicias; prior bibas, prior mensa accumbas: cœna dubia apponitur. Ge. Quale istud verbum est? *Ph.* Qua tot variis epulis instructa est,

ANNOTATIONES.

24 Gratiam regi refert.] Regem suum Paracletum appellabant eum, à quo alebantur.

31 Præsentem Deum?] Quia Deus omnium bonorum auctor est. Præsens est propitius, bonus, beneficus, quia qui præsens est cum vocatur nobis citius auxiliatur, quam qui absens est. Virgilius, Ecloga I.

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,

Nec tam præsentem alibi cognoscere divos.

32 Prima coitio est acerrima:] Translatio est à prælio. Nam & congregari, & coire dicuntur. Prima coitio, le premier choc: Ang. the first Onset, cum prælium committitur.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

De. En unquam vidistis
 illum hominem majori in-
 juria affectum fuisse, quam
 ego nunc sum? juvate qua-
 so. Ge. Ira impulsus est.
 Ph. Quin taces, st. Jam
 ego hunc acerrime commo-
 vebo. Proh Deum immor-
 talium fidem! negat Pha-
 nium esse hanc sibi cognatam
 Demipho? hanc De-
 mipho negat esse cognatam?
 Ge. Negat. Ph. Sequere
 nescire ait qui fuerit ejus
 pater? Ge. Negat se scire.
 De. Hunc hominem esse ar-
 bitror, de quo sermo mihi
 erat: sequimini. Ph. Ne-
 gat quoque se Stilphonem
 ipsum cognovisse? Ge. Ne-
 gat. Ph. Quia virgo mise-
 ra, inops relicta est, pater
 ejus ignorari fingitur, con-
 temnitur ipsa; vide quid
 non cogit homines avaritia
 facere. Ge. Si herum-fal-
 so incusabis avaritia, ca-
 lumniator, & falsiloquus
 astimaberis. De O confi-
 dentiam ingentem! etiam
 consulto me accusaturus huc
 venit? Ph. Nam jam nul-
 lam causam habeo cur iras-
 car adolescenti Antiphoni,
 si Stilphonem Phanii pa-
 trem parum cognoveris:
 quoniam jam ille aetate
 grandior erat, quam ut
 Antiphoni sat notus esse
 posset; pauper, qui labore
 rustico, atque opera victum
 quarebat, ruri pene semper
 habitabat: ibi agrum a
 nostro patre conductum a-
 rabat: saepe interea mihi
 senex ille referebat, hunc
 Demiphonem cognatum su-
 um ipsum despicere ac sper-
 nere: at quem virum?
 omnium quos viderim, vi-
 ta, & moribus optimum.
 Ge. Hac qua de te & illo
 narras, tibi sint cura; quid ad nos? Ph. Abi in malam crucem: nam nisi talem eum
 esse, nunquam tam molestas inimicitias contra familiam vestram, quam is Demipho nunc tam
 facit, suscepissem. Ge. Perseverasne hero Demipho absentem maledicere, scelestissime? Ph.
 maledictis ille dignus est. Ge. Aisne illum his dignum esse maledictis, o homo, carcere per-
 dignissime? De. Geta.

De. EN unquam cuiquam contumeliosius
 Audistis factam injuriam, quam ha-
 est mihi?

Adeste quaeso. Ge. iratus est. Ph. quin tu ha-
 age, st.

Jam ego hunc agitabo: pro Deum immortalium
 Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho
 Hanc Demipho negat esse cognatam? Ge. negat.
 Ph. Neque ejus patrem se scire qui fuerit? Ge.

negat.
 De. Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequi
 mini.

Ph. Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit? Ge.
 negat.

Ph. Quia egens relicta est misera, ignorat
 parens,

Negligitur ipsa; vide avaritia quid facit.

Ge. Si herum infimulabis avaritiae, male audies.

De. O audaciam! etiam me ultro accusatum ad-
 venit?

Ph. Nam jam adolescenti nihil est quod fa-
 centeam,

Si illum minus norat: quippe homo jam grandior
 Pauper, cui opera vita erat, ruri fere

Se continebat: ibi agrum de nostro patre

Colendum habebat: saepe interea mihi senex

Narrabat, se hunc negligere cognatum suum.

At quem virum? quem ego viderim in vita opo-
 mum.

Ge. Videas te, atque illum, ut narras. Ph. abi
 malam crucem:

Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam
 graveis

Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam
 Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.

Ge. Pergin' hero absentem male loqui, impurissime

Ph. Dignum autem hoc ille est. Ge. ain' tandem
 carcer? De. Geta.

Ge. Bonorum extortor, legum contortor. *De.* Geta.

Ph. Responde. *Ge.* quis homo est? *chem.* *De.* tace. *Ge.* absenti tibi

De. indignas, seque dignas contumelias 29

De. nunquam cessavit dicere hodie. *De.* ohe, desine.

De. adolescens, primum abs te hoc bona venia peto, tibi placere potis est, mihi ut respondeas:

De. quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi,

De. qui cognatum me sibi esse diceret?

Ph. Proinde expiscare, quasi non noffes. *De.* noffem? *Ph.* ita. 35

De. Ego me nego: qui ais, redige ad memoriam.

Ph. Eho! tu sobrinum tuum non noras? *De.* enecas:

Ph. nomen. *Ph.* nomen? maxume. *De.* quid nunc taces?

Ph. Perii hercle, nomen peridi. *De.* hem, quid ais? *Ph.* Geta,

meministi id quod olim dictum est, subijce: hem, 40

De. non dico: quasi non noris, tentatum advenis.

De. Egon' autem tento? *Ge.* Stilpho. *Ph.* atque adeo, quid mea?

Ph. Stilpho est. *De.* quem dixti? *Ph.* Stilphonem, inquam, noveras?

De. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit

quisquam isto nomine. *Ph.* itane? non te horum pudet? 45

De. si talentum rem reliquisset decem.

De. Di tibi male faciant. *Ph.* primus esses memoriter

ingeniem vestram usque ab avo atque atavo proferens.

De. Ita ut dicis: ego tum si advenissem, qui mihi cognata ea esset, dicerem: itidem tu face 50

De. edo, qui est cognata? *Ge.* heus noster, rectè: heus tu cave.

Ph. Dilucide expedivi, quibus me oportuit

judicibus: tum, id si falsum fuerat, filius non refellit? *De.* filium narras mihi?

De. Verum dicis: ego tum si venissem, quomodo mihi cognatione juncta esset puella exponerem tu nunc similiter facito: dic quo gradu sit cognata? *Ge.* Euge, here noffes, rectè dixti: Heus tu cave tibi, Phormio. *Ph.* Clare explicavi judicibus, qui de hac causa cognoscebant: si falsa dixi, cur filius tuus non refutavit? *De.* Filium meum commemoras?

Ge. Bonorum raptor, legum

perturbator, & corruptor.

De. Geta. *Ph.* Responde.

Ge. Quis me vocat? *chem.*

De. Sile. *Ge.* Hic homo

non desivit hodie absenti ti-

bi convitia te indigna, ipso

vero nebulone digna, contum-

eliose facere. *De.* Ohe,

jam satis est, loqui desine,

Geta. *Adolescens,* primum

hoc abs te, pace tua postulo,

si tibi gratum esse potest,

mihi ut respondeas: indica

mihi, quis fuit homo ille,

quem ais amicum tibi fu-

isse? manifesta hoc mihi,

& qui me sibi cognatione

junctum esse diceret? *Ph.*

Perinde percontaris de cog-

nato illo tuo, quasi eum

non novisses. *De.* Ego no-

vissem? *Ph.* Etiam. *De.*

Ego me nego illum cogno-

visse: tu qui dicis, & as-

seris, in memoriam revoca.

Ph. Eho, sobrinum tuum

non cognoscebas? *De.* Quam

gravis & molestus es! dic

nomen. *Ph.* Nomen? ita.

De. Quid nunc taces? *Ph.*

Occidi: nomen excidit è

memoria. *De.* Hem! quid

dicis? *Ph.* Geta, si nomen

quod modo referebam me-

moriam tenes, suggere: hem!

non dicam nomen quod

quaris: huc venisti me cir-

cumventum, simulans te

ignorare. *De.* Egone au-

tem te circumvenio? *Ge.*

Stilpho nomen est, quod

quaritur. *Ph.* At quid

mea interest? *Stilpho* est.

De. Quomodo dixisti? *Ph.*

Stilpho, inquam, nonne eum

cognoscebas? *De.* Neque

mihi notus erat, neque ul-

lus fuit ex meis cognatis

sic nominatus. *Ph.* Itane?

non te hac negare pudet?

at si moriens reliquisset bo-

na, decem talentis aestimata.

De. Dii te perdant. *Ph.*

Primus omnium memoriter

omne genus vestrum, om-

nem familiam vestram, us-

ANNOTATIONES.

37 Sobrinum tuum.] Sobrini sunt consobrinorum filii.

Ut

qui stultior est, quam dici possit. Ph. At tu qui tibi plus aliis sapere videris, magistratus conveni, ut iterum de eadem causa agas : quandoquidem hic Athenis regnum solus vis possidere, & soli concessum est, lite semel terminatâ, bis jure experiri. De. Quamvis ab iniqua judicium sententia injuriam acceperim, tamen potius quam libus vacem, aut tecum contendam, cum lege constitutum sit cognata orba proximo ut nubar, vel si ille noluerit eam ducere uxorem, dotem præbeat, hanc abduce, & quinque minas accipe. Ph. Ha, ha, he, homo jucundus es, & festivus. De. Quid tibi est ? ane hoc quidem obtinebo, ut jure, quod publicum est, mihi uti liceat ? Ph. Quid ? cedo, lexne imperat, ubi virginem ingenuam violaveris, & cum ea consuetudinem habueris quasi cum meretrice, ei pecuniam pro meritorio quaestu dare, atque eam sic dimittere ? an non potius jubet, proximo eam in uxorem dari, ut ne civis Attica prebrum aliquod in se committeret inopiâ coactâ, utque cum unico viro vitam transigeret ? quod tu prohibes. De. Ita lex jubet quidem, eam proximo dari in uxorem : at nos unde proximi ei sumus, aut qua ratione ? Ph. Ohe, ne quod semel actum est, ut vulgo dici solet, iterum agas. De. Non agam : imò, non desistam, donec felicem finem huic rei imposuero. Ph. Deliras. De. Sine modo me facere. Ph. Postremo nihil rei nobis est tecum, Demipho : tuus filius, non tu, condemnatus est : nam senior jam eras, quam tu uxorem cerves. De. Omnia hac qua dico, puta tibi ab Antiphone filio dici, aut si dissentiet, hac quidem uxore ipsum adibus meis submovebo. Ge. Ira commotus hac dicit. Ph. Tu ipse meliora fac quam qua minaris. De. Itane ex industria te comparasti, ut mihi molestias omnes exhiberes, probe ? Ph. Hic Demipho timet nos, licet aliud præ se ferat. Ge. Hæc iniria feliciter succedat tibi. Ph. Quin potius istud aquo animo feras, quod necessario tibi ferendum est : sic rem prudenter tua dignam feceris, ut ab hac lite amici discedamus. De. Egone tuam amicitiam affectem

Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest. Ph. At tu, qui sapiens es, magistratus adi, Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi. Quandoquidem solus regnas, & soli licet Hic de eadem causa bis judicium adipiscier.

De. Etsi facta mihi injuria est, veruntamen Potius quam lites secter, aut quam te audiam, Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

Ph. Ha, ha, hæ, homo suavis ! De. quid est num iniquom postulo ?

Anne hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est ?

Ph. Itane tandem, quæso ? ubi abusu' sis, Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere ; an Ut ne quid turpe civis in se admitteret

Propter egestatem, proximo iussa est dari, Ut cum uno ætatem degeret ? quod tu veras.

De. Ita, proximo quidem : at nos unde ? quam ob rem ? Ph. ohe,

Actum, aiunt, ne agas. De. non agam ? imò, haud desinam,

Donec perfecero hoc. Ph. ineptis. De. fine modo

Ph. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est Tuus est damnatus gnatus, non tu : nam tua Præterierat jam ad ducendum ætas. De. omnia hæc

Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere : Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebat domo.

Ge. Iratus est. Ph. tute idem melius feceris.

De. Itane es paratus facere me advorsum omnia Infelix ? Ph. metuit nos, tametsi sedulo

Diffimulat, Ge. bene habent tibi principia. Ph. quin quod est

Ferendum fers : tuis dignum factis feceris,

Ut amici inter nos fimus. De. egon' tuam expellam

ANNOTATIONES.

58 Solus regnas.] Id est, regnare vis, stare

81 Metuit nos.] Tacite hæc Phormio dicit.

amicitiam; aut te visum, aut auditum velim? 85
 Ph. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
 necessitatem oblectet: respice ætatem tuam.
 De. Te oblectet: tibi habe. Ph. minue vero
 iram. De. hoc age:
 atis jam verborum est; nisi tu properas mu-
 lierem
 abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio. 90
 Ph. Si tu illam attigeris, secus quàm dignum est
 liberam,
 micam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
 quid opus fuerit, heus, domo me. Ge. intelligo.
 dam: dixi, Demipho. Si quod opus me habueris, domo me continebo. Ge. Intelligo.

aut te aspicere, aut audire
 digner? Ph. Si cum ea
 concorditer agas, multa de-
 lectamenta senili tua aetate
 afferet: considera, quæso,
 annos tuos. De. Te ipsam
 potius delectet: tibi eam
 posside. Ph. Moderare, quæ-
 so, iracundiam. De. Tan-
 dem nihil opus est pluribus
 verbis, nisi illico hanc Pha-
 nium abducas, ego illam
 expellam: dixi, Phormio.
 Ph. Si tu illam aliter,
 quàm ingenuam, & civem
 attigeris tantummodo, ac-
 tionem contra te gravem in-

ANNOTATIO.

[Dixi.] Hoc verbo utebantur perorata causa: sed hinc minantis est: hanc comminationem
 ferocitatem Demiphonis imitatus est eodem verbo Phormio.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

Q Uanta me cura & sollicitudine afficit
 Gnatus, qui me & se hisce impedivit
 nuptiis!

neque mi in conspectum prodit; ut saltem sciam
 quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.

bi tu, vise, redieritne jam, an nondum, domum.

Eo. De. videtis quo in loco res hæc fiet. 6

quid ago? dic, Hegio. He. ego? Cratinum censeo,

tibi videtur. De. dic, Cratine. Cra. mene vis?

Te. Cra. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim
 facias: mihi

hoc videtur: quod te absente hic filius 10

git, restitui in integrum æquom est, & bonum:

id impetrabis: dixi. De. dic nunc, Hegio.

Ego sedulo hunc dixisse credo: verum ita est,

quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos:

mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15

debere, & id à magistratu obtinebis. Dixi. De. Dic nunc, Hegio. He. Ego Cratinum ex animi

sententia dixisse puto: verum ita est, quod vulgò aiunt, quot homines, tot sententiæ: Sua cui-
 opinio singularis est: ego non opinor quæ legibus decreta sunt.

De. Quanta me inquie-
 tudine animi, & anxietate
 filius meus me agitat, quæ
 me & se his implicuit nup-
 tiis! neque in conspectum
 meum venit, ut saltem ab
 eo discam, quid de hac re
 dicat, quidve sentiat. Abi-
 tu, Geta: vise redieritne,
 an nondum domum. Ge. Eo
 visum. De. Videtis in qua
 statu hac res sita sit. Quid
 mihi agendum est? Hegio,
 quid censes? He. Ego cen-
 seo Cratinum prius senten-
 tiam dicere debere, si tibi
 videtur. De. Dic, Cratine.
 Cra. Mene vis loqui? De.
 Te volo. Cra. Ego qua tuis
 rationibus conducant, ea
 cupio, ut agas: sic ego cen-
 seo, ea quæ absentia tua
 tempore, filius tuus fecit,
 in integrum restitui posse

ANNOTATIO.

[Restitui in integrum] Prætor hominibus
 lisis, vel circumscriptis, subveniebat; si quis
 tu, vel fraude, sive ætate, sive absentia, in

captionem, & damnum incideret: nam quæ
 facta erant, rescindebantur. Restituere in inte-
 grum, Gallicè relever. Ang. to restore.

Rescindi

tolli posse, nec honestum esse id tentare. De. Dic, Crito.

Cri. Mihi videtur de ea re diutius consultandum esse.

Res magna est. He. Numquid est aliud, quod nos velis, priusquam abimus?

De. Fecistis probe officium: multo magis in incerto sum positus, quam paulo ante fui.

Ge. Domestici negant Antiphonem rediisse. De.

Eratrem Chremetem oppreviri me oportet; quod mihi consilium ab eo dabitur, id sequar.

Perquisitum eo apud portum, quo tempore rediturus sit. Ge. At ego

Antiphonem investigabo, ut qua acta sint à me audiat. Sed ecce, cum ipsum video opportune huc se conferre.

Rescindi posse: & turpe inceptum est. De. dic Crito.

Cri. Ego amplius deliberandum censeo.

Res magna est. He. nunquid nos vis? De. fecistis probe:

Incetior sum multo, quam dudum. Ge. negant Rediisse. De. frater est expectandus mihi: is est.

Quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

Ge. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta sint, sciat.

Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

Antiphonem investigabo, ut qua acta sint à me audiat. Sed ecce, cum ipsum video opportune huc se conferre.

ANNOTATIONES.

17 *Amplius deliberandum censeo.*] Ampliare, est protrahere, differre, hæc vox etiam ad iudicia pertinebat: ut cum reus ampliari dicitur; quod tum fiebat, cum causa iudicibus non satis erat probata: nam apud Romanos si causa obscurior esset, amplius pronunciabatur à iudicibus, qui duabus his literis N. L. (id est, Non liquet) significabant sibi non liquere, quid statu-

endum esset, causamque denuò esse dicendam. Ad ampliacionem hæc verba textus alludunt.

18 *Nunquid nos vis?*] Abiturientium est formula, quasi dicat, Numquid aliud est quod nos velis, priusquam abimus?

22 *Quoad se recipiat.*] Id est, quando rediturus sit. Sic supra: *finem quoad expulsum vestrum?*

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

An. Certe, Antipho, multis rationibus cum isto animo timido culpandus es. Itane hinc discessisti, & salutem tuam aliis defendendam tradidisti? alioquin tuam rem, de qua nunc agitur, putavisti melius perspecturos? nam cetera qualiacumque essent, Phario, ei qua nunc in tuis est adibus, prospicere sane debuisti, ne quid, idè quod fidei tua se credidit, mali acciperet: cujus nunc infelicis bona spesque à te uno pendent. Ge. Profecto, here, nos jam pridem te, quod hinc aberas vituperavimus. An. te ipsum quarebam. Ge. Sed propter absentiam tuam nihilo magis animum remisimus.

An. ENimverò, Antipho, multis modis cum istoc animo vituperandus es.

Itane te hinc abiisse, & vitam tutandam dedidisti aliis tuam?

Alios tuam rem credidisti, quam tete, animam versuros magis?

Nam, ut ut erant alia, illi certe consuleres, quam nunc tibi domi est;

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:

Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno omnes sitæ.

Ge. Equidem, here, nos jamdudum hinc te absentem incusamus, qui abieris.

An. Te ipsum quarebam. Ge. sed ea causa nihil magis defecimus.

Loquere, obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?

Unquid patri subolet? *Ge.* nil etiam. *An.* ecquid spei porro est? *Ge.* nescio. *An.* ah. 10

Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. *An.* nihil fecit novi.

Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.

Quid is fecit? *Ge.* confutavit verbis admodum iratum senem.

Heu Phormio. *Ge.* ego, quod potui porro. *An.* mi Geta, omnes vos amo.

Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est: 15

mansurusque patrum pater est, dum huc adveniat. *An.* quid eum? *Ge.* aiebat,

ejus consilio velle sese facere, quod ad rem attinet.

Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patrum, Geta?

nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar sententiam.

Phædria tibi adest. *An.* ubinam? *Ge.* eccum ab sua palæstra exit foras. 20

venire in re ad matrimonium tuum pertinente, prout ille suadebit. *An.* Quantum opere metuo reditum vult, ne saluus ad suos redeat? nam ex ejus sententia, ut audio, mihi mors aut vita venit. *Ge.* Phædria ad te accedit. *An.* Ubinam est? *Ge.* Ecce eum, à sua palæstra prodit.

ANNOTATIONES.

11 Nisi Phædria.] Linacer Græcismum esse nisi pro sed.

20 Eccum à sua palæstra.] Quod Phædria domo amicæ assidue versetur, quemadmo-

dum pugil, aut athleta in palæstra, quæ est locus ubi luctatores nudi, & oleo quondam perfusi luctabantur.

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

Dorio, audi obsecro. *Do.* non audio. *Ph.* parumper. *Do.* quin omitte me.

Audi quod dicam. *Do.* at enim tædet jam audire eadem millies.

At nunc dicam, quod lubenter audias. *Do.* loquere, audio.

Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc? quo nunc abis?

Ph. Dorio, audi, obtestor te. *Do.* Non audio. *Ph.* Audi paulisper. *Do.* Quin, sine me ire. *Ph.* Audi quod dicam. *Do.* At piger me eadem millies repetita audire. *Ph.* At nunc dicam, quod tibi audienti jucundum sit. *Do.* Loquere, audio. *Ph.* An non possum precibus à te impetrare, ut expectes has tres dies?

Do. Mi-

- Do. Mirum erat, si tu mihi quidquam novi sermonis proponeres. An. Hei, vereor ne leno aliquid mihi in caput suum arcessat. Ge. Idem ego timeo. Ph. Dorio, an non mihi fidem habes? Do. ReEle conjectas me scilicet tibi eadem centies promittenti nequicquam credere. Ph. Sin fidem obligo? Do. Mendacia. Ph. Dulpò fœnore compensatum istud tibi beneficium tute fateberis. Do. Mera verba sine re. Ph. Crede mihi, lateberis te fecisse: per Herculem, verum tibi dico. De. Inania & falsa. Ph. Fac experimentum: id brevis est temporis. De. Idem semper mihi repetis. Ph. Tu mihi cognatus, tu pater, tu amicus. Do. Perge inepta garriendo nos enecare. Ph. Adeone tu ingenio aspero & implacabili sis, ut neque misericordia, neque precibus leniri, & flecti possis? Do. Adeone, Phædria sis inconsideratus, & inverecundus, ut ornatis & compitis verbis me decipere, & virginem, quæ mea est, mihi copere gratis coneris? An. Phædria miseret me. Ph. Hei, vera sunt, quæ dicit, & his cedere cogor. Ge. Quam uterque, Phædria & Dorio, sunt similes sui! nam ut ille amator perditus est, ita hic avarus sordidus. Ph. Atque illud quoque mihi gravissimum est, hoc malum mihi tum potissimum advenisse, cum Antipho, non dissimili cura, & molestia premeretur. An. At quid istud autem est, Phædria? Ph. O fortunatissime Antipho! An. Egone? Ph. Qui amicam duxisti, & uxorem domi possides; nec opus unquam fuit cum huiusmodi malo pugnare. An. Mihi domi amicam possideo? quinimo, quod vulgo dicitur; auribus teneo lupum: nam neque quodmodo eam à me dimittam reperio, neque ut mihi servare possim scio. Do. Similis res mihi contigit cum Phædria. An. Cave ne parum te lenonem præstes. Quod vero negotium hic Dorio perfecit? Ph. Hicne quid gesserit, quæris? quod homo crudelissimus possit facere: amicam meam Pamphilam vendidit. Ge. Quid? vendidit? An. Itane? vendidit? Ph. Vendidit. Do. Quam istud grande scelus est scilicet, Dorionem vendidisse servam quam pecunia sua acquisierit? Ph. Non possum ab eo impetrare, ut hos tres dies, expectet me, & fidem,
- Do. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi. An. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. Ge. idem ego metuo. Ph. Non mihi credis? Do. hariolare. Ph. Sin fidem do? Do. fabulæ. Ph. Fœneratum istuc beneficium tibi pulcre dices. Do. logi. Ph. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. Do. somnia. Ph. Experire, non est longum. Do. cantilenam eandem canis. Ph. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus. Do. garri modo. Ph. Adeon' ingenio esse te duro atque inexorabili, Ut neque, misericordia, neque precibus moliri queas? Do. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria, Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis? An. Miseritum est. Ph. hei veris vincor. Ge. quam similis uterque est sui! Ph. Neque, alia Antipho cum occupatus esset sollicitudine, Tum esse hoc mihi objectum malum? An. ah, quid istuc autem est, Phædria? Ph. O fortunatissime Antipho. An. egone? Ph. cui quod amas, domi est; Nec cum huiusmodi unquam usu venit ut constares malo. An. Mihin' domi' est: immo id quod aiunt, auribus teneo lupum: Nam neque quo amittam, à me invenio, neque uti retineam, scio. Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. An. eja, ne parum leno fies. Nam quid hic confecit? Ph. hiccine? quod homo inhumanissimus, Pamphilam meam vendidit. Ge. quid? vendidit? An. ain' vendidit? Ph. Vendidit. Do. quam indignum facinus, ancillam ære emptam suo. Ph. Nequeo exorare, ut me maneat, & illo cum ut mutet fidem,

fallat discedens à venditione, dum pecunia mihi ab amicis numeratur. Si

ab amicis numeretur. Si
tamen non dederō, ne unius
quidem hora spatium op-

periat prater ea. Do. Di-
cendo toties eadem cere-
brum excutis mihi. An:

Modicum tempus postulat :
exandi eum, Dorio : Ipse
huius gratia te duplo re-

hujus gratiæ te duplo re-
munerabit. Do. Hac ina-
nia sunt promissa. An. Num

Pamphilam hac urbe exportari tam dure consenties? tum quoque horum amo-

rem mutuum divelli patē
 poteris? Do. Neque ego,
 neque tu patiemur: Ge.

Dii te perdant, ut meritus es. Do. Phadria, ego te iam plurimos menses in

te jam plurimos menses in-
vitus tolero, & expecto pro-
mittentem solum, & nihil

pecunia afferentem, sed so-
las lachrymas effundentem:
nunc alium contra invenit

multo dissimilem tui, qui
scit dare, non vero promit-
tere frustra. & flere: sede

illis qui plus possunt, quam
tu. An. Equidem, si ego
scitis, recordor, olim

jatis recorder, diem cer-
te definivisti antehac, ad
quam Pamphilam Phadria

iraderes. Ph. Ita est. Do.
Num ego infitior? An.
Praterlapsa est? Do. Non.

sed hac dies, quâ emptorem
inveni, eam, quâ praefixa
fuit, anticipavit represen-

juis, anticipavit representatione pecunie. An. Non pudore suffunderis de va-

nitare fidei & perfidia?
Do. Minime, dummodò
lucrum faciam. Ge. Ster-

corum receptaculum. Ph.
Itane tandem agi decet?
Do. Sic à natura compara-

tus sum: si gratus sum,
me utere. An. Siccine
hunc tollis? De Quir.

hunc fallis? Do. Quin
potius certe hic, Antipho,
Phadria me fallit: nam

ille hujusmodi ingenii me
esse non ignorabat : hunc
eodem modo, ac antea erga

miles, cui Pamphilam ven-
us quam ille, mihi dederit,
venit. Vale.

ANNOTATIO.

34 Neque ego, neque tu.] Irridens id ait Dorio. Hoc autem sibi vult: magnopere scilicet ego
tu afficiemur hac amoris distractione, neque eam poterimus pati.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA. ANTIPHO. GETA.

Ph. Quid faciam? unde ego tam cito huic Dorioni summam triginta minarum sumam infelix, qui nihil habeo, & minus quam nihil? quod si hic potuisset nunc oratione flecti, & suaderi, triduum hoc, quod postulabam, ut expectaret; hac pecunia mihi promissa erat ab amicis.

An. Siccine, Geta, hunc sinemus eò miseria redigi, qui me pridem, ut dixisti, tam humane, & benigne iuverit, præstò mihi fuerit? Quin, quum opus is habet, potius ipsi gratiam acceptam referimus? Ge. Sat scio aquirati id esse consentaneum. An. Age ergo istud aggredere; solus eius in te solo posita est.

Ge. Quid agam? An. Argentum inveni. Ge. Istud velim facere, sed id, à quo accipiam, indica. An. Pater jam hic adest. Ge. Scio: sed quid hoc iuvat?

An. Ah, ex uno verbo vir sapiens facile rem totam intelligit. Ge. Itane? An. Ita. Ge. Certe per Herculem egregie mones scilicet: annon etiam tu hinc à me abscedes? an sufficiens mihi materia triumphi non est, quod propter matrimonium tuum nullum patior malum, nisi etiam nunc, operam dando Phædria, in magno periculo certam crucem invenire me jubeas? An. Verum est, quod ait Geta. Ph. Quid, Geta? an alienum vos esse me censeis? & sic me negligitis? Ge. Non sic aestimo: sed an minimi faciendum istud est, quod in nos omnes ira commotus est, & stomachatus senex, nisi eum acrius stimulemus, adeo ut nulla prece postea

& exorari possit? Ph. An alius à conspectu meo illam exportabit hinc in remotam, & longinquam terram? dum igitur fieri potest, dumque nondum discessi, loquimini mecum, Antipho, & me spectate. An. Quare? aut quidnam facturus es? dicas mihi velim. Ph. Quocumque terrarum adducetur, constitutum est mihi eò usque ipsam sectari,

Ph. QUID faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser, Cui minu' nihilo est? quod si hic pote fuisset nunc exorarier,

Triduum hoc promissum fuerat. An. Itane hunc patiemur, Geta,

Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adiuncto comiter?

Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experimur reddere?

Ge. Scio equidem hoc esse æquom. An. age ergo, solus servare hunc potes.

Ge. Quid faciam? An. invenias argentum. Ge. cupio, sed, id unde, edoce.

An. Pater adest hic. Ge. scio: sed quid tum? An. ah, dictum sapienti sat est.

Ge. Itane? An. ita. Ge. sane hercle pulcre suades: etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali,

Ni etiam nunc me hujus quærere causa in malo jubeas crucem?

An. Verum hic dicit. Ph. quid? ego vobis, Geta, alienus sum? Ge. haud puto:

Sed parumne est, omnibu' quod nunc nobis succenset senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?

Ph. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum?

Dum igitur licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho:

Contemplamini me. An. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.

Ph. Quoque hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,

Aut perire. *Ge.* Dî bene vortant, quod agas: pe-
detentim tamen.

An. Vide, si quid opis potes adferre huic. *Ge.* si
quid? quid? *An.* quære, obsecro. 20

Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pi-
geat, Geta.

Ge. Quæro: salvos est, ut opinor: verum enim
metuo malum.

An. Noli metuere: una tecum bona, mala, to-
lerabimus.

Ge. Quantum argenti opus est tibi? loquere. *Ph.*
solæ triginta minæ.

Ge. Triginta! hui, percara est, Phædria. *Ph.*
Istæc vero vilis est. 25

Ge. Age, age, inventas reddam. *Ph.* ô lepidum
caput! *Ge.* aufer te hinc. *Ph.* jam opus est.

Ge. Jam feres: sed opu' est mihi Phormionem
adjutorem ad hanc rem dari.

An. Præsto est, audacissime oneris quidvis impo-
ne, & feret:

Solus est homo amico amicus. *Ge.* eamus ergo
ad eum ocysus.

Ph. Abi vero: dic, præsto ut sit domi. 30

An. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit?
Ge. nil: verum abi domum, &

illam miseram, quam ego nunc intus scio esse ex-
animatam metu,

Consolare: cessas? *An.* nihil est, æque quod fa-
ciam lubens.

Ph. Qua via istuc facies? *Ge.* dicam in itinere:
modo te hinc amove.

mea usui esse possit? *Ge.* Nihil: verum abi domum, & infelicem Phanium quam ego nunc
domi perturbatam, metu atque exanimatam esse certò scio, verbis amicis consolare: Quid
miseris? *An.* Nihil est, quod jucundus mihi sit, quam hoc facere. *Ph.* Quo pacto argentum hoc
venies? *Ge.* Dicam tibi inter eundem: modò hinc proficiscere.

aut mori. *Ge.* Dii velint,
ut quod acturus sis prosperè
succeedat: sed sensim, &
considerate agas, nec præ-
cipitanter. *An.* Vide, Geta,
si quid eum juvare potes.
Ge. Si quid? quid? *An.*
Excogita, precor, ne quid
male faciat, quod postea no-
bis agre sit, & dolorem asse-
rat. *Ge.* Excogito: salvus
est, ut puto: verum sane ne
malum inde veniat valde
timeo. *An.* Mitte timorem:
omnia bona, mala tecum
participabimus. *Ge.* Quan-
tâ pecuniâ opus habes? dic,
Phædria. *Ph.* Tantummodo
triginta minis. *Ge.* Tri-
ginta? hui! percara est hæc
virgo, Phædria. *Ph.* Imo vi-
liori pretio aestimatur. *Ge.*
Bono sis animo, hanc sum-
mam tibi conficiam. *Ph.* O
virum egregium! *Ge.* Re-
cede hinc. *Ph.* Verum,
hoc argento præsentè opus
est. *Ge.* Jam accipies: sed
opus est, ut mihi Phormio
ad hanc rem auxiliator
adjungatur. *An.* Paratus
tibi est confidenter quidvis
difficile, & grave ei man-
da, & suscipiet faciendum:
solus est homo amico ami-
cus, nullus est inter ho-
mines qui libentius amicis
inserviat, qui amicus ami-
co plus cupiat. *Ge.* Pro-
peremus igitur ad eum ire.
Ph. Abi ergo: dic ut do-
mi præsto sis. *An.* Num-
quid est, in quo vobis ope-

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

De. Quid? ejus rei causa Lemnum navigasti, Chremes? Adduxistine tecum filiam Phanium? Ch.

Non. De. Quid ita non?

Ch. Quia cum mater ejus videret me hic diutius morari, quam solem, nec adventum meum expectare posset, tum etiam atas jam nubilis virginis moram longiorem non concederet; mater illa navi conscensa (ut aiebant Lemni) in hanc urbem Athenas cum omni familia ad me profecta est.

De. Quid igitur Lemni quæso, tantum tempus desidebas, ubi acceperas ad te ita illas itineri se dedisse? Ch. Per Deos morbus me tardavit. De. Unde ille morbus ortus est, & qui fuit? Ch. Rogas? Senectus ipsa fuit, quæ gravis morbus est: sed advenisse illas salvas Athenas, nauta qui illas vexerat mihi nunciavit. De. Quid filio meo acciderit, dum abessem, rescivistine, Chreme?

Ch. Rescivi, & hoc facinus adeo me perturbat, ut dubius sim animi & anceps, quid consilii capiam: Nam conditionem filia mea si cui obtulero, id est, si filiam meam alicui extraneo nuptui collocavero, me oportebit illi declarare, quæ sit mater, ex qua eam suscepere, quomodo, & ex qua muliere illa sit mihi filia. Te quidem non minus fidem mihi servaturum esse, quam egomet mihi noveram. Ille vero extraneus, si meam

nitatem acceptam habuerit, silentium observabit de nuptiis meis cum Lemnia uxore, de qua ita est filia Phanium, dum perseverabit stare benevolentia: sin me despexerit, & filiam meam repudians affinitati renunciaverit, hoc scito, plus sciet de rebus, quam expediet mihi eum scire: metuo ne tandem uxor mea certior fiat, de consuetudine quam habui cum alia uxore. Quod accidit, nihil aliud superest, quam ut ipsemet me extrudam foras, & domo exeam: nam utrum dicam ex meis domesticis solus fidelis mihi sum, à quo consilium petam. De. Id sat scio se ita habere, ut dicis; & istud mihi non levem curam & molestiam affert, neque ulla labore fatigabor omnia usque tentando, donec id quod tibi promissi perfecero; scilicet nuptias filii cum tua filia.

De. QUID? qua profectus causa hinc Lemnum, Chreme?

Adduxtin' tecum filiam? Ch. non. De. quid ita non?

Ch. Postquam videt me ejus mater hic esse diutius. Simul autem non manebat ætas virginis

Meam negligentiam; ipsam cum omni familia Ad me esse profectam aiebant. De. quid illud tamdiu

Quæso igitur commorabare, ubi id audiveras?

Ch. Pol me detinuit morbus. De. unde? aut quid Ch. rogas?

Senectus ipsa est morbus: sed venisse eas

Salvas audiavi ex nauta, qui illas vexerat.

De. Quid gnato obtigerit, me absente, audivistine Chreme?

Ch. Quod quidem me factum consilii incertum facit:

Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo, Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordinem est.

Te mihi fidelem esse æque atque egomet sum mihi,

Scibam: ille si me alienus affinem volet,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Sin spreverit me, plus, quam opus est scito, sciet

Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.

Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domum

Id restat: nam ego meorum solus sum meus.

De. Scio ita esse, & istæ mihi res sollicitudini dant

Neque defetiscar usque adeo experirier,

Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

G E T A.

E G O hominem callidorem vidi neminem,
Quam Phormionem: venio ad hominem,
ut dicerem

argentum opus esse, & id quo pacto fieret:

ix dum dimidium dixeram: intellexerat:

laudebat: me laudabat: quærebat senem:

diis gratias agebat, tempus sibi dari,

ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus

amicum esse, quam Antiphoni: hominem ad
forum

ussi opperiri: eò me esse adducturum senem.

ed eccum ipsum: quis est ulterior? at at at

Phædriæ

ater venit: quid pertimui autem bellua?

in quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?

commodius esse opinor duplici spe utier.

etiam hinc, unde à primo institui: is si dat, sat
est:

ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

Primum demens quid formidavi? an propterea quod duo sunt mihi traditi, quibus dem verba, que imponam? utilius esse arbitror duplici spe potiri. Experiar obtinere primum ab eo pecuniam, quo constitui: id si obveniat, nihil ulterius quaro: si ab hoc nihil impetrem, tum hunc aggregar hospitem.

Ego neminem omnium novi, ad inveniendum consilia callidorem, & ad expediendum difficilia peritorem, quam Phormio est: adivi hominem, ut ei dicerem argento nobis opus esse, & qua ratione id inveniri posset: vix dum dimidium declaraveram, cum rem totam jam perspexerat: latabatur meis verbis: me laudabat: quærebat, ubinam esset Demipho: Diis gratias agebat eò quod occasionem sibi offerrent, ubi ostenderet se non minus Phædriæ causâ velle, quam Antiphonis: hominem in foro expectare jussi Demiphonem, dicens me illuc eum esse adducturum: sed ecce ipsum: quis est ulterior qui pone eum sequitur? At at at Phædriæ pater Chremes venit:

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO. G E T A. C H R E M E S. D E M I P H O.

Antipho. **E**Xspecto, quam mox recipiat huc sese
Geta.

Geta. ed patrum video cum patre astantem: hei mihi,
Quam timeo adventus hujus quo impellat patrem.

Chremes. Adibo hosce. O noster Chremes! *Ch.* salve,
Geta.

Geta. Venire salvom volupe est. *Ch.* credo. *Ge.*
quid agitur?

Ch. Multa advenienti, ut sit, nova hic compluria.

Geta. Ita: de Antiphone audistin' quæ facta? *Ch.*
omnia.

Geta. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme.

Chremes. sic circumiri. *De.* id cum hoc agebam com-
modum.

Antipho. An. Exspecto, quam mox domum sese recipiat Geta. Sed patrum Chremetem video cum patre stantem: hei mihi, quam metuo quò ille peregrè reversus patrem incitet. *Ge.* Ad hos ibo. O noster Chremes. *Ch.* Salve, Geta. *Ge.* Te reddiisse salvum & bene valentem mihi sane jucundissimum est. *Ch.* Credo. *Ge.* Quomodo agitur tecum? *Ch.* Multa, ut in hac vita usu venire solet, redeuntis nova res hic occurrunt. *Ge.* Ita: audivistine quæ de Antiphone facta sunt? *Ch.* Omnia. *Ge.* An tu, Demipho, rem, uti gesta *Ch.* Hoc temporis momento

Ge. Nam

Ge. Equidem per Herculem ego quoque id animo apud me saepe versavi, adeo, ni fallor opinione, ut huic rei medicinam invenerim. De. Quid Geta? quæ medicina? Ge. Ut à te discessi, forte mihi Phormio obvius factus est. Ch. Qui Phormio? Ge. Is, qui istam virginem defendit. Ch. Novi hominem. Ge. In mentem mihi venit, ejus voluntatem indagare. Seduco seorsum hominem solum: Cur non, inquam, Phormio, curas, ut hac res inter vos transigatur potius cum benevolentia, quam cum malevolentia diutius agitur? herus Demipho liberalis est ingenii, ingenuus est, & contentionum forensium osor: nam ceteri profecto ejus amici omnes uno consensu modo ei consilium dederunt, ut hanc faminam domo expelleret. An. Quid conatur? aut quò perveniet hodie? Ge. Discesse legibus illum punitum iri, si illam foras extruserit? jam id certum est, te gravi labore nimio plus defatigatum iri, si cum illo viro legibus disceptas, adeo est eloquens. Verum ita sit, do ita esse ut causa cadat, & condemnetur aliqua pœna: at tamen non capite, sed pecunia tantum mulctabitur. Postquam hominem animadverti hoc sermone leniri, adjeci hæc verba, Soli sumus hic, inquam; eho, dic, quid velis tibi dari in manum, ut herus hinc evadat litibus, hæc famina hinc abeat, tu importunus, & gravis non ei sis posthac amplius? An. Satinsne illi Phormioni Dii sunt faventes? Ge. nam probe scio, si aequitatis consentanea, si aequitatis ex parte poposceris, ne minima quidem, ut homo est aequitatis amans, intercedet altercatio inter vos hodie. De. Quis tibi hoc negotium dedit, ut talia diceres? Ch. Geta recte fecit; non potuit commodius loqui, ad consequendum id quod cupimus. An. Perii. Ch. Perii continua sermonem. Ge. At primò homo stulte mihi loquebatur. Ch. Dic mihi, quid petis?

Ge. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo,

Inveni, opinor, remedium huic rei. De. quid, Geta?

Quod remedium? Ge. ut abii abs te, sit forte obviam

Mihi Phormio. Ch. qui Phormio? Ge. is, qui istanc. Ch. scio.

Ge. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam: Prendo hominem solum: Cur non, inquam, Phormio,

Vides, inter vos sic hæc potius cum bona Ut componantur gratia, quam cum mala?

Heru' liberalis est, & fugitans litium:

Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.

An. Quid hic cœpat? aut quò evadet hodie? Ge. an legibus

Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?

Jam id exploratum est: eja, sudabis satis, Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.

Verum, pone esse victum eum: at tandem tamen Non capitis ejus agitur, sed pecuniæ.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier; Soli sumus nunc hic, inquam: eho dic, quid vis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus; Hæc hinc faceffat, tu molestus ne fies?

An. Satin' illi Dii sunt propitii? Ge. nam fat scio, Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,

Ut ille est bonus vir, tria non commutabitis

Verba hodie inter nos. De. quis te istac jussu loqui?

Ch. Immo non potuit melius pervenirier Eo, quo nos volumus. An. occidi. Ch. perge

eloqui.

Ge. At primo homo insanibat. Ch. cedo, quid postulat?

ANNOTATIONES.

31 Satin' illi Dii sunt propitii? Hoc est, Satinsne mente sanus est? nam quibus veteres bonam mentem optabant, his Deos propitios esse precabantur: contra, quibus malam mentem, Deos iratos,

33 Tria non commutabitis verba.] Verba commutare est colloqui & inter se differere. Noster Terentius in Andria: Nunquam hodie tecum commutaturum patrem unum esse verbum,

Ge. Quid?

Ge. Quid? nimium: quantum lubuit. *Ch.* dic.

Ge. si quis daret

Talentum magnum. *Ch.* imo malum hercle: ut nil pudet?

Ge. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam 40

Suam unicam locaret? parvi retulit

Non suscepisse; inventa est, quæ dotem petat.

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;

Hæc denique ejus fuit postrema oratio:

Ego, inquit, jam à principio amici filiam, 45

Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,

In servitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,

Aliquantulum quæ afferret, quæ dissolverem 50

Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho

Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,

Nullam mihi malim, quàm istanc uxorem dari.

An. Utrum stultitia facere ego hunc, an malitia

Dicam, scientem, an imprudentem, incertum sum.

De. Quid si animam debet? *Ge.* ager oppositus est pignori 56

Ob decem minas, inquit. *De.* age, age jam ducat: dabo.

Ge. Ædiculæ item sunt ob decem alias. *De.* hoi hui!

Nimium est. *Ch.* ne clama: petito hæc à me decem.

Ge. Uxori emunda ancillula: tum pluscula 60

Suppellectile opus est, opus est sumptu ad nuptias:

His rebus pone sane, inquit, decem minas.

De. Sexcentas proin potius scribito jam mihi dicas:

Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?

Ge. Quid? nimium:

quantum ex libidine sua

voluit. *Ch.* Dic. *Ge.* Ve-

lim (aiebat) talentum mag-

num mihi detur. *Ch.* Quin

potius magnum malum de-

tur ei: quam impudens

homo ille! *Ge.* Hæc quoque

ei respondi: rogo, si uni-

cam suam filiam alicui in

matrimonium collocaret, an

plus ei daret, quam petis?

non multi interfuit sua,

nullam genuisse, ut video;

siquidem inventa nunc est

aliqua ipsi, quæ æque ac

propria non minorem do-

tem petat. Ut ad pauca

verba redigatur oratio mea,

& silentio præteream ejus

ineptas nugæ; hunc habuit

ultimum sermonem: Ego,

inquit, hanc puellam pri-

mo in uxorem volui acci-

pere, quod esset amici mei

filia, & hoc aequitatem vel-

le arbitrabar: nam animo

meo occurrebat, quanta in-

felici incommoda ferenda

essent, si inops diviti, in

servitutem potius, quam in

matrimonium illa daretur:

sed, ut nihil te celem, opus

mihi erat uxore, quæ mihi

argentum offerret, quod me

ave alieno liberare, &

quodcunque debeo, credi-

toribus meis solvere pos-

sum: & adhuc quoque, si

Demipho id gratum habet,

& tantam mihi vult dare

pecuniam, quantam dat

illa, quæ mihi uxor pro-

missa est; illam amici fi-

liam præ aliis uxorem eli-

gam mihi. *An.* Dubius

animi sum, utrum hic ho-

mo stultitiâ adductus, an malitiâ; scienterne & data opera, an inconsiderate nec cogitatò hæc

agat. *De.* Quid si animam suam debet, si seipsum debet? *Ge.* Dicit ille agrum suum pignori

obligatum esse pro decem minis. *De.* Age, age, jam mulierem illam uxorem accipiat, hanc pecu-

niam dabo. *Ge.* Etiam dicit se domunculam habere item obligatam creditoribus suis, propter ta-

lem summam pecunie. *De.* Oi, hui! non dabo. *Ch.* Ne clama: si à me petantur dabo. *Ge.*

Uxori servulam me comparare oportet: tum plusculum supellestilis, opus mihi præterea est aliqua

pecuniâ, ad faciendas nuptias: his sumptibus nuptiarum impendantur Jane decem mina. *De.*

Propterea sexcentas intendat jam mihi lites: nihil contribuo: Itane sceleratus ille mihi illudet?

ANNOTATIONES.

39 Talentum magnum.] Talentum Atticum minus, erat sexaginta minarum, valebatque sexcentis Coronatis Gallicis, sive 1800 libris Turonensibus, decies octies centum libris Turonum: majus vero talentum erat octoginta minarum, id est 2400 libris Turon.

56 Quid si animam debet?] Lege xii Tabularum constitutum fuit Romæ, ut qui solvendo non esset, is nexus, & vinculus addiceretur creditori, sententiâ judicis, ut in compedibus vinciri essent, quousque apud creditores serviendo nomina, id est, debita, liberaissent. Hoc est quasi seipsum debere.

Ch. Amabo, ego do, tranquillus esto: tu tantum cura, ut filius uxorem eam habeat, quam cupimus.

An. Hei mihi, Geta, interemisti me tuis technis & inventis. Ch. Mei gratia

hæc mulier extra ades eliminatur: me has minas justum est perdere. Ge.

Quam cito potes mihi nuncia an illam puellam daturi sunt, hanc, qua mihi sponsa est, ut à me dimittam, inquit, ne animi

dubius pendeam: Nam hujus parentes jam deliberaverunt argentum in dotem mihi numerare. Ch. Jam

dotem accipiat, illis repudium mittat, hanc uxorem ducat. De. Qua qui-

dem res exitum ei offerat, & male succedat. Ch. In tempore, & commodè etiam pecuniam meam attuli, ex redditibus fructuum, quos præbent Lemni fundi meæ uxoris, quod opus est sumam: re-

feram uxori te hoc argento indigere.

Ch. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius 64
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. An. heu mihi,

Geta, occidisti me tuis fallaciis.

Ch. Mea causa ejicitur: me hoc est æquom amittere.

Ge. Quantum potest, me certiolem, inquit, face, Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:

Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare. 71

Ch. Jam accipiat, illis repudium renuntiet:

Hanc ducat. De. quæ quidem illi res vortat male.

Ch. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,

Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:

Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero. 76

Ch. In tempore, & commodè etiam pecuniam meam attuli, ex redditibus fructuum, quos præbent Lemni fundi meæ uxoris, quod opus est sumam: re-

ANNOTATIO.

72 Illis repudium renuntiet:] Divortium est separatio, quæ fit inter maritatos, eo animo, ut nunquam reintegretur matrimonium. Divortium tantum fit inter conjuges: repudium fit inter maritos, & sponfos. Formula divortii hæc est notata à Titinnio: Aliquis vestrum nuntiet Geminæ, ut res suas procarer, ædibus faceat. Repudiandæ uxoris impudicæ formula placet apud Petronium: Quia fidem scelere violasti, & communem amicitiam, res tuas ocyus tolle, & alium locum, quem poluas, quære. Repudii formula fuit: Conditione tua non utor. Cum uxorem autem quis

repudiare veller, vel præsens eam expellebat ædibus, vel per nuntium absenti libellum mittebat, quo legitimæ causæ continebantur. Juvenalis Satyra VI.

Collige sarcinulas, dixit libertus, & exi.

Diverrenti uxori claves adimebantur, ut intranti domum martiti, ei tradebantur, tamquam domini in familiam, & fidei erga maritum argumentum; quod exprimitur his verbis xii Tabularum; Res suas sibi habeto, claves adimito, foras exigit. Dicitur, Repudium mittere, scribere, renuntiare, dicere.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

An. Geta. Ge. Hem. An. Quid fecisti? Ge. Nempe, uti intenderam, Demiphonem, & Chremetem delusos argento spoliavi. An. Satisne id est? Ge. Per

Herculem non sat scio an satis pecuniæ Phædræ elicui: sed salum hanc summam mihi mandatum est ut conficerem, quam lenoni daret.

An. Geta. Ge. hem. An. quid egisti? Ge. emunxi argento fenes.

An. Satin' est id? Ge. nescio hercle: tantum jussus sum.

ANNOTATIONES.

1 Emunxi argento fenes.] Sic Plautus in Epidico, Act. III. Scen. IV.

homo es

Qui me emunxisti mucidum, minimi presi.

2 Satin' id est? tantum jussus sum.] Ludit Terentius in ambiguitate orationis. Dixerat Antipho; Satisne puras te fecisse, quod à

senibus argentum hauseris? nullam vero meam curam habueris? respondet autem Geta, quasi Antipho quæreretur, an tanto argento fenes emunxisset, quantum Phædræ satis esset: ideo dicit, an satis sit nescio: sed quantum jussus sum providere, tantum me providisse scio.

An. Eho,

Eho, verbero! aliud mihi respondes, ac rogo?
 Quid ergo narras? *An.* quid ego narrem?
 opera tua

reddidisti mihi quidem res rediit planissime. 5
 te quidem omnes Di, Deaque, superi, inferi
 talis exemplis perdant hem, si quid velis,
 quic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo
 inferat.

quid minus utile fuit, quam hoc ulcus tangere,
 ut nominare uxorem? injecta est spes patri, 10
 esse illam extrudi: cedo nunc porro, Phormio
 dotem si accipiet, uxor ducenda est domum.
 quid fiet? *Ge.* enim non ducet. *An.* novi; cæ-
 terum

ut argentum repetent, nostra causa scilicet
 nervom potius ibit. *Ge.* nihilest, Antipho, 15
 quin male narrando possit depravarier.

id quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
 audi nunc contra jam: si argentum acceperit,
 ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
 patium quidem tandem apparandi nuptias, 20
 facandi, sacrificandi dabitur paululum:
 cetera amici, quod polliciti sunt, dabunt:
 de iste reddet. *An.* quam ob rem? aut quid
 dicet? *Ge.* rogas?

quot res post illa monstra evenerunt mihi?
 introiit in aedes ater alienus canis: 25
 anguis per impluvium decidit de tegulis:
 gallina cecinit: interdixit hariolus:
 aruspex vetuit ante brumam aliquid novi
 negoti incipere; quæ causa est iustissima.
 nec fient. *An.* ut modò fiant. *Ge.* fient: me vide.
 pater exit: abi, dic esse argentum, Phædriæ. 31

primis, & excipis seorsum: quod vero mali est, illud commemoras. Audi nunc contra jam:
 Phormio pecuniam dotalem acceperit, eum, ut dicis, uxorem ducere oportebit; per me licet; sed
 spatium paululum tandem ei concedetur ad apparatus nuptiarum faciendum; ad invitandum
 pingues, ad sacra facienda: dum hac curabuntur, amici quod promiserunt, dabunt argentum:
 argentum Phormio recusans conficere nuptias, reddet tuo patri, & patruo. *An.* Quamobrem red-
 dit? aut quam causam, cur reddat, poterit dicere? *Ge.* Quævis quid causa poterit pratendere,
 rem nolis perficere? sic dicet; post conventionem nuptiarum, quot prodigia, quot portenta ap-
 puerunt mihi! Niger canis alienus introiit in aedes nostras: vel serpens per impluvium delapsus
 deorsum de tegulis: vel gallina cecinit: vel hariolus vetuit ne uxorem ducat; vel aruspex in-
 dixit ne quid negotii aggredere ante tempestatem bruma, hyemis: Quæ causa, & excusatio iustissi-
 & admodum speciosa. Hac evenient impedimenta, me vide, hac assevero tibi. *An.* Dum-
 modo ita sit. *Ge.* Ita erit. Sed pater exit. Abi nuntia Phædriæ argentum, quod illi opus est,
 datum esse.

ANNOTATIO.

Anguis per impluvium.] Impluvium, in-
 Varro, est locus sub cælo, in medio ædium
 ctus: unde lumen deorsum caperent: ita
 us, quod eò implueret. Festus vero causam

notationis sic refert; impluvium quò aqua
 impluit collecta de recto. Ex superstitione ve-
 terum hæc dicit Phormio: nam his de causis
 nuptiæ, ne fieri possent, prohibebantur.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

De. Tranquillo esto animo, inquam : ego cavebo sedulo, ne me ullo modo fallat. Hoc argentum nunquam dimittam alteri facile, aut inconsiderate, ut non testes advocem ad fidem faciendam : his cui dem, & qua propter dem, aperiam, & referam. *Ge.* Quam circumspexitus est, ubi nulla circumspeditione opus est. *Ch.* Atqui, ita facere convenit : verum properandum est, dum voluntas & cupiditas hominis eadem hac adhuc fervet : nam si hæc Phormionis sponsa magis eum sollicitet ad ipsam ducendam uxorem, forsitan nos dimittat, & conditionem nostram repudiet. *Ge.* Rem vera conjectura assecutus es, recte considerasti, & perpendisti. *De.* Duc me ergo ad eum. *Ge.* Nulla in me mora est, paratus sum, eamus. *Ch.* Ubi hoc negotii peregeris, Demipho, transi ad uxorem meam, ut conveniat quamprimum hanc Antiphonis uxorem, Phormionis novam sponsam ; priusquam demo vestra exeat : dicat eam nos dare uxorem Phormioni, ne illa id agere ferat, & illum magis ei convenire, ut qui sit ei usu familiaritatis notior ; nos à nostro officio ne tantulum quidem discessisse, & quantum argenti is petierit, dedisse in dotem. *De.* Quid tua, malum, id interest ? *Ch.* Malum. *De.* Nonne satis tibi esse debet, te officio functum esse, quamvis id fama hominum perbatum non fuerit ? *Ch.* Cupio etiam id fieri ea non invita, ne se à nobis expulsam possit commorare, & queri. *De.* Ego idem istud officium, vice uxoris tue facere possum. *Ch.* Mulieri me convenit. *De.* Rogabo uxorem tuam, ut id agat. *Ch.* Valde sollicitus sum, ubi illas, filiam meam & uxorem meam Lemniam invenire possim.

De. **Q**uietus esto, inquam : ego curabo, ne quid verborum duit.

Hoc temere nunquam amittam ego à me, qui mihi testes adhibeam :

Cui dem, & quam ob rem dem, commemorabo. *Ge.* ut cautus est, ubi nil opus est.

Ch. Atqui ita opus est facto : at matura, dum habido eadem hæc manet.

Nam si altera illa magis instabit, forsitan ne rejiciat.

Ge. Rem ipsam putasti. *De.* duc me ad eum ergo. *Ge.* non moror. *Ch.* ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quam hinc abit :

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne sua censeat,

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior ;

Nos nostro officio nihil egressos esse ; quantum voluerit,

Datum esse dotis. *De.* quid, malum, tua id refert. *Ch.* magni, Demipho.

De. Non fat, tuum te officium fecisse, si non fama approbat ?

Ch. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne ejectam putet.

De. Idem ego istuc facere possum. *Ch.* mulier magis congruet.

De. Rogabo. *Ch.* ubi illas ego nunc reperire possum, cogito.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

Quid agam ? quem amicum inveniam mihi misera ? aut cui consilia æc referam ? aut unde nunc mihi auxilium petam ? nam vereor, ne ob meum suatum indigna injuria afficiatur :

patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo ?

Quod ut facerem, me egestas impulit ; cum scirem infirmas nuptias hæc esse, ut id consulerem, interea vita ut intuto foret.

Certe ædepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi, hæc nutricem gnatæ video. *So.* Neque ille investigatur. *Ch.* quid agam ?

Qui est ejus pater. *Ch.* adeon' ? an maneo, dum ea quæ loquitur, magis cognosco ?

Quod si eum nunc reperire possim, nihil est quod verear. *Ch.* ea ipsa est.

Colloquar. *So.* quis hic loquitur ? *Ch.* Sophrona. *So.* & meum nomen nominat ?

Respice ad me. *So.* Dî obsecro vos : estne hic Stilpho ? *Ch.* non. *So.* negas ?

Concede hinc à foribus paululum istorsum fodes, Sophrona.

me istoc posthac nomine appellassis. *So.* quid ? non is obsecro es,

quem semper te esse dictitasti ? *Ch.* st. *So.* quid ? has metuis fores ?

Conclusam hic habeo uxorem sævam : verum istoc me nomine

So. Quid faciam ? quem mihi infelix amicum fidelem in his difficultatibus reperiam ? aut cum quo de nuptiis Antiphonis & Phani consilia communicabo ? aut unde nunc opem mihi comparabo ? Timeo enimne Phanium heræ contumeliose tractetur, eo quod meis suasionibus crediderit : adeo graviter ferre patrem Demiphonem adolescentis Antiphonis facta intelligo.

Ch. Quanam est hac vetula exterrita, & exanimata metu, quæ exit à domo fratris Demiphonis ? *So.* Quod ut facerem, ut ei suaderem, obsequi scilicet Antiphoni, inopia me cœgit : quamvis satis præviderem nuptias hæc valde instabiles esse, & facili negotio dirimi posse : suasi ei, ut interea vita ab omni injuria tuta esset. *Ch.* Sane nisi mens errat, aut visus caligat, filia mea nutricem video Sophronam. *So.* Neque etiam sedulo inquirendo, Stilphonem eum invenire possumus. *Ch.* Quid agam ? *So.* Qui sit ejus pater deprehendere non valeamus. *Ch.* An eam conveniam, an hic consistam, dum sermonem ejus magis intelligam ? *So.* Quod si eam nunc invenire possim, nihil erit causa cur quidquam posthac timeam. *Ch.* Ea est ipsa nutrix Sophrona. Conveniam illam. *So.* Quem hic loquentem audio ? *Ch.* Sophrona. *So.* Et me etiam meo nomine appellat ?

Spesta qui sim. *So.* Dii, vestram fidem ! estne hic Stilpho ? *Ch.* Minime. *So.* Negasne te hunc ? *Ch.* Secede paucillum hinc à foribus domus, ad istam partem, Sophrona, ne me isto nomine posthac voces. *So.* Quid ? nonne adhuc is, quæso, es, quem semper te esse dictitasti ? *St.* *So.* Quid has metuis fores ? *Ch.* Hic intus continetur mihi uxor fera, & immanis : ideo olim hoc nomine

Eo

fictio Stilphonis vocari volui ne vos nescientes per incogitantiam temere diceretis quis essem, & quod à me factum est, ad aures uxoris meae perveniret. So. Hem, per Pollucem, idcirco nos infortunata sub hoc nomine nunquam te invenire potuimus in hac urbe. Ch. Eho, dic mihi, quid tibi rei est, cum familia harum adium, ex quibus egredieris? aut ubi illa sunt? So. O me infelicem! Ch. Hem, quid est? num bene valent? So. Valet & vivit filiarua. Matrem ejus tristitia, & animi anxietate oppressam nuper mors rapuit. Ch. O casum gravem, & infausum mihi! So. Ego autem vetula, omni auxilio destituta, inops, ignota, filiam tuam, ut potui, uxorem dedi huic adolescenti, qui dominus est hujus domus. Ch. Antiphonine? So. Hem, isti ipsi. Ch. Quid? duasne uxores habet Antipho? So. Au, obsecro, ut Dii non finant: habet quidem ille unam hanc solam. Ch. Quid illam alteram, quam nobis dicunt esse cognatam, nonne ille habet uxorem? So. Hac, inquam, eadem est. Ch. Quid ais? So. Ex industria id inter nos eo pacto convenit, ut Antipho ejus amore captus illam posset habere uxorem, etsi dotem nullam afferret. Ch. Dii vestram fidem! quam crebro multa casu insperata eveniunt, quae ne votis quidem petere audeamus! peregre reversus, fortuito inveni cum eo, cum quo cupiebam, & quomodo volebam filiam meam matrimonio conjunctam. Quod nos ambo, ego, & frater Demipho, summo pere, & enixe conabamur facere, hac anus sola sine labore nostro, at illa summo labore suo perfecit. So. Nunc prospice quid fieri oportet: nam per Antiphonis advenit, eumque, hoc propter matrimonium, vehementer iratum esse dicunt. Ch. Hinc ab illo periculi metuendum est. Sed per Deos atque homines te obsecro, cave ne quisquam noceat à te puellam hanc esse meam filiam. So. Nemo ex me id accipiet. Ch. Sequere me: in adibus caetera tibi declarabo.

Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris

Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.

So. Istoc pol nos te hic invenire miseram quam potuimus.

Ch. Eho dic mihi, quid res tibi est cum familia hac, unde exis? aut ubi

Illae sunt? So. miseram me! Ch. hem! quid est? vivuntne? So. vivit gnata:

Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors consecuta est.

Ch. Male factum. So. ego autem, quae essem anus deserta, egens, ignota.

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti,

Harum qui est dominus aedium. Ch. Antiphonine? So. hem, isti ipsi. Ch. quid?

Duasne is uxores habet? So. au, obsecro, unam ille quidem hanc solam.

Ch. Quid illa altera, quae dicitur cognata. So. haec ergo est. Ch. Quid ais?

So. Composito est factum, quo modo hanc amant habere posset

Sine dote. Ch. Dî vestram fidem! quam sapienter forte temere

Eveniunt, quae non audeas optare! offendi adolescentem,

Quicum volebam, atque ut volebam, conlocavi tam filiam.

Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut fieret,

Sine nostra cura, maxuma sua cura haec sola fecit. So. Nunc quid facto est opus, vide: pater adolescentis venit,

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aium. Ch. nihil periculi est.

Sed per Deos atque homines, meam esse hanc cave resciscat quisquam.

So. Nemo ex me scibit. Ch. sequere me: inter caetera audies.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

NOS nostrapte culpa facimus, ut malis expediat esse, nimium dici nos bonos studemus & benignos.

ne præter casam, aiunt: nonne id satis erat,

accipere ab illo injuriam? etiam argentum est ultro objectum,

ut sit qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.

Planissime. *De.* his nunc præmium est, qui recta prava faciunt. 6

Verissime. *De.* ut stultissime quidem illi rem gesserimus.

Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.

Etiamne id dubium est? *Ge.* haud scio hercle, ut homo est an mutet animum.

Hem! mutet autem? *Ge.* nescio: verum, si forte, dico. 10

Ita faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc adducam.

Ita ista ut loquatur: tu abi, Geta: prænuntia hanc venturam.

Argentum inventum est, Phædria: de jurgio filetur:

Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæsitas vorfuram solves, Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abiit:

plagæ crescunt, 16

Phædria, abi, & certiore fac virginem, Nausistratam fratris uxorem illam conventuram esse. *Ge.* Num est ut pecuniam haberes, Phædria: è lite cum Phormione transactum est: præcavimus ne in præsentia domo nostra dimittatur: quid nunc verò? quid fiet rebus meis? in eodem luto, Geta, immersus es: vorfuram solves; debitas tandem dabis penas tanto graviore, quanto præsens, quod erat malum, diutius fuerit dilatum; video plagas, icūs verberum, qui te manent dies augeri,

De. Per nostram culpam efficitur, ut dum largi, & munifici predicari vehementius cupimus; nobis satius fuerit malignos esse, & difficiliore in dando. Sic fugiamus, ne longius domicilium nostrum præterferamur; ut dici vulgò solet: nonne id satis erat, ab hoc homine Phormione contumelia affectos fuisse? eo quid etiam oportuit nos sponte argentum ei suppeditare, ut habeat unde vivat, & alatur ad alia flagitia committenda? *Ge.* Omnino sic est. *De.* Hi nunc præmia accipiunt, qui recte in prava detorquent. *Ge.* Verissime hæc dicta sunt. *De.* Quam imprudenter, & inepte huic lucrum paraverimus. *Ge.* Bene cesseris nobis consilium huic dandi argenti, dummodo istam accipiat uxorem. *De.* Etiamne hoc incertum est? *Ge.* Per Herculem dubito, ut homo levi, & perfido est ingenio, an verbis stet, & maneat in fide data. *De.* Hem! an mutet voluntatem? *Ge.* Nescio: verum dico, si forte mutaveris consilium de accipienda uxore. *De.* Ita mihi faciedum puto, ut frater suaserit, ut uxorem ejus adducam Nausistratam, quæ cum ista Phædria colloquatur: tu,

ANNOTATIONES.

8 *Ne præter casam.*] id est; sic vitium aliud, aut culpam evitare studeas, ne in gravius cadas: à mediocritate ne discedas: excessus à medio remoti tuti non sunt: quemadmodum cum fugimus longius à domicilio evadere non expedit, ut commodus illuc sit recessus.

16 *Vorsuram solves.*] Id est, in simili conditione es, atque ii, qui ut unam syngrapham dissolvant, pecuniam mutuam majori scenore iterum accipiunt: in dies enim deteriore conditionem suam faciunt. *Vorsuram* facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno solvit, quod nihil aliud est, quam vertere creditorem, & mutare.

nisi tibi consulis : nunc domum me conferam, & Phanium pramonebo, ne nullo modo credat Phormionem ipsam uxorem ducturam, nec terreatur sermone Demiphonis, & Nausistratae.

Nisi prospicis : nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

De. Agedum, Nausistrata, cum solita tua industria, effice nobis placabilem illam feminam, ut sponte volens faciat, quod illam facere necesse est. Na. Id curabo. De. Nunc aque me opera tua subleves, ac pridem re ipsa pecuniâ mutuatâ juvisti. Na. Id libenter facere volo : & per Pollucem minus officiosam me prabere possum, mariti culpâ, quam me decet. De. Quid causa est ? Na. Quia per Pollucem bona mihi bene parta & relicta a patre, negligenter curat, & administrat : nam ex his fundis pater quotannis talenta argenti bina aequaliter capiebat : hem ! quam vir alius alii praeceperit ! De. Binane quaso ? Na. Ac etiam tunc temporis, cum res viliores erant, quam nunc sunt, tamen talenta bina capiebat ex redditibus horum pradiorum. De. Hui, id mirum est. Na. Quid de his tibi videtur ? an non hac magna videntur ? De. Mihi videntur ita esse. Na. Utinam vir nata essem ; ego certe mea industria, & arte omnibus notum facerem. De. Minime dubito. Na. Quânam ratione ? De. Parce tibi, quaso, & consule viribus tuis, ut cum hac Phanio valeas loqui, ne vincaris desessa à juvene muliere. Na. Faciam ut mones : sed meum virum Chremetem video egredi edibus tuis. Ch. Hem, Demipho, jam argentum numeratum Phormioni ? De. Curavi confestim illi numerandum. Ch. Nollem hoc factum. Hei, conspice uxorem : pene plus, quam qua opus erat, locutus sum. De. Cur nolles datum argentum, Chreme ?

De. A Ggedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis :

Ut sua voluntate id, quod est faciendum, faciat. Na. faciam.

De. Pariter nunc opera me adjuves, ac dudum re opitulata es.

Na. Factum volo : ac pol minus queo viri culpa quam me dignum est.

De. Quid autem ? Na. quia pol mei patris bene parta indiligerenter

Tutatur : nam ex his prædiis talenta argenti bina capiebat statim : hem, vir viro quid præstat ! De. bina, quaso ?

Na. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina. De. hui !

Na. Quid hæc videntur ? De. scilicet. Na. virum me natam vellem :

Ego ostenderem. De. certe scio. Na. quo pacto ? De. parce, fodes,

Ut possis cum illa ; ne te adolescens mulier defatiget.

Na. Faciam, ut jubes : sed meum virum abs te exire video. Ch. hem, Demipho,

Jam illi datum est argentum ? De. curavi illico. Ch. nollem datum.

Hei ! video uxorem : pene plus quam fat erat. De. cur nolles, Chreme ?

ANNOTATIO.

10 Ego ostenderem.] Connectendum istud est cum eo quod sequitur, quo pacto : cum splendendum, res meas administrare sciam.

Ch. Jam

Jam recte. *De.* quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus? 15

Tranlegi. *De.* quid ait tandem? *Ch.* adduci Non potest. *De.* quid non potest?

Quia uterque utrique est cordi. *De.* quid istuc nostra? *Ch.* magni; præter hæc, gnatam comperi esse nobis. *De.* quid! deliras?

Ch. sic erit:

non temere dico: redi mecum in memoriam.

De. fatin' sanus es?

Au? obsecro, vide ne in cognatam pecces.

De. non est. *Ch.* ne nega: 20

eris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti.

De. non norat patrem?

Norat. *De.* cur aliud dixit? *Ch.* nunquam hodie concedes mihi, neque

intelliges? *De.* si tu nil narras? *Ch.* perdis. *Na.* miror quid hoc fiet.

Equidem hercle nescio. *Ch.* vin' scire, at ita me servet Jupiter.

propior illi, quam ego sum, ac tu, nemo est homo. *De.* Dî vestram fidem! 25

mus ad ipsam unâ omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. *Ch.* ah!

Quid est? *Ch.* itane parum mihi fidem esse apud te? *De.* vin' me credere?

n' satis quæsitum mihi istuc esse? age, fiat: quid illa filia

amici nostri? quid futurum est? *Ch.* recte. *De.* hanc igitur mittimus?

Quidni? *De.* illa maneat? *Ch.* sic. *De.* ire igitur tibi licet, *Naufistrata.* 30

Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam ut cœperas,

anere hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.

Quid istuc negotii est? *Ch.* jamne operuit ostium? *De.* jam. *Ch.* ô Jupiter,

nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. *De.* hem,

credere? Visne me nihil quidquam amplius inquirere? Age, fiat ut vis. Verum quid fiet illa filia amici nostri, quam Antiphoni uxorem dare constitutum nobis fuerat? *Ch.* Recte res

habebit. *De.* Hanc igitur dimittimus? *Ch.* Quidni hanc mittamus? *De.* Illam vero domi remamus. *Ch.* Ita censeo. *De.* Redire igitur domum hinc, si libet, potes, *Naufistrata.* *Na.* Sic

Pollucem nobis utilius est omnibus hanc retinere, quam, ut cœperas dicere eandem remittere: ingenui, & liberalis animi mihi visa est, ut illam vidi. *De.* Quid ista res sibi vult? *Ch.*

ne ostium occlusit *Naufistrata?* *De.* Jam occlusit. *Ch.* O Jupiter! Jam Dii nobis propiti

filiam reperi cum tuo filio nuptiis junctam uxorem esse. *De.* Hem!

Ch. Minime: jam recte factum. *De.* Quid tu egisti apud istam feminam?

ecquid dixisti causam, propter quam, hanc domo nostra ejectionem ad Phormionem ducimus? *Ch.* Hoc perfecti.

De. Quid dicis tandem? *Ch.* Abduci ab Antiphone non potest. *De.* Quare non potest? *Ch.* Quia uterque

utrumque amat ex animo. *De.* Quid istud nostra interest? *Ch.* Magni sane, *Demipho,* preterea rescivi

eam cognatione nobis esse junctam. *De.* Quid? desipisne? *Ch.* Sic verum esse reperietur. Non inconsiderate, nec frustra loquor.

Revoca in memoriam. *De.* Satisne mentis sana es? *Na.* *Au,* *Demipho,* noli injuriam facere cognata tua.

De. Non est cognata. *Ch.* Ne contradicas. Aliud patris nomen tibi relatum fuit: hoc causa fuit cur in hunc errorem induceris.

De. Nonne sciebat quis pater erat? *Ch.* Sciebat. *De.* Quare igitur alium nominavit? *Ch.* Nunquamne hodie consenties mihi, neque mente capies?

De. Non equidem, si nihil quidquam mihi dicas. *Ch.* Perseveras adhuc mihi adversari? *Na.* Mirum mihi videtur, quid illud sit, de quo tantopere ambigunt?

De. Equidem per Herculem non intelligo qua mihi significas. *Ch.* Visne intelligere? Ita me Jupiter sospitem conservet, ut nulus illi propior est cognatus, quam tu atque ego sumus.

De. Dii vestram fidem! nos omnes unâ ad ipsam eamus: aut scire, aut nescire hoc volo. *Ch.* Ha!

De. Quid est? *Ch.* Itane mihi parvam fidem habes? *De.* Visne me tibi dubitan-

do credere? Visne me nihil quidquam amplius inquirere? Age, fiat ut vis. Verum quid fiet illa filia amici nostri, quam Antiphoni uxorem dare constitutum nobis fuerat? *Ch.* Recte res habebit. *De.* Hanc igitur dimittimus? *Ch.* Quidni hanc mittamus? *De.* Illam vero domi remamus. *Ch.* Ita censeo. *De.* Redire igitur domum hinc, si libet, potes, *Naufistrata.* *Na.* Sic Pollucem nobis utilius est omnibus hanc retinere, quam, ut cœperas dicere eandem remittere: ingenui, & liberalis animi mihi visa est, ut illam vidi. *De.* Quid ista res sibi vult? *Ch.* ne ostium occlusit *Naufistrata?* *De.* Jam occlusit. *Ch.* O Jupiter! Jam Dii nobis propiti filiam reperi cum tuo filio nuptiis junctam uxorem esse. *De.* Hem!

Ch. Minime: jam recte factum. *De.* Quid tu egisti apud istam feminam? ecquid dixisti causam, propter quam, hanc domo nostra ejectionem ad Phormionem ducimus? *Ch.* Hoc perfecti.

De. Quid dicis tandem? *Ch.* Abduci ab Antiphone non potest. *De.* Quare non potest? *Ch.* Quia uterque utrumque amat ex animo.

De. Quid istud nostra interest? *Ch.* Magni sane, *Demipho,* preterea rescivi eam cognatione nobis esse junctam.

De. Quid? desipisne? *Ch.* Sic verum esse reperietur. Non inconsiderate, nec frustra loquor. Revoca in memoriam.

De. Satisne mentis sana es? *Na.* *Au,* *Demipho,* noli injuriam facere cognata tua. *De.* Non est cognata. *Ch.* Ne contradicas.

Aliud patris nomen tibi relatum fuit: hoc causa fuit cur in hunc errorem induceris. *De.* Nonne sciebat quis pater erat? *Ch.* Sciebat.

De. Quare igitur alium nominavit? *Ch.* Nunquamne hodie consenties mihi, neque mente capies?

De. Non equidem, si nihil quidquam mihi dicas. *Ch.* Perseveras adhuc mihi adversari? *Na.* Mirum mihi videtur, quid illud sit, de quo tantopere ambigunt?

De. Equidem per Herculem non intelligo qua mihi significas. *Ch.* Visne intelligere? Ita me Jupiter sospitem conservet, ut nulus illi propior est cognatus, quam tu atque ego sumus.

De. Dii vestram fidem! nos omnes unâ ad ipsam eamus: aut scire, aut nescire hoc volo. *Ch.* Ha!

De. Quid est? *Ch.* Itane mihi parvam fidem habes? *De.* Visne me tibi dubitan-

quo modo id potuit fieri?
Ch. Non satis tuto istud in
hoc loco recensere possum.
De. At tu intra domum.
Ch. Hem, nolo ut ipsi qui-
dem filii nostri id inaudi-
ant.

Quo pacto id potuit? Ch. non satis tutus est ad
narrandum hic locus.

De. At tu intro abi. Ch. heus, ne filii nostri qui-
dem hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

Utrumque se habeant res
meae, ingenti latitia per-
fundor, quod Phædria fra-
tri patrueli successerit ut
optabat. Quam pulchrum
& venustum est ejusmodi
animo concipere cupiditates,
quibus, si aliquid adversi
interveniat, facile reme-
dium asserere possis? Hic
Phædria, ut primum ar-
gentum reperit quod daret
pro amica, omni sollicitu-
dine se liberavit: ego nul-
la ratione ex his anxietati-
bus animi me eripere pos-
sum, ut non, si secretum
hujus rei occultetur, in
timore, sin manifestetur in
dedecore & infamia verſer.
Neque domum redire nunc
auderem, nisi mihi spes
præluces, me posse Pha-
nium illam possidere: ve-
rum ubinam Getam reperiam, ut petam ab eo, quod tempus commodum adeundi patris capere
mihi suadeat?

Lætus sum, ut ut meæ res sese habent, fratrem
obtigisse quod volt.

Quam scitum est, ejusmodi parare in animo cupi-
ditates,

Quas, cum res adversæ fient, paulo mederi pos-
sis?

Hic simul argentum repperit, cura sese expedivit.
Ego nullo possum remedio me evolvere ex huius
turbis,

Quin, si hoc celetur, in metu; sin pateſcit, in pro-
bro sim.

Neque me domum nunc reciperem, nisi mihi effugere
spes offensa

Hujusce habendæ: sed ubinam Getam invenire
possum, ut

Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere
jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

Ph. Argentum accepi: numeravi Dorioni lenoni:
abduxi puellam: ut eam
propriam traderem Phæ-
dria possidendam: nam
manumissa est, & libera
facta. Nunc mihi etiam
una res superest peragenda,
scilicet ut mihi otium ab
his senibus Demiphone &
Chremete concedatur, quod
possim poculis operam dare:
nam aliquot hos dies sumam
ad indulgendum voluptati-
bus. An. Sed Phormio adest:
est Phædria?

Ph. Argentum accepi: tradidi lenoni: ab-
duxi mulierem:

Curavi, propria ea Phædria ut potiretur: nam
emissa est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficienda,
otium

A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot
quot hos sumam dies.

An. Sed Phormio est: quid ais? Ph. quid? An. Quidnam
quidnam nunc facturus, Phædria?

Quidnam in præsentia faciam?

Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?

Ph. Vicissim parteis tuas acturus est. *An.* quas?

Ph. ut fugitet patrem :

Te suam rogavit rursum ut ageres causam, ut pro se diceret :

Nam potaturus est apud me : ego me ire senibus Sunium

Dicam ad mercatum, ancillulam emptum dum quam dixit Geta ;

Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. *An.* vide, quis egreditur. *Ph.* Geta est.

domus tua constrepuit. An. Vide quis exeat. Ph. Geta est.

quomodo ait se velle amoris suo satisfacere ? Ph. Invicem suscepturus est partes tuas agendas. An. Quas ? Ph. Ut patris conspectum fugiat : te rogavit ut rursum suam ageres causam apud patrem, & pro se orares : nam apud me compotaturus est : ego dicam senibus nostris Demiphoni, & Chremeti, me proficisci Sunium ad mercatum, ancillulam ut emam, de qua Geta locutus est illis jam pridem ; ne hic me non videntes, credant me consumere argentum suum. Sed ostium

ANNOTATIONES.

7 *Parteis tuas acturus.]* Translatum à sceni-actoribus. Id est, te imitaturus est.

9 *Sunium.]* Extremum est Atticæ promontorium ortum spectans, vicum habens ejusdem nominis, nunc vocatum Cabo delle Colonne.

12 *Ostium concrepuit abs te.]* Id est, ostium domus tuæ : ut in Andria Act. III. Scen. I. crepuit à Glycerio ostium. Sic fulgor ab auro, pro auri fulgor, Lucretius. Cicero reus à Milone, id est, accusatore Milone.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Ge. O Fortuna ! ô fors fortuna ! quantis com-
moditatibus,

Quam subito meo hero Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem !

An. Quidnam hic sibi volt ? *Ge.* nosque amicos ejus exonerastis metu.

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio :

atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat.

An. Num tu intelligis, hic quid narret ? *Ph.* num tu ? *An.* nil. *Ph.* tantumdem ego.

Ge. Ad lenonem hinc ire pergam : ibi nunc sunt. *An.* heus, Geta. *Ge.* hem tibi !

Num mirum, aut novum est revocari, cursum cum institueris ? *An.* Geta.

Ph. & Phadria. An. Heus, Geta, audi. Ge. Hem tibi ! num mirum, aut insolitum est, nos sisti, retineri, cum festinare instituimus ? An. Geta.

*Ge. O Fortuna ! ô fors fortuna ! quantis utilitatibus, & bonis successibus, quam repente nec opinanti hero meo Antiphoni, vestro auxilio hunc cumulastis diem ! An. Quidnam hic sibi vult ? Ge. Nosque ejus amantiſſimos exolvistis metu. Sed quid ego cunctor & cesso in officio meo, qui non pallium colligo, & in humeros rejicio (Antiphonem) festinanter quero, ut hac quæ acciderint, resciam. An. Ecquid mente percipis, quæ Geta iste commemoret ? Ph. Ecquid tu ? An. Nihil. Ph. Tantumdem ego. Ge. Ad lenonem hinc pergere volo : ibi in ejus adi-
bus nunc sunt : scilicet An-*

ANNOTATIO.

1 O fors fortuna !] Fortuna est incertus rei exitus : Fors fortuna est bona fortuna. Hujus
des trans Tyberim est.

B b

Ge. Pergit

- Ge. Pergit sane : nunquam tamen tua importunitate consequeris, ut cursum intermittam. An. Non hic manes, Geta ? Ge. Quævis verbera : Procul dubio unus est ex curialibus istis servulis, qui me vocat. An. Idipsum quidem, nisi sis gradum, tute consequeris, flagrio. Ge. Ex familia nostra hunc esse oportet, qui verbera minis intentat tam familiariter. Sed isne est Antipho, quem quæro, an non ? ipse est. Ph. Antipho, confestim hunc conveni. An. Quid est ? Ge. O homo omnium quotquot in terra degunt hominum omnibus bonis & fortunis ornatissime ! nam procul omni dubio Dii te elegerunt, quem solum amarent, Antipho. An. Utinam ita sit : sed cupio mihi referri causam, quâ possim adduci ad hoc credendum. Ge. Ecquid tibi sufficit, si te gaudio totum perfundo ? An. Me enecas. Ph. Quin tu cessas polliceri, & quod nunciaturus es dicis ? Ge. Nonne hic præsens quoque fuisti, Phormio ? Ph. Fui : sed nos nimis moravis. Ge. Audi igitur, hem ; ut modo argentum tibi solvimus apud forum, restâ viâ domum nos recepimus : interea herus Demipho me misit ad tuam uxorem, Antipho. An. Quapropter ? Ge. Mitto causam dicere : nihil enim ad rem pertinet, de quâ agitur, Antipho. Postquam in gynaceum ire cœpi, servulus Mida nomine properans ad me venit, & tergo pallium apprehendit, & me retrò trahit, ab incæpta viâ revocans : hunc intueor : interrogo quam ob causam me retrahat : dicit prohibitum esse intrò ire ad heram. Sophrona nutrix Phanii modò, inquit, fratrem Demiphonis Chremem in gynaceum intro admisit, eumque nunc intrus versari cum illis : hoc postquam audivi, ad ostium placido ac silentio gradu ire perseveravi : accessi : propius steti : spiritum continui : aurem adhibui : ita attentè audire cœpi, explorans eorum colloquutiones. An. Euge, Geta. Ge. Hic loci auribus percepimus insigne :
- Ge. Pergit hercle : nunquam tu odio tuo me vinces. An. non manes ?
- Ge. Vapulabis : curialis vernula est, qui me vocat. An. Id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero.
- Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.
- Sed isne est, quem quæro, an non ? ipse est. Ph. congregere actutum. An. quid est ?
- Ge. O omnium, quantum est qui vivunt hominum, homo ornatissime !
- Nam sine controversia à Dîs solus diligere, Antipho.
- An. Ita velim : sed, quâ istuc credam ita esse, mihi dici velim.
- Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo. An. enecas.
- Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo. Ge. oh !
- Tu quoque hic aderas, Phormio ? Ph. aderam : sed cessas ? Ge. accipe, hem ;
- Ut modo argentum dedimus tibi apud forum, recta domum
- Sumus profecti : interea mittit herus me ad uxorem tuam.
- An. Quamobrem ? Ge. omitto proloqui : nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
- Ubi in gynaceum ire occipio, puer ad me occurrit Mida ;
- Pone apprehendit pallio, resupinat : respicio : rogo, Quamobrem retineat me : ait esse vetitum intro ad heram accedere.
- Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
- Eumque nunc esse intus cum illis : hoc ubi ego audivi, ad fores
- Suspenso gradu placide ire perrexi : accessi : adfuit Animam compressi : aurem admovi : ita animum cœpi attendere,
- Hec modo sermonem captans. An. euge, Geta. Ge. hic pulcherrimum

A N N O T A T I O N E S.

10 Curialis vernula.] Servi curiales ii erant, qui in cœnis post curiata comitia celebratis ministrabant.

23 Gynaceum.] Est secretum conclave, quod non datur viris ingressus.

Facinus

Facinus audiui: itaque pene hercle exclamavi gaudio.

Ph. Quod? *Ge.* quodnam arbitrare? *An.* nescio. *Ge.* atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. *An.* hem!

Quid ais? *Ge.* cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculum.

Ph. Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem? *Ge.* aliquid credito, 35

Phormio, esse caussæ; sed me censeri potuisse omnia

Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?

Ph. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. *Ge.* imo etiam dabo,

Quo magi' credas: patruus interea inde huc egreditur foras:

Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo: 40

Ait uterque; tibi potestatem ejus habendæ se dare: Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem.

An. Hem! quin ergo rape me: cessas? *Ge.* fecero. *An.* ô mi Phormio,

Vale. *Ph.* vale Antipho: bene, ita me Di ament, factum, & gaudeo,

Tantam fortunam de improvviso esse his datam. 45

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,

Et Phædriæ curam adimere argentariam,

Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet:

Nam idem hoc argentum ita ut datum est ingratiis,

His datum erit: hoc quî cogam, re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi volutusque est capiendus novus. 51

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum;

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quo me adsimularam ire ad mercatum; non eo.

itaque propius fuit, ut lætitia gestiens exclamarem.

An. Quid audivisti? *Ge.* Quodnam opinaris? *An.*

Nescio quid esse possit. *Ge.* At certe istud supra omnia

admiratione dignissimum: patruus tuus Chremes com-

pertus est pater Phanio uxori tuæ. *An.* Hem!

quid ais? *Ge.* Ille (Chremes) consuetudinem secre-

tam habuit aliquam in Lemno cum Phanii matrem. *Ph.*

Hoc somni figmentum est: Illane Phanium potuit non

cognoscere patrem suum? *Ge.* Crede, Phormio, ali-

quam esse causam, cur non cognoverit; sed an arbitra-

ris me potuisse omnia percipere, quæ inter se ipsi intus

egerint, cum extra ostium starem? *Ph.* Et per Hercule-

m hac quoque fabula mihi narrata fuit. *Ge.*

Quin etiam, quò magis id verum esse credas, hoc in-

super dicam: patruus interea è gynaceo egressus:

& paulo post illuc cum patre intro rursus reversus est:

& uterque dixit tibi se permittere eam habere uxorem:

denique hi me miserunt te ut inventum ad se adduce-

rem. *An.* Imò aufer me tecum: quid moraris? *Ge.*

Festinemus. *An.* O mi Phormio, vale. *Ph.* Vale,

Antipho: bene factum, ita me Di ament, gaudeo tantam

felicitatem repente eis fortunam immisisse. Præ-

clara nunc se mihi dat occasio per lusum decipiendi

senes, & ne Phædria laboret de mutanda pecunia ab

amicis, & æqualibus, cum multis præcibus: nam ut

hoc argentum ab invitis senibus datum est, ita Phæ-

dria datum erit: hoc argentum ut colligam, modum inveni.

Nunc gestus corporis, & vultus de novo componendus est mihi, atque immutandus.

Sed hinc me conferam in angiportum hunc proximum, postea inde hisce prodibo obvius, ubi exiunt demo;

ut eis dicam me non profecturum esse Sunium, quò me simulaveram velle proficisci.

ACTUS V. SCENA VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

De. Diis meritis verbis gratias ago, atque animo habeo, frater, pro rerum nostrarum prospero eventu. Nunc quàm citò possumus, ad Phormionem nobis properandum est, priusquam disperdat nostras triginta minas, ut eas ab ipso recipiamus. Ph. Visam, si domi est, Demiphonem, ut dicam. De. At nos ad te ibamus, Phormio. Ph. Ob eandem fortasse causam. De. Ita per Herculem. Ph. Putavi. Cur ad me ibatis? Risu digna res est: num dubitabatis an id facerem, necne, quod promissum semel? Heus, quantumvis pauperculus sim, & in tenui re, tamen huc usque unum hoc quidem precipue studui, ut servarem fidem. Ch. Nunquid tibi virgo visa fuit ingenii liberalis, & verecundi vultus, & honesti? De. Admodum. Ph. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho, me paratum esse ad illam accipiendam: si vobis videtur, eam mihi uxorem tradite. Nam huic rei omnes res meas postposui, & neglexi, uti conveniens fuit, postquam tam vehementer id vos cupere perpexi. De. At exinde hic Chremes frater meus dissuasit mihi, ne illam tibi darem: nam qui sermones vulgi ferentur per urbem, inquit, si id feceris? olim cum honeste virgo potuit dari in uxorem, non data fuit: nunc postquam nupsit filio tuo Antipho, eam privatam suo viro, ut viduam ejici invitam turpe est: Denique pene omnia me monuit, quæ tute jampridem coram me presente redargueras. Ph. Satisne arroganter vos me iudicatis? De. Quo modo? Ph. Querisne istud? quia ne alteram quidem illam virginem, quam mihi sponsa erat, potero uxorem habere. Nam quomodo potero, nisi sim insigniter impudens, eam iterum petere, quam respuerim? Ch. Tu etiam dic, Video præterea Antiphonem impatienter ferre, & non nisi coactum pati

De. **D**ilis magnas merito gratias habeo, atque ago,

Quando evenere hæc nobis, frater, prospere. Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est, Priusquam dilapidet nostras triginta minas, Ut auferamus. Ph. Demiphonem, si domi est, Visam: ut quod, De. at nos ad te ibamus, Phormio.

Ph. De eadem hac fortasse causa. De. ita hercle. Ph. credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini, Ne non id facerem, quod recepissim semel? Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides. Ch. Etsi ea ita, ut dixi, liberalis? De. oppido.

Ph. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho, Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date. Nam omneis posthabui mihi res, ita uti par fuit, Postquam tantopere id vos velle animum advorteram.

De. At hic dehoratus est me, ne illam tibi darem: Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris? Olim cum honeste potuit, tum non est data: Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,

Quæ tute dudum coram me incusaveras.

Ph. Satin' superbe includitis me? De. qui? Ph. rogas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere. Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?

Ch. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere

ANNOTATIO.

4 Dilapidet.] Dilapidare est bona & substantiam dissipare.

Invitum

Invitum eam, inque. *De.* tum autem video filium
Invitum sane mulierem ab se amittere.

Sed tranſi fodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rurfum reſcribi, Phormio.

Ph. Quodne ego perſcripſi porro illis, quibus
debui? 30

De. Quid igitur fiet? *Ph.* ſi vis mihi uxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut velis

Manere apud te illam, hic dos maneat, Demipho:
Nam non eſt æquom me propter vos decipi:

Cum ego veſtri honoris cauſſa, repudium alteri 35
Remiſerim, quæ tantumdem dotis dabat.

De. I in malam rem hinc cum iſtac magnificentia,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,

Aut tua facta adeo? *Ph.* irritor. *De.* tune hanc
duceres,

ſi tibi data eſſet? *Ph.* fac periculum. *De.* ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum confi-
um fuit. 41

Ph. Quæſo, quid narras? *De.* quin tu mihi ar-
gentum cedo.

Ph. Imo vero uxorem tu cedo. *De.* in jus ambula.

Ph. In jus? enimvero ſi porro eſſe odioſi pergitis,

De. Quid facies? *Ph.* egone? vos me indota-
tis modo 45

Patrocinari fortaffe arbitramini:

Etiam dotatis ſoleo. *Ch.* quid id noſtra? *Ph.* nihil?

Hic quandam nôram, cujus vir uxorem. *Ch.* hem!

De. quid eſt?

Ph. Lemni habuit aliam. *Ch.* nullus ſum. *Ph.* ex
qua filiam

quam ſulta memoras! *De.* Quin tu argentum mihi redde. *Ph.* Imo vero tu redde uxorem. *De.*
In jus te voco. *Ph.* In jus? Si equidem ulterius mihi moleſti eſtis, *De.* Quid facies? *Ph.*
Egone? vos me patrocinium & deſenſionem ſolum fortaffe virginum qua ſine dote ſunt, qualis
Phanium eſt, ſuſcipe opinamini: etiam ſoleo mulieribus dotatis opem præbere. *Ch.* Quid hoc
noſtra refert? *Ph.* Nihil? hic noveram olim quandam, cujus vir uxorem. *Ch.* Hem! *De.* Quid
eſt? *Ph.* Lemni habuit aliam. *Ch.* Perii. *Ph.* Ex qua filiam genuit,

A N N O T A T I O.

29 *Jube rurfum reſcribi.*] Scribere nummos
dicuntur creditores pecuniarum, quibus moris
erat, ut in argentariorum, apud quos pecunias
ſuas collocarant, tabulis expenſum alicui ferrent,
& argentario id nomen dictarent. Horatius:

*Scribe decem à Nerio: non eſt ſatis: adde cuncta
Nodoſi tabulas centum.*

Reſcribere dicebatur debitor, qui mutuam pec-
uniam reddebat vel per ſe, vel per argentarii
ſcripturam, qui in codicem ſuum referebat æs
alienum, à debitore creditori eſſe diſſolutum.
Reſcribi, ait Donatus, eſt reddi, ſeu per menſæ
ſcripturam dari. Horatius,

eam à ſe abſtrahi. *De.*
Tum autem filium video
impatienſer & non niſi co-
actum ferre, mulierem à
ſe abſtrahi. Sed tranſea-
mus, quaſo, ad forum,
Phormio, & triginta illas
minas, quas tibi dedi, ju-
be mihi ab argentariis re-
numerari. *Ph.* An illud
petis argentum tibi reddi,
quod creditoribus meis per-
ſcripturam argentariorum
reddidi? *De.* Quid igi-
tur hac re fiet? *Ph.* Si vis
uxorem mihi dare, quam
ſponſendiſti, eam ducam: ſed
ſi ſtatuis ut ſponſa illa apud
te maneat, dos illa triginta
minarum, quam pro illa mi-
hi dediſti, apud me ma-
nebit, Demipho: nam ini-
quum eſt propter vos me
damnum pati: & veſtri
honoris cauſſa mihi frau-
dem eſſe, ſi alteram repu-
diaverim, qua tantidem
dotem mihi afferebat. *De.*
Abi in malam crucem cum
iſta magnificentia verborum,
quæ ais noſtro honori conſu-
uiſſe, fugitive: etiamne
credis nos latere qui ſis, &
qua facere conſueveris?
Ph. Ringor indignatione.
De. Audereſne eam uxo-
rem ducere, ſi tibi trade-
retur? *Ph.* Experire. *De.*
Hoc ſolum convenerat in-
ter vos, ut in tuis adibus
ſilius meus habitet cum il-
la, non ut ipſam pro uxore
haberet. *Ph.* Quaſo, vide

Puſidius multò cerebrum eſt, mihi crede, Perillū
Diſtantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.

Reſcribere eſt mutuū per ſcripturam menſæ
reddere, cum mandato debitoris, qui pecu-
niam ſuam apud menſam depoſuerat, menſa-
rius, ſive argentarius ferebat acceptum credi-
tori. Sciendum eſt, veteres apud menſam,
magnum pecuniæ parrem depoſuiſſe. Cum
per argentarium debitor ſolvebat, dicebatur
ex menſæ ſcriptura id fieri. Sin ipſe debitor
ſatisfaciebat, dicebatur de domo, vel ex arcā
numerari.

Et eam secreto educat. Ch. Interii. Ph. Hac prolixè illi renunciabo. Ch. Per Deos te obtestor ne facias. Ph. Ho! an tute is eras? De. Quam nos ludibrio habet. Ch. Missum te facimus. Ph. Fabula, & mendacia sunt vestra pollicitationes. Ch. Quid petis amplius? argentum quod à nobis habes, tibi remittimus, & concedimus liberationem jus obligationis. Ph. Audio: acquiesco vestra sententia: quid ergo, malum! me sic per lasciviam luditis, stulti, levibus, instar puerorum, promissis? nolo, volo: volo, nolo rursus: cedo, cape: quod modo probatum & fixum erat, statim improbatum est. Ch. Quo modo, aut à quibus istud inauditum, & scire potuit? De. Ignoro: unum scio, nulli hominum me hoc secreti detexisse. Ch. Istud, ita Dii mihi faveant, prodigii instar est. Ph. Injeci scrupulum hominibus. De. Hecine fiet, ut à nobis hanc ingentem summam pecuniæ extorqueat? mori, per Herculem, omnino, potius est. Ostende ergo te animum, & fortem, sicut virum decet: Cernis culpam tuam in vulgus delatam esse, & manifestatam; neque te eam uxori tuæ occultare jam posse: nunc illud commodius, & validius erit ad placandam Nausistratam, si illi referamus nosmet ipsi, quod alii ei nunciaturi sunt: hoc pacto etiam de hoc flagitioso, & omni scelere contaminato, nostro arbitrio, ultionem sumere poterimus. Ph. At, at, nisi saluti meæ caveo, in eâ difficultate involendus, & implicandus sum, ut inde agre me expediam: Hi tanquam gladiatores adversi in me tendunt, audaci, & pertinaci ad exitum meum animo. Ch. At metuo ut Nausistrata mitigari & sedari possit. De. Securus esto: ego vos in concordiam reducam, & in gratiam reconciliabo: hoc confusus, quod hæc mulier è vivis abiit, ex quâ hanc virginem suscepisti. Ph. Itane vos igitur erga me geritis? Satis me callide adorimini scilicet: Per Herculem, Demipho, non est utile isti Chremeti nec commodum, quod me irritasti. An tu vero, Chreme, postquam, peregre in Lemno agens libidini tuæ satisfeceris, nec te quidquam puduerit femina uni ex primariis, novo modo facere injuriam; nunc venias purgatam precibus flagitia tua? Talibus ego illam dictis ita inflammatam ira in te reddam, ut ne restringas, etiam si totus lachrymis liquefactus stillatim fluas. De. Malum, quod Dii, Deaque omnes à nobis avertant, & in istum vertant.

Suscepit: & eam clam educit. Ch. sepultus sum. Ph. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. Ch. obsecro Ne facias. Ph. oh! tun' is eras? De. ut ludos facit!

Ch. Missum te facimus. Ph. fabulæ. Ch. quid vis tibi?

Argentum quod habes, condonamus te. Ph. audio: Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini, Inepti, vestra puerili sententia?

Nolo, volo: volo, nolo rursus: cedo, cape: Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.

Ch. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? De. nescio:

Nisi, me dixisse nemini, id certo scio.

Ch. Monstri, ita me Di ament, simile. Ph. injeci scrupulum. De. hem!

Hicne ut à nobis hoc tantum argenti auferat, Tam aperte irridens! emori hercle fatius est.

Animo virili præsentique ut sis para

Vides tuum peccatum esse elatum foras,

Neque jam id celare posse te uxorem tuam:

Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,

Id nosmet indicare placabilius est:

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo

Ulcisci. Ph. at at, nisi mihi prospicio, hæreo: 70

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.

Ch. At vereor ut placari possit, De. bono animo es:

Ego redigam vos in gratiam: hoc fretus, Chreme,

Cum è medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.

Ph. Itane mecum agitis? satis astute aggredimini:

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho. 76

An tu, ubi quæ libitum fuerit, peregre feceris,

Neque hujus sis veritus feminae primariæ,

Novo modo ei quin faceres contumelias;

Venias nunc precibus lautam peccatum tuum? 80

Hicse ego illam dictis ita tibi incensam dabo,

Ut ne restringas, lacrumis si exstillaveris.

De. Malum, quod isti Di, Deaque omnes duint.

Tantane affectum hominem quemquam esse audacia?

Non hoc publicitus scelus hinc deportarier 85

In solas terras? *Ch.* in id redactus sum loci,
Ut nesciam prorsus, quid agam cum illo. *De.*
ego scio:

In jus eamus. *Ph.* in jus? huc, si quid lubet.

De. Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.

Ch. Enim solus nequeo: accurre huc. *Ph.* una injuria est 90

Tecum. *Ch.* lege agito ergo. *Ph.* altera est tecum, Chreme.

De. Rape hunc. *Ph.* itane agitis? enimverò voce est opus:

Nausistrata, exi. *Ch.* os opprime. *De.* impurum vide,

Quantum valet. *Ph.* Nausistrata, inquam. *Ch.* non taces?

Ph. Taceam? *De.* nisi sequitur, pugnos in ventremingere, 95

Vel oculum exclude. *Ph.* est ubi vos ulciscar probe.

quantum roboris & virium flagitiosus habet. *Ph.* Nausistrata, inquam, te voco. *Ch.* Non taces?
Ph. Cur taceam? *De.* Nisi sequitur, pugnis huic ventrem tunde, vel oculum exsculpe. *Ph.* Est
mili occasio & facultas vos ulciscendi probe.

An quisquam tantâ audacia praeclitus inveniri potest? Nonne hæc pestis, hic scelestus dignus est, qui publico decreto in extremas, & desertas terras amandetur? *Ch.* In eo statu situs sum, ut ignorem omnino quomodo mihi agendum sit cum illo. *De.* At ego non ignoro: In jus, ad prætorem eamus. *Ph.* In jus? in hanc Chremetis domum, si libet istud. *De.* Chreme, hunc assequere, & contententem ad domum tuam retrahere, atque inhibere, dum ego huc servos accito. *Ch.* Huc accurre; nam solus ego hunc retinere non possum. *Ph.* Una mihi tecum injuria actio est, pro contumelia quam mihi facis, Demipho. *Ch.* Lege age igitur. *Ph.* Altera est tecum, Chreme. *De.* Rape hunc in jus venientem. *Ph.* Itane male mecum agitis? certe opus est ut clamitem: Nausistrata, foras egredere. *Ch.* Occlude os illi. *De.* Vide

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Na. **Q**UIS nominat me? *Ch.* hem! *Na.* quid istuc turbæ est, obsecro,

Mi vir? *Ph.* hem! quid nunc obticuisti? *Na.* quis hic homo est?

Non mihi respondes? *Ph.* hiccine ut tibi respondeat,

Qui hercle, ubi sit, nescit? *Ch.* cave isti quidquam creduas.

Ph. Abi: tange: si non totus friget, me eneca. 5

Ch. Nihil est. *Na.* quid ergo est? quid istic narrat? *Ph.* jam scies:

Auscultha. *Ch.* pergin' credere? *Na.* quid ego, obsecro,

Huic credam, qui nihil dixit? *Ph.* delirat miser

isti credere? *Na.* Quid ego, cedo, huic credam, qui nondum ullum
Mente errat & insanit præ metu.

Na. Quis me vocat?
Ch. Hem! *Na.* Quis iste tumultus? quæ rixa?
quæso, mi vir, dicito. *Ph.* Hem, quid nunc obmutuisti? *Na.* Quis hic homo est? nihil respondes? *Ph.* Quomodo tibi respondeat iste, qui per Herculem ita attonitus est, ut in quo loco stat, non cognoscat? *Ch.* Vide ne isti quidquam credas. *Ph.* Accede ad illud: tange: si non totus frigore riger, nihil cause dico, quin me occidas. *Ch.* Nihil est. *Na.* Quid ergo est? quid iste recitat? *Ph.* Jam discas: attente me audi. *Ch.* Persistisne, uxor, verbum loquutus est? *Ph.*

Na. Per Pollucem non sine causa est, quod tantum metuis. Ch. Egone metuo? Ph. Recte sane: quando ergo nihil metuis, nihilque esse dicis, quod metuere debeas: quæ ego illi mox dicturus sum, tu ipsemet illi recense. De. Scelereste, ex tua voluntate ille recenset? Ph. Eho tu, egregie & strenue te gessisti in defendendo fratre, dum me offendis. Na. Mi vir, ecquid mihi recitas, quod hic ait? Ch. At. Na. Quid, at? Ch. Non opus est hoc referre. Ph. Tibi quidem non opus est ut referatur; sed opus est, ut illa resciat. In Lemno cum esset. Ch. Hem! quid ais? De. An non taces? Ph. Te ignorare & insciã. Ch. Hei mihi! Ph. Uxorem duxit. Na. Mi homo, non ita est, ut ait: Dii melius esse velint. Ph. Sic factum est. Na. Perii misera. Ph. Et ex ea genuit iam unam filiam, dum tu secura es, & sola dormis. Ch. Hæc quid agam? Na. Proh Dii immortales, facinus flagitiosum, & perniciosum! Ph. Tamen hoc factum est. Na. An quidem hoc tempore factum est turpius, magis ignominiosum, ac probrosum ab homine ullo? Nempe cum ad uxores accedunt, tum mihi sunt debiles & infirmi senes. Demipho, te alloquor: nam me cum isto sermonem conferre nimium rædet, & fastidiosum est. Hæc erant ideo frequentes profectiones, & diuturnæ Lemni commorationes? hæcne erat vilitas annonæ, quam dictabat minuire pretia fructuum nostrorum? De. Ego, Nausistrata, non inficior culpam in hac re à Chremete merito ejus admissam esse; sed talem, quæ sit condonanda ex omnium sententia. Ph. Hac verba in gratiam Chremetis, ad placandam Nausistratam facere, est mortuo verba facere. De. Nam neque id fecit, quod te negligeret, & odio haberet, sed vino captus fere sunt anni quindecim, cum mulierculam

Timore. Na. non pol temere est, quod tu tam times.
 Ch. Egon' timeo? Ph. recte sane: quando nihil times,
 Et hoc nihil est, quod dico ego: tu narra. De. scelus!
 Tibi narret? Ph. eho tu, factum est abs te sedulo
 Pro fratre. Na. mi vir, non mihi narras? Ch. at. Na. quid, at?
 Ch. Non opus est dicto. Ph. tibi quidem: at scito huic opus est.
 In Lemno. Ch. hem! quid ais? De. non taces? Ph. clam te. Ch. hei mihi!
 Ph. Uxorem duxit. Na. mi homo, Dii melius duint.
 Ph. Sic factum est. Na. perii misera. Ph. & inde filiam
 Suscepit jam unam, dum tu dormis. Ch. quid agimus?
 Na. Pro Dii immortales! facinus indignum, & malum!
 Ph. Hoc actum est. Na. an quidquam hodie est factum indignius?
 Qui mihi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
 Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distaret loqui.
 Hæcne erant itiones crebræ, & mansiones diutinae
 Lemni? hæcne erat, qua nostros fructus minuebat, vilitas?
 De. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego;
 Sed eam quæ sit ignoscenda. Ph. verba sunt mortuo.
 De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo,
 Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam

ANNOTATIONES.

11 Scelus.] Id est, scelestus.

16 Duint.] Id est, dent.

Eam

incompressit unde hæc nata est, neque post illa unquam attigit.

mortem obiit: è medio abiit, qui fuit in re hac scrupulus. 30

nam ob rem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.

Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re jam defungier.

quid sperem? ætate porro minus peccatum putem?

tum erat senex, senectus si verecundos facit. mea forma atque ætas nunc magis expetenda

est, Demipho? 35

quid mihi hic affers, quamobrem expectem, aut sperem porro non fore?

Exequias Chremeti, quibus est commodum, ire jam tempus est.

dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, la- cessito:

quo tali eum maclatum, atque hic est, infor- tunio.

cedeat sane in gratiam: jam supplicii fatis est mihi: 40

bet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.

At meo merito credo: quid ego nunc com- memorem, Demipho,

ingillatim, qualis ego in istum fuerim? De. no- vi æque omnia

ecum. Na. merito hoc meo hoc videtur factum?

De. minime gentium:

erum, quando jam accusando fieri infectum non potest, 45

nosce: orat, confitetur, purgat: quid vis am- plius?

Enimvero, prius quam hæc dat veniam, mi- hi prospiciam, & Phædriæ.

credo vero. Quid nunc ego minutatim tibi narrem, qualem ego erga eum me gesserim? De. id scio tecum pariter. Na. An tibi videor digna fuisse hac contumelia? De. Minime om- nia: verum cum hac illius culpa criminationibus, & increpationibus infecta reddi non potest, dena illi: obsecrat, confitetur se deliquisse, postulat ut suam purgationem, & satisfactionem opias: quid exis amplius? Ph. Equidem, priusquam hæc se ignoscere marito culpam pro- quier, mihi præcavendum & Phædriæ.

ANNOTATIONES.

7 Exequias ire.] Quemadmodum dicimus inficias, pro inficiari, sic ire exequias anti- dicebant. Hac formula exequiarum indice- tur; L. Titius vixit: L. Titio exequias proi (pro cui) commodum est jam tempus solus (pro ille) effertur.

8 Maclatum infortunio.] Maclæ verbum est

sumptum à sacris. Dictum putant, quasi ma- gis aucto, id est, augeo; nam priusquam victi- mam immolarent, thus, aut vinum super eam fundebant, unde maclam illam dicebant, quasi magis auctam. Maclare morte, supplicio, damno, infortunio dicitur per metaphoram.

Heus,

gravidam fecit unde hæc virgo genita est, neque postea unquam cum illa rem habuit: eadem è vita de- cessit: morte sublata est, qua si viveret difficultates, & dissidia afferre posset. Quapropter te obsecro, qua tua est solita benignitas & facilitas, ut hoc etiam pa- tienter feras. Na. Quid? me patienter id ferre? uti- nam in hac tam atroci in- juria, omnibus defuncta essem, & libera in poste- rum, ut desineret, & fi- nem faceret Chremes mihi molestias exhibere, sed quid melius expectem ab illo? An propter ætatem minus cum libidini dedi- tum iri opinor? At jam tum erat senex; si quidem senectus homines à peccan- do absterere per verecun- diam debet. An mea pul- chritudo atque ætas præ- sens magis quam antea eum alliciet in amorem, Demi- pho? quid mihi proponis, quamobrem expectem eum ulterius ad libidinem non rediturum? Ph. Exequias funeris Chremetis prosequi si quibus vacat, jam tem- pus est celebrare. Sic da- bo exercitum, & oppro- briis expositum: Age, age nunc, si cui libeat, Phor- mionem irritato: faciam ut tali, atque hic, augea- tur ærumna, & calami- tate: reconciliemur sane nunc in gratiam: jam sat- tis hac ultio mihi sufficit: habet à me hæc Naustrata quod ei, dum stabit in vita, quod ei ad aurem oc- cinat & obmurmuret. Na. An ita fortasse de eo me- rueram, ut sic mecum age-

Heus, Naufistrata, priusquam huic subito incogitans respondeas, audi me. Na. Quid est? Ph. Ego minas triginta per dolum a marito tuo expiscatus sum: eas dedi tuo filio: is pro sua amica lenoni dedit. Ch. Hem, quid ais? Na. Adeone hoc malefactum, & grave delictum putas, si filius adolescens habet unam amicam, cum tu uxores duas habeas? nihil te pudet? quâ fronte, nisi ferreâ, illum culpâ argues? Responde mihi. De. Faciet ut tibi libuerit. Na. Imò jam ut non ignores quid constituerim facere: neque ego veniam do, neque ullo promisso me obligo, neque responso quidquam assevero, priusquam filium meum videro: eum arbitrum omnium controversiarum facio: quod iudicabit ratum habebō & confirmabo. Ph. Sapis, Naufistrata, & recte censes. Na. Satisne id tibi hoc est, atque ex aequitate constitutum? Ph. Imo vero egregie, & abunde, supraque omnem spem satis factum est; itaque latus & contentus hinc abeo. Na. Tu vero dic mihi, quod tibi nomen est? Ph. Mihine? Phormio nomen est, familia vestra quidem amicus, & tuo filio Phædria amicissimus. Na. At ego, Phormio, per Castorem posthac, tui causa, quoad ejus poterō, & quæ petes, faciamque & dicam. Ph. Prolixè & liberaliter loqueris. Na. Per Pollucem ad hoc meritum tuum me adducit. Ph. Visne primum hodie facere, quod mihi pergratum erit, & oculis mariti tui molestum atque agrum? Na. Cupio. Ph. Ad cœnam me invita. Na. Per Pollucem sane te invito. De. Hinc ito eamus. Ch. Ita fiat: sed ubi est Phædria arbiter, & iudex noster? Ph. Mox effusum præstò sit. Vos valete, & plaudite.

Heus, Naufistrata, prius quam huic respondere, mere, audi. Na. quid est?

Ph. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:

Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.

Ch. Hem, quid ais? Na. adeon' indignum videtur, filius

Homo adolescens unam si habet amicam? uxores duas.

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

De. Faciet, ut voles. Na. imo, ut meam iustitiam sententiam:

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam neque respondeo,

Prius quam gnatum video: ejus iudicio permittam omnia: is

Quod jubebit, faciam. Ph. mulier sapiens est Naufistrata.

Na. Satin' id est tibi? Ph. imo vero pulcre dedit, & probe.

Et præter spem. Na. tu tuum nomen dic quid est. Ph. min', Phormio,

Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summi Phædriæ.

Na. Phormio, at ego æcastor, posthac tibi quid poterō, & quæ voles,

Faciamque, & dicam. Ph. benigne dicis. Na. pol meritum est tuum.

Ph. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Naufistrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? Na. cupio. Ph. me ad cœnam voca.

Na. Pol vero voco. De. eamus intro hinc. Ph. fiat: sed ubi est Phædria,

Judex noster? Ph. jam hic faxo aderit. Na. valete, & plaudite.

Calliopius recensui.

Calliopius recensui.

P. T E R E N T I I

CARTHAGINENSIS AFRI

H E C Y R A.

Ha ludis Romanis Julio Cæsare, Cn. Cornelio Dolabella Ædilibus Curulibus. Non est peracta tota. Modos fecit Flaccus Claudii tibiis paribus: Cn. Octavio, T. Manlio Consulibus. Relata est iterum ludis funebribus. Relata est tertio, Q. Fulvio, L. Marcio ædilibus curulibus.

Explicatio hujus didascalie (ita dicitur præmonitio docens aliquid) petenda est ab explicatione superiorum.

P E R S O N Æ H E C Y R Æ.

BACCHIS, meretrix. A Baccho.

LACHES, ab ἔλαχον, id est, fortitus sum.

MYRRHINA, à μυρρίνη, myrrus.

AMPHILUS, à πᾶς & φίλος, omnibus charus.

ARMENO, ἀπὸ τοῦ δεσποτῆ ὡμίον, apud dominum manens.

HIDIPPUS, à φειδω, parsimonia, & ἵππος, equus.

HILOTIS, à φιλότις, amicitia.

PHILUMENA, quasi φιλεῖται, amata.

ROSIA, à ῥόζειν, fervari, quod servi servantur in bello.

OSTRATA, à ὀρῶν, fervare: & στρατός, exercitus.

CYRA, à natione.

A R G U-

A R G U M E N T U M.

PAMPHILUS Lachetis & Sostratæ filius, cum noctu ad Bacchidem meretricem iret temulentus, Philumenam Phidippi, Myrrhinæ filiam in via per vim compressit, & detracto ei annulo, tenebras effugit, sic ut neuter alterum cognosceret. Paulo post eadem Philumena, quæ ex ipso erat gravida, uxor ei datur; sed propter Bacchidem, quam deperibat, duobus mensibus ne quidem eam attigit. Cum autem Bacchis irata propter ejus nuptias, minus quam solent obsequens esset, eam reliquit, & ingentem uxoris amorem concepit. Interea accidit ut iter Pamphilo in Imbrum esset, unde cum postea quod tempus reverteretur, ita fors tulit, ut quo die Athenas appulisset Philumena partu levaretur, itaque videndi eam cupidus, subito ad eam ingressus est, sed & peperisse eam deprehendit: cum autem ab ea recessisset, nullam afferens causam, Laches suspicatus est eum ad Bacchidis amore impeditum, ea de causa ab uxore abhorrere: accensam igitur Bacchidem objurgat; ea cum se purgaret, anulum habebat in digito, quem olim Philumenæ ereptum sibi dederat Pamphilus. Is annulus effecit, ut vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam cognosceretur. Latus Pamphilus & uxorem, & filium accipit.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA

Pamphilus, Lachetis & Sostrata filius, accepit in uxorem Philumenam, Phidippi & Myrrhina filiam; quam quondam ignotam compressit in via, & cuius anulum, quem eripuit ei, donaverat Bacchidi meretrici, quam amabat. Deinde in Imbrum insulam navigavit, nuptam uxorem Bacchidis amore captus non attigit. Hanc Myrrhina mater cum sciret pregnantem esse, egrotam esse simulans ex adibus Lachetis ad se ducit, ne socrus Sostrata eam esse gravidam cognoscat: redit ex Imbro insula Pamphilus, deprehendit uxorem peperisse, & rem occultat, uxorem tamen, ignorans eam ex se peperisse, recusat. Pater ejus Laches culpam confert in Bacchidem: dum se excusat Bacchis, forte ut Myrrhina anulum agnosceret, quem gerebat filia, cum stuprum ei illatum fuit. Uxorem cum filio recipit Pamphilus.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam; Cui quondam ignorans virgini vitium contulit:

Ejusque per vim quem detraxit anulum, Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.

Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.

Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus, Ut ægram ad se transfert: revertit Pamphilus. Deprehendit partum: celat: uxorem tamen Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis Amorem; dum se purgat Bacchis, anulum Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina: Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

P R O L O G U S.

Hecyra est huic nomen fabulæ : hæc cum data

Est nova, novum intervenit vitium & calamitas,

neque spectari, neque cognosci potuerit :

populus studio stupidus in funambulo

num occuparat : nunc hæc plane est pro nova :

is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit 6

num referre, ut iterum posset vendere.

as cognostis ejus : quæso hanc noscite.

ator ad vos venio ornatu prologi,

te exorator sim, eodem ut jure uti senem 10

eat, quo jure sum usus adolescentior,

as qui exactas feci ut inveterascerent ;

cum poëta scriptura evanesceret.

is, quas primum Cæciliï didici novas, 15

tim sum earum exactus, partim vix steti.

ia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,

incerta certum mihi laborem sustuli.

idem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem

as studiose, ne illum ab studio abducerem.

feci ut spectarentur : ubi sunt cognitæ, 20

citæ sunt : ita poëtam restitui in locum,

pe jam remotum injuria adversariūm

studio, atque ab labore, atque arte musica.

od si scripturam sprevissem in præsentia, & 25

deterrendo voluisssem operam sumere,

in otio esset, potius quàm in negotio ;

terruissem facile, ne alias scriberet.

nc quid petam, mea causa, æquo animo at-

tendite.

sum rejectus, partim vix potui fabulam peragere. Quoniam verò videbam fortunam incipitem esse, & periculosam ; ideo in spe incerta certum laborem subii, easdem Cæciliï comædias, quæ exclusæ fuerant, agendas suscepi, ut alias ejusdem novas recitandas discerem accurate effecique ut populus eas spectaret, probaretque ; ne ille deterrensus à studio scribendi fabulas diceretur : ubi spectatæ sunt, & intellectæ, grata & accepta populo fuerunt : ita poëtam Cæcilium in pristinum statum, & æstimationem reduxi, qui pene rejectus & repulsus fuerat, iniqui inimicorum abs studio, industria, atque arte poëtica. Quod si Cæciliï fabulas exclusas à me agere iterum neglexissem, tunc cum primum editæ fuerunt, & in dehortando eum à labore, quiete potius ageret, quam in tanto labore studii ; facili negotio eum ab aliis comædiis faciendis abissem. Nunc quid posulem, rogo vos ut mei gratiâ, favente, & placido animo advertatis.

Hecyra nominatur hæc fabula: tunc cum nova exhibitæ est, fortuito vitio & calamitate factum est, ut neque spectari, neque cognosci potuerit vel ex scenæ apparatu, vel ex personarum actione: ita populus stupens admiratione funambuli, in eo spectando animo defixus fuerat: nunc hæc fabula Hecyra tanquam nova datur, ut quæ acta non fuit: & poëta, qui hæc fecit, noluit post spectaculum funambuli, denuo eam introducere in scenam, ut iterum pro nova eam histrionibus venderet. Alias poëta fabulas notas habetis, hanc precor ut noscatis, attente spectate. Orator legatus à grege histrionum ad vos, spectatores, venio in vestitu prologi, per vos liceat mihi exoratorem esse impetrando ea, quæ postulo; permitte mihi Lucio Ambivio actori comico uti eadem facultate, nunc cum senex sum, quâ uti mihi licuit, cum adolescens fui, qui feci ut comædia nova Cæciliï poëta, licet expulsæ viverent, & ad vetustatem pervenirent sæpius deinceps actæ, & probatæ, ne cum poëta poëma caducum fieret, & periret. In Cæciliï comædiis, quas novas primum recitavi, partim eas

A N N O T A T I O N E S.

[Hecyra.] 'Exwez, significat socrum.

[Novum intervenit vitium.] Vitio creati ditur Consules & Magistratus, si cœpris comitatu supervenisset, si quis morbo Her-

culeo corruptus concidisset, aut si alia legitima omiſſa fuissent: nam comitia his casibus dirimenda erant: aliter tota actio vitiosa, & inauspicata censebatur.

Hecyram

Hecyram comœdiam in scenam reduco, quam mihi exhibere cum favente silentio nunquam concessum est; tantum eam obruit infortunium. Istud infortunium vestra prudentia, & ad eam comœdiam cognoscendam attentio placabit, si nostræ diligentia opem afferat. Simul atque eam coram populo recitare cœpi, pugiles gloria cupidi, populus magna expectatione & ingenti studio concitatus spectandi funambuli, concursus eorum qui in nostro sunt comitatu, tumultus, vociferatio mulierum, me cœgerunt egredi, ante completam fabulæ actionem, extra theatrum. Cœpi uti antiqua consuetudine, quæ usus fui in Cæcilii fabulis, in nova Terentii comœdia Hecyra, ut in periculo faciendo insisterem, & tentare perseverarem: iterum Hecyram comœdiam introduco in theatrum: primo actus gratus sum, & acceptus: quum interea sermo spargitur exhibitum iri gladiatores: Fit subitus populi concursus, turba excitantur, vociferantur, certant propter locum: ego interea, dum hac fierent, non potui defendere locum in quo ipse agebam. Nunc tumultuatio nulla est, tranquillitas, & taciturnitas observantur, occasio opportuna recitandi ab adilibus mihi præbatur: vobis licet ludos theatrales, qui in scena aguntur, honestare favore silentii vestri. Nolite committere, ut ars poetica paucos artifices peritos latet & ad paucos perveniat: concedite mihi subsidium vestrum & præsidium, dum enixè laborando poetas eorumque studia. Si nunquam avare arti meæ æstimationem & indicatorem feci, & mihi persuasi lucrum istud esse amplissimum, vestris utilitatibus, & emolumentis oblectamentis inservire: permittite me hoc a vobis precibus obtinere, ne eum delusum improbe ludibrio habeant, qui studium & operam arti suæ mihi tuendam, & se fidei vestro protegendum dedit. Mei gratia, causam poetæ Terentii suscipite defendendam, & favete, ut alii poetæ quoque libenter studeant componendis comœdiis, mihiq; conductæ memoriæ mandare, & addiscere, quas pecunia meæ æstimatione a poetâ comparaverim.

Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.

Eam calamitatem vestra intelligentia Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ. Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria Funambuli eodem accessit expectatio: Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum Fecere, ut ante tempus exirem foras. Vetere in nova cœpi uti consuetudine, In experiundo ut essem: refero denuo; Primo actu placeo: cum interea rumor venit, Datum iri gladiatores: populus convolat: Tumultuantur, clamant, pugnant de loco. Ego interea meum non potui tutari locum. Nunc turba nulla est: otium & silentium est. Agendi tempus mihi datum est: vobis datur Potestas condecorandi ludos scenicos. Nolite finire per vos artem musicam Recidere ad paucos: facite, ut vestra auctoritas Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit. Si nunquam avare statui pretium arti meæ, Et eum esse quæstum in animum induxi manum,

Quam maxime servire vestris commodis; Sinite impetrare me, qui in tutelam meam Studium suum, & se in vestram commisit fidem. Ne eum circumventum inique iniqui irrideant. Mea causa causam hanc accipite, & silentium Date, ut libeat scribere aliis, mihiq; ut discat. Novas expediat, posthac pretio emptas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

PER pol quam paucos reperias meretricibus

eleis evenire amatores, Syra.

hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi, am sancte, ut quivis facile possit credere, inquam illa viva ducturum uxorem domum:

duxit. Sy. ergo propterea te sedulo moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat, in spolies, mutiles, laceres, quemque nacta sis. Utin' eximium neminem habeam? Sy. neminem:

nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, in ita paret sese, abs te ut blanditiis suis am minimo pretio suam voluptatem expleat. scine tu, amabo, non contra insidiabere?

Tamen eandem pol esse omnibus, injurium est.

Injurium est autem ulcisci advorsarios? 15

qua via captent te illi, eadem ipsos capi?

tu me miseram! cur non aut istæc mihi

as & forma est, aut tibi hæc sententia?

nem suam ex te quam admodum modica mercede satiet. Talibusne amatoribus tu vicissim, te, insidias non tendes? Ph. Nihilominus iniquum est eandem se gerere erga omnes. Sy. autem iniquum est punire mimicos? aut eadem arte, quâ te decipere sudent, eos de- Eheu me infortunatam! cur non tua ætatis, & pulchritudinis ego sum, vel tu mea sen- non es?

Ph. Perquam raros aliquis inveniat, meretricibus amatores constantis fidei contingere, Pollucem testor, Syra. Etiam hic Pamphilus, quoties iurejurando fidem obligabat Bacchidi, & religiose promittebat (ut quilibet facile sibi persuaderet eum certa dicere) nunquam se ullam mulierem, dum illa viveret, in uxorem accepturum: ecce! accepit tamen. Sy. Propterea igitur te commonesacio, & adhortor, ne cuiusvis amatoris misratio te moveat, quominus eum omnibus epibus exuas, diminuas, dilanies, quicumque ad te veniet. Ph. Mihine suades ne ullum mihi seligam præcipuum, dilectum mihi, cui ne quidem parcam? Sy. Aio neminem: nam ita habeto, nullus ex illis te adit, quin ita se disponat, ut sermonibus blandis

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

Senex si quæret me, modo isse dicito

Ad portum, percontatum adventum Pamphili;

adin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti

am dicas: si non quæret, nullus dixeris,

as ut uti possim causa hac integra. 5

videon' ego Philotium? unde hæc advenit?

Pa. Si senex Laches à te quæret ubi sim, illi dicito modo me ivisse ad portum, inquisitum de reditu Pamphili ex Imbro insula; advertisne quid dicam, Scirte? Si quæret, inquam, ut tunc istud ei dicas: si verò non quæret, nihil quidquam ei dixeris, ut

tempore hanc causam non prius dictam possim prætexere. Sed ecquid video Philotium? unde venas advenit?

Philotis,

Philotis, multum mihi salva sis. Ph. Salve tu quoque, Parmeno. Sy. Salve pol, mi Parmeno. Pa. Et tu aedepol, Syra. Dic mihi, Philoti, ubi tamdiu voluptati vacasti? Ph. Minime certe voluptati vacavi, qua hinc Athenis Corinthum profecta sum cum milite immitissimo: Ibi per spatium continuum duorum annorum misera illum passa sum. Pa. Per adem Pollucis, Philotium, opinor te saepe desiderio Athenarum flagrasse, & consilium hinc discedendi improbasse. Ph. Verbis exprimi non potest, quanta cupiditas me tenebat in hanc urbem revertendi, discendi à milite, atque aspectu vestro fruendi, ut ex vetusta familiaritate celebrarem vobiscum convivium, nullius voluntati subdita. Nam Corinthi non erat mihi facultas loquendi, nisi qua grata essent militi, prout determinasset, & praescripisset. Pa. Non arbitror bene pro tua voluntate militem terminum & modum praefuisse sermonibus tuis, cum vos loquaces sitis. Ph. Sed quid rei est? qualia, & quanta retulit mihi hic intus Bacchis? Illud quod nunquam putavi futurum esse, ut Pamphilus posset adduci ut uxorem duceret, dum Bacchis vitam ageret. Pa. Quid? ais eum uxorem duxisse? Ph. Eho tu, responde; an non duxit? Pa. Duxit, sed dubito an sint stabiles ha nuptiae. Ph. Dii, Deaque faciant ne sint stabiles, si id utile est Bacchidi: sed quam ob causam, unde istud credam esse, scilicet has nuptias non esse firmas? Pa. Non opus est id declarare: desine id curiose trahere. Ph. Nimirum ne id fiat manifestum, quare non sint firmas. Ita me Dii bene ament, propter eam causam te interrogo, ut hoc publicem, sed ut tacitam apud me voluptatem capiam ut in sinu gaudeam. Pa. Nunquam tam idonee & apte eloqueris ad persuadendum, ut tergum meum in tutelam tuam dedam. Ph. Ah noli, Parmeno, dicere talia: quasi tu non potius hoc mihi commemorare,

Philotis, salve multum. Ph. ô salve, Parmeno. Sy. Salve mecastor, Parmeno. Pa. & tu aedepol Syra.

Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tamdiu?

Ph. Minime me equidem oblectavi, quæ cum milite

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo: Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

Pa. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror

Philotium, cepisse saepe, & te tuum

Consilium contempsisse. Ph. non dici potest

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi milite,

Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine

Agitare inter vos libere convivium.

Nam illi haud licebat nisi praefinito loqui

Quæ illi placerent. Pa. haud opinor commode

Finem statuisse orationi militem.

Ph. Sed quid negoti hoc? modo quæ narra mihi

Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi

Fore, ut ille hac viva posset animum inducere

Uxorem habere. Pa. habere autem? Ph. et tu, an non habet?

Pa. Habet, sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiae.

Ph. Ita Dii Deæque faxint, si in rem est Bacchidi

Sed quid istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno

Pa. Non est opus prolato hoc: percontarier

Desiste. Ph. nempe ea causa, ut ne id fiat palam

Ita me Dii amabunt, haud propterea te rogo, ut

Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam

Ph. Nunquam dices tam commode, ut tergum meum

Tuam in fidem committam. Ph. ah noli, Parmeno:

Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi,

ANNOTATIO.

11 Corinthum.] Achaiae urbs in medio Isthmi Peloponnesiaci sita (Isthmos autem Graeci vocant angustias, quibus à peninsula ad continentem est aditus) ab ortu Saronicum; ab occasu, Crissaëum sinum habens, qui & Corin-

thiacus dicitur: duobus inclita portibus. Chiræ ab ortu portus imminet Ægeæ mari; Lechææ Ionio ab occasu: unde bimaræ portus Corinthum dixerunt.

Qua

quam ego, quæ percontor, scire. *Pa.* vera hæc prædicat :

mi illud vitium maximum est : si mihi fidem as te taciturnam, dicam. *Ph.* ad ingenium redis. idem do; loquere. *Pa.* ausculta. *Ph.* istic sum.

Pa. hanc Bacchidem

amabat, ut cum maxime, tum Pamphilus, 40
um pater, uxorem ut ducat, orare occipit :
t hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
se senem esse dicere, illum autem unicum
ræfidium velle se senectuti suæ.

le se primò negare : sed postquam acrius 45
ater instat, fecit animi ut insertus foret,
udorin' anne amoris obsequeretur magis ;
indendo atque odio denique effecit senex :

espondit ei gnatam hujus vicini proximi.
isque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
onec jam in ipsis nuptiis, postquam videt 51
aratas, nec moram ullam, quin ducat, dari ;
bi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem
i adestet, credo ibi ejus commiseresceret.

Ubicumque datum erat spatium solitudinis, 55
Ut conloqui mecum unà posset : Parmeno,
erii ; quid ego egi ? in quod me conjeci malum ?
Non potero hoc ferre, Parmeno : perii miser.

Ph. At te Di Deæque perdunt cum isto odio, Laches.
Pa. Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit : 61

Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. Quid ais ? cum virgine una adolescens cu-
buerit,

plus potus, sese illac abstinere ut potuerit ?
Non verisimile dicis : nec verum arbitrator. 65

Pa. Credo ita videri tibi : nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui : ille invitus illam duxerat.

Ph. Quid deinde fit ? *Pa.* diebus sane pauculis
post, Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet :
neque antè, quàm eam uxorem duxisset domum, 71
perasse, eas tolerare posse nuptias.

quam ego, qua inquiram ;
inaudire. *Pa.* Verum hac
mulier dicit : & ipsud vi-
tium mihi proprium est, ta-
cere non posse : si mihi pro-
mittis te celaturam, quod
queris id proferam. *Ph.* Ad
naturam tuam garrulam
& loquacem redis. Pro-
mitto me taciturnam ; narra.
Pa. Audi attentive. *Ph.* Pa-
rata sum ad audiendum.
Pa. Hanc Bacchidem Pam-
philus tam vehementer tunc
amabat, ut nunquam magis
antea amavisset, cum pater
Laches eum rogare cepit,
ut uxorem ducere velit, &
eum commonescere de his,
qua ab omnibus patribus
solent proponi : sese dicere
senectutis onere premi, il-
lum unicum, sine fratribus
velle sibi in senectute esse
levamen. Primò Pamphi-
lus recusabat accipere : ve-
rum postquam pater vehe-
mentius urget, fecit ut ani-
mi dubius esset, pudorino
& reverentia patris, an
amoris Bacchidis amica se
dederet ; denique crebris
hortationibus impellendo, &
odiose flagitando senex ef-
fecit, quod volebat & stipu-
latus est ei in uxorem filiam
hujus vicini proximi Phi-
dippi Philumenam. Eò us-
que sponsalia non nimis mo-
lesse tulit, quousque in ipso
tempore nuptiarum, ubi
videt eas mox celebrandas,
ibi tandem agitudine tan-
tæ animi cruciatus fuit,
ut si ipsa Bacchis præsens
esset, non mediocri com-
miseratione moveretur. In
quocunque loco, seorsum ab
aliis, solis nobis esse lice-
cebat, ut cogitationes suas
mihi exponere verbis clam
posset : Parmeno, Perditus
sum, dicebat ; quid ego feci
assentiendo his sponsalibus ?
in quod infortunium me

accipitem dedi ? non potero tolerare istud malum, Parmeno, perditus sum infelix. *Ph.* At te Di,
Deæque perdant, Laches, cum instanti tua & molesta sedulitate. *Pa.* Ut paucis verbis orationem
solus, Pamphilus uxorem ducit in domum paternam. Nocte illa prima Philumenam in toro
non attigit : alteri sequenti, ne magis quidem attigit. *Ph.* Quid ais ? Adolescens solus cum una
virgine plus solito potus cubuerit, & ab ejus tamen amplexibus abstinere sese ille potuerit ? non verò
momentaneum & probabile ais, neque id verum esse puto. *Pa.* Credo te ita judicare : nemo enim
convenit, nisi cupidus amator : ille nolens eam uxorem ceperat. *Ph.* Quid deinde sequutum fuit ?
Pa. Non ita multo post Pamphilus sine testibus seorsum me ducit extra domum, atque narrat ut Phi-
lumenam non attigerit ; ut, quod ad se pertinet, virgo etiam tum incorrupta permaneat : sed, ante-
quam eam accepisset uxorem, spem habuisse, se in his nuptiis perduraturum.

verum neque mihi decorum,
neque virgini commodum,
& conducibile est, Parmeno,
eam, quam constituerim bre-
vi à me dimittere, deludi
& frustra haberi, quo mi-
nus inviolatam & intactam
eodem modo reddam, quo-
modo eam accepi à parenti-
bus.

Ph. Religiosum &
castum Pamphili ingenium
refers. Pa. Hoc ego patri
meo renunciare, amorem
scilicet Bacchidis, non utile
mihi esse puto, ne irritem
eum : remitti autem vir-
ginem ad patrem ipsius,
cui nullam culpam filia re-
ferre possis, fastuosum est :
sed spero Philumenam, ubi
intellexerit se mecum ver-
sari non posse, tandem dis-
cessuram.

Ph. Quid in-
terea faciebat ? ibatne ad
amicam Bacchidem ? Pa.
Quotidie itabat : sed sicut
fieri solet, postquam Bac-
chis Pamphilum ab alia
possideri muliere, nec adhuc
esse suum cognoscit ; diffi-
lis, superba, procax, & pe-
tulans esse cepit. Ph. Per
Pollucem non mirum, si ta-
lis facta est. Pa. At vero
talis malignitas longe maxi-
me illum ab illa segregavit,
& averit, postquam &
ipse seipsum, & mores pro-
prios, & illam Bacchidem
quàm mala esset, & quam
uxor modesta, diligentius
consideravit, & perspexit,
ambarum ingenium, com-
paratione facta, examinans :
tunc animus eius uxoris
misericordia partim concili-
atus & allectus : partim
coactus hujus Bacchidis
contumeliâ, sensim se ei sub-
duxit, & amorem suum in
uxorem transtulit, postquam

ingenium suo congruens & conforme reperit. Interea dum hæc geruntur, senex quidam ex eorum
cognitione vita decessit in Imbro insula, cujus legitimi erant hæredes : eo Pamphilum uxoris amore
captum, pater nolentem ad eundem compulit. Hic verò uxorem cum matre reliquit ; nam senex
sorum ab hominibus secedens rus se contulit : huc raro Athenas remeant. Ph. Quid huc usque
dixisti, ex quo infirmas istas esse nuptias demonstrares ? Pa. Nunc audies : primò aliquot dies con-
corditer certe inter se vivebant Sofrata & Philumena : repente hæc cepit illam mirum in modum
odio habere, neque tamen ulla jurgia inter eas erant, nulla querela, & accusationes.

A N N O T A T I O N E S.

96 Interea in Imbro moritur.] Imbrus
maris Ægei insula est. Sophianus Lembo
vocat.

103 Interim miris modis odisse.] Fallitur Par-
meno, cum non odio socrus, sed pudore, simul-
tatem adversus socrum Philumena simulavit.

Nunquam. *Ph.* quid igitur? *Pa.* si quando ad eam accefferat

Confabulatum, fugere è conspectu illicò, Videre nolle: denique, ubi non quit pati, simulat se à matre accersi ad rem divinam, abit.

Ubi illic est dies complureis, accersi jubet. 110

Dixere causam tunc nescio quam: iterum jubet;

Nemo remisit: postquam accersunt sæpius,

Egram esse simulant mulierem: nostra illico

et visere ad eam: admisit nemo: hoc ubi senex

Rescivit, heri ea causâ rure huc advenit, 115

Patrem continuò convenit Philumenæ.

Quid egerint inter se, nondum etiam scio:

Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc fiet.

Habes omnem rem: pergam quò cœpi iter.

Ph. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite 120

Me esse illum conventuram. *Pa.* Dî vortant bene

Quod agas. *Ph.* vale. *Pa.* & tu bene vale, Philotium.

Ph. Sum & curo scire, quem eventum hac res habitura sit. Nunc accepisti ex hac narratione, quod audire petisti. Persequar iter inceptum ad portum. *Ph.* Et sane ego quoque; nam indixi quidam amatori advena tempus, quò ad illum venirem. *Ph.* Dii velint bene evenire, feliciter cedere, quidquid actura sis. *Ph.* Vale. *Pa.* Et tu quoque, Philotium.

ANNOTATIO.

107. Fugere è conspectu.] Utpote quæ caveret gravida intelligi.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

La. PRÔ Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus est? quæ hæc conjuratio?

Ut omnes mulieres eadem æque studeant, nolintque omnia;

Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperiatis?

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus: viris

Esse adversas æque studium est, similis est per-
tinacia. 5

Id eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &

La. Proh Deûm, atque hominum fidem! quale est hoc genus mulierum? qualis hac est inter eas conspiratio, & confœderatio? ut hæc omnes easdem res velint, & studiose pariter affectent; neque ulla inveniatur quæ deflectat & recedat ab aliarum natura? adeo valde simili animo, omnes quotquot sunt socrus odio nurus suas prosequuntur: viris adversari similis voluntas, & conatus, similis pervicacia, & mentis obstinatio est. In eadem schola arbitror il-
las eruditæ esse ad malefaciendum:

In hac schola, si usquam ea est, magistrum hanc Sostratam uxorem meam esse minime dubito. So. O me infelicem, qua nunc ignoro, qua de causa nunc maritus me accuset. La. Hem! tu nescis? So. Non equidem, ita Dii mihi sint propitii, mi conjux, nobisque concedant unam vitam ducere longissimam. La. Dii meliora velint, & mala avertant. So. Meque nullo meo merito posthac à te accusatam cognosces. La. Scio. Nullo tuo merito? qua me, qua te, & familiam ignominiam afficit? & filio luctum, & maiorem quavis? quin etiam causa es, cur affinitate nobis juncti, ex amicis inimici nobis reddantur, qui filium nostrum tanti duxerunt, ut ejus filii suos liberos tuendos darent; tu sola reperta es, qua has perturbationes asferas pervicacia tua. So. Egone? La. Tu, inquam, mulier, ipsa hac facis, qua me omnino saxum sensu privatum, non hominem esse arbitraris. An quia frequenter ruri sum in pradio, idcirco ignorare putatis, quomodo singuli in urbe domi vitam traducatis? Melius absens scio, qua hic sunt in urbe, quam ea qua sunt ruri, ubi continne praesens ago: Ob eam causam, quod qualis vita vestra domi agitur, talis fama & aestimatio mea est ruri. Jamdudum auditione percepi Philumenam nurum nostram concepissem odium tui, nec valde id mirandum est: imo nisi ita fecisset, majori admiratione esset dignum. Sed non in animum induxi, eam adeo commotam fuisse, ut etiam totam hanc familiam odio haberet: Quod si de hac re certior factus fuisset, illa in hac domo permaneret; tu foras dimissa fuisses. Sed considera, quam sine causa hac animi molestia mihi ex te nascitur, Sostrata; rus in pradium ad habitandum me contuli, concedens vobis ut in urbe essetis, rei faciendae, & augendae dans operam, ut facultates nostra, qua sunt modice, sufficerent vestris sumptibus, & vita otiose ducenda, labori assidue incumbens, quantum aequum esset vos id facere: & me, qui sentiente infirmus sum, quiescere,

Ei ludo, si ullus est, magistrum hanc esse fati-
certo scio.

So. Me miseram, quae nunc, quamobrem accu-
ser, nescio. La. hem!

Tu nescis? So. non, ita me Di bene ament, mi
Laches.

Itaque una inter nos agere aetatem liceat. La.
Di mala prohibeant.

So. Meque abs te immerito esse accusatam, post-
modum rescisces. La. scio.

Tu immerito? an quidquam pro istis factis dig-
num te dici potest,

Quae me, & te, & familiam dedecoras? filio
luctum paras?

Tum autem ex amicis inimici ut sint nobis affi-
nes, facis;

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberum
committerent;

Tu sola exorere, quae perturbes hac tua impe-
dientia.

So. Egone? La. tu, inquam, mulier, quae me om-
nino lapidem, haud hominem putas.

An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini.
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?

Multo melius, hic quae fiunt, quam illic, ubi sum
assidue, scio:

Ideo quia, uti vos mihi domi eritis, proinde ego
ero foris.

Jampridem equidem audivi cepisse odium tuum
Philumenam:

Minimeque adeo mirum: &, ni id fecisset, ma-
gis mirum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odissi-
set domum:

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc
isses foras.

At vide, quam immerito aegritudo haec oritur mihi
abs te, Sostrata.

Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei
serviens,

Sumptus vestros, otiumque, ut nostra res pos-
set pati,

Meo labori haud parcens, praeter aequum atque
aetatem meam;

Nec te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi?

Non mea opera neque pol culpa evenit. *La.*

immo maxume;

ola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola, Sostrata.

quæ hic erant, curares; cum ego vos solvi curis cæteris.

um puella anum suscepisse inimicitias non pudet?

lius dices culpa factum? *So.* haud equidem dico, mi Laches.

La. Gaudeo, ita me Dî ament, gnati causa: nam de te quidem

atis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse assimulaverit,

Et cum matre una plus esset? *La.* quid ais? non signi hoc fat est,

Quod heri nemo voluit visentem te ad eam intrmittere?

So. Enim lassam oppido tum aiebant: eo ad eam non admissa sum.

La. Tuos esse illi mores morbum magis, quam ullam aliam rem arbitror:

Et meritò adeò: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit

Ducere uxorem; & quæ vobis placita conditio est, datur:

Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu eadem exigunt.

La. Magis opinor eam egrotam dicere propter morosam tuam consuetudinem, quam propter aliam causam; & meritò admodum: nam

estrum nulla existit, quæ non cupiat filium suum uxorem accipere; & quæ virgo vobis probata

est, ea in matrimonium filio datur: postquam ducta est hortatu vestro, vestro hortatu divorio

nonne pro his meritis, ingenti cura studere debuisti, ne ulla molestia mihi exhiberetur? *So.* Per Pollucem non meo studio, neque culpa accidit. *La.* Imò maxime per te id factum est; sola domi fuisti, quæ familiam regeres: in te sola omnis culpa sita est, Sostrata. Domestica rei curam habere debuisti, cum ego vos liberavi aliis sollicitudinibus, & alimenta parvo ex cultura agri. Nonne erubescis pudore, inimicitias te vetulam cum puella exercere? illius merito respondetis id evenisse? *So.* Non sane dico culpâ factum puella, mi Laches. *La.* Filii mei gratiâ gaudeo, ita mihi Dî faveant, cum talem habeat uxorem, quam nec inimici accusare possint: nam quod ad te attinet, quantumvis pecces, nihil damni inde eventurum satis certo scio. *So.* Quid si me idcirco, mi marite, odio persequi prae se tulerit, ut cum matre sua crebrius conversaretur? *La.* Quid dicis? nonne satis clarum indicium est, eam te vere, nec simulate odisse, quod hesternâ die nullus ex familia voluit te visendi eam gratiâ venientem, intro domum excipere? *So.* Certe non admissa sum, quia tunc

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Ph. ET si scio, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,

Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam

Uti tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.

Ph. Quamvis sciam ego, Philumena, in mea potestate esse, te compellere ea facere, quæ tibi præcipiam: ego tamen patrio affectu coactus, nunc imperabo mihi, ut tibi obsequar, neque

tua immoderata cupiditati velut scilicet labor.

La. Ecce, hic Phidippus est: opportunè hunc reperio: ex eo jam sciam, qui sit, cur ejus filia à nobis discesserit. Phidippe, quamvis me sentio imprimis esse facilem erga omnes è mea familia; attamen non is sum, qui nimia indulgentia praviorum eos reddam. Quod si tu idem, atque ego, faceres, magis & mihi & tibi utile esset. Nunc perspicio te uxoris, & filia potestati subjacere. *Ph.* Eja verò, perge exposulare. *La.* Heri te conveni filia tua causa: ut ad te incertus veni, a quo me incertum dimisisti. Minime ita convenit, si cupis inter nos persistere hanc affinitatem; occultare causas tuae iracundia: si quod dilectum fecimus, edissere nunc jam: aut id refutando, aut excusando emendabimus, te ipso iudice existente: sin propterea retines filiam in tuis adibus, quod agritudine, & morbo laborat, te in me injuriosè agere puto, Phidippe, si vereris ne non domi mea sedulo remedia ei & fomenta curentur. At, ita mihi Dii bene velint, in hoc tibi non cedo, quamvis illius pater sis, ut illius salutem atque incolumitatem magis diligas, quam ego: id adeo volo filii mei gratia, quem ego perspexi, illam non minus quam se ipsum magni aestimare. Neque certe ignoro eum moleste & agre auditurum, uxorem suam à nobis recessisse: hanc ob causam laboro omni studio, ut Philomena prius ad ades nostras redeat, quam ille. *Ph.* Laches, & sedulitatem vestram, & benignitatem compertum habeo, & omnia quae dicis, certa, & vera esse mihi persuadeo: etiam velim, hoc mihi credas; illa ut domum tuam reveriatur, me operam dare, si ulla ratione id efficere valeam. *La.* Quae res te hoc facere impedit? *Eho*, an illa alicujus culpa virum suum arguit? *Ph.* Nullius: nam ubi rem diligenter consideravi, & vi aggressus sum eam, ut in tuam domum reverteretur, ipsa religiose jurat, se non posse apud vos per absentiam Pamphili permanere. Aliis hominibus aliud vitium à natura infusum est; ego sum mihi animo à natura praeditus:

La. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc jam scibo quid sit.

Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem,

Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.

Quod si tu idem faceres: magis in rem & nostram, & vestram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. *Ph.* Eja vero.

La. Adii te heri de filia: ut veni, itidem incertum amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,

Celare te iras: si quid est peccatum à nobis, profertur. Aut ea refellendo, aut purgando vobis, corrigemus.

Te iudice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos. Quia agra est; te mihi injuriam facere arbitror.

Phidippe, Si metuis, fatis ut meae domi curetur diligenter.

At, ita me Di ament, haud tibi hoc concedo, est illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo gnati causa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum, magni facere.

Neque adeo me clam est, quam esse eum gravior laturum credam,

Hoc si rescierit: eo domum, studeo haec prius, quam ille, ut redeat.

Ph. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem

Novi: & quae dicis, omnia esse ut dicis, animum induco:

Et te hoc mihi cupio credere, illam ad vos redire studeo,

Si facere possim ullo modo. *La.* quae res te facere id prohibet?

Eho, nunquidnam accusat virum? *Ph.* minime: nam postquam attendi

Magis, & vi coepi cogere ut rediret, sanctè adjurat Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Aliud fortasse alii vitii est; leni ego animo sum natus:

on possum advorsari meis. *La.* hem, Softrata!
So. heu me miseram!

g. Certumne est istud? *Pb.* nunc quidem, ut videtur: sed nunquid vis? 30

nam est, quod me transire ad forum jam oportet. *La.* eo tecum una.

non possum repugnare voluntati meorum. La. Hem, Sostrata, tu mali tanti causa es. So. Eheu me infelicem ! La. Certumne est istud, Philumenam non ad nos redituram esse, dum Pamphilus averit ? Ph. Nunc sane, quantum possum

Nunc sane, quantum possum

inspicere: sed nunquid vis? nam aliquid cause est, cur me ad forum cito ire oporteat. La. Illuc
huc te comitabor.

ACTUS II. SCENA III.

S O S T R A T A.

ADepol næ nos æque fumus omnes invifæ
viris,

propter paucas ; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.

Nam, ita me ament Dî, quod me accusat nunc
vir, sum extra noxiam.

sed non facile est expurgatu: ita animum in-
duxerunt, focus

Omneis esse iniquas : haud pol me quidem : nam
nunquam fecus

habui illam, ac si ex me esset nata : nec, quî hoc
mî eveniat, scio :

Nisi pater filium multis modis jam exspecto, ut redeat domum.

Adopol, certe nos omnes mulieres sumus pariter odiosa viris, propter pauculas, per quas fit, ut omnes judicemur meruisse calamitates, & infortunia. Nam, ita valeam, in eo quod mihi vir nunc imputat, culpa expers sum, & innocua. Sed difficile est id, cujus me accusat defensione repellere, & diluere: adeo viri sibi persuaferunt omnes sacros nuribus esse infestas & injurias, non pol ego quidem talis sum: nam nunquam aliter cum ea egi, ac si mea filia esset: nec unde hoc malum mihi ori-

atur intelligo; nisi quod mirum in modum expecto reditum filii Pamphili.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

Pam. **N**Emini ego plura acerba esse ex amore
homini unquam oblata credo,

Quam mi: heu me infelicem! hancine ego vi-
tam parsi perdere?

Haccine ego caussa eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium
ætatem agere,

Quam huc redire? atque hæc ita esse miserum
me resciscere?

Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis objectus
est labos,

Omne quod est interea tempus, prius quam id
refcitum est, lucro est.

Pam. Nulli hominum plures calamitates & molestias credo ab amore unquam alatas esse, quam mihi: heu me miserum! tantæ curæ cavi, ne hanc vitam amitterem in itinere? An propter hanc causam tanta cupiditate desiderabam redire domum? cum mihi satis fuisset in quolibet alio loco vitam traducere, quam in hanc urbem reverti? quam hæc mala videntem intelligere, quam sim infortunatus? Nam nos omnes, quibus aliquo ex loco, vel occasione, infortunium advenit, tempus quod intercedit, cognoscamus, in lucro ponimus.

Par.

Par. At hoc modo, quia rediisti, citius te his calamitatibus liberare potes. Si tardius reversus esses, haec ira, quae sunt inter matrem, & uxorem tuam, vehementius exarsissent, & facta essent multo graviores: sed nunc scio ambas veditus tui respectum habituras, ita ut altera alteram accusare vereatur. De controversia cognosces, iracundiam earum sedabis, rursus gratiam inter eas reconciliabis. Facilia sunt haec, quae magni pondæris, & difficilia esse tibi persuasisti. *Pam.* Quid dolorem meum solari conaris? an quisquam hominum tam infelix est, ut ego sum? Priusquam hanc Philumenam in uxorem accepi, habebam in alia muliere animum amore occupatum; nunc in eo quem dico amore, etsi nihil dicam, quisque facili negotio rescire potest, quanta infelicitate pressus fuerim, ob ejus Bacchidis invidia, & fustidia; tamen nunquam negare patri ausus sum, in uxorem accipere eam, quam mihi per vim ipse objerit. Vix me amore Bacchidis avulsi, atque in ea devinctum animum meum liberavi vixque amorem meum à Bacchide in hanc meam uxorem Philumenam transfererem; hem, recens factum deinde obvenit, propter quod invidius ab hac diverteram. Præterea ex hac dissensione, me comperturum puto utrum mater mea, an uxor, sit ejus causa, & origo. Quod cum cognovero, quid mihi superest, nisi ut in posterum in miseris, & ærumnis vivam? nam, Parmeno, pietatis affectus requirit, ut injurias matris tolerem: deinde uxori devinctus sum: adeo mores meos diu sua mansuetâ naturâ usque ad finem tulit, quum injurias, quibus eam affeci, semper celavit, nec usquam declaravit: sed ingentes causas oportuit natas esse, Parmeno, propter quas adeo tanta iracundia inter eas intervenit, quae adeo diuturna ad hanc diem perseveravit. *Par.* Non equidem parvas causas necesse est, evenisse: verum si vis rectam rationem putare, aliquando contingit ut ingentes ira non sunt causae ingentium injuriarum: nam saepe evenit, cum iracundus, qui ad iram propensus est, sit infensissimus ex eadem causa, ex qua alius, in iisdem rebus, ne minimum quidem ira commoveatur. Quam pueri inter sese, pro levibus offensionibus iras exercent? *Pam.* Quamobrem? *Par.* Quia certe, mens, quae eos ducit, debilis & inconstans admodum est. Similiter illa mulieres sunt fere, ut pueri, levi voluntate, & opinione:

Par. At sic, citius quæ te expedias his ærumnis reperies.

Si non rediisses, hæc iræ factæ essent multo amplius. Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras.

Rem cognosces: iram expedies: restitues rursus in gratiam, (duxti tuum.

Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum in-

Pam. Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æque miser?

Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amoris deditum:

Jam in hac re ut taceam, cuius facile scitu est quam fuerim miser:

Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mihi obtrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expedivi animum meum,

Vixque huc contuleram, hem nova res orta est, porro ab hac quæ me abstrahat.

Tum matrem ex ea re me, aut uxorem in culpa inventurum arbitror:

Quæ cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser? (jubet:

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas

Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit, (loco.

Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit

Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno, (sit diu.

Unde ira inter eas intercessit, quæ tam perman-

Par. Hoc quidem hercle parvum est: si vis vero veram rationem exsequi,

Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, injurias

Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est, (ciffimus.

Cum de eadem causâ est iracundus factus inimicus

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt?

Pam. Quapropter? *Par.* quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Itidem mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententia:

suetâ naturâ usque ad finem tulit, quum injurias, quibus eam affeci, semper celavit, nec usquam declaravit: sed ingentes causas oportuit natas esse, Parmeno, propter quas adeo tanta iracundia inter eas intervenit, quæ adeo diuturna ad hanc diem perseveravit. *Par.* Non equidem parvas causas necesse est, evenisse: verum si vis rectam rationem putare, aliquando contingit ut ingentes ira non sunt causae ingentium injuriarum: nam saepe evenit, cum iracundus, qui ad iram propensus est, sit infensissimus ex eadem causa, ex qua alius, in iisdem rebus, ne minimum quidem ira commoveatur. Quam pueri inter sese, pro levibus offensionibus iras exercent? *Pam.* Quamobrem? *Par.* Quia certe, mens, quae eos ducit, debilis & inconstans admodum est. Similiter illa mulieres sunt fere, ut pueri, levi voluntate, & opinione:

rtasse unum aliquod verbum hanc inter eas
ram conciverit.

Am. Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuntia.

Par. hem! quid hoc? *Pam.* tace. 34

Am. Trepidari sentio, cursari rursus prorsum:

Pam. agedum ad fores (fabularier.

cede propius. *Par.* hem! sensitin? *Pam.* noli

Jupiter! audio clamorem. *Par.* tute loque-

ris, me vetas?

Am. Tace, obsecro, mea gnata. *Pa.* matris vox

visa est Philumenæ.

allus sum. *Par.* quid dum? *Pam.* perii. *Par.*

quam ob rem? *Pam.* nescio quod magnum

malum (Philumenam

fecto, Parmeno, me celant. *Par.* uxorem

vitare nescio quid dixerunt: id si forte est, nescio.

Am. Interii: cur mihi id non dixi? *Par.* quia

non poteram unà omnia. 42

Am. Quid morbi est? *Par.* nescio. *Pam.* quid?

nemone medicum adduxit? *Par.* nescio.

Am. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum,

quidquid est, certum sciam? (affectam?

onam modo, Philumena mea, nunc te offendam

si periculum ullum in te est, periisse me

unà haud dubium est. (qui:

Am. Non usus factus est mihi nunc, hunc intro se-

invisos omneis nos esse illis sentio:

ri nemo voluit Socratam intro admittere.

forte morbus amplior factus fiet, 50

od sane nolim, maxime heri causa mei;

rum illicò introisse dicent Socratæ:

quid tulisse comminiscuntur mali, (fiet:

pitii, atque ætati illorum, morbus qui auctus

ra in crimen veniet, ego vero in magnum ma-

lum.

Am. Ignoro, an medicus ei affuerit. *Pam.* Nimis tarda in domum socrus ire, ut hoc quam citò;

cumque potest esse, pro certo comperiam: quonam modo, Philumena mea, te inveniam in ve-

ra morbo tentari? nam si tantulum periclitari, certum est me in eodem versari periculo.

Non utile factum mihi nunc est hunc in domum intrò comitari, nam nos exosos omnes illis,

ri & filia scilicet, esse intelligo: hesternæ die nemo ex familia ipsa voluit Socratam matrem

phili, socrum Philumena in ades intrò admittere. Si forte morbus ejus gravior factus fue-

quod abominor, maxime propter Pamphilum herum meum, statim dicent servum Socratæ in-

gressum esse, aliquid confingent noxium illum attulisse vitæ illorum & annis ætatis exitiosum,

morbus accreverit: unde hera Socrata crimine accersetur, ego vero in questionem posnabor.

fortasse unum nescio quod

verbum hanc similitudinem

inter eas excitare potuit.

Pam. Abi, Parmeno, domum, in qua est Philu-

mena, ac me ex Imbro re-

diisse refer. *Par.* Hem,

quid hoc est, quod audio?

Pam. Sile, audi diligenter.

Par. Voce tremula timo-

rem indicari percipio, ab

his, qui intus sunt, & hac

& illac discursari ante,

& retro. *Pam.* Agedum

ad ostium aures propius ad-

move. *Par.* Hem, ecquid

audivisti? *Pam.* Noli gar-

rrire. Proh, Jupiter! voci-

ferationem audio. *Par.*

Tu ipse, Pamphile, loque-

ris, & loqui me prohibes?

My. Vocem supprime, Phi-

lumena, ne hoc factum re-

sciscatur. *Pam.* Puto me

audivisse vocem Myrrhina

matris Philumena. De me

actum est misero. *Par.* Cur

de te actum est? *Pam.*

Quia dolore confectus sum

ad mortem usque. *Par.*

Quam ob causam? *Pam.*

Nescio quod grave exitium

mihi occultas. *Par.* Uxo-

rem tuam Philumenam pa-

vidam, nescio quid horrere

mali, & pratimere mihi

relatum est: Id si forte

est, propter quod clamita-

vi, ignoro. *Pam.* Perii:

cur de hac re me non mo-

nuisti? *Par.* Quia non po-

teram omnia simul tibi di-

cere. *Pam.* Quo morbo

laborat? *Par.* Istud igno-

ro. *Pam.* Quid ignoras?

nullusne medicus ad eam

curandam vocatus est, ex

quo id cognoscere posses?

ANNOTATIONES.

[Hera in crimen veniat.] Venefici accu-

ur.

[Socrata vero in magnum malum.] Quæstionis

entis subijciatur scilicet. Servos torqueri

quibus sine quæstione nihil credebatur,

usitatissimum fuit: nec solum alienos, sed

etiam nostros, qui vocabantur interdum in

testimonium contra nos: non temere ta-

men, nisi in causa fraudati tributi, & aliis

quibusdam.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

So. Nescio quid jampridem hac in domo Phidippi strepitus, & tumultus fieri audio: valde timeo ne Philumena morbus gravior fiat: quod te, Æsculapi medicina præsens, teque Salus Dea sanitatis, ut nihil tale accidat, precor. Nunc ibo ad videndum eam. Par. Heus, Sostrata. So. Ehem! Par. Secundò prohibebere ingressu istarum adium. So. Hem, Parmeno, tunc hic eras? perditum sum; quid ego faciam infelix? An non ibo ad videndum Philumenam uxorem Pamphili, cum in proximis his adibus jaceat agrotata? Par. Noli ire, nec mittas etiam ullum, qui à te eam inviset: nam qui amore persequitur eum, cui invisus & odiosus est, bis inepte se gerere arbitror: vanum laborem ipse sumit, & illi quem amat, à quo non redamatur, tadio est, & importunus. Filius etiam tuus ingressus est ad eam, postquam huc ex itinere rediit, ut videat quomodo illa se habeat. So. Quid ais? an advenit Pamphilus? Par. Advenit. So. Diis gratias habeo pro ejus adventu. Hem, dicto tuo de adventu filii refecta & recreata sum, & anxietas ex animo recessit. Par. Propterea te precipue has ades ingredi, non suadeo tibi: nam si morbi dolor Philumenam relinquat, & intermittatur, non dubium est mihi, quin Pamphilo totam rei seriem exponat, & recenseat confestim remotis arbitris, præsens præsenti, qua inter te & eam iracundia intercessit, & ex qua re odii origo fluxit. Ecce hic enim video exire è domo socrus sue: quam tristis vultu apparet! So. O mi fili, gaudeo te salvum advenisse. O mea mater, salve. So. An bene valet Philumena? Pam. Aliquanto melius se habet. So. Velint ita esse ut dicis. Quare ergo, si meliuscule valet, lachrymaris? aut quid es tristis? Nihil est, mater. So. Quid modo tumultuatum fuit in istis adibus? dic mihi: an dolor Philumenam corripuit?

So. Nescio quid jamdudum hîc audio tumultuari misera:

Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggravescat:

Quod te, Æsculapi, & te, Salus, ne quid sit horum, oro.

Nunc ad eam visam. Par. heus, Sostrata. Ehem! Par. iterum istinc excludere.

So. Ehem Parmeno, tunc hîc eras? perii; quid faciam misera?

Non visam uxorem Pamphili, cum in proximo hîc sit ægra?

Par. Non visas, nec mittas quidem visendi causam quemquam:

Nam qui amat cui odio ipsius est, bis facere hoc te duco:

Laborem inanem ipse capit, & illi molestiam. Tum autem filius tuus introiit videre, ut videret quid agat.

So. Quid ais? an venit Pamphilus? Par. venit. So. Diis gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mihi rediit, & curae corde excessit.

Par. Jam ea te causâ maxime huc nunc venire troire nolo:

Nam si remittent quippiam Philumenæ dolor. Omnem rem narrabit, scio, continuo sola solus. Quæ inter vos intervenit, unde ortum est iniuriarum.

Atque eccum video ipsum egredi: quam tristis est! So. ô mi gnate.

Pam. Mea mater, salve. So. gaudeo venisse. Pam. vom: salvan!

Philumena est? Pam. meliuscula est. So. nam istuc ita Di faxint.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis? Pam. recte, mater.

So. Quid fuit tumultus? dic mihi: an dolor hîc pente invasit?

Am. Ita factum est. *So.* quid morbi est? *Pam.* febris. *So.* quotidiana? *Pam.* ita aiunt. *So.* ades intro; consequar jam te, mea mater. *So.* fiat.

Am. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque his onera adjuta.

r. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? *Pam.* cessas?

30

viam, per quam domum redeant? Pam. Quid cunctaris ire, quò dico?

Pam. Ita accidit. *So.* Quod genus morbi est? *Pam.* Febris. *So.* An quotidiana est? *Pam.* Ita vulgò dicunt. *I.* quæso, domum intro; consequar mox te. *Pam.* Tu, Parmeno, curre obviam servis afferentibus onera & sarcinas è navì, & eis adjumentum prabe. *Par.* Quid opus est me his occurrere? nonne sciunt

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

Equo mearum rerum initium ullum invenire idoneum. (dunt;

de exordiar narrare, quæ nec opinanti accidit quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:

me propter exanimatum citius eduxi foras. modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans

5

morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem: hei mihi!

quam me aspexere ancillæ advenisse, illico omnes simul

exclamant, Venit, id quod me repente aspexerant:

(nium;

continuo voltum earum sensi immutari omnia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.

10

illarum interea propere præcucurrit, nuntians venisse: ego eju' videndi cupidus recta consequor.

(vi miser:

quam introii, extemplò ejus morbum cognosce, neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:

(conqueri.

que voce alia, ac res monebat, ipsa poterat quam aspexi, ô facinus indignum! inquam: & corripui illico

(percitus:

inde lacrumans, incredibili re, atque atroci terconsequitur; jam ut limen exirem, ad genua accidit,

Non possum excogitare rerum mihi molestarum ullum principium aptum & conveniens, à quo incipiam exponere ea, quæ mihi nec suspicanti, nec cogitanti advennerunt; quorum aliqua his oculis pervidi, aliqua his auribus percepi: quamobrem me perterritum & consternatum citius extra domum extuli. Nam paulo ante, postquam raptim intro domum ingressus sum, alio opinans morbo me inventurum correptam esse uxorem, atque vidi: hei mihi! ut me ancilla conspexere rediisse, omnes statim unà hilares primo gaudio adventus clamitant, Pamphilus advenit, propter id, quod improvisò, & subito me viderant: sed illicò animadverti earum omnium vultus transmutatos esse, postquam consideraverunt reditum meum intempestive illis forte obtigisse. Interea ex illis una celeriter cucurrit ad prænunciandum me advenisse: ego videnda Philumena cupiditate ardens rectà hanc ancillam insequor. Postquam ingressus sum cubiculum, confestim deprehendi quo morbo tentabatur: nam temporis brevitas impediebat, quominus

partitudo occultaretur, neque ipsa poterat alia voce, ac dolores cogebant, gemitus ex partu, cessus edere. Postquam visu id comperi, ô probrum ingens! apud me dixi, & continuo inde eduxi, illacrymans, re mihi non credibili & aspectu horrenda commotus ac perturbatus. Philumena me insequitur, & lachrymas fundens infelix, in limine domus, ad genua exeunti se subjicit:

Lacrumans

ego certe ejus misertus sum. Procul dubio hoc usu venit omnibus nobis hominibus : ut res eveniunt nobis ; ita elati, & demissi sumus. Hunc illa sermonem facere mecum primò incepit ; o mi Pamphile, causam cognoscis, propter quam hac filia mea a domo vestra discesserit : nam stuprum ei illatum est virgini olim a nescio quo flagitioso tenebrione : nunc illa ad me matrem suam confugit, ut tibi, atque aliis se parientem occultaret. Verum cum precesiones istius memoria repetito, non possum me continere a lacrymis. Quacumque subita fortuna, inquit, te nobis hodie adduxit, per eam te obtestamur amba mater & filia, si per jura humana divinaque licitum est, ut ejus infortunia tuo beneficio occulta, & silentio obrecta sint omnibus : si unquam eam amico animo te complexam fuisse cognovisti, mi Pamphile, eadem nunc te orat, ut hanc gratiam sibi concedas (quod facile potest) pro amico illo animo erga te. Sed de recipienda ea, aut ejicienda uxore, id facias quod tibi commodum videbitur, & expediet. Laborare eam dolore partus, neque pregnantem a te factam esse, nemo omnium cognovit prater te solum : nam dicunt eam duobus tantum mensibus post nuptias, non statim ut nuptia est, tecum rem habuisse, neque te antea eam attigisse : postquam ad te deducta est, mensis jam hic est septimus, quod te scire te ipsa declarasti modò cum eam comperiens parturire citò te tristis proripuisse foras : nunc si fieri potest, Pamphile, vehementissime cupio, & laboro, ut partus Philumena latenter fiat, etiam ignorante patre, atque inscius omnibus aliis : sed si fieri non potest, quin resciant, prater eam hoc scilicet eam abortum fuisse, immaturum fetum eiecisse. Scio neminem aliter suspicaturum, quam, quod probabile est, te genitum esse. Illicò exponetur. In hac re celandi partus nullum pateris incommodum, & infelici, indigna que injuriam factam acciperet, honorem integrum servaveris. Promissi habere, que mater Myrrhina pro ea postulavit. Stat fixum, atque immotum mihi in eo quod misi, fidem inviolatam servare : nam ut eam ex patris domo ad nos reducam, eamque recipere non valde conveniens, & decurum esse opinor ; nec faciam : quamvis ejus amore, & contritione vehementer afficiar.

Lacrumans misera : miseritum est. Profecto hoc sic est, ut puto,

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

Hanc habere orationem mecum principio institui. O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abiectionis causam vides :

Nam vitium est oblatum virgini olim, ab nescio quo improbo : (laret suum)

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumen miser.

Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ hodie obtulit,

Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, ut Advorsa ejus per te recta tacitaque apud omnes fient : (mi Pamphile)

Si unquam erga te animo esse amico sensit, eam Sine labore hanc gratiam, te, uti sibi des pro illa nunc rogat.

Cæterum de reducenda id fac, quod in rem sit tuam Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solum conscius. (mensibus)

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hunc jam septimus :

Quod te scire, ipsa indicat res : nunc si potis Pamphile,

Maxime volo, doque operam, ut clam partum eveniat patrem, (quin sentiant)

Atque adeo omneis : sed si fieri id non potest Dicam abortum esse : scio nemini aliter suspectum fore, (putent)

Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum Continuo exponetur : hic tibi nihil est quidquam incommodi, &

Illi miseræ indigne factam injuriam contexeris. Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem. (esse arbitror)

Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum Nec faciam ; etsi amor me graviter, consuetudoque ejus tenet.

Philumena latenter fiat, etiam ignorante patre, atque inscius omnibus aliis : sed si fieri non potest, quin resciant, prater eam hoc scilicet eam abortum fuisse, immaturum fetum eiecisse. Scio neminem aliter suspicaturum, quam, quod probabile est, te genitum esse. Illicò exponetur. In hac re celandi partus nullum pateris incommodum, & infelici, indigna que injuriam factam acciperet, honorem integrum servaveris. Promissi habere, que mater Myrrhina pro ea postulavit. Stat fixum, atque immotum mihi in eo quod misi, fidem inviolatam servare : nam ut eam ex patris domo ad nos reducam, eamque recipere non valde conveniens, & decurum esse opinor ; nec faciam : quamvis ejus amore, & contritione vehementer afficiar.

rumo, quæ posthac futura est vita, cum in
mentem venit, 45
tudoque. O Fortuna, ut nunquam perpetuo
es bona! (reddidit,
jam prior amor me ad hanc rem exercitatum
em ego consilio missum feci, idem nunc ope-
ram huic dabo. (opus

est Parmeno cum pueris: hunc minime est
hac re adesse: nam olim soli credidi, 50
me abstinuissse in principio, cum data est.
reor, si clamorem ejus hic crebro audiat,
parturire intelligat: aliquò mihi est
ac ablegandus, dum parit Philumena.

nam quondam huic uni hoc arcanum commisi, nimirum me eam non attigisse ab initio, cum
est mihi in uxorem. Timeo, si Philumena quarentis vocem sape audiat, ne eam parvis la-
cognoscat: aliquò hinc mihi amandandus est, interea dum Philumena in puerperio est.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

AIN' tu, tibi hoc incommodum eve-
nisse iter?

Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
atum, quàm re ipsa navigare incommodum est.
Itane est? So. ô fortunate, nescis quid mali
terieris, qui nunquam es ingressus mare. 5
alias ut omittam miseras, unam hanc vide:
s triginta, aut plus eo, in navi fui,
interea semper mortem expectabam miser:
usque advorsâ tempestate usi sumus.

Odiosum. So. haud clam me est: denique
hercle aufugerim 10

us, quam redeam, si eo mî redeundum sciam.

Olim quidem te causâ impellebant leves,
od nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.

Pamphilum ipsum video stare ante ostium.

Intro: ego hunc adibo, si quid me velit. 15

e, etiam tu hic stas? Pam. equidem te ex-
specto. Par. quid est?

In arcem transcurso opus est. Par. cui ho-
mini? Pam. tibi.

In arcem, quid eo? Pam. Callidemidem
hospitem

Non possum lacrymas tenere;
cum animo repeto, quam
posthac vitam ducturus sim,
quam tristem & solitariam.
O fortuna, quam non diu
constans, & prospera es?
Sed jam prior amor Bac-
chidis me ad hanc rem
aquo ferendam animo exer-
citavit & assuescit: quem
amorem tunc ratione, &
prudencia dimisi, idem
nunc huic me dedam &
vacabo. Parmeno adest,
venit cum servulis, redeun-
tibus ex Imbro: non opus
est omnino, in hoc Philu-
mena partu eum presentem

Par. Dicisne, Sofia, hanc
viam tibi arduosam fuisse?
So. Per Herculem,
Parmeno, verbis declaravi
non potest, quantum re ipsa
mari iter facere laborio-
sum est. Par. Itane est?
So. O beate, nescis quas
difficultates, & miseras
evitaveris, qui nunquam
in mare ascendisti. Nam
ut alias fileam calamita-
tes, & difficultates navi-
gationis, hanc cognosce:
spatio triginta dierum, aut
plus eo tempore, in navi
steti, cum inter hos dies
semper mortem formida-
bam infelix, adeo contra-
riis & oppositis ventis
jactati continue fuimus.
Par. Res hac incommoda,
& molesta est. So. Non
ignoro, & ut uno ver-
bo dicam, potius fugiam,
quàm iterum in Imbrum
proficiscar, si eò mihi pro-
ficiscendum esse videam.
Par. Olim certe ex levibus
causis paratus eras fugere,
quod nunc minoris facere
magni & gravis periculi

li causa: ideo facile tibi credo. Sed Pamphilum video ipsum stantem ante fores. Itē vos
damum: ego vero hunc conveniam visurus, si quid me velit facere. Here, etiam nunc hic
is? Pam. Ego te expecto. Par. Quamobrem? Pam. In arcem urbis transcurrendum est.
cui homini? Pam. Tibi. Par. Quanam causa est, cur tam remote in arcem me curare
Par. Callidemidem

Myconium,

Myconium hospitem meum, qui mecum una navi in hanc urbem advenit, alloquere. Par. *Intervii: voto promississe vere dicere possum hunc Pamphilum, me ambulando rupturum, si unquam è mari sospes domum advenisset.* Pam. *Quid tardas ire quò jubeo?* Par. *Quid vis ei à te nunciem? an id solum vis, ut eum adeam?* Pam. *Dic, me non posse eum nunc convenire, sicut denuntiaveram ei me facturum hodie; ne me frustra illic opperiat: vola.* Par. *At ignotus homo mihi est de facie.* Pam. *At efficiam ut cognoscas, procerà staturà est, rubra facie, crispis capillis, spisso & pingui corpore, glaucis oculis, vultu ad cadaveris similitudinem facto.* Par. *Dii illum perdant. Quid si non veniet in arcem, an illum expectem usque ad vespertinum tempus?* Pam. *Expecta: curre celeriter.* Par. *Non possum, ita defatigatus sum.* Pam. *Parmeno abiit: quid agam miser? Nescio quâ ratione partum occultem Philumena, quod ut facerem enixe oravit Myrrhina: nam misereor vehementer mulieris. Quod tam gratiâ potero, id perficiam; uxoris vitium celabo, & ejus honori consulam; ita tamen ut pietatē in matrem meam observem, quæ à Philumena offensa est: nam parentis potius, quam amoris uxorem, me rationem habere oportet.* At, at, ecce Phidippus pater Philumena, & Laches pater meus: versus hanc partem veniunt: quid hisce dicam animi dubius sum.

Myconium, qui mecum una advectu' st, conveni.
Par. Perii: vovisse hunc dicam, si salvus domum rediisset unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. Quid cessas? Par. quid vis dicam? an conveniam modo?

Pam. Imo, quod constitui me hodie conventurum Non posse; ne me frustra illic expectet: vola.
Par. At non novi hominis faciem. Pam. at faciam, ut noveris,

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius, Cadaverosa facie. Par. Dii illum perdunt.
Quid, si non veniet, maneamne usque ad vespertinum?

Pam. Maneto: curre. Par. non queo, ita defessus sum.

Pam. Ille abiit: quid agam infelix? prorsus nescio.
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina. Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris. Quod potero, faciam; tamen ut pietatem colam. Nam me parenti potius, quam amoris obsequi. Oportet: at, at, eccum Phidippum, & patrem. Video: horsum pergunt: quid dicam hisce, incertu' sum.

ANNOTATIO.

19 *Myconium.*] Mycone insula una ex Cycladibus, non procul à Delo. Virg.

Quam prius Arcitenens oras, & littora cernit. Errantem celsâ Gyaro, Myconeque revinctis. Cyclades vocantur. Isule de Archipelago.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

La. Nonne dixisti, Phidippe, Philumenam dixisse sese expectare reditum Pamphili, ut ad nos rediret; nam sine illo in domo nostra perdurare non posse? Ph. Dixi. La. Pamphilum dicunt rediisse: redeat ergo Philumena ad nos. Pa. Nescio quam excusationem proponam patri, ob quam nolim reducere uxorem meam. La. Quid ego hic audiui loqui?

La. Dixtin' dudum, dixisse illam, se expectare filium?

Ph. Factum. La. venisse aiunt: redeat. Pam. Quamobrem non reducam, nescio. La. quid ego hic audiui loqui?

Pa. Certe

Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.

Ipfus est, de quo hoc agebam tecum. *Pa.* salve, mi pater.

Gnate mi, salve, *Ph.* bene factum te advenisse, Pamphile,

adeo, quod maximum est, salvum atque validum. *Pa.* creditur.

Advenis modo? *Pa.* admodum. *La.* cedo, quid reliquit Phania

consobrinus noster? *Pa.* fane hercle homo voluptati obsequens

est, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum hæredem adjuvant:

vero hanc laudem relinquunt: vixit, dum vixit, bene.

Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sententia? *La.* Quidquid id est, quod reliquit, profuit.

imo obfuit: im illum vivum & salvum vellem. *Ph.* impune optare istuc licet:

reviviscet jam nunquam: & tamen, utrum malis, scio.

Heri Philumenam ad se accersi hic jussit: dic jussisse te.

Noli fodere: jussu *La.* sed eam jam remittet. *Ph.* scilicet.

Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia. *La.* at

invidos Dii perdant, qui hæc libenter nuntiant. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contumelia

à vobis posset: idque si nunc memorare hic velim,

nam fideli animo & benigno in illam & clementi fui,

re possim; ni te ex ipsa id magi' velim remque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,

ego remittam: *Pa.* Omnem rei seriem rescivi, qualiter sit gesta, cum advenirem: paulò

audivi omnia, quæ facta sunt. *La.* At istos garrulos, qui concordia & amari conjugum in-

ter, Dii perdant, qui hac quæ audivisti tam cupide referunt. *Pa.* Ego scio me sedulo curasse,

quidquam mihi à vobis contumeliosè exprobari posset merito meo: idque si nunc hic recitare ve-

quam fideli amore, & suavi Philumenam filiam tuam, Phidippe, prosequutus sum, vere id

are possum, nisi potius velim te ex ejus ore ea discere: namque eo modo, magis credes me

esse ingenio, quali me esse tibi dico,

Pa. Stat mihi propositum meum obfirmare, & constanter persequi, ut scilicet non recipiam uxorem, &

veram causam non recipienda celem. *La.* Ipse Pamphilus est, Phidippe, de quo hic tecum colloquebar. *Pa.*

Salve, mi pater. *La.* Fili mi, salve. *Ph.* Gaudeo te advenisse, Pamphile, eaque

magis gaudeo, quod incolumis & bene valens redis, quod præcipuum est. *Pa.*

Sic à quibusdam creditur. *La.* An modò advenis? *Pa.* Propemodum. *La.* Dic

quid reliquit in bonis Phania consobrinus noster? *Pa.* Certe per Herculem homo

voluptatibus deditus fuit, & deliciis incumbens, quamdiu in vivis fuit:

& qui ita facti sunt, non multum hæredi profunt, & commodant: sibi hunc lau-

dum titulum comparant, nimirum vixit, dum vixit, laute & opipare. *La.* Tu

igitur nihil plus rei attulisti, quam unam illam sententiam? *Pa.* Ut ut est,

quodcumque reliquit nobis, compendium & emolumentum attulit. *La.* Imo

damnum: nam illum vita frui, & incolumem superesse vellem. *Ph.* Sine pena id

permissum est optare, nihilque nocet; nam non timendum est, ne nunquam

ad vitam redeat; tamen non ignoro utrum præptes. *La.* Pamphile, Phidippus

heri Philumenam ad se vocari jussit ex adibus nostris: Phidippe, dic te jussisse.

Ph. Noli me monendi causa adeo mihi latus pun-

gere: sic est, ad me jussu vocari. *La.* Sed jam ad nos eam remittet. *Ph.*

ANNOTATIONES.

[Obfirmare viam.] Firmiter & pertinaciter eam viam (id est, propositum, consilium) mihi persequendam proposui.

[Bene factum te advenisse.] Id est, prospere venit te advenisse. Formula est peregre venientes gratulandi.

17 Noli fodere:] Fodere, hic est latus alicujus manu vel pungere, vel tundere: quod facimus monendi gratia, & suggerendi, & impellendi. Horatius, Lib. I. Epist. VIII.

Mercemur servum, qui dicet nomina, lauvum Qui fodiat latus.

Cum

eum Philumena ipsa, qua iniquam erga me se gessit, aqua de me tibi pradica-veris, neque me causam huic divortio prabuisset, Deos testes advoco. Sed quandoquidem seipsam existimat tanti, ut nolit obsecundare matri meae, & rem indignam esse putat, si ei se submittat, ejusque senectutis mores moderate ferat, neque inter eas alio modo gratia reconciliari possit, nisi matri se submittat, aut sejungenda mater est à me, Phidippe, aut Philumena. Nunc pietate moveor, ut potius quamquam quod placet matri, & ei commodum est. La. Pamphile, libenter auribus accepi sermonem tuum, cum te video posthabuisse omnes res commodis matris tuae. Verum diligenter perspice, ne ira incitatus in tua sententia inique permanes, Pamphile. Pa. Quibusnam iris impulsus nunc me erga eam inique agam? qua nunquam quidquam mali erga me commoverit, neque commisit quod mihi displiceat, & saepe de me bene meritam esse, & praestitisse, quod placeret, in memoria habeo, amoque, & laudo, & ejus retinenda desiderio teneor: nam singulavi, & mirificam ingenii mansuetudine, & benignitate erga me usam esse expertus sum, illique ex animo opto, ut reliquos vita annos iraducat cum eo marito, qui me sit felicior, siquidem illam à me divellit necessitas. Ph. In tua potestate est, ut non divellatur. La. Si satis sana mentis es, fac ut reducat. Pa. Non ita mihi proposui facere, sed potius matris commodis sectari. La. Quò abis? mane, inquam: quò abis? Ph. Qua est hac mentis obstinatio? La. Nonne vere tibi Phidippe, molestum, & aegrum fore Pamphilo, si resciret Philumenam ad vos ex edibus ita discessisse? quamobrem à te petebam, ut filiam ad nos remitteres, antequam ille redisset. Per Pollucem, non suspicatus sum eum adeo immitem & ferocem fore: Itane is sibi nunc me caturum opinatur, ut uxorem Philumenam recipiat? Si in eo est, ut velit recipere uxorem, per me ei licet: sin aliter animatus est, & nolit, reddat dotem, valeat. La. Ecce autem, inquam, insolenter irasceris, & ad iram propensus es. Ph. Pervicax, & pertinax ex Imbro ad nos diisti, Pamphile. La. Abibit hac ira, etsi non sine causa commotus est. Ph. Quia aliquando pecunia rei vestra accrevit, elatior es animo, & ferocior factus estis. La. Etiam licet in quoque intendis?

Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, aqua me dixerit;

Neque mea culpa hoc diffidium evenisse, testor Deos.

Sed quando sese esse indignam deputat matri meae. Cui concedat, cujus mores toleret sua modestia. Neque alio pacto potest componi inter eas gratia. Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena.

Nunc me pietas matris potius commodum suum sequi.

La. Pamphile, haud invito ad aures sermo me accessit tuus,

Cum te postputasse omnes res præ parente meo. Verum vide, ne impulsus ira prave insistas, Pamphile.

Pa. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquus. Quæ nunquam quidquam erga me commovit, est, pater,

Quod nollem; & sæpe, quod vellem, meritam me habeo. Amoque, & laudo, & vehementer desidero:

Nam fuisse erga me miro ingenio expertus sum. Illique exopto, ut reliquam vitam exigat

Cum eo viro, me qui sit fortunatior, Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.

Ph. Tibi in manu est, ne fiat. La. si sanus sis, jube illam redire. Pa. non est consilium, pater.

Matris servibo commodis. La. quo abis? mane, inquam: quo vadis? Ph. quæ hæc obstinacia est?

La. Dixi, Phidippe, hanc rem ægre laturum me. Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.

Ph. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore. Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?

Si est, ut velit reducere uxorem; licet: Sin alio est animo, renumeret dotem huc, etiam.

La. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es. Ph. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

La. Decedet jam ira hæc, etsi merito iratus es. Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigasti.

Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigasti.

Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigasti.

Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigasti.

Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigasti.

Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigasti.

Deliberet, renunciaretque hodie mihi,
 elitne, an non; ut alii, si huic non sit, fiet.
 Phidippe, ades, audi paucis: abiit: quid mea?
 ostremo inter se transigant ipsi, ut lubet: 61
 quando nec gnatus, neque hic, mihi quidquam
 obtemperant:
 quæ dico, parvipendunt: porto hoc jurgium
 uxorem; cujus fiunt consilio omnia hæc:
 que in eam hoc omne, quod mihi ægre est,
 evomam. 65

*nihil aliud agant: hanc vixam ad uxorem meam jam nunc deferro, quasi munus gratum, nam
 sua sua hac omnia efficiuntur, atque in eam omnem agilitudinem & dolorem effundam.*

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

PERII; quid agam? quo me vortam? quid
 meo respondebo viro (entis:
 misera? nam audisse vocem pueri visus est vagi-
 corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
 quod si resciverit peperisse eam, id qua causa
 clam me habuisse
 eam, non ædepol scio. 5
 ostium concrepuit: credo ipsum ad me ex-
 ire: nulla sum.
 Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
 que eccam video: quid ais Myrrhina? heus,
 tibi dico. My. mihine,
 vir? Ph. vir ego tuus? tu virum me, aut
 hominem adeo esse deputas?
 nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi
 visus forem, 10
 non sic ludibrio tuis factis habitus essem. My.
 quibus? Ph. at rogitas?
 peperit filia? hem! taces? ex quo? My. istuc
 rogare æquum est patrem?
 viri: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est
 nuptum, obsecro?
 Credo, neque adeo arbitrari patris est aliter:
 sed demiror,
 quid sit quamobrem tantopere hunc omnes nos
 celare volueris 15
 artum; præsertim cum & recte, & suo peperit
 tempore.

My. Perdita sum; quid
 agam? quò me vertam?
 quid respondi marito meo
 reddam infelix? nam va-
 gientis pueri clamor videtur
 ad aures ejus pervenisse;
 adeo raptim, & subito silens
 ad filiam se contulit: Quod
 si cognoverit eam partum
 edidisse, per Pollucem ne-
 scio, quâ de causa ei di-
 cam me hoc celavisse. Sed
 ostium stridit: credo ip-
 sum foras ad me prodire:
 perii. Ph. Ubi uxor vidit
 me ad filiam ire, foras abiit.
 Atque ecce eam conspicio:
 Quid ais, Myrrhina?
 quid files? heus, te appello.
 My. Mene ipsam appellas,
 mi vir? Ph. An vir ego
 tuus sum? Tunc virum,
 aut hominem quemlibet ex-
 istimas me esse? Nam si
 utrumvis horum, vel vi-
 rum me judicasses, non sic
 per ea, quæ fecisti, derisus,
 & delusus fuisset. My.
 Per quæ mea facta derisus
 fuisti? Ph. At etiam qua-
 vis? Filia nostra peperit.
 Hem! files? Ex quo homine
 peperit? My. Istud patrem
 decet interrogare de filia?
 perdita sum: Ex quonam
 opinaris illam peperisse, nisi
 ex eo cui uxor data est, ob-
 secreta? Ph. Credo eam pe-
 perisse ex Pamphilo, neque

*patri aliter censere: sed mirum mihi est, quamobrem tantam curam & operam adhibuisti ad
 e partum nobis occultandum; præcipue cum recte, & tempore congruo, quo pręgnantes possunt
 parere, peperis.*

D d

Adeone

Adeone pertinaci animo
esse potuisti, ut puerum fi-
lia potius cuperes exponi ad
mortem, ex quo non igno-
rabas stabiliorē futuram
esse amicitiam in posterum
inter nos quā contra im-
moderatam tuam cupidita-
tem, Philumena cum Pam-
philo nuptiis jungeretur?

Ego etiam adhuc culpam in
illis residere credidi, quā
apud te est. My. Infelix
sum. Ph. Utinam cog-
noscam hoc ita esse, uti tu
mihi narras: sed aliud mi-
hi in memoriam redit, ex
quo videris non esse inno-
cent, propter ea, quae olim
dixisti, cum Pamphilum ge-
nerum elegimus: nam tu
negabas te posse consentire,
ut filia tua collocaretur
nuptui cum eo, qui me-
rettricem amicam haberet,
qui totam noctem duceret
extra domum. My. Hunc
maritum meum malo sus-
picari quamlibet aliam
causam esse dissidii inter
Pamphilum, & Philume-
nam, quam illam veram,
propter quam volui celare
filiam peperisse. Ph. Mul-
to prius scivi, quam tu, il-
lum amare Bacchidem me-
rettricem, Myrrhina: ve-
rum nunquam censui id
vitium esse in adolescenti-
bus, amicam habere: nam
id, amare scilicet, omnibus
à natura insitum est: at
per Pollucem citò tempus
adveniet, cum etiam se-
ipsum adveniente senectute,

& senectutis incommodis, odio habebit: sed ut olim te prae-
buisse, adversariam nimirum huic matrimonio, ut Philumenam à Pamphilo distraberes, neve
egissem esset firmum, & stabile. Id nunc hæc res omnino manifestum facit, cum partum suum
omnes celaveris, quo modo has nuptias, quas feci, gratas habueris. My. Adeone me contumacem
esse censes, ut eum animum haberem adversus eam, cui mater sim, si hoc matrimonium in utilita-
tem nostram fieret? Ph. Tunc providere, aut arbitrari potes, quid rebus nostris conducat?

ANNOTATIONES.

17. Ut puerum præoptares perire.] Id est ex-
poni. Verustissimus hic mos antiquis fuit, He-
bræis, Græcis, ut constar de Moyse, de Oedipo,
& etiam Romanis, ut notum est de Romulo, &
Remo. Exponebantur miselli infantes in mare,
in aliquem fluvium, in deserta, & avia abjicie-
bantur. Ovidius Fastorum lib. I.

Amne jubet mergi geminos: scelus unda refugit:

In sicca pueri destituntur humo.

Idem Ovid. Epist. XI.

Jamque dari parvum canibus, avibusque nepotem
Jusserat, in solis destituitque locis.

Adeone pervicaci esse animo, ut puerum præopta-
res perire,

Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore
firmiorem,

Potius quam esset cum illo nupta adversus ami-
mi lubricitatem

Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi,
quæ te est penes.

My. Misera sum. Ph. utinam sciam ita esse
istuc: sed nunc mihi in mentem venit,

Da hac re quam locuta es olim, cum illum gene-
rum cepimus:

Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam

Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernocta-
ret foris.

My. Quamvis causam hunc suspicari, quam ip-
sam veram, mavolo.

Ph. Multo prius scivi, quam tu, illum amicam
habere, Myrrhina: (lescentiam)

Verum id vitium ego nunquam decrevi esse ad-
Nam id omnibus innatum est: at pol jam adven-
se quoque etiam cum oderit.

Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cel-
fasti usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egis-
sem, esset ratum.

Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum
volueris. (siem)

My. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc
matrimonium?

Ph. Tun' prospicere, aut judicare, nostram
rem quod sit, potes?

Denique ad cloacas verns Scholiastes
venalis infantes exponi solitos prodidit,
Satyr. VI. versu 600.

Transgo suppositos, & gaudia, vota que
Ad spurcos decrepta lacus.

Hinc exponere idem, quod necare. Pauli
Jurisconsultus, L. IV. D. De agnoscendis liberis

18. Ex quo inter nos firmiorem fore amicitiam
am.] Scilicet, inter familiam nostram, & fami-
liam Philumenæ,

Andria

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem aut introeuntem ad amicam : quid
tum postea,

35

Si modeste ac raro hoc fecit ? nonne ea dissimu-
lare nos

Magis humanum est, quàm dare operam id scire,
qui nos oderit ?

Nam si is posset ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consueffet annos ; non eum hominem
ducerem,

40

Nec virum satis firmum gnatae. *My.* mitte ado-
lescentem, obsecro,

Et quæ me peccasse ais : abi, solum solus conveni :
Roga, velitne an non, uxorem : si est, ut dicat
velle se,

Redde : sin est autem, ut nolit, recte consului meæ.
Ph. Siquidem ille ipse non volt, & tu sensisti esse
in eo, Myrrhina,

45

Peccatum ; aderam, cujus consilio ea par fuerat
prospici.

Quamobrem incendor ira, te esse ausam hæc fa-
cere injussu meo.

(velis.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usque
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui
postulem :

Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam
efferrî finant.

50

My. Nullam pol credo mulierem me miseriorem
vivere :

Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet,
resciverit,

Non ædepol clam me est ; cum hoc, quod levius
est, tam animo iracundo tulit :

Nec, qua via sententia ejus mutari possit, scio. 54

Hoc mi unum ex plurimis miseriis reliquum fue-
rat malum,

(pater.

Si puerum ut tollam cogit : cujus qui sit nescimus

accepisti forte ab aliquo, qui
referret se eum vidisse in-
gredientem domum amicae,
aut inde egredientem : quid
tum postea ? quid inde postea
conjiendum est mali, si
moderate, modicèriter, nec
crebrò id fecit ? Nonne ma-
gis humanum est, nos ad ea
convivere ; quam effectare
nos id scire, unde ipsius ad-
versum nos odium susci-
piamus ? Nam si is posset
subito ab ea se abstrahere
cum quâ tandiu consuetu-
dinem habuisset, non eum
esse hominem astimarem, nec
maritum satis fidelem no-
stra filia. *My.* Omite, pre-
cor, loqui de adolescente, &
de iis quæ me male fecisse
dicas : Abi hinc, & secreta
sine arbitris cum Pamphilo
colloquere ; quare ab eo,
velitne Philumenam reci-
pere, an non : si contingit,
ut dicat se velle, redde eam
uxorem viro : sin autem
negat se velle, recte a me
prospectum esse filia nostra
fateberis. *Ph.* Si quidem
recusat Pamphilus uxorem
recipere Philumenam, &
tu cognovisti in eo culpam
inhæredidivortii, prope ade-
ram ego, cujus ex sententia
aquum erat omnia hæc pro-
videri. Quamobrem ira
exardeſco, te hæc ausam fu-
isse exequi sine jussu meo.
Veto ne puerum, cui modo
natus est, extra domum no-
stram in ullum locum ex-
portare audeas ; sed ego in-
eptior, qui uxorem meam
poscam meis jussis obedire :
ibo intro ædes, & familia
imperabo ne patiantur in-
fansulum exportari in ullum
quemvis locum. *My.* Per
Pollucem nullam credo mu-

lierem esse in terris magis infortunatam, quam ego sum : nam per Pollucem non mihi obscurum est,
quam agre laturus sit Phidippus, si cognoverit ut vere ipsa res se habet ; cum hoc tantum, quod multo
minus est, partum scilicet celasse, tam acerbè & iracunde acceperit ; nec quæ ratione à sententia sua
de non exponendo puero dimoveri possit. Hoc mihi unum extremum, ex omnibus calamitosis
& infortuniis, malum restiterat, si vir meus me cogit, ut educam puerum, cujus pater nobis est
ignotus :

ANNOTATIONES.

48 Ne extulisse extra ædes puerum.] Timebat
Phidippus, ne Myrrhina exponeret puerum.

56 Si puerum ut tollam cogit:] Id est, ut edu-
cem. Infantes olim, simul ac nati erant, humi
leponebantur. Ab humo vero pater tollebat,
& in sinum recipiebat.

Statius — meus ille meus ; tellure cadentem
Excepi. —

Qui autem non tollebatur, pro abdicato, & ab-
jectio erat : quò respicit frequenter Teren-
tius.

nam cum filia vitata fuit, facies ejus qui eam compressit, cognosci noctu non potuit: neque ei Philumena quidquam detraxit, ex quo possit comperiri quis ille sit; sed ipse discedens eripuit vi annulum ei virgini ex digito. Etiam timeo ne Pamphilus non possit ea, quae oravimus, diutius silentio abscondere, cum noverit alienum puerum educari loco sui filii, quod moleste feret.

Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:

Neque detractum ei tum quidquam est, qui possit nosci, qui fiet:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virginis abiens annulum.

Simul vereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius

Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

So. Non me latet, fili mi, me tibi in suspicionem venisse, uxorem tuam Philumenam hinc discessisse in domum patris, propter mores meos forsitan injucundos; etsi ea diligenter celas. Verum ita mihi Dii faveant, itaque a te mihi obviant ea, quae exopto, ut nunquam volens, prudensque culpam commisi, propter quam uxor tua conciperet odium in me merito meo: & antequam exilimabam te me amare, id ita vere esse confirmasti. Nam mihi paulo ante pater tuus commemoravit quomodo me praelulsi amori, quo uxorem prosequeris: & nunc mihi deliberatum, & constitutum est, vicissim tibi beneficium retribuere; ut tibi manifestum fiat mercedem pietati in me tua apud me servari, & recondi. Mi Pamphile, hoc & vobis, & meae existimationi conveniens, & utile esse judico: ego constitui hinc ad villam me profectionem esse cum tuo patre, ne mea praesentia obsit, neve ulla causa relinquatur, quominus tua uxor Philumena ad te reveratur. Pa. Rogo, quid istud propositum tuum? ut tu illius imprudentiam adacta ex urbe discedas ad villam incolendam? Non permittam, neque id fiet a te, ut qui nobis, mater, obtestare cupiunt, meam pervicaciam dicant esse causam, non tuam facilitatem, & moderationem cur habitatum rus iveris: etiam tuas amicas, & cognatione propinquas reliquere, & dierum festorum solennem celebrationem, propter me minime consentire possum. So. Nihil per Pollucem ista res nunc me oblectat:

So. **N**ON clam me est, mi gnate, tibi me esse suspectam, uxorem tuam

Propter meos mores hinc abiisse: etsi ea dissimulas sedulo.

Verum ita me Di ament, itaque obtingant ex te, quae exopto mihi, ut

Nunquam sciens commerui, merito ut caperet odium illam mei:

Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem:

Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto me habueris

Præpositam amoris tuo: nunc tibi me certum esse contra gratiam

Referre, ut apud me præmium esse positum pietati

Mi Pamphile, hoc & vobis, & meae commodum

famae arbitror:

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi patre,

Ne mea praesentia obsit, neu causa ulla restet

Quin tua Philumena ad te redeat. Pa. quæso, quid istuc consilii est?

Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum

Haud facies, neque sinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,

Mea pertinacia esse dicat factum, aut tua modestia;

Tum tuas amicas te, & cognatas deferere, & festos dies,

Mea causa, nolo. So. nihil pol jam istæ res mihi voluptatis ferunt:

Dum

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta fatis sum :
satiâs jam tenet

Studiorum istorum : hæc mihi nunc cura est ma-
xuma, ut ne cui meæ (meam.

Longinquitas ætatis obftet, mortemve exoptet
Hic video me esse invisam immerito : tempus est
concedere. 21

Sic optume, ut ego opinor, omnes causas præci-
dam omnibus, (gessero.

Et me hac suspicione exsolvam, & illis morem
Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod male
audit mulierum.

Pa. Quam fortunatus cæteris sum rebus, absque
una hac foret, 25

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem!
So. obsecro, mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quæque est, in
animum inducas pati.

Si cætera sunt ita, ut tu vis, itaque ut esse ego
illam existumo,

Mignate, da veniam hanc mihi, reduc illam.
Ph. væ misero mihi!

So. Et mihi quidem : nam hæc res non minus me
male habet, quam te, gnate mi. 30

obsequentem, concede hoc mihi ; recipe illam apud te. Pa. Væ misero
nam hæc res non minori curâ me sollicitat, quam te, gnate mi.

dum atas vita passa est,
satis huic rei operam dedi :
Satiâs nunc tenet harum
omnium exercitationum :
hac nunc maxime me cura
solicitat, ut ne longa vita
mea alicui invisa sit & no-
ceat, morsque mea expelle-
tur ab aliquo. Hic animad-
verto me odio haberi ab
omnibus : tempus est abire
hinc. Si commodissime om-
nes causas amputabo omni-
bus, & me hac opinione
falsa liberabo, & illis obse-
quantus fuero. Permite me,
oro, hoc evitare, propter
quod genus mulierum vi-
tuperatur. Pa. Quam bea-
tus sum in cæteris rebus om-
nibus, absque hac una re
esset : nam quoniam matrem
tam benignam habeo, felix
sum : sed infelix uxorem
habens gravidam ex alio.
So. Quaso, mi Pamphile,
ne tibi tu ipse persuadeas te
rem difficilem, & molestam
ullam tolerare, ut ut sit
incommoda, si cætera tibi
pro voto succedunt, si ita
sit uxor, ut ego illam esse
existimo, honestam & tibi

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

La. Quem cum istoc sermonem habueris, pro-
cul hinc stans accepi, uxor :

Illuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum
possis flectere, (feceris.

Quod faciendum fortasse sit post, idem hoc nunc si
So. Fors pol fuat. La. abi rus ergo hinc : ibi ego
te, & tu me feres.

So. Spero mecastor. La. i ergo intro, & compone,
quæ tecum simul 5

Ferantur : dixi. So. ita ut jubes, faciam. Pa. pater.

res, tuque meos invicem a quo animo feres. So. Proculdubio ita confido fore. La. Intra igitur do-
mum, collige, & compara ea, quæ tecum ferenda sunt : hac censeo faciendâ. So. Ita ut imperas,
exequar. Pa. Pater.

La. Non ita hinc longe
stans, audiivi ea, quæ col-
loquuta fueris cum ista
filio nostro, Pamphilo : Istud
porro est sapientis, posse,
quandocumque res exigit,
animum facile circum-
agere, & adducere ad id
faciendum libenter impræ-
sentia ; quod fortasse postea
facere cogat necessitas. So.
Bona fortuna eveniat. La.
Secede igitur in villam ab
hac urbe : ibi ego tuos mo-
res. La. Intra igitur do-
mum, collige, & compara ea, quæ tecum ferenda sunt : hac censeo faciendâ. So. Ita ut imperas,
exequar. Pa. Pater.

ANNOTATIONES.

4 Fors fuat.] Fortuna faveat. Fuat, signi-
ficat sit.

6 Dixi.] Hoc verbum in peroratione causæ

adhiberi solitum, quo significatur firmum &
esse ratum, quod egerit Orator.

La. Quid vis, Pamphile?

Pa. Hincne rus matrem abire finis? minime hoc fiat.

La. Quid ita istud vis? matrem scilicet rus non ire?

Pa. Quia animi pendeo dubius etiam, quid uxore mea debeam facere.

La. Quid est? quid aliud facere vis, nisi eam apud te recipere?

Pa. Profecto cupio eam recipere, & vix mihi tempero, quin hoc faciam; sed

nihil quidquam de consilio meo mutabo; id quod expedit, & utile est, ut capi sequar.

Credo eas inter se, matrem, & uxorem, magis consensuras esse, si Philumenam uxorem non recipiam.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Nescias utrum eventurum sit: verum id tui nihil interest, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus concesserit: etas hac senilis tadiosa est, & invisa adolescentia: ex cœtu hominum

senes morosos discedere par est: denique materiam præstamus sermonibus populi & distertiis, ut videlicet, ego & mater tua qui vetuli sumus. Sed video Phidippum domo exire tempestive & commode.

La. Quid vis, Pamphile? *Pa.* abire hinc matrem minime. *La.* quid ita istuc? *Pa.* quia.

De uxore incertus sum etiam, quid factururus siem. *La.* quid est?

Quid vis nisi reducere? *Pa.* equidem cupio, & vix contineo: sed

Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar.

Credo, si non reducam, ea gratia concordem magis fore. (fecerint)

La. Nescias: verum tua refert nihil, utrum illæ

Quando hæc abierit: odiosa hæc est ætas adolescentulis: (fabula)

E medio æquom excedere est: postremo nos jam

Sumus, Pamphile, senex, atque anus.

Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

Ph. Tibi quoque succenseo, non solum Myrrhinae mariti tua, Philumena, & valde quidem per adem Pollicis: nam per Herculem

indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est,

nampe matrem te ad id faciendum instigasse: hac vero nullam omnino causam habet, quam obtendat. *La.*

Commode, & tempori mihi te obuium præbes, Phidippe.

Ph. Quamobrem? *Pa.* Quid respondebo his, aut quomodo querentibus id exponam? *La.* Phidippe, dic

filia Philumena rus profecturam hinc Sostratam, ne timeat quominus ad nos revertatur. *Ph.* Ah, nihil

quidquam, Laches, in ea re peccavit uxor tua Sostrata: Myrrhina uxor mea est origo & causa harum omnium turbarum. *Pa.* Nova eritur rerum conversio. *Ph.* Ea est causa perturbationis nostræ, Laches. *Pa.* Dummodo non reducam Philumenam, tumultuantur, & contendunt

Laches, & Phidippus, quantum eis placeat. *Ph.* Ego, Pamphile, hanc affinitatis necessitudinem inter nos perpetuo intercedere opto, si fieri potest: quod si non ita fert tua voluntas:

Ph. Tibi quoque succenseo, non solum Myrrhinae mariti tua, Philumena, & valde quidem per adem Pollicis: nam per Herculem

indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est,

nampe matrem te ad id faciendum instigasse: hac vero nullam omnino causam habet, quam obtendat. *La.*

Commode, & tempori mihi te obuium præbes, Phidippe.

Ph. Quamobrem? *Pa.* Quid respondebo his, aut quomodo querentibus id exponam? *La.* Phidippe, dic

filia Philumena rus profecturam hinc Sostratam, ne timeat quominus ad nos revertatur. *Ph.* Ah, nihil

quidquam, Laches, in ea re peccavit uxor tua Sostrata: Myrrhina uxor mea est origo & causa harum omnium turbarum. *Pa.* Nova eritur rerum conversio. *Ph.* Ea est causa perturbationis nostræ, Laches. *Pa.* Dummodo non reducam Philumenam, tumultuantur, & contendunt

Laches, & Phidippus, quantum eis placeat. *Ph.* Ego, Pamphile, hanc affinitatis necessitudinem inter nos perpetuo intercedere opto, si fieri potest: quod si non ita fert tua voluntas:

Ph. Tibi quoque succenseo, non solum Myrrhinae mariti tua, Philumena, & valde quidem per adem Pollicis: nam per Herculem

indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est,

nampe matrem te ad id faciendum instigasse: hac vero nullam omnino causam habet, quam obtendat. *La.*

Ph. Tibi quoque succenseo, non solum Myrrhinae mariti tua, Philumena, & valde quidem per adem Pollicis: nam per Herculem

indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est,

nampe matrem te ad id faciendum instigasse: hac vero nullam omnino causam habet, quam obtendat. *La.*

Commode, & tempori mihi te obuium præbes, Phidippe.

Ph. Quamobrem? *Pa.* Quid respondebo his, aut quomodo querentibus id exponam? *La.* Phidippe, dic

filia Philumena rus profecturam hinc Sostratam, ne timeat quominus ad nos revertatur. *Ph.* Ah, nihil

quidquam, Laches, in ea re peccavit uxor tua Sostrata: Myrrhina uxor mea est origo & causa harum omnium turbarum. *Pa.* Nova eritur rerum conversio. *Ph.* Ea est causa perturbationis nostræ, Laches. *Pa.* Dummodo non reducam Philumenam, tumultuantur, & contendunt

Laches, & Phidippus, quantum eis placeat. *Ph.* Ego, Pamphile, hanc affinitatis necessitudinem inter nos perpetuo intercedere opto, si fieri potest: quod si non ita fert tua voluntas:

Ph. Tibi quoque succenseo, non solum Myrrhinae mariti tua, Philumena, & valde quidem per adem Pollicis: nam per Herculem

indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est,

nampe matrem te ad id faciendum instigasse: hac vero nullam omnino causam habet, quam obtendat. *La.*

Commode, & tempori mihi te obuium præbes, Phidippe.

Ph. Quamobrem? *Pa.* Quid respondebo his, aut quomodo querentibus id exponam? *La.* Phidippe, dic

filia Philumena rus profecturam hinc Sostratam, ne timeat quominus ad nos revertatur. *Ph.* Ah, nihil

quidquam, Laches, in ea re peccavit uxor tua Sostrata: Myrrhina uxor mea est origo & causa harum omnium turbarum. *Pa.* Nova eritur rerum conversio. *Ph.* Ea est causa perturbationis nostræ, Laches. *Pa.* Dummodo non reducam Philumenam, tumultuantur, & contendunt

Laches, & Phidippus, quantum eis placeat. *Ph.* Ego, Pamphile, hanc affinitatis necessitudinem inter nos perpetuo intercedere opto, si fieri potest: quod si non ita fert tua voluntas:

Ph. Tibi quoque succenseo, non solum Myrrhinae mariti tua, Philumena, & valde quidem per adem Pollicis: nam per Herculem

indecenter te gessisti, quod abscesseris domo mariti, & si tibi excusatio parata est,

non est, ut aliter tua fiet sententia,
accipias puerum. *Pa.* sensit peperisse: occidi.
La. Puerum? quem puerum? *Ph.* natus est nobis nepos:

Nam abducta à vobis prægnaus fuerat filia,
neque fuisse prægnaentem unquam ante hunc scivi diem.

La. Bene, ita me Dî ament, nuncias: & gaudeo natum illum, & tibi illam salvam: sed quid mulieris

Uxorem habes? aut quibus moratam moribus? Nosne hoc celatos tamdiu? nequeo satis, Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
Ph. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.

Pa. Et si jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi, Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.

La. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.

Pa. Perii. *La.* hunc videre sæpe optabamus diem, Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. Evenit: habeo gratiam Diis. *Pa.* nullus sum.

La. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

Pa. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi, Aut se esse mecum nuptiam, satis certo scio, Non me clam haberet, quæ celasse intelligo.

Nunc, cum ejus alienum esse à me animum sentiam, Nec conventurum inter nos posthac arbitrer,

Quamobrem reducam? *La.* Mater quod suavit sua, Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?

Censen' te posse reperire ullam mulierem,

Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?

Ph. Vosmet videte jam, Laches, & tu, Pamphile, Remissam opus sit vobis, an reductam domum:

Uxor quid faciat, in manu non est mea.

Neutra in re vobis difficultas à me erit.

Sed quid faciemus puero? *La.* ridicule rogas.

Philumena vellet habere liberos ex me, aut connubio mecum esse junctam, satis probe scio, non me latere vellet, quod mihi occultasse cognosco. Nunc cum ejus animum immutatum, & à me aversum videam, nec nos concordare fore, & consensuros putem: quomodo ob causam eam reducam? *La.* Quod ejus mater consilium dedit juvenis mulier secuta est: mirandumne id est? asinasne te posse invenire ullam mulierem culpæ expertem? An quia scilicet non peccant viri? *Ph.* Vos ipsi deliberate nunc, Laches, tuque, Pamphile, an ex usu sit vobis, ut remissa sit ad suos, vel ad vos reducta *Philumena*. Quid uxor faciat me inscio, non est in potestate mea id insectum reddere: neutra in re, nec in remissione, nec in reductione per me vobis fiet difficultas. Sed quid faciemus de infante nato ex *Philumena*? *La.* Per risum id interrogas.

puerum, quem genuisti ex *Philumena*, recipias velim. *Pa.* Nempe comperis *Philippum* *Philumenam* peperisse: interii. *La.* Puerum? quem puerum? *Ph.* Natus est nobis nepos ex *Pamphilo*, & *Philumena*: nam *Myrrhina* ex vestra domo filiam gravidam abduxit, neque unquam gravidam fuisse accepi ante hunc diem. *La.* Jucundum mihi nuncium, ita me Dii ament, mihi nuncias, & gratulor tibi, illum natum esse, & filiam quoque *Philumenam* esse incolumem, & bene valentem: sed qua mulier est uxor tua, aut quibus instructa moribus? Nobisne hoc, filiam fuisse prægnaentem, tanto tempore occultare debuit? Non possum satis ampla oratione exprimere, quam indecenter, & perversè id factum mihi videtur. *Ph.* Non tibi illud factum magis displicet, quam mihi, Laches. *Pa.* Et si antea de reducenda, vel non, uxore dubius animi fuisset, quid statuendum mihi esset; nunc non sum, certum est non reducere, quum eam matrem habet puer ab alio, non à me genitus. *La.* Nullus tibi nunc, Pamphile, de rejicienda uxore locus. *Pa.* Perditus sum. *La.* Hunc lacere sæpe votis diem postulavimus, quo ex te nasceretur puer aliquis, qui te patrem vocaret: eventus votis respondit, habeo gratiam Diis. *Pa.* Interii. *La.* Reduc uxorem, & noli mihi repugnare. *Pa.* Pater, si

ANNOTATIONES.

16 Sensit peperisse:] Hæc solus secum ait Pamphilus.

26 Et si jamdudum ambiguum.] Hæc omnia secum Pamphilus.

27 Eam consequitur alienus puer.] Ex injusta conjunctione natus, conditionem matris sequitur: ex justis nuptiis creati sequuntur patrem.

29 Perii.] Hoc sibi Pamphilus dicit.

Quidquid continget, Pamphilo redde suum filium, ut nos educemus eum. *Pa.* Egone, pater, educabo infantem, quem ipsa mater pro derelicto habuit? *La.* Quid dixisti? Eho an non educabimus, Pamphile? projiciemusne potius? quoniam haec infans est? equidem jam omnino silere non possum, nam me compellis ad declaranda ea, quae nollem praesente Phidippo de te dicere. An putas me causam ignorare cur tam frequenter lacrymaris, aut cur ita perturberis, & sollicitus sis? In primis postquam dixisti hanc causam non reducenda uxoris, nimirum te non posse pati hanc uxorem domi esse, quae matrem odisset; promisit mater se domo discessuram. Nunc cum sentis te hoc praetextu privari; quia pueri partus te nesciente, ex occulto fuit editus, alteram causam reperisti. Fullit te opinio, si arbitraris me ignorare animi tui propositum. Aliquando tandem ut animum ad uxorem adhibeas, quam longum tempus amandi Bacchidem concessi tibi? quas impensas pecunia ut eam possideris, fecisti? quam patienter haec tuli? Suasi, & rogavi ut uxorem duceres: dixi tempus advenisse; hortatu duxisti meo. Quae cum mihi morem gerens fecisti, ut debueras, nunc amorem tuum in meretricem Bacchidem transfulisti; cui tu obediens facis uxori injuriam; nam in eandem vivendi consuetudinem te reversum esse rursus intelligo. *Pa.* Mene? *La.* Te ipsum, & injuste agis, quum falsas causas invenis, cur uxorem non reducas, ad movendam dissensionem inter affines, ut cum illa Bacchide meretrice consuetudinem habeas; postquam hanc uxorem tuam, testem praesentem libidinis tuae a te expuleris: sensitque certe illa: nam quid aliud eam impulit, ut a te discederet? *Ph.* Omnino spiritu divino afflatus haec vaticinatur Lachesi nam ea vera sunt. *Pa.* Jurejurando affirmabo tibi, nihil esse verum eorum quae mihi exprobrasti. *La.* Ah! reduc uxorem, aut, cur non ex usu sit istud, dicito. *Pa.* Non est nunc tempus dicendi. *La.* Puerum natum tibi recipias; nam is quidem immunis est a culpa: postea consideraturum Philumena ejus mater culpa sit particeps, necne. *Pa.* Ex omnibus partibus miser sum; nec quid agam scio:

Quidquid futurum est, huic reddas suum scilicet, Ut alamus nostrum. *Pa.* quem ipsa neglexit, pater, Ego alam? *La.* quid dixti? eho! an non alemus, Pamphile?

Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est? Enimvero prorsus jam tacere non queo. Nam cogis ea, quæ volo, ut praesente hoc, loquar. Ignarum censeres tuarum lacrumarum esse me? Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum? Primum, hanc ubi dixti causam, te propter tuam Matrem non posse habere hanc uxorem domi: Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus. Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es. Erras, tui animi si me esse ignarum putas. Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum, Quam longum spatium amandi amicam tibi dedit Sumptus, quos fecisti in eam, quam animo æquos tuli?

Egi atque cravi tecum, uxorem ut duceres: Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo. Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat. Nunc animum rursus ad meretricem induit tuum:

Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam. Nam in eandem vitam te revolutum denuo Video esse. *Pa.* mene? *La.* te ipsum: & facis injuriam,

Configis falsas causas ad discordiam, Ut cum illa vivas, testem hanc cum abs te amovis. Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit, Quamobrem abs te abiret? *Ph.* plane hic divinat: nam id est.

Pa. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi. *La.* ah!

Reduc uxorem: aut, quamobrem non opus sit, *Pa.* Non est nunc tempus. *La.* puerum accipias; nam is quidem

In culpa non est: post de matre videro. *Pa.* Omnibus modis miser sum; nec, quid agam,

A N N O T A T I O.

79 Omnibus modis miser sum.] Querela Pamphili ad spectatores.

Tot

nunc me rebus miserum concludit pater. 80
 Ibo hinc, præsens quando promoveo parum.
 Puerum injussu credo non tollent meo.
 Infertim in ea re cum sit mihi adjutrix focrus.
 Fugis? hem, nec quidquam certi respondes
 mihi?
 tibi videtur esse apud sese? sine: 85
 erum, Phidippe, mihi cedo, ego alam. *Ph.*
 maxume.

mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit:
 paræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
 ideo hæc ira est; nam ipsa narravit mihi:
 ego præsente hoc tibi nolebam dicere: 90
 que ei credebam primo: nunc verum palam est.
 omnino abhorrere animum huic video à
 nuptiis.

Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?
 Quid agas? meretricem hanc primum ad-
 eundam censeo:

emus: accusemus gravius: denique 95
 nitemur, si cum illo habuerit rem postea.

Faciam, ut mones: puer, eho, curre ad Bac-
 chidem hanc

cinam nostram: huc evoca verbis meis.

te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. *Ph.* ah!

indudum dixi, itidemque nunc dico, Laches,

inere affinitatem hanc inter nos volo, 101

ullo modo est ut possit; quod spero fore.

visu' adesse me una, dum istam convenis?

Immo vero abi: aliquam puero nutricem para.

Ph. Quid agere debeas? Primum hanc meretricem conveniendam esse arbitror: rogemus,
 si, reprehensionibus acerbis infestemur; denique minas intentemus, si in posterum consuetu-
 dinem habeat cum Pamphilo. *La.* Faciam quæ præcipis: Eho, puer, propera ire ad Bacchidem
 vicinam nostram: huc accerse eam meo nomine, & te rogo deinde Phidippe, ut in hac re
 adjuves. *Ph.* Ah! jam multo ante tempore dixi, idemque nunc verbis confirmo, Laches; per-
 me esse hanc affinitatem inter nos cupio, si ullo modo id potest fieri, quod spero futurum; sed
 me simul tecum præsentem esse, dum illam alloqueris? *La.* Quin potius abi: aliquam
 nutricem quare.

tot me nunc petitionibus ur-
 get, & circumdas pater.
 Hinc abscedam, quando-
 quidem præsens parum pro-
 ficio. Nam puerum, cre-
 do, sine consensu, & man-
 dato meo non tollent, ut
 nutriant, & educent, cum
 præcipue socrus Myrrhina
 in ea re mihi faveat, ut
 qua hunc exponendum cen-
 seat. *La.* Fugis? hem!
 nec ullum certum respon-
 sum mihi reddis? num
 tibi videtur, Phidippe,
 Pamphilus mentis compos
 esse? Sine me facere:
 Puerum mihi trade; ego
 nutrim. *Ph.* Libenter da-
 bo tibi infantem. Non rem
 mirandam, & insolitam fe-
 cit uxor Myrrhina, si à
 moribus Pamphili abhor-
 ruit: aspera mulieres sunt,
 non a quo patiuntur animo
 viros alias amare; propte-
 rea hac indignatio est uxo-
 ris mea in Pamphilum,
 quem generum sibi esse no-
 lebat; nam ipsa mihi re-
 citavit. Istud ego nolebam
 tibi, præsentem Pamphilo, re-
 ferre: neque ego uxori id
 narranti primò fidem ha-
 bebam: nunc vero, quod
 dixi manifestum est: nam
 omnino Pamphilum aver-
 sum esse à nuptiis animad-
 verto. *La.* Quid ergo cen-
 ses, Phidippe, mihi esse fa-
 ciendum? Quid mihi sua-

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

NON hoc de nihilo est, quod Laches me
 nunc conventam esse expetit:
 pol me multum fallit, quin, quod suspicor,
 sit, quod velit.

Ba. Non abs re est, quod
 Laches nunc me vult allo-
 qui: nec, per Pollucem
 valde opinio me fallit,
 quin, quod in suspitione
 habeo, sit id, de quo me
 velis nunc compellare.

La. Vi-

La. Providendum mihi est, ne si iracundius agam, minus obtineam quam possim mitius agendo; aut ne quid violentius faciam, quod postea infectum esse melius sit. Accedam ad illam. *Bacchis*, salve. *Ba.* Salvus sis, *Laches*. *La.* Credo per adem Pollucis tibi aliquantulum mirum videri, *Bacchis*, quam ob causam te huc ex domo tua servulum accersere jusserim. *Ba.* Ego quoque meticulosa sum, quum recordor mea conditionis, ne nomen meretricis propter quastum quem exerceo, mihi apud te noceat: nam ceteros mores facile prestabo innoxios. *La.* Si vera dicis, nihil periculi à me timere debes, mulier: nam jam ejus ætatis sum, ut mihi, si quid peccaverim, veniam dare minime justum sit; quo majori cura caveo re imprudenter, & inconsideratè quidquam faciam: nam si id facis, aut facturæ es, quod bonas facere convenit; inelegans & inhonestum me tibi facere injuriam: quod si innoxia sis, id etiam iniquum est. *Ba.* Per Castorem magnas tibi gratias hanc ob rem habere debeo; nam si quis post illatam injuriam se excuset, parvum mihi commodum attulerit: sed quid illud est, quod mihi cupis dicere? *La.* Meum frequentius recipis apud te filium Pamphilum. *Ba.* Ah! *La.* Permite me loqui; priusquam ille uxorem habuit, illum te amare perpeffus sum: sine; nondum etiam dixi ea, quæ volui: hic nunc matrimonio uxori junctus est, quare alium constantiorem amatorem, dum tempus habes prospiciendi tuæ utilitati: nam ille, neque integram ætatem, eodem amore te proficietur, neque pol tu eadem ætate semper floridus eris. *Ba.* Quis ait me receptare filium tuum? *La.* Socrus ejus Myrrhina. *Ba.* Mene? *La.* Te ipsam, & filiam abduxit suam ex domo mea, infantem qui recens natus est, ob eam rem, occulte voluit necare. *Ba.* Si scirem aliud sanctius esse quam jusjurandum, quo vobis meam fidem datam firmam esse persuadere possem, tui offererem, *Laches*, à me sejunctis Pamphilum, ut uxorem sibi junxit.

La. Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quam possem;

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.

Aggrediar. *Bacchis*, salve.

Ba. Salve, *Laches*. *La.* Credo ædepol te non mirari, *Bacchis*,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum ex care jussi.

Ba. Ego pol quoque etiam timida sum, cum veni in mentem, quæ sim,

Ne nomen mihi quæsti obfiet: nam mores facit tutor.

La. Si vera dicis, nihil tibi est à me periculi, mulier. Nam jam ætate ea sum, ut non fiet peccato mihi ignosci, æquom:

Quo magis omnes res cautius, ne temere facere accuro:

Nam si facis, facturave es, bonas quod parum facere; incitum

Offerre injuriam tibi: immerenti, iniquom est.

Ba. Est magna ecastor gratia de hac re quam habeam.

Nam qui post factam injuriam se expurget, mihi parum proficit.

Sed quid istuc est? *La.* meum receptas filium te Pamphilum. *Ba.* ah!

La. Sine dicam: uxorem hanc prius quam dedit vobis vestrum amorem pertuli.

Mane, nondum etiam dixi id, quod volui: nam hic uxorem habet.

Quære alium firmiorem tibi, dum consulere tempus est.

Nam neque ille hoc animo erit ætatem: neque pol tu eadem ista ætate.

Ba. Quis id ait? *La.* focrus. *Ba.* mene? *La.* ipsam: & filiam abduxit suam,

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui extingueret.

Ba. Aliud si scirem, quæ firmare meam apud te possem fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, *Laches*:

Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.

La. Te ipsam, & filiam abduxit suam ex domo mea, infantem qui recens natus est, ob eam rem, occulte voluit necare. *Ba.* Si scirem aliud sanctius esse quam jusjurandum, quo vobis meam fidem datam firmam esse persuadere possem, tui offererem, *Laches*, à me sejunctis Pamphilum, ut uxorem sibi junxit.

Lepida es : sed scin' quid volo potius fodes facias ? *Ba.* quid vis ? cedo.

Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem

accipere illis : exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

Faciam ; quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio, 30

de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet :

nolo falsa fama esse gnatum suspectum tuum, leviozem vobis, quibus est minime æquom,

viderier

merito : nam meritis de me est, quod queam, illi ut commodem.

Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit : 35

non sunt solæ arbitratae hæ : ego quoque etiam credidi.

cum ego te esse præter nostram opinionem comperi ;

eadem ut sis porro : nostra utere amicitia, ut voles.

si facis ; sed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.

cum te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid possiem ; 40

minus quam inimicus, periculum facias. *Ba.* faciam sedulo.

La. ego quoque ipse credidi. Nunc cum ego te innoxiam, & criminis puram perspexi, con-
suetudinem nostram, fac ut talis videaris Myrrha, & Philumena. In posterum utere tuo arbitrio,
ut amicus. Sin aliam te perhibeas, sed me cohibebo, ne moleste, & acerbe quidquam tibi dicam.
Nunc te hoc unum hortor, ut potius experiaris qualis sim amicus, & quid possim, quam inimicus.
Faciam diligenter quæ mones.

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

Ph. **N**ihil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit, benigne præbeatur. cum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sit, facito.

La. Noster socer, video, venit : puero nutricem adducit.

Phidippe, Bacchis dejerat persancte. *Ph.* hæccine ea est ? *La.* hæc est.

per Deos bene jurat, & religiose. *Ph.* Hæcne ea est ? *La.* Hæc est.

La. Scita, & venusta es : sed scisne quod volo amplius, si vis, ut facias ? *Ba.* Quid vis ? dic mihi. *La.* Ut convenias has mulieres, quæ in hac domo sunt, atque idem jusjurandum eis te facturam promittas : satisfacito illis, & te hujus criminis suspicione libera, quod Pamphilum receptes. *Ba.* Faciam, quod, per Pollucem, alia meretrix, quæ similiter quæstum corpore facit, nollet certe facere, ut propter talem causam, propter amorem mariti in pellicem ; in conspectum ejus uxoris veniret, nedum de hac re verba ei faceret : sed nolo pati, ut filius tuus in suspicionem veniat culpa, quæ falsa est, & ex qua falsus rumor differtur ; nec minus cum constantem à vobis parentibus astimari volo, quibus non justum est, ut talis esse videatur, nullo suo merito ; nam ita bene de me est meritum, ut debeam omnia commoda, quæ possim, ei præstare, & utilitati ejus inservire. *La.* Benignum & benecupientem tibi, lepidus sermo tuus me fecit : nam non sola hæ mulieres, Myrrha, & Philumena, te receptare Pamphilum judica-

Pa. Nutrix, non sinit quidquam tibi apud me deficere, ut quod necessarium sit, non large tibi præstetur ; sed cum tu cibus, & vino plena eris, fac ut infans lacte sit plenus, & bene nutriatur. *La.* Noster socer Phidippus, ut cerno, venit : puero alendo nutricem adduxit. *Phidippe,* Bacchis

Ph. Nec

- Ph. Nec pol istæ meretrices Deorum timorem habent, nec Diis ullo modo cura sunt, uti quidem existimo.
- Ba. Servas meas in tuam potestatem trado: quibuslibet quæstionis tormentis, me permittente, veritatem de illis quare: potes id facere: hac res agitur: oportet nimirum me efficere, ut Philumena uxor Pamphili ad eum reducat. Quod si hoc perficio, famam & astimationem hanc me acquisisse non pœnerebit, scilicet; solam sine exemplo fecisse, quod alia meretrices facere recusant, id est reconciliare uxores maritis. La. Phidippe, mulieres nostras falso in suspitione apud nos positas fuisse, in rei veritate comperimus: hujus autem Bacchidis etiam hinc deinceps periculum faciamus: nam si tua uxor deprehenderit se falso accusationi fidem adhibuisse, iram dimittet: sin autem, hac de causa succenset filius tuus, quod ejus uxor fecerit, & occulte peperit eo nesciente, id non magni est ponderis, cito hac ira cum deseret. Certe in hac partu relatione, nihil mali est, quod sit dignum divorcio. Ph. Per Herculem id velim. La. Explora sagaciter à Bacchide: illa hic præsens est: Faciet ipsa quod sufficit ad plenam purgationem Pamphili, & suam.
- Ph. Quid opus est his verbis? an quia non tu ipse pridem à me audivisti quæ sit mea mens, & desiderium? illis modo mulieribus, quæ amara sunt & molesta, hac persuade. La. Per Deos te obsecro, Bacchis, ut quod mihi promissisti, jurandum apud mulieres, tu ipsa præstas.
- Ba. Visne ergo ut ingrediar ad mulieres, ut iurjurando confirmem Pamphilum à me non receptari? La. Fac, & ita illis persuade, ut credere tibi cogantur. Ba. Eo ad quamvis certa sim his meum conspectum molestum, & exosum hodie fore: nam mulier meretrici inimica est, cum à viro separata est. La. At hæc amica erunt tibi, cum prius noverint, quam ob causam eas conveneris. Ph. At easdem amicas tibi fore polliceor: quæ veritatem resciverint: nam illas falsa opinione, & te suspitione, quam de te habent, simul vobis. Ba. Perii! Pudet me propter Philumenam, conscientia consuetudinis, quam cum Pamphilo habui: sequimini me in hanc domum, vos ancilla dua. La. Quid est quod magis optuleris accedere, quam quod Bacchidi evenire video;
- Ph. Nec pol istæ metuunt Deos, neque has recere Deos opinor.
- Ba. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me require.
- Hæc res hic agitur: me facere Pamphilo ut redeat,
- Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famam Solam fecisse id, quod alia meretrices facere gitant.
- La. Phidippe, nostras mulieres suspectas falso In re ipsa invenimus: porro hanc nunc expellimus: nam si Compererit falso crimini tua se uxor credidisse, Missam iram faciet: sin autem est ob eam iratus gnatus,
- Quod peperit uxor clam, id leve est, cito hæc ira abscedet.
- Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dignum.
- Ph. Velim quidem hercle. La. exquire: ad quod satis sit, faciet ipsa.
- Ph. Quid isthæc mihi narras? an quia non tu audisti dudum
- De hac re animus meus ut sit, Laches? Illi do exple animum.
- La. Quæso ædepol, Bacchis, quod mihi explicita tute, ut ferves.
- Ba. Ob eam rem vis ergo introeam? La. i, an exple animum iis, ut credant.
- Ba. Eo, etsi scio pol his fore meum conspectum invisum hodie:
- Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.
- La. At hæc amicæ erunt, ubi quamobrem audieris, resciscent.
- Ph. At easdem amicas fore tibi promitto, ubi cognorint:
- Nam illas errore, & te simul suspitione exsolvo.
- Ba. Perii! pudet Philumenæ: me sequimini pro huc ambæ.
- La. Quid mihi est, quod malim, quam quod intelligo evenire;

gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi pro-
fit?
an si est, ut hæc nunc Pamphilum vere ab se
segregavit;
fibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & glo-
riam esse:
eret gratiam ei, unaque opera nos sibi ami-
cos junget.

am antea obscurius & minus celebre esset: tum rem familiarem auctum iui. & laudem
adiocrem se consequuturam: Pamphilo reddet beneficium acceptum, unaque opera nos sibi
conciliabit.

ut unâ operâ à me gratiam
sibi comparet, sine damno,
& mihi utilitatem afferat,
mihique commodet, recon-
ciliando uxorem Pamphilo,
& Sostrata ejus matri?
Nam si verum est, ut Pam-
philum à consuetudine sua
semoveat, certo perspicit,
nomen suum ex eo insigni
& nobile fore apud om-

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

Æ Depol næ esse meam herus operam de-
putat parvi pretii,
ob rem nullam misit: frustra ubi totum de-
fedi diem,
onium hospitem dum exspecto in arce Calli-
demidem.

ue ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque
venerat,

debam: Adolescens, dic dum, quæso, tun-
es Myconius?

sum: at Callidemides? non: hospitem ec-
quem Pamphilum

habes? omnes negabant: neque eum quem-
quam esse arbitror.

que hercle jam pudebat: abii: sed, quid
Bacchidem

(rei est?
nostro affine exeuntem video? quid huic hîc
Parmeno, opportune te offers: propere curre
ad Pamphilum.

Quid eo? *Ba.* dic me orare ut veniat. *Pa.* ad
te? *Ba.* immo ad Philumenam.

Quid rei est? *Ba.* tua quod nil refert, per-
cunctari definas.

Nil aliud dicam? *Ba.* etiam: cognosse an-
nulum illum Myrrhinam

æ suæ fuisse, quem olim mihi ipse dederat.

Pa. scio:

umne est? *Ba.* tantum: aderit continuo,
hoc ubi ex te audiverit.

15

curiosus inquirere. *Pa.* Nihilne aliud ei dicam? *Ba.* Dic ei etiam Myrrhinam cognos-
annulum, quem olim ipse mihi dederat, fuisse illum, quem Philumena ejus filia olim in di-
buerat. *Pa.* Scio: tantine momenti hac res est, ut statim venias? *Ba.* Tanti: sine mora
sens erit, postquam hunc nuncium audiveris.

Pa. Per adem Pollucis
herus Pamphilus laborem
meum parvi aestimat, qui
pro nihilo me illuc misit,
ubi totum diem frustra
otiosus sedi, dum Myco-
nium hospitem Callidemi-
dem frustra in arce ex-
pecto. Itaque stolidus ego,
dum illic desideo, ut pri-
mum aliquis adveniat,
ad illum ibam dicens:
Adolescens, dicito, te ro-
go, es tu Myconius? re-
spondebat, non sum: At,
es Callidemides? Minime.
Rogabam deinde, nunquid
hospitem in hac urbe habes,
qui vocatur Pamphilus?
omnes negabant se habere
hospitem hoc nomine: ne-
que Callidemidem aliquem
usquam esse judico. De-
nique per Herculem pude-
bat illic sedere tandiu:
discoissi ex eo loco, sed
quamobrem Bacchidem vi-
deo, è domo Phidippi so-
ceri Pamphili egredientem?
quid huic meretrici negotii
est apud Phidippum? *Ba.*
Parmeno, commode occur-
ris mihi: propere ire ad
Pamphilum. *Pa.* Quapropter?
Ba. Dic ei me rogare
ut veniat hîc. *Pa.* Ad te?
Ba. Non vero ad me, sed ad
Philumenam. *Pa.* Qua-
nam res est? *Ba.* Qua nul-
lo modo ad te spectat, de-

Sed

Sed, tardasne? Pa. Minime sane: nam mihi hodie facultas nulla data fuit cessandi; adeo frequenter currendo, & huc, & illuc commeando, totum hunc consumpsi diem. Ba. Quantam hodie lætitiā adventus meus Pamphilo attulit? quot utilitates? quot ei abstuli solitudines? Filium ei restituo, qui pene harum mulierum, ipsiusque opera expositus fuit: uxorem Philumenam, quam nunquam credidit in posterum se habiturum reddo: suspicionibus patris & soceri, in quibus erat, eum expediti. Hic certe annulus tot felicitatum successibus dedit initium. Nam recorder decem prope abhinc menses illum primis noctis tenebris confugisse ad me pavitantem, & anhelantem, agre respirantem, sine comite, temulentum cum hoc annulo. Statim pavescēta sum, ut eum vidi, suspicata aliquid mali ei accidisse: Mi Pamphile, dixi, oro, quid perturbatus es? aut unde istum annulum comparasti? dic mihi, obsecro. Ille alias res agentem se fingebat. Postquam id animadvertio, nescio quid suspicans, timere magis cœpi, urgeo illum flagitans, ut dicat. Homo fatetur se per vim nescio quam suprasse, refertque se illi annulum, cum contra illam luctatur, abripuisse: hunc annulum hac Myrrhina modo cognovit, dum eum in digito habebam, quarit unde eum accepi, recito illi omnia hæc: ex hoc quoque, quem dixi, annulo agnitum illud est; Philumenam vitiatam fuisse à Pamphilo, & filium ex eo compressum esse natum. Hos tot, per me, latus successus, quasitos illi fuisse summopere gaudeo: quamvis alia meretrices talia abominantur; neque enim nobis utile est, ut ullus qui nos amat, amore nostri captus lætitiā ex nuptiis capiat contentus: sed per adem Castoris, nunquam lucro impulsus ad malum mentem applicabo. Ego concessum fuit, illum habui liberalem scitum, festivum, & suavem erga me. Incommoda nuptia acciderunt, fateor: at per Pollucem id nulla mea culpa, qui eas impedire non potui. Incommoda ferenda sunt ejus, à quo multa beneficia accepta sunt.

Sed cessas? Pa. minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data est:

Ita cursando, atque ambulando totum hunc consumpsi diem.

Ba. Quantam obtuli adventu meo lætitiā Pamphilo hodie?

Quot commodas res attuli? quot autem ad Gnatum ei restituo, qui penè harum, ipsiusque opera periit:

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:

Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, hic adeo his rebus annulus fuit initium invenitur.

Nam memini, abhinc menses decem fere, ad nocte prima

Confugere anhelantem domum, sine comite, cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphile

inquam, amabo,

Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?

Dic mihi: ille alias res agere se simulare: quam id video;

Nescio quid suspicari magis cœpi; instare, dicat,

Homo se fatetur vi, in via, nescio quam compressum fuisse illi annulum, dum luctatur, detraxit.

Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modo habentem:

Rogat unde sit: narro omnia hæc: inde est quod Philumenam compressam esse ab eo, & filium inde hunc natum.

Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætatur. Et si hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim in rem nostram,

Ut quisquam amator nuptiis lætetur: verum eam Nunquam animum quæsti gratia ad malas adiacentem partes.

Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno lepido, & comi.

Incommode mihi nuptiis evenit: factum fateor. At pol me fecisse arbitror, ne id merito eveniret.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommodum æquom est ferre.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

Vide me, Parmeno, etiam sodes, ut mi
hæc certa & clara attuleris,
me in breve hoc conjicias tempus gaudio hoc
falso frui.

Visum est. Pam. certone? Par. certo. Pam.
Deus sum, si hoc ita est. *Par. verum reperiēs.*

Manedum, sodes: timeo ne aliud esse cre-
dam, atque aliud nuncies.

Maneo. Pam. sic te dixisse opinor, invenisse
Myrrhinam

annulum habere Bacchidem. Par. factum.

Pam. eum quem ego olim ei dedi:
que hoc te nunciare mihi iussit: itane factum?

Par. ita, inquam.

Quis me est fortunatior, venustatisque adeo
plenior?

on' te pro hoc nuncio quid donem? quid?
quid? nescio.

Atego scio. Pam. quid? Par. Nihil enim:
neque in nuncio, neque in me ipso, tibi boni

quid sit, scio.

Egone, qui ab Orco mortuum me reducem
in lucem feceris,

am sine munere à me abire? ah, nimium me
ingratum putas.

Bacchidem eccam video stare ante ostium:
expectat, credo: adibo. *Ba. salve, Pamphile.*

O Bacchis, ô mea Bacchis, servatrix mea! 16
Bene factum, & volupe est. *Pam. factis, ut*

credam, facis.

atque ingenium obtines,
voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quo-

cunque adveneris,
semper fiet. *Ba. at tu ecastor morem antiquum*

atque ingenium obtines,
unus omnium homo te vivat nunquam quis-

quam blandior.

Ha, ha, hæ: tun' mihi istuc? Ba. recte
amasti, Pamphile, uxorem tuam:

Pam. Vide, mi Parmeno,
etiam, quaso, ut mihi ve-
ra, & manifesta nunciave-
ris, ne me in brevis tem-
poris angustias impellas;
dum hoc falso gaudio fruor.
Par. Huic rei provisum est.
Pam. An satis considera-
tum est? *Par. Satis. Pam.*
Deorum felicitate fruor,
si hoc verum est. *Par. Ve-*
rum esse deprehendes. Pam.
Mane, quaso; vereor ne
aliud mihi persuadeam, ac
ut mihi nuncies. Par. Ma-
neo. Pam. Sic te dixisse
mihi videris, Myrrhinam
cognovisse Bacchidem suum
annulum habere. Par. Sic
dixi. Pam. Eum annulum
qui olim ei à me datus est,
idque nuncium te mihi af-
ferre mandavit: itane est
factum? Par. Sic, inquam.
Pam. Quis me est beator,
& Veneri gratior? Egone,
quo te premio, pro hoc nun-
cio donem? quo? quo? ne-
scio. Par. Atego scio. Pam.
Quid? Par. Nihil equi-
dem: nam ignoro quam
utile sit tibi hoc nuntium;
aut opera mea tibi prosit.
Pam. Egone committam,
ut te non remunerem, quæ
me ab inferis mortuum ad
vitam reduxisti? Ab ni-
mium me immemorem be-
neficiorum putas. Sed Bac-
chidem video stare ante
ostium. Me opperitur, cre-
do: ibo ad eam. Ba. Sal-
ve, Pamphile. Pam. O
Bacchis, ô mea Bacchis,
ô conservatrix mea. Ba.
Bene omnia tibi facta fu-
isse, & evenisse gaudeo.
Pam. Factis tuis ut cre-
dam te gaudere mei causa
facis, adeoque antiquum
tuum leporem, & venusta-
tem pristinam retines, ut
occursus tuus, colloquium,
& adventus in quemcum-

Nam

nunquam eam adhuc usque
 meis oculis sic videram, ut
 notitiam ejus habere pos-
 sem: pulchra, & honesta
 mihi visa est. *Par.* Ve-
 rumne dicis? *Ba.* Ita me
 Dii ament, Pamphile, ut
 verum dico. *Pam.* Dic
 mihi, harum rerum ni-
 hilne quidquam patri nun-
 ciasti? *Ba.* Nihil. *Pam.*
 Neque opus est: adeo ut
 satius sit te mittere. Non
 placet hoc fieri in ea
 re quod fieri solet in co-
 mœdiis, in quarum fine
 omnia sunt manifesta om-
 nibus: in hac vero re,
 quos aequum fuerat scire,
 sciunt qua facta sunt:
 quos autem non convenit
 scire, neque cognoscent ex
 alio, neque scient per se.
Ba. Quin etiam, quomodo
 id celari posse facilius pu-
 tes, dicam; Myrrhina Phi-
 dippo socero tuo dixit, ju-
 ramento meo se credidisse,
 & propter id te apud se
 purgatum esse ab ea suspi-
 cione, quam de te habe-
 bant, te semper mecum con-
 suescere. *Pam.* Bene se res
 habet, speroque hanc rem
 pro votis proficere cessu-
 ram. *Par.* Here, permit-
 tisme me hodie cognoscere
 ex te, quid illud sit, quod
 boni tibi feci? *Pam.* Non
 permitto te cognoscere. *Par.*
 Tamen conjicio. Egone
 hunc ab Orco mortuum in
 lucem reduxero? quomo-
 do? *Pam.* Nescis, Parme-
 no, quam utilis mihi hodie
 fueris, & ex quanta mise-
 ria me eripueris. *Par.*
 Imo vero scio, neque per
 imprudentiam feci. *Pam.*
 Ego istud probe scio, te
 istud fecisse inconsultò ut mihi prodesse. *Par.* An facile Parmeno igneret quidquam,
 cere utile fuerit? *Pam.* Sequere me intro, Parmeno. *Par.* Sequor: Certe plus hodie boni
 norans, quam sciens unquam ante hunc diem. Ω Plaudite.

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam
 quod nossem, videram.

Perliberalis visa est. *Pam.* dic verum. *Ba.*
 me Dii ament, Pamphile.

Pam. Dic mihi, harum rerum numquid dixisti
 patri? *Ba.* nil. *Pam.* neque opus est;

Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, ut
 comœdiis,

Omnia ubi omnes resciscunt: hic, quos par-
 rat resciscere,

Sciunt: quos non autem scire æquom est, ne-
 resciscunt, neque scient.

Ba. Imo etiam, hoc qui occultari posse faci-
 credas, dabo:

Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando se
 Fidem habuisse, & propterea te sibi purgan-

Pam. est optume:

Speroque rem hanc esse eventuram nobis exi-
 tentia.

Par. Here, licet scire ex te, hodie quid sit
 feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pam.*
Par. suspicor tamen.

Egone ab Orco hunc mortuum? quo par-
Pam. nescis, Parmeno,

Quantum hodie profueris mihi, & ex qua
 ærumna extraxeris.

Par. Imo vero scio, neque hoc imprudens
Pam. ego istuc satis scio. *Par.* an

Temere quidquam Parmenonem prætereat,
 facto usus sit?

Pam. Sequere me intro, Parmeno. *Par.* sequi
 equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem
 quam. Ω Plaudite.

Calliopus recenset

Calliopus recenset

N D E X

VOCABULORUM Omnium

QUÆ EXTANT IN

TERENTII Comœdiis Sex.

per numerus, Actum; alter, Scenam; sequens vel sequentes, versus vel versus Scenæ denotant. Syllabæ Per. & Prol. Periochas & Prologos significant. Lineolæ versuum numeris subjectæ, eos à sequentibus actuum numeris distinguunt.

Bdicat. <i>And.</i>	abduxit <i>Eun.</i> 4, 4, 27	abhinc <i>And.</i> 1, 1, 42	abierit <i>Eun.</i> 2, 2, 59
Per. 10	<i>Adel.</i> 1, 2, 44 4,	<i>Hec.</i> 5, 3, 24	<i>Phor.</i> <i>Hec.</i> 3, 3, 22
abdidit <i>Hec.</i>	5, 11 <i>Hec.</i> 5, 1, 21	5, 8, 28	abiero <i>Adel.</i> 1, 2, 47
100	abeam <i>Eun.</i> 4, 4, 48	abhorrenti <i>And.</i> 5, 1,	<i>Phor.</i> 1, 2, 93
<i>Eun.</i> 2, 3, 85	4, 7, 21 <i>Heaut.</i> 3,	10	abierunt <i>Eun.</i> 4, 4,
<i>Phor.</i> 5, 2,	33 25 <i>Adel.</i> 2, 2,	abhorreret <i>Hec.</i> 4, 4,	34 <i>Adel.</i> 4, 5, 57
	19 5, 2, 11	92	abigam <i>Adel.</i> 3, 3,
<i>Adel.</i> 4, 5,	abeamus <i>Eun.</i> 5, 2,	abi <i>And.</i> 1, 5, 20 bis	48
	67 <i>Adel.</i> 4, 5, 44	2, 1, 17 3, 2, 42	abii <i>Eun.</i> 1, 2, 40
<i>Adel.</i> 3, 4,	abeas <i>Heaut.</i> 1, 2,	5, 6, 14 <i>Eun.</i> 3, 2,	<i>Heaut.</i> 1, 1, 59 5,
<i>Phor.</i> 2, 2, 63	37 2, 3, 38 <i>Adel.</i>	46 3, 3, 32 4,	2, 13 <i>Phor.</i> 4, 3,
abat <i>Eun.</i> 3, 1,	5, 5, 1	6, 14 <i>Heaut.</i> 2, 3,	12 <i>Hec.</i> 5, 3, 8
	abeat <i>Heaut.</i> 5, 1,	8 3, 1, 5 3, 3,	abjicienda <i>Adel.</i> 4,
<i>Eun.</i> 1, 2,	55 3, 2, 33 4,	26, 27 4, 5, 56	7, 26
77, 92 <i>Phor.</i> 2,	5, 8 <i>Phor.</i> 5, 2, 14	4, 8, 30 <i>Adel.</i> 2,	abiiisse <i>Eun.</i> 4, 4, 57
	abeo <i>And.</i> 2, 2, 7	1, 13 2, 2, 12	<i>Adel.</i> 4, 1, 1 <i>Hec.</i>
<i>rem Hec. Prol.</i>	<i>Eun.</i> 3, 2, 41 4,	3, 2, 52 4, 2, 25	4, 2, 2
	4, 57 5, 1, 48	4, 4, 11 bis 4, 5,	abijt <i>And.</i> 4, 5, 5
<i>res Hec.</i> 4, 1,	5, 6, 22 <i>Adel.</i> 1,	65 bis 69 5, 1,	<i>Eun.</i> 2, 3, 47 4,
	2, 38 3, 3, 80	3 5, 2, 1 5, 7,	5, 7 5, 1, 2, 5
<i>Adel.</i> 4, 5,	<i>Phor.</i> 1, 4, 32	19 <i>Phor.</i> 1, 2, 9 1,	<i>Heaut.</i> 1, 1, 65 4,
<i>Phor.</i> 3, 3, 15	aberat <i>Phor. Per.</i> 1, 6	5, 79 2, 3, 5 3,	1, 31 5, 2, 25
<i>Heaut.</i> 2, 3,	aberit <i>Heaut.</i> 4, 2, 11	3, 20 4, 4, 31 5,	<i>Adel.</i> 3, 3, 83 4,
	5, 2, 31 <i>Hec.</i> 5, 3,	2, 12 5, 3, 36	5, 69 <i>Phor.</i> 5, 2,
<i>Adel.</i> 4, 5,	13	5, 8, 5 <i>Hec.</i> 3, 1,	16 5, 8, 30 <i>Hec.</i>
<i>Phor.</i> 5, 3, 16	abest <i>And.</i> 5, 2, 7	34 4, 1, 42 4,	3, 4, 30 3, 5, 60
<i>Eun.</i> 3, 5, 28,	<i>Heaut.</i> 1, 1, 66 3,	3, 4 4, 4, 104	abini <i>Eun.</i> 5, 2, 22
	1, 16 5, 4, 16	abibo <i>Hec.</i> 4, 4, 81	abire <i>Eun.</i> 4, 3, 19
<i>Eun.</i> 2, 3,	abesser <i>Adel.</i> 4, 1, 8	abiens <i>And.</i> 2, 2, 31	<i>Heaut.</i> 3, 3, 25
<i>Adel.</i> 4, 4, 19	abeundi <i>Hec.</i> 1, 2, 16	<i>Eun.</i> 4, 5, 9 5,	<i>Hec.</i> 4, 3, 7 5, 4,
<i>Adel.</i> 4, 18	abeunt <i>Eun.</i> 3, 5, 52	1, 14 <i>Phor.</i> 1, 5,	13
<i>Adel.</i> 3, 3, 5	abeuntem <i>Eun.</i> 4, 3,	58 <i>Hec.</i> 4, 1, 59	abiret <i>And.</i> 1, 2, 4
<i>Heaut.</i> 4, 3,	18	abieram <i>Eun.</i> 4, 2, 5	<i>Hec.</i> 4, 4, 74
<i>Heaut.</i> 1, 2, 8	abeuntes <i>And.</i> 1, 1,	abiere <i>Heaut.</i> 5, 1, 33	abis <i>And.</i> 1, 5, 64
	57 <i>Phor.</i> 1, 2, 21	abieris <i>Phor.</i> 3, 1, 7	<i>Eun.</i> 3, 3, 30 4,
			E e 7, 29,

I N D E X

- 7, 29, 33 *Heaut.* 4, 3, 18 *Adel.* 3, 3, 79 | 5, 2, 5 *Phor.* 1, 4, 39 | 3, 2, 41 3, 3, 9 *Hec.* 3, 5, 45, 46
abisse *Phor.* 2, 1, 1 | 3, 1, 2
abisti *Heaut.* 4, 6, 14 *Adel.* 2, 1, 15
abit *Eun.* *Per.* 5 *Adel.* 5, 2, 7 *Phor.* 4, 5, 7 *Hec.* 1, 2, 109
abite *And.* 1, 1, 1
abitio *Heaut.* 1, 2, 15
abitu *Heaut.* 3, 1, 5 | 4, 4, 24
abiturum *Hec.* 1, 2, 81 | 4, 2, 10
abiturum *Heaut.* 3, 1, 80
ablaram *Eun.* *Prol.* 26
ablegandus *Hec.* 3, 3, 45
abligurierat *Eun.* 2, 2, 4
abortum *Hec.* 3, 3, 38
abradi *Phor.* 2, 1, 19
abrepta *Eun.* 1, 2, 76
abreptam *Eun.* 1, 2, 30, 35
abripi *And.* 4, 5, 4, 7
abripere *Adel.* 2, 1, 27
abripier *Phor.* 1, 1, 11
abscedere *Eun.* 4, 2, 5
abscedam *Eun.* 3, 5, 30
absens *Eun.* 1, 2, 112 *Heaut.* 1, 1, 112 *Adel.* 1, 1, 48
absente *Eun.* 4, 3, 61 5, 9, 29 *Heaut.* 2, 2, 2 | 3, 2, 39 *Phor.* 1, 5, 28 | 2, 3, 10 | 4, 1, 11 *Hec.* 2, 2, 27
absentem *Phor.* 1, 2, 68 | 3, 1, 7
absenti *Phor.* 2, 2, 25, 28
absis *Adel.* 1, 1, 3
absolvam *Adel.* 2, 4, 13
absolvitote *Adel.* 2, 4, 18
absque *Phor.* 1, 4, 11 *Hec.* 4, 2, 25
abstergerem *Eun.* 4, 7, 9
absterreant *And.* 3, 1, 14
abstineas *Heaut.* 3, 3, 4
abstinere *Hec.* 1, 2, 64
abstines *Adel.* 5, 2, 6
abstinuisse *Hec.* 3, 3, 51
abstraham *Adel.* 5, 3, 57
abstrahat *And.* 1, 5, 8 *Hec.* 3, 1, 18
abstraxi *Hec.* 3, 1, 17
abstraxit *And.* 3, 2, 38
abstuli *Phor.* 5, 8, 49
abstulisse *Eun.* 4, 3, 18
absum *Heaut.* 3, 4, 19
absumere *Phor.* 5, 5, 1
absumpsit *Heaut.* 3, 1, 49
absunt *Eun.* 3, 5, 5
absurda *Adel.* 3, 3, 23
absurdum *Adel.* 5, 8, 21
abundans *Phor.* 1, 3, 11
abundet *Heaut.* 3, 2, 17
abusus *Phor.* 2, 2, 66
abutitur *And.* *Prol.* 5
accedam *Heaut.* 3, 3, 22 | 4, 4, 23 | 4, 6, 5
accedamus *Adel.* 3, 2, 11 | 4, 3, 16
accede *Eun.* 1, 2, 5 | 3, 2, 19 | 5, 9, 58 *Heaut.* 4, 5, 14 *Adel.* 2, 1, 14 | 5, 9, 13
accedebam *Hec.* 5, 3, 5
accedere *Phor.* 5, 6, 25
accedit *And.* 1, 3, 10
accedo *And.* 1, 1, 96 *Adel.* 3, 2, 5 | 4, 4, 9 *Hec.* 3, 1, 36
accedundi *Heaut.* 3, 3, 22
acceperim *Eun.* 1, 2, 60
acceperit *Eun.* 1, 2, 2 *Phor.* 4, 4, 18
accepi *And.* 1, 5, 64 *Phor.* 5, 5, 1 *Hec.* 1, 2, 75 | 3, 3, 3 | 4, 3, 1
accepit *Eun.* 1, 2, 36 | 3, 5, 28
accepta *Eun.* 4, 6, 25
acceptam *And.* 1, 5, 64
acceptus *Adel.* 2, 1, 12
accerfas *Adel.* 4, 5, 65
accerfat *Heaut.* 5, 1, 75 *Adel.* 3, 1, 5 | 4, 4, 11
accerse *And.* 5, 2, 7 | 5, 6, 15 *Eun.* 4, 1, 11 *Adel.* 3, 2, 55
accerfi *And.* 4, 5, 2 | 3, 3, 14 *Eun.* 1, 2, 20 *Heaut.* 5, 5, 3 *Hec.* 1, 2, 109, 110 | 3, 5, 16
accerfier *Eun.* 3, 3, 4
accerfis *Adel.* 5, 7, 6
accerfitum *And.* 3, 2, 35 *Eun.* 5, 2, 53
accerfitur *And.* 3, 4, 2 *Eun.* 3, 5, 44
accerfo *And.* 1, 5, 65
accerfor *And.* 4, 2, 7
accerfant *Adel.* 5, 6, 2 *Hec.* 1, 2, 1
accerfiant *Hec.* 1, 2, 112
accefferat *Hec.* 1, 2, 106
accefferit *Adel.* 5, 3, 30 *Phor.* *Prol.* 30
accesi *And.* 1, 5, 50 | 2, 2, 28 *Phor.* 5, 7, 27
accessit *And.* 1, 1, 49, 103 *Hec.* *Prol.* 34 | 3, 5, 32, 56
accidat *And.* 1, 5, 29
accidet *Phor.* 1, 5, 20
acciderit *And.* 2, 3, 24
accidit *Hec.* 3, 3, 18
accidunt *Hec.* 3, 3, 2
accingar *Eun.* 5, 7, 30
accingere *Phor.* 2, 2, 4
accipe *And.* 4, 4, 3 *Phor.* 1, 2, 2 | 2, 2, 63 | 5, 6, 18
accipere *Eun.* 5, 9, 45 *Heaut.* 2, 3, 96 *Adel.* 2, 1, 41 | 2, 3, 1 *Phor.* 5, 2, 4
accipiam *Eun.* 4, 7, 1
accipias *Eun.* 4, 6, 12 *Hec.* 4, 4, 16, 77
accipiat *Adel.* 2, 2, 1 *Phor.* 4, 3, 72
accipies *Heaut.* 5, 1, 59
accipiet *Phor.* 4, 4, 12 *And.* 2, 3, 32
accipio *And.* 5, 4, 49 *Eun.* 3, 5, 48 | 5, 2, 37, *Phor.* 4, 3, 52
accipis *And.* 2, 30 *Heaut.* 2, 3, 4, 7, 4
accipit *Eun.* 5, 7, 5 *Heaut.* *Per.* 12
accipite *Hec.* *Prol.* 1
accipitri *Phor.* 2, 1
accipiunda *Adel.* 2, 53
accipiant *Adel.* 4, 15
accrevit *And.* 3, 3
accubabam *Eun.* 4
accumbere *Eun.* 9
accurate *And.* 14
accurre *Phor.* 5, 5
accurret *And.* 1, 106 *Eun.* 2, 3, 5
Phor. 5, 6, 12
accurro *Hec.* 5, 5
accurrunt *Heaut.* 72
accusabam *Heaut.* 50
accusabit *Eun.* 14
accusandi *Heaut.* 1, 67
accusando *Phor.* 45
accusandus *Heaut.* 3, 111
accusant *And.* 18, 19, *Adel.* 4
accusare *Phor.* 59
accusat *Heaut.* 22 *Hec.* 2, 4, 2, 3, 3
accusata *Hec.* 11
accusatum *Phor.* 13
accusamus *Hec.* 95
accuser *Hec.* 2, 4
acerba *Hec.* 3, 3
acerrima *Phor.* 32
acerrimum *Phor.* 32
acris *Hec.* 1, 4
acta *And.* 1, 1
Heaut. 3, 3, 5, 50 *Adel.* 4
Phor. 2, 3, 23
actor *Heaut.* 1
actorem *Heaut.* 12
actoris *Phor.* *Prol.* 33

V O C A B U L O R U M.

- addunt Phor.* 1, 5, 47
adduxi Phor. 5, 5, 1
adduxisse Heaut. 4, 5, 21
adduxit Eunn. 5, 5, 25
Heaut. 3, 1, 42 | 3, 43 | 4, 1, 41
Hec. 3, 1, 43
adduxit Eunn. 5, 4, 7
Heaut. 4, 6, 15 *Phor.* 4, 1, 2
adeam And. 4, 1, 15
Phor. 1, 290
adeat Eunn. 3, 5, 30
adeamus Eunn. 5, 2, 11
Adelphis Adel. Pro. 11
ademi Hec. 5, 3, 19
adempta And. 2, 1, 4, 18
ademptum Heaut. 2, 3, 100
adeone And. 1, 5, 45
adeon' And. 1, 5, 43 | 3, 1, 17 | 4, 5, 18 | 5, 3, 8
Heaut. 5, 2, 27
Phor. 1, 3, 1 | 3, 2, 12, 14 | 5, 8, 51
Hec. 4, 1, 7, 32
aderam Phor. 5, 6, 18
Hec. 4, 1, 46
aderant And. 1, 1, 91
Eunn. 3, 1, 42
aderas Phor. 5, 6, 18
aderat And. 1, 1, 80
Phor. 1, 1, 49, 55
aderis Eunn. 5, 2, 54
aderit Adel. 2, 3, 73 | 4, 7, 41 | 5, 2, 52
And. 3, 1, 6
Phor. 1, 2, 82 | 5, 8, 66
Hec. 5, 3, 15
adero And. 4, 2, 32
Eunn. 4, 6, 27
Heaut. 3, 1, 96
aderunt Heaut. 2, 2, 9
adesclum And. 1, 1, 2
adesse And. 2, 5, 5 | 5, 1, 20
Eunn. 4, 6, 26
Phor. 1, 4, 39
Hec. 3, 3, 50 | 4, 4, 103
adessent Heaut. 2, 2, 9
adesser Eunn. Pro. 22
Adel. 3, 4, 7
Hec. 1, 2, 54
ades And. 2, 2, 7
Adel. 3, 3, 39
Hec. 3, 5, 60
adest And. Pro. 24
Phor. 3, 12, 2, 3
adest And. 1, 1, 125 | 2, 3, 29
Eunn. 5, 9, 20
Heaut. 1, 2, 4 | 2, 3, 214, 5, 56
Adel. 3, 1, 415, 1, 515, 3, 6
Phor. 1, 4, 7 | 1, 5, 36 | 2, 1, 32 | 3, 1, 20 | 3, 3, 8
Hec. 5, 2, 17
adeundam Hec. 4, 4, 94
adfabilis v. affabilis
adfectam v. affectam
adfectant v. affectant
adfectum v. affectum
adferam v. afferam
adferant v. afferant
adferat And. 1, 4, 8
v. afferat
adfero v. affero
adferre Phor. 3, 3, 20
adferres v. afferres
adfer v. affer
adferret And. 3, 2, 35
v. afferet
adferri And. 4, 5, 29
adfers v. affers
adfert And. 1, 2, 18
Adel. 5, 3, 47
adfertur And. 3, 1, 13
adficiatur Phor. 5, 1, 3
adfine v. affine
adfinis v. affinis
adfinitatem v. affinitatem
adflites v. afflites
adfuerint Heaut. 4, 3, 6
adfueris Adel. 3, 1, 3
adfuturam Heaut. 1, 2, 2
adfuturum Eunn. 4, 6, 1
Heaut. 1, 1, 108
adfiui Eunn. 5, 1, 2
adfuit Eunn. 1, 2, 54
adgnosce v. agnosce
adgnitam v. agnitam
adgravescat Hec. 3, 2, 2
adgrediar v. aggrediar
adgrediemur v. aggrediemur
adgredimini v. aggredimini
adhibeam Phor. 4, 5, 2
adhortandus Heaut. 3, 1, 89
adhortatur Heaut. 1, 1, 8
adhortor Eunn. 3, 5, 35
Adi Phor. 2, 2, 56
adibo Eunn. 2, 2, 8 | 3, 5, 9 | 4, 3, 7 | 5, 7, 5
Heaut. 1, 2, 4
Adel. 3, 4, 14 | 4, 2, 51
Phor. 4, 3, 4
Hec. 3, 4, 15 | 5, 4, 15
adjecit animum Eunn. 1, 2, 53
adigis Adel. 1, 2, 31
adii Hec. 2, 2, 9
adimam And. 2, 2, 2
adimat Phor. 1, 3, 9
adimere Heaut. 3, 1, 13
Phor. 5, 6, 47
adimet And. 4, 2, 14
adimunt Phor. 1, 5, 46
adipiscier And. 2, 1, 3
Phor. 2, 2, 59
adire And. 5, 1, 2 | 3, 3, 2 | 4, 1, 53
Phor. 1, 5, 22, 55
adito Phor. 1, 4, 25
adjungas Adel. 1, 1, 47
Hec. 4, 4, 61
adjumenti Phor. 1, 2, 55
adjungant And. 1, 1, 29
adjungere Adel. 5, 8, 4
adjungitur Adel. 1, 1, 42
adjurat Hec. 2, 2, 26
adjuro And. 4, 2, 11
adjuta Eunn. 1, 2, 70
Hec. 3, 2, 24
adjutabo Heaut. 3, 1, 7
adjutans Phor. Pro. 34
adjutare Heaut. 2, 2, 35
And. Pro. 16
adjutaret Phor. 1, 2, 49
adjutem And. 1, 3, 4
adjutor Heaut. 5, 1, 2
Adel. 1, 2, 66 | 5, 9, 10
Hec. 4, 4, 99
adjutorem Phor. 3, 3, 27
adjurices Heaut. 5, 2, 39
adjutrix Eunn. 5, 2, 46
Hec. Pro. 32, 48 | 4, 4, 83
adjuvabo Eunn. 2, 3, 69
adjuvare Adel. 5, 8, 4
adjuvas Heaut. 5, 2, 29
adjuvat Phor. 1, 4, 26
adjuverit Phor. 3, 3, 4
adjuves And. 3, 3, 10
Phor. 5, 3, 3
adlatam v. allatam
adlatum v. allatum
adlegatum v. allegatum
adligat v. alligat
adloquar v. alloquar
adloqui v. alloqui
adludere v. alludere
admodum Heaut. 1, 1, 1
Adel. 3, 3, 49
Hec. 3, 5, 8
Phor. 2, 1, 113, 1, 13
E e 2 admonere

I N D E X

- admonere *Heaut.* 2, 3, 112
 admone *And.* 5, 4, 51
 admonitore *Heaut.* 1, 1, 119
 admovi *Phor.* 5, 6, 29
 administrasti *Adel.* 5, 1, 2
 admiratus *Heaut.* 4, 6, 23
 admiror *Eun.* 2, 2, 19
 admisceas *Heaut.* 4, 5, 35
 admisce *Heaut.* 5, 2, 22
 admiserit *Phor.* 1, 5, 40
 admifero *Eun.* 5, 2, 14
 admisi *Heaut.* 5, 2, 3
 admissa *Hec.* 2, 1, 41
 admisisse *Adel.* 4, 5, 48
 admisit *Hec.* 1, 2, 114
 admittar *Eun.* 2, 2, 60
 admittere *Adel.* 3, 3, 54
 admitteres *Eun.* 4, 6, 23
 admitteret *Phor.* 2, 2, 68
 admitti *Eun.* 4, 1, 4
 adnumeravit *Adel.* 3, 3, 16
 adnuo v. annuo
 adolescens *Phor.* 1, 2, 42
 adolescentem *Eun.* 3, 2, 25
 adolescenti *Phor.* 2, 2, 14
 adolescentiæ *Phor.* 1, 5, 44
 adolescentior *Prol.* *Hec.* 11
 adolescentis *And.* 3, 1, 8
 adolescentium *Heaut.* *Prol.* 2
 adolescentulum *Heaut.* 5, 5, 1
 adolescentulus *Eun.* 5, 4, 9
 adoptandum *Adel.* 1, 2, 34
 adoptavi *Adel.* 1, 1, 22
 adoriar *Phor.* 4, 2, 15
 adoriri *Heaut.* 4, 5, 9
 adornant *Eun.* 3, 5, 34
 adortus *And.* 3, 1, 21
Adel. 3, 3, 50
 adparata v. apparata
 adplicant *Heaut.* 2, 4, 13
 adplicat *And.* 5, 4, 22
 adpone *And.* 4, 4, 4
 4 *Heaut.* 1, 1, 37
 adponi *And.* 2, 1, 31
 adportas *And.* 5, 2, 16
 adporter *Adel.* 5, 4, 2
 adporto *Heaut.* 3, 1, 58
Phor. *Prol.* 24
 adposuisse *And.* 4, 4, 8
 adposuisti *And.* 4, 5, 3, 24
 apprehendit *Phor.* 5, 6, 23
 adprime *And.* 1, 1, 34
Eun. 5, 4, 30
Hec. 2, 2, 5
 adprobat *Phor.* 4, 5, 2
 adproperat *And.* 3, 1, 17
 adpuli *And.* 4, 6, 12
 adpult *And.* *Prol.* 1
 adrestim *Phor.* 4, 4, 5
 adrideo *Eun.* 2, 2, 19
 adridere *Adel.* 5, 4, 10
 adripi *Heaut.* 5, 2, 48
 adsentando *Adel.* 5, 9, 31
 adsentari *Eun.* 2, 2, 22
 13, 2, 37
 adsequere *Phor.* 5, 7, 89
 adsero *Adel.* 2, 1, 40
 adservandum *And.* 5, 2, 24
 adservandus *Heaut.* 3, 3, 32
 adservari *Heaut.* 4, 4, 13
 adlido *Heaut.* 1, 1, 72
 adlidue *Heaut.* 3, 1, 53
Adel. *Prol.* 16
Hec. 2, 1, 20
 adlient *Phor.* 1, 5, 83
 adlicet *Adel.* 4, 4, 10
 adsimulabo *And.* 4, 5, 20
Eun. 2, 2, 8
Phor. 1, 2, 78
 adsimularam *Phor.* 5, 6, 54
 adsimularier *And.* 3, 2, 20
Heaut. 4, 3, 38
 adsimules *And.* 1, 1, 141
 adsimulet *Heaut.* 2, 1, 117
 adsimulo *Phor.* 1, 4, 33
 adsis *Eun.* 2, 3, 79
 adsisse *Adel.* 2, 1, 15
 adsisit *Eun.* 2, 3, 53
 adsolent *And.* 3, 2, 1
 adstantem *Phor.* 4, 3, 2
 adstringo *Eun.* 1, 2, 22
 adsum *Eun.* 4, 6, 5
 eant. 2, 3, 108
Phor. 3, 3, 16
 adsunt *Eun.* 3, 2, 8
 14, 6, 29
Heaut. 2, 2, 12
 adtemperare *And.* 5, 4, 13
 adtentamus *Eun.* 2, 2, 24
 adtentè *Heaut.* 1, 1, 12
 adtentiores v. attentiores
 adtentus fuit v. attentus
 adtinent v. attinent
 adtrahere v. attrahere
 advena *Heaut.* 1, 1, 44
 advecta *Eun.* 1, 2, 81
 adveneris *Hec.* 5, 2, 24
 15, 4, 19
 advenerit *Eun.* 3, 2, 28
 adveni *Hec.* 3, 3, 13
 adveniat *Phor.* 1, 5, 84
 13, 1, 16
 adveniens *Eun.* 2, 2, 3
 12, 3, 30
Hec. 3, 5, 18
 advenientem *Heaut.* 1, 2, 7
 advenienti *Adel.* 1, 2, 12
Phor. 4, 3, 6
 advenio *And.* 2, 1, 19
 12, 2, 25
Eun. 2, 3, 51
 advenire *Eun.* 2, 2, 58
 5, 6, 60
Adel. 2, 1, 55
Phor. 1, 3, 25
 1, 5, 25
 advenisse *Phor.* 1, 5, 56
Hec. 3, 3, 7
 13, 5, 6
 advenissem *Phor.* 2, 2, 49
 advenis *And.* 5, 4, 6
 1
 28
Eun. 3, 5, 44
 15, 6, 1
Heaut. 1, 2, 4
 15, 6, 10
Phor. 2, 2, 41
 adventi *Phor.* 1, 3, 2
 advenit *Eun.* 4, 1, 3
 15, 2, 21
Hec. 1, 1, 6, 115
 adventum *And.* 5, 2, 3
Eun. 2, 2, 28
Hec. 1, 2, 2
 13, 1, 10
 13, 3, 20
 adventus *Phor.* 4, 3, 3
Hec. 5, 4, 19
 adventu *Hec.* 5, 3, 18
 adversabor *Hec.* 2, 2, 3
 adversæ *Eun.* 2, 3, 31
 adversæ res *Phor.* 5, 4, 3
 adversari *Phor.* 1, 2, 25
Hec. 4, 4, 32
 adversariis *Phor.* 1, 5, 7
 adversarios *Adel.* *Prol.* 2
Hec. 1, 1, 15
 advertunt *Heaut.* 3, 3, 4
 advesperascit *And.* 4, 2
 advexit *Eun.* *Prol.* 2
 advigilare *Phor.* 1, 4
 advigilaveris *And.* 1, 49
 adunco naso *Heaut.* 5, 18
 adolescens *Eun.* 4, 3
 15, 7, 13
Hec. 3, 4, 23
 15, 4, 1
Adel. 1, 7, 42
 5, 3, 11
 15, 8, 1
Hec. 1, 2, 63
 16, 5
 14, 4, 31
 adolescentem *Eun.* 124
Heaut. 3, 4
Adel. 1, 1, 36
 4, 1, 41
 adolescentes *Heaut.* 1, 65
 adolescenti *Adel.* 4, 10
 13, 4
Phor. 5, 1, 24
 adolescentia *Heaut.* 1, 3
Adel. 1, 18
 13, 4, 24
 4, 1, 27
 adolescentiam *Eun.* 2, 9
Adel. 1, 35
 5, 9, 35
 adolescentis *Heaut.* 1, 11
 13, 2, 50
 4, 7, 4
Phor. 1, 36
 adolescentium *Phor.* 2
 12, 1, 1
 adolescentulam *Phor.* 3, 3, 42
 13, 4
 adolescentuli *Phor.* 51
And. 3, 28
Eun. 3, 3, 4
 1
Heaut. 48
 13, 2, 24
Phor. 1, 5, 51
 adolescentulis *Eun.* 4, 18
Hec. 4, 3
 adolescentulo *And.* 1, 9
Heaut. 3, 4
 adolescentulos *And.* 4, 7
Adel. *Prol.* 2
 adolescentulum *Phor.* 1, 1, 41
Eun. 20
Adel. 1, 23
 adolescentulus *Eun.* 1, 33
 14, 1, 61
Heaut. 1, 1, 61
 advocabo *Phor.* 83
 advocatis *Eun.* 2, 1
 adverbis

VOCABULORUM.

locatus Eunn. 4, 6,	ægritudo And. 5, 5, 5	31 Heaut. Prol. 27	afferat Heaut. 4, 3, 2
locatum Adel. 4, 5,	Adel. 3, 2, 14 Heaut.	3, 1, 10 14, 1, 29	u. adferat
	3, 1, 15 1 Hec. 2, 1,	Adel. 1, 1, 39 15, 3,	affero Phor. 1, 1, 4
	26	15 15, 8, 10 15, 9,	afferre u. adferre
locatus Adel. 4, 5,	ægotam Adel. 5, 7, 24	3, 11, 19 Phor. 2,	afferris Phor. 3, 2, 5
	ægotis And. 2, 1, 9	3, 11 13, 3, 6 14,	afferret Phor. 4, 3, 50
lorfari Hec. 2, 2, 20	ægotum And. 1, 2,	3, 46, 68	u. adferret
lorfas Hec. 2, 1, 5	22	æquus Adel. 5, 3, 51	affers Phor. 5, 8, 41
lorfa Hec. 3, 3, 28	ægotum animum And.	ære Phor. 3, 2, 26	affert u. adfert
	3, 3, 27. Heaut. 1,	ærumna Hec. 5, 4, 36	affertur u. adfertur
lorfa 4, 9	1, 48	ærumnam Phor. 1, 5,	afficiatur Phor. 5, 1, 3
lorfum And. 1, 1,		12	afficit Phor. 2, 3, 1
lorf. 11, 5, 30 Heaut.	ægrum Eunn. 2, 2, 5	ærumnas And. 4, 1, 31	affine Hec. 5, 3, 9
lorf. 1, 10 14, 3, 21	æmulari And. Prol. 20	ærumnis Hec. 3, 1, 8	affines Heaut. 2, 1, 3 1
lorf. 1, 1, 4 14,	æmulum Eunn. 2, 1, 8	Æschine Adel. 2, 1, 6,	5, 1, 63 Hec. 2, 1,
lorf. 42 Phor. 1, 2, 22,	4, 1, 9	21, 36 11, 2, 4 13,	14
lorf. 47 11, 5, 11 1	æqua Eunn. 1, 2, 12	3, 53 14, 4, 11, 22 1	affinis Adel. 5, 8, 25
lorf. 2, 35	Adel. 3, 4, 58 Hec.	4, 5, 3, 43, 45 15,	affinitatem And. 1, 5,
lorfor Adel. 1, 2, 64	3, 5, 25	7, 3 15, 9, 32	13 Hec. 2, 2, 10 14,
lorfor And. 1, 1, 37	æqualem Eunn. 2, 3, 33	Æschinum Adel. Per.	4, 14, 101
lorforat Eunn. 2, 3,	Adel. 3, 4, 20	2, 29 13, 1, 5 1 3,	afflictes Eunn. 1, 1, 31
	æquali Heaut. 3, 1, 8	2, 32 14, 5, 2	agam And. 1, 3, 4 12,
lorfori Eunn. 3, 1, 7	æqualium And. 2, 6,	Æschinus Adel. Per. 5 1	1, 3 12, 2, 21 1 3,
lorfor. 4, 1, 43	22 Phor. 5, 5, 4	1, 1, 1 11, 2, 2, 67 1	2, 18 14, 3, 2, 5, 16
lorfor. And. 5, 3, 30	æquam Adel. 1, 2, 50 1	2, 3, 7 13, 2, 28 1	Eunn. 1, 2, 28 14, 4,
lorfor. And. 2, 1, 5	2, 1, 29	3, 4, 16 14, 2, 49 1	43 Heaut. 4, 2, 7 1
lorfor. Eunn. 5, 2, 53	æquanimitas Adel. Prol.	4, 4, 25	4, 3, 16, 42 Phor.
lorfor. And. 2, 3, 13 Adel.	24 Phor. Prol. 34	Æsculapi Hec. 3, 2, 3	1, 4, 22 11, 5, 9 12,
lorfor. 7, 14	æque And. 2, 6, 3 14,	ætas And. 1, 1, 27 12,	2, 72 15, 1, 11 5,
lorfor. And. 2, 2, 27	2, 19 Heaut. 4, 3, 7	6, 12 Eunn. 2, 3, 83	7, 87
lorfor. 2, 3, 73 14, 7,	Adel. 4, 5, 68 Phor.	Heaut. 1, 1, 81 12,	agant And. 2, 4, 1
lorfor. Heaut. 1, 1, 88	1, 2, 43 13, 3, 32 1	2, 4, 13, 2, 44 Adel.	agas And. 4, 3, 22 Eunn.
lorfor. Adel. 4, 2, 42 15,	4, 1, 5, 9, 43 Hec.	1, 1, 18 15, 3, 49 1	1, 1, 29 12, 1, 18 1
lorfor. 29 Hec. 4, 4, 57	2, 1, 2, 5 12, 3, 1 1	5, 4, 2 Phor. 2, 2,	4, 7, 25 15, 5, 23
lorfor. Phor. 4, 3, 58	3, 1, 13	76 15, 8, 35 Hec. 4,	Heaut. 1, 1, 22 14,
lorfor. Prol. Eunn. 20	æqui Heaut. Prol. 28 1	3, 13	1, 29 Adel. 3, 2, 40 1
Eunn. 4, 7, 3 Heaut.	4, 5, 40 Adel. 2, 1,	ætate And. 1, 1, 45 13,	3, 3, 78 Phor. 2, 1,
1, 93 12, 3, 34	33 Phor. 4, 3, 32	3, 7 Eunn. 3, 2, 20	32 12, 2, 72 13, 3,
del. 1, 2, 8 12, 1,	æquior And. 2, 5, 18	Heaut. 1, 1, 63 Adel.	19, Hec. 1, 2, 122 1
5 Phor. 4, 4, 25	æquo And. Prol. 24 1	1, 2, 30 15, 3, 46 1	4, 4, 94
ec. 4, 1, 48	2, 3, 23 15, 4, 19	5, 4, 16 Phor. 5, 8,	agat And. 1, 1, 143 1
um Phor. 5, 1, 26	Heaut. Prol. 35 15,	33 Hec. 5, 1, 11, 21	5, 5, 1 Adel. 4, 4,
ec. 2, 2, 14 13,	2, 24 Adel. 3, 4,	ætatem And. 1, 5, 17	10 Hec. 3, 2, 10
6	58 14, 7, 20 15,	Eunn. 1, 2, 32 14, 5,	agatur Heaut. 2, 3,
um Hec. Per. 71 1	9, 30 Hec. 4, 4, 63	8 Heaut. 1, 1, 7 12,	113
2, 113	Phor. Prol. 31 15, 8,	4, 12 14, 3, 38 Adel.	age And. 3, 4, 19 14,
And. 1, 1, 110 1	31, 32	1, 2, 28 15, 4, 15	2, 9, 30 15, 2, 25,
2, 7 Eunn. 4, 1, 10	æquo animo And. 2, 3,	Phor. 2, 2, 70, 87	50 15, 3, 24, 54 1
del. 1, 2, 63 14,	23 Heaut. Prol. 35	Hec. 2, 1, 10, 29 1	5, 6, 11 Eunn. 1, 2,
8 Heaut. 4, 8, 19,	æquom Heaut. 1, 1, 39,	3, 1, 4 15, 1, 21	19 12, 2, 51 12, 3,
15, 2, 5 Phor. 1,	104 11, 2, 28 12,	ætati Hec. 3, 1, 54	19, 85 14, 4, 37
7 Hec. 1, 2, 53 1	1, 2 15, 1, 76 15, 5,	ætatis Hec. 4, 2, 18,	Heaut. 2, 3, 103 1
1, 30 13, 5, 47,	11 Adel. 4, 3, 10 1	20	4, 3, 10 15, 5, 8
14, 4, 85 15, 1,	4, 5, 41 15, 3, 17	æternam Eunn. 5, 2, 33	bis Adel. 2, 1, 48 1
ft Adel. 1, 2, 57	Phor. 1, 2, 64 15,	affabilis Adel. 5, 6, 8	2, 2, 7, 2, 4, 7 14,
or. 1, 3, 10	7, 34 Hec. 2, 1, 29 1	affectam Hec. 3, 1, 45 1	2, 14 14, 4, 16 15,
rudine Eunn. 3, 5,	4, 1, 12 14, 3, 14 1	3, 3, 6	8, 14, 18 15, 9, 25
Heaut. 1, 1, 71 1	5, 1, 11, 33	71	Phor. 1, 4, 53 12, 2,
1, 100 Phor. 5, 1,	æquom ft Adel. 2, 3,	84	3, 88 13, 3, 6 15,
	2 13, 4, 8, 60 Phor.		3, 28 15, 8, 38
	1, 4, 26 Hec. 5, 3,		age, age And. 2, 1, 12
rudinem Heaut. 3,	42 15, 4, 28		Heaut. 2, 3, 91 14, 3,
13 14, 3, 2	æquum And. 2, 2, 19		44 Adel. 5, 8, 20
rudinum Heaut. 3,	Eunn. Prol. 42 12, 2,		Phor. 4, 3, 57
28	23 13, 2, 25 15, 2,		agebam

I N D E X

- agebam *Adel.* 1, 1, 53
hor. 4, 3, 9 *Hec.* 5, 5
agebat *And.* 1, 1, 48
Eun. 3, 1, 8 *Phor.* 4, 2, 6
agedum *Eun.* 4, 4, 27
Heaut. 2, 3, 69 *Phor.* 5, 3, 1 *Hec.* 3, 1, 35
agelli *Adel.* 5, 8, 26
agendi *Heaut.* *Pro.* 39
Hec. *Pro.* 44
agendo *Adel.* *Pro.* 24
agendum *And.* 4, 2, 23
ager *Phor.* 4, 3, 56
agere *And.* 1, 5, 18
Eun. 3, 1, 13, 3, 8
Heaut. *Pro.* 36 | 2, 4, 12 | 3, 1, 63
Adel. 1, 1, 20, 27 | 3, 3, 48 *Hec.* *Pro.* 18, 30, 33 | 2, 1, 10 | 3, 1, 4
agerem *Adel.* 3, 2, 21
ageres *Phor.* 5, 5, 8
ageret *And.* 2, 5, 2
Phor. 1, 2, 67
ages *Heaut.* 4, 3, 16
Adel. 2, 2, 18 | 3, 2, 44 *Phor.* 1, 5, 8
aget *Phor.* *Pro.* 27
aggreddiar *Hec.* 5, 1, 5
aggreddiemur *And.* 4, 1, 47
aggreddimini *Phor.* 5, 7, 75
agi *Eun.* *Pro.* 22
agimus *Eun.* 4, 7, 41 | 5, 9, 58 *Adel.* 4, 1, 22 *Phor.* 5, 8, 18
agis *And.* 1, 1, 107 | 1, 2, 15 | 4, 2, 25 *Eun.* 1, 2, 19 | 2, 3, 54, 85 | 4, 7, 34 *Heaut.* 1, 1, 37 | 3, 3, 50 | 4, 4, 18 | 5, 1, 69, 74 | 5, 2, 23 *Adel.* 1, 1, 35 | 1, 2, 48 | 4, 3, 5 | 4, 5, 46 | 5, 2, 5 | 5, 8, 12
Phor. 1, 4, 39
agit *And.* 1, 5, 32 | 2, 1, 11 *Eun.* 4, 7, 15
Adel. 5, 8, 9
agitabo *Phor.* 2, 2, 4
agitans *Phor.* 4, 3, 10
agitarem *Hec.* 1, 2, 18
agitat *Heaut.* 4, 4, 11
agite *Eun.* 1, 2, 50
agitis *Adel.* 3, 4, 56
Phor. 5, 7, 75, 92
Hec. 5, 4, 34
agito *Phor.* 5, 7, 91
agitur *Eun.* 2, 2, 3
Heaut. 3, 1, 67 *Adel.* 3, 3, 19 | 5, 5, 2, 4
Phor. 4, 3, 5, 26
Hec. 3, 3, 34 | 5, 2, 8
agmen *Eun.* 4, 7, 4
agnitam *And.* *Per.* 11
Phor. *Per.* 12
agnoscis *Hec.* *Par.* 11
ago *And.* 3, 5, 8 | 4, 1, 55 *Eun.* 2, 3, 57
Heaut. 2, 3, 102, 106
Phor. 2, 3, 7 | 5, 1, 9 | 5, 7, 1
agrestis *Adel.* 5, 4, 12
agri *Eun.* 5, 6, 2
agrum *Heaut.* 1, 1, 2, 11, 94
Phor. 2, 2, 7
ain' *And.* 5, 3, 4 *Eun.* 3, 1, 2 | 3, 5, 19 | 4, 7, 33
Heaut. 2, 3, 115, 1, 17 | 5, 3, 11
Adel. 3, 3, 52 | 4, 1, 1
Phor. 2, 26 | 3, 2, 25
Hec. 3, 4, 1
alacris *And.* 2, 3, 11
alam *Hec.* 4, 4, 49, 86
alamus *Hec.* 4, 4, 48
alemus *Hec.* 4, 4, 49
alere *And.* 1, 1, 30
Heaut. 4, 5, 3
Phor. 2, 1, 21
alibi *And.* 2, 5, 9
Heaut. 2, 3, 38
Hec. 3, 1, 14
alicubi *Adel.* 3, 4, 7
alicui *Adel.* 3, 3, 4
alicunde *And.* 2, 4, 3
Adel. 2, 2, 34
Phor. 1, 5, 70
Hec. 3, 1, 6
aliena *Heaut.* 1, 1, 24 | 4, 1, 98
alienam *Adel.* 4, 5, 38
alienare *Adel.* 1, 2, 30
alienavit *Heaut.* 5, 2, 26
alieno *And.* 1, 1, 125
Eun. 3, 1, 9
Adel. 1, 1, 50 | 3, 2, 39 | 3, 4, 6
alienum *Heaut.* 1, 1, 25 | 5, 4, 6
Adel. 1, 2, 56 | 5, 8, 21
Hec. 1, 2, 83 | 4, 1, 61 | 4, 4, 36
alienus *Eun.* 2, 2, 34
Adel. 1, 2, 57 | 3, 2, 28
Phor. 3, 3, 12 | 4, 1, 16 | 4, 4, 25
Hec. 4, 4, 27
alimentis *Heaut.* 4, 7, 8
aliorum *Eun.* 1, 2, 2
aliqua *Eun.* 3, 5, 4 | 5, 7, 25
Heaut. *Pro.* 42
Adel. 3, 4, 19
Phor. 4, 1, 19
aliquam *And.* 2, 3, 8
Eun. 5, 5, 30
Heaut. 3, 2, 34
Adel. 4, 2, 13
Phor. 4, 3, 32
Hec. 4, 4, 104
aliquantisper *Heaut.* 3, 3, 2
Adel. 4, 5, 5
aliquantulum *And.* 2, 2, 16
Eun. 1, 2, 51
Heaut. 1, 1, 31 | 1, 2, 26
Phor. 4, 3, 50
aliquando *Heaut.* 3, 2, 40
Hec. 4, 4, 61
aliquot *And.* 2, 1, 15, 30 | 3, 3, 2 | 4, 5, 32
Eun. 2, 2, 71 | 3, 4, 1
Heaut. 4, 4, 4
Phor. 1, 3, 7 | 1, 5, 82 | 5, 5, 4
alit *Adel.* 3, 4, 35
alium gregem *Heaut.* *Pro.* 45
aliunde *Phor.* 2, 1, 19
allatam *Phor.* 1, 2, 99
allatum *Phor.* *Pro.* 22
allegatum *And.* 5, 3, 28
alligat *Eun.* 4, 7, 39
alloquar *Heaut.* 3, 1, 17
alloqui *And.* 2, 2, 6 | 5, 2, 4
Phor. 1, 5, 22
alludere *Eun.* 3, 1, 34
allerit *Adel.* 1, 1, 11
alter *And.* 1, 1, 50
Adel. 5, 4, 17
Eun. 4, 4, 26
altera *Heaut.* 2, 3, 31
Phor. 4, 5, 5 | 5, 5, 91
alteræ *Heaut.* 2, 3, 30 | 4, 7, 9
Phor. 5, 7, 35
alteram *Phor.* 5, 1, 28 | 5, 7, 23
altercasti *And.* 4, 1, 29
alteri *And.* 2, 5, 16
alterius *And.* 4, 1, 4
alterum *Eun.* 2, 3, 9 | 2, 2, 6 | 2, 3, 8
Adel. 4, 1, 1, 61
aluit *Eun.* 5, 2, 53
alunt *And.* 1, 5, 15
amabant *And.* 1, 53, 60, 61
amabat *Eun.* 5, 4, 6
Heaut. *Per.* 5
Adel. 1, 2, 11
Phor. 1, 2, 40
Hec. 1, 2, 59
amabo *Eun.* 1, 2, 70 | 3, 3, 28, 43, 20 | 4, 4, 7
Heaut. 3, 4, 24
Eun. 5, 1, 22 | 5, 3, 5, 1, 22 | 1, 13 | 3, 26
amabunt *Heaut.* 3, 54 | 4, 5, 1
amandus *Adel.* 4, 5, 7
amans *And.* 1, 1, 23
Adel. 1, 1, 23
Phor. 5, 1, 29
amant *And.* 1, 2, 4
Adel. 5, 4, 11
Phor. 1, 3, 10
amantem *And.* 4, 24
Heaut. *Per.* 21
Phor. *Per.* 4
Eun. 2, 98
amantium *And.* 1, 13 | 3, 3, 23
Heaut. 3, 3, 9
Eun. 2, 24
amaræ *Hec.* 4, 5, 88
amare *And.* 1, 2, 4
Adel. 1, 21 | 5, 3, 27
Eun. *Pro.* 40 | 1, 27 | 3, 1, 44 | 3, 20 | 4, 2, 13
Heaut. 1, 1, 45 | 2, 3, 4, 3, 25
Adel. 7 | 3, 2, 29 | 5, 42
Phor. 1, 2, 61 | 1, 3, 23
amarent *Eun.* 5, 9
amaret *Eun.* 3, 1, 4
Phor. *Per.* 8
Hec. 4, 1, 24
amari *Adel.* 5, 4, 25
amarit *And.* 3, 2
amas *Eun.* 1, 2, 80 | 2, 3
Heaut. 3, 19 | 5, 4, 8
Phor. 2, 19
amasse *Eun.* 5, 1
amasser *And.* 1, 1
amasti *Hec.* 5, 4, 22
amar *And.* 2, 1, 2
Eun. 3, 4, 5
Eun. 57, 58 | 3, 5, 15, 5, 5, 15, 16
Heaut. 1, 2, 15
Adel. 36 | 1, 2, 38 | 5, 33 | 5, 7, 5
3, 2, 8
amator *Eun.* *Per.* 7
Heaut. 3, 1, 44
5, 3, 37
amatore *Eun.* 5, 4
amatorem *And.* 3
Eun. 4, 7, 24
amator

VOCABULORUM.

amatores Eunn. 4, 3, 23	4, 8 15 15, 1, 38	amittam Phor. 3, 2,	amoto And. 1, 2, 10
Heaut. 2, 4, 9	Hec. Per. 4 15, 2, 24	22 14, 5, 2	amoveas And. 2, 1, 7
amavit And. 2, 6, 13	amicam Heaut. 1, 1,	amittas Eunn. 4, 8, 12	amplecti And. 2, 5, 19
Adel. 1, 2, 69	52 12, 3, 92 13, 3,	Heaut. 3, 1, 71	amplexari Heaut. 5, 1,
ambo Hec. 3, 3, 27	8 14, 2, 3 14, 3,	amitte Eunn. 5, 3, 14	27
ambages Heaut. 2, 3,	10, 34, 36 14, 5,	Phor. 1, 2, 91	amplior Hec. 3, 1, 50
77	19 14, 3, 15 15, 1,	amittenda Heaut. 4, 3,	ampliores Hec. 3, 1, 9
ambarum Hec. 1, 2, 88	26, 40 Adel. 5, 3,	54	amplius And. 1, 1, 4 1
ambas And. Prol. 10	14 Phor. 5, 8, 52	amittendi Phor. 1, 3,	2, 1, 25 Eunn. 1, 2,
Hec. 3, 1, 10	Hec. 4, 1, 26, 35 1	24	67 Heaut. 1, 1, 3,
ambigunt Heaut. 3, 1,	4, 4, 62	amittere And. 5, 3,	80 11, 2, 10 14,
93	amicas Hec. 4, 2, 18 1	27 Heaut. 4, 8, 17	3, 39 15, 1, 28 Adel.
ambiguum Hec. 4, 4,	5, 2, 25	Phor. 1, 3, 23 12,	2, 4, 5 13, 4, 22,
26	amice Eunn. 3, 5, 12	2, 69 14, 3, 68 15,	23 14, 3, 14 Phor.
ambis And. 2, 2, 36	amicum Eunn. 2, 2, 7	7, 25, 27	23, 13 15, 8, 46
ambo And. 2, 2, 8	Heaut. 4, 3, 14 Phor.	amitterem Eunn. 3, 5,	ancilla And. 3, 1, 3 1
Eunn. 4, 4, 35 Heaut.	2, 2, 84 14, 3, 19,	58	3, 2, 34 14, 5, 17
1, 1, 67 12, 3, 97 1	45 14, 4, 22 15,	amittet Adel. 5, 7, 15	Eunn. 2, 3, 13
Adel. 2, 2, 5 15,	3, 29	amo Eunn. 1, 2, 105 1	ancillæ Heaut. 1, 1,
4, 19 Phor. 1, 2,	amicis Adel. 4, 1, 18	2, 3, 14 11, 5, 2,	78 12, 3, 5 Hec. 3,
21 5, 1, 34	Phor. 3, 2, 28 Hec.	43 15, 8, 23 Heaut.	3, 47
ambobus Eunn. 1, 2,	2, 1, 14	2, 3, 119 Adel. 4,	ancillam And. 5, 1, 49
89 Adel. 5, 3, 24	amicitia And. 5, 1, 1	5, 46, 67 15, 8, 23	Phor. 3, 2, 26
Phor. 1, 1, 15	Adel. 1, 1, 42 12, 2,	Phor. 1, 2, 4 11, 3,	ancillarum Heaut. 2, 3,
ambos Eunn. 5, 9, 39	42 Hec. 5, 1, 37	13 13, 8, 14 Hec.	4
Heaut. 5, 2, 42 14,	amicitiæ Heaut. 1, 1, 5	3, 1, 3, 8	ancillas Eunn. 2, 5, 33
3, 33 Adel. 1, 2,	amicitiam And. 2, 1,	amor And. 1, 5, 45	Heaut. 1, 1, 90 12,
51 15, 9, 5	26 13, 3, 8 Phor. 2,	Eunn. 1, 1, 32 15,	3, 11, 60 13, 1,
ambula Heaut. 2, 3,	2, 85 Hec. 4, 2, 18	2, 42 Adel. 3, 4, 24	42 15, 1, 20 14, 4,
139 Phor. 5, 7, 43	amico And. 3, 3, 38	Hec. 3, 3, 44, 47 1	22 Hec. 5, 2, 7
ambulando Adel. 4, 6,	Heaut. 3, 1, 8 15,	3, 4, 24	ancillula Heaut. 2, 3,
1 Hec. 3, 4, 21 15,	1, 37 Phor. 3, 3, 29	amore And. 1, 3, 6 1	11, 52 Phor. 4, 3,
3, 17	Hec. 3, 3, 29	5, 1, 10 Eunn. 1, 1,	60
ament And. 5, 4, 45	amicorum Eunn. 4, 6,	14 11, 2, 18 12,	ancillulam Eunn. 1, 2,
Eunn. 3, 2, 21 14, 1,	22 Heaut. 3, 3, 13	1, 20 12, 3, 6 Heaut.	86 Phor. 5, 5, 10
11 5, 2, 43 15, 7,	Adel. 5, 3, 18	2, 2, 1 Adel. 4, 2,	Andria And. 1, 1, 46 1
7 Heaut. 2, 3, 67 1	amicos And. 1, 1, 39,	15 Phor. 1, 3, 11 1	1, 3, 10 13, 1, 3 1
2, 4, 3 13, 3, 8 1	41 12, 2, 36 Eunn.	3, 3, 23 Hec. 3, 1, 1	4, 5, 17
5, 1, 80 Adel. 4, 7,	1, 2, 69 12, 2, 48	amorem And. Per. 5 1	Andriæ And. Per. 2 1
31 Phor. 1, 3, 13 1	Heaut. 1, 2, 10,	1, 1, 105, 108,	1, 1, 58
5, 6, 45 15, 7, 61	Phor. 1, 5, 83 15,	128 12, 1, 7, 17,	Andriam And. Prol. 9,
Hec. 2, 2, 16 12, 1,	6, 3 Hec. 5, 2, 32	26 14, 1, 28 Eunn.	13
9, 36 12, 3, 3 14, 2,	amicum And. 4, 3, 3 1	5, 4, 4 15, 9, 8	Andrium And. 5, 4, 3
3 14, 4, 20 15, 5,	4, 6, 18 Eunn. 1, 2,	Heaut. 2, 3, 23, 110	Andro And. 1, 1, 43
24	68 Heaut. Prol. 24 1	Adel. Per. 6 12, 3,	Andrum And. 1, 3, 17 1
mentia Heaut. 5, 2,	3, 3, 8 Phor. 1, 2,	110 Phor. 3, 2, 33	5, 4, 21
21 Hec. 4, 4, 50	78 12, 2, 33 14, 2,	Hec. Per. 10 11, 2,	angebāt Heaut. Per. 3
mentiam And. 1, 3,	8 15, 1, 1	96 15, 1, 18	angeret Phor. 1, 3, 8
13	amicus And. 5, 6, 8	amores And. 5, 4, 10	Angiportum Eunn. 5,
net Eunn. 5, 9, 50	Eunn. 1, 2, 55 Adel.	amori Eunn. 5, 9, 45	2, 6 Adel. 4, 2, 37,
Adel. 3, 2, 42	3, 3, 87 14, 1, 13 1	Heaut. 1, 1, 8 12,	39 Phor. 5, 6, 52
netur Eunn. 5, 9, 22	4, 5, 11, 17 Phor.	4, 15 Hec. 1, 2, 43 1	anguis Phor. 4, 4, 26
nes And. 4, 2, 4 Eunn.	1, 1, 1 12, 1, 10 1	3, 1, 4 13, 4, 34 1	angulum Adel. 5, 2,
1, 2, 113 12, 3, 18	3, 2, 11 13, 3, 29	4, 2, 7	10
Adel. 1, 5, 5, 16 Adel.	Hec. 5, 1, 40	amoris And. 3, 3, 23	angustum Heaut. 4, 2, 2
4, 4, 47	amiserat Adel. 3, 2,	Eunn. 5, 2, 12 15,	aniculæ And. 1, 4, 4
ica And. 1, 3, 2	48	2, 59 Heaut. 4, 5,	aniculam Phor. 1, 2,
Eunn. 3, 2, 42 Heaut.	amissi Eunn. 2, 3, 1	53 Phor. 5, 5, 6	48
Per. 7 12, 3, 87 1	amississe Eunn. 4, 6,	amolimini And. 4, 2,	anhelantem Hec. 5, 3,
4, 3, 12 14, 8, 12 1	29	23	25
5, 1, 35 Adel. 2,	amissisti Eunn. 2, 3,	amovebo Adel. 4, 2,	animam Adel. 3, 2, 16,
45	29	14	26 13, 4, 52 Phor.
icæ Heaut. 1, 2, 14 1	amisti Eunn. 2, 2, 10	amoveris Hec. 4, 4,	4, 3, 56 15, 6, 28
5, 1, 11 13, 2, 23 1	Hec. 2, 2, 9	72	anime And. 4, 2, 2
			Eunn.

I N D E X

- Eun.* 1, 2, 15 *Heaut.* 3, 4, 26
animi And. Prol. 7 | 1, 1, 87 *Eun.* 2, 1, 16 | 2, 2, 43 | 5, 7, 14
Heaut. Per. 3 | 1, 1, 68 | 4, 4, 5 *Adel.* 3, 2, 12 | 4, 4, 1 | 4, 5, 32 *Phor.* 1, 4, 10
Hec. 1, 1, 46 | 3, 5, 57 | 4, 1, 19 | 4, 4, 6
animo And. Prol. 24 | 1, 5, 17, 38, 48 | 2, 1, 7 | 2, 3, 23 | 4, 1, 17, 22 | 4, 5, 55 | 5, 2, 1 | 5, 3, 8 | 5, 4, 18 *Eun.* 1, 2, 4, 8, 89 | 2, 1, 6 | 2, 3, 4 | 3, 1, 16 | 4, 2, 2 | 4, 6, 31 *Heaut. Prol.* 35 | 1, 1, 70 | 2, 4, 5 | 1, 3, 1, 29 | 4, 1, 17 | 4, 6, 18 | 5, 1, 39 | 5, 2, 6, 9 *Adel.* 1, 1, 5, 8, 47 | 2, 4, 20 | 3, 1, 10 | 3, 2, 40 | 3, 4, 55 | 3, 5, 1 | 4, 2, 4 | 4, 5, 21, 62 | 4, 7, 20 | 5, 3, 32, 66 | 1, 5, 6, 5 | 5, 7, 21 | 5, 8, 34
Phor. Prol. 30 | 1, 2, 88 | 1, 5, 15, 20 | 3, 1, 1 | 5, 1, 36 | 5, 4, 2 | 5, 7, 64, 71, 72 | 1, 5, 8, 31, 32 *Hec.* 2, 1, 4 | 2, 2, 28 | 3, 3, 29 | 3, 5, 22, 52 | 4, 1, 17, 33, 53 | 4, 4, 63 | 5, 1, 21
animos And. 5, 4, 9
Hec. 2, 2, 6
animum And. Prol. 18 | 1, 1, 29, 98 | 1, 2, 17, 22 | 1, 5, 26, 38 | 2, 1, 35 | 2, 2, 2 | 2, 3, 4 | 3, 3, 27, 40 | 4, 1, 22 | 5, 1, 15 | 5, 3, 12
Eun. Prol. 44 | 1, 2, 55 | 3, 1, 7 | 3, 2, 37 *Heaut. Prol.* 41, 43 | 1, 1, 48 | 1, 2, 34 | 1, 2, 21 | 2, 3, 126 | 2, 4, 10 | 3, 1, 69 | 3, 2, 31 | 3, 3, 9 | 4, 5, 43 | 5, 1, 72 | 5, 2, 2 | 5, 4, 5 | 5, 5, 19 *Adel.* 1, 1, 43 | 2, 2, 15 | 4, 3, 6, 11 | 5, 3, 43 *Phor. Prol.* 24 | 1, 3, 8 | 1, 5, 10 | 5, 2, 28 *Hec. Prol.* 5 | 1, 2, 24 | 2, 2, 22 | 2, 3, 41 | 3, 1, 12, 14, 17 | 4, 2, 27 | 4, 3, 2 | 4, 4, 36, 61, 67, 92 | 5, 1, 29 | 5, 2, 9 | 5, 3, 38
animus And. 1, 1, 67, 137 | 1, 5, 31 | 1, 4, 18 | 1, 5, 4, 75
Eun. 1, 2, 116 | 3, 5, 38 | 1, 4, 7, 46
Heaut. 1, 2, 20, 35 | 2, 2, 7 | 2, 3, 24 | 4, 1, 1, 24, 32 | 4, 2, 1 *Adel.* 2, 2, 18 | 3, 4, 46 | 4, 4, 3 | 5, 5, 51 *Phor.* 1, 3, 18 | 5, 1, 8 *Hec.* 1, 2, 92 | 3, 1, 31
anne And. 5, 2, 10
anni Eun. 2, 3, 25
annis Eun. 2, 2, 5
anno Adel. 5, 8, 15
annon And. 3, 5, 15 | 4, 5, 42 *Phor.* 5, 6, 12 *Hec.* 1, 2, 25 | 3, 5, 59 | 4, 1, 43 | 4, 4, 49
annona And. 4, 5, 7
annos Eun. 2, 1, 20 | 4, 4, 26 *Heaut.* 1, 1, 10 *Adel.* 5, 8, 8
Phor. 5, 8, 28 *Hec.* 4, 1, 40
annuo Eun. 3, 5, 31
anteo Phor. 1, 5, 17
antehac And. 1, 2, 16 | 2, 1, 7 | 1, 5, 4, 14
Heaut. 2, 3, 29 *Adel.* 1, 2, 6 | 2, 2, 42
Phor. Prol. 4
antevorterim Eun. 4, 5, 12
Antiphila Heaut. Per. 8, 11 | 2, 3, 17 | 2, 4, 1, 18 | 3, 8, 25, 24 | 4, 3, 13
Antiphilam Heaut. Per. 2, 6
Antipho Eun. 3, 5, 17, 26 *Phor.* 1, 2, 51 | 1, 3, 11 | 1, 4, 20, 25, 39 | 1, 5, 1, 24, 40, 48 | 3, 1, 1 | 3, 2, 17, 19, 43 | 3, 3, 16 | 4, 4, 25 | 5, 6, 14, 21, 43
Antiphone Phor. Per. 2 | 4, 3, 7
Antiphonem Phor. 1, 4, 15, 44 | 2, 2, 9 | 2, 4, 23 | 1, 5, 7, 25
Antiphoni Phor. 4, 2, 8 | 5, 6, 2
Antiphonin Phor. 5, 1, 26
antiqua Heaut. 3, 1, 26 *Adel.* 3, 3, 88
Hec. 1, 2, 17
antiquam Adel. 5, 3, 20 *Hec.* 5, 4, 17
antiquum And. 4, 6, 22 *Phor.* 1, 2, 17
Hec. 5, 4, 19
annuli Eun. 3, 4, 3
annulo Hec. 5, 3, 26
annulum Heaut. 4, 1, 37 *Hec. Per.* 3, 10 | 5, 3, 13, 27, 31 | 5, 4, 6
annulus Heaut. 4, 1, 40 *Hec.* 5, 3, 23
anum Adel. 5, 8, 16
Phor. 1, 2, 62 *Hec.* 2, 1, 34
anus Heaut. 2, 3, 28, 35, 37 | 3, 39 | 2, 3, 51 | 4, 1, 16
Adel. 4, 4, 7 *Phor.* 5, 1, 5 *Hec.* 4, 3, 15
anus deferta egens, ignota Phor. 5, 1, 24
anus paupercula Heaut. 1, 1, 44
apage Eun. 5, 2, 44
apagelis Eun. 4, 6, 18
aperi Adel. 2, 1, 13
aperiam Hec. 4, 4, 6
aperiant Adel. Prol. 23
aperis Eun. 2, 2, 53
aperiunt And. 4, 1, 8
aperuit Heaut. 2, 3, 35
aperte And. 1, 1, 24 | 1, 2, 31 | 3, 2, 13
Eun. 5, 1, 3 *Heaut.* 4, 3, 24 *Adel.* 4, 5, 30
Phor. 4, 3, 49 | 5, 7, 63
Appollinis And. 4, 2, 15
apparabantur And. 4, 1, 32
apparandi Phor. 4, 4, 20
apparando Adel. 5, 7, 2
apparare Heaut. 1, 1, 74 *Adel.* 5, 9, 8
apparari And. 3, 2, 34 | 4, 2, 7
apparata And. 5, 2, 6
apparatur Eun. 3, 5, 35
appareant Eun. 2, 18
apparentur And. 3, 15
apparet Eun. 3, 2, 3, 4, 3, 17 *Adel.* 5, 5, 22
appellabo Heaut. 4, 22
appellaret Heaut. 4, 30
appellaffis Phor. 5, 15
appellere Heaut. 2, 20
appello Phor. 5, 8, 3
applicant Heaut. 2, 3
applicasse Heaut. Prol. 23
applicat And. 5, 4, 22
Eun. 1, 2, 22
appone And. 4, 4, 4
apponi And. 2, 1, 38
apponitur Phor. 2, 28
apportas v. adportas
apporter And. 1, 1, 4
5, 4, 2 Heaut. 4, 25
apporto Phor. Prol. 4
apposcut Heaut. 4, 10
appositus Phor. 4, 56
apposuisse And. 4, 4
apposuisti And. 4, 2, 3, 24
apprehendit Phor. 6, 24
apprime Hec. 2, 2, v. adprime
approbat Phor. 4, 12
appropriat And. 3, 17
appuli And. 4, 6, 1
appulit And. Prol. 1
appulit animum
2, 6, 15
apti Heaut. 4, 3, 15
aqua Adel. 3, 3, 23
aquilæ Heaut. 3, 10
ara And. 4, 4, 5
aram Heaut. 5, 2, 2
arare Heaut. 1, 1, 39 | 4, 29, 56
arbitrabitur Phor. 1, 28
arbitrum Adel. 1, 43
arbitramini Phor. 5, 46
Hec. 2, 1, 18
abittamur Eun. 2, 38
arbitr

VOCABULORUM.

- arbitrare Eunn. 2, 2, 44
 Adel. 4, 5, 51 Phor.
 5, 6, 31
 arbitrari Eunn. 5, 6, 9
 Hec. 5, 6, 34
 arbitrer Adel. 2, 3, 5
 arbitrere And. 5, 4,
 17
 arbitretur And. 2, 1,
 16
 arbitrium Heaut. Prol.
 25
 arborator And. 1, 1,
 33 13, 3, 31 14,
 6, 17 15, 5, 3 Eunn.
 1, 2, 3, 92 12, 1,
 12 12, 3, 33 13, 1,
 19 13, 2, 38 15, 9,
 53 Heaut. 3, 1, 58 1
 5, 2, 32, 38 Adel.
 3, 3, 47 13, 4, 13 1
 4, 7, 30 15, 7, 21
 Phor. 5, 3, 31 Hec.
 1, 2, 13, 65 15, 3,
 31 Hec. 1, 2, 13,
 65 12, 1, 42 12, 2,
 14 13, 1, 19 13,
 3, 43 14, 2, 9 14,
 4, 37 15, 3, 7, 41
 Hec. 5, 3, 3
 rem Eunn. 1, 2, 16
 Heaut. 3, 4, 18 Hec.
 3, 4, 17
 cessor Eunn. 1, 2, 2
 cesseret Heaut. Per. 6
 archidemem Eunn. 2,
 3, 33
 archonidi Heaut. 5, 5,
 21
 archillis And. 1, 4, 1 1
 3, 2, 1
 deo Eunn. 1, 1, 17
 Adel. 3, 2, 12
 gentariam curam
 Phor. 5, 6, 47
 genti Heaut. 3, 3, 40
 Adel. 2, 1, 38 Phor.
 3, 3, 24 15, 3, 6 1
 5, 7, 62
 gento Heaut. 3, 3,
 42 14, 2, 4 14, 5,
 53 Adel. 2, 1, 50
 Phor. 4, 4, 1
 gentum Heaut. 2, 3,
 88 13, 2, 2 13, 2,
 23 14, 2, 11 14, 3,
 39 14, 4, 15 14, 5,
 29, 56 14, 6, 13,
 18 14, 7, 3 14, 8,
 9 15, 1, 20 Adel.
 1, 2, 38 12, 1, 25,
 41, 48 13, 3, 15,
 52, 56 14, 4, 19 1
 5, 9, 20 Phor. 1, 5,
 69 13, 2, 28, 46 1
 3, 3, 17 14, 2, 3 1
 4, 3, 74 14, 4, 15,
 19, 32 15, 2, 4, 13 15,
 3, 13 15, 4, 4 15, 5,
 1, 11 15, 6, 20, 49 1
 5, 7, 29, 42, 54
 argentum cudo Heaut.
 4, 4, 18
 argumento And. Prol.
 11 Adel. Prol. 6
 aridum Heaut. 3, 2,
 15
 armis Eunn. 4, 7, 19
 Heaut. 1, 1, 60
 arrhaboni Heaut. 3, 3,
 42
 arrideo Eunn. 2, 2, 19
 arridere Adel. 5, 4, 10
 arrige And. 5, 4, 31
 arripere Adel. 3, 2,
 18
 arripi Heaut. 5, 2, 48
 arripui Eunn. 3, 5, 23
 ars And. 1, 1, 4 Eunn.
 3, 2, 21
 arte And. 1, 1, 5 Heaut.
 2, 3, 125 Adel. 4,
 7, 23 Hec. Prol. 23
 artem Hec. Prol. 46
 Phor. Prol. 17
 arti Heaut. Prol. 48 Hec.
 Prol. 49
 articulo Adel. 2, 2, 21
 artificem Phor. 2, 1,
 34
 artis meretriciae Heaut.
 2, 1, 14
 artium Adel. 2, 3, 6
 aruspex Phor. 4, 4, 28
 ascendere Heaut. 4, 2, 5
 ascendit Adel. 4, 5, 69
 ascendo And. 2, 2, 19
 Asia Heaut. 1, 2, 6
 Asiam And. 5, 4, 33
 Heaut. 1, 1, 59, 65
 asine Adel. 5, 8, 12
 alinum Eunn. 3, 5, 30
 alinus Heaut. 5, 1, 4
 aspectas Eunn. 3, 5, 11
 aspernatur Phor. 2, 2,
 24
 asperum Heaut. 3, 1,
 49
 aspexeram Adel. 3, 3,
 19
 aspexerant Hec. 3, 3, 8
 aspexere Hec. 3, 3, 7
 aspexerit Heaut. 4, 5,
 25
 asperxit Eunn. 1, 2, 4
 Heaut. 4, 1, 43 Hec.
 3, 3, 16
 aspicias Eunn. 5, 1, 22
 aspicio And. 1, 1, 91
 asportabitur Phor. 3, 3,
 13
 assentandi Adel. 2, 2, 6
 asserrando Adel. 5, 9, 31
 asserrari Eunn. 2, 2,
 22 13, 2, 37
 assequere Phor. 5, 7,
 89
 assero Adel. 2, 1, 40
 asservandum v. Adser-
 vandum
 asservandus Heaut. 3,
 3, 33
 asservari Heaut. 4, 4,
 12
 assido v. adsidio
 assidue Heaut. Prol.
 39 13, 1, 53 Adel.
 Prol. 16 Hec. 2, 1,
 20
 assimulabimus Heaut.
 2, 3, 91
 assimulat Heaut. 5, 1,
 15
 assuefacere Adel. 1, 1,
 49
 assumitur Phor. 2, 1, 26
 ast Heaut. 1, 2, 37
 astare Heaut. 5, 2, 7
 astici Phor. 5, 6, 27
 astu And. 1, 3, 3 Eunn.
 5, 6, 17 Phor. 1, 4, 5
 asture Eunn. 3, 3, 5
 Phor. 5, 7, 78
 astutia And. 4, 3, 8
 astutiae Heaut. 4, 3, 32
 astutias And. 3, 4, 25
 astutum Heaut. 5, 1, 1
 astutus Heaut. 2, 1, 10
 Adel. 2, 2, 13
 atar And. 1, 1, 98 Eunn.
 4, 5, 1 Phor. 5, 5,
 70 Hec. 3, 4, 35
 atavo Phor. 2, 2, 48
 ater Phor. 4, 4, 25
 Athenacum Hec. 1, 2, 13
 Athenas And. 5, 4, 4
 Phor. Per. 6
 Athenis Phor. Per. 24
 atram Adel. 5, 3, 63
 atroci Hec. 3, 3, 17
 atrum Eunn. 5, 4, 17
 attamen And. 4, 1,
 11 14, 2, 28 Heaut.
 2, 1, 13
 attat Eunn. 2, 1, 22 14,
 6, 19
 attendere Phor. 5, 6,
 28
 attendi Hec. 2, 2, 25
 attendite Eunn. Prol. 44
 Phor. Prol. 24 Hec.
 Prol. 20
 attente Heaut. 1, 1, 14
 attenti Adel. 5, 8, 31
 attentiores Adel. 5, 3,
 48
 attentus fuit And. 2,
 3, 4
 Attica Eunn. Per. 3, 1,
 2, 30
 Atticam And. 1, 3,
 16 12, 4, 41 15, 2,
 18 Eunn. 4, 3, 35 15,
 9, 33 Phor. 1, 2, 64
 Atticus And. 5, 4, 21
 Eunn. Per. 10
 attigeris Phor. 2, 2, 91
 attigerit Eunn. 4, 6, 2
 attigisses Adel. 2, 1,
 24
 attigit Phor. 5, 8, 29
 Hec. Fer. 5 11, 2,
 61 -
 attinet And. 1, 2, 16
 Adel. 1, 2, 54 12,
 1, 32 13, 1, 9 13,
 3, 82 Phor. 3, 1, 17
 attinent Heaut. 1, 1, 24
 attinere And. 1, 1, 64
 Eunn. 4, 6, 6
 attingas And. 4, 5, 57
 attolle Eunn. 4, 6, 31
 attuleris Phor. 3, 2, 47
 Hec. 5, 4, 1
 attulerunt Heaut. 4, 4,
 23
 attuli Phor. 4, 3, 74
 Hec. 5, 3, 9
 attulisti Hec. 3, 5, 12
 attulit And. 4, 5, 9
 Eunn. 1, 2, 43
 au And. 4, 5, 12, 42
 Eunn. 4, 3, 13 15, 2,
 60 Phor. 5, 1, 28 1
 5, 3, 20 Hec. 2, 2, 7
 avara Eunn. 5, 4, 5
 avare Heaut. Prol. 48
 Hec. Prol. 49
 avaritia Phor. 2, 2, 11
 avarus kno Heaut.
 Prol. 39
 auctor Adel. 4, 5, 37
 auctore Eunn. 5, 6, 12
 auctores And. Prol. 19
 Adel. 5, 8, 16 Phor.
 4, 3, 20
 auctoritas Hec. Prol. 2,
 39
 auctoritati Hec. Prol. 8,
 40
 auctoritatem Eunn. 2, 3,
 97
 auctus Heaut. 4, 1, 15
 Hec. 3, 1, 54
 aucupes Eunn. 2, 2, 26
 Ff aucu-

I N D E X

- aucupium *Eun.* 2, 2, 16
 audacem *And.* 4, 5, 30
Eun. 4, 4, 41
 audacia *Eun.* 3, 3, 19
 5, 5, 16 *Phor.* 1, 4, 41
 5, 7, 84
 audaciam *And.* 1, 3, 12
Eun. 5, 2, 61
 6, 24 *Phor.* 1, 2, 84
 12, 2, 11
 audaciam impudentem *Heaut.* 2, 3, 77
 audacis *Phor.* 1, 3, 4
 audacissime *Eun.* 5, 5, 6
Phor. 3, 3, 28
 audacter *Heaut.* 1, 1, 6
Phor. Prol. 11
 audax *Phor.* 1, 5, 13
 audax facinus *And.* 2, 3, 27
 audeam *And.* 3, 5, 7
Heaut. 3, 3, 14
 audeas *Phor.* 5, 1, 32
 audeat *Heaut.* 5, 1, 52
 audebam *Adel.* 4, 2, 28
 audebit *Adel.* 1, 2, 51
bis.
 audeo *And.* 3, 2, 25
Hec. 2, 2, 8
 audere *Eun.* 4, 1, 5
 auderet *Heaut.* 5, 1, 80
 audet *Eun.* 4, 3, 16
 5, 4, 37
 audi *And.* 2, 1, 29
 2, 5, 9
 13, 4, 11
 4, 1, 36
 15, 2, 19, 20
 15, 3, 23
Heaut. 5, 1, 28
Adel. 2, 1, 6
 30 *Phor.* 3, 2, 12
 14, 4, 18
 15, 8, 48
Hec. 3, 5, 60
 audiam *And.* 5, 3, 23
Heaut. 5, 4, 8
Adel. 1, 2, 48
Phor. 2, 2, 61
 audiamus *Eun.* 5, 9, 38
 audias *And.* 5, 2, 13
Eun. 3, 5, 14
Phor. 5, 2, 3
Hec. 5, 1, 38
 audiendo *Heaut.* 1, 1, 62
 audiens *Phor.* 5, 1, 51
 audieram *Eun.* 4, 3, 22
 audieras *Eun.* 3, 1, 38
Phor. 4, 1, 7
 audieris *And.* 5, 4, 20
 audierit *Phor.* 1, 4, 8
 audies *And.* 1, 1, 21
 76
 13, 3, 47
Eun. 3, 5, 23
Phor. 1, 4, 42
 15, 1, 38
Hec. 1, 2, 102
 audiet *And.* 5, 4, 17
 audin *And.* 1, 5, 65
 5, 2, 24
Eun. 4, 4, 30
 14, 7, 39
 15, 9, 7
Hec. 1, 2, 3
 audierat *And.* 1, 2, 6
 audio *And.* 1, 5, 5
 12, 5, 12
 13, 1, 7
 13, 3, 20
 13, 4, 13
 14, 5, 48
 15, 2, 22
 1, 5, 4, 34
Eun. 2, 3, 77
 15, 9, 30
Heaut. 2, 3, 3
 13, 5, 12
 1, 4, 3, 4
 16
 15, 5, 12, 13
Adel. 2, 2, 2
Phor. 1, 1, 5
 11, 3, 8
 11, 5, 6, 59
 13, 1, 19
 13, 2, 1
 13, 5, 4
 15, 7, 54
Hec. 3, 2, 1
 audire *And.* 1, 3, 12
Eun. 2, 2, 1
Phor. 3, 2, 2
 audirem *Eun.* 3, 5, 26
 audiret *Adel.* 3, 4, 7
 audis *Phor.* 1, 2, 86
 audisse *Eun.* 1, 2, 35
 audisset *Phor.* Prol. 20
 audisti *Heaut.* 3, 1, 20
 4, 3, 7
 14, 4, 9
Phor. 2, 1, 15
Hec. 4, 1, 35
 15, 2, 18
Adel. 3, 4, 21
 audistin *And.* 1, 5, 67
Heaut. 4, 3, 6
Phor. 4, 1, 11
 14, 3, 7
 audistis *Phor.* 2, 2, 2
 audit *Adel.* 4, 1, 19
Hec. 4, 2, 24
 audivere *And.* 5, 4, 29
 adivi *And.* 1, 4, 1
 2, 1, 7
 12, 2, 31
 1, 3, 4
 214, 5, 45, 46
 15, 2, 17
 15, 4, 25, 44
Eun. 1, 2, 25
 13, 1, 32
 14, 3, 21
 15, 1, 2
 15, 9, 6
Heaut. 1, 2, 6
 12, 3, 31
 13, 2, 48
 14, 4, 10
Adel. 3, 4, 11
 4, 5, 45
 14, 7, 11
Phor. 1, 2, 99
 14, 1, 10
 15, 6, 27, 31, 38
Hec. 2, 1, 22
 13, 1, 37
 13, 5, 3, 18
 audivisse *Hec.* 4, 1, 2
 audivit *And.* 1, 2, 3
 3, 1, 17
Heaut. 3, 2, 6
Adel. 3, 4, 5
 audite *Eun.* 5, 9, 37
 auditum *And.* 3, 3, 20
Phor. 2, 2, 85
 audituras *Phor.* 5, 7, 67
 audiundum *Heaut.* 2, 3, 80
 avellere *Eun.* 3, 3, 14
Hec. 4, 1, 30
 avelli *And.* 3, 3, 21
 avenit *Phor.* 2, 2, 13
 aufer *Eun.* 4, 4, 58
Adel. 5, 8, 14
Phor. 1, 4, 46
 13, 3, 26
 1, 5, 6, 18
 auferam *Eun.* 4, 1, 13
 auferant *And.* 5, 6, 15
Phor. 5, 7, 62
 auferent *Adel.* 3, 4, 8
 auferet *And.* 3, 5, 4
Heaut. Per. 10
Phor. 1, 1, 15
 aufero *Phor.* 3, 2, 28
 auferre *Adel.* 2, 2, 14
 auferretur *Heaut.* 4, 8, 9
 auferre *And.* 1, 1, 1
 aufugerim *Hec.* 3, 4, 10
 aufugistin *Eun.* 5, 2, 12
 auge *Eun.* 3, 1, 45
 augeam *Adel.* 1, 2, 65
 augeat *Adel.* Prol. 15
 augefcit *Heaut.* 3, 1, 14
 avehat *Adel.* 4, 5, 19, 20
 avibus *Hec.* 3, 1, 6
 avidæ *Eun.* 5, 4, 16
 avidior *Eun.* 1, 2, 51
 avidum *Heaut.* 3, 2, 15
 avis *And.* 4, 5, 42
 aureis *And.* 5, 4, 31
 aurem *Phor.* 5, 6, 28
 5, 8, 41
 aurem utramvis *Heaut.* 2, 3, 101
 aures *Heaut.* 2, 3, 89
Hec. 3, 5, 31
 aureum *Eun.* 3, 5, 37
 auri *Phor.* 1, 2, 18
 auribus *Phor.* 3, 2, 21
Hec. 3, 3, 3
 auro *Heaut.* 2, 3, 47
 3, 1, 43
 aurum *Eun.* 4, 1, 3
 14, 4, 58
Heaut. 2, 3, 7, 11
 14, 5, 30
 14, 8, 14
 15, 1, 20
 aufam *Hec.* 4, 1, 47
 aurespex *Phor.* 4, 4, 28
 aufulta *And.* 3, 3, 4
 4, 5, 45
Eun. 1, 2, 20
Heaut. 4, 5, 23
 5, 1, 17
Adel. 1, 2, 33
 14, 5, 45
 15, 3, 20
Phor. 1, 2, 12
 5, 8, 7
 aufcultandi *Adel.* 3, 3, 66
 aufcultare *Heaut.* 3, 3, 24
Adel. 5, 7, 8
 aufcultas *Adel.* 5, 8, 11
 aufcultaverim *And.* 1, 39
 aufcultem *And.* 1, 3, 20
 aufculto *And.* 3, 3, 1
 aufim *Eun.* 5, 2, 46
 65
 aufpicato *And.* 4, 6, 5
 aufsum *Eun.* 4, 3, 2
 5, 9, 15
 aufus *Heaut.* 1, 1, 12
 aufus sum *Hec.* 3, 1, 2
 aufiliarier *Heaut.* 5, 50
Adel. 2, 4, 9
 auxilii *And.* 2, 1, 1
Adel. 3, 2, 2
 auxilio *Heaut.* 5, 2, 1
 auxilium *And.* 1, 115, 2, 1, 19
Adel. 2, 1, 1
Phor. 5, 1, 1
 B.
 B Abylo *Adel.* 5, 17
 Bacchidem *Heaut.* Prol. 5
 12, 3, 70
 14, 18
 14, 5, 9
 14, 5, 16
 15, 8
Hec. 1, 2, 39
 82
 14, 4, 97
 15, 6, 14
 Bacchidi *Heaut.* 4, 43
 15, 5, 6
Phor. 4, 1, 1, 3
 2, 94
 Bacchidis *Heaut.* 4, 22
Hec. Per. 9
 1, 2, 27
 Bacchis *Heaut.* Prol. 7
 14, 1, 41
 14, 44
 14, 4, 14
 14, 17
 15, 1, 3
Hec. Per. 10
 1, 23
 15, 1, 5, 6
 2, 4, 19
 15, 4, 1
 balneis *Phor.* 2, 1, 1
 beasti *And.* 1, 1, 7
 beatus *Phor.* 1, 3, 1
 beo *Eun.* 2, 2, 48
 belli *Heaut.* 1, 1, 14
 bellissimum *Adel.* 4, 51
 bello *Adel.* Prol. 20
 bellum *And.* 5, 4, 1
Eun. 1, 1, 16
 bellua *Eun.* 4, 4, 1
Phor. 4, 2, 11
 belluas *Eun.* 3, 1, 1

VOCABULORUM.

- ene parta *Phor.* 5, 3, 5
 ene subducta *Adel.* 5, 4, 1
 enedicat *Adel.* 3, 2, 2
 enedictis *Phor. Prol.* 20
 enedicunt *Adel.* 5, 4, 11
 ene fluxint *Adel.* 5, 7, 20
 eneficii *And.* 1, 1, 17
 eneficio *Eun.* 1, 2, 69
Adel. 1, 1, 47
 eneficio vero *Heaut.* 2, 4, 14
 eneficiū *And.* 5, 1, 5
Eun. 5, 2, 32
Adel. 2, 3, 1
Phor. 2, 1, 22
 13, 2, 8
 13, 3, 5
 enevolens *Phor.* 1, 2, 7
 enevolentia *Heaut.* 1, 1, 63
 enigne *Adel.* 5, 4, 24
Phor. 5, 8, 62
 enignitatem *Eun.* 1, 1, 34
Hec. 2, 2, 21
 enignitatis *And.* 5, 1, 7
 enigno *Hec.* 3, 5, 22
 5, 2, 2
 15, 3, 39
 enignos *Phor.* 5, 2, 2
 enevolū *Hec.* 5, 1, 35
 enas *Phor.* 2, 1, 28
 enere *And.* 3, 2, 4
 eneris *Heaut.* 3, 2, 8
Eun. 4, 5, 1
 eni *And.* 2, 6, 9
 enium *Eun. Per.* 6
 2, 101, 102, 104, 107, 110
 12, 2, 15, 4, 8
 enium *Hec.* 1, 2, 12
Phor. 5, 3, 6, 7, 8
Heaut. 1, 1, 80
Phor. 2, 59
Hec. 3, 2, 8
 ende *Adel.* 5, 4, 24
Phor. 1, 5, 22
 endior *Hec.* 5, 4, 21
 enditiis *Hec.* 1, 1, 1
 enum *Heaut.* 4, 2, 6
 ena *And.* 1, 1, 70, 12
 1, 2, 33
 11, 5, 14, 5, 4
Eun. 2, 23
 15, 9, 19
Heaut. 1, 2, 19, 22
 15, 13
 14, 7, 13
 15, 69
 15, 5, 6
Adel. 5, 3, 24
Phor. 2, 3, 13
 3, 23
 16
Hec. 3, 3, 16
 bonan' fide? *Heaut.* 4, 5, 13
 bona forma *And.* 2, 5, 17
 bonæ *Adel.* 5, 3, 50
 bonam *Eun.* 1, 2, 43
Heaut. 4, 3, 26
Phor. 1, 2, 65
 bona *Eun. Prol.* 8, 37
 12, 3, 3
Phor. 2, 1, 28
Hec. 5, 1, 13
 bone *And.* 5, 2, 5
Eun. 5, 2, 11
Adel. 4, 2, 18
Phor. 1, 5, 57
 bone vir *And.* 3, 5, 10
 boni *And.* 2, 2, 1
 12, 3, 24
 14, 3, 5
 15, 6, 4
Eun. 2, 1, 19
Heaut. 2, 3, 13, 102
 14, 5, 15, 40
Adel. 3, 3, 86
 14, 5, 54
 14, 7, 4
Phor. 1, 2, 57
 4, 4, 17
Hec. 5, 4, 11, 33, 39
 bonis *Phor. Prol.* 1, 8
Heaut. 4, 1, 39
Phor. 1, 2, 65
 bono *And.* 5, 4, 36
Eun. 1, 2, 4
Adel. 2, 4, 20
 13, 5, 1
 4, 2, 4, 14, 5, 62
 5, 9, 30
 bono animo *Heaut.* 4, 6, 18
Phor. 5, 7, 72
 bono animo es *Phor.* 5, 7, 72
 bonorum *Heaut. Prol.* 20
Phor. 2, 2, 27
 bonos *Heaut.* 2, 4, 8
Phor. 5, 2, 2
 bonum *And.* 4, 3, 2
Eun. 5, 3, 9
Heaut. 4, 1, 29
Phor. 1, 2, 81
 12, 3, 11
 bonum ingenium *And.* 3, 1, 8
 bonus *And.* 5, 4, 12
Eun. 4, 3, 17
Adel. 3, 4, 30
 15, 6, 9
 5, 8, 28
 15, 9, 4
Phor. 4, 3, 33
 breve *Hec.* 5, 4, 2
 brevem *Eun.* 3, 5, 57
 brevi *Heaut.* 5, 2, 2
 brumam *Phor.* 4, 4, 28
 Byrria *And.* 2, 1, 11, 14, 23, 33
 Byrriam *And.* 2, 2, 20
 C.
 Cadaverosa *Hec.* 3, 4, 27
 cadit *And.* 4, 7, 22
 15, 3, 14
 cadunt *Adel.* 4, 1, 20
 Cæcilii *Hec. Prol.* 14
 cæderes *Eun.* 4, 7, 17
 cæpisti *Adel.* 2, 1, 36
 cæsiā *Heaut.* 5, 5, 18
 cæsius *Hec.* 3, 4, 26
 cæsum *Adel.* 1, 2, 28
 cæteri *Eun.* 3, 4, 6
Phor. 4, 3, 19
 cæteris *Hec.* 4, 2, 25
 cæteros *Adel.* 3, 2, 21
 cæterum *Adel.* 4, 7, 18
 cæterarum *Adel.* 4, 5, 61
 calamitas *Eun.* 1, 1, 34
Heaut. 2, 4, 15
Hec. Prol. 2, 30
 calamitatem *Hec. Prol.* 102
 14, 5, 15, 40
 31
 calces *Phor.* 1, 2, 28
 calcibus *Eun.* 2, 2, 53
 calefces *Eun.* 1, 2, 5
 calidum *Eun.* 2, 2, 87
 calleo *Heaut.* 3, 2, 37
Adel. 4, 1, 17
 callide *And.* 1, 2, 30
Adel. 3, 3, 63
 Callidemidem *Hec.* 3, 4, 18
 Callidemides *Hec.* 5, 3, 6
 callidiore *Phor.* 1, 4, 51
 callidiorem *Phor.* 4, 2, 1
 calliditates *Heaut.* 5, 1, 14
 callidum *Eun.* 5, 7, 10
 callidum consilium *And.* 3, 4, 10
 callidus *And.* 1, 2, 27
 canes *And.* 1, 1, 50
Phor. Prol. 7
 canis *Eun.* 4, 7, 33
Phor. 3, 2, 10
 14, 4, 25
 cantabat *Heaut.* 2, 3, 19
 cantharam *And.* 4, 5, 30
 cantent *Adel.* 5, 7, 7
 cantilenam *Phor.* 3, 2, 10
 10
 cape *Eun.* 3, 5, 47
 14, 6, 29
Heaut. 4, 7, 3
Phor. 1, 2, 102
 15, 7, 57
 capere *And.* 5, 2, 29
Eun. 1, 1, 53
 13, 5, 66
Phor. 5, 4, 9
 caperem *Phor.* 2, 2, 23
 caperes *Eun.* 3, 5, 25
 caperet *Hec.* 4, 2, 4
 capi *Hec.* 1, 1, 16
 capiam *Eun.* 5, 2, 28
Phor. 1, 3, 15
 capias *Eun.* 2, 3, 76, 79
 capiebat *Phor.* 5, 3, 7
 capient *Heaut.* 2, 3, 13
 capiet *Eun.* 2, 3, 74
 15, 4, 3
 capillo *Eun.* 4, 3, 4
 capillum *Eun.* 5, 2, 21
 capillus *Phor.* 1, 2, 56
 capillus passus *Heaut.* 2, 3, 49
 capio *Eun.* 5, 6, 1
Heaut. 5, 2, 6
Adel. 5, 4, 22
 capit *And.* 4, 3, 4
Eun. 3, 1, 58
Hec. 3, 2, 9
 capit exemplum *And.* 4, 1, 27
 capitalia *Adel.* 4, 7, 5
 capite *Heaut.* 5, 4, 12
Adel. 3, 2, 18
 capiti *Hec.* 3, 1, 54
Phor. 3, 2, 6
 capitis *And.* 4, 1, 53
Phor. 4, 3, 26
 capitulum lepidissimum *Eun.* 3, 3, 21
 capiundos *And.* 4, 2, 12
 capiundus *Phor.* 5, 6, 51
 caprificus *Adel.* 4, 2, 38
 capram *Heaut.* 3, 3, 47
 captant *Phor.* 5, 5, 29
 capter *And.* 1, 1, 143
 captent *And.* 2, 4, 1
Hec. 1, 1, 16
 captum *Eun.* 1, 1, 29
Adel. Per. 4
 captus est *And.* 1, 1, 55
Adel. 3, 4, 34
 caput *Eun.* 4, 7, 33
 15, 8, 4
Heaut. 2, 3, 44
 14, 5, 14
Adel. 2, 2, 37
 12, 3, 8
 14, 2, 29
 13, 9, 9
 caput huic rei *And.* 2, 6, 27
 caput ridiculum *And.* 2, 2, 34
 cara *Phor.* 2, 1, 30
 caram *And.* 1, 5, 38
 cara'st *And.* 4, 5, 7
 caræ *Adel.* 1, 2, 49
 carbo *Adel.* 5, 3, 63
 carcer *Phor.* 2, 26
 caream *Eun.* 1, 2, 46
 2, 1, 17
 careat *Hec.* 4, 4, 41
 1
 ff 2 carq

I N D E X

- careo *Heaut.* 2, 3, 16
 carendum *Heaut.* 2, 4, 20
 carens *Heaut.* 1, 1, 85
 Caria *Heaut.* 3, 3, 47
 cariorum *Eun.* 1, 2, 121
 carissimum *Eun.* 5, 4, 5
 carius *Adel.* 1, 1, 14
Eun. 2, 1, 5
 carpm *Adel.* 4, 2, 57
 carnufex *And.* 1, 2, 12
 4, 1, 27 15, 2, 11
Eun. 4, 4, 3 *Adel.* 3, 3, 9 15, 2, 2
 carum *Adel.* 1, 1, 24
 casam *Phor.* 5, 2, 3
 catus *And.* 5, 2, 13
 caudex *Heaut.* 5, 1, 4
 cave *And.* 1, 2, 34 1
 1, 5, 65 14, 5, 14,
 21 12, 3, 29 *Eun.* 4, 6, 12, 29 *Heaut.* 1, 2, 12 12, 3, 61 1
 4, 6, 23 15, 4, 8, 9
Adel. 2, 1, 16 13
 4, 12 *Phor.* 2, 2, 51 1
 5, 1, 37 15, 8, 4
 cavebo *Adel.* 4, 2, 12 14, 5, 77
 cavendum *Eun.* 5, 2, 44
 caveo *Heaut.* 4, 4, 8
 cavere *Eun.* 4, 6, 23
 caves *Heaut.* 2, 2, 61
 5, 3, 1 15, 1, 59
Adel. 2, 1, 19
 cavit *And.* 2, 6, 13
Eun. 4, 2, 12
 causa *And.* 1, 1, 84,
 88, 123, 131 12, 3,
 18 14, 1, 19 14, 5,
 33 15, 1, 18 15, 4,
 1, 42 *Eun.* 1, 2,
 122 13, 2, 28 13,
 5, 27 14, 1, 9 15,
 2, 39 15, 9, 40
Heaut. *Prol.* 41 11,
 1, 35 11, 2, 77 12,
 3, 48, 95 13, 2,
 36 14, 1, 36 14, 3,
 8 14, 6, 22 15, 2,
 36 15, 4, 13 15, 5,
 23 *Adel.* 4, 1, 7
Phor. 1, 1, 6 12, 2,
 57, 59 13, 1, 8 13,
 3, 11 14, 1, 14,
 4, 14 15, 7, 7, 35
Hec. *Prol.* 28, 55 1
 1, 2, 5, 30, 115 12,
 1, 36, 38 12, 2, 13,
 17 13, 1, 3, 29,
 51 13, 2, 7, 13 14,
 2, 4 14, 2, 11, 17,
 73 14, 4, 3, 71 1
 5, 3, 31
 caulae *And.* 1, 1, 111 1
 1, 2, 65 *Adel.* 4, 1,
 15 *Phor.* 5, 6, 35
Hec. 3, 4, 12
 causam *And.* 1, 5, 23
Eun. 3, 3, 6 15, 6,
 30 *Heaut.* 4, 1, 11
Adel. 2, 1, 40, 41 1
 4, 5, 42 *Phor.* 1, 4,
 49 11, 5, 4, 36, 42,
 48, 62 15, 5, 8
Hec. *Prol.* 55 11,
 2, 111 13, 3, 22 1
 3, 5, 2 14, 1, 25 1
 4, 4, 55, 58
 causam justam *Heaut.*
Prol. 41
 causas *Eun.* 1, 2, 58
Hec. 4, 2, 2
 cautio est *And.* 2, 3,
 26 *Adel.* 3, 3, 67
 cautim *Heaut.* 4, 8,
 30
 cautius *Hec.* 5, 1, 12
 cautus *Phor.* 4, 5, 3
 ceciderit *Adel.* 1, 1,
 12
 cecinit *Phor.* 4, 4, 27
 cedimus *Heaut.* 2, 3, 1
 cedo *And.* 1, 1, 123 1
 2, 3, 9, 15 14, 2,
 22 14, 4, 19 14, 5,
 24 *Eun.* 1, 2, 82 14,
 7, 6 15, 5, 8 *Heaut.* 2, 3, 91, 92 13, 1,
 84 13, 3, 36 14, 1,
 49 14, 7, 4 14, 8, 5
Adel. 1, 2, 43 13,
 4, 38 14, 5, 54 *Phor.* 1, 4, 20 12, 1, 7,
 15 12, 2, 51 13, 3,
 17 14, 3, 11, 37 1
 5, 6, 17 15, 7, 42,
 43, 57 *Hec.* 3, 5, 8 1
 4, 4, 73, 86 15, 1,
 27
 celabat *Adel.* *Per.* 5
 celabitur *Heaut.* 4, 3,
 10
 celare 4, 1, 15, 61
Phor. 5, 7, 66
 celaret *Heaut.* *Per.* 9
Hec. 3, 3, 24
 celari *Eun.* 2, 3, 3 *Phor.* 1, 4, 4 *Hec.* 3, 3,
 14
 celas *Hec.* 3, 1, 40
 celasse *Hec.* 4, 4, 35
 celat *Hec.* *Per.* 8
 celata *Heaut.* 4, 3, 20
 celaros *Hec.* 4, 4, 23
 celatum *And.* 1, 1, 105
 celavi *And.* 3, 4, 6
 celem *Heaut.* 3, 1, 5
Hec. 3, 4, 31
 celere *Phor.* 1, 4, 1
 celer *Heaut.* 4, 3, 27
Adel. 1, 1, 29
 celeretur *Phor.* 5, 4, 6
 celerum *Phor.* 4, 4, 13
 cellam *Adel.* 4, 2, 13
 cellulam *Eun.* 2, 3,
 17
 cenam *And.* 2, 6, 22
Eun. 2, 2, 6, 28 13,
 5, 32 *Heaut.* 1, 1,
 74, 118 11, 2, 8 1
 3, 1, 46 *Phor.* 5, 8,
 64
 cenant *Eun.* 5, 4, 14
 cenavit *And.* 1, 1, 62
 censeas *Heaut.* 3, 3, 9 1
 5, 3, 20
 censent *And.* 1, 5, 21
Eun. 2, 1, 11 *Adel.* 4, 2, 40 *Phor.* 5, 6,
 35 *Heaut.* 3, 3, 40
Hec. 4, 4, 40
 censent *Heaut.* 2, 1, 2
 censeo *Eun.* 2, 1, 1, 8,
 42 *Heaut.* 3, 3, 27 1
 5, 5, 11 *Adel.* 2, 1,
 39 15, 3, 55 15, 8,
 5 *Phor.* 1, 2, 52 12,
 2, 8 12, 3, 17
 censet *And.* 3, 2, 25 1
 3, 3, 13, 46 14, 4,
 55 14, 5, 22 15, 2,
 12 *Eun.* 4, 5, 52
Heaut. 3, 1, 53 14,
 3, 38 *Adel.* 4, 3,
 10 14, 5, 22 *Phor.* 2, 1, 13 *Hec.* 4, 1,
 13, 32 14, 4, 53
 censuit *Heaut.* 2, 11
 centies *Heaut.* 5, 1, 8
 centurio *Eun.* 4, 7, 6
 ceperat *Eun.* 3, 1, 14
 cepere *Heaut.* 3, 1,
 94
 ceperit *And.* 1, 3, 8
 cepi *Heaut.* 5, 2, 11 1
 3, 4, 19
 cepisti *Phor.* 1, 2, 23
 cepimus *Heaut.* 2, 3,
 25 14, 1, 22
 cepisse *Hec.* 1, 2, 14 1
 2, 2, 22
 cepit *And.* 1, 2, 21
Eun. 3, 1, 34
 cerebro *Adel.* 3, 2,
 19
 cerebrum *Adel.* 4, 2,
 32 15, 2, 7
 Cerere *Eun.* 4, 5, 6
 cerneret *And.* 1, 1, 108

V O C A B U L O R U M.

- ceras And.* 1, 1, 94, *Chryside And.* 1, 1, 79
Chrysidem And. 1, 1, 17
ceris Hec. 2, 1, 33
ceros Adel. 3, 3, 22
Eun. 3, 2, 28
cerum Eun. 1, 2, 71
3, 1, 61 Heaut. 4, 5,
19 Adel. 2, 1, 131
5, 5, 54 Phor. 1, 2,
91
charea Eun. 2, 3, 471
3, 5, 1014, 4, 29,
3915, 1, 7, 815,
2, 25, 32, 41, 54,
6215, 4, 115, 5,
1515, 8, 56
chream Eun. 3, 4,
214, 4, 45
chreine And. 2, 1, 5,
2512, 2, 814, 1,
1815, 6, 10
chriini Heaut. 4, 4,
10
chriminum And. 2, 1,
18
chreme And. 3, 3, 6,
8, 2914, 5, 4415,
2, 2715, 3, 2415,
4, 3, 28, 43 Eun. 4,
6, 12 Heaut. 1, 1,
23, 42, 6513, 1,
27, 8213, 2, 7, 451
3, 3, 24, 3114, 1,
3114, 5, 39, 471
4, 8, 19, 2215, 1,
2115, 5, 5, 8 Phor.
4, 1, 1114, 5, 815,
7, 23, 67, 91
chremem And. 3, 2,
46 Eun. 4, 4, 5615,
2, 70 Phor. 1, 2, 131
5, 6, 25
chremes And. Per. 101
1, 1, 11711, 5, 61
2, 3, 2, 17, 34, 441
5, 2, 5, 1315, 3,
3115, 4, 14, 471
5, 6, 6, 12 Eun. 3,
2, 4813, 3, 25,
2914, 1, 314, 5,
3, 46 Heaut. 1, 1,
9614, 1, 1814, 8,
315, 1, 2, 1015, 5,
8 Phor. Per. 3, 61
5, 8, 3, 14
chremetem And. 2, 2,
2413, 1, 1413, 3,
11
chremeti Phor. 5, 8,
37
chremetis And. Per.
511, 5, 12 Phor.
Per. 1
chremis And. 2, 2, 31
11
clamantem Adel. 1, 1,
4, 5, 41 Adel. 1, 1,
44
clamare Adel. 3, 3, 53
clamas Adel. 4, 7, 9
clamat And. 3, 2, 11
Adel. 5, 3, 5
clamem Adel. 5, 3, 3
clamitans And. 1, 1,
117 Adel. 2, 5, 35
clamitas And. 4, 5, 28
clamitent And. 4, 6, 19
clamo Adel. 3, 3, 26
clamor Hec. Prol. 35
clamorem Hec. 3, 1, 371
3, 3, 52
clamore summo Heaut.
Prol. 40
clanculum Eun. 2, 3,
1713, 1, 2113, 5,
40, 45 Heaut. 3, 1,
63 Adel. 1, 1, 27,
Phor. 5, 6, 33
clara Hec. 5, 4, 1
clare And. 4, 5, 15
Hec. 2, 2, 11
claudier And. 3, 3, 41,
Eun. 1, 2, 84
clemens And. 1, 1, 9
Adel. 5, 4, 10
clementi Hec. 3, 5, 22
clementia Adel. 5, 4, 7,
cliens Adel. 4, 1, 13
clientelam Eun. 5, 9, 9
Clinia Heaut. Per. 6,
1211, 1, 5311, 1,
2, 1, 1312, 1, 51
2, 3, 2, 23, 38, 54,
68, 11913, 1, 221
3, 2, 1414, 3, 10,
1714, 5, 2015, 1,
94
Cliniæ Heaut. 3, 2, 41
5, 1, 11, 26
Cliniam And. 1, 1, 59
Heaut. Per. 114, 6,
17
Clitipho Heaut. Per. 9,
1211, 2, 3512, 3,
3, 32, 80, 94, 1121
3, 3, 14, 1814, 4,
514, 7, 115, 1,
3115, 2, 7, 1415,
4, 1415, 5, 13
Clitiphonis Heaut. Per.
1114, 3, 19, 251
4, 5, 1914, 8, 11
Clitiphonem Heaut. Per.
5
clivos Adel. 4, 2, 36
coacta And. 1, 1, 45
coacti And. 4, 1, 8
coactum And. 1, 5, 40
Phor. 1, 4, 37
coactus And. 4, 1, 341
coegi Heaut. 1, 1, 94
coegit Phor. 1, 5, 6, 8
cælum Heaut. 4, 3, 41
Adel. 5, 3, 4
coemisse Adel. 2, 2, 17
cæna Phor. 2, 1, 28
cænam Eun. 2, 2, 35
cænxæ Heaut. 1, 2, 36
cæperam Heaut. 5, 5, 9
cæperas Phor. 5, 3, 31
cæperis Eun. 4, 7, 30
cæpi And. 5, 1, 2, *Eun.*
3, 5, 20, 3814, 2,
1 Heaut. 1, 1, 47,
7612, 3, 32, 861
4, 5, 39 Adel. 4, 1,
6 Phor. 1, 2, 25, 281
5, 6, 28 Hec. Prol. 18,
3311, 2, 11915,
3, 29
cæpit Eun. 1, 2, 361
2, 2, 3015, 5, 3
Heaut. 1, 1, 4513,
1, 38 Adel. 3, 3, 53
Phor. 1, 2, 32, 61.
Hec. 1, 2, 104
cæptas Eun. 5, 8, 1
cæptat Phor. 4, 3, 21
cætera Adel. 2, 4, 21
cæterum Hec. 3, 3, 31
cogam Phor. 5, 6, 50
Hec. 2, 2, 1 *Adel.* 5,
3, 65
cogere And. 3, 2, 501
4, 1, 30 Hec. 2, 2, 26
coges Adel. 2, 1, 39
cogis Hec. 4, 5, 52
cogit Adel. 3, 4, 44
Hec. 4, 1, 56
cogita Eun. 1, 1, 111
5, 9, 43 Heaut. 4,
1, 25
cogitabam And. 1, 1,
83
cogitandi And. 1, 2,
11
cogirandum Phor. 1,
5, 10
cogitaras Eun. 3, 1, 6
cogitare Eun. 4, 2, 3,
8 Heaut. Prol. 141
1, 1, 76 Adel. 3, 5,
32
cogitas And. 5, 1, 7
Eun. 1, 1, 1914, 7,
215, 2, 58 Heaut.
2, 2, 1013, 1, 601
3, 3, 46
cogitar Heaut. 4, 1, 28
And. 5, 3, 6 *Adel.*
1, 1, 5, 7
cogitata Phor. 2, 1, 53
cogitatu

INDEX

continued

VOCABULORUM.

immotus <i>And.</i> 5, 4,	complacitam <i>Heaut.</i> 4,	concedes <i>Phor.</i> 5, 3,	confecturos <i>Adel.</i> 4, 5,
35 <i>Eun.</i> 3, 5, 19	5, 25	22	59
<i>Phor.</i> 1, 4, 6	complectitur <i>And.</i> 1,	concedo <i>Hec.</i> 2, 2, 16	confectus <i>And.</i> 2, 1, 4
immoveat <i>And.</i> 1, 5,	1, 106	<i>Phor.</i> 4, 4, 19	conferas <i>Eun.</i> 2, 2,
45	complures <i>Adel.</i> 2, 2,	concedere <i>Hec.</i> 4, 2,	95 3, 1, 59
immovebo <i>Heaut.</i> 4,	22	21	conferant <i>Adel.</i> 3, 2, 1
4, 8	compluria <i>Phor.</i> 4, 3, 6	concederet <i>Eun.</i> <i>Per.</i> 6	conferendum <i>Adel.</i> 1,
immovetur <i>And.</i> 1,	compluris <i>Heaut.</i> 1, 1,	concertasse <i>Adel.</i> 2, 2, 3	2, 14
1, 67	13 <i>Phor.</i> 3, 2, 35	concessero <i>Heaut.</i> 1, 1,	conferentur <i>Eun.</i> 4,
immovi <i>And.</i> 2, 6,	<i>Hec.</i> 1, 2, 110	122	6, 4
25	complusculos <i>Hec.</i> 1,	concessisset <i>Adel.</i> 2, 2, 9	conferunt <i>Heaut.</i> 2, 4,
animune <i>And.</i> 3, 3,	2, 102	concessuram <i>Hec.</i> 4, 4,	10 3, 1, 64
16 <i>Adel.</i> 5, 8, 30	componantur <i>Phor.</i> 4,	7, 57	conficere <i>Phor.</i> 5, 5,
communi <i>Heaut.</i> 5, 1,	3, 17	conciverit <i>Hec.</i> 3, 1, 33	11
39	compone <i>Hec.</i> 4, 3, 5	concivi <i>Heaut.</i> 5, 2, 17	conficerem <i>Phor.</i> 1,
communia <i>Adel.</i> 5, 3,	componi <i>Hec.</i> 3, 5, 29	conciliare <i>Eun.</i> 4, 4, 2	1, 4
18 <i>Phor.</i> 1, 5, 15	compos <i>Adel.</i> 3, 2, 12	conciliem <i>Heaut.</i> 5, 5, 2	conficeruntur <i>Heaut.</i> 5,
<i>Hec.</i> 1, 2, 42	composito <i>Phor.</i> 5, 1,	conclamatum <i>Eun.</i> 2,	1, 22
communicatum <i>And.</i>	29	3, 56	conficiam <i>Heaut.</i> 4, 5,
1, 5, 4	compositum <i>Eun.</i> 5, 4,	conclave <i>Heaut.</i> 5, 1,	55
communis <i>Adel.</i> 2, 1,	13	29	conficiat <i>Phor.</i> 5, 2, 5
34 5, 3, 7	compotrix <i>And.</i> 1, 4, 5	conclavi <i>Eun.</i> 3, 5, 35	conficienda <i>Phor.</i> 5, 5, 3
commutabitur <i>Phor.</i> 4,	comprecare <i>Adel.</i> 4, 5,	concludam <i>Adel.</i> 4, 2,	conficies <i>And.</i> 4, 1, 50
3, 33	65, 70	13	<i>Heaut.</i> 5, 2, 45 5,
commutaturum <i>And.</i>	comprehendere <i>Eun.</i>	concludar <i>And.</i> 2, 3, 12	3, 1
2, 4, 7	5, 6, 23	concludit <i>Hec.</i> 4, 4, 80	confictæ lacrumæ <i>And.</i>
commuto <i>Eun.</i> 5, 6, 3	comprehendi <i>Eun.</i> 5,	conclusam <i>Phor.</i> 5, 1,	3, 3, 26
comcediam <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i>	1, 20	17	confidam <i>Adel.</i> 5, 3,
4 <i>Phor.</i> <i>Prol.</i> 25	compressa <i>Hec.</i> 4, 1,	conclusissem <i>Eun.</i> 4,	40
comcedias <i>And.</i> <i>Prol.</i>	57	3, 24	confidens <i>And.</i> 5, 2,
26	compressam <i>Hec.</i> 5, 3,	concordabis <i>Phor.</i> 2,	14 <i>Phor.</i> 1, 2, 73
comcediis <i>Hec.</i> 5, 4,	34	2, 86	confidenter <i>Heaut.</i> 5,
26	compressit <i>Phor.</i> 5, 8,	concordes <i>Hec.</i> 4, 3, 11	3, 6
comparandus <i>Eun.</i> 4,	29	conclufit <i>Eun.</i> 5, 9, 17	confidentiam <i>And.</i> 5,
4, 14	compressisse <i>Hec.</i> 5, 3,	concrepuit <i>And.</i> 4, 1,	3, 5
compararem <i>Heaut.</i> 2,	30	58 <i>Phor.</i> 5, 5, 12	confido <i>Heaut.</i> 1, 1,
4, 17	compressit <i>Phor.</i> 5, 8,	<i>Hec.</i> 4, 1, 6	108
comparatam <i>Heaut.</i> 3,	29	concubuisse <i>Hec.</i> 3, 3,	confinam <i>Phor.</i> 1, 2,
1, 97 <i>Adel.</i> 2, 2, 4	compressu <i>Adel.</i> 3, 4,	33	81
comparatum <i>Phor.</i> 1,	29	concurrunt <i>Eun.</i> 2, 2,	confinis <i>Hec.</i> 4, 4, 71
1, 7	comprimito <i>Heaut.</i> 3,	25 <i>Heaut.</i> 2, 2, 3	confiteamini <i>Heaut.</i> 2,
comparem <i>Eun.</i> 1, 1, 2	3, 29	<i>Adel.</i> 4, 4, 18	3, 97
comparent <i>And.</i> 4, 1, 4	comprobes <i>And.</i> 5, 1, 5	concutit <i>Eun.</i> 3, 5, 41	confitentia <i>Eun.</i> 5, 1,
comparent <i>Eun.</i> 2, 3, 63	compulfit <i>Heaut.</i> <i>Per.</i> 2	condecorandi <i>Hec.</i> <i>Prol.</i>	23
<i>Heaut.</i> 4, 5, 30 4,	conabar <i>Phor.</i> 1, 2, 2	45	confitear <i>Heaut.</i> 5, 3,
8, 14	conari <i>And.</i> 1, 2, 26	conditio <i>Hec.</i> 2, 1, 44	13
comparfit <i>Phor.</i> 1, 1,	1, 5, 35 4, 1, 25	conditionem <i>And.</i> 1,	confitere <i>Heaut.</i> 5, 3,
10	conatu <i>Heaut.</i> 4, 1, 8	1, 52 <i>Heaut.</i> 2, 3,	12
compedes <i>Phor.</i> 1, 5, 19	concaluit <i>Heaut.</i> 2, 3,	85 <i>Phor.</i> 4, 1, 13	confiteor <i>And.</i> 3, 5, 1
compererit <i>Hec.</i> 5, 2,	108	condonabitur <i>Eun.</i>	confitetur <i>Phor.</i> 5, 8,
13	concedam <i>Eun.</i> 1, 2,	<i>Prol.</i> 17	46
comperiar <i>And.</i> 5, 3,	126 <i>Adel.</i> 4, 4, 26	condonamus <i>Phor.</i> 5,	confit <i>Adel.</i> 5, 8, 23
31	<i>Phor.</i> 5, 6, 52 <i>Hec.</i>	7, 54	confitata'st <i>Eun.</i> 5, 2,
comperiebam <i>And.</i> 1,	2, 2, 3	conductam <i>Adel.</i> 2, 2,	36
1, 63	concedas <i>Eun.</i> 1, 2,	17	confictares <i>Phor.</i> 3, 2,
comperi <i>Eun.</i> 5, 1, 9	102 <i>Heaut.</i> 3, 3, 11	conduplicaverit <i>Phor.</i>	20
<i>Heaut.</i> 1, 1, 69 <i>Phor.</i>	concedat <i>Hec.</i> 3, 5,	3, 2, 31	confictatur <i>And.</i> 1, 1,
5, 3, 18 <i>Hec.</i> 5, 1,	28	conere <i>And.</i> 4, 2, 20	66
37	concede <i>And.</i> 4, 5, 12	confeci <i>Eun.</i> 5, 4, 6	confore <i>And.</i> 1, 1,
118	<i>Eun.</i> 4, 4, 38 5, 8,	<i>Phor.</i> 1, 1, 4	140
comperit <i>And.</i> <i>Per.</i> 5	38 <i>Heaut.</i> 3, 1, 90	confecistis <i>Phor.</i> 1, 5,	confugere <i>Hec.</i> 5, 3, 25
1	<i>Phor.</i> 5, 1, 14	28	confugies <i>Heaut.</i> 4, 5,
complacita'st <i>And.</i> 4,	concedens <i>Hec.</i> 2, 1,	confecit <i>And.</i> 4, 1, 26	45
2, 22	27	<i>Phor.</i> 1, 2, 24	confugit <i>Hec.</i> 3, 3, 24
			confurabitur

INDEX

- confutabitur Heaut.* 5, 1, 76
confutavit Phor. 3, 1, 13
congerebam Eunn. 2, 3, 17
congrudere Phor. 5, 6, 12
conglutinas And. 5, 4, 10
congrue Heaut. 3, 1, 91
congruerint Eunn. 5, 9, 3
congruit Phor. 4, 5, 14
congrum Adel. 3, 3, 24
congruunt Phor. 1, 5, 34
conieci And. 3, 4, 23
Hec. 1, 2, 57
coniecisti And. 3, 5, 14
conjecit Heaut. 2, 3, 36
conjectem Eunn. 3, 4, 5
conjectum And. 4, 1, 43
conjectura Adel. 5, 3, 36
conjecturam Heaut. 1, 3, 25 | 3, 3, 13
conjecturam facio And. 3, 2, 32
conicere Eunn. 3, 4, 9
conicerem Phor. 1, 4, 13
conicias Hec. 5, 4, 2
conicio Heaut. 1, 1, 11
conjicito Phor. 1, 3, 14
coningem And. Per. 12 Phor. Per. 4, 10
conjuratio Hec. 2, 1, 1
conlacrymabat And. 1, 1, 82
conlaudavi v. collaudavi
conlaudavit v. collaudavit
conlaudem v. collaudem
conligavit v. colligavit
conlibuit v. collibuit
conlocarunt Eunn. 3, 5, 45
conlocupletasti Heaut. 2, 3, 17
conloquar v. colloquar
conloquetur Eunn. 2, 3, 73
conloqui Hec. 1, 2, 56
v. colloqui
- conparet v. comparet*
compressam v. compressam
conrader v. corradet
conraditur Phor. 1, 1, 6
conrasi Heaut. 1, 1, 89
conscia Eunn. 1, 2, 119
Adel. 3, 2, 49
conscidit Eunn. 4, 5, 4
conscii Heaut. 1, 1, 69
conscissa Eunn. 5, 1, 4
conscius Hec. 3, 3, 32
consector Eunn. 2, 2, 18
consecura Heaut. 5, 1, 32
Phor. 5, 1, 23
Hec. 1, 2, 62
consecutæ mulieres
Heaut. 2, 5, 134
consequentur Heaut. 4, 7, 9
consequi Heaut. 1, 2, 34
consequitur Hec. 3, 3, 28 | 4, 4, 27
consequor Heaut. 2, 3, 36
Hec. 3, 2, 33 | 3, 3, 12
conserva Adel. 5, 3, 27
conservam Eunn. 2, 3, 74 | 5, 2, 19, 20
conservasti Heaut. 4, 1, 40
conservis Adel. 3, 3, 70
confidero Heaut. 2, 4, 5
confilia And. 2, 3, 16
Eunn. 1, 2, 48 | 3, 1, 13
Heaut. 1, 2, 35 | 3, 1, 65
Adel. 3, 2, 11 | 5, 4, 18
Phor. 2, 1, 7 | 5, 1, 1
confilii And. 1, 1, 132, 143 | 2, 4, 1 | 3, 2, 37
Eunn. 5, 2, 28
Adel. 4, 4, 4
Phor. 4, 1, 12
Hec. 4, 2, 12 | 4, 4, 93
confiliis And. 3, 3, 44 | 3, 5, 10 | 4, 1, 26
confilio And. 2, 1, 36 | 3, 2, 22, 29
Eunn. 1, 1, 13 | 1, 5, 8, 1
Heaut. 1, 1, 34 | 5, 2, 29
Phor. 3, 1, 17 | 5, 2, 8
Hec. 3, 3, 48 | 3, 5, 64 | 4, 1, 46
confilium And. 1, 1, 22 | 2, 1, 19 | 4, 2, 19 | 4, 3, 18
Eunn. 1, 1, 12 | 2, 2, 10 |
- 2, 3, 85 | 3, 5, 66 |
4, 7, 14 | 5, 8, 15
Heaut. 2, 3, 86, 91 |
5, 1, 47
Adel. 3, 3, 14
Phor. 1, 4, 11 | 2, 4, 21
Hec. 1, 2, 15 |
3, 5, 44 | 4, 3, 10
confilium callidum And. 3, 4, 10
confimilem Eunn. 3, 5, 37
confimiles mores Heaut. 2, 4, 2
confimilia confilia Heaut. 1, 2, 35
confimilis mos Heaut. 2, 4, 13
confiste Adel. 2, 1, 2
confistere Adel. 4, 4, 4
confobrinus Hec. 3, 5, 9
consolando Heaut. 1, 1, 34
consolare Phor. 3, 3, 33
Hec. 3, 1, 13
confpectu Eunn. 2, 3, 1, *Heaut.* 3, 1, 25
Hec. 1, 2, 107
confpectum Phor. 1, 5, 31 | 2, 1, 1 | 2, 3, 3
Hec. 5, 2, 22
confpicet Heaut. 1, 1, 16
confpicor Eunn. 5, 9, 32
confstabillisses Adel. 5, 1, 9
confitri Eunn. 4, 2, 7
constituero Heaut. 4, 4, 4
constituerunt Phor. 4, 3, 71
constitui Hec. 1, 2, 120 | 3, 4, 23
constituit Eunn. 1, 2, 125
constitutæ sunt And. 1, 5, 34
constitutum est Eunn. 3, 4, 3
constringito And. 5, 2, 24
constrinxere Eunn. 5, 6, 23
conuefacio Adel. 3, 3, 60
conuefecit Adel. 1, 1, 29
conueffet Hec. 4, 1, 40
conuerudine And. 3, 8
Hec. 1, 2, 17
conuerudinem And. 2,
- 6, 8
Heaut. 2, 3, 4
Adel. 5, 3, 34
Phor. 1, 3, 9
conuerudinis And. 1, 83
conuerudo And. 1, 44
Hec. 3, 3, 44
conuerutum And. 1, 108
conuevit Adel. 4, 32
Phor. 5, 6, 33
confulam Adel. 5, 25
confulas And. 3, 3, 37
Heaut. 4, 3, 37
confulendi Phor. 1, 22
Hec. 5, 1, 20
confulere Heaut. 4, 10
Adel. 3, 5, 2
confulerem Phor. 1, 7
confuleres Phor. 3, 3
confulis Heaut. 3, 14
Adel. 1, 2, 47
confulitis Adel. 5, 36
confulo Heaut. 4, 31
confultatio Hec. 4, 28
confultum Phor. 1, 3
confului Hec. 4, 1, 4
confumat And. 1, 1, 56
Heaut. 3, 1, 56
confumis Heaut. 1, 21
confumunt Adel. 7, 2
confufurrant Heaut. 1, 64
contaminari And. 16
contamipaffe Heaut. 17
Prol. 17
contaminet Eunn. 5, 4
contemnas Eunn. 3, 22
contemplamini Phor. 3, 3, 17
contemplata Heaut. 1, 4
contempferim Phor. 7, 24
contempfi Eunn. 2, 15
contempiffie Hec. 13
Eunn. 1, 2, 7
contenta Heaut. 3, 36
conterimus Phor. 32
contexeris Hec. 3,

VOCABULORUM.

contigerint <i>Phor.</i> 5, 6, 5	3, 4, 19 4, 42	<i>Heaut. Prol.</i> 28, 29 2, 3, 41 5, 1, 54	<i>crassus Hec.</i> 3, 4, 26
contigisse <i>Hec.</i> 5, 3, 35	conveniam <i>And.</i> 1, 3, 22 3, 2, 47	<i>Phor.</i> 1, 2, 63	<i>Cratine Phor.</i> 2, 3, 8
contigit <i>And.</i> 4, 2, 13	<i>Eun.</i> 5, 7, 4	<i>copias Eun.</i> 4, 6, 17	<i>Cratini Adel.</i> 4, 2, 42
continebat <i>Phor.</i> 2, 2, 17	<i>Adel.</i> 2, 2, 413, 4, 53 3, 5, 314, 5, 2	<i>copia ft Heaut.</i> 2, 3, 17	<i>Cratinum Phor.</i> 2, 2, 7
continebit <i>Adel.</i> 4, 2, 26	<i>Hec.</i> 3, 4, 22	<i>coqui Eun.</i> 2, 2, 26	<i>crebrae itiones Phor.</i> 5, 8, 23
continens <i>Eun.</i> 2, 2, 21	conveniebat <i>Hec.</i> 1, 2, 103	<i>coram And.</i> 3, 2, 10	<i>crebro Heaut.</i> 1, 2, 31
continentiae <i>And.</i> 1, 1, 65	conveniat <i>Phor.</i> 4, 5, 7	<i>Adel.</i> 3, 4, 38 3, 4, 17	<i>Hec.</i> 2, 1, 18 3, 3, 52
contineo <i>Eun.</i> 1, 2, 23 5, 2, 20	conveniendi <i>Phor.</i> 5, 4, 9	<i>Phor.</i> 5, 7, 21	<i>credam And.</i> 3, 5, 2
contineor <i>Hec.</i> 4, 3, 9	conveniet <i>Phor.</i> 1, 2, 3	<i>corde Hec.</i> 3, 2, 21	<i>Eun.</i> 1, 2, 48 4, 4, 37
contingere <i>Heaut.</i> 2, 3, 83	convenire <i>And.</i> 2, 2, 29	<i>Phor.</i> 2, 1, 7	<i>Hec.</i> 1, 2, 28 2, 2, 19 5, 4, 4, 17
continuo <i>And.</i> 1, 1, 55 1, 5, 62 2, 2, 19, 24	<i>Adel.</i> 1, 2, 74	<i>cordi And.</i> 2, 1, 28	<i>credant Phor.</i> 5, 5, 11
<i>Eun.</i> 1, 2, 24 2, 1, 50 3, 2, 50	convenisse <i>Heaut.</i> 4, 8, 22	<i>Eun.</i> 1, 2, 121	<i>credas And.</i> 3, 2, 19 4, 2, 23 4, 5, 48 5, 3, 28
<i>Heaut.</i> 2, 3, 36, 65 3, 1, 96 5, 2, 48	convenit <i>And.</i> 5, 4, 40	<i>Phor.</i> 5, 3, 17	<i>Eun.</i> 4, 4, 43
<i>Adel.</i> 2, 1, 17	<i>Heaut.</i> 1, 1, 13 5, 1, 3	<i>Corinthia Heaut.</i> 3, 3, 39 4, 1, 16	<i>Heaut.</i> 4, 1, 10 5, 1, 8 5, 5, 19
<i>Phor.</i> 1, 2, 31 2, 2, 27	<i>Phor.</i> 1, 2, 3	<i>cornu Eun.</i> 4, 7, 5	<i>Adel.</i> 3, 2, 32 5, 4, 3 5, 6, 38
<i>Hec.</i> 1, 2, 116	<i>Hec.</i> 1, 2, 116	<i>corrader Adel.</i> 2, 2, 35	<i>Hec.</i> 5, 4, 29
conveniendus <i>Phor.</i> 5, 7, 3	conveniendus <i>Phor.</i> 5, 7, 3	<i>corradiatur v. conradi-</i>	<i>credat And.</i> 3, 2, 9 4, 2, 16, 18
conventam <i>Hec.</i> 5, 1, 1	conventam <i>Hec.</i> 5, 1, 1	<i>tur</i>	<i>Heaut.</i> 4, 3, 34
conventuram <i>Hec.</i> 1, 2, 121	conventuram <i>Hec.</i> 1, 2, 121	<i>corrafi v. corrafi</i>	<i>Adel.</i> 1, 1, 41
conventurum <i>Hec.</i> 3, 4, 23 4, 37	conventurum <i>Hec.</i> 3, 4, 23 4, 37	<i>corrector Adel.</i> 4, 7, 24	<i>crede And.</i> 2, 4, 6
conventus <i>Hec. Prol.</i> 35	conventus <i>Hec. Prol.</i> 35	<i>correxerit Eun.</i> 4, 5, 11	<i>Eun.</i> 1, 1, 2, 59
conveniunt <i>And.</i> 4, 2, 13	conveniunt <i>And.</i> 4, 2, 13	<i>corrigas Adel.</i> 4, 7, 23	<i>Heaut.</i> 1, 1, 33 5, 4, 11
<i>Adel.</i> 1, 1, 34	<i>Adel.</i> 1, 1, 34	<i>corrigeamus Hec.</i> 2, 2, 12	<i>Adel.</i> 1, 2, 21 1, 1, 9
convertam <i>Adel.</i> 2, 4, 22	convertam <i>Adel.</i> 2, 4, 22	<i>corrigitur Adel.</i> 5, 9, 37	<i>Phor.</i> 3, 2, 9
converti <i>And.</i> 4, 1, 48	converti <i>And.</i> 4, 1, 48	<i>corrigitur And.</i> 3, 3, 37	<i>credebam Heaut.</i> 4, 5, 17
convertisse <i>Eun.</i> 3, 5, 40	convertisse <i>Eun.</i> 3, 5, 40	<i>corripuit Hec.</i> 4, 1, 3	<i>Hec.</i> 1, 1, 91
convicium <i>Adel.</i> 2, 1, 26	convicium <i>Adel.</i> 2, 1, 26	<i>corripuit Adel.</i> 5, 8, 34	<i>credebant Eun.</i> 1, 2, 28
convincas <i>Heaut.</i> 5, 3, 14	convincas <i>Heaut.</i> 5, 3, 14	<i>corpore Eun.</i> 2, 2, 11	<i>credebas Adel.</i> 4, 5, 59
convincens <i>Heaut.</i> 5, 3, 17	convincens <i>Heaut.</i> 5, 3, 17	<i>corpus Eun.</i> 2, 3, 25	<i>credendum And.</i> 5, 4, 14
convivam <i>Eun.</i> 3, 1, 17	convivam <i>Eun.</i> 3, 1, 17	<i>corrumpantur Adel.</i> 3, 3, 67	<i>credere And.</i> 5, 1, 15 5, 4, 45
convivariet <i>Heaut.</i> 1, 2, 31	convivariet <i>Heaut.</i> 1, 2, 31	<i>corrumpat Hec.</i> 2, 2, 6	<i>Eun.</i> 3, 1, 12 5, 6, 11
convivas <i>Heaut.</i> 1, 1, 120	convivas <i>Heaut.</i> 1, 1, 120	<i>corrumpi And.</i> 2, 3, 22	<i>Heaut.</i> 1, 1, 104 4, 1, 11 5, 1, 53
conviviis <i>Adel.</i> 5, 4, 9	conviviis <i>Adel.</i> 5, 4, 9	<i>corrumpitur Adel.</i> 4, 2, 48	<i>Adel.</i> 4, 5, 6
convivio <i>Eun.</i> 3, 1, 20, 32	convivio <i>Eun.</i> 3, 1, 20, 32	<i>corrupta Heaut.</i> 2, 2, 2	<i>Phor.</i> 1, 2, 11 5, 3, 27 5, 9, 7
convivium <i>Eun.</i> 4, 1, 12	convivium <i>Eun.</i> 4, 1, 12	<i>corruptela Adel.</i> 5, 3, 7	<i>Hec.</i> 1, 1, 4 2, 2, 23
<i>Adel.</i> 5, 9, 8	<i>Adel.</i> 5, 9, 8	<i>coridiana Hec.</i> 3, 2, 22	<i>credere And.</i> 3, 2, 43
convolat <i>Hec. Prol.</i> 40	convolat <i>Hec. Prol.</i> 40	<i>Phor.</i> 1, 3, 8	<i>credere ft Heaut.</i> 1, 2, 18
copia <i>Eun. Prol.</i> 21 4, 2, 10	copia <i>Eun. Prol.</i> 21 4, 2, 10	<i>coridianae vitæ Heaut.</i> 2, 3, 42	<i>crederet Phor.</i> 2, 1, 72
<i>Phor.</i> 1, 3, 15, 24	<i>Phor.</i> 1, 3, 15, 24	<i>cotidianatum Eun.</i> 2, 3, 5	<i>And.</i> 4, 1, 1
copiae <i>Heaut.</i> 4, 2, 2	copiae <i>Heaut.</i> 4, 2, 2	<i>coridie Heaut.</i> 1, 1, 50 3, 1, 14	<i>credidi And.</i> 3, 2, 5
copiam <i>And.</i> 2, 1, 20	copiam <i>And.</i> 2, 1, 20	<i>Hec.</i> 1, 2, 82	<i>Eun.</i> 3, 1, 38
		<i>cras Eun.</i> 2, 3, 4 3, 3, 27	<i>Heaut.</i> 5, 2, 3
		<i>Adel.</i> 2, 1, 50 5, 3, 54	<i>credidisti Eun.</i> 4, 4, 11
		<i>Phor.</i> 3, 2, 46	<i>Adel.</i> 4, 3, 3 5, 3, 25
			<i>Phor.</i> 3, 1, 13
			<i>credidit And.</i> 1, 5, 37
			<i>G g credin</i>

INDEX

- credin *Eun.* 4, 7, 42 | 5, 2, 13
 credis *And.* 1, 1, 20 | 2, 3, 25 | 5, 4, 12
Eun. 2, 2, 14 | 5, 7, 14 *Heaut.* 1, 1, 53 | 3, 3, 30 | 4, 4, 7 | 4, 8, 12 *Phor.* 3, 2, 7 | 5, 7, 38
 credit *And.* 2, 6, 1 *Adel.* 1, 1, 45
 creditam *And.* *Per.* 1
 creditat' *Eun.* 5, 1, 15
 creditis *Adel.* 4, 5, 3
 credito *Heaut.* 3, 3, 16 | 5, 4, 11 *Phor.* 5, 6, 34
 creditum' *Adel.* 3, 4, 28
 creditur *Hec.* 3, 5, 7
 credo *And.* 1, 1, 134 | 2, 1, 13 | 2, 2, 4 | 3, 2, 31 | 4, 1, 49 | 5, 1, 21 | 5, 4, 37 | 50 *Eun.* 1, 2, 8 | 2, 2, 41 | 3, 2, 15 | 4, 6, 1 | 5, 1, 11 | 5, 2, 23, 32, 45 | 5, 4, 18 | 5, 9, 21 *Heaut.* 1, 2, 37 | 2, 3, 55 | 3, 3, 20 | 3, 4, 20 | 4, 1, 12, 28 | 4, 3, 10 | 4, 5, 39 *Adel.* 1, 1, 33, 54 | 2, 2, 13 | 3, 3, 15 | 4, 1, 21 | 2, 8, 49 | 4, 2, 52 | 5, 9, 51 *Phor.* 1, 1, 6 | 1, 2, 90 | 1, 5, 15 | 2, 3, 13 | 4, 3, 5 | 5, 8, 2, 42 *Hec.* 1, 2, 54, 66 | 3, 1, 1 | 4, 1, 6, 14, 51 | 4, 3, 31 | 4, 4, 28 | 5, 1, 6 | 5, 4, 15
 credon' *And.* 3, 2, 17
 creduas *Phor.* 5, 7, 4
 credundum *Heaut.* 5, 3, 15
 credunt *Adel.* 4, 3, 16 | 5, 4, 18
 Cremes *And.* 1, 1, 139
 crepuerunt *Eun.* 5, 9, 5 *Heaut.* 1, 1, 121 | 3, 3, 25
 crepuit *Adel.* 2, 3, 11
 crescendi *Heaut.* *Prol.* 28
 crescent *Phor.* 5, 2, 16
 crimen *Hec.* 3, 2, 55
 criminaretur *Eun.* 5, 2, 16
 crimine *Phor.* 2, 1, 8 *Hec.* 5, 1, 29
 erimini *Hec.* 5, 2, 13
 crispus *Hec.* 3, 4, 26
 Crito *And.* 4, 6, 6, 7, 22 | 5, 4, 16, 40, 49
Heaut. 3, 1, 29 *Phor.* 2, 3, 26
 Critonem *And.* 5, 4, 3
 crucem *And.* 3, 5, 15 *Phor.* 2, 3, 21 | 3, 3, 11
 crucia *Eun.* 1, 2, 15
 cruciant *Eun.* 2, 2, 91
 cruciat *Heaut.* 5, 5, 1
 cruciatum *And.* 4, 5, 47
 cruciati *Hec.* 5, 2, 7
 cruciet *Heaut.* 1, 1, 29
 Cresipho *Adel.* *Per.* 12 | 2, 3, 7 | 2, 4, 7, 13 | 4, 2, 19, 28, 50 | 5, 2, 1, 3
 Cresiphonem *Adel.* *Per.* 3 | 2, 2, 44 | 3, 3, 1 | 5, 2, 2
 Cresiphoni *Adel.* 5, 2, 9
 cubet *Adel.* 5, 3, 65
 cubiculum *Adel.* 4, 5, 60
 cubuerit *Hec.* 1, 2, 63
 cudo *Heaut.* 4, 4, 18
 cuja *Eun.* 2, 3, 28 *Heaut.* *Prol.* 8
 cujam *And.* 5, 4, 30
 cuipiam *Adel.* 3, 2, 37
 cuiquam *And.* 1, 2, 7 | 2, 5, 14 | 4, 1, 2 | 4, 3, 1 *Heaut.* 1, 1, 29 *Phor.* 2, 2, 1 | 5, 6, 48
 cuique *Phor.* 2, 2, 14
 cujum *And.* 4, 5, 24
 cuiusquam *Hec.* 1, 1, 7
 cuiusque *Heaut.* 2, 3, 43
 culpa *Eun.* 5, 6, 10
 culpa *Adel.* 4, 4, 20 *Phor.* 1, 5, 31, 45 | 5, 2, 1 | 5, 3, 4 *Hec.* 2, 1, 31, 32, 35 | 3, 1, 19 | 3, 5, 26 | 4, 4, 41, 78
 culpam *And.* 2, 3, 5
Eun. 2, 2, 96 *Adel.* 3, 2, 49 *Phor.* 1, 5, 40 | 1, 4, 29 | 5, 8, 25 *Hec.* 4, 1, 20 | 4, 4, 9
 culpent *Eun.* 2, 2, 94
 cumprimum *Hec.* *Prol.* 33
 cupere *And.* 4, 2, 15
Eun. 1, 2, 85 *Heaut.* 4, 5, 66
 cuperem *Eun.* 3, 5, 13
 cuperent *Adel.* 2, 4, 9
 cuperes *And.* 5, 3, 12
 cupiat *Adel.* 4, 7, 43
 cupiam *Eun.* 1, 2, 65
Heaut. 4, 1, 54
 cupida *Hec.* 1, 2, 16
 cupide *Adel.* 2, 2, 1
 cupiens *And.* *Per.* 6
 cupiditate *Heaut.* 1, 2, 33
 cupiditates *Phor.* 5, 4, 2
 cupidum animum *Heaut.* 2, 3, 126
 cupidum *Phor.* 1, 3, 6
 cupidus *Hec.* 3, 1, 3 | 3, 3, 12
 cupiebat *Eun.* 4, 1, 6
Phor. 1, 2, 68
 cupiens *Eun.* 1, 2, 67
 cupio *And.* 4, 1, 57 | 5, 4, 2 *Eun.* 1, 2, 69, 77, 92 *Heaut.* 3, 1, 16, 88 | 4, 8, 27 | 5, 2, 18 *Adel.* 2, 1, 33, 48 | 4, 1, 6 | 4, 5, 64 | 5, 7, 6 | 5, 9, 12 *Phor.* 1, 3, 14 | 3, 3, 7 | 5, 8, 32, 94 *Hec.* 2, 2, 23 | 4, 3, 9
 cupis *And.* 5, 1, 6
Heaut. 3, 1, 19, 40 | 4, 8, 26
 cupitis *Adel.* 5, 9, 36
 cupitam *Heaut.* *Per.* 6
 cupiunt *Eun.* 4, 7, 43
Heaut. 5, 1, 12
 cuppedinarii *Eun.* 2, 2, 25
 cura *And.* 2, 1, 4 | 5, 2, 24 *Adel.* 5, 3, 16 | 5, 4, 14 *Phor.* 1, 3, 8 | 1, 5, 5 | 2, 1, 26 | 2, 3, 1 | 5, 1, 34 | 5, 4, 4 *Hec.* 3, 2, 13
 cura maxima *Phor.* 5, 1, 34
 curabat *And.* 1, 1, 81
 curabitur *And.* 2, 3, 29
 curabo *And.* 1, 1, 144 | 4, 2, 1 *Heaut.* 3, 3, 32 *Phor.* 4, 5, 1
 curae *And.* 1, 5, 25
Adel. 4, 5, 46 | 5, 6, 6 *Hec.* 1, 2, 118
 curam *Adel.* 4, 5, 76
 curam argentariam *Phor.* 5, 6, 47
 curarant *Phor.* 1, 2, 34
 curare *Adel.* 1, 2, 51
 curarem *Adel.* 5, 1, 1
 curares *Adel.* 5, 3, 19
 curasse *Hec.* 2, 1, 30
 curasti *And.* 5, 2, 1
Adel. 5, 1, 1
 curat *And.* 1, 2, 14
 curate *Eun.* 3, 2, 47
 curatum *Phor.* 4, 4, 1
Adel. 3, 3, 18
 curatura *Eun.* 2, 3, 3
 curavi *Adel.* 5, 9, 1
Phor. 5, 3, 13 | 5, 2 | 5, 7, 11
 curavit *Adel.* 5, 9, 1
Adel. 1, 2, 58
 curemus *Adel.* 1, 50
 curentur *And.* 1, 1, 1
 cures *Eun.* 3, 2, 4
Heaut. 1, 1, 24
 curetur *Hec.* 2, 2, 15
 curiosum *Eun.* 3, 5, 2
 curis *Hec.* 2, 1, 33
 curo *And.* 5, 4, 1
Adel. 1, 2, 58 | 3, 82 | 5, 3, 15
 curre *Adel.* 3, 2, 29
Hec. 3, 2, 24 | 3, 29 | 4, 4, 97 | 5, 10
 currens servos *Heaut.* *Prol.* 37
 currentem *Eun.* *Per.* 36 *Phor.* 1, 3, 25
 curriculo *Heaut.* 4, 11
 curritur *Heaut.* *Per.* 44
 cursando *Hec.* 5, 3, 1
 cursari *Hec.* 3, 1, 35
 curset *Eun.* 2, 2, 58
 cursites *Eun.* 2, 2, 4
 cursum *Phor.* 5, 6, 1
 custos *Eun.* 2, 2, 59
Phor. 1, 5, 57
 cyathos *Adel.* 4, 2, 2
 cyprium *Adel.* 2, 2, 23 | 2, 4, 14
 D.
 DA *And.* 3, 2, 4
 5, 3, 30 *Eun.* 2, 50 *Heaut.* 2, 11 | 4, 3, 10 | 3, 25 | 5, 5, 5 *Adel.* 3, 53 | 5, 8, 19 | 9, 25 *Phor.* 1, 102 | 3, 2, 37 | 4, 2, 29
 dabam *And.* 5, 3, 1
Heaut. 1, 1, 58
 dabamus *Phor.* 1, 37 | 1, 5, 1, 33

V O C A B U L O R U M.

abant *Heaut.* 5, 2, 3, 2, 47 | 4, 3, 52, 11 | 5, 3, 13 | 5, 6, deceder *Adel.* 5, 3, 30
 35
 abat *Hec.* 3, 3, 14 71 | 4, 5, 8 | 5, 7, 49, 50 *Hec. Prol.* 40, deceperit *Heaut.* 4, 4, 3
 Phor. 5, 7, 36 31 *Hec.* 4, 2, 38 44 | 1, 2, 55 decepta *Phor.* 3, 1, 5
 abis *Heaut.* 1, 1, 23 darem *And.* 2, 3, 28 | datur *And.* 2, 1, 1 | 3, deceptus sum *And.* 4,
Eun. 4, 8, 29 3, 4, 27 | 5, 1, 11 3, 9, 24 *Heaut.* 2, 3, 1, 45
 abit *And.* 1, 3, 9 | 2, 3, 4, 27 | 5, 1, 102 104 *Adel.* 3, 3, 64 | decernere *Adel.* 4, 2, 5
 3, 22 | 4, 5, 35 *Eun.* 5, 8, 28 *Hec. Prol.* decesse *Heaut. Prol.* 32
 3, 3, 2 | 5, 2, 60 darent *And.* 4, 1, 44 daturum *And.* 1, 1, 6, 14 *Eun.* 4, 7, 19,
Heaut. Prol. 33 | 3, 4, 22 | 4, 5, 54 *Adel.* 2, 5, 1, 20 *Phor.* 3, 2, 122 *Heaut.* 3, 1, 44 | 5, 8, 35 *Heaut.*
 1, 54 39 8, 16 *Phor.* 4, 3, 45, 61 | 5, 8, 5, 25,
 abitur *Heaut.* 2, 1, 22 daret *And.* 1, 1, 74 31 *Hec.* 1, 2, 89 | 12,
 61 | 4, 4, 16 | 4, 5, *Eun.* 5, 5, 13 *Heaut.* daturus *Heaut.* 4, 5, 2, 10
 29 | 4, 8, 15 *Adel.* 3, 2, 23 *Phor.* 1, 2, 36 | 4, 6, 13 decidi *Heaut.* 2, 3, 9
 1, 2, 38 | 2, 1, 11, 71 | 4, 3, 20, 38 Dave *And.* 1, 2, 19, decidit *Phor.* 4, 4,
 58 | 5, 8, 33 *Phor.* daretis *Phor.* 1, 5, 67 28 | 1, 3, 1 | 2, 2, 9, 26
 4, 4, 21 daretur *Phor.* 1, 2, 34 | 30, 33 | 2, 4, 6 | 3, decimus *Adel.* 3, 4, 29
 30 *And.* 2, 1, 27 | 5, 7, 40 dari *And. Prol.* 2, 1, 2, 1, 18 | 3, 2, 9 | 3, decipi *And.* 1, 5, 36
 4, 1, 59 *Eun.* 2, 1, 20 | 1, 3, 2, 24 | 5, 5, 6 *Eun.* 5, 7, 34
 8, 24 | 2, 3, 69 | 3, 2, 3, 82 | 4, 7, 16 *Heaut.* 4, 5, 10 | decipiam *Heaut.* 4, 4, 6
 2, 25 | 4, 7, 11 *Eun.* 2, 3, 82 | 4, 7, 4, 8, 6 *Adel.* 3, 2, decipis *Phor.* 3, 2, 43
 1, 86 | 3, 1, 88 | 5, 13, 48 | 3, 3, 78 | 1, 5, 4 | 5, 1, 19 | 5, 43 decipit *Phor.* 3, 2, 43
 5, 16, 19 *Phor.* 4, 3, 4, 1, 16 | 4, 5, 25 Davi *And. Per.* 8 declarat *Heaut.* 2, 3,
 57, 65 | 5, 6, 37 | 1, 5, 31 | 2, 2, 69 | 3, 3, 27 | 4, 5, 2, 1, 21 | 5, 5, 7 43
 5, 9, 38 *Hec.* 3, 3, 2, 6 | 4, 3, 28, 48, Davom *And.* 2, 1, 31 | 3 declinatam *Hec.* 2, 1,
 48 | 4, 4, 75 | 5, 4, 2, 6 | 4, 3, 28, 48, 3, 3, 47 | 4, 5, 48 | 16 decrepitam *Adel.* 5, 8,
 29 53 | 5, 6, 40 *Hec.* 1, Davos *And.* 4, 1, 39 | 1 decrepito *Eun.* 2, 1,
 Phor. 4, 4, 22 2, 52 4, 3, 6 25
 annatum *Phor.* 2, 2, das *Eun.* 3, 1, 56 *Adel.* Davum *And.* 1, 1, decretum *Heaut.* 2, 4,
 3, 2, 46 *Hec.* 1, 2, 142 | 1, 2, 2 12 | 3, 1, 56
 annatus *Phor.* 1, 5, 38 | 4, 4, 93 Davus *And.* 1, 1, 132 | decretat *And.* 1, 5, 3
 75 dat *And. Per.* 3, 12 | 1, 2, 23 | 2, 6, 3 | 1 decretim *Hec.* 1, 2, 73
 25 1, 5, 8, 62 | 2, 2, 3, 3, 44 decreturnt *Hec.* 2, 1,
 40 15, 34, 35 | 2, 3, 2, 4, 6, 6 *Phor.* 4, 4, 15
 annive *Eun.* 5, 5, 25 2 *Eun.* 1, 2, 83 | 4, 6 | 15, 7, 83 *Hec.* 1, 14
 anno *Heaut.* 4, 1, 15 1, 13 | 5, 9, 48 *Heaut.* 5, 1, 37, 38 2, 27, 59 decrevi *Heaut.* 1, 1,
 annosus *Heaut.* 5, 4, 11 *Adel. Per.* 2 *Phor.* deambulatio *Heaut.* 4, 95 | 5, 1, 67 *Hec.*
 11 4, 2, 14 | 5, 8, 47 5, 2 3, 5, 4 | 4, 1, 27 | 1
 annum *And.* 1, 1, data *Eun.* 2, 3, 51, deambularum *Heaut.* 4, 2, 10
 116 *Adel.* 2, 2, 23 58 | 3, 5, 16 | 4, 5, 3, 3, 26 decuit *Heaut.* 1, 1, 48 |
 annus *And.* 2, 1, 9 1, 17 *Adel.* 4, 1, deamo *Heaut.* 4, 6, 21 5, 2, 12
 annae *Eun.* 3, 5, 37 14 *Phor.* 5, 7, 19 debaccharus *Adel.* 2, decumbas *Phor.* 2, 1,
 anna *Heaut.* 3, 1, 47 1, 13 | 5, 9, 48 *Hec. Prol.* 1 | 3, 3, 1, 30, 31 28
 anna *Adel.* 5, 4, 26 51 | 4, 1, 13 debeam *Eun.* 5, 2, 22 dedam *And.* 1, 7, 18 |
 annum *Phor.* 3, 2, 48 51 | 4, 1, 13 debeo *And.* 4, 1, 51 5, 4, 51 *Eun.* 5,
 anns *Adel.* 2, 3, 27 51 | 4, 1, 13 debet *Heaut.* 4, 5, 43 7, 2
 ant *Heaut.* 3, 3, 31 datam *Phor.* 5, 6, 45 debet *Heaut.* 4, 5, 43 dedecoras *Hec.* 2, 1,
 Phor. *Per.* 1 | 4, 3, 3, 4, 3, 51 *Phor.* 4, 3, 56 13
 70 *Hec.* 3, 3, 40 3, 4, 3, 16 debilia *Adel.* 4, 5, 3 dedecori *Heaut.* 2, 3,
 te *And.* 1, 3, 6 | 2, 2, 7 | 2, 2, 16 | 2, 2, 5 *Eun. Prol.* 44 debui *Phor.* 1, 2, 3 | 1 93
 7, 21 | 3, 2, 4 | 4, 3, 33 *Eun.* 1, 2, 61 | 5, 7, 30 dederas *Heaut.* 4, 1,
 3, 2, 14 | 3, 3, 10 | 14 *Phor. Prol.* 30 | 5, 7, 7 decem *And.* 5, 4, 49 47
 5, 2, 65 | 5, 5, 27 14 *Heaut. Per.* 10 | 3, 1, 42 | 4, 4, 2 | 4, 7, 7 | 5, 1, 36 *Adel.*
 67, 78, 95 | 4, 4, 2 | 1, 2, 2, 34 | 4, 5, 57 5, 3, 14
 4, 5, 41 | 5, 1, 48 | 1, 2, 3, 58, 59, 62 *Hec.* 5, 1, 43
 5, 2, 12 *Adel.* 1, 2, 5, 3, 24 dedecrebat *Hec.* 3, 5, 55 dederis *Adel.* 5, 9, 24
 1, 15 | 2, 1, 49 | 3, 4, 5, 45 *Phor.* 4, 5, 2, 2, 63, 67 | 1

I N D E X

- dederit *And.* 1, 1, 116 *Heaut.* Prol. 2
Adel. 3, 4, 53 *Phor.* 2, 3, 21 | 3, 2, 29
 dedi *Eun.* 1, 2, 89
Heaut. 2, 3, 108 | 3, 1, 47 | 4, 1, 16 *Adel.* 1, 2, 56 | 2, 1, 24, 50 *Phor.* 5, 8, 50
Hec. 4, 4, 62 | 5, 4, 6
 dedimus *Phor.* 5, 6, 19
 dedisti *Eun.* 4, 3, 10
Adel. 1, 2, 34, 52 | 3, 4, 17 | 4, 4, 12
 dedisse *Eun.* Prol. 24
Phor. 3, 1, 2
 dedissem *Adel.* 3, 3, 14
 dedit *And.* 1, 1, 62, 115 *Eun.* Prol. 9 | 1, 2, 29, 42 | 2, 2, 41 | 4, 3, 10 | 4, 4, 33 | 5, 8, 10, 15 *Heaut.* Prol. 12 | 2, 3, 41 | 4, 1, 42 | 4, 6, 3
Adel. 1, 2, 69 | 3, 3, 16 | 4, 2, 96 | 4, 5, 36 | 5, 9, 18, 19
Phor. 5, 9, 50
 dedita *Eun.* 5, 2, 2
 deditum *Hec.* 3, 1, 14
 dedo *And.* 5, 3, 26
Heaut. 4, 3, 3 *Hec.* 5, 2, 7
 deducantur *Eun.* 2, 1, 1
 deducat *Eun.* 2, 2, 90
 deduce *Eun.* 2, 2, 90
 deducier *Eun.* 3, 5, 24
 deducir *Hec.* 1, 2, 60
 deducta *Eun.* 2, 3, 58
 deductam *Eun.* 4, 4, 13 *Adel.* 4, 5, 60
 deductus *Eun.* 3, 5, 22 | 4, 4, 10, 19, 40 | 5, 5, 21
 deducunt *Eun.* 2, 2, 22
 deerat *Phor.* 1, 5, 69
 defatigarit *Adel.* 4, 1, 3
 defendam *Adel.* 3, 4, 47
 defendendam *Phor.* 1, 4, 48 | 1, 5, 36
 defendere *Adel.* 4, 6, 41
 defensorem *And.* 4, 6, 18 *Eun.* 4, 6, 32
 defer *Heaut.* 4, 7, 3
 deferam *Heaut.* 4, 5, 51
 deferent *And.* 3, 2, 27
 deferes *Heaut.* 4, 6, 18
 deferretur *Heaut.* Prol. 45
 deservisse *Adel.* 1, 2, 16
 defessa *Eun.* 5, 7, 7
 defessi *Adel.* 2, 2, 5
 defessus *Adel.* 4, 6, 1
Hec. 3, 4, 29
 defatigatus *And.* 4, 1, 45
 defatiger *Eun.* 2, 1, 14
 defatiget *Phor.* 5, 3, 11
 defeciscar *Phor.* 4, 1, 23
 deficies *Phor.* 1, 4, 53
 defecimus *Phor.* 3, 1, 8
 defieri *Hec.* 5, 2, 2
 defuit *Eun.* 2, 2, 12
Phor. 1, 3, 10
 defraudans *Phor.* 1, 1, 10
 defraudet *Adel.* 2, 2, 39
 defugiam *Eun.* 2, 2, 97
 defunctum *Adel.* 3, 4, 63
 defunctus *Eun.* Prol. 25
 defugiam auctoritatem *Eun.* 2, 3, 97
 defungier *Phor.* 5, 8, 32
 degere *Adel.* 4, 1, 6
 degeret *Phor.* 2, 2, 70
 dehinc *And.* Prol. 22 | 1, 2, 19 *Eun.* Prol. 14 | 2, 3, 4 | 5, 2, 33 *Adel.* Prol. 22
 dehortatus *Phor.* 5, 7, 17
 dejerare *Eun.* 2, 3, 37
 dejerat *Hec.* 5, 2, 5
 dein *And.* 1, 1, 52 | 3, 3, 10 *Phor.* Per. 9
Hec. Per. 5
 deinde *And.* 2, 6, 10 | 3, 2, 3 *Eun.* 3, 5, 45 *Heaut.* Prol. 3, 19 | 4, 8, 23 *Hec.* 1, 2, 68
 delaram *Phor.* 1, 2, 100
 delatum *Phor.* 5, 7, 65
 delectamento *Heaut.* 5, 1, 79
 delectatio *Heaut.* 5, 2, 34
 delectet *Eun.* 4, 1, 11
 deleo *Eun.* 2, 3, 4
 delibera *Adel.* 2, 1, 42
 deliberandum *Phor.* 2, 3, 17
 deliberet *Hec.* 3, 5, 58
 delibutum *Phor.* 5, 6, 16
 delictum *Adel.* 4, 5, 48
 delinquent *Hec.* 4, 9, 41
 delirans *Adel.* 4, 7, 43
 deliras *And.* 4, 5, 13
Adel. 5, 8, 13 *Phor.* 5, 3, 18
 delirat *Phor.* 5, 4, 8
 deluderes *And.* 3, 4, 4
 deludier *And.* 1, 2, 32
 dem *Heaut.* 1, 1, 38 | 4, 4, 19 | 4, 7, 13 | 5, 5, 6 *Phor.* 4, 5, 3
 Demea *Adel.* Per. 1, 10 | 1, 1, 55 | 1, 2, 20, 35, 44, 55 | 3, 3, 19, 31, 68, 74 | 3, 4, 15, 21, 37, 43, 46, 55 | 4, 7, 36 | 5, 1, 8 | 5, 3, 20, 32, 45 | 5, 5, 11 | 5, 7, 19 | 5, 8, 11 | 5, 9, 114, 9, 21
 Demeam *Adel.* 5, 6, 2
 demens *And.* 3, 1, 11
Heaut. 2, 3, 16
 dementia *Adel.* 3, 3, 36
 dementiam *Adel.* 4, 7, 40
 Demipho *Phor.* Per. 1 | 2, 2, 5, 6, 92 | 4, 3, 51 | 4, 5, 11 | 5, 3, 12 | 5, 7, 13, 33, 76 | 5, 8, 22, 25, 42
 Demiphonem *Phor.* 5, 7, 5
 demiror *Heaut.* 1, 5, 5 | 12, 3, 121 *Hec.* 4, 1, 14
 demissis *Eun.* 2, 3, 23
 demit *Eun.* 4, 1, 13
 demonstrariet *Phor.* 1, 5, 76
 demonstravit 4, 4, 9
 demoveas *Adel.* 2, 1, 16
 dempseris *Adel.* 5, 3, 33
 dempsi *Adel.* 4, 7, 18
 demulceam *Heaut.* 4, 5, 14
 demum *And.* 4, 1, 59 | 5, 3, 11 *Heaut.* 2, 3, 3, 12 | 3, 1, 90
Adel. 2, 2, 25 | 2, 3, 2 | 5, 3, 19 | 5, 8, 15 *Hec.* 1, 2, 53
 demus *And.* 3, 3, 28
 Heaut. 3, 1, 68
 5, 8, 27
 denarrabo *Phor.* 5, 51
 denegando *And.* 4, 7, 4
 denegarar *And.* 1, 5, 1
 denegare *And.* 4, 1, 1
 denegaris *Heaut.* 3, 78
 deneger *And.* 1, 131
 dent *And.* Prol. 8
 dentes *Adel.* 2, 2, 36
 dentur *Heaut.* 5, 1, 4
 denuo *Eun.* 4, 5, 24
 5, 2, 60 *Heaut.* 3, 32 | 4, 6, 4 *Phor.* 6, 39 *Hec.* Prol. 3
 4, 4, 19
 Deo *Phor.* 1, 2, 24
 deorsum *Eun.* 2, 2, 4
Adel. 4, 2, 34, 38
 Deorum *And.* 5, 5, 1
Heaut. 4, 3, 14
 Deos *And.* 3, 2, 41 | 4, 1, 39 | 4, 11 | 5, 1, 15
Heaut. 5, 1, 6 | 5, 4, 11 | 1, 11 | 3, 4, 45 | 5, 59, 65, 70
Phor. 1, 5, 81 | 5, 1, 1
Hec. 3, 5, 26 | 2, 6
 depacisci *Phor.* 1, 14
 deperiret *Eun.* Per. 1
 deperit *Heaut.* 2, 14
 depexum *Heaut.* 5, 78
 depinxit *Phor.* 1, 38
 depravariet *Phor.* 4, 16
 deprehendit *Hec.* Per. 3, 3
 deportari *Phor.* 5, 85
 deputabo *Phor.* 1, 21
 deputare *Phor.* 1, 16
 deputas *Hec.* 4, 1, 1
 deputat *Hec.* 3, 5, 1
 5, 3, 1
 depurem *Heaut.* 1, 83
 der repente *Hec.* 4, 1, 1
 deridendum *Eun.* 5, 57
 derisum *Eun.* 5, 2, 4
 derides *Heaut.* 5, 42 *Adel.* 5, 3, 1
 deriyem *Phor.* 2, 1

VOCABULORUM.

<i>Eun.</i> 1, 1, 18 5,	<i>desponderat And. Per.</i>	<i>devia And.</i> 3, 2, 11	<i>Adel.</i> 4, 2, 33 4,
8, 45 <i>Heaut.</i> 2, 3,	4	<i>devitem Phor.</i> 1, 4, 3	3, 30 4, 5, 9
81 3, 1, 61 4, 8,	<i>desponderis Heaut.</i> 4,	<i>devito And.</i> 3, 5, 5	4, 7, 8 <i>Phor.</i> 2, 3, 7,
14, 27 <i>Hec.</i> 3, 3,	8, 13	<i>Deum And.</i> 1, 5, 2, 9	8, 12, 16 4, 3, 38
38	<i>despondi And.</i> 1, 1,	<i>Eun.</i> 3, 5, 39 5, 4,	4, 4, 31 5, 1, 21
<i>feram Adel.</i> 3, 4, 52	75, <i>Adel.</i> 4, 7, 17	21 <i>Adel.</i> 4, 1, 19	5, 8, 59 <i>Hec.</i> 1, 2, 9,
<i>feras And.</i> 1, 5, 35,	<i>despondisti Phor.</i> 5, 7,	<i>Heaut.</i> 1, 1, 9 <i>Phor.</i>	28 3, 2, 21 3, 5,
56	32	2, 1, 31 2, 2, 4	16 4, 4, 7 5, 3,
<i>ferat Heaut.</i> 5, 1, 54	<i>despondit Adel.</i> 4, 5,	<i>Hec.</i> 2, 1, 1	5, 11, 28 5, 4, 24,
<i>Adel.</i> 3, 4, 31	36 <i>Hec.</i> 1, 2, 49	<i>devortat Phor.</i> 1, 5, 82	25
<i>ferere Hec.</i> 4, 2, 16	<i>desponsam Heaut.</i> 4, 8,	<i>devortitur Heaut. Per.</i>	<i>dicam And.</i> 1, 5, 17
<i>feris Adel.</i> 3, 4, 12	25 5, 1, 18	4	2, 1, 23 2, 2, 18
<i>ferri anus Phor.</i> 5, 1,	<i>desubito Heaut.</i> 4, 2,	<i>Deps Eun.</i> 5, 2, 36	2, 3, 1, 10, 26 3,
24	6	<i>Hec.</i> 5, 4, 3	3, 22 3, 4, 6, 15,
<i>ferz Heaut.</i> 2, 4,	<i>det And.</i> 2, 3, 18 2,	<i>dextera And.</i> 4, 4, 13	20 3, 5, 6, 9 4,
11	5, 26 3, 4, 13 <i>Eun.</i>	<i>dexteram And.</i> 4, 5,	2, 25 <i>Eun.</i> 2, 3, 77
<i>ferum Eun.</i> 5, 2, 6	1, 2, 48 5, 9, 48	12	3, 2, 43 3, 4, 5
<i>ferurum And.</i> 2, 3,	<i>Heaut.</i> 3, 3, 44 <i>Phor.</i>	<i>dextram And.</i> 1, 5, 55	5, 1, 6 5, 4, 29, 46
28 4, 2, 11	1, 2, 96 3, 2, 37	<i>Adel.</i> 4, 2, 44	<i>Heaut. Prol.</i> 3 1,
<i>ferus Adel.</i> 5, 4, 19	<i>deteriorem And.</i> 1, 2,	<i>dextrum Eun.</i> 4, 7, 5	1, 25 2, 3, 76, 99
<i>feruisti Heaut.</i> 2, 3	22	<i>dii And.</i> 1, 4, 5 2, 2,	3, 1, 94 3, 3, 27,
27	<i>deteriores Heaut.</i> 3, 1,	1 4, 1, 18 4, 1 4,	47 4, 3, 22, 23
<i>ferunt Eun.</i> 2, 2, 7	74	3, 1 4, 5, 5, 22	4, 6, 14 4, 8, 28
<i>ferides Eun.</i> 1, 2,	<i>deterream Heaut.</i> 1, 1,	5, 4, 43 5, 6, 9	5, 1, 64 5, 2, 33
113	27	<i>Eun.</i> 2, 1, 1 2, 2,	5, 4, 10 <i>Adel.</i> 2, 3,
<i>ferio Heaut.</i> 2, 3,	<i>deterreo Adel.</i> 1, 2, 64	1, 97 2, 3, 9 3,	4 3, 3, 21 4, 1,
16 4, 5, 5	<i>deterrendo Hec. Prol.</i>	1, 28, 41 3, 2, 21	12, 15 4, 4, 16
<i>ferium Hec.</i> 1, 2,	35	4, 1, 1 4, 7, 20	4, 5, 12 4, 7, 1
11 1	<i>deterrere Phor. Prol.</i> 3	5, 2, 43 5, 4, 2	5, 8, 23, 5, 9, 28
<i>fero Heaut.</i> 3, 1,	<i>deterrimum And.</i> 5,	5, 9, 27 <i>Heaut.</i> 1, 1,	<i>Phor.</i> 1, 2, 74, 77
6 <i>Hec.</i> 3, 5, 38	1, 16	109 2, 3, 13, 67	2, 1, 15 3, 2, 2, 3
<i>ferognavit Adel.</i> 1, 2,	<i>detruiſſem Hec. Prol.</i>	2, 4, 3 3, 1, 33,	3, 3, 33 4, 3, 55
26	27	54, 96, 98 4, 3,	5, 5, 10 5, 8, 62
<i>fernam Phor.</i> 2, 2, 72	<i>detineo Eun.</i> 2, 2, 49	8 4, 5, 1, 6 5, 1,	<i>Hec.</i> 1, 2, 38 3, 4,
<i>ferant And. Prol.</i> 22	<i>detinuit Phor.</i> 4, 1,	80 5, 4, 5 <i>Adel.</i>	20, 22, 36, 3, 5, 2
<i>feras Eun.</i> 5, 2, 45	8	3, 3, 27, 86 3, 4,	4, 1, 5 5, 1, 18
<i>Adel.</i> 4, 1, 23 <i>Phor.</i>	<i>detraho Heaut.</i> 4, 1,	1 4, 5, 67 4, 7,	5, 3, 13
2, 19 <i>Hec.</i> 5, 3,	38	20, 31 5, 7, 19	<i>dicant And.</i> 5, 3, 27
2	<i>detrahunt Heaut.</i> 1, 1,	5, 9, 71 <i>Phor.</i> 1, 2,	<i>dicas And.</i> 1, 7, 34
<i>ferat Eun. Prol.</i> 16	72	73 1, 3, 13 2, 2,	3, 2, 22, 29 4, 1,
<i>ferne And.</i> 5, 6, 8	<i>detraxiſſe Hec.</i> 5, 3,	74 3, 2, 34 3, 3,	28 <i>Eun.</i> 2, 3, 62
<i>Eun.</i> 2, 3, 54 <i>Heaut.</i>	31	19 4, 3, 31 4, 4,	4, 6, 31 5, 9, 34
1, 1, 6 <i>Adel.</i> 1, 2,	<i>detractum Hec.</i> 4, 1,	6 5, 1, 13, 30 5,	<i>Adel.</i> 2, 1, 6 3, 2,
3 <i>Phor.</i> 1, 2, 1	58	3, 25, 34 5, 6, 43	51 4, 3, 8 <i>Phor.</i> 4,
3, 30	<i>detraxit Eun.</i> 4, 4, 39	5, 7, 61, 83 5, 8,	3, 63 <i>Hec.</i> 1, 2, 4,
<i>feret And.</i> 2, 6, 10	<i>Hec. Per.</i> 3	16 <i>Hec.</i> 1, 2, 21, 27,	79
5, 1, 18	<i>detrimenti Hec.</i> 2, 1,	31, 59 2, 1, 9,	<i>dicat And.</i> 4, 1, 16
<i>ferit Heaut.</i> 2, 3, 64	37	10, 36 2, 2, 16	5, 3, 6, 24 <i>Eun.</i>
<i>fero Adel.</i> 1, 2, 57	<i>detur And.</i> 2, 1, 34,	3, 2, 19 3, 4, 27	<i>Prol.</i> 15 3, 3, 23
3, 67	35 <i>Eun.</i> 2, 3, 71 4,	3, 5, 19 4, 2, 3	4, 4, 37, 43 <i>Heaut.</i>
<i>ferat Phor.</i> 4, 3, 29	3, 4	4, 4, 20 5, 4, 24	3, 2, 30 <i>Phor. Prol.</i>
<i>ferre Hec.</i> 1, 2, 30	<i>devincimini Heaut.</i> 2,	<i>Dianæ Adel.</i> 4, 2, 43	12 2, 3, 4 4, 4,
<i>fer Heaut.</i> 3, 3, 26	4, 15	<i>die And.</i> 1, 1, 1, 85, 8	58 <i>Hec.</i> 4, 1, 43
<i>Phor.</i> 1, 3, 18	<i>devinctum And.</i> 3, 3,	2, 1, 23, 24 2, 3,	4, 2, 15 5, 3, 29
<i>ferit And.</i> 4, 1, 36	29	9, 20 4, 1, 42,	<i>dicebam Heaut.</i> 4, 5,
<i>feratam Eun.</i> 2, 2,	<i>devinctus Hec.</i> 1, 2, 93	4, 5, 15, 24, 25 5,	33
1	<i>devinxit Heaut.</i> 1, 2,	3, 2 5, 4, 29 <i>Eun.</i>	<i>dicebant And.</i> 1, 1,
<i>feroliare And.</i> 4, 6,	33	1, 2, 20 4, 4, 39,	60
<i>ferondeam Heaut.</i> 4,	<i>deveniſſe Heaut.</i> 4, 5,	56 4, 6, 28 5, 2,	<i>dicebas Eun.</i> 2, 3, 78
30	2	11 5, 6, 8 <i>Heaut.</i>	<i>dicebat Eun.</i> 1, 2, 32
<i>ferodebitur And.</i> 5,	<i>deverberaſſe Phor.</i> 2, 2,	2, 3, 69, 102, 108	4, 4, 33
16	13	3, 1, 86 4, 4, 12	<i>dicenda Eun.</i> 2, 3, 36
<i>ferondeo Heaut.</i> 4, 5, 31	<i>deverticulum w</i> 4,	4, 5, 18, 22, 120	<i>dicendo Heaut.</i> 4, 3,
	2, 7	4, 8, 22 5, 1, 11	33

dicendum

38
 cedet
 cedi *F*
 cedit
 cido
 Phor.
 cere *E*
 Her. *P*
 cerem
 cerer
 cessio
 cer *Ad*
 cidio *E*
 cidi *E*
 Adel. 4
 cidium
 26
 ciplina
 59
 ciplina
 32
 ciplina
 col *Phor*
 cordare
 43
 cordian
 71
 crucior
 cum *E*
 certum
 10
 cunxit
 86
 cergam
 cendio
 Her. 5,
 cergat
 19
 cerii *F*
 415,
 3, 3
 ciam
 86
 clicebit
 19
 clico
 10
 cuder *E*
 cuit
 cumpor
 10
 cidium
 4
 mili *A*
 21,
 milis
 19
 mulare
 7
 mulas
 mulat
 10

VOCABULORUM.

Nicebat Phor. 1, 2, dissimulat And. 1, 1,
105
Necedit Hec. 5, 2, 15 dissolverem Phor. 4, 3,
50
Necedi Phor. 5, 2, 8
Necedit And. 1, 2, 40 dissolvi Heant. 3, 1,
Necedo And. 1, 1, 121 102
Phor. 5, 8, 58 distædet Phor. 5, 8,
22
Necere Eunn. 2, 2, 31 distorsit Eunn. 4, 4, 3
Hec. Pro. 56 distrahah Phor. 1, 4,
Neceret Adel. 3, 3, 59 24
Necessio And. 3, 3, 36 distrahi Phor. 3, 2, 33
Necer Adel. 4, 7, 33 distraxit Hec. 3, 5, 42
Necidio Hec. 5, 2, 16 distributum Adel. 3, 3,
17
Necidit Eunn. 4, 3, 4 distulerunt Heant. Pro.
Adel. 4, 2, 20 16
Necidium Hec. 3, 5, disturbandas And. 1,
26 2, 11
Nepolina Heant. 2, 3, dices Adel. 3, 4, 57
59 ditem Heant. 3, 3, 48
Nepolinam Eunn. 2, 2, Phor. 4, 3, 48
32
Nepolinæ Adel. 5, 1, 5 dicis Adel. 4, 2, 42
Nepuli And. 3, 1, 19 diu Eunn. 2, 3, 413,
Nepul. Phor. 3, 1, 155 3, 12 1 5, 9, 55
Nepordare And. 3, 3, Heant. 3, 4, 22
43 Adel. 4, 4, 121 5, 8,
Nepordiam Hec. 4, 4, 8 Hec. 3, 1, 25 14,
71 4, 23
Nerucior Adel. 4, 4, 1 diversæ And. 1, 5, 25
Ncum Eunn. 3, 5, 60 dividuum Adel. 2, 2,
2, 33
Nertum Eunn. 5, 7, divinam Eunn. 3, 3, 2
10 Hec. 1, 2, 109
Nunxit Hec. 1, 2, divinæ Hec. 4, 4, 74
16 divisâ And. 3, 1, 18
Nergam Adel. 5, 2, 7 diviti Phor. 1, 5, 46
Nendio Eunn. 5, 4, 7 divitiis Heant. 3, 2,
Hec. 5, 2, 29 16
Nergat Adel. 3, 2, divitias And. 4, 6, 2
19 Heant. 1, 2, 19
Nerii Heant. 3, 4, divitioribus Phor. 1,
41 5, 2, 17 Adel. 1, 8
3, 1
Niciam And. 3, 5, divinæ mansiones Phor.
16 5, 8, 23
Nicebit Heant. 5, 2, diutius Heant. 1, 1,
19 50 13, 1, 15 1 4,
Naliceo Heant. 5, 4, 7, 6 Phor. 1, 4, 41
10 4, 1, 30 Hec. 1, 2,
Nuder Eunn. 5, 1, 16 73 14, 1, 60
15
Nutant And. Pro. 15 divum Adel. 4, 7, 28
Nampor Adel. 3, 3, dixeram Heant. 3, 1,
94 Phor. 4, 2, 4
Nadium And. 4, 2, dixeras Phor. 4, 3, 8
4 dixere Adel. 1, 2, 13
Nilli And. Pro. 11, dixeris Eunn. 5, 6, 25
2 11, 1, 16 Adel. 3, 4, 12 Phor.
4, 3, 32 1 1, 2, 4
Nillis Adel. 5, 3, dixerit Heant. 4, 1, 8
mulare Hec. 4, 1, Hec. 3, 5, 25
7 dixero Eunn. 5, 9, 37
mulas Hec. 4, 2, 2 Heant. 4, 4, 4 Adel.
mulat Phor. 2, 2, 2, 1, 49 Phor. 4, 3,
76

dixerunt Hec. 3, 1, 41 doler Eunn. 1, 2, 13 1
dixi And. 1, 1, 103 1 3, 1, 40 Adel. 2, 4,
2, 5, 7 13, 4, 20 1 8 13, 4, 5 14, 5, 48
3, 5, 15 14, 1, 21 1 Phor. 1, 3, 10
4, 5, 49 Eunn. 3, 1, doli And. 1, 1, 133
31 5, 7, 11 15, 9, dolia Heant. 3, 1, 51
63 Heant. 1, 1, 35, dolis And. 3, 2, 13,
42 13, 1, 23 14, 1, 23 13, 3, 26 13,
3 14, 5, 43 14, 7, 4, 4
2 15, 1, 11 15, 5, dolo Eunn. 3, 3, 9 Adel.
4 Adel. 1, 2, 3 14, 3, 1, 2 13, 3, 21
5, 1, 12 Phor. 2, 2, dolor Hec. 3, 2, 21
92 12, 3, 12 13, 3, dolore And. 5, 1, 12
41 4, 3, 40 1 5, 1, Adel. 4, 3, 11
18 1 5, 7, 12 Hec. dolores Hec. 3, 2, 4
3, 3, 42 13, 5, 47 1 doloribus Adel. 3, 4,
4, 3, 6 14, 4, 65, 40
100 15, 1, 19 15, 4, doluit And. 1, 2, 9
30 domi And. 3, 2, 34 1
dixisse Heant. 5, 5, 69 3, 4, 19 14, 2, 31
Phor. 2, 3, 13 1 5, Eunn. 2, 3, 72 1 3,
7, 60 Hec. 3, 5, 1 15, 2, 46, 53 1 3, 4,
4, 5 713, 5, 20 14, 3,
dixisti Eunn. 5, 7, 16 6 14, 4, 6 14, 6,
dixit And. 2, 5, 10 1 9 14, 7, 45 15, 2,
3, 2, 33, 44 Eunn. 4, 2, 57 15, 3, 8 15,
5, 9 Heant. 3, 1, 27 4, 16 Heant. 1, 1,
Adel. 1, 2, 71 Phor. 78, 118, 119 1 1, 2,
3, 2, 47 15, 3, 22 1 12 13, 1, 21 13, 2,
5, 4, 8 15, 5, 10 29 14, 8, 31 Adel.
Hec. 4, 4, 55 2, 3, 7 13, 3, 35,
dixti And. 3, 1, 1 13, 59 13, 4, 49 14, 2,
2, 37 13, 4, 14 1 3, 17, 28 14, 5, 39 1
5, 15 15, 2, 11 Eunn. 4, 6, 5 Phor. 3, 1,
1, 2, 85, 87 12, 3, 41 5, 7, 5 Hec. 1,
82 13, 1, 60 13, 2, 2, 87 12, 1, 21 12,
44 14, 7, 23 Heant. 2, 15 14, 4, 56
2, 3, 100 14, 7, 2 domina Heant. 4, 1,
Adel. 3, 3, 69 14, 15
3, 8, 13 15, 3, 1, dominam Heant. 2, 3,
5, 8, 30 Phor. 1, 5, 57
72 12, 2, 43 Hec. 3, Domine Eunn. 3, 5, 60
1, 42 13, 5, 1 14, 4, Domini Eunn. 3, 2, 33
49 1 5, 4, 25 44 13, 5, 52 Adel.
do And. 1, 1, 130 1 1, 4, 2, 16
5, 60 Eunn. 4, 7, 22 Dominum Adel. 1, 2, 9
Heant. 4, 1, 37 14, Dominus Adel. 1, 1, 5
3, 31 1 4, 5, 31 Phor. 5, 1, 26
Adel. 1, 1, 26 Phor. domi st Phor. 3, 2, 19,
3, 2, 7 14, 3, 64 21
Hec. 1, 2, 39 13, 3, domo Eunn. 3, 5, 65 1
36 4, 3, 18 14, 6, 14 1
docere Eunn. 1, 2, 30 5, 4, 38 Adel. 2, 1,
docer Heant. 4, 1, 35 44 14, 2, 29 Phor.
docte Hec. 2, 1, 6 2, 2, 93 14, 1, 20
doctor Eunn. 4, 7, 21 domum And. 1, 5, 20 1
doctum And. 1, 5, 3, 4, 15 1 5, 5, 14
39 Eunn. 1, 2, 125 12,
docui Adel. 5, 9, 6 2, 89 1 2, 3, 69,
doleam Heant. 5, 1, 71 14, 3, 19 14, 7,
61 10 15, 8, 12 Heant.
doleant Phor. 5, 8, 64 1, 1, 16 12, 3, 99 1
doleat Eunn. 3, 1, 58 2, 4, 22 14, 4, 19
dolere Eunn. 1, 2, 13 4, 5, 60, 65 1 5, 7,
5, 11

I N D E X

3, 11, 14 Phor. 1, drachmarum Heaut. 3, 3, 40
 2, 40 | 1, 4, 17 | 1, drachmis And. 2, 6, 5, 68 | 2, 1, 20 | 20
 2, 3, 15 | 3, 3, 30 | Dromo And. 5, 2, 19, 4, 4, 12 | 5, 2, 17 | 29 Heaut. 2, 3, 8, 5, 4, 7 | 5, 6, 19 | 34 | 4, 4, 21, 26
 Hec. 1, 2, 60, 71 | 1, 34 | 4, 4, 21, 26 Adel. 3, 3, 22
 2, 1, 24 | 2, 2, 20 | Drömonem Heaut. 2, 2, 3, 7 | 13, 1, 3 | 13, 2, 25 | 1, 3, 4, 20 | 2, 12 | 5, 1, 19
 4, 4, 8 | 5, 3, 25 | duarum Heaut. 2, 3, 85
 domus And. 5, 3, 20 duas Phor. 5, 1, 27 | 5, 8, 52
 Eunn. 5, 9, 8, 28 dubia Phor. 5, 1, 27 | 5, 1, 28
 Adel. 4, 7, 42 dubiam Hec. Prol. 16
 dona Eunn. 1, 2, 83 | 13, 2, 11, 15 | 2, 11, 15 | 15
 donat Eunn. Per. 3 dubio And. 2, 2, 10 | 1, 5, 3 Eunn. 5, 9, 14
 donax Eunn. 4, 7, 4 dobitas Eunn. 5, 9, 13
 donec And. 4, 1, 37 Heaut. 5, 5, 13 Adel. 4, 5, 57
 Adel. 4, 6, 6 Phor. 2, 2, 73 | 14, 1, 24 | 4, 5, 57
 Hec. 1, 2, 15 | 4, 5, 57
 donem Hec. 5, 4, 9 | 4, 5, 57
 donis Eunn. 4, 3, 8 | 4, 5, 57
 dono Eunn. Per. 8 | 1, 2, 29, 55 | 2, 1, 23 | 2, 3, 53, 60, 63 | 3, 1, 31 | 3, 5, 16 | 4, 3, 21 | 4, 6, 10 | 5, 5, 9 | 5, 6, 13
 Heaut. 5, 5, 6 | 5, 5, 6
 donum Eunn. 2, 3, 61 | 5, 9, 27
 Dorax Eunn. 4, 7, 2 | 5, 9, 27
 Dore Eunn. 3, 2, 19 | 13, 5, 46 | 1, 5, 2, 11
 Dorias Eunn. 3, 3, 32 | 1, 4, 4, 52
 Dorio Phor. 1, 2, 102 | 1, 3, 2, 1, 30, 41
 dormias Heaut. 2, 3, 101
 dormienti Adel. 4, 5, 59
 dormier Eunn. 2, 3, 74
 dormis Phor. 5, 8, 18
 dormiunt Heaut. 4, 4, 8
 Dorum Eunn. 4, 4, 56
 dos And. 5, 4, 48
 Heaut. 5, 1, 66 Phor. 5, 7, 33
 dotatis Phor. 5, 7, 47
 dotat Adel. 1, 2, 87
 dote And. 1, 1, 74
 Adel. 4, 7, 41 Phor. 5, 1, 30
 dotem Phor. 1, 5, 67 | 2, 2, 63 | 14, 3, 42, 71 | 14, 4, 12 Hec. 3, 5, 52
 doti Heaut. 5, 1, 69
 dotis Heaut. 5, 1, 65 | 5, 5, 4 Phor. 4, 5, 11 | 5, 7, 36

duram Adel. 5, 4, 4
 Phor. 1, 2, 23
 durare Adel. 4, 2, 1
 duras Eunn. 2, 3, 60
 duxerit And. 1, 1, 2
 47 | 14, 4, 5, 28
 duritia Heaut. 3, 1, 2
 durius Heaut. 5, 2, 4
 duro Heaut. 4, 1, 5
 Adel. Per. 4 Ph
 3, 2, 12
 durum Eunn. 4, 7, 5
 Heaut. 1, 2, 29 Ph
 1, 5, 8
 durus Heaut. 3, 1, 3
 Adel. 1, 1, 39
 duxerat Hec. 1, 2, 4
 duxere Hec. 2, 1, 4
 duxerit And. 2, 1, 4
 duxero Eunn. 5, 2, 4
 duxi Adel. 5, 4, 4
 Hec. 3, 1, 14
 duxisse Phor. 1, 1, 4
 duxisset Hec. 1, 2, 7
 duxisti Hec. 4, 4, 6
 duxit Adel. 1, 1, 4
 4, 5, 38 Hec. 1, 6 | 14, 1, 7 | 15, 26 Phor. 1, 2, 8
 1, 5, 1 | 15, 8, 16
 E.

EA gratia And. 6, 2 | 3, 4, 8
 ea re And. 2, 3, 11
 ea via Heaut. 4, 8, 8
 eadem And. 3, 3, 4
 3, 4, 20 | 5, 4, 10
 Eunn. 2, 2, 10
 1, 1, 87 | 12, 3, 88, 127 | 13, 2, 3
 5, 3, 7 Adel. 1, 48 | 14, 3, 8 | 14, 33 Phor. 2, 2, 4
 59 | 13, 2, 21
 4 | 5, 7, 7, 20
 1, 1, 16 | 2, 1, 1, 29 | 14, 4, 29
 5, 21, 37
 eamus And. 1, 1, 1
 3, 3, 24 Eunn. 2, 87 | 2, 3, 83 | 3, 59 | 13, 5, 64
 Heaut. 3, 1, 1
 Adel. 2, 4, 14
 3, 10 Phor. 1, 52, 53 | 3, 3, 5, 3, 26 | 15, 7, 5, 8, 65
 eandem Heaut. 3, 33 Adel. 5, 3
 Phor. 3, 2, 10
 1, 1, 14 | 14, 69

Adel. 1, 2, 71 | 3, 2, 36 | 5, 8, 10, 11
 Phor. 1, 2, 36, 67, 76 | 14, 3, 46 | 15, 7, 23
 ducerem Hec. 4, 1, 40
 duceres And. 4, 1, 30
 Phor. 5, 7, 39 Hec. 4, 4, 64
 duceret Hec. 4, 4, 66
 duces Adel. 4, 5, 62
 ducer And. 4, 5, 42
 Phor. 4, 4, 13
 duci And. 1, 2, 9 Adel. Prol. 5, 5, 7, 23
 ducimus Phor. 5, 3, 15
 ducis And. 2, 1, 21
 Eunn. 2, 2, 51 Heaut. 2, 3, 72 Adel. 1, 2, 25
 ducit Eunn. 2, 1, 23
 Adel. Per. 11 Prol. 18 Hec. Per. 1
 ducito Eunn. 4, 6, 30
 duco Heaut. 4, 7, 8
 Hec. 3, 2, 8
 ductans Adel. 4, 7, 34
 ductes Phor. 3, 2, 15
 ducturam Adel. 2, 3, 27
 ducturum And. 2, 3, 9 | 2, 4, 2 | 14, 1, 35
 Adel. 5, 3, 26 Hec. 1, 1, 5
 ducunt Heaut. 2, 3, 5
 dudum And. 3, 4, 3, 12 | 5, 1, 5 | 14, 1, 29 | 15, 4, 46 Eunn. 3, 1, 57 | 14, 4, 16 | 14, 5, 5 | 14, 6, 5 Heaut. 1, 5, 119 | 12, 2, 11
 3, 3, 34 | 13, 4, 29 | 4, 5, 12, 38 | 15, 1, 9 | 15, 2, 30, 34
 Adel. 4, 1, 14, 7, 2 | 15, 8, 30 Phor. 2, 1, 19 | 13, 1, 7 | 13, 2, 4 | 15, 3, 3, 15, 5, 10 | 5, 7, 21 Hec. 3, 5, 1 | 14, 4, 26, 100
 duum And. 4, 1, 41
 Phor. 3, 2, 34 | 15, 7, 16, 83
 dulcest Heaut. 2, 1, 5
 duit Phor. 4, 5, 1
 duo Heaut. 4, 7, 10 | 5, 1, 67 Adel. 1, 1, 22 | 15, 3, 23, 37
 Phor. 4, 2, 12
 duobus Hec. 3, 3, 33
 duos Adel. Per. 1
 duplex Heaut. Prol. 6
 duplici Phor. 4, 2, 13

VOCABULORUM.

afflem Eunn. Prol. 7
 Hec. 5, 2, 25
 R And. 5, 4, 43 Eunn.
 4, 4, 41 14, 6, 15
 Adel. 3, 2, 23 Phor.
 5, 1, 11
 at Hec. 3, 5, 52
 tur Heant. 4, 4, 21
 bibent Heant. 2, 3,
 14
 oria 5, 2, 3
 astor Hec. 4, 3, 515,
 1, 1515, 3, 3715,
 4, 20
 ca Eunn. 1, 1, 34
 am Eunn. 4, 5, 12
 4, 7, 18 Hec. 4, 1,
 815, 4, 14
 ce Eunn. 2, 3, 515,
 4, 45 Adel. 1, 2,
 7314, 7, 415, 1,
 515, 9, 38 Phor. 1,
 5, 34 Hec. 3, 5, 53
 cere Phor. 2, 1, 5
 cum And. 3, 2, 51
 3, 3, 48 13, 4, 26
 5, 5, 1 Eunn. 2, 3,
 1313, 1, 514, 7,
 615, 3, 915, 7, 5
 Heant. 2, 2, 1214,
 1, 914, 7, 1 bis
 5, 2, 7 Adel. 3, 3,
 714, 2, 1414, 7,
 215, 3, 615, 6, 2
 Phor. 2, 3, 2413,
 1, 2014, 2, 10 Hec.
 2, 2, 413, 2, 17
 3, 4, 35
 ero v. effero
 ferri v. efferr
 quem Hec. 5, 3, 6
 quid And. 5, 2, 30
 Eunn. 2, 2, 3, 48
 Heant. 3, 3, 34 Phor.
 5, 3, 15
 quis Eunn. 3, 3, 24
 5, 9, 1
 acem Eunn. Prol. 38
 Phor. 2, 12, 1
 ex Parasitus Heant.
 Prol. 38
 ent Eunn. 5, 7, 21
 epol Eunn. 5, 1, 1
 5, 3, 715, 2, 28
 Heant. 2, 4, 1 Adel.
 3, 1, 215, 2, 8, 5,
 3, 2, 4 Phor. 5, 1, 8
 Hec. 1, 2, 8, 13,
 512, 3, 113, 5,
 4914, 1, 5, 5314,
 115, 1, 615, 2,
 2015, 3, 1
 cam Hec. 4, 1, 50
 cit Eunn. 3, 5, 30
 edico Eunn. 4, 7, 26
 5, 4, 4015, 8, 33
 edictum Heant. 4, 1,
 10
 edis And. 4, 5, 34
 edixin' And. 3, 2, 15
 edoce Phor. 3, 3, 7
 edocebo Phor. 5, 2,
 17
 edormiscam Adel. 5,
 2, 11
 educare Eunn. 1, 2, 37
 educar Phor. 5, 7, 50
 educati Adel. 3, 4,
 49
 eductam Heant. 2, 1,
 14
 eductos And. 5, 4, 8
 Adel. 5, 4, 21
 eductum And. 1, 5, 39
 eduxi Adel. 1, 1, 23
 Hec. 3, 3, 4
 eduxit Eunn. 1, 2, 76
 effeceris Eunn. 5, 8, 26
 effecero Heant. 3, 3,
 23 Phor. 4, 1, 24
 effeci Heant. 2, 3, 81
 effecisti And. 3, 4,
 10
 effecit Hec. 1, 2, 48
 effectum And. 4, 2,
 20 Eunn. 2, 1, 6
 efferr Eunn. 4, 6, 14
 Heant. 4, 5, 56
 efferant Heant. 4, 4,
 23
 effero Heant. 4, 5, 31
 efferrri Adel. 4, 4, 17
 Hec. 4, 1, 50
 effert Adel. 2, 4, 1
 effertur And. 1, 1, 90
 efficere And. 1, 1, 4
 efficerem Heant. 2, 3,
 89
 efficias And. 5, 1, 6
 efficitur And. 2, 1, 34
 efficio Eunn. 5, 9, 28
 effluet Eunn. 1, 2, 41
 effodientur Eunn. 4, 6,
 2
 effregit Adel. 1, 2, 8,
 40
 effringere Adel. 1, 2,
 23
 effugere And. 1, 5,
 1212, 1, 32 Adel.
 5, 8, 32 bis Hec. 4,
 2, 24
 effugi Eunn. 5, 5, 3
 effundite Adel. 5, 9,
 34
 effutiretis Phor. 5, 1,
 19
 egens And. 5, 4, 22
 Adel. 3, 3, 30 Phor.
 2, 2, 1015, 1, 24
 egeres Heant. 5, 2, 11
 egerim Eunn. 4, 4, 23
 egerint Phor. 5, 6, 36
 Hec. 1, 2, 117
 egeris Phor. 4, 5, 6
 egestas Adel. 1, 2, 24
 3, 2, 5 Phor. 5, 1, 6
 egestate And. 1, 5,
 40
 egestatem Phor. 2, 2,
 69
 egi Eunn. 2, 2, 85 Heant.
 3, 2, 30 Hec. 1, 2,
 5714, 4, 64
 egisse Heant. 4, 5, 11
 4, 8, 22
 egissem Hec. 4, 1, 30
 egisti Heant. 3, 3, 34
 Phor. 4, 4, 1
 egit Adel. 3, 3, 141
 5, 4, 9 Phor. 2, 3,
 11
 egomet And. 1, 1, 55,
 8814, 1, 1115, 1,
 19 Eunn. 2, 2, 21
 3, 5, 3714, 2, 11
 5, 6, 23 Heant. 1,
 1, 12012, 4, 513,
 1, 10114, 5, 511
 5, 5, 20 Adel. 2, 1,
 12, 5412, 2, 113,
 2, 3113, 3, 4814, 3,
 1314, 4, 19 bis
 4, 5, 78 Phor. 1, 4,
 4014, 1, 15
 Egon' And. 3, 4, 51
 5, 4, 41 Eunn. 1, 2,
 7314, 6, 19 Heant.
 5, 5, 6 Adel. 2, 1,
 31 Phor. 1, 5, 30,
 7412, 3, 8415, 8,
 10 Hec. 5, 4, 59, 12
 Egone And. 3, 2, 29
 Eunn. 1, 2, 2, 111
 2, 3, 1414, 7, 81
 5, 7, 2 Heant. 3, 3,
 4715, 1, 72, 771
 5, 3, 13 Phor. 1, 2,
 7 Hec. 2, 1, 1715,
 4, 25
 egredi Hec. 3, 2, 171
 4, 3, 16
 egrediar Phor. 4, 1,
 20
 egrediat Phor. 5, 5,
 12
 egredientem Heant. 1,
 2, 7
 egredior Heant. 1, 1
 15
 egreditur And. 1, 3, 21
 5, 2, 2 Eunn. 1, 1,
 3414, 2, 14 Heant.
 1, 1, 12213, 2, 501
 4, 6, 2315, 3, 20
 Adel. 5, 7, 25 Phor.
 5, 6, 38
 egregia And. 1, 1, 45
 Phor. 1, 2, 50
 egregie And. 1, 1, 31
 1, 5, 38 Heant. 3, 1,
 11
 egressa And. 3, 2, 11
 Phor. 5, 1, 5
 egressi Phor. 5, 6, 53
 egressum Heant. 3, 1,
 17
 Ehem And. 5, 2, 5
 Eunn. 1, 2, 612, 2,
 813, 2, 5214, 5,
 315, 6, 6 Heant. 4,
 5, 415, 1, 1015,
 5, 2 Adel. 1, 2, 11
 2, 4, 213, 3, 191
 5, 7, 31 Hec. 3, 2,
 5
 Eho And. 1, 1, 611
 3, 2, 2014, 1, 421
 4, 5, 9, 15, 2715,
 2, 115, 4, 5, 21,
 49 Eunn. 2, 2, 551
 2, 3, 40, 5714, 2,
 1114, 4, 2414, 5,
 1015, 2, 17 Heant.
 2, 3, 7113, 2, 261
 3, 3, 22, 35 Adel.
 4, 5, 2615, 2, 21
 5, 7, 715, 9, 13
 Phor. 1, 5, 2912,
 2, 3714, 3, 2814,
 4, 315, 1, 21 Hec.
 1, 2, 2512, 2, 251
 4, 4, 49, 92
 Ehodum And. 1, 2,
 1312, 1, 2413, 5,
 10 Eunn. 2, 13, 66
 Eheu Heant. 1, 1, 311
 5, 4, 20 Phor. 1, 4,
 10 Hec. 1, 1, 17
 ejecerit Heant. 5, 2, 2
 Phor. 4, 3, 22
 ejeci Heant. 1, 1, 82
 ejecisset Adel. 1, 2, 29
 ejectam And. 1, 3,
 18 Phor. 4, 5, 13
 ejectos Eunn. 2, 2, 45
 ejectus And. 5, 4, 21
 ejiciam Phor. 2, 2, 90
 ejiciat And. 2, 3, 8
 ejicitur Phor. 4, 3, 68
 ejiciunda Eunn. 2, 1, 16
 eidem Eunn. Per. 4
 Heant. 2, 3, 59
 ejusmodi And. 1, 1,
 66 Eunn. 4, 6, 8
 Phor. 5, 4, 2
 H h elapsus

I N D E X

- elapsus *Hec.* 1, 2, 94
 elegans *Eun.* 3, 5, 81
     5, 4, 13 *Heaut.* 5,
     5, 19
 elegantem *Eun.* 3, 1,
     18
 elegantiam *Eun.* 5, 9,
     63
 elephantis *Eun.* 3, 1,
     23
 ellum *And.* 5, 2, 14
     Phor. 2, 3, 7
 ellam *Adel.* 3, 3, 35
 elocuta *Eun.* 3, 5, 51
 eloquar *Heaut.* *Prol.* 3
 eloquentia *Phor.* 4, 3,
     24
 eloquere *Adel.* 3, 2, 27
     Phor. 1, 4, 21
 eloqui *Phor.* 4, 3, 36
 eludendi *Phor.* 5, 7, 2
 eludet *Eun.* 1, 1, 10
 em, seu hem *And.* 3, 3,
     24 *Adel.* 1, 2, 57
     2, 1, 15, 18
     14, 1,
     21
     14, 2, 20
     15, 3,
     4 *Phor.* 1, 2, 2
     11,
     4, 33, 35,
     50
     14,
     4, 7
     15, 1, 26
     15,
     6, 7, 18
     15, 8, 37
     Hec. 1, 1, 6
 emerat *Eun.* 1, 2, 35
 emergam *Eun.* 3, 5, 7
 emergi *Adel.* 3, 2, 4
 emeritum *And.* 3, 3,
     30
 emerunt *Eun.* *Prol.* 20
 emi *And.* 1, 1, 8
 Emin' *Eun.* 4, 4, 24
 Emis *Adel.* 5, 3, 14
 Emiffa *Phor.* 5, 5, 2
 Emiffa *Adel.* 4, 4, 7
 Emiffi *Eun.* 4, 4, 24
     Adel. 2, 1, 37
 emit *Eun.* 1, 2, 55
     15,
     5, 12, 14
 emitte *Adel.* 5, 9, 34
 emitti *Adel.* 5, 9, 10
 emo *Heaut.* 3, 3, 50
     Adel. 2, 2, 11
 emitur *Phor.* *Per.* 11
 emori *Heaut.* 5, 2, 18
     5, 8, 63
 emoriar *Eun.* 5, 2, 49
 emoriri *Eun.* 3, 1, 42
 emptæ *Adel.* 2, 2, 22
 emptam *Adel.* 2, 1,
     46
     14, 2, 21
 eniptum *Phor.* 5, 5,
     10
 emptas *Hec.* *Prol.* 57
 emunda *Adel.* 5, 9, 10
     Phor. 4, 3, 60
     14,
     4, 1
 en *Eun.* 1, 2, 74
     11, 5,
     4 *Phor.* 2, 1, 15
     12,
     2, 1 *Hec.* 1, 1, 6
 enarramus *Adel.* 3, 3,
     11
 enarrato *Adel.* 3, 2,
     52
 enarrem *Heaut.* 2, 3,
     32
 enecas *And.* 4, 1, 36
     Phor. 2, 2, 37
     15, 6,
     16
 enicet *Eun.* 3, 5, 6
 enimvero *And.* 1, 1,
     64
     11, 3, 1
     15, 2,
     7 *Eun.* 2, 3, 35
     Heaut. 2, 3, 59
     15,
     5, 1 *Phor.* 3, 1, 1
     1
     3, 2, 43
     15, 8, 44,
     92
     15, 9, 44 *Hec.*
     4, 4, 51
 Ennium *And.* *Prol.* 18
 eniri *Phor.* 3, 1, 11
 enirere *And.* *Prol.* 15
     1
     1, 1, 22
     14, 3, 4
     1
     5, 4, 54
     15, 6, 15
     Eun. 1, 2, 17
     13, 1,
     25
     13, 3, 27,
     31
     1
     3, 5, 9, 24,
     32
     14,
     2, 11
     4, 4, 23
     14,
     7, 30,
     37 *Heaut.* 1,
     2, 8
     12, 3, 94,
     138
     1
     3, 1, 99
     14, 4, 18
     1
     4, 5, 39,
     45 *Adel.*
     1, 1, 24
     12, 2, 23
     1
     5, 4, 28
     14, 4, 11
     1
     4, 5, 69,
     72 *Phor.* 1,
     3, 19
     11, 4, 11,
     24
     1
     4, 2, 9,
     15
     14, 3,
     36
     15, 6, 54 *Hec.*
     1, 2, 98
     12, 1, 41
     1
     2, 2, 20,
     31
     13, 4,
     7, 18
     13, 5, 24,
     41
     1
     4, 1, 24,
     33,
     46
     15,
     1, 10
     15, 2, 15,
     27,
     31
     15, 3, 11,
     35
 eodem *And.* 5, 3, 14
     Adel. 4, 5, 61
     Phor.
     5, 2, 15 *Hec.* *Prol.*
     2, 26
     12, 1, 6
 ephebis *And.* 1, 1, 2
 ephebo *Eun.* *Per.* 2
     5, 1, 8
 epidicazomenon *Phor.*
     Prol. 26
 epistolam *Phor.* 1, 2,
     99
 epistolas *Phor.* 1, 2, 17
 equidem *And.* 2, 1,
     29
     14, 1, 35
     15, 2,
     17 *Eun.* 2, 2, 42,
     85,
     86
     12, 3, 30,
     55
     1
     3, 5, 49
     14, 6, 11
     1
     5, 2, 37
     15, 5, 14
     Heaut. 3, 2, 7, 36
     1
     3, 3, 8
     14, 1, 3, 19,
     34
     14, 3, 31
     14, 5,
     39 *Adel.* 4, 2, 16,
     18
     15, 3, 64
     15, 7,
     1 *Phor.* 3, 3, 6
     15,
     3, 24 *Hec.* 1, 2, 10
     1
     2, 1, 22,
     35
     14, 3,
     9
     15, 3, 16
     15, 4,
     39
 equos *And.* 1, 1, 29
 era v. hera
 eradicent *And.* 4, 4,
     22 *Heaut.* 3, 3, 25
 eræ v. heræ
 ere v. here
 ereptum *Eun.* 4, 6, 13
     Heaut. 4, 2, 6
 eri v. heri
 erilem v. herilem
 erili v. herili
 eripere *Adel.* 2, 2, 30
 eriperem *Adel.* 3, 2,
     20
 eripi *Eun.* 4, 7, 26
     Adel. 4, 5, 34
 eripiam *Eun.* 4, 2, 3
     Phor. 2, 1, 9
 eripiat *Eun.* 4, 6, 1
 eripio *Heaut.* 4, 3, 39
 eripis *Heaut.* 4, 3, 35
 eripit *Adel.* *Per.* 7
     Prol. 8
 eripuit *Adel.* 1, 2, 10
     1
     2, 1, 44
     13, 2, 30
     1
     Hec. 4, 1, 59
 errans *Heaut.* 2, 3, 16
 erras *And.* 5, 1, 19
     Eun. 2, 2, 14 *Heaut.*
     1, 1, 53
     13, 3, 49
     Phor. 5, 3, 23
     Hec. 4,
     4, 60
 erasti *Phor.* 5, 3, 21
 errat *Heaut.* 2, 3, 22
     1
     4, 8, 3 *Adel.* 1, 1,
     40
 erratio *Adel.* 4, 2, 41
 erravi *Adel.* 4, 2, 40
 erres *And.* 4, 2, 21
 erret *And.* 3, 2, 18
     Eun. *Prol.* 16
 errore *Hec.* 5, 2, 26
 erubuit *Adel.* 4, 5, 9
 erum v. herum
 erumpat *Phor.* 2, 1, 11
 erumpere *Eun.* 3, 5, 2
 erunt *Adel.* 5, 9, 11
     Phor. 6, 53 *Hec.* 5,
     2, 24
 erus v. herus
 etenim *And.* 2, 6, 11
     Eun. 5, 9, 44 *Heaut.*
     3, 2, 37
 etiamne *Phor.* 1, 5, 8
     5, 2, 9
 etiamfi *Hec.* 4, 4, 26
 etfi *And.* 2, 2, 11, 37
     5, 2, 23 *Eun.* 5, 4,
     46 *Heaut.* 2, 3, 8
     Adel. 5, 8, 21 *Phor.*
     2, 2, 60 *Hec.* 3, 3,
     44
     14, 2, 2
     14,
     31
     5, 3, 36
 evadat *And.* 1, 1, 10
     Phor. 1, 2, 61
 evaderet *And.* 1, 2,
 evadet *Adel.* 3, 4, 6
     Phor. 4, 3, 21
 evanesceret *Hec.* *Per.*
     14
 evasit *Eun.* 3, 3, 11
 evenere *Adel.* 5, 3, 2
     Phor. 5, 7, 2
 evenerit *Heaut.* 2,
     114
     13, 2, 40
 evenerunt *Phor.* 4,
     24
 eveniat *And.* 1, 1, 13
     1, 3, 36 *Phor.* 1,
     16 *Hec.* 2, 3, 6
     1
     3, 36
 eveniret *Phor.* 1,
     21
 evenire *And.* *Prol.*
     Eun. 5, 7, 1 *Adel.*
     1, 1, 4 *Hec.* 1,
     2
     15, 2, 28
 eveniret *Hec.* 5, 3,
 evenisse *Heaut.* 4,
     7
     14, 5, 17 *Hec.*
     1, 24
     13, 4, 1
     1
     5, 26
 evenissent *Heaut.* 1,
     105
 evenisset *And.* 4,
     25
 evenit *And.* 2, 6,
     4,
     1, 54
     15, 4,
     5, 6, 3, 4 *Heaut.*
     2, 1
     14, 1, 51
     1
     4, 5, 54
     15, 4,
     Phor. 1, 2, 15
     1
     2, 1, 31
     14, 4, 3
     5, 3, 40
 eveniunt *Phor.* 5,
     31
 eventuram *Hec.* 5,
     32
 eventurum *Eun.* 5,
     29 *Hec.* 1, 2, 11
 everfas cervices *Heaut.*
     2, 3, 131
 enge *And.* 2, 2, 6
     1
     5, 3, 13 *Heaut.* 4,
     10
 eundem *Eun.* 2, 1,
     5, 6, 21 *Adel.* 2, 3,
     5

V O C A B U L O R U M.

- anuchi Eunn. Per. 9*
anucho Eunn. 2, 1,
25 | 2, 3, 82 | 4, 4,
54 | 5, 5, 7 | 5, 6,
21
anuchon Eunn. 3, 5,
25 | 5, 6, 22
anuchum Eunn. Per. 4
Pro. 20, 32 | 1, 2,
83 | 2, 3, 62, 71 | 1
3, 2, 19, 26 | 4, 3,
10 | 5, 1, 6, 5, 6,
13
anuchus Eunn. Pro.
45 | 3, 5, 21 | 4, 3,
14 | 5, 1, 5
rocare Hec. 5, 1, 7
rocari Eunn. 2, 2, 52
rocare And. 3, 3, 47
roco Phor. 5, 7, 89
olvere Phor. 5, 4, 5
olves Eunn. 4, 4, 55
romam Adel. 3, 2,
14 | 3, 4, 65 Hec. 3,
5, 65
is u. heus
acta Adel. 5, 4, 16
actas Hec. Pro. 12
animata Phor. 5, 1, 5
animatam Phor. 3,
3, 31
animatum And. 1,
4, 7 | 2, 2, 5 Hec.
6, 3, 4
animatus And. 1, 1,
104 Hec. 5, 3, 27
animavit And. 1, 5,
16
augeant Heaut. 2,
4, 2
arnuſices Heaut. 4,
6, 9
cedere Hec. 4, 3, 14
cellum And. 2, 2,
19
erpis Phor. 4, 5, 17
erſis And. 4, 5, 21
erſis And. 1, 1, 24
Hec. 3, 2, 12
idit uxore And. 2,
5, 12
ires Heaut. 5, 3, 10
lamant Hec. 3, 3, 8
lamat Eunn. Pro.
3 | 4, 1, 11 Adel.
4, 4, 11
lamavi Phor. 5, 6,
30
ludar And. 2, 3, 12
ludere Hec. 3, 2, 4
ludetur Adel. 1, 2,
39
ludor Eunn. 1, 2,
12 | 4, 2, 44
excluſi Eunn. 3, 2, 28
excluſione Eunn. 1, 2, 8
excluſit Eunn. 1, 1, 4
excluſiſti Eunn. 1, 2, 18
excoſtam Adel. 5, 3,
63
excruciarier Heaut. 3,
1, 4
excruciat Phor. 1, 4,
10
excruciem Eunn. 5, 3,
11
excrucio And. 5, 3,
15
exculpe Phor. 5, 7, 96
exculpere Eunn. 4, 4,
44
excurſo Adel. 5, 4, 6
excuffit Heaut. 1, 1,
115
excutiam Phor. 4, 1,
20
exeam Eunn. 2, 2, 8
excant And. 5, 6, 16
excat And. 5, 6, 13
Adel. 4, 4, 17
excedendum Phor. 2,
1, 4
excedent Heaut. 3, 1,
53
exegerit Heaut. 2, 3,
39
exemerim And. 1, 2,
29
exempla And. 4, 6, 17
Adel. 5, 1, 9 Eunn.
5, 5, 4, 6 | 5,
7, 21
exempli Heaut. 5, 1,
47
exemplis Phor. 4, 4, 7
exemplo Heaut. Pro.
20
exemplum And. 1, 1,
65 | 4, 1, 27 Eunn.
5, 8, 3 Heaut. Pro.
20, 51 Adel. 1, 2,
40 | 3, 3, 62 | 5, 1,
5 Hec. 1, 2, 88
exeo And. 4, 2, 51
Eunn. 3, 2, 40 Heaut.
5, 5, 2
exercebo Adel. 4, 2,
48
exerceo Heaut. 1, 1,
94
exercendis Heaut. 1, 1,
22
exercerent Heaut. 1, 1,
91
exercitatum Hec. 3, 3,
47
exercitum Eunn. 3, 1,
12 | 4, 2, 44
exeuntem Hec. 4, 1, exora Heaut. 2, 3,
36 | 5, 3, 9
exi And. 5, 2, 30 Eunn.
4, 4, 1 Phor. 5, 7,
43
exiens Heaut. 2, 2, 6
exigat Hec. 2, 1, 19 |
3, 5, 40
exigendæ And. Pro.
27
exibo Eunn. 5, 3, 13
exiguè Heaut. 1, 2, 32
exigunt Hec. 2, 1, 45
exilia Phor. 1, 5, 13
exilui Heaut. 4, 1, 44
eximium Hec. 1, 1, 9
eximius Heaut. 4, 7, 5
exire And. 3, 3, 48
Eunn. 3, 2, 17 Phor.
5, 3, 12 Hec. 4, 1, 6
exirem Hec. Pro. 36 |
3, 3, 18
exis Phor. 5, 1, 21
exiſtimans Hec. 1, 2,
88
exiſtimant Adel. Pro.
17
exiſtimarem Heaut. Pro.
3, 70
exiſtimas Adel. 5, 6, 9
exiſtimafſem Phor. 2,
2, 22
exiſtimatio Heaut. Pro.
25
exiſtimavit Eunn. Pro. 5
exiſtimes Eunn. 4, 6, 20
exiſtmet Eunn. Pro. 5
exiſtimeris Adel. Pro.
13
exiſtimo Hec. 4, 2, 28
exiſtumandi Heaut. 2,
3, 41
exiſtumans Phor. 1, 1,
11
exiſtumes Adel. 2, 4, 6
exiſtumer Heaut. Pro.
30
exit And. 4, 3, 6 Eunn.
3, 2, 46 | 3, 4, 7
Heaut. 3, 1, 90 | 4,
3, 44 | 5, 2, 47 Adel.
2, 3, 11 | Phor. 3,
1, 20 | 4, 4, 31
exitio Phor. 1, 4, 23
exitium And. 4, 1,
43
exitum Adel. 5, 1,
12
exolvam Hec. 4, 2, 23
exoneratiſtis Phor. 5,
6, 3
exoprat And. Pro. 20
exoptata Heaut. 3, 4, 28
exopto Hec. 3, 5, 40 |
4, 2, 3
exora Heaut. 2, 3,
117
exorandus eſt And. 1,
1, 140
exorare Heaut. 4, 3,
27 Phor. 3, 2, 4, 27
exorariet Phor. 3, 3, 2
exoraſſem Adel. 4, 4,
21
exorat Eunn. Per. 12
exordiar Hec. 3, 3, 2
exorator Hec. Pro. 10
exorem And. 5, 3, 30
Eunn. 1, 2, 105 Adel.
5, 8, 13, 20
exoret Heaut. 5, 5, 6
Phor. 3, 2, 30
exornatum Heaut. 5, 1,
78
exornatus Eunn. 4, 4,
16
exoro And. 3, 4, 13
exorta Hec. 4, 4, 10
exoffabitur Adel. 3, 3,
24
expectabo Eunn. 4, 6, 5
expectandus Phor. 2,
3, 70
expectans Eunn. 3, 5,
46
expectare And. 5, 6,
13
expectat Hec. 5, 4, 15
expectatio Hec. Pro.
34
expectatis Phor. 1, 2,
98
expectatum Adel. 1, 2,
29
expectet Hec. 4, 2, 20
expectetis Adel. Pro.
22
expecto And. 1, 1, 7
Adel. 3, 2, 24 Phor.
4, 3, 1 Hec. 5, 3, 3
expedi Eunn. 4, 4, 27 |
5, 5, 20 Phor. 1, 4,
20 Hec. 5, 1, 29
expediam And. 3, 5, 11
Adel. 4, 4, 5 Phor. 1,
5, 8
expediar Hec. 3, 1, 8
expediat Hec. Pro. 57
Phor. 5, 2, 1
expedies And. 3, 5, 11
Hec. 3, 1, 11
expedit Heaut. 2, 4, 8
expedivi Phor. 2, 2,
52 Hec. 3, 1, 17
expedivit Phor. 5, 4, 4
expellerent Heaut. 5,
2, 36
experiamur Adel. 5, 4,
23 Hec. 5, 2, 12
h h 2 experire

I N D E X

- experiar *Adel.* 3, 2, *exposita Heaut.* 4, 1, 2
     51 | 3, 4, 51
 experibere *Heaut.* 436, 15
     20
 experigiscere *Adel.* 4, *expresserit Eunn.* 1, 1, 23
     4, 21
 experiri *Phor.* 4, 1, *expressum Adel. Prol.* 11
     23
 experiere *Adel.* 5, 5, 7 *exprobratio And.* 1, 1, 17
 experimini *Heaut. Prol.* 46
 experimur *Phor.* 3, 3, 5
 experire *Phor.* 3, 2, *exprompta And.* 4, 10
     3, 8
 experiri *And.* 2, 1, 11 *expueret Eunn.* 3, 1, 16
     Eunn. 4, 7, 19 *Adel.* 2, 1, 18
 experts *Heaut.* 4, 1, 39
 experiundo *Heaut.* 2, 3, 90 *Adel.* 5, 4, 4
 expertus sum *Hec.* 3, 5, 39
 expectam *Phor.* 2, 2, 84
 expectenda *Phor.* 1, 3, 12 | 1, 4, 25
 expectanda est *Phor.* 5, 8, 35
 expectens *And.* 2, 1, 19
 expectit *And.* 3, 2, 39
 expectet *Eunn.* 1, 1, 7 *Heaut.* 2, 4, 3
 expectivi *And.* 4, 2, 13
 expeto *Heaut.* 5, 1, 17
 expiscare *Phor.* 2, 2, 35
 explana *Phor.* 2, 2, 33
 exple *Hec.* 5, 1, 19 | 5, 2, 21
 expleam *And.* 2, 2, 7
 expleant *Heaut.* 1, 1, 77
 expleat *Hec.* 1, 1, 12
 expleret *And.* 1, 2, 17
 explete *Hec.* 5, 2, 19
 explorata *Eunn.* 3, 5, 55
 exploratum *Phor.* 4, 3, 23
 expolitam *Heaut.* 2, 3, 48
 exponendam *Heaut.* 4, 1, 37
 exponeret *Heaut.* 4, 1, 38
 exponetur *Hec.* 3, 3, 40
 exporge *Adel.* 5, 3, 53
 exposita *Heaut.* 4, 1, 2
 expostulem *And.* 4, 1, 13
 expostules *Adel.* 4, 3, 4
 expresserit *Eunn.* 1, 1, 23
 expressum *Adel. Prol.* 11
 expromere *Heaut.* 3, 3, 14
 exprompta *And.* 4, 10
 expueret *Eunn.* 3, 1, 16
 expugnabo *Eunn.* 4, 7, 3
 expurgatu *Hec.* 2, 3, 4
 expurgem *And.* 5, 3, 29
 expurget *Hec.* 5, 1, 16
 exquire *Hec.* 5, 2, 7
 exquirere *And.* 1, 2, 15
 ex sententia *Heaut.* 4, 5, 17
 exsequar *And.* 1, 5, 24
 exsequi *Heaut.* 4, 1, 22
     Hec. 3, 1, 26
 exsequias *Phor.* 5, 8, 37
 exsolvas *Heaut.* 4, 3, 43
 exsolves *Hec.* 5, 2, 26
 exsolvi *Hec.* 5, 3, 22
 expectabam *And.* 2, 6, 4
     Hec. 3, 4, 8
 expectabo *Eunn.* 1, 2, 126
 expectant *Adel.* 5, 4, 20
 expectantem *Adel.* 4, 5, 40
 expectare *Hec.* 3, 5, 1
 expectat *Eunn.* 3, 1, 57 | 5, 3, 8
     Heaut. 4 | 4, 12, 1
 fabulae *And.* 1, 3, 19 | 3, 21
     Heaut. 2, 3, 95
     Adel. Prol. 22
     Phor. 3, 2, 7 | 5, 8, 33
     Hec. Prol. 1 | 4, 3, 14
 fabulam *And.* 5, 4, 23
     Eunn. Prol. 23 | 2, 3, 25
     Heaut. 2, 1, 10
     Adel. Prol. 7
 fabularier *Hec.* 3, 1, 36
 fabulas *And. Prol.* 3, 16
 fabuler *Phor.* 4, 3, 49
 fac *And.* 2, 4, 5 | 3, 2, 1
     Eunn. 1, 2, 19, 116
     2, 1, 1 | 2, 2, 50
     2, 3, 27, 68 | 3, 2, 23
     24, 48 | 3, 28 | 4, 3, 45 | 4, 6
     3 *Heaut.* 1, 1, 32
     3, 2, 39 | 5, 1, 52
     bis. Adel. 3, 3, 27
     3, 5, 12 | 4, 5, 72
     4, 7, 3, 8 | 5, 3
     27, 56 | 5, 7, 11
     5, 8, 12, 17, 1
     Phor. 4, 3, 66 | 5, 1
     1 *Hec.* 5, 1, 37
 face *And.* 4, 2, 29 | 5, 1, 2
     1, 2, 14 *Eunn.* 1, 2
     10 *Heaut.* 1, 1, 2
     Adel. 2, 2, 33 | 5, 7, 8
     Phor. 2, 2, 50
     4, 5, 69
 face missum *And.* 4, 57
 facere *And.* 1, 1, 23
     1, 5, 28 | 3, 2, 4
     3, 5, 7 *Eunn. Prol.* 7, 31
     19, 28, 37 | 1, 17 | 1, 2, 108 | 1
     2, 57, 95 | 4, 10 | 4, 3, 2, 14 | 5
     6, 28 | 5, 9, 40, 4
     Heaut. Prol. 21 | 1, 8, 12, 51, 5
     90 | 1, 2, 35 | 3, 58, 67, 85 | 3, 36 | 3, 3, 2, 16, 4
     4, 1, 11, 20 | 5, 80 | 5, 4, 26
     1, 1, 50 | 1, 2, 28, 30, 32 | 2, 2 | 2, 4, 6 | 3, 3, 4
     54, 69 | 3, 4, 6
     4, 1, 2 | 5, 3, 5, 4, 24 | 5, 7, 18 | 5, 8, 3, 25
     Phor. 1, 2, 29, 64, 66 | 4, 45 | 1, 5, 66 | 2, 80 | 3, 1, 17 | 3, 54 | 5, 9, 63 | 2, 2, 14, 24 | 3, 8 | 3, 4, 13 | 4, 47 | 4, 3, 9 | 5, 13 | 5, 2, 9
 facere injuriam *And.* 3, 2, 8
 facere sumptum *And.* 2, 6, 19
 facerem *And.* 1, 5, 25 | 3, 4, 5
     5, 42 | 5, 1, 15 | 6, 31

VOCABULORUM.

6, 31 I 5, 9, 15 Adel. 2, 2, 6 I 5, 4, 15 Phor. 5, 1, 6 I 5, 7, 9 ceremus Adel. 1, 2, 27 cerent Eunn. 4, 7, 17 ceres And. 3, 2, 16 I 3, 4, 2 Eunn. 5, 2, 27 Phor. 1, 4, 30 Hec. 2, 2, 7 I 3, 4, 13 ceret And. 3, 3, 46 Eunn. 5, 6, 24 Heaut. 3, 2, 21 I 4, 1, 27 Phor. 1, 2, 31 Hec. 5, 1, 30 cessat Phor. 4, 3, 30 ceta Heaut. 3, 1, 11 ceret Eunn. 3, 1, 37 Adel. 5, 3, 19 ciam And. 1, 1, 19 I 1, 3, 7 I 2, 3, 10 I 3, 4, 18 I 3, 6, 8 I 4, 1, 58 I 4, 2, 18 Eunn. 1, 1, 1 I 1, 2, 94 I 2, 1, 1, 14 I 3, 2, 51 I 4, 6, 32 I 4, 7, 31 I 5, 2, 10, 62 I 5, 8, 2 Heaut. 3, 1, 7 I 1, 1, 27, 28, 84 I 2, 2, 7 I 2, 3, 21 I 3, 3, 60 I 4, 3, 15 I 4, 5, 49 I 4, 8, 5, 30, 32 I 5, 1, 5, 71 I 5, 2, 40, 43 I 5, 3, 9 I 5, 5, 7, 10, 11, 15 Adel. 2, 1, 9 I 2, 2, 45 I 3, 2, 45 I 3, 4, 13, 59 I 4, 4, 2, 16 I 4, 5, 77 I 4, 7, 14 I 5, 3, 3, 62 Phor. 1, 4, 21, 46 I 3, 2, 46 I 3, 3, 1 I 5, 2, 2 I 5, 3, 2, 12 I 5, 8, 57, 62 Hec. 2, 2, 2 I 3, 2, 5 I 3, 3, 44 I 3, 4, 25, 33 I 4, 3, 6 I 4, 4, 97 I 5, 1, 12 cias And. 1, 1, 116 I 1, 2, 34 I 5, 3, 7, 11, 56 Eunn. 2, 2, 95 I 4, 7, 27, 32 I 5, 1, 21 I 5, 2, 25 Heaut. 3, 3, 76 I 4, 3, 43 I 4, 6, 2 I 5, 1, 70 I 5, 3, 10 I 5, 5, 5 Adel. 3, 3, 77 I 4, 7, 15 Phor. 5, 7, 52 Hec. 3, 3, 31 I 5, 1, 27, 38, 41	faciamus Eunn. 5, 2, 25 faciant Phor. 2, 2, 47 faciat Eunn. 4, 1, 2 Heaut. 1, 2, 13 I 3, 1, 52 Adel. 3, 5, 5 I 5, 8, 12 I 5, 9, 40 Phor. 1, 2, 63 I 5, 2, 2, Hec. 4, 4, 44 facie Eunn. 2, 1, 24 I 3, 2, 20 I 4, 4, 15 Phor. 1, 2, 50 Hec. 3, 4, 27 faciebat Eunn. 4, 1, 6 Heaut. 1, 1, 75 faciem And. 5, 5, 15 Eunn. 2, 3, 4 I 3, 5, 17 Hec. 3, 4, 25 faciemus Eunn. 5, 1, 21 faciendum Eunn. 4, 4, 52 facient Heaut. 1, 1, 109 Adel. 3, 4, 81 facies And. 4, 2, 22 Eunn. 2, 1, 15 Heaut. 1, 1, 55 Adel. 2, 2, 12 I 4, 2, 28 I 5, 9, 23 Phor. 3, 3, 33 I 5, 7, 45 Hec. 4, 2, 74 faciet And. Prol. 26 I 1, 1, 85 I 1, 2, 8 I 4, 4, 36 Eunn. 4, 6, 30 I 5, 2, 10 Heaut. 3, 2, 92 I 4, 4, 8 I 5, 5, 13, 14 Adel. 2, 1, 49 I 5, 9, 26 Phor. 5, 8, 54 Hec. 5, 2, 14, 17 facile Hec. Prol. 37 And. 1, 1, 35, 108 I 2, 1, 21, 93 I 3, 3, 30 I 4, 3, 5 I 4, 6, 16 Eunn. 2, 1, 4 I 2, 2, 30 I 2, 3, 82 I 3, 1, 57 I 4, 3, 5 I 5, 9, 50 Heaut. 1, 1, 91 I 2, 3, 66, 121 I 3, 2, 36 I 5, 5, 16 Adel. 5, 3, 36 Hec. 3, 1, 15 I 2, 3, 4 I 4, 4, 88 I 5, 1, 9 facilem Heaut. 4, 3, 26 Adel. 5, 9, 29 Phor. 1, 4, 49 Hec. 5, 1, 35 facili Heaut. 2, 1, 5 facilia Heaut. 5, 5, 15 facilitas Heaut. 4, 1, 35 Adel. 3, 3, 37 Hec. 2, 2, 6	facilitate Adel. 5, 4, 7 facilitatem Eunn. 5, 9, 18 facilius And. 1, 2, 32 I 2, 6, 6 Eunn. 1, 2, 70 Heaut. 4, 5, 55 I 5, 1, 41 Phor. 1, 5, 70 Hec. 5, 4, 29 facillime Adel. 3, 4, 56 And. 1, 1, 38 Heaut. 5, 5, 15 facimus Adel. 3, 3, 77 Phor. 5, 2, 1 I 5, 7, 58 facinora Heaut. 2, 1, 8 facinore Phor. 1, 5, 71 facinoris Phor. 1, 3, 4 facinus And. 1, 1, 118 I 4, 5, 28 I 5, 2, 13 Eunn. 1, 1, 25 I 4, 3, 21 I 4, 5, 22 Heaut. 3, 3, 39 I 5, 3, 3 Adel. 2, 1, 19 I 3, 4, 113 I 4, 5, 35 Phor. 1, 5, 3 I 3, 2, 26 I 4, 3, 8 Hec. 3, 3, 16 facinus audax And. 2, 3, 27 Eunn. 4, 3, 2 facinus indignum & malum Phor. 5, 8, 19 facinus magnum Heaut. 2, 3, 73 facinus memorabile Heaut. 2, 3, 73 facinus pulcherrimum Phor. 5, 6, 30 facio And. 1, 1, 24 I 3, 2, 32 I 4, 1, 55 I 5, 8, 80 I 5, 9, 40 Heaut. 1, 1, 83 I 3, 4, 13 I 4, 5, 40 Adel. 1, 1, 25 I 4, 1, 19 I 4, 3, 2 I 5, 8, 29 facis And. 2, 1, 24 I 2, 3, 19 I 2, 5, 10 I 4, 3, 12 Eunn. 1, 2, 106 Heaut. 1, 1, 39 I 3, 3, 4 I 5, 5, 10 Adel. 2, 1, 13 I 4, 3, 10, 13 I 5, 8, 22 I 5, 9, 3 Hec. 2, 1, 24 I 4, 4, 70 facit And. 4, 5, 16 Eunn. 1, 2, 23 I 3, 2, 30 I 5, 6, 18 Heaut. Prol. 30, 34 I 1, 1, 6, 39 I 5, 5, 10 Adel. 1, 1, 44, 47 I 2, 3, 2 I 4, 2, 45 I 5, 3, 39 Phor. Prol. 23 I 3, 3, 11 I 4, 1, 12 I 5, 7, 2 Hec. 4, 1, 31 facite Eunn. 3, 2, 53 faciundo Heaut. 1, 1, 21, 91 faciundos Adel. 4, 2, 46 faciundum Eunn. 1, 2, 17, 106 Adel. 5, 3, 54 I 5, 8, 18 Phor. 1, 4, 30 I 1, 5, 20 I 5, 3, 2 Hec. 4, 3, 3 facta And. Per. 3 I 1, 5, 14 I 3, 1, 5 Eunn. 1, 2, 91 I 5, 9, 31, 60 Heaut. Prol. 8 I 3, 2, 25 Adel. 1, 2, 6 I 3, 4, 29 Phor. 1, 5, 38 I 2, 2, 60 I 4, 3, 7 I 5, 1, 4 I 5, 7, 39 I 5, 8, 31 Hec. 1, 2, 84 I 3, 1, 9 I 5, 3, 33 factas And. Prol. 12 factam Eunn. 4, 6, 6 Adel. 2, 1, 9 Phor. 2, 2, 2 Hec. 3, 3, 41 I 5, 1, 16 factas Hec. 3, 1, 50 facti And. 5, 3, 6 Heaut. Per. 3 I 3, 3, 15 factis Eunn. 1, 2, 73 I 5, 4, 19 Phor. 1, 2, 83 Hec. 2, 1, 12 I 4, 1, 11 facitarent Eunn. Prol. 43 facitravit Eunn. 4, 7, 13 facto And. 3, 2, 10 I 4, 2, 32 Heaut. 1, 1, 28 Adel. 3, 3, 75 I 4, 3, 10 I 5, 9, 39 Phor. 3, 1, 9 I 4, 5, 4 I 5, 1, 35 Hec. 3, 1, 47 I 5, 4, 38 factum And. Prol. 15 I 1, 1, 13, 78, 120 I 1, 5, 1 I 2, 3, 7 I 3, 2, 22, 29 I 3, 4, 14 I 5, 4, 35 I 5, 6, 5 Eunn. 2, 3, 19, 34 I 4, 4, 41 bis I 5, 5, 8, 12, 24, 28 I 5, 6, 10 bis I 5, 9, 7 Heaut. Prol. 18, 19 I 1, 1, 105 I 2, 3, 8 I 3, 2, 18 I 3, 3, 7 I 4, 1, 15, 34 I 4, 5, 72 I 4, 6, 11 I 4, 8, 2 I 5, 1, 31 bis Adel. Prol. 5, 13 I 1, 2, 12, 16 I 2, 1, 113,

I N D E X

- 1 [3, 1, 8] 3, 4, 2,
 25, 37 [1, 4, 2, 22] 1
 4, 3, 5 [1, 4, 5, 28] 1
 4, 7, 19 [1, 5, 3, 12] 1
 5, 9, 1, 4 *Phor.* 1, 2,
 85 [1, 5, 32] 2, 1,
 12 [2, 3, 15] 3, 2;
 39 [1, 4, 1, 12] 5, 1,
 24, 29 [1, 5, 3, 4] 5,
 6, 44 [1, 5, 8, 12, 17,
 20] 44 *Hec.* 2, 1, 25 [1
 3, 2, 2] 3, 5, 22 [1
 4, 1, 3] 1, 4, 4, 2,
 24, 25 [1, 5, 3, 40] 1
 5, 4, 6, 7, 17
factura *Hec.* 5, 1, 13
facturas *And.* 5, 1, 21
facturum *And.* 5, 6, 2
Heaut. 2, 3, 118 [1
 3, 3, 10, 30] 1, 4, 8,
 23 *Adel.* 4, 2, 32
facturus *Adel.* 3, 5, 4
Phor. 3, 5, 18 [1, 5, 5, 5
factus *Adel.* 1, 2, 36
Eun. *Prol.* 33 *Hec.*
 3, 1, 29
facultatem *And.* 1,
 4, 5
facundia *Heaut.* *Prol.*
 13
fallacia *And.* 3, 1, 13 [1
 4, 5, 39 *Heaut.* 3, 2,
 2 [1, 3, 3, 5] 1, 4, 8, 8
fallaciae *And.* 1, 2, 26
Heaut. 4, 5, 23
fallaciam *And.* 1, 3, 7,
 15 *Phor.* 5, 8, 49
fallaciam portare *And.*
 2, 6, 1
fallacias *Heaut.* 3, 2,
 22 [1, 5, 4, 18
fallaciis *Phor.* 4, 3,
 67
fallam *Eun.* 2, 2, 92
Heaut. 4, 3, 33 *Phor.*
 4, 3, 12
fallum *And.* 3, 2, 33
Eun. 1, 2, 41 *Heaut.*
 3, 1, 12 *Phor.* 2, 2,
 53
fallus es *And.* 4, 1,
 23
fallere *And.* 3, 2, 13 [1
 5, 2, 26 *Heaut.* 3,
 1, 86 [1, 4, 2, 4] *Adel.*
 1, 1, 30 *Phor.* 1, 2,
 12
falli *And.* 5, 3, 31 *Eun.*
Prol. 39 *Heaut.* 3,
 1, 61
fallimur *Eun.* 2, 2,
 92
fallis *And.* 1, 2, 33
fallit *And.* 3, 2, 15
- Heaut.* 4, 1, 1 [1, 4,
 2, 1] 5, 1, 2 *Phor.*
 5, 1, 8
fallunt *Heaut.* 3, 2, 26
falsa *And.* 5, 4, 20
Eun. 1, 1, 22 *Hec.*
 5, 1, 32
falsa spe *And.* 4, 1,
 24
falsam *And.* 1, 5, 22
falsam gratiam *Heaut.*
 2, 3, 61
falsam solitudinem
Heaut. 1, 2, 3
falsas *And.* 1, 1, 130
Hec. 4, 4, 17
falsi *And.* 4, 5, 49
Eun. 1, 2, 120 [1, 2,
 2, 43
falso *And.* *Per.* 1 [1, 3,
 2, 25 *Eun.* *Per.* 1
Heaut. 2, 3, 27 *Hec.*
 5, 4, 2
fama *And.* 1, 1, 72
Adel. 3, 2, 41 *Phor.*
 1, 3, 17 [1, 4, 5, 12
Hec. 2, 1, 21 [1, 5, 1,
 32
famae *Phor.* 1, 5, 41
Hec. 4, 2, 9 [1, 5, 2,
 8
famam *Adel.* *Per.* 5,
 2, 3, 10
fame *Heaut.* 5, 2, 27
famelicus *Eun.* 2, 2,
 29
famem *Heaut.* 2, 3,
 110 *Phor.* *Prol.* 18
familia *Heaut.* 5, 5, 3,
 36 *Adel.* 3, 2, 28 [1
 3, 4, 2 *Phor.* 4, 1,
 5 [1, 5, 1, 22
familiae *Eun.* 5, 8, 22
Adel. 3, 1, 10 [1, 5,
 7, 20 *Phor.* 1, 5,
 57 [1, 5, 8, 60
familiam *Heaut.* 4, 8,
 4 *Adel.* 1, 2, 9 [1
 3, 2, 13, 35] 1, 4, 7,
 44 [1, 5, 7, 12] 1, 5, 8,
 3 *Phor.* 2, 2, 23 [1
 4, 5, 9 *Hec.* 2, 1,
 13
familiariorem *Phor.* 5,
 6, 12
familiaritas *Eun.* 5, 2,
 35 *Heaut.* 1, 2, 9
Phor. 4, 1, 12
familiariter *And.* 1, 1,
 84, 109 *Heaut.* 1,
 1, 6
familias *Adel.* 4, 7, 79
foeminae primariae *Phor.*
 5, 7, 98
- fautrix* *Eun.* 5, 9, 22
favo *Phor.* 5, 8, 66
febris *Hec.* 3, 2, 22
fecere *Adel.* 4, 3, 4 [1
 4, 5, 45 *Hec.* *Prol.*
 36
feceram *Eun.* 3, 1, 8
feceras *Eun.* 5, 2, 17
fecero *Phor.* 5, 6, 42
fecerim *Eun.* 2, 3, 10
fecerint *Hec.* 4, 3, 12
feceris *And.* 2, 3, 23 [1
 3, 3, 33 *Eun.* 4, 4,
 55 *Heaut.* 4, 5, 14
Phor. 2, 2, 79, 83 [1
 5, 7, 18, 75 *Hec.* 4,
 3, 3 [1, 5, 4, 12
fecerit *Adel.* 1, 2, 4
fecero *Eun.* 5, 2, 23
fecerunt *And.* 4, 5,
 32 *Heaut.* *Prol.* 22
feci *And.* 1, 1, 10, 14,
 112 [1, 3, 4, 24] 15,
 2, 21 *Eun.* 1, 2, 2,
 17, 122, 123 [1, 3,
 5, 42 *Heaut.* 3, 1,
 2 [1, 4, 1, 18, 19] 1
 4, 2, 8 *Adel.* 5, 1,
 10 *Phor.* 1, 5, 3, 6
Hec. *Prol.* 12 [1, 3, 3,
 48
fecimus *Adel.* 1, 2, 23
fecisse *Eun.* 3, 3, 7 [1
 5, 2, 39 *Heaut.* 2,
 4, 16, 48 [1, 5, 1, 8
Adel. 2, 1, 26 *Phor.*
 4, 5, 12 *Hec.* 5, 1,
 4 [1, 5, 2, 10] 1, 5, 3,
 41
fecisset *And.* *Prol.* 3
Eun. 5, 6, 12 *Hec.*
 2, 1, 23
fecisti *Eun.* 3, 2, 10
 5, 2, 26 *Adel.* 1, 2,
 25 *Phor.* 2, 3, 18
Hec. 4, 4, 63, 66
fecit *And.* *Prol.* 9 [1,
 2, 3, 16] 1, 5, 58
Eun. *Prol.* 8 [1, 4, 3,
 15] 1, 5, 5, 13 *Heaut.*
Prol. 12, 17, 31 [1, 5,
 5, 23 *Adel.* *Prol.*
 7 [1, 2, 4, 19] 1, 4,
 4, 8 [1, 5, 4, 11, 21
Phor. *Prol.* 4 [1, 2,
 74] 1, 5, 44, 51 [1
 3, 1, 11, 13] 1, 5, 1,
 34 [1, 5, 8, 27] *Hec.*
 1, 2, 46 [1, 4, 1, 37,
 39, 87
fefellerit *Phor.* 1, 4,
 43
fefelli *And.* 3, 4, 23
fefellit *Heaut.* 3, 2, 3 [1
- 4, 3, 4 *Phor.* 2, 2,
 54 [1, 3, 2, 45
felicem *And.* 5, 4, 54
Heaut. 2, 3, 139
felicitates *Eun.* 2, 3,
 31
fenestram *Heaut.* 3, 1,
 72
fer *And.* 3, 1, 15
Heaut. 4, 3, 14 *Adel.*
 3, 4, 41
feram *And.* 5, 3, 27
Adel. 1, 2, 36
ferant *Phor.* 1, 5, 12
ferantur *Hec.* 4, 3, 6
feras *And.* 5, 1, 13
Adel. 2, 3, 11 *Eun.*
 1, 1, 39 *Phor.* 5, 8,
 31
ferat *Heaut.* 4, 8, 19
Phor. 1, 3, 18 [1, 1,
 5, 42
ferre *And.* 1, 1, 77
 4, 5, 18 *Heaut.* 1,
 1, 3, 70 *Phor.* 1,
 2, 39 [1, 2, 2, 16]
 5, 9, 28 *Hec.* 5, 3,
 24
feremus *Phor.* 1, 2, 88
ferens *And.* 1, 1, 112
ferent *Heaut.* 5, 1, 48
Adel.
ferentem *Phor.* 3, 4,
 36
feres *And.* 5, 4, 39
Eun. 5, 8, 27 *Phor.*
 3, 3, 26 *Hec.* 4, 5,
 4
feret *Phor.* 1, 2, 88
 3, 7, 28
ferietur *Phor.* 1, 1, 13
ferme *And.* 1, 5, 48
 3, 1, 2 *Heaut.* 1, 5,
 30 [1, 5, 7, 20
Hec. 3, 1, 32
fero *Heaut.* 4, 3, 14
Adel. 4, 2, 8 [1, 4,
 7, 3, 20] 1, 5, 4, 16
ferox *Eun.* 3, 1, 27
ferre *And.* 1, 5, 44
 2, 2, 37 [1, 2, 3, 39
Eun. 1, 1, 9 [1, 4, 6,
 3 *Heaut.* 4, 1, 17
Adel. *Per.* 10 *Phor.*
 5, 1, 36 *Hec.* 1, 2,
 58, 91 [1, 3, 1, 21
 5, 3, 42
ferres *Adel.* 2, 1, 24
ferret *Heaut.* 1, 2, 17
bis.
ferri *Heaut.* 2, 3, 80
fers *Phor.* 2, 3, 89
 5, 6, 17
fert *And.* 5, 1, 18
Heaut. 2, 1, 3 [1, 3, 17

VOCABULORUM.

g, 17 Adel. 1, 1, 28 13, 2 30 14, 7, 12 15, 3, 53 Ferre Adel. 2, 1, 1 Ferre Eunn. 2, 3, 67 1 3, 1, 39 Ferundis Adel. 4, 2, 6 Ferundum Adel. 3, 4, 23 Phor. 2, 2, 83 Ferunt And. 1, 2, 20 Hec. 4, 2, 17 14, 4, 88 Festinas Eunn. 4, 7, 7 Adel. 3, 2, 25 Festinare Heaut. 1, 1, 73 Festivitatem Eunn. 5, 7, 18 Festivissime Adel. 5, 9, 26 Festivum Adel. 2, 3, 8 15, 9, 29 Festus Hec. 4, 2, 16 Festus Eunn. 3, 5, 12 Festum Heaut. 1, 1, 96 Adel. 5, 8, 16 Hec. 3, 1, 20 Festum And. 1, 2, 26 1 2, 2, 6, 25 13, 3, 11, Eunn. 1, 2, 103 1 Adel. 1, 2, 42 13, 4, 45 Phor. 4, 4, 30 Festum Eunn. 2, 3, 75 Festum And. 2, 3, 11 13, 3, 18 15, 4, 54 Eunn. 1, 2, 20, 70 13, 1, 48 13, 2, 13, 47 1 3, 5, 66 Heaut. 1, 1, 20 14, 3, 37 14, 5, 41 14, 6, 22 15, 1, 25 15, 5, 23 Adel. 3, 1, 1 14, 1, 31 1 5, 5, 8, 10, 22 15, 9, 15 Phor. 1, 2, 72 1 5, 3, 28 15, 8, 65 Hec. 1, 2, 30 13, 2, 23 13, 5, 43 Festum And. 5, 1, 17 Festum Eunn. 1, 2, 24 Festum And. 1, 1, 7 Heaut. 4, 5, 13 Adel. 2, 1, 7 13, 3, 88 15, 9, 7 Festum And. 1, 8, 61 Eunn. 5, 2, 47, 59 Heaut. 5, 2, 49 Festum And. 3, 1, 2 Festum Hec. 1, 1, 2 Festum Hec. 3, 5, 22 Festum Phor. 1, 2, 26 Festum And. Per. 3 1 1, 5, 2, 11, 45, 55 1 2, 3, 27 12, 5, 14, 3, 1, 41 3, 4, 71 4, 1, 19 14, 3, 11 4, 4, 5 Eunn. 1, 2, 22 1 59, 117 13, 1, 28 1 4, 7, 20 15, 4, 2 1 5, 9, 19, 30 Heaut. 1, 1, 9 13, 1, 96 Adel. Per. 9 13, 3, 28 13, 4, 43 14, 7, 28 Phor. 1, 2, 101 3, 1, 5 13, 2, 7, 27 1 5, 1, 30 15, 3, 25 Hec. Prol. 53 11, 2, 34, 37, 39 12, 1, 11 3, 3, 42 14, 2, 5 15, 1, 24 15, 4, 31 fidem parvam Phor. 5, 3, 27 fides And. 4, 1, 11 1 5, 2, 16 Heaut. 2, 3, 15 13, 3, 10 Adel. 3, 2, 8 14, 4, 12 Phor. 5, 7, 11 Hec. 3, 5, 24 fidibus Eunn. 1, 2, 53 fidicina Eunn. 2, 2, 4 Phor. Per. 11 fidicinam Eunn. 5, 6, 15 Adel. Per. 7 Phor. Per. 5 11, 2, 59 fiducia And. 3, 5, 7 fient And. 2, 3, 6 Eunn. 5, 4, 26 Adel. 3, 4, 57, 60, 62 Phor. 4, 4, 30 bis fierent And. 3, 4, 24 fieret Eunn. 1, 2, 12 Adel. 1, 2, 26 14, 5, 56 bis 14, 4, 15 Phor. 5, 1, 33 fieri And. 2, 2, 5 13, 2, 48 13, 3, 34 14, 4, 5, 53 Eunn. 1, 2, 93 12, 2, 14 13, 3, 3 13, 9, 26 14, 7, 9 15, 5, 16, 21 15, 6, 3 Heaut. 2, 3, 66 13, 2, 21, 37 1 3, 3, 114, 5, 7 bis 37 15, 1, 34 15, 4, 14 Adel. 3, 1, 8 13, 3, 36 13, 4, 60 1 4, 1, 14 14, 3, 4 1 4, 4, 17, 20 15, 8, 13, 32 15, 9, 3, 12, bis 30 Phor. 1, 5, 15 14, 1, 3 14, 5, 13 15, 8, 45 Hec. 2, 1, 37 13, 3, 37 13, 5, 21 14, 4, 13 15, 4, 26 fiet And. 2, 1, 14 1 4, 2, 26 Eunn. 1, 2, 105 12, 1, 2 bis Heaut. 3, 3, 33 15, 3, 15 Adel. 2, 4, 20 1 3, 1, 11 5, 3, 52 1 5, 9 39 Phor. 1, 4, 32, 41 14, 2, 15 1 4, 4, 13 15, 2, 15 1 5, 6, 10 15, 7, 31 filia And. 3, 3, 34 Eunn. 1, 2, 37 Heaut. 4, 1, 26 14, 7, 5, 35 1 5, 3, 15 Phor. 5, 3, 28 Hec. 2, 2, 9 14, 1, 12 14, 4, 18 filia And. 5, 1, 3 1 3, 3, 39 Adel. 3, 2, 3 Phor. 1, 5, 14 filiam And. Per. 11 1 1, 1, 12 13, 3, 3, 2 15, 1, 11 15, 4, 30, 49 Heaut. 1, 1, 45 14, 1, 54 14, 3, 36 14, 5, 24, 46 1 4, 8, 5 15, 5, 4, 17, 21 Adel. 3, 4, 20 Phor. Per. 3 1 4, 2, 40 14, 3, 45 1 5, 1, 33 15, 7, 49 1 5, 8, 17 Hec. 3, 5, 48 14, 1, 3, 7 14, 4, 1, 23, 30 15, 1, 22 filii Adel. 1, 4, 21 1 5, 3, 21 15, 4, 13 Phor. 5, 3, 36 filiis Heaut. 5, 3, 8 Phor. 1, 2, 21 filio And. 1, 1, 74 Heaut. 3, 1, 15 15, 1, 18, 64 Adel. 5, 3, 54 Phor. Per. 2 1 5, 3, 34 Hec. Per. 12 filium And. 1, 1, 53, 142 13, 3, 38, 46 1 5, 2, 29 Eunn. 2, 2, 58 15, 5, 20 Heaut. 1, 2, 6 14, 5, 51 Adel. 1, 1, 29, 49 1 1, 2, 34 13, 3, 10, 13, 46 14, 2, 3 14, 5, 73 15, 3, 58, 64 Phor. 1, 5, 23, 58 15, 7, 26 Hec. 2, 3, 7 13, 5, 11 5, 1, 17 15, 3, 34 filium herilem And. 3, 4, 23 filium unicum Heaut. 1, 1, 41 filius And. Per. 7 11, 1, 79 13, 4, 5 Heaut. 1, 1, 112 12, 3, 2 1 3, 2, 41 14, 5, 5, 38 15, 4, 2 Adel. 1, 1, 10 13, 4, 16 Phor. 2, 2, 53 14, 3, 65 15, 7, 40 1 5, 8, 51 Hec. 3, 2, 10 finem And. 1, 1, 12 1 4, 5, 1, 2 Heaut. Prol. 34 Adel. 5, 9, 40 Phor. Prol. 21, 23 1 4, 1, 16 Hec. 1, 2, 21 fingeret Heaut. 3, 2, 22 fingit Heaut. 3, 2, 34 Eunn. 1, 2, 58 15, 1, 14 fingite And. 2, 1, 34 fingunt And. 1, 3, 14 finibus Heaut. 3, 1, 93 finxisse Eunn. 1, 2, 120 finxit Heaut. 5, 1, 25 firmare Hec. 5, 1, 24 firmæ Hec. 1, 2, 26 firmas Heaut. 5, 5, 4 firmasti Hec. 4, 2, 5 firmavit And. 3, 4, 4 firmi Heaut. 2, 3, 96 firmiorem Hec. 4, 1, 18 15, 2, 20 firmum And. 3, 3, 39 Hec. 4, 1, 41 fit And. 1, 3, 20 11, 3, 9 13, 1, 22 13, 2, 36 13, 4, 11 Eunn. 1, 2, 18 12, 3, 34 12, 5, 52 Heaut. 1, 1, 57, 102 12, 2, 90 Adel. 1, 2, 42 1 2, 4, 2 Phor. 1, 2, 71 14, 1, 20 14, 3, 6, 12 Hec. 1, 2, 68, 83 13, 2, 21 1 3, 4, 11 fuit Heaut. 4, 7, 11 Phor. 5, 8, 26 Hec. 3, 5, 64 flagellum Eunn. 3, 5, 47, 50 flagitia Adel. 3, 3, 26, 55 14, 7, 3 flagitii Eunn. 5, 7, 12 Phor. 5, 2, 5 flagitiis Eunn. 5, 7, 21 Heaut. 5, 4, 14 flagitium Eunn. 2, 2, 90 bis Heaut. 5, 1, 56 Adel. 1, 2, 32 1 3, 3, 68 flamma Eunn. 3, 2, 38 flammam

INDEX

- flammam And.* 1, 1, 103
flectere Hec. 4, 3, 2
frens And. 1, 1, 109
frentem Phor. 3, 2, 36
fletur And. 1, 1, 102
floci facere Eunn. 2, 3, 10
floci pendere Eunn. 3, 1, 21
foci Eunn. 4, 7, 45
fodere Heaut. 1, 1, 17
Hec. 3, 5, 17
foedum Eunn. 5, 5, 1
foedus Eunn. 4, 4, 17
foeneraret Adel. 2, 2, 11
foeneratum Phor. 3, 2, 8
foras And. 1, 2, 313, 48
Eunn. 1, 2, 1812, 2, 5212, 3, 6413, 2, 1514, 4, 1, 341
5, 5, 315, 9, 11
Heaut. 3, 1, 1313, 2, 5014, 5, 4415, 2, 46
Adel. 1, 2, 29, 3915, 7, 2515, 8, 26
Phor. 3, 1, 2015, 6, 38, 5315, 7, 65
Hec. Prol. 3611, 2, 6912, 1, 2513, 3, 414, 1, 715, 1, 7
fore And. Per. 413, 2, 1913, 5, 5
Eunn. 5, 2, 34
Adel. Per. 911, 1, 4611, 2, 313, 3, 2914, 5, 3215, 3, 215, 4, 40
Phor. 5, 8, 36
Hec. 1, 2, 2413, 3, 3813, 5, 4915, 2, 24
fores Eunn. 1, 2, 912, 2, 51, 5315, 7, 5
Heaut. 1, 1, 1211, 2, 3, 3413, 3, 52
Adel. 1, 2, 8, 22, 4011, 3, 1114, 4, 2314, 5, 415, 3, 2
Phor. 5, 6, 26
Hec. 3, 1, 35
foret Phor. 1, 4, 3011, 5, 4115, 1, 7
Hec. 1, 2, 4612, 1, 2314, 2, 25
foribus Heaut. 2, 3, 4, 37
Phor. 5, 1, 14
foris Eunn. 5, 4, 12
Heaut. 5, 1, 50
Phor. 5, 1, 18
Hec. 2, 1, 2114, 1, 24
forma And. 1, 1, 45, 92, 95
Eunn. 1, 2, 5212, 3, 67, 72, 81
Heaut. 3, 2, 12
Phor. 1, 2, 5815, 8, 35
Hec. 1, 1, 18
forma bona And. 2, 5, 17
formæ Heaut. 2, 4, 2
formam And. 1, 5, 57
Eunn. 3, 1, 53
Heaut. 2, 4, 914, 5, 25
Phor. 1, 2, 58
formarum Eunn. 2, 3, 53, 5, 18
formidulosus Eunn. 4, 6, 18, 19
formilis Eunn. 4, 5, 3
foro Adel. 4, 5, 11
Phor. 1, 2, 29
fors Phor. 1, 2, 8815, 6, 1
Hec. 3, 3, 10, 7614, 3, 4
forſan And. 5, 5, 1
forſitan Eunn. 1, 2, 117
Phor. 4, 5, 5
fortaſſe And. 1, 1, 92
Eunn. 2, 2, 4915, 5, 7, 1915, 9, 31
Heaut. 1, 2, 2614, 3, 3714, 5, 2914, 6, 20
Phor. 1, 2, 9615, 5, 7, 7, 46
Hec. 2, 2, 2813, 1, 3314, 1, 3314, 1, 3514, 3, 3
forte And. 2, 2, 2014, 3, 1315, 4, 22
Eunn. 1, 2, 5412, 2, 5613, 1, 3413, 2, 4813, 3, 1813, 5, 20
Heaut. 2, 2, 612, 3, 31, 11413, 2, 4013, 3, 52
Adel. 4, 2, 1014, 4, 914, 5, 7714, 7, 23
Phor. 1, 5, 4314, 3, 1215, 1, 1915, 2, 10
Hec. Per. 1113, 1, 41, 50
fortem virum And. 2, 6, 14
fortes Eunn. 4, 7, 44
fortis And. 4, 2, 19
Phor. 1, 4, 2612, 1, 10
fortiter Adel. 4, 2, 27
fortitudo Phor. 2, 1, 11
fortius Eunn. 1, 1, 5
fortuna Eunn. 1, 2, 5413, 5, 20
Phor. Prol. 3213, 3, 4611, 4, 2615, 6, 1
bis Hec. 3, 3, 26, 46
fortunæ Phor. 1, 4, 2413, 1, 9
fortunam Eunn. 5, 9, 16
Hec. Prol. 9, 16
fortunam tantam Phor. 5, 6, 45
fortunarum Heaut. 3, 1, 55
fortunæ And. 1, 1, 7013, 5, 3
fortunatam Heaut. 2, 4, 1
fortunate Hec. 3, 4, 4
fortunati Adel. 3, 4, 57
fortunatior Eunn. 5, 9, 1
Hec. 3, 5, 4115, 4, 8
fortunatiſſime Phor. 3, 2, 19
fortunatiſſimum Heaut. 4, 8, 1
fortunatum Heaut. 3, 1, 55
Adel. 1, 1, 18
4, 5, 6
Phor. 5, 4, 5
fortunatus Eunn. 2, 2, 53
Heaut. 4, 6, 21
Adel. 5, 3, 66
Phor. 1, 3, 21
Hec. 4, 2, 15
forum And. 1, 3, 2115, 19, 4312, 1, 212, 2, 1814, 5, 60
Eunn. 4, 6, 28
Adel. 1, 2, 7412, 3, 7512, 4, 1313, 3, 5013, 5, 2
Phor. 4, 2, 815, 6, 1915, 7, 28
fracta And. 5, 4, 21
frater And. 5, 4, 33
Eunn. Per. 711, 2, 5112, 3, 7013, 5, 15, 214, 1, 315, 1, 815, 2, 52, 6615, 5, 5, 1215, 8, 12, 20, 21
Adel. Per. 512, 3, 513, 3, 8314, 2, 10, 17, 3014, 5, 7415, 5, 115, 8, 1
Phor. Per. 112, 3, 2015, 2, 215, 7, 2
fraterne Eunn. 4, 4, 30
fratre Adel. 1, 1, 1514, 4, 1515, 4, 8
Phor. 5, 4, 515, 8, 13
fratrem Eunn. 1, 2, 12313, 5, 2, 6214, 4, 3215, 5, 10
Adel. 1, 2, 1412, 3, 312, 4, 413, 3, 5013, 4, 53, 6514, 2, 114, 3, 914, 6, 4
Phor. 1, 2, 1315, 6, 7
fratri Adel. 3, 4, 17
5, 7, 14
Phor. 5, 4, 30
Eunn. 2, 3, 7015, 7, 10
Adel. 3, 3, 3714, 4, 16
Phor. 1, 5, 23
fraudem And. 5, 4, 8
Heaut. 5, 1, 33
fraus Heaut. 5, 4, 18
fregit And. 1, 3, 17
fremere Phor. Per. 9
frequens And. 1, 1, 20
fretum Heaut. Prol. 1
fretus And. 2, 1, 36
3, 5, 13
Eunn. 5, 8, 33
bis Phor. 2, 1, 43
5, 7, 33
frigent Eunn. 2, 2, 3
friger Eunn. 3, 3, 11
4, 5, 6
Phor. 5, 4, 5
frontem Adel. 5, 53
fruare Eunn. 2, 3, 3
Heaut. 2, 3, 104
fruarur Adel. 5, 8, 20
fructum Eunn. 3, 1, 5
Phor. 4, 3, 75
fructus Phor. 2, 1, 13
5, 8, 24
frugalior Heaut. 4, 3, 3
frugi Eunn. 3, 5, 60
4, 7, 46
Heaut. 3, 19, 36
Adel. 9, 2, 25
frui Heaut. 1, 1, 9
Phor. 1, 3, 13
5, 4, 2
fructi Adel. 5, 4, 16
frustra And. 2, 1, 1
Eunn. 2, 53
Heaut. 2, 3, 20, 5114, 1514, 4, 314, 16
Adel. 2, 1, 1
Phor. 2, 3, 32
frustrata Adel. 4, 11
frustretur Eunn. Per. 14
fuat Hec. 4, 3, 4
fucum Eunn. 3, 5, 4
fugam Eunn. 4, 4, 7, 17
fuge Adel. 4, 1, 1
fugere Heaut. 1, 114
Phor. Prol. 107
Hec. 1, 2, 107
fugerit Heaut. 2, 75
fugi And. 4, 5, 27
fugias Phor. 5, 2, 3
fugiens And. 5, 4, 33

V O C A B U L O R U M.

- fugio *Heaut.* 5, 2, 47
 fugis *And.* 2, 1, 37 *Hec.* 4, 4, 84
 fugiendo *Eun.* 5, 2, 8
 fugitans *Phor.* 4, 3, 18
 fugitans *Adel.* 5, 4, 8
Hec. 5, 2, 10
 fugitar *Heaut.* 3, 1, 25
 fugiret *Phor.* 5, 5, 7
 fugitive *Eun.* 4, 4, 2
Phor. 5, 7, 38
 fugitivo *Heaut.* 4, 5, 32
 fugitivum *Heaut.* 4, 2, 11
 fugio *Adel.* 3, 3, 64
 fugi *Adel.* 5, 3, 60
 ambulans *Hec. Prol.* 34
 ambulo *Hec. Prol.* 4
 amictus *Heaut.* 3, 3, 19
Adel. 3, 4, 18
 4, 3, 12 *Phor.* 1, 5, 51
 andam *Eun.* 4, 7, 16
 andi *Eun.* 1, 1, 34
 andis *Adel.* 5, 1, 7
 anditus *And.* 5, 5, 9
 ando *Heaut.* 1, 1, 16
 4, 4, 10
 angere *Heaut.* 1, 1, 14
 anus *And.* 1, 1, 81, 88, 100 *Phor. Per.* 71
 1, 2, 49
 asifer *And.* 3, 5, 12
Eun. 4, 3, 28
 1, 5, 6, 19
 asifero *Eun.* 5, 2, 23
 asrem *Eun. Prol.* 23
 asri *Eun.* 4, 7, 39
 asrum *Eun. Prol.* 28
Adel. Prol. 13 *Phor.* 1, 4, 14
 asrum *Eun.* 4, 7, 6
 asili servo *And.* 3, 5, 3
 asura *Adel.* 3, 3, 34
Hec. 3, 3, 45
 asura *And. Per.* 6
 1, 2, 3
 asurum *And.* 3, 2, 28
 1, 3, 5, 15 *Eun.* 5, 9, 30
 Heaut. 3, 4, 53
 1, 3, 8 *Adel.* 4, 7, 12
 Phor. 1, 2, 87
 1, 5, 73 *Hec.* 4, 4, 47
 G.
 Allina *Phor.* 4, 4, 27
 alio *Heaut.* 5, 4, 11
 alio *Adel.* 4, 2, 17
 alio *Adel.* 3, 3, 5
 garri *Phor.* 3, 3, 11
 garris *Eun.* 2, 2, 55
Heaut. 3, 2, 25
 1, 4, 6, 19
 Phor. 1, 4, 33
 garrule *Adel.* 4, 4, 15
 gaudeam *Phor.* 5, 8, 63
Hec. 1, 2, 32
 gaudeamus *Eun.* 5, 7, 11
 gaudeant *And.* 4, 1, 3
 gaudebam *And.* 1, 13, 33, 62
 Adel. 1, 2, 73
 gaudebat *Eun.* 3, 5, 38
 Phor. 4, 2, 5
 gaudebis *Phor.* 3, 2, 9
 gaudeo *And.* 1, 1, 13
 2, 2, 25
 1, 5, 4, 37
Eun. 5, 6, 6, 28
 1, 5, 9, 8, 21
 Heaut. 3, 4, 27
 1, 4, 3, 14
 1, 4, 6, 12
 Adel. 1, 1, 56
 1, 3, 3, 90
 1, 5, 8, 34
 1, 5, 9, 15
 Phor. 1, 5, 56
 1, 5, 6, 43
 Hec. 2, 1, 36
 1, 3, 2, 18
 1, 4, 20
 gaudere *And.* 5, 4, 44
Heaut. 5, 1, 12
 gaudeo *Adel.* 2, 3, 1
 gaudia *And.* 5, 5, 5
 Adel. 4, 5, 22
 Hec. 5, 3, 35
 gaudii *And.* 5, 5, 7
 gaudiis *Eun.* 5, 9, 5
 gaudio *And.* 1, 2, 9
 2, 2, 2, 1, 5, 4, 36
 1, 5, 5, 5
 Heaut. 2, 3, 67
 1, 3, 1, 99
 Adel. 3, 3, 55
 1, 4, 1, 21
 Phor. 5, 6, 17, 31
 Hec. 3, 4, 2
 gaudium *And.* 4, 1, 25
Eun. 3, 5, 2, 4
Heaut. 3, 1, 5
 Adel. 5, 9, 15
 gavifurum *And.* 5, 5, 8
 gavissus *Heaut.* 4, 8, 16
 gemens *Eun.* 2, 3, 41
 geminabit *Adel.* 2, 1, 19
 geminas *And.* 4, 1, 50
 gemitus *Heaut.* 2, 3, 132
 gener *Heaut.* 5, 1, 63
 genera *Adel.* 3, 2, 6
 genere *And. Per.* 2
 Adel. 3, 1, 10
 1, 3, 3, 55
 1, 4, 5, 17
 Phor. 1, 2, 75
 generi *Eun.* 2, 2, 15
 generis *Adel.* 3, 3, 90
 generum *And. Per.* 10
 And. 3, 3, 39
 Heaut. 4, 8, 24
 Hec. 4, 1, 22
 genium *Phor.* 1, 1, 10
 gentium *Heaut.* 5, 1, 55
 Adel. 3, 2, 43
 1, 4, 2, 1
 Phor. 5, 8, 44
 Hec. 3, 1, 4
 genua *Hec.* 3, 3, 18
 genus *Eun.* 2, 2, 11
 Heaut. 1, 2, 19
 Hec. 2, 1, 1
 genus pessimum *And.* 4, 1, 5
 geras *Adel.* 3, 3, 77
 gerat *Eun.* 5, 4, 1
 gerens *Heaut. Per.* 8
 gerendus *Eun.* 1, 2, 108
 gerere *Heaut.* 5, 1, 74
 gereret *Adel.* 4, 5, 74
 geritur *Phor. Prol.* 28
 gerit *Phor.* 1, 2, 95
 germane *Adel.* 2, 4, 5
 germani *And.* 1, 5, 57
 germanus *Adel.* 5, 8, 34
 gerro *Heaut.* 5, 4, 10
 gerunt *Hec.* 3, 1, 30, 31
 gessero *And.* 4, 1, 17
 Hec. 4, 1, 23
 gessimus *Phor.* 5, 2, 8
 gesta *Adel.* 4, 4, 21
 5, 1, 12
 Hec. 3, 5, 18
 gestat *Adel.* 3, 5, 3
 gestam *Phor.* 5, 4, 8
 gestandus *Adel.* 4, 5, 75
 gestavi *Adel.* 4, 2, 24
 gestiam *Eun.* 3, 5, 7
 gestio *Phor.* 1, 5, 30
 gestire *Eun.* 3, 1, 12
 gestis *Eun.* 3, 5, 1
 gestum *Adel.* 2, 2, 6
 gestus novus *Phor.* 5, 6, 51
 Gera *Adel.* 3, 1, 4
 1, 3, 2, 22, 25, 27, 51
 1, 3, 4, 1, 33, 61
 1, 5, 6, 3, 6
 Phor. 1, 1, 1, 12
 1, 1, 2, 22, 86, 101
 1, 1, 4, 1, 19, 42
 1, 1, 5, 3
 1, 2, 2, 26, 27, 39
 1, 3, 1, 14, 18
 1, 3, 3, 12
 1, 3, 5, 21
 1, 4, 3, 1, 4, 11, 67
 1, 4, 1, 5, 2, 12, 16
 1, 5, 5, 10, 12
 1, 5, 6, 7, 8, 30
 Geram *Adel.* 3, 2, 7
 Phor. 1, 1, 6
 1, 1, 3, 25
 gladiatores *Hec. Prol.* 40
 gladiatorio *Phor.* 5, 7, 71
 gladio *Adel.* 5, 8, 34
 gloria *Hec. Prol.* 5, 33
 gloriam *Eun.* 3, 1, 9
 Heaut. 1, 1, 60
 Adel. 5, 3, 28
 Hec. 5, 2, 31
 gloriare *Heaut.* 4, 5, 17
 gloriosum *Eun. Prol.* 38
 gloriosus *Eun. Prol.* 31
 Glycerio *And.* 1, 5, 90, 50
 1, 4, 1, 59
 1, 4, 5, 51
 1, 5, 4, 2
 Glacerium *And. Per.* 2, 11
 1, 1, 1, 107
 1, 3, 3, 20
 1, 4, 6, 11
 1, 5, 2, 18
 1, 5, 3, 4
 1, 5, 4, 5
 1, 5, 6, 5, 14
 gnata *Heaut.* 4, 1, 2
 Phor. 5, 1, 22
 Hec. 3, 1, 38
 1, 3, 4, 32
 1, 4, 1, 57
 gnatae *And.* 4, 1, 2
 Adel. 3, 2, 41
 Phor. 5, 1, 9
 Hec. 4, 1, 4
 1, 5, 3, 14
 gnatum *And. Per.* 5
 1, 1, 7
 1, 2, 3, 18
 1, 3, 3, 8
 1, 3, 4, 13
 1, 4, 4, 25
 Heaut. 5, 1, 7
 Phor. 5, 3, 34
 Hec. 1, 2, 49
 gnate *Heaut.* 4, 8, 2
 5, 4, 5
 1, 5, 5, 16, 21
 Hec. 3, 2, 17
 1, 3, 5, 6
 1, 4, 2, 1, 29, 30
 gnati *And.* 1, 1, 22
 1, 4, 2, 28
 1, 4, 3, 34
 1, 5, 2, 3
 Adel. 4, 7, 38
 Hec. 2, 1, 17, 36
 gnato *And.* 3, 3, 3
 1, 5, 1, 12
 Eun. 2, 1, 22
 1, 2, 2, 33, 40
 1, 3, 1, 55
 1, 3, 2, 21, 29
 1, 4, 2, 1
 1, 5, 2, 10
 1, 5, 9, 13, 24
 Heaut. 1, 1, 96
 1, 3, 1, 20
 1, 5, 3, 1
 Phor. 5, 8, 50
 gnatum *And.* 1, 1, 71, 122
 1, 1, 2, 14
 1, 3, 3, 8, 20
 1, 3, 4, 17
 1, 1, Heaut.

I N D E X

H A *Eun.* 3, 1, 36 I
3, 2, 44 *Heaut.*

V O C A B U L O R U M.

341 5, 9, 55 <i>Heaut.</i>	6, 1 <i>Phor.</i> 5, 1, 3	2, 3, 1 15, 3, 35	3, 4, 5 14, 4, 9 14,
1, 1, 42 13, 1, 52	<i>Hec.</i> 3, 1, 55	<i>Phor.</i> 4, 3, 24	6, 19 15, 5, 18 15,
<i>Adel.</i> 1, 1, 19, 23	heræ <i>And.</i> 4, 3, 2	hominem <i>And.</i> 1, 5,	6, 6 15, 9, 52 <i>Heaut.</i>
<i>Hec.</i> 2, 3, 6	<i>Adel.</i> 3, 2, 3	10 14, 5, 30 15, 2,	1, 1, 25 14, 4, 9 1
habuisse <i>Hec.</i> 4, 1, 1,	heram <i>Adel.</i> 3, 1, 22	3 <i>Eun.</i> 2, 2, 4, 23,	4, 6, 21 15, 3, 1
26 14, 4, 43 1	<i>Phor.</i> 5, 6, 25	45 12, 3, 31, 65 1	<i>Adel.</i> 1, 2, 27, 31,
habuisset <i>Eun.</i> 3, 3, 16	here <i>And.</i> 3, 2, 18	3, 1, 27, 28 13, 5,	63 12, 2, 11 13, 2,
habuit <i>Adel.</i> 3, 3, 60	<i>Eun.</i> 1, 1, 12 15,	13, 39 14, 1, 5 14,	38 13, 3, 53, 77,
<i>Phor.</i> 5, 7, 49 <i>Hec.</i>	6, 6, 9, 18 <i>Heaut.</i> 3,	4, 2, 41 14, 6, 20,	86, 88 14, 2, 1 14,
4, 1, 59	3, 33 15, 2, 20	30 14, 7, 32 15,	6, 4 15, 5, 2 15, 8,
hæcine <i>Hec.</i> 3, 1, 3	<i>Phor.</i> 1, 5, 56 <i>Hec.</i>	1, 19 15, 7, 8, 10,	11 <i>Phor.</i> 1, 2, 73 1
hæcine <i>Heaut.</i> 3, 3,	3, 4, 16	<i>Heaut.</i> 2, 3, 139 1	2, 2, 15, 28, 64 13,
hæc, 54 <i>Adel.</i> 3, 3,	hæreditas <i>Hec.</i> 1, 2,	3, 2, 19 12, 3, 6 1	2, 24 13, 3, 29 14,
26, 55 <i>Phor.</i> 5, 9,	97	4, 1, 53 15, 1, 10	3, 37 15, 6, 14 15,
23, 24	heri <i>And.</i> 1, 1, 58 14,	<i>Adel.</i> 1, 1, 13 11,	8, 2, 16 <i>Hec.</i> 3, 5,
hæreum <i>Eun.</i> 5, 7,	4, 29 <i>Eun.</i> 1, 2, 3,	2, 74 12, 1, 29 12,	9 15, 4, 1
25	89 12, 3, 63 13, 4,	4, 17 13, 2, 6 13,	homo adolescens <i>Phor.</i>
hærede <i>Heaut.</i> 5, 2,	1 <i>Heaut.</i> 3, 2, 8 13,	3, 92 14, 2, 40 15,	5, 8, 52
16	3, 7 <i>Phor.</i> 1, 1, 2	6, 4 <i>Phor. Prol.</i> 2 1	homo tolerabilis <i>Heau.</i>
hæredem <i>Hec.</i> 3, 5,	<i>Hec.</i> 1, 2, 115 12,	1, 4, 18 11, 5, 22,	1, 2, 50
10	1, 40 13, 5, 16	62, 75 12, 1, 21 13,	homuncio <i>Eun.</i> 3, 5,
hæreditates <i>And.</i> 4,	heri a nom. herus <i>And.</i>	1, 12 14, 2, 1, 2,	42
6, 20	1, 2, 4 <i>Hec.</i> 3, 1,	8 14, 3, 27 15, 6,	honestæ <i>And.</i> 1, 1, 96,
hæreo <i>Eun.</i> 5, 2, 9	51	5 15, 7, 84 <i>Hec.</i> 2,	114 <i>Eun.</i> 1, 2, 52 1
<i>Phor.</i> 5, 7, 70	herilem <i>And.</i> 3, 4, 33	1, 17 14, 1, 9, 40	2, 1, 24 14, 4, 15
hereret <i>Adel.</i> 3, 3, 49	<i>Eun.</i> 2, 2, 58 15,	homines <i>And.</i> 4, 2,	honestæ <i>And.</i> 4, 6, 3
heret <i>Eun.</i> 5, 6, 7 <i>Hec.</i>	5, 20 <i>Phor.</i> 1, 1, 5	12 15, 4, 7, <i>Eun.</i> 2,	<i>Eun.</i> 4, 4, 48 <i>Phor.</i>
2, 1, 32	herili <i>Adel.</i> 3, 2, 3 1	1, 19 12, 2, 23, 37 1	5, 8, 19
hæce <i>Eun.</i> 1, 2, 52 1	5, 6, 2	3, 2, 17 <i>Adel. Prol.</i>	honestum <i>Hec.</i> 1, 2,
4, 7, 1 <i>Hec.</i> 3, 1, 2	herum <i>And.</i> 1, 33 1	15 12, 2, 12 <i>Phor.</i>	76 13, 3, 43
heriolare <i>Phor.</i> 3, 2, 7	3, 4, 23 14, 4, 8 1	2, 1, 13 12, 3, 19 1	honestus <i>Eun.</i> 3, 2,
herioler <i>Adel.</i> 2, 1, 8	5, 2, 26 <i>Heaut.</i> 3,	5, 1, 37	21
heriolus <i>Phor.</i> 4, 4, 27	2, 48 <i>Phor.</i> 1, 4, 5 1	homini <i>And.</i> 2, 5, 19 1	honore <i>Eun.</i> 2, 2, 29
herum <i>Eun.</i> 1, 2, 56 1	1, 5, 17 12, 2, 12	5, 1, 9 <i>Eun.</i> 2, 2, 1	<i>Heaut.</i> 4, 3, 9
2, 3, 5 <i>Heaut.</i> 2, 3,	herus <i>And.</i> 1, 2, 12 1	<i>Heaut.</i> 2, 3, 115 1	honoris <i>Phor.</i> 5, 7, 35
85 15, 1, 3 <i>Hec.</i> 5,	2, 5, 1, 12 15, 2, 5	3, 3, 24 14, 5, 32	honos <i>Eun.</i> 5, 7, 22
3, 20	<i>Heaut.</i> 4, 1, 15	<i>Adel.</i> 2, 1, 46 12,	hora <i>Eun.</i> 2, 3, 47
herumc' <i>Heaut.</i> 4, 4,	<i>Phor.</i> 1, 4, 7 11, 5,	2, 21 12, 3, 6 14,	horam <i>Phor.</i> 3, 2, 29
24	18 14, 3, 18, 29 1	1, 20 15, 4, 7 <i>Phor.</i>	horreo <i>Eun.</i> 1, 2, 4
herice <i>Heaut.</i> 4, 7, 9	5, 6, 21 <i>Hec.</i> 5, 3, 1	1, 2, 85 <i>Hec.</i> 3, 1,	horresco <i>Adel.</i> 4, 4,
<i>Adel.</i> 4, 4, 24 <i>Phor.</i>	hero <i>Phor.</i> 2, 3, 25 1	1 13, 4, 17	24
4, 3, 59	5, 6, 2	hominibus <i>Heaut.</i> 3,	horrida <i>Phor.</i> 1, 2, 56
her <i>Phor.</i> 2, 2, 64 <i>Hec.</i>	hesterno <i>Eun.</i> 5, 4,	1, 13 <i>Adel.</i> 5, 3, 47	horsum <i>Hec.</i> 3, 4, 36
5, 4, 22	17	hominis <i>And.</i> 2, 1, 30	horto <i>Adel.</i> 5, 7, 10
heautontimorumenon	hiæcine <i>And.</i> 5, 4, 4	<i>Eun.</i> 3, 4, 8 13, 5,	horror <i>Hec.</i> 1, 1, 7
<i>Heaut. Prol.</i> 5	<i>Heaut.</i> 1, 2, 4 <i>Adel.</i>	12 14, 4, 29 <i>Heaut.</i>	horunce <i>Hec.</i> 1, 2, 97
hecya <i>Hec. Prol.</i> 1	4, 5, 75 <i>Phor.</i> 3, 2,	2, 3, 72 13, 3, 19 1	hosce <i>Eun.</i> 1, 2, 71 1
hecycram <i>Hec. Prol.</i> 29	24 15, 8, 3	4, 8, 7 <i>Adel.</i> 4, 2,	4, 7, 11, 12 <i>Heaut.</i>
egio <i>Adel.</i> 3, 3, 85 1	hilarior <i>Eun.</i> 4, 5, 5	33 14, 7, 16, 18	3, 2, 3 14, 5, 4
3, 4, 9 15, 3, 42 1	hilarem <i>Adel.</i> 5, 3,	<i>Hec.</i> 3, 4, 25	<i>Adel.</i> 5, 7, 5 <i>Phor.</i>
5, 8, 24 <i>Phor.</i> 2, 3,	56	hominum <i>And.</i> 1, 5,	4, 5, 4
7, 12	hilarum <i>Adel.</i> 2, 4,	2, 11 14, 1, 5 14,	hoscine <i>Adel.</i> 4, 5,
egionom <i>Adel.</i> 3, 4,	23	5, 6 15, 6, 3 <i>Eun.</i>	40
14	hocce <i>And.</i> 2, 3, 17	2, 2, 7 13, 1, 14,	hospes <i>And.</i> 4, 6, 22 1
egioni <i>Adel.</i> 3, 2, 52	<i>Eun.</i> 4, 7, 13	19 14, 6, 19 <i>Heaut.</i>	5, 4, 11 <i>Adel.</i> 4, 1,
<i>Eun.</i> 5, 9, 35	hoccine <i>And.</i> 1, 1, 15 1	1, 1, 9 13, 1, 97 1	13
<i>Heaut.</i> 3, 2, 10 15,	1, 5, 1 <i>Eun.</i> 4, 3,	5, 1, 14 <i>Adel.</i> 4, 3,	hospitæ <i>And.</i> 2, 6, 8
5, 19 <i>Phor.</i> 3, 2, 23 1	2 <i>Heaut.</i> 3, 4, 21	3 12, 1, 1 <i>Phor.</i> 5,	hospite <i>Eun.</i> 1, 2, 39
4, 3, 23 <i>Hec.</i> 2, 2, 8	<i>Adel.</i> 2, 2, 29 bis 1	6, 13	<i>Hec.</i> 1, 2, 120
hæuo <i>Heaut.</i> 5, 4, 10	3, 2, 6	hamo <i>And.</i> 2, 2, 7 14,	hospitem <i>And.</i> 4, 6,
era <i>And.</i> 4, 2, 4 <i>Eun.</i>	hæstas <i>Phor.</i> 5, 2, 15	1, 39 14, 3, 6 14,	15 <i>Phor.</i> 1, 2, 12 14,
5, 1, 18 15, 2, 12,	homine <i>Eun.</i> 2, 2, 7 1	5, 5, 39 15, 6, 1,	2, 15 <i>Hec.</i> 3, 4, 18 1
44 15, 3, 8 <i>Adel.</i> 3,	5, 9, 53 <i>Heaut.</i> 1, 2,	10 <i>Eun.</i> 2, 2, 18,	5, 3, 36
5, 8 13, 2, 25 15,	19 <i>Adel.</i> 1, 2, 18 1	30 13, 1, 18, 35 1	hospites <i>Phor.</i> 2, 1, 14
			1 i 2 hospi-

I N D E X

- hospitis *And.* 5, 2, 2
 hostis *Hec.* 5, 2, 23
 hui *And.* 3, 1, 16
     Eun. 3, 1, 17 *Heaut.*
     3, 1, 71 13, 3, 45
     Adel. 2, 2, 8 14, 2,
     28 *Phor.* 5, 3, 8
 huiusce *And.* 2, 6, 8
     Phor. 5, 4, 8
 huiusmodi *Heaut.* 2, 3,
     98 14, 6, 8 *Phor.*
     3, 2, 20, 44
 humana *Heaut.* 3, 2, 41
 humane *Adel.* 1, 2, 65
 humani *And.* 1, 1, 86
     Heaut. 1, 1, 25
 humanicus *Heaut.* 1, 1,
     47
 humanum *And.* 1, 5,
     1 *Adel.* 3, 4, 25 1
     4, 5, 53 *Hec.* 4, 1, 38
 humi *And.* 4, 3, 11
 humiles *Hec.* 3, 3, 20
 huncine *Heaut.* 1, 2, 28
 Hymenæum *Adel.* 5,
     7, 7, 9
     I.
 I. *Adel.* 2, 1, 14, 21 1
     4, 2, 48 1 5, 3,
     68 *Hec.* 3, 2, 23 14,
     3, 5
 iactu *Adel.* 4, 7, 22 -
 jamdiu *Eun.* 5, 4, 1 1
     5, 6, 30
 jamdudum *And.* 1, 4,
     1 *Eun.* 3, 1, 57 14,
     5, 8 14, 7, 46 1 5,
     3, 8 *Heaut.* 4, 5, 10
     Adel. 3, 3, 47 *Hec.*
     3, 2, 1 14, 4, 26,
     100 *Phor.* 1, 5, 59
 jampriDEM *Phor.* 1, 1,
     3 *Hec.* 2, 1, 22
 j amne *Heaut.* 4, 8, 7
     Adel. 4, 5, 66
 j am primum *And.* 3, 2,
     32
 januam *And.* 4, 3, 10
 ibam *And.* 3, 4, 1
     Adel. 5, 3, 35
 ibamus *Phor.* 5, 7, 6
 ibat *Hec.* 1, 2, 82
 ibatis *Phor.* 5, 7, 8
 ibicumque *Heaut.* 3, 3,
     17
 ibidem *And.* 4, 5, 38
 ibis *Adel.* 4, 2, 41
 ibit *Adel.* 3, 2, 40
     Heaut. 3, 1, 78 13,
     2, 48 *Phor.* 4, 4, 51
 ibo *And.* 2, 2, 37 13,
     4, 5, 20 *Eun.* 1, 2,
     107 1, 2, 1, 10 1 5,
     4, 12 *Heaut.* 1, 1, 118, 121 1 1, 2, 36 1
     2, 3, 99 13, 1, 94 1
     3, 3, 47 *Adel.* 2, 4,
     13 13, 4, 65 14, 3,
     13 14, 4, 23 14, 7,
     1 15, 3, 55 *Phor.* 1,
     5, 82 1 2, 3, 22 15,
     2, 17
 idcirco *And.* 3, 2, 7
     Heaut. 3, 2, 5
 ideo *Hec.* 2, 1, 21
 idonea *Heaut.* 1, 1, 82
     Hec. 3, 3, 1
 idoneum *Phor.* 4, 5, 9
 idonei *And.* 4, 5, 18
 idoneus *And.* 3, 2, 12
 ignarum *Heaut.* 2, 1, 14
     Adel. 2, 1, 6 *Hec.*
     4, 4, 53, 60
 ignarus *Eun.* 1, 2, 5, 6
 ignave *Eun.* 4, 7, 7
 ignavissime *Eun.* 2, 2, 8
 ignavom *And.* 1, 5, 42
 ignavos *Eun.* 4, 3, 19
 ignem *And.* 1, 1, 102,
     113 *Eun.* 1, 2, 5
 ignorabant *Eun.* 5, 9,
     59
 ignorant *Eun.* *Per.* 2
     Hec. *Per.* 2
 ignobilem *Phor.* 1, 2,
     70
 ignoraret *Phor.* 5, 6,
     34
 ignorarier *Phor.* 5, 7,
     38
 ignores *Heaut.* 1, 1,
     53 1 2, 3, 28 1 5, 5,
     15
 ignoratur *Phor.* 2, 2,
     10
 ignoscam *Heaut.* 4, 1,
     34
 ignoscas *Heaut.* 5, 5, 5
 ignosce *Heaut.* 5, 5, 8
     Phor. 5, 8, 46
 ignoscenda *Phor.* 5, 8,
     26
 ignoscendi *Heaut.* 2,
     1, 6
 ignosces *Heaut.* 5, 1, 60
 ignosci *Hec.* 5, 1, 11
 ignoscentior *Heaut.* 4,
     1, 32
 ignosco *Eun.* 5, 2, 40
     Phor. 5, 8, 55
 ignoscere *Eun.* *Pro.*
     42 *And.* 4, 1, 54
 ignota *Phor.* 5, 1, 24
 ignotum *Phor.* 3, 3,
     15
 ignotum est *Adel.* 3, 4,
     28
 iidem *Eun.* *Pro.* 35
 iit *Eun.* 5, 2, 53
 illac *Eun.* 1, 2, 25
     Heaut. 3, 2, 1
 illæc *Eun.* 5, 5, 5 *Heau.*
     3, 2, 30 1 5, 1, 58
     Adel. 3, 4, 63 *Phor.*
     4, 5, 5
 illancine *Heaut.* 4, 5, 3
 illiberale *Adel.* 3, 4, 3
 illiberalem v. inlibe-
     ralem
 illiberaliter *Phor.* 2, 2,
     24 v. inliberaliter
 illudatis *And.* 4, 5, 19
 illuseris *Eun.* 5, 4, 20
 illusi *And.* 5, 1, 3
 illicet *Eun.* 1, 1, 9
     Adel. 5, 3, 5
 illicone *Eun.* 5, 7, 11
 illinc *And.* 4, 6, 19
     Adel. 2, 2, 19, 25 1
     4, 5, 40 14, 7, 13
 illoc *And.* 2, 2, 25
     Eun. 5, 9, 53
 illuc *And.* 1, 1, 54 1 1,
     5, 31 *Eun.* 3, 3, 31 1
     3, 5, 24 14, 7, 12 1
     5, 1, 17 *Adel.* 2, 1,
     14, 36 1 5, 3, 57
     Phor. 1, 5, 80
 illuditis *Phor.* 5, 7, 22
 illumine *Eun.* 5, 9, 15
 Imbro *Hec.* 1, 2, 96
 immemor *And.* 3, 1, 19
 immemoris *And.* 1, 1,
     17
 immerito *Adel.* 4, 4,
     6 *Phor.* 1, 5, 60
     Hec. 2, 1, 12
 immeritissimo *Phor.* 1,
     5, 60
 imitari *Hec.* 3, 4, 13
 imo *And.* 3, 2, 43
     Heaut. 4, 5, 49
     Adel. 2, 2, 40 *Phor.*
     2, 2, 42 1 3, 2, 41
 immo *And.* 1, 1, 3 13,
     2, 43 1 3, 18 1 3,
     5, 12 1 4, 1, 31,
     49 1 5, 2, 13 & alibi
     passim, seu nullo pe-
     culiari sensu.
 immodestus *Heaut.* 3,
     3, 7
 immo etiam *And.* 4, 2,
     25
 immortales *Eun.* 2, 2,
     1 *Adel.* 3, 4, 1 *Phor.*
     5, 8, 29
 immortalitas *And.* 5,
     5, 4
 immortalium *Phor.* 2,
     2, 4
 immutari *Hec.* 3, 3, 9
 immutatum *And.* 1,
     5, 7
 immutatur *And.* 1, 5,
     40 *Eun.* 2, 1, 19
     Phor. 1, 4, 40
 impararum *And.* 3, 1,
     20 *Phor.* 1, 4, 2
 impedirum *And.* 3, 5,
     11 *Hec.* 3, 1, 17
 impeditæ *Heaut.* 2, 3, 3
 impedivit *Phor.* 2, 3, 3
 impediunt *And.* 1, 5, 3
 impellat *Phor.* 4, 3, 3
 impellebant *Hec.* 3, 4,
     12
 impellit *Phor.* 4, 3, 3
 impellitur *And.* 1, 5, 3
 impendens *Phor.* 1, 4, 2
 impense *Eun.* 3, 1, 2
     Adel. 5, 9, 36
 impera *And.* 5, 3, 1
     Heaut. 5, 5, 21 *Phor.*
     1, 4, 46
 imperabat *And.* 3, 2,
     10
 imperabit *Heaut.* 4, 6,
     24
 imperabo *Eun.* 3, 2, 4
 imperare *Adel.* 1, 1,
     52
 imperas *Eun.* 2, 1, 1
     Heaut. 4, 3, 26
 imperat *Eun.* 3, 5, 3
 imperatorem *Eun.* 3, 2,
     42
 imperatoris *Eun.* 4, 2,
     8
 imperavi *And.* 3, 2, 4
 imperavit *Eun.* 2, 2,
     21
 imperem *Hec.* 2, 2, 2
 imperent *Eun.* 3, 5, 4
 imperiest *Heaut.* 2, 3, 3
 imperio *Phor.* 1, 4, 1
 imperita *Eun.* 5, 2,
     42
 imperito *Adel.* 1, 2, 2
 imperitos *And.* 5, 4, 4
 imperio *And.* 5, 2, 2
     Eun. 2, 2, 96
 imperium *Eun.* 3, 2,
     25 *Heaut.* 4, 1, 1
     Adel. 1, 1, 41 *Phor.*
     1, 5, 2
 impertiri *Adel.* 2, 2,
     21
 impertit *Eun.* 2, 2,
     40
 impetrabis *Phor.* 2, 2,
     12
 impetrabo *And.* 2, 2,
     13
 impetrasti *And.* 5, 1, 1
     impetrat

VOCABULORUM.

petrare <i>And.</i> 3, 3, 12 <i>Eun.</i> 1, 2, 101 <i>Hec. Prol.</i> 52	impudentem audaciam <i>Heaut.</i> 2, 3, 72	inceptet <i>Heaut.</i> 3, 3, 39	36 <i>Phor.</i> 2, 1, 18 <i>Hec.</i> 1, 2, 90 5, 3, 42
petravi <i>Eun.</i> 5, 9, 61	impudentia <i>Hec.</i> 2, 1, 16	inceptio <i>And.</i> 1, 3, 3	
petrem <i>Hec.</i> 5, 1, 3	impudentissima oratio <i>And.</i> 4, 1, 10	incepto <i>Heaut.</i> 4, 6, 7	incommodam <i>Hec.</i> 4, 2, 27
petres <i>And.</i> 2, 1, 15	impulerim <i>Heaut.</i> 1, 1, 113	inceptor <i>Eun.</i> 5, 9, 5	incommode <i>Eun.</i> 2, 3, 35 <i>Hec.</i> 3, 3, 20 5, 3, 40
petret <i>Adel.</i> 2, 4, 44	impulisset <i>Phor.</i> 1, 3, 6	inceptum <i>And.</i> 1, 5, 1 <i>Heaut.</i> 1, 1, 6, 67 1, 4, 8, 12	incommodi <i>Hec.</i> 3, 3, 40
petro <i>And.</i> 2, 5, 11 3, 2, 47	impulisti <i>Phor.</i> 2, 1, 6	incepturus <i>And.</i> 4, 3, 9	incommodis <i>And.</i> 4, 1, 3
pium <i>Eun.</i> 4, 3, 1, <i>Adel.</i> 3, 2, 6	impulsi <i>Heaut.</i> 2, 4, 9	incerta <i>And.</i> 2, 3, 26 <i>Eun.</i> 1, 1, 1, 6 <i>Hec. Prol.</i> 17	incommoditas <i>And.</i> 3, 3, 35
plorat <i>Adel.</i> 3, 4, 43	impulit <i>And.</i> 3, 2, 43 <i>Phor.</i> 5, 1, 6 <i>Hec.</i> 4, 4, 3	incertas <i>And.</i> 5, 1, 11	incommoditates <i>Heaut.</i> 5, 1, 59
pluvium <i>Eun.</i> 3, 5, 40 <i>Phor.</i> 4, 4, 26	impulfore <i>Eun.</i> 5, 6, 18 <i>Adel.</i> 4, 2, 21	incertior <i>Phor.</i> 2, 3, 19	incommodum <i>Phor.</i> 4, 3, 47 <i>Hec.</i> 1, 2, 78 3, 4, 13
pone <i>And.</i> 5, 3, 26 <i>Phor.</i> 3, 3, 28	impulforem <i>Adel.</i> 3, 2, 17	incerto <i>Heaut.</i> 1, 1, 71	incredibile <i>Heaut.</i> 4, 1, 11 <i>Phor.</i> 1, 5, 9, 17
portunatatem <i>And.</i> 1, 4, 4	impulsu <i>Hec.</i> 1, 4, 65 2, 1, 54	incertum <i>And.</i> 1, 5, 29 <i>Heaut.</i> 1, 1, 49 1, 3, 16 <i>Phor.</i> 1, 5, 9 4, 1, 12 <i>Hec.</i> 2, 2, 9	incredibili <i>Hec.</i> 3, 3, 17
potens <i>Heaut.</i> 2, 3, 130	impulsus <i>And.</i> 1, 1, 72 <i>Hec.</i> 3, 5, 34, 35	incertas <i>Eun.</i> 2, 3, 3 <i>Phor.</i> 4, 3, 55, 70 <i>Hec.</i> 1, 2, 49 3, 4, 36 4, 3, 8	incredibilia <i>Eun.</i> 5, 9, 19
portunus senex <i>Heaut.</i> 1, 2, 22	impune <i>And.</i> 5, 4, 7 <i>Eun.</i> 5, 2, 13 5, 4, 20 5, 7, 18 <i>Adel.</i> 5, 3, 38 <i>Hec.</i> 3, 4, 14	inciderit <i>Heaut.</i> 3, 1, 75	incurvus <i>Eun.</i> 2, 3, 42 incuramus <i>Phor.</i> 3, 1, 7 incurfus <i>Heaut.</i> 5, 2, 7 incurfat <i>Hec. Per</i> 9
potenti <i>And.</i> 5, 3, 8	impura <i>Heaut.</i> 4, 1, 16	incides <i>Heaut.</i> 3, 1, 33	incurfaveras <i>Phor.</i> 5, 7, 21
potentiam <i>Adel.</i> 4, 3, 16	impuratum <i>Phor.</i> 5, 7, 69	incidi <i>And.</i> 4, 5, 43 <i>Phor.</i> 1, 3, 23	indicat <i>And.</i> 1, 1, 105 5, 3, 7
primis <i>Eun.</i> 2, 1, 39	impuratus <i>Phor.</i> 4, 3, 64	incidisset <i>Phor.</i> 1, 3, 5	indicabit <i>Eun.</i> 3, 2, 16
probo <i>Hec.</i> 3, 3, 23	impurissime <i>Phor.</i> 2, 2, 25	incidit <i>And.</i> 2, 2, 22 3, 2, 21 <i>Heaut.</i> 3, 3, 37 <i>Adel.</i> 4, 4, 6	indicans <i>Eun.</i> 1, 1, 8 indicare <i>Eun.</i> 4, 1, 7 <i>Phor.</i> 5, 7, 68
probum <i>And.</i> 1, 2, 21	impurum <i>Eun.</i> 2, 2, 9 <i>Adel.</i> 2, 1, 29 <i>Phor.</i> 5, 7, 93	incipere <i>Eun.</i> 5, 9, 26 <i>Heaut.</i> 3, 1, 86 <i>Adel.</i> 2, 2, 29 <i>Phor.</i> 4, 4, 29	indicares <i>Eun.</i> 5, 6, 13 indicarit <i>Heaut.</i> 3, 3, 23
proviso <i>And.</i> 2, 2, 23 2, 5, 6 <i>Heaut.</i> 2, 3, 40 <i>Adel.</i> 3, 5, 54 4, 4, 1 <i>Phor.</i> 5, 7, 1	impurus <i>Adel.</i> 3, 3, 6	incipiam <i>Eun.</i> 5, 5, 25 <i>Heaut.</i> 4, 2, 9 5, 4, 21	indicas <i>Eun.</i> 5, 6, 21 indicasse <i>Adel.</i> 4, 4, 21 indicat <i>Eun.</i> 4, 3, 15 4, 4, 37 <i>Adel.</i> 3, 2, 39 <i>Hec.</i> 3, 3, 35
prudenter <i>And.</i> 1, 3, 22 <i>Heaut.</i> 4, 1, 20 <i>Phor.</i> 4, 3, 55	impurissimo <i>Phor.</i> 5, 1, 33	incipit <i>And.</i> 1, 5, 50 4, 2, 26 4, 4, 33	indicente <i>Adel.</i> 3, 4, 62
prudentes <i>Phor.</i> 5, 1, 18	imus <i>And.</i> 1, 1, 90 <i>Eun.</i> 3, 2, 12, 39 5, 7, 1 <i>Phor.</i> 5, 1, 53	incipit <i>And.</i> 1, 5, 50 4, 2, 26 4, 4, 33	indicio <i>Eun.</i> 5, 6, 23 <i>Heaut.</i> 2, 4, 4 <i>Adel.</i> <i>Prol.</i> 4 <i>Phor.</i> 1, 4, 37
prudenti <i>Eun.</i> 3, 1, 40	incedere <i>Eun.</i> 5, 3, 9	incipies <i>Eun.</i> 1, 1, 6	indictis <i>Eun.</i> 3, 1, 23
prudencia st <i>Eun.</i> <i>Prol.</i> 27	incendam <i>Phor.</i> 1, 4, 9	incipit <i>And.</i> 1, 5, 50 4, 2, 26 4, 4, 33	indictum <i>Phor.</i> 5, 7, 58
prudens <i>And.</i> 1, 1, 103	incendatur <i>And.</i> 2, 1, 8	incipit <i>And.</i> 1, 5, 50 4, 2, 26 4, 4, 33	indigneas <i>And.</i> 5, 3, 9
prudens <i>And.</i> 4, 1, 18 <i>Eun.</i> 1, 2, 56 2, 5 <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i> 26 2, 3, 128 <i>Adel.</i> 5, 77 <i>Phor.</i> 1, 5, 18, 64 <i>Hec.</i> 5, 4, 37, 40	incenderet <i>Heaut.</i> 2, 3, 126	incipiunda <i>Phor.</i> 1, 4, 48	indigna <i>Eun.</i> 5, 5, 4 <i>Adel.</i> 3, 3, 55 <i>Phor.</i> 5, 1, 3
prudens <i>And.</i> 4, 2, 17 <i>Eun.</i> 3, 1, 35 5, 49 5, 1, 22 2, 17	incendor <i>Hec.</i> 4, 1, 47	inclementius <i>Eun. Prol.</i> 4	indignam <i>Heaut.</i> 3, 3, 4 <i>Adel.</i> 3, 2, 50 <i>Hec.</i> 3, 5, 27
prudens <i>And.</i> 4, 2, 14	incensam illam tibi dabo <i>Phor.</i> 5, 7, 81	incogitans <i>Phor.</i> 1, 3, 3	indignas
prudens <i>And.</i> 4, 2, 14	inceperat <i>Eun.</i> 4, 4, 57	incogitantem <i>Phor.</i> 3, 2, 14	
prudens <i>And.</i> 4, 2, 14	inceperunt <i>Adel.</i> 2, 2, 19 <i>Eun.</i> 3, 1, 35 5, 49 5, 1, 22 2, 17	incolumem <i>And.</i> 3, 5, 5	
prudens <i>And.</i> 4, 2, 14	inceptas <i>Phor.</i> 4, 3, 24	incolumen Patriam <i>Heaut.</i> 1, 2, 19	
prudens <i>And.</i> 4, 2, 14	incepat <i>And.</i> 5, 4, 23 <i>Heaut.</i> 4, 4, 12	incommoda <i>Eun.</i> 2, 3, 3, 5, 27	

I N D E X

- indignas Phor.* 2, 2, 3, 3, 23, 37, 77
indigne Adel. 3, 2, 10
Hec. 3, 3, 41
indignis Adel. 2, 1, 12
indignus Phor. 5, 8, 20
indignum And. 1, 1, 118 | 5, 2, 13 *Eun.* 1, 1, 25 | 5, 2, 27
Adel. 2, 1, 12, 19 | 3, 4, 1 | 4, 5, 35
Phor. 3, 2, 26 | 4, 3, 8
indiligens Adel. 4, 5, 50
indiliger Phor. 5, 3, 5
indormiam Eun. 2, 1, 14
indotata Adel. 3, 2, 46 | 4, 7, 11
indotatam Phor. 1, 2, 70
indotatis Phor. 5, 7, 45
induas And. 2, 3, 35 | 5, 1, 15 *Heaut.* 5, 4, 5
inducos Hec. 4, 2, 27
inducere Hec. 1, 2, 24
inducias Eun. 1, 5, 15
inducite Heaut. Prol. 41
induco Adel. 1, 1, 43
Hec. 2, 2, 23
induit Eun. 4, 4, 44
induitur Eun. Per. 9
indulgeo Eun. 2, 1, 16
indulgebant Heaut. 5, 2, 35
indulgendo Adel. 5, 9, 31
indulges Heaut. 4, 8, 20
Adel. 1, 1, 38
industria And. 4, 5, 56
industriæ Hec. Prol. 32
industriam Adel. Prol. 25
indutum Eun. 5, 7, 15
indutus Eun. 4, 4, 40
induxeris Eun. 3, 2, 37
induxerunt Heaut. 4, 4, 1 *Hec.* 2, 3, 4
induxi Heaut. Prol. 43
Adel. 4, 3, 6 *Hec. Prol.* 50
induxti And. 5, 3, 12
Hec. 3, 1, 12 | 4, 4, 6
ineat Hec. 5, 2, 29
ineo Adel. 5, 7, 16
nepta And. 4, 7, 52
Eun. 5, 7, 6 *Adel.* 3, 3, 23, 37, 77
ineptam And. 1, 5, 22
inepte Eun. 2, 3, 18
Adel. 2, 4, 7
inepti Phor. 5, 7, 56
ineptiam Eun. 4, 6, 3
Adel. 4, 2, 61
ineptias Phor. 4, 3, 43
ineptis Adel. 5, 8, 11
Phor. 2, 2, 23
ineptum Heaut. 5, 3, 2, *Adel.* 5, 8, 21
ineprus Eun. 2, 1, 21
Heaut. 3, 3, 16 *Adel.* 1, 1, 38 *Hec.* 5, 3, 4
inerat Eun. 3, 5, 36
iners And. 3, 5, 2
Heaut. 5, 4, 10
inesse Heaut. 3, 3, 48
Adel. 5, 3, 40
ineft And. 5, 2, 16
Hec. 3, 1, 46
ineffet Phor. 1, 2, 58
ineunda'ft Heaut. 4, 2, 7
inexorabili Phor. 2, 1, 12
infœlix Eun. 2, 2, 13 | 5, 1, 12 *Adel.* 4, 2, 114, 5, 35 *Phor.* 1, 3, 23, 12, 2, 81
Hec. 2, 4, 30
infamem Heaut. 5, 4, 14
infamia Adel. 3, 2, 5
infumix And. 2, 6, 13
infandum Eun. 4, 3, 21
infantia summa Heaut. 2, 3, 18
infesta Eun. 1, 1, 8
infectum Phor. 5, 8, 45
infelicem And. 1, 5, 10
Eun. 1, 4, 21
Hec. 3, 1, 2
infelicitatis Adel. 4, 2, 5
infelicitur Eun. 2, 3, 35
infensus And. 1, 3, 7
infert Phor. 4, 4, 6
infimos Eun. 3, 2, 36
infirmas Phor. 5, 1, 6
infirmicatis Hec. 1, 2, 101
infirmum Hec. 3, 1, 31
inficias Adel. 3, 2, 40 | 3, 2, 48
infortunatum Eun. 2, 3, 6
infortunio Phor. 5, 8, 39
infortunium Heaut. 4, 2, 1 *Adel.* 2, 1, 24
infra Eun. 3, 2, 36
infregit Adel. 2, 1, 46
ingenia Eun. 2, 2, 191
5, 4, 10
ingenii And. 1, 1, 86
ingeniis And. 1, 1, 66
Eun. 1, 2, 118
ingenio And. 1, 1, 71
Eun. 5, 2, 41 *Heaut. Prol.* 24 | 5, 1, 7
Phor. 1, 3, 20 | 3, 2, 12 *Hec.* 1, 2, 89 | 2, 1, 3 | 3, 1, 22 | 3, 5, 24, 39
ingenio bono And. 3, 2, 7
ingenio leni Heaut. 1, 1, 99
ingenium And. 1, 1, 26, 50 | 1, 5, 40, 54
Eun. 4, 7, 42
Heaut. 2, 3, 43 | 2, 4, 4 | 3, 4, 21 *Adel.* 1, 1, 46 | 4, 5, 49 | 5, 3, 43
Phor. 1, 3, 16 | 3, 2, 35
Hec. 1, 2, 38, 77, 95 | 5, 4, 20
ingenium bonum And. 3, 1, 8
ingenium meum Heaut. Prol. 47
ingentem And. 5, 3, 5
ingentis Eun. 3, 1, 2
ingentia Adel. 4, 7, 3
ingeram And. 4, 1, 16
ingere Phor. 5, 7, 95
inglaviem Eun. 5, 4, 15
ingratiis Eun. 2, 1, 14
Heaut. 3, 1, 37 *Phor.* 5, 6, 49
ingratum And. 1, 5, 43
Heaut. 5, 1, 61
Hec. 5, 4, 23
ingressus Hec. 3, 4, 5
inhonestus Eun. 5, 4, 16
inhoneste And. 4, 6, 2
inhonestum Eun. 2, 3, 63
inhumane Heaut. 5, 5, 2
inhumaniffumo Hec. 1, 2, 11
inhumaniffumus Phor. 3, 2, 24
inhumano Eun. 5, 2, 41
inhumanum And. 1, 5, 43
Hec. 3, 5, 43
inibo Eun. 5, 5, 9
injeci Adel. 2, 2, 20
injeci scrupulum Phor. 5, 7, 61
injecisse Heaut. 5, 19
injecit Adel. 4, 5, 76
injeta Phor. 4, 4, 10
injicere And. 1, 1, 118
injuria Adel. 3, 2, 5
inimici And. 4, 1, 4
Hec. 2, 1, 14
inimicis Heaut. 5, 12
inimiciffimus Hec. 3, 21
inimicitia Eun. 1, 1, 1
inimicitias And. 5, 2, 11
Phor. 2, 2, 23
Hec. 2, 1, 24
inimicos And. 4, 2, 10
inimicum Eun. 1, 2, 94, 96 | 4, 7, 32
inimicus Hec. 5, 1, 4
iniqua Adel. 2, 1, 3
Hec. 3, 5, 25
iniquam And. 1, 5, 10
iniquas Hec. 2, 3, 5
inique Hec. Prol. 45
iniqui And. 1, 2, 16
Hec. Prol. 54
iniqui patris Heaut. 3, 1, 1
iniquis Adel. Prol. 2
iniquior Heaut. 1, 2, 26
iniquius Adel. 2, 2, 5
iniquo Eun. 1, 2, 3
Phor. 5, 1, 36
iniquo animo Phor. 1, 36
iniquom Phor. 2, 2, 64
Hec. 5, 1, 14
iniquum Heaut. Prol. 27
iniquos Heaut. 5, 3, 3
Hec. 3, 5, 35
iniquus And. 5, 1, 6
initiabunt Phor. 1, 15
initium And. 3, 2, 26
4, 5, 5 Hec. 3, 10 | 5, 3, 23
injuria And. 1, 1, 129 | 1, 3, 9 | 2, 3
Eun. 3, 1, 42 | 4, 6, 24
Heaut. 5, 39
Adel. 2, 1, 35, 43, 53
Phor. 2, 60 | 5, 1, 3
Pro. 12
injuria Eun. 1, 1, 1
Heaut. 1, 1, 95

V O C A B U L O R U M.

- injuriā *And.* 4, 1, 16 inquam *And.* 2, 4, 6 | inferere *Heaut.* 3, 3, insuper *Eun.* 5, 7, 13
Heaut. 3, 3, 4 *Adel.* 3, 4, 14 | 14, 2, 32 | 3 *Adel.* 2, 2, 38
1, 2, 68 | 2, 1, 8 | 4, 5, 46 | 5, 2, 21 | infervire *Heaut.* 3, 1, 9 integra *And.* 1, 1, 45
4, 3, 4 *Phor.* 2, 2, 21 *Eun.* 2, 2, 6, 8 | 13, infidiabere *Hec.* 1, 1, *Eun.* 3, 2, 24 *Heaut.*
5, 2, 4 *Hec.* 2, 2, 1, 24, 35 | 13, 3, 28 | 13 *Prol.* 4, *Hec.* 1, 2, 5, 70
14 | 3, 3, 4 | 14, 4, 7, 39 *Heaut.* infidias *Eun.* 3, 3, 26
68, 70 | 5, 1, 14, 1, 1, 39 | 2, 3, 16, *Phor.* 1, 1, 44
18 107, 137 | 4, 3, 16 | infidiis *Phor.* 1, 4, 52
injuriarum *Phor.* 2, 2, 4, 5, 22 | 5, 1, 2 insigne *Eun.* 5, 6, 31
15 *Adel.* 4, 4, 13 | 14, insignem *Eun.* 4, 7, 1
injuriā facere *And.* 5, 62 | 5, 2, 6 | 5, infimulabis *Phor.* 2, 2, 3, 23
3, 2, 8 8, 11 *Phor.* 1, 4, 12
injurias *Heaut.* 1, 1, 40 | 2, 2, 43 | 4, 3, infimulat *Heaut.* 1, 2, *Heaut.* 4, 2, 7 *Adel.*
86 | 1, 2, 90 *Hec.* 15, 28 | 4, 5, 1 | 5, 29 1, 7, 73 *Phor.* 1, 2, 22
3, 1, 21, 23, 27 7, 94 *Hec.* 2, 1, 17 | infistam *Eun.* 2, 3, 2
injuria' *Phor.* 5, 7, 90 3, 3, 16 | 5, 3, 46 | *Phor.* 1, 4, 15
injuriis *And.* 5, 1, 8 5, 4, 7 infistas *Hec.* 3, 5, 34
Hec. 1, 2, 93 inque *Heaut.* 4, 7, 1 insolens *And.* 5, 4, 4
injuriū *Adel.* 1, 2, inquires *And.* 2, 3, 14 infomnia *Eun.* 2, 1, 13
26 | 2, 1, 51 *Hec.* 1, inquit *And.* 1, 1, 107 | infomnis *And.* 2, 5, 19
1, 14, 15 4, 5, 19 | 2, 6, 20, insperante *And.* 3, 4, 53
injurius *And.* 2, 3, 3 22 *Eun.* 2, 3, 43, 24
Heaut. 2, 3, 79 48 | 2, 5, 40 | 3, 5, insperatam *Eun.* 3, 5, intelligendo *And.* *Prol.*
32 iussa *Phor.* 1, 5, 1 32 *Phor.* 1, 2, 43, 57 17
1, 4 *Hec.* 4, 1, 47 | 14, 4, 45, 57, 69, 63 | 5, insperato *And.* *Per.* 11 intelligens *Eun.* 2, 2, 10
1, 3 45 6, 26 | 5, 7, 18 *Hec.* insperatum *Heaut.* 3, 1, 5
iusta *Heaut.* 4, 7, 11 3, 3, 26 5
Adel. 5, 9, 33 inridere v. irridere inspicere *Adel.* 3, 3, intelligencia *Hec.* *Prol.* 3
iustitia mea *Heaut.* inrides *Heaut.* 5, 2, 29 61 intelligere *And.* 3, 4, 4
1, 1, 82 v. irrides 10 *Heaut.* 3, 3, 17 |
iustius *Adel.* 1, 2, 18 inritatus v. irritatus inspicundi *Eun.* *Prol.* 5, 1, 8 | 5, 2, 31
liberale v. illiberale inritatus animus v. irritatus animus 21 *Adel.* 5, 3, 41 | 5, 6, 36
liberalem *Adel.* 5, inritus animus instat *Adel.* 2, 5, 14
5, 5 inritor v. irritor instabat *Adel.* 3, 2, 9 intelliges *Phor.* 5, 3, 23
liberaliter *Adel.* 4, inritum v. irritum instare *And.* 4, 1, 37 intelligit *And.* *Prol.* 4
5, 30 v. illiberaliter inruat v. irruat *Heaut.* 5, 1, 22 *Hec.* intellexeras *And.* 3, 2, 36
laudatis v. illudatis inruit v. irruit instat *And.* 1, 1, 120 intellexerat *Phor.* 4, 2, 4
luseris v. illuseris infaniam *Eun.* 3, 5, 8 instat *Hec.* 1, 2, 46
lusi v. illusi *Adel.* 1, 2, 31, 67 instiga *And.* 4, 2, 9 intellexerit *Heaut.* 3, 1, 69
luerenti *Hec.* 5, 1, infaniant *Adel.* 3, 3, 3 instigasti *Phor.* 5, 7, 76
14 infanias *Eun.* 1, 1, 18
lueritissimo *Phor.* 1, infanibat *Phor.* 4, 3, 37
5, 60
lueritissimē *Adel.* infaniens *Adel.* 4, 2, 22
lueritissimē *Adel.* 4, 5, 29 infanire *Adel.* 2, 1, 43
lueritissimē *Hec.* 2, 1, 11, infanis *Adel.* 4, 7, 9 |
26 | 5, 1, 34 5, 8, 14
lueritissimē *And.* 4, 2, 9
lueritissimē *Hec.* 2, 5, 13 infano *Heaut.* *Prol.* 32
lueritissimē *And.* 4, 1, 28 infanos *Eun.* 1, 1, 23
lueritissimē *Adel.* 2, 1, 1 infanum *Phor.* *Prol.* 6
lueritissimē *Adel.* 2, 1, infanus *Eun.* 4, 1, 2
lueritissimē *Eun.* 4, 5, 9 infcitia *Eun.* 5, 8, 41
lueritissimē *And.* 2, 3, 22 infciens *And.* 4, 5, 43
lueritissimē *Phor.* 1, 5, 68 *Heaut.* 4, 1, 19
lueritissimē vitam *Heaut.* infcientem *Heaut.* 4, 1, 20
lueritissimē *Adel.* 2, 1, 2 infcio *And.* 5, 1, 22
lueritissimē *Eun.* 5, 4, 15 infcitiam *Heaut.* 4, 1, 17
lueritissimē *Heaut.* 5, 1, 56
lueritissimē *Heaut.* 5, 4, 3 infcitum *Hec.* 5, 1, 14
lueritissimē magis *Eun.* infcripti *Heaut.* 1, 1, 92
3, 5, 39

intendā *And.* 2, 2, 6
intendas

I N D E X

- intendas Eun.* 2, 3, 19
intendenda Heaut. 3, 1, 20
intenderam And. 4, 3, 18
intendit Eun. 3, 3, 19
intercedet Phor. 4, 1, 17
intercesserit And. 5, 6, 5
intercessisse Adel. 3, 2, 50
intercessit Hec. 3, 1, 25
intercipit Eun. 1, 1, 35
interdico Hec. 4, 1, 48
interdiu Adel. 4, 1, 15
interdixit Phor. 4, 4, 27
interdum Eun. 2, 3, 74
Hec. 3, 1, 27
interdum'ft Adel. 2, 2, 8
interemptum Heaut. 4, 1, 22
interesse And. 4, 5, 55
interest Eun. 2, 2, 2
Adel. 1, 1, 51
interfici Eun. 3, 5, 3
interii And. 2, 2, 9
Heaut. 4, 1, 46
Hec. 3, 1, 24
interiore Eun. 3, 5, 5
interloquere Heaut. 4, 3, 13
interminata Eun. 5, 1, 4
interminatus sum And. 3, 2, 16
intermittit Adel. 3, 1, 6
internuntii Heaut. 2, 3, 58
internuntius Eun. 2, 2, 56
interrogasti Eun. 5, 6, 11
interfiet Eun. 4, 4, 18
interrimento Heaut. 3, 1, 39
intristi Phor. 2, 1, 4
interturbat And. 4, 1, 38
intervenire Eun. 3, 5, 5
Heaut. 4, 3, 1
intervenerit Hec. 3, 2, 16
intervenit And. 4, 3, 17
Adel. 3, 3, 52
Phor. 1, 2, 41
Hec. Prol. 2
interventum Heaut. 2, 3, 40
intimu'ft And. 3, 3, 44
- intro admittere Hec.* 3, 1, 49
introducā Eun. 3, 2, 39
introducās Eun. 5, 2, 70
introduxit Phor. 5, 5, 25
introeam Hec. 5, 2, 21
introeō Eun. 5, 5, 22
introeuntem Hec. 4, 1, 36
introi And. 5, 2, 9
introiabas Eun. 1, 2, 7
introiare And. 2, 2, 26
Eun. 5, 2, 3, 4, 11
Hec. 3, 2, 13
introiisse Hec. 3, 1, 52
introiit Eun. Per. 10
Phor. 4, 4, 25
Hec. 3, 2, 10
introlatus Heaut. 5, 1, 30
intromissus Eun. 1, 2, 3
intromittamus Eun. 3, 1, 51
introtumpere Eun. 5, 6, 26
intuens Eun. 3, 5, 32
intuitur Heaut. 2, 4, 23
intum Eun. 1, 2, 47
invasit Hec. 3, 2, 21
inveneris And. 2, 3, 7
invenerit Heaut. 5, 4, 17
invenero Heaut. 1, 1, 56
Hec. 3, 1, 20
inveni Eun. 2, 2, 16
Heaut. 3, 2, 3, 15
Phor. 4, 3, 11
5, 3, 34
inveniam And. 2, 2, 1
13, 1, 10 Eun. 4, 3, 1
14, 4, 51 Heaut. 2, 1, 17
12, 3, 88 Phor. 1, 4, 8
23, 3, 3, 15, 1, 1
invenias And. 1, 1, 39
inveniens Hec. 5, 3, 23
inveniendus Heaut. 4, 7, 12
invenies And. 3, 3, 39
15, 2, 22 Phor. 3, 3, 7
invenire And. 2, 3, 22
invenimus Hec. 5, 2, 2
invenio And. 2, 2, 19
Adel. 4, 2, 1
- invenire Eun.* 2, 1, 4
Phor. Prol. 14
15, 1, 20
15, 4, 8
15, 6, 5 Hec. 3, 3, 1
inveniri And. 5, 4, 37
invenis Heaut. 4, 1, 44
invenisse And. 2, 4, 4
Hec. 5, 4, 5
invenisset Eun. 3, 1, 62
invenisti Heaut. 4, 8, 5
invenite And. 2, 1, 34
inveniendum'ft Heaut. 3, 2, 1
inventā And. 4, 1, 19
Eun. 5, 5, 11
Heaut. 4, 5, 26
14, 7, 13
15, 3, 36 bis
15, 3, 15 Phor. 4, 3, 42
inventam Eun. 5, 9, 6
Heaut. 5, 1, 7
inventi And. 5, 3, 20
inventō Heaut. 4, 6, 7
inventor Eun. 5, 9, 5
inventum And. 3, 2, 34
14, 1, 60
14, 2, 1 Phor. 5, 2, 13
inventurum And. 3, 5, 9
Hec. 3, 1, 9
inventus Phor. 5, 6, 32
invenustum And. 1, 5, 10
inversa verba Heaut. 2, 3, 131
investigari Heaut. 4, 2, 8
investigatur Phor. 5, 1, 9
investigem Eun. 2, 3, 2
inveterascerent Hecyra
Prol. 12
inveterasceret Hecyra
Prol. 13
invidere Eun. 3, 1, 20, 22
invidia And. 1, 1, 39
invidiam Phor. 1, 5, 46
invidios Hec. 3, 5, 19
invisā Adel. 5, 9, 32
invisē Hec. 2, 3, 1
invisam 4, 2, 21
invisos Hec. 3, 1, 48
invisum Hec. 5, 2, 22
invitam Heaut. 4, 4, 12
invitat Eun. 4, 1, 8
invitarum Heaut. 1, 2, 11
invitet Eun. 4, 1, 5
invito And. 5, 3, 20
Heaut. 4, 5, 47
- invito Pamphilo*
Adel. 3, 4, 24
invitum Heaut. 3, 24
Phor. 1, 4, 37
5, 7, 26, 27 Hec. 2, 48
invitus Heaut. 4, 6, 1
Adel. 2, 1, 4
Phor. 1, 5, 6
Hec. 1, 67
inultum And. 3, 5, 1
Heaut. 5, 1, 45
invocato Eun. 5, 29
involem Eun. 4, 5
15, 2, 20
inutiles And. 1, 5, 7
1, 8 P
jocabar Eun. 2, 2, 8
jocari Heaut. 4, 4, 5
joco Eun. 1, 2, 89
jocon' Heaut. 3, 30
jocularem Phor. 1, 84
jocularium And. 5, 43
jocumque Eun. 2, 3, 49
jove Heaut. 5, 4, 19
ipſus And. 2, 2, 23
2, 3, 313, 2, 46
13, 3, 49
19 Eun. 3, 4, 8
5, 4 Adel. 1, 1, 58
2, 3, 26
13, 2, 39
4, 1, 22 Phor. 1, 26
1, 4, 28
15, 13 Hec. 3, 2, 8, 19
3, 5, 5
15, 3, 14
ira Hec. 3, 1, 35
5, 34, 55
14, 4, 89
15, 14
iracundia Heaut. 5, 47
Adel. 3, 2, 12
iracundiæ Adel. 1, 66
Phor. 1, 4, 8
iracundiam Adel. 5, 8
14, 7, 37 Phor. 4, 12
iracundo Hec. 4, 1, 1
iracundus Hec. 5, 29
13, 5, 53
iræ And. 3, 3, 20
3, 1, 9, 27
13, 2, 1
iram Heaut. 1, 2, 1
Adel. 3, 2, 14
Phor. 2, 1, 9
12, 2, 1, 11, 3
Hec. 3, 1, 11, 3
5, 1, 3
15, 2, 14
iras Hec. 2, 2, 11
1, 30
irascere Adel. 1, 2, 1
irasci And. 2, 3, 1
Eun. 4, 1, 4

VOCABULORUM.

<i>irata Adel.</i> 1, 1, 6	<i>istum Eunn.</i> 4, 7, 71	<i>Eunn.</i> 3, 5, 24 4,	2, 3, 15 4, 1, 17
<i>iraro Phor.</i> 1, 2, 24	5, 5, 2, 7 5, 9, 50	7, 20	4, 3, 12 <i>Adel.</i> 1, 2,
<i>iratum Heaut.</i> 5, 2, 37	<i>Heaut.</i> 2, 3, 17 <i>Adel.</i>	<i>jubeas Phor.</i> 3, 3, 11	3 1 2, 1, 42 3, 3,
<i>Adel.</i> 3, 3, 49 <i>Phor.</i>	2, 4, 17 1 3, 3,	<i>jubeat Eunn.</i> 4, 1, 4	13 4, 6, 2 4, 7,
2, 1, 2 3, 1, 13	23	5, 7, 2 <i>Heaut.</i> 3, 2,	13, 36 <i>Phor.</i> 5, 3,
<i>iratus And.</i> 1, 1, 110	<i>it Eunn.</i> 3, 5, 45 5, 3,	31 <i>Phor.</i> 5, 4, 9	24, 33 <i>Hec.</i> 3, 1,
<i>Eunn.</i> 1, 1, 19 3, 1,	10 <i>Heaut.</i> 4, 1, 42	<i>jubebit Heaut.</i> 4, 5, 27	57
59 <i>Heaut.</i> 1, 2, 23	<i>Hec.</i> 1, 2, 114	<i>Phor.</i> 5, 8, 57	<i>jure And.</i> 1, 3, 9 2,
4, 6, 16 <i>Phor.</i> 1, 4,	<i>itane And.</i> 1, 5, 9 4,	<i>jubens Phor.</i> 3, 3, 32	3, 20 3, 5, 2 <i>Eunn.</i>
36 2, 2, 79 <i>Hec.</i> 3,	1, 19 5, 4, 6, 23	<i>jubeo And.</i> 3, 3, 1	5, 4, 17 <i>Hec. Prol.</i>
1, 28 3, 5, 55 4,	<i>Eunn.</i> 5, 9, 28 <i>Heaut.</i>	<i>Eunn.</i> 2, 3, 97 <i>Heaut.</i>	10
4, 1	3, 3, 1 5, 1, 14,	3, 4, 24 <i>Adel.</i> 3, 3,	<i>jurejurando Hec.</i> 5, 4,
<i>iratus senex Heaut.</i>	75 5, 2, 1 <i>Phor.</i>	64, 76	30
<i>Prol.</i> 37	1, 5, 1 2, 2, 45,	<i>jubes And.</i> 1, 4, 1 5,	<i>jurgabit And.</i> 2, 3,
<i>irz And.</i> 3, 3, 23 <i>Eunn.</i>	66, 80 3, 2, 42	4, 50 <i>Heaut.</i> 3, 2,	15 <i>Adel.</i> 1, 1, 55
3, 2, 42 <i>Adel.</i> 3, 3,	3, 3, 9 <i>Hec.</i> 3, 3,	36 5, 5, 3 <i>Adel.</i> 5,	<i>jurgantem And.</i> 5, 1,
7 4, 5, 78 5, 7,	4 5, 4, 7	8, 1 <i>Phor.</i> 5, 3, 12	19
8 <i>Phor.</i> 1, 4, 17 1,	<i>itan' And.</i> 3, 2, 12 4,	<i>Hec.</i> 4, 3, 6	<i>jurgare Adel. Per.</i> 10
5, 23 5, 3, 30 5,	6, 8 <i>Heaut.</i> 3, 1, 97	<i>jubesine Eunn.</i> 2, 3, 97	<i>jurgio Adel.</i> 3, 3, 50
5, 9 5, 6, 7, 22,	<i>itaque And.</i> 3, 2, 25	<i>juber Eunn. Per.</i> 4 <i>Adel.</i>	<i>Phor.</i> 5, 2, 13
27 5, 8, 37 <i>Hec.</i>	<i>Eunn.</i> 2, 3, 24 <i>Adel.</i>	5, 8, 1 <i>Phor.</i> 1, 2,	<i>jurgium Eunn.</i> 4, 1, 12
3, 1, 44 4, 1, 7	4, 5, 76 <i>Hec.</i> 2, 1,	76 1, 5, 2, 65 2,	<i>Hec.</i> 3, 5, 63
<i>ire ad mercatum Phor.</i>	4, 10 4, 2, 3, 28	2, 62, 67 <i>Hec.</i> 1, 2,	<i>jus Eunn.</i> 4, 5, 31 <i>Heaut.</i>
5, 6, 54	5, 3, 4 5, 6, 30	110 3, 3, 13, 5,	4, 5, 48 <i>Adel.</i> 2, 1,
<i>ires Eunn.</i> 1, 2, 75	<i>ite Eunn.</i> 5, 3, 8 5, 9,	61	9, 47 4, 5, 52 5,
<i>ret Phor.</i> 1, 2, 40	64 <i>Heaut.</i> 3, 4, 29	<i>jubete Eunn.</i> 3, 2, 16	3, 15 <i>Phor.</i> 2, 2,
<i>ri And.</i> 1, 2, 6 <i>Eunn.</i>	<i>Hec.</i> 3, 4, 15	<i>judicare Eunn. Prol.</i> 29	65 5, 7, 43, 88
1, 2, 59 <i>Adel.</i> 1, 2,	<i>item And.</i> 1, 1, 50,	<i>Hec.</i> 4, 1, 34	<i>Hec.</i> 3, 3, 27
49 4, 5, 50 <i>Hec.</i>	62 2, 18 <i>Eunn.</i> 3,	<i>judicas Heaut.</i> 5, 1, 7	<i>jusjurandum And.</i> 4,
<i>Prol.</i> 40	1, 8 5, 2, 6 <i>Heaut.</i>	<i>Adel.</i> 1, 2, 20	4, 7 <i>Adel.</i> 2, 1, 11
<i>ris Hec.</i> 3, 5, 35	3, 1, 8 5, 4, 13	<i>judicavi Adel.</i> 5, 6, 5	3, 2, 8 <i>Hec.</i> 2, 2,
<i>rideat Phor.</i> 4, 3,	<i>Adel.</i> 1, 2, 51 2,	<i>judice Hec.</i> 2, 2, 13	1 4, 4, 75 5, 1,
64	2, 22 2, 5, 25 4,	<i>judicent Heaut.</i> 3, 1,	25, 28
<i>ridere Eunn.</i> 3, 1, 35	5, 54 <i>Phor.</i> 2, 2,	98	<i>jussa Phor.</i> 2, 2, 69
5, 7, 17	66 4, 3, 58	<i>judices Heaut.</i> 2, 1, 7	<i>jusseram Heaut.</i> 4, 1,
<i>rides And.</i> 1, 2, 13	<i>iter Phor.</i> 1, 2, 16 <i>Hec.</i>	<i>Adel. Prol.</i> 4 <i>Phor.</i> 1,	48
<i>ritatus Phor.</i> 1, 5, 10	1, 2, 119 1, 3, 4, 1	2, 79 1, 5, 52	<i>jusseras Heaut.</i> 4, 5,
<i>ritatus animus And.</i>	<i>iterum Heaut.</i> 3, 1, 47	<i>judicer Eunn.</i> 1, 2,	38
3, 4, 18	<i>Adel.</i> 2, 1, 5 3, 3,	118	<i>jusseris Eunn.</i> 1, 2, 94
<i>rior Phor.</i> 5, 7, 35	73 4, 1, 9 <i>Phor.</i>	<i>judicibus Phor.</i> 2, 2,	<i>jussi And.</i> 3, 2, 4 3,
<i>ritum Phor.</i> 5, 7, 58	2, 2, 57 <i>Hec.</i> 3, 2, 4	53	4, 11 5, 4, 53
<i>riuat Adel.</i> 4, 2, 11	<i>itidem And.</i> 3, 4, 20	<i>judicium Eunn.</i> 2, 3,	<i>Eunn.</i> 1, 2, 20, 31
<i>ruit Adel.</i> 1, 2, 8	<i>Eunn.</i> 1, 2, 13 2,	47 <i>Heaut. Prol.</i> 12	3, 2, 17 <i>Heaut.</i> 4,
<i>ros Eunn.</i> 4, 4, 42	2, 4 <i>Heaut.</i> 4, 3, 20	<i>Phor.</i> 2, 2, 57, 59	5, 46 <i>Phor.</i> 4, 2, 9
<i>ne Heaut.</i> 4, 1, 3	<i>Phor.</i> 2, 2, 50, 62	<i>judicio Heaut.</i> 3, 1, 6	<i>Hec.</i> 3, 5, 17 5, 1, 7
<i>ne Hec.</i> 3, 2, 4	3, 1, 12 <i>Hec.</i> 1, 2,	<i>Phor.</i> 5, 8, 56	<i>jussisse Heaut.</i> 5, 2, 46
<i>Phor.</i> 4, 3, 53	75	<i>judico Heaut.</i> 2, 4, 1	<i>Hec.</i> 3, 5, 13
<i>iusmodi Heaut.</i> 2,	<i>itinere Heaut.</i> 2, 3, 30	<i>Adel.</i> 4, 2, 25 5,	<i>jussit And.</i> 2, 5, 1 3,
4, 7	<i>Phor.</i> 3, 3, 33	9, 3	1, 6 4, 2, 4 <i>Eunn.</i> 2,
<i>io Eunn.</i> 1, 2, 112	<i>itiones crebrae Phor.</i> 5,	<i>judicum Phor.</i> 1, 5,	3, 72 3, 3, 4
<i>Hec.</i> 2, 59	8, 23	45	<i>Phor.</i> 1, 5, 50 <i>Hec.</i>
<i>occine Adel.</i> 4, 7,	<i>ito Adel.</i> 4, 2, 44	<i>judex Heaut.</i> 2, 3, 111	3, 5, 16 5, 4, 7
14	<i>itur And.</i> 1, 5, 16	<i>Phor.</i> 5, 8, 66	<i>jussu' sum Phor.</i> 4,
<i>orum Heaut.</i> 3, 3,	<i>itura Eunn.</i> 3, 2, 10	<i>jugularas Eunn.</i> 3, 1,	4, 2
28 <i>Phor.</i> 5, 1, 15	<i>ituran' Eunn.</i> 2, 2, 8	27	<i>justa And.</i> 1, 1, 9 <i>Adel.</i>
<i>os rastro Heaut.</i> 1,	<i>jube And.</i> 3, 3, 14 5,	<i>jugulo Adel.</i> 5, 8, 35	5, 6, 33 <i>Phor.</i> 1,
1, 36	4, 53 <i>Eunn.</i> 4, 4, 24	<i>junceas Eunn.</i> 2, 3, 24	5, 5
<i>occine Eunn.</i> 5, 1, 14	5, 1, 20 <i>Heaut.</i> 3,	<i>junget Hec.</i> 5, 2, 31	<i>justam Heaut. Prol.</i>
<i>ocnam Eunn.</i> 3, 4, 14	3, 24 4, 4, 15 4,	<i>Juno And.</i> 3, 1, 15	41 4, 3, 26 <i>Phor.</i>
<i>ad And.</i> 5, 4, 39 <i>Eunn.</i>	5, 52 <i>Adel.</i> 2, 4,	<i>Adel.</i> 3, 4, 41	1, 4, 39
3, 1, 56 <i>Heaut.</i> 1,	21 5, 7, 10, 16	<i>Jupiter And.</i> 3, 1, 6	<i>justi Eunn.</i> 5, 1, 15
1, 30	<i>Phor.</i> 5, 7, 29 <i>Hec.</i>	4, 4, 11 <i>Eunn.</i> 3, 5,	<i>Adel.</i> 5, 9, 1
<i>anc Eunn.</i> 2, 3, 64	3, 5, 44	2 4, 4, 42 5, 5,	<i>justissima Phor.</i> 4, 4,
<i>Heaut.</i> 3, 2, 19	<i>jubeam And.</i> 4, 5, 2	4 5, 9, 18 <i>Heaut.</i>	29

I N D E X

juſtitia Heant. 4, 1,	lacruma confictæ And. 3, 3, 26	largitor Adcl. 5, 8,	lavit Eunn. 3, 5, 45
33		17	lecto Eunn. 3, 5, 45
juvero Heant. 1, 1, 34	lacrumatum Hec. 4, 4,	largius Eunn. 5, 9, 48	Adcl. 4, 1, 4
L.	54	laſcivia Heant. 5, 1,	lectos Heant. 1, 1, 73
L	Abafcit Eunn. 1, 2,	laſſam Hec. 2, 1, 41	lectulos Adcl. 4, 2,
98	Adcl. 2, 2,	laſſus And. 2, 1, 4	46
31	Phor. 1, 2, 42 Hec. 3, 3, 17, 19	Eunn. 2, 1, 15	lectum Phor. 1, 2, 3
labefactarier Eunn. 3,	lacrumans Heant. 1, 1,	laterem Phor. 1, 4, 9	lectus Heant. 5, 1, 30
3, 3	115 Adcl. 3, 2, 37	Latinas Eunn. Prol. 8,	lege And. 1, 2, 29
labefecit Adcl. 2, 2,	4, 1, 20	34 Heant. Prol. 18	6, 4 Eunn. 1, 2, 22
36	Hec. 3, 2, 20	Latini Phor. Prol. 26	Heant. 5, 5, 10 Phor.
labiis Eunn. 2, 3, 42	lacrumat Eunn. 4, 3,	laturum Hec. 2, 2, 19	1, 2, 66
labora Heant. 1, 1,	17	3, 5, 47	1, 3, 2, 40
37	5, 1, 13	laturus Hec. 4, 1, 52	5, 9, 91 Hec. 1, 2,
laborans Heant. 1, 1,	lacrumem Hec. 3, 3,	latus Heant. 5, 1, 30	97
87	25	laudabat Phor. 4, 2, 5	legem And. 5, 3, 9
laborare And. 1, 1,	lacrumet Phor. 3, 2,	laudabis Heant. 2, 3,	leges Heant. 5, 2, 45
33	37	133	Adcl. 4, 5, 18
labore And. 5, 1, 12	lacrumes Heant. 2, 3,	19	legibus And. 4, 5, 44
Heant. 4, 7, 13	65	133	Phor. 2, 3, 15
4, 17 Eunn. 3, 1, 9	lacrumo Adcl. 3, 3, 55	laudabit Eunn. 3, 1, 52	3, 21
Adcl. 5, 4, 16, 17,	Hec. 3, 3, 45	laudant Eunn. 3, 2, 23	legis Phor. 1, 5, 62
21 Hec. Prol. 23	lactans And. 5, 4, 9	laudare And. 1, 1, 70	lego Hec. 2, 2, 17
3, 30 Phor. 1, 1,	lactaffes And. 4, 1,	Adcl. 2, 4, 5	legum Phor. 2, 1, 21
12	24	laudarius Adcl. 4, 1,	Lemni Phor. Per. 3,
labore maxumo Heant.	lacum Adcl. 4, 2, 44	19	4, 3, 75
Prol. 40	4, 6, 3	laudas Eunn. 5, 9, 23	1, 5, 7, 49
laborem And. 4, 3, 5	lædere Eunn. Prol. 3,	Heant. 3, 2, 26	5, 8, 24
5, 2, 29 Heant. 1,	18 Adcl. 5, 4, 10	4, 2, 26	Lemno Phor. Per. 5,
1, 113 Hec. Prol. 17	læderet Phor. Prol. 11	laudat And. 5, 2, 4	5, 6, 33
laborem inanem Hec.	lædit Eunn. Prol. 6	Eunn. 3, 1, 48	15, 8, 28
3, 2, 9	læta Eunn. 3, 1, 2	laudem And. 1, 1, 39	Lemnum Phor. 1, 4,
labores Heant. 3, 4,	5, 28	Eunn. 3, 5, 17	16
19	lætæ Hec. 3, 3, 8	3, 15, 9, 14 Heant.	1, 1, 1
labori Hec. 2, 1, 29	læterur Hec. 5, 3, 37	2, 3, 74 Adcl. Prol.	leni Heant. 5, 1, 30
laborioſa Heant. Prol.	læti Eunn. 2, 2, 25	18	Hec. 2, 2, 28
44	lætitia Heant. 4, 3, 2	1, 2, 3, 3 Hec. 3,	leni ingenio Heant.
4, 6, 3	Adcl. 4, 5, 6	5, 11	1, 99
laboris Heant. Prol.	lætitiam Heant. 1, 2,	lauder Adcl. 4, 3, 1	lenibus Phor. 1, 2, 1
42	11	laudi Adcl. 2, 2, 25	lenirent Heant. 1, 4,
1, 1, 30, 39	12, 3, 51 Hec. 5,	3, 3, 28, 64	75
labos Hec. 3, 1, 6	3, 18	laudine Adcl. Prol. 5	lenis Heant. Prol. 45
labrum Adcl. 4, 2, 20	lætiſus Adcl. 3, 3, 12	laudo And. 2, 6, 12,	lenitas Adcl. 3, 3, 3
lacerarem Adcl. 3, 2,	lætor Hec. 5, 3, 35	24 Eunn. 1, 2, 74	And. 1, 2, 4
17	lætum Heant. 5, 1, 15	2, 20 Heant. 2, 4,	lenius Heant. 3, 1, 5
laceres Hec. 1, 1, 8	lætus And. 2, 2, 3	1, 3, 2, 27	leno Heant. Prol. 13,
laceſſere Eunn. Prol. 16	Eunn. 5, 9, 4 Adcl.	21 Adcl. 4, 2, 25	42
Phor. Prol. 19	2, 2, 44 Phor. 5,	Phor. 1, 2, 90	30, 33, 34 Phor.
laceſſiſſet Phor. Prol.	4, 1	5, 55 Hec. 3, 5, 38	2, 13
13	lamentari And. 1, 1,	laura Heant. 4, 5, 50	lenone Adcl. 3, 2, 3
laceſſito Phor. 5, 8,	94 Phor. 1, 2, 46	laute Eunn. 3, 4, 7	Phor. 1, 3, 19
38	lampadas Adcl. 5, 7, 9	Adcl. 5, 1, 2	lenonem 3, 2, 6
laceſſo Eunn. 5, 6, 26	lana And. 1, 1, 48	lautum Adcl. 3, 3, 71	5, 6, 7
lacheſ Hec. 1, 2, 59	lanam Heant. 2, 3,	Phor. 5, 9, 80	lenoni Adcl. Per. 7,
2, 1, 9, 35	37	lavamur Eunn. 3, 5,	Phor. 1, 2, 33
4, 4, 11, 42, 100	languorem Heant. 4,	47	20
5, 1, 1, 6	6, 3	lavato Eunn. 3, 5, 48	lepidum And. 5,
lacrimis Phor. 5, 7,	lanii Eunn. 2, 2, 26	lavatum Eunn. 3, 5, 44,	46
82	lapidem Hec. 2, 1, 17	52 Heant. 4, 1, 42	lepada Heant. 5,
lacrimula Eunn. 1, 1,	lapis Heant. 4, 7, 3	lavem Phor. 1, 4, 9	16
22	1, 44	laverimus Eunn. 3, 5,	lepide Eunn. 3, 1, 30
lacruma Heant. 1, 1,	larg		

VOCABULORUM.

17 Adel. 5, 9, 9	liberos Heaut. 1, 1,	5, 3, 6 Phor. 1, 2,	Heaut. 2, 3, 94
Phor. 3, 3, 26	991 5, 1, 76 Adel.	83 1, 4, 42 2, 2,	Phor. 3, 2, 10, 30
Lepidus Adel. 5, 2, 13,	1, 1, 32 Hec. 2, 1,	6 Hec. 1, 2, 105	Hec. 4, 4, 62
16	15 4, 4, 33	libribus Phor. 4, 3, 29	loquar Adel. 2, 2, 7
Tempore Adel. Per. 4	libertatem Adel. 2, 1,	litigant And. 4, 5, 6	Phor. 1, 4, 9 Hec. 4,
Lepus Eunn. 3, 1, 36	29	litigas Hec. 3, 5, 57	8, 52
Lesbia And. 3, 1, 8	libertum Eunn. 3, 5,	litigat And. 5, 2, 12	loquatur Phor. 5, 2,
Lesbiam And. 1, 4, 1	60	litis Adel. 2, 2, 40	12
Lavarum Heaut. 4, 4,	libertus And. 1, 1,	litium Phor. 4, 3, 18	loquendo Adel. 5, 3,
24	10	locaret Phor. 4, 3, 41	61
Leve Hec. 5, 2, 15	liberum Eunn. 3, 2, 24	locavi Phor. 5, 4, 25	loquere And. 3, 3, 5
Leves Heaut. 3, 4, 19	Adel. 5, 3, 7, 42,	loci And. 1, 3, 113,	Heaut. 1, 1, 4 3,
Hec. 3, 4, 12	43 5, 9, 3	4, 22 Eunn. 1, 2, 46	3, 50 4, 1, 9, 36
Levi Heaut. 3, 1, 29	libido And. 3, 3, 25	2, 2, 4 3, 4, 7, 31	4, 3, 16 5, 2, 20
Phor. Prol. 5 Hec. 3,	Heaut. 5, 3, 12	Heaut. 2, 3, 46	5, 3, 9 Phor. 3, 1,
1, 32	Phor. 4, 5, 4	Phor. 5, 7, 86	9 3, 2, 3 3, 3,
Levia Hec. 3, 1, 12	libidine Heaut. 2, 1, 4	locitas Adel. 5, 8,	24 Hec. 1, 2, 39
Levibus Hec. 3, 1, 30	libidinem Heaut. 1, 2,	26	loqueris Hec. 3, 1, 37
Leviorem Hec. 5, 1,	26	loco And. 1, 5, 57 4,	loqui And. 1, 2, 24
33	libidini Hec. 2, 2, 3	3, 3 4, 5, 21 Eunn.	1, 5, 30 2, 1, 8
Levius Hec. 4, 1, 53	libitum Adel. 5, 1, 4	2, 1, 10 3, 4, 4	5, 3, 2 Eunn. 5,
Lex Phor. 1, 2, 75	libuit Phor. 4, 3, 38	4, 7, 12 Heaut. 1,	1, 1 Heaut. 3, 2,
1, 5, 6, 8, 66 2,	liceat Eunn. 3, 2, 13	1, 52 3, 2, 26 4,	48 5, 1, 48 Phor.
2, 62, 67	Heaut. Prol. 36 4,	6, 22 Adel. 2, 2, 8	2, 1, 48 2, 3, 25
Leat Hec. Prol. 56	6, 15 5, 2, 28	3, 2, 45 5, 3, 41	4, 3, 34 5, 9, 22
Lebenter Eunn. 5, 9, 44,	Phor. 1, 3, 13 Hec.	5, 9, 37 Phor. Prol.	Hec. 1, 2, 19 3,
56 Adel. 4, 1, 19	Prol. 3, 2, 1, 10	32 2, 3, 6 3, 1,	5, 3
Hec. 3, 5, 19	licebat Hec. 1, 2, 19	9 Hec. 3, 1, 23	loquimini Phor. 3, 3,
Lib Adel. 2, 1, 28	licebit Eunn. 4, 2, 12	loco solo And. 2, 4, 3	16
5, 9, 13	licentia Heaut. 3, 1,	locum And. 1, 4, 6 2,	loquimur Eunn. 2, 2,
Libera And. 2, 2, 15	74 Adel. 3, 4, 63	1, 20 2, 2, 19 4,	24
Adel. 2, 1, 40	licere Heaut. Prol. 21	1, 57 Eunn. 5, 6, 3	loqui And. 1, 2, 17
Liberae And. 4, 5, 32	1, 1, 51 3, 2, 50	Heaut. 2, 3, 118	1, 5, 32 4, 5, 44
Liberalis Adel. 4, 5,	3, 4, 21 5, 5, 9	3, 3, 26 Adel. Prol.	Eunn. 1, 2, 6 2, 3,
50	Phor. 1, 2, 66	9, 10, 13 2, 4, 8	6 Heaut. 1, 2, 3 3,
Liberalem Phor. 1, 3,	liceret Eunn. 2, 2, 31	4, 2, 33 Phor. Prol.	2, 6 4, 6, 24 5,
16	Adel. 3, 2, 36	33 1, 3, 23 3, 2,	2, 30 Adel. 3, 2, 2
Liberali And. 1, 1, 96	licer And. 4, 6, 10,	37 3, 3, 15 Hec.	Phor. 5, 1, 10, 12
Eunn. 3, 2, 20 4, 4,	21 5, 3, 22 Eunn.	Prol. 21, 42	loris Adel. 2, 1, 28
15 Adel. 2, 1, 40	Prol. 35, 36 3, 5,	locus And. 1, 1, 127	bis
Hec. 1, 2, 89	2 4, 2, 11 Heaut.	2, 2, 17 Eunn. 3, 4,	lubens And. 2, 1, 37
Liberali conjugio And.	2, 3, 104 4, 1, 53	3 5, 9, 29 Heaut.	Eunn. 3, 5, 42 Heaut.
3, 3, 29	4, 2, 5 14, 5, 49	2, 1, 6 3, 3, 26	4, 5, 15 Adel. 5,
Liberalis Adel. 3, 4, 18	5, 2, 20 Adel. 1, 2,	Phor. 3, 3, 14	5, 6
Phor. 1, 5, 52 4, 3,	28 2, 1, 23 5, 3,	locus tutus Phor. 5, 3,	lubentem Adel. 4, 7,
18 5, 7, 12	38 Phor. 2, 1, 33	35	38
Liberalitate And. 1, 1,	2, 2, 58 5, 3, 30	locuta Hec. 4, 1, 22	lubenter Phor. 3, 2, 3
32	Hec. 3, 5, 14, 50	locuti Heaut. 2, 3, 23	lubet And. 2, 1, 10
Liberaliter And. 1, 1,	5, 4, 33, 34	locutus And. 1, 2, 31	5, 2, 21 5, 5, 2
11	licitum And. 2, 6, 12	Phor. 5, 3, 15	Eunn. 3, 4, 10 Heaut.
Liberam Eunn. 4, 7, 35	Hec. Prol. 30 5, 3,	longe 2, 3, 41 3, 3,	3, 1, 55 3, 3, 25
Adel. 5, 9, 16 Phor.	39	13 4, 2, 5 Adel.	4, 4, 16 4, 5, 37
2, 2, 91	licuit Heaut. 5, 2, 12	1, 1, 40	5, 1, 61 Adel. 2, 2,
Liberratus And. 2, 2,	liguriunt Eunn. 5, 4,	longinquitas Hec. 4, 2,	38 3, 3, 91 5, 6,
33	14	20	8 Phor. 2, 1, 33
Libere And. 5, 4, 8 Hec.	limis Eunn. 3, 5, 13	longitudinem Heaut. 5,	5, 7, 88 Hec. 5, 2,
2, 2, 18	linea Eunn. 4, 2, 12	2, 10	7
Liberti And. 5, 3, 20	lingua Eunn. 5, 6, 7	longius Eunn. 4, 3, 19	lubido And. 2, 1, 8
Libertis Adel. 1, 1, 52	Hec. 5, 1, 35	Heaut. 1, 2, 37 5,	lubidinem And. 1, 1,
Libertus And. 1, 1,	liquet Eunn. 2, 3, 37	2, 31 Adel. 4, 1, 8	51
25	liquido And. 4, 4, 8	5, 5, 1	lubitum And. 1, 3, 8
Libero And. 2, 2, 15	literis Eunn. 3, 2, 23	longule Heaut. 2, 2,	1, 5, 28 Phor. 5, 7,
Eunn. 3, 2, 40 4,	lites And. 4, 6, 16	10	77
5, 6	Eunn. 4, 5, 8 Adel.	longum And. 5, 6, 13	lucem Eunn. 2, 2, 47

I N D E X

- Lucina And.* 3, 1, 15
Adel. 3, 4, 41
luciscit Heaut. 3, 1, 1
lucri Heaut. 4, 4, 28
Adel. 5, 3, 55 *Phor.*
 1, 2, 11
lucro Adel. 5, 3, 31
Phor. 1, 5, 16, 21
Hec. 3, 1, 7
lucrum Heaut. 3, 3, 48
Adel. 2, 2, 8
luctar Hec. 5, 3, 31
luctum Hec. 2, 1, 13
luculenta Heaut. 3, 2,
 12
ludas Eunn. 2, 3, 79
Adel. 4, 4, 7, 21
Phor. 2, 1, 33
ludere And. 4, 5, 48
Eunn. 2, 2, 38 *Adel.*
 3, 3, 23
ludibrio Hec. 1, 2, 74
 4, 1, 11
ludificabere Eunn. 4, 4,
 49
ludificamini Phor. 5, 7,
 55
ludificatus Eunn. 4, 3, 3
ludis Adel. 4, 5, 63
Heaut. 4, 6, 20
luditur Phor. 2, 1, 18
ludo Phor. 1, 2, 38
Hec. 2, 1, 6, 7
ludos And. 3, 1, 21
Eunn. 5, 7, 9 *Hec.*
Prol. 45
ludos facit Phor. 5, 7,
 52
ludum Eunn. 3, 2, 7
 3, 5, 38 *Phor.* 1, 2,
 36
lugubri veste Heaut. 2,
 3, 45
lupo Eunn. 5, 6, 16
lupum Phor. 3, 2,
 21
luserat Eunn. 3, 5, 11
luto And. 4, 5, 38
Phor. 5, 2, 15
luxu Adel. 4, 7, 42
luxuria Heaut. 5, 1,
 72
 M.
Macellum *Eunn.* 2,
 2, 24 *Adel.* 4,
 2, 34
macerabo Eunn. 1, 2,
 107
macerare And. 4, 2, 2
macerentur Adel. 3, 3,
 27
maceriam Adel. 5, 7,
 10
macero And. 5, 3, 15
macatum Phor. 5, 8,
 19
maculam Adel. 5, 8,
 31
magister And. 1, 1,
 27
magistratus Eunn. Prol.
 22 *Phor.* 2, 2, 56
magistrum And. 1, 2,
 21 *Phor.* 1, 2, 22
magna Eunn. 5, 2, 35
Heaut. 2, 2, 8 *Adel.*
 3, 3, 87 14, 2, 38
Phor. 2, 4, 18 *Hec.*
 5, 1, 15
magistrum Hec. 2, 1, 7
magnæ And. 3, 3, 21
magna Phor. 1, 2, 6
magam Heaut. 1, 2, 9
Adel. 4, 5, 76
magnarum Heaut. 3, 2,
 28
magnas Eunn. 3, 1, 1
Heaut. 4, 1, 8
magnas gratias Phor.
 5, 7, 1
magne Eunn. 4, 4, 41
magnifica Eunn. 4, 6,
 3 *Heaut.* 2, 1, 15
magnificare Hec. 2, 2,
 18
magnifice Heaut. 3, 2,
 45 14, 3, 31 *Adel.*
 2, 3, 4
magnificencia Phor. 5,
 5, 37
magni Adel. 5, 4, 25
Phor. 4, 5, 11 15, 3,
 17 *Hec.* 3, 3, 20
magno And. 1, 2, 8
 5, 3, 32 *Eunn.* 3, 1,
 9 14, 1, 8 *Heaut.* 3,
 1, 39 14, 5, 5
magnum And. 1, 1,
 65 *Eunn.* 3, 3, 215
 5, 27 *Heaut.* 2, 3,
 57, 73 1, 3, 3, 48
Adel. 3, 4, 64 14,
 5, 53 *Phor.* 1, 4, 16
 4, 3, 39 *Hec.* 3, 1,
 39, 55
magnum signum And.
 2, 2, 29
magnus Eunn. 4, 7, 15
Adel. 4, 6, 2 *Hec.*
 3, 4, 26
majorem Adel. 1, 1,
 22 *Phor.* 1, 2, 13
majoris Heaut. 1, 1,
 12
major Eunn. 3, 3, 21
 3, 4, 6
majorum Adel. 3, 3, 57
majus And. 5, 4, 52
Adel. 5, 8, 18
majuscula Eunn. 3, 3,
 21
mala And. 1, 1, 137
 4, 1, 16 *Heaut.* 1, 2,
 21, 33 1, 2, 3,
 48 *Adel.* 4, 2, 7
Phor. 1, 3, 17 11,
 4, 2 14, 3, 17 *Hec.*
 2, 1, 10
mala mater Heaut. 2,
 2, 4
malam Eunn. 3, 3, 30
Phor. 2, 2, 21 15,
 7, 37
malas Eunn. Prol. 37
Hec. 5, 3, 38
maledicas Eunn. 5, 2,
 29
maledicere And. Prol.
 23
malediceret Phor. Prol.
 25
maledicta Adel. 2, 3,
 10 15, 3, 9
maledictis And. Prol. 7
Heaut. Prol. 34 *Phor.*
Prol. 3
maledictum Adel. Prol.
 17 *Hec.* 4, 2, 14
male And. 1, 3, 10
 2, 2, 3 14, 5, 15 1
 5, 3, 2 15, 4, 38
Eunn. Prol. 7 13, 1,
 47 14, 2, 6 14, 3,
 12 14, 4, 2 *Heaut.*
 4, 1, 3 15, 5, 1
Adel. 2, 1, 37 14,
 5, 21 *Phor.* 2, 1,
 17 12, 2, 12 13, 3,
 23 14, 3, 73 14,
 4, 16 15, 1, 24 *Hec.*
 3, 2, 2 14, 2, 24,
 30
male habet And. 2,
 6, 5
malefacerem Heaut. 3,
 2, 49
malefacta And. Prol.
 23 *Adel.* 2, 1, 45
malefeceris Adel. 2, 1,
 10
maleficio Phor. 2, 1,
 22
malevoli And. Prol. 6
Heaut. Prol. 16 *Adel.*
Prol. 15
malevolas Heaut. Prol.
 22
mali And. 1, 1, 46,
 89 13, 3, 15 14, 3,
 5 15, 2, 2 15, 6, 3
Eunn. 3, 4, 9 15, 6,
 25, 29 15, 8, 9
Heaut. 1, 1, 30 12,
 1, 17 12, 2, 7, 9 14,
 5, 2 15, 3, 1, 10
Adel. 1, 1, 9 13, 3,
 3, 89 14, 4, 1 *Phor.*
 1, 2, 30 11, 3, 6
 1, 4, 7 13, 3, 10
 4, 4, 17 15, 1, 5
Hec. 3, 1, 53 13, 4,
 4 15, 3, 16
maligna Hec. 1, 2, 8
malim And. 3, 2, 4
Eunn. 1, 1, 21 *Heaut.*
 2, 3, 27 *Adel.* 3, 2,
 13 14, 7, 9 *Phor.*
 4, 3, 53 *Hec.* 5, 2,
 28
malis And. 4, 1, 3, 25
 3, 3, 30 *Heaut.* 2,
 3, 85 *Phor.* 4, 4,
 7 *Hec.* 1, 2, 35 1
 3, 2 15, 5, 15
malitia Heaut. 4, 5, 4
Phor. 1, 5, 43 14,
 3, 54
malitiæ Phor. 2, 2,
 12
malitiam Hec. 2, 1, 6
mallem And. 5, 5,
Adel. 2, 2, 14
malle melius And. 2,
 5, 16
malo And. 1, 2, 8
 1, 32 1, 3, 5, 9 *Eunn.*
 3, 3, 9 14, 4, 45
 4, 7, 4 15, 2, 3
Heaut. 1, 1, 83 14,
 8, 17 *Adel.* 1, 2,
 44 12, 1, 17 13, 3,
 2, 21 *Phor.* 3, 2,
 20 13, 3, 11
malo hoc And. 2, 5,
 20
malo huic And. 3, 1,
 10
malos Phor. 5, 2, 1
maluit And. 2, 5, 19
malum And. 1, 1, 116
 2, 5, 2 13, 5, 5
 4, 1, 48 14, 2, 5 1
 3, 43 15, 4, 4
Eunn. 2, 2, 43 13, 3,
 2 14, 7, 10 15, 4,
 46 15, 5, 17, 2
Heaut. 2, 3, 77 1
 3, 38 *Adel.* 3, 2,
 64 14, 2, 5 1
Phor. 1, 4, 16 1
 2, 18 13, 3, 22
 4, 3, 39 14, 5, 11
 5, 6, 11 15, 7, 11
 83 15, 8, 19
 1, 2, 57, 58 15, 8, 9

VOCABULORUM.

malum præfens <i>Phor.</i> 5, 8, 23	manfiones diutinæ <i>Phor.</i> 5, 8, 23	matronam nullam <i>And.</i> 2, 2, 27	maximus <i>Adel.</i> 5, 4, 27
malus <i>And.</i> 1, 1, 137	manfisset <i>Heaut.</i> 3, 2, 29	matronas <i>Eun.</i> <i>Prol.</i> 37	mea causa <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i> 41
mammam <i>Adel.</i> 5, 9, 18	mansit <i>Eun.</i> 4, 1, 8	matura <i>And.</i> 4, 2, 32 5, 9, 54 <i>Phor.</i> 4, 5, 4	mea iniustitia <i>Heaut.</i> 1, 1, 82
mancipia <i>Eun.</i> 2, 3, 70	mansueti <i>And.</i> 1, 1, 87	mature <i>Eun.</i> 2, 1, 2 5, 4, 11	meæ arti <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i> 48
mancupium <i>Eun.</i> 2, 2, 43	mansum <i>Heaut.</i> 1, 2, 25	matrem <i>And.</i> 3, 3, 45	meapte <i>Heaut.</i> 4, 3, 8
mandatum <i>Eun.</i> 2, 1, 2	mansurus <i>Phor.</i> 3, 1, 16	mavis <i>Heaut.</i> 5, 1, 63	mecastor <i>Hec.</i> 1, 2, 8
mandes <i>Adel.</i> 3, 3, 18	manu <i>Adel.</i> 2, 1, 40 5, 9, 23 <i>Phor.</i> 5, 5, 2 <i>Hec.</i> 3, 5, 43 4, 44	mavolo <i>Hec.</i> 4, 1, 25	mederi <i>Phor.</i> 5, 4, 3
mando <i>And.</i> 1, 5, 61	manum <i>And.</i> 1, 5, 62	maxima <i>Phor.</i> 5, 1, 34	mediam <i>And.</i> 1, 1, 106 4, 1, 37
mane <i>And.</i> 1, 1, 56 4, 1, 34, 58 4, 5, 21	Heaut. 3, 3, 24	maximam <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i> 8	medicari <i>And.</i> 5, 4, 42
Eun. 2, 2, 86 2, 3, 46 4, 6, 26 5, 2, 70	Adel. 4, 2, 37 5, 2, 6 <i>Phor.</i> 4, 3, 29	maxime <i>And.</i> 5, 1, 4, 16 5, 2, 27 <i>Heaut.</i> 2, 3, 98 3, 1, 19 3, 4, 28	medicum <i>Hec.</i> 3, 1, 43
Heaut. 1, 1, 15 2, 3, 32 2, 2, 8 3, 3, 52 4, 4, 14 5, 1, 17	manus <i>Eun.</i> 2, 2, 44	Adel. 4, 7, 22 <i>Phor.</i> <i>Prol.</i> 28 1, 5, 65 <i>Hec.</i> 1, 2, 40 3, 1, 51 2, 13 3, 3, 36	medicari <i>Adel.</i> 2, 1, 41 <i>Phor.</i> 1, 5, 12
Phor. 1, 4, 40 3, 2, 46 <i>Hec.</i> 3, 5, 45, 46 5, 1, 19 5, 4, 4	Heaut. 3, 3, 29	maxim' est <i>Heaut.</i> 2, 4, 13	meditata <i>Phor.</i> 1, 5, 18
maneam <i>Eun.</i> 3, 5, 31	mare <i>Hec.</i> 3, 4, 5	maximo <i>Eun.</i> 3, 3, 26	meditatus <i>And.</i> 2, 4, 3
maneamne <i>Hec.</i> 3, 4, 28	mari <i>Eun.</i> 3, 3, 13	maximum <i>Heaut.</i> 1, 1, 106	meditor <i>Adel.</i> 5, 6, 8
maneamne <i>Phor.</i> 3, 2, 4	maria <i>Adel.</i> 5, 3, 4	Adel. 2, 2, 8 3, 23 5, 8, 18 <i>Hec.</i> <i>Prol.</i> 3, 5, 7	mehercle <i>Eun.</i> 1, 1, 22 3, 1, 26
maneat <i>Eun.</i> 3, 2, 49	maritus <i>Adel.</i> 5, 8, 15	maxuma <i>Eun.</i> 4, 5, 8	medio <i>Adel.</i> 3, 4, 33
Heaut. 4, 4, 15	maſtigia <i>Adel.</i> 5, 2, 6	Hec. 3, 1, 17	<i>Hec.</i> 4, 3, 14 <i>Phor.</i> <i>Prol.</i> 16 5, 7, 74
Phor. 2, 1, 8 3, 2, 27 5, 3, 30 5, 7, 33	mater <i>Eun.</i> 1, 2, 27, 36 3, 3, 12 5, 2, 1	maxumam <i>Eun.</i> 5, 9, 61	mediocriter <i>And.</i> 1, 1, 32
manebat <i>Phor.</i> 4, 1, 4	Heaut. 2, 2, 4 2, 3, 29 5, 4, 1	Adel. 1, 2, 36	Heaut. 2, 3, 45
manebo <i>And.</i> 4, 4, 18	Adel. 3, 4, 32 4, 5, 23 4, 7, 29 5, 8, 6	maxume <i>And.</i> 4, 6, 23	mediocris <i>Adel.</i> 5, 9, 9
Eun. 2, 1, 10	Phor. 5, 1, 15 1, 2, 80 4, 1, 13	Eun. 1, 2, 109 2, 3, 40 5, 9, 14, 40	medium <i>Eun.</i> 4, 5, 4
manebit <i>Heaut.</i> 2, 3, 139	Per. 6, 23 3, 3, 18 4, 1, 32 4, 2, 14 4, 28	Heaut. <i>Prol.</i> 45 2, 3, 43 3, 1, 79 4, 5, 40 5, 2, 44	Adel. 3, 2, 18
manendum'ſt <i>Eun.</i> 4, 2, 9	maternum <i>Heaut.</i> 4, 1, 24	Adel. 3, 2, 41, 53 3, 4, 56, 58 4, 3, 18 5, 1, 10 5, 8, 3	Adel. 3, 2, 18
manent <i>Eun.</i> 3, 5, 33	matrem <i>Heaut.</i> 2, 3, 94	Phor. 1, 1, 4, 27 2, 2, 38 <i>Hec.</i> 2, 1, 31 3, 5, 24 4, 4, 86	melior <i>Heaut.</i> 3, 2, 38
maneo <i>And.</i> 2, 2, 26	Phor. 1, 2, 46 5, 1, 23	maximi <i>And.</i> 1, 5, 58	meliores <i>Phor.</i> 1, 4, 51
Eun. 5, 2, 55	Hec. 1, 2, 109 3, 1, 19 4, 2, 26 4, 3, 7 4, 4, 56	Adel. 5, 6, 4	melioſum <i>Heaut.</i> 1, 1, 12
Adel. 2, 4, 15	marre <i>Adel.</i> 4, 5, 16	maximi feci <i>And.</i> 3, 3, 42	Adel. 3, 3, 78
Phor. 5, 1, 10	Phor. 5, 6, 33	maximo <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i> 40 4, 1, 13	Adel. 5, 9, 11
manere <i>Adel.</i> 2, 2, 27	1, 2, 99 2, 8, 39 4, 4, 78	Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74	Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
Phor. 5, 3, 32 5, 7, 33	matres <i>Eun.</i> 2, 3, 20	maximos <i>Eun.</i> 4, 3, 22	Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
Hec. 4, 4, 101	Heaut. 5, 2, 38	maxumum <i>Heaut.</i> <i>Prol.</i> 40 4, 1, 13	Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
manerem <i>Eun.</i> 3, 3, 6	matris <i>Eun.</i> 1, 2, 31 3, 1, 21	Adel. 2, 2, 23	Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
maneret <i>Hec.</i> 2, 1, 25	Hec. 3, 5, 27		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
manes <i>Phor.</i> 5, 6, 9	matrimonium <i>Hec.</i> 4, 1, 33		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
manet <i>Phor.</i> 4, 5, 4	matri <i>Eun.</i> 1, 2, 31 3, 1, 21		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
maneto <i>Hec.</i> 3, 4, 29	Hec. 3, 5, 27		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
manibus <i>And.</i> 1, 1, 34 4, 1, 52	matris <i>Eun.</i> 1, 2, 31 3, 1, 21		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
Adel. 4, 2, 24	Hec. 3, 5, 27		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74
manipulus <i>Eun.</i> 4, 7, 6	45		Adel. 2, 1, 26 2, 2, 7, 13 3, 2, 21 3, 5, 8 4, 2, 29 4, 5, 51 5, 4, 7 5, 7, 74

I N D E X

- 45 *Heaut.* 3, 2, 39 | *mentem Eunn.* 2, 2, 2 | *meretrix And.* 4, 5, 16
 5, 4, 3 | 3, 1, 61 | 3, 2, 45 | *Eunn.* 5, 6, 16 *Heaut.*
meminerit Eunn. 2, 3, | 4, 3, 23 | 5, 3, 1 | 3, 2, 11 | 3, 3, 39
 46 *Heaut.* 5, 1, 78 | *Heaut.* 3, 1, 75 | 14, | *Adel.* 4, 7, 29
memini And. 2, 5, 18 | 5, 6 | 5, 1, 13, 16 | *meridie Adel.* 5, 3, 62
 5, 6, 13 *Eunn.* 2, 1, | 5, 2, 33, 44 | 15, 3, | *merita Eunn.* 4, 6, 1
 10 *Heaut.* 4, 4, 10 | 2 *Adel.* 4, 1, 12 | *meritam Phor.* 5, 8,
Phor. 1, 2, 24 | 1, | *Phor.* 1, 2, 27 | 1, | 25 *Hec.* 3, 5, 37
 4, 50 | 3, 25 | 4, 3, 47 *Hec.* | *meritam esse And.* 1,
meministi And. 5, 4, | 3, 3, 45 | 4, 1, 21 | 5, 46
 41 *Phor.* 2, 2, 40 | 5, 1, 8 | *merito And.* 3, 2, 50 |
meministi Heaut. 4, | *mentiare Heaut.* 4, 3, | 3, 3, 42 *Eunn.* 1, 2,
 1, 13 *Phor.* 1, 4, | 23 | 106 | 2, 2, 5, 94
 47 | 23 | *mentionem Eunn.* 3, 1, | *Heaut.* 2, 3, 119 |
memor And. 1, 5, 47, | 48 | *mentiri Heaut.* 3, 2, 38 | 5, 1, 42 *Adel.* 5, 8,
 48 | *Adel.* 1, 1, 30 | 23 *Phor.* 5, 7, 1 | 5, 8, 42, 44 *Hec.*
memorable And. 4, | *mentita Eunn.* 5, 7, 16 | 5, 8, 42, 44 *Hec.*
 1, 1 | *mentitam Eunn.* 4, 4, | 2, 1, 43 | 3, 5, 20,
memorable sinus | 35 | 55 | 4, 2, 41 | 5, 3,
Heaut. 2, 5, 73 | 22 | 41 |
memorare Hec. 3, 5, 21 | *mentitum And.* 5, 2, | *meritum Heaut.* 1,
memorem Adel. 2, 2, | 22 | 1, 40 *Phor.* 1, 5, 75
 43 | *meram Phor.* 1, 2, 96 | *meritus And.* 3, 5, 15
memoria And. 1, 1, | *mercator And.* 1, 3, | *Heaut.* 4, 6, 1 *Phor.*
 13 *Eunn.* 1, 2, 90 | 17 *Eunn.* 1, 2, 29, | 1, 5, 42 *Hec.* 5, 1,
memoriam And. 5, 4, | 34 | 34 |
 41 | 5, 3, 19 | *mercatur Adel.* 2, 2, | *meruisti Heaut.* 1, 1,
memoriter Eunn. 5, 3, | 23 *Phor.* 5, 5, 10 | 31 |
 6 *Phor.* 2, 2, 47 | *mercatus Eunn.* 2, 3, | *meru And.* 1, 2, 10 |
men Heaut. 2, 3, 5 | 63 | 3, 5, 21 *Heaut.* | 1, 5, 16 | 2, 2, 14 |
Adel. 4, 2, 4 | 1, 1, 2, 94 | 5, 4, 35 | 5, 5, 7
Menander And. Prol. 9 | *mercede Heaut.* 1, 1, | *Heaut.* 1, 2, 24 |
Menandri Eunn. Prol. | 93 | 2, 3, 87 *Adel.* 1, 1, | 2, 3, 87 *Adel.* 1, 1,
 9, 20, 30 | *mercedem Phor.* 2, 3, | 33, 50 | 4, 4, 3
mendicum And. 4, 6, | 67 | *Phor.* 1, 2, 7 | 2, 2,
 21 | *mercenarium Adel.* 4, | 31 | 5, 4, 6 | 5, 6,
mene And. 5, 4, 5 | 2, 2 | 3 |
Heaut. 3, 3, 3 *Phor.* | *meretrix Eunn.* 5, 4, 5 | *metuam And.* 5, 4, 15
 2, 3, 8 *Hec.* 4, 4, | *meretricem Eunn.* 2, 3, | *metuas Eunn.* 4, 7, 16 |
 70 | 58 *Adel. Prol.* 9 | 11, | 4, 8 50 | 5, 3, 44
Menedeme Heaut. 1, 1, | 2, 69 *Phor.* 2, 2, | *metuebant Eunn.* 3, 1,
 107 | 3, 1, 18, 31, | 66 *Hec.* 4, 1, 24 | 42
 55 | 4, 8, 20 | 5, 1, | 4, 4, 67, 94 | *metuebat Phor.* 1, 2,
 10, 35, 48, 58 | 15, | *meretrices Eunn. Prol.* | 68
 2, 1 | 37 *Hec.* 5, 2, 10 | 15, | *metuens And.* 3, 4, 6
Menedemi Heaut. 4, | 3, 36 | *metuere Phor.* 3, 3,
 5, 1 | *meretrici Heaut.* 3, 3, | 23
Menedemo Heaut. 3, 3, | 20 | *metui 1, 1, 79 | 3, 2,
 49 | 4, 5, 20 | 14 *Eunn.* 5, 2, 16
Menedemum Heaut. 1, | 18 | *Heaut.* 3, 3, 8 *Adel.*
 2, 5, 10 | 3, 3, 47 | 3, 3, 49 |
 4, 4, 2, 17, 48 | *meretriciam Eunn.* 2, 2, | *metuis Heaut.* 2, 3,
mens Eunn. 4, 5, 3 | 8, 9 | 97 | 4, 3, 42 | 5, 4,
Heaut. 3, 1, 23 | *meretricibus Hec.* 1, | 9 *Phor.* 5, 1, 16 |
mensibus Eunn. 2, 3, | 1, 1 | *Hec.* 2, 2, 25 |
 37 *Adel.* 3, 3, 42 | *meretricios And.* 5, 4, | *metuisne Heaut.* 5, 3,
Hec. 3, 3, 33 | 10 | 14 |
menses Eunn. 2, 2, 46 | *meretriculæ And. Per.* | *metuit Eunn.* 3, 1, 58
Adel. 4, 5, 57 *Phor.* | 1 *Heaut. Per.* 10 | *Adel.* 1, 2, 5 *Phor.*
 3, 2, 35 *Hec.* 5, 3, | *Hec. Per.* 10 | 2, 2, 81 |
 24 | *meretricum Eunn.* 1, 1, | *metum And.* 2, 2, 2,
mensis Heaut. 1, 1, 66 | 3 | 5, 4, 10 | 5, 6, | *Heaut.* 2, 3, 96,
Adel. 3, 4, 29 *Hec.* | 25 | 100 *Adel.* 4, 7, 16 | *metuo And.* 5, 4, 11
 3, 3, 34 |*

- Eunn.* 3, 5, 62 | 14
 6, 20 *Heaut.* 4, 3,
 42 | 4, 6, 4 *Adel.*
 4, 4, 18 *Phor.* 3, 5,
 6 *Hec.* 3, 2, 2
merus And. 1, 1, 37
Adel. 2, 1, 39 *Phor.*
 3, 1, 18
metuunt Hec. 5, 2, 6
meum ingenium Heaut.
Prol. 47
mi And. 1, 3, 10
Micio Adel. 1, 1, 35
 1, 2, 12, 16, 52
 4, 3, 7 | 4, 7, 2, 19
 5, 3, 14, 50 | 5, 7, 35
 5, 8, 20, 29 | 5, 3,
 22, 31
Micioni Adel. Per. 2
Micionem Adel. 3, 52
Mida Phor. 5, 6, 23
migres Hec. 4, 1, 13
miles Eunn. Per. 2 *Prol.*
 31 | 1, 2, 45 | 14
 3, 59 | 4, 1, 9, 12
 4, 3, 11 | 4, 5, 11
 6, 13 | 4, 7, 26 | 14
 9, 11, 33 | 1 *Heaut.* 4
 4, 11 *Phor.* 3, 2, 47
Milesius Adel. 4, 5,
 68
Mileti Adel. 4, 5, 20
Miletum Adel. 4, 5, 20
millies And. 5, 4, 44
Eunn. 3, 1, 32 *Phor.*
 3, 2, 2
militatum Heaut. 1, 1,
 65 *Adel.* 3, 3, 33
milite Eunn. 2, 2, 58
 4, 5, 7 *Hec.* 1, 2, 12
 16
militem Eunn. 3, 3,
 32 | 4, 1, 4 | 4
 17 | 5, 9, 45 *Heaut.*
 2, 3, 24 *Hec.* 1, 2,
 21
milites Eunn. 4, 7, 45
militi Eunn. 2, 2, 57
militiæ Adel. 3, 4, 4
militiam Heaut. Per.
militis Eunn. Prol. 26
 2, 1, 23
militem Eunn. 4, 7,
mille Heaut. 3, 3, 4
 45
milvio Phor. 2, 1, 16
minabitur Heaut. 3, 3,
 80
minam Heaut. 3, 3,
 66
minæ Eunn. 3, 2, 15
Adel. 2, 2, 15 | 1
 3, 16 | 4, 7, 20 *Phor.*
 3, 3, 24 |

V O C A B U L O R U M.

minare Eunn. 5, 6, 19	2, 30 4, 4, 8, 25 5, 1, 4	Heaut. 3, 4, 24	miseritum est Heaut.
minas And. 1, 3, 5	5, 1, 4	Phor. 2, 2, 10 3, 3, 1, 54 Phor. 1, 2,	3, 1, 54 Phor. 1, 2,
Eunn. 1, 2, 89 Heaut.	minu' Eunn. 4, 6, 23	3, 19 4, 1, 2 5, 49 3, 2, 16 Hec.	49 3, 2, 16 Hec.
Per. 10 4, 4, 2 4, 7, 7 5, 7, 17	bis Heaut. 1, 2, 18	1, 1 5, 8, 17, 32	2, 3, 29
Adel. 2, 2, 34 Phor.	mira Eunn. 2, 2, 57	Hec. 1, 2, 12 1, 3, 2, 5 4, 1, 2	miserius Heaut. 1, 3,
Per. 9 2, 2, 63 4, 3, 57, 62 5, 7, 4 5, 8, 49	Heaut. 5, 1, 23	14	14
minatur Eunn. 5, 5, 15	mirabar And. 1, 2, 4	miseræ And. 4, 5, 4	miserø And. 2, 1, 2
Minervam Heaut. 5, 4,	Adel. 4, 5, 8 Phor.	Eunn. 3, 4, 23	Heaut. 2, 2, 5 2, 3,
13	3, 2, 5	Adel. 3, 2, 10 Phor.	9 5, 1, 44 Adel.
minime Eunn. Prol. 2	mirabere Heaut. 2, 2,	3, 1, 6 5, 1, 20	2, 1, 1, 19, 46 3,
2, 3, 39 1, 2, 7, 6	33	Hec. 3, 3, 41	2, 3 3, 3, 29
Heaut. 1, 1, 37 2,	mirabile'ft Heaut. 2,	miseram And. 1, 5, 5,	4, 5, 32 Hec. 4, 2,
3, 7 2, 4, 3 3, 1,	4, 7	16, 36 4, 5, 22,	29
68 3, 2, 14 4, 1,	mirandum Hec. 4, 4,	49 Eunn. 1, 2, 117	miseros And. 4, 2, 6
16 4, 4, 20 4, 5,	39	Heaut. 3, 4, 21 5,	miserimus Eunn. 5,
37 Adel. 2, 1, 29,	mirarier Eunn. 3, 4, 9	4, 6 Adel. 3, 1, 4 1	2, 7
43 3, 2, 43 4, 3,	Heaut. 5, 1, 70 Adel.	3, 2, 7, 32 3, 4,	miserum And. 1, 5, 8
6 4, 4, 16 5, 4,	3, 3, 20 Hec. 5, 1, 6	40 4, 5, 5, 58	2, 2, 14 3, 5, 11
27 Hec. 1, 2, 10 2,	mirare Phor. 1, 2, 42	Phor. 1, 2, 46 3,	4, 1, 22 5, 3, 11
1, 23 2, 2, 25 3,	mire Heaut. 2, 3, 62	3, 31 5, 1, 22, 23	Eunn. 1, 5, 26 3, 1,
3, 49 4, 3, 3, 7	5, 1, 25	Hec. 1, 1, 17 2, 2,	29 5, 7, 13 Heaut.
5, 1, 33 5, 3, 16	miserificissimum Phor. 5,	29	1, 1, 82 1, 2, 17
minime gentium Eunn.	6, 32	miseras And. 4, 5,	3, 1, 4 3, 2, 15
4, 1, 11 Phor. 5, 8,	miris Hec. 1, 2, 104	6, 8	Adel. 3, 2, 12 4,
45	miro Hec. 3, 5, 39	miseræ And. 3, 2, 39	2, 19 Phor. 1, 2,
minimo Eunn. 1, 1, 30	miror And. 4, 5, 11	Eunn. 1, 5, 23 3, 1,	44 1, 4, 10 3, 3,
Hec. 1, 1, 12	Eunn. 2, 2, 9 4, 5,	22 Heaut. 1, 2, 15 1	4 Hec. 3, 1, 5 4,
minimus Eunn. 4, 7, 18	12 Heaut. 2, 4, 3 1	2, 3, 124 4, 1, 36	4, 80
miris Eunn. 5, 6, 14	3, 2, 7, 14 3, 3,	Adel. 4, 1, 6 4, 5,	miffisse Eunn. 3, 5, 35
Adel. 2, 1, 37	5 1, 5, 1, 24 5, 2,	33, 64	miffit Eunn. 3, 2, 27
miratur Phor. 5, 6,	48 5, 3, 1 Phor.	miseræ Hec. 1, 1, 7	3, 3, 22 Heaut. 1, 2,
11	5, 3, 23	miserescat Heaut. 5,	16 Hec. 5, 3, 2
minitemur Hec. 4, 4,	mirum And. 3, 4, 19	4, 3	miffa And. 3, 2, 34
96	4, 5, 16 Eunn. 2, 1,	miseret And. 2, 2, 28	Eunn. Per. 8 1, 2,
minor Heaut. 2, 3, 113	24 3, 1, 13 4, 4,	Eunn. 4, 7, 32 5,	10, 11 5, 2, 25
Adel. 4, 2, 41	44 5, 8, 53 Heaut.	5, 3 Heaut. 1, 1,	Adel. 4, 4, 9 5, 7,
minorum Eunn. 2, 2,	Prol. 1 2, 3, 4	116 1, 2, 3, 19 4,	8 5, 9, 34 Hec. 5,
58	Phor. 5, 6, 8 Hec.	5, 2 Phor. 1, 4, 11	2, 14
minuam Hec. 4, 3,	1, 2, 85 2, 1, 23	Hec. 3, 4, 32	miffos And. 5, 1, 14
10	bis 4, 4, 87	miseria Eunn. 3, 2, 34	miffum face And. 4,
minuatur Heaut. Prol.	mirum'ft And. 4, 1,	Adel. 4, 2, 16 4,	1, 56
42	27	3, 11	miffum feci Hec. 3, 3,
minue Phor. 2, 2, 88	mifceto Heaut. 4, 5,	miseriam Eunn. 3, 1, 16	48
minuit Phor. 5, 8, 24	35	Heaut. 1, 1, 75 Adel.	miffum te facimus
minueris And. 2, 3,	mifer And. 4, 1, 25	5, 4, 13, 22	Phor. 5, 7, 53
13	4, 2, 19 5, 2, 10	miseriarum Adel. 3,	miffus Phor. 5, 6, 41
minus And. 1, 2, 26	Eunn. 2, 2, 6, 29 1	1, 7	mitis Adel. 2, 4, 11
4, 1, 31 Eunn. 2, 1,	3, 5, 32 5, 5, 21,	miserias Heaut. 3, 1,	mittam Eunn. 5, 4, 4
21 3, 1, 44 3, 3,	24 Heaut. 1, 2, 96	11 Hec. 3, 4, 6	Adel. 3, 1, 5 Phor.
25 4, 5, 11 4, 6,	4, 6, 5 4, 8, 16	mifericordia And. 1, 1,	3, 4, 43, 70 Hec. 3,
23 Heaut. 1, 1, 95	5, 2, 3 Adel. 2, 2,	99 1, 5, 26 Heaut.	4, 6
2, 3, 18 3, 3, 33	35 Phor. 1, 1, 10 1,	4, 1, 24 Adel. 3, 2,	mittas Heaut. 1, 2, 3
bis 4, 1, 54 5, 1,	3, 26 1, 4, 23 3,	8 Phor. 3, 2, 13	mitte And. 4, 5, 15
66 5, 2, 5 5, 3,	3, 1 5, 4, 8 Hec.	Hec. 1, 2, 29	5, 3, 2 1, 5, 4, 1
9 Adel. 4, 3, 14	1, 2, 58 3, 1, 13,	mifericordiam And. 3,	Heaut. 2, 3, 78 5,
5, 9, 56 Phor. Prol.	45, 20 3, 3, 13,	3, 27 Heaut. 5, 2,	1, 74 Adel. 2, 1,
11 1, 2, 7 1, 4,	25 3, 4, 8 4, 4,	42 Phor. 1, 5, 47	3 3, 2, 36 5, 2,
31 1, 5, 41 2, 2,	79	miferiis Adel. 4, 2, 6	5 5, 3, 52 Phor.
45 3, 3, 2, 21 4,	mifera And. 1, 5, 29,	Hec. 4, 1, 55	1, 5, 2 Hec. 4, 1,
49 5, 3, 4 5, 8,	33 4, 2, 10 4, 3,	miferior Heaut. 2, 1,	41
33 Hec. 2, 2, 18 4,	4 Eunn. 1, 2, 18,	12 2, 3, 22	mittenda Heaut. 2, 1,
	99 4, 1, 1 4, 3,	miferiorem Hec. 4, 1,	84
	1, 17 5, 1, 6, 11	51	mittis Heaut. 4, 4,
	5, 4, 23 1, 5, 6, 7	miferis Eunn. 5, 5, 13	14

I N D E X

- mittit *Phor.* 5, 6, 20
 mittimus *Phor.* 5, 3, 29
 mitto *Heaut.* 5, 1, 27
     Adel. 4, 4, 17 | 5, 3, 9, 34 | 5, 4, 6
     Phor. 1, 5, 63
 mittundi *Phor.* 1, 1, 6
 moderantur *Hsaut.* 2, 1, 4
 modesta *Adel.* 5, 8, 7
     Hec. 1, 2, 90
 modeste *Eun.* 3, 5, 12
     Phor. 1, 3, 18 *Hec.* 4, 1, 37
 modestia *Hec.* 3, 5, 28 | 4, 2, 15
 modesto *And.* 1, 1, 93
 modis *And.* 1, 5, 13
     Eun. 2, 2, 91 | 4, 4, 42 | 5, 4, 33 *Adel.* 2, 1, 12 | 3, 2, 17
     Hec. 1, 2, 104 | 4, 4, 74
 modo passim, sed nullo sensu peculiari.
 modum *And.* 1, 1, 68 | 5, 6, 7 *Eun.* 1, 2, 12 *Heaut.* 4, 5, 7
     Adel. 3, 3, 70 *Phor.* 1, 4, 34 *Hec.* 4, 4, 54
 mœchis *Eun.* 5, 5, 15
 mœcho *Eun.* 5, 5, 18 | 5, 6, 22
 mœchum *And.* 2, 1, 16
 mœror' est *And.* 4, 2, 10
 mœstus *Heaut.* 1, 1, 70
 molam *And.* 1, 2, 29
 molendo *Adel.* 5, 3, 61
 molendum *Phor.* 1, 5, 19
 molestia *Eun.* 3, 3, 23
     Adel. 1, 2, 42, 62
 molestiæ nuptiæ *And.* 2, 6, 7
 molestia *Eun.* 5, 4, 6
 molestiæ *Eun.* 4, 2, 2
 molestiam *Adel.* 5, 3, 33 *Hec.* 3, 2, 9
 molestias *Eun.* 1, 1, 2
 molestum *And.* 1, 1, 16 | 2, 2, 21 *Eun.* 3, 2, 31 *Heaut.* 3, 3, 21 *Adel.* 5, 3, 20
 molestus 4, 1, 17 *Eun.* 3, 3, 1, 24 *Heaut.* 3, 3, 7 *Adel.* 2, 1, 27
     Phor. 4, 3, 30
 molliri *Phor.* 3, 2, 13
 mollirier *Phor.* 4, 3, 27
 molliter *And.* 5, 1, 1
 mollities *Eun.* 2, 1, 16
 moliantur *Heaut.* 2, 2, 11
 memento *And.* 1, 5, 31
 moneam *And.* 5, 4, 15
     Heaut. 1, 1, 6
 moneas *Eun.* 2, 1, 10
 moneat *And.* 3, 3, 19
     Adel. 5, 4, 3
 monebat *Hec.* 3, 3, 15
 moneo *And.* *Prol.* 22
     Adel. 3, 3, 73, 75
     Hec. 1, 1, 7 | 5, 1, 40
 monere *Heaut.* 1, 1, 26, 117
 mones *And.* 2, 2, 36 | 4, 2, 13 *Heaut.* 3, 3, 31 *Hec.* 4, 4, 97
 monet *And.* 5, 4, 1
 monitor *Heaut.* 5, 1, 2
     Phor. 1, 5, 4
 monstra *Phor.* 4, 4, 24
 monstrabo *Adel.* 4, 2, 31
 monstrazione *Adel.* 4, 6, 2
 monstri *And.* 1, 5, 15
     Eun. 2, 3, 40 *Phor.* 5, 7, 61
 monstrum *Eun.* 4, 3, 13 | 4, 4, 29 | 5, 2, 21
 montis *Phor.* 1, 2, 18
 monui *Adel.* 5, 9, 6
 monuimus *Phor.* 1, 4, 44
 monuisse *Heaut.* 2, 3, 20
 monumentum *Eun.* *Prol.* 13
 mora *And.* 2, 5, 9 | 3, 1, 9 | 3, 4, 14 | 5, 6, 7 *Adel.* 2, 21, 17 | 3, 2, 55
 moræ *And.* 1, 1, 139
     Adel. 4, 5, 78 | 5, 7, 6
 moram *And.* 3, 5, 9
     Eun. 4, 7, 1 *Hec.* 2, 2, 52
 moratam *Hec.* 4, 4, 28
 morbi *Eun.* 2, 5, 4, 10 *Hec.* 3, 1, 43 | 3, 2, 22
 morbo *Hec.* 3, 3, 61
 morbum *And.* 1, 5, 6
     Phor. 1, 5, 14 *Hec.* 3, 3, 13
 morbus *Phor.* 4, 1, 8, 9 *Hec.* 3, 1, 50, 54 | 3, 2, 2, bis.
 mordeat *Eun.* 3, 1, 54
 mordere *Eun.* 3, 1, 21
 mordet *Adel.* 5, 3, 21
 more *And.* 1, 1, 125
 morem *And.* 4, 1, 17
     Heaut. 1, 2, 28 | 5, 1, 24 *Adel.* 2, 2, 26 | 3, 3, 77 | 4, 5, 74 *Hec.* 4, 2, 23 | 5, 4, 20
 moremur *Heaut.* 4, 7, 6
 moreretur *Heaut.* 4, 1, 30
 mores *And.* 1, 2, 18
     Eun. 5, 4, 10 | 5, 9, 59 *Heaut.* 2, 2, 10 | 2, 3, 19 | 4, 4, 5
     Adel. 4, 7, 40 | 5, 9, 27 *Phor.* 1, 2, 5
     Hec. 1, 2, 88 | 2, 1, 42 | 3, 5, 28 | 4, 2, 2 | 5, 1, 9
 mores consimiles *Heaut.* 2, 4, 2
 mori *Eun.* 1, 1, 21 | 4, 7, 2
 moribus *And.* 2, 3, 21 *Heaut.* 4, 7, 11 | 5, 3, 16 *Hec.* 4, 4, 21
 moriar *Phor.* 3, 1, 19
 moriens *And.* 1, 5, 49
     Adel. 3, 4, 11
 morigera *And.* 1, 5, 19
 morigeratus *Adel.* 2, 2, 10
 moritur *And.* 1, 1, 78
     Phor. *Per.* 6 *Hec.* 1, 2, 96
 moror *And.* 1, 1, 87
     Eun. 1, 2, 104
     Heaut. 1, 1, 120
     Phor. 4, 5, 6
 mors *And.* 1, 5, 62
     Phor. 5, 1, 23
 morte *And.* 4, 6, 4, *Phor.* 1, 3, 14
 mortem *And.* 1, 1, 84 | 1, 3, 18 *Heaut.* 2, 3, 30 | 4, 1, 23
     Adel. 1, 2, 10 | 5, 4, 20 *Phor.* 1, 5, 14 | 5, 9, 30 *Hec.* 3, 4, 8 | 4, 2, 20
 mortua' est *Eun.* 1, 50 *Heaut.* 2, 3, 46
     3, 3, 41
 mortuam *Phor.* 1, 46
 mortui *Eun.* 3, 3, 12
 mortuo verba *Phor.* 5, 8, 26
 mortuum *Adel.* 3, 47 *Hec.* 5, 4, 35
 mortuus *And.* 5, 26
 morum *Adel.* 2, 1, bis
 mos *Eun.* 1, 2, 22
     Heaut. 2, 6, 2
     Adel. 4, 1, 16
     2, 3, 14
 motus *Phor.* *Prol.* 37
 move *And.* 4, 4, *Eun.* 5, 3, 3
 moventur *And.* 3, 36
 moveo *And.* 5, 4, *Eun.* 5, 3, 4
 mover *Heaut.* 5, 66
 mox *And.* 3, 2, 5, *Eun.* 2, 1, 13
     Per. 4 *Adel.* 10 | 2, 1, 50 | 5, 1 *Phor.* 1, 3, 9 | 3, 1
 mulcabo *Eun.* 4, 7
 mulcavit *Adel.* 1, 10
 muliebri re *Heaut.* 3, 48
 mulier *And.* 1, 1, 1, 4, 2 | 2, 3, 7 | 5, 7, 16 *Eun.* 4, 13 | 5, 7, 50
     2, 2, 2 | 2, 3, 64 | 3, 2, 10 | 3, 3 *Phor.* 4, 5 | 5, 3, 11 *Hec.* 4, 17 | 4, 1, 10 | 39 | 5, 1, 10
 mulier sapiens *Phor.* 8, 57
 mulierculam *Heaut.* 1, 35 *Phor.* 5, 28
 mulierem *And.* 1, 106 | 1, 4, 3 | 2, 3, 63 *Heaut.* 5, 3 *Adel.* 1, 2, 1, 18 | 4, 2, 5, 9, 17
     Phor. 1, 5, 7, 27
     2, 113 | 4, 4, 40
 mulieres *And.* 1, 2, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100

V O C A B U L O R U M.

- Eun.* 2, 3, 4
Heaut. 2, 3, 13 *Adel.* 2, 2, 21 | 4, 5, 13
Hec. 2, 1, 2 | 3, 1, 32 | 4, 88 | 5, 1, 28 | 5, 2, 11
mulieri And. 3, 1, 2
Eun. 3, 5, 27, 40
Heaut. 2, 3, 40
Adel. 4, 3, 8 *Phor.* 4, 5, 14 *Hec.* 5, 1, 31
mulieris Heaut. 4, 1, 49 *Phor.* 1, 5, 77
Hec. 4, 4, 21
mulierum Eun. 4, 3, 22 | 4, 7, 42 *Heaut.* 2, 2, 10 | 5, 1, 80
Hec. 4, 2, 24
multimodis And. 5, 4, 37 *Heaut.* 2, 3, 79
Phor. 3, 1, 1 *Hec.* 2, 3, 7
multo maximum And. 3, 2, 45
mundus Eun. 5, 4, 12
munerari Heaut. 2, 3, 59
munere Eun. 2, 2, 38 | 5, 6, 22 *Phor.* 1, 1, 13 *Hec.* 5, 4, 13
munus Eun. 2, 1, 8
Adel. 5, 1, 2
musica Hec. Prol. 23
musicam Hec. Prol. 46
Phor. Prol. 17
musicis Eun. 3, 2, 24
musicum Heaut. Prol. 23
musikanda Adel. 2, 1, 53
musellino Eun. 4, 4, 22
nata And. 3, 1, 5 *Eun.* 3, 5, 61 *Phor.* 4, 3, 6
natare Adel. 4, 7, 20
natori Hec. 4, 1, 54
natar And. 5, 4, 47
natorio Eun. 4, 4, 4
Hec. 4, 4, 11
nativit And. 1, 5, 7
Adel. 5, 9, 27
natem Eun. 3, 5, 24, 62
nates Eun. 3, 5, 64
neter And. 2, 3, 19
Phor. 3, 2, 27 | 5, 9, 10
neter And. 3, 2, 25
natio Hec. 5, 4, 26
natus Phor. 1, 5, 37
natum Heaut. 4, 4, 26
mutus Eun. 3, 1, 27
murum Heaut. 3, 3, 40
Myconium Hec. 3, 4, 19 | 5, 3, 3
Myconius Hec. 5, 3, 5
Myrrhina Hec. Per. 11 | 3, 4, 31 | 4, 1, 8, 26, 45 | 4, 4, 10 | 5, 3, 32 | 5, 4, 30
Myrrhinam Hec. 5, 3, 13 | 5, 4, 5
Mytis And. 1, 3, 22 | 1, 5, 32, 47 | 4, 2, 3, 31 | 4, 3, 7 | 4, 4, 9 | 4, 5, 7

N.

N Acta Hec. 1, 1, 8
nactus Eun. 3, 4, 8
Adel. 3, 3, 67
Phor. 1, 3, 16 *Hec.* 1, 2, 95 | 4, 4, 59 | 5, 3, 27
næ And. 4, 5, 33
nævi Eun. Prol. 25
nævium And. Prol. 18
namque Adel. 2, 1, 39
narra Eun. 3, 2, 21 | 3, 5, 14 | *Phor.* 5, 8, 11
narrabat Phor. 2, 2, 19
narrabit Hec. 3, 2, 15
narrabo And. 2, 1, 12
Adel. 3, 5, 3 | 4, 3, 13
narrando Phor. 4, 4, 16
narrandi And. 2, 2, 17
narrandum And. 4, 2, 23 *Phor.* 5, 3, 35
narras And. 2, 2, 30 | 3, 1, 8 | 5, 6, 6
Eun. 3, 1, 18 | 4, 4, 5 | 5, 3, 7 *Heaut.* 3, 2, 9 | 4, 8, 10 | 5, 1, 23
Adel. 4, 2, 18, 20
Phor. 1, 2, 86 | 2, 2, 21, 54 | 4, 4, 4 | 5, 7, 42
Hec. 1, 2, 77 | 5, 2, 18
narrare And. 3, 2, 24
Eun. 5, 7, 9 *Heaut.* 2, 3, 78
Hec. 1, 2, 35
narrasti And. 3, 4, 12
narrat And. 2, 9, 3
Eun. 3, 2, 29 *Heaut.* 1, 2, 17 | 2, 1, 8 | 1, 3, 31 | 1, 3, 3, 18
Adel. 5, 2, 2, *Phor.* 5, 6, 6 | 5, 8, 6
Hec. 1, 2, 70
narrationis And. 4, 2, 26
narrato Eun. 5, 5, 28
Heaut. 4, 3, 24
narravit Eun. 5, 9, 20
Hec. 1, 2, 22 | 4, 2, 6 | 4, 4, 89
navem And. 5, 5, 6
Heaut. 2, 3, 95 *Phor.* 4, 4, 4
navemus Adel. 3, 2, 37
naves And. 3, 1, 19 | 4, 3, 19
navet And. Prol. 6
Heaut. 2, 1, 10 | 4, 3, 28, 38 | 5, 9, 12
narro And. 3, 4, 12
Hec. 5, 3, 33
nasci Heaut. 2, 1, 2
naso adunco Heaut. 5, 5, 18
nata Eun. 3, 3, 20
Adel. 3, 1, 8 | 5, 3, 19
Phor. 4, 1, 10
Hec. 2, 3, 6
natalis Phor. 1, 1, 14
natam Phor. 1, 2, 14 | 5, 3, 9
Hec. 5, 2, 31
natast Phor. 5, 8, 29
nati Adel. 1, 1, 21
natum And. Per. 9 *Eun.* 2, 2, 7
Adel. 3, 1, 10 | 4, 5, 24
Hec. 3, 3, 39 | 5, 3, 34
natura And. 4, 5, 56
Eun. 2, 2, 23 *Heaut.* *Prol.* 24
Adel. 1, 1, 46 | 5, 7, 4
naturam Heaut. 3, 1, 97
Adel. 5, 5, 4
natu Heaut. 4, 1, 32
Adel. 5, 4, 27 | 5, 8, 7
natus And. 3, 2, 6 | 5, 1, 14 | 5, 6, 3
Eun. 4, 4, 26
Heaut. 1, 1, 10 | 3, 1, 12 | 5, 4, 13
Adel. 1, 1, 15 | 4, 7, 10
Hec. 2, 2, 28 | 4, 4, 17, 51 | 5, 1, 25
navem And. 1, 3, 17
Adel. 2, 2, 17 | 4, 5, 69
navi And. 5, 4, 21
Heaut. 1, 2, 7
Hec. 3, 4, 7
navigare Hec. 3, 4, 3
navigo in portu And. 3, 1, 22
naviter Eun. 1, 1, 6
Naufistrata Phor. 5, 3, 30 | 5, 7, 93, 94 | 5, 8, 25, 48, 57, 63
nebat Heaut. 2, 3, 52
nebulo Eun. 4, 4, 50 | 4, 7, 15
nebulonem Eun. 2, 2, 38
necem And. 1, 2, 28
Adel. 2, 1, 28
Phor. 2, 1, 3
necessario And. 4, 1, 8
neceffe And. 2, 2, 35
Eun. 5, 4, 47 | 5, 9, 45
Heaut. 1, 2, 35
Adel. 3, 5, 26
Phor. 1, 5, 66
necessitas Hec. 3, 5, 42
necessus Eun. 5, 6, 28
nedum Heaut. 3, 1, 45
nega And. 2, 3, 10
negabant Hec. 5, 3, 7
negabas Hec. 4, 1, 23
negabis Heaut. 2, 3, 109
negabit Adel. 3, 4, 38
negabon' And. 3, 5, 6
negant Eun. 2, 2, 20 | 5, 1, 6
Phor. 2, 3, 19
negare And. 1, 1, 120
Eun. 4, 1, 5, *Hec.* 1, 2, 4
negas And. 5, 4, 6
Phor. 5, 1, 12
negat And. 2, 2, 21
Eun. Prol. 31 | 2, 2, 21 | 4, 4, 25, 46
Heaut. Prol. 18
Adel. 4, 2, 3
Phor. 1, 2, 63, 66 | 2, 2, 5 | 6, 7, 9
negato Eun. 4, 4, 44
neges And. 2, 4, 2
Heaut. 4, 1, 9
neges And. 1, 1, 122
neglecta Heaut. 2, 3, 54, 116
negligentem And. 2, 3, 23
negligenter And. 1, 5, 18
Heaut. 2, 3, 50
negligentia And. 1, 1, 44
Phor. 5, 9, 27
negligentiam And. Prol. 20
Phor. 4, 1, 5
negligere Adel. 2, 2, 8
Phor. 2, 2, 19
neglexit Hec. 4, 4, 48
negligitur Phor. 2, 2, 11

L 1 negli-

I N D E X

- negliguntur *Heaut.* 2, 3, 58
 nego *Eun.* 2, 2, 21
     Adel. 5, 3, 12 *Phor.*
     2, 2, 36 | 3, 2, 39 |
     5, 8, 25
 negat *And. Prol.* 2 | 5,
     4, 51 *Eun.* 3, 4, 6
     Adel. 4, 5, 8, 73
     Phor. 4, 4, 29 | 5,
     3, 3 *Hec.* 1, 2, 22
 negotii *And.* 5, 2, 8
     Eun. 3, 1, 14 *Heaut.*
     3, 1, 92
 negotiis *Heaut.* 3, 1, 9
 negotio *Hec. Prol.* 26
     Adel. Prol. 20
 neminem *And.* 2, 2, 26,
     27 | 3, 2, 26 | 4, 5,
     11 *Eun.* 1, 2, 67 | 3,
     5, 5 | 4, 4, 13 *Adel.*
     3, 1, 7 *Phor.* 4, 2, 1
     Hec. 1, 1, 9
 nemini *And.* 1, 1, 37 |
     1, 5, 15 *Adel.* 2, 3,
     6 *Phor.* 5, 7, 60 *Hec.*
     3, 1, 1 | 3, 3, 38
 nemo *And.* 2, 3, 22 |
     4, 2, 14 | 5, 6, 7
     Eun. 1, 1, 7 | 2, 1,
     20 | 3, 2, 34 | 3, 5,
     13 | 4, 6, 19 | 5, 9,
     2, 48, 52 *Heaut.* 1,
     1, 12, 13 | 2, 3, 22 |
     3, 3, 13 | 5, 2, 22
     Adel. 2, 1, 54 | 3,
     2, 54 | 3, 3, 80 | 4,
     1, 13 *Phor.* 1, 2,
     102 | 2, 1, 24 | 5,
     1, 38 | 5, 3, 25 *Hec.*
     1, 1, 10 | 1, 2, 66,
     112, 114 | 2, 1, 40 |
     3, 1, 43, 49
 nempe *And.* 1, 1, 3 |
     1, 2, 24 | 2, 2, 24 |
     2, 3, 13 | 3, 3, 35 |
     3, 5, 12 | 5, 4, 48
     Heaut. 4, 1, 26 *Eun.*
     1, 2, 78 | 3, 5, 15
     Adel. 4, 7, 24 *Phor.*
     1, 5, 77, 80 *Hec.*
     1, 2, 30
 nepos *Hec.* 4, 4, 17
 nepoti *Adel.* 5, 9, 17
 Neptuni *Adel.* 5, 3, 4
 nequa *Adel.* 4, 4, 17
 nequeas *Eun.* 1, 1, 30
 nequeam *Phor.* 1, 5,
     10
 nequeat *Adel.* 4, 1, 4
     Hec. 4, 1, 60
 nequeo *Eun.* 3, 4, 9 |
     4, 2, 101 | 4, 3,
     18 *Adel.* 3, 3, 20 |
- 4, 2, 5 *Phor.* 3, 2,
 4, 27 | 5, 7, 40 *Hec.*
 3, 3, 1, 25 | 4, 4,
 23
 nequicquam *Heaut.* 2,
     3, 103
 nequid *Heaut.* 2, 3,
     120 | 3, 2, 44 | 4, 3,
     12 *Phor.* 1, 1, 15
 nequior *Adel.* 4, 1, 12
 nequit *Adel.* 1, 1, 51
 nequitiam *Heaut.* 3, 1,
     27 *Adel.* 3, 3, 4
 nervos *Eun.* 2, 3, 19
 nervum *Phor.* 2, 1, 11 |
     4, 4, 15
 nesciam *Eun.* 4, 4, 23 |
     5, 2, 42 *Heaut.* 3,
     2, 18 *Phor.* 5, 7, 87
 nescias *Heaut.* 2, 3,
     104 | 5, 3, 5 *Adel.*
     5, 4, 3 *Hec.* 4, 3,
     12
 nesciat *Heaut.* 5, 1, 73
 nesciatis *Eun.* 5, 5, 19
 nesciebam *Eun.* 1, 2,
     75 | 4, 5, 10
     59
 nescientem *Heaut.* 3, 1,
     59
 nescimus *Hec.* 4, 1, 56
 nescio *And.* 2, 2, 3 | 3,
     1, 19 | 4, 1, 38 | 4,
     4, 13 | 4, 5, 7 | 5,
     2, 14 *Eun.* 5, 2,
     60 | 2, 3, 6, 12, 28 |
     4, 3, 6, 14 | 4, 4, 43,
     48 | 5, 2, 2, 10 | 5,
     5, 11, 19 *Heaut.* 2,
     2, 2, 7 | 2, 3, 67 | 2,
     4, 16 | 3, 1, 9 | 3,
     2, 30 | 4, 1, 7, 12,
     45, 47 | 4, 5, 11 | 5,
     1, 24, 71 | 5, 2, 5 |
     5, 3, 6 | 5, 4, 15
     Adel. 1, 1, 54 | 2,
     2, 3 | 4, 2, 32 | 4,
     3, 14 | 4, 4, 26 | 4,
     5, 25, 63 *Phor.* 1,
     2, 87 | 1, 4, 16 | 3,
     1, 10 | 4, 4, 2 | 5,
     2, 10 | 5, 3, 24 | 5,
     7, 59 *Hec.* 1, 2, 3 |
     2, 1, 8 | 3, 1, 24,
     39, 41 *bis* | 3, 2, 1 |
     3, 3, 23 | 3, 4, 30 |
     3, 5, 3, 29, 30 | 5,
     4, 9, 35
 nescire *Adel.* 1, 1, 52
     Phor. 1, 2, 67 *Hec.*
     2, 1, 18 | 5, 3, 26
 nescis *And.* 4, 1, 25 |
     4, 5, 25, 52 | 5, 6,
     2 *Eun.* 4, 4, 24 | 4,
     7, 29 | 5, 9, 32
- Heaut.* 4, 4, 26 | 5,
 1, 61 *Adel.* 2, 2, 12 |
 4, 7, 5 *Phor.* 1, 2, 7
     Hec. 2, 1, 9 | 3, 4, 4
 nescit *Adel.* 4, 2, 9
     Phor. 5, 8, 4
 neu *Phor.* 1, 3, 6 *Hec.*
     4, 2, 11
 neve *And.* 1, 5, 56
     Eun. 1, 2, 2 | 2, 2,
     47 *Adel.* 5, 3, 12
 neuter *And.* 5, 1, 20
 neutriquam *And.* 2, 1,
     30 *Heaut.* 2, 3, 116
     Hec. 1, 1, 50 | 2, 3,
     43
 neutra *Hec.* 4, 4, 45
 nihili *Adel.* 3, 4, 6
 nihilo *Eun.* 1, 1, 17
     Phor. 3, 1, 8 | 3, 2,
     45
 nihilominus *Phor.* 4, 2,
     7
 nil *Eun.* 2, 2, 12 *bis* | 4,
     4, 36 | 4, 5, 9 *Heaut.*
     4, 1, 30, 54 *Adel.*
     1, 2, 19 | 2, 1, 3 |
     2, 3, 11 | 4, 2, 8
     Phor. 4, 3, 39, 64
 nimio *Heaut.* 3, 1, 100
 nimio otio *Heaut.* 1, 1,
     57
 nimirum *Eun.* 2, 2,
     37 | 3, 3, 2 | 4, 7,
     14
 nimis *And.* 1, 1, 34
     Eun. 2, 1, 16 | 4, 2,
     16 *Heaut.* 3, 1, 31 |
     3, 2, 8 | 5, 5, 1, 2,
     Adel. 1, 1, 38 | 4, 1,
     6 | 5, 1, 1
 nimum 2, 6, 24 *Eun.*
     2, 2, 87 | 3, 5, 49 |
     5, 6, 17 *Heaut.* 4,
     4, 5, 22 | 4, 8, 70
     Adel. 1, 1, 38, 39 |
     2, 1, 15 | 3, 3, 38 |
     4, 5, 50 | 5, 3, 49 |
     5, 8, 31 *Phor.* 4, 3,
     38, 59 | 5, 2, 2 *Hec.*
     5, 4, 13
 nobilem *Eun.* 1, 2,
     124 | 5, 5, 10 *Heaut.*
     3, 3, 48
 nobiles *Adel. Prol.* 15 |
     3, 4, 57
 nobilis *Heaut.* 2, 1, 15
 nobilitas *Eun.* 5, 7, 20
 nobilitatem *Hec.* 5, 2,
     31
 nocte *Heaut.* 3, 1, 82
     Adel. 1, 1, 115, 3,
     55 *Hec.* 1, 2, 61 |
     5, 3, 24
- noctem *Heaut.* 2,
 125
 noctes *And.* 4, 1, 52
     Eun. 1, 2, 113 | 5,
     9, 49
 noctu *Eun.* 2, 1, 15
     Adel. 4, 1, 16
 nodo *Eun.* 4, 6, 26
 nodum *And.* 5, 4, 39
 noli *And.* 2, 2, 11 | 4,
     2, 2 *Eun.* 2, 2, 7
     Adel. 5, 2, 6 *Phor.*
     3, 3, 23 *Hec.* 1, 2,
     34 | 3, 1, 36 | 3, 5,
     17 | 4, 4, 32
 nolim *Adel.* 4, 5, 62
     Hec. 3, 1, 51
 nolint *Hec.* 2, 1, 2
 nolis *Eun.* 4, 7, 43
 nolit *And.* 1, 1, 128
     1, 2, 1 | 3, 2, 52
     Adel. 4, 5, 77 | 5, 3,
     67 *Hec.* 4, 1, 44
 nolite *Hec. Prol.* 46
 nolle *Heaut.* 3, 1, 3
     4, 1, 14 *Adel.* 2,
     1, 8
 nollem *Heaut.* 1, 1, 3
     Adel. 2, 1, 11 | 5, 14
     12 *Phor.* 5, 3, 18
     Hec. 3, 5, 37
 nolo *And.* 3, 3, 41
     4, 5, 24 *Eun.* 5, 2,
     67 *Heaut.* 4, 3, 3
     Adel. 1, 2, 66 | 2,
     1, 38 | 3, 3, 4
     Phor. 5, 7, 1
     Hec. 3, 2, 13 | 4, 3,
     13 | 4, 4, 54 | 5,
     32
 nolueram *Hec.* 4,
     90
 nolles *Phor.* 5, 3, 14
     30
 nolui *Heaut.* 2, 3, 3
     Eun. 4, 7, 43 *Adel.*
     1, 2, 63 *Heaut.* 4,
     2, 31 *bis* *Phor.* 4,
     1, 21, 22 *Hec.* 3,
     3, 36
 nomen *And.* 2, 1, 15
     5, 4, 26, 40 *Eun.*
     Prol. 3 | 1, 2, 2
     Heaut. 4, 1, 4
     Adel. 4, 2, 32 *Phor.*
     2, 2, 38, 39 | 5,
     12 | 5, 3, 21 | 5,
     59 *Hec. Prol.* 1 |
     1, 9
 nominare *Phor.* 4, 4,
 nominabit *Eun.* 3,
 49
 nominas *Heaut.* 2,
 62

VOCABULORUM.

- nominat *Adel.* 4, 5, 24 | 5, 2, 3 *Phor.* 1, 4, 16 | 5, 1, 12 | 5, 8, 1
 nomine *Phor.* 2, 12, 45 | 5, 1, 15, 17
 nominis *Eun.* 5, 1, 17
 pondum *And.* 1, 2, 30 | 4, 1, 35 | 4, 5, 22 *Adel.* 3, 4, 21 *Phor.* 1, 2, 97 *Hec.* 1, 2, 117 | 5, 1, 19
 ponne *And.* 1, 5, 3, 4 | 4, 1, 23 *Eun.* 1, 2, 85 | 4, 5, 10 *Heaut.* 3, 2, 34 | 5, 1, 49 *Adel.* 4, 5, 6 *Phor.* 5, 2, 3 *Hec.* 4, 1, 37
 omnihil *And.* 3, 4, 3
 omnillam *Adel.* 1, 2, 68
 omnunquam *And.* 1, 1, 82
 oram *And.* 3, 2, 22 | 5, 4, 32 *Eun.* 3, 3, 5 *Phor.* 2, 2, 44 | 5, 7, 48
 oras *Adel.* 3, 4, 19
 orasne *Eun.* 4, 4, 31
 orat *Phor.* 2, 3, 15 | 5, 3, 21, 22
 oris *And.* 5, 4, 11 *Eun.* 3, 5, 18 *Heaut.* 5, 4, 16 *Phor.* 1, 5, 35 | 2, 2, 41
 orit *And.* *Pro.* 10 | 3, 2, 9 | 4, 4, 39 *Adel.* 2, 4, 7
 orstin' *Eun.* 2, 3, 55, 57 | 3, 1, 15 | 3, 5, 15 *Adel.* 4, 2, 34 | 5, 2, 5 *Phor.* 1, 2, 14
 orcere *And.* 1, 1, 26 *Eun.* 3, 3, 17 | 5, 4, 10 *Adel.* 3, 4, 8 | 4, 58 *Phor.* 1, 5, 49
 orci *Hec.* 4, 1, 52, 58
 orum *Eun.* 2, 1, 8 *Heaut.* 3, 3, 17 | 5, 4, 11 *Adel.* 5, 3, 7 *Hec.* 4, 4, 48
 orite *Hec.* *Pro.* 8
 ormet *Phor.* 1, 3, 20 | 4, 4, 45 | 5, 7, 68
 orie *And.* 5, 4, 50 *Eun.* 5, 4, 18 *Adel.* 4, 5, 24
 orlem *Phor.* 1, 5, 48 | 2, 2, 35
 osses *Phor.* 2, 2, 35
 nostri *And.* 2, 6, 10
 nostran' *Phor.* 1, 5, 45
 nostrapre culpa *Phor.* 5, 2, 1
 notitia *Heaut.* 1, 1, 1
 notus *Eun.* 4, 6, 22 | 5, 2, 4 *Phor.* 1, 2, 48
 nova *Adel.* 4, 7, 33 *Phor.* *Pro.* 9 | 4, 3, 6 *Hec.* *Pro.* 5, 37
 nova res *Hec.* 3, 1, 18
 novam *Heaut.* *Pro.* 7 *Adel.* *Pro.* 12 *Phor.* *Pro.* 24
 novarum *Heaut.* *Pro.* 29
 novas *Heaut.* *Pro.* 43 *Hec.* *Pro.* 12, 14, 19, 57
 noveram *Eun.* 4, 7, 8
 noveras *Heaut.* 1, 1, 101 *Phor.* 2, 2, 43
 noverim *Adel.* 4, 2, 34
 noveris *Hec.* 3, 4, 25
 noverit *And.* *Pro.* 10
 noverunt *Heaut.* 2, 3, 7
 novi *And.* 4, 5, 50 *Eun.* *Pro.* 43 | 2, 3, 56, 57 | 3, 5, 15 | 4, 7, 42 | 5, 9, 26 *Heaut.* 2, 3, 130 | 3, 3, 9 *Adel.* 2, 1, 11 | 2, 2, 15 | 4, 2, 38 | 4, 5, 40 *Phor.* 1, 4, 40 | 3, 1, 11 | 3, 2, 5 | 4, 4, 13 *Hec.* 2, 2, 22 | 3, 4, 25
 noviciæ *Eun.* 3, 5, 34
 novisti *Eun.* 2, 3, 34 *Heaut.* 2, 3, 29
 novit *Eun.* 2, 3, 80
 novo modo *Phor.* 5, 7, 79
 novum *Eun.* 2, 2, 16 *Hec.* *Pro.* 2 *Phor.* 1, 5, 15 | 5, 7, 8
 novus *Adel.* 5, 8, 15 *Phor.* *Pro.* 14 | 5, 6, 51
 nox *Adel.* 3, 4, 24 | 4, 1, 9 *Heaut.* 3, 1, 52 *Hec.* 1, 2, 62
 noxa't *Phor.* 1, 5, 36
 noxam *Hec.* 2, 3, 3
 noxiam *Eun.* 2, 2, 13 *Heaut.* 2, 3, 57 *Phor.* 1, 4, 48
 noxiis *Hec.* 3, 1, 130
 nubat *Heaut.* 5, 1, 62 *Phor.* 1, 2, 76
 nubere *And.* 3, 3, 3 *Adel.* 4, 5, 18
 nudus *Phor.* 1, 2, 56
 nugas *Heaut.* 4, 1, 8
 nulla't *Phor.* 1, 4, 24 *Hec.* 4, 4, 4
 nulla re *And.* 2, 5, 14 *Heaut.* 1, 1, 57
 nulli consilii *And.* 3, 5, 2
 nullus sum *And.* 3, 41
 20 *Phor.* 5, 7, 49
 numerabatur *Adel.* 3, 3, 52
 numerasti *Adel.* 2, 2, 28
 numero *Adel.* 4, 3, 3
 numerus *Phor.* 1, 2, 3
 nummorum *Phor.* 1, 1, 4
 nummam *And.* 3, 4, 12 *Eun.* 2, 2, 54 | 5, 4, 24 *Heaut.* 3, 2, 6 *Adel.* 3, 4, 42
 nuncia *Heaut.* 4, 1, 5
 nunquid *And.* 1, 4, 41 *Eun.* 1, 2, 3 | 2, 1, 7 | 2, 2, 41 | 2, 3, 69 | 3, 2, 22 | 5, 6, 24 | 5, 9, 13 | *Adel.* 2, 2, 39 | 3, 3, 78 | 4, 5, 55 *Phor.* 1, 2, 3 | 2, 3, 18 | 3, 1, 10 | 3, 2, 24 | 3, 3, 31 *Hec.* 2, 2, 30 | 5, 4, 25
 nuntiant *Hec.* 3, 5, 19
 nuntiare *Hec.* 5, 4, 7
 nuntias *Heaut.* 1, 2, 9 *Hec.* 4, 4, 20
 nuntiaſti *Heaut.* 5, 1, 18
 nuntiaſtin' *Heaut.* 5, 1, 11
 nuntiatum *Phor.* 5, 7, 13
 nunties *Eun.* 2, 3, 45 *Hec.* 5, 4, 4
 nuntiet *Phor.* 1, 3, 26
 nuncine *And.* 4, 1, 60
 nuatio *Heaut.* 1, 2, 2 *Phor.* 1, 4, 16
 nuntium *Heaut.* 3, 1, 18
 nuper *Eun.* *Pro.* 9 | 1, 2, 51 *Heaut.* 3, 3, 37 *Adel.* 1, 2, 70 | 4, 5, 37 | 4, 7, 33 *Hec.* 4, 1, 19, 23 | 4, 4, 34
 nupera *Heaut.* 1, 1, 1
 nupram *Phor.* 1, 5, 74 | 5, 3, 34
 nuptiæ *And.* 1, 1, 20, 34, 76 | 2, 1, 28 | 2, 2, 11 | 3, 2, 36 | 3, 3, 10 | 3, 4, 8 | 4, 1, 32 *Heaut.* 4, 1, 22 *Adel.* 4, 7, 17 *Hec.* 1, 2, 26, 110 | 5, 1, 3
 nuptiarum *And.* 1, 5, 26 | 5, 1, 17 *Heaut.* 4, 3, 35
 nuptias *And.* *Per.* 6, 10 | 1, 1, 130, 141 | 1, 2, 2 | 2, 1, 32 | 2, 2, 4 | 2, 3, 4 | 3, 2, 34, 40, 48 | 3, 3, 45 | 3, 4, 10, 23 | 3, 5, 14 | 4, 1, 43 | 4, 2, 7, 28 | 4, 5, 1, 28 *Heaut.* 4, 5, 29 | 5, 1, 11, 12 | 5, 7, 1 *Phor.* 1, 5, 28 | 4, 3, 61 | 5, 1, 6 *Hec.* 1, 2, 72
 nuptiis *And.* 1, 1, 75 | 1, 2, 25 | 1, 3, 2, 7, 65 | 2, 1, 13 | 2, 2, 29 | 2, 5, 2 | 5, 4, 10, 13 *Adel.* 4, 7, 38 *Phor.* 2, 3, 2 | 3, 3, 10 *Hec.* 1, 2, 51 | 4, 4, 92 | 5, 3, 37, 40
 nuptiis veris *Phor.* 4, 4, 20
 nuptum *And.* 2, 1, 1 | 3, 2, 47 *Phor.* 4, 5, 8 *Hec.* 4, 1, 13
 nusquam *And.* 4, 4, 4 *Eun.* 4, 3, 17 *Heaut.* 2, 3, 38 *Adel.* 2, 2, 19, 38 | 4, 2, 1 *Phor.* *Pro.* 6
 nutritem *Eun.* 4, 7, 38 | 5, 2, 53 *Phor.* 5, 1, 9 *Hec.* 4, 4, 104 | 5, 2, 4
 nutriti *Eun.* 5, 3, 5
 nutrix *Eun.* 5, 3, 4 *Heaut.* 4, 1, 4 *Adel.* 3, 1, 1
 O.
 O Bdo *Eun.* 3, 5, 55
 obdit *Heaut.* 2, 3, 37
 obesse *Heaut.* 5, 2, 2
 obſirma *Heaut.* 5, 5, 8
 obſirmare *Eun.* 2, 1, 11 *Hec.* 3, 5, 4
 obganniat *Phor.* 5, 8, 41
 objectum *Phor.* 3, 2, 18 | 5, 2, 4
 objectus *Hec.* 3, 1, 6
 obſuit *Hec.* 3, 5, 13
 obijci *Adel.* 4, 4, 1
 L12 obji-

I N D E X

- obliuere *Heaut.* 1, 2, 11
 obliuere *And.* 1, 3, 18
Heaut. 2, 3, 30 *Phor.* 5, 8, 30
 obliuere *Hec.* 5, 4, 19
 obliuere *Phor.* 5, 8, 53
 obliuere *And.* 1, 1, 127, 131
 obliuere *And.* 1, 1, 111, 123
 obliuere *And.* 1, 1, 115
 obliuere *Hec.* 3, 1, 1
 obliuere *Adel.* 3, 1, 9
Hec. 3, 3, 22
 obliuere *Adel.* 2, 4, 20
 obliuere *Hec.* 1, 2, 9
 obliuere *Phor.* 2, 2, 87, 88
 obliuere *Hec.* 1, 2, 10
 obliuere *Eun.* 1, 2, 115
 obliuere *And.* 1, 1, 24
 obliuere *And.* 5, 1, 22
Eun. 2, 3, 22 *Heaut.* 4, 8, 7
 obliuere *And.* 1, 5, 22
 obliuere *And.* 2, 5, 10
 obliuere *And.* 1, 1, 134
 obliuere *Hec.* 3, 1, 22
 obliuere *Adel.* 4, 2, 8
 obliuere *And.* 2, 2, 32
 obliuere *Heaut.* 4, 3, 2
 obliuere *Eun.* 3, 5, 53
 obliuere *Heaut.* 4, 8, 28
 obliuere *And.* *Prol.* 21
 obliuere *And.* 3, 3, 11
 obliuere *Hec.* 3, 3, 27
 obliuere *Heaut.* 4, 4, 3
Adel. 2, 3, 26
 obliuere *Eun.* 2, 2, 30
 obliuere *Adel.* 3, 2, 36
 obliuere *And.* 2, 3, 28
 obliuere *Eun.* 1, 1, 4
 obliuere *And.* 1, 4, 5
 2, 1, 26 | 2, 2, 14 | 3, 1, 15 | 4, 3, 6 | 4, 4, 4 | 4, 5, 42, 46 | 4, 6, 5 | 5, 1, 5, 20 | 5, 3, 28 | 5, 4, 53
Eun. 1, 2, 15 | 3, 1, 3 | 3, 13, 4, 38 | 3, 5, 14 | 4, 3, 13, 21 | 4, 4, 2, 9, 12, 18, 47 | 4, 6, 18 | 5, 1, 10, 18 | 5, 2, 48, 57, 60, 66 | 5, 5, 21 | 5, 7, 5 | 5, 9, 19, 24, 58
Heaut. 2, 3, 26, 50, 61, 98 | 3, 1, 23 | 3, 4, 23 | 4, 1, 51 | 4, 3, 6 | 5, 3, 12 | 5, 4, 26 | 5, 5, 4, 5
Adel. 2, 1, 1, 3, 4, 17 | 3, 1, 113, 2, 11, 27 | 3, 4, 41 | 4, 2, 11 | 4, 5, 21, 27, 45, 63
Phor. 1, 2, 61 | 1, 4, 20, 32 | 1, 5, 3, 1, 9 | 1, 3, 2, 113, 3, 20 | 1, 5, 1, 14, 28 | 1, 5, 3, 20 | 1, 5, 7
Hec. 5, 1, 5, 8, 1, 7
Hec. 3, 1, 38 | 4, 1, 23, 48 | 4, 2, 24, 26 | 5, 3, 27
 obliuere *Adel.* 5, 9, 32
 obliuere *Heaut.* 4, 6, 23
 obliuere *Hec.* 4, 4, 66, 68
 obliuere *Heaut.* 5, 4, 13
 obliuere *And.* 1, 1, 136
 obliuere *Adel.* 5, 4, 26
 obliuere *Heaut.* 2, 3, 8
Hec. 3, 5, 9
 obliuere *Hec.* 2, 2, 5
 obliuere *Hec.* 1, 2, 47
 obliuere *And.* 1, 1, 32 | 5, 1, 7
Heaut. 3, 1, 10 | 3, 3, 17
Phor. 1, 2, 29
Hec. 3, 4, 34
 obliuere *And.* 1, 1, 41
 obliuere *Adel.* 5, 9, 5
 obliuere *Eun.* 4, 6, 25
 obliuere *And.* 1, 1, 56
 obliuere *And.* 2, 5, 2
 obliuere *Adel.* *Prol.* 2
 obliuere *And.* 1, 1, 142
 obliuere *Adel.* 4, 6, 6
 obliuere *Hec.* 5, 1, 9
 obliuere *And.* 1, 1, 133
 obliuere *Heaut.* 2, 3, 52
 obliuere *Eun.* 2, 2, 5
 obliuere *Adel.* 5, 9, 7
 obliuere *Adel.* 1, 2, 37
 obliuere *And.* 2, 2, 23
 obliuere *Adel.* 2, 4, 22
 obliuere *And.* 5, 4, 42
 obliuere *And.* 1, 1, 76
Eun. 3, 2, 70
Heaut. 3, 1, 92
 obliuere *Hec.* 4, 2, 11, 20
 obliuere *And.* 1, 5, 64 | 3, 2, 35
Adel. 3, 2, 55 | 4, 4, 9, 11 | 5, 1, 5
 obliuere *Adel.* 1, 2, 57
 obliuere *And.* 1, 5, 9
 obliuere *And.* 1, 5, 22
 obliuere *Phor.* 5, 4, 2
 obliuere *Adel.* 1, 2, 33
 obliuere *Adel.* 4, 4, 3
 obliuere *Phor.* 1, 5, 54
 obliuere *Heaut.* 3, 3, 33
 obliuere *Hec.* 3, 5, 62
 obliuere *Adel.* 4, 5, 71
 obliuere *Adel.* 3, 3, 80
 obliuere *And.* 1, 5, 56
 obliuere *Eun.* 5, 1, 4
 obliuere *Heaut.* 5, 1, 85
 obliuere *Phor.* 5, 4, 1
 obliuere *Adel.* 5, 3, 26, 28
 obliuere *And.* 4, 5, 22
Hec. 5, 4, 18, 20
 obliuere *And.* 5, 6, 2, 3
Phor. 4, 1, 10
 obliuere *And.* 3, 5, 2
Heaut. 4, 3, 5
 obliuere *Phor.* 1, 5, 9
 obliuere *Hec.* 4, 2, 3
 obliuere *And.* 1, 5, 15
 obliuere *Hec.* 3, 1, 16
 obliuere *Adel.* 3, 2, 10
Hec. 3, 3, 10
 obliuere *Hec.* 5, 3, 18
 obliuere *Adel.* 3, 2, 24
 obliuere *Hec.* *Per.* 2 | 3, 3, 26
 obliuere *Eun.* 3, 5, 6
 obliuere *Heaut.* 5, 1, 6
 obliuere *And.* 5, 4, 24
 obliuere *And.* 3, 2, 52
Eun. 2, 2, 25 | 2, 3, 34 | 5, 2, 4
Heaut. 2, 3, 8, 99
Adel. 2, 13, 24
Phor. 1, 2, 11, 4, 19 | 1, 23 | 14, 1, 12
Hec. 2, 24
 obliuere *And.* 3, 4, 11
 obliuere *Heaut.* 2, 2, 4
 obliuere *Eun.* 3, 5, 56
 obliuere *et eludendi summa* *Phor.* 5, 46
 obliuere *Eun.* 1, 45
 obliuere *Adel.* 2, 52
 obliuere *Eun.* 2, 3, 7
 obliuere *Eun.* 4, 2, 8
 obliuere *Adel.* 3, 2, 22
Eun. *Prol.* 22
 obliuere *Heaut.* 1, 36
 obliuere *And.* 3, 4, 10
Eun. 2, 3, 11
 4, 39 | 5, 1, 11 | 6, 23
Heaut. 5, 35
Adel. 2, 4, 3
Phor. 1, 4, 21 | 3, 36
Hec. 4, 4, 18
 obliuere *Adel.* 4, 2, 59
 4, 7, 23
 obliuere *Eun.* 5, 2, 22
Phor. 5, 2, 22
 1, 2, 93
 obliuere *Phor.* 4, 3, 6
 obliuere *And.* 1, 1, 8
Eun. 4, 1, 8
 2, 3, 78
Hec. 41
 obliuere *Adel.* 4, 43 | 3, 1, 2
 obliuere *Heaut.* 4, 27
 obliuere *And.* 4, 4, 3
Eun. 5, 2, 17 | 5, 61 | 5, 3, 3
 4, 7, 4 | 4, 8, 3
Phor. 3, 3, 29
 obliuere *Eun.* 4, 14
 obliuere *And.* 3, 3, 3

V O C A B U L O R U M.

accepti <i>And.</i> 3, 2, 24	offendisse <i>Eun.</i> 4, 4, 6	oneris <i>And.</i> 5, 3, 26	opinionem <i>Hec.</i> 5, 1, 36
oculi <i>Eun.</i> 4, 6, 2 <i>Phor.</i> 5, 1, 8	offerant <i>Adel.</i> 5, 9, 2	<i>Phor.</i> 3, 3, 28	opinionem amoram
oculis <i>And.</i> 3, 1, 11	offerre <i>Hec.</i> 5, 1, 14	onero <i>Phor.</i> 5, 6, 4	<i>And.</i> 3, 2, 30
<i>Eun.</i> 4, 4, 10 <i>Heaut.</i> 3, 1, 82 3, 3, 13	offers <i>Hec.</i> 5, 3, 10	onus <i>Phor.</i> 1, 2, 44	opiniones <i>Heaut.</i> 2, 2, 3
<i>Adel.</i> 2, 1, 16 3, 2, 31 4, 5, 35 <i>Phor.</i> 3, 3, 15	<i>And.</i> 4, 2, 3	ope <i>Phor.</i> 5, 6, 2	opinor <i>And.</i> 1, 2, 81
<i>Hec.</i> 3, 3, 31	officia <i>And.</i> 1, 1, 87	opem <i>Adel.</i> 3, 4, 41	2, 2, 30 <i>bis</i> 3, 3, 13 5, 4, 27 <i>Eun.</i> 3, 5, 15 5, 1, 13 5, 9, 14 <i>Heaut.</i> 2, 3, 46 4, 2, 11 <i>Adel.</i> 4, 5, 14 5, 7, 22
3 5, 4, 23	<i>Heaut.</i> 1, 1, 14 <i>Adel.</i> 5, 9, 9	opem fer <i>And.</i> 3, 1, 15	<i>Phor.</i> 2, 1, 6 2, 2, 8 3, 3, 22 4, 2, 13 4, 3, 10 <i>Hec.</i> 1, 2, 20 4, 2, 22 5, 2, 6 5, 4, 5
oculos <i>Eun.</i> 4, 1, 9 4, 5, 14 7, 24 <i>Heaut.</i> 5, 4, 18 2, 1, 16 3, 2, 20 4, 5, 67 5, 7, 5 <i>Phor.</i> 1, 2, 35	officio <i>Adel.</i> 4, 3, 12	opera <i>And.</i> 2, 2, 33 4, 2, 6 4, 4, 17	opis <i>Heaut.</i> 3, 3, 31
oculosa <i>And.</i> 3, 3, 14	<i>Phor.</i> 4, 5, 10	<i>Eun.</i> 5, 2, 2 <i>Adel.</i> 20 2, 3, 88 4, 1, 14 4, 5, 60	<i>Phor.</i> 3, 3, 20
ocululari <i>Hec.</i> 5, 4, 29	officium <i>And.</i> 1, 5, 11	<i>Phor. Per.</i> 8 <i>Prol.</i> 10 2, 2, 16, 18 3, 30 4, 4, 41 3, 3 <i>Hec.</i> 2, 1, 31 5, 2, 32 5, 3, 20	opitulara <i>Phor.</i> 5, 3, 3
oculte <i>Adel.</i> 3, 2, 30	offirma v. obfirmare	operæ <i>And.</i> 1, 3, 12	opitulator <i>And.</i> 1, 3, 5
oculto <i>Eun.</i> 4, 7, 17	offirmare v. obfirmare	<i>Eun.</i> 2, 2, 60	oporteat <i>And.</i> 3, 3, 12
oculum <i>Phor.</i> 5, 7, 96	oganiat v. obganiat	operæ tuæ <i>Heaut.</i> 1, 1, 21	<i>Adel. Prol.</i> 5 <i>Hec.</i> 2, 2, 31
oculus <i>Eun.</i> 1, 1, 23	oh <i>And.</i> 3, 5, 12 <i>Eun.</i> 4, 4, 2 <i>Heaut.</i> 5, 3, 8	operam <i>And. Prol.</i> 5 1, 1, 130 1, 5, 81	oportebat <i>Heaut.</i> 3, 2, 25
occuparat <i>Hec. Prol.</i> 5	8 <i>Adel.</i> 3, 3, 55 5, 7, 6 <i>Phor.</i> 1, 2, 20 1, 5, 56 5, 6, 18 5, 7, 57	1, 1, 127 <i>Eun. Prol.</i> 44 1, 1, 18 2, 3, 69 <i>Heaut.</i> 1, 1, 38 3, 1, 88, 95, 102 4, 3, 15 5, 1, 37	oportere <i>Adel.</i> 4, 6, 25
occupato <i>And.</i> 5, 1, 10	ohc <i>And.</i> 3, 5, 10 <i>Heaut.</i> 5, 1, 6 <i>Adel.</i> 4, 7, 5 5, 4, 7 <i>Phor.</i> 3, 2, 30 5, 8, 17	<i>Adel.</i> 1, 2, 15 4, 1, 26 5, 8, 10 <i>Phor.</i> 30 1, 2, 12, 37 1, 4, 32 5, 1, 33 <i>Hec. Prol.</i> 25 3, 36, 48 4, 1, 38 5, 3, 1	oportet <i>And.</i> 4, 5, 47
occupatus <i>Phor.</i> 3, 2, 17	oho <i>Adel.</i> 4, 7, 8	operas <i>Phor.</i> 1, 5, 37	<i>Eun.</i> 1, 1, 35 <i>Heaut.</i> 1, 1, 117 3, 2, 35 3, 3, 1 <i>Adel.</i> 3, 4, 59 4, 7, 14 5, 8, 32 <i>Phor.</i> 1, 4, 45, 46 1, 5, 12 2, 2, 52 3, 2, 42 5, 6, 11 <i>Hec.</i> 3, 4, 35 5, 2, 9
occurrunt <i>And.</i> 3, 2, 31	oi <i>Phor.</i> 4, 3, 59	opere <i>Eun.</i> 3, 3, 27	oportuit <i>And.</i> 1, 5, 4, 5 <i>Eun.</i> 5, 7, 11 <i>Heaut.</i> 1, 2, 45 2, 3, 9 4, 1, 22 <i>Adel.</i> 2, 2, 6 4, 5, 38 <i>Phor.</i> 1, 2, 20
oderit <i>Eun.</i> 5, 4, 11	olera <i>And.</i> 2, 2, 32	opere <i>Heaut.</i> 4, 1, 13 <i>Phor.</i> 5, 1, 33	opperiamur <i>Eun.</i> 5, 2, 56
<i>Hec.</i> 4, 1, 18	olfecissim <i>Adel.</i> 3, 3, 44	opere faciundo <i>Heaut.</i> 1, 1, 21	opperiar <i>And.</i> 1, 4, 8
oderint <i>Adel.</i> 4, 5, 67	oler <i>Adel.</i> 1, 2, 37	opere rustico <i>Heaut.</i> 1, 1, 90	<i>Adel.</i> 3, 3, 92
oderunt <i>Hec.</i> 2, 1, 4	omine <i>And.</i> 1, 7, 29	operibere <i>Heaut.</i> 4, 7, 5	opperire <i>And.</i> 3, 2, 42
odi <i>Adel.</i> 4, 1, 7	omissiones <i>Adel.</i> 5, 3, 45	operibor <i>Heaut.</i> 4, 1, 6	opperiri <i>Phor.</i> 4, 2, 9
odio <i>Phor.</i> 5, 6, 9 5, 8, 27 <i>Hec.</i> 1, 2, 48, 59 3, 2, 8	omisso <i>Heaut.</i> 5, 2, 9	opeririere <i>Adel.</i> 2, 1, 28	oppido <i>And.</i> 2, 2, 5 2, 3, 8 4, 2, 2
odiola <i>Eun.</i> 4, 6, 16	omitam <i>Heaut.</i> 3, 1, 48	operire <i>And.</i> 4, 2, 31	<i>Heaut.</i> 4, 3, 26 4, 12 <i>Phor.</i> 2, 1, 31
<i>Hec.</i> 4, 3, 13	omitte <i>Eun.</i> 4, 6, 27 5, 5, 19 <i>Adel.</i> 2, 4, 3 4, 7, 36 <i>Phor.</i> 3, 2, 1 5, 6, 21	operiri <i>Phor.</i> 1, 2, 40	5, 1, 36 5, 7, 12 <i>Hec.</i> 2, 1, 41
odiose <i>Adel.</i> 4, 2, 48	omitto <i>Heaut.</i> 4, 1, 24	operiri <i>Eun.</i> 5, 2, 51	oppidum <i>Adel.</i> 4, 6, 3
odiosi <i>Phor.</i> 5, 9, 44	<i>Adel.</i> 1, 2, 7 2, 2, 24 2, 4, 4	operis <i>Heaut.</i> 1, 1, 20	oppignerare <i>Heaut.</i> 4, 5, 46
odiosum <i>Hec.</i> 3, 4, 10	omittis <i>Adel.</i> 5, 8, 19	<i>Adel.</i> 4, 1, 2	optume <i>And.</i> 2, 1, 3 3, 4, 14 4, 5, 22
odisse <i>Eun. Prol.</i> 40	ommutuit v. obmutuit	opertus <i>Phor.</i> 3, 2, 29	<i>Eun.</i> 1, 2, 21, 23 5, 2, 66 <i>Heaut.</i> 4, 2, 10 4, 2
<i>Hec.</i> 1, 2, 104 2, 1, 38	omne, &c. passim	operuere <i>Heaut.</i> 5, 1, 33	
odiffer <i>Hec.</i> 2, 1, 24	omnino <i>And.</i> 3, 2, 43 <i>Adel.</i> 5, 9, 33	operuit <i>Phor.</i> 5, 3, 33	
odium <i>And. Prol.</i> 41 5, 3, 39 <i>Eun.</i> 5, 6, 2 <i>Adel.</i> 5, 4, 17 <i>Hec.</i> 4, 2, 4	omnino <i>And.</i> 3, 2, 43 <i>Adel.</i> 5, 9, 33	opes <i>Adel.</i> 3, 2, 33	
Oedipus <i>And.</i> 1, 2, 23	<i>Hec.</i> 2, 1, 17 4, 4, 92	<i>Phor.</i> 3, 1, 6	
offendam <i>Hec.</i> 3, 1, 45	Omphale <i>Eun.</i> 5, 8, 3	opinantes <i>And.</i> 1, 2, 5	
offendero <i>Eun.</i> 5, 9, 34	ontra <i>Hec.</i> 3, 2, 24	opinanti <i>Heaut.</i> 1, 2, 11 <i>Hec.</i> 3, 3, 2	
offendi <i>Phor.</i> 5, 1, 31	onerare <i>And.</i> 5, 1, 8		
<i>Heaut.</i> 2, 3, 124	onerastis <i>Phor.</i> 5, 6, 2		
offendimus <i>Heaut.</i> 2, 3, 44	oneratas <i>Heaut.</i> 3, 1, 43		

I N D E X

- 10 14, 3, 44 14, 5,
 9 15, 5, 2 Adel. 5, 5,
 3 15, 9, 26 Phor. 1,
 3, 1 Hec. 2, 2, 4
 opplet Heaut. 2, 3,
 65
 opportune And. 2, 2,
 8 13, 4, 11 Eunn. 5,
 9, 17 Heaut. 1, 2,
 4 Adel. 1, 2, 1 13,
 2, 24 Hec. 4, 4, 4 1
 5, 3, 10, 74
 opportunus Eunn. 5, 9,
 47
 opprimat And. 1, 3,
 22
 opprime Phor. 5, 7,
 93
 oppressionem Adel. 2,
 2, 30
 oppressit Hec. Prol. 30
 Adel. 2, 2, 21
 oppressisset Adel. 4, 1,
 9
 opprimi And. 1, 2, 10
 optabam Heaut. 4, 5,
 10
 optabamus Hec. 4, 4,
 29
 optabit Heaut. 4, 5, 8
 optandaque Phor. 1, 3,
 12
 optande Phor. 3, 2, 30
 optant Adel. 5, 4, 20
 optare Hec. 3, 5, 14
 Phor. 5, 1, 31
 optata Heaut. 3, 3, 50
 Adel. 5, 9, 21
 optatam Eunn. 3, 5, 57
 optato advenis And.
 3, 3, 1
 optatum Eunn. 5, 9, 27
 optavit And. 4, 6, 2
 optem And. 5, 5, 6
 opticer v. obticer
 opticisti v. obticisti
 optigisse v. obtigisse
 optimam Phor. 1, 4,
 49
 optime Hec. 4, 2, 22
 optines v. obrines
 optima And. 5, 4, 47
 Adel. 2, 1, 7
 optumae adolescenti
 And. 3, 2, 8
 optumam Heaut. 4, 2,
 10 Adel. 5, 9, 17
 optume offers And. 4,
 2, 3
 optimum And. 3, 1, 8
 Phor. 2, 2, 20
 optumest Adel. 3, 3,
 48 Hec. 5, 4, 31
 opus And. 1, 1, 5, 72,
 138 12, 1, 37 12,
 5, 13 13, 2, 10 14,
 1, 13, 14 14, 4, 1,
 7, 17 14, 5, 1 Eunn.
 2, 1, 14, 17, 36 1
 3, 2, 26 14, 6, 32
 Heaut. 1, 1, 28, 119 1
 1, 2, 12 13, 2, 47 1
 3, 3, 17, 51, 52 14,
 8, 14 15, 1, 20,
 68 Adel. 2, 3, 1 1
 3, 2, 37, 44, 56 1
 4, 2, 35 14, 3, 10, 1
 4, 4, 16 14, 5, 72 1
 4, 7, 22 15, 9, 39
 Phor. 1, 4, 27, 50 1
 1, 5, 20 12, 2, 93 1
 3, 3, 5, 24, 26, 27,
 30 14, 2, 3, 49, 61 1
 4, 3, 61, 76 14, 5,
 4 15, 1, 37 15, 7,
 92 15, 8, 14 Hec. 1,
 2, 29 13, 3, 9 13,
 4, 17 14, 3, 2 14, 4,
 43, 76 15, 2, 42 15,
 4, 25
 opus est And. 2, 6, 15 1
 3, 2, 42 14, 1, 13,
 14, 58 14, 2, 21,
 32
 opu'st Eunn. 4, 2, 4 14,
 6, 20 15, 9, 53
 Phor. 1, 2, 25, 50 1
 4, 5, 3 15, 8, 14
 ora Eunn. 4, 4, 47
 orabam Hec. 3, 5, 48
 orabat Eunn. 3, 3, 27
 orabo And. 2, 1, 12 1
 3, 2, 74
 orandi And. 5, 1, 2
 orando And. 2, 3, 12
 Heaut. 2, 3, 89
 orans Adel. 2, 3, 26
 orante Eunn. 5, 5, 14
 orantem Heaut. 2, 3,
 125
 orare And. 1, 2, 41 1
 3, 5, 22 14, 1, 73 1
 4, 2, 4 15, 4, 1
 Phor. Prol. 8 11, 5,
 26 Hec. 5, 3, 11
 orat Heaut. 3, 3, 44
 Phor. 3, 2, 30 15, 9,
 4, 6 Hec. 3, 3, 25 1
 4, 1, 60
 oras And. 2, 2, 36
 oratio And. 1, 1, 114 1
 1, 5, 16 Heaut. Prol.
 5, 27 12, 4, 4 14, 1,
 2 15, 3, 7 Adel. 5,
 3, 19 Phor. 1, 4, 47 1
 4, 3, 44
 oratio impudentissima
 And. 4, 1, 10
 oratio pura Heaut. Prol. ortum And. 3, 2, 9
 Eunn. 2, 2, 10 15, 5,
 24 Adel. 3, 3, 89 1
 4, 3, 2 15, 3, 11 Hec.
 3, 2, 161
 orationem And. 2, 4,
 4 Heaut. Prol. 15 os
 Phor. 5, 2, 18 Hec.
 3, 3, 21
 orationi And. 4, 3, 21
 Hec. 1, 2, 21
 orator Hec. Prol. 9
 oratorem Heaut. Prol. oscitantes Adel. 1, 2,
 10
 oratos Heaut. Prol. 26 osculari Heaut. 5, 1,
 27
 oravi Hec. 4, 4, 64
 oravit Hec. 3, 4, 31
 orbæ Phor. 1, 2, 75
 orbam And. 1, 3, 19
 orba'st Adel. 4, 5, 16
 orco Hec. 5, 4, 12, 35
 ordine Eunn. 4, 5, 48
 Adel. 3, 2, 52 13,
 3, 11 13, 5, 3 Phor.
 4, 1, 14
 ordinis Eunn. 2, 2, 3
 ore And. 1, 1, 96
 Heaut. 3, 3, 11 14,
 3, 22 15, 5, 18 Adel.
 1, 2, 13 Phor. 4, 3,
 20 15, 7, 24 15, 8,
 53
 orems Hec. 4, 4, 95
 ores And. 5, 1, 7 Eunn.
 3, 2, 49
 oret Adel. 5, 8, 18
 Phor. 1, 2, 91
 oris Eunn. 2, 3, 24 Phor.
 1, 5, 78
 oritur Hec. 2, 1, 26
 orna Eunn. 2, 3, 83
 ornamentis Heaut. 4,
 7, 9
 ornantur Heaut. 2, 3, 47
 ornarat Eunn. 4, 4, 6
 ornatam Heaut. 2, 3, 47
 ornati And. 2, 2, 28
 Eunn. 2, 2, 6
 ornatissime Phor. 5, 6,
 13
 ornato Eunn. 2, 1, 8
 ornatu Eunn. Per. 9
 Hec. Prol. 9
 ornatus Adel. 2, 1, 22
 Eunn. 3, 4, 8
 oro And. 1, 2, 19 11,
 5, 54 13, 3, 6, 16,
 24 13, 4, 13, 16 1
 5, 1, 4, 15 Eunn. 5, 2,
 46 15, 9, 54 Heaut.
 3, 1, 84 14, 1, 10
 Adel. 2, 2, 46 Phor.
 5, 8, 31 Hec. 3, 2, 3
 orta Adel. 2, 1, 35 Hec.
 3, 1, 18
 otiose Adel. 2, 1, 2
 Heaut.

V O C A B U L O R U M.

- Heaut.* 2, 3, 101
riofus Phor. 1, 2, 37
riofus And. 5, 2, 1
riofus Phor. 2, 1, 26
rium Eunn. 2, 2, 34
Adel. 1, 1, 17 | 3, 3,
65 Phor. Prol. 7 | 5,
5, 3 Hec. Prol. 43
riofus And. 2, 3, 24
Eunn. 5, 3, 10 *Heaut.*
3, 1, 102 Adel. 2, 4,
15 | 4, 1, 17
vem Eunn. 5, 1, 16
Adel. 4, 1, 18
- P.
- Dace Eunn.* 1, 5, 8
pacem Heaut. 5, 5, 2
Adel. 5, 3, 13
Eunn. 3, 1, 30 | 3, 2,
*13 | 3, 4, 37 | 4, 4,
 48 | 5, 4, 17 | 5, 9,
 53 Heaut.* 3, 1, 66 |
3, 2, 73 | 4, 3, 35 |
4, 4, 13 Adel. 3, 2,
*43 | 3, 3, 2 | 4, 7,
 14 | 5, 3, 58 Phor.*
*1, 5, 12, 17 | 3, 2,
 22 | 4, 1, 3, 14 | 5,
 3, 10, 35 | 5, 7, 59
 Hec.* 2, 1, 19 | 3, 4,
*3 | 1, 3, 5, 24, 29 | 4,
 1, 3 | 4, 4, 6 | 5, 4,
 35*
pedagogus Phor. 1, 2,
94
pone Adel. 2, 4, 8
Phor. 5, 3, 14 | 5, 6,
30 Hec. 5, 3, 20
peniter Heaut. 1, 1, 20
penuria Adel. 3, 3, 89
alam Heaut. 4, 1, 27 |
4, 3, 45 | 5, 2, 4 |
Adel. 3, 2, 30, 40 |
4, 4, 15 Phor. 1, 3,
17 Hec. 1, 2, 30 | 4,
4, 91
alam'st Eunn. 1, 2, 24
alestra Eunn. 3, 2, 24
Phor. 3, 1, 20
allio Phor. 5, 6, 4,
23
allium Eunn. 4, 6, 32
alma Heaut. 4, 3, 31
almam Phor. Prol. 17
almarium Eunn. 5, 4,
8
Pamphila Adel. 4, 4,
10
Pamphilam Eunn. 2, 1,
*49 | 3, 1, 51 | 4, 1,
 10 | 4, 6, 26 | 5, 1,
 10 | 5, 9, 6 Phor.* 1,
- 5, 80 | 3, 2, 25, 32*
Pamphile And. 1, 5,
*19, 82, 57 | 2, 1,
 18, 21, 25 | 2, 2,
 7 | 2, 3, 6 | 2, 4, 6 |
 2, 5, 20 | 3, 2, 37 |
 5, 2, 30 | 5, 3, 11 |
 5, 4, 31 | 5, 6, 1
Hec. 3, 1, 10 | 3, 3,
*22, 29, 35 | 3, 5, 6,
 32, 34, 54 | 4, 2, 9,
 26 | 4, 3, 7, 15 | 4,
 4, 13, 28, 42, 49 |
 5, 1, 17 | 5, 3, 26 |
 5, 4, 15, 22, 24
Pamphili And. 4, 5,
26 bis Hec. 1, 2, 2,
77 | 3, 2, 6
Pamphilo And. Per.
*12 | 1, 1, 139 | 2,
 1, 1 | 2, 5, 18 | 3,
 2, 6, 17 Hec.* 1, 2,
*50 | 2, 2, 27 | 5, 2,
 8 | 5, 3, 18*
Pamphilum And. 1, 1,
*63, 118 | 1, 3, 4,
 22 | 1, 4, 7 | 2, 1,
 10 | 2, 2, 1 | 2, 5,
 1 | 4, 2, 2 | 4, 3, 2
Hec. 1, 2, 98 | 3, 4,
*14 | 4, 1, 60 | 5, 1,
 26 | 5, 2, 30 | 5, 3,
 6, 10*
Pamphilus And. Per.
*2, 8 | 1, 1, 61 | 3, 1,
 4 | 5, 2, 10 | 5, 5,
 1 Hec. Per.* 1, 7,
*12 | 1, 1, 3 | 1, 2,
 40 | 3, 2, 11*
panem Eunn. 5, 4, 17
pannis Eunn. 2, 1, 5
pannis obfita Heaut. 2,
3, 53
papæ Eunn. 2, 2, 48 |
2, 3, 24 | 3, 1, 26
par Eunn. 3, 1, 54 *A-*
del. 1, 1, 48 *Phor.*
1, 3, 3 | 1, 4, 35 |
5, 7, 15 Hec. 1, 2,
*95 | 4, 4, 46 | 5, 1,
 13 | 5, 4, 27*
par And. 1, 5, 19 | 3,
2, 42 | Phor. 5, 7,
64 Hec. 4, 4, 104
parare Adel. 1, 1, 14
Phor. 5, 5, 2
pararet Eunn. 3, 2, 35
parari Adel. 2, 4, 21
pararis Heaut. 5, 2, 23
paras Hec. 3, 1, 13
parasitaster Adel. 5, 2,
4
parasiti Eunn. 1, 2, 26 |
2, 2, 33 Phor. Per. 8***
- parasito Phor. Per.* 10
parasitum Eunn. Prol. 38
parasitus Eunn. Prol. 30 |
38 Phor. Prol. 28 |
1, 2, 72
parasti Eunn. 2, 2, 9
parat Phor. Prol. 3 | 1,
4, 14
parata And. 1, 1, 5
Eunn. 3, 2, 47 *Adel.*
5, 3, 1
parata verba Heaut. 2,
3, 115
parata Adel. 5, 3, 6
paratas And. 2, 2, 4
Hec. 1, 2, 51
parate Phor. 1, 2, 83
paratum And. 2, 1, 16 |
4, 3, 4 Eunn. 3, 5,
60 Heaut. 4, 4, 15
Phor. 5, 7, 14
paratus And. 5, 4, 6
Heaut. 3, 1, 85 *Phor.*
2, 2, 80
parati Eunn. 3, 4, 4
parato And. 3, 2, 42
paravi And. 4, 5, 2
paravit Adel. 3, 4, 31
parce And. 1, 1, 47,
112, Adel. 1, 1, 20 |
5, 3, 27 Phor. 5, 3,
10
parcens Heaut. 1, 2, 87
Hec. 2, 1, 29
parcum Adel. 1, 2, 15
parcunt Heaut. Prol. 44
parcus Adel. 5, 4, 12
parem Eunn. 4, 4, 51
parens Phor. 2, 2, 10 |
3, 2, 11
parente Hec. 3, 5, 32
parentem Heaut. 1, 2,
27
parentes And. 4, 6, 2 |
5, 6, 5 Heaut. 5, 4,
4, 16 Adel. 1, 1, 6
parenti Hec. 3, 4, 34
parentis Heaut. 1, 2,
19 | 5, 4, 12
parentum Heaut. 1, 2,
29
parentur Adel. 4, 5, 72
parere And. 3, 1, 14 |
4, 6, 2 Adel. 5, 8,
8 Hec. 4, 1, 74
parerem Eunn. 5, 2, 32
Heaut. 4, 1, 14
pareret Heaut. 5, 3, 19
pares And. 1, 1, 39
paret Heaut. 5, 1, 75
Hec. 1, 1, 11
pari Eunn. 5, 1, 54 *Phor.*
1, 4, 35
- parit Hec.* 3, 3, 54
pariundi And. 1, 4, 6
pariundo And. 4, 5, 32
pariter Eunn. 1, 2, 12
Heaut. 1, 1, 80 *Adel.*
5, 8, 34 | 5, 3, 3
Parmeno Eunn. Per. 9 |
1, 2, 3, 19 bis 29 |
*2, 1, 15 | 2, 2, 8,
 46, 55 | 2, 3, 14,
 36, 57, 68, 75 | 3,
 5, 22 | 4, 4, 32, 72 |
 5, 4, 3 | 5, 5, 22 | 5,
 6, 4, 5 | 5, 9, 4, 20 |
Adel. 2, 1, 4 *Hec.* 1,
*2, 7, 8, 28, 34, 56,
 58, 74 | 3, 1, 21,
 34, 40 | 3, 2, 5, 24 |
 3, 3, 49 | 3, 4, 2 |
 5, 3, 16 | 5, 4, 1,
 38, 39*
Parmenone Eunn. 4, 4, 31
Parmenonem Eunn. 1,
1, 36, 39 | 2, 5, 2 |
3, 3, 9 | 5, 5, 5, 2
Parmenonis 4, 4, 51
paro And. 1, 1, 5 *Eunn.*
2, 2, 18, 22 Heaut.
5, 2, 49
pars Eunn. 1, 2, 12
Heaut. Prol. 1, 42
parfi Hec. 3, 1, 2
parfimonia Heaut. 3, 1,
32
partam Eunn. 3, 1, 9
parte Eunn. 3, 5, 31 | 5,
9, 25
parte propinqua Heaut.
1, 1, 5
partem And. 1, 2, 22
Eunn. 4, 3, 4 | 5, 2,
37 Heaut. Prol. 8 |
3, 1, 13 Adel. 36,
*23, 24 | 1, 2, 36,
 50 | 2, 1, 20 Phor.*
4, 3, 32
partem utramque Heaut.
Prol. 47
partes Eunn. 1, 2, 71
particeps Heaut. 1, 1,
98
parti And. 2, 5, 8
participem Heaut. 3, 1,
19
partim Hec. Prol. 15 |
*1, 2, 92, 93 | 3, 3,
 3, bis*
partis Eunn. 2, 3, 60
Phor. Prol. 27 | 5, 5,
7 Hec. Prol. 18 | 4,
1, 39 | 5, 3, 38
partu And. 1, 4, 3
partum Phor. 1, 1, 12
Hec. Per. 8 | 3, 3,
*29 |**

I N D E X

- 29 | 3, 4, 32 | 4, 1,
 19
 parturire *Hec.* 3, 3, 32,
 53
 parturit *Adel.* 3, 4, 42
 partus *Adel.* 3, 2, 9 | 4,
 4, 10 *Hec.* 3, 3, 36
 parva *And.* 5, 4, 22
Eun. 3, 5, 27 *bis* |
 3, 3, 15
 parvæ *And.* 1, 1, 83 |
 5, 4, 40 *Eun.* 1, 2,
 117 | 4, 6, 28
 parvam fidem *Phor.* 5,
 3, 27
 parvi *Phor.* 4, 3, 41
Hec. 3, 5, 63 | 5, 3, 1
 parvi pendo *And.* 3, 2,
 45
 parvi pendis *Heaut.* 4,
 3, 37
 parum *And.* 1, 3, 19 |
 4, 1, 47, 55 *Eun.* 5,
 2, 61 *Heaut.* 2, 3,
 93 | 5, 1, 51 *Adel.*
 3, 3, 71 | 5, 9, 36
Phor. 3, 3, 13 | 5,
 1, 8 | *Hec.* 4, 4, 81 |
 5, 1, 16
 parumper *And.* 4, 2,
 31 *Phor.* 3, 2, 1
 parvula *Eun.* 1, 2, 75
 parvulis *Adel.* 3, 4,
 48
 parvulam *Eun.* 1, 2,
 28 | 5, 2, 53 *Adel.*
 2, 4, 10
 parvulo *And.* 1, 1, 8
Adel. 1, 2, 10
 parvum *Hec.* 3, 1, 26
 pascere *Phor.* 1, 2, 35
 Pasibula *And.* 5, 4,
 43
 passa *Eun.* 4, 6, 8
 passus *And.* 1, 2, 32 |
 1, 2, 27 *Heaut.* 3, 2,
 10 *Adel.* 3, 2, 26 *Phor.*
 1, 2, 56
 passus capillus *Heaut.* 2,
 3, 49
 pateat *Eun.* 5, 9, 29
 patefacta *Adel.* *Per.* 11
 patefeceris *Heaut.* 3, 1,
 72
 patefecit *Hec.* 3, 1, 23
 patefit *Phor.* 5, 4, 6
 patent *Eun.* 1, 2, 9 | 2,
 2, 51
 pater *And.* *Per.* 2 | 1,
 1, 112, 124 | 1, 3,
 22 | 2, 2, 16 | 2, 3,
 16 | 3, 3, 17 | 4, 2,
 16 | 4, 4, 11 | 5, 3,
 1, 18, 19, 22, 26 |
 5, 4, 37, 45, 48, 53 |
 5, 6, 6 *Eun.* 3, 3,
 11 | 3, 5, 63 | 5, 2,
 1, 50 | 5, 7, 15
Heaut. *Per.* 2 | 1, 2,
 4 *bis* 6, 12, 23 | 3,
 1, 30, 90 | 3, 3, 10 |
 4, 3, 40 | 4, 6, 23 |
 5, 2, 1 | 5, 5, 6, 7,
 12, 15, 18, 22 *Adel.*
 1, 2, 45, 46, 51 |
 3, 4, 6 | 4, 1, 22 |
 4, 5, 3, 9, 27, 29,
 35, 40, 45, 47, 67,
 69 | 5, 7, 3, 4, 13,
 24 | 5, 8, 4, 12, 13,
 33 | 5, 9, 25, 26,
 38 *Phor.* *Per.* 9 | 1,
 2, 69, 79, 83, 97 |
 1, 4, 28 | 3, 1, 16 |
 3, 3, 8 | 4, 2, 2 | 4,
 4, 31 | 5, 1, 10, 35 |
 5, 6, 32 *Hec.* *Per.* 9 |
 1, 2, 41, 46, 98 | 2,
 2, 16 | 3, 1, 16 | 3,
 5, 5, 36, 44 | 4, 1,
 56 | 4, 2, 6 | 4, 4,
 33, 48, 80
 paterna *Heaut.* 5, 2,
 39
 paternum *Adel.* 3, 4,
 4, *Phor.* 1, 2, 78
 pateretur *Heaut.* 1, 2,
 27 *Phor.* 3, 1, 5
 pati *And.* 1, 1, 35 *Eun.*
 1, 1, 7 | 1, 2, 13
Heaut. 3, 1, 56, 77 |
 4, 5, 13 *Adel.* 1, 2,
 63 *Phor.* 3, 2, 33
Hec. 1, 2, 108 | 2, 1,
 28 | 4, 1, 23 | 4, 2,
 27
 pariar *And.* 2, 3, 6 | 5,
 4, 41, 43 | *Heaut.* 5,
 4, 14 *Adel.* 4, 7, 8,
Phor. 1, 5, 74 *Hec.*
 5, 2, 2
 patiare *Eun.* 2, 1, 6
 patiatur *Heaut.* 5, 1, 40
 patiemur *Phor.* 3, 3, 3
 patinas *Adel.* 3, 3, 74
 patinis *Eun.* 4, 7, 46
 patior *Heaut.* 5, 2, 5
 patitur *Adel.* 1, 2, 65
 patre *And.* 1, 5, 17 | 4,
 1, 29 | 5, 3, 20
Heaut. *Per.* 4 | 2, 2,
 6 *Adel.* 4, 5, 16 | 5,
 8, 28 *Phor.* 2, 2, 17 |
 4, 3, 2 | 5, 6, 39 *Hec.*
 4, 2, 10
 patrem *And.* 1, 3, 19 |
 1, 5, 69 | 2, 3, 13 |
 2, 4, 7 | 5, 2, 27 |
 5, 4, 15, 23, 46
Heaut. *Per.* 8 | 1, 1,
 71 | 2, 3, 129, 136 |
 3, 2, 15 | 3, 4, 22 | 5,
 2, 7 | 4, 3, 27 | 5,
 1, 56 *Adel.* 1, 1, 30 |
 2, 4, 19 | 4, 1, 11
Phor. 1, 2, 68 | 1, 3,
 21 | 1, 4, 22 | 1, 5,
 32 | 2, 2, 7 | 4, 3,
 3 | 5, 3, 21 | 5, 5,
 7 | 5, 6, 34 *Hec.* 1,
 2, 116 | 4, 1, 12 | 3,
 4, 35
 patres *Adel.* 1, 1, 28
Phor. 1, 2, 34
 patri *And.* 1, 1, 85 | 2,
 3, 20 | 4, 1, 36 | 5,
 3, 32 *Eun.* 2, 2, 33 |
 5, 7, 13 | 5, 9, 19
Heaut. 1, 1, 104 | 1,
 3, 18 | 4, 3, 3 | 5,
 4, 16 *Adel.* 4, 4, 20
Phor. 4, 4, 10 *Hec.*
 1, 2, 79 | 3, 5, 2 |
 5, 3, 22 | 5, 4, 25
 patria *And.* 4, 6, 3
Heaut. 1, 1, 5 | 2, 4,
 11 *Adel.* 5, 4, 17
 patriam *Eun.* 1, 2, 32
Heaut. 2, 4, 18
 patriam incolumem
Heaut. 1, 2, 19
 patrio *Hec.* 2, 2, 2
 patris *And.* 5, 1, 17 |
 5, 3, 9 *Eun.* 1, 2,
 31 | 2, 3, 17 | 5, 9,
 18 *Heaut.* 1, 2, 14 |
 5, 2, 2 *Adel.* 3, 2,
 35 | 3, 3, 37 *Phor.*
 2, 1, 15 | 3, 5, 21 |
 5, 4, 9 *Hec.* 4, 1, 14
 patristas *Adel.* 4, 2, 25
 patrum *Adel.* 1, 1, 19
 patronam *Eun.* 5, 2, 48
 patrono *Eun.* 4, 6, 32
 patronus *Adel.* 3, 4, 10
 patrue *Phor.* 1, 5, 24,
 33
 patrum *Heaut.* 1, 1,
 49 *Hec.* 1, 2, 42 *Phor.*
 1, 4, 22 | 3, 1, 16,
 18 | 4, 3, 2
 patruus *Phor.* 5, 6, 32,
 38
 pauca *And.* 5, 3, 12
Phor. 4, 3, 43 *Hec.*
 1, 2, 60
 paucae *Eun.* 3, 5, 33
 paucas *Heaut.* *Prol.* 18
 paucis *And.* 1, 1, 2,
 77 | 3, 3, 4 *Heaut.*
Prol. 10 *Adel.* 5, 3,
 20 *Hec.* 3, 5, 60
 paucula *Heaut.* 4, 6, 24
 pauculis *Hec.* 1, 2, 68
 paveo *Phor.* 1, 4, 10
 pavitare *Hec.* 3, 1, 41
 paulatim *Heaut.* 4, 8
 29 *Adel.* 4, 2, 52
 5, 6, 10 | *Hec.* 2, 2,
 94
 paulisper *Heaut.* 2, 3,
 137 *Adel.* 2, 2, 45
 paulo *And.* 1, 5, 30
Eun. 2, 3, 22 *Heaut.*
 1, 2, 30 | 2, 1, 8
Adel. 5, 3, 45 | 5,
 4, 22
 paululo *Eun.* 1, 1, 30
Heaut. 3, 1, 35
 paululum *And.* 2, 2,
 23 | 3, 5, 16 | 4, 1,
 6 | 5, 3, 32 *Eun.* 2,
 2, 50 | 4, 4, 5, 38
 39 | 5, 9, 38, 48
Heaut. 2, 3, 75 | 5,
 1, 26 | *Adel.* 2, 2, 9
 5, 8, 26, 27 | 5, 9, 23
Phor. 4, 4, 21 | 5,
 1, 14
 paulum *And.* 4, 5, 55
Eun. 4, 4, 18 | 5, 2,
 17 *bis* 18 *Heaut.* 3,
 1, 92 | 4, 4, 25 *Hec.*
 3, 5, 56
 pauper *And.* 4, 6, 3
Adel. 5, 8, 25 *Phor.*
 2, 3, 16
 pauperem *Phor.* 4, 3,
 48
 paupercula anus *Heaut.*
 1, 1, 44
 pauperculae *Adel.* 4, 1,
 13
 pauperculam *Adel.* *Per.*
 8
 pauperi *Phor.* 1, 5, 47
 pauperis *Eun.* 3, 2, 33
 paupertatem *Adel.* 3,
 4, 50
 pauxillum *Phor.* 1, 1,
 3
 pax *Eun.* 1, 1, 16
Heaut. 1, 3, 50 | 4,
 3, 39
 peccandi *And.* 1, 4, 6
Phor. *Prol.* 23
 peccando *Hec.* 2, 1,
 37
 peccare *And.* 5, 3, 27
Adel. 1, 2, 44
 peccasse *Hec.* 4, 1, 43
 peccat *Adel.* 1, 2, 35
 36
 peccata *Heaut.* 4, 1, 11
 peccati *Heaut.* 2, 1, 61
 4, 1, 12

V O C A B U L O R U M.

peccatis <i>And.</i> 5, 3, 17 <i>Heaut. Prol.</i> 23	pendet <i>Adel.</i> 2, 2, 18 pendi <i>Adel.</i> 5, 4, 25	perdiderit <i>Adel.</i> 3, 3, 29	<i>Heaut.</i> 4, 2, 48 <i>Phor.</i> 1, 4, 17 5, 6, 7
peccaro <i>And.</i> 5, 3, 32 <i>Heaut.</i> 5, 2, 39 <i>Adel.</i> 5, 1, 10, 20 <i>Hec.</i> 5, 1, 11	pendit <i>Adel.</i> 3, 4, 6 pendunt <i>Hec.</i> 3, 5, 63	perdidi <i>And.</i> 4, 1, 18 <i>Eun.</i> 2, 2, 6 <i>Phor.</i> 1, 2, 26	perge <i>And.</i> 2, 2, 26 3, 2, 41 5, 4, 24 <i>Heaut.</i> 2, 3, 61, 106 <i>Adel.</i> 4, 5, 16, 19 <i>Phor.</i> 4, 3, 36
peccatum <i>Eun.</i> <i>Prol.</i> 27 <i>bis Heaut.</i> 1, 1, 106 5, 1, 25 5, 2, 37 <i>Adel.</i> 2, 3, 20 4, 3, 2 4, 5, 53 5, 2, 7 <i>Phor.</i> 1, 5, 14 5, 7, 65, 80 <i>Hec.</i> 2, 2, 11 4, 1, 46	pene <i>And.</i> 4, 5, 43 penes <i>Adel.</i> 3, 3, 34 <i>Hec.</i> 4, 1, 20	perdidisti <i>Eun.</i> 5, 5, 7 perdidit <i>And.</i> 3, 5, 11 4, 6, 8 <i>Heaut.</i> 4, 6, 10 47	pergere <i>Adel.</i> 4, 2, 47
peccaturum <i>Phor.</i> 5, 8, 13	penum <i>Eun.</i> 2, 3, 17 pepercit <i>Adel.</i> 4, 2, 23	perdis <i>Adel.</i> 1, 1, 36 3, 3, 57 <i>Phor.</i> 5, 3, 23	perget <i>Eun.</i> <i>Prol.</i> 18 pergin' <i>Eun.</i> 2, 2, 88 1, 1 <i>Heaut.</i> 2, 2, 8 <i>Phor.</i> 2, 2, 25 5, 8 17
peccavi <i>And.</i> 1, 1, 112 <i>Heaut.</i> 4, 1, 18, 31 5, 2, 21 <i>Adel.</i> 2, 4, 12	pepereris <i>Adel.</i> 3, 1, 3 pepererit <i>Phor.</i> 1, 1, 13	perdita <i>Eun.</i> 2, 2, 27 perditam rem <i>And.</i> 3, 5, 13	pergis <i>Heaut.</i> 3, 3, 21 <i>Adel.</i> 1, 2, 37 2, 1, 85 5, 1, 67 <i>Phor.</i> 5, 6, 9
peccem <i>Heaut.</i> 5, 3, 5 pecces <i>Phor.</i> 5, 3, 20	peperisset <i>And.</i> 1, 3, 14 3, 1, 6 peperit <i>Hec.</i> 4, 1, 12, 16 5, 2, 15	perditus <i>Eun.</i> 3, 1, 41 <i>Adel.</i> 4, 7, 32	pergit <i>And.</i> 5, 4, 17 <i>Eun.</i> 2, 1, 22 <i>Phor.</i> 1, 2, 62
peccore <i>Eun.</i> 2, 3, 21 <i>Adel.</i> 4, 4, 4	pepulisti <i>Adel.</i> 4, 5, 4 pepulit <i>Adel.</i> 5, 3, 2	perdocta <i>Heaut.</i> 2, 3, 120	pergitis <i>Phor.</i> 5, 5, 74
pecunia <i>Heaut.</i> 3, 1, 37 <i>Phor.</i> 1, 2, 10	per Deos oro <i>And.</i> 3, 3, 6	perdolu'it <i>Eun.</i> 1, 2, 74	pergitio <i>Adel.</i> 4, 2, 38
pecuniarum <i>Phor.</i> 4, 3, 26 <i>Hec.</i> 3, 5, 56	perbenigne <i>Adel.</i> 4, 5, 58	perdurare <i>Hec.</i> 2, 2, 27	pergo <i>Heaut.</i> 5, 1, 57 <i>Hec.</i> 3, 1, 12
pecuniam <i>Heaut.</i> 3, 1, 71 <i>Adel.</i> 2, 2, 8	percaro <i>Phor.</i> 3, 3, 25 percipit <i>Eun.</i> 5, 6, 2	perduxere <i>And.</i> 1, 1, 54	pergunt <i>Hec.</i> 3, 4, 36 perhiberi <i>Adel.</i> 3, 4, 59
pedem <i>And.</i> 4, 6, 13 <i>Adel.</i> 2, 2, 19	percipit <i>Hec.</i> 3, 3, 17 percontari <i>Heaut.</i> 1, 1, 26	pereas <i>Eun.</i> 5, 5, 13	peri <i>Eun.</i> 4, 6, 32 peribit <i>Eun.</i> 2, 1, 5
pedes <i>Eun.</i> 5, 2, 5 <i>Adel.</i> 3, 3, 32 <i>Phor.</i> 1, 4, 13	percontarier <i>Hec.</i> 1, 2, 29	peregrastor <i>And.</i> 3, 2, 6 peregred <i>Phor.</i> <i>Per.</i> 1 1, 5, 13 5, 7, 27	pericla <i>Phor.</i> 1, 5, 13
pederentim <i>Phor.</i> 3, 3, 19	percontatum <i>Phor.</i> 1, 3, 22 <i>Hec.</i> 1, 2, 2	peregrina <i>And.</i> 3, 1, 11	pericli <i>And.</i> 2, 2, 13 5, 1, 2 5, 2, 29 <i>Hec.</i> 5, 1, 10
pedibus <i>And.</i> 1, 1, 134 4, 1, 52 <i>Adel.</i> 4, 2, 46	percontor <i>And.</i> 4, 6, 5 <i>Eun.</i> 2, 3, 2	peregrinam <i>And.</i> 1, 1, 119	pericli'ft <i>Phor.</i> 5, 1, 36
pedissequas <i>And.</i> 1, 1, 96	percontor <i>Hec.</i> 1, 2, 36	peregrinus <i>Eun.</i> 4, 6, 21	periculo <i>And.</i> 1, 1, 104 3, 1, 22
pedum <i>Phor.</i> 2, 1, 12	percontumax <i>Hec.</i> 3, 5, 54	pereo <i>And.</i> 1, 5, 9 2, 1, 11 <i>Eun.</i> 1, 1, 28 2, 1, 5	periculum <i>And.</i> 3, 3, 34 <i>Phor.</i> 2, 1, 13 <i>Hec.</i> 5, 1, 41
pejore <i>Adel.</i> 3, 2, 45	perculeris <i>Eun.</i> 2, 2, 56	perfeceris <i>Eun.</i> 1, 2, 100	periculi <i>Heaut.</i> 3, 1, 6 periculo <i>And.</i> 2, 3, 17 <i>Heaut.</i> 2, 3, 73, 98 3, 1, 68 <i>Phor.</i> 1, 2, 8
pejorem <i>Eun.</i> 4, 2, 4 <i>Adel.</i> <i>Prol.</i> 3	percuntari <i>Hec.</i> 5, 3, 6, 12	perfecero <i>Phor.</i> 2, 2, 73	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
pejus <i>Heaut.</i> 4, 1, 30	percupio <i>Eun.</i> 5, 2, 57	perfeci <i>Hec.</i> <i>Per.</i> 20	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
pellas <i>Eun.</i> 5, 9, 50	percutte <i>Heaut.</i> 4, 4, 1	perfector <i>Eun.</i> <i>Prol.</i> 21	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
pelllexit <i>Phor.</i> 1, 2, 18	percurro <i>And.</i> 2, 2, 18	perfectus <i>Eun.</i> 5, 9, 5	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
pellitur <i>Eun.</i> 5, 9, 11	percussit <i>And.</i> 1, 1, 98	perferre <i>And.</i> 1, 1, 35	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
pellito <i>Eun.</i> 2, 1, 9	perdant <i>Eun.</i> 2, 3, 9 3, 1, 41 <i>Phor.</i> 4, 4, 7 <i>Hec.</i> 3, 5, 19	perficere <i>Eun.</i> 5, 9, 24 <i>Heaut.</i> 4, 8, 21	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
penateis <i>Phor.</i> 1, 5, 81	perdas <i>Adel.</i> 2, 2, 33	perficio <i>Hec.</i> 5, 2, 9	periere <i>Adel.</i> 4, 7, 25
pendebis <i>Eun.</i> 5, 7, 20	perdat <i>Heaut.</i> 3, 1, 56 <i>Adel.</i> 4, 6, 2	perfluo <i>Eun.</i> 1, 2, 28	perierim <i>Eun.</i> 5, 9, 15
pendebit <i>Heaut.</i> 4, 4, 5	perdere <i>Heaut.</i> 3, 1, 65 5, 2, 11 <i>Adel.</i> 2, 2, 26	perfregerit <i>Adel.</i> 1, 1, 2	perii <i>And.</i> 1, 3, 8 2, 7, 91 3, 5, 114 2, 5 5, 3, 7 5, 4, 11, 27 <i>Eun.</i> 2, 3, 34, 86 3, 86 3,
pendens <i>Phor.</i> 1, 4, 43	perderem <i>Eun.</i> 1, 2, 14	perfuncta <i>Hec.</i> 4, 2, 18	
pendere <i>Eun.</i> 3, 1, 21 <i>Hec.</i> 3, 1, 2	perderis <i>Heaut.</i> 5, 1, 18	pergam <i>Eun.</i> 3, 5, 7	

I N D E X

- 86 | 3, 5, 62 | 4, 3, pernocto *Adel.* 4, 1, 15
 2, 13, 22 | 5, 2, 66 | 15
 5, 5, 5 | 5, 6, 7, pernoscat *And. Prol.*
 14 | 5, 7, 23 | 5, 9, 25 *Eunn. Prol.* 45
 23 *Heaut.* 2, 1, 8 | pernoscite *Adel. Prol.*
 3, 3, 18 | 4, 1, 18 | 13
 4, 4, 14 | 4, 6, 18 | pernost *And.* 3, 2, 23
 5, 5, 13 *Adel.* 2, 2, 23
 19 | 3, 2, 29 | 4, 2, 24
 4, 18 | 4, 4, 24 | 4, 24
 5, 3, 18 *Phor.* 2, 2, 24
 39 | 5, 8, 17 *Hec.* 1, 19
 1, 2, 57, 58 | 3, 1, 18
 39 | 2, 2, 5 | 3, 3, 18
 4, 20 | 4, 1, 1 | 5, 1, 27
 1, 27
 periit *Eunn.* 3, 3, 18
Adel. 3, 2, 47 | 4, 5, 69 *Hec.* 5, 3, 20
 perimus *Adel.* 3, 2, 26
And. 3, 4, 12
 perinde *Heaut.* 1, 2, 20
 Perinthia *And. Prol.* 13
 Perinthiam *And. Prol.* 9
 perire *Heaut.* 3, 1, 77
Phor. 3, 3, 19 *Hec.* 4, 1, 17
 perisse *Eunn.* 5, 7, 15
Hec. 3, 1, 46
 perisset *Eunn.* 3, 3, 15
 peristi *Eunn.* 3, 3, 10 | 5, 9, 35
 perit *Eunn.* 3, 3, 16
 perjurus *Adel.* 2, 1, 35
 perliberalis *Phor.* 5, 3, 32
Hec. 5, 4, 24
 perlonge *ft Eunn.* 3, 5, 61
 permagni *Heaut.* 3, 1, 58
 permanet *Adel.* 2, 4, 19
 permansit *Hec.* 3, 1, 25
 permerentem *Adel.* 4, 5, 45
 permittimus *Adel.* 5, 9, 38
 permitto *And.* 1, 5, 61
Heaut. 2, 3, 110
Phor. 5, 9, 56
 peropus *And.* 1, 5, 30
 pernegat *Eunn. Prol.* 34
 perniciem *Heaut.* 3, 1, 42
 pernicies *Adel.* 2, 1, 34
 pernimum *Adel.* 3, 3, 39
 pernoctaret *Hec.* 4, 1, 24
- pernocto *Adel.* 4, 1, 15
 pernoscat *And. Prol.* 25
Eunn. Prol. 45
 pernoscite *Adel. Prol.* 13
 pernost *And.* 3, 2, 23
 perparce *And.* 2, 6, 24
 perpaucorum *Eunn.* 3, 1, 19
 perperam *Phor.* 5, 1, 18
 perpeti *And.* 3, 3, 32
Eunn. 1, 1, 3 | 2, 1, 12 | 3, 2, 35 | 3, 5, 3
 perpetuam *Eunn.* 4, 4, 14
 perpetuo *And.* 3, 3, 32
Eunn. 5, 4, 11 | 5, 9, 13
Heaut. 4, 8, 21
Adel. 2, 4, 29 | 4, 1, 46
 perpetuum *Heaut.* 4, 5, 33
Adel. 4, 1, 6 | 5, 9, 15
Hec. 1, 2, 12
 perplacet *Heaut.* 5, 5, 22
 perplexe *Eunn.* 5, 1, 1
 perpulchra *Eunn.* 3, 2, 15
 perpulisti *And.* 5, 1, 9
 perpulit *And.* 4, 1, 37
 perquam *Hec.* 1, 1, 1
 peirepravi *Adel.* 4, 6, 3
 perrex *Phor.* 5, 6, 27
 persancte *Hec.* 5, 2, 5
 perscripsi *Phor.* 5, 7, 30
 persentiscere *Heaut.* 1, 1, 43
 persentisceres *Heaut.* 4, 5, 21
 persequar *Adel.* 2, 1, 9
Hec. 4, 3, 11
 persequens *And.* 5, 4, 33
 persequi *And.* 4, 6, 20
Adel. 2, 2, 27
Phor. 3, 3, 8
 persolvi *And.* 1, 1, 12
 personam *Eunn. Prol.* 26
 personas *Eunn. Prol.* 31
 personis *Eunn. Prol.* 35
 perspexeris *Phor.* 1, 2, 10
 perspexerit *And.* 2, 3, 4
- perspexi *Hec.* 3, 3, 3
 perspexisse *Eunn.* 5, 2, 61
 perspicax *Heaut.* 2, 3, 129
 perspicacem *Heaut.* 5, 1, 1
 perstrepunt *Eunn.* 3, 5, 52
 persuadere *Heaut.* 2, 3, 22
 persuasit *Adel.* 3, 3, 6 | 3, 4, 24
 persuasum *ft Phor.* 1, 2, 85
 perfecta *Hec.* 3, 3, 28
 pertentarem *And.* 3, 4, 9
 pertendere *Heaut.* 5, 5, 9
 pertendes *Eunn.* 1, 1, 6
 perterrebo *Eunn.* 5, 3, 13
 perterrificas *And.* 1, 1, 142
 pertinacia *Hec.* 2, 1, 5 | 3, 5, 46 | 4, 2, 15
 pertuli *Hec.* 5, 1, 18
 pertulimus *Adel.* 3, 4, 50
 pertulit *Hec.* 3, 1, 22
 perturbat *Hec.* 4, 4, 11
 perturbati *Heaut.* 1, 1, 70
 perturbato animo *Heaut.* 1, 1, 71
 perturbavi *And.* 3, 4, 22
 pervenerit *Eunn. Prol.* 13
 pervenire *Eunn.* 1, 2, 34
 pervenirier *Phor.* 4, 3, 35
 pervix *Adel.* 5, 7, 14
 pervicacem *Hec.* 4, 1, 32
 pervicaci *Hec.* 4, 2, 17
 pervium *Adel.* 4, 2, 39
 pervolvam *And.* 4, 5, 38
 pes *Eunn.* 4, 5, 3
Phor. 1, 2, 56
 pessulum *Eunn.* 3, 5, 55
Heaut. 2, 3, 37
 pessum *And.* 1, 3, 3
 pessuma *And.* 1, 2, 72 | 5, 6, 6
Heaut. 3, 3, 38
 pessume *Heaut.* 3, 1, 28
 pessumum genus *And.* 4, 1, 5
- pessum dabunt *Phor.* 1, 4, 5
 pestis *Adel.* 2, 1, 35
 petam *Hec. Prol.* 28
Phor. 1, 2, 100 | 2, 14 | 5, 1, 2
 petere *Eunn.* 3, 2, 3
Heaut. 5, 1, 53
 peterem *Heaut.* 5, 2, 2
 petet *Heaut.* 3, 1, 76
 petit *Eunn. Prol.* 12
 petito *Phor.* 4, 3, 59
 petium *Eunn. Prol.* 11
 peto *Heaut.* 5, 4, 31
Phor. 2, 2, 31
 Phædria *Eunn. Per.* 5
 1, 2, 1, 6, 15, 68, 110, 121 | 1, 5, 91 | 2, 1, 4 | 3, 2, 12 | 4, 2, 8 | 4, 4, 11, 20 | 5, 6, 12 | 5, 9, 43, 56
Phor. 1, 30 | 1, 3, 2, 21 | 4, 3, 45 | 1, 5, 27, 39 | 3, 1, 11, 20, 3, 2, 14, 18, 47 | 3, 2, 5 | 5, 2, 5 | 5, 8, 65
 Phædriæ *Eunn. Per.* 7
 2, 3, 60 | 3, 1, 56
 5, 1, 8 | 5, 9, 7
 1, 2, 37 | 1, 4, 2
 10 | 4, 4, 31 | 5, 31 | 5, 8, 47, 60
 Phædriam *Eunn. Per.* 12 | 3, 1, 10, 4
Phor. 1, 2, 14 | 5, 23
 Phædrum *And.* 1, 59
 phaleratis *Phor.* 3, 15
 Phanium *And.* 5, 27
 Phania *And.* 5, 4
 32 *Heaut.* 1, 1, 11
Hec. 3, 5, 8
 Phanio *Phor.* 5, 32
 Phanium *Phor.* 1, 24, 41 | 2, 1, 2, 3, 5 | 5, 2, 13
 Phanocratæ *Heaut.* 5, 17
 phasma *Eunn. Prol.* 9
 Phidippe *Hec.* 2, 2, 14 | 3, 5, 30, 48
 60 | 4, 4, 5, 86, 95
 5, 2, 2, 5
 Phidippo *Hec.* 5, 22 | 5, 4, 30
 Phidippum *Hec.* 4, 41 | 3, 4, 35 | 4, 16

VOCABULORUM.

philosophorum <i>Eun.</i> 2,	pistrino <i>Phor.</i> 1, 5,	plaudite <i>And.</i> 5, 6, 19	pollicitantem <i>Phor.</i> 3;
2, 32	19	<i>Eun.</i> 5, 9, 34	2, 36
philosophos <i>And.</i> 1, 1,	pium <i>Hec.</i> 1, 2, 77	5, 5, 23	pollicitationes <i>Phor.</i> 5,
30	placabilis <i>Adel.</i> 4, 3,	40	6, 17
Philotis <i>Hec.</i> 1, 2, 7, 9	17 <i>Phor.</i> 5, 7, 68	<i>Hec.</i> 5, 4, 40	polliciti <i>Phor.</i> 4, 4,
Philotium <i>Hec.</i> 1, 2, 6,	placandum <i>Heaut.</i> 5,	Plauti <i>Eun. Prol.</i> 25	22
14, 122	4, 21	Plautum <i>And. Prol.</i>	pollicitum <i>Eun.</i> 2, 3,
Philtere <i>Heaut.</i> 4, 1,	placari <i>Phor.</i> 5, 7, 72	18	15
49	placeat <i>And.</i> 1, 1, 14	Plautus <i>Adel. Prol.</i> 7, 9	pollicitus <i>And.</i> 3, 2,
Philumena <i>Hec.</i> 2, 2,	<i>Heaut.</i> 3, 3, 35	plebem <i>Adel.</i> 5, 6,	46, 49 13, 5, 71
113, 1, 45 13, 2,	placeant <i>Eun.</i> 2, 2, 7	10	<i>Heaut.</i> 2, 3, 88 14,
19 13, 3, 54 13, 5,	placebat <i>And.</i> 1, 1,	plectat <i>Phor.</i> 1, 4, 43	4, 2 14, 6, 19 <i>Phor.</i>
30 1 4, 2, 12 1 4,	60	plena <i>Adel.</i> 5, 3, 60	4, 1, 24
4, 1	placent <i>Heaut.</i> 5, 1,	plenior <i>Hec.</i> 5, 4, 8	pollicitus sum <i>And.</i> 2,
Philumenæ <i>Hec.</i> 1, 2,	63 <i>Adel. Prol.</i> 19 1	plenum <i>Eun.</i> 2, 3, 25	3, 27 <i>Hec.</i> 3, 3, 42
16 13, 1, 38 13, 2,	3, 3, 26	<i>Hec.</i> 5, 3, 25	pollinis <i>Adel.</i> 5, 3,
2 15, 2, 27	placco <i>Hec. Prol.</i> 39	plenus <i>Eun.</i> 1, 2, 25	60
Philumenam <i>And.</i> 2,	<i>Phor.</i> 3, 2, 42	<i>Adel.</i> 3, 3, 58	pompa <i>Heaut.</i> 4, 4,
1, 6 <i>Hec. Per.</i> 1 12,	placere <i>Eun. Prol.</i> 1 1	pleraque <i>Heaut.</i> 4, 7, 2	17
1, 22 13, 1, 20 13,	3, 3, 14 <i>Heaut. Prol.</i>	plerique <i>And.</i> 1, 1, 28	pone <i>Phor.</i> 4, 3, 62 15,
2, 14 15, 3, 2 13,	52 12, 3, 109 14, 8,	<i>Eun.</i> 1, 2, 38 <i>Phor.</i>	6, 23
5, 16, 34	24 <i>Phor.</i> 2, 2, 32	1, 3, 20	pono <i>Phor.</i> 4, 3, 25
Phormio <i>Phor. Prol.</i>	placerent <i>And. Prol.</i> 3	plerumque <i>And.</i> 1, 2,	populares <i>Eun.</i> 5, 9, 1
27 11, 2, 72 12, 1,	<i>Hec.</i> 1, 2, 20	22 <i>Phor.</i> 1, 2, 40	<i>Adel.</i> 2, 1, 1
84 12, 2, 20, 30 12,	places <i>Phor.</i> 1, 5, 6	plorare <i>Phor. Prol.</i> 8	popularis <i>Phor.</i> 1, 1,
3, 90 13, 1, 12, 14 1	placet <i>And.</i> 1, 3, 20	plumbeus <i>Heaut.</i> 5, 1, 4	populum <i>Heaut. Prol.</i>
4, 3, 13 bis 15 1 5,	<i>Eun.</i> 5, 2, 12 15, 3,	plura <i>Adel.</i> 1, 2, 44	32
4, 18 15, 5, 5 15,	10 15, 8, 3, 57 <i>Adel.</i>	<i>Hec.</i> 3, 1, 1	populus <i>And.</i> 1, 2, 14
6, 35, 42 15, 7, 3,	<i>Prol.</i> 18 11, 2, 53 1	plurima <i>Eun.</i> 2, 2, 39	<i>Hec. Prol.</i> 4, 40
6, 29 15, 8, 60,	3, 2, 31, 38 13, 4,	plurimis <i>Eun. Prol.</i> 2	populi <i>Phor.</i> 5, 7, 18
61	30 14, 4, 13 14, 7,	<i>Hec.</i> 4, 1, 55	populo <i>And. Prol.</i> 3
Phormionem <i>Phor.</i> 1,	19 15, 3, 63 15, 7,	plurimum <i>Eun.</i> 2, 2,	<i>Adel. Prol.</i> 19 1 1,
5, 77 12, 2, 27 14,	12 <i>Phor.</i> 1, 2, 88	5 15, 9, 62 <i>Adel.</i>	2, 13
2, 2 15, 2, 18 1 5,	<i>Hec.</i> 4, 4, 25 15, 4,	3, 4, 14	portam <i>Adel.</i> 4, 2,
8, 38	26	plus eo <i>Hec.</i> 3, 4, 7	44 14, 6, 3
Phormioni <i>Phor.</i> 1, 3,	placetur <i>Phor.</i> 5, 3, 1	pœnas <i>Heaut.</i> 4, 4, 6	portant <i>Heaut.</i> 2, 3, 6
5 14, 5, 8	placide <i>Phor.</i> 5, 6,	<i>Phor.</i> 4, 3, 22	portare fallaciam <i>And.</i>
Phrygia <i>Heaut.</i> 4, 4, 9	27	pœne <i>And.</i> 5, 1, 3	2, 6, 1
Phrygiam <i>Adel.</i> 5, 9,	placidum <i>Adel.</i> 4, 1,	<i>Heaut.</i> 4, 6, 10 <i>Adel.</i>	portas <i>And.</i> 4, 3, 7
16	18	2, 4, 2	<i>Phor.</i> 1, 4, 20
Phy <i>Adel.</i> 3, 3, 59	placidus <i>Adel.</i> 5, 4,	pœnirebat <i>Eun.</i> 5, 7,	portes <i>Eun.</i> 4, 7, 7
pictam <i>Eun.</i> 3, 5, 36	10	12 bis	porticum <i>Adel.</i> 4, 2, 34,
pictura <i>Eun.</i> 3, 5, 36	placita <i>Hec.</i> 2, 1, 44	pœnitens <i>Heaut. Per.</i> 3	40
pie <i>Adel.</i> 3, 4, 13	placitæ <i>Hec. Prol.</i> 21	pœnitet <i>Phor.</i> 1, 3, 20	portiores <i>Phor.</i> 1, 2,
pietas <i>Adel.</i> 4, 3, 12	placo <i>Adel.</i> 1, 2, 64	<i>Hec.</i> 5, 2, 9	100
<i>Hec.</i> 3, 1, 21 13, 5,	placuerit <i>Eun.</i> 5, 9,	poeta <i>And. Prol.</i> 1 <i>Eun.</i>	porto <i>And.</i> 2, 2, 1
31	37	<i>Prol.</i> 3 <i>Heaut. Prol.</i>	<i>Adel.</i> 2, 2, 22 <i>Hec.</i>
pietatem <i>Hec.</i> 3, 4,	placuit <i>And.</i> 1, 1, 75,	2, 22 <i>Phor. Prol.</i> 1	3, 5, 63
33	82	<i>Hec. Prol.</i> 5	portu <i>And.</i> 3, 1, 22
pietati <i>Hec.</i> 4, 2, 8	plagæ <i>Phor.</i> 5, 2, 16	poetæ <i>And. Prol.</i> 7	portum <i>Phor.</i> 1, 4, 21 1
pigeat <i>Phor.</i> 3, 3, 21	plagas <i>Eun.</i> 2, 2, 13	<i>Eun. Prol.</i> 28 <i>And.</i>	2, 3, 22 <i>Hec.</i> 1, 2,
pigere <i>Heaut. Prol.</i> 19	plane <i>Eun.</i> 5, 9, 2	<i>Prol.</i> 1, 25	22
piger <i>And.</i> 5, 3, 6	<i>Heaut.</i> 4, 3, 29 1 5,	poetam <i>Hec. Prol.</i> 21	poscat <i>Heaut.</i> 4, 8,
<i>Adel.</i> 3, 3, 38	1, 24 <i>Phor.</i> 2, 1, 31	<i>Phor. Prol.</i> 1, 29	26
pignori <i>Phor.</i> 4, 3,	<i>Hec. Prol.</i> 5 14, 4,	pollicicare <i>Hec.</i> 5, 1,	poscere <i>Heaut.</i> 5, 1,
56	74	29	53
placatores <i>Eun.</i> 2, 2,	planissime <i>Phor.</i> 5, 2, 6	pollicens <i>And.</i> 1, 1, 49	posci <i>Heaut.</i> 4, 5, 27
26	planissime <i>Heaut.</i> 4, 1,	<i>Phor.</i> 1, 2, 18	poscit <i>Heaut.</i> 3, 3, 45
plisculos minutos <i>And.</i>	46 <i>Phor.</i> 4, 4, 5	ollicerer <i>Hec.</i> 5, 1,	posita <i>And.</i> 1, 1, 102
2, 2, 32	platea <i>And.</i> 4, 6, 1	25	positam <i>Phor. Prol.</i> 17
pliscis <i>Adel.</i> 3, 3, 22,	<i>Eun.</i> 5, 9, 24 <i>Adel.</i>	pollicita es <i>Hec.</i> 5, 2,	positum <i>And.</i> 4, 5, 34
66	4, 2, 35, 43 <i>Phor.</i>	20	<i>Hec.</i> 4, 2, 8
plistrilla <i>Adel.</i> 4, 2,	1, 4, 38	pollicitando <i>And.</i> 5,	positurum <i>Adel.</i> 3, 2,
45	plateam <i>Eun.</i> 2, 3, 50	4, 9	35

INDEX

posse, possem, possum, potare Adel. 1, 1, 8 | 1, præcipio Heaut. 3, 3, præscripsisti And. 1, 1, 124
 &c. passim, sed nulla 2, 22 18 Adel. 3, 3, 71
 peculiari sensu. potasti Adel. 5, 1, 12 præcipitato Adel. 4, 7, præsens Enn. 1, 2, 112
 possedi And. 5, 4, 47 potat Adel. 1, 1, 37 36 Adel. 1, 1, 48 | 3, 3, 40
 possidere Heaut. 5, 1, 16 potaturus Phor. 5, 5, 9 præcipitem And. 1, 3, 40 | 4, 5, 34 Hec. 4, 4, 81
 possiderem Adel. 2, 1, 22 pore Adel. 2, 3, 11 9 | 3, 4, 27 Adel. 3, 2, 20 Phor. 4, 3, 20 præsens malum Phor. 5, 2, 16
 possides Adel. 2, 1, 21 potens Eunn. 2, 3, 62 | 1 præcipuam Adel. 2, 3, 5, 2, 16
 possidet And. 4, 6, 15 4, 6, 23 Heaut. 2, 1, 15 præsenferat And. 5, 1, 20
 Heaut. 1, 2, 20 potentes Adel. 3, 4, 46 præsentem Eunn. 5, 7, 29
 possem Adel. 5, 4, 23 57 præcurrit Hec. 3, 3, 4, 4, 52, 90
 possiet And. 5, 3, 3 potestas Eunn. 4, 3, 24 11 Heaut. 5, 4, 19 Hec. 4, 4, 52, 90
 Heaut. 4, 2, 8 Phor. potestas And. 1, 1, 25 prædia Phor. 4, 3, 75 præsentem Phor. 2, 1, 31
 5, 2, 8 Heaut. 2, 3, 105 | 14, prædicant And. 5, 3, 4, 5
 posteriores And. 3, 2, 3, 42 Hec. Prol. 45 | 1 prædicas Eunn. 2, 3, 62 | 1
 29 Adel. 5, 4, 26 5, 3, 16 prædicat Hec. 1, 2, 36 præsentem animo sis
 posterius Adel. 1, 2, 60 | 12, 1, 8 potestas summa And. 3, 5, 1, 12 prædicem Eunn. 3, 5, 17 | 14, 4, 54
 posthabui Phor. 5, 7, 15 potestate Hec. 2, 2, 8 prædiceres And. 4, 5, 54
 postmodum Hec. 2, 1, 11 2 Heaut. Prol. 35 | 1 prædicet And. 3, 1, 7
 postrema Phor. 4, 3, 44 potestatem Eunn. 5, 9, 17 | 14, 4, 54 Phor. 4, 5, 13
 postremo And. 3, 2, 40 Eunn. 1, 2, 106 | 1 potiar Eunn. 2, 3, 28, prædico And. 1, 1, 19 prædictum And. 1, 2, 34
 2, 2, 21 | 3, 3, 15 70 prædiis Phor. 5, 3, 6 præditum And. 1, 1, 71
 Heaut. 1, 1, 61 | 14, 1, 2, 21 Adel. 4, 1, 23 prædixit And. 5, 1, 21
 8, 24 Adel. 1, 1, 26, 23 prædonibus Eunn. 1, 2, 34
 27 | 1, 2, 43, 70 | 13, potior Phor. 3, 2, 48 præferat Eunn. 3, 1, 23
 2, 49 | 13, 3, 74 | 13, potiretur Phor. 5, 5, 2 præfecimus Eunn. 3, 4, 3
 4, 38 Adel. 5, 8, potiri Eunn. 3, 5, 66 præfinito Hec. 1, 2, 19
 29 | 1, 5, 9, 10, 20, 2, 94 Hec. 3, 5, 61 | 1 Heaut. 2, 3, 81 prægnantem Hec. 4, 4, 19
 4, 3, 14 potis Eunn. 2, 2, 32 34 præ manu Adel. 5, 9, 23
 postremum And. 2, 1, 22 Heaut. 3, 2, 46 Adel. 3, 2, 46 | 14, 1, 5 | 1 23
 4, 4, 16 Hec. 3, 3, 35 præmium Eunn. 5, 9, 27 Phor. 5, 2, 6 Hec. 4, 2, 8
 posttridie And. 1, 1, 117 Phor. 1, 2, 62 23 | 5, 5, 6 Adel. 3, 1, 9 Phor. 2, 1, 29 præmonstrator Heaut. 5, 1, 2
 postpurasse Hec. 3, 5, 32 potitur Adel. Per. 12 | 1 18 prænuntia Phor. 5, 2, 12
 postulabat And. 4, 1, 33 5, 4, 17, 22 potitus Phor. 1, 3, 7 præoptares Hec. 4, 1, 17
 33 postulare And. 2, 1, 1 potus Hec. 1, 2, 64 præpediri Heaut. 3, 1, 100
 postulas And. 4, 1, 20 præbent Heaut. 1, 2, 33 præponens And. 1, 1, 38
 postules Eunn. 1, 1, 16 præbes Adel. 5, 5, 5 præpositam Hec. 4, 2, 7
 postulat And. 1, 2, 18 | 1 præbet Phor. 2, 1, 31 præpositum Eunn. 1, 2, 59
 5, 3, 30 Eunn. 3, 2, 27 Adel. 2, 1, 45, 31 præpediti Heaut. 3, 1, 100
 47 præbueris Eunn. 5, 7, 9 12 præpionens And. 1, 1, 38
 postulatio Hec. 1, 2, 105 præbui Adel. 2, 2, 7 præpositam Hec. 4, 2, 7
 105 præbuit Phor. 3, 1, 12 præpositum Eunn. 1, 2, 59
 postulem And. 3, 3, 19 Heaut. 4, 2, 4 Hec. 4, 1, 49 18 præpediti Heaut. 3, 1, 100
 4, 1, 49 præcavere And. 3, 5, 18 præponens And. 1, 1, 38
 postuler Heaut. 4, 8, 31 præcepi Adel. 5, 9, 6 præpositam Hec. 4, 2, 7
 Adel. 2, 2, 30 præceptorum Adel. 3, 3, 59 præpositum Eunn. 1, 2, 59
 postulo And. 1, 2, 19 | 2, 5, 11 | 5, 1, 4 Eunn. 5, 9, 28 Adel. 5, 4, 25 præcidam Hec. 4, 2, 22
 25 præcipias Adel. 3, 3, 31 præfagit Heaut. 2, 2, 7
 potandum Phor. 5, 5, 4 81 præfuisse And. 1, 5, 4

VOCABULORUM.

- paterquam *Heaut.* 1, principio *And.* 1, 1, prodemus *Hec.* 4, 4, 50
 1, 8 21 | 2, 1, 27 | 3, 3, prodeo *And.* 1, 1, 88
 prava *Heaut.* 4, 7, 11 38 | 4, 5, 46 *Eun.* 4, *Eun.* 5, 7, 4
 Adel. 3, 3, 37 7, 35 | 5, 2, 35 | 5, prodesse *Adel.* 5, 9, 11
 prave *Hec.* 3, 5, 34 | 9, 48 *Adel.* 5, 3, 21 prodesset *Eun.* 3, 1, 55
 4, 4, 24 *Phor.* 1, 5, 22 | 4, prodest *Eun.* 5, 9, 41
 pravam *Adel.* 5, 8, 3, 45 *Hec.* 3, 3, 21, prodi *Eun.* 4, 4, 2
 21 51 prodidisti *Adel.* 4, 5, 58
 pravamne *Heaut.* 3, 1, principium *Heaut.* 5, 4, 21 *Phor.* 1, 3, 6
 76 prior *Eun.* *Prol.* 6 *Adel.* 4, 5, 32 *Phor.* *Prol.*
 precatio *Eun.* 2, 3, 26 4, 5, 32 *Phor.* *Prol.* 14 | 2, 1, 18 *bis* | 3,
 precatorem *Heaut.* 2, 2, 14 | 2, 1, 18 *bis* | 3, 2, 47, 48 *Hec.* 3, 3,
 23, 40 *Phor.* 1, 2, 47
 90
 preci *And.* 3, 4, 22 47
Phor. 3, 3, 14 priorem *Adel.* 4, 5, 25
 precibus *Eun.* 5, 7, 25 *Prior.* *Eun.* 1, 2, 7
Phor. 3, 2, 13 | 5, 8, pristino *Heaut.* 3, 2, 19
 80 pristinam *And.* 1, 1, 28 | 1, 3, 9 | 3, 4,
 precio *Eun.* 5, 9, 25 21
 Adel. 4, 7, 26 *Hec.* 21
Prol. 57 | 1, 1, 12 privari *Phor.* 3, 2, 32
 precium *Hec.* *Prol.* 49 *Privat.* *Heaut.* 5, 2,
 precor *Phor.* 1, 2, 92 20
 prehendendus *Heaut.* 3, priusquam *And.* 2, 3,
 1, 89 4 *Eun.* 4, 6, 13 *Adel.* 4, 2, 44 *Phor.*
 16 | 16 4, 5, 7 | 5, 7, 4 | 5,
 1, 16 8, 47, 48, 56 *Hec.* 2, 2, 20 | 3, 1, 7,
 premit *And.* 4, 1, 9 14 | 5, 1, 18
 premo *Phor.* 4, 3, 15 probe *And.* 2, 5, 7 |
 2, 2, 15 5, 2, 6 | 5, 4, 15 |
Eun. 4, 6, 10 *Heaut.* 5, 6, 6 *Eun.* 4, 6,
 1, 1, 12 *Adel.* 5, 6, 31 | 4, 7, 3 *Heaut.*
 5 *Hec.* 5, 3, 1 1, 2, 5 | 2, 3, 120 |
 pretio *Adel.* 2, 2, 11 4, 5, 22 | 5, 3, 18
 pretium *And.* 1, 1, 12, *Adel.* 4, 7, 34 *bis*
 49 | 1, 3, 12 *Eun.* 1, *Phor.* 1, 5, 38 | 2,
 2, 53 *Adel.* 3, 2, 51 3, 18 | 5, 7, 96 | 5,
Heaut. *Prol.* 48 8, 58
 pretium fero *And.* 3, probes *Eun.* 2, 3, 81
 5, 4 probissimum *Adel.* 3, 3,
Heaut. 2, 1, 17 66
 prima *Heaut.* 5, 2, 10 probos *Adel.* 3, 4, 59
 Adel. *Prol.* 9 | 5, 4, 4 *Phor.* 2, 1, 32 *Hec.*
 4 *Phor.* 2, 1, 32 *Hec.* 1, 2, 61 | 5, 3, 24
 2, 2, 1, 2, 61 | 5, 3, 24
 primam *Eun.* 3, 5, 19 probum *Phor.* 1, 5, 29
 Adel. 5, 9, 18, 19 procax *Hec.* 1, 2, 84
 primarise feminae *Phor.* 5, 7, 78
 5, 7, 78 procedere *Eun.* 3, 2, 17
 1, 51 primatum *Adel.* 2, 3, 6 procedit *And.* 1, 1,
 4, 2 primas *Phor.* *Prol.* 27 101 *Adel.* 5, 6, 9
 primos *Eun.* 2, 2, 17 processit *And.* 4, 1, 47
 simululum *Adel.* 3, 1, processisti *Adel.* 5, 9,
 2 | 5, 6, 10 22
 primi *Adel.* *Prol.* 23 proclive *And.* 1, 1, 51
 primus *Eun.* 1, 2, 10 | proclivi *And.* 4, 2, 18
 2, 2, 16 *Heaut.* 1, 2, 2, 2, 16 *Heaut.* 1, 2,
 11 *Adel.* 4, 2, 7, 8 84
Phor. 2, 2, 10 procurat *Phor.* *Per.* 7
 principia *Phor.* 2, 2, prodat *And.* 2, 1, 13
 82 | 3, 1, 15 *Eun.* 4, prodeambulare *Adel.* 3,
 7, 11 1, 4

- proficiscitur *And.* 5, 4, 33
 proficiscor *And.* 2, 1, 29
 profitetur *Eun.* *Prol.* 3
 profueram *Eun.* 2, 2, 27
 profueris *Hec.* 5, 4, 36
 profugiet *Adel.* 3, 3, 31
 profugit *Heaut.* 3, 2, 17 *Hec.* 3, 5, 13
 profundat *Adel.* 1, 2, 54
 progeniem *Phor.* 2, 2, 48
 prognatam *Phor.* 1, 2, 65
 pro *And.* 1, 5, 11
 prohibeant *And.* 1, 1, 27 | 3, 3, 36 *Heaut.*
 5, 4, 15 *Adel.* 2, 4, 2 *Hec.* 2, 1, 10
 prohibeas *Eun.* 4, 7, 38
 prohibebo *Eun.* 4, 7, 39 *Phor.* 2, 2, 78
 prohiber *Heaut.* 3, 3, 12, 15 *Hec.* 2, 2, 24
 prohibui *And.* 1, 1, 113
 proin *And.* 2, 4, 5
Eun. 1, 1, 2 | 1, 2, 26
 proin *And.* 4, 2, 24
Heaut. 1, 1, 13 *Phor.* 2, 2, 35 | 4, 3, 63
Hec. 2, 1, 21
 prolatu *Hec.* 1, 2, 29
 prolixo *Adel.* 5, 8, 20
 prolixius *Eun.* 5, 9, 52
Heaut. 2, 3, 49
 prologi *Hec.* *Prol.* 9
 prologis *And.* *Prol.* 5
 prologum *Heaut.* *Prol.* 11 *Phor.* *Prol.* 14
 proloqui *And.* 1, 5, 21
Phor. 5, 6, 21 *Hec.* 4, 4, 24
 prolubium *Adel.* 5, 9, 28
 promereat *And.* 2, 1, 33
 promeritus *Phor.* 3, 2, 31
 promeruit *Adel.* 2, 1, 47
 promissi *Adel.* 5, 8, 17
 promissa *And.* 4, 1, 7
Eun. 2, 3, 18 *Heaut.* 4, 4, 1
 promissum *Eun.* 5, 9, 64 *Phor.* 3, 2, 28 |
 3, 3, 3
 promissi

I N D E X

- promissi *Adel.* 5, 8, 11 | 4, 7, 44 | 5, 9, 39 *Hec.* 3, 4, 30 | 4, 51
 promitte *Adel.* 5, 8, 19
 promittit *Heaut.* 4, 4, 7
 promitto *Phor.* 5, 8, 55 *Hec.* 5, 2, 25
 promoveo *And.* 4, 2, 28 *Hec.* 4, 4, 81
 promoveris *And.* 4, 1, 16
 promotes *Eun.* 5, 3, 4
 propediem *Heaut.* 1, 1, 108 | 4, 8, 28
 propemodum *And.* 3, 4, 7 *Eun.* 1, 2, 123
Heaut. 5, 5, 20 *Adel.* 1, 2, 51 *Phor.* 1, 4, 34
 propera *And.* 1, 5, 6 | 4, 5, 20 | 5, 6, 15
Heaut. 2, 3, 9, 33 *Adel.* 3, 2, 54
 properans *And.* 2, 2, 18 *Eun.* 2, 2, 60 | 5, 8, 6
 properantem *Adel.* 3, 2, 7
 properas *Phor.* 2, 2, 89
 properat *Adel.* 2, 4, 14
 propere *Heaut.* 4, 4, 22 *Adel.* 3, 2, 22 *Hec.* 3, 3, 11 | 5, 3, 10
 propereat *Eun.* 3, 5, 35
 propero *And.* 5, 4, 49 *Phor.* 5, 6, 5
 propino *Eun.* 5, 9, 57
 propinqua *Heaut.* 1, 1, 5
 propinquo *Eun.* 5, 6, 1
 propius *Adel.* 3, 2, 2 | 4, 2, 41 *Hec.* 3, 1, 36
 propria *Phor.* 5, 5, 2
 propriæ *And.* 5, 5, 4
 proprior *Heaut.* 5, 2, 35 *Phor.* 5, 3, 25
 proprium *And.* 4, 3, 1
 propulsabo *And.* 2, 3, 21
 prorsum *Eun.* 2, 2, 23 | 2, 3, 13, 40 | 4, 5, 28
Adel. 5, 3, 58 *Phor.* 5, 7, 87 *Hec.* 3, 1, 35
 prorsus *And.* 2, 6, 4 | 3, 2, 30 *Eun.* 5, 9, 52
Heaut. 1, 1, 88 *Adel.* 3, 2, 26 | 4, 2, 11 | 4, 7, 44 | 5, 9, 39
Hec. 3, 4, 30 | 4, 51
 prorunt *Eun.* 3, 5, 51
 prospectum *Heaut.* 2, 4, 11 | 4, 1, 25
 prospere *Phor.* 5, 7, 2
 prosperi *Heaut.* 5, 2, 8
 prospecti *Adel.* 4, 5, 55
 prospice *Adel.* 3, 2, 36
 prospicere *Eun.* 4, 6, 24
Adel. 3, 3, 34 | 4, 1, 34
 prospici *Hec.* 4, 1, 46
 prospiciam *Adel.* 4, 2, 50
Phor. 5, 8, 47
 prospicis *Phor.* 5, 2, 17
 prospiciunt *Phor.* 5, 1, 8
 prosum *And.* 4, 1, 53
 profis *Eun.* 5, 5, 23
 profit *Heaut.* 4, 1, 30
Hec. 5, 1, 16 | 5, 2, 29
 prosum *Eun.* 2, 2, 27
Heaut. 5, 1, 21
 protelet *Phor.* 1, 4, 36
 proterve *Heaut.* 4, 4, 1
Hec. 3, 5, 53
 proterruisti *Heaut.* 3, 1, 37
 protervitas *Heaut.* 4, 6, 10
 protervos *Heaut.* 3, 3, 16
 protinus *Phor.* 1, 4, 13
 providere *Heaut.* 1, 1, 64
 providentur *And.* 1, 3, 3
Phor. 1, 4, 5
 provideram *And.* 1, 2, 12
 provincia *Heaut.* 3, 2, 5
 provinciam *Phor.* 1, 2, 22
 proviso *And.* 5, 5, 1
Eun. 3, 1, 4 *Adel.* 5, 6, 1
 provisum *Phor.* 5, 2, 14
 provocat *Adel.* 5, 4, 24
 provocemus *Eun.* 3, 1, 52
 provolvam *And.* 4, 5, 38
 proxima *Phor.* 2, 2, 69
 proximo *Heaut.* 1, 1, 2
Phor. 2, 2, 71 *Hec.* 3, 2, 6
 proximos *Heaut.* 5, 2, 13
 proximus *And.* 4, 1, 11
Adel. 4, 5, 17
 proxumam *Heaut.* 4, 4, 10
 proxumi *Phor.* 1, 2, 75
Hec. 1, 2, 49
 proxumis *Eun.* 2, 3, 38
 proxumum *Phor.* 5, 6, 52
 proxumus *Adel.* 5, 8, 24
 prudens *Eun.* 1, 1, 27
 psaltria *Adel.* 3, 3, 35
 52 | 3, 4, 5 | 4, 7, 6, 25, 41 | 5, 9, 10
 psaltriam *Adel.* 3, 4, 30 | 4, 2, 19 | 4, 3, 9 | 4, 4, 6 | 5, 3, 56
 publice *Eun.* 2, 2, 59
Adel. 3, 3, 89
 publicitus *Phor.* 5, 7, 85
 publicum *Phor.* 2, 2, 65
 pudebat *Adel.* 2, 4, 10
Hec. 5, 3, 8
 pudens *Hec.* 1, 2, 90
 pudens *Adel.* 4, 7, 36
 pudere *Phor.* 5, 8, 53
 pudet *And.* 4, 1, 13
Eun. 5, 2, 58 *Heaut.* 2, 3, 19 | 3, 3, 15, 20 | 5, 4, 18, 21
Adel. 1, 2, 4 | 2, 2, 37 | 3, 4, 39 | 4, 5, 49
Phor. 3, 2, 40 | 4, 3, 39 *Hec.* 2, 1, 34 | 5, 2, 26
 pudentis *Heaut.* 1, 1, 68
 pudicitiam *And.* 1, 5, 54
 pudicum *Hec.* 1, 2, 77
 pudor *And.* 1, 5, 28, 45 | 4, 1, 6
Adel. 2, 4, 10
 pudore *Adel.* 1, 1, 32
 pudori *Hec.* 1, 2, 47
 pudoris *And.* 5, 3, 7
 puduit *Heaut.* 5, 4, 20
Adel. 4, 5, 56
 puella *Heaut.* 4, 1, 38
Hec. 2, 1, 34
 puellam *Eun.* 1, 2, 29
Heaut. 4, 2, 14
 puellulam *Eun.* *Per.* 7
Phor. 1, 2, 31
 puer *And.* 1, 1, 57 | 4, 5, 3, 9 | 5, 1, 14
Eun. 4, 1, 10 *Adel.* 4, 7, 10 | 5, 8, 17
Phor. 1, 1, 16 | 1, 2, 102 | 5, 6, 23
Hec. 4, 4, 27, 59, 97
 5, 2, 2
 puer scitus *And.* 3, 2, 6
 pueri *Hec.* 3, 1, 39
 32 | 4, 1, 2
 puerile *And.* 2, 6, 18
 puerili *Phor.* 5, 7, 58
 pueris *Heaut.* 2, 1, 2
Adel. 3, 4, 48 | 5, 5, 5
Hec. 3, 2, 24 | 3, 3, 49
 pueritia *Heaut.* 1, 2, 8
 puero *And.* 5, 6, 8
Adel. 3, 3, 86 | 4, 1, 20
Phor. 1, 1, 14
 4, 4, 46, 104 | 5, 2, 3
 puerperæ *And.* 3, 2, 18
 puerperam *Adel.* 5, 7, 23
 pueruli *Phor.* 5, 7, 58
 puerulum *And.* *Per.* 9
 puerum *And.* 2, 2, 38
 2, 3, 26 | 3, 2, 35, 36 | 4, 3, 71
 5, 20 | 24, 34, 37
Eun. *Prol.* 39
 3, 2, 35 | 4, 2, 24
 4, 5, 24 | *Hec.* 4, 1, 17, 48, 56, 61 | 4, 16, 17
 bis 77, 82, 86
 5, 1, 7, 23
 pugilem *Eun.* 2, 2, 24
 pugilum *Hec.* *Prol.* 39
 pugnam *Eun.* 5, 2, 66
 pugnant *Hec.* *Prol.* 41
 pugnare *Eun.* 4, 7, 4
 pugnas *Eun.* 3, 2, 39
 pugnaveris *Adel.* 5, 5, 57
 pugnis *Adel.* 4, 2, 19
 pugnos *Phor.* 5, 7, 98
 pugnus *Adel.* 2, 1, 17
 pulchra *Phor.* 1, 2, 18
 pulchram *Eun.* 2, 3, 82
 pulchre *Eun.* 2, 3, 82
 3, 1, 26 | 4, 5, 8
Heaut. 2, 3, 92 | 3, 41
Adel. 3, 3, 7
 5, 9, 22 *Phor.* 3, 3, 5 | 5, 8, 58
 pulcherimum facimus
Phor. 5, 6, 29
 pulchritudinem *Phor.* 2, 55
 pulpamentum *Eun.* 1, 36
 pulcare *Heaut.* 3, 2, 27
Adel. 4, 4, 23
 pultat *Heaut.* 2, 3, 34
 pultavit *Adel.* 4, 5, 3

VOCABULORUM.

pura oratio <i>Heaut. Prol.</i>	pyreo <i>Eunn. 3, 4, 1</i>	3, 1, 36 4, 5, 7	<i>Phor. 2, 3, 1 Hec. 5,</i>
46	pyrus <i>Eunn. 4, 7, 13</i>	<i>Heaut. 1, 1, 10 5,</i>	4, 36
purga <i>Adel. 3, 3, 22</i>	Pythias <i>Eunn. 3, 2, 47 </i>	4, 16,	quanta quanta hæc mea
purgando <i>Hec. 2, 2,</i>	4, 2, 14 4, 3, 13	quærit <i>Eunn. 3, 5, 10 </i>	paupertas est <i>Phor.</i>
12	4, 4, 5 4, 5, 4 4,	5, 7, 5 <i>Adel. 2, 4,</i>	5, 7, 10
purgare <i>Adel. 4, 3, 17</i>	6, 14 5, 2, 33, 62,	1 4, 2, 4	quantam <i>Eunn. 5, 4, 3</i>
purgat <i>Phor. 5, 8, 46</i>	70 5, 5, 5, 19	quæritans <i>And. 1, 1,</i>	<i>Heaut. 3, 1, 72 Hec.</i>
<i>Hec. Per. 10</i>	pytiffando <i>Heaut. 3, 1,</i>	48	5, 3, 18
purgatio <i>Heaut. 4, 1,</i>	48	quæritare <i>Adel. 3, 3, 9</i>	quantas <i>And. 4, 1, 26</i>
12		quæritet <i>Eunn. 3, 3, 17</i>	<i>Eunn. 4, 6, 17 Heaut.</i>
purgatum <i>Hec. 5, 4,</i>		quærite <i>Adel. 2, 4, 2</i>	5, 2, 17
31		quæro <i>And. 2, 2, 8 4,</i>	quanti <i>Eunn. 1, 1, 30 </i>
purgem <i>Adel. 4, 4, 23</i>		1, 60 4, 2, 19	4, 7, 21 5, 6, 14
<i>Phor. 1, 4, 9</i>		5, 4, 41 <i>Heaut. 3,</i>	<i>Heaut. 1, 1, 103</i>
porges <i>Adel. 2, 1, 8</i>		1, 83 4, 1, 9 <i>Adel.</i>	<i>Adel. 2, 2, 4 5, 9,</i>
pargo <i>Eunn. 3, 1, 43</i>		4, 2, 2 4, 7, 2 <i>Phor.</i>	20
puta <i>And. 1, 1, 2</i>		3, 3, 22 5, 6, 13	quantis <i>And. 4, 1, 25</i>
<i>Heaut. 1, 1, 26</i>		quælitum <i>Heaut. 4, 3,</i>	<i>Phor. 5, 6, 1</i>
putabam <i>And. 1, 1,</i>		74 <i>Phor. 5, 3, 28</i>	quantivis <i>And. 5, 2,</i>
65, 86		quæfivi <i>Eunn. 1, 2, 64,</i>	15
putabas <i>Adel. 5, 3,</i>		87	quanto <i>And. 2, 1, 7</i>
24		quæso frequentius quam	<i>Eunn. 3, 1, 63 3, 3,</i>
putabit <i>Heaut. 3, 1,</i>		ut sit opera pretium	1 4, 5, 3 <i>Heaut. 3,</i>
76		loca indiritare.	1, 15, 101 4, 1, 32
putant <i>Eunn. 5, 5, 23</i>		quæsti <i>Hec. 5, 1, 9 5,</i>	<i>Adel. 3, 2, 23 Phor.</i>
<i>Heaut. 4, 5, 50 Adel.</i>		3, 38	1, 1, 12 1, 2, 8
1, 1, 18 4, 3, 3		quæstu <i>Hec. 5, 1, 30</i>	quantum <i>And. 1, 3,</i>
putare <i>And. 5, 5, 2</i>		quæstum <i>And. 1, 1, 52</i>	2 3, 2, 4 3, 3, 45
<i>Eunn. 4, 1, 9</i>		<i>Heaut. 4, 1, 27 Adel.</i>	4, 2, 28 4, 5, 17
putaris <i>Adel. 5, 4, 4</i>		2, 1, 52	5, 2, 20 <i>Eunn. 1, 2,</i>
putas <i>And. 1, 1, 114 </i>		quæstum maximum	67 2, 3, 84 4, 1,
4, 1, 47 <i>Eunn. 4, 7,</i>		<i>Heaut. Prol. 43</i>	1 5, 1, 20 5, 2,
43 <i>Heaut. 4, 4, 19 </i>		quæstus <i>Eunn. 2, 2,</i>	5 <i>Heaut. Prol. 14 </i>
5, 1, 39 5, 2, 37		22	1, 1, 10 3, 3, 31
<i>Hec. 2, 1, 17 4, 4,</i>		quale <i>Heaut. 2, 4, 4</i>	4, 3, 4 4, 4, 25
60 5, 4, 13		qualem <i>Eunn. 4, 6, 20</i>	4, 6, 6 5, 2, 31
putasti <i>Phor. 4, 5, 6</i>		qualis <i>And. 3, 2, 23</i>	5, 3, 10 <i>Adel. 3, 2,</i>
putat <i>Heaut. Prol. 21 </i>		<i>Phor. 5, 9, 43 Hec.</i>	51 4, 5, 67 4, 7,
5, 1, 29 <i>Adel. 1, 2,</i>		5, 1, 40	25 5, 7, 11 <i>Phor.</i>
19 3, 3, 28 <i>Hec.</i>		quamdudum <i>And. 5, 2,</i>	1, 2, 3 1, 5, 17
3, 5, 49		9 <i>Eunn. 4, 4, 30</i>	3, 1, 18 3, 3, 24
putato <i>Adel. 5, 3, 31</i>		quamprimum <i>And. 2,</i>	4, 3, 38, 52, 69 4,
<i>Phor. 2, 2, 77</i>		2, 15 <i>Eunn. 5, 9, 13</i>	5, 10 5, 6, 13 5,
putavi <i>And. 4, 3, 2</i>		<i>Adel. 2, 4, 18 3,</i>	7, 31, 94
<i>Heaut. 3, 3, 46</i>		5, 6 <i>Hec. 3, 1, 44</i>	quantus <i>Adel. 3, 3, 40</i>
putavit <i>Heaut. 1, 1,</i>		quamquam <i>Heaut. 1,</i>	bis
63 <i>Adel. 2, 3, 9</i>		1, 1	quapiam <i>Eunn. 5, 2,</i>
putem <i>Phor. 5, 8, 33</i>		quamvis <i>Adel. 2, 4,</i>	34
putemus <i>Adel. 5, 3,</i>		15 <i>Hec. 4, 1, 25</i>	quapropter <i>And. 1, 1,</i>
10		quandam <i>And. 1, 3,</i>	136 4, 2, 32 <i>Heaut.</i>
putent <i>Eunn. 2, 2, 94</i>		15 <i>Eunn. 3, 5, 36 </i>	1, 2, 14 2, 3, 116
<i>Adel. 5, 9, 29 Hec.</i>		5, 5, 15 <i>Heaut. 3, 3,</i>	<i>Adel. 4, 3, 17 Hec.</i>
3, 3, 39		36 <i>Phor. 1, 2, 31,</i>	3, 1, 31 5, 1, 7
putes <i>Adel. 2, 2, 28</i>		45 5, 7, 48	quaque <i>And. 1, 3, 9</i>
puter <i>And. 5, 5, 1</i>		quandoquidem <i>And. 3,</i>	quare <i>Eunn. Prol. 11,</i>
<i>Phor. Prol. 21</i>		2, 7 3, 5, 2 <i>Eunn.</i>	42 2, 3, 75 <i>Heaut.</i>
puto <i>And. 2, 1, 30</i>		2, 3, 8 <i>Adel. 4, 5,</i>	<i>Prol. 26 Adel. 3, 2,</i>
<i>Eunn. 3, 2, 36 4, 2,</i>		6 5, 8, 33 <i>Phor. 2,</i>	29 <i>Phor. 3, 3, 20</i>
4 5, 4, 8 5, 9, 51		2, 58 <i>Hec. 3, 5, 42</i>	<i>Hec. 5, 3, 22</i>
<i>Heaut. 1, 1, 5, 25,</i>		quanquam <i>Eunn. 1, 2,</i>	quas <i>And. Prol. 3, 26 </i>
99 4, 8, 2 5, 1,		92 <i>Heaut. 1, 2, 1 </i>	1, 1, 6, 20 4, 3,
27 <i>Adel. 2, 1, 54</i>		2, 3, 15 <i>Adel. 2, 1,</i>	10 <i>Heaut. 2, 3, 20</i>
<i>Phor. 3, 3, 12 Hec.</i>		51 <i>Hec. 1, 2, 36</i>	<i>Eunn. 1, 1, 32, 38 2,</i>
3, 3, 19		quæra <i>Heaut. 2, 3, 9</i>	1, 3 4, 4, 2 4, 4,
			7, 8

I N D E X

- 7, 3 *Phor. Prol.* 4 | 1
 5, 4, 3 | 5, 5, 7 *Hec. Prol.* 14
 quatietur *Eun.* 2, 3, 66
 queam *And.* 1, 5, 36 | 3, 3, 45 *Adel.* 4, 7, 2, 43 *Hec.* 1, 2, 52
 queas *And.* 1, 5, 43 *Eun.* 1, 1, 29
 queat *And.* 2, 3, 20 *Heaut.* 3, 1, 44 | 3, 2, 43 *Hec.* 1, 2, 52
 quemnam *And.* 5, 2, 4
 quemquam *And.* 1, 5, 11 *Eun.* 1, 2, 16 | 2, 3, 32 | 5, 5, 19 *Adel.* 1, 1, 13 *Phor.* 5, 7, 84
 quemvis *Heaut.* 3, 1, 61 *Adel.* 1, 2, 43
 quemque *Hec.* 1, 1, 8
 quendam *And.* 2, 2, 19 *Eun.* 2, 2, 3 | 5, 6, 12 *Heaut.* 2, 3, 124 | 3, 2, 15
 quenquam *Eun.* 1, 2, 121 *Heaut.* 5, 1, 39 *Hec.* 3, 2, 7 | 5, 3, 7
 queo *Adel.* 3, 3, 69 | 4, 7, 20 *Phor.* 5, 3, 4 *Hec.* 3, 4, 29 | 4, 4, 51
 quærat *Adel.* 5, 3, 3
 quid ita *And.* 2, 1, 22
 quidnam *And.* 1, 4, 7 | 2, 1, 21 | 4, 4, 3 *Eun.* 2, 2, 41 *Heaut.* 3, 10 | 3, 3, 38 *Adel.* 1, 2, 7 | 3, 2, 7, *Hec.* 2, 2, 25
 quidni *Adel.* 4, 2, 34
 quidquam *Eun.* 1, 2, 120
 quidquid *Eun.* 2, 2, 20 | 3, 1, 8 | 5, 1, 3 | 5, 6, 10, 20 | 5, 9, 40 *Adel.* 1, 2, 73 *Phor.* 1, 5, 21 | 5, 5, 5 *Hec.* 3, 5, 13 | 4, 4, 47
 quiescant *And. Prol.* 22
 quiescas *And.* 3, 4, 19
 quiesce *Heaut.* 4, 3, 12 *Phor.* 4, 3, 65
 quiesci *And.* 4, 2, 8
 quiesset *And.* 4, 2, 8
 quietus *Phor.* 4, 5, 1
 quimus *And.* 4, 6, 10
 quindecim *Heaut.* 1, 1, 93 *Ihor.* 5, 8, 28
 quingentos *Adel.* 2, 1, 46
 quinque *Phor.* 2, 2, 63
 quippe *Heaut.* 3, 2, 27 *Phor.* 2, 2, 15
 quippiam *And.* 2, 6, 7 *Hec.* 3, 2, 14
 quisnam *Eun.* 3, 4, 7 *Heaut.* 1, 1, 122 | 3, 2, 50 | 3, 4, 23 *Adel.* 5, 3, 2
 quispiam *Eun.* 5, 2, 36
 quisquam *And.* 3, 2, 20 *Eun. Prol.* 2, 1, 21 | 2, 3, 8 | 3, 5, 30 | 4, 4, 11 | 5, 9, 2 *Heaut.* 2, 1, 12 *Adel.* 1, 1, 2 | 2, 1, 7 | 4, 2, 15 | 4, 6, 5 | 5, 4, 1 | 5, 8, 9 *Phor.* 1, 2, 49, 72 | 2, 2, 45 | 5, 1, 37 *Hec.* 1, 1, 10 | 3, 1, 13 | 5, 3, 37 | 5, 4, 21
 quisque *Heaut.* 1, 1, 74 | 2, 4, 3, *Adel.* *Prol.* 21 | 3, 3, 45 *Hec.* 2, 1, 19 | 5, 3, 4
 quisquis *Phor.* 1, 4, 19
 quit *Adel.* 4, 4, 4 *Hec.* 1, 2, 108
 quita est *Hec.* 4, 1, 57
 quivis *Adel.* 2, 3, 1
 quivit *And.* 4, 1, 30
 quoad *Phor.* 1, 2, 98 | 2, 3, 22
 quocum *Phor.* 1, 3, 19 | 5, 1, 32
 quocunque *Hec.* 5, 4, 19
 quodcumque *Heaut.* 3, 1, 75
 quoddam *Eun.* 5, 2, 6
 quolibet *Hec.* 5, 2, 6
 quomodo *Eun.* 4, 4, 49 | *Heaut.* 4, 6, 1 | 5, 3, 1 | 5, 4, 17 *Adel.* 4, 1, 18 | 4, 4, 5 | 5, 5, 2 | *Phor.* 1, 4, 3 *Hec.* 3, 1, 45
 quoniam *Adel.* 4, 2, 38
 quondam *Eun.* 2, 2, 15 | 3, 5, 37 *Hec. Per.* 2
 quoniam *And.* 2, 1, 6 | 3, 4, 10 *Eun.* 2, 2, 6
 quoquam *And.* 4, 5, 21 *Adel.* 2, 1, 16 *Hec.* 4, 1, 50
 quoquo *Eun.* 3, 5, 6 | 5, 9, 53 *Adel.* 3, 2, 43 *Phor.* 3, 3, 18
 quorsum *And.* 1, 1, 100 | 1, 2, 5 | 1, 5, 30 *Eun.* 1, 2, 75 | 2, 3, 13 *Adel.* 1, 2, 20 *Hec.* 1, 2, 118
 quorsumnum *And.* 2, 2, 24
 quorum *And. Prol.* 20 *Adel. Prol.* 20
 quot *And.* 1, 5, 13 | 3, 3, 37 *Heaut.* 5, 1, 43, 59 *Adel.* 1, 2, 12 | 4, 2, 16 *Phor.* 2, 1, 13 | 2, 3, 14 | 4, 4, 24 *Hec.* 5, 3, 19 *bis*
 quotidianos *Heaut.* 4, 5, 7
 quoties *Hec.* 1, 1, 3
 quovis *Heaut.* 1, 1, 83 | 3, 3, 28 | 4, 3, 9 | 5, 1, 55 *Adel.* 5, 3, 43

R.

- R**abies *Eun.* 2, 3, 9
 rape *And.* 5, 2, 20, 21 *Phor.* 5, 6, 42 | 7, 92
 rapere *Adel. Prol.* 3
 raperem *Adel.* 3, 2, 21
 raptione *Adel.* 3, 3, 2
 rapui *Adel.* 4, 4, 18
 raro *Hec.* 1, 2, 100
 rastros *Heaut.* 1, 1, 36 | 5, 1, 58
 ratio *Eun.* 3, 5, 27 *Heaut.* 4, 2, 7 *Adel.* 1, 1, 43 *Phor.* 1, 5, 69
 ratione *Eun.* 1, 1, 17, 18 | 2, 3, 29 *Adel.* 4, 5, 36 | 5, 4, 1 *Phor.* 1, 5, 68 | 2, 1, 30
 rationem *Heaut.* 5, 2, 6, 11 *Adel.* 3, 3, 21 | 5, 3, 26 *Hec.* 3, 1, 26
 rationes *Eun.* 5, 2, 30 *Adel.* 2, 1, 54 | 5, 3, 50
 ratiuncula *Phor.* 1, 1, 2
 ratum *Phor.* 5, 7, 58 *Hec.* 4, 1, 30
 reipsa *Heaut.* 4, 1, 23 *Adel.* 5, 8, 32 *Hec.* 3, 4, 3
 re muliebri *Heaut.* 2, 3, 48
 rebar *Hec.* 4, 2, 5
 rebus villioribus multo *Phor.* 5, 3, 8
 recens *Adel.* 3, 2, 14
 recepit *And.* 1, 3, 3
 recepitsem *Phor.* 5, 7
 recepit *And.* 4, 1, 5
 receptas *Hec.* 5, 1, 13
 receptes *Heaut.* 5, 2, 1
 recidere ad paucos *Hec. Prol.* 47
 recipe *Adel.* 3, 2, 26
 recipere *Eun.* 5, 2, 5 *Heaut.* 3, 3, 6 *Hec.* *Per.* 9 | 4, 4, 4 *Phor.* 2, 3, 24
 recipi *Phor.* 5, 4
 recipiam *Phor.* 2, 3, 22
 recipiat *Phor.* 2, 3, 22
 recipiatis *Eun.* 5, 9, 5
 recipiendum *Eun.* 5, 9, 42, 43
 recepimus *Eun.* 5, 9, 5
 recipio *Heaut.* 5, 5, 1
 recipis *Adel.* 5, 3, 13
 recipit *Hec. Per.* 1
 recipitur *Eun.* 1, 2, 79
 recta *And.* 2, 1, 1
 recta *Eun.* 1, 2, 7 | 4, 28 *Adel.* 3, 3, 29
 recta *Phor.* 4, 2, 35, 43
 recta *Adel.* 2, 62 | 1, 5, 80 | 2, 6 | 5, 6, 19
 recta *Phor.* 3, 3, 12
 recta via *And.* 2, 11 | 3, 4, 21
 rectius *Adel.* 4, 1, 5
 rectus *Eun.* 4, 1, 5
 recurre *Adel.* 4, 1, 5
 recusare *Hec.* 3, 1, 1
 recusat *And. Per.* 11
 rectum *Eun.* 4, 7, 14
 rectum *Heaut.* 1, 1, 27 | 3, 86 | 3, 1, 76 *Adel.* 1, 2, 19
 redactus *Eun.* 2, 2, 1
 reddam *And.* 4, 2, 20 | 5, 2, 23 *Eun.* 1, 2, 37, 67 | 4, 46 | 5, 7, 18 *Adel.* 5, 3, 63 | 5, 9, 3 *Phor.* 3, 3, 26
 reddant *Phor.* 2, 2, 5
 reddas *Hec.* 4, 4, 47
 reddat *Eun.* 4, 7, 2
 reddat *Adel.* 2, 1, 48, 51
 reddat *Adel.* 2, 4, 16
 reddet *Eun.* 4, 2, 2
 reddet *Hec.* 4, 1, 44
 reddendum *Heaut.* 5, 44
 reddere *Phor.* 2, 1, 22
 reddere *Phor.* 3, 3, 5

V O C A B U L O R U M.

redderes <i>And.</i> 3, 1,	rediero <i>Adel.</i> 2, 2, 25	referire <i>Adel.</i> 4, 25,	relinquit <i>Hec.</i> 1, 2,
21	3, 3, 24	28	99
reddes <i>And.</i> 2, 3, 15	redierunt <i>And.</i> 4, 6, 4	refero <i>Hec. Prol.</i> 29,	relinquo <i>And.</i> 1, 3, 5.
redder <i>Adel.</i> 5, 9, 24	redigam <i>Heaut.</i> 5, 1,	38	<i>Heaut.</i> 1, 1, 88
2, 1, 6 4, 4, 23	73 <i>Phor.</i> 5, 7, 77	referre <i>Heaut.</i> 3, 1, 58	relinquunt <i>Phor.</i> 1, 2,
redderur <i>Adel.</i> 2, 4, 15	redigat <i>Heaut.</i> 5, 1,	<i>Adel.</i> 1, 1, 48 <i>Hec.</i>	22 <i>Hec.</i> 3, 5, 11
reddi <i>Hec.</i> 1, 2, 79	56	<i>Prol.</i> 7 4, 2, 8	reliqui <i>Heaut.</i> 1, 2, 19
reddideras <i>Heaut.</i> 2, 3,	redige <i>Phor.</i> 2, 2, 36	referri <i>Phor.</i> 2, 1, 23	2, 3, 12
89	redigis <i>Eunn.</i> 4, 4, 23	refert <i>Eunn.</i> 2, 3, 27	reliquias <i>Adel.</i> 3, 3,
reddidi <i>Heaut.</i> 4, 5,	redii <i>Adel.</i> 5, 3, 9	<i>Adel.</i> 5, 4, 27 <i>Phor.</i>	91
12	rediiit <i>Eunn.</i> 4, 3, 21	1, 2, 24 4, 5, 11	reliquisset <i>Phor.</i> 2, 2,
reddidisti <i>And.</i> 2, 1,	<i>Heaut.</i> 1, 1, 61 2,	<i>Hec.</i> 4, 3, 12 5, 3,	46
33	3, 118 <i>Adel.</i> 1, 1,	12	reliquit <i>And.</i> 4, 5, 5
reddidit <i>Hec.</i> 3, 3, 47	10 <i>Phor.</i> 1, 2, 97 4,	referto <i>Eunn.</i> 3, 1, 54	<i>Eunn.</i> 1, 2, 40 <i>Heaut.</i>
5, 1, 35	5 <i>Hec.</i> 3, 2, 12	reflexit <i>Adel.</i> 3, 2, 9	3, 3, 42 <i>Adel. Prol.</i>
reddit <i>Phor.</i> 1, 2, 6	redimas <i>Eunn.</i> 1, 1, 29	refruxerit <i>Adel.</i> 2, 2,	10 <i>Hec.</i> 3, 5, 13
reddo <i>Heaut.</i> 4, 4, 10	redimat <i>Heaut.</i> 3, 3,	26	reliquom <i>Eunn.</i> 5, 5,
<i>Adel.</i> 4, 1, 18 <i>Phor.</i>	49	regem <i>Heaut.</i> 1, 1, 65	26 <i>Adel.</i> 3, 2, 48
5, 6, 16 <i>Hec.</i> 5, 3,	redire <i>Hec.</i> 2, 2, 23	<i>Phor.</i> 1, 2, 20	reliqua <i>Eunn.</i> 2, 2, 9
21	3, 1, 5 3, 5, 44	regere <i>Eunn.</i> 1, 1, 13	<i>Hec.</i> 4, 2, 11
reddunt <i>Eunn.</i> 2, 3, 24	redires <i>Eunn.</i> 3, 3, 27	regi <i>Phor.</i> 2, 1, 24	reliquam <i>Hec.</i> 3, 5, 40
<i>Phor.</i> 4, 3, 75	rediret <i>Hec.</i> 2, 2, 26	reginæ <i>Eunn.</i> 1, 2, 88	reliquum <i>And. Prol.</i> 25
redam <i>And.</i> 3, 5, 16	redis <i>Hec.</i> 1, 2, 38	regionibus <i>Eunn.</i> 5, 9,	<i>Phor.</i> 1, 1, 3 <i>Hec.</i>
<i>Eunn.</i> 1, 1, 4 2, 1,	redisse <i>Heaut.</i> 2, 3,	32 <i>Heaut.</i> 1, 1, 11	4, 1, 55
12 <i>Adel.</i> 2, 1, 32	63 3, 1, 3, 24 5,	regnas <i>Phor.</i> 2, 2, 58	rem impeditam & per-
<i>Phor.</i> 4, 3, 43 <i>Hec.</i>	2, 27 <i>Adel.</i> 2, 4, 9	regnum <i>Adel.</i> 2, 1,	ditam 3, 5, 14
1, 2, 60 3, 4, 11	<i>Phor.</i> 1, 3, 1 2, 3,	22	remedio <i>Eunn.</i> 3, 1, 49
redeamus <i>Eunn.</i> 4, 7, 41	20 <i>Hec.</i> 3, 4, 21	reicere <i>Phor. Prol.</i> 19	<i>Phor.</i> 5, 4, 5
redeas <i>Adel.</i> 5, 2, 1	redisses <i>Hec.</i> 3, 1, 9	reiciat <i>Phor.</i> 4, 5, 5	remedium <i>And.</i> 3, 1,
redeat <i>And.</i> 1, 2, 19	redisset <i>Phor.</i> 1, 2, 69	rejecit <i>And.</i> 1, 1, 109	10 <i>Heaut.</i> 3, 2, 28
<i>Eunn.</i> 3, 2, 50 3,	redisti <i>Hec.</i> 3, 5, 54	rejecit <i>Heaut.</i> 2, 3,	<i>Adel.</i> 3, 1, 7 <i>Phor.</i>
3, 29 <i>Heaut.</i> 5, 3, 7	redit <i>And.</i> 3, 3, 35	50	1, 4, 8, 23 4, 3,
<i>Phor.</i> 5, 8, 40 <i>Hec.</i>	<i>Heaut.</i> 5, 1, 58 <i>Phor.</i>	relatum <i>Phor. Prol.</i> 22	11, 12
2, 2, 20 2, 3, 7	1, 2, 5 2, 1, 3	relevabis <i>Adel.</i> 4, 3,	reminiscor <i>Hec.</i> 3, 3,
3, 5, 2 4, 2, 12	reditio <i>Eunn.</i> 4, 4, 4	11	25
4, 4, 8 5, 2, 8	redito <i>Adel.</i> 3, 4, 60	relevis <i>Heaut.</i> 3, 1, 51	remiserim <i>Phor.</i> 5, 7,
redeo <i>And.</i> 1, 1, 110	rediturum <i>Adel.</i> 2, 2,	relictæ <i>Heaut.</i> 3, 3, 43	36
<i>Eunn.</i> 4, 2, 6 <i>Heaut.</i>	29	<i>Phor.</i> 2, 2, 10	remisit <i>Hec.</i> 1, 2, 112
4, 3, 41 <i>Adel.</i> 4, 2,	reduc <i>Hec.</i> 4, 2, 29	relictæ <i>Heaut.</i> 2, 3, 2	remissam <i>Hec.</i> 4, 4,
10 4, 7, 39	4, 4, 32, 76	relictam <i>Phor.</i> 2, 1, 2	43
redeundi <i>Hec.</i> 1, 2, 16	reducam <i>Hec.</i> 3, 5, 3	relictas <i>Heaut.</i> 2, 3, 6	remittas <i>And.</i> 5, 1, 8
3, 1, 3	4, 3, 11 4, 4, 12,	relictis <i>And.</i> 2, 5, 1	remittent <i>Hec.</i> 3, 2,
redeundum <i>Hec.</i> 3, 4,	38	<i>Eunn.</i> 1, 2, 86 <i>Heaut.</i>	14
11	reducas <i>Adel.</i> 5, 3, 44	4, 7, 12	remitteres <i>Hec.</i> 3, 5,
redeunt <i>Eunn.</i> 1, 2, 78	reducem <i>Heaut.</i> 2, 4,	relicto <i>Phor. Per.</i> 2	48
<i>Phor.</i> 1, 4, 24	18 <i>Hec.</i> 5, 4, 12	relicto <i>Heaut.</i> 5, 3,	remittet <i>Hec.</i> 3, 5, 17
redeuntrem <i>Eunn.</i> 5, 5,	reducenda <i>Hec.</i> 3, 3,	18 <i>And.</i> 3, 4, 22	remittis <i>Heaut.</i> 1, 1,
25	31, 43	religio <i>Heaut.</i> 2, 1, 16	18
redeunt <i>And.</i> 2, 2,	reducere <i>Hec.</i> 3, 5, 51	religione <i>And.</i> 5, 4,	remoratus <i>Eunn.</i> 2, 3, 10
23	4, 3, 9 <i>Phor.</i> 1, 2,	39	remoret <i>And.</i> 4, 4,
reddi <i>Heaut.</i> 2, 3, 78,	36	religiosæ <i>Heaut.</i> 4, 1,	18
108 <i>Adel.</i> 2, 1, 31,	reductam <i>Hec.</i> 4, 4,	37	remotum <i>Hec. Prol.</i> 20
36 4, 2, 40 5,	43	relinquam <i>Eunn.</i> 1, 2,	renumeret <i>Hec.</i> 3, 5,
3, 8	reducunt <i>And.</i> 3, 3,	61 <i>Adel.</i> 3, 4, 52	52
redibo <i>Phor.</i> 5, 7, 24	27	relinquas <i>Adel.</i> 5, 3,	renuntiabo <i>And.</i> 2, 5,
redibat <i>Hec.</i> 1, 2, 97	reduxit <i>And.</i> 5, 4, 46	28	20
rediam <i>Eunn.</i> 1, 1, 4	refellendo <i>Hec.</i> 2, 2,	relinquatur <i>Phor.</i> 3, 3,	renuntiari <i>Heaut.</i> 4, 4,
rediens <i>Phor.</i> 1, 5, 13	12	14	5
redieris <i>Adel.</i> 2, 2,	refellas <i>Phor.</i> 1, 2, 82	relinquere <i>And.</i> 5, 4,	renuntiata <i>And.</i> 3, 2,
19	referam <i>Eunn.</i> 2, 2, 92	34	19
redierit <i>Heaut.</i> 1, 1, 98	4, 4, 51 5, 3, 2	relinqui <i>Phor.</i> 1, 2,	renuntiatum <i>And.</i> 3,
<i>Adel.</i> 4, 2, 10 4,	<i>Phor.</i> 5, 1, 1	24	2, 21
6, 6 <i>Phor.</i> 1, 5, 18	referet <i>Hec.</i> 5, 2, 32	relinquis <i>Heaut.</i> 4, 3,	renuntiavit <i>Heaut.</i> 4, 1,
2, 3, 5	referetur <i>Eunn.</i> 4, 6, 11	18	48

I N D E X

- renuntiem *Heaut.* 4, 8, 19
renuntiet *Phor.* 4, 3, 72 *Hec.* 3, 5, 58
renuntio *And.* 3, 2, 28 | 3, 4, 15
repente *Heaut. Prol.* 11
23 *Adel.* 3, 2, 4 | 5, 9, 27 *Hec.* 3, 1, 21 | 3, 3, 8 | 14, 1, 3
repentino *And.* 5, 4, 36
reperi *And.* 4, 1, 57
Phor. 1, 5, 5
reperiam *Phor.* 1, 4, 15
reperias *Hec.* 1, 1, 1 | 2, 1, 3
reperient *Phor.* 1, 5, 4
reperies *Hec.* 3, 1, 8 | 5, 4, 3
reperio *Adel.* 4, 3, 1
reperire *Phor.* 4, 5, 15 | 5, 1, 12
reperiret *Heaut.* 3, 2, 22
reperiri *Heaut.* 4, 1, 46
reperis *Phor.* 1, 4, 1
reperisti *Heaut.* 3, 3, 36
reperitur *Heaut. Per.* 11
reperitus *Eun. Per.* 11
repperi *Eun.* 1, 2, 88
Heaut. 1, 1, 60 | 2, 3, 98 *Adel.* 5, 4, 6
Phor. 3, 2, 37 | 5, 6, 50
repperisse *Eun.* 1, 2, 124 | 5, 4, 9
repperit *And.* 4, 6, 11 | 5, 6, 5
Eun. 3, 3, 6 | 5, 6, 31
Phor. 5, 4, 4
repentent *Phor.* 4, 4, 14
repeto *Eun.* 4, 6, 11
reperon' *Adel.* 1, 2, 56
repetor *And.* 1, 5, 15
reposcere *Adel.* 1, 2, 52
reprehendere *Adel.* 5, 9, 37
reprehendi *Adel.* 4, 4, 14
reprehensum *Adel. Prol.* 14
repressi *Adel.* 5, 3, 9
repressit *Adel.* 3, 2, 9
reprimam *Heaut.* 1, 2, 25
Hec. 5, 1, 39
reprime *Adel.* 5, 3, 8
- repudies *Adel.* 5, 4, 4
repudio *And.* 4, 4, 12
repudium *Phor.* 4, 3, 72 | 5, 7, 35
repugnat *And. Per.* 8
reputavit *And.* 2, 6, 24
respicias *Heaut.* 1, 1, 18 | 5, 1, 46
respiciat *Adel.* 3, 2, 55
respiciunt *And.* 4, 1, 18
Phor. 5, 3, 34
respira *Heaut.* 2, 2, 12
responde *Eun.* 4, 7, 22
Adel. 2, 1, 26 | 5, 3, 12
Phor. 1, 5, 25 | 2, 2, 28
respondeam *Eun.* 1, 2, 73
Adel. 3, 4, 39
respondeas *Phor.* 1, 4, 35 | 1, 5, 50 | 12, 2, 32
respondeat *And. Prol.* 7
Eun. 4, 4, 25 | 4, 7, 40
Adel. 3, 5, 6
respondebo *Hec.* 4, 1, 14, 4, 6
respondeo *Heaut.* 3, 3, 50
Phor. 5, 8, 55
respondere *Phor. Prol.* 20
respondens *And.* 5, 2, 8
Eun. 1, 2, 72
Adel. 3, 4, 53 | 4, 5, 7
Phor. 4, 4, 3 | 5, 8, 3, 43, 53
Hec. 4, 4, 84
responsum *And.* 4, 2, 15
Eun. Prol. 6
Heaut. 4, 8, 19
Phor. Prol. 17
restabat *Phor.* 1, 2, 35
restant *And.* 1, 2, 24
restare *Adel.* 3, 3, 92
restas *Heaut.* 5, 3, 6
restat *And.* 1, 1, 139 | 5, 4, 38, 45
Heaut. 5, 5, 22
Adel. 2, 1, 36 | 3, 3, 3 | 5, 8, 24
Phor. 4, 1, 21 | 5, 5, 3
restet *And.* 5, 6, 17
Hec. 3, 1, 20 | 4, 2, 11
restim *Adel.* 4, 7, 34
restinguas *Phor.* 5, 7, 82
restinguet *Eun.* 1, 1, 14
restiterim *Eun.* 2, 3, 11
restituisse *And.* 2, 6, 2
restitas *Eun.* 4, 4, 1
restiti *Eun.* 2, 3, 45
- 2, 3, 87 | 5, 1, 67
restituam *Eun.* 1, 2, 67
restituas *And.* 3, 5, 13
restituere *And.* 4, 1, 58
restituentur *Adel.* 1, 2, 40
restituere *Eun.* 4, 6, 8
restituerem *Heaut.* 3, 1, 83
restitueris *And.* 3, 3, 38
restitues *Hec.* 3, 1, 11
restitui *Phor.* 2, 3, 11
Hec. Prol. 13, 21
restituit *Phor. Prol.* 34
restituo *Hec.* 5, 3, 20
resupinat *Phor.* 5, 6, 24
rete *Phor.* 2, 1, 16
retice *Heaut.* 1, 1, 33
reticere *Heaut.* 2, 3, 79
reticuit *Adel.* 3, 3, 52
retineam *Phor.* 3, 2, 22
retineat *Phor.* 5, 6, 25
retinendi *Eun.* 4, 1, 6
Phor. 1, 2, 24
Hec. 2, 2, 13
retinere *Adel.* 1, 1, 33
Phor. 1, 3, 23
retines *Heaut.* 2, 3, 135
retinet *Adel. Per.* 3
Phor. 1, 4, 11
retraham *Heaut.* 4, 2, 11
retrahere *Phor. Prol.* 2
retro *Heaut.* 5, 1, 29
rettulit *Phor.* 4, 3, 41
retulit *And.* 3, 2, 16
retundam *Heaut.* 5, 1, 73
revenit *Hec. Per.* 7
revereatur *Hec.* 4, 4, 8
revereri *Phor.* 1, 5, 3
reversus' *Heaut. Per.* 4
revertere *Eun.* 2, 1, 13
revertor *And.* 3, 2, 51 | 4, 4, 21
reverituras *Hec.* 3, 1, 10
reversi *Phor. Per.* 9
reviso *And.* 2, 4, 1
reviviscet *Hec.* 3, 5, 4, 1
revocari *Phor.* 5, 6, 8
revocat *Eun.* 1, 1, 4

VOCABULORUM.

revocemus *Adel.* 3, 2, 22 *Phor.* 1, 4, 18
 revorantur *Heaut.* 2, 3, 99
 revorti *Adel.* 4, 1, 9
 revortor *Heaut.* 1, 1, 16, 70
 rex *Eun.* 3, 1, 7, 11
 Rhamnufium *And.* 5, 4, 27
 Rhodio *Eun.* 3, 2, 45
 Rhodium *Eun.* 3, 1, 30
 Rhodius *Eun.* 3, 1, 33
 rideas *Phor.* 2, 1, 27
 ridendo *Eun.* 5, 7, 7
 rideo *Adel.* 4, 2, 9
 rides *Eun.* 3, 2, 44 | 5, 7, 6, 16
 ridicule *Hec.* 4, 4, 46
Adel. 4, 5, 42
 ridiculo *Eun.* 5, 7, 3
Heaut. 5, 1, 79
 ridiculum *And.* 3, 1, 16 | 4, 2, 29
Heaut. 2, 3, 112
Phor. 5, 7, 8
 ridiculum caput *And.* 2, 2, 34
 ridiculus *Eun.* 2, 2, 13
 rimarum *Eun.* 1, 2, 25
 ringitur *Phor.* 2, 2, 27
 risisti *Heaut.* 5, 1, 13
 risico *Eun.* 4, 6, 17
 risus *Heaut.* 2, 3, 132
 rivalem *Eun.* 5, 9, 42
 rivalis *Eun.* 2, 2, 37 | 2, 3, 62
 roga *Eun.* 4, 4, 25
Hec. 4, 1, 43
 rogabit *Adel.* 4, 1, 23
 rogabo *Phor.* 4, 5, 15
 rogamus *Phor.* 1, 2, 43
 rogare *Heaut.* 2, 3, 62
Hec. 4, 1, 12
 rogas *And.* 1, 1, 136 | 5, 4, 6
Eun. 2, 3, 34 | 3, 1, 46 | 3, 5, 26 | 4, 3, 11 | 4, 4, 53 | 5, 1, 21
Heaut. 2, 3, 5 | 3, 1, 45 | 3, 2, 21 | 4, 5, 32
Adel. 1, 2, 2 | 3, 1, 1 | 4, 5, 31
Phor. 4, 1, 8 | 4, 4, 23 | 5, 7, 22
Hec. 4, 4, 46
 rogasse *Heaut.* 5, 2, 25
 rogat *Eun.* 4, 1, 4
Adel. 5, 2, 1 | 5, 5, 1
Hec. 3, 3, 30 | 5, 3, 33
 rogavit *Phor.* 5, 5, 8
 rogem *And.* 4, 5, 10 | 5, 2, 9
Phor. 5, 4, 9
 roges *And.* 4, 1, 13
 roget *And.* 1, 5, 24
Eun. 3, 3, 5
 rogitabam *And.* 1, 1, 57
 rogitabit *Adel.* 4, 1, 11
 rogitare *Eun.* 2, 2, 35
 rogitas *And.* 5, 1, 9
Eun. 2, 3, 74 | 4, 8 | 4, 7, 23 | 5, 2, 58 | 5, 5, 6 | 5, 7, 7
Heaut. 2, 3, 10 | 4, 1, 18
Adel. 4, 2, 19
Phor. 1, 3, 4 | 1, 5, 27
Hec. 4, 1, 11
 rogitato *Heaut.* 5, 1, 70
 rogitem *Heaut.* 5, 3, 5
 rogites *And.* 4, 5, 10
Eun. 4, 3, 18
 rogitio *Adel.* 4, 4, 9
 rogo *And.* 1, 1, 97 | 2, 2, 22 | 4, 5, 12 | 4, 5, 25
Eun. 2, 3, 49
Heaut. 5, 1, 62
Phor. 4, 4, 3 | 5, 6, 24
Hec. 1, 2, 31
 ruas *Heaut.* 2, 3, 12
 ruat *Heaut.* 4, 3, 41
 rubicundus *Hec.* 3, 4, 26
 ruerem *Adel.* 3, 2, 21
 rufam *Heaut.* 5, 5, 17
 rufus *Phor.* 1, 2, 1
 rumor *And.* 1, 2, 14
Hec. Prol. 39
 rumores *Heaut.* Prol. 16
 rumperet *Hec.* 3, 4, 21
 rure *Eun.* 3, 5, 63 | 5, 5, 25 | 5, 6, 1
Hec. 1, 2, 115
 ruri *Adel.* 1, 2, 15 | 3, 3, 48 | 4, 2, 3
Phor. 1, 5, 20 | 2, 2, 16
Hec. 2, 1, 18
 rursum *Eun.* 1, 1, 16 | 2, 2, 20 | 4, 2, 6 | 4, 4, 40, 45
Heaut. 4, 3, 35 | 4, 5, 8
Adel. 1, 2, 55 | 4, 2, 40
Phor. 3, 3, 5 | 5, 5, 8 | 5, 7, 29, 57
Hec. 3, 1, 11, 35 | 4, 4, 67
 rursus *Adel.* 1, 1, 46
 rus *Eun.* *Per.* 5 | 1, 2, 14
 107 | 2, 1, 10 | 3, 3, 13, 27 | 4, 2, 1
Adel. 3, 3, 48, 80, 83 | 4, 1, 17 | 4, 2, 21 | 5, 3, 54
Hec. 1, 2, 100 | 4, 2, 10, 13 | 4, 3, 4 | 4, 4, 7
 rustico opere *Heaut.* 1, 1, 90
 S
 S acellum *Adel.* 4, 2, 37
 sacrificandi *Phor.* 4, 4, 21
 sacrilega *Eun.* 5, 1, 13
Adel. 3, 2, 6
 sacrilego *Eun.* 5, 3, 2
 sacrilegam *Eun.* 3, 1, 29 | 5, 3, 13
 sacrilegus *Adel.* 2, 4, 1
 saeculum *Adel.* 3, 2, 6
 saepius *Adel.* 1, 2, 33
Hec. 1, 2, 112
 saevam uxorem *Phor.* 5, 1, 18
 saevi *And.* 5, 2, 27
 saevicidis *Phor.* 1, 4, 36
 saevitiam *Eun.* 5, 2, 15
 salem *Eun.* 3, 1, 10
 salsamenta *Adel.* 3, 1, 27
 salsum'ft *Adel.* 3, 3, 72
 saltabis *Adel.* 4, 7, 34
 saltem *And.* 1, 5, 23 | 2, 1, 15, 30 | 3, 2, 14
Eun. 4, 2, 12
Heaut. 2, 3, 138
Phor. 1, 5, 3
 salva *Eun.* 2, 2, 27, 57
Heaut. 4, 1, 50
Adel. 4, 5, 9
 salvæ *Eun.* 5, 1, 18 | 5, 6, 8
 salvam *Hec.* 2, 2, 17 | 4, 4, 21
 salvan' *Hec.* 3, 2, 18
 salvas *Phor.* 4, 1, 10
 salve *And.* 1, 5, 33 bis
 2, 1, 20 bis 4, 6, 7 | 5, 2, 5
Eun. 3, 5, 13 | 5, 2, 11
Heaut. 3, 1, 18
Adel. 3, 4, 15 | 5, 5, 2
Phor. 1, 5, 24 bis 56, 57 | 4, 3, 4
Hec. 1, 2, 7 bis 8 | 3, 2, 18 | 3, 5, 5, 6 | 5, 1, 5, 6 | 5, 4, 19
 salvere *Adel.* 3, 4, 4
 salvete *And.* 4, 6, 5
Eun. 5, 9, 31
 salus *Eun.* 5, 4, 18
Adel. 4, 7, 43
Hec. 3, 2, 3
 salutant *Eun.* 2, 2, 28
 salutare *Heaut.* 2, 13, 138
 salutatum *Phor.* 1, 5, 81
 salute *Eun.* 2, 2, 39
 salutem *And.* 2, 1, 21 | 3, 2, 2 | 4, 1, 48
Adel. 3, 2, 2
 salvom *Adel.* 1, 1, 55
Phor. 1, 5, 25, 56 | 3, 1, 18 | 4, 3, 5
Hec. 3, 2, 18
 salvos *And.* 4, 6, 7 | 5, 4, 3
Heaut. 1, 1, 98
Adel. 3, 3, 58 | 5, 6, 2
Phor. 3, 3, 22
 salvum *Eun.* 5, 6, 6
Heaut. 1, 1, 108
Hec. 3, 5, 7, 14
 salvus *And.* 5, 6, 9
Adel. 3, 1, 11
Hec. 3, 4, 20
 Samia *Eun.* 1, 2, 27
 sanctas *Adel.* 5, 7, 1
 sancte *Hec.* 1, 1, 4 | 2, 2, 26
 sanctius *Hec.* 1, 1, 25
 sandalio *Eun.* 5, 8, 4
 sanga *Eun.* 4, 7, 6, 44
 sanguine *Eun.* 4, 7, 9
 Sannio *Eun.* 4, 7, 10
Adel. 2, 2, 13, 33
 sanumne *Adel.* 4, 7, 30
 sanun' *And.* 5, 4, 9
 sanus *And.* 4, 5, 10
Eun. 3, 5, 8, 11
Heaut. 4, 3, 29
Adel. 3, 2, 38 | 5, 8, 14
Phor. 5, 3, 19
Hec. 3, 5, 43
 sapere *Eun.* 4, 7, 12, 21
Heaut. 2, 3, 83 | 5, 1, 50
Adel. 3, 3, 33 | 5, 3, 41, 64
Hec. 4, 3, 2
 sapiens *Phor.* 2, 2, 56 | 5, 8, 57
 sapientem *Eun.* 4, 7, 19
 sapienter *And.* 1, 1, 40
Eun. 3, 1, 26
Adel. 5, 8, 30
 sapienti *Phor.* 3, 3, 8
 N n a sapi-

I N D E X

- sapientia Adel.* 3, 3, 41, 74 | 5, 1, 7
Phor. 1, 5, 17
sapias Heaut. 3, 3, 34
sapiens Heaut. 4, 4, 26
sapiet Adel. 4, 2, 26
sapimus Adel. 5, 3, 46
sapis Eunn. 1, 1, 31 | 14, 4, 54 | 5, 5, 27
Heaut. 2, 3, 82, 138
Adel. 4, 5, 72
sapit Heaut. 3, 1, 101
sapiunt Phor. 2, 1, 21
satagit Heaut. 2, 1, 13
sati' And. 4, 2, 22 *Eunn.* 4, 4, 36, 37 *Heaut.* 1, 1, 101 | 2, 3, 96 | 4, 4, 17 *Adel.* 3, 3, 49 | 5, 8, 14 *Phor.* 2, 1, 23, 24
satias Eunn. 5, 6, 3 *Hec.* 4, 2, 18
satietas Eunn. 3, 1, 13
satietatem Phor. 5, 5, 6
sat commode And. 3, 1, 17
satini' And. 4, 5, 10 | 4, 6, 9 *Eunn.* 2, 1, 2 | 3, 5, 55 | 14, 7, 40 | 5, 2, 12 *Heaut.* 4, 3, 29 | 5, 2, 33 *Adel.* 3, 2, 31 *Phor.* 1, 4, 33, 34 | 1, 5, 26 | 14, 3, 31 | 14, 4, 2 | 5, 3, 19 | 5, 6, 17 | 5, 7, 22 | 5, 8, 58
satine Eunn. 3, 5, 11
sat'ne Eunn. 5, 5, 8
satius And. 2, 1, 8 *Heaut.* 3, 1, 66 | 5, 2, 16, 33 *Adel.* 1, 1, 1, 4 | 2, 2, 27 *Phor.* 5, 7, 63 *Hec.* 5, 1, 4
satis tutus locus Phor. 5, 3, 35
satrapes Heaut. 3, 1, 43
satur Adel. 5, 1, 3 *Hec.* 5, 2, 2
satura Hec. 5, 2, 3
saxum Eunn. 5, 9, 55
scænicam Hec. Prol. 16
scænicos Hec. Prol. 45
scapulas Phor. 1, 2, 26
scelera And. 3, 3, 26 | 4, 5, 47 *Adel.* 2, 2, 21 | 3, 2, 6
sceleratus And. 1, 1, 132
sceleratum Adel. 4, 2, 14
sceleris Eunn. 2, 3, 34
Heaut. 5, 2, 3
scelēsta Eunn. 5, 1, 1, 16
scelēstam Eunn. 1, 1, 26
scelēste And. 4, 5, 51
Eunn. 4, 4, 1 *Heaut.* 2, 3, 71
scelēstum Eunn. 4, 4, 42 | 5, 5, 2
scelēstus Heaut. 5, 2, 17 *Adel.* 2, 1, 5
scelū' Eunn. 4, 3, 3
scelus And. 3, 5, 1 | 4, 1, 42 | 5, 2, 3 *Eunn.* 5, 4, 19 | 5, 7, 17 *Heaut.* 2, 3, 74 | 4, 4, 18 | 5, 1, 14
Adel. 3, 2, 16 | 5, 1, 6, 12 *Phor.* 5, 7, 85 | 5, 8, 11
sciam, scio, &c. cum passim occurrant, nec prater sensum vulgarem, omittenda duximus.
scirpo And. 5, 4, 39
Scirte Hec. 1, 2, 3
sciscere Hec. 5, 4, 27
sciscitari Eunn. 3, 4, 10
scortari Heaut. 1, 2, 32 *Adel.* 1, 2, 22
scortum Eunn. 3, 1, 34
Heaut. Per. 5, *Adel.* 5, 9, 8
screatus Heaut. 2, 3, 132
scribam Phor. 1, 2, 77
scribat Phor. Prol. 3
scribendo Eunn. Prol. 7
scribendum And. Prol. 1 *Adel. Prol.* 25
scribere Eunn. Prol. 36
Adel. Prol. 16 *Hec. Prol.* 56
scriberet Hec. Prol. 27
scribis Eunn. 4, 7, 35
scribito Phor. 4, 3, 63
scribundis And. Prol. 5
scribunt Heaut. Prol. 43
scripserit Heaut. Prol. 7
scripsit Eunn. Prol. 10
Phor. Prol. 6 *Hec. Prol.* 5
scripta And. 1, 5, 49
scriptam Phor. 2, 1, 5
scriptura Hec. Prol. 13
scripturam Adel. Prol. 1 *Hec. Prol.* 24
scrupulum Adel. 2, 2, 20 *Phor.* 5, 7, 61
scrupulus And. 5, 4, 38 *Phor.* 5, 8, 30
seclum Eunn. 2, 2, 15
sectari Phor. 1, 2, 36
secum And. 1, 1, 54 | 2, 6, 11 *Eunn.* 2, 1, 23 | 3, 5, 33 | 4, 4, 27 | 14, 6, 18
Heaut. 2, 3, 5 | 13, 1, 42 | 13, 3, 44 | 14, 1, 41 | 14, 4, 23 | 14, 5, 21 *Adel.* 2, 2, 21
4, 5, 19, 20 Phor. 1, 5, 12
secundæ Heaut. 2, 2, 1 *Phor.* 1, 5, 11
secundis And. 5, 6, 11
secundum Eunn. 5, 9, 60
sectari Eunn. 1, 2, 31
Phor. 1, 2, 36
secter Phor. 2, 2, 61
secus Phor. 2, 2, 91
Hec. 2, 3, 5
securus Adel. 1, 1, 18
sedabit Hec. Prol. 32
sedatum Adel. 5, 1, 11
sedecim Eunn. 2, 3, 23 | 3, 3, 20 | 4, 4, 26
sedemus Phor. 1, 2, 41
sedeo Hec. 5, 3, 4
sedere Adel. 4, 5, 38
sedet Eunn. 3, 5, 35
seditionem And. 5, 1, 11
seducit Hec. 1, 2, 69
sedulo And. 3, 4, 18 | 3, 5, 8 | 14, 1, 55
Eunn. 1, 2, 58 | 2, 3, 68 *Heaut.* 1, 1, 74 | 2, 4, 16 | 5, 4, 15
Adel. 1, 1, 25 | 1, 2, 64 | 2, 2, 44 | 3, 3, 60, 73 *Phor.* 1, 4, 51 | 2, 2, 31 | 2, 3, 13 | 14, 3, 10 | 5, 8, 12 *Hec.* 1, 1, 6 | 4, 2, 2
segnitiæ And. 1, 3, 1
segreganda Hec. 3, 5, 30
segregant Heaut. 2, 4, 6
segregata Hec. 5, 2, 23
segregatum Hec. 5, 1, 26
segregavit Hec. 5, 2, 29
semel Heaut. 1, 2, 34 | 2, 4, 12 | 3, 1, 69
Phor. 5, 7, 9
semotæ And. 1, 5, 50
sempiternam And. 5, 6, 3
sene And. 5, 3, 30
Heaut. Per. 10 | 2, 3, 14 | 14, 5, 11
senem And. 5, 3, 29
Eunn. 2, 3, 6, 63 | 5, 4, 45 *Heaut.* 3, 1, 7 | 3, 2, 24, 34 | 14, 3, 28 *Adel.* 4, 2, 23 *Phor.* 1, 2, 17, 97 | 1, 5, 55 | 2, 1, 2, 7 | 13, 1, 13 | 14, 2, 5, 9 *Hec. Prol.* 10 | 1, 2, 43
senectæ Adel. 5, 8, 31
senectus Heaut. 3, 2, 10 *Adel.* 5, 3, 47
Phor. 4, 1, 9 | 5, 8, 34
senectutem And. 5, 3, 16 *Phor.* 2, 2, 87
senectuti Hec. 1, 2, 44
senes Heaut. 2, 1, 21
3, 1, 10 Adel. Prol. 23 *Phor.* 4, 4, 14 | 5, 6, 46 | 5, 8, 21
senex And. 1, 3, 16 | 4, 6, 24 | 5, 2, 14
Eunn. 4, 4, 21 | 13, 6, 30 | 5, 7, 2 *Heaut. Prol.* 37 | 13, 4, 29 | 4, 2, 3 | 14, 3, 12, 19, 33 | 14, 4, 24 | 5, 2, 47 *Adel.* 3, 4, 11 | 4, 7, 43 | 5, 1, 6 *Phor.* 1, 4, 38 | 14, 5, 38 | 2, 1, 38 | 2, 2, 18 | 3, 3, 13 | 5, 8, 34 *Hec.* 1, 2, 1, 48, 96, 99, 114 | 4, 3, 15
senex importunus Heaut. 1, 2, 23
seni And. 1, 3, 4 | 1, 2, 32 *Heaut. Prol.* 1, 43 | 5, 2, 49 *Adel.* 3, 2, 15 | 3, 3, 10 | 5, 7, 8 *Phor.* 1, 2, 26
senibus Heaut. 3, 1, 10 *Phor.* 5, 5, 4, 9
senis And. 1, 3, 2 | 2, 2, 36 *Phor.* 1, 2, 13 | 1, 4, 12 | 2, 1, 9 | 5, 6, 25
senium Eunn. 2, 3, 10
senferim Heaut. 3, 2, 43

VOCABULORUM.

senfero <i>And.</i> 1, 1, 137	septem <i>Eun.</i> 2, 3, 40	servas <i>Heaut.</i> 3, 3, 32	siccine <i>And.</i> 4, 2, 6
1, 2, 25	septimus <i>Hec.</i> 3, 3, 34	servat <i>And.</i> 1, 3, 7	<i>Eun.</i> 1, 2, 19 2, 3,
senferit <i>And.</i> 1, 3, 8	sepulchrum <i>And.</i> 1, 1, 101	servatrix <i>Hec.</i> 5, 4, 16	21 4, 7, 34 <i>Heaut.</i>
<i>Eun.</i> 1, 1, 20 <i>Adel.</i>	sepultus <i>Phor.</i> 5, 7, 50	servavi <i>And.</i> 1, 1, 114	4, 3, 13, 18 <i>Adel.</i>
3, 3, 8 <i>Phor.</i> 1, 4, 28	sequare <i>And.</i> 1, 1, 144	servem <i>And.</i> 1, 5, 46	1, 2, 48
senfi <i>And.</i> 1, 2, 2 3,	4, 6, 24 <i>Adel.</i> 2, 2, 41	serves <i>Heaut.</i> 5, 4, 17	sicubi <i>Eun.</i> 3, 1, 13
1, 12 <i>Eun.</i> 4, 2, 6	41 3, 4, 54 <i>Phor.</i>	<i>Adel.</i> 5, 3, 59 <i>Hec.</i>	signa <i>And.</i> 3, 2, 2
<i>Heaut.</i> 3, 1, 46	2, 3, 21	5, 2, 19	<i>Eun.</i> 1, 2, 32 4, 6,
<i>Adel.</i> 4, 4, 14 5,	sequare <i>Eun.</i> 3, 5, 6	servet <i>Phor.</i> 5, 3, 24	29 4, 7, 38 5, 3,
6, 6 <i>Hec.</i> 3, 3, 6, 9	sequere <i>And.</i> 3, 1, 9	servet <i>Phor.</i> 5, 3, 24	5 <i>Adel.</i> 5, 3, 36
senfisti <i>And.</i> 5, 3, 11	<i>Eun.</i> 2, 3, 98 4,	servi <i>Heaut.</i> 1, 1, 72	signi <i>Eun.</i> 4, 1, 14
<i>Eun.</i> 1, 2, 84 <i>Heaut.</i>	4, 47 <i>Heaut.</i> 4, 1, 51	5, 1, 13	<i>Hec.</i> 2, 1, 39
3, 1, 86 <i>Hec.</i> 3, 3, 29	4 <i>Adel.</i> 2, 4, 16	serviat <i>Heaut.</i> <i>Pro.</i> 32	signum <i>And.</i> 2, 2, 29
senfisti <i>Hec.</i> 3, 1, 36	4, 3, 18 <i>Phor.</i> 5, 1, 39	serviebas <i>And.</i> 1, 1, 11	5, 3, 7 <i>Eun.</i> 4, 7, 11
senfisse <i>And.</i> 3, 1, 12	39 <i>Hec.</i> 5, 4, 39	serviebat <i>Phor.</i> 1, 2, 33	<i>Heaut.</i> 1, 1, 68 2,
<i>Heaut.</i> 4, 8, 20	sequerere <i>Eun.</i> 4, 5, 9	serviens <i>Heaut.</i> 1, 1, 87	3, 57
senfir <i>And.</i> 4, 2, 7	<i>Eun.</i> 1, 2, 57 <i>Adel.</i>	servire <i>Heaut.</i> <i>Pro.</i> 50	silentio <i>Eun.</i> <i>Pro.</i> 44
<i>Eun.</i> 1, 2, 57 <i>Adel.</i>	<i>Pro.</i> 1 4, 2, 29	<i>Hec.</i> <i>Pro.</i> 51	silerur <i>Phor.</i> 5, 2, 13
<i>Pro.</i> 1 4, 2, 29	<i>Hec.</i> 4, 1, 7 4, 4,	servir <i>Adel.</i> 4, 1, 18	silicernium <i>Adel.</i> 4, 2, 48
<i>Hec.</i> 4, 1, 7 4, 4,	16, 73	servitio <i>And.</i> 4, 1, 52	filescunt <i>Adel.</i> 5, 2, 10
senfi <i>And.</i> 5, 3, 11	senfi <i>And.</i> 5, 3, 11	servitus <i>And.</i> 1, 1, 9	silentium <i>Heaut.</i> <i>Pro.</i>
<i>Hec.</i> 4, 1, 45	<i>Hec.</i> 4, 1, 45	servitutem <i>Phor.</i> 4, 3, 48	36 <i>Phor.</i> <i>Pro.</i> 31
senfium <i>Eun.</i> 2, 2, 5	senfium <i>Eun.</i> 2, 2, 5	servivit <i>Eun.</i> 5, 8, 3	<i>Hec.</i> <i>Pro.</i> 29, 43
sententia <i>Eun.</i> 2, 1, 18	sententia <i>Eun.</i> 2, 1, 18	servo <i>And.</i> 1, 1, 10	Simalio <i>Eun.</i> 4, 7, 25
<i>Heaut.</i> 1, 1, 114	<i>Heaut.</i> 1, 1, 114	<i>Heaut.</i> <i>Pro.</i> 31	simile <i>Eun.</i> 2, 3, 43
2, 1, 7 4, 3, 5 4,	2, 1, 7 4, 3, 5 4,	servo futili <i>And.</i> 3, 5, 3	<i>Heaut.</i> 3, 2, 40 <i>Adel.</i>
5, 17 <i>Adel.</i> 1, 1, 40	5, 17 <i>Adel.</i> 1, 1, 40	3	1, 2, 16 <i>Phor.</i>
3, 3, 17, 66 3, 5,	3, 3, 17, 66 3, 5,	servolvæ <i>Heaut.</i> <i>Per.</i> 7	5, 7, 61
5 5, 9, 2 <i>Phor.</i> 1,	5 5, 9, 2 <i>Phor.</i> 1,	servolum <i>Heaut.</i> 1, 2, 17	simili <i>Phor.</i> <i>Pro.</i> 31
5, 26 2, 1, 21	5, 26 2, 1, 21	17 3, 1, 62 <i>Adel.</i>	similia <i>Eun.</i> 3, 2, 15
5, 7, 56 <i>Hec.</i> 1, 1,	5, 7, 56 <i>Hec.</i> 1, 1,	4, 2, 27	<i>Phor.</i> 1, 5, 34
54 3, 1, 32 3, 5,	54 3, 1, 32 3, 5,	servorum <i>And.</i> 3, 4, 4	similis <i>Eun.</i> 2, 3, 20
12 4, 1, 54 4, 4,	12 4, 1, 54 4, 4,	<i>Adel.</i> 3, 4, 34	3, 2, 43 <i>Heaut.</i> 5, 3,
15 4, 5, 32	15 4, 5, 32	servos <i>Heaut.</i> <i>Pro.</i> 37	18 <i>Adel.</i> 3, 3, 57
sententia <i>Phor.</i> 2, 3,	sententia <i>Phor.</i> 2, 3,	1, 1, 13, 90 3, 2,	<i>Phor.</i> 3, 2, 16 <i>Hec.</i>
4, 14	4, 14	4 <i>Adel.</i> 5, 6, 5	2, 1, 5
sententiam <i>And.</i> 1, 3,	sententiam <i>And.</i> 1, 3,	<i>Phor.</i> 5, 4, 84	simo <i>And.</i> 1, 1, 14 3,
2 <i>Phor.</i> 3, 1, 19 4,	2 <i>Phor.</i> 3, 1, 19 4,	servulorum <i>Adel.</i> 1, 1, 2	2, 23 4, 5, 52 5,
3, 14 5, 9, 54	3, 14 5, 9, 54	servulos <i>And.</i> 1, 1, 56	1, 1 5, 2, 5 5,
sentiam <i>Heaut.</i> 5, 4, 3	sentiam <i>Heaut.</i> 5, 4, 3	servulum <i>Heaut.</i> 3, 2, 19	4, 4, 11
<i>Hec.</i> 4, 4, 36	<i>Hec.</i> 4, 4, 36	servum <i>Eun.</i> <i>Pro.</i> 36,	simplici <i>Heaut.</i> <i>Pro.</i> 5
sentiant <i>Heaut.</i> 3, 1,	sentiant <i>Heaut.</i> 3, 1,	39 3, 2, 30, 33	simulat <i>And.</i> 3, 1, 14
91 <i>Hec.</i> 3, 3, 37	91 <i>Hec.</i> 3, 3, 37	2, 2, 37 5, 2, 24	<i>Hec.</i> 1, 2, 113
sentias <i>And.</i> 2, 1, 12	sentias <i>And.</i> 2, 1, 12	servus <i>Eun.</i> 3, 5, 23	simulare <i>Heaut.</i> 4, 1,
<i>Phor.</i> 1, 3, 19	<i>Phor.</i> 1, 3, 19	seu <i>And.</i> 1, 5, 60	23 <i>Adel.</i> 4, 7, 16
sentiat <i>And.</i> 2, 3, 29	sentiat <i>And.</i> 2, 3, 29	severitas <i>And.</i> 5, 2, 16	<i>Hec.</i> 5, 1, 28
<i>Heaut.</i> 3, 1, 59	<i>Heaut.</i> 3, 1, 59	severus <i>Eun.</i> 2, 1, 21	simulabar <i>Eun.</i> 3, 5,
4, 8, 20 5, 1, 52	4, 8, 20 5, 1, 52	<i>Heaut.</i> 5, 3, 20	58
sentiet <i>Eun.</i> 1, 1, 21	sentiet <i>Eun.</i> 1, 1, 21	sex <i>Eun.</i> 2, 2, 46	simulares <i>Heaut.</i> 4, 5,
<i>Heaut.</i> 3, 1, 79 4,	<i>Heaut.</i> 3, 1, 79 4,	2, 3, 38 <i>Adel.</i> 3, 3,	34
5, 4 <i>Adel.</i> 1, 2, 59	5, 4 <i>Adel.</i> 1, 2, 59	42	simulas <i>And.</i> 1, 1,
sentio <i>And.</i> 2, 6, 5	sentio <i>And.</i> 2, 6, 5	servato <i>Eun.</i> 5, 2, 64	21
<i>Eun.</i> 1, 1, 26 3, 1,	<i>Eun.</i> 1, 1, 26 3, 1,	servaret <i>Heaut.</i> 3, 2,	simulat <i>And.</i> <i>Per.</i> 6
48 <i>Adel.</i> 3, 3, 77	48 <i>Adel.</i> 3, 3, 77	42	2, 3, 1 <i>Hec.</i> 1, 2,
4, 2, 7 5, 3, 67	4, 2, 7 5, 3, 67	sexaginta <i>Heaut.</i> 1, 1,	109
<i>Phor.</i> 4, 3, 27 <i>Hec.</i>	<i>Phor.</i> 4, 3, 27 <i>Hec.</i>	10	simulatio <i>Heaut.</i> 4, 5,
3, 1, 35, 48	3, 1, 35, 48		34
sentit <i>And.</i> 2, 1, 26	sentit <i>And.</i> 2, 1, 26		simulato <i>Heaut.</i> 5, 1,
sentorium <i>Adel.</i> 5, 9,	sentorium <i>Adel.</i> 5, 9,		70
14	14		simulavi <i>And.</i> 3, 4, 9
			simuletur <i>Heaut.</i> 5, 1,
			28
			simulo <i>Adel.</i> 3, 2, 53
			simul-

I N D E X

- simulacrum* Phor. 1, 5, 2
simulacrum Adel. 3, 4, 19
sinam And. 1, 5, 36, 39
Heaut. 1, 1, 39 | 2, 3, 137
Adel. 2, 1, 14
Hec. 4, 2, 14 | 5, 4, 13
sinant Hec. 4, 1, 50
sinas Heaut. 2, 3, 76 | 3, 1, 61
sinat And. 2, 3, 22
Eunn. 5, 5, 21
sincere Eunn. 1, 2, 97
sinemus Heaut. 5, 5, 7
finere Hec. Prol. 46
finerem Adel. 3, 3, 43
fineres Adel. 1, 2, 28 | 3, 3, 42
fines Phor. 3, 2, 32
ingillatim Phor. 5, 8, 43
finis Adel. 1, 2, 17
finistram Eunn. 5, 1, 19
Adel. 4, 2, 43
finistram Eunn. 4, 7, 5
finit And. 3, 5, 18
Heaut. 4, 1, 53
finire Hec. Prol. 10, 54
finito Adel. 3, 3, 23
fino And. 5, 3, 24, 30
Heaut. 2, 3, 47 | 14, 1, 24 | 5, 1, 74
Phor. 1, 5, 64
finu Adel. 4, 5, 75
finum Heaut. 3, 3, 2
finunt Heaut. 2, 4, 8
fiquidem And. 3, 1, 7
Eunn. 4, 4, 50 | 5, 1, 12 | 5, 7, 18
Heaut. 2, 3, 83, 90
Adel. 5, 9, 19, 22
Hec. 4, 1, 45
fiquis And. 1, 2, 27 | 2, 1, 12 | 3, 1, 9 | 14, 5, 36 | 14, 6, 7 | 15, 1, 6 | 15, 4, 3
Eunn. 1, 2, 115, 116 | 2, 2, 42 | 2, 3, 18, 55 | 3, 5, 11 | 4, 7, 29
Heaut. 1, 1, 110 | 1, 2, 38 | 2, 3, 111, 128, 133 | 4, 1, 4 | 5, 2, 43 | 5, 4, 7, 12 | 5, 8, 11
Adel. 3, 5, 115, 1, 4 | 5, 2, 11
Phor. 1, 2, 9 | 2, 2, 66 | 5, 7, 64, 78
Hec. 1, 1, 8 | 4, 4, 99 | 5, 1, 33
sita Eunn. 4, 6, 17
del. 3, 4, 9
Phor. 1, 2, 47
sita Adel. 3, 2, 33
sitas And. 1, 1, 6
sitis Heaut. Prol. 28
situm And. 1, 5, 42
situs Heaut. 5, 2, 44
sive And. 1, 2, 19 | 1, 3, 11 | 1, 5, 59
sivi And. 1, 2, 17
sobriam Eunn. 4, 4, 36
sobrinum Phor. 2, 2, 37
sobrinus And. 4, 6, 6
sobrium Adel. 1, 2, 15
sobrius And. 4, 5, 39
Eunn. 3, 2, 26 | 4, 5, 2
Heaut. 4, 3, 29
foccos Heaut. 1, 1, 72
focer And. 4, 5, 53
Hec. 5, 2, 3
focium Heaut. 3, 1, 9
focordem Adel. 4, 5, 61
focordiae And. 1, 3, 1
focrus Hec. Per. 6 | 2, 1, 4 | 2, 3, 4 | 4, 4, 83 | 5, 1, 22
fodalis Adel. 4, 5, 74
fodes And. 1, 1, 58
Heaut. 3, 1, 50 | 3, 3, 20 | 4, 4, 16 | 4, 5, 22
Adel. 4, 1, 11 | 4, 5, 9
Phor. 1, 2, 53 | 5, 1, 15 | 5, 3, 10 | 5, 7, 28
Hec. 3, 2, 23 | 5, 1, 27 | 5, 4, 1, 4
fola And. 2, 3, 7
Eunn. 1, 2, 67 | 3, 1, 49
Heaut. 2, 4, 18 | 5, 1, 33
Adel. 5, 8, 9
Phor. Per. 6 | 5, 1, 35
Hec. 2, 1, 16, 32 | 3, 2, 15
folæ Eunn. 1, 2, 88 | 5, 4, 16 | 5, 7, 3
Adel. 3, 1, 4
Phor. 3, 3, 24
folam And. 4, 5, 8
Phor. 2, 1, 2 | 5, 1, 27
Hec. 5, 2, 10
folas terras Phor. 5, 7, 86
foleas Heaut. 2, 3, 130
foleat Heaut. 3, 2, 37
solebamus Phor. 1, 2, 39
solent Heaut. 5, 2, 40
soleo Eunn. 2, 2, 48
Adel. 5, 7, 25
Phor. 5, 7, 47
Hec. 2, 1, 18
solerrem Eunn. 3, 2, 25
soles Phor. 5, 3, 1
soler And. 2, 5, 15 | 3, 4, 4
Eunn. 5, 5, 15
Heaut. 2, 3, 122 | 3, 2, 9
Adel. 1, 1, 54
foli And. 1, 5, 50
Eunn. 3, 2, 27 | 4, 2, 9 | 4, 7, 23 | 5, 1, 15
Adel. 1, 1, 9
Phor. 2, 2, 58 | 4, 3, 28
Hec. 3, 2, 15 | 3, 3, 50
sollicitudinem falsam Heaut. 1, 2, 3
solidum And. 4, 1, 23
Eunn. 2, 3, 26 | 5, 2, 32
solitudinem And. 1, 5, 56
solitudinis Hec. 1, 2, 55
solitudo And. 2, 2, 25
Adel. 3, 2, 5
Hec. 3, 3, 46
folius Heaut. 1, 1, 77
sollicita est And. 1, 5, 34
sollicitando And. 5, 4, 9
sollicitarier And. 4, 2, 6
sollicitat Eunn. 1, 2, 82
Heaut. 2, 3, 10
sollicitatio And. 1, 5, 27
sollicitere Hec. 4, 5, 54
solliciti Heaut. 1, 1, 77
sollicito And. 5, 3, 16
sollicitor Adel. 1, 1, 11
sollicitos Heaut. 3, 1, 52
sollicitudine Phor. 2, 3, 1 | 3, 2, 17
sollicitudines And. 4, 1, 26
sollicitudini Phor. 4, 1, 22
sollicitudo And. 2, 6, 10
solo And. 1, 5, 42
solo loco And. 2, 4, 3
solves Adel. 2, 1, 10
Phor. 5, 2, 15
solvi And. 5, 4, 53
Adel. 4, 4, 18
Hec. 2, 1, 33
solvisfi fidem And. 4, 1, 19
solum And. Prol. 2 | 1, 5, 59 | 5, 5, 8
Eunn. 1, 2, 102 | 3, 1, 17
Adel. 1, 1, 24 | 3, 4, 10 | 5, 3, 47
Phor. 2, 2, 3 | 4, 3, 15
Hec. 1, 2, 69 | 4, 1, 42
solus And. 3, 4, 16, 17 | 5, 6, 9
Eunn. 1, 2, 42, 83 | 3, 5, 31 | 4, 7, 10
Heaut. 1, 1, 78 | 5, 1, 32 | 5, 2, 34
Adel. 3, 1, 71 | 3, 4, 38 | 4, 2, 8, 9
Phor. 2, 2, 58 | 3, 3, 6, 29 | 4, 1, 21 | 5, 6, 15 | 5, 8, 90
Hec. 3, 3, 32 | 4, 1, 42
somnia Phor. 3, 2, 9
somnias Adel. 4, 7, 6
somniat And. 5, 6, 7
somnies Eunn. 1, 2, 14
somnis And. 2, 1, 19
somnium Adel. 2, 1, 50 | 3, 3, 42
Phor. 5, 6, 34
somnum Heaut. 3, 1, 82
somnus Eunn. 3, 5, 53
Sophrona Phor. 5, 1, 13, 15 | 5, 6, 26
Sophonam Eunn. 4, 7, 37
soybillans Adel. 4, 2, 52
fordes Eunn. 5, 4, 15
fordidam Heaut. 2, 3, 56
fordidatam Heaut. 2, 3, 56
forex Eunn. 5, 7, 23
foror And. 1, 1, 102 | 4, 6, 14
Eunn. 1, 2, 66, 77 | 3, 3, 15 | 19
Heaut. Per. 11
forore Eunn. 4, 1, 7
fororem And. Per. 1 | 1, 1, 97
Eunn. Per. 1 | 1, 1, 2, 38 | 4, 7, 36
Heaut. 5, 2, 26
fors Phor. 1, 2, 88
forte Adel. 2, 2, 36
Sofia And. 1, 1, 1, 92
Hec. 3, 4, 13
Softrata Heaut. 4, 1, 34, 50 | 5, 3, 4
del. 3, 2, 11, 31, 45 | 3, 5, 1 | 4, 6 | 4

V O C A B U L O R U M.

614, 5, 115, 3, 1 Hec. 2, 1, 26, 321 2, 2, 2913, 2, 4 Softræ Hec. 3, 1, 52 Softratam Adel. 3, 4, 61 Hec. 1, 2, 1041 3, 1, 4914, 4, 7 spatio Heaut. 5, 5, 18 spatio Heaut. 5, 2, 2 Adel. 5, 4, 6 spatium And. 1, 2, 111 3, 5, 17 Phor. 4, 4, 20 Hec. 1, 2, 551 3, 3, 1414, 4, 62 spe And. 2, 1, 315, 4, 36 Eunn. 5, 9, 1 Heaut. 2, 3, 914, 4, 515, 2, 44 Adel. 2, 2, 19 Phor. 4, 2, 13 Hec. Prol. 17 spe falsa And. 4, 1, 24 specte Heaut. 5, 2, 38 spectandæ And. Prol. 27 spectandi Heaut. Prol. 29 spectare Eunn. 3, 5, 37 spectarentur Hec. Prol. 10 spectari Hec. Prol. 3 spectata And. 5, 1, 1 spectare And. 1, 4, 4 spectator Eunn. 3, 5, 18 spectatum And. 1, 1, 64 spectatus Adel. 5, 6, 5 spectavi And. 4, 1, 22 spectes Eunn. 5, 6, 18 specto Eunn. 3, 5, 53 speculum Adel. 3, 3, 61, 74 spei And. Prol. 25 Eunn. 5, 9, 23 Heaut. 4, 1, 46 Phor. 3, 1, 10 spem And. 2, 1, 19 Heaut. 4, 1, 23, 511 4, 3, 35 Adel. 2, 2, 1115, 3, 29 Phor. 1, 2, 9611, 5, 9, 16, 2115, 8, 59 sperabam Adel. 1, 2, 72 sperabit Heaut. 4, 4, 24 sperans Eunn. 1, 2, 53 sperantis And. 1, 2, 10 speras Heaut. 1, 1, 51 sperasse Hec. 1, 2, 72 sperat And. 2, 4, 4	Eunn. 3, 3, 14 Adel. 1, 1, 46 sperem And. 3, 3, 21 Heaut. 4, 2, 4 Phor. 5, 8, 33, 36 speres And. 2, 3, 21 Eunn. 1, 2, 115 spernere Heaut. 2, 3, 122 spernor Eunn. 1, 2, 91 spero And. 1, 1, 1401 1, 5, 6312, 1, 141 3, 2, 4113, 3, 281 3, 5, 1215, 4, 29 Eunn. 1, 2, 2315, 2, 3315, 3, 11 Heaut. 1, 1, 10713, 2, 43 Adel. 2, 2, 1813, 1, 213, 3, 87 Hec. 1, 2, 8014, 3, 514, 4, 10215, 4, 32 speres And. 2, 1, 412, 2, 37 Eunn. 2, 2, 91 2, 3, 315, 9, 24 Heaut. 5, 2, 28 A- del. 3, 2, 3313, 4, 9 Phor. 1, 2, 8912, 1, 513, 1, 614, 4, 1015, 4, 7 spolies Hec. 1, 1, 8 sponsa Phor. 4, 3, 52 sponsæ And. 4, 4, 11 Heaut. 5, 1, 20 sponsam And. 2, 1, 24 Eunn. 5, 9, 6 sponte And. 4, 2, 9 Adel. 1, 2, 50 spreus And. 1, 5, 13 spreverit Phor. 4, 1, 18 sprevissem Hec. Prol. 24 squalidum Eunn. 2, 2, 5 stabas Eunn. 1, 2, 7 stabilis Adel. 1, 1, 41 stamus Eunn. 3, 2, 12 stans Hec. 4, 3, 1 stare And. 3, 1, 17 Hec. 3, 4, 1415, 4, 14 stares Phor. 1, 5, 39 stas And. 5, 6, 15 Eunn. 2, 2, 55 stat Eunn. 2, 1, 18 statariam Heaut. Prol. 36 statim Phor. 5, 3, 7 statuerem Adel. 3, 2, 18 stauri Heaut. Prol. 48 Hec. Prol. 49	statuisse Hec. 1, 2, 21 statuite Heaut. Prol. 51 19 statur Eunn. 2, 2, 40 status Eunn. 3, 5, 50 Stephanio Adel. 3, 3, 27 sterclinium Phor. 3, 2, 41 sternere Heaut. 1, 1, 73 sterni Adel. 2, 4, 21 stertit Eunn. 5, 9, 49 steti Hec. Prol. 15 sterisse And. 4, 2, 17, 18 Phor. Prol. 10 sterit Phor. Prol. 9 stilo And. Prol. 12 Stilpho Phor. 2, 2, 42, 4315, 1, 13 Stilphonem Phor. 2, 2, 9, 43 stimulant Heaut. 2, 1, 11 stimulum Phor. 1, 2, 28 stipes Heaut. 5, 1, 4 stipulam Adel. 5, 3, 62 sto Eunn. 3, 5, 4615, 2, 4 stomachabar Eunn. 2, 3, 30 storax Adel. 1, 1, 1 stolidus And. 3, 1, 12 Heaut. 3, 2, 31 strato Eunn. 3, 1, 24 stratus Heaut. 5, 1, 30 strenuum Phor. 3, 1, 12 streptus Hec. Prol. 35 struere Heaut. 2, 2, 3 studeas Heaut. 2, 3, 62 studeat And. 5, 3, 10 studeant Heaut. Prol. 52 Hec. 2, 1, 2 studebat And. 1, 1, 32 studemus Phor. 5, 2, 2 student Adel. 5, 7, 21 2, 3, 20 studeo And. 5, 1, 3 Eunn. 4, 6, 7 Adel. 4, 7, 2715, 4, 14 Hec. 2, 2, 20, 23 studes Eunn. 5, 5, 8 studet Eunn. Prol. 1 Adel. 1, 1, 48 studiis And. 1, 1, 37 studio And. 5, 1, 6 Heaut. 2, 3, 34 A- del. 1, 1, 1613, 3, 28 Phor. Prol. 2, 19 Hec. Prol. 4, 19, 23	studiorum Hec. 4, 2, 19 studiose Eunn. 1, 2, 36 Heaut. 2, 3, 44 Hec. Prol. 19 studium And. 1, 1, 29 Heaut. Prol. 23 Hec. Prol. 5312, 1, 5 studuerit Eunn. Prol. 28 studui Eunn. 5, 2, 31 studuisti Heaut. 2, 4, 2 studuit Phor. Prol. 18 stulca Eunn. 5, 1, 21 Heaut. 5, 3, 6 stultæ Heaut. 4, 1, 36 stultior Hec. 4, 1, 49 stultis Eunn. 2, 2, 23 stulte Heaut. 2, 3, 8, 32 Adel. 4, 7, 6 Hec. 3, 2, 8 stultissime Adel. 2, 2, 11 Phor. 5, 2, 7 stultitia Heaut. 5, 1, 5 Adel. 2, 4, 10 Phor. 2, 2, 5514, 3, 54 Hec. 4, 2, 13 stultitiæ Heaut. 4, 1, 3315, 2, 8, 14 stultitiam And. 3, 5, 4 Adel. 3, 3, 13 stultiozem Eunn. 5, 7, 8 stulto Eunn. 2, 2, 1 Heaut. 3, 3, 24 stultum Eunn. 4, 6, 241 5, 7, 20 Heaut. 5, 1, 4 stupes Heaut. 3, 4, 24 stupet And. 2, 1, 4 stupidus Hec. Prol. 4 suadere And. 2, 3, 111 4, 1, 37 Phor. 1, 3, 5 suades Eunn. 1, 1, 31 Heaut. 5, 2, 43 Phor. 3, 3, 9 suader And. 3, 3, 45 Eunn. Per. 9 Hec. 3, 5, 31 suæ And. 1, 1, 68 Heaut. 1, 2, 14 Hec. 1, 2, 4413, 4, 321 5, 3, 14 suam And. 1, 1, 731 1, 5, 712, 3, 191 4, 5, 3515, 4, 30 Eunn. Prol. 3212, 2, 3915, 9, 2 Heaut. 2, 1, 712, 3, 39, 11715, 1, 40 Adel. Prol. 114, 3, 1615, 4, 9 Phor. 4, 3,

I N D E X

- 4, 3, 41 *Hec.* 1, 1, succenset *And.* 2, 6, 17 |
 12 | 5, 1, 22, 4, 1, 30 *Phor.* 3, 3,
suarum Heaut. 2, 1, 13
 12 succenturiatus *Phor.* 1,
suas Eunn. 3, 2, 29 4, 53
Heaut. 5, 2, 45 *Phor.* 4, 1, 46
 5, 5, 8 *Adel.* 2, 4, 23
suasit Hec. 4, 4, 38 succurrendum *Adel.* 5,
suasit And. *Per.* 8 3, 6
suasum Phor. 5, 1, 3 sudabis *Phor.* 4, 3,
suave Heaut. 3, 1, 23 23
Phor. 1, 5, 75 suffarcinatam *And.* 4,
suavis Phor. 2, 2, 64 5, 31
suavium Eunn. 2, 2, 3 sufferam *And.* 5, 3, 17
sub Heaut. 2, 2, 4 *Adel.* sufferre *Heaut.* 3, 1,
Per. 4 | 5, 8, 26 44
subagitare Heaut. 3, 3, 20 suffro *Heaut.* 2, 4,
 6 20
subitum Heaut. 5, 3, suggeris *Adel.* 1, 1,
 11 bis 37
subducere And. 4, 1, sumam *And.* 3, 5, 17
 20 *Phor.* 4, 3, 76 | 5,
subducet Eunn. 4, 1, 5, 4
 14 sumamus *Adel.* 2, 4,
subduxi Eunn. 4, 7, 25 23 | 5, 3, 68
subijce Phor. 2, 2, 40 sumas *Heaut.* 1, 1, 22
subita Adel. 5, 9, 28 *Phor.* 2, 1, 29
subito Eunn. 4, 2, 14 | sumat *Heaut.* 3, 1, 56
 5, 7, 3 *Phor.* 1, 4, 2, sume *And.* 4, 4, 5
 23 | 3, 3, 1 | 5, 6, 2 sumere *Adel.* 3, 3, 62
sublati Hec. 3, 5, 57 *Phor.* 5, 5, 6 *Hec.*
sublimem And. 5, 2, *Prol.* 25
 20 *Adel.* 3, 7, 18 fumeret *Phor.* 1, 5, 69
subsensu Heaut. 3, 1, sumito *Adel.* 5, 9, 20
 62 summa *And.* 1, 1, 74 |
suboleat Heaut. 5, 1, 3, 39 *Eunn.* 2, 3, 72 |
 26 3, 5, 42 *Heaut.* 4, 5,
subservias And. 4, 4, 48 *Adel.* 3, 4, 47 |
 14 5, 3, 30 *Phor.* 2, 1,
substat And. 5, 4, 11 3 | 5, 7, 3
substerne And. 4, 4, 6 summa infamia *Heaut.*
subtristis And. 2, 6, 2, 3, 18
 16 summo *And.* 5, 3, 10
subtremen Heaut. 2, 3, *Heaut. Prol.* 40
 52 summovit *Eunn.* 3, 5,
subveni Phor. 2, 1, 6 22
subveniat Eunn. 5, 5, summmum *And.* 1, 1,
 27 *Phor. Prol.* 8 12 | 4, 3, 2 *Eunn.* 2,
subvenite Adel. 2, 1, 2 2, 40 *Heaut.* 4, 5,
subvortat Adel. 5, 3, 48 *Phor.* 2, 1, 73
 51 summus *And.* 5, 6, 6
succedit And. 4, 1, *Adel.* 3, 2, 53 *Phor.*
 55 1, 1, 1
succi Eunn. 2, 3, 25 summus amicus *Phor.*
succenseam Phor. 1, 5, 5, 8, 60
 30 | 2, 2, 14 sumpsit *Adel. Prol.* 10
succenseas Phor. 1, 5, sumptibus *Heaut.* 5, 1,
 33 57
succenseat And. 2, 3, 2 sumptu *Eunn.* 5, 4, 7 |
Phor. 4, 5, 8 5, 9, 46 *Adel.* 5, 4,
succenseo Heaut. 5, 1, 22 *Phor.* 1, 3, 16 |
 42 | 5, 2, 23 2, 1, 26 | 4, 3,
succenses Phor. 1, 5, 61
 29 sumptum *And.* 2, 6,
- 19 *Heaut.* 1, 1, 91 |
 1, 2, 32 | 4, 4, 24
Adel. Prol. 37 | 3,
 3, 16 | 5, 3, 21 | 5,
 4, 11 | 5, 7, 15
sumptuosa Heaut. 2, 1,
 15 *Adel.* 4, 7, 42
sumptus Heaut. 1, 1,
 78 | 3, 1, 44 | 3, 2,
 33 | 4, 5, 6 *Hec.* 2,
 1, 28
Sunio Eunn. 1, 2, 35
Heaut. 4, 3, 15
suppellestile Phor. 4,
 3, 61
superat Eunn. 2, 1, 25
superbe Phor. 5, 7, 22
superbia Adel. Prol. 21
superbum Eunn. 5, 9,
 36 *Hec.* 1, 2, 80
superest Heaut. 4, 5,
 23 *Phor.* 1, 3, 10
supererat Phor. 1, 2,
 19
superet Adel. 2, 3, 4
superi Phor. 4, 4, 6
superstes And. 3, 2, 7
Heaut. 5, 4, 7
suppeditare Eunn. 5, 9,
 46 *Heaut.* 5, 1, 57
supplex Phor. 5, 6, 48
supplicabo And. 2, 1,
 14
supplicans Eunn. 4, 7,
 41
supplicaturum Hec. 3,
 5, 50
supplicii And. 5, 3,
 32 *Adel.* 3, 2, 15
Phor. 5, 8, 40
supplicium And. 3, 5,
 17 | 5, 3, 17 *Eunn.*
 1, 1, 25 *Heaut.* 1, 1,
 86
supponi Eunn. Prol. 39
supposuit Eunn. 5, 3, 3
supra And. 1, 1, 93
Eunn. 3, 1, 37 *Adel.*
 2, 3, 11
supreme Adel. 2, 1,
 42
surdas Heaut. 2, 3, 89
surdo Heaut. 2, 1, 10
surdus And. 3, 1, 5
surgere Adel. 4, 1, 4
surrexi Eunn. 4, 5, 3
sursum Eunn. 2, 2, 47
Adel. 4, 2, 35
suscepisse Hec. 2, 1,
 34
suscipit Phor. 5, 7, 50 |
 5, 8, 18
suscipiturum And. 2,
 3, 27
- suscepta *Phor.* 5, 7, 74
 suspectam *Hec.* 4, 2,
 suspectans *Eunn.* 3, 5,
 36
 suspectas *Hec.* 5, 2, 10
 suspectum *Hec.* 3, 3,
 38 | 5, 1, 32
 suspectus *Hec.* 5, 3, 22
 suspende *And.* 1, 5,
 21
 suspicans *And.* 1, 1,
 89 *Hec.* 3, 3, 5
 suspicare *Heaut.* 4, 1,
 44
 suspicari *Eunn. Prol.* 40
Adel. 4, 4, 13 *Hec.*
 4, 1, 25
 suspicariet *Heaut.* 2, 3,
 27 *Hec.* 5, 3, 29
 suspicata *Eunn.* 3, 1, 45
 suspicatur *Heaut.* 5, 3,
 11
 suspicio *And.* 2, 2, 22
 3, 2, 21 *Eunn.* 3, 3,
 8 *Heaut.* 4, 5, 52
Adel. 4, 4, 6
 suspicione *And.* 2, 1,
 17 *Eunn.* 3, 1, 45
Hec. 4, 2, 23
 suspicionem *Heaut.* 5,
 2, 41 *Adel.* 4, 3, 9
 suspensiones *Eunn.* 1, 1,
 15
 suspiciosi *Adel.* 4, 3,
 15
 suspicor *And.* 1, 5, 15
Eunn. 4, 3, 17 *Hec.* 2,
 1, 2 | 5, 4, 34
 sustinueris *Phor.* 2, 1,
 33
 sustuli *Hec. Prol.* 17
 sustulisti *Heaut.* 4, 1,
 15
 susurrari *And.* 4, 5,
 40
 sycophanta *And.* 5, 4,
 16
 sycophanta impudens
Heaut. Prol. 38
 sycophantam *And.* 4,
 6, 20
 symbolam *And.* 1, 1,
 61
 symbolis *Eunn.* 3, 4, 11
 3, 5, 59
 synapothnescontes *And.*
del. Prol. 6
 Syra *Hec.* 1, 2, 8
 Syre *Heaut.* 2, 3, 59
 69, 78, 102, 104
 107 ter, 109 | 3, 5,
 6, 20, 25, 32 | 3, 5,
 20, 29, 35, 38 | 4,
 1, 2 | 4, 3, 6, 14,
 21 | 4

7, 74
2, 2, 8
3, 5
2, 10
3, 3
3, 22
1, 5
1, 1
5
4, 1
vol. 42
3 Hec.
2, 3
29
1, 45
5, 3
2, 22
3, 3
5, 5
2, 1
1, 45
aut. 5
3, 9
1, 1
4, 3
5, 15
Hec. 2,
4
2, 1
17
4, 1
4, 5
d. 5, 4
apudens
38
And. 4
d. 1, 1
3, 4, 21
ores A
8
3, 5
2, 106
1, 3
2, 3
38 1
6, 14
21 1

7, 74
2, 2, 8
3, 5
2, 10
3, 3
3, 22
1, 5
1, 1
5
4, 1
vol. 42
3 Hec.
2, 3
29
1, 45
5, 3
2, 22
3, 3
5, 5
2, 1
1, 45
aut. 5
3, 9
1, 1
4, 3
5, 15
Hec. 2,
4
2, 1
17
4, 1
4, 5
d. 5, 4
apudens
38
And. 4
d. 1, 1
3, 4, 21
ores A
8
3, 5
2, 106
1, 3
2, 3
38 1
6, 14
21 1

I N D E X

- 5, 5, 13 | 5, 7, tollere *And.* 1, 3, 14 | transcurso *Hec.* 3, 4, *Hec.* 3, 2, 20 *Phor.* 1, 2, 7
2 4, 5, 20 17
Thaidis *Eun. Per.* 1, 5 | tollit *Hec.* 4, 4, 82 transseas *Eun.* 3, 3, 31 tristitia *And.* 1, 4, 8
2, 2, 36 tolli *And.* 3, 1, 6 He- transsegi *Phor.* 5, 3, tristitiam *Adel.* 2, 4, 3
Thais *Eun.* 1, 2, 11. aut. 4, 1, 14 *Hec.* 16 3
bis 110 | 3, 1, 1 | 3, 4, 1, 61 tollis *And.* 4, 5, 37 transeundum *Heaut.* 4, triumphat *Eun.* 3, 1, 4
2, 2, 9 | 3, 3, 2, 21, tollitru *Eun.* 3, 5, 41 transferet *Adel. Per.* triumpho *Heaut.* 4, 2, 4
26 | 4, 1, 5 | 4, tonitru *Phor.* 1, 2, 39 5 *Phor.* 3, 3, 10
5, 7 | 4, 6, 5, 12, tonstrina *And.* 1, 5, 25 *Eun.* 5, 9, 3, 17 *Heaut.* 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulero *Phor.* 4, 1, 13
17 | 4, 7, 13, 37 | 1 tot *And.* 1, 5, 25 *Eun.* 5, 9, 3, 17 *Heaut.* 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulit *And.* 1, 2, 7, 171
5, 2, 9, 34, 43, 48 | 1 tot *And.* 1, 5, 25 *Eun.* 5, 9, 3, 17 *Heaut.* 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulit *And.* 1, 2, 7, 171
5, 5, 21 | 5, 9, 10 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulit *And.* 1, 2, 7, 171
thelauo *Eun. Prol.* 10 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulit *And.* 1, 2, 7, 171
thelaurus *Eun. Prol.* 12 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulit *And.* 1, 2, 7, 171
Thraso *Eun. Per.* 12 | 1, 1, 78 | 4, 1, 21 transferetur *Adel.* 4, 7, tulit *And.* 1, 2, 7, 171
2, 3, 2, 61 | 13, 1, 4, 18 *Phor.* 2, 3, 1, 4, 18 *Phor.* 2, 3, 1, 4, 18
63 | 13, 2, 22 | 15, 14 *Hec.* 3, 1, 23 | 4, 1, 40 | 14, 4, 80
8, 11 | 5, 9, 31, 38, toto *And.* 2, 2, 5 *A-* del. 4, 1, 11
58 tota *Eun.* 1, 2, 115 | 1 2, 2, 114 | 5, 9, 10
Thrasoni *Eun. Per.* 6 totos *Eun.* 2, 2, 46 totiens *Adel.* 1, 2, 48
tibicina *Adel.* 5, 7, 7 totam *Adel.* 3, 2, 13
tibicinas *Adel.* 5, 7, 9 *Hec.* 2, 1, 24
timeas *And.* 2, 2, 9 totum *Heaut.* 2, 3, 65
timent *And.* 4, 1, 9 *Adel.* 2, 2, 33 *Hec.* 5, 3, 2, 17
timeo *And.* 1, 1, 100 | 1 5, 3, 2, 17
1, 3, 5 | 1, 5, 30 | 1 totus *Eun.* 1, 2, 3
2, 5, 8 *Eun.* 1, 2, 82 | 4, 1, 1 *Heaut.* 5, 4, 20 *Phor.* 5, 8, 5
11 | 32 *Phor.* 1, 4, 5, 8, 5
11 | 4, 3, 3 | 15, 8, tractabat *Heaut.* 2, 3, 125
10 *Hec.* 5, 4, 4 tractant *Phor. Prol.* 17
timere *And.* 1, 2, 2 tractare *Heaut.* 1, 1, 49
timeret *Eun.* 5, 7, 3 3, 2, 46
times *Heaut.* 5, 1, 37 tractaret *Heaut.* 1, 1, 101
Adel. 3, 1, 3 *Phor.* 5, 8, 9 tractavit *Eun.* 5, 4, 2
timer *And.* 1, 5, 35 tradas *Eun.* 2, 3, 27
Heaut. 3, 1, 25 *A-* tradere *Eun.* 5, 2, 31
del. 2, 2, 20 *Phor.* 1, 5, 7
timida *Eun.* 4, 2, 14 tradi *Eun. Per.* 4
Hec. 5, 1, 8 tradidi *Phor.* 5, 5, 1
timidum *Adel.* 3, 2, 7 tradis *Eun.* 2, 2, 86
Phor. 1, 4, 28 | 1, tradita *st Heaut.* 3, 2, 5
5, 54 traditus *Eun.* 3, 5, 27
timidus *Hec.* 3, 3, 5 traducatur *Heaut.* 4, 3, 44
timore *And.* 2, 1, 3 22 *Adel.* 5, 7, 12, 19
Adel. 4, 4, 3 19 traducenda *Heaut.* 4, 4, 18
timui *Heaut.* 1, 3, 68 | 1 4, 18
3, 2, 20 | 4, 1, 22 *Adel.* 5, 7, 12, 19
51 traduce *Heaut.* 4, 4, 22 *Adel.* 5, 7, 12, 19
timuit *Phor.* 1, 5, 64 19 tradit *Phor.* 1, 5, 37
tolerabas *Adel.* 5, 3, 4, 18 trahunt *And.* 1, 5, 26
23 tolerabilis homo *He-* tranquilla *Phor.* 3, 1, 15
aut. 1, 2, 31 15
tolerabimus *Phor.* 3, 2, tranquillissima *And.* 3, 5, 14
3, 23 23 *Hec.* 1, 2, 72
tolerare *Heaut.* 3, 2, 23 *Hec.* 1, 2, 72
tollam *Hec.* 4, 1, 56 transacta *Adel.* 2, 4, 22
tollendo *Heaut.* 4, 1, 22 *And.* 1, 5, 14
52 transcurro *Eun.* 4, 6, 26

VOCABULORUM.

tutelam <i>Hec. Pro.</i> 32	vapulando <i>Adel.</i> 2, 2,	43 4, 2, 14 5,	venio <i>Adel.</i> 2, 2, 24,
tutemet <i>Heaut.</i> 2, 3,	5	1, 2	36 <i>Phor.</i> 4, 2, 2 5,
133	vapulet <i>Adel.</i> 2, 1, 5	venandum <i>And.</i> 1, 1,	7, 13 <i>Hec. Pro.</i> 9
tutissimum <i>Adel.</i> 4, 2,	varia <i>Eun.</i> 4, 4, 16	30	venire <i>And.</i> 4, 4, 14
13	vas <i>Heaut.</i> 1, 1, 89	vendere <i>Adel.</i> 2, 1,	<i>Eun.</i> 5, 3, 1 <i>Heaut.</i>
tuto <i>Eun.</i> 3, 5, 20 <i>He-</i>	ubicumque <i>Hec.</i> 1, 2,	38 4, 7, 27 <i>Hec.</i>	5, 3, 3 <i>Phor.</i> 2, 1,
aut. 4, 3, 11, 17,	55 4, 3, 2	<i>Pro.</i> 7	25 3, 1, 18 4, 3,
30 5, 2, 20 <i>Adel.</i>	uberrimus <i>Eun.</i> 2, 2,	vendidi <i>Heaut.</i> 1, 1,	5
2, 4, 3 <i>Phor.</i> 5, 1,	22	92	venirem <i>Eun.</i> 3, 3,
7	ubinam <i>Phor.</i> 5, 4, 8	vendidisse <i>Adel.</i> 2, 1,	22
tutor <i>Hec.</i> 5, 1, 9	ubivis <i>And.</i> 1, 2, 32	50	veniret <i>And.</i> 5, 4, 14
tutorem <i>And.</i> 1, 5, 61	<i>Hec.</i> 3, 1, 4	vendidit <i>Phor.</i> 3, 2,	<i>Heaut.</i> 2, 3, 64 4,
tutum <i>Heaut.</i> 2, 3, 86	vecordia <i>And.</i> 4, 1, 2	25 <i>ter</i> 26	1, 27 <i>Adel.</i> 4, 5,
tutus <i>Phor.</i> 5, 3, 35	vecti <i>Eun.</i> 4, 7, 4	vendit <i>Eun.</i> 1, 2, 54	40
V.	vestu'st <i>Hec.</i> 3, 4, 19	vendundam <i>Adel.</i> 2,	venisse <i>Eun.</i> 3, 5, 41
Vacuum <i>And.</i> 4, 2,	vehemens <i>And.</i> 1, 1,	1, 40	<i>Phor.</i> 4, 1, 9 <i>Hec.</i> 3,
23	123 <i>Heaut.</i> 3, 1, 31	venefica <i>Eun.</i> 5, 1, 9	1, 34 3, 2, 18 3,
vacivom <i>Heaut.</i> 1, 1,	<i>Adel. Pro.</i> 17	venefico <i>Eun.</i> 4, 3, 5	3, 12 3, 5, 2
38	vehementer <i>Eun.</i> 5, 9,	veneram <i>Adel.</i> 3, 3,	venissent <i>Heaut.</i> 2, 2,
171	39 <i>Hec.</i> 3, 5, 38	82 4, 5, 43	2
vado <i>And.</i> 5, 2, 4	veheres <i>Adel.</i> 3, 2, 18	venerat <i>Eun.</i> 3, 1, 61	venistin' <i>Eun.</i> 4, 4,
va <i>And.</i> 2, 3, 2 4, 5,	velle <i>And.</i> 1, 2, 27 2,	4, 3, 24 <i>Hec.</i> 5, 3,	25
4 <i>Eun.</i> 4, 4, 42	3, 20 3, 3, 46 3,	4	ventrem <i>Phor.</i> 5, 7, 95
<i>Heaut.</i> 2, 3, 9 5,	5, 6 <i>Eun.</i> 1, 2, 61,	venere <i>Heaut.</i> 5, 1, 13	ventrulum <i>Eun.</i> 3, 5,
1, 44 <i>Adel.</i> 3, 2,	87 3, 3, 18 3, 5,	veneris <i>Adel.</i> 4, 2, 35,	47
29	9 <i>Heaut.</i> 2, 3, 83	43	ventum <i>Heaut.</i> 2, 3,
vagientis <i>Hec.</i> 4, 1, 2	4, 3, 25, 38 4, 8,	venerit <i>Heaut.</i> 3, 2,	34 <i>Phor.</i> 1, 2, 85
vah <i>And.</i> 3, 4, 10 4,	13 <i>Adel.</i> 1, 2, 71	46 4, 5, 16 <i>Adel.</i>	1, 5, 53
2, 5 <i>Eun.</i> 4, 5, 3	3, 3, 10 5, 7, 21	5, 6, 7	venturam <i>Heaut.</i> 4, 4,
<i>Heaut.</i> 2, 3, 12 3,	<i>Phor.</i> 3, 1, 17 5,	veni <i>And.</i> 4, 5, 19 4,	4, 13 <i>Phor.</i> 5, 1,
3, 27 4, 5, 28 4,	5, 6 5, 7, 16 <i>Hec.</i>	6, 23 <i>Eun.</i> 3, 3, 6	12
8, 16 5, 1, 28 <i>A-</i>	1, 2, 44 4, 1, 43	4, 2, 7 <i>Heaut. Pro.</i>	venturum <i>Eun.</i> 1, 2,
del. 1, 1, 13 3, 2,	vellem <i>And.</i> 2, 1, 28	3 2, 2, 8 3, 3,	125
17, 29 3, 3, 51,	<i>Eun.</i> 2, 3, 41 3,	23 <i>Hec.</i> 2, 2, 9	Venus <i>Eun.</i> 4, 5, 6
80, 91 4, 1, 16 4,	5, 49 <i>Heaut.</i> 5, 2,	venia <i>Phor.</i> 2, 2, 31	venustatem <i>Hec.</i> 5, 4,
2, 39 4, 4, 4	25 <i>Adel.</i> 4, 1, 16	veniam <i>And.</i> 4, 2, 30	18
vale <i>And.</i> 2, 2, 37	<i>Phor.</i> 1, 5, 27 5,	bis 5, 3, 30 <i>Eun.</i>	venustatis <i>Hec.</i> 5, 4, 8
<i>Eun.</i> 1, 2, 110 <i>He-</i>	3, 9 <i>Hec.</i> 3, 5, 14,	3, 3, 24 <i>Heaut.</i> 2, 3,	venuste <i>Eun.</i> 2, 2, 4
aut. 1, 1, 111 <i>Phor.</i>	37	33 4, 4, 36 5, 5,	venusto <i>And.</i> 1, 1, 93
3, 2, 48 5, 6, 43	vellent <i>And.</i> 4, 1, 44	8 <i>Adel.</i> 5, 8, 14	vera <i>And.</i> 1, 1, 131
<i>Hec.</i> 1, 2, 122 bis	<i>Phor.</i> 1, 2, 29	<i>Phor.</i> 1, 2, 69 5, 8,	3, 1, 7 3, 2, 44
valeant <i>And.</i> 4, 2, 13	veller <i>Hec.</i> 4, 4, 33	47 <i>Hec.</i> 5, 2, 29	5, 4, 20 5, 6, 9
valeas <i>Adel.</i> 4, 4, 12	velim <i>And.</i> 1, 1, 23	venias <i>And.</i> 4, 2, 4,	<i>Eun.</i> 1, 2, 23, 26
valeat <i>And.</i> 5, 3, 18	3, 3, 4 <i>Eun.</i> 1, 2, 3,	29 <i>Adel.</i> 2, 2, 32	5, 1, 12 <i>Heaut.</i> 2, 3,
<i>Eun.</i> 5, 2, 42	111 5, 5, 16 5,	4, 2, 44 <i>Phor.</i> 5, 7,	55, 95 4, 3, 33 5,
valebit <i>Heaut. Pro.</i> 26	6, 9 5, 9, 39 <i>A-</i>	80	2, 36 5, 9, 30 <i>Phor.</i>
valemus <i>And.</i> 2, 1, 9	del. 4, 1, 3 4, 5,	veniat <i>Eun.</i> 2, 2, 35	1, 5, 48 <i>Hec.</i> 1, 2,
valeo <i>Heaut.</i> 2, 3, 3	47 <i>Phor. Pro.</i> 24	4, 6, 1 <i>Heaut.</i> 1, 1,	36 5, 1, 10
valere <i>Heaut.</i> 3, 1, 79	2, 2, 85 2, 3, 9	118 3, 2, 45 <i>Adel.</i>	veram <i>Hec.</i> 4, 1, 25
vales <i>Heaut.</i> 3, 4, 26	5, 6, 15 bis <i>Hec.</i> 3,	3, 1, 7 <i>Phor.</i> 1, 3, 9	verba <i>And.</i> 1, 2, 93
valet <i>Heaut.</i> 3, 1, 21	5, 21 5, 2, 19	<i>Hec.</i> 5, 3, 11	1, 3, 6 3, 2, 25
<i>Phor.</i> 1, 5, 26 5,	velint <i>Hec.</i> 4, 4, 12	veniemus <i>Phor.</i> 1, 2,	3, 3, 43 <i>Eun.</i> 1, 1,
7, 94	velis <i>And.</i> 1, 1, 7, 18	79	22 1, 2, 78 3,
valere <i>Eun.</i> 5, 9, 64	2, 1, 6 3, 3, 5 <i>Eun.</i>	veniebat <i>Phor.</i> 4, 3, 47	5, 20 4, 5, 1 4,
<i>Heaut.</i> 5, 5, 23 <i>Phor.</i>	4, 7, 43 <i>Heaut.</i> 4, 1,	venient <i>Adel. Pro.</i> 23	6, 3, 4 5, 1, 17 5,
5, 8, 66	9 4, 3, 43 5, 3,	venientes <i>And.</i> 1, 1,	2, 3,
validum <i>Hec.</i> 3, 5, 7	14 <i>Adel.</i> 3, 3, 18	57	115 4, 3, 4 4, 4,
vanitatis <i>Phor.</i> 3, 2,	<i>Phor.</i> 1, 3, 22 4,	venies <i>Eun.</i> 1, 1, 8	13 5, 1, 19, 45
41	4, 8, 9 5, 7, 32	veniet <i>Heaut.</i> 3, 2, 42	<i>Adel.</i> 4, 4, 12 5,
vanum <i>Eun.</i> 1, 2, 24	velit <i>And.</i> 2, 3, 20	4, 4, 3 <i>Adel.</i> 3, 2,	1, 7 <i>Phor.</i> 1, 2, 11
vapulabis <i>Phor.</i> 5, 6,	<i>Eun. Pro.</i> 45 2, 3,	41 <i>Hec.</i> 3, 1, 55 3,	3, 2, 32 4, 3, 34
10	47 <i>Heaut.</i> 4, 1, 6	4, 28	verba inversa <i>Heaut.</i> 2,
vapulabit <i>Eun.</i> 4, 6,	<i>Phor.</i> 1, 2, 65 1,	venimus <i>And.</i> 1, 1,	3, 131
4	3, 1 <i>Hec.</i> 4, 1,	101 <i>Phor.</i> 1, 2, 53	

I N D E X

- verba mortuo sunt Phor. 5, 8, 6
 verbenas And. 4, 4, 5
 verberando Adel. 2, 2, 5
 verberare And. 4, 2, 23
 verberavit Adel. 2, 1, 44
 verberibus And. 1, 2, 28
 verbero Phor. 4, 4, 31, 5, 6, 10
 verbis And. 1, 1, 72, 138 | 4, 4, 15 | 5, 1, 5 Eunn. 2, 1, 8 | 3, 1, 10 | 4, 2, 4 Heaut. 2, 3, 23 Adel. 2, 1, 10 Phor. 1, 2, 25, 50 | 2, 1, 29 | 4, 3, 27 | 5, 1, 13 Hec. 3, 4, 2
 verbo And. 1, 1, 18 Eunn. 1, 2, 98 Adel. Prol. 11 Phor. 1, 4, 20, 35
 verborum Eunn. Prol. 24 | 2, 3, 89 | 4, 5, 1
 verbum And. 1, 2, 7 | 1, 5, 9, 21, 65 | 2, 1, 8 | 3, 5, 15 | 4, 5, 13 | 5, 2, 19 | 5, 3, 14 Eunn. 1, 2, 95 | 4, 5, 6 Heaut. 5, 4, 8 Adel. Prol. 11 | 1, 2, 55 | 5, 3, 17 | 5, 8, 29 Phor. 1, 4, 38 | 1, 5, 5 Hec. 3, 1, 32
 veræ And. 1, 1, 20 Adel. 1, 1, 76
 veram Eunn. 5, 4, 3
 vere And. 5, 3, 14 Eunn. 1, 2, 95 Heaut. 1, 1, 102 Adel. 1, 2, 45 Hec. 3, 5, 23 | 5, 2, 30
 verear Phor. 5, 1, 12
 vereare Heaut. 1, 2, 1 | 5, 1, 66
 vereatur Phor. 5, 2, 18
 verebamini Phor. 5, 7, 8
 verebar And. 1, 2, 5
 verentur And. 4, 1, 4
 vereo Hec. 4, 1, 60
 vereor And. 1, 1, 46 | 1, 4, 7 | 1, 5, 41 | 2, 1, 23 | 4, 2, 22 Eunn. 1, 2, 1 | 4, 3, 2 Heaut. 1, 2, 23 | 5, 1, 13, 2, 6 | 14, 1, 19 | 5, 7, 72 Hec. 1, 2, 26 | 3, 3, 52
 verere Heaut. 1, 1, 33 Phor. 1, 2, 11
 vereri Eunn. 1, 2, 62 Adel. 5, 3, 42
 verecundos Phor. 5, 8, 34
 veris Phor. 2, 1, 16
 veris nuptiis And. 3, 1, 20
 verisimile And. 1, 3, 20 Heaut. 4, 5, 54 | 5, 2, 37 Hec. 3, 3, 39
 verisimilia Adel. 4, 4, 18
 verissime Phor. 5, 2, 7
 veritas And. 1, 1, 41 Adel. Per. 11
 veritum Phor. 2, 1, 1
 veritus And. 3, 2, 16 | 3, 4, 3 | 5, 4, 34 Eunn. 5, 2, 15 Phor. 5, 7, 78
 verum dicere And. 2, 6, 6
 verum verbum And. 2, 5, 15
 verus And. 2, 5, 12
 vesperi And. 4, 5, 9 Heaut. 1, 1, 15
 vesperum Hec. 3, 4, 28
 veste Eunn. 5, 1, 4 | 5, 2, 68 Heaut. 2, 1, 43
 veste lugubri Heaut. 2, 3, 45
 vestem Eunn. 2, 3, 76 | 3, 5, 24, 61 | 4, 3, 4 | 4, 4, 28, 39 | 5, 7, 14 Heaut. 2, 3, 7, 11 | 4, 5, 30 | 4, 8, 14 | 5, 1, 20 Adel. 1, 2, 41
 vester Heaut. 4, 3, 34 Adel. 3, 3, 46
 vestiant Heaut. 1, 1, 78
 vestimentis Heaut. 5, 1, 30
 vestimentum Heaut. 1, 1, 89
 vestitam Heaut. 2, 3, 45
 vestitu Adel. 1, 1, 38
 vestitum Eunn. 3, 5, 8
 vestra Heaut. Prol. 25 Phor. 5, 6, 2 | 5, 7, 56 Hec. Prol. 31, 47
 vestræ Phor. 5, 8, 60
 vestram Eunn. 3, 1, 28 Phor. 2, 2, 48 Hec. Prol. 53 | 2, 2, 21
 vestri And. 4, 5, 26 Phor. 5, 7, 35
 vestro Heaut. 3, 1, 64 Hec. 2, 1, 45 bis
 vestrorum Hec. 2, 1, 19
 vestros Hec. 2, 1, 28
 vestrum Eunn. 5, 7, 36, 54 Heaut. Prol. 1, 12, 25 | 4, 3, 28 Phor. 1, 2, 98 | 5, 7, 41 Hec. 5, 1, 18
 vetas Phor. 2, 2, 70
 veterator And. 2, 6, 26 Heaut. 5, 1, 16
 veterem Eunn. Prol. 25
 veteres Eunn. Prol. 43
 veteris And. Prol. 7
 veterinosus Eunn. 4, 4, 21
 veritum Phor. 5, 6, 25
 veto Heaut. 2, 3, 137
 vetuit Phor. 4, 4, 28
 vetus Eunn. 3, 1, 38 | 4, 4, 21 Heaut. Prol. 22 Adel. 5, 3, 17 Phor. Prol. 113
 vexerat Phor. 4, 1, 10
 vi Eunn. 4, 6, 15 | 4, 7, 20 Heaut. 1, 1, 49 | 3, 1, 27 Adel. 1, 1, 42 Phor. 1, 4, 37 Hec. 2, 2, 16 | 4, 1, 59 | 5, 3, 30
 via And. 2, 6, 11 | 4, 1, 46 Eunn. 2, 3, 29 | 3, 2, 42 | 5, 2, 67 Heaut. Prol. 31 | 2, 3, 88 | 3, 3, 22 4, 3, 28 | 4, 5, 41 | 4, 8, 9 Phor. 2, 1, 12 | 3, 3, 33 Hec. 1, 1, 16 | 5, 3, 30
 via pervolgata Heaut. 1, 1, 49
 via recta And. 3, 4, 21
 viam And. 1, 2, 19 | 1, 5, 37 Eunn. 2, 2, 16 | 2, 3, 2 Heaut. 2, 3, 7, 60 Adel. 3, 2, 19 | 5, 7, 23 Phor. 1, 4, 15 | 5, 7, 71 Hec. 3, 2, 25 | 3, 5, 4
 vias Eunn. 4, 2, 1
 vicem Heaut. 4, 5, 1
 viceris And. 5, 3, 21
 vicina And. 1, 1, 78
 vicinam Hec. 4, 4, 98 Eunn. 2, 3, 65
 vicini Heaut. 3, 1, 2, 93 Hec. 1, 2, 49
 vicinæ And. 1, 1, 43 Phor. 1, 2, 45
 vicinitas Heaut. 1, 2, 4
 vicinum Heaut. 1, 1, 117 | 1, 2, 5 | 3, 2, 16
 vicissum Eunn. 4, 7, 45 Heaut. 2, 3, 69 | 4, 3, 10 Phor. 5, 5, 7
 vicissitudo Eunn. 2, 2, 45
 victas Eunn. 5, 8, 44
 vicit Eunn. 4, 5, 1 Adel. 4, 2, 28 Phor. 1, 5, 45
 victa Hec. 4, 2, 23
 victo Heaut. 3, 1, 29
 victum And. 1, 1, 48 Eunn. 1, 1, 10 | 2, 2, 30 Phor. 4, 3, 25
 victurum Adel. 3, 2, 34
 victus Eunn. 1, 2, 98 Heaut. 1, 1, 62 | 5, 2, 15 Hec. 1, 2, 93 | 2, 2, 2
 vincibilem Phor. 1, 4, 49
 vide And. 2, 2, 13 | 2, 3, 11, 25 | 4, 4, 15 | 5, 1, 6 Eunn. 2, 1, 18 | 4, 4, 3 | 5, 1, 22 | 5, 3, 10 | 5, 5, 22 Heaut. 1, 2, 37 | 2, 3, 33, 74, 85, 103, 120 | 3, 1, 52 | 3, 3, 39 | 4, 8, 30 Adel. 2, 1, 41 | 2, 21, 32 | 3, 2, 44 | 4, 2, 11, 20 Phor. 1, 2, 61 | 2, 1, 32 | 2, 2, 11 | 3, 3, 20 | 4, 4, 30 | 5, 3, 20 | 5, 5, 2 | 5, 7, 93 Hec. 2, 1, 26 | 3, 4, 6 | 3, 5, 34 | 4, 4, 92 | 5, 4, 1
 videam And. 2, 1, 31 | 4, 6, 23 Eunn. 4, 4, 9 | 5, 8, 4 Heaut. 1, 2, 36 | 3, 1, 4 Adel. 5, 9, 16
 videamur Hec. 2, 3, 2
 videant Heaut. 3, 1, 98 Phor. 5, 5, 11
 videas And. 3, 2, 36 | 5, 2, 15 Heaut. 3, 3, 16 | 4, 16

V O C A B U L O R U M.

- 16 | 4, 1, 6 | 5, 3, 20 *Phor.* 2, 2, 21
videat And. 4, 6, 24
Eun. 5, 2, 68 *Heaut.* 2, 2, 6
videat And. 3, 2, 14
videatur And. 2, 3, 3
Eun. 4, 7, 15
videbar Eun. 4, 5, 2
videbar Heaut. 5, 1, 34
videbimus Heaut. 3, 2, 46
videbit Eun. 2, 3, 75
Heaut. 4, 5, 6 *Adel.* 4, 1, 20 | 4, 5, 35
videbitur Heaut. 4, 5, 53
videbo Eun. 5, 7, 8
videlicet Heaut. 2, 3, 22 | 3, 2, 3 *Adel.* 3, 4, 4
videmur And. 4, 5, 18 *Phor.* 1, 5, 54
viden' And. 3, 5, 10
Eun. 1, 1, 28 | 2, 2, 10, 34 | 4, 6, 16 | 4, 7, 13 *Heaut.* 2, 3, 11 | 4, 3, 11
videndi Eun. 4, 2, 11
Hec. 1, 2, 17 | 3, 3, 12
videndum Heaut. 4, 3, 16 *Hec.* 5, 1, 3
vident Heaut. 4, 1, 30
vidente Heaut. 5, 1, 40
videntur And. 2, 2, 29
Adel. 4, 5, 26 *Phor.* 5, 3, 9 *Hec.* 2, 1, 6
video And. 1, 4, 7 | 2, 1, 13, 20, 38 | 2, 2, 21, 27 | 2, 5, 4, 5 | 3, 2, 2 | 3, 3, 48 | 3, 4, 26 | 4, 5, 11 | 4, 6, 5, 6 | 5, 4, 3 | 5, 5, 7 *Eun.* 2, 2, 5, 35, 40, 58 | 3, 2, 11 | 3, 3, 3 | 3, 5, 9, 55 | 4, 7, 18 | 5, 1, 20 | 5, 2, 9 | 5, 3, 4, 10 | 5, 5, 25 | 5, 7, 5 *Heaut.* 1, 1, 26, 73 | 2, 3, 15, 96 | 3, 1, 9, 17 | 4, 1, 46 | 4, 2, 3 | 4, 8, 28 | 5, 5, 3 | 9 *Adel.* 1, 1, 54 | 2, 2, 44 | 2, 4, 2 | 3, 2, 7 | 3, 3, 7, 85, 92 | 4, 7, 31 | 5, 3, 40, 41 | 5, 7, 20
Phor. 1, 4, 38 | 1, 5, 23 | 14, 3, 2 | 5, 1, 9 | 5, 3, 12, 14 | 5, 7, 25, 26 *Hec.* 2, 2, 4, 8 | 3, 2, 17 | 3, 4, 14, 36 | 4, 1, 8 | 4, 2, 21 | 4, 3, 16 | 4, 4, 70 | 5, 2, 3 | 5, 3, 9, 28 | 5, 4, 14
videon' Eun. 4, 4, 57
Heaut. 3, 4, 25
Phor. 1, 1, 6 | 1, 3, 25 *Hec.* 1, 2, 6
videor And. 3, 2, 13 | 4, 2, 19 *Adel.* 3, 3, 31
videram Eun. 5, 7, 6
Hec. 5, 4, 23
videre And. 2, 5, 18 | 4, 2, 5 *Eun.* 3, 5, 13, 49 | 4, 4, 20 | 4, 5, 5 | 5, 2, 61 | 5, 4, 15 *Heaut.* 1, 1, 7 | 3, 1, 81, 88 | 4, 5, 11 *Adel.* 3, 3, 31, 34 | 5, 3, 64
Phor. *Prol.* 7 | 1, 3, 21 *Hec.* 1, 2, 108 | 3, 2, 20 | 4, 4, 29
viderem Eun. 3, 5, 26 | 5, 4, 23
viderent Eun. 5, 2, 3
videri Hec. 1, 2, 66
viderim Phor. 2, 2, 20
videris Eun. 3, 5, 19
viderit And. 4, 5, 34
Adel. 3, 3, 83
videro Adel. 4, 1, 22 | 5, 3, 59 *Hec.* 4, 4, 78
vides And. 1, 5, 17 | 2, 1, 24 | 2, 2, 36 | 4, 3, 23 *Eun.* 2, 2, 41 | 3, 2, 10 | 4, 4, 8 | 5, 1, 20 *Heaut.* 3, 2, 44 | 3, 4, 25 | 5, 3, 10 *Phor.* 4, 3, 16 | 5, 7, 65 *Hec.* 3, 3, 22 | 4, 4, 58
videt And. 1, 5, 7 | 3, 2, 34 *Eun.* 1, 2, 52 | 2, 2, 29 *Adel.* 1, 2, 14 *Phor.* 4, 1, 3 *Hec.* 1, 2, 51, 83
videte Hec. 4, 4, 42
videtis And. 5, 9, 36
Phor. 2, 3, 6
viderur And. 2, 1, 17 | 2, 6, 21 | 5, 2, 15 | 1
Eun. 2, 2, 42 | 4, 4, 17 | 4, 7, 16 | 5, 1, 23 | 5, 2, 18 | 5, 4, 12 *Heaut.* 3, 3, 21, 38 | 4, 1, 3 *Adel.* 3, 2, 38 | 5, 8, 22 *Phor.* 2, 3, 8, 10
 15 | 5, 8, 44, 51
Hec. 2, 2, 30 | 4, 4, 24, 85
vidi And. 2, 5, 17 | 4, 5, 29, 30 | 5, 1, 19 | 5, 2, 3 *Eun.* 2, 3, 56, 82 | 4, 1, 11 | 5, 2, 5 | 5, 16 | 5, 7, 8 *Heaut.* 4, 2, 22 | 3, 1, 82 | 5, 1, 44 | 5, 2, 9 *Adel.* 2, 2, 3 | 3, 2, 31 | 3, 3, 13 | 4, 1, 11 | 5, 4, 13 | 5, 7, 24 *Phor.* 1, 2, 45 | 4, 2, 1 | 5, 3, 32
vidin' Heaut. 3, 3, 2
vidisse And. 2, 2, 22
Eun. 2, 3, 38, 66
Heaut. 4, 5, 24 *Adel.* 4, 6, 5 *Phor.* 1, 4, 22 *Hec.* 4, 1, 35
vidissem Phor. 1, 4, 12
vidisti Eun. 2, 3, 30 | 4, 4, 45 *Adel.* 3, 3, 46
vidistin' Eun. 2, 3, 58
vidit And. *Per.* 9 *Eun.* 4, 4, 11, 12 | 5, 5, 18 | 5, 7, 14
viduam Phor. 5, 7, 20
viduæ Heaut. 5, 1, 80
vietus Eun. 4, 4, 21
vigilabis Eun. 2, 1, 15
vigilans And. 5, 6, 8
vigilantiam Adel. 3, 3, 44
vigiles Eun. 2, 2, 47
vigilanti Eun. 1, 2, 103 | 5, 6, 14 *Adel.* 2, 1, 30 | 2, 2, 15 | 4, 7, 24 | 5, 7, 17
villioribus Phor. 5, 3, 8
villis Phor. 3, 3, 25
villitas Phor. 5, 8, 24
vilius Adel. 5, 9, 24
villa Adel. 4, 2, 2
villam Eun. 4, 2, 5, 13 *Heaut.* 4, 4, 9
Adel. 4, 1, 1
villi Adel. 5, 2, 11
vim Eun. 4, 1, 2 | 4, 6, 30 | 4, 7, 8, 33 | 5, 4, 41 *Heaut.* 4, 3, 32 *Adel.* 3, 2, 10
Phor. 5, 3, 24 *Hec.* *Per.* 3
vin' Heaut. 4, 1, 11
Adel. 5, 7, 8 | 15, 9, 12 *Phor.* 5, 3, 27, 28 | 5, 8, 63 *Hec.* 4, 4, 103
vineam Phor. 1, 2, 82
vincens Phor. 5, 6, 9
vinci Adel. 3, 4, 36
vincimur Phor. 1, 2, 85
vincor Heaut. 4, 1, 31
Phor. 3, 2, 16
vincto Eun. 2, 3, 21
vinctum And. 5, 2, 24
vinctus And. 5, 4, 52
vinctus' And. 5, 4, 53
vini Heaut. 3, 1, 49
Hec. 5, 3, 25
vinæ Heaut. 3, 3, 7
Phor. 1, 5, 73
vinolentus Phor. 5, 8, 28
vinum Eun. 4, 5, 1
Adel. 3, 4, 24
violenter Phor. 5, 1, 4
violentissimus Eun. 5, 5, 12
vir And. 5, 2, 5 | 5, 4, 12 *Eun.* 1, 1, 21 | 1, 2, 74 | 2, 3, 14 | 3, 5, 30 | 4, 3, 17 | 4, 7, 15 | 5, 2, 11
Heaut. 4, 1, 9 | 5, 3, 12 | 5, 5, 4
Adel. 3, 4, 130 | 4, 2, 17, 18 | 4, 5, 7 | 4, 7, 5 | 5, 9, 26
Phor. 4, 3, 33 | 5, 3, 7 | 55, 7, 48 | 5, 8, 2, 3 *Hec.* 2, 1, 38 | 1, 3, 3 | 14, 1, 9
virgine Eun. 4, 4, 53 | 5, 2, 29 *Adel.* 3, 2, 97 *Hec.* 1, 2, 63
virginem And. 2, 5, 17 *Eun.* *Per.* 10 | 1, 2, 52 | 2, 1, 23 | 2, 3, 48, 51 | 3, 2, 52 | 3, 5, 29, 53 | 4, 3, 12, 24 | 4, 4, 36 | 4, 6, 28 | 4, 7, 3, 22 | 5, 2, 18 | 5, 5, 5, 29 *Heaut.* 5, 5, 17 *Adel.* 3, 4, 20 | 4, 5, 20, 39, 52 | 4, 7, 7, 16 | 5, 6, 1
Phor. 1, 2, 45, 70 | 5, 1, 26 *Hec.* 1, 2, 6
virgini Eun. 5, 3, 7
Hec. *Per.* 2 | 1, 2, 76 | 3, 3, 23 | 4, 1, 59
 virgi-

I N D E X

- virginis Eunn.* 1, 2, 122 | *visere Hec.* 1, 2, 114 | *vituperandus Phor.* 3, 1, 1
 4, 1, 3 | 4, 4, 54 | *visne Eunn.* 5, 2, 55 | *vituperant Adel. Prol.* 15
 5, 2, 22 | *Adel.* 3, 4, 25, 32 | 4, 3, 7 | *Phor.* 1, 2, 78 | 4, 1, 4
virgo Eunn. 2, 3, 1, 21, 29 | 3, 5, 35, 44 | 4, 3, 17 | 5, 1, 4, 13 | 5, 2, 69 | *Adel.* 3, 4, 28, 33 | 4, 5, 16 | *bis* | 4, 7, 10, 13 | *Phor. Per.* 6 | 1, 2, 50, 54 | *Hec.* 1, 2, 70
virginum Eunn. 2, 3, 21
virī Adel. 3, 4, 18 | *Phor.* 1, 2, 89 | 5, 3, 4 | *Hec.* 1, 2, 91 | 4, 4, 41
virili Phor. 5, 7, 64
viris Hec. 2, 1, 5 | 2, 3, 1
viro Eunn. 4, 7, 29 | *Adel.* 4, 5, 23 | *Heaut.* 2, 4, 12 | *Phor.* 5, 3, 7 | 5, 9, 64 | *Hec.* 3, 5, 41 | 4, 1, 1 | 5, 2, 23
virū Heaut. 1, 2, 4 | *Adel.* 2, 3, 2 | *Phor. Prol.* 33
virtute Adel. 3, 3, 88
virtutem Eunn. 4, 7, 8 | *Heaut.* 1, 2, 32
virtutes Eunn. 5, 9, 60 | *Adel.* 4, 1, 20
virum And. 1, 5, 61 | *Eunn.* 5, 3, 9 | *Heaut.* 4, 1, 6 | *Adel.* 4, 2, 25 | *Phor.* 2, 3, 20 | 5, 5, 12 | *Hec.* 2, 2, 25
virum fortem And. 2, 6, 14
virum male habet And. 2, 6, 5
vis passim.
visi Eunn. 3, 2, 1 | *Heaut.* 3, 2, 11 | *Phor.* 2, 1, 12 | 5, 3, 32 | *Hec.* 3, 1, 38 | 5, 4, 24
visam Eunn. 3, 4, 71 | 5, 9, 12 | *Heaut.* 1, 1, 118 | *Phor. Per.* 7 | *Hec.* 3, 2, 4, 6
visas Hec. 3, 2, 7
visē Eunn. 4, 3, 21 | *Phor.* 2, 3, 5
visendi Hec. 3, 2, 7
visentem Hec. 2, 1, 40
visere Hec. 1, 2, 114
visne Eunn. 5, 2, 55
viso And. 3, 3, 3 | *Adel.* 4, 2, 10
visum And. 1, 4, 23 | *Eunn.* 5, 7, 17 | *Phor.* 3, 2, 55 | 4, 3, 14 | *Hec.* 1, 2, 50 | 5, 4, 3
visurum Hec. 3, 3, 6
visus And. 2, 6, 16 | 3, 5, 10 | *Eunn.* 4, 4, 15 | *Hec.* 4, 1, 2 | 4, 4, 10
vita And. 1, 1, 34 | 2, 2, 10 | *Eunn.* 3, 5, 4 | *Heaut.* 2, 3, 24 | 1, 5, 2, 19 | 5, 3, 3 | *Adel.* 3, 2, 41 | 5, 8, 21 | 5, 9, 30, 32 | *Phor.* 1, 3, 12 | 1, 4, 25 | 2, 2, 16, 20 | 5, 1, 7 | *Hec.* 3, 3, 45
vitæ And. 1, 1, 68, 115 | *Heaut.* 4, 1, 23
vitæ quotidianæ Heaut. 2, 3, 42
vitam And. 1, 1, 47 | 1, 2, 18 | 1, 5, 38 | 5, 5, 3 | *Heaut.* 2, 4, 5 | 3, 1, 70 | 4, 3, 15 | *Adel.* 1, 1, 17 | 3, 2, 33 | 3, 3, 56 | 4, 7, 40 | 5, 4, 1 | 5, 9, 15 | *Phor.* 3, 2, 2 | *Hec.* 2, 1, 19 | 3, 1, 2 | 3, 5, 40 | 4, 4, 69
vitæ Adel. 3, 3, 62 | *Hec.* 3, 1, 37
vitia Eunn. 1, 1, 14
vitare Eunn. 5, 2, 19
vitasti Adel. 4, 5, 52
vitiat And. Per. 2 | *Eunn. Per.* 18
vitiatæ Hec. Per. 11
vitiatam Eunn. Per. 12 | 4, 4, 36 | *Adel. Per.* 12
vitiataverat Adel. Per. 7
vitiatvit Eunn. 4, 3, 12 | 5, 5, 11 | *Adel.* 3, 4, 21
vitii Heaut. 5, 3, 18 | *Hec.* 1, 2, 79 | 2, 2, 28
vitii Heaut. Prol. 30
vicio Adel. Prol. 5 | 3, 3, 65
vitium Adel. 3, 1, 9 | 3, 2, 10 | 5, 3, 47 | 5, 8, 30 | *Hec. Per.* 2 | *Prol.* 2 | 1, 2, 32 | 3, 3, 22 | 4, 1, 27
vituperandus Phor. 3, 1, 1
vituperant Adel. Prol. 15
viva Hec. 1, 1, 5 | 1, 2, 24
vivam Phor. 3, 1, 19
vivas Adel. 4, 7, 47 | *Hec.* 4, 4, 72
vivar And. 3, 5, 18 | *Eunn.* 4, 6, 19 | *Heaut.* 4, 1, 28 | 1, 5, 1, 78 | *Adel.* 3, 4, 31 | 5, 4, 20 | *Phor.* 5, 2, 5 | 5, 8, 41 | *Hec.* 5, 4, 21
vivendi And. 1, 1, 25
vivendum And. 1, 1, 125
vivere And. 1, 1, 126 | 4, 6, 3 | *Eunn.* 4, 4, 50 | *Heaut.* 1, 2, 29 | 3, 1, 73 | 5, 2, 18, 28 | *Adel.* 3, 3, 92 | 4, 5, 51
vivimus Heaut. 2, 4, 11
vivis Eunn. 5, 9, 44
vivit Eunn. 3, 1, 20 | 3, 3, 20 | 5, 9, 1 | *Heaut.* 3, 1, 21 | 4, 1, 47 | *Phor.* 5, 1, 22
vivitur Heaut. 1, 1, 102
vivo And. 5, 2, 25 | *Eunn.* 5, 6, 20 | *Heaut.* 5, 1, 45, 77 | *Adel.* 2, 3, 8
vivo patre Heaut. 1, 1, 51
vivum Heaut. 5, 5, 7 | *Hec.* 3, 5, 14
vivunt Phor. 5, 1, 22 | 5, 6, 14
vivus Eunn. 1, 1, 28
vix And. 2, 6, 20 | 3, 1, 12 | 3, 4, 13 | 5, 4, 35 | *Eunn.* 1, 1, 23 | 3, 2, 19 | 3, 5, 51 | 5, 2, 20 | *Heaut.* 2, 3, 13 | 3, 3, 24 | 3, 4, 20 | 5, 1, 36 | *Adel.* 1, 2, 65 | 3, 2, 12 | 5, 1, 11 | *Phor.* 1, 1, 9 | 1, 5, 4 | 4, 2, 4 | *Hec. Prol.* 15 | 3, 1, 17, 18 | 4, 3, 9 | 5, 2, 2
vixi Phor. 4, 2, 4
vixit Adel. 5, 4, 11 | *Hec.* 3, 5, 10, 11 | *bis*
ulciscar Eunn. 5, 4, 20 | *Adel.* 3, 2, 15 | *Phor.* 5, 7, 96
ulcisci And. 3, 5, 18 | *Eunn.* 4, 6, 28 | *Phor.* 5, 7, 70 | *Hec.* 1, 1, 15
ulcus Phor. 4, 4, 9
ulla And. 5, 6, 7 | *Heaut.* 2, 4, 15, 97 | *Adel.* 4, 6, 4 | *Hec.* 3, 5, 20
ullæ Hec. 1, 2, 105
ullam And. 1, 5, 22 | *Eunn.* 4, 7, 37 | *Adel.* 1, 2, 6 | 3, 2, 50 | *Hec.* 1, 2, 52 | 2, 1, 3 | 4, 40
ullo Hec. 2, 2, 24 | 3, 1, 23 | 4, 4, 102
ullum And. 1, 5, 22 | 3, 3, 41 | *Eunn.* 1, 1, 12 | *Hec.* 3, 1, 46 | 3, 3, 1, 14
ullus Hec. 2, 1, 7
ulterior Phor. 4, 2, 10
ultima Phor. 1, 4, 38
ultimis Heaut. 5, 8, 29
ultra And. 1, 1, 73 | *Eunn.* 1, 1, 2, 8, 24, 25 | 2, 2, 19 | 4, 7, 43 | 5, 2, 21 | *Adel.* 2, 3, 26 | 4, 3, 4, 5 | *Phor.* 2, 2, 13 | 5, 2, 4
una And. 1, 1, 36, 54, 80, 81 | 5, 2, 10 | 5, 4, 1, 12 | *Eunn.* 1, 1, 5, 21, 22, 23 | 2, 3, 3, 3, 79 | 3, 1, 32 | 3, 4, 42 | 3, 3, 16 | 3, 5, 26, 46, 60 | 4, 4, 34 | 5, 9, 8 | *Heaut.* 1, 2, 16 | 2, 2, 12 | 2, 3, 11, 52, 53, 91 | 3, 1, 52 | 3, 3, 22 | 4, 1, 38 | 4, 3, 46 | 5, 1, 34 | *Adel. Prol.* 16 | 3, 3, 2 | 3, 4, 48, 49 | 4, 4, 7 | 4, 7, 35 | 5, 3, 57, 65 | 5, 9, 16 | *Phor.* 3, 3, 23 | 5, 3, 26 | 5, 5, 3 | 5, 7, 90 | *Hec.* 1, 2, 56, 63 | 2, 1, 10, 39 | 2, 3, 31 | 3, 1, 42 | 3, 4, 19 | 3, 5, 12 | 4, 2, 25 | 4, 4, 10
unam And. 1, 1, 91 | *Eunn.* 5, 2, 13 | *Adel.* 2, 3, 5 | 5, 7, 11 | 5, 8, 3 | *Phor.* 3, 1, 19 | 3, 5, 29 | 5, 1, 27 | 5, 4, 52 | 5, 8, 18

VOCABULORUM.

unciatim *Phor.* 1, 1, voce *Hec.* 3, 3, 15
Phor. 5, 7, 92
 unctum *Phor.* 2, 2, 25 vocem *Eun.* 2, 2, 1
Hec. 4, 1, 2
 unguenta *Adel.* 1, 2, vocentur *Eun.* 2, 2, 33
Phor. 5, 8, 65
 unguibus *Eun.* 4, 3, 5 vocor *Adel.* 5, 7, 13
And. 1, 5, 27 vola *Hec.* 3, 4, 24
unicam And. 1, 1, volebam *Eun.* 2, 3, 46
Heant. 2, 3, 15
 73 13, 3, 8 *Phor.* 46 *Heant.* 2, 3, 15
Phor. 5, 1, 32
 unice *Phor. Per.* 4 volebat *Eun.* 3, 1, 15
 unicum *Heant.* 1, 1, voles *And.* 5, 2, 7 15,
 28, 41 6, 12 *Eun.* 3, 2, 31 1
 unicus *Heant.* 3, 2, 29 3, 5, 78 *Heant.* 2,
 21 3, 103 14, 3, 27 1
 unis *And.* 4, 1, 51 4, 8, 25, 32 *Adel.*
 5, 1, 31 *Phor.* 5, 8,
 univervis *Adel. Per.* 19 54, 61 *Hec.* 5, 1, 37
 18 *Phor.* 1, 1, 11 volet *Eun.* 5, 2, 50
 uniusmodi *Heant.* 1, 2, *Heant.* 1, 1, 75 14,
 30 1, 16 15, 9, 38
 uno *And.* 1, 1, 18, 69 volgo *Heant.* 3, 1, 12 1
Eun. 1, 2, 39, 42, 5, 2, 4 v. vulgo
 98 12, 2, 53 14, 6, volgus *And.* 3, 4, 4
 2 *Phor.* 2, 2, 70 13, *Heant.* 2, 4, 6
 1, 6 14, 2, 12 14, 3, 20 *Hec.* 2, 1, 4
 3, 20 *Hec.* 2, 1, 4
 unquam *Eun.* 5, 2, 141 volnera *Eun.* 4, 7, 9
 5, 5, 18 15, 6, 21 volo *And.* 1, 1, 2,
 5, 9, 34 *Heant.* 2, 138 12, 1, 6 12, 2,
 1, 5 12, 3, 20 13, 8 12, 3, 14 12, 5,
 2, 48 15, 1, 22 15, 7 13, 2, 30 13, 3,
 3, 31 5, 4, 1, 8 *Adel.* 18 13, 5, 17 14, 2,
 2, 2, 1, 5, 10 *Phor.* 17 *Eun.* 1, 2, 44 1
 2, 2, 1 13, 2, 20 1 3, 2, 39 13, 5, 66 1
 4, 1, 23 15, 8, 29 4, 6, 26 15, 2, 37
Hec. 3, 1, 5 13, 3, *Heant. Pro.* 26 1 1,
 29 13, 4, 21 14, 1, 1, 54, 110 1 3, 1,
 10 14, 4, 19 15, 4, 85 14, 1, 46 14, 5,
 41 14, 8, 51 15, 2, 6 1 5, 4, 4 15, 5,
 22 *Adel.* 1, 2, 59, 74 1 2, 1, 15, 16 1
 4, 2, 16 1 5, 8, 23
 13 15, 3, 4, 26, 36 1
 5, 7, 57 bis *Hec.* 3, 3, 36 1 4, 4, 14,
 101 15, 1, 27
 unum *And.* 1, 5, 47, volt *And.* 1, 2, 13 12,
 66 12, 4, 8 13, 2, 2, 26 1 2, 3, 1,
 26 1 4, 5, 14 *Eun.* 17 bis *Eun.* 3, 3,
 5, 9, 17, 54 *Heant.* 23 *Heant.* 1, 1, 112 1
 1, 1, 77 *Adel.* 1, 2, 3, 1, 88 14, 1, 2, 6,
 55, 58 12, 2, 31 1 53 1 4, 3, 31 4, 4,
 3, 1, 16 13, 2, 34 1 21 1 4, 8, 6 15, 5,
 3, 5, 82 1 4, 2, 51 14 *Adel.* 3, 3, 84
 5, 3, 47 *Phor.* 1, 2, 4, 2, 17 15, 8, 33 1
 87 1 1, 3, 18 15, 1, 5, 9, 12 *Phor.* 4, 3,
 35, 74 1 5, 7, 11 51 15, 4, 1 15, 6,
Hec. 4, 1, 55 15, 1, 3 *Hec.* 4, 1, 45
 40 voltis *Adel.* 3, 4, 59 1
 5, 8, 22 *Phor.* 5, 7,
 14
 voltisne *Phor.* 1, 2, vortam *Hec.* 4, 1, 1
 52 vortant *Adel.* 4, 7, 16
 voltu *And.* 1, 1, 92 *Phor.* 3, 3, 19 *Hec.*
 1, 2, 121
 voltum *Phor.* 1, 4, 33 vorrat *Adel.* 2, 1, 37
Hec. 3, 3, 9 *Heant.* 5, 1, 73 *Phor.*
 4, 3, 73
 voltus *Heant.* 5, 1, 14 volmet *Hec.* 4, 4, 42
 voluitque *Phor.* 5, 6, voltra *Phor.* 1, 4, 47
 51 volstram *And.* 4, 4, 5
 volueram *Heant.* 4, 8 *Eun.* 4, 7, 20 15, 4,
 26 2 15, 9, 19 *Heant.*
 volueris *Hec.* 4, 1, 15, 3, 1, 96 *Adel.* 3, 3,
 31 21, 28 13, 4, 43
 voluerit *Phor.* 4, 5, *Phor.* 2, 2, 23 15,
 10 1, 31 15, 3, 25 *Hec.*
 19 1 4, 3, 46 *Hec.* 2, 2, 7
 5, 1, 19
 voluistem *Hec. Pro.* 25
 25 voluisses *Heant.* 4, 1,
 22
 voluisti *Eun.* 1, 2, 100
Heant. 4, 1, 25
Phor. 1, 3, 17 1 15, 5,
 61
 voluit *And.* 1, 1, 113 1
 5, 6, 8 *Eun.* 4, 1,
 10 15, 1, 36 *Heant.*
Pro. 11 *Adel.* 4, 5,
 6 *Phor. Pro.* 19 *Hec.*
 2, 1, 40 13, 1, 94 1
 5, 1, 23
 volumus *And.* 4, 5,
 84 1 4, 6, 10 *Eun.*
 3, 2, 14 *Adel.* 5, 3,
 41 *Phor.* 4, 3, 36,
 66
 volunt *And.* 4, 2, 14
Eun. 2, 2, 17 1 4,
 3, 12 *Heant.* 1, 2, 4
 voluntas *Phor. Pro.* 29
 voluntate *And.* 4, 1,
 34 *Heant.* 5, 4, 2
Adel. 3, 4, 44 *Phor.*
 4, 3, 2 14, 5, 13
 voluntatem *And.* 5, 3,
 9
 volvo *Eun.* 5, 9, 55
 volupeit *Phor.* 4, 3, 5
Hec. 5, 4, 17
 voluptates *And.* 5, 5, 4
 voluptati *And.* 5, 4,
 42 *Heant.* 1, 1, 19 1
 5, 4, 1 *Hec.* 3, 5, 9 1
 5, 4, 13
 voluptaris *Hec.* 4, 2,
 17
 voluptatum *Eun.* 5, 9,
 4
 vorent *Eun.* 5, 4, 17
 vorius *Adel.* 4, 2, 36
 uti-

I N D E X, &c.

utibile <i>Phor.</i> 4, 4, 9 utile <i>And.</i> 1, 1, 34 4, 6, 16 5, 1, 16 <i>Hec.</i> 1, 2, 76 utilitatem <i>Eun.</i> 2, 3, 17 utilius <i>Adel.</i> 5, 9, 24 utin' <i>Heaut.</i> 1, 1, 9 utinam <i>And.</i> 3, 1, 5 3, 4, 27 1 4, 5, 12 1 5, 4, 29 <i>Eun.</i> 1, 2, 11, 95 1 2, 1, 3 1 4, 3, 12 1 5, 8, 4 <i>He-</i> <i>aut.</i> 1, 1, 109 1 3, 1, 21 <i>Adel.</i> 3, 4, 7 1 4, 1, 2 1 5, 8, 29 1 5, 9, 15 <i>Phor.</i> 1, 3, 5 <i>Hec.</i> 3, 2, 19 1 4, 1, 21 utitor <i>Heaut.</i> 5, 2, 19 <i>Hec.</i> 1, 2, 21 utraque <i>And.</i> 1, 5, 52 utram <i>Heaut.</i> 2, 3, 85 utramque <i>Heaut. Prol.</i> 47 1 3, 1, 31 utramvis <i>And. Prol.</i> 10 utramvis aurem <i>Heaut.</i> 2, 3, 101 utrique <i>And.</i> 3, 3,	16 <i>Heaut.</i> 2, 4, 14 utrisque <i>Heaut.</i> 2, 4, 15 utrum <i>Eun.</i> 4, 4, 54 <i>Heaut.</i> 5, 5, 14 <i>A-</i> <i>del.</i> 2, 1, 41 <i>Phor.</i> 4, 3, 54 <i>Hec.</i> 3, 5, 15 1 4, 3, 12 utrumque <i>And.</i> 2, 5, 5 <i>Eun.</i> 1, 2, 41 utrumvis <i>Hec.</i> 4, 1, 10 utuntur <i>Eun.</i> 1, 2, 88 vulgo <i>And.</i> 2, 5, 15 <i>Heaut.</i> 3, 2, 38. v. volgo vulgus v. volgus vulnera v. volnera vult <i>Adel.</i> 3, 3, 46. v. volt uxor <i>And.</i> 1, 3, 11 1 1, 5, 19 1 5, 3, 20 <i>Heaut.</i> 4, 1, 9 1 5, 1, 6 <i>Adel.</i> 1, 1, 5, 7 1 4, 7, 41 <i>Phor.</i> 4, 1, 19 1 4, 4, 19 1 5, 1, 12, 20 <i>Hec.</i> 4, 1, 7 1 4, 3, 1 1 4, 4, 44, 73, 87 1 5, 2, 7, 12	uxore <i>And.</i> 1, 1, 119 1 1, 5, 39 1 5, 4, 47 <i>Heaut.</i> 1, 1, 46 <i>Phor.</i> 2, 2, 78 <i>Hec.</i> 4, 3, 8 1 4, 4, 10 uxore cecidit <i>And.</i> 2, 5, 12 uxorem <i>And. Per.</i> 3 1 1, 1, 74, 128 1 1, 2, 1, 6, 20 1 1, 5, 4, 8 1 2, 1, 23 1 2, 2, 16, 35 1 2, 3, 2, 14, 21 1 2, 5, 7 1 2, 6, 15, 21 1 3, 2, 39, 47 1 3, 3, 28 1 4, 1, 39 1 4, 5, 42 1 5, 3, 27 1 5, 6, 7 <i>Eun.</i> 5, 2, 49 <i>Heaut. Per.</i> 12 1 3, 3, 43 1 4, 3, 25 1 4, 5, 26 1 4, 8, 6 1 5, 1, 75 1 5, 2, 46 1 5, 5, 12 <i>Adel. Per.</i> 76 1 9 1 1, 1, 19 1 3, 2, 36 1 4, 5, 62, 65, 66 1 5, 3, 25 1 5, 4, 13 1 5, 7, 6 1 5, 9, 16 <i>Phor. Per.</i> 3, 8, 12 1 1, 1, 6 1 1, 2, 65 1 1, 3, 17 1 1, 5,	1 1 4, 3, 46, 53 1 4, 4, 10 1 4, 5, 7 1 5, 2, 11 1 5, 3, 14 1 5, 6, 21 1 5, 7, 14, 31, 43, 48, 66 1 5, 8, 16 <i>Hec. Per.</i> 1, 8, 12 1 1, 1, 5 1 1, 2, 25, 41, 60, 71, 99 1 2, 1, 44 1 3, 1, 14, 19, 40 1 3, 2, 6 1 3, 3, 6 1 3, 5, 51, 64 1 4, 1, 42 1 4, 2, 1, 26 1 4, 4, 22, 32, 56, 64, 76 1 5, 1, 18, 19, 26 1 5, 3, 21 1 5, 4, 22 uxorem laevam <i>Phor.</i> 5, 1, 18 uxores <i>Phor.</i> 5, 1, 28 1 5, 8, 21, 57 uxori <i>Phor.</i> 4, 3, 60, 76 1 5, 6, 33 <i>Hec.</i> 3, 1, 22 uxoria <i>And.</i> 5, 1, 10 uxoris <i>Heaut.</i> 1, 1, 52 <i>Adel.</i> 5, 8, 6 <i>Phor.</i> 1, 5, 14 1 4, 3, 75 <i>Hec.</i> 1, 2, 92

F I N I S.

